3.ULUSLARARASI
SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

3 RD INTERNATIONAL CONGRESS ON
SOCIAL SCIENCES - HUMANITIES AND EDUCATION

17-18 ARALIK 2018

HİLTON OTEL • ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

www.sosyalbeseriveegitimbilimlerikonferansi.org

3. ULUSLARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

Kongre Başkanı
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL

Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları: 15/2018

1. Baskı: Aralık 2018
Yayıncı Sertifika No: 36934
ISBN: 978-605-7594-03-7

Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları
Bu kongre özet/tam metin kitabının her türlü yayın hakkı GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK A.Ş. YAYINLARI'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmadan, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayını, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. ***Kitapta kullanılan şekil, grafik, resim, tablo v.b. görsellerin telif hakları kanunu yükümlülükleri ile maddi ve manevi her türlü sorumluluk ilgili bölüm yazarlarına ait olup, kongremiz ve yayın evimiz hiçbir koşul ve şartlarda yükümlülük altına alınamaz.*** Bu konuda Güven Plus Grup Danışmanlık bünyesinde hazırlanan ve yayınlan bu eser ISO: 10002:2014-14001:2004-9001:2008-18001:2007 belgelerine sahiptir. Bu eser TPE "Türk Patent Enstitüsü" tarafından 2016/73332 tescil numarası ile markalı bir eserdir.

Metin ve Dil Editörü
Dr. Öğr. Üyesi. Gökşen ARAS

Kapak Tasarımı
Doç. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ

Sayfa Düzeni
Burhan Maden

Baskı-Cilt:
GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK A.Ş. YAYINLARI®
Kayaşehir Mah. Başakşehir Emlak Konutları, Evliya Çelebi Cad. 1/A D Blok K4 D29 Başakşehir İstanbul Tel: +902128014061-62 Fax:+902128014063 Mobile:+9053331447861

Sertifika No: 36934

GÜVEN PLUS GRUP A.Ş.

GÜVEN PLUS GRUP DANIŞMANLIK A.Ş. YAYINLARI®
Kayaşehir Mah. Başakşehir Emlak Konutları, Evliya Çelebi Cad. 1/A D Blok K4 D29 Başakşehir İstanbul
Tel: 02128014061-62-63
info@guvenplus.com.tr

ORGANİZASYON FİRMASI

GÜVEN PLUS GRUP A.Ş.

www.guvenplus.com.tr

3. ULUSLARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

TAM ve ÖZET METİN KİTABI

KONGREYİ
DÜZENLEYEN KURUM

İSTANBUL
BİLİM VE AKADEMİSYENLER DERNEĞİ

www.istanbulbilimveakademisyenlerdernegi.org

3.ULUSLARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

3 RD INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES - HUMANITIES AND EDUCATION

KONGRE YÖNETİMİ
DAVETLİ KONUŞMACILAR

Prof. Dr. Mustafa ÜNAL
Kongre ve Oturum Başkanı

Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER
Davetli Konuşmacı

Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Davetli Konuşmacı

Prof. Dr. Veysel BOZKURT
Davetli Konuşmacı

3.ULUSLARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

3 RD INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES - HUMANITIES AND EDUCATION

DEĞERLİ BİLİM İNSANLARI BU KONGRE İSTANBUL BİLİM VE AKADEMİSYENLER DERNEĞİ TARAFINDAN ORGANİZE EDİLMİŞ VE DÜZENLENMİŞTİR.

KONGREMİZ

(ISO 18001- OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

BELGELERİNE SAHİPTİR.

www.istanbulbilimveakademisyenlerdernegi.org
info@istanbulbilimveakademisyenlerdernegi.org

İÇİNDEKİLER

DAVETLİ KONUŞMACILAR

TARİHSEL SÜREÇTE GÖÇ 2
Prof. Dr. Gülsen DEMİR

ÖZEL SUNUM TAM METİNLER

TÜRKİYE'DE STEM VE MATEMATİK EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARININ TEMATİK ANALİZİ (ULUSAL VE SSCI İNDEXLİ DERGİLER KAPSAMINDA) 12
Hilal SALİHOĞLU , Elif BAHADIR

TEKNOLOJİK ÜRÜN GELİŞTİRME SÜRECİNDE KOBİ'LERE SAĞLANAN AR-GE, İNOVASYON FİNANSMAN DESTEKLERİNİN İSTİHDAMA KATKISI: BURSA İLİ OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA 20
Gül Çiçek ZENGİN BİNTAŞ , Hakan KESER , İstem KÖYMEN KESER , İpek DEVECİ KOCAKOÇ

LARS EDLUND'UN "MODUS NOVUS" ADLI ATONAL SOLFEJ KİTABININ MÜZİKAL ANALİZİ.....26
Bahadır ÇOKAMAY

SAĞLIK MESLEKLERİNDE ERDEM EĞİTİMİ 34
Rahime AYDIN ER , Yüksel CAN ÖZ

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE ETİK EĞİTİMİ: MEVCUT DURUM, SORUN VE ÖNERİLER.....40
Rahime AYDIN ER

KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİNİN KÜLTÜRÜN DEĞER AKTARICI İŞLEVİYLE İNCELENMESİ.....46
Sezgin ELBAY

ÖĞRETİM PROGRAMI VE PROGRAM ÖĞELERİNDEKİ FARKLI TOPLUMSAL PERSPEKTİFLERİN ROLÜNÜN İNCELENMESİ 55
Sezgin ELBAY

HAYAT-DIŞI SİGORTA ŞİRKETLERİNDE TEKNİK KARŞILIKLAR: ÖZELLİKLERİ, BELİRLENMESİ VE MUHASEBESİ 62
Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUĞU OLAN VELİLERİN MİLLİ DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ 69
Kübra KUZU JAFARI , Çiğdem BENZER , Bahar ÇEBİ

SIDIKA ÖZDİL'İN "YAYLI DÖRTLÜ İÇİN DANSLAR" ADLI PARÇASININ FORM BAKIMINDAN İNCELENMESİ 82
Bahadır ÇOKAMAY

LİF LEVHA SEKTÖRÜNDE STRATEJİ SEÇİMİ 91
Taner OKAN , AHMET TÜRKER

SPEKÜLATİF SERMAYE HAREKETLERİ VE ÖNLENMESİ YÖNTEMLERİ 99
Mehmet ÖZGÜN , Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ

ÖĞRETMENLERİN ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİME YÖNELİK TUTUMLARI İLE KÜLTÜREL ZEKA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 108
BURHAN ÇAPRİ , MERVE KÜBRA UĞUR

ÖĞRETMENLERİN DUYGUSAL ZEKA PUANLARININYAŞAM DOYUMU DÜZEYLERİ VE CİNSİYETLERİNE GÖRE İNCELENMESİ 116
BURHAN ÇAPRİ , MERVE KÜBRA UĞUR

KRONİK HASTALIĞI OLAN BİREYLERİN İLAÇ KULLANIMINA İLİŞKİN SAĞLIK İNANÇLARI İLE TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIBBA KARŞI TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 125
Mukadder MOLLAOĞLU , Gürcan ARSLAN , Esra BAŞER

KRONİK BÖBREK YETMEZLİĞİ OLAN HASTALARIN UYKU KALİTESİ DÜZEYİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER 133
Mukadder MOLLAOĞLU , Gürcan ARSLAN

SOSYAL MEDYADA HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMALARI: GARANTİ BANKASI VE AKBANK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ 141
SEDA ULUĞ , TUĞÇE EKİN , GÜLŞEN ŞİMŞEK , SEVGİ SAKAL

OKULDA ŞENLİK VAR PROJESİNE KATILAN ÖĞRENCİLERİN BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİNN BELİRLENMESİ 148
Hüseyin ÖZTÜRK , Zeynep YILMAZ ÖZTÜRK

ENGLISH LANGUAGE TEACHING AND INFORMATION TECHNOLOGY 154
Irfan TOSUNCUOGLU

THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE AND CULTURE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING.....160
Irfan TOSUNCUOGLU

SAFRANBOLU'DA FAALİYET GÖSTEREN KONAKLAMA İŞLETMELERİNE YÖNELİK ZİYARETÇİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....166
Semra AKTAŞ POLAT

REHBERLİK BÖLÜMLERİNDE GÖREVLİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ UZMANLIK ALANLARINA YÖNELİK BİR İNCELEME.....174
Semra AKTAŞ POLAT

FELAKET TOPLUMUNDA BİR ÂŞIK: ARTHUR MILLER'IN KÖPRÜDEN GÖRÜNÜŞ ADLI TİYATRO ESERİNDE TOPLUMUN BİÇİMLENDİRDİĞİ ÂŞIK MODELİ "EDDIE CARBONE".....183
Damla AĞÜZÜM

AMATÖR FUTBOLCULARIN ALGILARINA GÖRE ANTRENÖRLERİNİN LİDERLİK DÜZEYLERİ (KOCAELİ VE SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ) 188
Ahmet YÜCE , Hakan KOLAYİŞ , Nuran KANDAZ GELEN

ARİSTOTELES'TE ETİK ve POLİTİKA.....196
Gülsüm GÜNEY

TÜRKİYE'DEKİ GÖRSEL SANATLAR DERSİ ATÖLYE MEKÂNLARININ DURUM İNCELEMESİ VE ATÖLYENİN ÖNEMİ 203
Şebnem İNAN , Ata Yakup KAPTAN

SANATA GİDEMEYEN HALKA, SANATI GETİREN HAREKET: GRAV.....212
Nesli Tuğban YABAN

AY DÖNÜMÜ ETKİSİ: BRICS-T ÜZERİNE AMPİRİK BİR UYGULAMA.....220
Fatih KONAK Sema Nur KENANOĞLU

MOORA YÖNTEMİYLE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRİLMESİ 229
Fatih KONAK , Sema Nur KENANOĞLU

TÜRKİYE'DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN AR-GE FARKINDALIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME 236
Cuma BOZKURT , İbrahim H. KORKMAZ , Ayşe Nur MERCAN

EKOLOJİK ETİKETLEME VE TAZE ÜRÜN ENDÜSTRİSİNDE LAZER ETİKETLEME TEKNİĞİ 243
İbrahim AKBEN , Ayşe Nur MERCAN

KAMU HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME BAĞLAMINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ 250
Mustafa Kemal YAVUZYİĞİT , Burcu GÜVENEK

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA DÎVÂNI'NIN FESÂHAT BAKIMINDAN İNCELENMESİ 259
Burçin KENAR

HAYAT-DIŞI SİGORTA ŞİRKETLERİNDE TEKNİK KARŞILIKLAR: ÖZELLİKLERİ, BELİRLENMESİ VE MUHASEBESİ 267
Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ 274
Alp Kaan KİLCİ , Nahit ÖZDAYI , Ali Serdar YÜCEL

TAKIM SPORU VE BİREYSEL SPOR İLE UĞRAŞAN SPORCULARIN YALNIZLIK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 277
Alp Kaan KİLCİ , Nahit ÖZDAYI , Ali Serdar YÜCEL

KADIN TÜKETİCİLERİN TERCİH ETTİKLERİ HAZIR GİYİM MARKALARINA YÖNELİK MARKA BEĞENİLİRLİK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ 281
Aybike Tuba ÖZDEN

TEKNOLOJİK ÜRÜN GELİŞTİRME SÜRECİNDE KOBİ'LERE SAĞLANAN AR-GE, İNOVASYON FİNANSMAN DESTEKLERİNİN İSTİHDAMA KATKISI: BURSA İLİ OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA 292
Gül Çiçek ZENGİN BİNTAŞ , Hakan KESER , İstem KÖYMEN KESER , İpek DEVECİ KOCAKOÇ

KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİNİN KÜLTÜRÜN DEĞER AKTARICI İŞLEVİYLE İNCELENMESİ 298
Sezgin ELBAY

ÖĞRETİM PROGRAMI VE PROGRAM ÖĞELERİNDEKİ FARKLI TOPLUMSAL PERSPEKTİFLERİN ROLÜNÜN İNCELENMESİ 307
Sezgin ELBAY

AKADEMİSYENLERİN YABANCI DİL SORUNLARI VE ÖZERK ÖĞRENME 314
Halil KÜÇÜKLER , Birsen TÜTÜNİŞ

İNGİLİZ ROMANINDA AİLE YANSIMALARI 322
Halil KÜÇÜKLER , M.Yavuz KONCA

TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME KURUMLARINDA ÇOKLU ZEKÂ KURAMI (1940-1954) 327
Melis AKAY

THE ATTITUDE AND BEHAVIORS NECESSARY TO INCREASE THE FINANCILA LITERACY RATE OF CHILDREN 336
Serpil ALTINIRMAK , Basil OKOTH , Yavuz GÜL

YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMI AÇISINDAN OECD ÜLKELERİNİN ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ 342
N.Tuba YILMAZ SOYDAN , Selay GİRAY YAKUT

TÜRKİYE'DE TURİZM GELİRLERİ, USD KURU VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİNİN ANALİZİ 353
Nuray ERGÜL , Derya Semiz ÇELİK

POLITICAL CONSERVATISM IN THE WEST IN THE 19 CENTURY 364
Hakan KÖNİ

MESLEK ALGISININ ÇALIŞAN PERFORMANSI İLE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÜZERİNE ETKİSİ: İTFAİYE ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 373
Metin KAPLAN , Emine Gül EFE , Tugay ÖNEY , Şıh Mehmet BÜYÜKBAŞ

ÖĞRETMENLERİN SINIF İÇİ İLETİŞİM TARZLARI: NİTEL BİR ÇALIŞMA 386
Neslin İHTİYAROĞLU

URMU DUT'UN (Morus rubra L.) BİYOLOJİK AKTİVİTE POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ ve Stenotrophomonas maltophilia ÜZERİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI 396
Selçuk KÖK , Mehmet ÖZASLAN , İbrahim Halil KILIÇ , Mustafa KÖROĞLU , Bekir Sıddık KURT , Sami Serhat TONUS

SPOR BİLİMLERİ ALANINDA OKUYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİYLE SPOR TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 400
Engin EFEK , Ömer SİVRİKAYA , Reşat SADIK

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN BATIL İNANÇLARININ DAVRANIŞ VE MOTİVASYONLA İLİŞKİSİ 410
Merve ÇAVDAROĞLU , Nurper ÖZBAR , Engin EFEK

ÖĞRETMEN AKADEMİLERİ'NİN MÜZİK ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ DURUMLARINA ETKİSİ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ 420
Tuba GÜRBÜZ

TÜRKİYE VE DÜNYADA DENİZYOLU TAŞIMACILIĞI 428
Cuma BOZKURT , İrem PELİT , Esma IRMAK

TÜRKİYE'DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN AR-GE FARKINDALIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME 440
Cuma BOZKURT , İbrahim H. KORKMAZ , Ayşe Nur MERCAN

EKOLOJİK ETİKETLEME VE TAZE ÜRÜN ENDÜSTRİSİNDE LAZER ETİKETLEME TEKNİĞİ 447
İbrahim AKBEN , Ayşe Nur MERCAN

TÜRKİYE GENÇLİĞİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK YAPISI IŞIĞINDA KARİYER BEKLENTİLERİ 454
Fatma Zehra TAN , Gökhan Oruç ÖNALAN

ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI VE İŞKOLİKLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 463
Elif KOÇ , Serdar BOZKURT

ORTAOKUL MATEMATİK DERS KİTAPLARININ STEM EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ* 468
Hilal SALİHOĞLU , Elif BAHADIR

TÜRKİYE'DE STEM VE MATEMATİK EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARININ TEMATİK ANALİZİ (ULUSAL VE SSCI İNDEXLİ DERGİLER KAPSAMINDA)* 476
Hilal SALİHOĞLU , Elif BAHADIR

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI SIRASINDA MEYDANA GELEN ÖLÜM VEYA YARALANMALARIN SUÇLARIN İÇTİMAI PRENSİPLERİNCE İNCELENMESİ 484
İlkay ELBEY

ONLINE MEDYA MECRASINDA VIDEO İÇERİK ÜRETİMİ ve REKLAM GELİRİ ELDE ETME: "YOUTUBE ÖRNEĞİ" 491
Mehmet Gökhan GENEL , İlyas DEMİREL

REKLAMCILIKTA ÜRÜN YERLEŞTİRME ve ETKİLEŞİM AMBIENT MEDYA KULLANIMI ve UYGULAMALARI 501
Mehmet Gökhan GENELl , Semih KOPUZ

OY KULLANMA ORANLARI İLE HALK TARAFINDAN YEREL SEÇİME VERİLEN ÖNEMİN ÖLÇÜLMESİ 509
Burcu KOYUNCU

ÇEVRECİ ANLAYIŞIN YEŞİL SATIN ALMA DAVRANIŞI ÜZERİNE ETKİSİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME 517
Vural ÇAĞLIYAN ,H. Halil BAŞER , Şeyda BOZDAM

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE ETİK EĞİTİMİ: MEVCUT DURUM, SORUN VE ÖNERİLER 528
Rahime AYDIN ER

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN, ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ BİLİM EĞİTİMİNDEKİ ÖĞRETMENİN ROLLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İRDELENMESİ 534
Nihal YİĞİTALP , Cansev KARAKUŞ

AKRAN ÖĞRETİMİNİN ETKİLİLİĞİNİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇOCUK GELİŞİMİ ÖNLİSANS ÖRNEĞİ 542
Cansev KARAKUŞ , Nihal YİĞİTALP

AB İLERLEME RAPORLARI PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE TARIMI 550
Esen ORUÇ , Meral UZUNÖZ

TÜRKİYE'DE AV TURİZMİ UYGULAMALARI 559
Taner OKAN

ÖĞRETMENLERİN YAŞAM AMAÇLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ 567
Yasin TOPRAK, Abdullah KALKAN, Ahmet GÜVEN

KORUMA VE BAKIM ALTINDA BULUNAN ÇOCUKLARIN OKUL DIŞI ÖĞRENME DENEYİMLERİ: ANKARA VETERİNER ANATOMİ MÜZESİ ÖRNEĞİ 578
Burcu İNSAL , Taşkın TAŞTEPE , Caner BAKICI , Aysel KÖKSAL AKYOL , R. Orkun AKGÜN , Okan EKİM , Merih HAZIROĞLU

KAYITLI VE KAYIT DIŞI İSTİHDAMDA ÜCRETİN BELİRLEYİCİLERİ AÇISINDAN KADIN VE ERKEK ÇALIŞANLAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR....585
Taylan AKGÜL

SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN GÜVENLİ GIDA....596
Emine AY YİĞİT , Yusuf YİĞİT

MAKROBİYOTİK BESLENME TARZININ SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN İNCELENMESİ....601
Yusuf YİĞİT , Emine AY YİĞİT

KIRSAL KESİMDE İŞGÜCÜ PROFİLİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ŞANLIURFA İLİ EYÜBİYE İLÇESİ 609
Esen ORUÇ , Meral UZUNÖZ , Mahmut HOROZ

DİNAMİK PAZAR KOŞULLARINDA ÖRGÜT KÜLTÜRÜ, ENTELEKTÜEL SERMAYE VE DİNAMİK YETENEKLER İLİŞKİSİ 619
Salih Zeki İMAMOĞLU , Hayat AYAR ŞENTÜRK , Hüseyin İNCE , Hülya TÜRKCAN , Nihal YAZICI

KRONİK HASTALIĞI OLAN BİREYLERİN İLAÇ KULLANIMINA İLİŞKİN SAĞLIK İNANÇLARI İLE TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIBBA KARŞI TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 630
Mukadder MOLLAOĞLU , Gürcan ARSLAN , Esra BAŞER

REHBERLİK BÖLÜMLERİNDE GÖREVLİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ UZMANLIK ALANLARINA YÖNELİK BİR İNCELEME....638
Semra AKTAŞ POLAT

SAFRANBOLU'DA FAALİYET GÖSTEREN KONAKLAMA İŞLETMELERİNE YÖNELİK ZİYARETÇİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ....647
Semra AKTAŞ POLAT

ULUSLARARASI ÇALIŞMA STANDARTLARI EKSENİNDE STK ÇALIŞMALARINI DEĞERLENDİRME: SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ ve SONUÇLARI 655
Ogün KAYI

ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARININ SINIF YÖNETİMİNE YANSIMALARI: ADIYAMAN İLİ ÖRNEĞİ....663
Hacı Hüseyin TAŞAR

MEVLANA ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ 667
Hacı Hüseyin TAŞAR

ULUSLARARASI KURULUŞLARDA ASKERİ İÇERİKLİ BELGELERDE KULLANILAN TERİMLERİN AZERBAYCAN DİLİNE UYARLANMASI 672
Mehdiyeva GÜLŞEN

İLİŞKİ ODAKLI LİDERLİK, KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZA, ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLİŞKİSİ 680
Arzu ÇAKAR

DEĞİŞİM ODAKLI LİDERLİK VE KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZANIN ÖRGÜT PERFORMANSI VE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLE İLİŞKİSİ 688
Arzu ÇAKAR

AR-GE HARCAMALARININ NET SATIŞLAR ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ: AR-GE MERKEZLERİ 697
İpek DOĞAN ÖZER , Elif NAZLI , Bülent YANIKTEPE

SANAYİ SEKTÖRÜNDE AR-GE GİDERLERİNİN KARLILIK VE NET SATIŞLARA ETKİSİNİN BİR ANALİZİ: BURSA İLİ ÖRNEĞİ 704
Elif NAZLI , İpek DOĞAN ÖZER , Bülent YANIKTEPE

AZERBAYCAN DİLİNİN ZENGİNLEŞMESİNİ ENGELLEYEN TARİHSEL SÜREÇLER VE EDİNİLEN KELİMELERİN TERMİNOLOJİDE ROLÜ 711
Leyla İSMAYİLOVA

AKADEMİSYENLERİN YABANCI DİL SORUNLARI VE ÖZERK ÖĞRENME 717
Halil KÜÇÜKLER1, Birsen TÜTÜNİŞ2

İNGİLİZ ROMANINDA AİLE YANSIMALARI 725
Halil KÜÇÜKLER1, M.Yavuz KONCA 2

SOSYAL EĞİTİM VE ANAYASA 730
Mehpare FETULLAYEVA

ORTAOKUL MATEMATİK DERS KİTAPLARININ STEM EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ 736
Hilal SALİHOĞLU , Elif BAHADIR

TARİHSEL SÜREÇTE GÖÇ 744
Gülsen DEMİR

TÜRKİYE GENÇLİĞİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK YAPISI IŞIĞINDA KARİYER BEKLENTİLERİ 753
Gökhan Oruç ÖNALAN , Fatma Zehra TAN

AHİLİKTEN VİZYON 2023'E TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİME BAKIŞ 761
Erol DEMİR

KADIN TÜKETİCİLERİN TERCİH ETTİKLERİ HAZIR GİYİM MARKALARINA YÖNELİK MARKA BEĞENİLİRLİK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ.....790
Aybike Tuba ÖZDEN

KADIN TÜKETİCİLERİN TERCİH ETTİKLERİ HAZIR GİYİM MARKALARINA YÖNELİK MARKA BEĞENİLİRLİK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ.....801
Aybike Tuba ÖZDEN

AZERBAYCAN'IN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK MODELİNİN DÜNYA "DİYALOG" FELSEFESİNE UYGULANMASININ TEORİK-MEDODOLOJİK TEMELLERİ 811
Xatira GULİYEVA

ÇOCUK HAKLARININ KAVRAMSAL VE TARİHSEL SOSYOLOJİK ANALİZİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA.....820
Aydan AYDINLIK , Mustafa TALAS

SİYASAL KÜLTÜRÜN SİYASAL PAZARLAMA VE SİYASAL REKLAMLAR ÜZERİNE ETKİSİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ 826

LİSELİ ÖĞRENCİLERİN FİZİKSEL AKTİVİTEYE KATILIM DÜZEYİ İLE BESLENME VE YAŞAM KALİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ 830
Feride TEKNECİ , Mehmet Akif ZİYAGİL

METAFİZİK RESMİN ÖNCÜSÜ GIORGIO DE CHIRICO VE ESERLERİ 841
Pelin AVŞAR KARABAŞ , Ozan KARABAŞ

FRİDA KAHLO OTOPORTRELERİ.....846
Pelin AVŞAR KARABAŞ , Ozan KARABAŞ

SÖZEL SUNUM ÖZET METİNLER

AKRAN ÖĞRETİMİNİN ETKİLİLİĞİNİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇOCUK GELİŞİMİ ÖNLİSANS ÖRNEĞİ 854
Cansev KARAKUŞ, Nihal YİĞİTALP

SANAYİ 4.0 VE Z KUŞAĞI'NIN ÖNEM KAZANDIĞI GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA, TÜRKİYE EKONOMİSİNİN ULUSLARARASI REKABETTE ÖNE ÇIKMASI AÇISINDAN GİRİŞİMCİLİĞİN ROLÜ VE ÖNEMİ 855
Ali Haluk PINAR

TÜRK ULUSLARARASI İŞLETMELERİNİN 2000 SONRASI İHRACAT PERFORMANSLARININ KÜRESEL REKABETÇİLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 857
Ali Haluk PINAR

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLULUKLARINI BENİMSEMESİNDE BİREY-İÇİ SÜREÇLERİN ROLÜ: GRUP İLE ÖZDEŞLEŞME DÜZEYİ İLE KARANLIK ÜÇLÜ, DEĞERLER, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE SAĞ-KANAT YETKECİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER 859
Anıl KABLANOĞLU, M. Ersin KUŞDİL

DEĞİŞİM ODAKLI LİDERLİK VE KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZANIN ÖRGÜT PERFORMANSI VE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLE İLİŞKİSİ 860
Arzu ÇAKAR

İLİŞKİ ODAKLI LİDERLİK, KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZA VE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLİŞKİSİ 861
Arzu ÇAKAR

KADIN TÜKETİCİLERİN MARKA BEĞENİLİRLİK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ 862
Aybike Tuba ÖZDEN

BASKETBOL HAKEMLERİNİN MESLEKİ HAZ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ 863
Aydın KARAÇAM

STEM EĞİTİMİNİN ANAOKULUNA DEVAM EDEN 5 YAŞ ÇOCUKLARININ YARATICILIKLARI ÜZERİNE ETKİSİ 864
Aytül ÜRET, Remziye CEYLAN

TERAPÖTİK REKREASYONUN İYI OLUŞ ÜZERINE ETKİLERİ 865
Ayşe ÇAKIRLAR, Çetin YAMAN, Menzure Sibel YAMAN

DAPHNİANIN KSİLOFON DUYARLIĞI ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİN EĞİTİMİNDE MULTİDİSİPLİNER ATÖLYE FAALİYETLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ ÖRNEĞİ 866
Azelya Melis BÖKE, Müşerref DALKILIÇ, Nezihe ŞENTÜRK

SIDIKA ÖZDİL'İN "YAYLI DÖRTLÜ İÇİN DANSLAR" ADLI PARÇASININ FORM BAKIMINDAN İNCELENMESİ 867
Bahadır ÇOKAMAY

LARS ENDLUD'UN "MODUS NOVUS" ADLI ATONAL SOLFEJ KİTABININ MÜZİKAL ANALİZİ 868
Bahadır ÇOKAMAY

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA DÎVÂNI'NIN FESÂHAT BAKIMINDAN İNCELENMESİ 869
Burçin KENAR

BİR ÖĞRETMEN EĞİTİMİ DENEYİMİ: MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE ÇOCUK EDEBİYATININ KULLANIMI VE ÖRNEK UYGULAMALAR 870
Burcu DURMAZ

OY KULLANMA ORANLARI İLE HALK TARAFINDAN YEREL SEÇİME VERİLEN ÖNEMİN ÖLÇÜLMESİ 871
Burcu KOYUNCU

KORUMA VE BAKIM ALTINDA BULUNAN ÇOCUKLARIN OKUL DIŞI ÖĞRENME DENEYİMLERİ: ANKARA VETERİNER ANATOMİ MÜZESİ ÖRNEĞİ 872
Burcu İNSAL, Taşkın TAŞTEPE, Caner BAKICI, Aysel KÖKSAL AKYOL, R. Orkun AKGÜN, Okan EKİM, Merih HAZIROĞLU

ÖĞRETMENLERİN DUYGUSAL ZEKA PUANLARININ YAŞAM DOYUMU DÜZEYLERİ VE CİNSİYETLERİNE GÖRE İNCELENMESİ....873
Burhan ÇAPRİ, Merve Kübra UĞUR

ÖĞRETMENLERİN ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİME YÖNELİK TUTUMLARI İLE KÜLTÜREL ZEKA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ 874
Burhan ÇAPRİ, Merve Kübra UĞUR

TÜRKİYE'DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN AR-GE FARKINDALIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME 875
Cuma BOZKURT, İbrahim H. KORKMAZ, Ayşe Nur MERCAN

TÜRKİYE VE DÜNYADA DENİZYOLU TAŞIMACILIĞI 876
Cuma BOZKURT, İrem PELİT, Esma IRMAK

FELAKET TOPLUMUNDA BİR ÂŞIK: ARTHUR MILLER'IN KÖPRÜDEN GÖRÜNÜŞ ADLI TİYATRO ESERİNDE TOPLUMUN BİÇİMLENDİRDİĞİ ÂŞIK MODELİ "EDDIE CARBONE"....877
Damla AĞÜZÜM

TÜRKİYE'DE TURIZM GELIRLERI, USD KURU VE EKONOMIK BÜYÜME ARASINDAKI NEDENSELLIK İLIŞKISININ ANALIZI 878
Derya SEMİZ ÇELİK, Nuray ERGÜL

GÜVENLİK VE İNSAN HAKLARI TARTIŞMALARI EKSENİNDE AB'NİN LİBYA'YA YÖNELİK GÖÇMEN POLİTİKASI 879
Duygu DERSAN ORHAN

A STUDY ON BUDGET MANAGEMENT MODELS IN SCHOOLS 880
Ece ÖZDOĞAN ÖZBAL

ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI VE İŞKOLİKLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA....881
Elif KOÇ, Serdar BOZKURT

SANAYİ SEKTÖRÜNDE AR-GE GİDERLERİNİN KARLILIK VE NET SATIŞLARA ETKİSİNİN BİR ANALİZİ: BURSA İLİ ÖRNEĞİ 882
Elif NAZLI, İpek DOĞAN ÖZER, Bülent YANIKTEPE

SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN GÜVENLİ GIDA....883
Emine AY YİĞİT, Yusuf YİĞİT

SPOR BİLİMLERİ ALANINDA OKUYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİYLE SPOR TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ....884
Engin EFEK, Ömer SİVRİKAYA, Reşat SADIK

BLOCKCHAIN TEKNOLOJİSİNİN YÖNETİM VE BİREY ÜZERİNE ETKİLERİ....885
Erdal ŞEN

MESLEK LİSESİ PAYDAŞLARININ BEKLENTİLERİ VE MESLEK LİSESİ MODELİ ÖNERİSİ....887
Erol DEMİR

AB İLERLEME RAPORLARI PERSPEKTİFİNDEN TÜRK TARIMI....888
Esen ORUÇ, Meral UZUNÖZ

KIRSAL KESİMDE İŞGÜCÜ PROFİLİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ŞANLIURFA İLİ EYÜBİYE İLÇESİ....889
Esen ORUÇ, Meral UZUNÖZ, Mahmut HOROZ

MOORA YÖNTEMİYLE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRİLMESİ....890
Fatih KONAK, Sema Nur KENANOĞLU

AY DÖNÜMÜ ETKİSİ: BRICS-T ÜZERİNE AMPİRİK BİR UYGULAMA....891
Fatih KONAK, Sema Nur KENANOĞLU

LİSELİ ÖĞRENCİLERİN FİZİKSEL AKTİVİTEYE KATILIM DÜZEYİ İLE BESLENME VE YAŞAM KALİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ....892
Feride TEKNECİ, Mehmet Akif ZİYAGİL

TEKNOLOJİK ÜRÜN GELİŞTİRME SÜRECİNDE KOBİ'LERE SAĞLANAN AR-GE, İNOVASYON FİNANSMAN DESTEKLERİNİN İSTİHDAMA KATKISI: BURSA İLİ OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA....893
Gül Çiçek ZENGİN BİNTAŞ, Hakan KESER, İstem KÖYMEN KESER, İpek DEVECİ KOCAKOÇ

KRİPTO PARA KULLANIMININ GELIŞIMI, GETIRI VE RISKLERI: BITCOIN ÖRNEĞI....894
Gülcan GÜZEL

GELİR İLE MUTLULUK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ: FİNLANDİYA VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI....895
Gülcan GÜZEL

KADININ SPOR VE SPOR EĞİTIMI ALANINDAKİ CİNSİYET EŞİTLİĞİNE BİR BAKIŞ....896
Gülten HERGÜNER, Ayşe ÇAKIRLAR, Çiğdem YAMAN

ASYA'DA OYNANAN FARKLI YAŞ GRUPLARINA DAİR OYUNLARIN İNCELENMESİ....897
Gülten HERGÜNER, Çetin YAMAN, Sezai AYDIN, Zeki TAŞ

TÜRKİYE VE İNGİLTERE'DE FUTBOL ANTRENÖR YETİŞTİRME MODELİ KARŞILAŞTIRMASI....898
Gülten HERGÜNER, Turgay Semih YAŞAR, Hacı Mustafa AKGÜL

ULUSLARARASI KURULUŞLARIN ASKERİ İÇERİĞIN BELGELERINDE KULLANILAN TERIMLERIN AZERBAYCAN DILINE UYARLANMASI SORUNU.....899
Gülşen MEHDİYEVA

TÜRK TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNÜN NAKİT YÖNETİM SORUNLARININ İNCELENMESİ.....900
Günay Deniz DURSUN, Günay BABA

İŞARET DİLİ VE İŞİTME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN DİL BECERİLERİNİN GELİŞİMİNE YÖNELİK ÖNERİLER.....901
Güzin KARASU

EROZYON RİSKİNİN BELİRLENMESİNDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ YÖNTEMİNİN KULLANILMASI (KIYI EGE ÖRNEĞİNDE).....902
Gökhan GÜNDÜZOĞLU, Hasan ÇUKUR

TÜRKİYE GENÇLİĞİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK YAPISI IŞIĞINDA KARİYER BEKLENTİLERİ.....903
Gökhan ORUÇ ÖNALAN, Fatma Zehra TAN

ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARININ SINIF YÖNETİMİNE YANSIMALARI: ADIYAMAN İLİ ÖRNEĞİ.....904
H. Hüseyin TAŞAR

MEVLANA ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ; ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ.....906
H. Hüseyin TAŞAR

POLITICAL CONSERVATISM IN THE WEST IN THE 19TH CENTURY.....907
Hakan KÖNİ

AKADEMİSYENLERİN YABANCI DİL SORUNLARI VE ÖZERK ÖĞRENME.....908
Halil KÜÇÜKLER, Birsen TÜTÜNİŞ

İNGİLİZ ROMANINDA AİLE YANSIMALARI.....909
Halil KÜÇÜKLER, M. Yavuz KONCA

TERS YÜZ EDİLMİŞ T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE EĞİTİM BİLİŞİM AĞI (EBA) KULLANILARAK YAPILAN ÖĞRETİMİN ÖĞRENCİ ERİŞİSİNE ETKİSİ 910
Halil İbrahim SÖNMEZ, Alpay AKSİN

SINIF ÖĞRETMENLERİ VE DİĞER BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN UMUTSUZLUK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ.....911
Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR, Sinan GİRGİN

SINIF ÖĞRETMENLERİ VE DİĞER BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN ÖRGÜTSEL MUTLULUK ALGILARININ İNCELENMESİ.....912
Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR, Sinan GİRGİN

ORTAOKUL MATEMATİK DERS KİTAPLARININ STEM EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ 914
Hilal ANARAL, Elif BAHADIR

TÜRKİYE'DE STEM VE MATEMATİK EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARININ TEMATİK ANALİZİ (ULUSAL VE SSCI İNDEXLİ DERGİLER KAPSAMINDA) 915
Hilal ANARAL, Elif BAHADIR

THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE AND CULTURE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING 916
Irfan TOSUNCUOGLU

ENGLISH LANGUAGE TEACHING AND INFORMATION TECHNOLOGY 917
Irfan TOSUNCUOGLU

ERKEN MATEMATİKSEL AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEDE MONTESSORİ MATERYALLERİ DESTEKLİ BİREYSEL VE İŞBİRLİKLİ MATEMATİK ETKİNLİKLERİNİN ETKİSİ.....918
Kardelen ÖN, Hanife Gülhan Orhan KARSAK

İLKOKUL FEN BİLİMLERİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTABININ BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ 919
Kemal CAN, Şafak ULUÇINAR SAĞIR

OUTDOOR AKTİVİTELERE KATILAN BİREYLERİN ATILGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ 920
Kenan SİVRİKAYA

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUĞU OLAN VELİLERİN MİLLİ DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ 921
Kübra KUZU JAFARİ, Çiğdem BENZER, Bahar ÇEBİ

EQUIVALENT INCOMPATIBILITY IN THE POLITICAL TRANSLATION 922
Leyla İSMAYİLOVA

THE IMPACT OF THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD ON AFGHANISTAN'S EXECUTIVE AND JUDICIARY SYSTEM 923
Mahdia EMAMİ, Abdulwahab KARİMİ

REKLAMCILIKTA ÜRÜN YERLEŞTİRME VE ETKİLEŞİM AMBIENT MEDYA KULLANIMI VE UYGULAMALARI.....924
Mehmet Gökhan GENEL, Semih KOPUZ

ONLİNE MEDYA MECRASINDA VİDEO İÇERİK ÜRETİMİ VE REKLAM GELİRİ ELDE ETME: "YOUTUBE ÖRNEĞİ" 925
Mehmet Gökhan GENEL, İlyas DEMİREL

İLK KARİYERLERİNE EĞİTİM DIŞI SEKTÖRLERDE BAŞLAYIP DAHA SONRA ÖĞRETMENLİK KARİYERİNE GEÇEN ÖĞRETMENLER ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA.....926
Mehmet Hilmi KOÇ

PLATON'UN OLUMSUZ DEMOKRASİ YAKLAŞIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI.....927
Mehmet ORPAK

SPEKÜLATİF SERMAYE HAREKETLERİ VE ÖNLENMESİ YÖNTEMLERİ.....928
Mehmet ÖZGÜN, Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ

SOSYAL EĞİTIM VE ANAYASA.....929
Mehpare FETULLAYEVA

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN BATIL İNANÇLARININ DAVRANIŞ VE MOTİVASYONLA İLİŞKİSİ.....930
Merve ÇAVDAROĞLU, Nurper ÖZBAR, Engin EFEK

MESLEK ALGISININ ÇALIŞAN PERFORMANSI İLE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÜZERİNE ETKİSİ: İTFAİYE ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.....931
Metin KAPLAN, Emine Gül EFE, Tugay ÖNEY, Şıh Mehmet BÜYÜKBAŞ

KRONİK BÖBREK YETMEZLİĞİ OLAN HASTALARIN UYKU KALİTESİ DÜZEYİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....932
Mukadder MOLLAOĞLU, Gürcan ARSLAN

KRONİK HASTALIĞI OLAN BİREYLERİN İLAÇ KULLANIMINA İLİŞKİN SAĞLIK İNANÇLARI İLE TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIBBA KARŞI TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....933
Mukadder MOLLAOĞLU, Gürcan ARSLAN, Esra BAŞER

KAMU HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME BAĞLAMINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ.....934
Mustafa Kemal YAVUZYİĞİT, Burcu GÜVENEK

FUTBOLCULARDA ATLETİK PERFORMANS ÖZELLİKLERİNİN TOP İLE BECERİ İLİŞKİSİ.....935
Mustafa ŞAHİN

BASKETBOLCU ERKEK ÇOCUKLARDA ANTROPOMETRİK VE FİZİKSEL PERFORMANS ÖZELLİKLERİNE BAĞIL YAŞ ETKİSİNİN İNCELENMESİ.....936
Mustafa ŞAHİN

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN 36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN GÖRSEL ALGI VE KAVRAMSAL GELİŞİM DURUMLARININ İNCELENMESİ.....937
Müge YURTSEVER KILIÇGÜN

YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMI AÇISINDAN OECD ÜLKELERİNİN ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ.....938
N.Tuba YILMAZ SOYDAN, Selay Giray YAKUT

ZOË JENNY'NİN "DAS BLÜTENSTAUBZIMMER" ADLI ROMANI ÖRNEĞİNDE 68 KUŞAĞI VE AILE PROBLEMATIĞI 939
Nalan SAKA

SANATA GİDEMEYEN HALKA, SANATI GETİREN HAREKET: GRAV 940
Nesli Tuğban YABAN

ÖĞRETMENLERİN SINIF İÇİ İLETİŞİM TARZLARI: NİTEL BİR ÇALIŞMA 941
Neslin İHTİYAROĞLU

HAYAT-DIŞI SİGORTA ŞİRKETLERİNDE TEKNİK KARŞILIKLAR: ÖZELLİKLERİ, BELİRLENMESİ VE MUHASEBESİ 942
Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN, ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ BİLİM EĞİTİMİNDEKİ ÖĞRETMENİN ROLLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İRDELENMESİ 943
Nihal YİĞİTALP, Cansev KARAKUŞ

AYNI TEMA ETRAFINDA TEŞEKKÜL EDEN ÜÇ ROMANIN MUKAYESELİ BİR İNCELEMESİ 944
Nursel ÇAKMAK

ULUSLARARASI ÇALIŞMA STANDARTLARI EKSENİNDE STK ÇALIŞMALARINI DEĞERLENDİRME: SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ VE SONUÇLARI 945
Ogün KAYI

KOALİSYON HÜKÜMETLERİ SİYASAL İSTİKRARSIZLIK KAYNAĞI MIDIR?: BUZDAĞININ GÖRÜNMEYEN KISMINA BİR BAKIŞ 946
Peri URAN MURPHY

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE ETİK EĞİTİMİ: MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÖNERİLER 948
Rahime AYDIN ER

SAĞLIK MESLEKLERİNDE ERDEMLER EĞİTİMİ 949
Rahime AYDIN ER, Yüksel Can ÖZ

ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİN BİYOLOJİ ALANINDA ÇALIŞAN BİLİM İNSANI İMAJLARI 950
Reyhan ORAL

TASARIM SÜRECİNDE İŞBİRLİKLİ PROBLEM ÇÖZME YAKLAŞIMININ İNCELENMESİ: ÇEVRECİ MAKET EV ÇALIŞMASINDA ÇATIYA PANEL HESABI 951
Saadet GELEN, Yasemin DOĞAN, Zeynep GÜREL

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE NOMOFOBİ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ: BİRUNİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ 952
Safter BOZARSLAN

DİNAMİK PAZAR KOŞULLARINDA ÖRGÜT KÜLTÜRÜ, ENTELEKTÜEL SERMAYE VE DİNAMİK YETENEKLER İLİŞKİSİ 953
Salih Zeki İMAMOĞLU, Hayat AYAR ŞENTÜRK, Hüseyin İNCE, Hülya TÜRKCAN, Nihal YAZICI

19.YÜZYIL OSMANLI DEVLETİ EKONOMİ POLİTİKALARINDA TARIMIN ROLÜNE YÖNELİK BİR İNCELEME 954
Seçil ŞENEL UZUNKAYA, Serhat YÜKSEL, Hasan DİNÇER

GARANTİ BANKASI VE AKBANK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ 955
Seda ULUĞ, Tuğçe EKİN, Gülşen ŞİMŞEK, Sevgi SAKAL

SOSYAL MEDYADA HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMALARI: GARANTİ BANKASI VE AKBANK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ 956
Seda ULUĞ, Tuğçe EKİN, Gülşen ŞİMŞEK, Sevgi SAKAL

TÜRK VE İNGİLİZ MİZAHINDA KOMİK OLANIN SINIRLARI 957
Selami Umut KISA, Onur Güneş AYAS

URMU DUT'UN (MORUS RUBRA L.) BİYOLOJİK AKTİVİTE POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ VE STENOTROPHOMONAS MALTOPHİLIA ÜZERİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI....958
Selçuk KÖK, Mehmet ÖZASLAN, İbrahim Halil KILIÇ, Mustafa KÖROĞLU, Bekir Sıddık KURT, Sami Serhat TONUS

TÜRKİYE'DE GAZETELER VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI 959
Sema AKBOĞA

SAFRANBOLU'DA FAALİYET GÖSTEREN KONAKLAMA İŞLETMELERINE YÖNELIK ZIYARETÇI GÖRÜŞLERININ DEĞERLENDIRILMESI....960
Semra AKTAŞ POLAK

REHBERLİK BÖLÜMLERINDE GÖREVLI ÖĞRETIM ELEMANLARININ UZMANLIK ALANLARINA YÖNELIK BIR İNCELEME....961
Semra AKTAŞ POLAT

THE ATTITUDE AND BEHAVIORS NECESSARY TO INCREASE THE FINANCIAL LITERACY RATE OF CHILDREN 962
Serpil ALTINIRMAK, Basil OKOTH, Yavuz GÜL

KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİNİN KÜLTÜRÜN DEĞER AKTARICI İŞLEVİYLE İNCELENMESİ....963
Sezgin ELBAY

ÖĞRETİM PROGRAMI VE PROGRAM ÖĞELERİNDEKİ FARKLI TOPLUMSAL PERSPEKTİFLERİN ROLÜNÜN İNCELENMESİ 964
Sezgin ELBAY

KADIN OKUL YÖNETİCİLERİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR 965
Süheyla LÜLECİ, Hüseyin GÜL

TÜRKİYE'DE AV TURİZMİ UYGULAMALARI 966
Taner OKAN

LİF LEVHA SEKTÖRÜNDE STRATEJİ SEÇİMİ 967
Taner OKAN, Ahmet TÜRKER

KAYITLI VE KAYIT DIŞI İSTİHDAMDA ÜCRETİN BELİRLEYİCİLERİ AÇISINDAN KADIN VE ERKEK ÇALIŞANLAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR 968
Taylan AKGÜL

ÖĞRETMEN AKADEMİLERİ'NİN MÜZİK ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ DURUMLARINA ETKİSİ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ 969
Tuba GÜRBÜZ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN OKUMA STRATEJİLERİ ÜSTBİLİŞSEL FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN FARKLI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ 970
Turan ÇETİNKAYA, Delal KARADEMİR

ANLAMLANDIRMA TEORİSİ VE ANLAMLANDIRMA ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI: BİREYLERİN ÇEVRELERİNDEKİ DAVRANIŞLARI, OLAYLARI, İŞARETLERİ VE FARKLILIKLARI ANLAMLANDIRMA DURUMLARI 971
Türker TUĞSAL

AIR TRAFFIC RIGHTS AND INTERNATIONAL COMPETITION: BILATERAL AIR SERVICE AGREEMENTS, STATES AND AIRLINES 972
Ugur ERDOGAN

ÇEVRECİ ANLAYIŞIN YEŞIL SATIN ALMA DAVRANIŞI ÜZERINE ETKISI: ÜNIVERSITE ÖĞRENCILERI ÜZERINE BIR DEĞERLENDIRME 974
Vural ÇAĞLIYAN, H. Halil BAŞER, Şeyda BOZDAM

AZERBAYCAN'IN ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK MODELİNİN DÜNYA "DİYALOG FELSEFESİ"NE UYGULANMASININ TEORİK – METODOLOJİK TEMELLERİ 975
Xatira GULİYEVA

DENETİMDE İÇ KONROL VE İÇ DENETIM MEKANIZMASININ GEREKLILIĞI: ENRON VAKASI 976
Yakup ASLAN

SELİM İLERİ'DE EDEBÎ MAHFİLLER 977
Yakup ÇELİK, Nursel ÇAKMAK

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ALANINDA AKADEMİSYENLERLE BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN KULLANDIKLARI ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN ARAŞTIRILMASI 978
Yasemin KARAMEMİŞ, Adem POYRAZ

ÖĞRETMENLERİN YAŞAM AMAÇLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ 979
Yasin TOPRAK, Abdullah KALKAN, Ahmet GÜVEN

PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN MANEVİYATA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 980
Yasin TOPRAK, Ahmet GÜVEN

BİR EKOLOJİK ETİKETLEME TEKNİĞİ OLARAK TAZE ÜRÜN ENDÜSTRİSİNDE LAZER ETİKETLEME ..981
İbrahim AKBEN, Ayşe Nur MERCAN

AMERİKA'YA GÖÇ EDEN YAĞLIDERE' LILERIN GIRIŞIMCILIK ÖZELLIKLERI ÜZERINE BIR ARAŞTIRMA 982
İhsan CORA, Hasan Hüseyin AKSU

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI SIRASINDA MEYDANA GELEN ÖLÜM VEYA YARALANMALARIN SUÇLARIN İÇTİMAI PRENSİPLERİNCE İNCELENMESİ 983
İlkay ELBEY

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLİM-TEKNOLOJİ İMAJLARI 984
İlyas YALDIZ, Memiş KILIÇ

PUNICA GRANATUM KABUĞU EKSTRAKTININ ANTİBAKTERİYEL ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI 985
İpek ADA

TÜRKİYE'DE AR-GE HARCAMALARININ NET SATIŞLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ: AR-GE MERKEZLERİ 986
İpek DOĞAN ÖZER, Elif NAZLI, Bülent YANIKTEPE

YETİŞKİN BAĞLANMA BİÇİMLERİNİN PSİKOLOJİK SEMPTOMLARI YORDAYICI ETKİLERİNİN İNCELENMESİ 987
Yusuf BİLGE

KİŞİLİK TİPLERİYLE PEKİŞTİREÇ TÜRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN PSİKOMETRİK VE DENEYSEL AÇIDAN İNCELENMESİ* 988
Yusuf BİLGE, Gülşah BALABAN

MAKROBİYOTİK BESLENME TARZININ SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN İNCELENMESİ 990
Yusuf YİĞİT, Emine AY YİĞİT

OLASI ANNE-BABA TUTUM BİLEŞENLERİNİN PSİKOLOJİK SEMPTOMLARI YORDAYICI ETKİSİ 991
Yıldız BİLGE

OKULDA ŞENLİK VAR PROJESİNE KATILAN ÖĞRENCİLERİN BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ....993
Zeynep YILMAZ ÖZTÜRK, Hüseyin ÖZTÜRK

TÜRKİYE'DEKİ GÖRSEL SANATLAR DERSİ ATÖLYE MEKANLARININ DURUM İNCELEMESİ VE ATÖLYENİN ÖNEMİ....994
Şebnem İNAN, Ata Yakup KAPTAN

TAKIM SPORU VE BİREYSEL SPOR İLE UĞRAŞAN SPORCULARIN YALNIZLIK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI....995
Alp Kaan KİLCİ, Nahit ÖZDAYI, Ali Serdar YÜCEL

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ....996
Alp Kaan KİLCİ, Nahit ÖZDAYI, Ali Serdar YÜCEL

TEACHER SUPPORT TO INCREASE THE SUCCESS OF STUDENTS IN TURMENISTAN....997
Haneul KARİMOV, Dayana SAİDOV

COMBINING ADMINISTRATIVE MANAGEMENTS FOR SUSTAINABLE TOURISM MANAGEMENT....998
Rawan KHAN, Aqilah KHORY

INCREASING THE SENSITIVITY OF UNIVERSITY STUDENTS TOWARDS NATURE....999
Nicolás AALBORNOZ, Alejandro BANDEZ

DOING THE RIGHT THING: DETERMINATION AND MORAL RESPONSIBILTY....1000
Alikadić HARUN, Behmen DAVUD

STATISTICAL ANALYSIS OF JOB DEMAND OF UNIVERSITY GRADUATES....1001
Blerta BEQİRAJ, Ajkuna HOXHAJ

USE OF INFORMATION IN DIGITAL AGE....1002
Dejan KALEMANOV, Nadezhda STOJKOVSKA

TÜRKİYE'DE MANEVİ DANIŞMANLIK VE BİR EĞİTİM MODELİ ÖNERİSİ....1003
Turgay ŞİRİN

FRİDA KAHLO OTOPORTRELERİ....1004
Pelin AVŞAR KARABAŞ, Ozan KARABAŞ

METAFİZİK RESMİN ÖNCÜSÜ GIORGIO DE CHIRICO VE ESERLERİ....1005
Pelin AVŞAR KARABAŞ, Ozan KARABAŞ

ASYADA OYNANAN FARKLI YAŞ GRUPLARINA DAİR OYUNLARIN İNCELENMESİ....1006
Gülten HERGÜNER, Çetin YAMAN, Sezai AYDIN, Zeki TAŞ

POSTER SUNUM ÖZET METİNLER

DETERMINATION OF RECOVERY RATES OF LEGIONELLA BACTERIA AT DIFFERENT CONCENTRATIONS BY CONVENTIONAL CULTURE, FISH AND PCR METHODS 1008
İpek ADA, Ayten KİMİRAN

ÖĞRENME AMAÇLI YAZMA ETKİNLİKLERİ HAKKINDA FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ 1009
Sabriye SEVEN, Gülşen KOÇAK

ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN DEĞERLERE YÖNELİK ALGILARI 1010
Sabriye SEVEN, Esra MİNDİVANLI AKDOĞAN, Gülşen KOÇAK, Asiye Pınar KÖKSAL

ÖĞRETMEN ADAYLARININ TASARIM GELİŞTİRME SÜRECİNDE İŞBİRLİĞİ DENEYİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ 1011
Saadet GELEN, Yasemin DOĞAN

3.ULUSLARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

3 RD INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES - HUMANITIES AND EDUCATION

Değerli bilim insanları,

17 - 18 Aralık 2018 tarihleri arasında İstanbul Bilim ve Akademisyenler Derneği tarafından organize edilerek Trakya Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çalışma Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı tarafından destelenen 3. Uluslararası Sosyal Beşeri Ve Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sizlerle buluşmuş olmanın mutluluğunu yaşamaktayız.

Öncelikle 138 sözel bildiri sunumunun yanı sıra 04 poster bildiri ile kongremize katılım sağlayan değerli bilim insanının bir araya gelerek bilimsel ve kültürel birçok birikimlerini paylaşmalarına olanak sağlayan bu ortamın yaratılmasında emeği geçen Kongre Başkanı Prof. Dr. Mustafa Ünal'a, Davetli Konuşmacılarımız Prof. Dr. Kutluk Kağan Sümer, Prof. Dr. Gülsen Demir ve Prof. Dr. Veysel Demir'e, Yürütme ve Düzenleme Kurulu üyelerimize ve gerek teknik gerekse işletme açısından her türlü katkı ve desteği sağlayan Güven Plus Grup Danışmanlık A.Ş.'ye en içten teşekkürlerimizi sunarız.

"Sosyal Beşeri Ve Eğitim Bilimleri" başlığı altında antropolojiden demografiye, edebiyattan etnolojiye, güzel sanatlardan iktisata, pazarlamadan teolojiye gibi daha birçok konuya uzanarak derinlemesine irdeleme fırsatı elde edilen çok çeşitli alt temalarıyla konu bütününü farklı yönleriyle ele alabilen geniş bir kapsamda oluşturulması planlanan kongremiz başarı ile yürütülmüş ve tamamlanmıştır. Katılımcılarımıza oldukça verimli bir içerik sunabilmek hedefi ile hazırlamış olduğumuz kongre kitabımızın, ileri tarihlerde birçok alanda yapılacak olan araştırmalar için de oldukça önemli bir kaynak niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Bu gururla kongre kitabımızı sizlerle paylaşmanın sevinci ile kongremizi onurlandıran tüm katılımcılarımıza şükranlarımızı sunar, bir sonrakini 2019 yılında gerçekleştirmeyi planladığımız 4. Uluslararası Sosyal Beşeri Ve Eğitim Bilimleri Kongresi'nde yeniden bir arada olmak temennileriyle sağlık, mutluluk ve başarılarla dolu güzel günler dileriz.

Saygılarımızla.

KONGRE YÖNETİMİ

3.ULUSLARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

3 RD INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES - HUMANITIES AND EDUCATION

Distinguished Scientists,

We feel the joy of meeting you in the 3rd International Congress on Social Sciences, Humanities and Education organized by İstanbul Association of Science and Academicians on 17-18 December 2018 and supported by Çanakkale Onsekiz Mart University, Sakarya University, İstanbul University, Trakya University, Yalova University, Ministry of Health, Ministry of Science, Industry and Technology, Ministry of Labor, Social Services and Family.

We would like to pay our gratitude to the Head of the Congress Prof. Dr. Mustafa Ünal who have worked hard on creation of this environment that enabled esteemed scientists to come together and share their scientific and cultural knowledge and experiences with 138 verbal presentations and 04 poster presentations, our guest speakers Prof. Dr. Kutluk Kağan Sümer, Prof. Dr. Gülsen Demir and Prof. Dr. Veysel Demir, to the members of Executive and Organizing Committee and to Güven Plus Group Counselling Inc. that have provided both technical and operational contribution and support.

Many various topics from anthropology to demography, from literature to ethnology, from fine arts to economics, from marketing to theology under the title of "Social Sciences, Humanities and Education" have been addressed in our successfully completed congress. Our congress book we have prepared with the aim of presenting highly productive content to our participants is thought to be an important source for many researches to be performed in the field in the future. With the joy of sharing our congress book with you, we express our gratitude to all our participants who have honored our congress. Wish you joyful, happy and healthy days until meeting in the 4th International Congress on Social Sciences, Humanities and Education to be held in 2019.

Yours Sincerely.

CONGRESS MANAGEMENT

3.ULUSLARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

3 RD INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES - HUMANITIES AND EDUCATION

KOMİTE VE KURULLAR

KONGRE BAŞKANI
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL

KONGRE DÜZENLEME KURULU
Prof. Dr. Aigul ZABİROVA
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN
Prof. Dr. Doğan GÜRSOY
Prof. Dr. Emine DEMİRAY
Prof. Dr. Fatih ÇATIKKAŞ
Prof. Dr. Giray SAYNUR DERMAN
Prof. Dr. Ketut ARDHANA
Prof. Dr. Mustafa TALAS
Prof. Dr. Muammer CENGİL
Prof. Dr. Mourad MOULAİ
Prof. Dr. Nezahat GÜÇLÜ
Prof. Dr. Noziran ABDUL GHANİ
Prof. Dr. Rosita HENRY
Doç. Dr. Ayşe TÜRKSOY
Doç. Dr. Gülten HERGÜNER
Doç. Dr. Glenn DAWES
Doç. Dr. Kaya YILDIZ
Doç. Dr. Michael KUYUCU
Doç. Dr. Nur DİLBAZ ALACAHAN
Doç. Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ
Dr. Ayça GÜRKAN
Dr. Yekti MAUNATİ
Dr. Garry COVENTRY

YÜRÜTME KURULU
Prof. Dr. Bülent EKER
Prof. Dr. Ümran SEVİL
Doç. Dr. Çetin YAMAN
Dr. Gökşen ARAS
Dr. Selvinaz SAÇAN
Dr. Sevilay YILDIZ
Av. Fevzi PAPAKÇI
Av. İbrahim DURSUN
Av. Nazmi ARİF
Av. Onur BAYKAN

KONGRE SEKRETERYA
Doç. Dr. Ali Serdar YÜCEL
Öğr. Gör. Ozan KARABAŞ
Öğr. Gör. Yavuz ÖNTÜRK

BİLİMSEL KURUL

Dr. Ali Serdar YÜCEL / Fırat Üniversitesi
Dr. Ali DUYMAZ / Balıkesir Üniversitesi
Dr. Atabey KILIÇ / Erciyes Üniversitesi
Dr. Alper ASLAN / Nevşehir Hacı Bektaşi Veli Üniversitesi
Dr. Ayhan DİKİCİ / İstanbul Teknik Üniversitesi
Dr. Ahmet ÇETİNKAYA / Marmara Üniversitesi
Dr. Ayça GÜRKAN / Ege Üniversitesi
Dr. Ayşe TÜRKSOY / İstanbul Üniversitesi
Dr. Assem Abdel FATTAH / Minya Üniversitesi
Dr. Ayhan AYTAÇ / Trakya Üniversitesi
Dr. Ahmet Fahri ÖZOK / Okan Üniversitesi
Dr. Alpaslan Hamdi KUZUCUOĞLU / İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi
Dr. Aigul ZABİROVA / United Arab Emirates University
Dr. Bekir ÇINAR / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Bekir KOCATAŞ / Adıyaman Üniversitesi
Dr. Bünyamin AYHAN / Selçuk Üniversitesi
Dr. Clemens BEUNGKUM / Berlin School of Economics and Law
Dr. Çetin YAMAN / Sakarya Üniversitesi
Dr. Doğan GÜRSOY / Washington State University
Dr. Ekrem CAUSEVİC / Zagreb Üniversitesi
Dr. Emre DÜNDER / 19 Mayıs Üniversitesi
Dr. Erkut AKKARTAL / Yeditepe Üniversitesi
Dr. Elşen BAĞIRZADE / Azerbaijan State Üniversitesi of Economy
Dr. Elvan YALÇINKAYA / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Emine DEMİRAY / Anadolu Üniversitesi
Dr. Erdoğan GÜNEŞ / Ankara Üniversitesi
Dr. Enderhan KARAKOÇ / Selçuk Üniversitesi
Dr. Ercan ŞAHBUDAK / Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Fariz AHMADOV / Azerbaijan Devlet İktisat Üniversitesi
Dr. Faruk ANDAÇ / Çağ Üniversitesi
Dr. Fatih ÇATIKKAŞ / Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Galip GÜNER / Erciyes Üniversitesi

Dr. Gülten HERGÜNER / Sakarya Üniversitesi
Dr. Glenn DAWES / James Cook University
Dr. Giray Saynur DERMAN / Marmara Üniversitesi
Dr. Garry COVENTRY / James Cook Universtiy
Dr. Galina MİŞKİNİENE / Litvan Dili Enstitüsü - Litvanya
Dr. Gökşen ARAS / Atılım Üniversitesi
Dr. Gülsemin HAZER / Sakarya Üniversitesi
Dr. Havva KAÇAN SOFTA / Kastamonu Üniversitesi
Dr. Halis Adnan ASLANTAŞ / Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Dr. Hayati BEŞİRLİ / Gazi Üniversitesi
Dr. Hasret ÇOMAK / Arel Üniversitesi
Dr. Hatice İÇEL / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Haluk ŞENGÜN / Bahçeşehir Üniversitesi
Dr. Hülya UZUN / Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Hikmet KORAŞ / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. İbrahim Sena ARVAS / Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. İrfan GÜNSEL / Yakın Doğu Üniversitesi
Dr. İlkay ŞAHİN / Erciyes Üniversitesi
Dr. Kaya YILDIZ / Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Kasım KARAMAN / Erciyes Üniversitesi
Dr. Kazım ÖZKAN ERTÜRK / Düzce Üniversitesi
Dr. Kamil KAYA / Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Kübra GÖKALP / Atatürk Üniversitesi
Dr. Ketut ARDHANA / Udayana University
Dr. Korhan MAVNACIOĞLU / Medipol Üniversitesi
Dr. Mustafa TALAS / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Mustafa METE / Gaziantep Üniversitesi
Dr. Mustafa AKTAĞ / Erciyes Üniversitesi
Dr. Michael KUYUCU / İstinye Üniversitesi
Dr. Mükerrem ATALAY ORAL / Akdeniz Üniversitesi
Dr. Mikail TEL / Fırat Üniversitesi
Dr. Mehmet BAYANSALDUZ / Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Muammer CENCİL / Hitit Üniversitesi
Dr. Mustafa ÖNER UZUN / Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Mustafa YÜCEL / İnönü Üniversitesi
Dr. Mourad MOULAİ / Hadj Oran University
Dr. Nazmi AVCI / Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Necati DEMİR / Gazi Üniversitesi
Dr. Nevzat TOPAL / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Norizan ABDUL GHANI / Sultan Zainal Abidin College
Dr. Nurhodja AKBULAEV / Azerbaijan State Üniversitesi
Dr. Nurcan METİN / Trakya Üniversitesi
Dr. Nur Dilbaz ALACAHAN / Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
Dr. Nursel UYANIKER / Marmara Üniversitesi
Dr. Okan SARIGÖZ / Mustafa Kemal Üniversitesi
Dr. Orhan YAZICI / İnönü Üniversitesi
Dr. Pelin AVŞAR KARABAŞ / Hitit Üniversitesi
Dr. Rosita HENRY / James Cook University
Dr. Serpil AYTAÇ / Uludağ Üniversitesi
Dr. Südabe SALİHOVA / Azerbaijan Devlet İktisat Üniversitesi
Dr. Selçuk ÖZTEK / Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi
Dr. Selahattin AVŞAROĞLU / Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Selvinaz SAÇAN / Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Sevilay YILDIZ / Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Dr. Suat KOLUKIRIK / Akdeniz Üniversitesi
Dr. Tudora ARNAUT / Kiev Uluslararası Üniversitesi
Dr. Türkan ERDOĞAN / Pamukkale Üniversitesi
Dr. Ünal ŞENTÜRK / İnönü Üniversitesi
Dr. Vecdi CAN / Sakarya Üniversitesi
Dr. Veysel BOZKURT / İstanbul Üniversitesi
Dr. Yaşar ERJEM / Mersin Üniversitesi
Dr. Yusuf GENÇ / Sakarya Üniversitesi
Dr. Yener ATASEVEN / Ankara Üniversitesi
Dr. Yekti MAUNATİ / Indonesian Institute of Sciences
Dr. Ziya AVŞAR / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

HUKUK DANIŞMANLARI

Av. Fevzi PAPAKÇI

Av. İbrahim DURSUN

Av. Nazmi ARİF

Av. Onur BAYKAN

KONGRE PROGRAMI / CONFERENCE PROGRAM

AÇILIŞ / OPENING
17/18 ARALIK / DECEMBER 2018

KAYIT / REGISTRATION : 09:00 -17:30

09:00 – 09:15
Saygı Duruşu ve İstiklal Marşı / Respect and National Anthem

Açılış Konuşması / Opening Speech
Prof. Dr. Mustafa ÜNAL
Konferans Başkanı (Chair of Conference)

DAVETLİ KONUŞMACILAR/INVITED SPEAKERS
09:30 – 12:30

OTURUM BAŞKANI/HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Mustafa ÜNAL
OTURUM 1
Prof. Dr. Kutluk Kağan SÜMER
Prof. Dr. Gülsen DEMİR
Prof. Dr. Veysel BOZKURT
Doç. Dr. Elif HAYKIR HOBİKOĞLU

ÖĞLE YEMEĞİ ARASI
12:30 – 13:30

SÖZEL OTURUMLAR / ORAL PRESENTATIONS

OTURUM /SESSION : 1
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 10:00 – 12:00
Salon A/Saloon A
Oturum Başkanı(Head of Session) : Dr. Öğr. Üyesi – Bahadır ÇOKAMAY

Alp Kaan KİLCİ, Nahit ÖZDAYI, Ali Serdar YÜCEL	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
Bahadır ÇOKAMAY	SIDIKA ÖZDİL'İN "YAYLI DÖRTLÜ İÇİN DANSLAR" ADLI PARÇASININ FORM BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bahadır ÇOKAMAY	LARS ENDLUD'UN "MODUS NOVUS" ADLI ATONAL SOLFEJ KİTABININ MÜZİKAL ANALİZİ
Cansev KARAKUŞ, Nihal YİĞİTALP	AKRAN ÖĞRETİMİNİN ETKİLİLİĞİNİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇOCUK GELİŞİMİ ÖNLİSANS ÖRNEĞİ
Ali Haluk PINAR	SANAYİ 4.0 VE Z KUŞAĞI'NIN ÖNEM KAZANDIĞI GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA, TÜRKİYE EKONOMİSİNİN ULUSLARARASI REKABETTE ÖNE ÇIKMASI AÇISINDAN GİRİŞİMCİLİĞİN ROLÜ VE ÖNEMİ
Ali Haluk PINAR	TÜRK ULUSLARARASI İŞLETMELERİNİN 2000 SONRASI İHRACAT PERFORMANSLARININ KÜRESEL REKABETÇİLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
Anıl KABLANOĞLU, M. Ersin KUŞDİL	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLULUKLARINI BENİMSEMESİNDE BİREY-İÇİ SÜREÇLERİN ROLÜ: GRUP İLE ÖZDEŞLEŞME DÜZEYİ İLE KARANLIK ÜÇLÜ, DEĞERLER, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE SAĞ-KANAT YETKECİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER
Arzu ÇAKAR	DEĞİŞİM ODAKLI LİDERLİK VE KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZANIN ÖRGÜT PERFORMANSI VE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLE İLİŞKİSİ
Arzu ÇAKAR	İLİŞKİ ODAKLI LİDERLİK, KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZA VE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLİŞKİSİ
Aybike Tuba ÖZDEN	KADIN TÜKETİCİLERİN MARKA BEĞENİLİRLİK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
Aytül ÜRET, Remziye CEYLAN	STEM EĞİTİMİNİN ANAOKULUNA DEVAM EDEN 5 YAŞ ÇOCUKLARININ YARATICILIKLARI ÜZERİNE ETKİSİ
Xatira GULİYEVA	AZERBAYCAN'IN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK MODELİNİN DÜNYA "DİYALOG" FELSEFESİNE UYGULANMASININ TEORİK-MEDODOLOJİK TEMELLERİ
Pelin AVŞAR KARABAŞ, Ozan KARABAŞ	FRİDA KAHLO OTOPORTRELERİ
Pelin AVŞAR KARABAŞ, Ozan KARABAŞ	METAFİZİK RESMİN ÖNCÜSÜ GIORGIO DE CHIRICO VE ESERLERİ

OTURUM /SESSION : 2
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 10:00 – 12:00
Salon B/Saloon B
Oturum Başkanı(Head of Session) : Prof. Dr. Çetin YAMAN

Aydın KARAÇAM	BASKETBOL HAKEMLERİNİN MESLEKİ HAZ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
Ayşe ÇAKIRLAR, Çetin YAMAN, Menzure Sibel YAMAN	TERAPATİK REKREASYONUN İYİ OLUŞ ÜZERİNE ETKİLERİ
Engin EFEK, Ömer SİVRİKAYA, Reşat SADIK	SPOR BİLİMLERİ ALANINDA OKUYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİYLE SPOR TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
Feride TEKNECİ, Mehmet Akif ZİYAGİL	LİSELİ ÖĞRENCİLERİN FİZİKSEL AKTİVİTEYE KATILIM DÜZEYİ İLE BESLENME VE YAŞAM KALİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ
Mustafa ŞAHİN	FUTBOLCULARDA ATLETİK PERFORMANS ÖZELLİKLERİNİN TOP İLE BECERİ İLİŞKİSİ
Mustafa ŞAHİN	BASKETBOLCU ERKEK ÇOCUKLARDA ANTROPOMETRİK VE FİZİKSEL PERFORMANS ÖZELLİKLERİNE BAĞIL YAŞ ETKİSİNİN İNCELENMESİ
Yusuf BİLGE	YETİŞKİN BAĞLANMA BİÇİMLERİNİN PSİKOLOJİK SEMPTOMLARI YORDAYICI ETKİLERİNİN İNCELENMESİ
Yusuf BİLGE, Gülşah BALABAN	KİŞİLİK TİPLERİYLE PEKİŞTİREÇ TÜRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN PSİKOMETRİK VE DENEYSEL AÇIDAN İNCELENMESİ
Yıldız BİLGE	OLASI ANNE-BABA TUTUM BİLEŞENLERİNİN PSİKOLOJİK SEMPTOMLARI YORDAYICI ETKİSİ
Yusuf YİĞİT, Emine AY YİĞİT	MAKROBİYOTİK BESLENME TARZININ SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN İNCELENMESİ

OTURUM /SESSION : 3
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 10:00 – 12:00
Salon C/Saloon C
Oturum Başkanı(Head of Session) : Dr. Öğr. Gör – Taşkın TAŞTEPE

Azelya Melis BÖKE, Müşerref DALKILIÇ, Nezihe ŞENTÜRK	DAPHNİANIN KSİLOFON DUYARLIĞI ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİN EĞİTİMİNDE MULTİDİSİPLİNER ATÖLYE FAALİYETLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ ÖRNEĞİ
Burçin KENAR	ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA DÎVÂNI'NIN FESÂHAT BAKIMINDAN İNCELENMESİ
Burcu DURMAZ	BİR ÖĞRETMEN EĞİTİMİ DENEYİMİ: MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE ÇOCUK EDEBİYATININ KULLANIMI VE ÖRNEK UYGULAMALAR
Burcu KOYUNCU	OY KULLANMA ORANLARI İLE HALK TARAFINDAN YEREL SEÇİME VERİLEN ÖNEMİN ÖLÇÜLMESİ
Burcu İNSAL, Taşkın TAŞTEPE, Caner BAKICI, Aysel KÖKSAL AKYOL, R. Orkun AKGÜN, Okan EKİM, Merih HAZIROĞLU	KORUMA VE BAKIM ALTINDA BULUNAN ÇOCUKLARIN OKUL DIŞI ÖĞRENME DENEYİMLERİ: ANKARA VETERİNER ANATOMİ MÜZESİ ÖRNEĞİ
Burhan ÇAPRİ, Merve Kübra UĞUR	ÖĞRETMENLERİN DUYGUSAL ZEKA PUANLARININ YAŞAM DOYUMU DÜZEYLERİ VE CİNSİYETLERİNE GÖRE İNCELENMESİ
Burhan ÇAPRİ, Merve Kübra UĞUR	ÖĞRETMENLERİN ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİME YÖNELİK TUTUMLARI İLE KÜLTÜREL ZEKA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
Cuma BOZKURT, İbrahim H. KORKMAZ, Ayşe Nur MERCAN	TÜRKİYE'DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN AR-GE FARKINDALIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME
Turgay ŞİRİN	TÜRKİYE'DE MANEVİ DANIŞMANLIK VE BİR EĞİTİM MODELİ ÖNERİSİ

OTURUM /SESSION : 4
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 13:00 – 15:00
Salon A/Saloon A
Oturum Başkanı(Head of Session) : Doç. Dr. Gülten HERGÜNER

Adem POYRAZ, Yasemin KARAMEMİŞ	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ALANINDA AKADEMİSYENLERLE BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN KULLANDIKLARI ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN ARAŞTIRILMASI
Gülten HERGÜNER, Ayşe ÇAKIRLAR, Menzure Sibel YAMAN	KADININ SPOR VE SPOR EĞİTIMI ALANINDAKİ CİNSİYET EŞİTLİĞİNE BİR BAKIŞ
Gülten HERGÜNER, Çetin YAMAN, Sezai AYDIN, Zeki TAŞ	ASYA'DA OYNANAN FARKLI YAŞ GRUPLARINA DAİR OYUNLARIN İNCELENMESİ
Merve ÇAVDAROĞLU, Nurper ÖZBAR, Engin EFEK	SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN BATIL İNANÇLARININ DAVRANIŞ VE MOTİVASYONLA İLİŞKİSİ
Yasin TOPRAK, Ahmet GÜVEN	PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN MANEVİYATA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ
Mukadder MOLLAOĞLU, Gürcan ARSLAN, Esra BAŞER	KRONİK HASTALIĞI OLAN BİREYLERİN İLAÇ KULLANIMINA İLİŞKİN SAĞLIK İNANÇLARI İLE TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIBBA KARŞI TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Mukadder MOLLAOĞLU, Gürcan ARSLAN	KRONİK BÖBREK YETMEZLİĞİ OLAN HASTALARIN UYKU KALİTESİ DÜZEYİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER
Metin KAPLAN, Emine Gül EFE, Tugay ÖNEY, Şıh Mehmet BÜYÜKBAŞ	MESLEK ALGISININ ÇALIŞAN PERFORMANSI İLE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÜZERİNE ETKİSİ: İTFAİYE ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
Gökhan ORUÇ ÖNALAN, Fatma Zehra TAN	TÜRKİYE GENÇLİĞİNİN SOSYO-DEMOGRAFIK YAPISI IŞIĞINDA KARİYER BEKLENTİLERİ
Gülten HERGÜNER, Turgay Semih YAŞAR, Hacı Mustafa AKGÜL	TÜRKİYE VE İNGİLTERE'DE FUTBOL ANTRENÖR YETİŞTİRME MODELİ KARŞILAŞTIRMASI

Selçuk KÖK, Mehmet ÖZASLAN, İbrahim Halil KILIÇ, Mustafa KÖROĞLU, Bekir Sıddık KURT, Sami Serhat TONUS	URDU DUT'UN (MORUS RUBRA L.) BİYOLOJİK AKTİVİTE POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ VE STENOTROPHOMONAS MALTOPHİLIA ÜZERİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI
Ahmet YÜCE, Hakan KOLAYİŞ, Nuran KANDAZ GELEN	AMATÖR FUTBOLCULARIN ALGILARINA GÖRE ANTRENÖRLERİNİN LİDERLİK DÜZEYLERİ (KOCAELİ VE SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ)

OTURUM /SESSION : 5
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 13:00 – 15:00
Salon B/Saloon B
Oturum Başkanı(Head of Session) : Dr. Öğr. Üyesi. Duygu DERSAN ORHAN

Damla AĞÜZÜM	FELAKET TOPLUMUNDA BİR ÂŞIK: ARTHUR MILLER'IN KÖPRÜDEN GÖRÜNÜŞ ADLI TİYATRO ESERİNDE TOPLUMUN BİÇİMLENDİRDİĞİ ÂŞIK MODELİ "EDDIE CARBONE"
Derya SEMİZ ÇELİK, Nuray ERGÜL	TÜRKİYE'DE TURIZM GELIRLERI, USD KURU VE EKONOMIK BÜYÜME ARASINDAKI NEDENSELLIK İLIŞKISININ ANALIZI
Duygu DERSAN ORHAN	GÜVENLİK VE İNSAN HAKLARI TARTIŞMALARI EKSENİNDE AB'NİN LİBYA'YA YÖNELİK GÖÇMEN POLİTİKASI
Elif KOÇ, Serdar BOZKURT	ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI VE İŞKOLİKLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA
Elif NAZLI, İpek DOĞAN ÖZER, Bülent YANIKTEPE	SANAYİ SEKTÖRÜNDE AR-GE GİDERLERİNİN KARLILIK VE NET SATIŞLARA ETKİSİNİN BİR ANALİZİ: BURSA İLİ ÖRNEĞİ
Emine AY YİĞİT, Yusuf YİĞİT	SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN GÜVENLİ GIDA
Erol DEMİR	MESLEK LİSESİ PAYDAŞLARININ BEKLENTİLERİ VE MESLEK LİSESİ MODELİ ÖNERİSİ
Esen ORUÇ, Meral UZUNÖZ	AB İLERLEME RAPORLARI PERSPEKTİFİNDEN TÜRK TARIMI
Esen ORUÇ, Meral UZUNÖZ, Mahmut HOROZ	KIRSAL KESİMDE İŞGÜCÜ PROFİLİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ŞANLIURFA İLİ EYÜBİYE İLÇESİ

Fatih KONAK, Sema Nur KENANOĞLU	MOORA YÖNTEMİYLE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRİLMESİ
Aydan AYDINLIK, Mustafa TALAS	ÇOCUK HAKLARININ KAVRAMSAL VE TARİHSEL SOSYOLOJİK ANALİZİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA
Mustafa TALAS	SİYASAL KÜLTÜRÜN SİYASAL PAZARLAMA VE SİYASAL REKLAMLAR ÜZERİNE ETKİSİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ

OTURUM /SESSION : 6
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 13:00 – 15:00
Salon C/Saloon C
Oturum Başkanı(Head of Session) : Doç. Dr. Gülşen MEHDİYEVA

Gül Çiçek ZENGİN BİNTAŞ, Hakan KESER, İstem KÖYMEN KESER, İpek DEVECİ KOCAKOÇ	TEKNOLOJİK ÜRÜN GELİŞTİRME SÜRECİNDE KOBİ'LERE SAĞLANAN AR-GE, İNOVASYON FİNANSMAN DESTEKLERİNİN İSTİHDAMA KATKISI: BURSA İLİ OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA
Gülcan GÜZEL	KRİPTO PARA KULLANIMININ GELIŞIMI, GETIRI VE RISKLERI: BITCOIN ÖRNEĞI
Gülcan GÜZEL	GELİR İLE MUTLULUK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ: FİNLANDİYA VE TÜRKİYE
Gülşen MEHDİYEVA	ULUSLARARASI KURULUŞLARIN ASKERİ IÇERIĞIN BELGELERINDE KULLANILAN TERIMLERIN AZERBAYCAN DILINE UYARLANMASI SORUNU
Günay Deniz DURSUN, Günay BABA	TÜRK TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNÜN NAKİT YÖNETİM SORUNLARININ İNCELENMESİ
Gökhan GÜNDÜZOĞLU, Hasan ÇUKUR	EROZYON RİSKİNİN BELİRLENMESİNDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ YÖNTEMİNİN KULLANILMASI (KIYI EGE ÖRNEĞİNDE)
Mehmet ÖZGÜN, Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ	SPEKÜLATİF SERMAYE HAREKETLERİ VE ÖNLENMESİ YÖNTEMLERİ
Mustafa Kemal YAVUZYİĞİT, Burcu GÜVENEK	KAMU HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME BAĞLAMINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

Alp Kaan KİLCİ, Nahit ÖZDAYI, Ali Serdar YÜCEL	TAKIM SPORU VE BİREYSEL SPOR İLE UĞRAŞAN SPORCULARIN YALNIZLIK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR	HAYAT-DIŞI SİGORTA ŞİRKETLERİNDE TEKNİK KARŞILIKLAR: ÖZELLİKLERİ, BELİRLENMESİ VE MUHASEBESİ

OTURUM /SESSION : 7
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 13:00 – 15:00
Salon D/Saloon D
Oturum Başkanı(Head of Session) : Öğr. Gör. Dr. Saime ÇAĞLAK SARI

Güzin KARASU	İŞARET DİLİ VE İŞİTME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN DİL BECERİLERİNİN GELİŞİMİNE YÖNELİK ÖNERİLER
H. Hüseyin TAŞAR	ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARININ SINIF YÖNETİMİNE YANSIMALARI: ADIYAMAN İLİ ÖRNEĞİ
H. Hüseyin TAŞAR	MEVLANA ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ; ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
Halil KÜÇÜKLER, Birsen TÜTÜNİŞ	AKADEMİSYENLERİN YABANCI DİL SORUNLARI VE ÖZERK ÖĞRENME
Halil KÜÇÜKLER, M. Yavuz KONCA	İNGİLİZ ROMANINDA AİLE YANSIMALARI
Halil İbrahim SÖNMEZ, Alpay AKSİN	TERS YÜZ EDİLMİŞ T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE EĞİTİM BİLİŞİM AĞI (EBA) KULLANILARAK YAPILAN ÖĞRETİMİN ÖĞRENCİ ERİŞİSİNE ETKİSİ
Rahime AYDIN ER	HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE ETİK EĞİTİMİ: MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÖNERİLER
Rahime AYDIN ER, Yüksel Can ÖZ	SAĞLIK MESLEKLERİNDE ERDEMLER EĞİTİMİ
Hilal ANARAL, Elif BAHADIR	ORTAOKUL MATEMATİK DERS KİTAPLARININ STEM EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ
Hilal ANARAL, Elif BAHADIR	TÜRKİYE'DE STEM VE MATEMATİK EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARININ TEMATİK ANALİZİ (ULUSAL VE SSCI İNDEXLİ DERGİLER KAPSAMINDA)
Duygu DERSAN ORHAN	GÜVENLİK VE İNSAN HAKLARI TARTIŞMALARI EKSENİNDE AB'NİN LİBYA'YA YÖNELİK GÖÇMEN POLİTİKASI

OTURUM /SESSION : 8
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 15:15 – 17:15
Salon A/Saloon A
Oturum Başkanı(Head of Session) : Dr. Öğr. Üyesi – Hakan KÖNİ

Hakan KÖNİ	POLITICAL CONSERVATISM IN THE WEST IN THE 19TH CENTURY
Irfan TOSUNCUOGLU	THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE AND CULTURE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING
Irfan TOSUNCUOGLU	ENGLISH LANGUAGE TEACHING AND INFORMATION TECHNOLOGY
Leyla İSMAYİLOVA	EQUIVALENT INCOMPATIBILITY IN THE POLITICAL TRANSLATION
Mahdia EMAMİ, Abdulwahab KARİMİ	THE IMPACT OF THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD ON AFGHANISTAN'S EXECUTIVE AND JUDICIARY SYSTEM
Serpil ALTINIRMAK, Basil OKOTH	THE ATTITUDE AND BEHAVIORS NECESSARY TO INCREASE THE FINANCIAL LITERACY RATE OF CHILDREN
Ece ÖZDOĞAN ÖZBAL	A STUDY ON BUDGET MANAGEMENT MODELS IN SCHOOLS
Uğur ERDOĞAN	AIR TRAFFIC RIGHTS AND INTERNATIONAL COMPETITION: BILATERAL AIR SERVICE AGREEMENTS, STATES AND AIRLINES

OTURUM /SESSION : 9
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 15:15 – 17:15
Salon B/Saloon B
Oturum Başkanı(Head of Session) : Dr. Öğr. Üyesi – Kenan SİVRİKAYA

Kardelen ÖN, Hanife Gülhan ORHAN KARSAK	ERKEN MATEMATİKSEL AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEDE MONTESSORİ MATERYALLERİ DESTEKLİ BİREYSEL VE İŞBİRLİKLİ MATEMATİK ETKİNLİKLERİNİN ETKİSİ
Kemal CAN, Şafak ULUÇINAR SAĞIR	İLKOKUL FEN BİLİMLERİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTABININ BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kenan SİVRİKAYA	OUTDOOR AKTİVİTELERE KATILAN BİREYLERİN ATILGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
Kübra KUZU JAFARİ, Çiğdem BENZER, Bahar ÇEBİ	ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUĞU OLAN VELİLERİN MİLLİ DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ
Mehmet Hilmi KOÇ	İLK KARİYERLERİNE EĞİTİM DIŞI SEKTÖRLERDE BAŞLAYIP DAHA SONRA ÖĞRETMENLİK KARİYERİNE GEÇEN ÖĞRETMENLER ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA
Mehpare FETULLAYEVA	SOSYAL EĞİTIM VE ANAYASA
Müge YURTSEVER KILIÇGÜN	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN 36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN GÖRSEL ALGI VE KAVRAMSAL GELİŞİM DURUMLARININ İNCELENMESİ
Neslin İHTİYAROĞLU	ÖĞRETMENLERİN SINIF İÇİ İLETİŞİM TARZLARI: NİTEL BİR ÇALIŞMA
Nihal YİĞİTALP, Cansev KARAKUŞ	OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN, ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ BİLİM EĞİTİMİNDEKİ ÖĞRETMENİN ROLLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İRDELENMESİ
Safter BOZARSLAN	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE NOMOFOBİ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ: BİRUNİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

OTURUM /SESSION : 10
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 15:15 – 17:15
Salon C/Saloon C
Oturum Başkanı(Head of Session) : Doç. Dr. Mehmet Gökhan GENEL

Mehmet Gökhan GENEL, Semih KOPUZ	REKLAMCILIKTA ÜRÜN YERLEŞTİRME VE ETKİLEŞİM AMBIENT MEDYA KULLANIMI VE UYGULAMALARI
Mehmet Gökhan GENEL, İlyas DEMİREL	ONLİNE MEDYA MECRASINDA VIDEO İÇERIK ÜRETIMI VE REKLAM GELIRI ELDE ETME: "YOUTUBE ÖRNEĞI"
Mehmet ORPAK	PLATON'UN OLUMSUZ DEMOKRASİ YAKLAŞIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI
Nalan SAKA	ZOË JENNY'NİN "DAS BLÜTENSTAUBZIMMER" ADLI ROMANI ÖRNEĞİNDE 68 KUŞAĞI VE AILE PROBLEMATIĞI

Nesli Tuğban YABAN	SANATA GİDEMEYEN HALKA, SANATI GETİREN HAREKET: GRAV
Nursel ÇAKMAK	AYNI TEMA ETRAFINDA TEŞEKKÜL EDEN ÜÇ ROMANIN MUKAYESELİ BİR İNCELEMESİ
Ogün KAYI	ULUSLARARASI ÇALIŞMA STANDARTLARI EKSENİNDE STK ÇALIŞMALARINI DEĞERLENDİRME: SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ VE SONUÇLARI
Selami Umut KISA, Onur Güneş AYAS	TÜRK VE İNGİLİZ MİZAHINDA KOMİK OLANIN SINIRLARI
Sema AKBOĞA	TÜRKİYE'DE GAZETELER VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI
Yakup ÇELİK, Nursel ÇAKMAK	SELİM İLERİ'DE EDEBÎ MAHFİLLER

OTURUM /SESSION : 11
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 15:15 – 17:15
Salon D/Saloon D
Oturum Başkanı(Head of Session) : Doç. Dr. Semra AKTAŞ POLAT

Saadet GELEN, Yasemin DOĞAN, Zeynep GÜREL	TASARIM SÜRECİNDE İŞBİRLİKLİ PROBLEM ÇÖZME YAKLAŞIMININ İNCELENMESİ: ÇEVRECİ MAKET EV ÇALIŞMASINDA ÇATIYA PANEL HESABI
Seçil ŞENEL UZUNKAYA, Serhat YÜKSEL, Hasan DİNÇER	19.YÜZYIL OSMANLI DEVLETİ EKONOMİ POLİTİKALARINDA TARIMIN ROLÜNE YÖNELİK BİR İNCELEME
Seda ULUĞ, Tuğçe EKİN, Gülşen ŞİMŞEK, Sevgi SAKAL	GARANTİ BANKASI VE AKBANK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ
Seda ULUĞ, Tuğçe EKİN, Gülşen ŞİMŞEK, Sevgi SAKAL	SOSYAL MEDYADA HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMALARI: GARANTİ BANKASI VE AKBANK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ
Semra AKTAŞ POLAT	SAFRANBOLU'DA FAALİYET GÖSTEREN KONAKLAMA İŞLETMELERINE YÖNELIK ZIYARETÇI GÖRÜŞLERININ DEĞERLENDIRILMESI

Semra AKTAŞ POLAT	REHBERLİK BÖLÜMLERINDE GÖREVLI ÖĞRETIM ELEMANLARININ UZMANLIK ALANLARINA YÖNELIK BIR İNCELEME
Sezgin ELBAY	KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİNİN KÜLTÜRÜN DEĞER AKTARICI İŞLEVİYLE İNCELENMESİ
Sezgin ELBAY	ÖĞRETİM PROGRAMI VE PROGRAM ÖĞELERİNDEKİ FARKLI TOPLUMSAL PERSPEKTİFLERİN ROLÜNÜN İNCELENMESİ
Taner OKAN	TÜRKİYE'DE AV TURİZMİ UYGULAMALARI
Taner OKAN, Ahmet TÜRKER	LİF LEVHA SEKTÖRÜNDE STRATEJİ SEÇİMİ

OTURUM /SESSION : 12
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 17:30 – 19:00
Salon A/Saloon A
Oturum Başkanı(Head of Session) : Dr. Öğr. Üyesi – Türker TUĞSAL

Reyhan ORAL	ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİN BİYOLOJİ ALANINDA ÇALIŞAN BİLİM İNSANI İMAJLARI
Gülsüm GÜNEY	ARİSTOTELES'TE ETİK VE POLİTİKA
Tuba GÜRBÜZ	ÖĞRETMEN AKADEMİLERİ'NİN MÜZİK ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ DURUMLARINA ETKİSİ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ
Turan ÇETİNKAYA, Delal KARADEMİR	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN OKUMA STRATEJİLERİ ÜSTBİLİŞSEL FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN FARKLI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
Türker TUĞSAL	ANLAMLANDIRMA TEORİSİ VE ANLAMLANDIRMA ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI: BİREYLERİN ÇEVRELERİNDEKİ DAVRANIŞLARI, OLAYLARI, İŞARETLERİ VE FARKLILIKLARI ANLAMLANDIRMA DURUMLARI
Vural ÇAĞLIYAN, H. Halil BAŞER, Şeyda BOZDAM	ÇEVRECİ ANLAYIŞIN YEŞIL SATIN ALMA DAVRANIŞI ÜZERINE ETKISI: ÜNIVERSITE ÖĞRENCILERI ÜZERINE BIR DEĞERLENDIRME
Xatira GULİYEVA	AZERBAYCAN'IN ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK MODELİNİN DÜNYA "DİYALOG FELSEFESİ"NE UYGULANMASININ TEORİK – METODOLOJİK TEMELLERİ

Yasin TOPRAK, Abdullah KALKAN, Ahmet GÜVEN	ÖĞRETMENLERİN YAŞAM AMAÇLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
Yasin TOPRAK, Ahmet GÜVEN	PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN MANEVİYATA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ
İlyas YALDIZ, Memiş KILIÇ	İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLİM-TEKNOLOJİ İMAJLARI
Nicola ALBORNOZ, Alejandro BANDEZ	INCREASING THE SENSITIVITY OF UNIVERSITY STUDENT TOWARDS NATURE
Alikadic HARUN, Behmen DAVUD	DOING THE RIGHT THING: DETERMINATION AND MORAL RESPONSIBILITY
Blerta BEQIRAJ, Ajkuna HOXHAJ	STATISTICAL ANALYSIS OF JOB DEMAND OF UNIVERSITY GRADUATES
Dejan KALEMANOV, Nadezhda STOJKOVSKA	USE OF INFORMATION IN DIGITAL AGE

OTURUM /SESSION : 13
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 17:30 – 19:00
Salon B/Saloon B
Oturum Başkanı(Head of Session) : Dr. Öğr. Üyesi - Peri URAN MURPHY

İbrahim AKBEN, Ayşe Nur MERCAN	BİR EKOLOJİK ETİKETLEME TEKNİĞİ OLARAK TAZE ÜRÜN ENDÜSTRİSİNDE LAZER ETİKETLEME
İhsan CORA, Hasan Hüseyin AKSU	AMERİKA'YA GÖÇ EDEN YAĞLIDERE' LILERIN GIRIŞIMCILIK ÖZELLIKLERI ÜZERINE BIR ARAŞTIRMA
İlkay ELBEY	GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI SIRASINDA MEYDANA GELEN ÖLÜM VEYA YARALANMALARIN SUÇLARIN İÇTİMAI PRENSİPLERİNCE İNCELENMESİ
İpek ADA	PUNICA GRANATUM KABUĞU EKSTRAKTININ ANTİBAKTERİYEL ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI
İpek DOĞAN ÖZER, Elif NAZLI, Bülent YANIKTEPE	TÜRKİYE'DE AR-GE HARCAMALARININ NET SATIŞLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ: AR-GE MERKEZLERİ
Yıldız BİLGE	OLASI ANNE-BABA TUTUM BİLEŞENLERİNİN PSİKOLOJİK SEMPTOMLARI YORDAYICI ETKİSİ
Zeynep YILMAZ ÖZTÜRK, Hüseyin ÖZTÜRK	OKULDA ŞENLİK VAR PROJESİNE KATILAN ÖĞRENCİLERİN BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

Şebnem İNAN, Ata Yakup KAPTAN	TÜRKİYE'DEKİ GÖRSEL SANATLAR DERSİ ATÖLYE MEKANLARININ DURUM İNCELEMESİ VE ATÖLYENİN ÖNEMİ
Peri URAN MURPHY	KOALİSYON HÜKÜMETLERİ SİYASAL İSTİKRARSIZLIK KAYNAĞI MIDIR?: "BUZDAĞININ GÖRÜNMEYEN KISMINA BİR BAKIŞ"
Yakup ASLAN	DENETİMDE İÇ KONROL VE İÇ DENETIM MEKANIZMASININ GEREKLILIĞI: ENRON VAKASI
Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR, Sinan GİRGİN	SINIF ÖĞRETMENLERİ VE DİĞER BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN UMUTSUZLUK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR, Sinan GİRGİN	SINIF ÖĞRETMENLERİ VE DİĞER BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN ÖRGÜTSEL MUTLULUK ALGILARININ İNCELENMESİ

OTURUM /SESSION : 14
Tarih ve Saat/Date and Time : 17.12.2018 – 17:30 – 19:00
Salon C/Saloon C
Oturum Başkanı(Head of Session) : Dr. Öğr. Üyesi - Erdal ŞEN

Süheyla LÜLECİ, Hüseyin GÜL	KADIN OKUL YÖNETİCİLERİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR
Gülşah ÖCAL	MESLEKİ VE TEKNIK ANADOLU LISELERINDE YABANCI DIL EĞITIMI YETERSIZLIĞI
N. Tuba YILMAZ SOYDAN, Selay Giray YAKUT	YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMI AÇISINDAN OECD ÜLKELERİNİN ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ
Salih Zeki İMAMOĞLU, Hayat AYAR ŞENTÜRK, Hüseyin İNCE, Hülya TÜRKCAN, Nihal YAZICI	DİNAMİK PAZAR KOŞULLARINDA ÖRGÜT KÜLTÜRÜ, ENTELEKTÜEL SERMAYE VE DİNAMİK YETENEKLER İLİŞKİSİ
Erdal ŞEN	BLOCKCHAIN TEKNOLOJİSİNİN YÖNETİM VE BİREY ÜZERİNE ETKİLERİ
Fatih KONAK, Sema Nur KENANOĞLU	AY DÖNÜMÜ ETKİSİ: BRICS-T ÜZERİNE AMPİRİK BİR UYGULAMA
Melis AKAY	TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME KURUMLARINDA ÇOKLU ZEKA KURAMI (1940-1954)

Cuma BOZKURT, Esma IRMAK, İrem PELİT	TÜRKİYE VE DÜNYADA DENİZYOLU TAŞIMACILIĞI
Haneul KARİMOV, Dayana DAİDOV	TEACHER SUPPORT TO INCREASE THE SUCCESS OF STUDENTS IN TURMENISTAN
Rawan KHAN, Aqilah KHOURY	COMBINING ADMINISTRATIVE MANAGEMENT FOR SUSTAINABLE TOURISM MANAGEMENT

POSTER SUNUMLAR/POSTER PRESENTATIONS

OTURUM /SESSION : Poster Sunumlar/Poster Presantations
Saat ve Tarih : 17.12.2018 – 13:30 – 17:30
Salon / Fuaye Alanı
Oturum Başkanları : Prof. Dr. Mustafa ÜNAL – Prof. Dr. Mustafa TALAS

İpek ADA, Ayten KİMİRAN DETERMINATION OF RECOVERY RATES OF LEGIONELLA BACTERIA AT DIFFERENT CONCENTRATIONS BY CONVENTIONAL CULTURE, FISH AND PCR METHODS
Sabriye SEVEN, Gülşen KOÇAK ÖĞRENME AMAÇLI YAZMA ETKİNLİKLERİ HAKKINDA FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ
Sabriye SEVEN, Esra MİNDİVANLI AKDOĞAN, Gülşen KOÇAK, Asiye Pınar KÖKSAL ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN DEĞERLERE YÖNELİK ALGILARI
Saadet GELEN, Yasemin DOĞAN ÖĞRETMEN ADAYLARININ TASARIM GELİŞTİRME SÜRECİNDE İŞBİRLİĞİ DENEYİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

3. ULUSLARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

DAVETLİ KONUŞMACI METİNLERİ

TARİHSEL SÜREÇTE GÖÇ

Prof. Dr. Gülsen DEMİR

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Aydın / Türkiye

GİRİŞ

Göçün literatürdeki temel kavramsal karşılığının, bu temel kavramsal karşılığa sadık kalınarak pek çok farklı tanım yapılsa da, "yer değiştirme" olduğu bugün, genelde tüm sosyal bilimciler özelde de sosyologlarca genel kabul gören bir gerçeklik haline gelmiştir. Yine pek çok düşünür ve sosyal bilimciye göre göçün insanlık tarihi kadar eski olduğu ve insanlığın var olmasıyla birlikte "yer değiştirme" anlamında, göç hareketinin tarihinin de başladığı söylenmektedir. Bu durum bize göçün, insanlık tarihinin değişmez sosyal gerçekliklerinden birisi olduğunu göstermektedir. Tarihin erken dönemlerinde -yani modern öncesi dönemlerde - göç karsımıza, daha çok "toplulukların yer değiştirmesi" olarak çıkmaktaydı. Bu dönemlerde göçlerin sebeplerinin; kaynakların tükenişi, mevsimlerin değişimi, salgın hastalıklar, tür içi savaşlar vb. faktörler olduğu, tarihsel verilerden hareketle dile getirilmektedir. Bu da gösteriyor ki göç, tarihin ilk dönemlerinde yalnız yasama becerisinin (yalnız basına hayatta kalmayı sağlayacak bilgi ve becerinin) sınırlı olması nedeniyle bir *"topluluk hareketi"* karakteri taşımaktaydı. Ancak "modern topluma" doğru gelirken tarih boyunca yaşanan gelişmeler ışığında evrilerek artık *"toplulukların hareketi"* olmaktan çıkıp, *"bireysel çapta bir sosyal hareket"* olmaya başlamıştır. Göçün bugün aynı anda tüm modern toplumları kuşatan bir gerçeklik olarak görünmesi ve tüm insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar kuşatıcı ve etkileyici olmasının altında, bugün onun *"bireysel bir harekete"* dönüşmesi yatmaktadır. Bireysel bir karara dönüşmesi ise onun daha kolay alınabilmesini mümkün kılmaktadır. Bugün bireylerin bu kararı daha kolay alabilmelerinin temelinde "modern dönemin" onlara sunduğu haberleşme, ulaşım vb. olanaklarla yer değiştirmenin risklerinin ve zorluklarının artık çok daha aza indirgenmiş olması bulunmaktadır. Önceki dönemlerin "kısıtlı teknolojik ortamında" bireysel yasayabilmenin (yalnız basına hayatta kalmanın) güçlüğü, bu anlamda topluluklardan bağımsız yasamanın zorluğu karsısında kararların bireysel olarak verilememesi, gidilecek yer hakkında bilgi edinmenin sınırlılığı, göçün yarar ve zarar analizinin yapılmasının güçlüğü, gidilecek yolun güzergahı ve güvenliği gibi pek çok faktör, bu [3]kararın alınması konusunda bireyler üzerinde engelleyici ve caydırıcı rol oynamaktaydı ve bireyin bu kararı almasını güçleştirmekteydi.

İnsanlık tarihinde modern döneme geçisin yavaş yavaş başladığı ortaçağın sonlarında, göç de artık yavaş yavaş tarihin daha önceki dönemlerinden farklı olarak-toplulukların hareketinden ziyade- *"bireysel bir hareket"* halini almaya başlamıştır. Bu süreçte en önemli öğe/etken de bugünkü anlamda modern kentlerin ilk aşaması belki de ilk nüveleri olan "ticaret kentlerinin" büyümesi[16] ve yeni kentler olarak "feodal kentler" karsısında Avrupa tarihindeki yerini almaya başlamasıdır. Ticarete dayalı olarak oluşan bu yeni kentlerde, ortaya çıkan işgücüne ihtiyaçla birlikte, bu kentlere doğru yoğun biçimde yaşanan göçler (öncelikle bireysel bir hareket olarak modern anlamdaki göçler) "İlk ya da I. Göç Dalgası" seklinde kendisini göstermiştir. Bu göçlerle birlikte ticaret kentleri çok hızlı bir büyüme sürecine girmiş, yeni açılımlara fırsat yaratmış ve artık Avrupa'da feodal

yapıyı kıracak, sistemin değişmesini hızlandıracak olan, *"yeni/alternatif kentler"* feodal kentlere karsı belirmeye başlamıştı. Bu yeni oluşum 18. Yüzyılın baslarına kadar devam etmişti. 18.yüzyılın baslarında tarihsel anlamda "devrim" niteliğinde yeni bir kırılma dönemi yaşanıyordu ve bilim adamları bu nitelikteki değişimin adını *"endüstri devrimi"* koymuşlardı. Zira bu dönemde artık sanayi, insanlık tarihindeki yerini alıyordu. Her büyük teknolojik ve bilimsel kalkınmanın sosyal yansımaları olduğu gibi bu yeni dönemin de *"yeni sosyal yansımaları"* çok geçmeden kendisini gösterdi. Bunlardan en önemlisi bu "yeni dönemin" kendine "yeni yasam alanları" oluşturarak, kendi adıyla anılacak olan "yeni kentleri" yani "sanayi/endüstri kentlerini" oluşturmaya başlamasıydı. Bu dönemin, yeni yasam alanlarının -yeni kentlerin ortaya çıkması yönüyle- gerçeklesen fiziksel oluşumuyla birlikte (mekansal inşasıyla), modern anlamdaki "II. Büyük Göç Dalgası" da tarihteki yerini aldı: Artık insanlar için yeni çekim merkezleri olarak bu "sanayi kentleri", göçlerin yöneldiği yeni adresler haline gelmekteydi. İşgücü açığının varlığından hareketle gerçeklesen bu göçler, insanlık tarihinde -hiç olmadığı kadar- "toplumları kuşatan" büyük çapta bir sosyal harekete dönüşmüştü. Bugün dünya üzerindeki yüz binlerle/milyonlarla ifade edilen büyük kentlerin ortaya çıkısının ve modern insanın zihnindeki kentsel yapının karşılığı olan "kent tarzı/biçimi", bu "endüstri/sanayi kentleridir". Her şeyinin devasa olması gibi[4] bu kentlerin nüfusları da daha öncesinde tarihte hiç karşılaşılmayan ölçekteydi (Şahin, 2008, s.86).

Tarihsel süreçte dünya tarihini göz önünde bulundurduğumuzda her büyük oluşum, değişim ve yeniliğin merkezinin "kentsel yasam" içerisinde karsımıza çıktığına tanık olmaktayız. Ama tarihin hiçbir döneminde insanlık böylesine büyük bir kentli nüfus ile karşılaşmamıştı. İnsanlık tarihinin yaşadığı en büyük devrim olan 'sanayi devrimi'nin üzerine kurulduğu bu değişim, dönüşüm ve yeniliğin böylesine büyük boyutlara ulaşmasının en büyük nedeni hiç şüphesiz ki etkilediği insan sayısının, tarihteki benzerlerinden (devrimsel anlamda düşünecek olursak) çok daha büyük ölçekte olmasından kaynaklanmaktadır. Böylesi bir durumun ortaya çıkmasını sağlayan en temel faktör de hiç şüphesiz ki, tarihsel dönemler itibariyle esamesi okunmayan, tarihsel sahnedeki görselliği çok kısıtlı olan kırsal nüfusun, bu yasam tarzına 'göçlerle' birlikte dahil olmasıdır. Tıpkı bir nehir yatağını izleyen suyun denize dökülmesi gibi kaynağını kırdan alan insanlar (yığını) kentlere akıyor ve kentsel yasama dahil oluyordu. Bu akım/hareket/değişim bas döndürücü bir hızla halen devam etmektedir. Birçok düşünür ve sosyal bilimci bu döneme "kentlerin tarihi/kentlerin izindeki dönem" demektedir. Aslında bu söylem ya da başka bir deyişle kavramsallaştırma, içinde bir başka gerçekliği de barındırmaktadır: Eğer bu döneme "kentlerin izindeki dönem" diyebileceksek, bu gerekçeliğin en büyük besleyeni olarak "göçlerin izindeki kentsel dönem" diyebilmek de mümkündür. Çünkü göç artık "kentleşme çağında" tüm insanları kuşatan, derin sosyal hareketlilikleri ve değişimleri bünyesinde barındıran bir olgu haline gelmiştir. Tarihin yaşadığı en büyük dönüşümün kaynağı olan bu hareket - maalesef- en büyük sorunları da beraberinde getirmiştir. Tıpkı tarihsel sürecin merkezinde kentlerin yasam tarzının olması gibi, insanların düşünce sistemi kent merkezli bir algılar bütünlüğü sunmaktadır ve bu nedenle göçlere bakış hep kent merkezli bir bakış açısı olmuştur. Bu sebeple göçler, kentsel yasamın "en büyük sorunu", zaman zaman "sistemi tehdit" noktasına varan büyük bir problem olarak algılanmıştır. Hatta göçmenin kendisine de büyük değişimleri yasaması gereken, sisteme uyum açısından "sistemle bütünleşmesi" gereken birey olarak bakılmıştır. Fakat hiçbir sosyal değişimin tek düze ve problemsiz olmaması gibi bu büyük dönüşüm de "tarihteki büyüklüğü" nispetinde birçok büyük sorunu beraberinde getirmiştir. Belki de tarihin gördüğü en büyük problemler grubu niteliğini yasamaktadır ve hala

bu dönem tüm sıcaklığı ile devam etmektedir. Hem de dünyadaki "tüm toplumları etkileyen" (Yalçın, 2004; s. 1) bir şekilde (Şahin, 2008; s.87).

Bugün nitelik itibariyle bireyselleşen bu hareketin, toplumsal karşılığı ise çok büyüktür. Çünkü bu gerçeğe katılan birey sayısı bugün dünyada milyonlarla hatta tarihsel olarak bakılırsa milyarlarla ifade edilmektedir. Bazen "kurulan hayaller" (Sayad, 2003) bazen de "yitiklik duygusu" (Faist, 2003) bireylerin hareket güdüsü olarak göçün "failleri" (Giddens, 2002) haline gelmelerini sağlamıştır. Heidegger bu büyük dönüşüm karsısında "evsizlik dünyanın kaderi olmaya doğru gidiyor" (Heidegger, 1997) demekten kendini alamamıştır. "Göçerlik, Edward Said'in de işaret ettiği gibi 'kesintili bir var olma durumudur' ve geride bıraktığınız yerlerle bir kavgaya tutuşma biçimidir" (Habermas, 2005; s. 10-11). Yaşadığı sorunların bir çıkış noktası, bir "umuda yolculuğun" adı haline gelmiştir. Fakat "göç, tek yönlü bir yolculuktur. Artık geri dönülecek bir yuva da yoktur" (Hall, 1987; s. 44) üstelik. Çünkü vaat edilen ümitler için kayıp kıtalara "ucu açık" bir yolculuktur hatta "sürgündür ve sürgündeki kişi bilir ki 'seküler ve olumsal dünyada'17 evler daima geçici" (Said, 1990; s. 357). Bu nedenle modern dönemin dinamiği göç ise bu dinamiğin muhatabı olan bireyler de "köksüz ve yersiz yurtsuz" (Deleuze ve Guattari, 1990) insanlar topluluğudur ve bu insanlar "köksüzlüğe kök salmış" (Chambers, 2003; s. 51) yığınlar grubudur. Tüm bu algılar gösteriyor ki göç; bireyleri, zihinleri, toplumları, sosyal ve ekonomik hayatı derinden etkileyen (hem olumlu anlamda hem de olumsuz anlamda), tarihin gördüğü en büyük sosyal hareketlerden birisidir (Şahin, 2008; s.88).

Göç ve kentleşme literatürüne bakıldığında, göçün yarattığı sonuçlar üzerine şu genel tesbitleri yapmak mümkün olabilmektedir:

GÖÇÜN SONUÇLARI

Tarih boyunca çok çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan göçler, ülkelerin sosyo–ekonomik ve kültürel yapısı üzerinde büyük değişikliklere yol açan nüfus hareketleridir**.** Şüphesiz göç ister bireysel, ister kitlesel olarak yapılsın, ister geri dönmemek ya da belirli bir süre sonra geriye dönme amacıyla yapılsın, ister uzak ister yakın mesafeli bir fiziki mekan değişikliği söz konusu olsun; her durumda asıl önemli olan husus göç olgusunun öncesinde, göç sürecinde ve devamında ve sonrasında ortaya çıkan çeşitli sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal sonuçlardır.

-Göç Alan Yerler Bakımından

Göç alan yerler bakımından en önemli etki, yerleşim yerinin coğrafi alanının büyümesi, buradaki nüfus büyüklüğünün ve niteliğinin değişikliğe uğramasıdır. Bu anlamda düzenli ya da düzensiz bir kentleşme olgusunun yaşanmasıdır.

Göç ve Kentleşme Sorunu

Kentleşme dar anlamıyla kentlerde yaşayan nüfusun ve kent sayısının artmasıdır. Geniş anlamıyla kentleşme ise "sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi

sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütleşme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci" dir.

Göçle birlikte bazı yerler nüfus büyüklüğü açısından kent kavramının kapsamına girmekle birlikte, birçok kent kontrolsüz artan nüfus yüzünden bir sorunlar yumağı haline gelmektedir.

İdari yönden kent haline geliş, sosyo–ekonomik ve kültürel açıdan kentleşmeyi beraberinde getirememekte, sosyalleşme ile birlikte iş gücünün tarım dışı sanayi ve hizmet sektörleri yanında marjinal kesime kaydığı görülmektedir.

Kentleşme, hem kırsal bir toplumun kentsel bir topluma dönüşme süreci, hem de kentsel mekanın ve toplumsal pratiğin değişme ve evrimleşme sürecidir.

İç göçün modern toplumlardaki etkisi kültürün kentleşmesi olmuştur. Kentsel düşünme ve hareket tarzları, kentsel sosyal ilişkiler ve yapılar ile artan sayıdaki ikincil birlikler zamanla daha çok nüfusu yığınlar halinde kentlere çekmiştir.

Kentsel aileler kırsal ailelerden daha küçüktür. Kentsel doğum oranları kırdan düşüktür. Sağlık, eğitim,dinlenme ve kültürel etkinlikler kişiler için daha kolay hale gelmektedir.

İşgücünün tarım dışı sektörlere kayması, işbölümü ve uzmanlaşmanın yaygınlaşması yanında gittikçe karmaşık olması, homojen değil heterojen bir toplum yapısına sahip olması gibi özellikler kentin kırdan farkını ifade eder.

Bu farklar yanında, sosyal yapının kırdan tamamen farklı olması, göç edenlerin karşılaşacakları topluma uyumunu güçleştirmekte ve bazen toplumsal bir yabancılaşma yaratabilmektedir.

Göç ve Çevre Sorunları

Kentleşmenin sonucunda su, hava ve toprağın kirletilmesi sebebiyle çevre ile insan arasındaki uyum bozulmuştur. Bu uyum bozukluğu sonucu, insanlar açısından, kişilerin fiziki ve ruhi sağlıkları bozulmakta; çevre açısından ise, bitki alanı daralmakta, ormanlar gerilemekte, bazı hayvan türleri büyük zarar görmektedir.

Genel kabul gören bir etki olarak nüfus artışı ve diğer etkenler sebebiyle yaşanan sağlıksız kentleşme, çevreyi olumsuz etkilemektedir. Bu etki kendisini su, hava ve toprak üzerinde geri dönüşü imkansız tahribatlar şeklinde göstermektedir. Hızlı ve çarpık kentleşme yanında kontrolsüz sanayileşme ve ekonomik gelişme istenmeyen fakat boyutları giderek artan, önlem alınmazsa da giderek artacak bir eğilime sahip olan hava,su ve toprak kirlenmeleri ile gürültü kirliliği ve erozyon gibi çevre sorunlarını oluşturarak doğal dengelerin bozulmasına yol açmaktadır.

Bunun yanında günlük hayatta özellikle hızlı ve çarpık kentleşmede karşılaşılan temel dengesizlik alanları şu şekilde sıralanabilir:

a) Aşırı büyümeye bağlı ulaşım güçlüğü, transit yollarda gürültü kirliliği, merkezlerde trafik sıkışıklığı ve egzoz gazı kirlenmesi,

b) Aşırı kentleşmenin yaşanması sonucu yeterli konut yaratılamaması, yaratılanların da sağlıksız ve kent planlamasına uygun yapılamaması, diğer bir ifadeyle, gecekondu sorunu,

c)Aşırı yığılma nedeniyle kentsel alt yapıların tamamlanamaması ve yerel yönetimlerin gerekli mali ve idari olanaklarla birlikte yasal düzenlemelerden yoksun olması,

d) Kontrolsüz yapılaşma ve arsa fiyatlarının yüksekliği nedeniyle kentsel yeşil alanların özellikle gecekondu semtlerinde hiç olmaması ve yeşilin tahrip edilmesi,

e) Kentlerin içme suyu havzalarının korunamamasından kaynaklanan içme ve temizlik için gerekli suyun temin edilememesi ve kentsel altyapın pahalı oluşu,

f) Aşırı büyümeden kaynaklanan ulaşım sorununun sonucu olarak insanların yaşadığı büyük vakit kayıpları, yollarda tükenen yaşam.

-Göç Edenler Bakımından

Büyük bir kent ya da endüstri bölgesine göç,bunların (göç edenlerin), eski yaşamları ile olan ilişkilerinin kesilmesine neden olmaktadır. Böylece bu insanlar sadece bir mekan değil, aynı zamanda toplumsal bir çevre değişikliğine de konu olmaktadır. Göç edenlerin büyük bir bölümü, bu koşullar altında fabrika işçisi olmaktadır.

Tarımsal faaliyet yerine makine başında çalışma, köy evi yerine kentleşmiş bir bölge ya da büyük bir kentin kocaman bir binasında kiracı sıfatıyla oturma, çeşitli yardımların kesilmesi (informal anlamda) ve salt gündeliğe dayanan bir yaşamın sürdürülmesi gibi olaylar, çok derinlere kadar işleyen toplumsal değişikliklerdir.

Kentlerde birbirlerini tamamlayan bir biçimde yaşayan insanlar her birinin ideallerine, arzularına ve ilgilerine yer vermek ihtiyacından dolayı yeni yaşam stilleri oluştururlar. Bu yaşam stilleri göç eden insanların değil, göçe maruz kalan yer sakinlerinin de tahmin edemeyeceği bir mecrada seyretmiş, göçler, yeni davranış kalıpları, yeni idealler ve yeni hayaller üretmiştir.

Kente hakim olan ikincil ilişkiler düzenini kavramak elbette güç olmuştur. Fakat, Türkiye gibi gecekondu problemiyle uğraşan ülkelerin gecekondulu vatandaşları, ikincil ilişkileri sadece iş yerlerinde kullanmak gibi ayrıcalığa ve kendi açılarından kolaylığa ve lükse sahip olarak hayatlarını devam ettirmektedir (bir tampon kurum olarak hemşehrilik ilişkileri).

Kentlileşme Sorunu

Kentlileşme , kentleşme sonucunda, toplumsal değişmenin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında ve yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması sürecidir.

Göçün en belirgin etkisi, birincil ilişkileri (cemaat) parçalamasıdır. Birincil ilişkilerin hakim olduğu bir topluluktan, büyük bir kente göç eden birey, insanlar arasındaki ilişkilerin ussal ve salt kişisel çıkarlara bağlı olarak oluştuğu ve işlevsel belirginliğin egemen olduğu değişik bir toplum hayatı içine girmektedir.

Göç edenler yerleşme, iş bulma ve kentte var olmayla ilgili problemlerini kendi çabalarıyla ve tesadüflerle çözmek durumunda kalmaktadırlar. Bu nedenle özellikle düşük gelir gruplarında akrabalık, hemşerilik, komşuluk ilişkileri gibi birincil ilişkiler sürmektedir.

Kırdan kente göç edenlerin kente uyum sağlayacak donanımları (eğitim,uzmanlaşma, işbölümü, barınma imkanı) olmadığı gibi, göç ettikleri yaşam alanlarını tanımamakta ve bir uyum sorunu yaşamaktadırlar.

Köyden kente daha iyi iş, daha iyi ev, daha iyi sosyal ve kültürel çevre edinmek için göç edenler, kentlerin bu oranda göçe hazır olmayan sosyal alt–yapısında bu özlemlerini gerçekleştirecek araçları bulamamaktadırlar. Bunun sonucu olarak kentleşme ve kentlileşme gerçekleşmemektedir. Diğer bir ifade ile ne tam köylü ne de tam kentli olabilen göç edenler, anomi ve yabancılaşma olasılığı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. 'Kentle bütünleşme' anlamında yaşanan problemler bazan tamamen içe kapanmaya hatta karşı duruş davranışlarına yol açabilmektedir.

Sosyal Yapı Değişmeleri

Göçün önemli bir sonucu da bireysel değişmelerin yanında bireyin yaşadığı sosyal çevrenin de değişmesi ve yeni bir ilişkiler ve sosyal roller içinde kendisini bulmasıdır. Bu sosyal etkiler daha çok aile üzerinde etkisini göstermektedir.

Yapılan bütün alan araştırmaları, göçle birlikte geleneksel köy toplumunun yapısı olarak kabul edilen geniş ailenin çekirdek aileye ve sosyal dayanışma kalıplarının kentsel organizasyonlara dönüştüğünü göstermektedir.

Kadınların ekonomik hayata katılması, aile dışında ekonomik faaliyette bulunması, ailenin bir emek birimi olması işlevini yitirmesi, endüstriyel bölgelerde coğrafi hareketliliğin artması, dolayısıyla ailenin dağılması, sanayinin belli bölgelerde yoğunlaşmasıyla, bölgelerarası ve kır–kent kutuplaşmasının artması ve sonuçta statü ve niteliklerinin farklılaşması hep sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan değişmelerdir.

Konut Sorunu

Göçlerden kaynaklanan önemli bir sorun konut sorunudur. Ancak, konut sorunu göç dönemlerinin kontrol altında tutulabildiği –daha doğru bir ifadeyle göçlerin kitlesel bir hal almadığı– dönemlerde ve konut üretiminin göç eden bireylerin ihtiyaçlarının karşılandığı zamanlarda ortaya çıkmamıştır.Fakat göçlerin önlenemez bir hal aldığı dönemlerde barınma ve konut sorunu ön plana çıkmıştır.

Barınma sorununa, kente uygun, kentsel yaşam tarzını yansıtabilecek konutlarla çözüm bulunamadığında, göç eden bireyler kendi çözümlerini üretmişlerdir. Bu çözüm yolu, her ülkede farklı adlar altında olsa da nitelik ve fonksiyon olarak birbirlerine benzeyen, kentin yoksul ve kenar bölgelerinde, kimi zaman kırsal alandaki barınma yerlerinden daha kötü ve niteliksiz konutlar yapmak suretiyle bulunmuştur.

Bu konutların genel özelliği, kentsel altyapının olmamasının yanı sıra konutun nitelik ve nicelik olarak oldukça yetersiz olmasıdır. Bu tür konutlar, genelde benzer nitelikli konutların yapıldığı alanlara yapılarak bizdeki adıyla gecekondu mahalleleri ya da semtleri oluşmuştur.

Gerçekten, "bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak malikinin istenç ve bilgisi dışında izinsiz olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü" veya "özellikleri gereği, tapusuz ve kanunsuz, altyapısız ve yapı izni olmadan yapılan konut veya konut bölgeleri" olarak tanımlanan gecekondu (her ne kadar günümüzde kavram olarak anlamını yitirmiş olsa da sosyal bir gerçeklik toplum tarihimizde yerini almıştır) Türkiye'nin göç dalgasıyla birlikte tanıdığı ve iç içe yaşadığı, hatta üzerinde çok tartışılsa da imar aflarıyla yasallaştırmaktan başka hiçbir çare ve çözümün de üretilemediği bir sorun olarak kendisini göstermiştir.

Ekonomistler, göç sonucu yaşanan kentleşme ve gecekondulaşmanın temel olarak kent nüfusu ve iş talebinin hızla artmasına karşılık, iş olanaklarının bu hıza ayak uyduramaması sonucunda yaşandığını ve sorunun da bu gecikme ya da hiç karşılayamamadan kaynaklandığını belirtmektedir.

İşgücü Piyasasi Ve İstihdam Sorunu

Ekonomik sebeplere dayanan iç göçler, göç alan yerler, göç eden bireyler ve aileleri üzerinde çeşitli etkiler yapmaktadır. Bu etkiler göç alan yerler için işgücü piyasasında, göç edenler için işgücü yapısında ve göç eden ailelerin bireyleri için ise, çocuk ve kadınların çalışma hayatına katılmasına etki ederek kendisini göstermektedir.

Göç olgusunun bireyleri etkileyen en önemli sonucu şüphesiz istihdam ve iş gücü yapısında değişim olarak ortaya çıkmaktadır. Göç olgusu istihdamı iki yönde etkilemektedir. Bunlardan birincisi, makro seviyede iş gücünün kentsel alanlardaki istihdam üzerindeki arz yönlü etkisidir.

Göçlerin temel sebebi ekonomik kaynaklı olduğundan, göç eden bireyin temel hedefi iş bulmak olmaktadır.

Göç, işgücü piyasası açısından emek arzına karşı yeterince talep oluşturamayan yerlerde işsizliğin kente taşınmasıdır. Bu ise kentsel alandaki işsizler için bir rekabet unsuru (yedek iş gücü deposu) oluşturarak iş piyasasında çalışma koşullarını olumsuz etkilemektedir. Bu etkileme, ücretlerin düşmesi, işçi devrinin ve kayıt dışılığın artması şeklinde sonuçlara yol açmaktadır.

İkincisi ise iş gücü yapısındaki dönüşümün toplumsal etkisidir.

Göç edenler, tarımsal işgücü yapısından kentsel işgücü yapısına geçerken, bu geçiş sadece göç eden bireyi değil, bir bütün olarak tüm hane halkını etkilemektedir. Kentsel alandaki istihdam şartları genel olarak tüm bireyleri etkilemekle birlikte, bu etki kadınlar, çocuklar, gençler ve aile reisleri üzerinde farklı biçimde ortaya çıkmaktadır.

Göç, kırdan kente göç eden erkek nüfus üzerinde bir işçileşme sonucu yaratırken, ailenin diğer bireylerini de çalışma hayatının içine çekmektedir. Göç, yüksek oranlı işsizlik, artan yoksullaşma ve gelir dağılımındaki adaletsizliği ve eğitimin maddi getirilerinin iyice azalması çocuk emeğinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Çocuk işçiliği özellikle eve iş verme uygulamalarında ve kayıt dışı sektörde yaygındır.

Çocuk emeğinin kullanılması bakımından Türkiye'de çıraklık, çocuk işçiliğini meşrulaştırıcı bir biçimde kullanılmakta, bazı sektörlerde çıraklar mesleki eğitimlerini sadece iş yerinde almaktadır.

Göçün işgücü piyasası üzerinde yaptığı çok önemli bir etki de formel sektörde iş bulamayan göç edenlerin enformel sektör denilen marjinal çalışanlar ve kayıt dışı çalışanların oluşturduğu bir istihdam piyasası oluşturmasıdır.

Marjinal Çalışma

Sanayileşmeye dayanmadan ortaya çıkan kuralsız kentleşme; iç göç olgusuna konu olan bireylerin marjinal sektörlerde –işportacılık, hamallık, ayakkabı boyacılığı, piyango satıcılığı, büro müstahdemliği vb.– istihdam edilmesiyle sonuçlanmaktadır.

Marjinal sektör genellikle temel istihdam özellikleri ile tanımlanmasının yanında; kapsadığı işler toplumun örgütlü iş kolları dışında kalan işlerdir. Bir ülkede marjinal kesimin varlığını ve miktarını etkileyen koşullarla ilgili olarak çeşitli varsayımlar vardır.

Marjinal kesimin varlığı için örgütlü iş kesimlerinin ememeyeceği kadar 'artık' bir işgücü arzının olması gerekir,

Kırsal kesimden göç sürüyorsa, marjinal kesimin büyüklüğü örgütlü işgücüne bağlı olarak artar,

Yine kırsal kesimden kentlere göç sürüyorsa, kent nüfusunun büyüklüğü marjinal kesimin büyüklüğüne bağlıdır,

Kırsal kesimden göç kesilmiş ise, marjinal kesimin miktarı, örgütlü kesimin miktarına bağlı olarak azalır.

Marjinal çalışanlar gelişmekte olan ülkelerin sorunlarından birisi olarak görülmektedir. Bu tür çalışanlar istenmemiştir ve önlenmesi için çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Kayıt dışı İstihdam

Enformel sektörler olarak adlandırılan ekonomik faaliyetlerin, istihdam ayağından biri marjinal olarak işlerken, ikinci ayağı ise formel sektörle yan yana çalışan kayıt dışı sektör aracılığıyla işlemektedir. Kayıt dışı sektör, yasal olan mal ve hizmetlerin, uygun işletme belgeleri bulunmayan, imar planlarını ihlal eden, vergi mükellefiyetinden kaçak, iş akitleri ve çalışma şartlarını düzenleyen yasalara uymayarak ve satıcı ve alıcı arasındaki yasal garantiler olmaksızın üretim ve değişimi içermektedir.

Bu sektörde istihdam da kayıt dışı olmaktadır. "Kayıt dışı istihdam, iş verenin istihdam ettiği işçilerle ilgili kanuni yükümlülüklerden kurtulmak veya bu yükümlülükleri azaltmak için söz konusu işçileri, ya hiç kayıtlarında göstermemesi ya da işçilerle ilgili kanuni yükümlülüklere konu olabilecek bilgileri gerçekten daha düşük bir şekilde kayıtlarında göstermesi" olarak tarif edilmektedir.

Marjinal sektörün yanı sıra formal olarak çalışan insanların mesai saatlerine uygun olarak çalıştığı, nitelik olarak diğer istihdam yaratan iş yerleriyle aynı işi yaptığı fakat kanuni hiçbir bağımlılığının olmadığı kayıt dışı istihdam giderek yaygınlaşmaktadır.

Kayıt dışı istihdamın yaygınlaşmasında göç nedeniyle artan işgücü arzını istihdam edecek kayıtlı istihdam alanlarının oluşturulamaması etkili olmaktadır.

Kayıt dışılık, çalışanlar ve iş verenler tarafından aşağıdaki nedenlerle tercih edilmektedir.

İşçiler için,

a) Asgari bir gelir güvencesinin olmaması, işsizlik sigortasının ve diğer sosyal yardımlardan yoksunluk,

b) Yüksek enflasyon dönemlerinde kayıtlı çalışanların reel gelirlerini koruma çabasına yönelik ek iş talebi

İşverenler için,

a) Sendikaların aşırı talepleri ve istihdamın maliyetini artırıcı etkilerinden kurtulup daha yüksek kar elde etmek,

b) Yasal zorunluluklardan ve bürokrasiden kurtulma gibi faktörlerdir.

-Göç Veren Yerler Bakımından

Göç veren yerlerde, insan gücü kaybı, kırların boşalmasına, kalkınmanın önlenmesine yol açmaktadır. İş gücü ve sermaye transferi olarak nitelendirilebilecek göç olgusu, göç veren bölgede pazarın daralmasına, mevcut yatırımların atıl kalmasına ve bu bölgelerdeki nitelikli iş gücü ve girişimciler gibi gelişmenin motoru olan dinamik üretim faktörlerinin yitirilmesine neden olmaktadır.

Göçün önemli sonuçlarından birisi de, yaşanılan alanların terkedilmesi sonucunda nüfusun bağımlılık oranlarının artması ve kırsal alanların yaş ve demografik niteliklerinin yükselmesi, üretim verimliğinin düşmesidir.

Üretici gücün göçmesi, bu alanları tüketici mekanları haline getirmekte, zaten bozuk olan bölgesel ve kır–kent dengesizliğiyle birlikte toplumsal farklılıklar da artmaktadır.

Nitekim, göç aktif ve verimli kesimi götürmekte, gelişme hızı düşmekte, gelişme hızı düştükçe göç hızlanmakta ve bu süreç bir kısır döngü halini almaktadır.

KAYNAKÇA

Demir, G., Şahin, K., (2008). Kentle Bütünleşen ve Bütünleş(e)meyen Göçmenlerin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Farklılıkları Işığında Kentle Bütünleşme Süreci. 106K124 No'lu TÜBİTAK Proje Raporu. Yürütücü Prof.Dr.Gülsen DEMİR, Yardımcı Araştırmacı Kadir ŞAHİN, Aydın.

Şahin, K., (2008). Aydın Örneğinden Hareketle Göç ve Kentle Bütünleşme: Kemer ve Osman Yozgatlı Mahalleleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

TÜRKİYE'DE STEM VE MATEMATİK EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARININ TEMATİK ANALİZİ (ULUSAL VE SSCI İNDEXLİ DERGİLER KAPSAMINDA)*

Hilal SALİHOĞLU[1], Elif BAHADIR[2]

[1-2] Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Dünyada disiplinler arası ilişkilerin ve bütünleşik yapıların ders müfredatları içerisinde yer alması ve eğitime dâhil edilmesi STEM eğitiminin dünyada öne çıkmasıyla daha da önemli bir hale gelmiştir. STEM, fen bilimleri ve matematiğin teknoloji ve mühendislik uygulamaları ile bütünleşik bir yapı dâhilinde eğitimde proje tabanlı uygulamalarla dâhil edilmesi anlamına gelmektedir. Ülkemizde STEM alanında yapılan araştırmaların çoğunluğunun fen eğitimi odaklı olduğu dikkat çekmektedir. Matematik eğitimi ve STEM ile ilgili yapılan çalışmaların içeriği ve ülkemizde yapılan araştırmaların hangi noktada olduğunu bilmek matematik eğitimi ve STEM uygulamaları için büyük önem taşımaktadır. Çalışmamız, matematik eğitimi odaklı olarak tasarlanmış, STEM alanında yapılmış bilimsel çalışmaları konu, amaç ve yöntem açısından tematik içerik analizi ile incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, STEM'in matematik eğitimine olan yansımalarının ele alınarak değerlendirilmesi çalışmanın bir diğer amacıdır. Çalışmamızda matematik eğitimi ve STEM ile ilgili yapılmış olan araştırmaların sistematik incelenmesine yönelik tematik içerik analiz çalışması yapılmıştır. Yerli literatürde bulunan makaleler seçilirken temel ölçüt olarak STEM eğitimi kullanılmıştır, seçilen makalelerin matematik boyutuna inilmiştir. 2010-2018 yılları arasında yayınlanan ve yayınlandığı sayı itibari ile SSCI indeksinde olan yerli dergiler araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu dergiler "Eğitim ve Bilim Dergisi, Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri ve TOJET (Turkish Online Journal of Educational Technology)'dir. İncelenen araştırmalardan yola çıkılarak, 5 tema belirlenmiştir. Bu temalar; STEM'in matematik başarısına etkisi, STEM uygulamaları, STEM uygulamalarına karşı tutum, müfredat değerlendirmesi ve reformların değerlendirilmesidir. Sonuç olarak, veriler analiz edilerek yerli literatürde STEM ve matematik eğitimi kapsamındaki araştırmaların STEM uygulamaları ve başarı arasındaki ilişkiye yoğunlaştığı ve deneysel çalışmalar olarak tasarlandığı bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: STEM, Matematik Eğitimi, İçerik Analizi

GİRİŞ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Dünya değiştikçe insanların problemleri de değişmektedir. Günümüz dünyasında problemler artık farklı disiplinlere dayanmaktadır. Dolayısıyla, bu problemlerin çözümü de yine farklı disiplinleri kullanarak bulunmaktadır (Akaygün, S. Ve Aslan-Tutak, F., 2016). Bu durum, eğitim alanına da yansımaktadır ve karşımıza bu değişime uyum sağlayan STEM çıkmaktadır (Aşık ve diğerleri, 2017). Çünkü STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) tüm eğitim kademelerini kapsayan disiplinler arası bir yaklaşıma dayanan bir eğitimdir (Gonzalez ve Kuenzi, 2012). Ülkemizde Fetemm olarak da anılmaktadır.

Yeni nesilden istenen artık ezbere formülleri yerine koymaları değil, bir çok alana hakim olup ortaya bir ürün çıkarabilmeleridir. Ayrıca, günlük hayatta olduğu gibi öğrenme ortamlarının bütünsel bir yaklaşıma dayanarak sunulması gerekmektedir (Rockland ve diğerleri, 2010). STEM eğitimi bu yüzden günlük hayattan örneklere yer verir ve bunları fen, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarının her birine dayanarak problem çözme veya proje tabanlı öğrenme ile eğitim sağlar (Akaygün, S. Ve Aslan-Tutak, F., 2017).

Ülkemizde de dünyada olduğu gibi STEM popüler bir konudur. Fakat yeterli bilgiye sahip olunmadan yapılan tüm yorumlar ve uygulamalar STEM uygulamalarının geliştirilmesine ve yayılmasına zarar verebilir (Aşık ve diğerleri,2017). Bu noktada, öğretmenler STEM eğitimi uygulayıcıları oldukları için büyük bir öneme sahiptirler (Akaygün, S. Ve Aslan-Tutak, F., 2016). Öğretmenler STEM konusunda ne kadar bilgili ve yetkin olurlarsa STEM uygulama konusunda da o kadar etkili olurlar. Bu yüzden, özellikle eğitim fakülteleri tarafından öğretmenlere doğru bir eğitim verilmesi gerekmektedir. Doğru bir eğitim verebilmek için de öncelikle STEM eğitimi konusunda hangi noktada olduğumuzu bilmek önemlidir. Çalışmamız, Türkiye'de yapılmış olan akademik çalışmaların tematik içerik analizini yaparak bu duruma yardımcı olmaktadır.

Tematik içerik analizi yapmak benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Böylece, araştırma konularının nasıl bir eğilimi olduğu ve öncelikli alanların neler olduğunu görmek mümkün olabilmektedir (Çalık ve Sözbilir, 2014).

Çalışmamız gerçekçi matematik eğitimi çerçevesi içerisinde hazırlanmıştır. Disiplinler arası öğretime dayanan STEM eğitimi üzerinedir.

AMAÇ

Çalışmamız STEM alanında yapılmış bilimsel çalışmaları konu, amaç ve yöntem açısından tematik içerik analizi ile incelemeyi amaçlamaktadır. Bu temel amacın yanında, çalışmamızda STEM'in matematik eğitimine olan yansımalarının ayrıca ele alınarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu sayede fen eğitimi alanında yoğun olarak çalışılan STEM, matematik boyutunda da değerlendirilmiş olur. Matematik STEM yaklaşımının önemli disiplinlerinden biridir. STEM yaklaşımındaki diğer disiplinler arasında bağlayıcı bir görevi vardır. Ayrıca, matematiksel bilginin daha kalıcı ve anlamlı şekilde öğrenilmesini sağlar. Fakat fen eğitiminde yapılmış olan akademik çalışmalar daha çok mevcuttur. Bu yüzden, çalışmamızın akademik çalışmaları matematik boyutunda ele alacak olması çalışmanın önemini de arttırmaktadır. Sonuç olarak, çalışmamızın amacı Türkiye'de yapılmış olan STEM eğitimi araştırmalarının, belirli temalar altında içerik analizini yapmak ve matematik eğitimine yansımalarını incelemektir.

YÖNTEM

Çalışmamızda yapılmış olan araştırmaların sistematik incelenmesine yönelik tematik içerik analiz çalışması yapılacaktır. Tematik içerik analizi çalışmaları, bir konu belirlenip, sonra bu konunun temalar altında eleştirel bir şekilde ele alınmasıdır. Konunun daha bütüncül bir perspektiften ayrıntılı olarak incelenmesini sağlar. Böy-

lelikle, belirlenen konu kapsamında olan araştırmaların ne yönde eğilim gösterdiklerini ve öncelikli alanların ne olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Çalık ve Sözbilir, 2014).

Çalışmamızda 2010 yılından sonra olan makaleler incelenecektir. STEM kavramı ilk olarak 2001 yılında Judith Rahmaley tarafından ortaya atılmıştır (White, 2014). Fakat genel olarak akademik yayınlarda 2014'ten sonra yer almaktadır. Kapsamlı bir çalışma olması için 2010-2018 yılları arasında olan makaleler incelenir.

Veri toplamak için Türkiye'de STEM ile ilgili araştırmalar belirlenen dergilerde taranır. Türkiye'de yapılmış olan araştırmaları analiz etmek için öncelikle SSCI indeksli dergiler taranır. Şuan için SSCI indeksli olarak 'Eğitim ve Bilim' dergisi taranmaktadır. Fakat, tek bir dergi sınırlı olacağı için yayınlandığı sayı itibari ile SSCI indeksinde olan yerli dergiler de araştırmaya dâhil edilmiştir. 'Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi', Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri' ve 'TOJET (Turkish Online Journal of Educational Technology)' dergilerindeki makalelerde taranmıştır.

Tespit edilen dergilerde bulunan makaleler seçilirken temel ölçüt olarak STEM eğitimi kullanılır ve seçilen makalelerin matematik boyutuna inilir.

Verilerin toplanmasında araştırma soruları göz önüne alınarak bir matris oluşturulur. Matris içerisinde derginin adına, yayın yılına, sayısına ve sayfa numarasına, başlığına, yazarına, konu ve amacına, yöntemine, araştırma desenine ve veri toplama araçlarına yer verilir.

BULGULAR

Belirlenen dergiler tarandığında bulunan makaleler aşağıdaki tablo1'de verilen matrise yerleştirilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Sürecinde Veri Toplanırken Kullanılan Matris

Yayın Bilgisi	Başlık	Yazar Adı	Konu (Tema)	Amaç (Kod)	Yöntem	Veri Top. Araçları
Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *33*(3), 617-630.	Matematik Öğretmen Adaylarının FeTeMM Temelli Tasarladıkları Öğrenme Ortamlarının Değerlendirilmesi	Delen, İ., & Salih, U. Z. U. N.	STEM Uygulamaları	Matematik öğretmen adaylarının FETEMM temelli tasarladıkları öğrenme ortamları değerlendirmek amaçlanmıştır.	Nitel	Ders planları ve görüşmeler

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *32*(4), 794-816.	İşbirlikli FeTeMM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) Eğitimi Uygulaması: kimya ve matematik öğretmen adaylarının fetemm farkındalıklarının incelenmesi	Aslan-Tutak, F., Akaygun, S., & Tezsezen, S.	STEM Eğitimine Karşı Tutum	Bu çalışmada FETEMM eğitimi yaklaşımını içeren bir eğitim modülünün kimya ve matematik öğretmen adaylarına tanıtılması ve katılımcıların algısına olan etkisi incelemek.	Nicel	Proje ve anket
Kuram ve Uygulamada *Egitim Bilimleri*, *13*(4), 1-9	Insights into STEM education praxis: An assessment scheme for course syllabi	Corlu, M. S.	Müfredat Değerlendirilmesi	Çalışmada lise sonrası dönemde müfredattaki ödevlerde uygulanan fen, teknoloji, matematik ve mühendislik uygulamaları incelemek.	Nitel	
Educational Sciences: Theory and Practice, *15*(6), 1517-1529.	Examining the Role of Inclusive STEM Schools in the College and Career Readiness of Students in the United States: A Multi-Group Analysis on the Outcome of Student Achievement	Erdogan, N., & Stuessy, C.	STEM Eğitimine Karşı Tutum	Geleneksel liselerden mezun olan öğrenciler ile STEM uygulanan okullardan mezun olan öğrencilerin başarılarını karşılaştırmak.	Nicel	Test

Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, *14*(1), 1-26	Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik içerikli okul sonrası etkinlikler ve öğrenciler üzerindeki etkileri	Şahin, A., Ayar, M. C., & Adıgüzel, T.	STEM Uygulamaları	Fetemm içerikli okul sonrası etkinlikleri, öğrencilerin deneyimlerini ve kazanımlarını incelemek ve öğrenciler üzerine olan etkilerini incelemek amaçlanmıştır.	Nitel	Gözlem, görüşmeler, doküman ve raporlar
Eğitim ve Bilim, *41*(185)	FeTeMM Okulu Olmak İyi Öğrenci Başarısı Anlamına Mı Gelir?	Öner, A. T., & Capraro, R. M. (2016)	STEM'in Matematik Başarısına Etkisi	Bu çalışmada Fetemm okullarının amacına hizmet edip etmediğini incelemek amaçlanmıştır.	Nicel	Test
Eğitim ve Bilim, *39*(171)	FeTeMM Eğitimi ve Alan Öğretmeni Eğitimine Yansımaları	Corlu, M. S., Capraro, R. M., & Capraro, M. M.	Reformların Değerlendirilmesi	FETEMM eğitiminin kuramsal bir çerçeve etrafında tanıtılması amaçlanmaktadır.	Nitel	
Educational Sciences: Theory and Practice, *17*(2), 529-548	Korean Students' Attitudes toward STEM Project-Based Learning and Major Selection	Han, S.	STEM Eğitimine Karşı Tutum	Öğrencilerin STEM eğitimine olan tutumlarını incelemek ve onların lise sonrası eğitimde STEM alanlarına yönelme ile ilgili eğilimlerini tespit etmek.	Nicel	Anket
Educational Sciences: Theory and Practice, *17*(1), 191-215	Determining the Roles of Mentors in the Teachers' Use of Technology: Implementation of Systems-Based Mentoring Model	Gökoglu, S., & Çakiroglu, Ü.	STEM Uygulamaları	Çalışma öğretmenlerin teknolojiyi sınıflarına entegre etmekte danışmanların etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.	Nitel	Günlükler, gözlem raporları ve görüşmeler

Educational Sciences: Theory and Practice, *15*(6), 1655-1675	First-Hand Experience with Engineering Design and Career Interest in Engineering: An Informal STEM Education Case Study	Ayar, M. C.	STEM Uygulamaları	Robotik yaz kampında yapılan etkinliklerini, okulda yapılan fen etkinlikleri ile karşılaştırmak ve robotik yaz kampının öğrenciliği mühendisliğe olan ilgilerine etkisini tespit etmek.	Nitel	Görüşmeler, gözlemler ve notlar
Educational sciences: Theory and practice, *16*(2), 459-476	Pre-Service Teachers' Mind Maps and Opinions on STEM Education Implemented in an Environmental Literacy Course	Sümen, Ö. Ö., & Çalisici, H.	STEM Uygulamaları	İlkokul lisans programının 2. yarıyılında çevresel bir eğitim dersinde Stem'in dizayn edilişi ve uygulanması amaçlanmaktadır.	Nitel	

Veriler toplandıktan sonra, mevcut makalelerin konuları incelenerek 5 tane tema belirlenmiştir. STEM'in matematik başarısına etkisi, STEM uygulamaları, STEM uygulamalarına karşı tutum, müfredat değerlendirmesi ve reformların değerlendirilmesi olmak üzere temalar oluşturulmuştur. Bu temalara ait olan makalelerin sayısına göre sıralaması Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. İçerik Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Temaların Yüzde ve Frekans Dağılımı

Temalar	Sayı (n)	Yüzde (%)
STEM uygulamaları	5	45,5
STEM'in matematik başarısına etkisi	2	18,2
STEM eğitimine karşı tutum	2	18,2
Müfredat değerlendirilmesi	1	9,1
Reformların değerlendirilmesi	1	9,1

Dergilerde taradığımız 11 makaleye genel açıdan bakarsak; çalışmalardan 5 tanesi Türk araştırmacılar tarafından yurtdışında, diğerleri ülke sınırları içerisinde uygulanmıştır. Araştırmalardan 3 tanesi öğretmen adaylarına,

1 tanesi öğretmenlere, 5 tanesi lise öğrencilerine, 1 tanesi üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Araştırmalardan 4 tanesi nicel, 6 tanesi nitel araştırmalardır. Makalelerden 7 tanesi İngilizce, 4 tanesi Türkçe dilinde yazılmıştır.

Makalelerden 6 tanesi STEM eğitiminin içerisindeki matematik disiplinine değinmiştir. Bu çalışmalardan ikisi matematik öğretmen adaylarına uygulanmış. Bir diğerinde STEM uygulaması yapan öğretmenler arasında matematik öğretmenleri bulunmaktadır. Çalışmalardan ikisinde STEM uygulanması ve uygulanmamasının karşılaştırılmasında matematik başarısına bakılmıştır. Makalelerden birinde ise STEM etkinlikleri verilmiş ve bu etkinliklerden bazıları matematik alanına yöneliktir.

SONUÇLAR

Makaleler en çok STEM uygulamaları temasının altında toplanmıştır. Bu makaleler genellikle STEM eğitimi ile ilgili farklı yerlerde farklı kişilere uygulama yapılarak hazırlanmış çalışmalardır. Nitel araştırmalar olup veri toplanırken görüşmelere, gözlemlere, günlüklere veya raporlara yer verilmiştir. Çalışmalar matematik açısından incelendiğinde 3 tanesinde STEM eğitiminin matematik disiplinine değinilmiştir. Bu çalışmalardan bir tanesi tamamen matematik öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Diğeri ise içerisinde matematik öğretmenlerinin de bulunduğu bir grup öğretmene uygulanmıştır. Bir diğer çalışmada ise uygulanan etkinliklerden bir kısmı matematik ağırlıklıdır. Bu çalışmalar STEM eğitimin faydalarının, geliştirilmesi gereken noktaların ya da uygulama esnasında yaşanabilecek zorlukların görülmesi açısından önemli çalışmalardır.

İkinci olarak en çok makale bulunan tema ise STEM'in matematik başarısına olan etkisidir. İki makalede deneysel çalışmalar olup STEM okulu ve STEM okulu olmayan okulların başarılarını karşılaştırmıştır. Her iki çalışmada Türk yazarlar tarafından yurt dışında yapılmış olan çalışmalardır. Çalışmaların her birinde diğer branşlar gibi matematik başarısına da bakılmıştır. Literatürün aksine başarı anlamında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Çalışmalardan birinde genel olarak anlamlı bir başarı farkı bulunmamış olmasına rağmen matematik başarısında STEM okullarının daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer çalışmada ise matematik başarısı açısından da anlamlı bir fark bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Taranan dergilere göre, ülkemizde başarı üzerine yapılmış bir çalışma bulunmamıştır. Bu yüzden akademik olarak başarı üzerine yapılacak olan çalışmaların kapsamı genişletilerek yapılmasının bilim dünyasına katkıda bulunacağı umulmaktadır.

STEM eğitimine karşı tutum temasında bulunan her iki makalede de nicel yöntemler kullanılmıştır. Yalnızca bir tanesi matematik öğretmenlerin tutumuna değinmiştir. Diğerinde öğrencilerin tutumuna bakılmıştır ve özellikle matematik disiplini ile ilgili bir konuya değinilmemiştir. Çıkan sonuçlar genel olarak tutumun olumlu olduğu yönündedir.

Müfredat ile ilgili olan tema altında yazılmış olan yalnızca bir makale bulunmaktadır. STEM eğitiminin müfredat içerisine yerleştirilmesi üzerine bir çalışmadır. STEM'in entegre edildiği yeni bir müfredat düzenlemesi hazırlanıp yaz döneminde bir üniversitede uygulanması üzerine bir çalışmadır. İçerisinde STEM eğitiminin matematik dahil tüm disiplinlerine değinilmiştir. Yurtdışında yapılmış bir araştırmadır. Çıkan sonuçlar olumlu yöndedir.

Son tema altında bir makale bulunmaktadır. Makale STEM eğitimini tanıtan ve ayrıca dünyada son zamanlarda değişen reformlara inceleyip anlatan bir çalışmadır.

Çalışmalara genel olarak bakıldığında en çok uygulanması üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bilimsel okur yazarlık ve disiplinler arası ilişkilerde matematik eğitiminin biraz geri planda kaldığı görülmüştür. Literatürde matematik eğitimine oranla fen eğitimi üzerine olan çalışmaların daha fazla olduğu fark edilmiştir.

Başarı ve tutum üzerine yapılan çalışmalar az bulunmuştur. Ülkemizde yapılmış olan, başarı ve tutuma bakılmış çalışmaların arttırılması literatüre katkıda bulunmak açısından önemlidir. Özel eğitimde STEM üzerine yapılmış yerli bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Öğretmen adaylarının tutumlarına bakıldığı araştırmalar bulunmuştur. Fakat eğitim fakülteleri müfredatına entegre edilmiş ve öğretmen adaylarının bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar görülmemiştir.

KAYNAKÇA

Akaygun, S. & Aslan-Tutak, F. (2016). STEM images revealing stem conceptions of pre-service chemistry and mathematics teachers. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, *4*(1), 56-71.

Aslan-Tutak, F., Akaygun, S., & Tezsezen, S. (2017). İşbirlikli FeTeMM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) eğitimi uygulaması: kimya ve matematik öğretmen adaylarının fetemm farkındalıklarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *32*(4), 794-816.

Aşık, G., Küçük, Z. D., Helvacı, B., & Corlu, M. S. (2017). Bütünleşik öğretmenlik projesi: Öğretmen eğitimine sürdürülebilir bir yaklaşım. *Turkish Journal of Education*, *6*(4), 200-215.

Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, *39*(174).

Gonzalez, H. B., & Kuenzi, J. J. (2012, August). Science, technology, engineering, and mathematics (STEM) education: A primer. Congressional Research Service, Library of Congress.

Rockland, R., Bloom, D. S., Carpinelli, J., Burr-Alexander, L., Hirsch, L. S., & Kimmel, H. (2010). Advancing the "E" in K-12 STEM education.

Yıldırım, Ş. (2006). Yıldırım A. & Şimşek H.(2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, *5*.

TEKNOLOJİK ÜRÜN GELİŞTİRME SÜRECİNDE KOBİ'LERE SAĞLANAN AR-GE, İNOVASYON FİNANSMAN DESTEKLERİNİN İSTİHDAMA KATKISI: BURSA İLİ OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA

Gül Çiçek ZENGİN BİNTAŞ[1], Hakan KESER[2], İstem KÖYMEN KESER[3], İpek DEVECİ KOCAKOÇ[4]

[1-2-3-4]Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir / Türkiye

Öz: İşletmelerin %99,8'ini oluşturan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ), Türkiye ekonomisinin de bel kemiğini oluşturmaktadır. Ancak küreselleşme, ekonomik istikrarsızlık ve teknolojideki son gelişmelere uyum sorunu nedeniyle KOBİ'lerin finansman, istihdam, üretim, pazarlama vb. sorunları giderek artmaktadır. Bu sorunlarla baş etmeye çalışan KOBİ'lerin ayakta kalarak varlığını sürdürmesi ve rekabet edebilecek noktaya gelmesi ise ancak Ar-Ge, inovasyon çalışmaları ile mümkündür. Bu bağlamda, KOBİ'lerin bulunduğu mevcut durum göz önüne alınarak Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerinde bulunabilmeleri için doğrudan ve dolaylı finansman destekleri ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu destekler KOBİ'lerin Ar-Ge faaliyetlerini sorunsuz sürdürmelerini sağlayacak birçok gider kalemini içermektedir. Bu gider kalemleri içerisinde istihdam önemli bir yer teşkil etmektedir. Çünkü desteklerin bir amacı da istihdamın artmasına katkı sağlamaktır. KOBİ'lerde Ar-ge, inovasyon çalışmaları özellikle son 10 yılda artış eğilimindedir. Ancak çalışmaların sonuçlarının ne denli başarılı olduğu ise özellikle istihdam özelinde tam olarak netleşmiş değildir. Bu çerçevede Bursa'da otomotiv sektöründe faaliyet gösteren ve Ar-Ge, inovasyon hibe desteklerinden yararlanan KOBİ'leri içeren araştırma yapılmıştır. Çünkü otomotiv sektörü Bursa'nın lokomotif sektörü olup, yüksek teknolojilerle çalışmayı ve bu nedenle de yoğun Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerini gerektirmektedir. Bu kapsamda söz konusu desteklerden yararlanan KOBİ'lere yüz yüze anket uygulanmıştır. Araştırma sorularının genel çatısı istihdam desteklerinin artırılması üzerine kurgulanmış olup, personellerin eğitim düzeylerinin değişimi, proje sayıları, proje çıktılarının başarı durumu, patentlenme oranları, ekonomik kazanımlar ve üniversite-sanayi işbirliği gibi konular araştırılmıştır. Sonuç olarak Ar-Ge, inovasyon proje desteklerinin KOBİ'lerde istihdamı önemli oranda artırdığı, ticari olarak kazanımlar elde ettikleri ve rekabet edebilirliklerini artırdıkları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Ar-Ge, İnovasyon, Finansman Destek, Teşvik, İstihdam

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

KOBİ'ler giderek artan bir şekilde ulusal ekonomik büyümenin itici gücü olup ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde iktisadi gelişme politikalarının başlıca unsurlarından birisi haline gelmektedir(Lalkaka, Abetti, 1999: 197). Çünkü KOBİ'lerin ekonomiye katkıları ve ekonomik gelişmedeki önemlerinin yanında, ayrıca toplumdaki girişimcilik ruhunun geliştirilmesinde de önemli rol oynamaktadır (Torlak, Uçkun, 2005: 201).

KOBİ'ler yarattıkları düşük maliyetli istihdam, talep değişikliklerine sağladığı hızlı ve kolay uyum, bölgeler arası dengeli kalkınma ve ekonomik dalgalanmalara karşı daha dirençli olması nedeniyle ekonominin yapı taşıdır (Boşgelmez, 2003: 25-26). Ancak ekonominin yapı taşı olmasına rağmen KOBİ'ler birçok sorunla baş etmektedir. Bu sorunlar; yeni üretim, yöntem ve tekniklerine uyum sağlanması ve işletmelerin rekabet edebilirlikleri konusunda olumsuz etkilere neden olmaktadır. Teknolojik gelişme düzeyinin düşük kalması ve bu anlamda gerekli değişimlerin sağlanamaması kalitesiz üretime, maliyetlerin yükselmesine ve hammadde, makine, işgücü gibi kaynakların israfına neden olmaktadır (Öztürk, 2007: 47). Bu nedenle KOBİ'lerin büyük mevcut sorunlarına çözüm üretilerek yüksek teknolojili ürünler üretmesi ve rekabet edebilirliğini artırabilmesi için devlet tarafından Ar-Ge, inovasyon hibe destekleri sağlanmaktadır.

Ar-Ge, bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek veya mevcut bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dâhil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak veya mevcut olanları geliştirmek amacı ile yapılan düzenli çalışmalardır (TOBB). İnovasyon ise Ar-Ge çalışmalarının ticarileşmesi sonucunda olup, yeni ürün ya da geliştirilmiş ürün/üretim yöntemi yada ekipmanı üretme ve pazarlama yönteminin (Korkmaz, 2004: 11) veya örgütsel yöntemin işletme tarafından ilk kez sunulması ya da kullanılmasıdır (Güleş, Bülbül: 125).

Son yıllarda ülkemizin Ar-Ge faaliyetlerine ayırdığı bütçe artmıştır. Bütçe artışının sonucunda önemli gelişmeler kaydedilmesine karşılık, Ar-Ge harcamalarının oranı ve rekabetçilik açısından halen dünyada üst sıralarda yer alamamaktadır (Aycı, 2016: 94). Ar-Ge harcamalarının oranı ülkelerin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesi açısından önemlidir. Örneğin Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı %2'den fazla ise o ülkeler gelişmiş ülke sayılırlar. Ülkemizin 2017 yılı itibariyle ayırdığı pay %1,2 civarında gerçekleşmiştir. %3 olan 2023 hedefine ulaşılabilmesi için ise Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerinin artırılmasının teşvik edilmesi ve bu yolda daha hızlı mesafe kat etmesine bağlıdır.

AMAÇ

Araştırmanın amacı Ar-Ge, inovasyon destek programlarından yararlanmış ya da yararlanmakta olan KOBİ'lerin projeler kapsamında yaptıkları yeni istihdamı tespit etmek ve aldıkları istihdam desteklerinin işletme genel istihdamına katkısını incelemektir. Ayrıca proje sonuçlarının işletmenin ekonomik durumuna, Pazar payına, rekabet edebilirliğine etkisini ortaya koymaktır.

KAPSAM

Araştırma kapsamına otomotiv ana ve yan sanayileri dahil edilmiş olup, yardımcı sanayi olan ambalaj, otomotiv aksesuarları, hurdacılık, hırdavat ve kesici takımlar, kaynak makineleri, kapı sistemleri, lazer, giyotin, taşıma kasaları vb. firmalar dahil edilmemiştir. Araştırmaya dahil edilen firmalar direk otomotiv sanayiye parça basan, standart parça üreten, ürün yapan, kalıp yapan, tasarım mühendisliği yapan firmalardır.

Araştırma kapsamında Bursa ilinde otomotiv sektöründe faaliyet gösteren ve 2002-2017 yılları arasında Ar-Ge projesi finansman desteklerinden yararlanan KOBİ'ler incelenmiştir. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası kayıtlarında halen faal olarak faaliyetlerini sürdüren 309 KOBİ'ye anket çalışması yapılması planlanmıştır. Ancak

283 firmanın iletişim bilgilerine ulaşılabilmiştir. 283 firmaya öncelikle e-posta atılmış, yeterli verim alınamayınca telefon yoluyla iletişime geçilerek; sektördeki faaliyet süresi, KOBİ ölçeği, firma lokasyonu, firma sahibi/ortakların eğitim düzeyi, çalışanlarını eğitim düzeyi, Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerinde bulunup bulunmadığı, bulunuyor ise desteklerden yararlanıp yararlanmadığı soruları yöneltilmiştir. 120 KOBİ ankete katılmış ve cevaplar alınmıştır. Araştırmaya katılan 120 KOBİ'nin 79'unun Ar-Ge faaliyetlerinde bulunduğu, diğerlerinin genellikle fason çalışma yaptıkları için Ar-Ge faaliyetlerinde bulunmadıkları tespit edilmiştir. 79 firmadan 61 tanesinin Ar-Ge, inovasyon finansman desteklerinden yararlandığı tespit edilmiş ve bu firmalardan 56'sı ile yüz yüze görüşme yapılarak toplamda 48 soru yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlar SPSS programı ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan tüm firmaların büyük çoğunluğunun 15 yıl ve üzerinde sektörde faaliyet gösterdiği görülmüştür. Ar-Ge faaliyetinde bulunan ve bulunmayan firmaların sektördeki faaliyet süreleri açısından ise aralarında önemli bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. 2016 yılı verilerine göre de KOBİ ölçeği açısından Türkiye genelinden farklı olarak, mikro ölçekli işletme oranı oldukça düşük, küçük ve orta ölçekli işletmeler birbirine yakın orandadır. Ar-Ge faaliyetinde bulunan ve bulunmayan firmaların KOBİ ölçeği açısından aralarında bir fark bulunmamaktadır, ancak orta ölçekli işletmelerin daha büyük çoğunluğunun Ar-Ge faaliyetinde bulunduğu görülmektedir. Yine tüm firmalar içerisinde işletme sahiplerinin/ortaklarının eğitim düzeyinin en çok lisans mezunu olduğunu fakat bunun Ar-Ge, inovasyon faaliyeti sürdürmeyi etkilemediği görülmüştür.

Ar-Ge desteklerinden yararlanan KOBİ'lerin sadece %10'unda Ar-Ge Merkezi bulunmaktadır. Ar-Ge Merkezi olmanın önündeki en büyük engel ise "yeterli Ar-Ge personel sayısının" bulunmaması olduğu görülmüştür. Ar-Ge faaliyetinde bulunmalarına rağmen Ar-Ge desteklerinden yararlanmayan KOBİ'ler, yararlanmama nedeni olarak %70 oranında "bürokratik işlemler" olduğunu belirtmiştir.

KOBİ'ler Ar-Ge desteklerinde en çok TÜBİTAK Teydeb destek programlarından memnun olduklarını ve istihdamı artırmada en etkili kurum olduklarını (%70) belirtmişlerdir. KOSGEB destek üst limitlerinin özellikle otomotiv sektörünün maliyetleri göz önüne alındığında yetersiz olduğu belirtilmiştir.

Destekler kapsamında KOBİ'lerin %78'i yeni istihdamda bulunmuş ve kümülatif hesaplarla, destekler %26 oranında istihdamı artırmıştır. Özellikle mühendis çalışan sayısında büyük artış olduğu görülmüştür. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte işsizliğin artacağını konusundaki kötümser yaklaşımların tam tersine KOBİ'lerin sadece %5'inin mavi yakalı personelinde %8'lik bir azalma yaşanmıştır.

Ar-Ge projelerinde karşılaşılan en büyük zorluğun ise "nitelikli personel bulma" olduğu görülmüştür. Ar-Ge projeleri sonucunda ticarileşen ürünler firmaların %66'sının iç ve dış satışlarını %10, %30'unun Pazar payında %9 oranında artış sağlamıştır. Firmaların %59'u Ar-Ge projeleri kapsamında üniversite-sanayi işbirliği yapmış, bu işbirliklerinden %26'sı çok memnun kalırken %26'sı hiç memnun kalmamıştır.

Araştırmaya dahil olan 56 firma son 15 yılda toplam 204 Ar-Ge projesi yapmıştır. Bu projelerin %25'i devam etmektedir. %24 başarılı şekilde sonuçlanmış ancak ticarileşmemiştir. %41'i başarılı şekilde sonuçlanmış ve

ticarileşmiştir. Firmaların %73'ü önümüzdeki 3 yıl içerisinde 102 Ar-Ge projesi planlamakta ve bu projelerde 125 Ar-Ge personeli istihdamı öngörülmektedir. Ayrıca araştırmada Otomotiv sektöründe Ar-Ge harcamalarına ayrılan payın ortalama %4 olduğu ve ülkemizim 2023 hedefi olan %3'ten de yüksek bir noktada olduğu görülmüştür.

SONUÇ

KOBİ'ler, ülkelerin kalkınmasında, sürdürülebilir büyüme sağlamasında, istihdamda ve gelir dağılımında ki etkisi nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Küresel rekabetin zorlu geçtiği ve teknolojik ilerlemeyle birlikte yeni teknolojilere uyum sorunları nedeniyle söz konusu bu işletmeler sürdürülebilir büyümeyi sağlayabilmek yerine ayakta kalma savaşı vermektedirler. Bu nedenle ülkeler ekonomik kalkınmalarını sağlayabilmeleri için KOBİ'lere çeşitli teşvik mekanizmaları sağlamaktadırlar. Özellikle rekabet edebilirliklerini artırmaları ve yüksek teknolojili ürünler üreterek ihracat yapabilmeleri için Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerine özel teşvik mekanizmaları geliştirmişlerdir. Bu teşvik mekanizmalarını yıllar öncesinden uygulamaya başlayan gelişmekte olan ülkeler, günümüzde Ar-Ge faaliyetleri konusunda çok ilerlemiş ve yüksek teknolojili ihracat payları Dünya ortalamasına ulaşmış ve hatta geçmiştir.

Türkiye'de Ar-Ge, inovasyon faaliyetleri ile ilgili ilk resmi çalışmalar, gelişmiş olan diğer ülkelerle aynı dönemde, 1960'lı yıllarda başlamıştır. Ancak yaşanan ekonomik ve siyasi sıkıntılar nedeniyle kalkınma planlarında hedeflenen şekilde ilerleyememiştir. Türkiye ile aynı dönemde çalışmaya başlayan birçok gelişmekte olan ülkeler, Ar-Ge faaliyetlerinde, patent ve bilimsel yayın performanslarında, yüksek teknoloji ihracatlarında çok önde yer almaktadır. Ancak son 15 yılda ve özellikle 2010 yılından sonra Türkiye'de de bu konuda yoğun çalışmalar başlamış ve 2023 yılı hedeflerine ulaşabilmek için Ar-Ge faaliyetlerine özel önem verilmiştir. Bu kapsamda da birçok destek mekanizmaları geliştirilmiş, kanunlar çıkarılmıştır. KOBİ'lerin bulunduğu mevcut durum nedeniyle de KOBİ'lere özel destekler çıkarılmıştır. Sadece KOBİ'lere özgü olmayan programlarda da destek oranları büyük işletmelere göre daha farklı uygulanmaktadır.

Ar-Ge, inovasyon programları kapsamında istihdam, makine-teçhizat, yazılım, hizmet, danışmanlık, tanıtım vb. bütçe kalemleri desteklenmektedir. Her kurumun destek içerikleri, limit ve oranları farklıdır. Bu desteklerle sektörlerde istihdamın artırılması hedeflenmiştir. Ancak istihdama nasıl bir katkı sağladığı ile ilgili akademik bir çalışma yapılmamıştır. Bu noktadan hareketle yola çıkılarak tez kapsamında bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada Bursa ilinde otomotiv sektöründe faaliyet gösteren ve Ar-Ge proje desteklerinden yararlanan KOBİ'ler incelenmiştir.

Araştırma sonucunda projelerin istihdama katkı sağlamasının yanı sıra, işletmelerin fiziksel kapasitesine, ürün çeşitliliğine, üretim miktarlarına, rekabet gücünün artmasına ve teknolojik gelişmelerine de katkı sağlamış, işçilik ve diğer üretim maliyetlerinin azaltmasını sağlamıştır. Ancak bu katkılara rağmen proje süresince karşılaşılan en büyük zorlukların nitelikli personel bulma ve öz finansman kaynak eksiliği olduğu görülmüştür. Bursa otomotiv sektörü KOBİ'lerinin Ar-Ge, inovasyon projesi uygulamada imalat sıkıntısı neredeyse hiç yaşanmamıştır. Bu da yerli otomobil üretiminde Bursa'nın ne derecede yeterli olduğu gözler önüne serilmiştir.

Proje desteklerindeki en önemli Ar-Ge aşamanın tasarım, tasarım doğrulama ve uygulama olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede tasarım merkezlerinin, Ar-Ge merkezleri gibi desteklenmesinin çok doğru bir çalışma olduğu ortadadır. Ancak tasarım merkezlerindeki personel sayı kısıtı nedeniyle KOBİ'ler tasarım merkezi açamamaktadır. Ayrıca otomotiv sektöründe en çok ürün yeniliğinin yapıldığı görülmüştür. Yapılan projelerin en önemli amacının düşük maliyetli çözümler ve müşteri ihtiyaçlarının çözülmesi olduğu tespit edilmiştir. Rekabetin önem kazandığı günümüzde, rekabet edebilirliği arttırmanın en önemli adımının maliyetleri düşürmek olduğu düşünülürse, proje çıktılarının ne derece önemli olduğu söyleyebilir. Ancak sürdürülebilir bir rekabet sağlamak isteniyorsa bu çalışmaların yanı sıra müşterilerin ihtiyaçları dışında ihtiyaçlar da yaratmak gerekmektedir.

Araştırmada tamamlanan projelerin yarısından fazlasının ticarileştiği görülmüştür. Yapılan Ar-Ge çalışmalarının inovatif bir ürüne dönüşmesi sektör açısından sevindirici bir durumdur. İnovatif ürünlerin işletmelerin satış ve Pazar paylarında yarattığı katkının her sektörü olumlu etkilediği düşünüldüğünde 2023 hedeflerine ulaşmada önemli adım atılmış olacaktır. Ancak satışlara ve Pazar payına yansıyan olumlu sonuçların patent ve faydalı modelde yansıması görülmemektedir.

Söz konusu projelerin diğer işletmelere de önemli katıları sağladığı görülmüştür. Özellikle kalite ve verimliliğe sağladığı etki oranı oldukça yüksektir. İstihdama katkısı da yadsınamaz orandadır. Ayrıca yapılan projelerin yarıdan fazlası da yeni proje tetikleme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda Ar-Ge faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasının sağlanması ülke ekonomisi açısından büyük öneme sahiptir. Ancak faaliyetlerin destekler yoluyla yayılması sürdürülebilirlik açısından daha doğru olacaktır. Çünkü araştırmada destekler olmadan Ar-Ge faaliyeti gerçekleştirecek KOBİ oranı düşük olduğu görülmüştür.

Araştırma sonuçlarından elde edilen veriler Ar-Ge, inovasyon program desteklerinin başarılı olduğu ancak proje uygulama ve projeleri ticarileştirmede bazı noktaların geliştirilmesi ve değiştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Elde edilen bu sonuçlara uygulanabilecek çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

Destek ödemelerinde mahsuplaşmanın %100 yapılması yerine oran usulü getirilmelidir. Örneğin destek ödeme olurlarının %50'si mahsup edilmeli, diğer tutar işveren hesabına yatırılmalıdır. İhracat yapan ve KDV iade işlemleri olan firmalar için mahsup işlemlerinde kolaylıklar getirilmelidir.

Bürokratik işlemi az, yazımı kolay, kısa süreli düşük bütçeli destekler çıkarılmalıdır.

KOSGEB'in destek üst limitleri yetersizdir. Revize edilmelidir. Ayrıca teknik meslek lisesi mezunlarının da istihdam edilmesi destek kalemlerine dahil edilmelidir.

Ar-Ge desteklerinden yararlanan firmalara vergisel anlamda ayrı statü verilmelidir.

Destek değerlendirme ve ödeme süreleri kısaltılmalıdır.

KOBİ'lerin Ar-Ge faaliyetleri sonucunda çıkan ürünleri alması için Büyük Ölçekli İşletmeler teşvik edilmeli, özel avantajlar sağlanmalıdır.

Büyük ölçekli işletmelerin yıllık bütçelerinin belli bir kısmı KOBİ'lerin Ar-Ge çıktısı ürün ve Teknolojik Start-Up ürününe ayrılmalıdır. Bu bütçeyi ayırmaları için özel avantajlar getirilmelidir.

Büyük ölçekli işletmeler, KOBİ'ler ile Ar-Ge projesi yapmaya özendirilmelidir. Ortaya çıkan ürünü ticarileşmesinde Büyük Ölçekli İşletme Mentör görevini üstlenmelidir.

KAYNAKÇA

Aycı, Ali. "Türkiye'de Ar-Ge Teşvikleri ve Diğer OECD Ülkeleri ile Karşılaştırılması", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:330, 2016, ss.93-100.

Boşgelmez, Alpaslan. **Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, Yapısal Analizleri Ve Isparta Örneği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2003.

Korkmaz, Nuray. "Sorularla Yenilikçilik (İnovasyon)", **İstanbul Ticaret Odası Yayınları**, İstanbul, 2004.

Lalkaka, Rustam, Pier .A. Abetti. "Business Incubation and Enterprise Support Systems in Restructuring Countries", **Creativity and Innovation Management**, 8(3),1999, pp.197-209

Öztürk, Özkan. **İstihdam Konusunda KOBİ'lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü**, (Uzmanlık Tezi), T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Ankara, 2007.

Torlak, Ömer, Nurullah Uçkun. "Eskişehir'deki KOBİ'lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları Ara Kesiti", **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2005/1201, ss.199-205.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, "Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleri Rehberi", Sayı:3, Ankara, **TOBB Yayınları**, 2004.

LARS EDLUND'UN *"MODUS NOVUS"* ADLI ATONAL SOLFEJ KİTABININ MÜZİKAL ANALİZİ

Bahadır ÇOKAMAY

Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Düzce/ Türkiye

Öz: Çağdaş müziğin en önemli gelişmelerinden biri sayılan atonalite, 19.yüzyılın sonlarında müzikte belirmiş, 20.yüzyılın başından itibaren etkili olmuştur. Tonalite'den atonalite'ye geçiş sürecinde akorların karmaşık kurgusu, tonalitenin sürekli değişimi 19. Yüzyılın ikinci yarısında Richard Wagner ile oldukça belirginleşmiştir. Franz Lizst, Gustav Mahler ve Richard Strauss gibi bestecilerin eserleri tonaliteden uzaklaşma yolunda hazırlayıcı etki yapmıştır. Claude Debussy ve ardından Arnold Schoenberg, Anton Webern ve Alban Berg gibi isimler atonalite anlayışına yeni bir soluk getirmişlerdir. Ses malzemesinin ardarda düzensiz ve belli kurallara bağlı kalınmadan kullanılmadığı bu anlayış çerçevesinde ezgisellik de belli bir eksen çizgisinde çıkmıştır. 1922 doğumlu Finlandiya'lı besteci Lars Edlund, ses, aralık, ritm ve ezgi öğelerinin ön planda olduğu ve genel olarak tonal sistemde ele alınan solfej eğitimini atonalite bağlamında farklı bir yöne taşıyarak, 1963'te Modus Novus adlı kitabını yayınlamıştır. Majör/minör anlayışa dayalı uyumlu (konsonan) aralıklardan oluşan geleneksel müzikal işitme-okuma-yazma davranışlarının yerine, herhangi bir eksene bağlı kalmaksızın uyumsuz (dissonan) aralıklardan oluşan anlayıştaki ezgilerin yer aldığı *Modus Novus* aynı zamanda absolute (mutlak) işitmeyi, solfej yoluyla de amaç edinmiş bir kitaptır. Kitapta yer alan ezgiler oluşturulurken özellikle 20.yüzyılın ilk yarısında atonal anlayışı benimsemiş bestecilerin eserlerinden de temalar alınmıştır. On iki bölümden oluşan Modus Novus kitabının müzikal analizi yapılarak, solfej eğitiminde atonalitenin kullanımının arttırılması ve bu bağlamda eser verecek eğitimci ve kompozitörlere yol göstermesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lars Edlund, Modus Novus, Atonalite, Solfej

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Batı müziği eğitimi veren kurumlarda solfej eğitimi genel olarak majör- minör mod ağırlıklı olarak verilmektedir. Bunun sebebi olarak diğer teorik ve uygulamalı derslerde kullanılan müzikal materyallerin (metod-orkestra eseri vs.) yine majör-mod'da olmasından kaynaklandığı görülebilir. 20.yüzyılın, arkasından 21.yüzyılın getirdiği bilimsel, teknolojik yeniliklerle birlikte müzikte de bir çok değişim olmuştur. Bu değişim ve yeniliklerin sonraki nesillere aktarımı, müzikle beraber gelen farklılıkları anlama açısından önemlidir. 19.yüzyılın sonunda tonal müzikteki armoni ve form açısından değişimler, bestecileri farklı arayışlara itmiş ve böylece ses, aralık, ritm ve ezgi öğelerinin serbest ve özgür olarak kullanıldığı bir ses dünyası oluşturulmuştur. Bu ses dünyasının gerekleri, müzik eğitiminde de yerini almıştır. 1922 doğumlu Finlandiyalı besteci Lars Edlund'un 1963'te yazdığı atonal ezgileri içeren *"Modus Novus"* adlı solfej kitabı bu anlamda önemli bir yere sahiptir.

Yapılan araştırma neticesinde ülkemizde Orhun Orhon'un *Atonal Solfejler* kitabında ve Ülkü Özgür ve Salih Aydoğan'ın *Müziksel İşitme-Okuma Eğitimi ve Kuram* adlı kitabının bir bölümünde atonal solfeje yer verilmiştir. Ayrıca Onur Özmen'in *Biçemsel Solfej* kitabı her ne kadar makam dizilerinden meydana getirilen bir solfej kitabı olarak görülse de majör-minör mod koşullanmasına karşı oluşturulmuş ve atonal öğelere de yer vermiştir.

AMAÇ

Bu araştırma ülkemizde yok denecek kadar az yapılan atonal solfej eğitimine katkı gereğiyle, Lars Edlund'un Modus Nonus kitabını içerik ve müzikal olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu araştırmanın bulgu ve sonuçlarıyla atonal solfej kitabı yazmayı düşünen müzik teorisyeni veya bestecilere ışık tutacağı düşünülmektedir.

KAPSAM

Bu çalışma Lars Edlund'un Modus Novus adlı solfej kitabının atonalite bağlamında müzikal analizini kapsamaktadır.

YÖNTEM

Araştırma öncesi atonalite, solfej eğitimi ve Lars Edlund'un Modus Novus kitabına ve ilgili kaynaklara ulaşılmıştır. Daha sonra bu kaynaklar birbiriyle bağlantı kurularak bir araştırma yazısına geçilmiştir. Bu araştırmada, müzikal analiz[1][2] yöntemi kullanılmış ve sonuçlar araştırmanın sonunda sunulmuştur.

BULGULAR

Müzikal işitme, okuma ve yazma becerisinin gelişimi, müzik eğitimi alan öğrenciler ve her seviyede müzisyenler için çok önemli bir alandır. Solfej eğitimi, müzikal işitme, okuma ve yazma becerisinin önemli bir boyutu olan müziksel okuma eğitimini oluşturmaktadır. Temel amacı, bir müzik eserini armonik, melodik ve ritmik özelliklerini direkt ya da dolaylı olarak doğru ve mümkün olduğu kadar akıcı bir şekilde seslendirebilme olan solfej eğitiminde, deşifre, ritmik okuma (bona), tonal, modal ya da makamsal okuma, tek sesli ya da çok sesli okuma ve farklı anahtarlarda okuma gibi alt başlıklar da yer alır (Özgür ve Aydoğan, 2015, Uyan, 2017; 142).

Kapsam olarak atonal anlayışta olan Modus Novus kitabında Edlund: "*işitme eğitiminin temel amacı, müzikal duyarlılığı geliştirmek olmalıdır. Müzikal okuma ve yazma (solfej-dikte) gibi farklı çalışmalar, kendiliğinden bir bitiş değil ancak müzikal duyarlılığa ulaşmanın bir anlamı olarak görülmelidir"* demiştir (Edlund, 1963). EdluNd'un Atonal solfej kitabı, tonal kavramları (majör-minör mod vs.) içine almayan 20.yüzyıl müziğinin okunması ile ilgili problemlerin çözümüne yönelik bir çalışmadır. Edlund, Stockholm Kraliyet Müzik Akademisi'nde yürüttüğü işitme derslerinden edindiği tecrübeleri geliştirerek kitabına aktarmış, kitaba geçilmeden önce majör-minör mod kavramlarının yeteri kadar öğrenilmesini tavsiye etmiştir. Kitap 12 farklı

1 Bir müzik eserinin vasıflarını aydınlatmak amacıyla yapısal modelini ve teknik özelliklerini çözümleme çalışması (Say, 2001: 247).

2 Bir müzik eserinin ilişkili olan parçalarını bir arada tutarak parçalamak, bu parçaların birbirleriyle olan fonksiyonel ilişkilerini incelemek ve sonuçlarını kendi terminolojisiyle açıklamaktır (Grove'dan Aktaran Kınıklı, 2008: 7).

bölümden oluşur. Her bölümün başlangıcında ilgili aralık bilgisine yer verilir. Her bir bölümde aralık kombinasyonlarından oluşan atonal solfejler vardır. Bu solfejlerin çalışılmasında öncelikle hazırlayıcı egzersizler bulunur. Daha sonra solfej parçalarına geçilir. En son ilgili aralıklardan oluşmuş akor kuruluşlarına yer verilir.

Tablo 1. Lars Edlund'un Modus Novus Atonal Solfej Kitabı'nın İçerik Tablosu

MODUS NOVUS ATONAL SOLFEJ KİTABI İÇERİK TABLOSU					
Bölüm	Aralık(lar)	Hazırlık Egzersizleri	Solfej Parçaları	Akor Kuruluşları	Çağdaş Müzik Eserlerinden Örnek Temalar
I	Küçük-Büyük İkili- Tam Dörtlü	Var	Var	Var	-
II	Tam Beşli	Var	Var	Var	-
III	Büyük-Küçük Üçlü	Var	Var	Var	-
IV	-	-	-	-	Var
V	Artık Dörtlü-Eksik Beşli	Var	Var	Var	-
VI	Küçük Altılı	Var	Var	Var	-
VII	Büyük Altılı	Var	Var	Var	-
VIII	-	-	-	-	Var
IX	Küçük Yedili	Var	Var	Var	-
X	Büyük Yedili	Var	Var	Var	-
XI	-	-	-	-	Var
XII	Birleşik (Karışık) Aralıklar	Var	Var	-	Var

Lars Edlund'un Modus Novus Atonal Solfej Kitabı'nın Müzikal Analizi

Kitabın müzikal analizi, bölümlerin içerdiği alt başlıkların içerik ve yapısal olarak incelenmesinden oluşmaktadır. Bölümlerin içerdiği alt başlıkların her biri başlık olarak aynı olsa da içerik, kolaydan zora, dereceli olarak gelişmektedir.

Ön Bilgiler

Atonal solfeje geçilmeden önce yazar tarafından kitabın nasıl kullanılması gerektiği ile ilgili ön bilgiler yer almaktadır. Bu ön bilgi, hem öğrenci hem öğretmen tarafından iyice anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. 20.

yüzyıl müziğinin gerekleri ve getirdiği yeniliklerin daha iyi anlaşılması maksatlı, aralık bilgisinin önemine, kitaptaki ezgilerin sadece solfej olarak değil aynı zamanda dikte olarak da kullanılabileceğine işaret etmektedir.

Bölümler

On iki bölümden oluşan kitap, her bölümde yeni bir aralığı ya da aralıkları öğretmekte ve bu aralıklardan oluşan solfejlere yer vermektedir. Her bir bölüm üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bunlar;

-Hazırlık Egzersizleri (Preparatory Exercises)

-Solfejler, Ezgiler (Melodies)

-Akor Kuruluşları (Chord Series)'dır.

Ayrıca 4.-8.-11. ve 12. bölümlerde sadece 20.yüzyıl bestecilerinin çağdaş eserlerinden alınmış tema örneklerine de yer verilmiştir. Her bölüm, bir önceki bölümün ilgili aralıklarını da ekleyerek aralık sayısı örneklerde zenginleşerek artar.

Hazırlık Egzersizleri (Preparatory Exercises)

Bu egzersizler herhangi bir ezgisel bütünlük düşünülmeden sadece belirtilen aralıkların öğretilmesi için hazırlanmıştır. Bu egzersizlerde öğrenciden beklenti aralıkları herhangi bir referans ses almadan seslendirmesidir.

Şekil 1. Küçük-Büyük İkili ve Tam Beşlilerden Oluşan Hazırlık Egzersizleri (Bölüm-1)

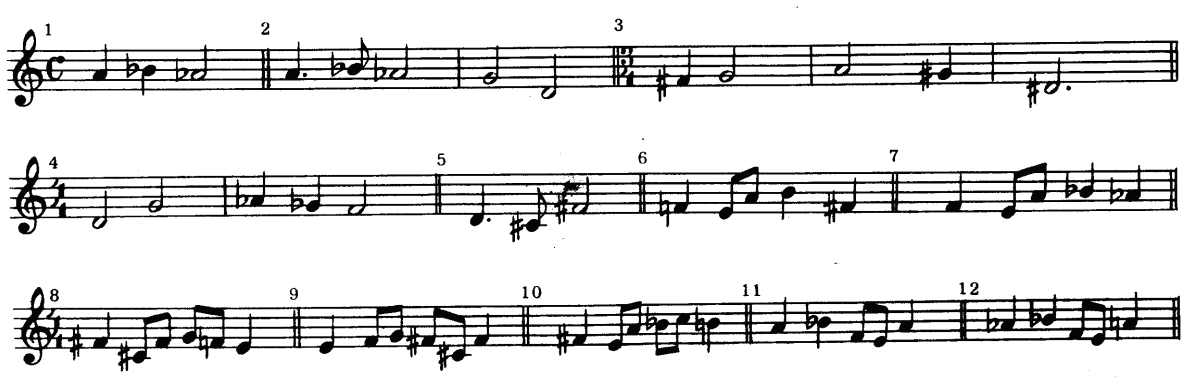

Bir ölçüyle başlayan egzersizler iki-üç ölçüye kadar çıkmaktadır. Öncelik olarak seslerin temiz verilmesi daha sonra süre değerleriyle birlikte seslendirilmesi istenmektedir. Bu egzersizler dikte olarak da öğrenciye yazdırılabilir.

Şekil 2. Küçük-Büyük İkili ve Tam Beşlilerden Oluşan Hazırlık Egzersizleri (Bölüm-2)

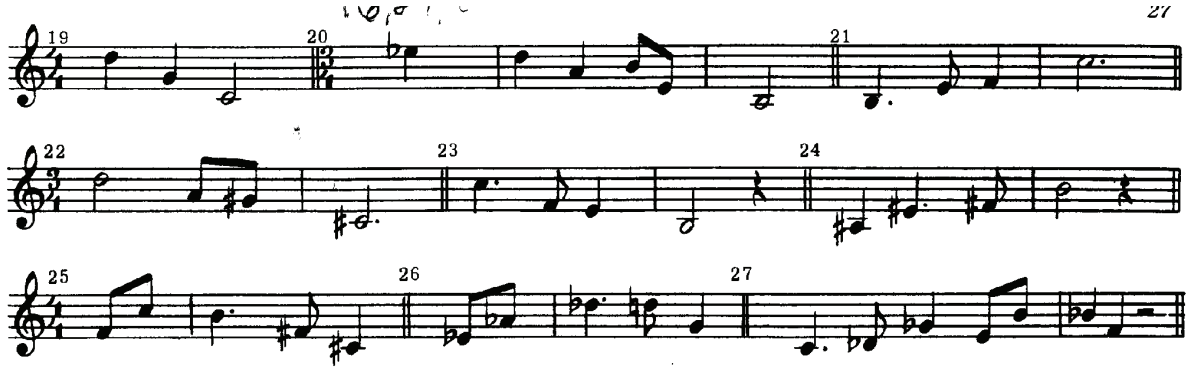

Ezgiler (Solfejler)

Hazırlık egzersizleri ile öğrenildiği kabul edilen aralıklar, bu kez ezgisel ve yapısal bütünlük içinde okunması ve yazılması için hazırlanmış ezgiler olarak karşımıza çıkar. Sesler arasındaki rastlamsal ya da kurallı ilişkinin ezgiyi okuyan öğrenci için önemi olduğu kesindir.

Şekil 3: Büyük- Küçük Üçlü ve Önceki Aralıklardan Oluşan Ezgiler (Bölüm-3)

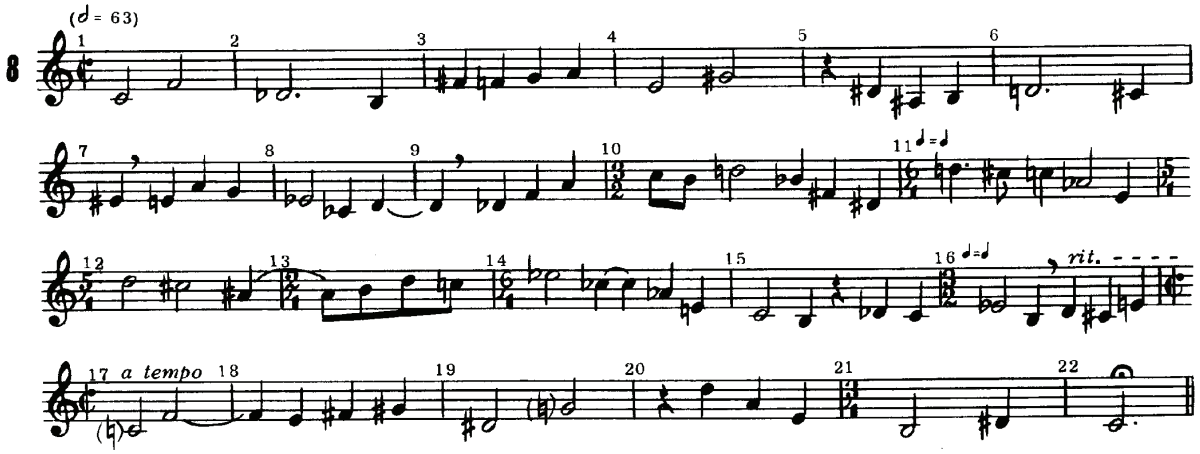

Akor Kuruluşları (Chord Series)

Akor duyumu müzikal işitme ve yazmanın önemli bir bölümüdür. Bu amaçlı hazırlık egzersizleri ve ezgilerden sonra akor duyma konusuna yer verilmiştir. Buradaki amaç, tek sesle başlayıp belirtilen aralıklardan oluşturulan akorların duyumunu sağlamaktır. Bu çalışmada öğretmenin fonksiyonu önemlidir. Çalışma ilk olarak tek sesle başlayıp aynı anda basılan iki ses ve üç sesle birlikte zorlaşır. Öğrencinin akor seslerini tek tek seslendirmesi beklenir. Akor işitme ve okuma çalışmaları önceki yapılan çalışmaların ne kadar doğru yapıldığı ile ilgili zor bir bölümdür.

Şekil 4: Akor Kuruluşları (Bölüm-5)

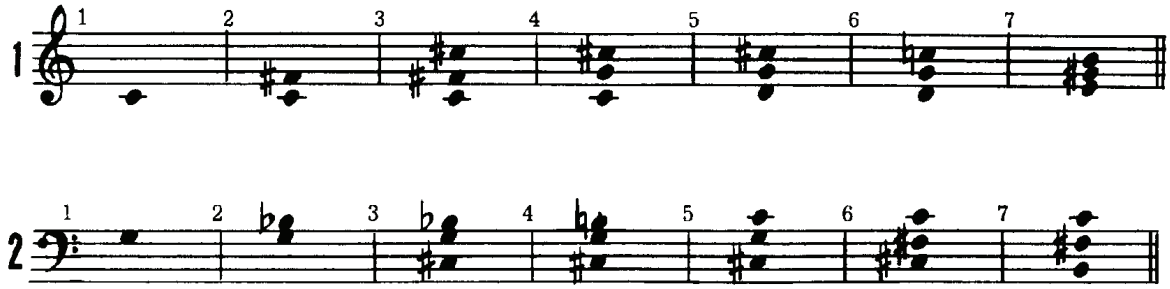

Çağdaş Müzik Eserlerinden Örnek Temalar

20.yüzyıl bestecilerinin çağdaş eserlerinden örnek alınmış temalar, buraya kadar ki çalışmaların olgunlaşmış bir hali olarak görülebilir. Tonal kaygı taşımadan, herhangi bir sesi eksen almadan bestelenmiş temaların bu kitapta yer alması atonalitenin kavranması bakımından önemlidir.

Şekil 5: Lars-Erik Larsson'un *Missa Brevis* Eserinden Bir Tema

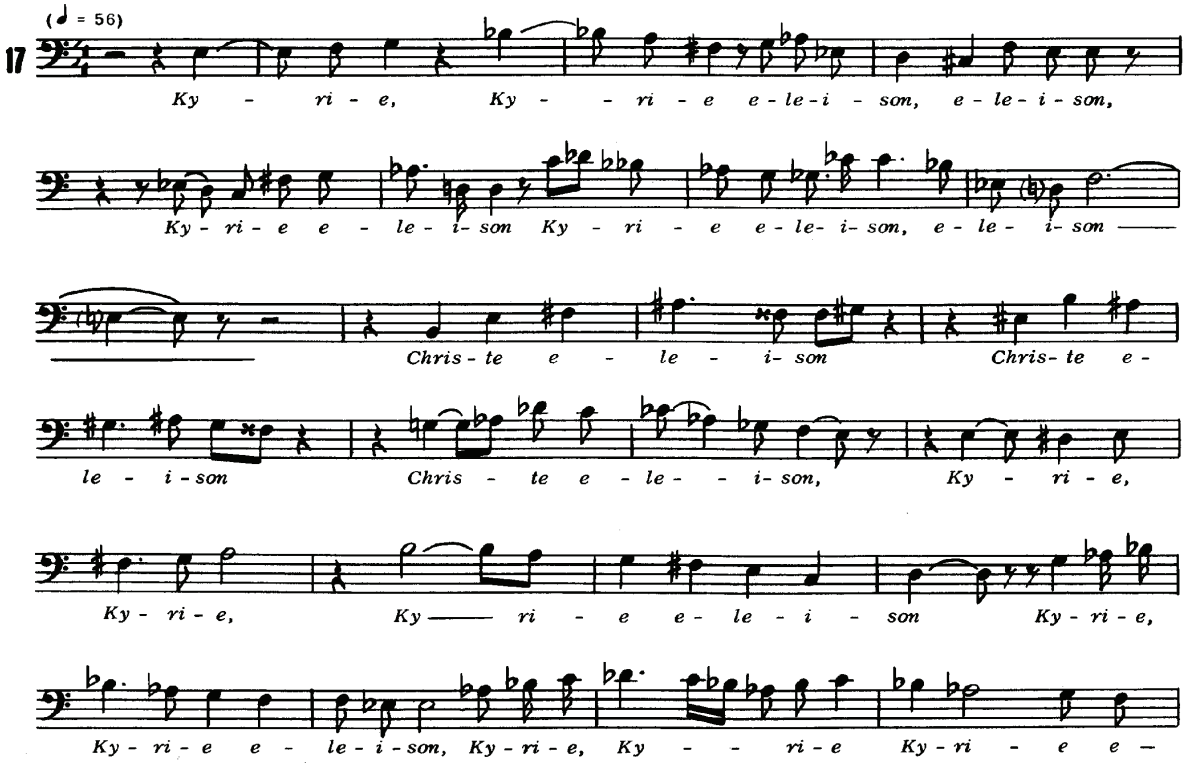

Dördüncü bölümde, Bela Bartok, Karl- Birger Blomdahl ve Frank Martin, Arnold Schoenberg, Sven-Erik Back, Igor Stravinsky, Paul Hindemith, Alban Berg'in temalarıyla başlayan ezgiler, daha birçok bestecinin temasıyla devam eder.

Şekil 6: Arnold Schoenberg'in *Oda Senfonisi* Eserinden Bir Tema

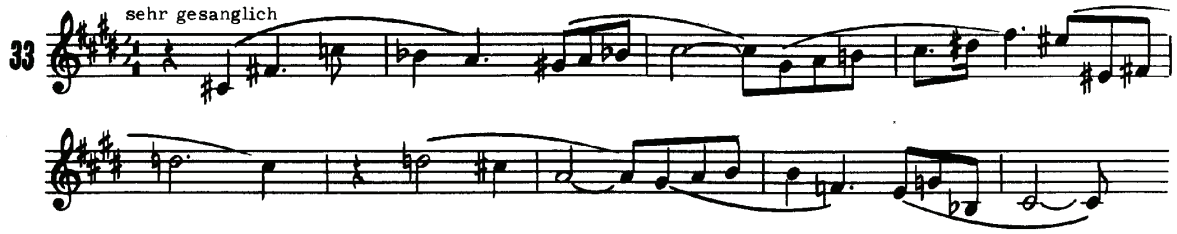

Onikinci bölümde bir oktavı geçen atlamalı aralıklarda *"Weitmelodik"* adlı ezgilere yer verilmiştir.

Şekil 7: Anton Webern'in *op.16* Numaralı Eserinden Bir Tema

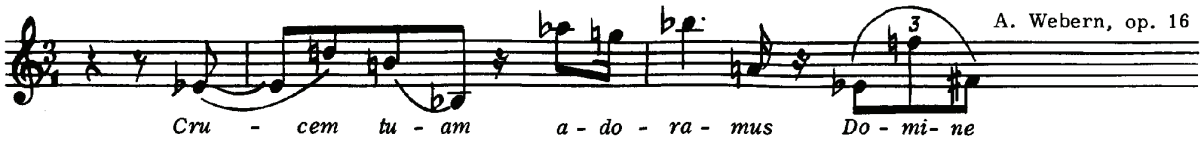

SONUÇ

19. yüzyılın ikinci yarısında Wagner ile tonal müziğin kurgusunun değişimi oldukça belirginleşmiş, Lizst, Mahler ve Strauss gibi bestecilerin eserlerindeki yoğun kromatizm ile birlikte tonalite duygusu zaman zaman kaybolmuş, Arnold Schoenberg'in getirdiği atonal yenilikler, tonal armoni sistemini ortadan kaldıran eserlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Her ne kadar atonal sistem, yeni besteleme ve seslendirme tekniklerinin doğmasına sebep olsa da klasik müzik eğitiminde kullanılan yöntem ve metodlar, uzun yıllar majör-minör mod koşullanmasında devam etmiştir. Lars Edlund, bu koşullanmayı karşısına alan kitabı Modus Novus ile müzikal işitme-yazma-okuma gibi çoklu boyutları olan ve adıyla tek başlık altında toplayabileceğimiz atonal solfej eğitimi konusunda önemli bir adım atmıştır.

Bu çalışma, atonal solfej eğitiminin önemine atfen, Modus Novus kitabının müzikal analiziyle bu alanda çalışma yapmak isteyecek teorisyen ve eğitimcilerin hangi yolları izleyebilecekleri hususunda bir kaynak olmayı hedeflemiş ve yeni kitap ve metodlar çıkmasının önünü açmayı amaçlamıştır.

Sonuç olarak on iki bölümden oluşan Lars Edlund'un Modus Novus kitabı, uyumlu-uyumsuz aralıkların eğitimine yer vermiş, bu aralıkları içeren ezgi ve akorlar ile pekiştirmiştir. Çağdaş dönem bestecilerinin atonal eserlerinden örnekler, bu çalışmaları destekler nitelikte tamamlayıcı olmuştur. Kitap içindeki konuların, pedagojik

belli bir düzen içinde ve bir önceki konuyu da kapsar bir biçimde ilerlediği gözlenmiş, Lars Edlund'un Modus Novus kitabının, atonal solfej eğitimi konusunda önemli bir kaynak olduğu değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Edlund, L., (1963). *Modus Novus: Studies in Reading Atonal Melodies.* Stockholm: AB Nordiska Musikförlaget/ Edition Wilhelm Hansen.

Kınıklı, N.E., (2008). *Analiz Yöntemlerine Genel Bakış ve Analizde Spt Yöntemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 1879.

Orhon, O., (2017). *Atonal Solfejler*. Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları.

Özgür, Ü., Aydoğan, S., (2015). *Müziksel İşitme-Okuma Eğitimi ve Kuram.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Özmen, O., (2017). *Op.23 Biçemsel Solfej*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Say, A., (2011). *Müziğin Kitabı*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Uyan, M.O., (2017). *Solfej Eğitiminde Eşlik Çalgısı Olarak Gitar Ve Piyano Kullanımının Karşılaştırılması.* Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl:5, Sayı: 8.

SAĞLIK MESLEKLERİNDE ERDEM EĞİTİMİ

Rahime AYDIN ER[1], Yüksel CAN ÖZ[2]

[1-2]Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kocaeli / Türkiye

Öz: Sağlık hizmetlerinin sunumunda ortaya çıkan sorunların çözümlenmesinde ilkelere dayanan tıp etiği yaklaşımı yaygın kabul görmekle birlikte, son yıllarda artan bir önemle erdem etiğine de başvurulmaktadır. Çünkü sağlık çalışanı-hasta ilişkisini yalnızca birtakım ilkeler çerçevesinde değerlendirmek ve yerine getirilmesi gereken çeşitli ödevler olarak tanımlamak yetersiz kalmaktadır. Erdem etiğinin dayanağını oluşturan "iyi bir insanın yaptığı işi de iyi yapmasını sağlayan özellikler", sağlık hizmetlerinin sunumunda "daha iyi"ye ulaşılmasını ve mesleki profesyonelliği sağlamaktadır. Bu nedenle sağlık mesleklerinde bilgi ve beceri dışında erdemlerle yakın ilişkili olan niteliklerin öğrencilere nasıl kazandırılacağına ilişkin tartışmalar gündeme gelmiştir. Amaç: Bu bildiride, sağlık çalışanlarına mesleki eğitimleri sırasında erdemlerin nasıl kazandırılabileceğine yönelik yaklaşımların ele alınması amaçlanmıştır. Yöntem: Literatür taraması yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, tam metnine ulaşılabilen elektronik dergiler ve kitaplar erdem etiği, hekimlikte erdemler, hemşirelikte erdemler, erdem eğitimi başlıklarında incelenmiştir. **Sonuç ve Öneriler:** Erdemlerin, iyi klinik uygulamanın tanımına ve pratiğine ne gibi katkılar sağlayabileceği, ya da hangi güçlüklere sebep olabileceği konusunda tartışmalar devam etmektedir. Erdemlerin öğrencilere kazandırılması veya kazandırılamamasında etkili olan faktörler rol model, örtülü müfredat ve eğitim ortamının etik iklimidir. Öğrencilere mesleki erdemlerin kazandırılmasına yönelik; öğretim elemanlarının bu faktörlerin erdemlerin gelişimindeki negatif etkilerini fark etmeleri sağlanmalı, öğrencilerde erdem kaybına neden olan faktörler ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Bununla birlikte eğitimin ilk yılından itibaren öğrencilerin sergilediği erdemli davranışlar ödüllendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Erdem Etiği, Tıp Eğitimi, Hemşirelik Eğitimi, Erdem Eğitimi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Erdeme dayalı etik, hem Batı hem de Doğu kültürlerinde en eski ve istikrarlı sistem olarak kabul edilmektedir. Aydınlanma Dönemi'ne kadar baskın etik kuram olmasına ve daha sonraki yıllarda da devam etmesine rağmen giderek tıp etiğindeki etkisi azalmıştır. Bununla birlikte son yıllarda hasta-sağlık çalışanı ilişkisinin geleneksel değerlerinde azalma olduğu, hastaların tüketici olarak algılanmaya başlanması nedeniyle erdem etiği konusuna ilgi artmıştır (Şehiraltı ve Akpınar, 2012: 67). Erdem kavramının tarih içerisindeki gelişimi; erdemlerin merkezde olduğu klasik-ortaçağ dönemi, erdemlerin önemini koruduğu, ancak başka sistemlerle şekillendirildiği ortaçağ sonrası dönem, erdemlerden uzaklaşılan dönem ve erdemlerin yeniden temel alınmaya başlandığı günümüz anlayışı olmak üzere dört dönemde incelenmektedir (Güven ve Ersoy, 2000: 52).

Erdem; övgüye değer nitelikteki insan karakteri özellikleri, bireylere ahlaki yükümlüklerini, yani doğru olan şeyleri yerine getirme konusuna yaklaştıran karakter alışkanlığı olarak tanımlanmaktadır (Güven ve Ersoy, 2000: 52; Burkhardt ve Nathaniel, 2013: 508). Sokrates, erdemi bilgiye eşdeğer olarak tanımlamıştır. Aristotales'e göre erdem; kişiyi iyi bir insan yapan ve yaptığı işi de iyi yapmasını sağlayan karakter özelliğidir (Güven ve Ersoy, 2000: 52). Aristotales bu tanımıyla erdemi, "bir işin iyi yapılmasını sağlayan" ve "insanı iyi yapan" şeklinde iki ayrı başlık altında ele aldığı görülmektedir. Bu tanım, hekimi ahlaki mükemmellikle (ahlaki erdemlerle) ilişkilendirmesi nedeniyle sağlık meslekleri için en uygun erdem tanımı olarak görülmektedir (Kavak, 2015: 12). Platon, erdemi mükemmelliğin bilgisi olarak kabul etmiş ve sebat, ölçülülük, adalet ve bilgelik seklinde dört temel erdem ileri sürmüştür. Orta Çağ'da Thomas Aquinas, bunlara doğaüstü erdemleri (inanç, umut ve hayırseverlik) eklemiş ve bu erdemlerin pratikle kazanılamayacağını belirtmiştir (Güven ve Ersoy, 2000: 52). Aydınlanma Döneminde erdem etiğinin tıp etiğindeki etkinliği giderek azalmıştır. Ardından 1803 yılında Thomas Percival hekimler in sahip olması gereken dört erdeme yer vermiştir: nezaket, sebat, lütufkârlık ve otorite. 19. yy. da yayınlanan hekimlik etik kodlarında insan onuruna saygı, şefkat, vicdan ve onur erdemleri bu erdemlere eklenen erdemler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kavak, 2015: 13). Günümüzde sağlık mesleklerinde farklı erdem listeleri ileri sürülmüştür. Bunlar içinde Pellegrino ve Thomasma tarafından Tıp Pratiğinde Erdemler kitabı ile ortaya konulan tıp mesleğinin erdemleri; güvene bağlılık, yardımseverlik, şefkat, sağduyu, adalet, ölçülülük, sabır/metanet ve bütünlüktür (Güven ve Ersoy, 2000: 54-56; Kavak, 2015: 15-16). Hemşirelik mesleği için sıralan erdemler; hastanın iyiliğini arttırmak için gereken şefkat, hastanın haklarını savunmak için gereken cesaret, hastanın gücünü kazanmasını sağlamak için gereken saygı ve güvenilirliktir (Kristjánsson vd., 2017: 10).

Son yıllarda sağlık hizmetlerinin sunumunda yeniden erdem etiği ilgi görmeye ve erdemlere sahip çıkılmaya başlanmıştır. Çünkü sağlık çalışanı-hasta ilişkisini yalnızca birtakım ilkeler çerçevesinde değerlendirmek ve yerine getirilmesi gereken çeşitli ödevler olarak tanımlamak yetersiz kalmaktadır (Güven ve Ersoy, 2000: 53). Bununla birlikte erdemli sağlık çalışanının hastayı asla müşteri, tüketici ya da sigortalı gibi ticari ve sanayileşmiş bir şekilde görmediği; kişisel ya da profesyonel bütünlüğünü politik, ekonomik ya da sosyal ilerleme için riske atmadığı kabul edilmektedir (Kavak, 2015: 14). Erdem etiğinin dayanağını oluşturan "iyi bir insanın yaptığı işi de iyi yapmasını sağlayan özellikler", sağlık hizmetlerinin sunumunda "daha iyi"ye ulaşılmasını desteklemektedir (Güven ve Ersoy, 2000: 59). Özellikle en çok ilgilenilen konu sağlık çalışanlarının karakter özellikleri olmuştur. Bu bağlamda erdem etiğinin de karar vermekten çok karar verenlerin davranışlarına yansıyan karakterine odaklandığı görülmektedir. Erdemlerin, iyi klinik uygulamanın tanımına ve pratiğine ne gibi katkılar sağlayabileceği, ya da hangi açmazlara sebep olabileceği konusunda tartışmalar devam etmektedir (Kavak, 2015: 14).

Tıp, hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin, akademisyenlerin, hastaların, sağlık profesyonellerinin (hekim, hemşire ve ebe) iyi hekim, iyi hemşire ve iyi ebenin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşlerini inceleyen çalışmalara ilgi artmıştır. Bu araştırmaların sonuçlarında tutum ve davranışlar başlığı altında yer alan nitelikler (iyi iletişim kuran, güleryüzlü, şefkatli, sabırlı, güvenilir, adil) erdemlerle yakından ilişkilidir. Araştırma sonuçları ile iyi hekimin sahip olması gereken niteliklerin tıpta profesyonellik projelerinde, iyi hemşire ve iyi ebenin sa-

hip olması gerek niteliklerin de ulusal çekirdek eğitim programlarında yer alan yeterlikleri de kapsadığı ortaya konmuştur (Şehiraltı vd., 2010: 122-123; Aydın Er vd., 2011: 110; Aydin Er vd., 2017: 243-244). Buna bağlı olarak sağlık mesleklerinde bilgi ve beceri dışında erdemlerle yakın ilişkili olan niteliklerin öğrencilere nasıl kazandırılacağına ilişkin tartışmalar gündeme gelmiştir.

AMAÇ

Bu bildiride, sağlık çalışanlarına mesleki eğitimleri sırasında erdemlerin nasıl kazandırılabileceğine yönelik yaklaşımların ele alınması amaçlanmıştır. Aynı zamanda erdemlerin kazandırılması ve desteklenmesine ilişkin önerilerin, sağlık mesleklerinin eğitim müfredatlarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAPSAM

Çalışma kapsamını erdem etiği, hekimlikte erdem ve hemşirelikte erdem konularındaki araştırmalar ve literatür bilgisi oluşturmuştur.

YÖNTEM

Literatür taraması yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, tam metnine ulaşılabilen elektronik dergiler ve kitaplar erdem etiği, hekimlikte erdemler, hemşirelikte erdemler, erdem eğitimi başlıklarında incelenmiştir.

BULGULAR

Erdem etiğinin yeniden gündeme gelmesiyle sağlık çalışanlarını erdemli olmayı özendirmenin, doğru eylemde bulunma olasılıklarını arttırmak için iyi bir yöntem olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda ahlaki açıdan iyi bir karaktere sahip olmanın mı, yoksa doğru eylemde bulunmanın mı daha önemli olduğu soruları da gündeme gelmiştir.

Erdemlerin eğitimle kazandırılıp kazandırılamayacağı Antik Yunan felsefesi döneminden beri sorgulanan bir konu olmuştur (Kavak, 2015: 14-15). Aristoteles pratik yapmanın erdemli bir şekilde hareket etme alışkanlığı yarattığına ve erdemin öğrenilip geliştirileceğine inanmaktaydı. Erdemli karakterin erdemli bir hareket tarzı içinde tekrar tekrar hareket edilmesiyle yaratılabileceğini düşünmekteydi. Bu nedenle Aristoteles'e göre temel ahlaki soru "Kişi ne yapmalıdır?" değil bunun yerine "Kişi ne olmalıdır?" sorusudur ve öğrenmenin en pratik yolu erdemli bir kimsenin takip edilmesidir (Burkhardt ve Nathaniel, 2013: 43). De Rosa' ya göre bu, tıpta eğitim için erdemli rol modeller ve akıl hocalarına ihtiyacımız olduğu anlamına gelmektedir. Kişilerin sergiledikleri karakter özellikleri farklı olsa bile normal ahlaki kapasiteye sahip tüm insanların ahlaki olarak önemli şekilde kendi özelliklerini terbiye edebilecekleri varsayılmaktadır. Ancak erdemli kişilerin bile bazı durumlarda nasıl eylemde bulunması gerektiğinden emin olamadığı ve yanlış kararlar vermeye karşı korunmalı olmadıkları kabul edilmektedir. Herhangi bir erdemi cesaretlendirmenin, bu erdeme karşılık gelen iyi davranışın gerçekleştirilmesi olasılığını arttıracağı düşünülse de sonucun her zaman amaçlandığı gibi gerçekleşmeyebileceği de ileri sürülmektedir (Kavak, 2015: 14-15).

Tıp, hemşirelik ve ebelik öğrencileriyle yürütülen araştırma sonuçları, öğrencilerin mesleki eğitime başlarken mesleğin erdemlerini geliştirmeye hazır olduklarını göstermektedir (Şehiraltı vd., 2010: 122-123; Aydın Er vd., 2011: 110; Aydin Er vd., 2017: 243-244). Öğrencilere mesleki erdemlerin kazandırılması/kazandırılamamasında etkili olan faktörler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Rol model: Geleneksel tıp eğitimi uzun yıllar öğrencinin bir hekim yanında onun yaptıklarını gözlemleyerek uygulamasına dayanan usta-çırak usulü eğitimine dayandırılmıştır. Sağlık mesleklerinin eğitiminde erdemlerin öneminin yeniden fark edilmesiyle eğitimcilerin öğrencilere örnek kişilik oluşturması-rol model olması üzerinde durulmaya başlanmıştır. Hatta öğrencilerin örgün eğitimden daha çok rol modellerini gözlemleyerek öğrendiklerine inanılmaktadır (Benbassat, 2014: 550). Rol model; davranışları, kişisel özellikleri veya bazı özel vasıflarıyla örnek alınan, taklit edilen kimse olarak tanımlanmaktadır. Rol-modellerin öğrencilerin profesyonel kimlik geliştirme sürecini olumlu yönde etkileyebileceği gibi örnek yetersiz olduğunda olumsuz sonuçlara da yol açabileceği kabul edilmektedir (Baykan, 2017: 135). Tıp öğrencilerinin rol modeli seçimlerinde eğitim veren hekimin öğretme becerilerinin, klinik açıdan yeterliğinin ve kişisel niteliklerinin (Cruess, 2008: 336), mükemmel bilgi ve klinik beceriye sahip olmasının, öğrencilere saygılı davranmasının, eğitim için zaman ayırmasının, şefkatli ve yardımsever olmasının etkili olduğu belirlenmiştir (Sternszus vd., 2012: 1284-1285). Benzer şekilde hemşirelik öğrencileri klinik yeterliği, öğretme yeteneği ve öğrenciye bağlılığı olan rol modelden olumlu etkilendiklerini bildirmişlerdir (Jack vd., 2017: 4709-4710).

Eğitimciler farkında olarak veya olmayarak öğrencilere aktardıklarını sandıkları şeylerden daha fazlasını öğretmektedirler. Böylece yanlış bir rol modelin kötü alışkanlıkları, etiğe uygun olmayan davranışları ve sorgulanabilir tutumları öğrencilerin profesyonel kimliklerini olumsuz etkilemektedir (Kavak, 2015: 28-29). Yapılan araştırmalarda tıp ve hemşirelik öğrencilerinin iyi rol modeli bulmakta güçlük çektikleri, profesyonelliğe aykırı tutum ve davranışların sergilendiği ortamlarda eğitim gördükleri belirlenmiştir (Adkoli, vd., 2011: 842; Jack vd., 2017: 4709-4710).

Örtülü Müfredat: Tıp eğitiminde üç farklı müfredat tanımlanmaktadır: resmi, informal ve örtülü müfredat (Ssebunnya, 2013: 49). Örtülü müfredat tıp eğitiminin resmi ders programı ile aktarılan bilgi ve becerilerden daha fazlasını kapsayan bir sosyalizasyon sürecine işaret eder. Ayrı bir dinamiği olan örtülü müfredatın içeriğini günlük yaşanan örnekler, kasten ya da farkında olmadan aktarılan norm ve değerler oluşturur. Bu içeriğin resmi programla hedeflenen iyi hekim yetiştirme amaçları ile uyumlu olmadığında giderek resmi eğitimle öğrenilenleri erozyona uğratabileceği kabul edilmekte, hatta iyi hekimlik için gerekli erdemlere hazır olarak gelen öğrencilerde örtülü müfredatın olumsuz etkileri ile erdem erozyonu ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre; eğitimcinin kullandığı bir kelime, sessizliği, yaptığı ya da ihmal ettiği her hareket açığa vurmayı amaçlamasa da değerlerini ortaya çıkarır. Bu faktörün olumsuz etkileri sonucunda öğrenciler profesyonel değerlere bağlılıktan çok üstleriyle iyi geçinme, itaatkâr olma, küçük hataları örtbas etme gibi davranışları benimsemeye yönelebilirler. İleri sürülen örtülü müfredatın olumsuz sonuçları arasında idealizmin kaybı, ritüelleşmiş profesyonel kimliği benimseme, duygusal nötrleşme, etik bütünlüğün azalması ve hiyerarşinin kabulü bulunmaktadır (Mahood, 2011: 983-984; Ssebunnya, 2013: 49; Kavak, 2015: 26; Lawrence vd., 2018: 650-652).

Eğitim yapılan ortamın etik iklimi: Tıp öğrencileri birinci sınıftan itibaren profesyonellik kavramını anlamalarını olumsuz yönde etkileyen sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bu araştırmalardan birinde öğrenciler sınavlarda adil bir şekilde not verilmediği, kopya çekmeye göz yumulduğu, devam zorunluluğu olduğu halde sahte imzaya izin verildiği gibi adaletle ilgili belirlemelerde bulunmuşlardır. Resmi etik müfredatta adaletin tıp alanındaki yeri anlatılırken, öğrencilerin kendilerini adil olmayan bir ortamda hissetmeleri bu değeri benimsemelerini zorlaştırdığı söylenebilir. Yine öğrenciler, hastaların öğrenim materyali olarak kullanılması düşüncesinin hastanın yararını ön planda tutma etik yükümlülüğüyle çatıştığını ifade etmişlerdir. Öğrenciler mesleki eğitimleri sırasında sınıf ve hastane ortamındaki etik olmayan uygulamalardan etkilenebilmekte, bu da kendi mesleki uygulamalarını etkileyebilmektedir (Brainard ve Brislen, 2007: 1010-1014; Kavak, 2015: 27).

SONUÇ

Günümüzde tıbbi uygulamalarda ilkelere dayanan etik yaklaşımlar kadar erdem etiği de önem kazanmıştır. Buna bağlı olarak sağlık profesyonellerinin eğitimleri sırasında mesleki erdemleri kazanması ve erdemlerinin desteklenmesi konusu gündeme gelmiştir. Erdemlerin öğrencilere kazandırılması veya kazandırılamamasında etkili olan faktörler; rol model, örtülü müfredat ve eğitim ortamının etik iklimidir. Öğrencilere mesleki erdemlerin kazandırılmasına yönelik öneriler şunlardır: Öncelikle eğitim kurumunda profesyonellik için önemli olan ve üzerinde uzlaşılan erdemler belirlenmelidir. Etik uzmanları tarafından mesleki eğitime entegre erdem eğitim programları düzenlemelidir. Öğretim elemanlarının öğrenciler üzerinde kendilerinin, örtülü müfredatın ve eğitim ortamının negatif ve pozitif etkilerinin farkına varmaları sağlanmalı, pozitif etkiler arttırılmalıdır. Mesleğinin erdemlerine hazır olarak gelen öğrencilerde erdem kaybına neden olan faktörler belirlenerek ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Son olarak eğitimin ilk yılından itibaren erdemli davranışların ödüllendirilmesi erdemlerin geliştirilmesine destek sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Adkoli, B.V., Al-Umran, K.U., Al-Sheikh, M., Deepak K.K., Al-Rubaish, A.M., (2011). Medical Students' Perception of Professionalism: A Qualitative Study from Saudi Arabia. *Medical Teacher,* 33: 840-845.

Aydın Er, R., Şehiraltı, M., Akpınar, A., (2011). İyi Ebenin Nitelikleri: Birinci Sınıf ve İkinci Sınıf Ebelik Öğrencilerinin Görüşleri Farklı Mı? I. Uluslararası II. Ulusal Ebelik Kongresi Özet Kitabı, 8.

Aydin Er, R., Sehiralti, M., Akpinar, A., (2017). Attributes of A Good Nurse: The Opinions of Nursing Students. *Nursing Ethics,* 24 (2): 238-250.

Baykan, Z., (2017). İyi Örnek Olma (Rol Model Olma). *Turkiye Klinikleri J Med Educ-Special Topics,* 2 (3): 135-139.

Benbassat, J., (2014). Role Modeling in Medical Education: The Importance of A Reflective Imitation. *Academic Medicine,* 89 (4): 550-554.

Brainard, A.H., Brislen, H.C., (2007). Viewpoint: Learning Professionalism: A View from The Trenches. *Academic Medicine,* 82 (11): 1010-1014.

Burkhardt, M.A., Nathaniel, A.K., (2013). Çağdaş Hemşirelikte Etik. Çeviren: S.E. Alpar, N. Bahçecik, Ü. Karabacak. İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevi.

Cruess, S.R., Cruess, R.L., Steinert, Y., (2008). Role Modelling-Making The Most of A Powerful Teaching Strategy. *BMJ,* 336: 718-721.

Krıstján Krıstjánsson, K., Varghese, J., Arthur, J., Moller, F., Ferkany, M., (2017). Virtuous Practice in Nursing. University of Birmingham Research Report.

Lawrence, C., Mhlaba, T., Stewart, K.A., Moletsane, R., Gaede, B., Moshabela, M., (2018). The Hidden Curricula of Medical Education: A Scoping Review. *Academic Medicine,* 93 (4): 648-656.

Mahood, S.C., (2011). Medical Education: Beware The Hidden Curriculum. *Canadian Family Physician*, 57 (9): 983-985.

Sehiralti, M., Akpinar A., Ersoy N., (2010). Attributes of A Good Physician: What Are The Opinions of First-Year Medical Students? *Journal of Medical Ethics*, 36 (2): 121-125.

Şehiraltı, M., Akpınar A., (2012). Tıpta Erdem Eğitiminin Rolü ve Tıp Eğitiminde Uygulanabilirliği. Türkiye Biyoetik Derneği VII. Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı, 67.

Ssebunnya, G.M., (2013). Beyond The Hidden Curriculum: The Challenging Search for Authentic Values in Medical Ethics Education. *South African Journal of Bioethics and Law,* 6 (2): 48-51.

Sternszus, R., Cruess, S., Cruess, R., Young, M., Steinert, Y., (2012). Residents As Role Models: Impact on Undergraduate Trainees. *Academic Medicine,* 87 (9): 1282-1287.

Yousuf, R., Salam, A., (2015). Role Modeling in Clinical Educators: An Important Issue in Medical Education. *South East Asia Journal of Public Health,* 5 (1): 49-50.

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE ETİK EĞİTİMİ: MEVCUT DURUM, SORUN VE ÖNERİLER

Rahime AYDIN ER

Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kocaeli / Türkiye

Öz: Etik eğitimi, çalışma alanlarında hemşirenin etik sorunu önlemesine ve ortaya çıkan etik sorunların çözümü için gerekli olan etik yeterliğe sahip olmasına katkı sağlamaktadır. Hemşirenin etik yeterliğe sahip olması, etik eğitimini zorunlu ve vazgeçilmez kılmaktadır. Bununla birlikte etik eğitim hemşireyi iyi bakım sunmaya ve erdemli davranış sergilemeye yönlendirmektedir. Hemşirelikte etik eğitiminin veriliş biçimine ilişkin standardın olmaması beraberinde etik eğitime ilişkin uygulama farklılıklarını getirmektedir. **Amaç:** Bu bildirinin amacı, Türkiye'de lisans düzeyinde eğitim veren okullarda hemşirelik eğitiminde etik eğitiminin nasıl yürütüldüğünü ve varsa sorunlarını değerlendirmektir. **Yöntem:** Medline ve Ulakbim veri tabanları ile Ulusal Tez Merkezi ve elektronik dergiler "hemşirelikte etik eğitimi" anahtar kelimesi kullanılarak taranmıştır. Hemşirelerin etik yeterliği ve etik karar verme süreçleri ile öğrenci hemşirelerin hasta haklarına ilişkin tutumları konusunda yapılan araştırmalar da konuyla ilişkisi yönünden değerlendirmeye alınmıştır. **Sonuç:** Türkiye'de hemşirelik eğitim programlarında etik eğitimin içeriği, süresi, veriliş biçimi ve öğretim yöntemleri farklılıklar göstermektedir. Hemşirelikte etik eğitimi bu alanda uzman olmayan hemşire öğretim elemanları tarafından, ayrı bir ders veya diğer teorik derslere entegre edilerek yürütülmektedir. Etik eğitiminin hemşirelerin etik bilgi ve becerilerini geliştirmede yeterince etkili olmadığı ve etik sorunlara yol gösterici olmada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Etik uzmanları ve hemşire eğitimciler tarafından takım temelli öğrenme, yüksek duyarlılık simülasyon senaryoları ve elektronik öğrenme gibi yenilikçi eğitim yöntemlerin kullanıldığı etik eğitim programları geliştirilmeli ve etkinliği değerlendirilmelidir. Bununla birlikte alanda çalışan hemşirelere verilen etik eğitimin sürekliliği sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Eğitimi, Etik Eğitim, Eğitim Yöntemleri

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Etik genel tanımı ile eylemlerimiz üzerine düşünme çabasıdır (Akbaş vd., 2014: 206). İnsanın olduğu yerde etik sorunlar mutlaka vardır ve bu sorunlar doğal olarak insanla iç içe olan meslek alanlarında daha fazla ortaya çıkmaktadır (Gül vd., 2016: 87). Sağlık hizmetlerini talep eden ya da alan kişi ve grupları çoğunlukla hastalar oluşturduğundan, sağlık hizmeti alanlar yardıma muhtaç, hassas, kolay incinebilir ve istismar edilebilir bir konumdadır. Bu açıdan insana yönelik uğraşı alanları içinde sağlık profesyonellerinin en özenli hizmet sunmakla ilgili ahlaki yükümlülükleri bulunmaktadır (Dinç, 2009: 114). Hemşireler insan yaşamının en kişisel ve özel yönleri ile ilgilenirler (Burkhardt ve Nathaniel, 2013: 27). Bununla birlikte hasta ile en uzun süre ve en yakın iletişim içinde olan hemşirelerin hastanın tercihlerini ve değerlerini tanıması nedeniyle etik sorunla daha sık karşılaması muhtemeldir (Aydın Er ve Ersoy, 2017: 78). Hemşirenin karşılaştığı etik sorunlar çok fazla

olmakla birlikte etik sorunlar sıklıkla gerçeğin söylenmesi, aydınlatılmış onam, hasta haklarının korunması konularında yoğunlaşır (Hoskins vd., 2018).

Hemşirelikte etik eğitimi, hemşirelerin çalışma alanlarında ne tür sorunların etik açıdan zorlanmalara yol açtığını belirlemelerinin yanı sıra, olası etik sorunların önlenmesi ve ortaya çıkan etik sorunların çözümü için gerekli olan etik yeterliğe sahip olmalarında önemli bir katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte hemşirelikte etik eğitim iyi bakım sunmanın temelini oluşturmakta ve hemşireleri erdemli davranış sergilemeye yönlendirmektedir (Görgülü ve Dinç, 2007: 741; Gül vd., 2016: 87).

Hemşirelik eğitim programlarında artan önemle bir ölçüt ve yetkinlik olarak, hemşireden mesleki etik ilke ve değerlere uygun davranması ile etik yeterliğe sahip olması beklenmektedir.[3] Etik yeterlik; bir durumun ne olduğunu görebilmeye yardımcı olacak etik bilgiye sahip olma *(ethical perception),* ne bilindiği ve davranışın neden yapıldığı hakkında düşünme *(ethical reflection),* etik uygulamayı ortaya çıkarma *(ethical behavior)* ve ahlaklı olmayla karakterizedir (Lechasseur et al., 2018: 696). Hemşirenin etik yeterliğe sahip olabilmesi, etik eğitimini zorunlu ve vazgeçilmez kılmaktadır.

Hemşirelikte etik eğitiminin önemi konusunda fikir birliğinin bulunması, etik eğitimine ilişkin soruları gündeme gelmiştir:

- Hemşirelikte hangi etik içeriğe ihtiyaç var?
- Ne zaman öğretilmelidir?
- Nasıl öğretilmelidir?
- Kim öğretmelidir?
- Nasıl değerlendirilebilir? (Hoskins vd., 2018).

Hemşirelik eğitiminin farklı düzeylerinde *"en iyi uygulama"* olarak tanımlanabilecek bir rehber bulunmamakla birlikte bu konuya ilişkin deneysel veri sınırlıdır. Her bir okul kendi eğitim müfredatını kendisi belirlemektedir. Hemşirelik okullarının etik eğitime ilişkin değişken beklentilerinin bulunması etik bilgi aktarımı farklılaşmakta, eğitimin sonuçlarını ve kazandırılması beklenen yetkinliklerin ölçümünü zorlaştırmaktadır. Hemşireyi klinik uygulamalarında etik ikilemleri, uyuşmazlıkları ve ahlaki açıdan rahatsız edici durumları yönetmeye en iyi hazırlayan etik eğitim program türü veya yöntemleri hakkında sistematik bir değerlendirme bulunmamaktadır (Hoskins vd., 2018). Bununla birlikte hemşirelik etik eğitimine ilişkin kabul gören öneriler şöyle sıralanabilir: (i) lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki hemşirelik eğitimlerinde farklı içerikte etik eğitimi verilmesi, (ii) etik eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi yerine diğer derslere entegre edilmesi, (iii) öğrencinin klinik karar verme, eleştirel düşünme ve problem çözme becerisini geliştirecek içerik ve yöntemlerle yürütülmesi, (iv) didaktik anlatımla birlikte sözlü ve yazılı etik vaka analizi ve tartışmalarının kullanımı (v) içeriğinde; hemşirelik etik ilkeleri ve değerleri, Uluslararası Hemşireler Birliği Etik Kodları, hemşirelerin

3 http://www.yok.gov.tr/documents/10279/38058561/hemsirelik_cekirdek_egitim_programi.pdf

çalışma alanlarında karşılaşabilecekleri etik sorunlar ile bu sorunlar karşısında haklarının ve yasal mevzuat konularının yer alması (Özlem, 2016: 3; Üstün vd., 2018: 32).

AMAÇ

Hemşirelikte etik eğitimin veriliş biçimine ilişkin standartların olmaması, hemşirelik okullarında uygulama farklılıklarını beraberinde getirmektedir (Görgülü ve Dinç, 2007: 742; Akbaş vd., 2014: 206). Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de lisans düzeyinde eğitim veren okullarda hemşirelik eğitiminde etik eğitiminin nasıl yürütüldüğünü ve varsa sorunlarını incelemektir. Bununla birlikte hemşirelikte etik eğitimin geliştirilmesine katkı sağlayacak yenilikçi yöntemler tanıtılacaktır.

KAPSAM

Çalışma kapsamını öncelikle Türkiye'de lisans düzeyinde eğitim veren okullarda hemşirelik eğitiminde etik eğitimini değerlendiren araştırmalar oluşturmuştur. Bununla birlikte hemşirelikte etik eğitim konusundaki literatür bilgileri de değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Çalışma konusuyla ilgili olarak Türkiye'de yürütülmüş tüm araştırmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle öncelikle "hemşirelikte etik" ve "hemşirelikte etik eğitimi" anahtar kelimeleri kullanılarak Medline ve Ulakbim veri tabanları ile Ulusal Tez Merkezi ve elektronik dergiler taranmıştır. Hemşirelerin etik yeterliği ve etik karar verme süreçleri ile öğrenci hemşirelerin hasta haklarına ilişkin tutumları konusunda yapılan araştırmalar da konuyla ilişkisi yönünden değerlendirmeye alınmıştır.

BULGULAR

Hemşirelik eğitiminde etik eğitimi değerlendiren iki araştırmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmalardan ilki Görgülü ve Dinç tarafından en az lisans düzeyinde hemşirelik eğitimi veren 39 okulda yürütülmüştür. Araştırmada etik eğitimin etik uzmanı olmayan hemşire eğitimciler tarafından verildiği (%94,8) ve yarıdan fazlasının (%51,3) etik eğitimi almadıkları saptanmıştır. Etik eğitimin içeriğinde etik kuramlar, hemşirelik etik ilke ve kuralları, hasta hakları, ötenazi, kürtaj, organ nakli, genetik, AIDS ve bakım etiği konularının yer aldığı belirlenmiştir. Etik eğitiminde kullanılan yöntemler sınıf tartışması (%100), konu anlatımı (%89,4), vaka çalışmaları (%73,6), küçük grup tartışması (%36,8), dramatize etme (%26,3) ve demonstrasyon (%10,5) olarak sıralanmıştır (2007: 745-748).

İkinci araştırma Akbaş ve ark. tarafından doktora düzeyinde hemşirelik eğitimi veren on fakülte ve yüksekokulda etik/deontoloji dersini yürüten 30 öğretim elemanı ile yürütülmüştür. Araştırmada; etik eğitimini veren öğretim elemanlarının tamama yakınının (%96,7) doktora mezunu olduğu ve yarısının (%53,3) etik dersini sadece lisans eğitimi sırasında aldığı belirlenmiştir. Bütün okullarda zorunlu olan etik/deontoloji dersi çoğunlukla ayrı bir ders olarak (%43,3), haftada 2 saat (%40,0) veya farklı sınıflarda parçalar halinde (%43,3) değ-

şen ders saatiyle verildiği saptanmıştır. Etik eğitiminde öğrencilere öncelikle benimsetmek istenen değerler; zarar vermeme (%43,3), yarar sağlama, insan haklarına saygı, özerkliğe saygı (%40,0), adalet (%36,7), eşitlik (%30,0), doğruluk, dürüstlük, sır saklama ve mahremiyete saygıdır (%26,7) (2014: 208-209).

Alanda çalışan hemşireler, lisans programında yer alan etik eğitim süresinin yetersiz olduğunu, genellikle teorik olarak verildiğini, çok kalıcı bir eğitim olmadığını ve çalışma yaşamında karşılaşılan etik sorunlara yol gösterici olmada yetersiz kaldığını belirtmişlerdir (Gül vd., 2016: 88-93). Bununla birlikte alanda çalışan hemşirelere verilen "etik eğitim programı" sonrasında hemşirelerin etik karar verebilme düzeylerinde olumlu yönde bir değişim olduğu, etik karar verebilme yetilerinin geliştiği ortaya konmuştur (Özlem, 2016: 127).

Hemşirelerin etik yeterliğini ve etik karar verme süreçlerini değerlendiren araştırma sonuçları etik eğitime ilişkin bilgi vermektedir. Hemşirelerin etik yeterliğini değerlendiren araştırmaların bazılarında etik eğitimi alan hemşirelerin etik duyarlılıklarının yüksek olduğunu gösteren sonuçlara ulaşılmıştır (Aksu ve Akyol, 2011: 19; Atmaca Palazoğlu ve Koç, 2017: 7; Kahriman ve Yeşilçiçek Çalık, 2017: 118). Bazı araştırmalarda ise etik eğitimi alan ve almayan hemşirelerin etik duyarlılıkları arasında fark olmadığı saptanmıştır (Pekcan, 2007: 44; Başak vd., 2010: 78; Aydoğan ve Ceylan, 2018: 3). Araştırma sonuçlarındaki bu farklılıklar hemşirelik eğitimindeki etik eğitime ilişkin farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Hemşirelerin etik karar verme süreçlerinin değerlendirildiği araştırmaların sonuçlarında; hemşirelerin etik karar verme süreçlerinde sorun yaşadıkları (Öztürk vd., 2009: 80-81), etik karar verme modelleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, etik teori ve ilkeleri kullanamadıkları belirlenmiştir (Ersoy ve Göz, 2001: 309-310). Ayrıca hemşirelerin etik sorunları tanımlayamadıkları, etik değer ve ilke ihlallerini belirleyemedikleri, karşılaştıkları etik sorunları çözemedikleri saptanmıştır (Özlem, 2016: 97-98). Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin (n=238) hasta haklarına ilişkin tutumlarının değerlendirildiği araştırma sonuçlarında, etik eğitimin öğrencilerin hastanın tedaviyi ret hakkı, çocuğun tedaviye aktif katılımı, tedavi kararlarında yaşam kalitesinin önceliklendirilmesi ve ölüm riski taşıyan hastaların haklarına saygı konularında tutumlarını yeterince geliştiremediği ortaya konmuştur (Aydın Er vd., 2014: 2-3). Bu sonuçlar hemşirelikte etik eğitiminin yöntem ve içerik açısından hemşirelerin etik bilgi ve becerilerini geliştirmede yeterince etkili olmadığını düşündürmektedir.

Hemşirelikte en iyi etik eğitimin içeriği ve yöntemi ile ilgili kısıtlı fikir birliğinin yanı sıra, akademisyen hemşireler tarafından akademik ve klinik ortamda etik eğitimi için yenilikçi yöntemler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Takım temelli öğrenme, yüksek duyarlılık simülasyon senaryoları, karma öğrenme ve elektronik öğrenme gibi yenilikçi eğitim yöntemleri ile hemşirelikte etik eğitiminin etkinliğinin arttırıldığını destekleyen araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır. *Takım temelli öğrenme* yöntemi; küçük gruplarda kavram analizi, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerin gelişimini kolaylaştıran etkinliklerin kullanımıyla öğrencilerin öğrenim sürecine aktif olarak katılmasıdır. Hemşirelik lisans programının uygulamalı etik dersinde beş ila yedi öğrenciden oluşan gruplarla yaşanmış etik olguların çözümlenmesiyle uygulanan bu yöntemin, öğrencilerin ahlaki açıdan duyarlı ve yetkin profesyoneller olmasına yardımcı olduğu bildirilmiştir (Hickman ve Wocial, 2013). Etik eğitiminde kullanılan diğer bir yöntem, etik ikilemlerin yer aldığı *yüksek duyarlılık simülasyon senaryoları*dır. Simülasyonun amaçları; hasta merkezli bakımın gösterilmesi, hemşirelik etik standartların tartışılması ve etik olmayan davranışların sorgulanmasıdır. Lisans üstü hemşirelik eğitim programında uygulanan bu yöntemle

öğrenciler, etik karar verme konusunda güvenlerinin arttığını ve etiğe uygun eylemleri savunuculuk becerileri kazandıklarını belirtmişlerdir (Krautscheid, 2017). Başka bir yöntem olan *karma öğrenme modeli*; geleneksel sınıf ortamında yüz yüze yapılan dersler ile elektronik öğrenmenin birlikte kullanılmasıdır. Bu modelin senaryolarla birlikte hemşirelik etik eğitiminde kullanıldığı bir araştırmada öğrenciler, bilgiye daha kolay erişim olanağı bulduklarını ve özellikle çevirim içi tartışmaların etik konuya ilişkin anlaşılırlığı arttırdığını bildirmiştir (Hsu, 2011: 424-425).

SONUÇ

Türkiye'de hemşirelik eğitim programlarında etik eğitimin içeriği, süresi, veriliş biçimi ve öğretim yöntemleri farklılıklar göstermektedir. Hemşirelikte etik eğitimi bu alanda uzman olmayan hemşire öğretim elemanları tarafından, ayrı bir ders veya diğer teorik derslere entegre edilerek yürütülmektedir. Genellikle teorik olarak verilen etik eğitimin yöntem ve içerik açısından hemşirelerin etik bilgi ve becerilerini geliştirmede yeterince etkili olmadığı ve çalışma yaşamında karşılaşılan etik sorunlara yol gösterici olmada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Takım temelli öğrenme, yüksek duyarlılık simülasyon senaryoları ve elektronik öğrenme gibi yenilikçi eğitim yöntemlerinin kullanıldığı etik eğitim programları etik uzmanları ile hemşire eğitimciler tarafından birlikte geliştirilmelidir. Bu programların akademik ve klinik ortamlarda etkinliği değerlendirilerek sürekliliği sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akbaş, M., Tuncer, İ., Kadıoğlu, S., (2014). Lisans Düzeyindeki Hemşirelik Okullarında Etik Eğitiminin Durumu. *DEUHYO. ED,* 7 (3): 206-201.

Aksu, T., Akyol, A., (2011). İzmir'deki Hemşirelerin Etik Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics,* 19 (1): 16-24.

Atmaca Palazoğlu, C., Koç, Z., (2017). Ethical Sensitivity, Burnout, and Job Satisfaction in Emergency Nurses. *Nursing Ethics,* https://doi.org/10.1177/0969733017720846.

Aydin Er, R., Ersoy, N., Celik, S., (2014). The Nursing Students' Views About The Patient's Rights at The West Black Sea Universities in Turkey. *Nursing and Midwifery Studies,* 3 (4): e19136.

Aydın Er, R., Ersoy, N., (2017). Ethical Problems Experienced by Nurses Who Work in Psychiatry Clinics in Turkey. *Journal of Psychiatric Nursing,* 8 (2): 77-85.

Aydoğan, A., Ceyhan, Ö., (2018). Acilde Çalışan Sağlık Personelinin Etik Duyarlılıkları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* https://doi.org/10.31067/0.2018.73

Başak, T., Uzun, Ş., Arslan, F., (2010). Yoğun Bakım Hemşirelerinin Etik Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi,* 52 (2): 76-81.

Burkhardt, M.A., Nathaniel, A.K., (2013). Çağdaş Hemşirelikte Etik. Çeviren: S.E. Alpar, N. Bahçecik, Ü. Karabacak. İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevi.

Dinç, L., (2009). Hemşirelik Hizmetlerinde Etik Yükümlülükler. *Hacettepe Tıp Dergisi,* 40 (2): 113-119.

Ersoy, N., Göz, F., (2001). The Ethical Sensitivity of Nurses in Turkey. *Nursing Ethics,* 8 (4): 299-312.

Görgülü, R.S., Dinç, L., (2007). Ethics in Turkish Nursing Education Programs. *Nursing Ethics,* 14 (6): 741-752.

Gül, Ş., Genç Kuzuca, İ., Yalım, N.Y., (2016). Hemşirelerin Etik Eğitiminin Meslek Hayatına Yansıması Konusundaki Görüşleri. *Türkiye Biyoetik Dergisi,* 3 (2): 85-97.

Hickman, S.E., Wocial, L.D., (2013). Team-Based Learning and Ethics Education in Nursing. *Journal of Nursing Education*, 52 (12): 696-700.

Hoskins, K., Grady, C., Ulrich, C.M., (2018). Ethics Education in Nursing: Instruction for Future Generations of Nurses. *Online Journal of Issues in Nursing*, 23 (1): 1-4.

Hsu, L.L., (2011). Blended Learning in Ethics Education: A Survey of Nursing Students. *Nursing Ethics,* 18 (3): 418-430.

Kahriman, İ., Yeşilçiçek Çalık, K., (2017). Klinik Hemşirelerin Etik Duyarlılığı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* 6 (3): 111-121.

Krautscheid, L.C., (2017). Embedding Microethical Dilemmas in High-Fidelity Simulation Scenarios: Preparing Nursing Students for Ethical Practice. *Journal of Nursing Education,* 56 (1): 55-58.

Lechasseur, K., Caux, C., Dolle, S., Legault, A., (2018). Ethical Competence: An Integrative Review. *Nursing Ethics,* 25 (6): 694-706.

Pekcan, H.S., (2007). Yalova İli ve Çevresinde Görev Yapan Hekimlerin ve Hemşirelerin Etik Duyarlılıkları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, İstanbul.

Özlem, M., (2016). Etik Eğitim Programının Hemşirelerin Etik Karar Verebilme Düzeyine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, İzmir.

Öztürk, H., Hintistan, S., Kasım, S., Candaş, B., (2009). Yoğun Bakım Ünitelerinde Hekim ve Hemşirelerin Etik Duyarlılığı. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi,* 13 (2): 77-84.

Üstün, Ç., Akın Korhan, E., Uzelli Yılmaz D., (2018). Hemşirelikte Etik Eğitiminin Etkinliğini Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçe Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Nobel Medicus,* 14 (1): 31-38.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.yok.gov.tr/documents/10279/38058561/hemsirelik_cekirdek_egitim_programi.pdf (E.T. 14.12.2018)

KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİNİN KÜLTÜRÜN DEĞER AKTARICI İŞLEVİYLE İNCELENMESİ

Sezgin ELBAY

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir / Türkiye

Öz: Kültür temelde doğanın kendi iç mekanizmasının dışında insani üretimle ilgilenen, insanın tüm yapıp etmelerini konu alan, maddi ve manevi tüm yaratıların toplamı olarak tanımlanabilir. Kültür belli değerlerin sürekliliğini sağlamak ve belli değerleri üretmek üzere, özneye kurulu bir yaşam biçimi sunabilir. Kültürel aktarım ise, yine bu bağlamda belli değerlerin aktarılmasına dayanmaktadır. Bu değer aktarımı da pedagoji ile açık ya da örtük olarak gerçekleşebilir. Birey, toplumun değerleri ile sosyalizasyon sürecinden geçerken, kültürel devamlılık da sağlanabilir. Bu, aynı zamanda bireyin belli değerlerin taşıyıcısı olarak, kültürel bir form kazanmasını da sağlayabilir. Açıklamalar çerçevesinde belli değerler, birtakım kuramsal yaklaşımlarla bireye kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Kohlberg'in ahlaki gelişim düzeylerinin kültürün değer aktarıcı işleviyle incelenmesidir. Araştırma, nitel paradigmaya dayalı bir derleme çalışmasıdır. Araştırmanın temel veri toplama tekniği dokümanlardır. Veriler, betimsel yoldan analiz edilmiştir. Betimsel analiz sonucunda, Kohlberg'in koyutladığı gelişimsel ahlaki düzeylerin her bir basamağında, farklı kültürel norm veya normların değer aktarıcı işleviyle ön plana çıktığı; ayrıca toplumun uyguladığı ödül ve ceza pratiklerinin bireyleri etkilediği görülmüştür. Etkilenmenin ayrıca bağımlı bir ölçü formu oluşturduğu söylenebilir. Bu bulgulardan da, her bir ahlaki gelişim basamağında demokratik ideallere göre bireye değer aktarımının yapılması gerektiği yorumuna gidilebilir. Özellikle Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerinden, kültürün değer aktarıcı işleviyle daha çok yararlanılması gerektiği önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültürün Değer Aktarıcı İşlevi, Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Düzeyi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Ahlak, felsefenin ilgilendiği en eski konulardan biridir; hatta bu durum, tarih öncesi 4. yy.'a kadar geriye götürülebilir. Eski Yunan uygarlığında etik problemler önemli gündem maddelerinden biriydi. Bu açıdan bakıldığında, ahlakın sorunsallaştırılarak felsefeye dâhil olması, psikoloji ve eğitim konularından birinin ahlakı oluşturmasından daha eskidir. Bu sebeple felsefede -ahlakla ilgili literatürün kökleşmiş bir geleneğe sahip olmasından ötürü- ahlak psikolojisi ve eğitiminin anlaşılabilmesi, öncelikle ahlak felsefesinin iyi okunarak, bu alandan yararlanılmasına bağlıdır. Bu bağlamda ahlak psikolojisi ve eğitimi alanında Kohlberg öne çıkan kuramcılardan biridir.

Kohlberg'in ahlakın kaynağına yönelik duruşunun pek belli olduğu söylenemeyebilir. Ahlakın, ya hiç bilinemeyeceğini veya ancak belirsiz bir şekilde bilinebileceğini belirtmiştir. Bu görüş, ahlakın kaynağının doğuştan

olduğu anlayışına yakın olsa da, Kohlberg, bu noktada toplumsal çevrenin de -az da olsa- etkisini kabul ederek, ikircikli bir fikri savunmuştur. Buna göre temel bilişsel yapılar, bireyle sosyal çevresi arasında meydana gelen doğal etkileşim sonucunda gelişebilir (Kohlberg, 1968: 1015-1016). Başlangıçta daha ilkel olan ahlaki yargı; birey ve çevresi arasındaki ilişkilerin niteliğine göre daha karmaşık, organize ve yeni yapılar halini alabilir. Bu toplumsal etki, bireye rol çeşitliliği ve daha etkin olacağı ilişki fırsatları sunabilir ve dolayısıyla kişi, bu ilişkiler ağında ne kadar çelişik ve zıt durumlarla karşılaşırsa; o kadar kompleks düşünme biçimi geliştirebilir (Kohlberg ve Hersh 1977: 53-59). Kohlberg'e göre bireyin bir sonraki ahlaki aşamaya geçmesi de, bu düşünüş yapısının, aslında biyolojik olarak bireyde bulunduğunu göstermektedir (Kohlberg, 1970: 41). Sonuç olarak Kohlberg, ahlakın yalnızca doğuştan, ya da sadece kültürün bir ürünü olduğu anlayışını dışlamaktadır.

Ahlaki gelişim basamakları doğal bir şekilde çalışmaktadır. Bununla birlikte bu, onların genetik kodlara göre oluştuğu ya da çevresel teşviklerden bağımsız olarak gerçekleşecekleri anlamına gelmemektedir. Ahlaki gelişim basamakları, çocukla dış dünya arasındaki etkileşimsel deneyim ve örüntünün ürünü olmaktadır. Bu deneyim ve örüntüler, kültürel kalıpları çocuklara dayatmak yerine; çocuğun kendi ahlaki organizasyon yapısını yeniden inşaa etmesini sağlamaktadır (Kohlberg ve Gilligan, 1971: 164-165). Bu anlamda ahlaki organizasyonda anlam ve doğruluk nasıl ortaya çıkmaktadır? Kohlberg'e göre, anlam ve doğruluk, bir bireyin bir vaka veya durumla ilişkisi üzerine bağlamsal olarak ortaya çıkabilir.

Kohlberg'in, ahlakın kaynağına ilişkin görüşleri özetlenecek olursa; birincisi çocuk, biyolojik olarak, örgütleme, nesne ve kişileri gruplama ve organize etme becerilerine sahip bir yapıyla; yani doğal olarak organizasyonel bir yetiyle donanık olarak dünyaya gelmektedir. İkincisi çocuk, ne sosyalizasyon sürecinden geçirilip 'kültürel olarak normalleştirilmiştir' ne de bir kültürün baskısı altındadır. Üçüncüsü de, kültür, çocuğun ahlak gelişimini yönlendiren deneyimleri nadiren sağlamaktadır. Ancak her bir düzeyde farklı bir değer unsuru bireyi etkileyebilir.

Kohlberg için bilişsel bir meziyet olan ahlak ve ahlaki yargılama biçimi, öncelikli bir konuma sahiptir. Duyguların ise, ahlaki eylemin hem harekete geçirilmesinde güdüsel bir araç hem de kökeninde ikincil bir rolü bulunmaktadır (Blum, 1988: 476).

Kohlberg adalet ve ahlaki muhakeme konusunda tüm insanların benzer kategorik unsurlara sahip olduğu görüşündedir. Bu unsurları üçe ayırır: Normlar, yardımcı unsurlar ve değer unsurları. Bu kategoriler, bir kişinin ahlak felsefesini oluşturan temel bileşenler olup, Kohlberg'in ahlaki yargı düzeylerinin altı basamağının da omurgasını teşkil etmektedir. Bunun yanında Kohlberg'in, insanların bir basamaktan diğerine niçin geçtiklerine ilişkin düşüncesi, ahlakın felsefi temeline dayanmaktadır. Buna göre, bir sonraki basamak, ahlaki bakımdan bir öncekinden daha iyi ve yeterli olduğundan, bireyler algılayabildiği en yüksek sorgulama düzeyini seçebilirler (Kohlberg, 1973: 55-56).

Her bireyin basamak gelişim süreci, hem biyolojik donanım, hem bireysel kapasite, hem de bağlama göre şekillendiği için, ahlaki gelişim düzeyinde ulaştığı basamak kendine özgüdür. Yani bireyler ahlaki gelişim basamaklarında hızlı ya da yavaş ilerleyebilirler. Tüm bu açıklamalardan sonra, bilişsel temelli ahlak gelişim basamaklarının temel özellikleri şu şekilde söylenebilir:

Basamaklar, değişmez ve ters çevrilemez bir ardışıklık izleyebilir: Bu denencenin veya varsayımın kendi içinde iki bileşeni bulunmaktadır (Kohlberg, 1970: 41-80). Birincisi, ileri düzey bir travma veya hayatın olağan akışı içinde izah edilemeyecek bir durum dışında; yani normal şartlar altında ahlaki muhakeme düzeyi ve basamağı ya aynı kalır ya da yukarı doğru bir sıra izleyebilir. Buna mukabil, ahlaki gelişim düzeyi ve basamağı geriye doğru gitmeyebilir. Ancak, var olan ahlaki gelişim basamağından daha geri bir basamağa geçişin olmazlığı ilkesi, 1968 senesinde Kramer'in yaptığı bir araştırma sonucu teyit edilmemiştir; yani deneklerin evre gerilemesi gösterdikleri bulgulanmıştır. Ama genel olarak araştırmalarda, ahlaki gelişim düzeyinin kazanımlarının korunduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu durum gelişimin de bir ilkesidir. Her bireyin basamaklarda ilerleme hızının değişiklik göstermesi veya bazı bireylerin, gelişimin bir noktasında sabitlenmesi olasılık dâhilindedir. Fakat eğer ki ilerleme devam ederse bu, belirlenen sırayla olabilir ve bu durum evrensel geçerliği olan bir sıra olabilir; ayrıca tüm kültürlerde geçerli olmaktadır (Kohlberg, 1969: 347-380). İkincisi, basamaklar arası atlama olmayabilir. Bir basamaktan iki, üç sıra atlayıp; diğer basamaklara geçilmeyebilir. Örneğin kimse, üçüncü basamağı atlayarak, ikinci basamaktan, dördüncü basamağa geçemeyebilir. Zaten bu durum Kohlberg'in boylamsal araştırmalarında doğrulanmıştır. Öte yandan 1976 yılında C. B. Holstein tarafından yapılan bir araştırmada, kimi deneklerin dördüncü basamağı atlayarak, üçüncü basamaktan, beşinci basamağa geçtikleri saptanmıştır (İlgili araştırmanın ayrıntıları için bkz. Constance Boucher Holstein, "Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment: A Longitudinal Study of Males and Females", *Child Development*, 47/1, March 1976: 51-61). Bu tür araştırmalardan sonra Kohlberg, sistemini gözden geçirmek zorunda kalmıştır.

Basamaklar hiyerarşik bir bütün oluşturabilir: Bir kimse üst basamaklara doğru çıktıkça, alt basamakları geride bırakabilir. Ancak bu kimseler önceki evrelerin kazanımlarını; yani ilke, kavram ve yargılarını yitirmeyebilirler. (Kohlberg ve Hersh, 1982: 54 ve Reimer, 1983).

AMAÇ

Araştırmanın amacı, Kohlberg'in ahlaki gelişim düzeylerini kültürün değer aktarıcı işleviyle ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma temelde betimseldir.

KAPSAM

Araştırma, Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisi ve düzeylerinin ayrıntılı bir açıklamasına dayanmamaktadır. Bu bağlamda araştırmada ahlaki gelişim düzeylerinin her bir basamağında kültürel değer aktarımının nasıl olabileceği üzerinde durulmuştur.

YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma paradigmasına dayalı olarak yapılmıştır. İlgili veriler Türkçe ve yabancı alanyazından toplanmıştır. Bu bağlamda araştırma bir derleme çalışmasıdır. Veriler betimsel analize tabi tutulmuştur.

GELİŞİM DÜZEYLERİNE GÖRE KÜLTÜRÜN DEĞER AKTARICI İŞLEVİ

Kohlberg'e göre ahlaki gelişim, üç düzey ve her düzey içerisinde iki alt basamak olmak üzere, toplam altı basamak halinde incelenebilir. Bu düzey ve basamaklar ve kültürün değer aktarıcı işlevleri şu şeklide ifade edilebilir:

Gelenek öncesi düzey: Bu düzeyde birey ikili kategoriler şeklinde değerleri ifade edebilir. Bireyde, temel bir düalizm gözlenebilir. Birey, kavramsal kategorik bakış açısı ile ve davranışın; arka planı, niyeti, güdüsel amaçlarını anlamadan, var olan durumun fiziksel unsurlarına aşırı bağımlı olarak ahlaki yargısını tasarımlayabilir; ayrıca kalıp yargıları genellikle fiziksel sonuçlarıyla değerlendirebilir. İyi-kötü, doğru-yanlış, ödül-ceza, güzel-çirkin gibi değerlere, kültürel kural ve etiketlere düşüncesinde merkezi önem vererek, bu kategorik bakış açılarına göre olayları analiz edip ve davranabilir.

Bireylerin ahlaki yargısındaki ödül ve ceza imajı, otoritelerin durum ve olaylara verecekleri tepkiye göre biçimlenebilir. Bu da kültürel aktarım biçimini tanımlayabilir. Bu dönemdeki birey cezadan kaçınmayı, otoriteye yakalanmadan güdülerini tatmin etmeyi öğrenmektedir. Kurallarla çerçevesi çizilmiş bir toplumsal örüntüde kültürel aktarım uyum, itaat ve görmeden yapma şeklinde gerçekleşebilir. Her alt basamakta kültürel aktarım bu kavramlara uygun olarak gerçekleşebilir.

1.Basamak: Heteronom ahlak (itaat-ceza ya da ödül-ceza uyumu): Birey dış otoritelere tümden bağımlı olabilir. Doğru ve uygun davranışın ölçütü, "ihlal edildiğinde ceza uygulanacak olan kurallara aykırı davranmamak" olarak anlaşılabilir. Birey eylemlerin yalnızca fiziksel sonuçlarını temel alarak, iyilik ve kötülüğüne karar verebilir. Uygun davranış, otorite figürlerine koşulsuz itaat, hazza ulaşmak ve cezadan kaçmaktır. Eylemin maddi sonuçları psikolojik sonuçlarından farklı görülmeyebilir. Ayırt edicilik henüz gelişmemiştir. Ahlaki yargı ve sonuçlarına dair bir örnek şu şekilde olabilir: Beş bardak kıran bir çocuk (maddi sonuç), değerli bir vazo kıran bir çocuktan (maddi sonuç) daha suçludur; çünkü beş bardak kırmıştır (fiziksel sonuçların niyetten ve değerden soyutlanıp, yalnızca sayıya indirgenmesi).

2.Basamak: Araçsal amaç (saf çıkarcı eğilim): Doğru eylem, önce bireyin kendi amaçlarını karşılayan araçları uygulaması; bazen de diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılaması olabilir; ama kendi ihtiyaçlarının doyurulması ön plandadır. Sosyal ilişkiler, bir pazar yerindeki gibi almak ve vermek şeklinde organize edilmiştir. Adalet, eşitlik, paylaşım gibi değerler bu seviyede de önemlidir. Ancak bunlar fiziksel ve kişinin yararı açısından yorumlanabilir. Buradaki eşitlik; paylaşım, sadakat, minnettarlık veya hakça bölüşüm anlamında değildir; "sen beni kolla, ben de seni kollayayım" düsturuna dayanan çıkara dayanabilir (Kohlberg, 1980: 15-98). Bir kimsenin, bana topunu verirsen, sana bisikletimi sürmek için veririm demesi örnek gösterilebilir (karşılıklı bir çıkar ve anlaşmaya dayanan; ama önce bireyin kendi gereksinimi ortaya çıktıktan sonra, pazarlık masasına oturduğu bir ahlaki yargı seviyesi).

Geleneksel düzey: Bu düzeyde kişi genişleyen çevresine koşut olarak, diğer bireyleri de hesaba katmak ve ilişki yapılarını da gözden geçirmek zorunda kalmaktadır. Sosyal çevresinin de kendi ihtiyaçları olduğunu fark

eden bireyin, onlar tarafından kabul edilmek için, onların bakış açısını da anlaması gerekebilir. Bu yüzden, bir önceki dönemi, bu dönemden ayıran en önemli bilişsel ve duyuşsal ayırt edici özellik empatinin gelişimidir.

Bireyde toplum içerisinde bir statünün sahibi olduğunun daha açık bir farkındalığı bulunabilir. Bu farkındalık, hem aile içi konum, hem yerel-bölgesel düzey, hem de ulusal çapta oluşabilir. Bu bağlamda geleneksel düzeyin kültürel aktarım şekli her toplumun kendi normlarına uyumda aranabilir. Toplumsal norm, bir gruba kabul edilme ritüelleri, kural, kimi prosedür ve yasal bağlılıklar, kişiyi ekolojik bir perspektifle sarmaktadır. Kurallara körü körüne uymaktan ziyade, toplumdan dışlanmamak, 'normal' gözükmek adına, tüm bu kaidelere itaat, yargı ve eylem düzeyinde meşru bir zemine taşınabilir. Sosyal bağlılık bir anlamda kültürel bağımlılıkla eş değer görülmektedir. Kişi bu seviyede eylemlerin, açık ve kısa periyotlu sonuçlarını hemen göremese de, ailesi, grupları veya ulusunun beklentilerini karşılamayı ve karşılatmayı kendi hakkı olarak değerli görebilir. Bu tutum toplumsal statükoyu devam ettirme, onu destekleme ve bu şekilde bu düzenin bekçiliğini yaparak, sadakatle toplumsal kural ve yasalara uymayı gerektirebilir. Hatta bu tutum, düzene bağlı kanaat önderleri ve toplumsal önderlerle özdeşleşmeye kadar vardırılabilir. Bu da, empatiyi (duygudaşlık) ve beklentilerin paylaşılmasını gerektirebilir. Bu düzeyin iki alt basamağı bulunmaktadır:

3.Basamak: Kişilerarası uyum veya "iyi çocuk" eğilimi (norma yönelik ahlak): Olumlu eylem, başkalarını memnun eden ya da onlar tarafından takdir edilen olabilir. Ama bu, örgütlenmiş ve kişilik haline getirilmiş bir adalet ve dürüstlük anlayışından pek kaynaklanmayabilir. Bu iyi davranışlar daha çok, diğerlerinin beğenisini kazanmaya yönelik olmaktadır. Bir kimse, ailesi ve içinde bulunduğu başka gruplardan dışlanmamak için, sosyal çevresine güven ve sadakatle yaklaşarak, ilişkileri iyi tutmak isteyebilir. Buradaki davranış kılavuzu, *"Golden Rule"*, aidiyet hissettiği gruplara iyilik yapma, altın kuralıdır. Eylemleri yönlendiren asıl amaç, bir gruba bağlılıktan duyulan kişisel mutluluğu kaybetmeme arzusu olabilir. Bu da neticede bir kimsenin, hangi alt grup veya kültürdeyse, o kültürün, bakış açısından olaylara bakıp, çoğunluğu tarafından merkezlenen kalıp yargıları benimsemesi ve bu şekilde o kültüre uyum göstermesidir. Örnek davranış kalıbı olarak, bir kimsenin dedikoduyu sevmediği halde, içinde bulunduğu grubun dedikodu yapması sonucunda, kendisinin de buna iştirak etmesi verilebilir.

4.Basamak: Kanun ve düzen eğilimi (toplumsal sistem ahlakı): Bir önceki basamakta kişi, içinde yer aldığı küçük grupların menfaatini ve önceliğini düşünürken; artık genişleyen bir sosyal sistem içinde daha bağlayıcı ve sınırlayıcı olan yasalara bağlılığı, ahlaki yargısının merkezine almaya başlayabilir. Toplumun huzuru ve güveni her şeyden önemlidir anlayışı bu basamakta gelişebilir. Dolayısıyla bu seviyedeki otorite, belirlenmiş kurallar ve toplumsal düzeni sürdürme yönünde bir uyuma yöneliktir. Bu açıdan bakıldığında bu basamağın ayırt edici kültürel aktarımı 'görev ve sorumluluk' bağlamında değerlendirilebilir. Vatandaşlık hak ve vazifeleri bu basamakta tüm ağırlığıyla hissedilebilir. İyi vatandaş, vergisini düzenli ödeyen, askere giden, gerekirse vatanı için ölendir. Doğru davranış, kurulu toplumsal düzene sadakatle bağlılık göstermek, meşru otorite figürlerine saygı duymak, sistemi ve düzeni sorgulamadan kabul etmek ve bu uğurda kendi üzerine düşen ne varsa yapmaktır. Örnek olarak, bir kimsenin şehit cenazesinde vatan sağ olsun demesi gösterilebilir. Çünkü bu ahlaki yargı, şehitle vatanı özdeşleştirebilir, düzeni ve var olan sistemi güvence altına almak için şehit olanların kutsanmasını gerektirebilir. Onlar şehit olmasa, mevcut sistem bozulabilir ve ortada yasa da düzen de kalmayabi-

lir. Demokratik olduğunu iddia eden politik sistemlerde, iktidara gelen partiler, kendi kadrosunu beslemekte ve bu bürokratlar bu düzenin devamını kendilerini o makamlara getiren politikacılarda bulmaktadırlar. Bu ahlaki yargı da, var olan düzeni devam ettirme yönünde çalıştığı için, bu basamağa diğer bir örnektir.

Gelenek ötesi düzey: Önceki düzeylerde otorite figürleri ve kurulu düzen sorgulanmadan kabul edilirken, gelenek sonrası evrede, kişi bir değerler sistemiyle organize olan ahlaki kanaat ve ilkeleri, bireysel ve küresel düzeyde değerlendirebilir. Ahlaki değer ve ilkeler otorite, içinde bulunulan grup ve kanunlardan bağımsız olarak analiz edilebilir. Bu anlamda bu aşamada demokratik ideallere göre bireylerin davranmaları beklenir. Kültürel aktarım diğer basamaklarda olduğu gibi ideolojik aygıtlar olarak işlemeyebilir. Bireylerin haklarını savunmaya ve etkin vatandaş olmaya yönelik her tür girişim, kültürel değer aktarımı olarak kavramsallaştırabilir. Bununla birlikte Kohlberg, toplumsal düzenin bir nevi alternatif arayışı olan bu ahlaki eleştiri ve sonucunda oluşan ahlaki muhakemenin, 20'li yaşların sonuna kadar beklenmemesi gerektiğini söylemektedir. Bu dönemin iki alt basamağı bulunmaktadır:

5.Basamak: Toplumsal sözleşme eğilimi, yasal uyum (insan hakları ve sosyal refah ahlakı): Doğru davranış, sorgucu ve eleştirel bir tavırla toplumsal mutabakata göre dizayn edilen norm ve değerleri, genel ilke ve standartlar olarak benimsemede olabilir. İnsan hakları da bu aşamada hesaba katılan önemli bir değer olabilir. Tek yönlü, odaklanmış, ikili karşıtlıklardan birini ele alıp yücelten bakış açısı bu aşamada yerini göreceliliğe bırakabilir. Bu dönemde, bireysel etik değerler ve düşünceler, sosyal gruplar ve yasalar gibi önem verilen ölçütler olarak vurgulanabilir. Fenomenolojik bakış açısını kazanan birey, kendi ahlaki yargılarını oluşturma konusunda, davranış setlerine, açık bir farkındalığa ve uzlaşmayı sağlamada birtakım prosedürlere sahip olabilir. Bireyde toplumsal uzlaşı sonucu oluşturulan kanunlara da saygı bulunmaktadır; ancak buradaki hürmet, otoritelere, yasa ve düzene kayıtsız şartsız teslimiyeti içermeyebilir, yani bu tarz bir uyum olmayabilir. Yasa ve düzen işlevini yerine getirdiği sürece korunmaya değer görülebilir. Ahlaki yargıda kanun ve düzen toplumsal yararına göre değerlendirilebilir. Grupsal veya yasal kuralların dışında, özgür karar alış, bu seviyede bağlayıcı olmaktadır. Anayasa ve yasalardan kaynağını alan demokratik toplum inşası, küresel bir vizyonla bozuma uğratılarak, kaynağını insanların evrensel hak ve değerlerini rasyonel olarak yapılandıracakları bir toplumsal model yaratmak için çalışmaktan alabilir. Buna göre doğru olan, toplumsal ve global anlamda ulaşılan değerler ve bireysel etik anlayış olmaktadır. Toplumsal yarar için politik-toplumsal sistem ve yasalar değişebilir. Örnek olarak, modernlik adına, çoğunluk esası ile kanunlarda yapısal değişikliklerin yapılmasına bireyin destek vermesi söylenebilir.

6.Basamak: Evrensel etik ilkelere uyum (küresel ahlak): Kohlberg (1980: 15-98), araştırmasının sonucunda bu basamağı, özgür ve özerk bir birey olan herkesin diğerlerine karşı alması gereken tavırlar olarak tanımlamaktadır. Bu basamakta ahlaki muhakeme sadece 'adalet' ilkesiyle işleyebilir. Ahlaki yargı, tutarlılık, küresel bir ahlaki sorgulama özelliklerini kapsayabilir. Bu özellikler ve ilkeler, Tevrat'ın genel, kapsayıcı hükümleri olan 10 emir gibi mutlak ve koşulsuz uyulması gereken, net ahlaki kaideler değil; soyut ve etik düzeyde olmaktadır. Örnek olarak, bir bireyin ülkesindeki açlık sorununa eğilip, kitle iletişim araçlarını kullanarak, dünyanın dikkatini bu duruma çekmesi verilebilir.

7.Basamak: *Manevi/kozmik ahlak*: Bu basamak, insan varlığının manevi ve dini boyutlarını ele alarak, bir anlamda metafizik ile temellenmiştir. Bu bağlamda yedinci basamak, psiko-sosyal değil; manevi/kozmik bir seviye, aşkın bir ahlaki yargı olarak kabul edilmiştir. Birey, bu basamakta, Ericsson'ın benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk krizinde öngörmüş olduğu gibi, umutsuzluk içinde, hayatın anlamsızlığını görebilir ve bu kriz durumunu aşması; ancak daha aşkın bir bilişsel, duyuşsal ve ahlaki bakış açısıyla mümkün olabilir. Kohlberg bu bağlamda sonal ahlaki faziletin, yaşamın anlamına, altıncı basamaktan daha yeterli bir çözüm sunması gerektiğini düşünmektedir (Reilly, 1991). Böyle bir çözüm de ancak yedinci basamaktaki gibi bir ahlaki yargıyla elde edilebilir. Buna rağmen Kohlberg, bunun ahlaki düşünüş tarzı ile ilgili değil, daha ziyade varlıkbilimsel bir sorun olduğunun bilincinde olmaktadır. Bu sebeple olacak, yedinci basamağın sorunları, mantıki sorgulama basamaklarının anlayışıyla benzer değildir; dolayısıyla bu basamağın, ahlaki gelişim basamakları arasında yer alması da kabul görmemektedir. Nitekim Kohlberg, yedinci basamak için hiçbir deneysel kanıt da sunmamıştır.

SONUÇ

Gelişimin genel ilkelerinden olan bütünleşme ve uyum, tüm gelişim alanlarında (psiko-sosyal, bilişsel, cinsel vs.) olduğu gibi, ahlaki gelişim için de geçerli olabilir. Ahlaki gelişim düzeyleri ve bu düzeylerin içindeki aşamalar da gelişimin bu genel kuralına göre, alt basamaktan üst basamağa geçerken daha olgun, organize, bütünleşik ve farklılık temelli ahlaki özelliklerle, kendini gösterebilir.

Ahlaki gelişim basamaklarının her birinde kültürel bir değer aktarımı bulunabilir. Örneğin, birinci basamakta ödül veya cezaya sebep olan eylemler, ahlaki ya da gayrı ahlaki olarak yargılanabilir, bu yargılama sonucunda da belli değer ve inanç motifleri ön plana çıkabilir. Bu da kültürel bir değer hükmü halini alabilir. İkinci basamakta ahlaki alana dâhil olan kültürel değer aktarımı, İlkçağ Mezopotamya uygarlığından biri olan Babil devletinin eski hükümdarı Hammurabi'nin çıkarmış olduğu kanunlarındaki 'kısasa kısas' ilkesine göre işleyen; yani göze göz, dişe diş gibi bir karşılık olabilir. Üçüncü basamakta, kişinin içinde bulunduğu gruplara iyilik etme kuralı, ahlaki bir ilke olabilir. Ama üçüncü basamaktaki bireyin, karşı taraf eğer bu kurala uymazsa, ne yapacağına dair önkabulleri olmayabilir. Dördüncü basamakta bir toplumda bireyin kendisini ve içinde bulunduğu grubu aşan, genel ve kapsayıcı norm, standart ve kanunlarla beraber yaşama mecburiyeti, birey tarafından ilk kez dikkate alınmaya başlanabilir. Ama ahlaki yargı kıstası yalnızca, yasa ve normlara boyun eğme ve onlara sadakatle bağlanma olarak algılanabilir. Birey beşinci basamakta, var olan düzene itaat etmenin yanı sıra, çoğunluğun vereceği kararla, mevcut sistem ve kanunların değiştirilip; yerine yeni bir kanun sistematiğinin koyulmasını da ahlaki düşünmesine dâhil edebilir. Bu basamakta ayrıca sivil toplumun değeri takdir edilirken, demokratik, katılımcı ve aktif vatandaşlık da yüceltilebilir. Altıncı basamakta kültürel değer aktarımı, belli bir toplumdaki sivil inisiyatifleri aşan ve bir bütün olarak insanlığın ortak malı olan hak ve sorumluluklara dair bir bilinçle gelişebilir ve birey, ahlaki muhakemenin en net modellemesini, uluslar üstü evrensel etik değerlerde temellendirebilir. Aynı zamanda bu basamaktaki bireyler, başkalarının haklarını güçlendirmeyi de kendi vazifeleri sayabilirler (Aron, 1977: 205-206). Tüm bunlar, ahlaki gelişim seviyesine göre belli kültürel aktarım formları geliştirilebileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak ahlaki gelişimin her düzey ve basamağında ayrı bir kültürel değer aktarımı yer alabilir. Bu bağlamda her bir düzeyde nasıl bir kültürel aktarım gerçekleşmektedir sorusunun cevabı verilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Aron, I.E., (1977). "Moral Philosophy and Moral Education: A Critique of Kohlberg's Theory", The School Review, 85/2, February, ss. 205-206.

Blum, A.L., (1988). "Gilligan and Kohlberg: Implications for Moral Theory", Ethics, 98/3, April, ss. 476.

Clouse, B., (1991). "Adolescent Moral Development and Sexuality", Handbook of Youth Ministry, Donald Ratcliff and James A. Davies (Eds.), Birmingham, Alabama: Religious Education Press, ss. 182.

Holstein, C.B., (1976). "Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment: A Longitudinal Study of Males and Females", Child Development, 47/1, March, ss. 51-61.

Kohlberg, L., (1963). "Moral Development and Identification", Child Psychology: The Sixty-second Yearbook of National Society for Studies in Education, Herold W. Stevenson vd. (Ed.), Chicago: University of Chicago Press, ss. 277-332.

_____, (1968). "Early Education: A Cognitive-Developmental View", *Child Development*, 39/4, December, ss. 1015-1016.

_____, (1969). "Stage and Sequence: The Cognitive-Developmental Approach to Socialization", Handbook of Socialization Theory and Research, D. A. Goslin (Ed.), Chicago: Rand, McNally & Co., ss. 347-380.

_____, (1970). "Education for Justice: A Modern Statement of the Platonic View", Moral Education: Five Lectures, James M. Gustafson vd. (Eds.), Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, ss. 80.

_____, (1970). "Reply to Bereiter's Statement on Kohlberg's Cognitive Developmental View", Interchange, 1/1, April, ss. 41.

_____, (1971). "From is to Ought: How to Commit the Naturalistic Fallacy and Get away with it in the Study of Moral Development", Cognitive Development and Epistemology, T. Mischel (Ed.), New York: Academic Press, ss. 164-165.

_____, (1973). "Continuities and Discontinuities in Childhood and Adult Moral Development Revisited", Lifespan Developmental Psychology: Research and Theory, P. B. Baltes and L. R. Goutlet (Eds.), New York: Academic Press, ss. 55-56.

_____, (1973). "The Claim to Moral Adequacy of a Highest Stage of Moral Judgment", The Journal of Philosophy, 70/18, (Seventieth Annual Meeting of the American Philosophical Association Eastern Division), October, ss. 633.

_____, (1980). "Stages of Moral Development as a Basis for Moral Education", Moral Development, Moral Education, and Kohlberg, Brenda Munsey (Ed.), Birmingham, Alabama: Religious Education Press, ss. 15-98.

_____, (1982). "A Reply to Owen Flanagan and Some Comments on the Puka-Goodpaster Exchange", Ethics, 92/3, (Special Issue: Symposium on Moral Development), April, ss. 516-517.

_____, Gilligan, C., (1971). "The Adolescent as a Philosopher: The Discovery of the Self in a Post-Conventional World", Daedalus, 100/4, ss. 1058-1059.

_____, Hersh, R.H., (1977). "Moral Development: A Review of the Theory", Theory into Practice, 16/2, April, ss. 53-59.

_____, Hersh, R.H., (1982). "Moral Development", ss. 54; Kohlberg, "Stages of Moral Development", ss. 31-32; Lawrence J. Walker, "The Sequentiality of Kohlberg's Stages of Moral Development", Child Development, 53/5, October, ss. 1330.

Kramer, R., (1968). "Changes in Moral Judgement Response Pattern During Late Adolescence and Young Adulthood: Retrogression in a Developmental Sequence", Unpublished Doctoral Dissertation, University of Chicago.

Lovell, A., (1997). "Some Thoughts on Kohlberg's Hierarchy of Moral Reasoning and Its Relevance for Accounting Theories of Control", Accounting Education, 6/2, ss. 148-153.

Reilly, E., (1991). "Justice and Care as Moral Orientations: The Impact of the Feminist Response to Kohlberg", Unpublished MA Thesis, Concordia University.

ÖĞRETİM PROGRAMI VE PROGRAM ÖĞELERİNDEKİ FARKLI TOPLUMSAL PERSPEKTİFLERİN ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Sezgin ELBAY

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir / Türkiye

Öz: Sanayi devriminden sonra birçok ülke planlı kalkınmayı toplumsal gelişimlerinin odağına almıştır. Bu sayede kalkınma projeleri ile toplumsal hedeflerini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Toplumsal gelişmenin temellerini kapitalist sistemin bekasında gören bu ülkeler, sosyal sistemin tüm kurumlarını bu çizgiye getirmek için uğraş vermiştir. Bu çerçevede yeni bir siyasi/toplumsal sistem kendisine ait ekonomik modeliyle, yeni tip birey üreterek kendisini güvence altına almak isteyebilir. Sanayi devrimi, toplumda köklü reformları gerektirirken, bir yandan da kültürel krizlerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Yeni bir toplum oluşurken onun değer, inanç ve normları değişmiştir. Bu anlamda sanayi devriminden etkilenen ülkelerin siyasi ve toplumsal paradigmasının dönüşüme uğradığı söylenebilir. Eski düzenin aristokratik sistemi yerini meritokrasiye bırakmıştır. Yeni sistemde başarılı olma ölçütü değişmiştir. Bilgi, beceri ve tutumlarıyla ülke kalkınmasına katkı sağlayan ve liyakate değer veren bireyler yetiştirmek, sanayileşen devletlerin ortak hedefleri olarak eğitim programlarına yansımıştır. Denebilir ki, eğitimde program geliştirme çabaları değişen siyasi ve toplumsal taleplere cevap niteliğindedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, program öğelerindeki farklı toplumsal perspektiflerin rolünü incelemektir. Araştırma alanyazın taramasına dayalı olarak yürütülmüştür. Dokümanlar veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Toplumların tarihsel zamanın ruhuna göre konumlanmasının, belli değerler etrafında programların geliştirilmesini sağladığı ortaya çıkmıştır. Bulgulardan da, bu değerlerin birtakım hayat gerçeklerine en azından ontolojik ve epistemolojik bir karşılık olduğu ve bu bakış açısının bir uzantısı olarak da eğitim programlarını tasarlarken etkili olduğu yorumlarına gidilebilir.

Anahtar Kelimeler: Program Geliştirme, Program Öğeleri, Toplumsal Perspektif

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Farsça sözcüğün içindeki yapı kavramı, inşaat, inşaa, temel, esas ve ilk temel anlamına gelmektedir. İngilizce eşanlamlıları temel veya esas yapıdır ve her şeyin üzerinde bulunduğu temelin desteği olmaktadır. Bu tanıma göre program; temel, esas ve kurallar dâhil olmak üzere, herhangi bir şey temelinde oluşturulan temel ilkelerdir.

N. Zadeh ve Fathivajargah (Norouzzadeh ve Vajargah, 2008: 1-14), programın toplumsal temellerinin programı geliştirenler ve program planlamacılar için önemli ve temel olduğuna, buna göre toplum ve kültürün doğasının anlaşıldığına inanmaktadırlar. Program geliştirme alanının ilk yıllarından itibaren, toplumsal temellerin program üzerindeki ana rolünün tam ve açık olduğu söylenebilir. Dewey, eğitilmiş kişilerin sosyal insanlar ve toplumun bir örgütsel birimi olduğuna inanıyordu. Bu bağlamda bir sosyal organizasyondan topluluk ve insan

faktörlerini ortadan kaldırırsak, ruhsuz ve anlamsız kitle olabilir (Murish, 1978: 50). Şartlar, ilk adımın ana hedefini tanımlamak, belirlemek ve eğitimin beşerin sosyal hayatına dayalı amaçlarını belirlemeye çalışmak olduğuna bizi yönlendirmektedir (Smith, Stanley, W.O ve Shores, J.H., 1967: 12-32).

Tyler genel amaçları öğretme, öğrenme ve toplumdan oluşan üç veri kaynağına dayandırmış, 1970'lerden beri yeni yapılandırmacı okulu değişim için bir faktör olarak tanıtmış ve toplumun bu sayede değişimine katkı sağlamıştır (Schiro, 2014: 22-30). Genel olarak, program ve eğitim teorilerinin hepsinde temel bir ilke olan toplumsal temellerin izlerinin açık olduğu söylenebilir; ancak teorisyenlerin bakış açısı ve yöntemi bu açıdan çeşitlidir.

Topluluğun görüşleri doğrultusunda ifade edilen program teorileri ve görüşlerinin ana özelliği; programa yönelik kuram ve perspektiflerin özelliklerinin, sosyal bakış açılarına dayanılarak tanımlanmasındadır. Farklı sosyal perspektiflerin öğretim programının boyut ve etkenleri üzerindeki rolünü incelemek ve sosyal yaşamdaki değişikliklere dayanarak, bu değişikliklerin programın perspektifindeki yerini araştırmak gerekebilir.

Schiro (2014: 22-30) çağdaş toplum ve program, toplum ve sorunları, nüfus dağılımı ve demografik özellikleri, akademik ve kültürel kalkınma, ekonomik konular ve toplumdaki belirli grupların sorunları ve sosyal refahı içeren programın, toplumsal temelleri ile ilgili bazı konuları aktarmıştır. Aynı zamanda Porvand (1995), programın toplumsal temelleri üzerine, sosyal faktörlerin arzulanan ve istenmeyen etkileri, bunların eğitim faaliyetleri üzerindeki etkileri ve bu faktörlerin doğasını anlama gibi konuları ele almıştır. Ayrıca o, Kültür iletimi için okulların en önemli görevinin kuşaklar yaratmak ve toplumu yeniden inşa etmek olduğuna inanmaktadır (Maleki, 2009: 30).

Toplumsal tabanlı eğitimin sosyal yönlerini tartışırken, toplumdaki bireyin toplumsal rolünü incelemek ve analiz etmek gerekebilir. Henson; gümrük, yasalar, din ve etiğin, çokkültürlü sorunların, yoksulluğun, aile yapısında ve teknolojideki değişikliklerin aktarılması yoluyla bir toplumun okulları etkileyebileceğini belirtmektedir. Bu arada din, maneviyat ve ahlaki değerlere duyulan ihtiyaç farklı toplumlarda hissedilmektedir. Bu bağlamda bütünlük, dürüstlük ve güvenilirlik gibi bazı değerler okullarda ciddiye alınmalı, gençler değer ve tutumları yaşama fırsatı bulmalıdırlar (Henson, 2010). Marsh'a göre de, (2011) yoksulluk ve sosyo-ekonomik durumun etkileri eğitimde büyük tartışmalar oluşturmaya devam etmektedir. Toplumsal eşitliği sağlayabilecek güçlü bir kurum olarak Eğitim Bakanlıkları, toplumda yoksullukla mücadele için hedef ve araçlarını ortaya koyabilir. Böylelikle kendi misyonunu bu alanda da tanımlayabilir. Bunun yanı sıra, ailenin statüsü de öğrencilerin eğitim durumunu etkileyebilir. Öte yandan, eğitim olanakları, farklı ırk ve sosyo-ekonomik statülerdeki insanlar için eşit derecede mevcut olmayabilir (Henson, 2010). Dahası, uluslararası çalışmalar, sosyo-ekonomik durumun dünyanın tüm ülkelerinde öğrencilerin akademik başarısı için bir başka kritik faktör olduğunu göstermiştir (Kiamanesh, A.R. 2005: 161–174 ve Sirin, 2005: 37).

Toplumsal eşitlik ve adalet insanlığın idealleridir ve bunlara ulaşmak için demokrasi, vatandaşlık ve sosyal reform gibi bazı konular tartışılmaktadır. Bu anlamda okullar, yoksulluk, zulüm, savaş ve kirlilikten yoksun bir topluluğun inşacıları olarak kabul edilebilir (Schiro, 2014: 22-30) ve toplumun gelecekteki ihtiyaçları, genç nesil yetiştirme konusunda öngörülüp, sağlanabilir (Alaghehband, 2008). Diğer bir deyişle sosyal temel,

sosyal eşitlik, demokrasi ve reformu eleştiren ya da savunan kuramcıların fikir birliğine varmaları için ortak bir nokta olabilir; sosyal temel farklı konuları görmek ve anlamak için, farklı paradigmalar ve çerçeveler sağlayabilir: Fonksiyonalizm, Etkileşimcilik, Çatışma ve Bilişsel-Yorumlama kuramları ve bağlam odaklı sosyoloji teorisi, program yaklaşımlarının sosyal temellerini oluşturabilir. Sosyal temellerin esas çıkış noktasını da kültürel etkileşim, demokratik vatandaşlık ve toplumsal değişim görüşleri oluşturabilir.

Kültürel etkileşim, demokratik vatandaşlık ve toplumsal değişim görüşleri, toplumun görüşlerinin etkilediği programın en kritik perspektiflerindendir. İşlevsellik kuramlarından etkilenen kültürel etkileşim ışığında, transfer, toplumsallaşma ve toplumsal değerlerin içselleştirilmesi tartışmaları ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Eğitim Bakanlıkları, toplumsal varlığı içselleştirmekle yükümlüdür. Bu perspektifte toplumsal varoluş, bir toplum üyesi olarak karakterimizde tezahür eden bir düşünce, duygu ve eylem sistemi içermektedir (Maleki, 2009: 30). Bu görüşe göre, toplumun bileşen ve kurumları birbirine bağlı olmakta ve topluluk iş akışının sağ kalımı için gerekli bazı etkinlik ve işlevler gerçekleştirmektedir (Alaghehband, 2008).

Demokratik ve istikrarlı tartışmaların etkisiyle oluşan demokratik vatandaşlık, eleştirel düşünme, değer analiz etme ve grup sürecinin demokrasiye katılma becerileri yoluyla demokratik sürecin farkındalığını artırmaya odaklanmaktadır. İnsanların kaderleri üzerindeki yönetim gücü, insanlık onurunun değerleri, akılcılık ve çoğulculuk, görüşü şekillendirecek en önemli kavramlardan bazılarıdır. Ancak bazı eleştirmenler, demokratik vatandaşlığın ilerleme eğilimi fikrinden geldiğine inanmakta ve böyle bir düşüncenin çoğunluk ve azınlık arasında bir anlaşmaya varılmasında ısrarcı olduklarını belirtmektedirler. Waghid (2005: 232-342) ve Katunaric (2009: 17-25), çoğunluğun seçkinlere karşı koyduğu bir politika olan sınıf mücadelesinin yerine, demokratik mücadele verilmesi gerektiğini öne sürmektedirler. Eşitsizliğe karşı mücadele, bilinçli ve sistemli bir ayrımcılığı reddetme özgürlüğü, çeşitliliğe saygı ve toplumun her katmanında karar alma sürecine daha derin ve geniş katılım, demokratik vatandaşlık eğitiminin en kritik kavramlarının başında gelmektedir. Buna rağmen Ellis ve Scott (2003: 253-268), vatandaşlık eğitimini de eleştirmekte ve demokrasinin hükümetin istediği politikaları değil; hükümetin politikalarını kabul etmesi anlamına geldiğini savunmaktadırlar. Bu, hükümet politikasını eleştirme anlamına gelmektedir ve bugün karşılaştığımız ekonomik politikaları, savaşı ve eşitsizliği eleştirmek demektir (Ty, 2011: 205-211).

Toplumsal değişim açısından bakıldığında, eğitim yoluyla, okullar toplumun yeniden inşasında önemli bir rol oynayabilir. Sosyal değişim perspektifine üç temel yaklaşım, sosyal yeniden yapılandırma, sosyal eğitim ve sosyal eylemi içermektedir (Maleki, 2010). Görüşler, ilerleme ve felsefenin pozitivizm felsefesine muhalefet halindedir ve post-yapısalcılığın bir bilişsel-tanımlayıcı yaklaşım ve felsefesinin etkisi altındadır.

Görüleceği üzere, toplumsal perspektifin değişimlerinden etkilenen toplumsal görüşler, programa sosyolojik açıdan bakmaktadır; ancak bunların tutum ve bakış açıları farklıdır. Toplumsallaştırma perspektifleri, sosyalizasyon, tutarlılık, fikir birliği ve demokratik vatandaş görüşünün vurgulanması, liberalizm ve pozitivizm fikirlerini teşvik etmektedir. Toplumsal yeniden yapılanma, sosyal okuryazarlık eğitimi ve toplumsal tepki içeren toplumsal değişim, eğitim çalışmalarına radikal ve eleştirel bir bakış açısı getirmekte ve eğitimin toplumu etkilemek için etkin bir role sahip olduğuna inanmaktadır.

AMAÇ

Araştırmanın amacı, farklı toplumsal perspektiflerin program ögelerine olan yansımasını incelemektir.

KAPSAM

Araştırma, program ögelerine yansıyabilecek üç toplumsal perspektif ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırma nitel paradigmaya dayalı bir derleme çalışmasıdır. Veriler betimsel analize tabi tutulmuştur.

FARKLI TOPLUMSAL PERSPEKTİFLERİN PROGRAMIN ÖGELERİ İLE İLİŞKİSİ

Genel olarak program ve programın sosyolojik boyutu tanıtıldıktan sonra, farklı toplumsal perspektiflerin program ögelerini nasıl etkilediği, betimsel analizin sonucu olarak, bu alt başlıkta sunulmuştur. Bu bağlamda kültürel etkileşim, demokratik vatandaşlık ve sosyal değişim perspektifleri incelenmiştir. Her bir perspektif, program geliştirmenin temel aşamalarına uygun olarak amaç, içerik, yöntem ve değerlendirme ögelerine uygun olarak sunulmuştur.

Amaç: Kültürel etkileşim perspektifinde amaç veya eğitim hedefleri, toplumun önemli görülen rol ve değerlerini kazandırmaktır. Demokratik vatandaş bakış açısı içinde amaç, toplumun demokratik değerlerine saygı göstermektir. Sosyal değişim perspektifinde amaç veya eğitimsel hedefler, öğrencilerin toplumsal konu ve sorunlarla ilgilenmelerini sağlamak ve onlara, toplumsal varlık ve onun değişikliğine ilişkin beceriler kazandırmaktır. Sosyal değişim perspektifi, çocukları anlam yaratanlar olarak görmektedir. Bu perspektife dayanarak, öğrenicilerin deneyim, düşünce, duygu, rüya, ilişki, uygulama, değer ve davranış biçimleri de dâhil olmak üzere yaşamın tüm boyutları dikkate alınarak, okulun içinde ve dışındaki faaliyetlerle ilişkilendirilecektir (Schiro, 2014: 22-30).

İçerik: İçerik, birtakım kavram, beceri ve eğilimlerin yanı sıra etkinliklerin seçimi ve organizasyonu ile öğretme-öğrenme faaliyetlerinin sonuçlarını da içermektedir (Maleki, 2009). Kültürel etkileşim açısından mesleki eğitim programları, mesleki eğitim, iş programları-eğitim ve davranışsal eğitim programları gibi isimlerle adlandırılabilir. Esas olarak bu perspektif, kültür ve toplumsallaşmayı iletmeyi hedeflemektedir. Demokratik vatandaş bakış açısında Mehrmohammadi'e göre (Maleki, 2010) içeriği aktarmada, proje ve faaliyetlere yer verilebilir, öğretmenler öğrencilere akıcı bir dil ile demokratik bir dil öğretmek için genel bir süreç kullanabilirler (Zahir, 1995). Sosyal değişim perspektifinde bilgi, bilişsel ve ampiriktir. Bilgi kişisel bir deneyim ve öznitelik olmasına rağmen, bu teorinin savunucuları toplum bilgisine ilişkin endişeler taşımaktadır. Bu anlayışta bilginin yapılandırılması gerekebilir. Yapılandırmacılık, bilginin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğuna, tüm yönlerinin sorgulandığına ve bu sayede yeni bilgi biçimleri oluşturulduğuna dayanmaktadır (Schiro, 2014: 22-30).

Yöntemler: Kültürel etkileşim açısından bakıldığında, öğrenenler pasiftir ve öğrenme ortamı esnek değildir. Öğretmen, öğretme/öğrenme sürecinin başlıca kaynağıdır ve öğrenciler için bir rol modeli gibi görünmektedir

(Alaghehband, 2008). Ancak öğretmenlerin farklı standart ve öğretim uygulamaları sürdürmeleri gerekmektedir. Demokratik vatandaşlık açısından, değer çatışmalarının beceri ve analizini vurgulamak diyalog yoluyla gerçekleştirilir. Öğrenme, öğrenci ve öğrenme ortamı arasındaki etkileşimli bir süreçtir ve öğrenme, çatışmalara ve toplumsal meselelere daldırılarak gerçekleşebilir. Öğrenci, entelektüel açıdan üstün yetenekli bireydir ve sosyal politikalarla uğraşırken bunu uygulamaktadır. Öğretmen görüşmeler için bir atmosfer yaratmakta ve öğrenmeye araştırmacı bir yaklaşımı bulunmaktadır. Etkileşimli öğrenme süreci ve sınıftaki çoğulculuğa ve farklı görüşlere saygı, yöntem olarak benimsenmektedir. Bu perspektifte, ekip çalışması ve birbirleriyle düzenli iletişim ve işbirliği özel önem taşımaktadır (Ellis, L.C. ve Scott, S.M. 2003). Sosyal değişim görünümünde öğrenme süreci, öğrencinin çevreyle etkileşiminin ötesinde bir şeydir ve öğrencinin çevreyi geliştirme çabalarıyla başlamaktadır. Öğrenci bir sosyal aktivist ve değişim ajanıdır, öğretmenler ise, sosyal uygulamaya katılmaya hazır olmalı ve onların rolü daha çok bir kolaylaştırıcı olmalıdır (Miller, J. P., 1983). Öğretmen, araştırma projesine öncülük etmektedir (Henson, K. T. ve Maleki, 2010) ve program, problem temelli yöntemlerle, toplumsal deneyimler üzerine vurgu ile uygulanmaktadır (Henson, K. T., 2010).

Değerlendirme: Kültürel etkileşime göre değerlendirme, toplumda olumlu pratiğe dökülecek bilgi ve becerilerin öğrenciler tarafından kazanılma durumunun tespitine (Miller, J. P., 1983) dayanmaktadır. Demokratik vatandaş bakış açısında değerlendirme, sosyal politikayı analiz etmek için gereken becerilere odaklanır ve bu, dünyadaki sosyal çatışmaların analizi için gerekli becerileri kazanma anlamına gelmektedir (Dewey, 1897: 77-80). Sosyal değişim perspektifinden bakıldığında ise değerlendirme, bir ekip çalışması yaparken öğrenciyle ilgilenmek demektir ve öğrencinin okul ve topluma doğrudan katılımını vurgulamaktadır (Miller, J. P., 1983).

SONUÇ

Sonuç olarak, programın toplumsal temellerinin tanımı ve boyutları, planlamacıların bakış açısı ve kimi yaklaşımlara göre, toplumun eğitimdeki rolü üzerinde farklılık gösterebilir. Açıkçası, kültürel etkileşimciler ya da gelenekçiler, kültürel değerler ve sosyalleşmeyi sürdürme eğilimindedirler; ayrıca topluma hizmet etmek için okulları kullanmaktadırlar. Buna göre, kendileri tarafından tartışılan program konularının toplumsal temelleri, toplumun bütünlüğü ve organizasyonunu korumak için dizayn edilmelidir. Toplumun değişim ve dönüşümüne (modifikasyon) inananlar, okullar aracılığıyla statüyü değiştirmek ve bu sayede toplumu değiştirmek istemektedirler. Bu perspektife dayanarak toplumsal değişime odaklanan programın toplumsal temelleri, 'kabullenmek' yerine okullara verilen rolü 'değiştirmek ve düzeltmek' amacıyla kurulabilir. Bu bakış açıları, kültür transferi ve toplumsal değişime ilişkin iki çatışma perspektifinin, kendisinin iki farklı parçası olduğu bir spektrum oluşturmaktadır. Demokratik vatandaş bakış açısı ise, daha ölçülü olabilir ve demokrasi değerlerini kabul etmeye çalışır görünür. Bu bakış açısı diğer iki yaklaşımın ortasına yerleştirilebilir.

Program planlayıcılarının üç yaklaşımdan seçtikleri paradigma veya perspektife göre, programın amaç, içerik, yöntem ve değerlendirme gibi ana unsurları değişebilir. Bu değişiklikleri yansıtan görüşlerin, eğitimle ilgili farklı birçok etkisi gözlemlenebilir ve değerlendirilebilir.

Sosyolojinin tarihsel değişiklikleri ve sonucunda öğretim programı gelişiminin toplum perspektifindeki değişimleri incelendiğinde, tüm yaklaşım, kuram ve bunlar temel alınarak yapılan eylemler arasında, toplumsal

eşitlik ve insan kaygısının kritik olduğu söylenebilir. Bu anlamda adalet arzusunu yakalama çabaları ortak olabilir. Bu bağlamda eşitlik de adalet arzusunda başat değerlerden biri olmaktadır. Ancak yoksullukla mücadele gibi kimi hedefleri sanayileşme sonrası "toplumsal eşitlik" sağlama gibi bir misyonla da olsa gerçekleştirmek zor olabilir; çünkü bunları uygulamaya geçirme yolları çok çeşitlidir. Gerçek anlamda, toplumsal cinsiyet, feminizm, ırk, savaş, kirlilik, yoksulluk, küreselleşme, vatandaşlık gibi toplumsal meselelerin yeniden yapılandırılmasında ütopyacı toplumsal eşitlik sıkça dile getirilmektedir. Eleştirmenlerin birçoğu, bu konuları inceleme ve çözme metodunu sorgulamaktadır (Marsh, C.J., 2011, Waghid, Y., 2005: 23-42 ve Warner, W. L., 1936: 524-531). Öte yandan, toplulukların sınırları sürekli ve belirsiz değişiklikler için her zaman açık olabilir. Farklı topluluklar küresel değişime karşı direnemeyebilir. İlerlemenin ya da gerilemenin ne kadar hızlı ya da yavaş gerçekleşeceğine bağlı olarak çeşitli topluluklarda süreç değiştirebilir (Alexander, K.l., Entwisle, D.R. ve Olson, L.S., 2007: 594-602).

Kritik olan durum, eğitim ve programda sosyal değişime ayak uydurmak ve bunu beklemektir. Bu, programın geliştirilmesi için eğitimin geleceğine bakmayı da gerektirebilir. Bununla birlikte, ülkeler uzun tarihleri nedeniyle dini, kültürel ve diğer zorluklarla karşı karşıyadır. Bu yüzden programın temel alındığı toplumsal ilkeler, çok yönlü perspektiflere ihtiyaç duyabilir. Bir taraftan din, tarih ve kültür arka planı ve dikkati, bir yanda geleceğe bakma ve gelecekteki değişikliklere dikkat etme programın toplumsal temelleri için bir çerçeve olarak düşünülebilir. Dinî, tarihsel ve kültürel kimliğimiz inkâr edilemez ve bunlar ardışık toplumsal değişimlere ve teorilerin belirsizliğine karşı, bir eğitim sistemi ve program oluşturulması için, sağlam ve güvenilir bir temel sağlayabilir. Ve mantıksal, rasyonel perspektifleri yeni değişimlere karşı geleceksel bakışla birleştirerek, kültüre dayanan sosyal temeli kullanabilir ve öğrencileri belirsiz ve uluslararası dünyaya girmeleri için uygun hale getirebilir.

KAYNAKÇA

Alaghehband, A., (2008). Sociology of Education. Tehran: *Ravan Press*.

Alexander, K.l., Entwisle, D.R., Olson, L.S., (2007). Lasting Consequences of the Summer Learning Gap. International Journal of Behavioral Development, 31, 6, 594-602. *New York Press*.

Dewey, J., (1897). My Pedagogic Creed, School Journal, vol.54, 77-80.

Ellis, L.C., Scott, S.M., (2003). Community education as citizen organising for democratic accountability. Studies in Continuing. 25(2). 253-268.

Henson, K. T., (2010). Curriculum planning: Integrating multiculturalism, constructivism, and education reform. 4th ed. Long Grove, Illinois: Waveland, Press, Inc.

Katunaric, V., (2009). Beyond "Doom and Gloom" and "Saving the World": On the Relevance of Sociology in Civic Education. Journal of Social Science Education. 8, 4, 17-25.

Kiamanesh, A.R., (2005). The role of students' characteristics and family background in Iranian students' mathematics achievement. Prospects, Vol.xxxv,(2)

Maleki H., (2009). Principles of secondary education Curriculum Developmen. Tehran: SAMT Publication.

Maleki H., (2010). Curriculum Development: A guide to action. Tehran: Institute for Research and Planning Education.

Marsh, C.J., (2011). Key concepts for understanding curriculum (4th Ed.). London: Routledge.

Miller, J. P., (1983). The education spectrum: Orientations to curriculum. New York: Longman.

Murish, A., (1978). An Introduction to the Sociology of Education". ss: 50.

Norouzzadeh R., Vajargah F.K., (2008). An Introduction to Curriculum Development of Universities, Institute of Research and Planning in Higher Education, ss: 1-14.

Porvand, M.H., (1995). Basics of Academic & Curriculum Development. Tehran: Donyaye Pazhuhesh Publication.

Schiro, M.S., (2014). Curriculum theory: Conflicting visions and enduring concerns. Los Angeles, CA: Sage Publications, ss: 1-14.

Sirin, S.R., (2005). Socioeconomic Status and Academic Achievement: A Meta-Analytic Review of Research. Review of Educational Research. Vol. 75. 3, 417, 37.

Smith, B.O., Stanley, W.O., Shores, J.H., (1967). In W.O. Stanley, B.O. Smith, K. D Benne, & A. W Anderson, A.W. (Eds). Social foundations of education. New York: *Dryden Press,* 12-32.

Ty, R., (2011). Social Injustice, Human Rights Based Education, and Citizens' Direct Action to Promote Social Transformation in the Philippines. Education, Citizenship and Social Justice, 6(3), 205–221.

Zahir A. T., (1995). Introduction of Academic & Curriculum Development". Tehran: Agah Publication.

Waghid, Y., (2005). Action as an educational virtue: towards a different understanding of democratic citizenship education, Educational Theory, 55(3). 323-342.

Warner, W. L., (1936). Formal education and the social structure. Journal of educational sociology 9 :524–531.

HAYAT-DIŞI SİGORTA ŞİRKETLERİNDE TEKNİK KARŞILIKLAR: ÖZELLİKLERİ, BELİRLENMESİ VE MUHASEBESİ

Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR

Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Y.O., İstanbul / Türkiye

Öz: Ülkemizde sigorta sözleşmeleri ile ilgili AB Direktifleri ile uyumlu olarak "Dengeleme ve erteleme" muhasebe modeli kullanılmaktadır. Bu nedenle, gelir ve giderler sözleşme süresine yayılmalıdır. Sigorta şirketi sözleşme süresi boyunca herhangi bir tarihte tazminat ödeyebilir ve peşin elde ettiği geliri de sözleşme süresine göre ertelemedir. Ayrıca elde ettiği gelir ile; giderlerini denkleştirmesi önemlidir. Teknik karşılıkların oluşumu sadece sigorta şirketlerinde bulunan bir aktüerya ve muhasebe işlemidir. Sigorta şirketlerinin istikrarı ve ödeme kabiliyetinin etkilenmemesi için teknik rezervler oluşturulmaları zorunludur. Hayat dışı sigorta şirketleri, içinde bulundukları cari yıl içinde yazılı sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan geçmiş ve gelecekteki yükümlülüklere ilişkin teknik rezervler oluşturmak zorundadır. Hayat sigorta şirketleri, matematik karşılığı olarak adlandırılan teknik karşılıkları tesis etmek zorundadır. Teknik karşılıkların tutarının, sigortacının herhangi bir zamanda sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerini yerine getirmesine izin verecek kadar yeterli olması gerekmektedir. Sigorta şirketlerinin nakit akışının diğer işletmelere göre ters olması yani önce gelirlerin tahsil edilmesi karşılıkları önemli hele getirmektedir. Sigorta şirketlerinin, en önemli gelir kaynağı primler ve en önemli giderleri ise tazminat ödemeleridir. Gelir ve giderin oluşum zamanları, giderin boyut ve zamanının bilinememesi; teknik karşılıkları sigortacılıkta özel bir konu haline getirmiştir. Sigorta ve reasürans ile emeklilik şirketleri tarafından ayrılan ve bilanço tarihi itibariyle gelecek bir yıllık dönemi ilgilendiren teknik karşılıklar finansal tablolarda kısa süreli yükümlülükler, bir yıldan uzun dönemi ilgilendiren teknik karşılıklar uzun süreli yükümlülükler içinde yer almaktadır. Bu çalışmada; hayat-dışı sigorta şirketlerinin ayırması gereken karşılıkların neler olduğu, nasıl belirlendiği ve muhasebeleştirilmesi örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayat Dışı Sigorta Şirketleri, Teknik Karşılıklar, Teknik Karşılıklar Muhasebesi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Karşılık kavramı, muhasebenin temel kavramlarından ihtiyatlılık kavramının bir sonucudur. İhtiyatlılık, belirsizlik olması nedeniyle tahmin yapılması gereken hallerde aktiflerin ve gelirin olduğundan fazla, yükümlülüklerin ve giderlerin olduğundan eksik belirlenmemesi için gereken dikkatin gösterilmesini gerekli kılar (Kaval ve diğ, 2007:7). Karşılık kavramı; muhasebe çerçevesinde sektörlerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Karşılık; değerleme karşılıkları, gider karşılıkları ve yedek niteliğindeki karşılıkları kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkabilir (Cemalcılar, 2001:3). Sigortacılıkta karşılık kavramı bir yükümlülük olarak değerlendirilmelidir. Sigortacılıkta düzenlenen her poliçe ile sigortacı bir yükümlülük altına girmektedir. Ancak bu yükümlülüğün; zamanı ve miktarı önceden bilinemediği için karşılık ayrılmaktadır. Sigortacılığa

özgü olan bu karşılık "teknik karşılıklar- technical reserves" kavramı kullanılmaktadır. Özetle teknik karşılık; sigorta şirketlerinin, sigortalılara ve lehdarlara olan yükümlülüklerini yerine getirmek üzere ayırmak zorunda oldukları tutarlardır.

Tablo 1. Karşılık Tanımı

KARŞILIK	Tanım
TTK	Gerçeklemesi şüpheli yükümlülük ve askıdaki işlemlerden doğabilecek muhtemel kayıplar için Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen kurallara göre karşılık ayrılır.
TMS	Karşılık, geçmiş olaylardan kaynaklanan, gerçekleşme zamanı ve tutarı belirsiz olan bir yükümlülüktür.
VUK	Doğan veya doğması beklenen, fakat miktarı kesinlikle kestirilemeyen ve işletme için borç niteliği taşıyan belli bazı zararları karşılamak amacıyla hesaben ayrılan tutarlar
SPK	İhtiyatlılık Kavramı Gereği Muhtemel Gider ve Zararlar" ile Aktif Değer Kayıpları için Aktif Düzenleyici Hesaplar"dır.
SİGORTACILIK KANUNU	Sigorta ve reasürans şirketlerinin sigorta sözleşmelerinden doğan mevcut ve muhtemel yükümlülükleri için ayrılan tutar.

Kaynak: Yazar

Teknik karşılıklar, geçmişte (hayat dışı sigorta için) ya da gelecekte (hayat sigortası için) oluşacak riskler için gelecekteki ödemelerin tahminidir. Teknik karşılıkların tutarının, sigortacının herhangi bir zamanda sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerini yerine getirmesine izin verecek kadar yeterli olması gerekmektedir (Cristina ve Viorel, 2010:604).

Teknik karşılıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili literatürde bazı çalışmalar bulunmaktadır. Nagy ve Cotleţ (2011) çalışmasında, sigorta şirketlerinde teknik karşılıklar ve muhasebesi ile ilgili açıklamalara yer vermiştir. Foroughi ve diğ. (2012), sigorta muhasebesi ile ilgili standartlardaki gelişimi ve yaşanan sorunlar ile ilgili kavramsal çerçeve sunulmuştur. Glaserova ve Vavrova (2013), teknik karşılıkların muhasebesi ile ilgili düzenlemeler ve finansal tablolar ile kurumlar vergisi matrahına etkilerini incelenmiştir. Oruç (2014), sigorta şirketlerinde ayırmakla yükümlü olduğu kazanılmamış primler karşılığın belirlenmesi ve muhasebesi ile ilgili çalışma yapmıştır. Dursun ve Kablan (2017), kazanılmamış Prim Karşılığının muhasebeleştirilmesi ve dönem sonunda finansal tablolara nasıl aktarılacağı örnekle gösterilmiştir.

AMAÇ

Çalışmada sigortacılığa özgü teknik karşılıklar genel itibariyle açıklanmış ve muhasebeleştirilmesi ile ilgili genel çerçeve incelenmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'deki düzenlemeler ile ilgili bilgi verilmiştir.

KAPSAM

Çalışmanın kapsamında Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta şirketlerinden hayat-dışı sigorta şirketlerinin karşılıkları ve muhasebesi incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yurtdışında ve Türkiye'de bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar ve yasal düzenlemelerden derleme yapılmıştır.

BULGULAR

Türkiye' de AB Sigortacılık Direktiflerine uygun olarak karşılıklar düzenlemiştir. Sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin aşağıdaki teknik karşılıkları ayırması gerekmektedir [4]:

1. Kazanılmamış Primler Karşılığı (KPK)
2. Muallak Tazminat Karşılığı (MTK)
3. Devam Eden Riskler Karşılığı (DERK)
4. Dengeleme Karşılığı (DK)
5. Matematik Karşılıklar (MK)
6. İkramiye ve İndirimler Karşılığı (İİK)

Sigorta ve reasürans ile emeklilik şirketleri, 5684 sayılı Kanunun 16'ncı maddesi ve ikincil mevzuat kapsamında **"bilanço tarihleri itibariyle"** karşılık ayırmak zorundadırlar. Ayrıca, sigorta şirketleri teknik karşılıkları karşılayacak ölçüde yeterli varlığa da sahip olmaları gerekmektedir.

Sigortacılar teknik karşılıkların ve fiyatlamanın doğru şekilde hesaplanabilmesi için, portföylerine ve yapılarına uygun bir aktüerya birimi oluşturmak, bu birimde gerekli mesleki birikime sahip yeterli sayıda aktüer, yardımcı aktüer, stajyer aktüer ve personel ile gerekli teknik yazılım ve donanımları bulundurmak zorundadırlar[5]. Sigorta primlerinin hesaplanmasında en önemli rolü aktüer tarafından yürütülür. Aktüer; sigorta primini

4 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu, Madde:16.
5 Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik , Madde: 10A.

belirlemek, karşılıkları belirlemek, geri ödeme değerlerini belirlemek, yeni ürünlerin geliştirilmesi gibi görevleri bulunmaktadır [6].

Kazanılmamış primler karşılığı; yürürlükte bulunan her bir sigorta sözleşmesine ilişkin olarak yazılan brüt primin gelecek dönem veya dönemlere sarkan kısmının yani kazanılmamış kısmının ilgili dönemlere ertelenmesidir.

Devam eden riskler karşılığı; kazanılmamış primler karşılığının şirketin taşıdığı risk ve beklenen masraf düzeyine göre yetersiz kalması halinde ayrılır. DERK ayrılırken; kazanılmamış pirimler karşılığının yeterli olup olmadığı test edilir ve sonuca göre ayrılır.

Muallak tazminat karşılığı; kayda geçmiş ancak ödenmemiş tazminat tutarları ile gerçekleşmiş ancak kayda geçmemiş tahmini tazminat tutarları ve bu tazminatlar ile ilgili yapılan gider karşılıkları ve bu tutarların yetersiz kalması durumunda yeterlilik için ayrılan ek karşılıklardan oluşur. Sigorta şirketi hasar ihbarının yapılmasıyla, ödeyeceği tazminat tutarına ilişkin olarak; mevcut bilgiler ışığında hemen bir karşılık ayırır. Ayrıca aktüeryal hesaplama yöntemlerini kullanarak gerçekleşmiş ama ihbar edilmemiş hasarlar için de karşılık ayırır.

Dengeleme karşılığı; takip eden hesap dönemlerinde meydana gelebilecek tazminat oranlarındaki dalgalanmaları dengelemek ve katastrofik riskleri karşılamak üzere Müsteşarlıkça belirlenen branşlar için ayrılan karşılıktır.

Matematik karşılık; bir yıldan uzun süreli hayat, sağlık, hastalık ve ferdî kaza sigortası sözleşmeleri için sigorta şirketleri tarafından sigorta ettirenler ile lehdarlara olan yükümlülüklerini karşılamak üzere sözleşme teknik esaslarında belirtilen, istatistiksel ve aktüeryal yöntemler kullanılarak hesaplanan karşılıklar ile taahhüt edilmişse, bu karşılıkların yatırıma yönlendirilmesi sonucu elde edilen gelirden sigortalılara ayrılan pay karşılıkları toplamıdır.

İkramiyeler ve indirimler karşılığı; sigorta şirketlerinin ikramiye veya indirim uygulamasına gitmesi durumunda, cari yılın teknik sonuçlarına göre sigortalılar veya lehdarlar için ayrılan ikramiye ve indirim tutarlarından oluşmaktadır.

Sigorta şirketleri tarafından ayrılan ve bilanço tarihi itibariyle gelecek bir yıllık dönemi ilgilendiren teknik karşılıklar finansal tablolarda kısa süreli yükümlülükler, bir yıldan uzun dönemi ilgilendiren teknik karşılıklar uzun süreli yükümlülükler içinde yer almaktadır. Karşılık hesapları, brüt olarak takip edilmekte ve reasürans payları ayrı hesaplarda gösterilmektedir. Brüt tutar ile reasürörlerin payı arasındaki fark şirketin ayırmış olduğu net karşılık tutarını göstermektedir. Hesapların aksine, teknik karşılıklar bilançoda net değerler üzerinden gösterilmektedir. Teknik karşılık hesapları, ilgili gelir tablosu hesaplarıyla karşılıklı olarak çalışmaktadır.

6 Cristina Mihaela Nagy, Dumitru Cotleţ, Specific Aspects of the Technical Reserves of Insurance Accounting, Annals of the University of Petroşani, Economics, 11(1), 2011, s.177.

Teknik karşılıklar, muhasebeleştirilirken ayrı olarak gösterilmekte ve belirlenen hedefe göre oluşturulan her bir karşılık türüne göre hesap planında pozisyonlar yaratılmıştır. Teknik karşılıklara aktarılan tutarlar sigorta şirketinin yükümlülükleri olup, kar hesaplamasında ise gelirlerinden düşülür [7].

_____31.12.201X_____

7 no.lu Hesap Grubu xxx

(Gelir Tablosu Hesabı)

3 no.lu Hesap Grubu xxx

(Kısa Vadeli Yükümlülükler)

Teknik Karşılık Ayrılması

_____ /_____

Bir karşılık türünden örneklendirildiğinde;

_____31.12.201X_____

(7) Kazanılmamış Primler Karşılığı xxx

(3) Kazanılmamış Primler Karşılığı xxx

Teknik Karşılık Ayrılması

_____ /_____

Hangi karşılık kaydı yapılırsa yapılsın önce bir gider hesabı borçlandırılır; bir bilanço hesabı alacaklandırılır.

Karşılık türlerine göre hesap planında bireysel hesaplar bulunmaktadır. Teknik karşılıklar arasında yer alan Dengeleme Karşılığı, Sigortacılık Tek Düzen Hesap Planında Diğer Teknik Karşılıklar içinde bir alt kalem olarak yer almaktadır. Karşılıklar yabancı kaynaklara kaydedilmektedir.

Teknik karşılıkların muhasebeleştirilmesinde tahakkuk ilkesi önemli bir role sahiptir. Nakit akışı ne olursa olsun, gelir ve giderler ilişkili oldukları muhasebe döneminde muhasebeleştirilmelidir. Teknik karşılıklar ayrılması ve kullanılması ile ilgili muhasebe kaydı brüt tutarlar üzerinden yapılır ayrıca reasürör payı ayrı muhasebeleştirilir[8].

7 Nagy ve Cotlet, s.173
8 Jana Glaserova, Eva Vavrova,s.2127.

_____31.12.201X_____

(7) Kazanılmamış Primler Karşılığı	xxx
(3) Kazanılmamış Primler Karşılığı-**Re Payı**	xxx
(3) Kazanılmamış Primler Karşılığı	xxx
(7) Kaz. Primler Karşılığı-**Re Payı**	xxx

Teknik Karşılık Ayrılması

_____ /_____

Reasürans şirketine devredilen primler için düzeltme kaydı şeklinde yapılarak karşılık tutarı düzeltilerek netleştirilir.

SONUÇ

Sigorta şirketleri, sigorta faaliyetleri ve diğer özel işlemleri nedeni ile ayrı bir hesap planına sahiptir. Teknik karşılıklar sigorta şirketlerinin bilançosundaki yükümlülüklerinden en önemlisidir. Sigorta ve reasürans şirketleri, faaliyetlerinden kaynaklanan sigorta yükümlülüklerini karşılamak için bu fonu kullanılırlar.

Sigorta ve reasürans faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesinde teknik karşılıklar ihtiyatlılık ilkesinin pratik bir uygulamasıdır ve sadece sigorta şirketlerinde bulunan muhasebe işlemidir. İhtiyatlık kavramı gereği ayrılan karşılıklar; tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilir. Sigorta şirketleri sigortalılara ilişkin gelecekte ödemesi muhtemel hasar ödemelerini giderleştirilerek yükümlülük kaydı yapmaktadır. Çalışmada, karşılık tutarlarının hangi hesaplara kaydedildiği gösterilmiştir.

Daha sonra yapılacak çalışmalarda sigorta şirketlerinde uygun miktarda teknik karşılık belirleme konusu araştırılmasının literatüre katkısı olacaktır.

KAYNAKÇA

Cemalcılar, Ö., (2001). Karşılıklar Teriminin Yarattığı Karışıklıklar, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Mayıs 2001, s.3.

Dursun G.D., ve Kablan A., (2017), Sigorta Şirketlerinde Karşılıklar ve Muhasebeleştirilmesi, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 12, ss.68-76.

Hasan Kaval, Remzi Örten ve Aydın Karapınar, (2007). Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartları, Ankara: Gazi Kitabevi.

Jana Glaserova, Eva Vavrova, (2013)., Accounting and tax implications of the creation and use of technical provisions of commercial insurance, Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 2013, LXI, No. 7, ss. 2123–2131.

K. Foroughi ve diğ., (2012), Insurance accounting: a new era?, British Actuarial Journal, Vol. 17, part 3, ss. 562–615.

Nagy, C. M., ve Viorel, T., (2010). Particularities of The Financial Statements at Insurance Companies, Anale. Seria Ştiinţe Economice, Timişoara, Vol.XVI, Editura Mirton, ss. 602-606.

Nagy C.H., ve Cotleţ D., (2011). Specific Aspects of the Technical Reserves of Insurance Accounting, Annals of the University of Petroşani, Economics, 11(1):171-178

Oruç L., (2014)., Sigorta Şirketlerinin Hesaplamakla Yükümlü Oldukları "Kazanılmamış Primler Karşılığı, Reasürör Dergisi, Nisan, ss.4-16.

Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ (Seri XI: No: 1)

TMS 37 : Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar

5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUĞU OLAN VELİLERİN MİLLİ DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Kübra KUZU JAFARI[1], Çiğdem BENZER[2], Bahar ÇEBİ[3]

[1-2]Esenyurt Bilim ve Sanat Merkezi, İstanbul / Türkiye

[3]Yasemin Karakaya Bilim ve Sanat Merkezi, Ankara / Türkiye

Öz: Dünya üzerinde geçmişten günümüze kadar üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin eğitimi önemli bir yer tutmuştur. Yaklaşık olarak toplumun %2'sini kapsayan üstün yeteneklilerin her toplumda, çeşitli yöntemlerle topluma kazandırılması sağlamıştır. Üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin topluma en iyi şekilde kazandırılabilmeleri için çocukluk dönemlerinde uygun şartlarda ve seviyelerine uygun olarak eğitim almaları gerekmektedir. Erken çocukluk dönemi değerlerin kazanılması için oldukça önemlidir. Erken çocukluk döneminde onların ilk öğretmeni ve rol modelleri olan ailelerin sahip olduğu milli değerleri kendi çocuklarına da aktaracakları aşikardır. Bu araştırmada özel yetenekli çocuğu olan velilerin milli değerler, milli değerlerin öğretimi hakkında görüşleri ve milli değerler hakkındaki metaforik algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırma tarama modeli olarak düzenlenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 eğitim öğretim yılında çocuğu özel yetenekli olarak tanılanmış ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 79 veli oluşturmaktadır. Araştırmacılar tarafından hazırlan anket sorularına velilerin verdiği cevaplar içerik analizi yöntemi ile inelenmiştir. Güvenirlik için kodlayıcılar arası uyum katsayısına hesaplanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre veliler milli değerlerin aktarımının ülkenin devamlılığı, birlik beraberlik, toplumun güçlenmesi, gelecek nesillerin geleceği için önemli olduğunu, velilerin milli değerleri; anlatarak, okutarak, yaşayıp örnek olarak öğretmeye çalıştıkları, okulda verilen milli değerleri yeterli bulan veliler olduğu gibi, milli değerlerin öğretilmesi için yeterince zaman ayrılamaması, yüzeysel kaldığı gibi nedenlerle yetersiz bulan velilerin de olduğu, velilerin; Atatürk'ü, dili, dini, tarihi eserleri, bayrağı, milli değerler olarak algıladıklarını, çocuklarına milli değerleri ihtiyaç duyulmasından dolayı kalbe, kana, güneşe, korunması gerektiğinden dolayı çocuğa, ağaca, çiçeğe, toprağa, kıymetli olmasından dolayı elmasa yakuta benzettiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Değerler, Metaforik Algı, Özel Yetenekliler, Veliler

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Üstün yetenekli öğrenciler; genel entelektüel beceriler, özel akademik beceriler, yaratıcı ve üretici düşünme, liderlik becerisi, görsel-uygulamalı sanatlar ve psikomotor becerilerle ilgili alanlarda yüksek performans kapasitesine sahiptirler (Davis ve Rimm, 2004).

Üstün zekâlı ve üstün yetenekli öğrencilerle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında literatürde üstün yetenekli veya üstün zekâlı kavramına ait ortak bir tanım bulunmamaktadır. Bu kavramalar iç içe geçmiş durumdadır

ve ayrı ayrı düşünülmemektedir. Üstün yetenekli çocuk entelektüel, yaratıcı, sanat veya liderlik gibi alanlarda yüksek performans kapasitesi gösteren veya bu kapasitelerini tamamen geliştirmek için özel akademik alanlarda okulunda elde edemediği etkinliklere ve faaliyetlere ihtiyaç duyan çocuktur (Özkan, 2009; Kirk & Gallagher, 1989; Sak, 2011).

Üstün yetenekliler, kendilerine ve topluma faydalı olabilmek için, normal okul programlarının dışında farklı eğitim programlarına gereksinim duyarlar. Türkiye'de, ilk olarak Fen Liseleri daha sonra Anadolu, Güzel Sanatlar, Spor ve Sosyal Bilimler Liseleri kurularak, alanlarında ilgi ve yetenekleri üst düzeyde olan öğrencilere eğitim verilmesi amaçlanmıştır (Ataman, 2004). Eğitim sürecinin, üstün yetenekli öğrencilerin akademik ve psiko-sosyal yanlarını etkilemesi kaçınılmazdır. Özellikle benlik kavramının ve öz-yeterlik inançlarının gelişiminde, okul ortamının ve akademik yaşantıların oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Erken çocukluk dönemlerinden itibaren gelişmeye başlayan benlik kavramında hem içsel hem de dışsal (sosyal) karşılaştırmalar önemli rol oynar (Woolfolk, 1998). Bu süreçte sürekli olarak kendi performanslarını hem kendi standartları ile hem de yaşıtları ile karşılaştırma eğiliminde olan bireyler, kendileri için önemli olan kişilerden (ebeveyn, arkadaş, öğretmen ,aile vb.) aldıkları sözel ya da sözel olmayan geri bildirimlerle kendileri hakkında bazı yargılara ulaşırlar (Bong ve Skaalvik, 2003). Okul eğitimi ile pozitif yönde ilişkili olan benlik algısı, akademik olarak başarılı olma, kendini değerli hissetme ve arkadaş grubu arasında popüler olma gibi durumlarla güçlenir (Schunk, 2009).

Üstün zekâ ve üstün yetenek gibi kavramların tanımları toplumdan topluma, kültürden kültüre, hatta zamandan zamana farklılıklar gösterirler (Sak, 2011). İnsanların yaşantıları ve deneyimleri sonucu zihinlerinde oluşturdukları üstün zekâ yargılarının incelenmesi üstün zekânın psiko sosyolojik olarak daha doğru algılanmasına yardımcı olabilir. Gerçekte bu yargılar birtakım inanç sistemleri olup bireyin yaşantısıyla her gün daha da farklılaşabilmektedir.Bu farklılaşma da bireyin içinde yaşadığı milli kültürün etkisi fazlasıyla kendini göstermektedir (Sternberg ve Davidson, 1986; Sternberg ve Zhang, 1995).

Kültür; sosyal antropoloji, sosyal psikoloji, tarih, sosyoloji ve etnoloji gibi sosyal bilimlerin ortak olarak ele aldıkları bir konudur. Tabii ki, bu bilimlerin her biri kültürü, kendilerini ilgilendiren yönleriyle ele almaktadırlar. Kültür, sadece tabiatın insan eliyle işlenmesi değil, bizzat insanın ahlâki, sosyal, entellektüel, teknik istidat ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi demektir (Abadan,1956).

İnsan, doğuştan potansiyel olarak pek çok yeteneği getirmekle birlikte uygun ortam bulamazsa, bunları ortaya çıkarmak mümkün olamaz. Şu halde kültürle eğitim arasında da çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Kültür; dili, mûsıkiyi, mimâriyi, dağı, taşı her şeyden önce insanı işlemek, bunları ulaşabilecekleri en yüksek, en güzel, en ince noktaya kadar ulaştırmaktır (Kaplan,1973). Kültür, insan davranışlarını yönlendirir, kültür istikrarlıdır, fakat ayrıca dinamik olduğu için sürekli ve daimi bir değişim halindedir (Erdentuğ,1986:230). Kültürün özü aynı kalmak şartıyla, başka kültürlerle ilişki kurma ve teknolojinin gelişmesi gibi sebeplerle muhtevası değişebilmektedir. Kültür değişmezse değişen koşullara göre toplumun ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelir. Bütün bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki; sosyolojik anlamda bir toplumun kültürü, en başta o toplumun konuşma ve yazı dili, edebiyatı, sanatı, bilimi, felsefesi, örf ve adetleri, gelenekleri, töreleri, halk inançları, alışkanlık-

ları, ahlak ve hukuku, değerleri, sembolleri, ekonomik anlayışı, ayin ve törenleri, müzik, resim, oyun, heykel ve mimari tarzıdır.Bu değişkenler doğrultusunda üstün yetenekli bireylerin milli kültür içinde şekillenmesi de farklılık gösterebilmektedir(Aslanoğlu, 2001).

Toplum, ortak bir ekini (kültürü) kabullenen, bir coğrafi alanda yayılan ve kendi kendinin devamlılık sürecini kazanabilmiş ilişkiler bütünlüğüdür. Diğer yandan, eğitim ise, toplumsal bir süreçtir. Bu süreç içerisinde bireylerin bilinçsel yeteneklerinin geliştirilmesi güdüsü, eğitime yoğunluk kazandırır. Eğitim; "Bireylerin toplumsal yeteneğinin en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve deneyimli bir çevreyi içine alan toplumsal bir süreçtir (Tezcan, 1981:4)". Eğitimin temel işlevlerinden biri, kültür değerlerini sonradan gelenlere aktarmaktadır; "Eğitimin temel amacı kültür nakli ve daha önemlisi toplumu, arzulanan bir geleceğe götürmektedir" (Büyükdüvenci, 1987:2). Üstün yetenekli öğrencilere milli değerlerin eğitiminin kültür yoluyla aktarılması oldukça önemlidir.

AMAÇ

Özel yetenekli bireylerin hayatlarına yön vermelerinde milli kültürün varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Milli kültürün ilk öğreticileri de ailelerdir. Çocukların temel kişiliği 3-4 yaşlarında şekillendiğinden aile ortamı önem arz etmektedir (Titus,1994). Aile, çocuğun eğitiminde ilk basamaktır ve çocuklar için önemli değerlerim gelişmesinin bu dönemden itibaren gelişmeye başladığını vurgulamışlardır (Hökelekli ve Gündüz, 2007). Bu nedenle okullarda başarılı bir değer eğitimi yapılabilmesi için çocukların ailelerinde olumlu değerleri kazanmaları gerekmektedir. Çocukta yanlış gelişmiş bir değeri başka bir değerle değiştirmenin yeni bir değer kazandırmaktan daha zor olduğu gerçeği ailelerin milli değer eğitimindeki önemini bir kez daha ortaya çıkmaktadır (Baloğlu & Balgalmış, 2007:23). Bu araştırma özel yetenekli çocukları olan velilerin milli değerler ve milli değerlerin öğretilmesi ile ilgili görüşlerini incelemek amacıyla yapılmıştır.

KAPSAM

Bu araştırmanın örneklemini 2018-2019 eğitim öğretim yılında çocuğu özel yetenekli olarak tanılanmış ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 79 veli oluşturmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

Kategori	Kod	Frekans	Yüzde
Velinin cinsiyet	Kadın	59	%76
	Erkek	20	%24
Velinin Yaşı	30-35 arası	21	%27
	36-40 arası	27	%33
	41-45arası	26	%32
	46 üstü	5	%8
Velinin öğrenim durumu	İlkokul	1	%1
	Ortaokul	1	%1
	Lise	11	%10
	Önlisans	1	%4
	Lisans	54	%69
	Lisansüstü	11	%15
Çocuğunun cinsiyeti	Kız	38	%53
	Erkek	41	%47
Çocuğunun bulunduğu eğitim kademesi	İlkokul	68	%93
	Ortaokul	11	%7

Tablo 1'de çalışma grubunun yaş,cinsiyet ,öğrenim durumu ,çocukların cinsiyetleri ve bulundukları eğitim kurumu bilgilerine yer verilmiştir.Araştırmaya katılan velilerin cinsiyet bilgileri incelendiğinde katılımcıların %76 (f=59)kadın, %24 (f=20)erkek olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan velilerin yaşları incelendiğinde, %27(f=21) ile 30-35 yaş aralığı,%33'ünün (f=27) 36-40 yaş aralığı %32'sinin(f=26) 41-45 yaş aralığı, %8'inin ise (f=5)41-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan velilerin öğrenim durumu incelendiğinde %1'inin (f=1) ilkokul, %1'inin (f=1) ortaokul, %10'unun (f=11) lise, %4'ünün (f=1) ön lisans, %69'unun (f=54) lisans, %15'inin (f=11) lisans üstü mezunu olduğu belirlenmiştir.Çalışmaya katılan velilerin çocuklarının cinsiyetlerinin %53'ünün (f=38) kız, %47'sinin (f=41)erkek çocuğu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan velilerin çocuklarının bulunduğu eğitim kademeleri incelendiğinde ise velilerin özel yetenekli çocuklarının %93'ünün (f=68) ilkokul, %7'sinin (f=11) ortaokul öğrencisi olduğu sonucuna varılmaktadır. Katılımcılar çalışma esnasında K (Katılımcı) ve araştırmaya katılma sıralarına göre numarandırılarak belirtileceklerdir.

YÖNTEM

Bu çalışma nitel Araştırma yöntemleri ile hazırlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi , araştırmalarda geniş bakış açılarına ulaşmak için kullanılır. Fraenkel ve Loren(2006) nitel araştırmaları; durumların,faaliyetlerin,bağlantıların nitelikleri açısından incelendiği araştırmalar olarak betimlerler. (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2018).

Bu araştırmada, veri toplamak amacıyla ilgili literatürün incelenmesi sonucu araştırmacılar tarafından velilerin milli değerler ve milli değerlerin öğretimi ile ilgili görüş ve uygulamalarını incelemek amacıyla dört açık uçlu soru sorulmuş, ardından milli değerler ile ilgili metaforik algılarını belirlemek amacıyla "Milli değerler ……. benzer, çünkü ……' Cümlesini tamamlamaları istenmiştir.

Açık uçlu anketlerin, araştırmalarda tercih edilme sebebi; açık uçlu soruların araştırmacılara daha nesnel ve çok yönlü bakış açısı ile verileri yorumlama şansı tanımalarıdır. (Yıldırım & Şimşek, 2018) Metafor Yunanca bir kelimedir ve bir kavramı değişik yönleriyle farklı temalarla ilişkilendirerek anlatmak anlamındadır. Metafor Analizi ise katılımcılarla birebir görüşülemediği zamanlarda detaylı araştırma yapmak için kullanılan bir yöntemdir. Metafor analizi ile araştırmaya katılan insanların konuya ilişkin en şahsi düşüncelerini açığa çıkarma fırsatı bulunur. Metaforik algi ile ilgili sorularla metafor imgeleri derlenir, böylece metafor analizi yapılmış olur. (Güneş & Fırat, 2016)

Uygulanan açık uçlu anketin ve mateforların analizi için" İçerik Analizi" yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi veriler içinde net görülemeyen ancak var olan iletileri belli kurallar çerçevesinde kavramlar ve sınıflandırmalar şeklinde açığa çıkarmak ve bunları analiz etmektir. (Güler, Halıcıoğlu, & Taşğın, 2015) İçerik analizi yapılırken Miles&Huberman Modeli göz önünde bulundurulmuştur. Bu modele göre veri setlerini biçimlendirirken kodlamalar yapılır. Kodlama elde edilen veri çeşitlerini bağlantıları açısından bölmek ve analiz etmektir. (Baltacı, 2017)

BULGULAR

Özel yetenekli çocukları olan velilerin milli değerler ve milli değerlerin öğretilmesi ile ilgili görüşlerini incelemek amacıyla yapılan bu araştırmada elde edilen veriler tablolar haline getirilerek aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Özel Yetenekli çocuğu olan velilerin "Size göre milli değerler nelerdir?" sorusuna verdikleri cevapların analizi

Özel Yetenekli çocuğu olan velilere göre milli değerler nelerdir?			
Milli Değerler	f	Milli Değerler	f
Bayrak	32	El Sanatları	3
Tarih	22	Sevgi	3
Dil	19	Saygı	3
Din	17	Bilim adamları	3
Vatan	15	Vatanseverlik	2
Örf ve adetler	15	Ulus	2
Gelenek ve görenekler	15	Devlet	2
Milli ve dini bayramlar	15	Sanatçılar	2
İstiklal Marşı	9	Yardımlaşma	1
Atatürk	9	Laiklik	1
Toprak Bütünlüğü	6	İnanç	1
Cumhuriyet	6	Doğal güzellikler	1
Kültür	5	Hoşgörü	1
Güzel ahlak	4	Sanatsal Çalışmalar	1
Milli sporcular	3	Millet	1
Özgürlük	3	Çalışkanlık	1
Birlik ve beraberlik	3	Sorumluluk	1
Yazarlar	3	Folklor	1

Özel yetenekli çocuğu olan velilerin milli değerler nedir sorusuna verdikleri cevap incelendiğinde en önemli gördükleri milli değerlerin bayrak (f=32), tarih (f=22), dil (f=19), din (f=17) ,vatan (f=15) ,örf ve adetler(f=15), gelenek –görenekler(f=15), milli ve dini bayramlar (f=15) olduğu görülmektedir.Bunun yanı sıra Atatürk (f=9), toprak bütünlüğü (f=6), cumhuriyet (f=6), ,kültür (f=5), güzel ahlak (f=4), milli sporcular (f=3), özgürlük (f=3), milli sporcular (f=3) vb önemsenen milli değerler arasında yer almaktadır.

Tablo 3. Özel Yetenekli çocuğu olan velilerin "Size göre milli değerler neden önemlidir?" sorusuna verdikleri cevapların analizi

Kategori	Kod	f
Milli değerlerin kazandırdıkları	Özgür ve bağımsız bir hayat	4
	Ülkenin devamlılığı	7
	Birlik ve beraberliği sağlaması	17
	Toplumun güçlenmesi	5
	Kimlik kazandırması	19
	Gelecek nesillere kültürün aktarılması	9
	İyi bir vatandaş olmak	3
	Vatanı yaşanabilir kılmak	1
	Kültürün devamlılığı	2
	Gelecek nesillere güzel bir gelecek kazandırmak	2
	Aidiyet duygusu kazandırmak	5
	Ülkenin kıymetinin bilinmesi	1
Milli değerlerin eksikliğinin neden olabilecekleri	Milli değerlerin kaybeden millet yok olur.	7
	Asimle olur.	7
	Geçmişini unutur.	4
Zor elde edilmiş olması		

Özel yetenekli çocuğu olan veliler, milli değerlerin topluma kazandırdıkları ve milli değerler olmadığında neden olabilecekleri sorunlardan dolayı toplum için önemli olduğunu düşündükleri söylenebilir. Çalışma grubu, milli değerlerin kazandırdıklarının; kimlik kazandırması (f=19), birlik ve beraberliği sağlaması (f=17), gelecek nesillere kültürün aktarılması (f=9), ülkenin devamlılığı (f=7), özgür ve bağımsız bir hayat şeklinde (f=4) vb olduğunu düşünürken, milli değerlerin eksikliği durumunda milli değerlerini kaybeden millet yok olur (f=7), asimle olur (f=7), geçmişini unutur (f=4) olarak belirtmişlerdir. K15 milli değerlerin kazandırdıkları ile ilgili "Milli değerler birlik ve beraberliği sağlar. Bu da toplumu korur,geliştirir, yeni nesillere güzel bir gelecek sağlar." diyerek görüşlerini ifade ederken, K72 "Türk milletinin yaşadığı coğrafyada kardeşçe ve barış içinde yaşayabilmemiz, sahip olduğumuz kültürün devamlılığını sağlayabilmemiz ve bunları gelecek kuşaklara aktarabilmek için önemlidir." diyerek milli değerlerin kazandırdıklarını belirtmiştir. Milli değerlerin eksikliği halinde yaşanabileceklere ise K61 "Vatanı olmayan insan yaşayamaz, bağlarından kopan insan ölür, hegemonya altındaki yaşam bizi köleleştirir, bu yüzden milli değerlerimiz çok önemlidir." Diyerek ifade ederken, K28 ise

bu konudaki görüşünü "Kültürümüzü devam ettirmek "globalleşen dünya" da asimile olmamak benliğimizi kaybetmemek için önemlidir." şeklinde ifade etmiştir.

Tablo 4. Özel Yetenekli çocuğu olan velilerin "Çocuğunuza milli değerleri nasıl öğretiyorsunuz?" sorusuna verdikleri cevapların analizi

Kategori	Kod	f
Çocuklarını milli değerleri kazandırmak için yönlendirmeleri	Kitap alma	7
	Sanata özendirme	1
	Spora yönlendirme	1
	Araştırmaya yönlendirme	1
	Video izlettirme	2
	Dini bayramlarda akraba ziyareti	6
	Milli bayramlarda törenlere katılma	7
Yöntem teknik kullanımı	Anlatma	36
	Model olma	28
	Tarihi yerlere gezi	7
	Örnek olay	7
	Fırsat eğitimi	9
	Hikaye	2
	Tarihi kişileri anlatarak	3

Tablo 4'de çalışma grubuna milli değerleri nasıl öğretiyorsunuz sorusuerdikleri cevaplar incelendiğinde velilerin çocuklarını milli değerleri kazanması için çeşitli faaliyetlere yönlendirerek, yöntem ve teknikleri kullanarak milli değerleri öğretmeye çalıştığını söyledikleri görülmektedir. Veliler milli değerleri yöntem ve teknik kullanarak öğretirken anlatma (f=36) ve model alma (f=28), fırsat eğitimi (f=9), tarihi yerelere gezi (f=7), örnek olay (f=7), hikaye (f=2) vb yöntemleri kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca veliler çocuklarına milli değerleri kazandırmak için yaptıkları kitap alma (f=7), milli bayramlarda törenlere katılma (f=7), dini bayramlarda akraba ziyareti (f=6), spora, sanata ve araştırmaya(f=1) yönlendirme faaliyetlerinde bulunduklarını ifade etmişlerdir. K51 "Çocuğuma milli değerlei anlatırken yaşanan olaylardan örnekler vererek anlatıyorum daha kalıcı ouyor." diyerek yöntem ve teknik kullanarak milli değerlerin öğretimini yaptığı, K34 "Ona milli değerleri içeren kitaplar alarak veya video izlettirerek" yani öğrenciyi milli değer kazanması için yönlendirdiği, K75'in ise "Anlatarak, okuyarak, yaşatarak(tarihi yerlere götürerek, bayramlarda tatile gitmek yerine aile büyüklerimizi ziyaret ederek vs.), göstererek milli değerleri öğretiyoruz." İfadeleri ile değer kazandırmak için hem yöntem teknik kullanımı hem de yönlendirme yaptığı görülmektedir.

Tablo 5. Özel Yetenekli çocuğu olan velilerin "Okulda verilen milli değerler eğitimini yeterli buluyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevapların analizi

Kod	f	%
Yeterli	28	35
Yetersiz	36	46
Kısmen	14	18
Gerek yok	1	1

Özel yetenekli çocuğu olan velilerin "Okulda verilen milli değerler eğitimini yeterli buluyor musunuz?"sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde velilerin %46'sının (f=36) yetersiz, %35'inin (f=28) yeterli, %18'ünün (f=14) kısmen, %1'inin ise (f=1)gerek yok şeklinde düşündükleri belirlenmiştir.

Okulda verilen milli değerler eğitimini yeterli bulan velilerden K26 "Okula ,öğretmene ve ne beklediğinize göre değişir. Bu değerlerin verileceği en etkili yer okuldur.Genel anlamda yeterli.", K43 "Buluyorum. Her Pazartesi sabah ve Cuma akşamları milli marşımızın okunması. Havanın bozuk olduğu zamanlarda öğretmenimizin sınıfta milli marşı okutuyor olması çok önemli. Her sınıfta öğrencilerinin tam karşısında Atatürk portresi, gençliğe hitabesi ve İstiklal marşının olması şahsım adına önemli. Öğretmenimizin dünyada başarılı olmuş ve ödül almış sanatçı ve yazarlarımızı tanıtması. Zamanı geldikçe tarihi eserlerimizi tanıtması." K20 "Yeterli buluyorum ancak sadece okullarda değil aileler tarafından da yaşatılması gerektiğini düşünüyorum." Diyerek yeterli bulma nedenlerini ifade etmişlerdir.

Okulda verilen milli değerler eğitimini yetersiz bulan velilerden K50 "Yeterli bulmuyorum. Bilmek ayrı uygulamak ayrı bence. Biz okullarımızda sadece bu kavramları bilmelerini sağlıyoruz ancak uygulama konusunda toplumca olduğu gibi okullarımızda da sıkıntı var. Mesela çocuk kavga nezaket sözcüklerini biliyor ancak uygulamıyor." K56 "Hayır yeterli bulmuyorum .Ders kitapları bir sayfa ile geçiştiriliyor .Milli değerler anlatılırken görseller ve yaşanmış hikayelerle desteklenmeli olayları yaşayan insanlar sınıfa davet edilmeli küçük drama etkinlikleryle çocuklarda olayın içine dahil edilmeli ki kalıcı olsun." K49 "Örf ve adetlerimiz için yeterli olmayabilir çünkü gelen nesillere bakınca biryerlerde birşeylerin eksik olduğunu net görebiliyorsunuz..!" diyerek yetersiz bulma nedenlerini ifade etmişlerdir.

Okulda verilen milli değerler eğitimini kısmen yeterli bulan velilerden K18 "Tam yeterli değil ama son dönemlerde daha iyiye gidiyor vatan millet teması daha çok işleniyor eskiden sadece türkleri Türkiye devletinden ibaret olduğu eğitimi veriliyordu şimdi orta Asya dan itibaren türk kavmi oldugumuz teması verilmeli." K32 "Kısmen milli bayramlarda belirli günler olarak kutlanması güzel.fakat yeterlimi geliştirilerek bir ders kapsamı haline getirilebilir." diyerek kısmen yeterli bulma nedenlerini ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan velilerden K36 ise"Okulda verilip verilmemesi önemli değil, ben anlatıyorum." diyerek okulda yapılan milli değer öğretiminin niteliğinin kendisi için önemli olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 6. Özel Yetenekli çocuğu olan velilerin milli değerlere ilişkin metaforları

Kategoriler	f	Kategorilere Dâhil Edilen Metaforlar	f
İhtiyaç duyulan	24	Kalp (2), mutluluk, kan (2), güneş (3), anne, su (2), kromoplast, aile, kıyafet (2), Atatürk (3), karakter, damarlar, oksijen, kitap, beyin, binanın temeli(2)	16
İlgilenilmesi, korunması gereken	20	Çocuk (4), vazo, ceviz kabuğu, çiçek (3), toprak (3), endemik bitkiler, ağaç (4), fidan, bayrak (2), enstrüman	9
Kıymetli, değerli	9	Elmas (2), yakut, soylu bir at, kristal bir bardak, tarihi eser, değerli bir taş (2), çınar ağacı	7
Birleştirici	9	Ev(2), agaç (2), snaps, çıpa, çiçek, Anadolu coğrafyası, bayrak	8
Bilgilendirici	4	Ayna, kimlik kartı(2), kitap ön sözü	3
Bütünlüğü sağlayan	13	Yapı taşı (2), insan, zincir (2), ağacın kökleri (3), arı(2), organlar(2), kalp	7

Not: Metaforların yanındaki parantez içindeki rakamlar metaforların sayısını belirtmektedir.

Tablo 6'da görüldüğü gibi üstün yetenekli öğrencilerin velileri tarafından üretilen 50 metafor 6 kategori altında toplanmıştır. Velilerin ürettikleri metaforlar incelendiğinde ihtiyaç duyulanlar kategorisinde; kalp, kan, güneş,su, kıyafet, Atatürk, ilgilenilmesi, korunması gerekenler kategorisinde çocuk,,çiçek, toprak, ağaç, bayrak, kıymetli, değerli olanlar kategorisinde elmas, yakut, değerli bir taş, birleştirici kategorisinde ev, ağaç, snaps, bilgilendirici kategorisinde kimlik kartı, kitap ön sözü, bütünlüğüsağlayan kategorisinde yapı taşı, zincir, ağacın kökleri, arı, organlar metaforlarının yer aldığı görülmektedir.

Ağaç metaforu 6 farklı katılımcı tarafından üretilerek, en fazla üretilen metafor olmuştur. Ağaç metaforunu kullanan velilerden bir kısmı K23 "Mili değerler ağaca benzer çünkü sahip çıkıp ilgilenirseniz size ürün verir ve yaşamınızı devam ettirebilirsiniz." gibi ağacı ilgilenilmesi, korunması gereken bir varlık olarak ifade ederken, diğer bir kısmı ise K36 gibi "Mili değerler ağaca benzer çünkü köklerini geçmişten alır dalları geleceğe uzanır, geçmiş ile geleceği birleştirir" diyerek birleştirici yönüne dikkat çekmişlerdir. Yine ağaca benzer olarak agaç kökleri; K17 "Mili değerler ağaç köklerine benzer çünkü kökler ne kadar sağlamsa agaç o kadar güçlü olur." Çınar ağacı K68 "Mili değerler çınar ağacına benzer çünkü çok uzun yıllar yaşatılmalıdır." Fidan, K57 "Mili değerler fidana benzer çünkü bakarsan özen gösterirsen büyür , bakmazsan yok olur." gibi metaforlar üretilmiştir.

Ağaçtan sonra en çok üretilen metaforlar ise 4 farklı katılımcı tarafından üretilen çocuk metaforudur. Çocuk metaforlarına örnek olarak K26 "Mili değerler çocuğa benzer çünkü çocuk doğduğundan itaberen korunur, beslenir,yeni nesiller ürer ve ölene kadar bir bütün yetiştirilir." verilebilir. Farklı katılımcılar tarafından söylenen metaforlara çiçek metaforu için K53 "Mili değerler çiçeğe benzer çünkü onu sulamadığınızda ölür." Binanın temeli metaforu için K79 "Mili değerler binanın temeline benzer çünkü binanın temelinde bozukluk olursa o bina ayakta duramaz, çöker." Kalp metaforu için, K12 ""Mili değerler kalbimize benzer çünkü kalbimiz vücudumuza kan pompalayarak ahenkle çalışmasını sağlar. Bütün organlarımız önemlidir. Ama kalp olmadan yaşayamayız. Tıpkı milli değerlerimiz gibi." Kimlik kartı metaforu için K29 "Mili değerler kimlik kartına benzer çünkü kişi hakkında en ayrıntılı bilgiyi ediniriz." Kan metaforu için K56 "Milli değerlerimiz insan vücudunda bulunan kana benzer çünkü kan vücudumuzun her yerinde gereklidir,kan olmazsa yaşam son bulur .", kitap önsözü metaforu için K42 "Kitap önsözüne benzer çünkü bizi özetler." Atatatürk metaforu için K9,"Atatürk'e benzer çünkü Atatürk'ü tanımayan onu anlamayan Türk genci olmamalıdır." örnek olarak verilebilir.

SONUÇ

Özel yetenekli çocuğu olan velilerin milli değerler, milli değerlerin öğretimi hakkında görüşleri ve milli değerler hakkındaki metaforik algılarını incelemenin hedeflendiği bu nitel araştırmada elde edilen verilere içerik analizi yapılmıştır. Özel yetenekli çocuğu olan velilerin, milli değerler nedir sorusuna verdikleri cevap incelendiğinde en önemli gördükleri milli değerlerin bayrak, tarih, dil, din, vatan, örf ve adetler, gelenek–görenekler, milli ve dini bayramlar olduğu milli değerlerin neden önemli olduğuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, milli değerlerin topluma kazandırdıkları ve milli değerler olmadığında neden olabilecekleri sorunlardan dolayı toplum için önemli olduğunu düşündükleri, milli değerlerin kazandırdıklarının; kimlik kazandırması, birlik ve beraberliği sağlaması, gelecek nesillere kültürün aktarılması, ülkenin devamlılığı, özgür ve bağımsız bir hayat şeklinde vb olduğunu düşünürken, milli değerlerin eksikliği durumunda milli değerlerini kaybeden millet yok olur, asimle olur, geçmişini unutur olarak belirtmişlerdir. Özel yetenekli çocuğu olan velilerin, milli değerleri nasıl öğretiyorsunuz sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde velilerin çocuklarını milli değerleri kazanması için çeşitli faaliyetlere yönlendirerek, yöntem ve teknikleri kullanarak milli değerleri öğretmeye çalıştığını söyledikleri, velilerin milli değerleri yöntem ve teknik kullanarak öğretirken anlatma, model alma, fırsat eğitimi, tarihi yerelere gezi, örnek olay, hikaye vb yöntemleri kullandıkları ayrıca çocuklarına milli değerleri kazandırmak için yaptıkları kitap alma, milli bayramlarda törenlere katılma, dini bayramlarda akraba ziyareti, spora, sanata ve araştırmaya yönlendirme faaliyetlerinde bulunduklarını ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Özel yetenekli çocuğu olan velilerin okulda verilen milli değerler eğitimini yeterliliği ile ilgili görüşlerinin alındığı soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde velilerin %46'sının yetersiz, %35'inin yeterli, %18'ünün kısmen, %1'inin ise gerek yok şeklinde düşündükleri belirlenmiştir. Velilerin ürettikleri metaforlar incelendiğinde ihtiyaç duyulanlar kategorisinde; kalp, kan, güneş,su, kıyafet, Atatürk, ilgilenilmesi, korunması gerekenler kategorisinde çocuk,,çiçek, toprak, ağaç, bayrak, kıymetli, değerli olanlar kategorisinde elmas, yakut, değerli bir taş, birleştirici kategorisinde ev, ağaç, snaps, bilgilendirici kategorisinde kimlik kartı, kitap ön sözü, bütünlüğüsağlayan kategorisinde yapı taşı, zincir, ağacın kökleri, arı, organlar metaforlarının yer aldığı görülmektedir.

Bu araştırmaya katılan Özel yetenekli çocuğu olan velilere göre bir milletin asimile olmadan varlığını sürdürebilmesi milli değerlerin korunmasına bağlıdır ve bu nedenle milli değerlerin eğitim yoluyla çocuklara aktarılması önemlidir. Araştırmaya katılanların çoğunluğunun milli değer olarak nitelendirdikleri unsurları sevme ve koruma duygusunu (Bayrak,tarih,din,dil,vatan,örf ve adetler,gelenek görenekler,milli ve dini bayramlar) çocuklarına yaparak yaşayarak,hikayeler yoluyla ve konuya ilişkin kitap okumaları yaptırarak öğretmeye çalıştıkları ve gezi-gözlem ,model yöntemlerinden faydalanarak milli duyguları daha yoğun hissettirmeyi hedefledikleri sonucuna varılabilir. Araştırmaya katılan veliler milli bayramların törenlerine katılım sağlamanın ve dini bayramları usulüne uygun kutlayabilmenin de milli değerlerimizi ileriki kuşaklara taşıyabilecek tutumlar olduğunu belirtmişlerdir. Milli değerlerle ilgili metaforik algılarını değerlendirdiğimizde anlıyoruz ki katılımcılar milli değerleri ihtiyaç duyulan, korunması ve ilgilenilmesi gereken kıymetli, bilgilendirici ve bütünlüğü sağlayan unsurlar olarak nitelendirmektedirler.

KAYNAKÇA

Abadan, Y., (1956). Kültür Mefhumu ve Değişimi. *Yücel Mecmuası*, *10*, 174.

Arslanoğlu, İ., (2000). Kültür ve medeniyet kavramları [Concepts of culture and civilization]. *Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 15: 243- 255.

Ataman, A., (2004). Üstün Zekâlı ve Üstün Yetenekli Çocuklar. Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş, (Ed. A. Ataman), Ankara: Gündüz Yayınevi.

Baloğlu, M., & Balgalmış, E., (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin özdeğerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. Değerler Eğitimi Dergisi, 3(10): 19-31.

Baltacı, A., (2017). Nitel Veri Analizinde Miles&Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1): 1-15.

Bong, M., & Skaalvik, E. M., (2003). Academic self-concept and self-efficacy: How different are they really?. *Educational psychology review*, *15*(1): 1-40.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F., (2018). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara : Pegem Akademi.

Davidson, J. E., & Sternberg, R. J., (1986). What is insight?. *Educational horizons*, *64*(4): 177-179.

Davis, G. A., & Rimm, S. B., (2004). Characteristics of gifted students. *Education of the gifted and talented*, *5*: 32-53.

Erdentuğ, A., (1976). Kültür Alanı yaklaşımı, Belleten, 196: 4-230.

Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., & Taşğın, S. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma* . Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Güneş, A., & Fırat, M., (2016). Açık ve Uzaktan öğrenmede Metafor Analizi Araştırmaları. *Açık Öğretim Uygulamaları ve Araştırmaları dergisi*, 115-129.

Hökelekli, H., & Gündüz, T., (2007). Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri. *Değerler ve Eğitimi içinde (371-396).* İstanbul: Dem Yayınları.

Kaplan, K., (1973). Türk Kültürü ve Gençliğin Ulusal ve Çağdaş Eğitim ve Halkevleri, *Halkevleri Dergisi*, 7(77-81),7.

Kirk. S. A., & Gallagher, J. J., (1989). Educating exceptional children (6th Ed.). Boston: Houghton Mifflin.

Özkan, D., (2009). Yönetici, öğretmen, veli ve öğrenci görüşlerine göre bilim ve sanat merkezlerinin örgütsel etkililiği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara

Sak, U., (2011). Üstün zekalılar: Özellikleri tanılanmaları eğitimleri. 2. bas.(The gifted: Characteristics, identification and education.

Schunk, D. H., & Pajares, F., (2009). Self-efficacy theory. *Handbook of motivation at school*, 35-53.

Sternberg, R. J., & Zhang, L. F., (1995). What do we mean by giftedness? A pentagonal implicit theory. *Gifted Child Quarterly*, *39*(2), 88-94.

Tezcan, M., (1981). Kuşaklar çatışması: Okuyan ve çalışan gençlik üzerine bir araştırma. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Titus, D. N., (1994). Values educatıon in Amerıcan secondary schools. Kutztown University Education Conference. Eric No: ED 381423

Woolfolk, R. L., (1998). *The cure of souls: Science, values, and psychotherapy*. Jossey-Bass.

Yıldırım, A., & Şimşek, H., (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

SIDIKA ÖZDİL'İN *"YAYLI DÖRTLÜ İÇİN DANSLAR"* ADLI PARÇASININ FORM BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bahadır ÇOKAMAY

Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Düzce / Türkiye

Öz: Türk Beşlerinden sonra gelen bazı Çağdaş Türk müziği bestecileri Türk halk ezgilerini yalın bir şekilde kullanırken, diğer bazı besteciler halk ezgilerini soyutlama yoluna giderek işlemişlerdir. Bu yöntemi kullanan bestecilerden olan Sıdıka Özdil (1960) de (kendi tanımlamasıyla) müzikte özellikle 1950 sonrası çağdaş bestecilerin değişiklik arayışlarını niteleyen *avant-garde* akımının etkisinde eserler vermiştir. Özdil'in yazısındaki ayırt edici diğer özellikleri arasında, günümüz tekniklerinin çevrelediği atmosferden kopmamak, öte yandan ulusal öğelerin kendiliğinden gelen renklerini, yazının akışı içinde değerlendirmekten kaçınmamak vardır. Avant-garde öğeler taşıyan *Yaylı Dörtlü için Danslar* parçası, *Horon-Kafkas-Derviş-Alevi* adlı Türk kültürünü yansıtan dört farklı danstan oluşmaktadır. Müzik formlarının kırılması ve hazır kalıplara uymayan yeni yapıların geliştirilmesi gibi yeniliklerin olduğu 20.yüzyıl form anlayışına uygun olarak, bu eserin de form yapısı dikkat çekicidir. Kendi içinde bir süit formunu andıran eserde, çeşitli ritimlerdeki dans temaları, besteci Özdil'in kendi bestecilik anlayışıyla buluşmuştur. Horon başlıklı birinci bölüm, Üç bölmeli formdan, Kafkas Dansı başlıklı ikinci bölüm, bestecinin özgün olarak tercih ettiği Largo ve Poco piu vivo başlıklı iki bölmeden, Derviş Dansı başlıklı üçüncü bölüm, Üç bölmeli formda ve son bölüm Alevi Dansı, sonat-rondo formundan oluşmuştur. Ölçü sayısı ve birimlerinin sık değişimi, yaylı çalgıların icra sınırlarını zorlaması, serbest polifoninin ve armonik dizgenin özgürce kullanımı, eserin 20.yüzyıl kompozisyon dilini yansıtan diğer özellikleridir.

Anahtar Kelimeler: Sıdıka Özdil, Yaylı Dörtlü, Avant-Garde

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Bir müzik yapıtının formu, zamansal bir sanat olan müziğin içinde göreceli olarak *"düzen algısı"* sergiler. Form olgusu aynı zamanda farklı ses örüntüleri arasındaki ilişkileri içerir. Genel olarak bakıldığında müzik kompozisyonları "ikili" (*binary*) ya da "üçlü" (*ternary*) ve "tekil" ya da "bileşik" (*compound*) şeklinde sınıflandırılabilirler. Tekil formlar "şarkı" (lied) formu gibi biçimsel olarak tamamlanmış ve tonal olarak kendine yetkin yapılardır. Bileşik formlar ise birden fazla tekil form içeren (örneğin "Süit"), döngüsel yapılardır (Altay, 2011: 4).

20. yüzyılın form anlayışına bakıldığında, post-romantik dönemin büyük formdaki eserlerinin aksine (Anton Webern'in kimi yapıtları gibi) çok kısa süreli yapıtların bestelendiği görülür. Bir dakika bile sürmeyen bölümlerden oluşan bu yapıtlar, özellikle yüzyılın ilk yarısında yoğunlaşmaktadır. Sosyal yaşamın hızlanmasının etkileri dışında, müzik tasarımındaki değişimler, bu tip oluşumlara olanak sağlamıştır.(Çöloğlu, 2005: VIII)

1950'li yıllardan sonra biçim-tür açısından 20. yüzyılda kendini göstermeye başlayan ve bestecisi tarafından bölümlerin ya da kesitlerin sırasının belirtilmediği yapıtları tanımlayan *"Açık Biçim"* yapı arayışı görülür. Bestecinin form ve biçim yapısını özgürce kullandığı bu anlayışta eserde kullanılacak müzikal öğeler, zaman zaman yorumcuya bırakılmış aynı zamanda sınırlamalar da getirmiştir.

Türk Beşlerinden sonra gelen Çağdaş Türk müziği bestecileri de çeşitli özelliklerde eserler üretmişler ve kendi anlayışlarını oluşturarak daha özgür çağrışımlara yer vermişlerdir. Kimi besteci Türk halk ezgilerini olduğu gibi kullanırken, farklı besteciler halk ezgilerini soyutlama yoluna giderek işlemişlerdir. Bu yöntemi kullanan bestecilerden olan Sıdıka Özdil avantgarde bir bestecilik anlayışını benimsemiştir. Özdil, bestecilik anlayışı ile ilgili şöyle söylemiştir: **"***Kendimi ve yazdığım eserlerimi her hangi bir akım kalıbına sokmayı doğru bulmuyorum. Tüm akımlardan ya da yazım tekniklerinden haberdar olmakla birlikte kendimi en iyi anlatacak yazım tekniğini kullanmayı yeğliyorum… Avangarde ve/veya Aletorik diye bilinen bazı teknikleri kullanıyorum. Buralarda hem kendimi hem de yorumcuyu ölçü çizgisiyle sınırlandırmaktan kurtulduğum kanısındayım. Ancak bazı şeyler var ki oralarda yine de ölçü çizgilerinin içinde kalmak zorunluluğu var. Aksi takdirde haritanın detayları kaybolacaksa işte o zaman ölçü çizgilerine dönüyorum"* (Kaçmaz, 2011: 39).

Besteci avantgarde bestecilik anlayışını şöyle açıklamıştır*:"Ben avangarde yazı stilini kendi ülkemden aldığım, sonsuz kültür katmanı ile birleştirmeyi amaç edinmiş, çağdaş bir besteciyim. Türkiye'de doğmak, yedi kat medeniyetin üst üste kurduğu kültür-sanat mirasına doğmaktır ve bu inanılmaz bir şans bana göre. Hiçbir zaman ilham sıkıntısı çekeceğimi sanmam. Avangart yazı stilini benimserken, eserlerimi dramatik ögeden yoksun bırakmak istemiyorum. Bence kompozisyon, akıl ve duygunun, yani beyin ve kalbin bir araya getirilmesi sanatı. Müzik ya da seslerle oynamak çok zevkli ama duygusuz kalırsa kuru ve anlamsız olur. Yazdığım müzik ilk önce benim kalbime dokunmalı ki herkesin kalbine ve beynine girebilsin. Ben avangarde stilin, duygusallıktan, (ya da ona romantizm dersek eğer) romantizmden soyutlanmasının doğru olmadığını düşünüyorum. İki kavram arasında köprü kurulabilir ve hatta bunlar birbirleriyle iç içe geçirilebilir.*[9]

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, 20. yüzyıl müziğinin form anlayışın daha iyi anlaşılması için, Sıdıka Özdil'in Yaylı Dörtlü İçin Danslar eserinin form olarak incelenmesidir.

KAPSAM

Bu çalışma, 20. yüzyıl müziğindeki form anlayışını ve Çağdaş Türk bestecisi Sıdıka Özdil'in Yaylı Dörtlü İçin Danslar eserinin form incelemesini kapsamaktadır.

YÖNTEM

Çalışmada, Sıdıka Özdil'in "Yaylı Dörtlü İçin Danslar" adlı parçasının form ve yapı elemanlarının belirlenmesi amaçlı form analiz [10]yöntemi kullanılmıştır.

9 http://t24.com.tr/k24/yazi/sidika-ozdil,1748 (Erişim Tarihi: 05.12.2018)

10 Müzikal yapıyı oluşturan parçaların her birinin bir diğeri ile olan ilişkisi, aralarındaki benzerlik ve zıtlıkların ortaya çıkarılması

BULGULAR

1950'li yıllardan sonra biçim-tür açısından kendini göstermeye başlayan ve bestecisi tarafından bölümlerin ya da kesitlerin sırasının belirtilmediği yapıtları tanımlayan *"Açık Biçim"* yapı arayışının aksine Özdil eserinde ana form yapısını klasik olarak kurmuştur.

19. yüzyılda ortaya çıkan empresyonist akımın metrik anlayışı, 20.yüzyıl başlarında Avantgarde arayış ile folklor kaynaklı *"aksak"* adı verilen sayma yöntemlerine bırakmıştır. Besteci, düzensiz bir metrik anlayış çerçevesinde başlığında belirttiği dansların ritmik yapılarını esas almış, bu düzensiz anlayış çerçevesinde eserin yapısını belirlemiştir.

Dans- I (Horon)

Allegro temposunda ve ¾'lük ölçü sayısındaki birinci bölüm, altı ölçülük bir giriş kısmından sonra ilk dans olarak seçilen Horon'la başlar.

"Artvin- Ordu arasında yaygınlık gösteren, genel bir ifade ile Doğu Karadeniz bölgesine özgü bir oyundur. Horonlar grup halinde ve dizi şeklinde oynanan ritmik dengesi hareketli bir oyun şeklidir. Karadeniz bölgesinde avcılığı yaygın olan hamsinin sıçrama ve titreme hareketleri horonda yansıtılmaya çalışılır. Kemençe eşliğinde oynanan horonlar 7/8'lik ritmik denge içerisinde olurlar. Hemşin- Mapari'de ise sadece tulum eşliğinde oynanmasına karşın Artvin'de oynanan horonlarda tulum- zurna eşliği vardır" (Yücel, 2011: 5-6).

Besteci eserinde, horonların bütün özelliklerini gösterir tarzda, kimi zaman hızlı kimi zaman ağırbaşlı olan kendi ürettiği ezgileri ve bu dansın karakteristik yapısına uygun ölçü birimleri kullanmıştır. Dikkat çekici bir diğer yanı ise, farklı horonlara ait karakteristik özellikleri tek bir bölümde motifsel yapıyı bozmadan ve bir bütünlük içerisinde bir araya getirmesidir.

Şekil 1. Dans- I (Horon) Bölümünün Ana Motifi (8.-10.ölçüler arası)

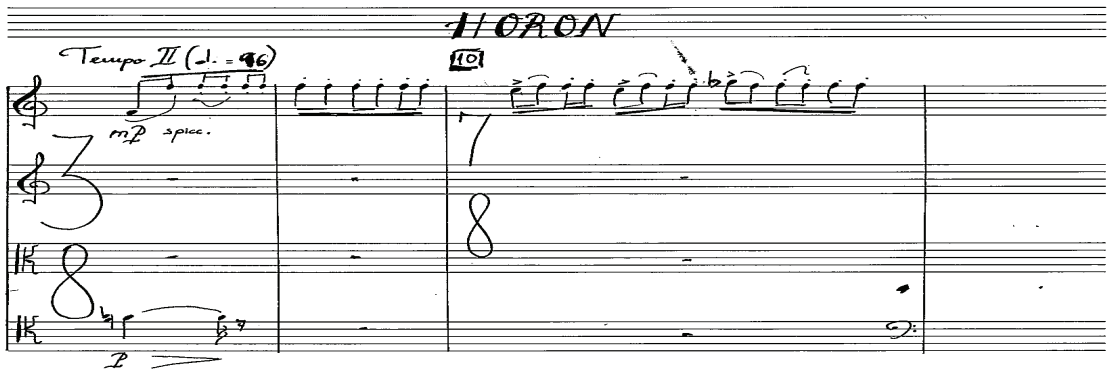

Eserin form analizine bakıldığında;

için yapılan müzikal analiz yöntemidir (Kınıklı, 2008: 38).

"A" bölmesi kendi içinde ritmik bir motiften oluşan altı ölçülük küçük bir giriş, ilk olarak çellonun ezgisini çaldığı belirgin bir *"a"* cümlesi daha sonra birinci kemanın çaldığı *"a"* cümlesine benzerlik gösteren ve sonunda iki ölçü uzama olan bir "b" cümlesinden oluşur.

Altı ölçülük *Geçiş Köprüsü*'nden sonra "B" bölmesi 5/8'lik ölçüyle daha hızlı bir tempoda devam eder. "B" bölmesi tam belirgin kalışlı cümleler olarak bölünemese de yürüyüş karakterli üç epizod şeklinde algılanabilir. "A" bölmesindeki ritmik motifsel yapı kendini burda da hissettirmektedir.

51. ölçüde tekrar ve Horon'un başındaki ritmik motifin tekrar başlamasıyla "A" bölmesinin tekrar geldiğini anlıyoruz. Fakat "A" yeniden gelişinde baştaki gibi belirgin bir cümlesel yapı yerine değişerek gelişme karakterli bir epizodik yapı gösterir. Besteci melodik yapıyı aynen veya küçük değişikliklerle yeniden getirmek yerine ritmik temayı, motifsel yapıyı ve armonik dokusal benzeşmeleri kullanmıştır.

Yeniden "A" bölmesi de baştaki gibi yedi ölçülük küçük bir girişle başlar, daha sonra tabloda belirtildiği gibi beş epizodik kesitle devam eder.

"Horon" 13 ölçülük bir Coda ile gelişimini tamamlayıp çellonun serbest olarak çaldığı bir cümleyle yeni bölüme aralık vermeksizin bağlanır.

Tablo 1. Dans- I (Horon) Bölümünün Form Tablosu

Giriş	**A**			**B**			**A¹**						**Coda**	**Geçiş Köprüsü**
	a	b	Geçiş Köprüsü	Epizod 1	Epizod 2	Epizod 3	Giriş	Epizod 1	Epizod 2	Epizod 3	Epizod 4	Epizod 5		
1.-7.ölçüler arası	8.-13.ölçüler arası	14.-23.ölçüler arası	24.-29.ölçüler arası	30.-36.ölçüler arası	37.-43.ölçüler arası	44.-50.ölçüler arası	51.-57.ölçüler arası	58.-61.ölçüler arası	62.-65.ölçüler arası	66.-71.ölçüler arası	72.-75.ölçüler arası	76.-80.ölçüler arası	81.-97.ölçüler arası	98.ölçü (Çello Solo)

Dans-II (Kafkas Dansı)

Bestecinin *"Dans-II"* başlığı altına aldığı kısım *"Largo"* ve *"Poco piu vivo"* adlı iki bölme içerir. Dansın asıl başladığı yer ikinci kısımdır. İlk kısım, süitlerde pek rastlanmayan fakat bestecinin özgün olarak tercih ettiği *"interlude"* diyebileceğimiz bir ara bölümdür.

Kafkas havaları Anadolu'da genel olarak Kars, Iğdır, Ardahan ve yakın çevrelerinde oynanır fakat aslen Azeri ve Türkmen coğrafyasının ürünüdür. Akordeon, mızıka gibi melodik çalgılarla birlikte *"Nağara"* denilen koltuk davulu kullanılarak yapılan müzik ve hareketli çevik dans figürleri içerir. Dans, çökme-kalkmalar, çöküp zıplamalar, zıplayıp-kendi etrafında dönülen figürlerden oluşur. Bazen melodik çalgı olmaksızın sadece davul eşliğinde de oynandığı ve oynayanlar tarafından sözlü telkinler içeren yönlendirme ifadeleri söylendiği de olur. Genel olarak tek ve iki kişinin oynadığı oyunlar dışında grup halinde oynanan oyunlar da mevcuttur. Dansın bitiminde hep bir ağızdan dansın son vuruş figürüyle veya çökerek *"Hey!"* diye bağırılır.

Largo - Interlude

Horon'a kıyasla daha farklı çalgı tekniklerinin, ölçü ve notalama biçimlerinin kullanıldığı bu kısım, cümleler demeti olarak analiz edilebilir fakat şematik olarak göstermek ölçü olmadığı için zordur.

Şekil 2. Dans-II (Kafkas Dansı) Bölümünün Largo Başlıklı Girişi

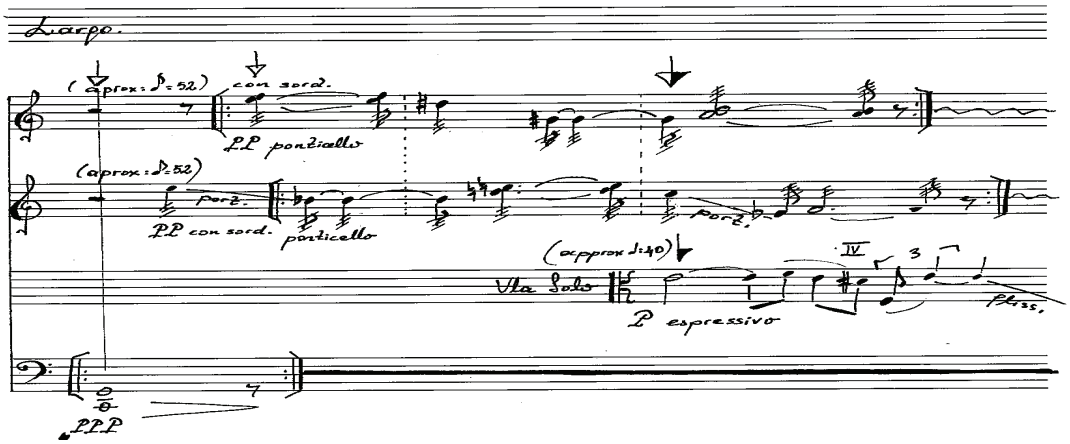

Poco piu Vivo - Kafkas Dansı

"Nağara" vuruşlarının viyola ve çellonun gövdesine vurularak taklit edilmesiyle başlayan bu kısım, Kafkas danslarının genel özelliklerini hissettirir. Solo kemanın ezgisi, sanki tek bir dansçının çöküp zıplamaları, zıplayıp dönmelerini anlatır niteliktedir. Besteci bu bölümde ölçü numarası kullanmayarak harflendirme yoluna gitmiştir. Yapısal olarak bölünmenin karışık olduğu bu bölümde Üç temel bölümün olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Şekil 3: Dans-II (Kafkas Dansı) Bölümünün *Poco piu Vivo* Başlıklı Girişi

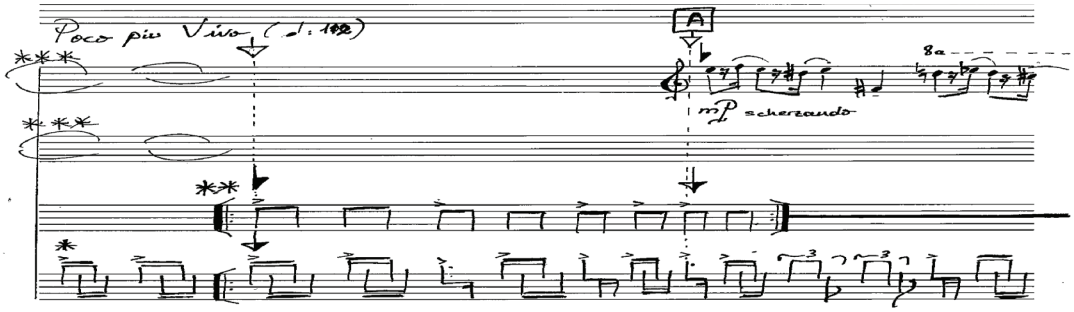

I.bölme; A ve B başlığı taşıyan cümlelerden oluşur. Ritmik değişimin olduğu kesit *Geçiş Köprüsü* olarak kabul edilebilir. *II.bölme;* C başlıklı cümleden oluşur. I. bölmedeki cümlelerin yer değişikliğinden ve yapısal değişiminden oluşur. III.bölme; C başlıklı cümlenin son kısmındaki ilk temayla başlar. D ve E başlıklı cümleler bölmenin ikinci cümlesini oluşturur. Bölüm, F başlıklı Coda'yla bitişe hazırlanır ve son ölçüde icracıların hep bir ağızdan Kafkas danslarında rastlanan, *"Hey!"* diye bağırmasıyla sona erer. Bu bölüme Üç Bölmeli ya da Kesitli form denilebilir.

Tablo 2. Poco piu Vivo-Kafkas Dansı Bölümü Form Tablosu

I.		Geçiş Köprüsü	II.		III.		Coda
A	B		B^1	A^1	A^1	A^2	
A	B		C			D+E	F

DANS - 3 DERVİŞ DANSI

Mevlevi ayinlerindeki sufilerin ney, kudüm gibi mistik çalgılarla çalınan müzikle kendi etraflarında dönmesi *semâ*; evrendeki atomdan büyük gezegenlere kadar herşeyin bir dönüşe sahip olması veya ekosistem döngüsünü temsil eder. Semâ, adeta tanrıyla iletişime geçmek için kainat diliyle fakat uhrevi bir hava katarak konuşma demektir, kainatı taklittir. Besteci bu bölümde, bir ses boşluğu oluşturarak içine döngüsel harekette bir ezgi koymuştur.

Şekil 4: Derviş Dansı Bölümünden A Kesiti

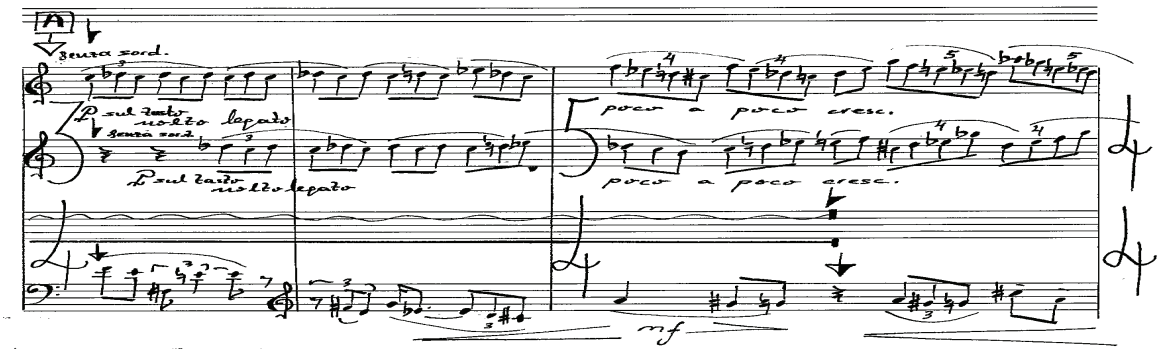

Besteci bu bölümde de ölçü numarası kullanmayarak harflendirme yoluna gitmiştir. Müziği imgelemek gerekirse; girişte *senza vib.* olarak çalınan kısım evrenin sesini ve bunun üzerine çellonun tek başına çaldığı cümleler bir dervişin iç konuşmalarını anımsatır. *I.bölme; Largo* temposunda *A, B* ve *C* kesitlerinden oluşur. *A*'da kemanların çaldığı üçlemeli notalar sema dönüşüne başlayan diğer semazenleri temsil eder. Çello bu dönüşe ancak *E*'de katılır. Sema, *II. bölmede D*'nin sonunda yavaşlayarak durur. *III. bölmenin F* kesitinde sanki ateşli bir tartışma var gibidir. Viyola konuşmaya başlar diğer çalgılar daha sonra birer birer girerek hep bir ağızdan konuşur gibi olurlar. Yavaş yavaş susarlar ve kâinatın sesi devam eder.

Form olarak şemada ayrıntılı görüldüğü üzere bu bölümde de Üç Bölmeli bir form ya da kesit kendini hissettirmektedir.

Tablo 3. Derviş Dansı Bölümü Form Tablosu

I.	II.		III.	
Largo	Adagio	**Geçiş Köprüsü**		**Codetta**
A+B+C	D+E	E	F	

DANS - 4 ALEVî DANSI

Orta Asya Türk kültürünün Anadolu'daki en yakın temsillerini Alevi kültür öğelerinde ve özellikle de *"Semah"* adı verilen müzikli dans olan dini ritüelde görebilir. Semah'ın temel müzik öğeleri bağlama çalgısı ve bağlama eşliğinde söylenen türkülerdir. Diğer bir öğe; *Semah dönenler*, hem kendi etraflarında hem de bir daire şeklinde halka oluşturarak dönerler, eller ise sağı solu bazen de yukarıyı gösterir şekilde hareketler yaparlar. Eski Türklerin Gök Tanrı inancını ellerin havaya kalkıp bir şey ister gibi yapmasında görebilir. Ayrıca Eski Türklerde, 12 hayvanlı güneş takvimi kullanılması dünyanın ve güneşin hareketlerinin gözlemlendiği, dünyanın kendi ve güneş etrafında döndüğünü bildikleri anlamına gelmektedir. Bugün kızılderili kabilelerde gördüğümüz gibi doğa olaylarından etkilenip onları taklit etme eski pagan geleneğinde de görülmüştür.

Şekil 5: Alevi Dansı Bölümünden Bir Kesit (98.-103.ölçüler arası)

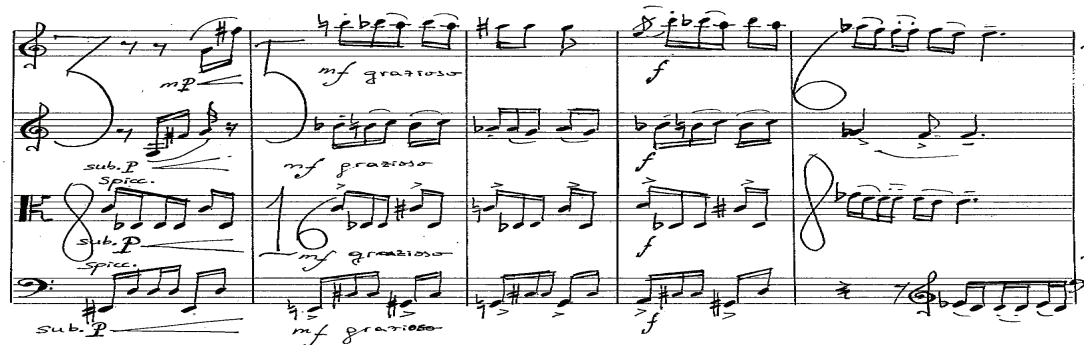

Eserin son bölümü olan Alevi Dansı, dört ölçülük yığma akorlardan oluşan bir girişin ardından eserin tamamına hakim olan tema ile başlar. Bu temanın motifi Alevi müziklerini hem ritmsel olarak hem de ezgisel olarak çağrıştırır. Fakat yerel bir ezgi değil bestecinin kendisinin yarattığı bir melodidir.

Şemada da gördüğümüz üzere Alevi Dansı, *Sonat-Rondo* formuna yakındır. Alevi Dansı bir tür olarak Türk besteciler tarafından sık kullanılmadığı görülür. Bu anlamda da bölüm nadir rastlanan bir özellik taşır.

Tablo 4. Alevi Dansı Bölümü Form Tablosu

Giriş	**A**		**Geçiş Köprüsü**	**B**	**A¹**		**Geçiş Köprüsü**	**Gelişme**					**A²**	**Codetta**
	a	a¹		b	a	a¹		Epizod 1	Epizod 2	Epizod 3	Epizod 4	Epizod 5	a²	
1.-4.ölçüler arası	5.-8.ölçüler arası	9.-12.ölçüler arası	13.-20.ölçüler arası	21.-25.ölçüler arası	26.-29.ölçüler arası	30.-33.ölçüler arası	34.-46.ölçüler arası	47.-54.ölçüler arası	55.-68.ölçüler arası	69.-78.ölçüler arası	79.-86.ölçüler arası	87.-134.ölçüler arası	135.-143.ölçüler arası	144.-146.ölçüler arası

SONUÇ

Avant-garde öğeler taşıyan Sıdıka Özdil'in *Yaylı Dörtlü için Danslar* parçası dört farklı dansı içeren folklorik konusu, bölümlerdeki halk dansları öğelerinin yaylı çalgıların modern tekniklerinden yararlanılarak seslendirilmesi ve de form yapısıyla dikkat çekmektedir.

Her ne kadar Özdil, bestecilik tekniklerini yenilikçi bir anlayışla kullanmışsa da form yapısını daha gelenekçi bir çizgide tutmuş, üçlü formdan sonat-rondo'ya kadar klasik formları kullanmıştır.

Eserin birinci, ikinci ve üçüncü bölümleri özelde ufak değişikliklere rağmen genelde Üç Bölmeli formda, beşinci ve son bölüm Sonat-Rondo formuna yakın bir biçimdedir. Eserin bütününe baktığımızda *Yaylı Çalgı Dörtlüsü İçin Süit* demek genel form anlayışı bakımından doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

Altay, G., (2011). *Form Bilgisi: Periyodik, Aperiyodik ve Karma Tema Kuruluşları*., Bilkent Üniversitesi, Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, Müzik Bölümü Form Bilgisi ve Analizi Ders Notu.

Çöloğlu, M.E., (2005). *Çağdaş Türk Bestecilerinin 20. Yüzyıl Müziğinin Modernist Anlayışlarıyla Etkileşimi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaçmaz, D., (2011). *Yirminci Yüzyıl Türk Koro Müziğinde Ulusal ve Uluslararası Etkileşimler.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Kınıklı, N.E., (2008). *Analiz Yöntemlerine Genel Bakış ve Analizde Spt Yöntemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 1879.

Yücel, H., (2011). *Türk Halk Müziği Üzerine Bir İnceleme.* Akademik Bakış Dergisi. Sayı: 26. Eylül – Ekim 2011. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi.

http://t24.com.tr/k24/yazi/sidika-ozdil,1748 (Erişim Tarihi: 05.12.2018).

LİF LEVHA SEKTÖRÜNDE STRATEJİ SEÇİMİ

Taner OKAN[1], AHMET TÜRKER[1]

[1]İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü
İstanbul / Türkiye

Öz: Günümüzün yüksek rekabetçi ortamında etkin bir stratejiye sahip olma, hem sektör hem de işletme için başarıya ulaşmada önemli bir unsur olarak görülmektedir. Doğru stratejiyi seçmek, sektör ve işletmeler için her zaman karmaşık bir sorun olarak kabul edilmektedir. Bu durum, sektörün ve firmaların dikkatli bir değerlendirme yapmaları gereğini ortaya çıkartmaktadır. Genel olarak uygun stratejinin belirlenmesinde, dikkate alınması gereken birçok nitel ve nicel faktörler bulunmaktadır. Bu nedenle, değerlendirme süreci çok boyutlu olarak gerçekleştirilmeli ve karar verme çok ölçütlü ortamda yapılmalıdır. Çok Ölçütlü Karar Verme (ÇÖKV) teknikleri birbirleriyle çelişen ve çok sayıda amaç içeren problemlerin çözümünde kullanılmaktadır. Bu çalışmada, odun kökenli levha endüstrilerinden Lif Levha Sektöründe uygulanabilecek stratejilerin sıralanması amaçlanmıştır. Lif Levha sektörü giderek artan önem ve ticari hacimleri nedeniyle çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Çalışmada, birden fazla nitel ölçüt göz önüne alınmıştır. Alternatif stratejileri sıralamak için ELECTRE III (Elimination et choix traduisant la realite) ve ölçütleri ağırlıklandırmak için AHP (Analytic Hierarchy Process) teknikleri kullanılmıştır. ELECTRE III, sıralama prensibine göre alternatifleri değerlendiren ve çok kullanılan bir tekniktir. AHP ise karar ölçütlerinin ağırlıklarının belirlenmesinde katılımcılığa izin veren ve çok yaygın kullanıma sahip bir yöntemdir. Sektörle ilgili tüm ilgi gruplarının katıldığı ve sektör düzeyinde stratejilerin önceliklendirildiği strateji seçimi aşamasında "Hammadde Olanaklarını Arttırma Stratejisi" öne çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çok Ölçütlü Karar Verme, ELECTRE III, Analitik Hiyerarşi Süreci, Lif Levha Sektörü

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Orman Endüstri Sektörü (OES) doğru bir şekilde planlandığında ve yönetildiğinde ulusal ekonomiye katkısı açısından potansiyele sahip bir sektördür. Bu sektör, orman kaynaklarını kullanarak ileri derecede işlenmiş endüstri mallarını ihraç etmek suretiyle döviz tutumuna katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte OES istihdam sağlayarak, katma değer yaratarak ve insanların yaşam düzeyinin gelişim kapasitesini arttırarak ulusal ekonomiyi desteklemektedir. Sektörün bu potansiyeli kullanabilmesi için iyi bir stratejiye ve yönetim anlayışına sahip olması gerekmektedir.

Bir sektörün diğer sektörlerden ayırt edilebilen özelliklerinin belirlenmesi ve bu özelliklerin dünyadaki eğilimlerle karşılaştırılması gelecekle ilgili doğru kararların alınmasını sağlayacaktır. Sektörün mevcut durumunun korunması ve sonrasında geliştirilerek sürdürülebilir bir yapıya kavuşması doğru stratejilerin belirlenmesi ve uygulanması ile yakından ilgilidir. Bu nedenle, sektörün özelliklerine göre uygun stratejilerin belirlenmesi ve

seçilen stratejilere uygun organizasyonların kurulması son derece önemlidir. Strateji, her şeyden önce yeniliği, ilerlemeyi ve sektörün ya da işletmenin devamlı olarak çevre ile karşılıklı uyum içerisinde olmasını sağlayarak meydana gelen değişiklikleri kontrol altına alan yönetsel bir araç olarak tanımlanmaktadır (Bircan 2002; Ülgen ve Mirze, 2004).

Odun kökenli levha ürünleri günümüzde; kullanım, işlenebilme kolaylıkları, ucuz oluşları, çeşitli hammaddeler, atık malzemeler (odun esaslı) değerlendirilerek üretilebilmeleri ve buna bağlı olarak da çevreye olan katkıları nedeniyle giderek artan bir öneme sahiptir. Bu nedenle, dünyadaki azalan orman kaynaklarını odun esaslı endüstrilerde daha akılcı kullanmak ve aynı zamanda da tüketiciyi memnun edecek, ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte levha ürünlerini elde edebilmek için yeni yöntem ve çalışmalar yapılmaktadır. Masif ağaç malzemeye alternatif olması düşüncesiyle geliştirilen ve genel olarak odun kompozit malzemeleri adı verilen ürünler içerisinde kaplama-kontrplak, yonga levha ve lif levha (MDF) en fazla dikkat çeken ürünler olmaktadır (Ustaömer, 2005).

AMAÇ

Sektörün kalkınmaya katkısını geliştirmede etkili olabilecek olası stratejileri belirlemek, strateji seçimini Çok Ölçütlü Karar Verme (ÇÖKV) tekniklerini kullanarak gerçekleştirmek ve farklı ölçütleri dikkate alarak stratejileri sıralamaktır.

KAPSAM

Son yıllarda Türkiye'de OES'de gerçekleştirilen önemli yatırımlara bakıldığında, Lif Levha sektörü öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın ana konusu olarak odun hammaddesini doğrudan kullanan, başka bir ifadeyle, birinci imalat sanayiinde yer alan odun kökenli levha sektörü seçilmiştir.

YÖNTEM

Çalışmada, birden fazla nitel ölçüt göz önüne alınmış ve ÇÖKV teknikleri kullanılmıştır. Lif Levha sektöründe yer alan kuruluşların yönetim kademesindeki yetkilileri ile görüşülerek çalışmada uygulanan metodun gerektirdiği bilgiler toplanmıştır. Alternatif stratejileri sıralamak için ELECTRE III (Elimination et choix traduisant la realite) ve ölçütleri ağırlıklandırmak için AHP (Analytic Hierarchy Process) teknikleri kullanılmıştır. ÇÖKV tekniklerinden ELECTRE III sıralama prensibine göre alternatifleri değerlendiren ve çok kullanılan bir tekniktir. AHP ise karar ölçütlerinin ağırlıklarının belirlenmesinde katılımcılığa izin veren ve çok yaygın kullanıma sahip bir yöntemdir. Buna göre; Lif Levha sektörünün kalkınmaya katkısını arttırmak üzere geliştirilen alternatif stratejiler; Rekabet Gücünün Arttırılması Stratejisi (a1: RGA), İstihdamın Arttırılması Stratejisi (a2: İAS), ARGE ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi Stratejisi (a3: ARGE), Hammadde Olanaklarını Arttırma Stratejisi (a4: HOA), Büyüme ve Pazar Payını Arttırma Stratejisi (a5:BPA) olarak belirlenmiştir. Lif Levha sektör düzeyi strateji seçiminde kullanılan ölçütler ise; Bölgesel Gelişmişlik Farklarını Azaltma (g1: BGFA), Katma Değer Yaratma (g2: KD), Dış Ticaret Dengesine Etki (g3:DDE), İşlendirmeye Destek Sağlama (g4:İDS), Çevresel Duyarlılık (g5:ÇD), Uluslararası Rekabet Edebilirlik (g6:URE), Sektörel Sürdürülebilirlik (g7:SS) ve Kırsal Kalkınmaya Destek Sağlama (g8: KKD) olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Alternatif stratejilerin değerlendirilmesi ve sonuç olarak elde edilen alternatif stratejilerin aldıkları performans değerleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sektör Düzeyi İçin Alternatiflerin Performans Tablosu

	g1 BGFA	g2 KD	g3 DDE	g4 İDS	g5 ÇD	g6 URE	g7 SS	g8 KKD
a1: RGA	2,20	3,90	3,60	1,40	3,20	4,40	4,10	3,00
a2: İAS	3,20	3,40	3,10	2,60	2,70	2,90	3,00	4,00
a3: ARGE	2,00	4,00	3,70	1,90	3,50	4,20	4,30	2,10
a4: HOA	3,30	4,10	3,60	3,50	4,10	3,60	4,10	4,00
a5: BPA	2,70	3,90	4,30	2,30	3,10	4,10	4,10	3,20

Ölçütlerin her biri için tercih yönü, göreli önem dereceleri, farksızlık, tercih ve veto eşik değerleri Tablo 2'de gösterilmiştir. Karar ölçütlerinin ağırlıklarının belirlenebilmesi için ikili karşılaştırmalar matrisi, normalize edilmiş ikili karşılaştırmalar matrisi ve ölçütlerin göreceli önceliklerini gösteren öncelik vektörü hesaplanmıştır. Ağırlıklandırılmış toplam vektör, maksimum özdeğer ve tutarlılık indeksi ise Tutarlılık Oranı'nın hesaplanmasında kullanılmıştır.

Tablo 2. Sektör Düzeyi İçin Sözde-Ölçütlerin Tanımlanması

	g1 BGFA	g2 KD	g3 DDE	g4 İDS	g5 ÇD	g6 URE	g7 SS	g8 KKD
Tercihin Yönü	Artan ↓	Artan ↓	Artan ↓	Artan ↓	Artan ↓	Artan ↓	Artan ↓	Artan ↓
Ağırlık, wj	0,06	0,220	0,154	0,046	0,099	0,194	0,191	0,035
Tanımlamanın Şekli	Direkt	Direkt	Direkt	Direkt	Direkt	Direkt	Direkt	Direkt
Farksızlık Eşiği (α/β)	0/0,2	0/0,2	0/0,2	0/0,2	0/0,2	0/0,2	0/0,2	0/0,2
Tercih Eşiği (α/β)	1	1	1	1	1	1	1	1
Veto Eşiği (α/β)	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Lif Levha sektöründe, sektör düzeyi için ölçütlerin ikili karşılaştırılmaları sonucu elde edilen matris Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Ölçütlerin İkili Karşılaştırmalar Matrisi

	BGFA	KD	DDE	IDS	CD	URE	SS	KKD
BGFA	1	3/8	1/3	11/9	5/6	1/6	1/2	2
KD	8/3	1	2 7/9	19/4	11/4	4/5	14/9	19/4
DDE	3	9/25	1	13/4	13/5	10/9	1	13/4
IDS	9/11	4/19	4/13	1	2/3	2/9	1/3	11/9
CD	6/5	4/11	5/13	3/2	1	1	10/9	19/8
URE	6	5/4	9/10	9/2	1	1	4/3	4
SS	2	9/14	1	3	9/10	3/4	1	219/8
KKD	1/2	4/19	4/13	9/11	8/19	1/4	8/219	1

Normalize edilmiş ikili karşılaştırmalar matrisi ölçütlerin ikili karşılaştırmalar matrisinden yola çıkarak elde edilmiştir (Tablo 4). Bir sonraki aşamada ise göreli öncelik değerleri hesaplanmıştır.

Tablo 4. Normalize Edilmiş İkili Karşılaştırmalar Matrisi

	BGFA	KD	DDE	IDS	CD	URE	SS	KKD
BGFA	0,058190795	0 ,0848203	0,0510631	0,0610204	0,0819273	0,0320337	0,0733803	0,0419379
KD	0,155175454	0,2266673	0,3950205	0,2370130	0,2709407	0,1470496	0,2296056	0,1034832
DDE	0,174572386	0,0816002	0,1420298	0,1621668	0,2565726	0,2055604	0,1386397	0,0708043
IDS	0,047610651	0,0477194	0,0437015	0,0498975	0,0633563	0,0409207	0,0467245	0,0267137
ÇD	0,069828954	0,0824245	0,0546269	0,0748462	0,0985239	0,2034996	0,1621261	0,0517416
URE	0,349144772	0,2833341	0,1278269	0,2245386	0,0985239	0,1854680	0,1969175	0,0871437
SS	0,116381591	0,1457147	0,1420298	0,1496924	0,0886715	0,1391010	0,1472280	0,5963898
KKD	0,029095398	0,0477194	0,0437015	0,0408252	0,0414837	0,0463670	0,0053782	0,0217859

Lif Levha sektöründe, en çok tercih edilen 0,220619 düzeyinde bir öncelik değeri ile Katma Değer Yaratma, ikinci olarak ise 0,194112 ile Uluslararası Rekabet Edebilirlik gelmektedir. 0,190651 düzeyinde bir öncelik değeri ile Sektörel Sürdürülebilirlik üçüncü, Dış Ticaret Dengesine Etki 0,153993 düzeyinde bir öncelik değeri ile dördüncü tercih edilen ölçüt olmuştur. 0,099702 öncelik değeri ile Çevresel Duyarlılık beşinci, 0,060547

ile Bölgesel Gelişmişlik Farklarını Azaltma altıncı, 0,045831 ile İşlendirmeye Destek Sağlama yedinci ve 0,034545 öncelik değeri ile Kırsal Kalkınmaya Destek Sağlama sekizinci olmuştur.

Ölçütlerin göreli öncelik değerleri hesaplandıktan sonra verilen hükümlerin tutarlılıkları hesaplanmıştır. Bu sonuca göre ikili karşılaştırmalar matrisinde ortaya konan tutarlılık derecesi kabul edilebilir sınırlar içerisindedir. Sektörün izleyeceği stratejilerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen uyumluluk matrisi Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Uyumluluk Matrisi

	RGA	İAS	ARGE	HOA	BPA
RGA	1	0.554	0.981	0.498	0.765
İAS	0.637	1	0.583	0.582	0.583
ARGE	0.98	0.566	1	0.522	0.675
HOA	0.906	1	0.937	1	0.891
BPA	0.984	0.832	0.984	0.692	1

Diğer yandan, üstünleme ilişkisinin nihai derecesini gösteren güvenilirlik matrisi ise Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Güvenilirlik Matrisi

	RGA	İAS	ARGE	HOA	BPA
RGA	1	0.554	0.981	0.498	0.765
İAS	0.637	1	0.582	0.582	0.583
ARGE	0.98	0.566	1	0.522	0.675
HOA	0.906	1	0.938	1	0.891
BPA	0.984	0.832	0.984	0.692	1

Grafik 1 temel çözümlemenin sonuçları ile elde edilen iki adet ön-sıralamayı göstermektedir. Azalan Netleştirmede; "Hammadde Olanaklarını Arttırma Stratejisi" ilk sırada yer almaktayken, "İstihdamın Arttırılması Stratejisi" son sırada yer almıştır. Artan Netleştirmede ise; "Hammadde Olanaklarını Arttırma Stratejisi" yine ilk sırada yer almıştır. Son sırada ise, "İstihdamın Arttırılması Stratejisi" ve "ARGE ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi Stratejisi" bulunmaktadır. Büyüme ve Pazar Payının Arttırılması Stratejisi her iki süreçte de ikinci sırada bulunmaktadır.

Duyarlılık Analizleri

Duyarlılık analizlerinden sonra elde edilen nihai sıralamalar temel çözümleme ile elde edilen sıralamayla birlikte Grafik 2'de gösterilmiştir. Hesaplama için, önce bütün eşik değerler % 50 ve % 75 oranlarında arttırılmış, daha sonra ise aynı oranlarda azaltılarak hesaplama yenilenmiştir.

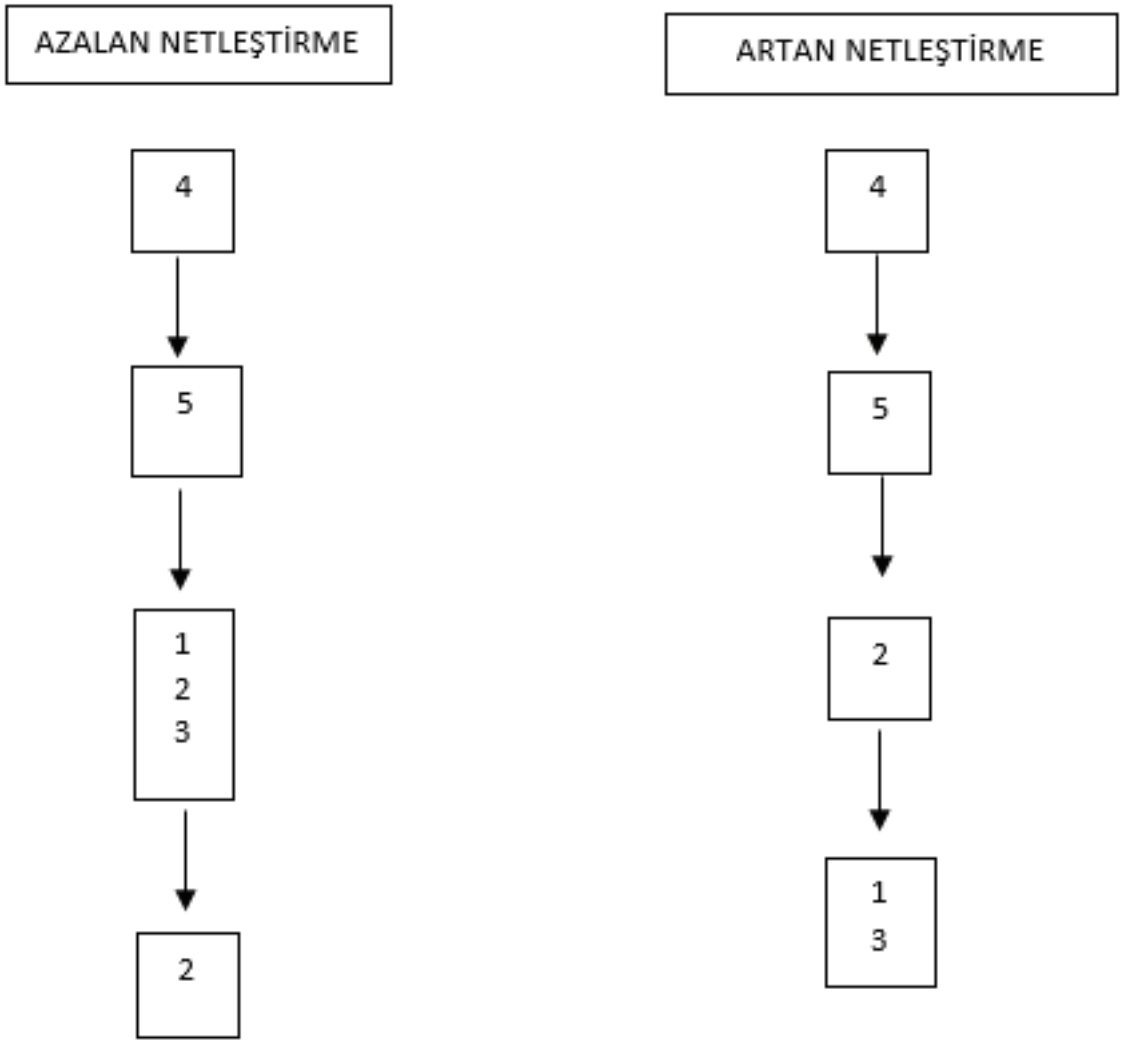

Grafik 1. Lif Levha Sektör Düzeyinde Artan ve Azalan Netleştirme

Bu yenilemeden elde edilen dört çözüm ve temel çözümlemede elde edilen nihai sıralama (C) ile birlikte beş adet sıralamanın sonucu Grafik 2'de birlikte gösterilmektedir. Şekilde "C" ile gösterilen sıralama, Lif Levha sektör düzeyi için elde edilen temel sıralamadır. "A", "B", "D" ve "E" ise duyarlılık analizlerinden elde edilen sıralamalardır.

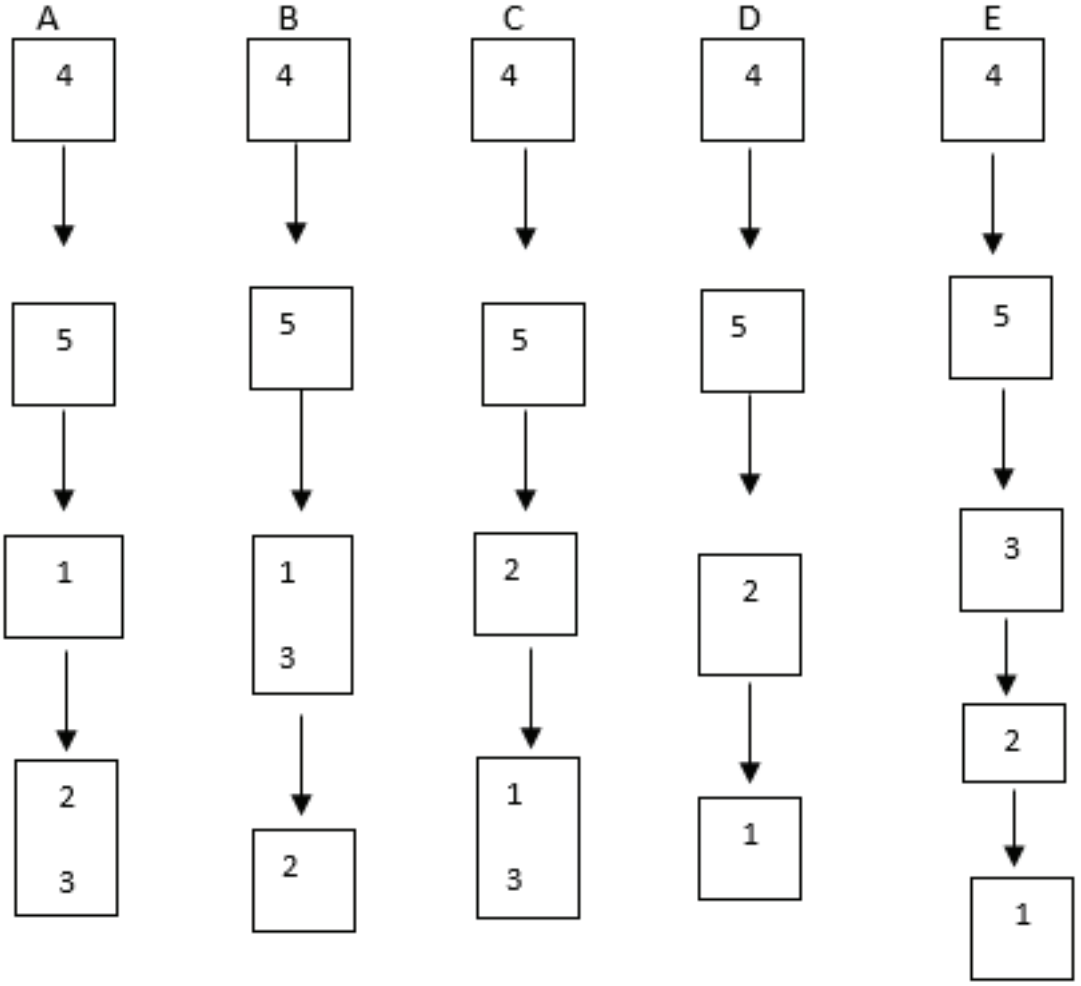

Grafik 2. Lif Levha Sektöründe Duyarlılık Analizi Sonuçları

Temel çözümlemeye göre birinci sırada "Hammadde Olanaklarını Arttırma Stratejisi" görülmektedir. Son sırada ise; "Rekabet Gücünün Arttırılması Stratejisi", ARGE ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi Stratejisi ile birlikte sıralanmıştır. Ortaya çıkan bu sonuçların duyarlılık analizleri sonucunda bulunan sonuçlarla karşılaştırılması gerekmektedir. Bütün yinelemelerde "Hammadde Olanaklarını Arttırma Stratejisi" ilk sırada bulunmaktadır. Yine bütün hesaplamalarda ikinci olarak "Büyüme ve Pazar Payının Arttırılması Stratejisi" gelmiştir.

SONUÇ

Lif Levha sektör düzeyinde de "Hammadde Olanaklarını Arttırma Stratejisi" ön plana çıkmıştır. En yüksek performansa bu strateji sahipken, "Büyüme ve Pazar Payını Arttırma Stratejisi" ikinci strateji olmuştur.

Türkiye'de ormanların mülkiyeti ve işletilmesinin devlete ait olması nedeniyle lif levha sektörünün hammadde sağlamada başvuracağı ilk kaynak ormancılık örgütüdür. Odun hammaddesi ihtiyacı, Orman Genel Müdürlüğü'nden (OGM) tahsisle, köylü pazar satışlarıyla, talaş gibi endüstriyel atıklardan, kavak odunundan ve ithalat yolu ile karşılanabilmektedir. OGM tarafından sağlanan hammadde lif-yonga odunu olarak istihsal edilirken, her ne kadar standartlara uymasa da ihtiyaç nedeniyle yakacak odunun bir kısmı da bu kategoriye eklenmektedir. Ayrıca üretilen kağıtlık odunun lif-yonga üreticilerine tahsis edildiği de bilinmektedir. Miktar ve standart açısından istedikleri düzeyde hammadde tedarik edemeyen üreticiler fiyat açısından da benzer bir durumla karşı karşıyadırlar. Sonuç olarak yerli kaynaklardan hammadde talebinin karşılanamadığı ortadadır.

Odun hammaddesi açığını gidermek amacıyla hızlı gelişen türlerin yetiştirilmesine öncelik verilerek gelişme potansiyeline sahip Lif Levha sektörünün uygun fiyat ve kalitedeki materyali alabilmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla, sektöre hammadde sağlamak üzere kavak yetiştiriciliği teşvik edilmelidir. Aralama ve bakım müdahaleleri sonucu üretim sahasında kalan materyal ise levha üretimine uygun hale getirilmelidir. Kaliteli hammadde temin etmede karşılaşılan güçlükler, artan odun fiyatları ve levha talebi, diğer endüstrilerin rekabeti gibi nedenlerden dolayı tarımsal artıklar alternatif olarak değerlendirilebilir. Hammadde açığını gidermeyi amaçlayan endüstriyel plantasyon yatırımlarının Hazine Müsteşarlığı tarafından desteklenmesini sağlayacak yasal altyapı oluşturulmalıdır. Endüstriyel plantasyonlara ağırlık verilmesi, bunları teşvik edici tedbir ve düzenlemelerin uygulamaya konulmalıdır.

KAYNAKÇA

Bircan, İ., (2002). Kamu Kesiminde Stratejik Yönetim ve Vizyon, *Planlama Dergisi*, 42. Yıl Özel Sayısı, 11-18.

Roy, B., (1991). The Outranking Approach and the Foundations of Electre Methods, Theory and Decision, 31:1, 49-73.

Saaty, T.L., (1996). The Analytic Hierarchy Process, RWS Publications, ISBN 0-9620317-2-0.

Türker, A., (1986). Ağaçlandırmalarda Çok Ölçütlü Karar Verme, Doktora Tezi, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Ustaömer, D., 2005, Orman Ürünleri Endüstrisi Levha Sanayi için MDF'nin Önemi, 1. Çevre ve Ormancılık Şurası, Mart 2005, Tebliğler, Cilt 3, 1073-1080.

Ülgen, H., Mirze, S.K., (2004). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, Literatür Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, E., (1999). Analitik Hiyerarşi Süreci Kullanılarak Çok Kriterli Karar Verme Problemlerinin Çözümü, DOA Dergisi, No: 5, Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayını, 95-122.

SPEKÜLATİF SERMAYE HAREKETLERİ VE ÖNLENMESİ YÖNTEMLERİ

Mehmet ÖZGÜN[1], Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ[2]

[1]Pamukkale Üniversitesi, Çal Meslek Yüksekokulu, Denizli / Türkiye

[2]Pamukkale Üniversitesi, Kale Meslek Yüksekokulu, Denizli / Türkiye

Öz: Finansal sistemin doğuşu ve finansal araçların geçmişten günümüze hızlı bir şekilde çeşitlenerek çoğalması, spekülasyon güdüsü ile kazanç sağlamaya çalışan işlem sayısının da artmasına neden olmuştur. Spekülatif güdü ile gerçekleştirilen işlemlerin izine, M.Ö. 2. yüzyılda, Roma İmparatorluğu döneminde bile rastlamak mümkündür. Ancak gerçekleştirilen işlemin "spekülasyon" adıyla anılmaya başlaması, 1774 yılında Horace Wolpole tarafından yazılan bir mektup ve 1776 yılında Adam Smith tarafından yazılan "The Wealth of Nations" (Ulusların Zenginliği) adlı kitaba dayanmaktadır. İlgili dönemde finansal işlemler üzerinden yapılan bir spekülasyondan bahsedilmese de mal alım ve satımları üzerine gerçekleştirilen spekülatif hareketlerden açıkça söz edilmektedir. 1970'li yıllarda baş gösteren ekonomik şokların ardından yaşanan durgunluğun ve işsizliğin aşılabilmesi için, o günün ekonomisine yön verenler tarafından, serbestleşme hareketleri teşvik edilmiştir. Başta Uluslararası Para Fonu (IMF) olmak üzere Dünya Bankası da kendisine başvuran gelişmekte olan ülkelere finansal serbestleşme reçeteleri önermiştir. Ancak bu serbestleşme çabaları, zaten güçlü ve sistematik bir yapısı bulunmayan ülke finansal yapılarını daha da zor duruma sokmuştur Yabancı sermaye çekebilmek adına yüksek tutulan faiz hadleri, istisna ve muafiyet uygulamaları kısa vadede yoğun bir sermaye girişini sağlamış olsa da, ilgili ülkelerin ekonomilerini dış konjonktürün belirsizliğine ve ürkek olan sermayedarların inisiyatifine mahkum etmiştir. Zaten sağlam olmayan finansal sistemler bu vesileyle daha da kırılgan hale gelmiş ve spekülatif işlemler için eşsiz bir zemin kendiliğinden meydana gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spekülasyon, Spekülatif Sermaye, Sermaye Hareketleri

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından yapılan tanımlama esas alındığında spekülasyon kavramını "vurgun, vurgunculuk", "kurgu" veya "saptırma" olarak tanımlamak mümkündür[1]. Ancak genel bir tanım yapılmak istenirse; bir kimsenin kendi yaptığı tahminlere dayanarak, fiyatında yükselme beklediği ekonomik varlığı satın alması, fiyatında düşme beklediklerini ise satması yoluyla kar sağlaması faaliyetleridir. Eğer tahminler doğru çıkarsa kar elde edilir, tersi bir durumda ise zarar oluşur. Alım satıma konu olan ve fiyatlarında iniş çıkışlar görülen, kolay taşınabilen ve bozulmadan saklanabilen tüm mallar ve finansal varlıklar üzerinde spekülasyon yapılabilir (Şengöz Çelik, 2008: 30).

Nitekim tarihte bilinen ilk spekülatif hareketlerde mal alım ve satımlarında yaşanmıştır. Spekülasyon deyimine ilk olarak 1774 yılında yazılmış bir mektupta rastlanılmakla birlikte bundan iki yıl sonra Adam Smith,

1 http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c18fa97654062.37888251

yayımladığı Ulusların Zenginliği isimli kitabında spekülasyon ve spekülatör olgusuna bilhassa değinmiştir. Spekülatörlerin daha çok pazarların daha büyük olduğu ve çok sayıda alıcı ve satıcının yer aldığı büyük şehirlerde boy gösterdiğinden bahseden Smith, kitabında şöyle demektedir; *"…… gerçekte bu yerlerde (büyükşehirlerde) spekülasyon ticareti adı verilen işte kimi zaman apansız servetler kazanıldığı olmaktadır. Spekülasyoncu tacir, düzgün, tutunmuş ya da iyi tanınmış bir iş alanında çalışmaz. O, bu yıl mısır taciri, ertesi yıl şarap taciri, bir sonraki yılda şeker, tütün veya çay tüccarı olabilir. Olağanüstü karlı olması ihtimalini önceden tahmin ettiği her ticarete burnunu sokar. O işteki karların, öteki işlerdekinin oranına düşebileceğini önceden kestirince, onu bırakır. Bundan dolayı, onun kar ve kayıpları ile başka tutunmuş ve iyi tanınmış ticaret alanındaki kar ve kayıplar arasında orantı bulunmaz. Gözünü daldan budaktan sakınmayan bir serüvenci, bazen birbiri ardına başarılı iki üç spekülasyonla hatırı sayılır bir servet yapabilir. Ama iki üç başarısız spekülasyonla da, bir o kadarını yitirmesi pekala olasılık içindedir"* (Smith, 2007: 93-94).

Spekülasyon, günümüzde, karşıt görüşlerin hakim olduğu bir konudur. Bir bölümü Asya'da olmak üzere, çoğu politikacı, küresel ekonominin spekülatörlerce rehin alındığı uyarısını yapmaktadır. Onlara göre spekülatör, açgözlülük ve korkuyla hareket eden, finansal krizleri yaratan ve bunlardan beslenen asalak bir figürdür. Tutkularının esiri olan bir egoisttir, hezeyanlı ve depresif ruh halleriyle toplumun sınırlı entelektüel görünümünü yansıtırlar. Bu görüşe göre ulusların zenginliği bu azgın canavarın kafese kapatılmasına bağlıdır. Diğerleri, esas olarak da Batılı iktisatçılar, kökten farklı bir yaklaşıma sahiptir. Bu görüşün savunucuları, spekülasyonun esas olarak tehlikesiz ve kapitalist sistemin düzgün işlemesi için gerekli bir güç olduğunu ileri sürmektedirler. Bu bakış açısına göre, konu ister enflasyon rakamlarının sonuçları, ister bir kasırganın kahve üretimi üzerindeki etkileri olsun, spekülatör sonuçta fiyatlara yansıtılacak teni bilgilerin edinilmesini sağlayan bir iletken gibi hareket eder. Spekülatör olmadığı takdirde piyasalar darboğazlarla kilitlenir ve ekonomik krizler daha yaygın biçimde yaşanır. Spekülatör dizginlendiği, iktisatçılarla aynı görüş zemininde durduğu takdirde kapitalizm canlılığını yitirir (Chancellor, 2000: 9-10).

FİNANSAL SPEKÜLASYONLARIN DOĞUŞU

Tarihte bilinen ilk spekülasyon vakasının M.Ö. 2. yüzyılda Romalılar döneminde yaşandığı tahmin edilmektedir. Roma finans sitemi o tarihe kadar modern kapitalizmin birçok özelliğini geliştirmişti. Roma yasaları serbest mal ticaretine izin verdiği için piyasalar canlanmış, faizle borç para verilmeye başlanmıştı. Para değişimi yapanlar yabancı paralarla alışveriş yapabiliyor ve roma topraklarında ödemeler banker bonoları ile gerçekleştirilebiliyordu. Gemiler ve diğer mülkiyet biçimleri için ilkel bir sigortacılık türünün yanı sıra, kredi fikri de gelişmişti. Roma devleti, vergi toplamaktan tapınak inşaatına kadar işlevlerinin çoğunu *publicani* olarak bilinen kapitalist cemaatlere ihale etmişti. Günümüz ortaklıkları gibi publicaniler de mülkiyetleri kısım (partes) ya da hisselere bölünmüş, üyelerinden bağımsız faaliyet gösteren yasal organlardı. Her birinin icra kurulları, genel muhasebeleri (tabulae - cetvelleri) vardı ve zaman zaman hissedar toplantıları düzenlerlerdi. Çoğu ciddi kuruluşlardı ve on binlerce köle çalıştırıyorlardı. İki tür hisse mevcuttu: büyük kapitalistlerin elindeki icra gücü olan ve *socii* olarak bilinen büyük hisseler ve *particulae* adı verilen küçük hisseler mevcuttu. Tescilsiz particulae hisseleri, günümüzün tezgah üstü piyasalarında işlem gören kağıtlar gibi gayri resmi olarak alınıp satılabiliyordu. Roma senatörü Vatinius yolsuzlukla itham edildiğinde, "en değerli oldukları dönemde şantajla

hisse alıp almadığı" sorusu kendisine yöneltilmişti. Eldeki deliller tam anlamıyla kanıtlamaya yetmeyecek ölçüde zayıf olsalar da, bunlar muhtemelen tarihin ilk spekülatif hareketiydi (Chancellor, 2000: 4-5).

SERMAYE HAREKETLERİNİN KONTROLLERİ ve NEDENLERİ

Sermaye kontrolleri, uluslararası sermaye hareketlerinin hacmini, yönünü, niteliğini ve zamanlamasını etkilemeye yönelik olarak gerçekleştirilen resmi düzenlemelerdir. Ülkeler sermaye hareketlerini ekonomik ve politik nedenlerden dolayı kontrol etmek isteyebilirler (Vergil, 2002: 20). Ülkelerin ekonomik büyümelerinin karakterleri, ilgili ülkelerin gelecekleri açısından oldukça önemli bir olgudur. Yaşanan ekonomik büyüme ve kalkınma hamlelerinin kalıcı bir refah oluşturması genellikle, spekülatif sermaye hareketlerinden daha ziyade doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile mümkün olacaktır.

Sermaye kontrollerinin nedenleri ve sonuçları üzerinde iktisatçılar arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Sermaye kontrollerine olumlu yaklaşan iktisatçılara göre bir ülke, eğer spekülatif bir saldırı ya da panik nedeniyle dış ödemelerinde bir bunalımla karşılaşır ve standart politikalar bu durumdan çıkmak için etkisiz kalırsa, ekonomiyi istikrara kavuşturmak için sermaye kontrollerine başvurulabilir. Sermaye kontrolleri ile ilgili ikinci görüş ise daha çok uzun vadeli sonuçlar üzerinde durmakta ve sermaye kontrollerinin uzun vadede, ülkeye yabancı sermaye girişlerini caydırıcı bir rol oynayarak ülkelerin uzun dönemli büyüme performansını olumsuz yönde etkileyeceğini öne sürmektedirler (Keskin, 2009: 152-153).

Her ülkenin ekonomik ve finansal koşulları farklı olmakla birlikte, ülkelerin sermaye hareketlerine kısıtlama ve kontrol getirmelerinin nedenlerinin genel olarak aşağıdaki şekilde ifade edilmesi mümkündür (Akyol Eser, 2012: 43):

- Kısa vadeli sermaye hareketlerinin artması ile oluşabilecek döviz kuru istikrarsızlıkları ve ödemeler dengesi krizlerinin önlenmesi,
- Yurtiçi tasarrufların yurtiçi yatırımlarda kullanılmasını sağlamak ve yabancıların yurtiçi üretim faktörlerine sahip olmalarını sınırlamak,
- Yurtiçi finansal aktifler, gelir ve servet üzerinden kamu yetkililerine vergileme olanağı sağlamak,
- Yurtdışına çıkabilecek sermaye akımlarını önlemek,
- Yurtiçi ekonomik dengeleri, uluslararası faiz ve kur dalgalanmalarından yani dış şoklardan korumak.

Yukarıda bahse konu nedenler ışığında değerlendirildiğinde ülkemizde de finansal sermaye hareketlerinin dikkatle takip edilmesi gerekliliği gözlerden kaçmayacaktır. Nitekim ülkemizde son dönemde yaşanan 1999 ve 2001 krizleri ile 2008 yılında tüm dünyada etkileri hissedilen finansal krizin nedenleri arasında dünyada serbestçe dolaşabilen bu sermaye akımlarının etkisi halen daha tartışılmaktadır. Ülkemizin halen daha mevduata yüksek faiz ödemesi yapan, devlet iç borçlanma senetlerine belirli ölçülerde sağladığı istisna ve muafiyetlerle cazip kılan bir yapısı olduğu söylenebilir.

Ülkeye giriş yapan net doğrudan yatırım miktarı ile portföy yatırımlarının karşılaştırılması, sermaye hareketlerine karşı duyarlı ve tedbirli olmamız gerektiği konusunda fikir vermesi açısından önemlidir.

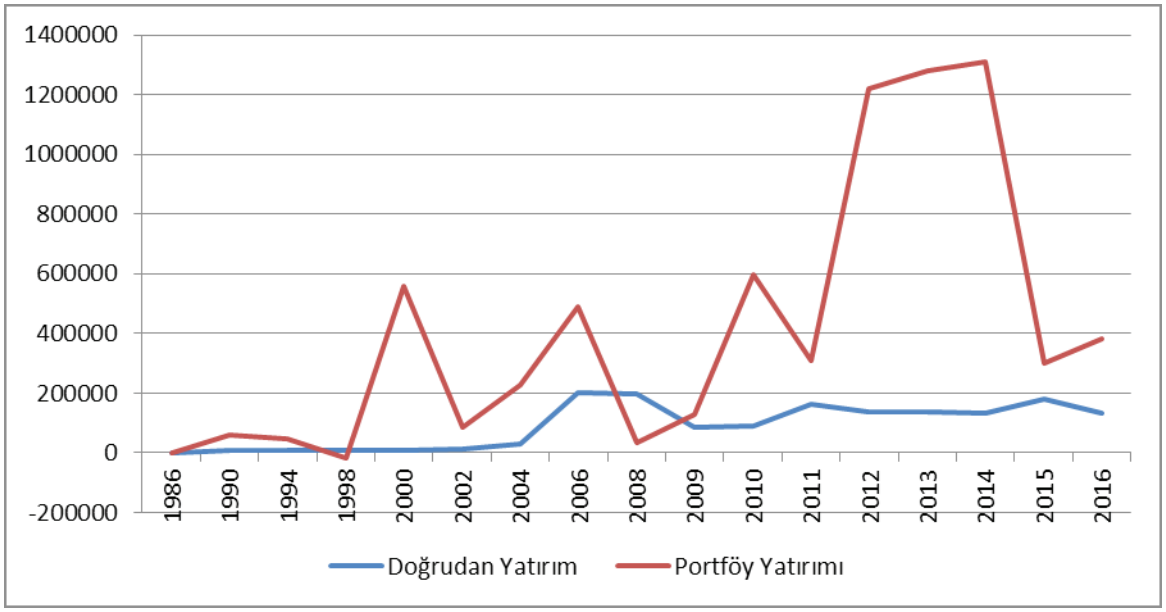

Grafik 1. Türkiye Açısından Doğrudan Yatırımlar ve Portföy Yatırımları (1986 - 2016)[2]

Yukarıda yer alan grafikte de görülebileceği gibi ülkemize giriş yapan doğrudan yatırım miktarı aşırı bir oynaklık göstermemekle birlikte portföy yatırımlarının inişli – çıkışlı seyri konjonktürel durumla olan bağlantılarını görmemiz açısından önemlidir. Ülkelerde yaşanan başta siyasi istikrarsızlık beklentileri olmak üzere, iktisadi sisteminde sorgulanmaya maruz kaldığı dönemlerde hızla sermaye çıkışlarının yaşandığı söylenebilir. 2000'li yılların başında yaşanan ekonomik kriz başta olmak üzere, 2008 yılında yaşanan finansal kriz, Haziran 2011 milletvekili genel seçimleri, 2013 yılının Mayıs ayında başlayan ve "Gezi Parkı Eylemleri" olarak bilinen süreç ile 2013 yılı sonunda yaşanan ve adına "Yolsuzluk Soruşturması" denen sürecin, ürkek ve hassas olan sıcak para hareketlerini nasıl etkilediği grafik üzerinde görülebilmektedir. Bahse konu zaman dilimlerinde hızla yaşanan sermaye çıkışları ilgili dönemlerde faiz ve döviz kurları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu durum başta hazinenin olmak üzere özel kesimin de borçlanma maliyetlerine olumsuz yansımıştır.

SERMAYE KONTROLLERİNİN ÇEŞİTLERİ

Sermaye hareketlerinin kontrolünün sağlanabilmesi için doğrudan (idari) ve dolaylı (piyasa temelli) yöntemlerin kullanılması mümkündür. Bunlarla birlikte, sermaye hareketlerinin kontrol edilebilmesi açısından küresel bir yöntem olan "Tobin Vergisi"nden de bahsetmek mümkündür. İdari kontroller genellikle sınırlandırma ve yasaklama yöntemleri ile sağlanmaya çalışılmakla birlikte piyasa temelli kontrol yönteminde ise sermaye hareketleri daha maliyetli bir yapıya dönüştürülerek bu tip hareketlerin engellenmeye çalışılması söz konusudur.

2 https://data.worldbank.org, Sitesinde Yer Alan Veriler Kullanılarak Tarafımızca Derlenmiştir.

❖ **Sermaye Hareketlerinin Doğrudan (İdari) Kontrolü**

Doğrudan kontroller, açık yasaklamalar, miktar kısıtlamaları, yani sermaye üzerine limitler koyma, ya da onay süreci ile sermaye işlemlerinin veya ilgili ödemelerin ve fon transferlerinin kısıtlanmasıdır. Finansal işlemlerin gerçekleştirilmesinde en fazla kullanılan mekanizma bankalar olduğu için, bu tür kontrollerin temel özelliği, sermaye akımlarının kontrolleri için bankacılık kesimine idari yükümlülükler getirilmesidir. Bu tür kontroller, genellikle ani sermaye çıkışlarından dolayı, döviz kurunda meydana gelen dalgalanmaların önlenebilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Doğrudan kontrollerin yaptırım gücü, dolaylı kontrollere göre çok daha fazladır (Keskin, 2009: 153-154).

Sermaye kontrolleri için gerçekleştirilen doğrudan kontrolleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Akyol Eser, 2012: 45);

- Yabancı sermaye hareketlerine belirli sınırlamalar getirilmesi ve işlemlerin izne tabi olması.
- Döviz kurları ve faiz oranları üzerine sınırlamalar getirilmesi.
- Yabancıların, özellikle kısa vadeli menkul kıymetler başta olmak üzere, yatırım yapabilecekleri aktiflere sınırlamalar getirilmesi.
- Yabancı yatırımcıların mali kurumlara sahip olmalarının yasaklanması ve zorlaştırıcı koşullar getirilmesi.
- Bankaların yurtdışı işlemlerine ve yabancılar ile yaptıkları yurtiçi işlemlerine yüksek munzam karşılıklar getirilmesi.
- Bankaların ve diğer mali kurumların açık döviz pozisyonu tutmasına sınırlamalar getirilmesi.
- Kısa vadeli yurtdışı borçlanmalara sınırlamalar getirilmesi ve bu sınırlamalar üzerine vergiler konulması.

❖ **Sermaye Hareketlerinin Dolaylı (Piyasa Temelli) Kontrolü**

Piyasa temelli kontrollerde, sermaye hareketlerinin maliyetinin arttırılması ve bu yolla işlem hacminin kısıtlanması amaçlanır. Bu amaçla başta vergisel önlemler olmak üzere, ikili veya çoklu döviz kuru sistemleri, kazançsız rezerv uygulaması ile diğer piyasa önlemleri kullanılabilmektedir.

Çoklu döviz kuru sistemi: Katlı kur sistemi de denilen bu uygulamada, ulusal paranın diğer yabancı paralara göre değerinin ödemeler bilançosunun değişik kalemlerine göre farklı olarak belirlendiği döviz kurunun söz konusu olduğu bir kur sistemidir. Bu sistemde; turistik harcamalara, sermaye transferlerine, işçi dövizlerine ve hammadde ithaline farklı kur uygulamak mümkündür. Hükümet bu sistemde ticari işlemler için gerekli krediyi görece istikrarlı bir kurdan sağlarken, sermaye işlemlerine uygulanan kur farklılaştırılarak bu işlemlerin maliyeti artırılabilmektedir[3].

3 www2.aku.edu.tr/~mmasca/7_hatfa_%20Ulus_Ser_Har_Eko_Etki.doc

Kazançsız rezerv zorunluluğu: Sınır ötesi akımların dolaylı vergilendirilmesi, faizsiz zorunlu rezerv/ mevduat karşılığı ayrılması yöntemiyle en çok başvurulan piyasa temelli sermaye kontrollerinden birisidir. Bu uygulamada, banka ya da banka dışı kurumların kendi hesaplarındaki sermaye girişlerinin ya da yabancı para net pozisyonlarının belirli bir oranını, yerli para ya da döviz cinsinden, merkez bankasına faizsiz mevduat olarak yatırmaları şart koşulur. Bu uygulamanın amacı, kısa vadeli sermaye girişlerini uzun vadeye yayarak ülkeyi spekülatif sermayenin zararlarından korumaktır (Keskin, 2009: 155).

Diğer piyasa önlemleri: Spekülatif sermaye hareketlerinin önlenebilmesi için alınabilecek bir dizi başka önlemlerde vardır. Bunlardan biri "trading halts" uygulamasıdır. Buna göre, kriz ortamının oluşması halinde sermaye piyasaları geçici olarak işleme kapatılabilmekte ve sermayenin kaçışı sınırlandırılmaya çalışılmaktadır. Diğer uygulama ise "target zone" olarak bilinen ve uluslararası işbirliğine dayanan önleyici bir uygulamadır. Buna göre gerçekçi olmayan kur değişimleri engellenmeye çalışılarak spekülatif sermayenin kur değişimlerinden fayda sağlaması ve bu sayede arbitraj geliri elde etmesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

❖ **Spekülatif Sermaye Hareketlerinin Sınırlandırılmasında Vergisel Önlemler**

Sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi konusu ilk defa Keynes tarafından önerilen transfer vergisi ile gündeme gelmiştir. Keynes 1936 yılında, finansal piyasalarda uygulanacak işlem vergilerinin kısa vadeli spekülasyonu engelleme ve uzun vadeli yatırımları teşvik etme konusunda potansiyel rolüne dikkat çekmiştir. Keynes'e göre, hisse senedi piyasasında uygulanacak böyle bir vergi, amacı kısa vadeli alım satım karı elde etmek olanları etkileyecek, temel göstergelere bakarak yatırım yapanları ise etkilemeyecektir (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 72).

Bu konuda ki diğer görüşleri ise, Barry Eichengreen ve Charles Wyplosz tarafından geliştirilen "Eichengreen ve Wyplosz Vergisi", Paul Bernd Spahn tarafından ileri sürülen "Spahn Vergisi" ve son olarak James Tobin tarafından ileri sürülen "Tobin Vergisi" olarak belirtmek mümkündür.

Eichengreen ve Wyplosz Vergisi : Barry Eichengreen ve Charles Wyplosz, sermaye çıkışları üzerinden alınacak bir vergi ile sermayenin yurtdışına ani çıkışlarından kaynaklanan ödemeler dengesi sorunlarının hafifletilebileceğini ve bu sayede uluslararası finansal dalgalanmaların büyük oranda azaltılabileceğini ileri sürmüşlerdir. Tobin Vergisi tüm dünyada uygulanması önerilen bir çözüm aracıyken Eichengreen ve Wyplosz'un önerisi ülkeler tarafından tek başlarına da uygulanabilecektir. Uluslararası sermayenin ülkeye girdiği tarihten çıkışına kadar geçen süre boyunca vergi oranının kademeli olarak düşürülmesi önerilmekte, böylece ülkeye kısa vadeli spekülatif amaçlarla giren yatırımcıların getirileri ciddi oranda azaltılırken, daha uzun vadeli yatırımların fazla bir vergi yüküyle karşılaşmaması mümkün olabilecektir (Söylemez ve Demirci, 2013: 98).

Spahn Vergisi : Spahn vergisi 1995 yılında Goethe Üniversitesi'nden Paul Bernd Spahn tarafından önerilmiş olan ve döviz kurlarındaki aşırı oynaklığı hedefleyen bir vergidir. Spahn vergisinin dayandığı temel fikir normal zamanlarda likidite işlemleri ile spekülatif alım-satım işlemlerini ayırt etmenin imkansız olduğudur. Bu nedenle Spahn vergisi iki katmanlı olarak tasarlanmıştır. Öncelikle oldukça küçük oranda bir finansal

işlemler vergisinin daima alınması öngörülmektedir. Öte taraftan ise döviz alım satım işlemlerinde sadece döviz piyasasında aşırı oynaklığın ortaya çıktığı durumlarda alınacak ve can yakıcı oranda olacak bir vergi söz konusudur. Böylelikle Spahn vergisi normal zamanlarda likidite durumuna bağlı olarak ortaya çıkan ve piyasa bozucu olmayan alım-satım işlemlerinin vergi ile cezalandırılmamasını, ancak döviz kurlarında aşırı oynaklık oluştuğunda devreye otomatik olarak girecek bir vergi oranı artışı ile spekülatif işlemlerin caydırılmasını ve hemen oynaklığın düşürülmesini öngörmektedir (Söylemez ve Demirci, 2013: 99).

Tobin Vergisi : James Tobin, spekülatif amaçlı uluslararası sermaye hareketlerinin giderek artmasının neden olduğu finansal ve ekonomik dalgalanmaları önlemek ve ulusal politikaları piyasanın diktatörlüğünden korumak için, dövizlerin çevrilmesini içeren bütün uluslararası kambiyo işlemlerini etkileyecek bir verginin uygulanmasını önermiştir (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 72). Ulusal para otoritelerini finansal piyasaların yarattığı risklere karşı korumak, döviz kurlarında istikrarı sağlamak ve ilave gelir elde etmek amacıyla önerilen Tobin vergisi, James Tobin tarafından yapılan ilk öneriden bu yana tartışıla gelmektedir. Sermaye giriş ve çıkışlarının % 0.1 veya % 0.2 gibi düşük bir vergiye tabi tutulması halinde, uzun vadeli yatırımlar ve dış ticaret üzerinde ihmal edilebilir olumsuz etkiler meydana gelse bile, ekonomik krizlere yol açan kısa vadeli spekülatif sermaye akımları üzerinde önemli bir vergi yükü oluşturularak bu tip akımlar cezalandırılabilir. Verginin parasal işlemler üzerinden alınması, bu işlemlerin sayısına bağlı olarak vergi yükünün artmasına yol açar. Bu nedenle parasal muamele vergisi kısa vadeli faiz arbitrajlarını engelleyebilir, döviz kurlarındaki küçük çaplı oynaklığın çekiciliğini azaltır ve önemli miktarda gelir getirir (Kargı ve Karayılmazlar, 2009: 30).

Gelişen teknolojik yöntemler ve çeşitlenen yatırım enstrümanları sermayenin hızlı dolaşımı için fırsat doğurmuştur. Buna karşın emek ve malların dolaşımı sermayeye nazaran daha yavaş olmaktadır. Bu konuya dikkat çeken Tobin, "mallar ve emek, uluslararası fiyat hareketlerine karşı akışkan fonlardan daha yavaş hareket ederler" demiştir. Bunun nedeni reel sektördeki işlemlerin ve malların, dolaşımının yavaş ve daha maliyetli olması ile ilişkilidir. Oysa finansal piyasadaki işlemler hem daha düşük maliyetli hem de daha süratlidir (Eichengreen, vd., 1995: 428). Bu nedenle finansal işlemlerin vergilendirilmesi hem kısa vadeli spekülatif sermaye hareketlerinin karlılıklarını düşürmede hem de işlem adetlerinin kontrol edilebilmesinde etkili olabilir. Yine Tobin'in kendi ifadesi ile, "aşırı yağlanmış olan uluslararası döviz spekülasyonu çarkının dişlerinin arasına bir miktar kum serpmek" yararlı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

SONUÇ

Tarihin çok eski çağlarından başlayıp günümüze kadar uzanan spekülasyon güdüsü ile hareket etme anlayışı, kimi zaman aşırı karlı olabilse de birçok zaman zarar doğurabilen bir girişim türüdür. Önceleri mal değerleri üzerinden yapılan ve karlı olabileceği düşünülen ticaret alanlarına yönelen spekülasyon faaliyetleri günümüzde daha çok sermaye yatırımları üzerine yoğunlaşmış görünmektedir. Emek faktörünün, malların ve yeni üretim tekniklerinin bir bölgeden başkasına taşınması, ulaşım ve iletişim ağı her ne kadar günümüzde gelişmiş olsa da halen daha sermayenin hareketliliği kadar ucuza gerçekleştirilememektedir.

Bununla birlikte özellikle gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, ülkelerin ihtiyaç duyduğu yabancı sermaye için uyguladıkları kolaylaştırıcı politikalar, sermaye hareketliliğini hem daha cazip hem de çoğu

zaman daha karlı kılmaktadır. Teknolojik gelişmelerin avantajlarını da yanına alan sermaye hareketleri, çoğu zaman hiçbir engele veya zorluk oluşturabilecek bir faktöre takılmadan serbestçe dünyanın birçok bölgesinde dolaşabilmektedir.

Birçok ülke tarafından kısa vadede bir genişletici ve refah arttırıcı etki oluştursa da, sıcak para, orta ve uzun vadede çok dikkatle yaklaşılması ve izlenmesi gereken bir varlık türüdür. Dünya genelinde yaşanan hızlı serbestleşme hamleleri ve ülkelerin yabancı sermayeyi elde etme istekleri onlar için sürekli daha karlı alanların oluşmasına neden olmaktadır. Bulundukları bölgede oluşabilecek en küçük bir tedirginlik, rahatlıkla başka bölgelerde ki alanlara kaymalarına neden olabilmekte ve çıkış yaptıkları ülkelerde derin izler bırakılmasına neden olabilmektedirler.

Dünya genelinde yaşanan Meksika, Şili, Brezilya başta olmak üzere birçok krizde bu tip sermaye hareketlerinin etkisinin varlığı halen daha tartışılmaktadır. Ülkemizde de, 1999 ve 2001'de yaşanan olumsuz gelişmelere birde hızlı sermaye kaçışları eklenince, krizin daha da derinleşmesi ve çok daha fazla alanı ve kişiyi etkilemesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Yaşanan gelişmeler neticesinde her ne kadar ekonomik ve siyasi istikrar sağlayıcı açıklamalar ve çalışmalar yapılmış olsa da, ürkek olan sermayenin geri dönüşü kısa zamanda sağlanamamıştır.

Dünya genelinde sürekli hareket halinde olan sermayenin kısa vadeli ve spekülatif etkilerinden korunmak için, ülkelerin kendi başlarına alabilecekleri önlemlerin varlığının yanında uluslararası tedbirlerinde alınması gerektiğini savunanlar vardır. Tüm ülkeleri aynı strateji çevresinde toplamak ve ortak bir amaca hizmet edecek önlemlerin uygulanmasını sağlamak oldukça zor bir girişimdir. Etkin bir mücadele amaçlanıyorsa tüm ülkelerin mutabık kalacağı bir düzenlemenin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Kurulacak ilgili sistemin kontrolünün ve koordinasyonunun kim tarafından yapılacağı, elde edilecek olan vergi gelirinin nerede toplanıp nasıl paylaştırılacağı, ilgili düzenlemelere taraf olmasına rağmen bunlara uymayanlara karşı nasıl yaptırımlar uygulanacağı gibi hususların açıkça tanımlanmasına ihtiyaç duyulacaktır. Aksi takdirde sermaye, kendisine karşı koruyucu ve karlılığını azaltıcı düzenlemelerin yapıldığı ülkelerden bu önlemlere katılmayan ülkelere doğru hızla akmaya başlayacaktır. Bu da istenen sonuçların alınmasını engelleyecektir.

KAYNAKÇA

Akyol Eser, K., (2012), Finansal Serbestleşme Sürecinde Artan Kısa Vadeli Sermeye Hareketleri: Türkiye Ekonomisine Etkileri ve Politika Araçları, T.C. Maliye Bakanlığı Mesleki Yeterlilik Tezi, Ankara.

Chancellor, E., (2000), Devil Take The Hındmost – A History of Financial Speculation. Penguin Group, New York.

Eıchengreen, B., Tobin, J., ve Wyplosz, C., (1995), "Two Cases for Sand in the Wheels of International Finance", *The Economic Journal*, 105 (428): 162-172.

Kargı, N. ,ve Karayılmazlar, E., (2009), "Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerindeki Etkinsizlik Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:14, Sayı:3, Isparta

Keskin, N., (2009/1). "Semaye Kontrolleri: Nedenleri, Türleri ve Ülke Deneyimleri". *Sosyoekonomi Dergisi,* Sayı: 9.

Saraçoğlu, F. ve Şahan, Ö., (Ekim - Aralık 2004). "Tobin Vergisi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği". *Sayıştay Dergisi*, Sayı:55, Ankara.

Smith, A., (2007). An Inquıry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. Metalibri, Amsterdam.

Söylemez, A., ve Demirci, S., (2013). "Uluslararası Sermaye Akımlarının Kontrolü ve Avrupa Birliği'nin Konuya Yaklaşımı Hakkında Bir İnceleme". *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 21, Sayı: 1, İstanbul.

Şengöz Çelik, F., (2008). Uluslararası Piyasalarda Spekülatif Para ve Sermaye Hareketliliği ve Tobin Vergisi, Carry Trade, Hedge Fonlar ve Diğer Spekülatif Hareketler. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Maliye Bakanlığı, Ankara.

Vergil, H., (2002). Sermaye Hareketlerinin Kontrolü ve Özel Yatırım Üzerine Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (1): 19-33.

https://data.worldbank.org, (E.T. 11.11.2018)

http://www.tdk.gov.tr, (E.T. 22.10.2018)

www2.aku.edu.tr

ÖĞRETMENLERİN ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİME YÖNELİK TUTUMLARI İLE KÜLTÜREL ZEKA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

BURHAN ÇAPRİ[1], MERVE KÜBRA UĞUR[2]

[1]Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, Mersin / Türkiye

[2]Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, PDR Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin / Türkiye

Öz: Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile kültürel zeka düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek ve kültürel zeka düzeylerinin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarını yordamadaki katkılarını incelemektir. 2018-2019 Eğitim-Öğretim döneminde Mersin Belediye sınırları içerisindeki farklı okul türlerinde çalışmakta olup, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 130'u (%65.7) kadın, 68'i (%34.3) erkek olmak üzere toplam 198 öğretmenden oluşan araştırma grubuna, çokkültürlü eğitim tutumlarını belirlemek amacıyla ''Öğretmenlerin Çokkültürlü Tutum Ölçeği (ÖÇTÖ)'' , kültürel zeka düzeylerini belirlemek amacıyla ''Kültürel Zeka Ölçeği (KZÖ)'' ve "Kişisel Bilgi Formu" uygulanmıştır. Verilerin analizinde, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile kültürel zeka düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek üzere Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada hata payı 0.01 ile 0.05 olarak kabul edilmiştir. Bulgulara bakıldığında, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanları ile kültürel zeka alt ölçek puanları arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak yapılan korelasyon analizisonucunda çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanları ile kültürel zekanın bilişötesi ($r= .61, p< .01$), bilişsel ($r= .15, p< .05$), motivasyonel ($r= .55, p< .01$) ve davranışsal ($r= .37, p< .01$) alt ölçekleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Ayrıcakültürel zeka alt ölçeklerinin tümünün öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarına ilişkin varyansın%46'sını açıklayarak çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarının anlamlı yordayıcıları ($R= .68, R^2= .46, p<.01$) olduğu bulunmuştur. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmenler, Çokkültürlü Eğitim Tutumu, Kültürel Zeka

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Küreselleşen dünyada eğitim sisteminde farklılıklara duyulan ihtiyaçlar kaçınılmazdır ve dolayısıyla bu anlamda çokkültürlü toplumlarda, farklı kültürlere sahip öğrencilerin eşit eğitim alabileceği ortamlara ihtiyaç duyulmaktadır (Durmuş, 2017). Toplumsal, teknik ve bilimsel olarak çeşitli gelişmeler ve bireye bakış açısında meydana gelen değişimler, eğitimde bireysel farklılıklar açısından, kültürel özellikleri önemseyerek uygulayan eğitim politikalarını da beraberinde getirmektedir (Rengi, 2014). Kültürel çeşitliliğin olduğu toplumlarda 'kültür - insanlık - öğrenme ve öğretme' arasında ilişkiler vardır ve bunları yok saymak doğru değildir (Gay,

1994). Çokkültürlü eğitim, eğitimi etnikleştirmekten uzaklaştırmakta, kültürleri ortak bir çatıda toplamaktadır. Ayrıca çokkültürlü eğitimin, eğitimde eşitliği sağlamak, insanlara ve kültürel değerlere saygıyı arttırmak, önyargıları kırmak ve eleştirel bakış açısı getirmek gibi önemli eğitimsel işlevleri bulunmaktadır. Bunlar sayesinde de ulusal birlik, barış ve demokrasiye katkı sağlanmaktadır (Yazıcı, Başol ve Toprak, 2009).

Türkiye'de eğitim – öğretim programları çokkültürlü eğitim açısından yetersiz görülse de, programın temel felsefesi olan yapılandırmacı yaklaşımın kapsamındaki konular ile çokkültürlü eğitimin kapsamındaki konuların örtüşmesi olumlu bir gelişme olarak düşünülmektedir (Arslan, 2016). Toplum ve okulda çokkültürlülük göz önünde bulundurulduğunda ve her öğrencinin birey olarak kendine özgü kabul edilmesi gerçeğinden hareketle çokkültürlü eğitim etkinlikleri kaçınılmaz olmaktadır (Toprak, 2008).

Kültürel zekânın, duygusal zekâ ve sosyal zekâ gibi benzer zekâ türleriyle ilişkili olduğu ancak onlardan ayrı bir zekâ türü olduğu belirtilmektedir (Ang ve Van Dyne, 2008). Kültürel zeka, farklı kültürlerden bireylerin olduğu ortamlarda, bireylerin birbirlerini doğru bir biçimde anlama, kendini ifade etme ve etkili bir şekilde iletişimi sürdürebilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Plum, 2007). Bu bağlamda, çok kültürlü yapıya sahip toplulukların kültürel zekanın faydaları konusunda bilgi sahibi olmaları önemli olmaktadır (Dilek, 2014). Dolayısıyla kültürel zenginliğin olduğu, çokkültürlü eğitim ortamlarında öğretmenlerin de kültürel zeka düzeylerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

İlgili alan yazın incelendiğinde çok kültürlü eğitime yönelik tutum, çokkültürlü kişilik özellikleri, çokkültürlü yeterlilikleri ve bazı demografik değişkenlerle ele alındığı çalışmalar (Akman ve İmamoğlu Akman,2017; Başbay ve Bektaş, 2009; Bulut ve Sarıçam, 2016; Çoban, Karaman ve Doğan, 2010; Coşkun, 2012; Damgacı ve Aydın, 2013; Demir, 2012; Demir ve Başarır, 2013; Demircioğlu ve Özdemir, 2014; Özdemir, 2018 ; Polat, 2009; Polat ve Kılıç, 2013; Sarıçam, 2014; Yazıcı ve arkadaşları, 2009; Taştekin ve arkadaşları, 2016) ve çokkültürlü eğitim tutumunun kültürel zeka ile çalışıldığı çalışmalar (Gezer ve Şahin, 2017; Koçak ve Özdemir, 2015; Yaşar Ekici, 2016) göze çarpmaktadır. Öğretmenlerin, insan haklarına ve farklı kültür, din, dil ve etnik kökene saygı, empati yapabilme, demokratik olma, tüm farklılıkları kucaklama ve eşit şekilde davranma gibi anlayış ve becerileri edinmesi, farklı kültürel veya etnik arka planlardan gelen öğrencilerin akademik başarısı için oldukça önemlidir (Kaya, 2014). Birçok meslek için gerekli olan yetkinlikler çağın getirileri ile şekillenmekte olup bu anlamda öğretmenlik mesleği için de önemli olduğu düşünülmektedir. Küreselleşen dünya ve yaşanılan yüzyılın getirilerine bakılacak olursak, çok çeşitli kültürlerin olduğu ve bireysel farklılıkların belirginleştiği eğitim ortamları kaçınılmaz olmaktadır. Bu anlamda çokkültürlü eğitim tutumu ve kültürel zeka eğitim ortamında önemli hale gelmiş olmakta ve bu iki değişkenin ilişkisine yönelik yapılan çalışmaların da azlığı nedeniyle farklı bir öğretmen grubunda incelenmesi bu araştırmanın temelini oluşturmuştur.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile kültürel zeka düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek ve kültürel zeka düzeylerinin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarını yordamadaki katkılarını incelemektir.

KAPSAM

Bu araştırmanın çalışma grubunu Mersin Belediye sınırları içerisindeki farklı okul türlerinde çalışmakta olup, 2018-2019 Eğitim-Öğretim dönemi Eylül semineri birinci haftasında yapılan 'Kapsayıcı Eğitim Geçici Koruma Altındaki Çocuklarla Çalışma Modülü' eğitimine katılan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 130'u (%65.7) kadın, 68'i (%34.3) erkek olmak üzere toplam 198 öğretmenden oluşturmaktadır. Yaş ranjı 23 ile 65 arasında değişen öğretmenlerin 5'i (%2.5) 1-5 yıl, 14'ü (%7.1) 6-10 yıl, 49'u (%24.7) 11-15 yıl, 67'si (%33.8) 16-20 yıl ve 61'i (%31.8) 21 yıl ve üzeri çalışma süresine sahiptir.

YÖNTEM

Bu araştırmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile kültürel zeka düzeyleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve kültürel zeka düzeylerinin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarını yordamadaki katkılarının incelenmesi amaçlandığı için betimsel yöntemle yapılmış ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarıyken, bağımsız değişkenleri kültürel zekanın bilişötesi, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal alt ölçek puanlarıdır.

Veri Toplama Araçları

Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim Tutum Ölçeği (ÖÇTÖ) : Ponterotto ve arkadaşları tarafından 1998 yılında geliştirilmiş ''Öğretmenlerin Çokkültürlü Tutum Ölçeği'', Yazıcı ve arkadaşları (2009) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum düzeylerini belirleme amacıyla geliştirilmiş ölçeğin orijinali 20 maddeden oluşmaktadır. 5'li likert tipinde, tek boyutlu bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe formunda, ülkemizde yeni bir kavram olduğu ve pek bilinmediği için doğru şekilde çalışmayan 3. ve 16. maddeleri çıkarılarak ölçek 18 maddeye düşürülmüştür. Ölçeğin 18 maddelik yeni halinde 12 pozitif ve 6 negatif ifade bulunmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .75 olarak belirlenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar çokkültürlü eğitime yönelik olumlu tutumları ifade ederken düşük puanlar olumsuz tutumları ifade etmektedir (Yazıcı ve arkadaşları, 2009). Bu araştırma kapsamındaki verilerden elde edilen Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ise .82 olarak bulunmuştur.

Kültürel Zeka Ölçeği (KZÖ): Ang ve arkadaşları (2007) tarafından geliştirilen ''Kültürel Zeka Ölçeği'' , üniversite öğrencilerinin kültürel zekalarını ölçek amacıyla İlhan ve Çetin (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. 5'li likert tipli, 20 maddeden oluşan ölçek, dört faktörlü bir yapıya sahiptir. Üst biliş (1, 2, 3, 4. maddeler); biliş (5, 6, 7, 8, 9, 10. maddeler); motivasyon (11, 12, 13, 14, 15. maddeler); davranış (16, 17, 18, 19, 20. maddeler). Ölçeğin uyarlanması sürecinde yapılan geçerlik çalışmasına göre; birinci faktör varyansın %8.09'unu, ikinci faktör varyansın %11.36'sını, üçüncü faktör varyansın %26.30'unu, dördüncü faktör ise varyansın %6.92'sini açıklamaktadır. Açıklanan toplam varyans %52.66'dır. Faktörlerin Cronbach alpha katsayıları sırasıyla, .77, .79, .75 ve .71 olup, ölçeğin tümüne yönelik güvenirlik katsayısı ise .85'tir Ölçekte ters madde bulunmamakta; yüksek puan yüksek kültürel zekâ düzeyini temsil etmektedir (Çetin ve İlhan, 2014). Bu araştırma kapsamındaki verilerden elde edilen Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ölçeğin tümüne yönelik .93 bulunurkan alt ölçekleri için sırasıyla .93, .88, .89, .92 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların cinsiyet, yaş ve çalışma süresi değişkenlerine ilişkin bilgileri içeren bu form araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile kültürel zeka düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek üzere *Pearson* momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılırken, kültürel zeka düzeylerinin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarını yordamadaki katkılarını belirlemek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Regresyon analizi yapılmadan önce çarpıklık ve sivrilik değerlerine bakılmış ve hiçbir değişkenin dönüştürülmesine gerek olmadığı görülmüştür. Her bir öğretmen için Mahalanobis uzaklık değerleri saptanmış, bu değerler p<.001 ölçüt alınarak incelenmiş ve örneklemde "doğrusallık ve "normallik" sayıltılarının zedelenmesine neden olacak uç değerlerin olmadığı görülmüştür. Ayrıca tolerans ve varyans şişme değerleri (VIF) incelendiğinde çoklu eş doğrusallık (multicollinearity) probleminin olmadığı görülmüştür. Toplanan veriler SPSS-WİNDOWS 22 paket programıyla çözümlenmiş ve analizlerde hata payı 0.01 ile 0.05 olarak kabul edilmiştir**.**

BULGULAR

Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanları ile kültürel zeka alt ölçek puanları arasındaki ilişkileri ortaya koymak için öncelikle korelasyon analizi yapılmıştır. Daha sonra, öğretmenlerinkültürel zeka alt ölçek puanlarının çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarını yordamadaki katkılarını ele almak için verilere çoklu regresyon analizi uygulanmıştır.

Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanları ile kültürel zeka alt ölçek puanları arasındaki ilişkilereilişkin korelasyon analizi sonuçları ile ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. ÖğretmenlerinÇokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum Puanları İle Kültürel Zeka Alt Ölçek Puanları Arasındaki İlişkilere İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

	Değişkenler	1	2	3	4	5	$\bar{X}$	Ss
Öğretmen Çokkültürlü Tutum Ölçeği (ÖÇTÖ)	1. ÖÇTÖ Toplam	1	.61	.15	.55	.37	76.06	10.18
Kültürel Zeka Ölçeği (KZÖ)	2. Bilişötesi	.61**	1	.26**	.58**	.58**	22.56	4.46
	3. Bilişsel	.15*	.26**	1	.50**	.36**	23.34	7.55
	4. Motivasyonel	.55**	.58**	.51**	1	.66**	25.45	6.18
	5. Davranışsal	.37**	.58**	.36**	.66**	1	25.28	6.12

**p<.01; *p<.05

Tablo 1 incelendiğinde, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanları ile kültürel zekanın bilişötesi (r= .61, p< .01), bilişsel (r= .15, p< .05), motivasyonel (r= .55, p< .01) ve davranışsal (r= .37, p< .01) alt ölçekleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlardan hareketle, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarını yordamadaki katkılarını ele almak için kültürel zeka alt ölçek puanları çoklu regresyon analizine dahil edilmiş ve sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. ÖğretmenlerinKültürel Zeka Alt Ölçek Puanlarının Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum Puanlarını Yordayıp Yordamadığına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler		Öğretmen ÇokkültürlüEğitime Yönelik Tutum Puanları				
		B	SH	β	t	p
Kültürel Zeka Ölçeği (KZÖ)	Sabit	43.59	3.00	-	14.51	0.00
	Bilişötesi	1.10	.16	.48	7.01	0.00
	Bilişsel	-.19	.08	-.14	-2.31	0.22
	Motivasyonel	.73	.13	.44	5.52	0.00
	Davranışsal	-.25	.12	-.15	-2.03	0.04
R= .68,	R^2= .46					
$F_{(4-193)}$= 40.85,	p=0.00**					

**p<.01

Tablo 2 incelendiğinde kültürel zekanın bilişötesi, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal alt ölçeklerinin öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarınıanlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir (R= .68, R^2= .46, p<.001). Bu dört değişkenin birlikte, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarının toplam varyansının %46'sını açıkladığı görülmüştür. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanları üzerindeki göreli önem sırası; bilişötesi (ß= .48), motivasyonel (ß= .44), davranışsal (ß= -.15) ve bilişsel (ß= -.14) alt ölçekleridir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise, kültürel zekanın tüm alt ölçeklerinin öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarının anlamlı yordayıcıları olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanları ile kültürel zekanın bilişötesi, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal alt ölçekleri arasında pozitif, anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Bu durum bilişötesi, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal alt ölçekler açısından Gezer ve Şahin'in (2017) ve Koçak ve Özdemir'in (2015) yapmış olduğu çalışmalarla; üst biliş, motivasyonel ve davranışsal alt ölçekler açısından

Yaşar Ekici'nin (2017) yapmış olduğu çalışma ile paralellik göstermektedir. Ancak Yaşar Ekici'nin (2017) kültürel zekanın biliş boyutu ile çokkültürlü eğitim tutumu arasında bir ilişkinin olmadığını bulduğu araştırma sonucuyla bu araştırmanın anlamlı ilişki bulunduğu sonucuyla farklılık gösterdiği görülmektedir.

Bu çalışmada ayrıca kültürel zekanın bilişötesi, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal alt ölçeklerinin öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır. Bu durum tüm alt boyutlar için Gezer ve Şahin'in (2017) çalışmasıyla; üst biliş, motivasyonel ve davranış boyutları ile Koçak ve Özdemir'in (2015) çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Öğretmenlerin üstbilişsel, bilişsel, motivasyonel ve davranışsal açıdan kültürel zekalarının çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarını yordaması, kültürlerin ortak ve farklı yanlarını öğrenmelerinde, çokkültürlü eğitime yönelik harekete geçmede etkili ve istekli olmalarında, kültürel çeşitliliğe göre uygun davranış göstermelerinde beklenen bir durum olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma 2018-2019 Eğitim-Öğretim döneminde Mersin Belediye sınırları içerisindeki farklı okul türlerinde çalışmakta olan öğretmenlerin katılımı ile sınırlıdır. Bu çalışma daha farklı, büyük çalışma grupları ile genişletilebilir. Kültürel zekânın ve çok kültürlülüğe yönelik tutumların farklı değişkenlerden etkilendiği göz önüne alınarak eğitim düzeyi, yurt dışı deneyimi, yabancı dil bilme, çokkültürlülük ile ilgili eğitim alma gibi değişkenlerle tekrar edilmesi alana katkı sağlayabilir. Bunların yanı sıra öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kültürel zeka düzeylerini ve çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarını arttırmak amacıyla hizmetiçi eğitimler düzenlenebilir ve hizmet öncesi eğitim döneminde çokkültürlülük ile ilgili bir dersin eğitim müfredatında yer alması sağlanabilir. Bu durumun öğretmenlerin bulundukları sınıf ortamında farklı kültürel özelliklere sahip öğrenciler ile çalışırken uygun sınıf ortamı yaratmada, olası olumsuzlukları önlemede, kültürel farklılığa sahip öğrencilerin uyumunda ve gelişiminde katkı sağlayacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Akman, Y., ve İmamoğlu Akman, G., (2017). Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim Tutumunun Sosyal Zeka Algısına Göre İncelenmesi. *Sakarya University Journal Of Education*, 7(1): 34-48.

Ang, S., Van Dyne, L., Koh, C., Ng, K.Y., Templar, K.J., Tay, C., ve Chandrasekar, N.A., (2007). Cultural İntelligence: Its Measurement And Effects On Cultural Judgment And Decision Making, Cultural Adaptation And Task Performance. *Management And Organization Review,* 3(03): 335–71.

Ang, S., & Van Dyne, L., (2008). Conceptualization of Cultural İntelligence: Definition, Distinctiveness, and Nomological Network. In S. Ang & L.Van Dyne (Ed.), Handbook on Cultural İntelligence(3-15). New York: M.E. Sharpe.

Arslan, S., (2016). Çokkültürlü Eğitim ve Türkiye: Mevcut Durum, Beklentiler, Olasılıklar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(57) : 412-428

Başbay, A. ve Bektaş, Y., (2009). Çokkültürlülük Bağlamında Öğretim Ortamı ve Öğretmen Yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim, 34*(152): 30-43.

Bulut, M., & Sarıçam, H., (2016). Okul Öncesi Öğretmen ve Öğretmen Adaylarında Çok Kültürlü Kişiliğin Çok Kültürlü Eğitim Tutumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1).

Coşkun, M. K., (2012). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmen Adaylarının Çok KültürlüEğitime Yönelik Tutumları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 34: 33-44.

Çoban, A. E., Karaman, N. G., ve Doğan, T., (2010). Öğretmen Adaylarının Kültürel FarklılıklaraYönelik Bakış Açılarının Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*. 10(1): 125-131.

Damgacı, F., ve Aydın, H., (2013). Türkiye'deki Eğitim Fakültelerinde Görev Yapan Akademisyenlerin Çokkültürlü Eğitime İlişkin Görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 21: 314-331.

Demir, S., (2012). Çokkültürlü Eğitimin Erciyes Üniversitesi Öğretim Elemanları İçin Önem

Derecesi. *International Periodical For The Languages, Literature And History ofTurkish or Turkic*, 7(4): 1454-1475

Demir, S., ve Başarır, F., (2013). Çokkültürlü Eğitim Çerçevesinde Öğretmen Adaylarının Özyeterlilik Algılarının İncelenmesi. *International Journal Of Social Science,* 6(1): 609-641.

Demircioğlu, E. ve Özdemir, M. (2014). Pedagojik Formasyon Öğrencilerinin Çok Kültürlü Eğitime Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi,* 15(1): 211-232.

Dilek, N. K., (2014). Kültürel Farklılıkların Yönetimi Sürecinde Kültürel Zeka' nın Etkinliği: A Grubu Seyahat Acentaları Yöneticileri Üzerinde Bir Alan Araştırması, Yayımlanmamış Yuksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Kocaman Universitesi, Muğla.

Durmuş, G., (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Küresel Vatandaşlık ve Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Amasya Üniversitesi, Amasya.

Gay, G., (1994). A Synthesis Of Scholarship in Multicultural Education : Urban Education Program. [Oak Brook, IL] : [Washington, DC] :NCREL ; U.S. Dept. of Education, Office of Educational Research and Improvement, Educational Resources Information Center.

Gezer, M., ve Şahin İ. F., (2017). Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum ve Kültürel Zekâ Arasındaki İlişkinin Yem İle İncelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(38): 173-188.

Kaya, Y., (2014). Öğretmen Adaylarının Çokkültürlü Eğitim Hakkındaki Bilgi, Farkındalık ve Yeterliliklerinin Belirlenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 2(1(Özel)): 102-115.

Koçak, S., ve Özdemir, M., (2015). Öğretmen Adaylarının Çok Kültürlü Eğitime Yönelik Tutumlarında Kültürel Zekânın Rolü. *İlköğretim Online*, 14(4): 1352-1369.

Özdemir, C. E., (2018). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Çokkültürlü Kişilik Özelliklerinin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutum ve Yeterlik Algıları ile İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Plum, E., (2007). Cultural İntelligence: A Concept for Bridging and Benefiting From Cultural Differences.

Polat, S., (2009). Öğretmen Adaylarının Çokkkültürlü Eğitime Yönelik Kişilik Özellikleri. *International Online Journal Of Educational Sciences,* 1(1) : 154-164.

Polat, İ., ve Kılıç, E., (2013). Türkiye'de Çokkültürlü Eğitim ve Çokkültürlü EğitimdeÖğretmen Yeterlilikleri. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi,* 10(1): 352-372.

Ponterotto, J.G., Baluch, S., Greig T., ve Rivera, L., (1998). Development and initial score validation of the teacher multicultural attitude survey. *Educational and Psychological Measurement*, 58(6): 1002-1016.

Rengi, Ö., (2014). Sınıf Öğretmenlerinin Kültürel Farklılık Algıları ve Kültürlerarası Duyarlılıkları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Sarıçam, H., (2014). Öğretmen Adaylarının Çokkültürlü Kişilik Düzeyleri ileÇokkültürlü Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Öğretmen Yetiştirme Politika ve Sorunları Uluslar Arası Sempozyumunda Sunulan Bildiri.

Taştekin, E.,Yükçü, Bozkurt, Ş., İzoğlu, A.,Güngör, İ., Uslu Işık, A. E., ve Demircioğlu, H., (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çokkültürlü Eğitime Yönelik Tutumlarının ve Algılarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 2(1) :1-20.

Toprak, G., (2008). Öğretmenlerin Çok Kültürlü Tutum Ölçeğinin Güvenirlik Geçerlilik Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi: Antalya

Yaşar Ekici, F., (2017). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Kültürel Zeka Düzeyleri ve Çok Kültürlü Eğitime Yönelik Tutumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi.* 25(5): 1941-1956.

Yazıcı, S., Başol, G. Ve Toprak, G., (2009). Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim Tutumları: Bir Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37: 229-242.

ÖĞRETMENLERİN DUYGUSAL ZEKA PUANLARININYAŞAM DOYUMU DÜZEYLERİ VE CİNSİYETLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

BURHAN ÇAPRİ[1] , MERVE KÜBRA UĞUR[2]

[1]Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, PDR Anabilim Dalı, Mersin / Türkiye

[2]Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, PDR Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin / Türkiye

Öz: Bu araştırmanın amacı,öğretmenlerin duygusal zeka puanlarının yaşam doyumu düzeyleri ve cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. 2018-2019 Eğitim-Öğretim döneminde Mersin ili merkez ilçelerinde bulunan ve devlet okullarında görev yapan 157'si kadın, 68'i erkek olmak üzere toplam 232 gönüllü öğretmenden oluşan araştırma grubuna, veri toplama aracı olarak''Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği-Kısa Formu (DZÖÖ-KF)'' , ''Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)'' ile "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Verilerin analizinde, bağımsız gruplar için t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek üzere post hoc test olarak verilere Scheffe testi uygulanırken, etki büyüklüğünü belirlemek için de eta kare (η2) değerine bakılmıştır. Araştırmada hata payı 0.05 olarak kabul edilmiştir.Analizler sonucunda, öğretmenlerin yaşam doyum düzeylerine göre duygusal zeka puanlarının duygusal zeka toplam puanı ($F_{(2-229)}$= 5.22, p<.05), öznel iyi oluş ($F_{(2-229)}$= 10.89, p<.05) ve duygusallık ($F_{(2-229)}$= 6.05, p<.05) alt ölçekleri açısından anlamlı fark bulunurken, öz kontrol ($F_{(2-229)}$= .29, p>.05) ve sosyallik ($F_{(2-229)}$= 1.07, p>.05) alt ölçekleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Benzer biçimde, öğretmenlerin cinsiyetlerine göre duygusal zeka puanlarının duygusal zeka toplam puanı($t_{(230)}$= 2.13, p<.05), öznel iyi oluş ($t_{(230)}$= 2.30, p<.05) ve duygusallık ($t_{(230)}$= 2.64, p<.05) alt ölçekleri açısından anlamlı fark bulunurken, öz kontrol ($t_{(230)}$= -.04, p>.05) ve sosyallik ($t_{(230)}$= -.51, p>.05) alt ölçekleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, Duygusal Zeka, Yaşam Doyumu, Cinsiyet

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Duygunun bir çok tanımı olmakla beraber Salovey ve Mayer (1990 : 186) duyguyu bilişsel, fizyolojik, motivasyonel bir çok psikolojik alt boyutu olan organize bir cevap olarak tanımlamaktadır. Goleman'a (2007: 373) göre duygu bir histir ve bu hisse ait düşünceler, psikolojik ve biyolojik haller ve davranışlar anlamındadır. Yüzlerce duygu vardır ve bazı duyguların karışımı, değişimi, farkı ile oluşmaktadır. Öfke, üzüntü, korku, zevk, sevgi, şaşkınlık, iğrenme ve utanç temel duygulardır ve bazı duygular da bunların kombinasyonu ile oluşmaktadır. Duygu gibi zekanın da birçok tanımı yapılmıştır. Yapılan tanımların ortak noktası ise zekanın geliştirilebileceği ve biyolojik temelinin olmasıdır. Dolayısıyla zeka; genetik olan ve merkezi sinir sisteminin işlevlerini kapsayan, tecrübe, öğrenme ve çevrenin etkili olduğu bir yapıdır (Şahinkaya, 2006).

Platon'un ''Tüm öğrenme süreci aslında duygusal bir temele dayanır.'' ifadesi duygusal zekanın temellerinin oldukça eskiye dayandığı ve Thorndike (1920) sosyal zeka kuramı ile de duygusal zekanın kavramsal alt yapısının olduğu söylenebilmektedir. Psikolog Peter Slovey ve John Mayer de bir yetenek modeli oluşturarak duygusal zekayı kavramsal olarak ilk kez kullanan kişiler olmaktadırlar (Özdemir, 2015). Mayer ve Saloyev'a (1990: 189) göre, sosyal zekanın bir alt formu olan duygusal zeka, bireyin hem kendi, hem de diğerlerinin duygularını anlama, bunlar arasındaki farkı anlama ve kişinin bu süreçte öğrendiklerini düşüncelerinde ve davranışlarında kullanabilme becerisidir. Goleman (2007: 62) yeni bir kavram olan duygusal zekayı ''Kendini harekete geçirebilme, aksiliklere rağmen yoluna devam edebilme, dürtüleri kontrol ederek tatmini erteleyebilme, ruh halini düzenleyebilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, kendini başkasının yerine koyabilme ve umut besleme '' olarak tanımlamaktadır.

Yeşilyaprak'a (2001) göre duygusal zeka öğrenilebilmekte ve gelişimi yaşam boyu süreklilik göstererek yeterli düzeye ulaşabilmektedir. Bunun yanında Yeşilyaprak (2001: 144) duygusal zeka ile ilgili çalışmaları değerlendirerek eğitim ile ilgili doğurgularda bulunmuştur. Duygusal zekanın her öğrencide farklı düzeylerde olup eğitim ile geliştirilebildiğini, eğitimin her kademesinde önemli bir rol üstlendiğini, derslerde duygusal zekanın işe koyulması ile öğrenmenin kalıcı ve zevkli hale geldiğini, duygusal zekanın gelişiminin akademik başarıyı da olumlu yönde etkileyebildiği, duygusal zekayı geliştirmenin disiplin sorunları, sosyal ve psikolojik problemleri azaltma konusunda etkili olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında eğitimin ve dolayısıyla öğretmenlerin duygusal zeka üzerindeki rolünün oldukça önem taşıdığı söylenebilir.

Petrides ve Furnham (2000), duygusal zekayı "özellik" ve "bilgi işlem süreci" olmak üzere iki başlık altında ele almış ve aynı zamanda zekayı yetenek olarak, duygusal zekayı da özellik (kişisel karakter özelliği) olarak kabul etmişlerdir. Duygusal zeka özelliği, kişilik değişkenlerine (empati, iyimserlik, dürtüsellik, motivasyon farkındalık, mutluluk) bağlı olarak, kişilerin duygusal yetenekleri konusunda kendini değerlendirmesindeki değişimlerini esas alarak, öz değerlendirme envanterleri ile ölçülmektedir (Deniz, Özer ve Işık, 2013).

Yüksek bir duygusal zeka düzeyi ile birlikte başarı ve yaşam doyumu da ortaya çıkabilmekte ve öğretmenlerin duygusal zeka düzeylerinin yüksek olması yaşam doyumlarını da etkileyebilmekte ve yetiştirdikleri bireylerin yaşamlarına da olumlu ve doyurucu etkileri olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yaşam doyumu, belirli bir duruma ilişkin doyum olarak değil, genel bir değerlendirmeyle tüm yaşantılarda doyum olarak anlaşılmaktadır (Özer ve Karabulut, 2003). Yaşam doyumu aynı zamanda da bireyin belirlediği hedeflere ulaşma derecesi olarak da tanımlanabilmektedir. Bireyin yaşamında çoğunluğunu geçirdiği iş ve bu süreçte çalışma zamanı önemli bir yer tutmakta olup yaşam doyumunu etkileyebilmektedir (Aysan ve Bozkurt, 2004). Yaşam doyumu bireyin yaşamını dış ölçütlerle karşılaştırarak iyi oluş hali; kendi yaşamını yargılamasının oluşturduğu duygu hali; günlük ilişkilerin oluşturduğu memnuniyet hali olarak üç bölümden oluşmaktadır (Serin ve Özbulak, 2006).

Constantine ve Gainor (2001), duygusal zekanın empati, sözel zeka, benlik algısı ve yaşam doyumu ile pozitif bir ilişkinin olduğunu dolayısıyla duygusal zekası yüksek bireylerin yaşam doyumlarının da yüksek olduğunu belirtmiştir. Bireyin duygularını bilmesi ve düzenlemesi kısacası duygusal zekasının farkında olması ve hayatına aktarabilmesi yaşam kalitesini dolayısıyla yaşam doyumunu arttırmaktadır (Tümkaya ve arkadaşları, 2008).

Alanyazın incelendiğinde farklı örneklemlerle yapılan çalışmalarda duygusal zekanın yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkili olduğu ve duygusal zekanın yaşam doyumunu yordadığına ilişkin (Ardahan, 2012; Arslan, 2017; Deniz ve Yılmaz, 2004; Deniz, Hamarta ve Öztürk, 2007; İnci, 2014; Kırtıl, 2009; Koçak ve İçmenoğlu, 2012; Özdemir ve Dilekmen, 2016) ve cinsiyet farklılıklarının duygusal zeka ile ilişkili olduğu çalışmalar mevcuttur (Aşan ve Özyer, 2003; Erdoğdu, 2008; Erginsoy, 2002; Halıçınarlı ve Bender, 2006; İşmen, 2001).

Eğitimde öğrenci merkezli yaklaşımla öğrencilerin bireysel farklılıklarının dikkate alınması, uygun fırsat ve ortamlarda eğitim görmesi önemli hale gelmektedir. Dolayısıyla duygusal zeka düzeyi yüksek olan öğretmenlerin bulunduğu eğitim ortamı daha etkili olacaktır. Bu anlamda öğretmenlerin kişiliğin temel boyutlarıyla ilişkili duygusal zekanın ‘’özellik’’ yönünün, yaşam doyumu düzeyleri ve cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının araştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin duygusal zeka puanlarının yaşam doyumu düzeyleri ve cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmenlerin duygusal zeka puanları yaşam doyumu puanlarına göre farklılaşmakta mıdır?

2. Öğretmenlerin duygusal zeka puanları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

KAPSAM

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 Eğitim-Öğretim dönemi Eylül semineri ikinci haftasında yapılan Kapsayıcı Eğitim seminer çalışmasına katılan Mersin ili merkez ilçelerinde bulunan ve devlet okullarında görev yapan 157’si kadın, 68’i erkek olmak üzere toplam 232 gönüllü öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin 5’i (%2.2) 20-30 yaş, 85’i (%36.6) 30-40 yaş, 95’i (%40.9) 40-50 yaş, 47’si (%20.3) ise 50 ve üzeri yaş aralığında yer almaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırma tarama modelinde betimsel bir araştırma olup, öğretmenlerin duygusal zeka puanlarının yaşam doyumu düzeyleri ve cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni duygusal zeka puanlarıyken, bağımsız değişkenleri yaşam düzeyi puanları ve cinsiyettir.

Veri Toplama Araçları

Duygusal Zeka Özellikleri Ölçeği–Kısa Formu (DZÖÖ-KF): Öğretmenlerin duygusal zeka düzeylerini ölçmek için Petrides ve Furnham’ın (2000, 2001) bireyin duygusal yeterlikleriyle ilgili kendini algılama düzeyinibelirlemek üzere geliştirmiş oldukları Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği- Kısa Formu (DZÖÖ-KF) kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması ve geçerlik, güvenirlikçalışması Deniz, Özer ve Işık (2013)

tarafından gerçekleştirilmiştir. Toplam 20maddeden oluşan ölçek "öznel iyi oluş", "öz kontrol", "duygusallık", ve "sosyallik"olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 7'li likert tipi bir ölçme aracıdır. DZÖÖ-KF'nun içtutarlık güvenirliği Cronbach alfa katsayısı ile hesaplanmıştır. Değerler iyi oluşfaktörü için .72, öz kontrol için .70, duygusallık için .66, sosyallik için .70 ve ölçeğintamamı için .81 olarak bulunmuştur. Test tekrar test güvenirlik katsayısı ise .86olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar DZÖÖ-KF'nun Türkçe formunun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir (Deniz, Özer ve Işık, 2013). Bu araştırma kapsamındaki verilerden elde edilen Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ölçeğin tümüne yönelik .78 bulunurkan alt ölçekleri için sırasıyla .70, .67, .64, .61 olarak bulunmuştur.

Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ): Öğretmenlerin yaşam doyum düzeylerini ölçmek için Diener, Emmons, Larsen ve Griffin'in (1985) geliştirdikleri YaşamDoyumu Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması ve geçerlik, güvenirlik çalışması Köker (1991) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek toplam 5 maddeden oluşmaktadır ve 7'li likert tipli bir ölçme aracıdır. Maddeanalizi sonucunda, ölçeğin her bir maddesinden elde edilen puanlarla toplam puanlararasındaki korelasyon yeterli bulunmuştur. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları sonucunda; testtekrartest güvenirliği r=.85, madde-test korelasyonları ise .71 ile .80 arasında hesaplanmıştır (Köker, 1991). Bu araştırma kapsamındaki verilerden elde edilen Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı ise .86 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların cinsiyet ve yaş değişkenlerine ilişkin bilgileri içeren bu form araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Verilerin Analizi

SPSS 20.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirilen verilerin analizinde araştırmada incelenen değişkenlere ilişkin verilerin normal dağılması ve varyansların homojen olması nedeniyle veri analizi olarak parametrik testlerden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız gruplar için t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek üzere post hoc test olarak verilere Scheffe testi uygulanırken, etki büyüklüğünü belirlemek için de eta kare (η2) değerine bakılmıştır. Eta kare (η2) değeri küçük (.01), orta (.06) ve geniş (.14) etki büyüklüğü (Green, Salkind ve Akey, 1997) biçiminde yorumlanmıştır. Araştırmada hata payı 0.05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Öğretmenlerin Duygusal Zeka Puanlarının Yaşam Doyum Düzeylerine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular:

Öğretmenlerin duygusal zeka puanlarının yaşam doyum düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin "Tek Yönlü Varyans analizi (ANOVA)" sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Duygusal Zeka Puanlarının Yaşam Doyum Düzeylerine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına Yönelik Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Bağımlı Değişken	Yaşam Doyum Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	F	p	Anlamlı Fark	η^2
Öznel İyi Oluş	Düşük Orta Yüksek	38 160 34	18.87 21.55 22.96	4.73 3.60 4.14	10.89	.000*	Yüksek, Orta > Düşük	.087
Öz Kontrol	Düşük Orta Yüksek	38 160 34	19.42 20.02 20.15	4.55 4.46 5.87	.29	.750	-	-
Duygusallık	Düşük Orta Yüksek	38 160 34	19.24 20.10 22.68	4.63 4.45 4.32	6.05	.003*	Yüksek, Orta > Düşük	.050
Sosyallik	Düşük Orta Yüksek	38 160 34	20.29 20.50 21.53	3.70 4.00 4.47	1.06	.346	-	-
Duygusal Zeka Toplam	Düşük Orta Yüksek	38 160 34	98.53 103.57 110.17	17.20 14.78 15.43	5.22	.006*	Yüksek, Orta > Düşük	.044

*p<.05

Tablo 1'e bakıldığında, öğretmenlerin yaşam doyum düzeylerine göre duygusal zeka puanlarının özkontrol ($F_{(2-229)}$= .29, p>.05) ve sosyallik ($F_{(2-229)}$= 1.07, p>.05) alt ölçekleri açısından anlamlı bir fark bulunmazken, duygusal zeka toplam puanı ($F_{(2-229)}$= 5.22, p<.05), öznel iyi oluş ($F_{(2-229)}$= 10.89, p<.05) ve duygusallık ($F_{(2-229)}$= 6.05, p<.05) alt ölçekleri açısından anlamlı fark bulunmuştur. Ortaya çıkan bu farkın kaynağını araştırmak amacıyla post hoc test olarak uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre; öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerine göre, yüksek ve orta yaşam doyumu düzeylerine sahip olan öğretmenlerin duygusal zeka toplam puanı, öznel iyi oluş ve duygusallık alt ölçek puanlarının, düşük yaşam doyumu düzeyine sahip öğretmenlerin duygusal zeka toplam puanı, öznel iyi oluş ve duygusallık alt ölçek puanlarından anlamlı olarak farklılaştığı ve daha yüksek olduğu

görülmüştür. Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre yaşam doyumu düzeylerinin duygusal zeka toplam puan ortalamasına etkisi (η^2= .087) orta düzeyde, öznel iyi oluş (η^2= .050) ve duygusallık (η^2= .044) alt ölçekleri puan ortalamalarına etkisi ise küçük düzeyde bulunmuştur.

ÖğretmenlerinDuygusal Zeka Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular:

Öğretmenlerin duygusal zeka puanlarının cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin"Bağımsız Gruplar İçin t-testi" sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Duygusal Zeka Puanlarının Ortalama, Standart Sapma ve "t" Değerleri

Bağımlı Değişken	Cinsiyet	N	$\overline{X}$	S	t	η^2
Öznel İyi Oluş	Kadın	157	21.74	3.87	2.30*	.023
	Erkek	75	20.44	4.29		
Öz Kontrol	Kadın	157	19.93	4.69	-.04	-
	Erkek	75	19.96	4.72		
Duygusallık	Kadın	157	20.87	4.32	2.64*	.029
	Erkek	75	19.21	4.86		
Sosyallik	Kadın	157	20.52	4.08	-.51	-
	Erkek	75	20.81	3.92		
Duygusal Zeka Toplam	Kadın	157	105.21	14.81	2.13*	.019
	Erkek	75	100.58	16.71		

* p< .05

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerin cinsiyetlerine göre duygusal zeka puanlarının özkontrol ($t_{(230)}$= -.04, p>.05) ve sosyallik ($t_{(230)}$= -.51, p>.05) alt ölçekleri açısından anlamlı bir fark bulunmazken, duygusal zekatoplam puanı ($t_{(230)}$= 2.13, p<.05), öznel iyi oluş ($t_{(230)}$= 2.30, p<.05) ve duygusallık ($t_{(230)}$= 2.64, p<.05) alt ölçekleri açısından kadın öğretmenler lehine anlamlı fark bulunmuştur.

Buna ek olarak, elde edilen eta kare değerlerine göre cinsiyet değişkeninin duygusal zeka toplam puanı (η^2= .023) ile öznel iyi oluş (η^2= .029) ve duygusallık (η^2= .019) alt ölçek puan ortalamalarına etkisi küçük düzeyde bulunmuştur.

SONUÇ

Bu çalışmada, öğretmenlerin yaşam doyum düzeyleri ve cinsiyetlerine göre duygusal zeka puanlarının özkontrol ve sosyallik alt ölçekleri açısından anlamlı bir fark bulunmazken, duygusal zeka toplam puanı, öznel iyi oluş ve duygusallık alt ölçekleri açısından anlamlı fark saptanmıştır. Cinsiyet değişkenine göre bu bulgu İnci (2014), Erdoğdu (2008), Erginsoy (2002) ve Halıçınarlı ve Bender (2006) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile paralellik gösterirken; Deniz ve Yılmaz'ın (2004) ve İşmen'in (2001) çalışma sonuçları ile farklılık göstermektedir.

Ayrıca yüksek ve orta yaşam doyumu düzeylerine sahip olan öğretmenlerin duygusal zeka toplam puanı, öznel iyi oluş ve duygusallık alt ölçek puanlarının, düşük yaşam doyumu düzeyine sahip öğretmenlerin duygusal zeka toplam puanı, öznel iyi oluş ve duygusallık alt ölçek puanlarından anlamlı olarak farklılaştığı ve daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu anlamda öğretmenlerin yaşam doyumlarını etkileyen olumsuzlukların önlenebilmesine yönelik destekleyici çalışmalar uygulanabilir. Okul pdr servisleri tarafından öğretmenlere yönelik rehberlik ve danışma hizmetleri düzenlenebilir. Daha geniş bir çerçeveden bakılacak olursa yükseköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında öğretmen adaylarına duygusal zekalarını ve yaşam doyumlarını arttırmaya yönelik sosyal beceri çalışmaları uygulanabilir.

Yapılan bu çalışmada öğretmen adaylarının duygusal zeka özellik puanları ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişkiler bazı değişkenler açısından ele alınmıştır. Benzer bir çalışmada farklı değişkenlerde kullanılarak sonuçlar karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Yaşam doyumunu ve duygusal zekayı arttırmaya yönelik çalışmalar düzenlenerek değişimin etkisi karşılıklı olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Ardahan, F., (2012). Duygusal Zeka ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Doğa Sporu Yapanlar Örneğinde İncelenmesi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 3(3): 20-33.

Arslan, Y., (2017). Çocukluk Döneminde Ebeveyn Kaybı Yaşayan Bireylerde Duygusal Zekanın Sosyal Uyum ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.

Aşan, Ö., ve Özyer, K., (2003). Duygusal Zekaya Etki Eden Demografik Faktörlerin Saptanmasına Yönelik Ampirik Bir Çalışma. *H.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1): 151-167.

Aysan, F., ve Bozkurt, N., (2004). Okul Psikolojik Danışmanlarının Yaşam Doyumu, Stresle Başa Çıkma Stratejileri ile Olumsuz Otomatik Düşünceleri: İzmir İli Örneklemi. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, (6–9 Temmuz 2004) İnönü Üniversitesi, Malatya.

Constantine, M.G., ve Gainor, K.A., (2001). Emotional Intelligence And Empathy: Their Relation to Multi-Cultiral Counselling Knowledge and Awareness. *Professional School Counselling*, 5(2): 131-137.

Deniz, M. E., Öztürk, A., ve Hamarta, E., (2007). Duygusal Zekanın Yaşam Doyumunu Yordama Gücü. *G.* Özdemir Yaylacı (Ed.) Uluslararası Duygusal Zeka ve İletişim Sempozyumu, 593-601.

Deniz, M. E., ve Yılmaz, E., (2004). Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka Yetenekleri ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişki. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Malatya

Deniz, E. M., Özer, E., ve Işık, E., (2013). Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği–Kısa Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim ve Bilim,* 38(169): 407-419.

Erdoğdu, M, Y., (2008), Duygusal Zekanın Bazı Değişkenler Açısından incelenmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23): 62-76.

Erginsoy, D., (2002) Duygusal Zeka ve Kişiler Arası İlişkiler Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Goleman, D., (2007). Duygusal Zeka: Neden IQ'dan Daha Önemlidir? (31.Basım). (Çev. B.S. Yüksel). İstanbul: Varlık. (Eserin orijinali 1995 yılında yayımlandı).

Green, S. B., Salkind, N. J., ve Akey, T. M., (1997). Using SPSS for Windows: Analyzing and Understanding Data. New Jersey: Prentice Hall.

Halıçınarlı, E., Bender, M.T., (2006). Kadında Duygusal Zeka (EQ) ve Bir Saha Çalışması, II. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansında Sunulmuş Bildiri, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazi Magusa.

İnci, S., (2014). Aday Öğretmenlerin Duygusal Zeka İle Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

İşmen, E., (2001). Duygusal Zeka ve Problem Çözme, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13: 111-124.

Kırtıl, S., (2009). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri ile Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Koçak, R., ve İçmenoğlu, E., (2012). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Duygusal Zeka ve Yaratıcılık Düzeylerinin Yaşam Doyumlarını Yordayıcı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37): 73-85

Köker, S., (1991). Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Salovey, P., & Mayer, J. D., (1990). Emotıonal Intelligence. *Baywood Pub1ishlnl Co*, 185-203.

Serin, N.G., ve Özbulak, B., (2006). Okul İdarecilerinin Duygusal Zeka Beceri Düzeyleri ile Yaşam Doyumunu Yönetcilik Deneyimleri ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi. Uluslararası Duygusal Zeka ve İletişim Sempozyum Bildiri Kitabı. Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi: 23-30.

Şahinkaya, B., (2006). Yöneticilikte ve Liderlikte Duygusal Zeka.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Özdemir, M., (2015). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Duygusal Zekaları ile Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Özdemir, M., ve Dilekmen, M., (2016). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Duygusal Zeka ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. 6(1): 98-113.

Özer M. ve Karabulut Ö. Ö., (2003). Yaşlılarda Yaşam Doyumu. *Turkish Journal of Geriatrics*. 6(2): 72-74.

Petrides, K. V., & Furnham, A., (2000). On the Dimensional Structure of Emotional İntelligence. *Personality and Individual Differences,* 29: 313-320.

Thorndike, E.L., (1920) Intelligence and İts Uses. *Harper's Magazine.* 140: 227–235

Tümkaya, S., Hamarta, E.,Deniz, E.M., Çelik, M.Aybek, B., (2008). Duygusal Zeka Mizah Tarzı ve Yaşam Doyumu: Üniversite Öğretim Elemanları Üzerine Bir Araştırma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* 3(30): 1-18.

Yeşilyaprak, B., (2001). Duygusal Zeka ve Eğitim Açısından Doğurguları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 7 (25): 139-146.

KRONİK HASTALIĞI OLAN BİREYLERİN İLAÇ KULLANIMINA İLİŞKİN SAĞLIK İNANÇLARI İLE TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIBBA KARŞI TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mukadder MOLLAOĞLU[1], Gürcan ARSLAN[1], Esra BAŞER[1]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sivas / Türkiye

Öz: Giriş: Kronik hastalığı olanların sürekli kullanmaları gereken ilaçlara yönelik zamanla gelişen olumsuz inançlarına karşın, çeşitli tamamlayıcı integratif tedavi yöntemlerine (TİT) ilgilileri artmaktadır. Bu çalışma, kronik hastalığı olan bireylerin ilaç kullanımına ilişkin sağlık inançları ve tamamlayıcı integratif tedavi kullanımına karşı tutumlarını değerlendirmek için planlanmıştır. Tamamlayıcı nitelikte tasarlanan çalışma Cumhuriyet Üniversitesi Uygulama ve Araştırma hastanesinde dahili kliniklerde tedavi gören ve kronik hastalığı bulunan 125 hasta ile yapılmıştır. Araştırma verileri; anket formu, İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği ve Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Veriler SPSS 22.0 paket programında değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan hastaların %62.4'ü kadın, yaş ortalaması 60.99±15,58, %52'si ilkokul mezunu, %42.4'ünün diyabetes mellitus hastası ve ortalama 8.42 ±6.88 yıldır kronik hastalıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hastaların tamamlayıcı integratif tedaviye karşı tutum ölçeği (30.84 ±5.20) ve ilaç kullanımına ilişkin sağlık inanç ölçeği (136.40 ±18.47) arasında negatif yönlü istatsitiksel anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.001$). TİT'e yönelik tutum ölçeğinde kadın, üniversite mezunu, memur ve astım/KOAH hastalığı olanlar ile ilacı önemseme, sağlık motivasyonu, yarar algısı, engel algısı, öz etkililik alt boyutları ve total puan ortalamaları arasında eğitim durumu, mesleği, kronik hastalığı ile istatistiksel açıdan fark bulunmuştur ($p<0.001$). Bulgular doğrultusunda hastaların TİT tutumlarının düşük olduğu ve ilaç kullanımına ilişkin inançlarının ortalamanın üzerinde olduğu ve TİT kullanımına olan tutum arttıkça ilaç kullanımına ilişkin inancın azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Periodik aralıklarla yapılacak TİT uygulama eğilimleri ve eğitimleri kronik hastaları yanlış uygulamalardan korumada önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Tamamlayıcı İntegratif Tıp, Sağlık inancı, Hemşirelik

GİRİŞ

Kronik hastalıklar dünyada ve ülkemizde en önemli sağlık sorunları arasında yer almaktadır. Kronik hastalıkların semptomları ve tedavi süreci sırasında hastaların yaşadıkları sağlık problemleri bireylerin farklı çözümler arayışına yönelmelerine neden olabilmektedir. Bireyler gerek sağlığı korumada, gerekse kronik hastalıklarla ilgili ortaya çıkan problemlerin çözümüne yönelik modern tıp ya da tamamlayıcı integratif tedaviyi denemektedirler (Kav S, Hanoğlu Z, Algier L, 2008).

Modern tıp uygulamaları dışındaki tedavi yaklaşımları tamamlayıcı integratif tıp (TİT) olarak tanımlanmaktadır(1). TİT, bir toplum ya da kültüre sunulan mevcut sağlık sisteminin dışında yer alan tüm sağlık uygulama-

larıdır. Aromaterapi, masaj, refleksoloji, akupunktur ve terapötik dokunma gibi bir çok tedavi yöntemleri TİT uygulamaları içerisinde yer almaktadır.

Günümüzde artık çoğu kronik hastalığı olan bireyler hastalıkla ilgili semptomlarını iyileştirmek ve tıbbi tedavilerini desteklemek için TİT yöntemlerine başvurmaktadır. Kronik hastalığı olan bireyelerin TİT'e olan bu yönelişi, toplumun her düzeyinde sağlık hizmeti sunan, amacı optimal sağlık düzeyini yükseltmek olan hemşirelerin tamamlayıcı tedavi uygulamalarına bakım planlarında yer vermesi gerektiği düşünülmektedir.

Kronik hastalıklarda önemli olan bir diğer etken ise ilaçların kullanımıdır. Düzenli ilaç kullanımı zamanla hastaların ilaçlara ve tedaviye yönelik tutumlarını olumsuz etkiyle bilmektedir. Bu nedenle hastalar ilaçların yanı sıra TİT uygulamalarına yönelik çözüm arayışlarına girmektedirler (Erci B, 2007).

AMAÇ

Bu çalışma, kronik hastalığı olan bireylerin ilaç kullanımına ilişkin sağlık inançları ile tamamlayıcı ve alternatif tedaviye yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

KAPSAM

Araştırmaya;18 yaş ve üzeri olan, kronik hastalığı olanlar, Sivas il merkezinde oturan, ağır ruhsal bozuklukları olmayan, araştırmaya katılmayı kabul eden hastalar alınmıştır. Veri toplama anında anket ve ölçek sorularını cevaplayamayan, çalışmadan ayrılmak isteyen, Bireylerin araştırmaya alınma ve araştırmayı sonlandırma kriterlerine uygunlukları hasta dosya kayıtları ve hekim ile görüşme yoluyla da değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma kronik hastalığı olan bireylerin ilaç kullanımına ilişkin sağlık inançları ile tamamlayıcı ve alternatif tıbba karşı tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmış tanımlayıcı bir çalışmadır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer Ve Özellikleri

Araştırma, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Hastanesi dahili servislerinde tedavi gören ve herhangi bir kronik hastalığı olan bireyler ile yapılmıştır.

Araştırmanın Evren Ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Eylül-Kasım 2018 tarihleri arasında Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Hastanesi dahili servislerinde tedavi gören kronik hastalığı olan tüm hastalar oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimi yapılmamıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden 125 hasta çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Araştırmaya;18 yaş ve üzeri olan, kronik hastalığı olanlar, Sivas il merkezinde oturan, ağır ruhsal bozuklukları olmayan, araştırmaya katılmayı kabul eden hastalar alınmış ve veri toplama anında anket ve ölçek sorularını cevaplayamayan, çalışmadan ayrılmak isteyen bireyler ise araştırma dışı kalmışlardır.

Veri Toplama Araçları; Hasta Bilgi Formu (HBF), İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği ile Tamamlayıcı Ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Hasta Bilgi Formu (HBF); hasta Bilgi Formu araştırmacılar tarafından daha önce yapılmış benzer çalışmalara ve literatüre dayalı olarak toplam 19 sorudan oluşmaktadır.

İlaç Kullanımına İlişkin Sağlık İnanç; İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği "İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği" Çiçek tarafından Sağlık İnanç Model'i doğrultusunda yapılandırılarak, bireylerin ilaç kullanma konusunda sağlık inanç algılarını değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Çiçek'in çalışmasında "İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği" maddelerinin iç tutarlılığı ve homojenliğinin göstergesi olan Cronbach α güvenirlik katsayısı 0.91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin, alt boyutlarının α değerleri ise 0.80 ile 0.93 arasında değişmektedir. Toplam 35 maddeden oluşan ölçek; duyarlılık algısı, önemseme/ciddiyet algısı, sağlık motivasyonu, yarar algısı, engel algısı ve öz-etkililik olmak üzere altı alt boyuttan 25 oluşmaktadır. Ölçekteki her madde 1'den 5'e kadar puanlanan 5'li likert tipi ölçek üzerinden verilen yanıtlara göre değerlendirilmektedir. 'Kesinlikle katılmıyorum' yanıtına 1 puan, 'katılmıyorum' yanıtına 2 puan, 'kararsızım' yanıtına 3 puan, 'katılıyorum' yanıtına 4 puan ve 'kesinlikle katılıyorum' yanıtına 5 puan verilir. Ölçekte 23, 24, 25, 26, 27 ve 28'inci maddeler negatif olarak değerlendirilir ve puanlama tersine çevrilir (Çiçek Z, 2012)

Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği (TATKÖ); Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği (TATÖ); 2003 yılında Hyland ve ark. tarafından geliştirilmiştir. Ülkemiz için geçerlilik güvenirliği 2003 yılında Erci tarafından yapılmıştır (Eric B, 2003). Ölçeğin güvenirlik katsayısı olan Cronbach Alpha değeri 0.72 olup 11 sorudan oluşan likert tipi bir ölçektir. Ölçekten en az 11, en fazla 66 puan alınabilmek ve puan düştükçe pozitif tutum artmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma hakkında hastalara bilgi verilerek, gönüllü olarak katılmayı kabul edenler değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmada veriler araştırmacı tarafından HBF ve ilaç kullanımına ilişkin sağlık inanç ölçeği ve tamamlayıcı ve alternatif tıbba karşı tutum ölçeği ile hastalarla yüzyüze görüşüme yöntemi ile toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Etik Boyut

Araştırma verilerinin analizi, SPSS for Windows (statiscal package for social sciences) 22.0 paket programında aritmetik ortalama, standart sapma, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi, varyans analizi, korelasyon, Kruskal Wallis testi ve Mann Whitney U testi kullanılarak yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi (p) ilgili testlerle birlikte gösterilmiştir

($p>0,05$ olduğunda anlamsız kabul edildi). Araştırma için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Klinik Uygulamalar Etik Kurul'undan gerekli izin alınmıştır.

Tablo 1. Hastaların Sosyodemografik Özellikleri	
ÖZELLİKLER	Sayı (%)
Yaş	
26-45	23(%18.4)
46-65	48 (%38.4)
66 ve üzeri	54 (%43.2)
Yaş (yıl) 60.99±15.58 (Min:26 Max:87)	
Cinsiyet	
Kadın	78 (%62.4)
Erkek	47 (%37.6)
Medeni Durum	
Evli	103 (%82.4)
Bekar	22 (%17.6)
Eğitim Durumu	
Okur-yazar değil	36 (%28.8)
Okur-yazar	9 (%7.2)
İlkokul Mezunu	65 (%52.0)
Lise Mezunu ve üstü	15 (%12)
Mesleği	
Emekli	21 (%16.8)
İşçi	39 (%31.2)
Ev hanımı	65 (%52.0)
Gelir Durumu	
İyi	28 (%22.4)
Orta	97 (%77.6)
Kronik Hastalıklar	
DM	53 (%42.4)
HT	28 (%30.4)
KAH	17 (%13.6)

Astım/KOAH	14 (%11.2)
Diğer (Romatoid artrit, MS, Epilepsi)	3 (%2.4)
Kronik Hastalık Süresi	
1-9 yıl	74 (%59.2)
10-19 yıl	37 (%29.6)
20 yıl ve üstü	14 (%11.2)
Kronik Hastalık Süresi (yıl) 8.42±6.88 (Min:1 Max:30)	
Sigara Kullanma	
Kullanan	6 (%4.8)
Kullanmayan	119 (%95.2)
Alkol Kullanma	
Kullanan	4 (%3.2)
Kullanmayan	121 (%96.8)

Araştırmaya katılan bireylerin sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de gösterilmektedir. Tablo 1'e göre araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalaması 60.99±15.58 yıl, %43.2'si 66 yaş ve üzeri, %62.4'ü kadın, %82.4'ü evli, yarısından fazlası (%52.0) ilkokul mezunu ve ev hanımı, %42.4'ü diyabetüs mellitüs hastası, %59.2'sinin 1-9 yıldır kronik hastalığı bulunmakta, tamamına yakını (%95.2) sigara ve (%96.6) alkol kullanmamaktadır.

Tablo 2. Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği ve İlaç Kullanımına İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği Korelasyonu									
ÖÇLEKLER		1	2	3	4	5	6	7	8
1- Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği	r p	1	.-225 **.012**	.163 .069	.151 .092	.-054 .551	.-440** **.001**	.-287** **.001**	.-257** **.004**
2-İlaç Duyarlılık	r p	.225** **.012**	1	.572** **.001**	.249** **.007**	.503** **.001**	.-249** **.005**	.252** **.005**	.541** **.001**
3- İlaç Önemseme	r p	.163 .069	.572** **.001**	1	.566** **.001**	.615** **.001**	.-174 .052	.151 .093	.639** **.001**
4- Sağlık Motivasyon	r p	,151 .551	.241** **.007**	.566 **.003**	1	.659** **.001**	.078 .389	.254** **.004**	.698** **.001**
5- Yarar Algısı	r p	.-0.54 .551	.503** **.001**	.615** **.001**	.659* **.001**	1	.-062 .496	.183 .041	.677** **.001**
6- Engel Algısı	r p	.-440** **.001**	,-249** **.005**	.-174 .052	.078 .389	.-062 .496	1	.427** **.001**	.437** **.001**
7- Özetkililik	r p	.-287** **.001**	.252** **.005**	.151 .093	.254** **.004**	.183 **.041**	.427** **.001**	1	.681** **.001**
8- İlaç Kullanımına İlişkin Sağlık İnanç TOTAL	r p	.-257** **.004**	.541** **.001**	.639** **.001**	.698** **.001**	.677** **.001**	.437** **.001**	.681** **.001**	1

Tablo 2'deTATKDÖ ile İKİSİÖ arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Buna göre; TATKDÖ ile İKİSİÖ arasında ilaç duyarlılık, engel algısı, öz etkililik ve total puan arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 3. TATKTÖ ve İKİSİÖ'nin Puan Dağılımı

Ölçek Puanı	Minimum	Maksimum	X±SD
TATKTÖ Toplam Puan	15.00	40.00	30.84±5.20
İlaca Duyarlılık	6.00	31.00	25.76±4.89
İlacı Önemseme	6.00	30.00	22.02±4.58
Sağlık Motivasyonu	8.00	30.00	23.91±4.79
Yarar Algısı	4.00	20.00	17.16±3.50
Engel Algısı	9.00	30.00	19.90±7.51
Özetkililik	7.00	35.00	27.63±5.68
İKİSİÖ Total	53.00	175.00	136.40±18.47

Tablo3'e göre ölçeklerinden aldıkları minimum ve maksimum değerler ile toplam puan ortalamaları gösterilmektedir.

TARTIŞMA

TATKTÖ ve İKİSİÖ arasında anlamlı düzeyde bir korelasyon bulunmuştur. Kronik hastalığı olan bireylerin doğru ilaç kullanmaları ile tamamlayıcı integrarif yöntemlere yönelmeleri artmaktadır. Son yıllarda kronik hastalıkların prevalansının artması ile TİT'e olan ilgi beraberinde artış göstermektedir. Yapılan çalışmalarda bireylerin daha fazla sağlık okur-yazarlığının artması sosyal medyayı aktif kullanmaları nedeni ile gerek TİT'e gerekse akıllı ilaç kullanmalarına yönelik olumlu tutum ve davranışlar gelişmektedir (Gürol Arslan G, Eser I, 2005). Kronik hastalığı olan bireylerin Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği puan ortalaması 30.84±5.20 olarak bulunmuştur. Bu sonuç araştırmaya katılan bireylerin TİT'e yönelik tutumlarının negatif ve kötü düzeyde olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki TİT terapilerinin kullanımı her geçen gün artarken, yapılan birçok çalışmada bireylerin TİT'e yönelik algı ve tutumlarının farklı olduğu konusunda bilgilerinin yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır (Gözüm, S. Çapık, C, 2014). Araştırmaya katılan bireylerin ilaç kullanımına yönelik sağlık inançları ile ilgili ölçekten aldıkları puan ise; 136.40±18.47 olarak bulunmuş olup, ilaç kullanımına ilişkin olumlu davranış ve tutum içerisinde olduklarını göstermektedir. İlaç kullanımına yönelik yapılan çalışmalarda Tip 2 diyabetli hastalarla yapılan verilen eğitimler sonrasında hastaların sağlık inançlarının pozitif yönde etkilendiği saptanmıştır (Holroyd E, Zhang AL, Suen LKP, 2008) (Tablo 3).

SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda; kronik hastalığı olan bireylerin TİT' e yönelik arayışlar içerisinde oldukları ve kronik hastalığı olan bireylerin var olan ilaç tedavilerine yönelik pozitif tutum içerisinde oldukları belirlemiştir.

KAYNAK

Barnes, P. M., Powell-Griner, E., McFann, K., & Nahin, R. L., (2004). Complementary and alternative medicine use among adults: United States, 2002. In *Seminars in integrative medicine*, 54-71.

Çiçek, Z., (2012). Sağlık İnanç Modeli Doğrultusunda Verilen Eğitimin Kadınların Bilinçsiz ve Reçetesiz İlaç Kullanımı Üzerine Etkisi, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Erci, B., (2007) Attitudes towards holistic complementary and alternative medicine: a sample of healthy people in Turkey. J Clin Nurs, 16(4): 761-8.

Gözüm, S., & Çapık, C., (2014). Sağlık davranışlarının geliştirilmesinde bir rehber: sağlık inanç modeli. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, *7*(3).

Gürol Arslan, G., Eser, I., (2005) .Yaşlıların kendi kendine ilaç kullanma uyumu ve hemşirenin rolleri. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 21: 147-57.

Holroyd, E., Zhang, A.L., Suen, L.K.P., (2008). Beliefs and attitudes towards complementary medicine among registe- red nurses in Hong Kong. International Journal of Nursing Studies, 45: 1660-6.

Kav, S., Hanoğlu, Z., Algier, L., (2008). Türkiyede kanserli hastalarda tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerinin kullanımı: Literatür taraması. Uluslararası Hematoloji-Onkoloji Dergisi,18(1):32-8.

Şahin, S., (2017). Geleneksel, tamamlayıcı, alternatif tıp uygulamalarına genel bir bakış. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*,*21*(4);159-162.

Yurdugül, H., (2005). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliği için Kapsam Geçerlik İndekslerinin Kullanılması. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Denizli.

KRONİK BÖBREK YETMEZLİĞİ OLAN HASTALARIN UYKU KALİTESİ DÜZEYİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Mukadder MOLLAOĞLU[1], Gürcan ARSLAN[1]

[1] Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sivas / Türkiye

Öz: Kronik böbrek yetmezliği olan hastaların uyku kalitesi fizyolojik ve psikolojik sağlığın korunması, verimliliğin artması açısından önemlidir. **Amaç:** Bu araştırma kronik böbrek yetmezliği olan hastaların uyku kalitesi ve uyku kalitesini etkileyen etmenleri incelemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. **Yöntem:** Araştırma Ekim-Kasım 2018 tarihleri arasında Sivas'ta üniversite hastanesinin diyaliz ve nefroloji servisinde 107 kronik böbrek yetmezliği hastası ile yürütülmüş tanımlayıcı tiptedir. Araştırma verileri, Hasta Tanıtım Formu ve Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi (PUKİ) kullanılarak toplanmıştır. Anketler birebir görüşme tekniği ile hastaların tedavi gördükleri serviste araştırmacı tarafından yapılmıştır. Veriler bilgisayarda SPSS 16.0 paket programında değerlendirilmiş ve analiz için aritmetik ortalama, yüzde, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi, varyans analizi, korelasyon ve Kruskal- Wallis testleri kullanılmıştır. **Bulgular:** Çalışmaya katılan hastaların yaş ortalaması 61.53 ± 12.64'tür. Hastaların %51.4'ü kadındır. Hastaların PUKİ puan ortalaması 14.18 ± 2.58'dir. PUKİ alt boyutları değerlendirildiğinde en kötü "gündüz işlev bozukluğu" en iyi ise "uyku ilacı kullanma" olarak belirlenmiştir. Kadın, evli, kronik hastalığı ve kaşıntısı olan bununla birlikte 5 saatten az 7 saatten fazla uyku alışkanlığına sahip KBY hastalarının uyku kalitelerinin diğerlerine göre kötü olduğu belirlenmiştir. Sigara ve alkol kullanmanın ise uyku kalitesi üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşturmadığı saptanmıştır. **Sonuç:** Bu çalışmada kronik böbrek yetmezliği olan hastaların uyku kalitesinin kötü olduğu saptanmıştır. Bu nedenle uyku kalitesini artıracak hemşirelik bakım ve uygulamalarının planlanması, kronik böbrek yetmezliği olan hastaların psikolojik ve fizyolojik açıdan iyi olma durumunu olumlu yönde etkileyebilir.

Anahtar Kelimeler: Uyku Kalitesi, Kronik Böbrek Yetmezliği, Hemşirelik

GİRİŞ

Kronik böbrek yetmezliği (KBY) dünyada ve aynı zamanda ülkemizde önemli bir sağlık sorunudur. Yüksek mortalite ve morbidite oranları yaygınlığının artması, yaşam kalitesini olumsuz etkilemesi, hastaların farkındalığının düşük olması ve tedavisi için gereken yüksek maliyetleri nedeniyle toplumsal açıdan değerlendirilmesi gereken bir hastalıktır. Türkiye Kronik Böbrek Hastalığı Prevalansı Araştırması (CREDIT) verilerine göre, ülkemizde yaklaşık her 6 yetişkinden birinde (%15.7) KBY saptanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri"nde böbrek yetmezliği olan hasta sayısı 400.000 civarında iken gelecek 10 yılda 2 katına çıkacağı tahmin edilmektedir (Arechabala MC,2016). Kronik böbrek yetmezliği uygun tedavi ile kont-

rol altına alınmadığı zamanlarda özellikle kardiyovasküler hastalıkların oluşturduğu sistemik komplikasyonlar ile uyku gibi birçok yaşamsal fonksiyonun etkilenmesine neden olabilmektedir (Flores-Blanco PJ,2016).

KBY hastalarında uyku sorunlarına sık rastlanmakta ve prevalansının %50 ile %70 arasında olduğu belirtilmektedir. Uyku sorunları, KBY hastalarının yaşam kalitesi ve öz bakımında olumsuz etki oluşturabilmektedir. Hastalığa bağlı gelişen metabolik değişimler ve hastalık nedeni ile oluşan yaşamsal kısıtlılıklar, dispne, kramp, ağrı, yorgunluk, ileri yaş, kronik metabolik asidozla birlikte oluşan hipokapne, asetat diyalizinin kullanılması, üst solunum yolu sinirlerini etkileyen periferik nöropatinin varlığı ve emosyonel sorunlar hastalarda uyku sorunlarına neden olabilmektedir (Çetin Ş; Çiğdem Z, Özsoy H, 2018),). KBY hastalarında huzursuz bacak sendromu, sık uyanma, uykuya dalamama ve uykuyu sürdürememe gibi uyku bozuklukları sıklıkla görülmektedir. Bu sorunlar nedeniyle hastaların yaşam kaliteleri düşmekte ve uyku kalitesindeki bozulma hastanın enerji seviyesinin düşmesine, gündüz yorgun ve bitkin olmasına neden olmaktadır (Cheungpasitporn, 2016).

Bu çalışma ile KBY hastalarının uyku kalitesi ve etkileyen faktörleri değerlendirmek ve hemşirelik uygulamalarında uyku kalitesine gereken önemin verilmesine dikkat çekmek amacıyla yapılmıştır.

KAPSAM

Araştırmaya;18 yaş ve üzeri olan, kronik böbrek yetmezliği tanısı almış olanlar, Sivas il merkezinde oturan, ağır ruhsal bozuklukları olmayan, araştırmaya katılmayı kabul eden hastalar alınmıştır. Veri toplama anında anket ve ölçek sorularını cevaplayamayan, Çalışmadan ayrılmak isteyen, Bireylerin araştırmaya alınma ve araştırmayı sonlandırma kriterlerine uygunlukları hasta dosya kayıtları ve hekim ile görüşme yoluyla da değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Şekli

Araştırma kronik böbrek yetmezliği olan hastaların uyku kalitesi ve etkileyen faktörlerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı çerçevede yapılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer Ve Özellikleri

Araştırma, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Hastanesi Diyaliz ve Nefroloji servislerinde tedavi gören kronik böbrek yetmezliği olan hastalar ile yapılmıştır.

Araştırmanın Evren Ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Ekim-Kasım 2018 tarihleri arasında Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Hastanesi Diyaliz ve Nefroloji servislerinde tedavi gören kronik böbrek yetmezliği olan tüm hastalar oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimi yapılmamıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden 108 hasta çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak araştırmacılar tarafından konu ile ilgili literatür taraması ile oluşturulan Hasta Bilgi Formu (HBF) ve Pittsburg Uyku Kalitesi ölçeği (PUKİ) kullanılmıştır.

Hasta Bilgi Formu (HBF)

HBF; kronik böbrek yetmezliği olan hastaların yaş, cinsiyet, medeni durum, alkol ve sigara kullanımı, böbrek hastalığı dışında bir kronik hastalığını ve kaşıntı semptomuna ilişkin bilgilerini içeren toplam 19 sorudan oluşmaktadır.

Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi (PUKİ)

PUKİ bir aylık bir zaman aralığındaki uyku kalitesi ve uyku bozukluğunu değerlendiren özbildirim ölçeğidir. PUKİ, 1989'da Buysse ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş ve yeterli iç tutarlılığa, test-tekrar test güvenilirliğine ve geçerliliğe sahip olduğu gösterilmiştir. İndeksin, ülkemizde geçerliği ve güvenilirliği Ağargün, Kara ve Anlar (1996) tarafından yapılmıştır ve Türk toplumuna uygun olduğu belirlenmiştir. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0.80 olarak saptanmıştır. PUKİ'nin değerlendirilmesinde 18 madde puanlamaya katılır. PUKİ'nin öznel uyku kalitesi, uyku gecikmesi, uyku süresi, alışılmış uyku etkinliği, uyku bozukluğu, uyku ilacı kullanımı ve gündüz işlev bozukluğu olmak üzere 7 bileşeni vardır. Bileşenin bazıları tek bir madde ile belirtilmekte, bazıları ise birkaç maddenin gruplandırılmasıyla elde edilmektedir. Her bir madde 0-3 puan üzerinden değerlendirilmektedir ve 7 bileşen puanının toplamı, toplam PUKİ puanını oluşturur. Toplam puan 0-21 arasında bir değere sahiptir, toplam puanın yüksek oluşu uyku kalitesinin kötü olduğunu göstermektedir. Toplam PUKİ puanının ≤5 olması "iyi uyku kalitesi"ni, >5 olması ise "kötü uyku kalitesi"ni göstermektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırma hakkında hastalara bilgi verilerek, gönüllü olarak katılmayı kabul edenler değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmada veriler araştırmacı tarafından HBF ve PUKİ ile hastalarla yüzyüze görüşüme yöntemi ile toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma verilerinin analizi, SPSS for Windows (statiscal package for social sciences) 16.0 paket programında aritmetik ortalama, standart sapma, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi, varyans analizi, korelasyon, Kruskal Wallis testi ve Mann Whitney U testi kullanılarak yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi (p) ilgili testlerle birlikte gösterilmiştir (p>0,05 olduğunda anlamsız kabul edildi).

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Klinik Uygulamalar Etik Kurul'undan gerekli izin alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmada hastaların PUKİ toplam ölçek ve alt bileşen puan ortalamaları Tablo 2'de verilmiştir. Hastaların toplam PUKİ puan ortalaması 14.18 ± 2.58 'dir. Hastaların PUKİ alt bileşen puan ortalamaları; "öznel uyku kalitesi"nde 1.71 ±0 .47, "uyku latensi"nde 2.11 ± 0.90, "uyku süresi"nde 2.28 ± 0.54, "alışılmış uyku etkinliği" 2.01± 0.23, "uyku bozukluğu"nda 2.25 ± 0.64, "uyku ilacı kullanımı"1.23 ± 0.42 ve "gündüz işlev bozukluğu" 2.49 ± 0.78 olarak bulunmuştur.

Tablo 1. Hastaların PUKİ Toplam ve Alt Bileşenler Puan Ortalamaları

PUKİ Alt Boyutları X ± SS	PUKİ Alt Boyutları X ± SS
Öznel Uyku Kalitesi	1.71 ± .47
Uyku Latensi/Gecikmesi	2.11 ± .90
Uyku Süresi	2.28 ± .54
Alışılmış Uyku Etkinliği	2.01 ± .23
Uyku Bozukluğu	2.25± .64
Uyku İlacı Kullanımı	1.23 ± .42
Gündüz İşlev Bozukluğu	2.49 ± .78
PUKİ Toplam	14.18 ± 2.58

Tablo 2. Hastaların Bazı Değişkenlere Göre PUKİ Puan Ortalamalarının Dağılımı

Özellikler		n=107	%	PUKİ puan ort. X±SS
Yaş	X = 61.53 ± 12.64			
	*r = .077 p = .777			
Cinsiyet	Kadın	55	51.4	16.01±1.23
	Erkek	52	48.6	12.25±2.19
Medeni durum	Evli	75	70.1	14.73±2.35
	Bekar	32	29.9	12.90±2.69
**t = 3.523 p = .001				
Kaşıntı	Evet	78	72.9	14.58±2.43
	Hayır	29	27.1	13.10±2.70
***Mann Whitney U Testi = 767.000 p = .009				
Başka bir kronik hastalığı	Diyabet	27	25.2	14.48±2.63
	KAH	16	14.9	14.12± 2.89
	Hipertansiyon	41	38.3	13.14± 2.58
	Huzurcuk bacak sendromu	23	21.4	15.73 ± 1.21
****KW = 13.770 p = .003				
Toplam uyku saati	< 5 saat	5	4.7	16.88±0.47
	5-7 saat	67	62.6	10.60 ± 0.54
	>7saat	35	32.7	13.04±2.10
****KW = 72.475 p = .001				
Sigara kullanımı	Evet	23	21.5	14.60±2.06
	Hayır	84	78.5	14.13±2.43
***Mann Whitney U Testi = 153.000 p = .552				
Alkol kullanımı	Evet	23	21.5	14.15±3.03
	Hayır	84	78.5	14.13±2.86
***Mann Whitney U Testi = 153.000 p = .552				

Korelasyon analizi, ** student t test * Mann Whitney U, ****Kruskal Wallis analizi*

Araştırmaya 55 kadın (%51.4) 52 erkek (%48.6) olmak üzere 107 hasta dahil edilmiştir. Çalışmaya katılan hastaların yaş ortalaması 61.53±12.64 yıl olarak saptanmıştır. Çalışmaya katılan hastaların %70.1'i evli, KBY dışında %38.3'ünün hipertansiyon, %25.2'sinin diyabetus mellitus, %21.4'ünün huzursuz bacak sendromu ve %14.9'unun koroner arter hastalığı bulunmaktadır. Bununla birlikte çalışmaya katılan hastaların yarısından fazlasının (%72.9) kaşıntı sorunu yaşadığı, %62.6'sının günde 5-7 saat uyuduğu, %78.5'inin sigara ve alkol kullanmadığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Kronik böbrek yetmezliği nedeni ile tedavi görmekte olan hastaların uyku problemlerinin sağlıklı bireylere göre daha fazla olduğunu gösteren çeşitli araştırmalar bulunmaktadır (Cheungpasitporn, 2016). Çalışmamızda hastaların uyku kalitesi kötü (14.18 ± 2.58) olarak bulunmuştur. Bu bulgu daha önce yapılan araştırmalar ile uyumlu bulunmuştur (Cohen,2007). (Tablo 1).

Yaptığımız çalışmada cinsiyet ile uyku kalitesi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuş ($p<0.001$) ve kadınların uyku kalitesinin erkelerin uyku kalitesine göre daha kötü olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar bizim çalışmamızla uyumlu olarak, kadınların özellikle premenopozal ve postmenopozal dönemdeki yaş aralığında, uyku bozukluklarının erkeklerden daha sık yaşadıkları saptanmıştır (Çetin, Çiğdem, Özsoy,2018),). Bu durumun aynı zamanda cinsiyetler arasındaki anksiyete ve depresyon prevalansındaki farklılıktan kaynaklanabileceği düşünülmekte (Flores-Blanco, 2016) olup Iliescu ve ark. uyku kalitesi kötü olan hastalarda depresyon oranının daha yüksek olduğunu göstermişlerdir (Kuzeyli, 2004) (Tablo 2).

Çalışmaya katılan hastaların yarısından fazlasının evli olduğu ve evlilerin PUKİ toplam puan ortalamasının bekar olanlardan daha kötü olduğu ve aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu ($p<0.001$) belirlenmiştir. (Tablo 2). Kuzeyli ve ark. yaptığı çalışmada bizim çalışmamızla benzer olarak bekar olan hastaların uyku kalitesinin evli olanlardan daha iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir (Loreta Razukeviciene, 2005). Evli olan hastaların uyku kalitesinin kötü olmasının nedeni, tedavi süresince evden, ailesinden uzak olması ve aile içindeki rol kaybını deneyimlemeleri nedeni ile kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca evli olanların günlük yaşamdaki anksiyete, stres ve diğer emosyonel sorunları bekar olanlara göre daha fazla yaşadıkları nedeni ile uyku kalitelerinin azaldığı düşünülmektedir (Neda,2005).

Yaptığımız çalışmaya katılan hastaların yaklaşık 3/4'ünün kaşıntı sorunu yaşadıkları ve bu durumun uyku kalitesini olumsuz etkilediği saptanmıştır ($p<0.001$) (Tablo 2). Kaşıntı semptomu yaşayan bireyler ile yapılan çalışmalarda uyku kalitesinin olumsuz etkilendiği belirlenmiştir (Voderholzer,2003). Kaşıntı nedeni ile hastaların uyku bütünlüğü bozulmakta, sağlıklı ve yeterli bir uyku düzeni yaşanmasına engel olmaktadır. Yaptığımız çalışmaya katılan hastaların tamamının başka bir kronik hastalığı bulunduğu belirlenmiştir. Diyabetus mellitus ve hipertansiyon hastalığı olan hastaların PUKİ ölçek puan ortalamaları, diğer kronik hastalığı olanlara göre daha kötü bulunmuş ve aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p<0.001$). (Tablo 2). Yapılan bir çalışmada kronik hastalığı olan hastalarda uyku puanlarının kötü olduğu belirlenmiştir (14). Diyabet ve hipertansiyon tedavisinde hastaların düzenli olarak kullandıkları ilaçlar (beta blokerler, insülin) uykuya dalmayı güçleştirirken bunun yanında gece uyku sürecinin bölünmesine de neden olmaktadır. Bu nedenle hemşirelerin

özellikle KBY dışında kronik hastalığı olan bireylerin ilaç ve tedavi süreçlerini uyku sürecini dikkate alarak değerlendirmeleri tedavi sürecini olumlu etkileye bilir. Uyku gereksinimi yetişkinlerde ortalama olarak 7-8 saattir (Akayar,2018). Bu araştırmada, hastaların %62.6'sının günde 5-7 saat uyuduğu, uyku süresi az (5 saatten az) veya fazla (7 saatten fazla) olan hastaların ($p<0.001$) uyku kalitesinin daha kötü olduğu bulunmuştur (Tablo 2). Yapılan çalışmalarda, günde 4-5 saat uyuyan hastaların uyku kalitesinin kötü olması beklenen bir sonuç olarak düşünülmektedir. Bunun yanında uyku süresi 7 saatten fazla olan hastaların uyku kalitesinin kötü olmasının, uyku kalitesinde uyuma süreninin artmasından daha çok uykunun niteliğinin arttırılmasının önemli olduğunun göstergesi olabileceği düşünülebilir.

Çalışma kapsamına alınan hastaların %78.5'inin sigara ve alkol kullanmadığı, sigara ve alkol kullanımının uyku kalitesi üzerinde etkisinin olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$) (Tablo 2). Yapılan bazı çalışmalarda bizim çalışmamıza benzer olarak sigara ve alkol kullanımının uyku kalitesi üzerinde etkili olmadığı belirlenmiştir. Hastalar sigara ve alkol kullanımı uykuya dalma süresinin kısalmasına neden olarak uykuya dalmayı kolaylaştırmasına karşın uyanmayı geciktirmekte ve uykuların sık sık kesilmesine neden olarak ertesi gün yorgun hissetmelerine neden olabilmektedir.

SONUÇ

Kronik böbrek yetmezliği olan hastaların, uyku kalitesi hastalık ve tedavi süreci nedeni ile belirgin olarak bozulmaktadır. Bu nedenle hemşirelerin, KBY hastalarının bakımında uyku sürecini olumlu etkileyebilecek planlama ve uygulamalara yer vererek uyku kalitesini yükseltebilirler.

KAYNAK

Ağargün, M.Y., Kara, H, Anlar, O., (1996). Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi'nin Geçerliği ve Güvenirliği. Türk Psikiyatri Derg; 7:107-111.

Akayar, İ., (2018). Hemodiyaliz Hastalarında Kanıta Dayalı Semptom Yönetimi: Kaşıntı/Cilt Kuruluğu. *Turkiye Klinikleri Internal Medicine Nursing-Special Topics*, 2018, 4.3: 49-56.

Arechabala, M.C., Catoni, M.I., Palma, E., Barrios, S., (2011). Depression and self-perceived burde, of care by hemodialysis patients and their caregivers. Rev Panam Salud Publica 30(1): 74-79.

Buysse, D.J., Reynolds, C.F., Monk, T.H., Berman, S.R., Kupfer, D.J., (1991). The Pittsburgh Sleep Quality Index: A new Instrument for Psychiatric Research. Psychiatry Res 28:193-213.

Cheungpasitporn, W., Thongprayoon, C., Gonzalez-Suarez, M. L., (2016). The effects of short sleep duration on proteinuria and chronickidney disease: a systematic review and meta-analysis.Nephrol.Dial. Transplant. 32: 991–996.

Cohen, S.D., Patel, S.S., Khetpal, P., Peterson, R.A., Kimmel, P.L., (2007). Pain, sleep disturbance and quality of life in patients with chronic kidney disease. Clin J Am Soc Nephrol (Electronic Journal);2:919-25.

Çetin, Ş., Çiğdem, Z., Özsoy, H., (2018). Hemodiyaliz Hastalarında Vasküler Erişim Yolları ve Hemşirelik Bakımı. *Turkiye Klinikleri Hemsirelik Bilimleri*, 10:12.

Flores-Blanco PJ, Lopez-Cuenca A, Januzzi JL, Marin F, SanchezMartınez M, Quintana-Giner M, Romero-Aniorte AI, Valdes M, Manzano-Fernandez S (2016). Comparison of risk prediction with the CKD-EPI and MDRD equations in non-ST-segment elevation acute coronary syndrome. Clin Cardiol 39:507–515.

Iliescu EA, Coo H, McMurray MH (2003). Quality of sleep and health-related quality of life in haemodialysis patients. Nephrol Dial Transplant, 18: 126-32.

Kuzeyli Yıldırım Y, Fadıloğlu Ç, Dumaz Akyol A, Ünal B (2004), Diyaliz hastalarında uyku kalitesi ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Derg 20(1):35-46.

Neda Kusleikaite, Inga Arune Bumblyte, Loreta Razukeviciene, (2005). Sleep disorders and quality of life in patients on hemodialysis. Medicina (Kaunas); 41 (1): 69-74.

Ohayon, M., (1996), Epidemiological study on insomnia in the general population. Sleep; 19: 7-15.

Potter, P. A., & Perry, A. G., (2009). Fundamentals of nursing.(1198- 1227). Mosby Year Book, St Louis, Missouri.

Türkiye Böbrek Hastalıkları Önleme Ve Kontrol Programı 2014-2017. http://www.tsn.org.tr/pdf/ Turkiye_Bobrek_Hastaliklari_Onleme_ve_Kontrol_Programi.pdf. Erişim Tarihi: 15.10.2018.

Voderholzer, U., Al-Shajlawi, A., Weske, G., (2003). Are there gender differences in objective and subjective sleep measures? A study of insomniacs and healthy controls. Depress Anxiety; 17: 162-72.

SOSYAL MEDYADA HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMALARI: GARANTİ BANKASI VE AKBANK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

SEDA ULUĞ[1], TUĞÇE EKİN[1], GÜLŞEN ŞİMŞEK[1], SEVGİ SAKAL[1]

[1] Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Kocaeli / Türkiye

Öz: Halkla ilişkiler tanımı ve uygulamaları, tarih içerisinde teknolojinin gelişmesi ve internetin herkes tarafından ulaşılabilir olması ile önemli değişikliklere uğramıştır. Halkla ilişkiler kavramı tek yönlü ve aktarımcı yapısından çıkarak web 2.0 ile birlikte etkileşimli bir yapıya geçmiştir. Web 2.0 araçları ile gerçekleştirilen halkla ilişkiler çalışmaları PR 2.0 çalışmaları olarak adlandırılmakta ve insanlar arası diyaloğu oluşturan her ortam, araç, site ve uygulama PR 2.0 faaliyetleri olarak nitelendirilmektedir. P.R 2.0 faaliyetlerinden kurum ve markalar için en önemli ortam sosyal medyadır. Halkla ilişkiler uygulamaları içinde sosyal medya; iki yönlü konuşma imkânı sağlamak, firmanın ürün ve hizmetleri hakkındaki haberleri anında duyurmak, promosyon ve kampanya oluşturma ortamı sağlamak, yeni müşteriler kazandırmak, iki yönlü ve etkileşimli iletişim kurma imkânı sağlamak açısından önemlidir. Bu doğrultuda hedef kitle ile marka arasında çift yönlü iletişimin gerçekleşebilmesi için sosyal medyanın interaktif bir şekilde kullanılması gerektiği sonucuna varılmış, Akbank ve Garanti Bankası'nın sosyal medya ortamındaki halkla ilişkiler faaliyetleri incelenerek örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Garanti Bankası ve Akbank'ın, Facebook ve Twitter sayfaları; tasarım, kullanılan renk, hedef kitlesine sağlamış olduğu işlem kolaylıkları ve uygulamalar açısından değerlendirilmiştir. Çalışmada, 2016 yılının verileri kullanılmış, 05.12.2016-04.01.2017 tarihleri arasında, Facebook ve Twitter iletileri, hedef kitle ile sağlanan etkileşim incelenmiştir. Amaç, bankaların çift taraflı iletişime verdikleri önem üzerinden değerlendirilmektedir. Gerçekleştirilen incelemeler sonucunda, Akbank'ın Garanti Bankası'na göre sosyal medya uygulamalarında daha geri planda kaldığı ve hızlı geri dönüş sağlayamadığı belirlenmiştir.

***Anahtar Kelimeler**:* Sosyal Medya, Halka İlişkiler Uygulamaları, Web 2.0, PR 2.0

GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler her alanda büyük değişiklikler yaratmıştır. Teknoloji ve internetin birbirinden bağımsız düşünülemediği, 21.yüzyılda bu değişimin getirdiği en büyük gelişmelerden birinin sosyal medya olduğu söylenebilir. Sosyal medya kullanıcı web tabanlı bir sistemdir. Sosyal medyanın en büyük unsurunun insan olduğu varsayıldığından Halkla İlişkiler mesleği de teknolojiyle beraber bu değişimden ve gelişimden etkilenmiştir. Çalışmada internet ve gelişimi, internetin bir üst modeli sayılabilecek web 2.0 teknolojisi ardından sosyal medyanın halkla ilişkilerdeki karşılığı konumunda olan PR 2.0 ve halkla ilişkiler için sosyal medyanın öneminden bahsedilmektedir.

İNTERNET TARİHİ ve WEB 2.0

Dünyada internetin başlangıcı olarak kabul gören ilk çalışma ARPANET(Advanced Research Project Agency) 1969 yılında ise çeşitli bilgisayar ve askeri araştırma projelerini desteklemek için Amerikan Savunma Bakanlığı paket anahtarlamalı ileri bir ağ tasarlamaya başlamıştır.

1980'li yıllarda küçük bir ağdan ibaret olan ve sadece savunma araştırmaları için kullanılan bu sistem 1990'larda halkın kullanımına açılmıştır. 1989 yılında İngiltere'den Tim Berners-Lee, World Wide Web üzerine yaptığı çalışmalar sayesinde zenginleştirilmiş text dökümanlarını çalışan bir ağ sistemine entegre etme konusunda ilerleme kaydetti. Bu gelişme modern internetin doğuşuna işaret etmekteydi. Bu gelişme modern internetin doğuşuna işaret etmekteydi. Word Wide Web (www) ile birlikte internet bilgi, eğlence, etkileşim aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Aydın, Aydın Aslaner, & Aslaner, 2015).

Web 2.0 teknolojisinden önceki süreçte, internet ile başlayan web 1.0 olarak da adlandırılan bu dönemde bilgi sabit bir şekilde kullanıcıya aktarılmaktadır. Bu dönemde kullanıcılar herhangi bir müdahalede bulunmadan gazete ve dergileri okur gibi web sitelerinden aktarılan bilgiyi almaktadır (Kürkçü & Dumanlı, 2016, s:2).

2004 yılında 0'Reilly Media tarafından gerçekleştirilen konferans yeni internet teknolojileri ile ilgili heyecan verici sonuçlara sebep olmuştur. İnternet dünyasında yeni bir akımın doğduğunu işaret ederek web 2.0 kavramını ortaya atmıştır (Aslan, s:351).

Web 2.0 yaratıcılığı arttırmayı, bilgi paylaşımını ve en önemlisi kullanıcılar arasındaki işbirliğini amaçlayan web teknolojisi ve web tasarımıdır. Web 1.0 ve web 2.0 ayrımını ise şu şekilde tanımlamak yerinde olacaktır: Web teknolojilerin ilk nesli olan web 1.0 öncelikle web siteleri arasında bilginin erişebilir olmasını ve birebir (one-to-one) e-posta iletişimini sağlamaktaydı. Web 2.0, son nesil internet teknolojileri ise bir kitleden diğer kitleye (many-to-many) iletişimi öne çıkarmakta ve deneyimleri paylaşmaktadır (Pelenk Özel & Yılmaz Sert, 2015, s:99).

SOSYAL MEDYA TANIM ve TARİHİ

Sosyal medya kavramı 2004 yıllında Linkin sosyal ağının oluşması ile ortaya çıkmıştır. Sosyal medya, "sosyal" ve "medya" kelimelerinin birleşiminden meydana gelen günlük dil içerisinde kabul görmüş bir kelimedir (Dondurucu, 2015, s:174).

Tanım konusunda ortak bir kanıya varılmamasına rağmen, sosyal medya kavramı daha çok sosyal içerikli web siteleri olarak addedilmektedir. (Köksal & Özdemir, 2013, s: 326-325). İnternetin kullanım amaçları arasında en popüler uygulama olarak gösterilmektedir. Sosyal medya kullanma oranı internet kullanım oranına bağlı olarak artmaktadır. Sosyal medya, web tabanlı birçok kanala sahiptir. Bloglar, video ve resim paylaşım siteleri, sosyal ağlar, microbloglar, wikiler, podcastler ve e-mailing başlıca sosyal medya kanallarıdır.

Sosyal medya, kişilerin ilgi, bilgi, duygu ve düşünceleri doğrultusunda karşılıklı etkileşim, iletişim, paylaşım, işbirliği, topluluk oluşturma ve kendi içeriklerini yaratma imkanı sağlayarak sosyalleşmesine imkân tanıyan İnternet altyapısı ve web 2.0 teknolojisine dayanmakta olan ortam ve araçların bütünüdür (Kaya, 2015).

Web 2.0 teknolojisi iletişim dünyasını içerik paylaşılabilmesi ve yeniden düzenlenebilmesi aynı zamanda açıklık ve şeffaflık gibi yeni karakteristik farklılıklar yüklemektedir (Zafarmand, 2010, s.13). Sosyal medya kavramının da web 2.0 teknolojisinin uzantısı olarak şekillendiği söylenebilir.

HALKLA İLİŞKİLER VE PR 2.0

"Halkla ilişkiler 19.yy'ın son yıllarında internet ve enformasyon teknolojilerinin gelişim göstermesiyle daha çok yaygınlaşmıştır. Ülkemizde ise 1960'ların sonlarına doğru başlangıç ve gelişim göstermektedir. Başlangıçta tek yönlü olan bu akım zamanla gelişerek iki yönlü olmaya başlayacak ve uçlar arasında karşılıklı olarak "bir şeyler" gidip gelecektir. Bu akımların başlatılması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi için bazı çabalar gerekecektir: : Tek yönlü akımın ucundaki kitleyi tanımak, o kitlenin davranışlarını, tepkilerini önceden sezebilmek, bunlara bağlı olarak akımda gerekli düzeltmeleri ve gelişmeleri yapmak, akımı iki yönlü olarak işlemeye başlayınca karşıdan gelen akımları değerlendirmek, zamanla akımların etki alanını genişletmek vs. Bu çabaların içine araştırma girecektir, laboratuvar girecektir, matematik girecektir. Radyo - TV girecektir, yasalar, yönetmelikler, baskı grupları, siyasal çabalar girecektir vs. İşte bu geniş alandaki koşunun adı iki kelime ile "Halkla İlişkiler"dir " (Asna, 2006, s:18).

Halkla ilişkilerin yüzlerce farklı tanımı bulunmaktadır. Fakat bu tanım çabalarının hemen hemen hepsinde üzerinde durulan ortak özellik halkla ilişkilerin tek yönlü ve aktarımcı yapısıdır. Ancak gelişen teknoloji, geleneksel halkla ilişkiler yöntemlerine ek olarak kurumların hedef gruplarıyla etkileşimini arttırabilmek için sanal ortamın da etkin kullanımını gerekli kılmasıyla halkla ilişkiler ortam ve araçları sosyal medyaya taşınarak "PR 2.0" kavramı ortaya çıkmıştır.

2000'li yılların başlaması ile şirketler ve kamu kuruluşları web siteleri tasarlayıp, o siteler yardımıyla hedef paydaşlarına kendileri hakkında bilgiler verip onlarla iletişime geçmektedirler. Bu yıllardan sonra aynı zamanda e-mail ve cep telefonu kısa mesaj (sms) yoluyla şirketler ve kurumlar reklamlarını ve son haberlerini iletmeye başlamıştır. Bazı düşünür ve profesyonellerin bakış açılarına göre Web 2.0 araçları PR2.0'ın ortaya çıkmasına zemin oluşturmuş ve web2.0 araçları ile yapılan PR faaliyetlerine PR 2.0 adı verilmektedir (Cıngı, 2011).

Sosyal medyanın yaratmış olduğu web 2.0 teknolojisiyle kullanıcılar bir markayı desteklemek ya da yermek adına paylaşımlar gerçekleştirmektedir. Bu paylaşımlar kullanıcılar arasında yayılmakta ve markanın hedef kitlesini olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Kurum, kuruluş, şirketler rekabet ortamında ayakta kalabilmek adına bu süreci yakından takip etmeli PR 2.0 araçlarını etkin olarak kullanmaları gerekmektedir. Sanal ortamın sunduğu fırsatlar çift taraflı kullanıma açık oluşu, güncel ve kişiselleştirilebilir olması özelliğiyle halkla ilişkilerin sanal ortamda etkin ve başarılı bir şekilde gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır (Koçer, s.2).

ARAŞTIRMA

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Amaç

20. yüzyılın bir fenomeni olarak değerlendirilen halkla ilişkiler" (Peltekoğlu, 1993, s.2)

bir meslek dalı olarak görülmeye başladığından bu yana ilgili paydaş gruplarını kurumsal amaçları doğrultusunda yönetebilmek/yönlendirebilmek adına geleneksel iletişim araçlarından yararlanmıştır. Ancak gelişen teknoloji geleneksel halkla ilişkiler yöntemlerine ek olarak kurumların hedef gruplarıyla etkileşimini arttırabilmek için sanal ortamın da etkin kullanımını gerekli kılmıştır. Bu gereklilik doğrultusunda halkla ilişkiler faaliyetleri de sanal ortamlar içerisinde değişim göstererek PR 2.0 kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kurum ve markalar hedef kitlesi ile çift yönlü iletişime geçebildiği Facebook, Twitter ve doğrudan ulaşılabildiği web sayfası ile hedef kitlesini yönetmesi ve yönlendirmesi gerekmektedir. Bu çalışma ile de belirlenen Akbank ve Garanti Bankasının web sayfası, Facebook ve Twitter sayfaları incelenerek sanal ortamdaki halkla ilişkiler faaliyetleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Kapsam

Akbank ve Garanti Bankasının kurumsal web sayfaları tasarım ve hedef kitlesine sağladığı işlem kolaylıkları açısından incelenmiştir. Ayrıca 05.12.2016-04.01.2017 olarak belirlenen tarihler arasında, Facebook ve Twitter iletileri incelenerek hedef kitle ile sağlanan etkileşim değerlendirilmiştir.

Yöntem

İngilizcede case-work, case-study veya case-method olarak karşılık bulan örnek olay yöntemi; odağına aldığı olaylar, yaşamdan birer kesit olması nedeniyle gerçeğe en uygun olan, eş deyişle en somut araştırma yöntemidir. (Alacapınar,2008, ss.13) .

Örnek olay analizi, bir ya da birkaç olayın geçmişini şimdiki durumunun ayrıntısal olarak incelenmesidir. Örnek olay incelemesinde görsel, yazılı birçok kaynaktan yararlanılabilmektedir. (Erdoğan, 2007:150).

BULGULAR

GARANTİ WEB SAYFASI

Garanti Bankası web sayfası tasarımında bankasının kurumsal renkleri olan yeşil beyaz hâkimiyeti görülmektedir. Tasarım olarak sayfanın üst bandında müşteri ve sayfa gezginlerinin ulaşmak istedikleri sekmelerin bir arada tutulması sayfa kullanımında kolaylık sağlamaktadır. Bankanın kurumsal web sayfasında kurumsallık açısından önem taşıyan irtibat, adres ve iletişim bilgilerine yer verilmiştir. "Haklı Müşteri Hattı" sekmesi ile müşterilerinin görüş/öneri ve şikâyetlerinin alınması için iletişim formu çıkmaktadır. "Garanti Hakkında" sekmesi ile açılan sayfa ile site kullanıcıları Garanti'den Haberler, Garanti'yi Tanıyın, Yatırımcı İlişkileri, Şube

ve Paramatikleri, , İnsan Kaynakları, Sürdürülebilirlik, Kurumsal İletişim, Sosyal Medyada Garanti ulaşabilmektedir.

GARANTİ BANKASI FACEBOOK

Garanti Bankasının Facebook sayfasında 1.647.467 toplam sayfa beğenmesi bulunmaktadır. Facebook hesabıyla Garanti Bankası fanlarına, en güncel haberlerini, reklamlarını ve kampanyaları paylaşmaktadır. Aynı zamanda Garanti Bankası Facebook hesabında iletilen mesajlara maksimum 1 saat içerisinde dönüş yapıldığını belirten yazı bulunmaktadır. "Garantiye Sor" sekmesi ile 7/24 hizmet sayfasına aktarmaktadır. İncelenen bir aylık süreç içerisinde Facebook üzerinden 26 adet gönderi paylaşmıştır ve aynı zamanda bu gönderilerden 13.725 beğeni 700 yorum ve 575 paylaşım almıştır. Güncel ve sürekli olarak bilgi paylaşmış ve sosyal medyayı aktif olarak kullanmıştır.

GARANTİ BANKASI TWİTTER

Garanti Bankasının Twitter mikrobloğuna ait Garanti Bankası (@garanti) hesabı ana hesap olarak kullanılmaktadır. Bankanın ana hesabının yanında çift taraflı iletişimini gerçekleştirmesine yardımcı olan Garantiye Sor (GarantiyeSor) hesabı vardır. Haziran 2012 den bu yana kullanılan Garantiye Sor (@GarantiyeSor) twitter sayfasında ise 19.200 takipçi bulunmaktadır. Dikkat çeken unsur bankanın diğer mikrobloğunda takip edilen 30 iken destek hizmet sayfasında 9.400 kişi sayfa tarafından takip edilmektedir. İncelenen bir aylık süreç içerisinde bankanın Twitter sayfası üzerinden 37 adet tweet paylaşılmıştır. bu tweetler 1.243 adet beğeni, 314 retweet ve 95 kez de yanıt almıştır.

AKBANK KURUMSAL WEB SAYFASI

Akbank web sayfası tasarımında kurumsal renkleri olan kırmızı ve beyazı kullanmaktadır. Sayfa açıldığında ilk olarak dikkat çeken "Merhaba Bugün Sizin İçin Ne Yapabilirim" yazısı ve sayfa gezginlerinin kısa yoldan ulaşmak istedikleri sonuç için arama butonu konulması kolaylık sağlamaktadır. Bankanın kurumsal web sayfasında kurumsallık açısından önem taşıyan irtibat, adres ve iletişim bilgilerine yer verilmiştir. Ancak geri planda kalacak şekilde sayfanın en alt kısmında yer vermiştir. Site içerisinde dikkat çeken bir diğer husus bankanın site içerisindeki gezginlerin ulaşabilecekleri en yakın Akbank şubesini gösteren harita uygulamasını giriş sayfasında kullanması olmuştur. Bankanın çift taraflı iletişimine olanak sağlayan "Bize Ulaşın" sekmesi ile iletişim formu açılmaktadır fakat sayfa tasarımında geri planda görülmektedir.

AKBANK FACEBOOK

Akbank Facebook hesabının 1.378.931 fanı bulunmaktadır. Facebook hesabıyla Akbank fanları ile en güncel haberlerini, reklamlarını ve kampanyaları paylaşmıştır. Sayfa genel olarak bankanın kurumsal renkleri olan kırmızı-beyaz olarak tasarlanmıştır. Bankanın Facebook sayfasının sağ tarafında en yakın Akbank şubelerini gösteren bir harita desteği bulunmaktadır. facebook üzerinden yalnızca mesaj yolu ile sayfa gezginleri görüş/öneri ve şikâyetlerini aktarabilmektedirler. Facebook üzerinden gönderilere yapılan yorumlara mesajlara genellikle bir gün içeresinde dönüş yapılması olumsuz olarak değerlendirilmiştir. İncelenen bir aylık süreç

içerisinde Akbank Facebook hesabı üzerinden 26 gönderi paylaşılmış olup bu gönderilerden 9820 beğeni, 616 yorum ve 337 yanıtlama almıştır.

AKBANK TWİTTER

Akbank Twitter mikrobloğuna ait Akbank (@Akbbank) hesabı ana hesap olarak kullanılmaktadır. Bankanın ana hesabının yanında çift taraflı iletişimini gerçekleştirmesine yardımcı olan Akbank Destek (@Akbankdestek) hesabı vardır. Akbank (@Akbank) Ağustos 2010 tarihinden bu yana kullandığı hesabında 133 bin takipçi ve 5.283 adet tweet bulunmaktadır. Akbank bu mikroblog hesap ile takipçilerine güncel olan kampanyalarının, haberlerinin ve reklamlarının duyurulmasını sağlamaktır. Akbank Twitter hesabı üzerinden 14 tweet atılmış olup bu tweetlerden 1260 beğeni, 224 retweet ve 70 yanıt almıştır. Facebook ve twitter paylaşımlarında paralellik gözükmemektedir.

SONUÇ

Akbank ve Garanti Bankasının halkla ilişkiler faaliyetleri sosyal ortamda değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda her iki bankanın da sosyal medya hesaplarını aktif olarak kullandığı saptanmıştır. Garanti Bankasının çift yönlü iletişime daha fazla önem verdiği geri bildirimlerini hızlı bir şekilde gerçekleştirerek hedef kitlesi ile interaktif bir iletişim gerçekleştirdiği belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

Aslan, B., (tarih yok). Web 2.0, Teknikleri ve Uygulamaları

Aydın, G., Aydın, A.D., & Aslaner, G., (2015). Dijital Dünyada Sosyalleş(me) Aracı Sosyal Medya. T. Kara, & E. Özgen içinde, AĞDAKİ ŞÜPHE. İstanbul: Beta.

Cıngı, M., (2011). PR 2.0 : WEB 2.0 TEKNOLOJİLERİNİN HAKLA İLİŞKİLER FAALİYETLERİNDE KULLANILMASI. 11 25, 2016 tarihinde Slideshare: http://www.slideshare.net/mstfcng/pr-20-online-halkla-lkler adresinden alındı

Dondurucu, Z. B., (2015). Büyük İşletmelerin Sosyal Medya Üzerinden Halkla İlişkiler Faaliyetleri. S. KOÇER içinde, HALKLA İLİŞKİLER'de UZMANLAŞMA (s. 170-180). İstanbul: Derin

Kaya, M., (2015). SOSYAL MEDYA VE SOSYAL MEDYADA ÜÇÜNCÜ

KİŞİLERİN KİŞİLİK HAKLARININ İHLALİ. Türkiye Barolar Birliği, 278-306.

Kürkçü, C., & Dumanlı, D., (2016). Mühendislerin Sosyal Medya ve İnternet Gazeteciliği Kullanım Alışkanlığı. Journal of Yasar University, 11(41), s. 115

Pelenk Özel, A., & Yyılmaz Sert, N., (2015). DİJİTAL HALKLA İLİŞKİLER KAVRAM VE ARAÇLARI. İstanbul: Derin.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.garanti.com.tr (E.T. 05.01.2017)

https://tr-tr.facebook.com/Garanti (E.T. 05.01.2017)

https://twitter.com/garanti (E.T. 05.01.2017)

https://twitter.com/garantiyesor (E.T. 09.01.2017)

http://www.akbank.com/ (E.T. 08.01.2017)

www.facebook.com/Akbank/ (E.T. 08.01.2017)

https://twitter.com/akbank (E.T. 02.01.2017)

https://twitter.com/akbankdestek (E.T. 07.01.2017)

OKULDA ŞENLİK VAR PROJESİNE KATILAN ÖĞRENCİLERİN BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİNN BELİRLENMESİ

Hüseyin ÖZTÜRK[1] , Zeynep YILMAZ ÖZTÜRK[2]

[1]Gaziantep Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Gaziantep / Türkiye

[2]Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Gaziantep / Türkiye

Öz: Bu çalışma okulda şenlik var projesine katılan öğrencilerin Benlik Saygısı Düzeylerini Belirlemek amacı ile hazırlanmıştır.Bu araştırmada, tarama modeli yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma evrenini 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen Okulda Şenlik Var Projesine katılan ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 744 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır, birinci bölüm kişisel bilgilerle ilgili sorulardan oluşmakta olup, ikinci bölüm ise "Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri"nin kısa ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 23.0 paket programından yararlanılarak istatistiksel analizler yapılmıştır. Ölçeklerin iç tutarlılığına Cronbach Alpha değerleri ile bakılmıştır ve 0.74 olarak bulunmuştur.Verilerin değerlendirilmesinde istatistikî yöntem olarak; frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluk kontrolünde KolmogorovSmirnov testinden yararlanılmış ve çalışma normal dağılıma sahip iki bağımsız grup karşılaştırılmasında t-testi, İkiden fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında ANOVA ve LSD çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Araştırmaya En fazla kızların, 13 yaşında olanların, 1-2 kardeşe sahip olanların, yüksek oranda engelli kardeşi olmayanların, herhangi bir kulüpte spor yapmayanların ve en çok basketbol branşını sevenlerin katıldığı görülmektedir. Cinsiyet değişkeni ile benlik saygısı arasında anlamlı fark olduğu, spor yapma durumları ile benlik saygısı arasında anlamlı fark olduğu, kardeş sayısı ile benlik saygısı arasında anlamlı fark olmadığı, okudukları sınıf ile anlamlı fark olduğu, sevdikleri spor branşı ile anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Benlik Saygısı, Öğrenci, Proje

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Kişiliği etkileyen en önemli etken benliktir. Benlik, kendi kişiliğimize ilişkin kanılarımız ve kendi görüş tarzımızdır, benlik kişiliğin özel yanı olarak da tanımlanabilir.

Benlik bireyin özellikleri, yetenekleri, değer yargıları, emel ve ideallerine ilişkin kanılarının dinamik bir yönüdür. Benlik bilinçli olmaktır (İkizler ve Karagözoğlu, 1997). Benlik saygısı bireyin kendisini bilmesi hangi işleri yapabileceğini bilmesi aynı zamanda nasılsa kendini o şekilde görmesi gerçekçi olması, bireyin kendi için beslediği duyguları ifade şeklidir. (Çuhadaroğlu, 1986).

Benlik saygısı, benlik değerinin kendine güvenmenin veya kendini kabulün kişisel ve bütünsel duygularıdır (Leory 1996). Benlik saygısı motivasyonel kaynağıdır (Decay ve Kenny 1994). Bireyin kendini olduğundan

daha iyi mükemmel görmemesi, kendi yeteneklerini yapabileceklerini bilmesi ve bunlar ile başkalarının kendini kabul etmesini sağlar (Adams ve Gullotta, 1989). Kendine güveni olmayan bireyin benlik duygusu düşüktür (Wells ve Marwell 1976).

Bireyin çeşitli kişilik özelliklerine ne derece sahip olduğunu ya da kişinin kendisini algılama biçimi olarak tanımlayabileceğimiz benlik kavramının insan hayatında çok büyük yere sahiptir (Bıyıklı, 1989; Yalom, 2000). Benlik tasarımı, bireyin kendini oluşturma gücü, bireyin kendine olan "bu benim, bunu ben yapabilirim" duygusunun oluştuğu yönüdür (Tan,1986).

Benlik, bireyin kendini tanıma ve değerlendirme biçimi veya insanın özellikleri, yetenek ve olanakları, değer yargıları ve inançlarından oluşan, durağan olmayan bir yapı olarak da tanımlanabilir (Köknel, 1985). Benlik saygısı, bireyin ne olduğu ile ne olmak istediği arasındaki farka ilişkin duygularını gösterir. İnsanların birey olarak, değerleri konusunda vardıkları kanıdır. Kendi benlik kavramını beğenmesi, onaylaması ve kendinden hoşnut olma yönüdür (Yavuzer, 2012). Benlik saygısı, kendini olduğundan aşağı ya da olduğundan üstün görmeksizin kendinden memnun olma, kendini olumlu, beğenilmeye, sevilmeye değer bulma ve özüne güvenmeyi sağlayan olumlu bir ruh halidir diyebiliriz (Yörükoğlu, 1998).

Bilindiği gibi sporun temeli oyundur. Bu çalışma ile Oyun öğrenme etkinliklerine katılan çocukların kendini tanıması, keyif alma, eğlenme, paylaşma, enerjiyi kabul edilebilir biçimde harcama,beceri geliştirme, iletişim kurma, kendini anlatma gibi çeşitli amaçlar ve niteliklerinin gelişmesine katkısını belirlemek amacı ile hazırlanmıştır.

AMAÇ

Bu bölümde, yapılacak olan araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama yöntemleri ve elde edilecek olan verilerin analiz yöntemlerine yer verilmiştir.

Bu araştırmanın konusu, okulda şenlik var projesine katılan öğrencilerin benlik saygısını belirlemek amacı ile hazırlanmıştır. Betimsel bir çalışma olan bu araştırma, tarama modeli niteliğindedir. Tarama modeli, var olan durumu olduğu gibi yansıtmayı esas alır. Araştırmada veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir.

KAPSAM

Araştırma kapsamına alınan okulda şenlik var projesine katılanlar için kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Kişisel bilgi formunda her katılımcı için cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, engelli kardeşi olup olmadığı, spor yapma durumu ve sevdiği spor branşı sorularından oluşmaktadır.Anket formu daha önce Torun (1995) tarafından yapılan Tükenmişlik, Aile Yapısı Ve Sosyal Destek İlişkileri Üzerine Bir İnceleme adlı çalışmadan alınmıştır

YÖNTEM

İstatistiksel analizler için SPSS 23.0 paket programı kullanılmış ve $P<0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Tüm verilerin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluk kontrolünde Kolmogorov-SmirnovNormallik testi yapılmış Testi sonucu paramet-

rik test yapılması uygun olduğu ortaya çıkmıştır, İki bağımsız grup karşılaştırılmasında t-testi, İkiden fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında ANOVA ve Tukey çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Ölçeklerin iç tutarlılığına Cronbach Alpha değerleri ile bakılmıştır (Cronbach Alpha değeri ise 0,74 olarak bulunmuştur).

BULGULAR

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Bireylere İlişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler		Sayı (N=744)	Yüzde
Cinsiyet	4Kız	412	58,1
	Erkek	312	41,9
Yaş	11 Yaş	132	17,7
	12 Yaş	116	15,6
	13 Yaş	268	36,0
	14 Yaş	228	30,6
	Yoktur	164	22,0
Kardeş Sahibi	1-2 Kardeş	300	40,3
	3 Ve Daha Fazla	280	37,6
Engelli Kardeşiniz	Var	128	17,2
	Yoktur	616	82,8
Spor Yapma	Evet	340	45,7
	Hayır	400	53,8
Sevilen Spor Dalı	Futbol	200	26,9
	Voleybol	260	34,9
	Basketbol	280	37,6

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların; %58,1'nin kız, %41,9'unun erkek olduğu, en fazla 13 yaş (%36) grubunda oldukları, sahip oldukları kardeş sayısına göre en fazla 1-2 kardeşe (%40,3) sahip oldukları, sahip oldukları engelli kardeş sayısına göre %82,8'inin engelli kardeşinin olmadığı, %17,2'sinin engelli kardeşe sahip olduğu, %53,8'inin spor yapmadığını, %45,7'sinin spor yaptığını, sevilen spor dalına göre en çok basketbolu (%37,6) seçtikleri görülmektedir.

Tablo 2. Cinsiyet ile Benlik Saygısı Ölçeği arsındaki t- Testi

	Cinsiyet	N	Ortalama	S.S	f	p
Toplam BenlikSaygısı	Kız	432	1,40	0,11	0,15	0,00*
	Erkek	312	1,43	0,12		

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyetleri bakımından benlik saygıları incelendiğinde kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır(p<,05). Erkek öğrenciler (X_{ort}=1,43) benlik saygısı ölçeğini kız öğrencilere (X_{ort}=1,40) göre anlamlı olarak daha yüksek puanlamışlardır.

Tablo 3. Spor Yapma ile Benlik Saygısı Ölçeği arsındaki t- Testi

	Spor yapma	N	Ortalama	S.S	f	p
Toplam BenlikSaygısı	evet	340	1,42	0,11	0,15	0,00*
	hayır	400	1,40	0,12		

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin spor yapıp yapmamaları bakımından benlik saygıları incelendiğinde spor yapanlar ile spor yapmayanlar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p<,05). Spor yaptığını belirten öğrencilerin benlik saygısı puanlarının (X_{ort}=1,42) spor yapmayanlara (X_{ort}=1,40) oranla anlamlı olarak daha yüksek çıktığı görülmektedir.

Tablo 4. Kardeş Sayısı ile Benlik Saygısı Ölçeği arsındaki Anowa Testi

Kardeş Sayısı	N	Ortalama	S.S	f	p	Anlamlı Fark
Yoktur	164	1,40	0,11	2,30	0,30	-
1-2 Kardeş	300	1,42	0,12			
3 ve Daha Fazla	280	1,41	0,12			

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısına benlik saygısı ölçeği puanlarında anlamlı bir fark yaratan bir etken olmadığı görülmektedir (p>,05).

Tablo 5. Kardeş Sayısı ile Benlik Saygısı Ölçeği arsındaki Anowa Testi

Sevilen Spor Branşı	N	Ortalama	S.S	f	p	Anlamlı Fark
Futbol (x)	200	1,44	0,10	11,4	0,00*	x>y,z
Voleybol (y)	260	1,40	0,11			
Basketbol (z)	280	1,40	0,13			

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin sevdikleri spor branşına göre benlik saygıları incelendiğinde sevdikleri spor branşına göre fark gözlenmiştir (p<,05). Futbol oynamayı seven (X_{ort}=1,44) öğrencilerin benlik saygısı ölçeğini voleybol (X_{ort}=1,40) ve basketbol (X_{ort}=1,40) oynayanları sevenlere göre daha yüksek puanladıkları görülmektedir.

SONUÇ

Araştırmamızın bulgularına göre şu sonuçlara ulaşılmıştır: Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin yarıdan fazlasını kız öğrenciler (%58,1), en fazla 13 yaş (%36) grubundaki öğrenciler,en fazla 1-2 kardeşe (%40,3) sahip olan öğrenciler olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerininçoğunluğunun (%82,8)'inin engelli kardeşinin olmadığı, %53,8'inin spor yapmadığını, sevilen spor dalına göre en çok basketbolu (%37,6) seçtikleri görülmektedir.

Benlik saygısı puanlarının kız ve erkek öğrenciler açısından farklılaştığı görülmektedir. Erkek öğrenciler (X_{ort}=1,43) benlik saygısı ölçeğini kız öğrencilere (X_{ort}=1,40) göre anlamlı olarak daha yüksek puanlamışlardır.

Araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin spor yapıp yapmamaları bakımından benlik saygıları incelendiğinde spor yapanlar ile spor yapmayanlar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p<,05). Spor yaptığını belirten öğrencilerin benlik saygısı puanlarının (X_{ort}=1,42) spor yapmayanlara (X_{ort}=1,40) oranla anlamlı olarak daha yüksek çıktığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısına benlik saygısı ölçeği puanlarında anlamlı bir fark yaratan bir etken olmadığı görülmektedir (p>,05).

Araştırmaya katılan öğrencilerin sevdikleri spor branşına göre benlik saygıları incelendiğinde sevdikleri spor branşına göre fark gözlenmiştir (p<,05). Futbol oynamayı seven (X_{ort}=1,44) öğrencilerin benlik saygısı ölçeğini voleybol (X_{ort}=1,40) ve basketbol (X_{ort}=1,40) oynayanları sevenlere göre daha yüksek puanladıkları görülmektedir.

KAYNAKÇA

Adams, S.G.,Gullotta, T., (1989). Adolescent Life Experiences, New York: BrooksCole Publishing Company.

Behavior., (2010).BehaviorSciencetoPractice: ConnectingtheDots,Journal of Applied Companion AnimalBehavior, 4 (1): 38-42.

Bıyıklı, L., (1989). Bedensel Özürlü Çocukların Benlik Kavramı. Eğitim Bilimleri Fakültesi. Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Coopersmith, S., (1967). TheAntecedents of Self-Esteem, San Francisco: CA,Freeman.U.S.A.

Çuhadaroğlu, F., (1986). Adölesanlarda Benlik Saygısı, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fak, Psikiyatri ABD Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.

Decay, J., Kenny, M., (1994). Adolescent Development", Madison: Brown- Benchmark.

İkizler, C.,Karagözoglu C., (1997) .Sporda Basarının Psikolojisi. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Köknel, Ö., (1985). Kişilik, 2. Baskı. İstanbul, Altın Kitaplar Basımevi.

Leory, M.R., (1996). Self-Presentation, Impression, Management AndInterpersonal

Tan, H., (1986). Psikolojik yardım ilişkileri: danışma ve psikoterapi, 2.Baskı. İstanbul, MEB.

Torun, A., (1995). Tükenmişlik, Aile Yapısı Ve Sosyal Dstek İlişkileri Üzerine Bir

Wells, E., Marwell, G., (1976). Self-Esteem: ItsConceptualizationandMeasurement, Beverly Hills, Sage Publications Inc.

Yalom, ID., (2000). Mommaandthemeaning of life: Tales of psychotherapy. New York, HarperCollins.

Yavuzer, H., (2012). *Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu* 15. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A., (1998). *Gençlik Çağı.* 2. Baskı. İstanbul, Özgü Yayınevi.

ENGLISH LANGUAGE TEACHING AND INFORMATION TECHNOLOGY

Irfan TOSUNCUOGLU

Karabuk University, Faculty of Literature, Karabük / Turkey

Abstract: English language teaching (ELT) makes use of technology of all sorts for teaching and learning purposes. Audio and video recordings can give life to words on various kind of pages as well as making language learning more mobile devices. It is usual for a teaching program to use the technology available to make it easier for students to succeed in learning the subject. There are very fast changes in technology and this situation effects the people's life in every aspects of life. Most technologies serve as tools to enhance the teaching practices that already exist. Among them, for example audio recordings make an important tool of ELT and it introduces a new method of teaching. It is still, essentially, based on the concept that learning a language with as many senses engaged as possible will facilitate quicker and more thorough learning. The information technologies developed over the last two, three decades, it may be much more powerful than previous technologies. Information technology has the potential to not only enhance already powerful English language teaching(ELT) tools but provide truly new technological items. Some researches in teaching English language within the frame of Information Technology were tried to be analyzed in this article. In addition to this, this paper will also review the existing literature on the effectiveness of incorporating information technologies into ELT and the new ways of teaching being developed.

***Key Words*:** English, Information Technolgy, Language, Teacher

INTRODUCTION and THEORETICAL FRAME

One of the most essential considerations that is involved in the course of providing effective education to students is the need to teach the students to be aware of the information and facts. English language teaching (ELT) has become ever more important as more people around the world in order to learn English as a second or foreign language for various purposes, such as, business, employment, and etc. According to İşler and Yıldırım (2018) traditional understandings of what forms a classroom, the status of a teacher and the qualifications of teacher have been challenged by the emergence of new technologies. So, traditional ELT methods are effective but they work best in classroom settings with an instructor or teacher and relatively small classes. In other words the traditional methods lack of easy accessibility. Some non-information-technology tools such as cassettes (especially in the past)and CDs and information tecnology devices extended the reach of ELT to people's houses and cars, but they were necessarily limited by a lack of intractability and the need to be 'one size fits all'. Some English language learners also need specific technical language skills with a specific concept before they can move forward and cassettes and CDs and etc.

PURPOSE

Nowadays the development of information technologies such as the internet, smartphones, interactive computer programs, and tele-learning, give ELT programs the ability to embrace both the reach of technology and responsiveness of a classroom. Information technology will not replace the classroom but instead brings the classroom to the students in a new way. Information technology also brings the possibility of totally new tools and methods for ELT. This paper aims to suggest some ideas inferred from the literature review for English teaching by means of integration information technology successfully into their practices of learning and teaching processes. So, this paper will shed light on the existing literature on how information technology is being used in ELT and how it might be used in the future. Several articles were selected for the review based on the topic and the quality of their research.

SCOPE

When we looked through the related literature, it was noticed that, the English teacher candidates did not have enough information about information tecnologies in their pre-service education in the past, (Dudeney & Hockly, 2007; Gülbahar, 2008; Koehler & Mishra, 2009). In order to investigate the related issue further, some articles were chosen for teaching and learning English by means of Information Technology. Some articles consisted of the use statistical analysis of available data in order to evaluate the effectiveness or rate of adoption of information technology into ELT studies. The other ones included qualitative, exploratory, descriptive research and they suggested new possibilities for the technology.

METHOD

In this paper, as a method, Document Analysis tecnique was used, it is an important technique in assessing and synthesizing information (Hodder, 2000, cited in Başal, 2015). And the following steps of the research were followed.

Quantitative Researches

Billings and Mathison's (2011) article analysed how the use of Technology-based organization (TBAO) on the learning performance of 240, 4th grade students learning English. The students were divided into three groups including one control group that did not use the TBAOs. The first experiment group received their TBAO via handheld device and the second treatment group received the TBAO via DVD. The researchers developed their TBAOs on accepted pedagogy of English learners. The TBAOs included learning support in the students' primary language, so they can communicate with native English speakers to support their encourages on English learning. This is not to say the TBAO should be simply should take advantage of the technology. Visual aids combined with text and audio to reinforce correct pronunciation is far more effective, and comprehensible, than text itself. The TBAO should focus on giving the students the background to understand the concepts that will be taught over the subject. This can be done first of by means of all vocabulary, concepts, and cultural information. This allows the student to make the connection between the TBAO and the material being taught. On the whole the other qualitative and quasi-experimental articles reviewed had similar conclusions. Abdol-

majid Hayati, Alireza Jalilifar and Amir Mashhadi (2013) concluded that short message services (SMS) were effective tools for ELT and extremely flexible. They noted that SM(short message) always is considered a supportive device to the classess. Samak and Tawfik (2006) examined information technology by Jordanian ELTs and concluded that information technology greatly enhanced the effectiveness of ELT in that region. A turkish scholar, Tilfarlıoğlu (2011) conducted a similar study in Turkey and Iraq and found that web based tools were effective but a lack of technological fluency prevented the use of these tools significantly.

Qualitative Researches

The qualitative studies performed on information technology and its effect on and uses for ELT are many. They are concerned primarily with describing the issues on ELT and how information technology can effect those issues. The primary conclusion of this group of articles was generally positive about information technology but consistently included warning against letting IT (Information technology) replace the classroom experience of ELT. Other articles in this group were more exploratory in their design, seeking to find out what information technology tools were out there and which ones were being used. For example, Shyamlee and Phil's (2012) article was a well organized review of multimedia usage in ELT. It included sections on how technology helped ELT, and why multimedia is necessary for ELT, and what the problems with using multimedia for ELT are, and how best to take advantage of multimedia without having potential problems. They concluded that multimedia technology was a powerful tool for ELT. Hismanoğlu (2011) came to almost identical conclusions in her article although the study was not restricted to multimedia use but all sorts of information and communication technology. The article concluded with the same suggestion that the classroom environment needs to be preserved and training and education of teachers in the use of technology is the best way to accomplish that goal. Reilly (2012) conducted another similar review but focused the article specifically on the Millennial Generation and how their life experience is different from previous generation and demands more technologically understanding for ELT programs and teachers.

Action Research

Wu (2015) wanted to investigate the effectiveness of a smartphone applications in teaching English. Wu selected 100 participants of a summer English language program. The participants were fourth year of medical faculty students. The *mean* of their pretest scores was used to eliminate for participants who had more than one standard deviation above or below the *mean*. The experimental group used the app., for one month during their normal English learning program while the control group followed the normal curriculum. The two groups were then tested again and the results were compared. The experimental group remembered an average of 88.67 more words than the control group (Wu, 2015). One interesting sociological aspect of this study was that Wu did not instruct the experimental group on how they should use the app. The experimental group simply had the app., on their phones suggesting that the ease of access of a ready to hand phone encouraged the apps.' use. It is reasonable to conclude that convenience is a major factor in the adoption of any learning tool.Baralt, Pennestri, and Selvandin (2011) also focused their study on a particular program called *Wordles*, and in this program computer and information technologies were used. Wordle creates word clouds where multicolored

words appear and come together in different sizes. The colors served to make the cloud easier to read but, the size of each word is determined by the frequency of its use. The article also focused on the concept of dual coding wherein the student is engaged through two senses at once to reinforce learning. For instance the instructor can be discussing vocabulary words while the word cloud is projected to allow the student to incorporate the knowledge more easily. The authors mentioned above concluded that data visualization devices such as word clouds improved student's learning and benefitted their writing skills.

FINDINGS

The articles reviewed for this paper were to know basicly the place of information technology and its integration into ELT. It was mentioned in almost every article and reviewed that the major limiting factor in formulating a conclusion was the great number of variables in ELT. ELT was approached in different ways in different areas. Not every instructor has enough technological knowledge and on the other hand different populations of students have different needs in their English learning. Further the wide variety of possible Information technology tools and strategies can be applied to the learners. By the time such an inventory could be conducted new technologies and tools would have become available. On the other hand, the study conducted by Wu (2015) on the effectiveness of a smartphone app. only consisted of a very very narrow slice of the population, namely 4th year medical faculty students at a specific school in China that were already enrolled in a particular summer English learning program. His results can hardly be said to be widely attributable absent further investigation. Several other studies were regional in nature but in those cases, it was more an investigation into whether larger trends held true in those regions. Generally low sample sizes and a lack of comprehensive data sets to draw upon and compare against were limitation common to most of these studies.

CONCLUSION

The conclusions of this literature review can be categorized much in the same way the articles were reviewed. The qualitative articles asked the question of whether information technology in ELT is effective and if it can cause problems. The statistical analysis articles sought to find exactly how effective IT (information technology) is in ELT. The action research articles used specific programs to demonstrate the underlying strengths of information technology in ELT. The conclusions drawn from each group of articles were that information technology is a powerful tool in ELT but must not replace the classroom experience and the instructors/teachers must be trained to be fluent in the technology at their disposal. In this vein, Koehler & Mishra (2005) and Koehler et al.,(2013) say that technologies in education do not bring success all the time and they express that teachers' needs to know about efficient technology integration in teaching processes is important too. Further information on technology showed that improvements in ELT of statistical significance can be implemented inexpensively. Lastly, the review showed that adoption is the key for unlocking the potential of information technology in ELT and it expressed how convenient the technology is to learn a foreign or second language.

REFERENCES

Baralt, M., Pennestri, S., & Selvandin, M., (2011). Action research: Using wordles to teach foreign language writing. *Language Learning & Technology*, 15(2), 12-22.

Başal, A., (2015). English Language Teachers and Technology Education. Eğitimde Kuram ve Uygulama Articles /Makaleler. *Journal of Theory and Practice in Education*, 2015, 11(4).

Billings, E. S., & Mathison, C., (2012). I get to use an iPod in school? Using technology-based advance organizers to support the academic success of English learners. *Journal of Science Education and Technology*, 21(4), 494-503.

Dudeney, G., & Hockly, N., (2007). How to teach English with technology. Harlow, UK: Pearson.

Gülbahar, Y., (2008). ICT usage in higher education: A case study on preservice teachers and instructions. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, 7(1), 32–36.

Hayati, A., Jalilifar, A., & Mashhadi, A., (2013). Using Short Message Service (SMS) to teach English idioms to EFL students. *British Journal of Educational Technology*, 44(1), 66-81.

Hismanoğlu, M., (2011). The integration of information and communication technology into current ELT coursebooks: a critical analysis. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 37-45.

Hodder, I., (2000). The Interpretation of documents and material Culture. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), The handbook of qualitative research (2nd ed.). (pp. 155-175) Thousand Oaks, CA: Sage.

İşler, C. and Yıldırım, Ö., (2018). Perceptions of Turkish Pre-Service EFL Teachers on Their Technological Pedagogical Content Knowledge. *Journal of Education and Future,* year: 2018, issue: 13, 145-160.

Koehler, M. J., & Michra, P., (2005). What happens when teachers design educational technology? The development of technological pedagogical content knowledge. *Educational Computing Research*, 32 (2), 131-152.

Koehler, M., & Mishra, P., (2009). What is technological pedagogical content knowledge (TPACK)? *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 9(1), 60–70

Koehler, M. J., Mishra, P., Kereluik, K., Shin, T.S., & Graham, C., (2013). The technological pedagogical content knowledge framework. In M. J. Spector, M. D. Merrill, J. Elen & M. J. Bishop (Eds.), *Handbook of Research on Educational Communications and Technology* (pp. 101-111). New York: Springer.

Reilly, P., (2012). Understanding and Teaching Generation Y. In English teaching forum (Vol. 50, No. 1, pp. 2-11). US Department of State. Bureau of Educational and Cultural Affairs, Office of English Language Programs, SA-5, 2200 C Street NW 4th Floor, Washington, DC 20037.

Samak, A., & Tawfik, Z., (2006). An Exploration of Jordanian English Language Teachers' Attitudes, Skills, and Access as Indicator of Information and Communication Technology Integration in Jordan. Retrieved from http://purl.flvc.org/fsu/fd/FSU_migr_etd-0106

Shyamlee, S. D., & Phil, M., (2012). Use of technology in English language teaching and learning: An analysis. In A paper presented at the 2012 International Conference on Language, Medias and Culture, Singapore.

Tilfarlıoğlu, F. Y., (2011). An International dimension of the student's attitudes towards the use of English In web 2.0 technology. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 10(3).

Wu, Q., (2015). Designing a smartphone app to teach English (L2) vocabulary. *Computers & Education*, 85, 170-179.

THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE AND CULTURE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Irfan TOSUNCUOGLU

Karabuk University, Faculty of Literature, Karabük / Turkey

Abstract: Culture is a highly abstract concept and people attribute various meanings to it. Language and culture are two entities that cannot be discussed in isolation from one another; it can be said that language cannot be understood without referring to culture, and equally that culture cannot be appreciated without language. It has become quite clear nowadays that by means of common and ordinary methods of teaching we cannot reach up to the ideal desired level of language and we need new aspects, techniques and approaches for teaching a language - such as cultural elements. In teaching a foreign language, it is important to take into account all features and requirements to meet the needs of modern language learning and teaching. The aim of this study, on the whole, is to present the important points of how the perspectives of cultural reality affect the learner in foreign/second-language learning, and to show why culture should be included in language lessons. Language and culture are explained in detail and that there is a special interrelation between language and culture is tried to be defined. Therefore, the area of foreign/second language teaching, naturally and inevitably, needs to become closely integrated with the relationship between the two concepts, and culture must be dealt with where language teaching is concerned. We think that this work will also shed light on the further researches about the related topic.

Key Words: Culture, ELT, International Communication, Learning

INTRODUCTION and THEORETICAL FRAME

Using language is a very effective way of communication and sharing peoples' experiences. It plays a very important role in life and it makes human society exist. It can be said that language is a tool for transmitting all information and is a mirror of a particular society and culture. Different languages have their own internal logic and it helps to get a worldview of the differences. The more languages vary from one another, the more it requires us to rethink our worldview. Actually, these days it is a fact that knowledge of a foreign language is important in various aspects of life. The world has become smaller due to technological developments and communication. As is well known, this new world has many cultural, political, scientific and social novelties and developments. In order to be involved in all these innovations, there is all the more reason for people to start gaining knowledge of a foreign language. Language is a necessary component for every aspect of life and understanding it. It is not only used for communication but also for grasping realities of our environment. The connections among nations, countries have never been so strong and intensive as in our century. There is great competition in all fields among people and countries in culture, education styles, language, literature, art and so

on and so forth. The study of a foreign language increases the understanding of the interaction among language, idea and culture. With regard to culture, Oxford Advanced Learner's Dictionary (2016) defines culture as "the customs and beliefs, way of life and social organization of a particular country or group". Longman Dictionary of Contemporary English (2008), defines the term as "the ideas, beliefs and customs that are shared and accepted by people in a society". The most common definition of culture is that of Lado (1986), who says that culture is actually the way of the people. On the other hand, Parmenter (2003) says that if the main objective of teaching a language is international communication, then it is crucial to have social and cultural knowledge of the target language: to communicate with other societies and cultures by choosing right and relevant speech patterns, structures utterances and behaviors. In line with this, new lingua-cultural aspects along with new paradigms have come into existence in foreign language education as Kunanbayeva (2005, cited in Doğanay, 2012) saying "the purposes of teaching a foreign language, expected results from learning it and formation of intercultural competence for the ability of intercultural communication for a person have become the main subject". So, the word *culture* embraces such a wide area that it is considerably hard to define. It is a very complex expression, and it recalls various meanings to various people. According to McInerney et al., 2006, "The term culture first came into social science jargon back in 1871 when Tylor used it to explain various social phenomena". The term, which was defined before the year 1950 as patterns of behavior and customs mediating a social group (Bennett, 2007), has caught the attention of scientists. The very first attempt to define the term was made by Kroeber and Kluckhohn, the famous anthropologists of the time, who wrote a book based on 300 different definitions of the term in 1954 but who were unable to find a common denominator (Seelye, 1988).

PURPOSE

In addition to culture, the term 'culturally teaching', has also appeared as a notion which is applicable for language teaching practices. It has become one of the most important discussion topics in the field of English language teaching owing to the rapid change in the cultural situations of language classrooms. Concerning this issue, materials have a vital place in the process of language teaching and learning. Cunningsworth says that language coursebooks are bound to reflect some social and cultural values perceptions (as cited in Cortazzi & Jin, 1999) and despite the idea that texts used in English language teaching deal with cultural information (Clarke & Clarke, 1990), the concept of a variety of cultures in language teaching materials is still not sufficient most of the time. What one expects from language teaching materials is, as Cortazzi and Jin (1999) note, that they reflect the intercultural issues and reflect a variety of cultural contexts so that the cultural needs of students from various cultures can be met. However, when the current situation of the language materials is considered in terms of culture, the situation is not very *bright.* According to Clarke (1990), "textbooks may attempt to deal systematically with language and its meaning, at present show no signs that cultural variables are being dealt with in a conscious way, (Avinç, 2012). So, Sztefka (2017) says that, culture is often treated in a peripheral or supplementary way, depending on the interest and awareness of teachers and learners. The interrelations between language and culture have long been a topic of debate for many scientists and various hypotheses have been put forward. The issue is popular in the field of language teaching and, as Ando and Brown emphasize, a close relationship between the two was also mentioned in research on language learning

(as cited in Tsou, 2005). So, in this respect this paper draws attention on the views about culture in detail - with respect to language learning and teaching. And the close relationship between language and culture shows that it is not likely to be proficient in a language without knowing the culture of that language. To this end, this paper mainly tries to shed light on this issue.

SCOPE

Language, besides shaping the culture in which one lives, is also believed to be the reason why cultures exist. Cornelius, for example, says that "without language, society and culture as we know them would not exist". He (1953) asserted that it is thanks to the presence of language that societies, and thus cultures, exist. Kramsch (1998), one of the most important scientists who is interested in culture and language, expresses her ideas thus: "Words indicate ideas, facts, or events that are communicable as they connote a big stock of knowledge about the globe that other people share. They are used refer to experiences that is, words also reflect their authors' "attitudes and beliefs, their viewpoints, that are also those of others. In both cases, language expresses cultural reality". And Nababan (1974, cited in Gülcü, 2010) noted that "the meaning of language exists in culture; thus the progressive complexity of culture has enriched language". In this respect, knowing a language can also help us to gain cultural insights - and wealth too. Learning about other cultures will help the students expand their personal perceptions and they can more effectively become responsible citizens. A person's ability to talk to others and gain knowledge beyond the world of English allows them to contribute to our community and country. However, due to likely overloaded lesson program of the English teachers, short lesson hours, and insufficient cultural elements in coursebooks, are some drawbacks that restrict the language teachers in teaching of cultural elements. As Ortaçtepe (2015) states, test-based approach is a dominant factor in the country, and thus, the teachers basically aim to prepare learners for the examinations by teaching overloaded structural topics in the teaching curriculum. It can be said that language cannot be understood without referring to culture, and equally that culture cannot be appreciated without language. In line with this need, foreign language teaching comprises culture teaching as well. Due to the fact that English is now used as a global language, Foreign Language Teaching(FLT) curriculums and materials should be designed with the purpose of developing learners as individuals who are aware of the necessary elements related to target language in order to able to communicate with people of the target language.

METHOD

This is neither a quantitative nor a qualitative study, the main research idea suggested here to include or not the cultural elements in English teaching processes in additon to the grammatical or the other elements. An expanded literature review was realized in order to investigate the place and significance of the culture while teaching English language. The reviewed literature belongs to this and the previous century. This study was critically examined and planned in detail in order to draw attention on the cultural element in teaching of English language.

FINDINGS

It is a fact that teaching and learning all of the languages for international communication is almost impossible. We must keep in mind the benefit of learning a language that provides a gateway to integrate with the globalized world (English language) and then it is possible to avoid this impossible situation. According to Madiano (1999) there are some other languages claiming to be the means of international communication; however, the global village is being constructed within the English language. For that reason the most effectual and international languages should be learned and taught as a main means of international and intercultural communication. English is now a very strong prerequisite for participation in a great number of activities all over the world. In today's classrooms, where it is possible to see students with different nationalities and thus different cultures, it is clear that there should be more emphasis on the importance of catering for the needs of those diverse students. In order to integrate them better into the classroom and show respect to their individual identities, it is of vital importance to consider their cultural needs; and due to the nature of the activities, the language classroom seems to be the most appropriate place to do this. Therefore, it is of vital importance for the instruction to include cultural elements whenever possible in order to build a more culturally-sensitive education. Culturally-sensitive instruction, teaching materials and teacher qualication are also important for the individual learner's integration into the teaching environment, since the learners should be made to feel completely comfortable as they are being educated. About this issue, Manning and Baruth (2009) note that learners who have a diverse background deserve respect for their cultural differences and this is the only way that they can feel genuine acceptance in the classroom (p. 215). Needless to say, it is in the hands of the teacher to accomplish this, because the teacher is the one who should be "noticing, appreciating, and respecting differences - which is fundamental to valuing diversity" (Robins et al.,2006). As it is clear to everyone that a great need for language learning for communication has been increased a great deal, the conclusion can be reached from the explanations and ideas aforementioned that as we teach and learn a language, it is a real fact that we should consider culture too. It has become quite clear that by means of common and ordinary methods of teaching we cannot reach up to the ideal desired level of language and we need new aspects, techniques and approaches for teaching a language - such as cultural elements. In teaching a foreign language, it is important to take into account all features and requirements to meet the needs of modern language learning and teaching. Using required paradigms is necessary for international interaction and communication. We should be aware of not only foreign cultures, but also our own culture, and it should be kept in mind that we should have positive attitudes towards other cultures.

CONCLUSION

Culture is not a concrete term but it includes various meanings for different people. The relationship between culture and language is close and mutual, for neither of them presents well without the other one. As Marazova (2003) and Liang (2008) state, that among many different ideas about the issue, one of the most important ones that nearly all of the scholars and researchers agree upon is the fact that, language and culture intertwined and that they shape each other. In this respect, the present situation of the textbooks and teaching materials should be taken into account, in order to analyze better the teaching from a cultural viewpoint. Önalan (2004) said,

concerning this, that all the materials look at the world from the perceptions of their writers; and such visibility of the authors' home cultures, ideas and values in the materials inevitably results in a cultural one -sidedness and prejudice against other cultures. Keeping these ideas in mind, culturally relevant teaching and materials can be put in first place all life long. In conclusion, teaching materials might be revised again and more and varied cultural topics of the target language can be included with respect to the national and international students in Turkey. They should be analyzed well, and they should be re-written or edited if necessary, to meet the needs of students with different cultural backgrounds. If it is not possible to rewrite or edit the so-called teaching materials, the teachers should make the necessary changes such as providing extra activities, handouts, pictures and so on, which will foster the raising of awareness of the students in the classroom regarding the cultural differences that exist between themselves and their peers. These extra materials should be made use of by the teachers during instruction, and it would be very practical and useful for integrating students much better into the lesson. The area of language teaching, naturally and inevitably, needs to become closely integrated with the relationship between the two concepts, and culture must be dealt with where language teaching is concerned. As we are concerned with and concentrated on culture and language, so we are interested in one edge of globalization that has come into us as a new term - Cultural Globalization. So, what we need in integrating cultural globalization and contribution, is an international language.

REFERENCES

Avinç, F., (2012).The place of culture in foreign language Education: an analysis of teachers' and students' views, and of new bridge to success series. Unpublished Thesis, Pamukkale University, Denizli.

Bennett, C. I., (2007). Comprehensive Multicultural Education: Theory and practice (6th ed.). Boston: Pearson.

Cornelius, E. T., (1953). Language Teaching: A Guide for Teachers of Foreign Languages. New York: Crowell.

Cortazzi, M., & Jin, L., (1999). Cultural Mirrors: Materials and Methods in the EFL classroom. In E. Hinkel (Ed.), Culture in Second Language Teaching and Learning. (pp.196-219). New York: Cambridge University Press.

Doğanay, Y. ,(2012). The Place of Cognition and Culture in Language Teaching or Intercultural Communicative Competence. *Bishkek Humanities University Journal*, no:3 (23).

Gülcü, M., (2010). The place of the native culture in the English language classroom: A case study of Eng. 101 classrooms at METU. Unpublished Thesis, METU, Ankara.

Kramsch, C., (1998). Language and Culture. Oxford: Oxford University Press.

Kunabayeva, S. S., (2005). Modern Foreign Language Education, Methodology and Theory, Dom Pechat. Almaty.

Lado, R., (1986). "How to Compare Two Cultures". In J. M. Valdes, (Ed.), Culture Bound: Bridging the Cultural Gap in Language Teaching. (pp. 52-64) Cambridge: Cambridge University Press.

Liang, Z., (2008). Culture Difference and Language Teaching. *Sino-US English Teaching*, 11(5), 21-25. Retrieved from http://www.linguist.org.cn/doc/su200811/su20081105. pdf

Longman Dictionary of Contemporary English., (2008). Essex: Longman Group Ltd.

Manning, M. L., & Baruth, L.G., (2009). Multicultural education of children and adolescents (5th ed.). New York: Pearson.

Marazova, N., (2004). English Lexicology. Drofa Publishing House. Moscow.

Modiano, M., (1999). International English in the Global Village. *English Today* 58/15: 14-19.

McInerney, D. M., Dowson, M., & Van Etten, S., (2006). Effective schools. Connecticut: Information Age Publishing.

Nababan, P. W. J., (1974). Language, Culture and Language Teaching. *RELC Journal*, 5(2), 18-30.

Ortactepe, D., (2015). EFL teachers' identity (re)construction as teachers of intercultural competence: A language socialization approach. *Journal of Language, Identity & Education,* 14, 96-112.

Oxford Advanced Learner's Dictionary. (2016).Oxford: Oxford University Press.

Önalan, O., (2004). EFL Teachers' Perceptions of the Place of Culture in ELT: A Survey Study at Four Universities in Ankara. Unpublished Thesis, Middle East Technical University, 2004.

Parmenter, L., (2003). Intercultural Communicative Competence, vol.10, Spring. http://tb. sanseido.co.jp/english/ newcrown/pdf/len003/03_ IO.pdf.

Robins, K.N., Lindsey, R.B., Lindsey, D.B., & Terrell, R. D., (2006). Culturally proficient instruction: A guide for people who teach (2nd ed.). California: Corwin Press.

Seelye, H.N., (1988). Teaching culture: Strategies for intercultural communication. Illinois: National Textbook Company.

Sztefka, B., (2017). A case study on the teaching of culture in a foreign language. Retrieved August 15, 2017, from http://www.betaiatefl.hit.bg/pdfs/case_study.pdf

Tsou, W., (2005). The effects of cultural instruction on foreign language learning. *Regional Language Centre Journal*, 36(1).

SAFRANBOLU'DA FAALİYET GÖSTEREN KONAKLAMA İŞLETMELERİNE YÖNELİK ZİYARETÇİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Semra AKTAŞ POLAT

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Çalışma, tarihi evleriyle ünlü Safranbolu'da bulunan konaklama tesislerine yönelik yerli ve yabancı turistlerin yorumlarını konu edinmiştir. Çalışmanın amacı, Safranbolu'da bulunan konaklama tesisleri hakkında yapılan ziyaretçi yorumlarını incelemektir. Araştırma, turizm için önemli bir sosyal paylaşım sitesi olan TripAdvisor kullanıcılarının Safranbolu Otelleri ve Kalacak Yerler başlığı altında yer alan konaklama işletmelerini kapsamaktadır. Bu bağlamda, TripAdvisor.com'da İngilizce yazılmış 607 yorum analiz edilmiştir. Yorumlar, Google Cloud Natural Language API ile etiketlenmiştir. Yapılan duygu analizi sonucunda, yorumların %66'sının olumlu, %21,7'sinin nötr ve %12,3'ünün olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Duygu işaretlemesi yapılan yorumlar, veri madenciliği programlarından Rapid Miner Studio Educational 9.0.003 Programı ile işlenerek sınanmıştır. Yapılan işlem sonucunda Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree, Random Forest ve Gradiend Boosted Tree algoritmalarında sonuç alınabilmiştir. Elde edilen deneysel sonuçlarda en iyi performans gösteren sınıflandırma algoritması %69 doğruluk oranıyla Gradient Boasted Trees olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kültür Turizmi, Veri Madenciliği, Duygu Analizi, Safranbolu

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Tarihte Paflagonya olarak adlandırılan bölgede bulunan Safranbolu, Karabük il merkezinin 8 km kuzeyinde bulunmakta ve ismini, bölgede yetişen safran bitkisinden almaktadır (Karabük Valiliği, 2018). Safranbolu, 18. yüzyılda Asya ve Avrupa arasındaki ticaretin önemli bir merkezi olmuştur (Kültür ve Turizm Varlıkları Genel Müdürlüğü, 2018). Geleneksel Türk toplum yaşantısının bütün özelliklerini günümüze taşıyan Safranbolu "Korumanın Başkenti" unvanına sahiptir (Safranbolu Belediyesi, 2018). 1994 yılında UNESCO tarafından istisnai ve evrensel kültürel varlıkları bakımından Dünya Miras Listesine alınmıştır. Koruma altına alınan eser sayısı yaklaşık 1500'dür (Safranbolu Turizm Danışma Bürosu, 2018a). 1990'lı yıllardan önce ilçede henüz ticari anlamda turizm faaliyeti gerçekleştirilmese de yerel halk, ziyaretçileri evlerinde konuk ederek maddi bir kazanç sağlamadan turizm ile tanışmıştır. İlçede 1990'lı yılların başından itibaren küçük ve orta ölçekli turistik tesis sınıfına giren işletmelerin oluşumu ile ticari anlamda turizm faaliyeti başlamıştır (Karabük İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (2018b) verilerine göre Safranbolu'da, 24 turizm işletme belgeli ve 90 belediye belgeli olmak üzere 114 konaklama tesisi faaliyet göstermektedir. Toplam oda sayısı 1.404 ve yatak

kapasitesi 3.509'dur. Bu konaklama tesislerinde, 2018 yılının ilk altı ayında, 46 bin 118 yabancı turist ve 89 bin 987 yerli turist olmak üzere konaklama yapan toplam turist sayısı 136 bin 15'tir. Son dört yılın (2015-2018) verilerine göre, Safranbolu'yu ziyaret eden turistlerin ülkelerine göre dağılımında Çin Halk Cumhuriyeti ve Tayvan ilk iki sırada yer almaktadır. Bununla birlikte Almanya, İtalya, Japonya, Güney Kore, Avustralya, Rusya ve Suudi Arabistan gibi farklı bölge ve ülkelerden de ziyaretçileri çekmektedir (Safranbolu Turizm Danışma Bürosu, 2018c).

Yerli ziyaretçilerin yanı sıra farklı ülkelerden gelip bölgeyi ziyaret eden yabancı ziyaretçiler, bölgede yaşadıkları turizm deneyimine ilişkin değerlendirmelerini seyahat bilgi kaynakları vasıtasıyla internet ortamında paylaşmaktadır. İnternet ortamında, herhangi bir turistik ürüne karşı memnuniyet ve/veya memnuniyetsizliğini dile getiren misafirin bu değerlendirmeleri, ülke ve bölge turizminin gelişiminde kilit rol oynamaktadır. Destinasyon pazarlaması, turizm ürünü kullanıcılarının memnuniyeti ve ürün geliştirme arasındaki bağlantıya dayanmaktadır (Bramwell, 1998). Turizmde, ürün geliştirme turistlerin değişen taleplerini karşılamak ve uzun vadede karlılığı sağlamak için önemlidir (Smith, 1994). Bu kapsamda incelendiğinde, turistlerin yaptıkları seyahat bilgi paylaşımları; turistlerin duygularının tespiti, uygulamada yapılan hataların görülebilmesi, hizmet kalitesinin iyileştirilmesi, yeni ürün geliştirme gibi konular açısından önemli veri kaynaklarıdır.

AMAÇ

Çalışma, tarihi evleriyle ünlü Safranbolu'da bulunan konaklama tesislerine yönelik yerli ve yabancı ziyaretçilerin yorumlarını konu edinmiştir. Bu çalışmanın amacı, Safranbolu'da bulunan konaklama tesisleri hakkında yapılan ziyaretçi yorumlarının duygu analizini yapmaktır.

KAPSAM

Araştırma, Dünyanın en büyük seyahat sitesi (TripAdvisor, 2018) olarak tanıtılan TripAdvisor.com'da Safranbolu Otelleri ve Kalacak Yerler başlığı altında yer alan konaklama işletmelerini kapsamaktadır. Bu kapsamda söz konusu konaklama işletmelerine yönelik yapılmış olan İngilizce yorumlar değerlendirmiştir. Araştırmanın yalnızca İngilizce yorumlar üzerinden gerçekleştirilmesi araştırmanın kısıtlarındandır. TripAdvisor.com'da Safranbolu'da faaliyet gösteren 57 konaklama işletmesine yönelik İngilizce yazılmış 607 yorum duygu analizine dahil edilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada amaca ulaşabilmek için ikincil verilerden yararlanılmıştır. Veriler, TripAdvisor.com[4]'dan elde edilmiştir. Elde edilen veriler, duygu analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Duygu analizi insanların duygu, düşünce ve tutumlarına yönelik bilişimsel çalışma olarak tanımlanmaktadır (Medhat, Hassan, & Korsahy, 2014: 1093). Diğer insanların ne düşündüğü, karar verme sürecinin önemli bir parçasıdır (Pang & Lee, 2008: 1). Duygu analizi duygu, düşünce ve değerlendirmelerin olumlu ve olumsuz olarak tanımlanması işidir (Wilson, Wiebe & Hoffmann, 2005). Das ve Chen (2007) duyguların toplamının, bireysel değerlendirmelerden

4 https://www.tripadvisor.com.tr/Hotels-g298009-Safranbolu-Hotels.html

daha fazla değeri olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu kapsamda, ziyaretçilerin paylaşımlarından yola çıkılarak, Safranbolu'da faaliyet gösteren konaklama işletmelerine yönelik ziyaretçi duygularının belirlenmesi hedeflenmiştir.

Tripadvisor.com'dan el yordamıyla çekilen veriler öncelikle Google Cloud Natural Language API[5] ile etiketlenerek duygu skoru çıkarılmıştır. Duygu analizi için Natural Language API'yi kullanan çeşitli araştırmalara rastlanılmaktadır (Li vd., 2018; Sharma, Ding, Goodman, & Soricut, 2018; Wang vd., 2018; Onden, Kiygi-Calli & Yolbulan-Okan, 2018; Tanis, Ballera, & Elssaedi, 2018; Yordanova, 2017).

Duygu skoru, bir metin parçasının duygu polaritesinin olumlu, olumsuz ve nötr derecesinin sayısal temsilidir (Li vd., 2018). Google Cloud Natural Language API, verileri -1 ve +1 arasında puanlandırır. Bu değer 0,25 ile 1 arasındaysa olumlu, -0,25 ile 0,25 arasındaysa nötr, -1,0 ile -0,25 arasındaysa olumsuz olarak etiketlenmektedir.

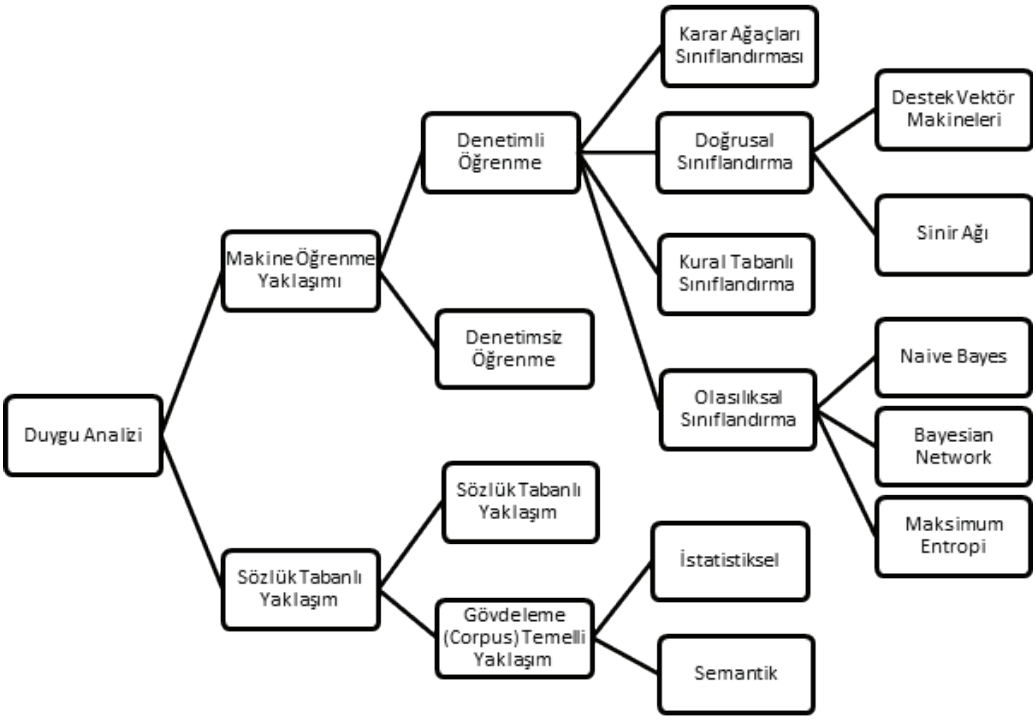

Şekil 1. Duygu Sınıflandırma Teknikleri

Kaynak: Medhat, Hassan ve Korsahy, 2014: 1095

5 https://cloud.google.com/natural-language/

Duygu sınıflandırma teknikleri Şekil 1'de gösterilmiştir. Şekil 1'e göre duygu analizi için kullanılan iki farklı yaklaşım söz konusudur. Bu çalışmada makine öğrenme yaklaşımları kullanılmıştır. Duygu işaretlemesi yapılan yorumlar, Excel dosya formatına kaydedilerek, veri madenciliği programlarından Rapid Miner Studio Educational 9.0.003 Programı ile işlenerek sınanmıştır.

BULGULAR

Bu çalışmada, incelemeye alınan tesis sayısı 57'dir. Ele alınan yorumların 2006-2018 yılları arasında yapıldığı tespit edilmiştir. Ele alınan yorumların %16,3'ü 2014, %15,8'i 2015, %13,3'ü 2012, %11,2'si 2018 ve %11'i 2013 yıllarında yapılmıştır. Tripadvisor.com'da paylaşılan 607 yorum elle yordamıyla kaydedilmiştir. Sonrasında, yorumlardan elde edilen veri seti normalleştirme, küçük harf dönüşümü, durak kelimelerin çıkartılması vb. aşamalardan geçirilerek temizlenmiş ve analize uygun hale getirilmiştir. Ele alınan yorumlar, Google Cloud Natural Language API ile etiketlenmiş ve duygu skorları çıkarılmıştır. İşleme alınan 607 yorum, Google Doğal İşleme aşamasında cümlelere ayrılarak 4.449 cümle elde edilmiştir. Her bir cümlenin duygu skoru kaydedilerek, Google Cloud Natural Language duygu skoru tanımlamasına göre 4.449 yorum, olumlu, olumsuz ve nötr olmak üzere tek tek etiketlenmiştir. Verilerin duygu skoru ortalaması 0,43 olarak belirlenmiştir. Yapılan etiketleme sonucunda yorumların duygu sınıflandırmasına göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Yorumların Duygu Sınıflandırması

	f	%
Nötr	965	21,7
Olumlu	2.937	66,0
Olumsuz	547	12,3
Toplam	4.449	100,0

Tablo 1'e göre yorumların %21,7'si nötr, %66'sı olumlu ve %12,3'ü olumsuz olarak işaretlenmiştir. Duygu işaretlemesi yapılan yorumlar, Excel dosya formatına kaydedilmiştir. Veri seti, veri madenciliği programlarından Rapid Miner Studio Educational 9.0.003 Programı ile işlenerek, farklı makine öğrenme algoritmaları denenmiş ve algoritmaların başarı oranları incelenmiştir.

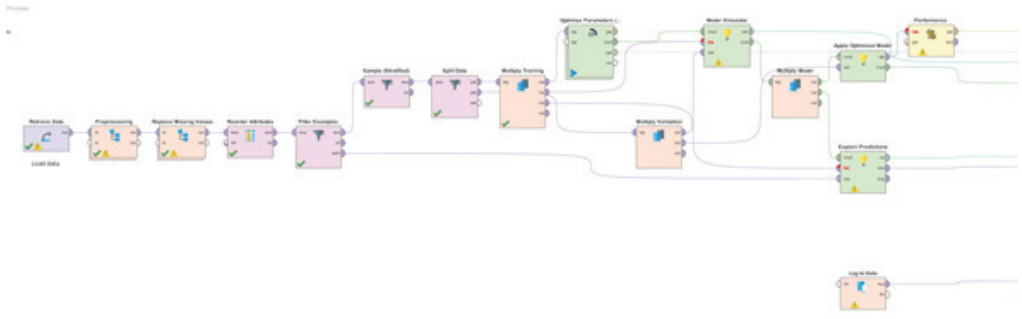

Şekil 2. Rapid Miner Gradiend Boosted Tree Algoritması İşlem Akışı

Rapid Miner açık kaynak kodlu veri madenciliği araçlarındandır (Yıldız & Şeker, 2016). Çalışma esnasında, algoritmaların çalıştırıldığı bilgisayar i5-6200U CPU İntel işlemci 8 GB ram x64 tabanlı işlemci özelliklerine sahiptir. Yapılan işlem sonucunda Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree, Random Forest ve Gradiend Boosted Tree algoritmalarında sonuç alınabilmiştir. Şekil 2'de Gradiend Boosted Tree algoritması işlem akışı gösterilmiştir. Rapid Miner başarı değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Rapid Miner Test Sonuçları

Sonuç Alınan Algoritmalar	Başarı
Naive Bayes (Naif Bayes)	%66
Generalized Linear Model (Genelleştirilmiş Doğrusal Model)	%66
Deep Learning (Derin Öğrenme)	%66
Decision Tree (Karar Ağacı)	%66
Random Forest (Rastgele Orman)	%66
Gradient Boasted Trees (Gradyan Artırılmış Karar Ağaçları)	%69

Tablo 2'ye göre elde edilen deneysel sonuçlarda en iyi performans gösteren sınıflandırma algoritması %69 başarı oranıyla Gradient Boasted Trees olmuştur. Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree ve Random Forest algoritmaların performans görselleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree, Random Forest Algoritmaları Performans Tablosu

		Olumlu	Nötr	Olumsuz	Tahmin Duyarlığı
TAHMİN	Olumlu	587	193	109	%66,03
	Nötr	0	0	0	%0,00
	Olumsuz	0	0	0	%0,00

Tablo 3'e göre gerçek tanımı olumlu olup, Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree ve Random Forest algoritmalarının olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 587, gerçek tanımı nötr olup, algoritmaların olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 193 ve gerçek değeri olumsuz olan ve algoritmaların olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 109'dur. Tablo 4'te test sonucu en iyi performans gösteren Gradient Boasted Trees algoritmasının performans görselleri verilmiştir.

Tablo 4. Gradient Boasted Trees Algoritması Performans Tablosu

		Olumlu	Nötr	Olumsuz	Tahmin Duyarlığı
TAHMİN	Olumlu	574	169	81	%69,66
	Nötr	8	17	6	%54,84
	Olumsuz	5	7	22	%64,71

Tablo 4'e göre gerçek tanımı olumlu olup, Gradient Boasted Trees algoritmasının olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 574, gerçek tanımı nötr olup, algoritmanın olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 169 ve gerçek değeri olumsuz olan ve algoritmanın olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 81'dir. Bununla birlikte gerçek tanımı olumlu olup, nötr olarak tahmin edilen veri sayısı 8, gerçek tanımı nötr olup nötr olarak tahmin edilen veri sayısı 17 ve gerçek tanımı olumsuz olup nötr olarak tahmin edilen veri sayısı 6'dır. Son olarak gerçek tanımı olumlu olup olumsuz olarak tahmin edilen veri sayısı 5, gerçek tanımı nötr olup olumsuz olarak tahmin edilen veri sayısı 7 ve gerçek tanımı olumsuz olup, olumsuz olarak tanımlanan veri sayısı 22'dir.

SONUÇ

Safranbolu'da faaliyet gösteren konaklama işletmelerine yönelik TripAdvisor.com'da yapılan İngilizce yorumların duygu analizi sonucunda, yorumların %66'sının olumlu, %21,7'sinin nötr ve %12,3'ünün olumsuz olduğu tespit edilmiştir. 2006-2018 yılları arasında yapılan İngilizce yorumlardan hareketle, Verilerin duygu skoru ortalaması 0,43 olarak belirlenmiştir. Duygu skorunda olumlu skor aralığı 0,25 ile1 aralığındadır. Verilerin duygu skoru ortalamasının 0,43 olması, ziyaretçilerin genel anlamda duygularının olumlu olmasına rağmen, yüksek düzeyde olumlu bir düşünceye sahip olmadıkları ifade edilebilir.

İnternet kullanımın yaygınlaşmasıyla birlikte veri paylaşımı da artmıştır. Bunun sonucunda, veri yığınından anlam çıkarabilmenin önemi gün geçtikçe artmaktadır. İnsanlar, TripAdvisor gibi seyahat sitelerinde, seyahat deneyimleriyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgürce paylaşmaktadır. Aktaş-Polat (2018a) ziyaretçi yorumlarının potansiyel ziyaretçiler için bilgisel sosyal etkisi ve transformist etkisi olduğunu ifade etmiştir. Bu paylaşımların potansiyel ziyaretçilerin yanı sıra hizmet sağlayıcılar için önemli bir halkla ilişkiler ve performans değerleme aracı olduğu ifade edilebilir. Web 2.0'la birlikte interaktif bir etkileşim aracı haline gelen sosyal medya, halkla ilişkiler uygulamalarına yeni bir çerçeve kazandırmıştır. Bu gelişmeler, Halkla İlişkiler 2.0 (PR 2.0) kavramını gündeme getirmiştir (Breakenridge, 2008). Bu nedenle tüketicilerin yapmış olduğu paylaşımlar bu çerçevede değerlendirilmeli ve tüketici davranışları noktasında tahminler yapılmalıdır. Aktaş-Polat'ın (2018b) ifadesine göre duygu analizi turizm gelişiminde yararlanılabilecek önemli bir araçtır. Yapılan çalışma sonucunda ziyaretçi yorumlarının duygu analizi için kullanılabileceğine dair %69'a varan olumlu sonuçların elde edilmesi bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

KAYNAKÇA

Aktaş, P., (2018a). Tematik Akvaryum Deneyimi: TripAdvisor Yorumları Üzerine Bir Değerlendirme. ICONASH 2018 Istanbul: The Book of Proceedings & Abstracts, 2nd International Conference on New Approaches in Social Sciences and Humanities, October 26-28, 2018 İstanbul – Turkey, pp. 527-532.

Aktaş, P., (2018b). Sentiment Classification of the Local Visitors' Social Media Reviews. ICONASH 2018 Istanbul: The Book of Proceedings & Abstracts, 2nd International Conference on New Approaches in Social Sciences and Humanities, October 26-28, 2018 İstanbul – Turkey, pp. 222-227.

Bramwell, B., (1998). User Satisfaction and Product Development in Urban Tourism. *Tourism Management,* 19(1): 35–47.

Breakenridge, D. K., (2008). *PR 2.0: New Media, New Tools, New Audiences*. FT Press, New Jersey.

Das, S. R., Chen, M. Y., (2007). Yahoo! for Amazon: Sentiment Extraction from Small Talk on the Web. *Management Science,* 53: 1375–1388.

Echtner, C. M., Ritchie, J. B., (1991). The Meaning and Measurement of Destination Image. *Journal of Tourism Studies,* 2(2): 2-12.

Li, T., Lin, L., Choi, M., Fu, K., Gong, S., Wang, J., (2018). Youtube av 50k: An Annotated Corpus for Comments in Autonomous Vehicles. *arXiv preprint arXiv:1807.11227*.

Medhat, W., Hassan, A., Korashy, H., (2014). Sentiment Analysis Algorithms and Applications: A Survey. *Ain Shams Engineering Journal,* 5: 1093-1113.

Onden, A., Kiygi-Calli, M., Yolbulan-Okan, E., (2018). Brand Crisis in Social Media: Case Study Using Sentiment Analysis. *Journal of Management Marketing and Logistics,* 5(3): 246-254.

Pang, B., Lee, L., (2008). Opinion Mining and Sentiment Analysis. *Foundations and Trends® in Information Retrieval,* 2(1–2): 1-135.

Sharma, P., Ding, N., Goodman, S., Soricut, R., (2018). Conceptual Captions: A Cleaned, Hypernymed, Image Alt-Text Dataset for Automatic Image Captioning. In Proceedings of the 56th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (Volume 1: Long Papers) (Vol. 1, pp. 2556-2565).

Smith, S.L.J., (1994). The Tourism Product. *Annals of Tourism Research,* 21(3): 582-595.

Tanis, B. M., Ballera, M. A., Elssaedi, M. M., (2018). Building English Vocabulary Schema and Words Retention using Review Value Calculation for English as Secondary Language Students. In Proceeding Book of First Conference for Engineering Sciences and Technology (CEST-2018)(Part 1).

Wang, X., Komiya, J., Suhara, Y., Feng, A., Golshan, B., Halevy, A., Tan, W. C., (2018). Koko: A System for Scalable Semantic Querying of Text. *Proceedings of the VLDB Endowment,* 11(12).

Wilson, T., Wiebe, J., Hoffmann, P., (2005). Recognizing Contextual Polarity in phrase-Level Sentiment Analysis. In Proceedings of the Conference on Human Language Technology and Empirical Methods in Natural Language Processing (pp. 347-354). Association for Computational Linguistics.

Yıldız, M., Şeker, S.E., (2016). Veri Madenciliği Araçları (Data Mining Tools). *YBS Ansiklopedi,* 3(4): 10-19.

Yordanova, K., (2017). A Simple Model for Improving the Performance of the Stanford Parser for Action Detection in Textual Instructions. Recent Advances in Natural Language Processing. Varna, Bulgaria.

İNTERNET KAYNAKLARI

Karabük İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2018). Safranbolu'da Turizm. http://karabukkulturturizm.gov.tr/TR-63747/safranboluda-turizm.html. (E.T. 14.12.2018).

Kültür ve Turizm Varlıkları Genel Müdürlüğü (2018). Safranbolu Şehri. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44426/safranbolu-sehri-karabuk.html. (E.T. 14.12.2018).

Karabük Valiliği (2018). Karabük İlimizin Turizm ve Kültür Değerleri. http://www.karabuk.gov.tr/kultur-turizm-2. (E.T. 14.12.2018).

Safranbolu Belediyesi (2018). Tarihçe. http://safranbolu.bel.tr/kesfet/tarihce. (E.T. 14.12.2018).

Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (2018a). Müze Kent Safranbolu. http://www.safranboluturizmdanismaburosu.gov.tr/TR-155829/muze-kent-safranbolu.html (E.T. 14.12.2018).

Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (2018b). Konaklama ve Yeme İçme. http://www.safranboluturizmdanismaburosu.gov.tr/TR-156254/konaklama---yeme-icme.html (E.T. 14.12.2018).

Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (2018c). Turist İstatistikleri. http://www.safranboluturizmdanismaburosu.gov.tr/TR-156223/turist-istatistikleri.html (E.T. 14.12.2018).

TripAdvisor (2018). TripAdvisor Brand Style Guide. http://www.tripadvisor.com/pdfs/cprc/BrandGuidelinesForPartners.pdf (E.T. 17.12.2018).

REHBERLİK BÖLÜMLERİNDE GÖREVLİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ UZMANLIK ALANLARINA YÖNELİK BİR İNCELEME

Semra AKTAŞ POLAT

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Çalışmanın amacı lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde görevli öğretim elemanlarının uzmanlık alanlarını tespit etmektir. Araştırmada ikincil verilerden yararlanılmıştır. Veriler, üniversitelerinin resmi internet siteleri ve Yükseköğretim Kurumu (YÖK) bilgi sistemi üzerinden elde edilmiştir. Öğretim elemanlarının uzmanlık alanları, eğitim bilgileri üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmada, öğretim elemanlarının %46,8'inin doktora mezuniyet alanının turizm işletmeciliği ve %12,1'inin doktora mezuniyet alanının işletme-iktisat olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırmaya göre, turist rehberliği eğitim içeriğinde yer alan tarih, coğrafya, halk bilimi, sosyoloji, müzecilik vb. alanlarda uzman akademik personel sayısının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turist Rehberliği, Öğretim Elemanı, Eğitim, Turizm

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Turist ve yerel halk arasındaki iletişimi sağlayan turist rehberi, kültür muhafızları olarak önemli bir role sahiptir (Leclerc & Martin, 2004). Turist rehberi aynı zamanda yerel kültürü yorumlayan bir kültür köprüsüdür (Yarcan, 2007). Modern turist rehberinin kökeni yol göstericilik ve danışmanlığa dayanmaktadır (Cohen, 1985). Turist rehberi, gruplara öncülük eden ve onlar için anlatımlar yapan bireyler için kullanılan bir terim olmakla birlikte, seyahat endüstrisinde genellikle kendi şehrini, bölgesini gezdiren bireyleri ifade etmektedir (Pond, 1993: 260). Tur rehberi, asli görevi bilgilendirmek olan ve turu yöneten kişidir (Lansangan-Cruz, 2008: 12). Bu yönüyle turist rehberi bir yöneticidir. Turist rehberinin yöneticilik rolü kapsamında; tur ayrıntılarını planlama, turistler ve hizmet sağlayıcılar arasında aracılık etme, turistleri etkileme ve yöneltme, sunulan hizmeti denetleme ve sonuçları değerlendirme gibi görevler sayılabilmektedir (Karamustafa & Çeşmeci, 2006). Turist rehberleri, şehirlerinin, bölgelerinin ve ülkelerinin temsilcileridir. Bu temsilciler, ziyaretçilerin ziyaret ettikleri yerleri tecrübe etmeleri, anlamaları ve eğlenmelerine yardımcı olur (European Federation of Tourist Guides Associations, 2018).

Howard, Thwaites ve Smith'in (2001) ifadesine göre yetenekli bir rehber, bir turizm işletmesinin sahip olabileceği en değerli varlıklardan birisidir. Turist rehberi, ülkenin turizm potansiyelinin tanıtılmasında ziyaretçilerin zihninde ülke veya şehir imajı inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır (Na & Weihua, 2012). Turist rehberlerine atfedilen bu önem nedeniyle, bu mesleğe dâhil olan kişilerin doğru ve uygun bir eğitim almaları büyük bir öneme sahiptir (Ćuruvija & Ć uruvija, 2017). Rehberlerin eğitimiyle ilgili yaşanacak sorun, ziyaretçilerin hizmet kalitesine yönelik şikayetlerinin yanı sıra destinasyon imajını da zedeleyecektir (Ap & Wong, 2001). Aynı zamanda eğitim problemi rehberin saygınlığını da azaltacaktır (Kabii, 2017).

Turist rehberliğinin önemine rağmen, bir meslek olarak kabul edilmesi bir hayli gecikmiştir. 2012 yılında çıkarılan 6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nda turist rehberliğinden bir meslek olarak bahsedilmiş ve turist rehberi unvanı bahse konu olmuştur. İlgili kanunun ikinci maddesi (ı) bendine göre, turist rehberliği hizmeti; "Seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup hâlindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil kullanılarak ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleri ile varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesini, ifade eder." Turist Rehberleri Birliği (2018a) verilerine göre odalara kayıtlı 9.778 Ülkesel (6.801 Eylemli, 2.977 Eylemsiz), 785 Bölgesel (638 Eylemli, 147 Eylemsiz) olmak üzere 10.563 rehber vardır.

Türkiye'de 1995 yılına kadar Turizm Bakanlığı'nın üstlendiği turist rehberi eğitimi, 1995 yılında çıkarılan Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikle yükseköğretim seviyesine taşınmıştır (Kuşluvan & Çeşmeci, 2002). Kuşluvan ve Çeşmeci (2002) turist rehberliği eğitimini parçalanmış bir yapıyla yorumlayarak bu durumun nedenini, verilen eğitimin 3-6 aylık kurslar ile ön lisans ve lisans düzeyinde verilmesi, eğitimi veren öğretim üyelerinin yetersizliği ve İngilizce dışında farklı dillerde rehberin yetiştirilmesi ile açıklamıştır.

2012 yılında çıkan Turist Rehberliği Meslek Kanuna dayanarak, 2014 yılında Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği yayınlanmış ve bu yönetmeliğe göre, Turist Rehberleri Birliği'ne Bakanlığın onayıyla sertifika programı açabilme yetkisi verilerek, turist rehberliği eğitiminin işleyişi daha da netleşmiştir. Bu kapsamda, turist rehberliği unvanı iki şekilde alınabilmektedir. (1) Üniversitelerin turist/turizm rehberliği bölümlerinin ön lisans, lisans ve yüksek lisans programlarından mezun olarak yabancı dil yeterliliği olan ve bakanlığa başvuran bireyler gerekli prosedürler tamamlandıktan sonra turist rehberi olabilmektedir. (2) TUREB ve TÜRSAB'ın ortak önerisi ve Bakanlık onayıyla, TUREB'in açtığı ülkesel ve bölgesel sertifika programlarına başvuran, turist/turizm rehberliği bölümü dışında en az lisans düzeyinde mezuniyet derecesine sahip olup, istenilen yabancı dil yeterliliği olan kişiler, ilgili prosedürleri sağladıktan sonra turist rehberi olabilmektedir (TUREB, 2018b).

AMAÇ

Çalışmanın amacı, Türkiye'de lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde görevli öğretim elemanlarının uzmanlık alanlarını tespit etmektir. Araştırmada, turist rehberliği bölümlerinde görev yapan öğretim elemanlarının mezuniyet alanları sınıflandırılarak, uzmanlık alanları bakımından anlamlı bir farklılığın olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır.

KAPSAM

Araştırma, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı itibarıyla aktif olarak lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren Devlet ve Vakıf üniversitelerinde görev yapan tam zamanlı öğretim elemanlarını kapsamaktadır. Turist rehberliği eğitimi; "turizm rehberliği", "seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği" ve "turizm ve rehberlik" gibi farklı isimler altında verilmektedir. Türkiye'de lisans düzeyinde Turist Rehberliği eğitimi verilen bölümle-

rin isimlerinde birlik olmaması nedeniyle, isminde turist rehberliği/turizm rehberliği geçen bölümler araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

1-3 Kasım 2017 tarihinde gerçekleştirilen 3. Turizm Şurası'nda bu konu gündeme gelmiş ve Turizm Eğitimi, İstihdamı ve Turist Rehberliği Komisyonu Sonuç Raporunda (2017: 15), 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nda yer alan unvan esas alınarak üniversite bölüm isimlerinin "Turist Rehberliği" çerçevesinde yeniden düzenlenmesine değinilmiştir. Bu nedenle turist rehberliği eğitimi verilen bölümler için bu çalışmada "turist rehberliği" tanımlaması kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinin, lisans düzeyinde aktif olarak turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde görev yapan 174 tam zamanlı öğretim elemanı (Profesör, Doçent, Dr. Öğretim Üyesi, Öğretim Görevlisi, Araştırma Görevlisi) oluşturmaktadır. Lisans, yüksek lisans ve doktora mezuniyet bilgisine ulaşılamayan 15 öğretim elemanı çıkarıldıktan sonra 159 öğretim elemanı araştırmaya dâhil edilmiştir.

2012 yılında çıkmış olan 6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu öncesi kamu kurumunda çalışanların rehberlik mesleğini icra etmeleri mümkün değildi. Ancak Turist Rehberliği Meslek Kanunu Geçici Madde 1(4) gereği bu kısıt kaldırılarak, kamu kurumunda çalışanlar gerekli işlemlerin tamamlanmasının ardından mesleğe kabul edilmişlerdir. Araştırmaya dâhil edilen öğretim elemanları arasında, "Turist Rehberliği" ehliyetine sahip olanlar da bulunmaktadır. Bu araştırma, öğretim elemanlarını yalnızca mezuniyet alanlarına göre değerlendirmeyi amaçladığından çalışma içeriğinde böyle bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu durum araştırmanın kısıtlarından birisidir. Araştırmanın diğer bir kısıtı ise ilgili bölümde yarı zamanlı olarak görev yapan öğretim elemanlarının araştırma kapsamında değerlendirilmemesi olarak ifade edilebilir.

YÖNTEM

Araştırmada amaca ulaşabilmek için ikincil verilerden yararlanılmıştır. Veriler, Türkiye'de lisans düzeyinde eğitim-öğretim yapılan devlet ve vakıf üniversitelerinin Turist Rehberliği bölümleri resmi internet sitesi ve Yükseköğretim Kurumu (YÖK) bilgi sisteminden elde edilmiştir. Elde edilen veriler, öğretim elemanlarının mezun oldukları alanlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada aktif olarak rehberlik eğitimi veren 28 devlet ve 3 vakıf üniversitesi değerlendirmeye alınmıştır. Tablo 1'de devlet ve vakıf üniversitelerin turist rehberliği bölümünde görevli öğretim elemanlarına ilişkin tanımlayıcı bilgiler verilmiştir.

Tablo 1. Turist Rehberliği Eğitimi Verilen Bölümlerde Görevli Öğretim Elemanlarına İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Unvan	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Profesör	1	0,6	12	6,9	13	7,5
Doçent	16	7,5	13	9,2	29	16,7
Dr. Öğr. Üyesi	22	12,7	50	28,9	72	41,6
Öğretim Görevlisi	12	7	13	7,5	25	14,5
Araştırma Görevlisi	22	12,7	12	7	34	19,7
Toplam	73	40,5	100	59,5	173	100

Tablo 1'e göre öğretim elemanlarının % 59,5'i erkek, %40,5'i kadındır. Öğretim elemanlarının %7,5'i profesör, %16,8'i doçent, %41,6'sı doktor öğretim üyesi, %14,4'ü öğretim görevlisi ve %19,7'si araştırma görevlisidir. Tablo 1'e göre söz konusu bölümlerde her beş öğretim elemanından ikisi doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Öğretim elemanlarının mezuniyet alanları; turizm işletmeciliği (turizm işletmeciliği ve otelcilik, konaklama işletmeciliği, konaklama işletmeciliği öğretmenliği, turizm işletmeciliği, turizm işletmeciliği eğitimi, turizm eğitimi, seyahat işletmeciliği), rehberlik (seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği, seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği öğretmenliği, turizm ve rehberlik, turist rehberliği, turizm rehberliği, rekreasyon ve turizm rehberliği), işletme-iktisat (işletme, pazarlama, üretim yönetimi ve pazarlama, işletme eğitimi, yönetim organizasyon, işletme mühendisliği, muhasebe finansman, gıda ekonomisi ve işletme, iktisat, maliye, ekonomi, tarım ekonomisi), yabancı diller (Almanca öğretmenliği, Alman dili ve edebiyatı, yabancı diller eğitimi, İngilizce, Rus dili ve edebiyatı, Fransız dili ve edebiyatı, Fransız dili eğitimi), tarih (tarih, dinler tarihi, sanat tarihi), arkeoloji (arkeoloji, klasik arkeoloji, arkeoloji ve sanat tarihi) ve diğer (siyaset bilimi ve kamu yönetimi, coğrafya öğretmenliği, coğrafya, coğrafya eğitimi, Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi, Türk dili ve edebiyatı, sosyal bilimler, biyoloji, ilahiyat, bilgisayar eğitimi, endüstri mühendisliği, halkla ilişkiler ve tanıtım, kalkınma politikaları ve sivil toplum kuruluşları, toplam kalite, beşeri ve iktisadi coğrafya, peyzaj mimarlığı, Türk halk bilimi, elektronik ve bilgisayar eğitimi, eski çağ dilleri ve kültürleri, mimarlık tarihi, sosyal çevre, kültürel miras yönetimi ve gelişimi, rekreasyon) olmak üzere 6 başlık altında toplanmıştır. Öğretim elemanlarının lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyine göre mezuniyet alanlarının dağılımı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretim Elemanlarının Mezuniyet Alanlarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

		Turizm İşletmeciliği	Rehberlik	İşletme-iktisat	Yabancı Diller	Tarih	Arkeoloji	Diğer	Bilinmeyen	Toplam
Lisans	f	57	36	16	13	2	11	11	27	173
	%	32,9	20,8	9,2	7,5	1,2	6,4	6,4	15,6	100
Yüksek Lisans	f	91	2	22	3	7	7	14	27	173
	%	52,6	1,2	12,7	1,7	4,0	4,0	8,1	15,6	100
Doktora	f	81	-	21	2	9	6	15	39	173
	%	46,8	-	12,1	1,2	5,2	3,5	8,7	22,5	100

Tablo 2'ye göre lisans mezuniyet alanı çerçevesinde; öğretim elemanlarının %32,9'u turizm işletmeciliği, %20 ,8'i rehberlik, %9,2'si işletme-iktisat, %7,5'i yabancı diller, %1,2'si tarih, %6,4'ü arkeoloji ve %6,4'ü diğer başlığı altındaki bölümlerden mezun olmuşlardır. Öğretim elemanlarının yüksek lisans mezuniyet alanlarına göre %52,6'sı turizm işletmeciliği bölümü, %1,2'si rehberlik, %12,7'si işletme, %1,7'si yabancı diller, %4'ü tarih, %4'ü arkeoloji ve %8,1'i diğer başlığı altındaki alanlardan mezun olmuştur. Doktora mezuniyet alanlarına göre, %46,8'i turizm işletmeciliği, %12,1'i işletme, %1,2'si yabancı diller, %5,2'si tarih, %3,5'i arkeoloji ve %8,7'si diğer başlığı altındaki alanlardan mezun olmuştur. Öğretim elemanlarının unvanlarına göre mezuniyet alanlarının dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Öğretim Elemanlarının Mezuniyet Alanlarının Unvana Göre Frekans Sıklıkları

	Profesör			Doçent			Dr. Öğr. Üyesi			Öğr. Gör.			Arş. Gör.		
	L.	YLS.	Dr.	L.	YLS.	Dr.	L.	YLS.	Dr.	L.	YLS.	Dr.	L.	YLS	Dr.
Turizm İşletmeciliği	5	6	6	11	16	15	30	42	39	5	7	6	6	20	15
Rehberlik	-	-	-	3	-	-	9	-	-	3	-	-	21	2	-
İşletme-İktisat	2	3	3	5	3	6	8	10	10	1	5	2	0	1	-
Yabancı Diller	1	-	-	1	-	-	6	2	2	5	1	-	0	-	-
Tarih	-	3	-	1	3	3	1	2	5	0	1	-	0	1	1
Arkeoloji	2	1	1	2	1	1	5	4	4	1	1	-	1	-	-
Diğer	2	1	2	4	5	3	4	7	9	1	1	1	0	-	-

Tablo 3'e göre, turist rehberliği bölümünde görev yapan profesörlerin %38,5'inin lisans mezuniyet alanı ile %46,2'sinin yüksek lisans ve doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Doçent unvanına sahip öğretim elemanlarının %37,9'unun lisans, %55,2'sinin yüksek lisans ve %51,7'sinin doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Doçent unvanına sahip öğretim elemanlarının %10,3'ünün lisans mezuniyet alanı rehberliktir. Doktor öğretim üyesi unvanına sahip olan öğretim elemanlarının %41,6'sının lisans, %58,3'ünün yüksek lisans ve %54,2'sinin doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Doktor öğretim üyelerinin %12,5'inin lisans mezuniyet alanı ise rehberliktir. Turist rehberliği bölümlerinde görev yapan öğretim görevlilerinin %20 'sinin lisans, %28'inin yüksek lisans ve %24'ünün doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Öğretim görevlilerinin %12'sinin lisans mezuniyet alanı ise rehberliktir. Araştırma görevlilerinin %17,6'sının lisans, %58,8'inin yüksek lisans ve %44,1'inin doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Araştırma görevlilerinin %61,7'sinin lisans ve %5,9'unun yüksek lisans alanı rehberliktir. Tablo 3'e göre lisans mezuniyet alanı rehberlik olan öğretim üyelerinin oranının düşük olduğu ifade edilebilir. Öğretim elemanlarının mezuniyet alanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına ilişkin analiz sonuçları da Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Öğretim Elemanlarının Mezuniyet Alanları Sıklıklarının Karşılaştırılmasına İlişkin X^2 Testi Sonuçları

	Lisans Gözlenen N	Yüksek Lisans Gözlenen N	Doktora Gözlenen N
Turizm İşletmeciliği	57	91	81
Rehberlik	36	2	-
İşletme-İktisat	16	22	21
Yabancı Diller	13	3	2
Tarih	2	7	9
Arkeoloji	11	7	6
Diğer	11	14	15
Toplam	146	146	134

Tablo 4'e göre; lisans mezuniyet alanları arasında gözlenen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [X2 (6)=1,041, p<.05], yüksek lisans mezuniyet alanları arasında gözlenen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [X2 (6)=2,890, p<.05], doktora mezuniyet alanları arasında gözlenen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [X2 (5)=1,950, p<.05].

SONUÇ

2014 Yılı 29217 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği 9. Madde'ye göre, TUREB'in düzenlediği sertifika programında, genel turizm, turizm mevzuatı, meslek etiği, Türkiye tarihi ve turizm coğrafyası, genel

Türk tarihi ve kültürü, Türk dili ve edebiyatı, arkeoloji, mitoloji, sanat tarihi, ikonografi, dinler tarihi, genel sağlık bilgisi, ilk yardım, turist sağlığı, iletişim becerileri, Anadolu medeniyetleri tarihi, Türk halk bilimi ve geleneksel el sanatları, Türkiye'nin flora ve faunası, turizm sosyolojisi, müzecilik konularında eğitim verebilir. Ön lisans ve lisans programları müfredatları incelendiğinde bu bölümlerde verilen derslerin benzer dersler olduğu görülmektedir.

Turist rehberinden, iletişim ve anlatımı kuvvetli olması, görev yaptığı ülke ve bölgenin tarihi, gelenekleri, ekonomik yapısı vb. hakkında detaylı bilgiye sahip olması ve hitap ettiği kitlenin geldiği kültürü, bu kültüre ait temel yapıtaşlarını bilmesi beklenir. Bu çerçevede, turist rehberliği bölümlerinin, turist rehberi adaylarına bu donanımı kazandıracak kurumlar olması önem arz etmektedir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde görevli akademik personelin, doktora mezuniyet alanları göz önüne alındığında; %46,8'inin turizm işletmeciliği, %12,1'inin işletme alanında uzmanlaştığı görülmüştür. Bunun yanı sıra tarih, arkeoloji ve diğer başlığı altındaki alanlarda uzman öğretim elemanın oranı %17,4'te kalmaktadır. Bu oranın, turist rehberliği mesleğinin gereksinim duyduğu alanlar için yeterli olmadığı söylenebilir.

Araştırma kapsamına alınan devlet ve vakıf üniversitelerinin rehberlik bölümlerinde, diğer alanlar adı altında verilen, halkla ilişkiler (n=2), mimarlık ve peyzaj mimarlığı (n=2), Türk halk bilimi (n=2), kültürel miras yönetimi (n=1), eski çağ dilleri ve kültürleri (n=2) alanında uzman görevli akademik personel sayısı düşüktür. Ayrıca sosyoloji, psikoloji, müzecilik alanında uzman herhangi bir öğretim elamanın bu bölümlerde görev almadığı görülmüştür. Turist rehberliği eğitiminin önemli bir parçası olan bu alanlarda uzman öğretim elemanının sayısının yetersiz olmasının, turist rehberliği eğitiminin önemli bir sorunu olduğu ifade edilebilir.

Turist rehberliğinin önemli sacayaklarından birisi de yabancı dil konusudur. Lisans mezuniyet alanına göre yabancı dil alanında uzmanlığa sahip olup, turist rehberliği bölümlerinde istihdam edilen öğretim elemanının oranı %7,5'tir. Yabancı dil konusunda öğretim elemanı ihtiyacı, üniversitelerin yabancı diller eğitimi bölümlerinden desteklense de turist rehberliği bölümleri için böyle bir uygulamanın yeterli olmayacağı ve eğitimde sürekliliğin sağlanması konusunda farklı sorunlara yol açabileceği ifade edilebilir.

Bu araştırma yalnızca lisans düzeyinde eğitim verilen rehberlik bölümlerindeki akademik yapılanmanın eksikliğine değinmiştir. Akademik yapılanma konusunda görülen eksikliğin yalnızca rehberlik bölümleri değil, diğer bölümlerde de görüldüğü ifade edilebilir. Örneğin, Polat (2018) konuyu Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü için değerlendirmiş, sanat-tasarım alanında nitelikli akademik personel eksikliğine vurgu yapmıştır. Tütüncü (2018: 271) Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokullarının hızlı bir şekilde Turizm Fakültelerine dönüştürüldüğüne vurgu yaparak, "…bu programlarda eğitim verip araştırma yapabilecek alana has öğretim elemanlarının, … disiplinlerarası lisansüstü programlarda yetiştirilmesi gerekliliği"ne vurgu yapmıştır. Dolayısıyla yaşanan/yaşanacak sorunların önemli bir parçası, fakülte bünyesinde açılan bölümlerin akademik yapılanmasına yönelik uygulanacak politikalarla aşılabilecektir.

2017 yılında gerçekleştirilen 3. Turizm Şurası Turizm Eğitimi, İstihdamı ve Turist Rehberliği Komisyonu Sonuç Raporu'nda ön lisans ve tezsiz yüksek lisans eğitimi verilen programların kaldırılması, eğitimin lisans ve üzeri düzeyde sürdürülmesi konusunda öneriye yer verilmiştir. Lisansüstü düzeyde turist rehberliği eğitimi tezli ve tezsiz yüksek lisans adı altında verilmektedir. Lisans düzeyinde eğitimi devam eden bir programın, amaçlarına ulaşabilmesi için ilgili alanda akademik personelin yetiştirildiği lisansüstü programlara ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç, Tütüncü'nün (2018) de ifade ettiği gibi disiplinlerarası lisansüstü programlar ve/veya ilgili program kapsamında açılacak lisansüstü programlar aracılığıyla giderilebilecektir. Lisansüstü programlar eksikliği hissedilen dillerde turist rehberinin yetiştirilmesi ile birlikte turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde eksikliği görülen alanlara yönelik akademik personelin yetişmesine de destek olacaktır.

KAYNAKÇA

Ap, J., Wong, K. K., (2001). Case Study on Tour Guiding: Professionalism, Issues and Problems. *Tourism Management,* 22(5): 551–563.

Cohen, E., (1985). Cohen, E. (1985). The Tourist Guide. *Annals of Tourism Research,* 12(1): 5–29.

Ćuruvija, I., Ćuruvija, M. (2017). Modeli Edukacije Turističkih Vodiča. *Trendovi u poslovanju,* 1(9), 17-24.

Howard, J., Thwaites, R., & Smith, B., (2001). Investigating the role of the indigenous tour guide. *Journal of Tourism Studies*, 12(2): 32-39.

Kabii, F., (2017). Effects of Tour Guides Training on Their Performance in Kenya. J*ournal of Tourism and Hospitality Management,* 5(6): 233-250.

Karamustafa, K., Çeşmeci, N., (2006). Paket Tur Operasyonunda Turist Rehberlerinin Karşılaştıkları Yönetsel Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,* 17(1): 70-86.

Kuşluvan, S., Çeşmeci, N., (2002). Türkiye'de Turist Rehberliği Eğitiminin Sorunları ve Yeniden Yapılandırılması. İçinde, *Turizm Eğitimi Konferansı–Workshop (11-13 Aralık 2002) Bildiriler Kitabı*, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara (ss. 235-242).

Lansangan-Cruz, Z., (2008). *Principles and Ethics of Tour Guiding.* Rex Book Store.

Leclerc, D., Martin, J.D., (2004). Tour Guide Communication Competence: French, German and American Tourists' Perceptions. *International Journal of Intercultural Relations,* 28(3–4): 181-200.

Na, L., Weihua, H., (2012). Virtual Reality Applications in Simulated Course for Tour Guides. The 7th International Conference on Computer Science & Education (ICCSE 2012) July 14-17, 2012. Melbourne, Australia.

Polat, S., (2018). An Investigation of Academic Staff in The Department of Gastronomy and Culinary Arts. T*he Journal of Social Sciences,* 5(31): 323-331.

Pond, K. L., (1993). *The Professional Guide: Dynamics of Tour Guiding*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Tütüncü, Ö. (2018). Fakülteleşme ve Rekreasyon Bölümleri. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 29(2): 265 – 271.

Yarcan, Ş., (2007). Profesyonel Turist Rehberliğinde Mesleki Etik Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 1*8(1): 33-44.

İNTERNET KAYNAKLARI

European Federation of Tourist Guides Associations (2018). Looking For a Tourist Guide in Europe. https://www.feg-touristguides.com/touristguideineurope.php (E.T. 12.12.2018).

TUREB (2018a). Rehber İstatistikleri. http://tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik. (E.T. 16.12.2018).

TUREB (2018b). Nasıl Rehber Olunur? http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/75, (E.T. 12.12.2018).

Turist Rehberliği Meslek Kanunu (2012). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-2.htm (E.T. 12.12.2018).

Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği (2014). http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-120445/turist-rehberligi-meslek-yonetmeligi.html (E.T. 12.12.2018).

3. Turizm Şurası (2017). Turizm Eğitimi, İstihdamı ve Turist Rehberliği Komisyonu Sonuç Raporu. file:///C:/Users/user/Desktop/SBEBK/rehberlik/57389,turizmegitimiistihdamituristrehberligikomisyonraporupdf.pdf (E.T. 16.12.2018).

FELAKET TOPLUMUNDA BİR ÂŞIK: ARTHUR MILLER'IN KÖPRÜDEN GÖRÜNÜŞ ADLI TİYATRO ESERİNDE TOPLUMUN BİÇİMLENDİRDİĞİ ÂŞIK MODELİ "EDDIE CARBONE"

Damla AĞÜZÜM

İstanbul Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Aşk, Âdem ile Havva'dan bu yana sanatsal eserlere en çok konu olan kavramlardan biri olmuştur. Aşkın doğası gereği seven ve sevilenin olduğu ilişkiler; roman, tiyatro vb. birçok türde hayatı yansıtmış, hatta kimi zaman hayata yön vermiştir. Edebi eserin ve gerçek hayatın birbiriyle sıkı ilişkili olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Gerçek hayat yani toplum, edebi eserlere yön verdiği gibi aynı zamanda da edebi eserlerden beslenir. Bu nedenle özellikle gerçekçilik akımından etkilenen bir esere bakıldığında dönem toplumu hakkında da bilgi sahibi olunabilir. Arthur Miller, 20. Yüzyıl Amerikan dramasında gerçekçiliğin önemli bir temsilcisi olmuştur. *Köprüden Görünüş* adlı eserinde Eddie Carbonne'un, kendisinden yaşça küçük yeğeni Catherine'e olan aşkı anlatılmaktadır. Eddie evlidir ve bir liman işçisidir. Miller, bu oyunda II. Dünya Savaşı'ndan çıkarak kapitalizmi güçlenen bir ülke olan Amerika'da yaşam koşullarının Eddie'nin aşkına ne şekilde yön verdiğini anlatmaktadır. Bu çalışmada dönemin Amerika toplumu içerisinde Eddie Carbonne'un yasak aşkını ne şekilde yaşadığı, toplumun bu karaktere biçtiği roller ve karakterin bu roller neticesinde şekillenen hayatı incelenmiş ve bir âşık modeli olarak Eddie Carbonne ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köprüden Görünüş, Arthur Miller, Aşk, Tiyatro, Amerika

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

New York Doğumlu, 20.yüzyılın önemli *toplumsal dram* yazarlarından olan Arthur Miller, eserlerinde dönemine tanıklık etmiş ve Amerikan toplumunun vicdanı olabilecek düzeyde oyunlar kaleme almıştır. Yaşadığı topluma eleştirel bir gözle bakabilen Miller, 1955 yılında yazmış olduğu oyunu *Köprüden Görünüş* ile II. Dünya Savaşı sonrasında kendi toplumundaki ahlaki çöküşü ele almış, bunu aktarırken de aile, evlilik ve ikili ilişkileri sorgulamıştır (Carson, 1982: 5-19).

II. Dünya Savaşı döneminde büyük bir ekonomik güç olan Amerika'nın ön plana çıkması, Avrupa ve diğer ülkeler karşısında Amerika'ya bir *hayal ülkesi* olarak bakılmasını sağlamıştır. Özellikle savaşın ardından ekonomik buhran ve işsizlik yaşanan ülkelerde insanların Amerika'ya göç etme isteği oluşmuştur. Amerika'nın bu dönemde *maddi bir haz* olarak algılanması dışarıdan bir görünümdür. Toplumun iç yapısında ise yükselen materyalizm düşüncesi aile kurumunun manevi bağını, kutsalını ortadan kaldırmış, insanlar arası ilişkileri maddi bir temele yönlendirmiştir. Değerlerin giderek sönükleştiği Amerikan toplumu dışarıdan göründüğünün aksine sarsıntılar yaşamıştır. Arthur Miller toplumun yaşadığı bu sarsıntıları oldukça net ve özgür bir şekilde dile getiren önemli bir kalemdir (Kenneth, 1964: 10-30).

AMAÇ

Bu çalışma Arthur Miller'in *Köprüden Görünüş* adlı tiyatro oyununun başkahramanı Eddie Carbone'un dönem toplumunda yaşadığı hislerin kaderini ne şekilde biçimlendirdiğini, felaketinde toplumun ve dönemin payını ortaya çıkarmak adına hazırlanmıştır.

KAPSAM

Orijinal adı *A View from the Bridge* olan *Köprüden Görünüş* oyunu, Arthur Miller tarafından yazılmış ve 1955 yılında ilk defa New York'ta sahnelenmiştir (Bigsby, 1997: 14-15).

Oyun iki perdeden oluşmaktadır. Oyunda Eddie adında bir liman işçisinin yeğeni Catherina'e olan karşılıksız aşkının felakete dönüşmesi konu edinilmektedir. Eddie ve Beatrice evlidir. Yeğenleri Catherina küçük yaştan itibaren onlarla birlikte yaşamaktadır. Oyunun ilk perdesinde oldukça süssüz ve basit bir dekor altındaki evde Eddie, Beatrice ve Catherina'in yaşamları sergilenmektedir. Brooklyn Köprüsüne yakın bir yerde yaşamaktadırlar ve oldukça sade bir yaşamları vardır. Uzun yıllar çocuk sahibi olmayan Eddie ve Beatrice, Catherina'i çocukları gibi görmektedirler. Fakat Eddie, Beatrice'e göre Catherina'i daha çok sahiplenmiş, bu sahiplenmeyi kıskançlık düzeyine çıkarmıştır. Eddie bir gün işten geldiğinde Catherina ona yeni aldığı eteği üzerinde göstermiş, Eddie bunun üzerine ona "*heriflerin sana genelevde çalışıyormuşsun gibi bakmalarını istemiyorum*" (Miller, 2011: 14) diyerek onu ne denli kıskandığını ve sahiplendiğini gösterir. Eddie'nin Catherina'i fazla sahiplenmesi Beatrice'in de dikkatinden kaçmaz. Fakat ilk zamanlar Beatrice bunun nedenini tamamen Eddie'nin Catherina'in büyüdüğünü kabullenememesine bağlar. İlk perdenin bitişine yakın Beatrice, Eddie'ye İtalya'dan akrabaları Marco ve Rodolpho'nun iş bulmak için Amerika'ya yanlarına geleceğini ve birkaç gün onlarda kalacağını söyler. II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'daki işsizlik nedeniyle Amerika'da iş bulmayı ve ailelerine bakmayı amaçlayan bu iki akrabadan Marco evlidir. Rodolpho ise Catherina yaşlarında ve daha çok ünlü olma hayaliyle Marco'nun peşinden gelen biridir. Her ikisi de eve geldiklerinde Eddie onlardan hoşlanmaz. Özellikle Rodolpho'nun Catherina'a olan ilgisi Eddie'yi oldukça kuşkulandırır. Nitekim bu kuşkularında da haklıdır. Rodolpho ve Catherina birbirlerinden hoşlanmıştır (Miller, 2011).

İkinci Perde Catherina ile Rodolpho'nun konuşmalarıyla başlar. Catherina, Rodolpho'ya evlendiklerinde İtalya'da yaşamayı teklif eder. Oysa Rodolpho İtalya'da mali durumun kötü olduğunu ve hayalinin Amerika'da yaşamak, şarkıcı olmak olduğunu söyler. Catherina'in İtalya'da yaşamak istemesinin en önemli sebebi Eddie'dir. Eddie'nin bu evliliğe izin vermeyeceğini bilen Catherina tahminlerinde haklıdır. Nitekim bir gün sarhoş şekilde eve gelen Eddie, evde baş başa ikisini yakalar ve olay çıkarır. Oyun Eddie'nin Marco ve Rodolpho'yu Göçmen Bürosuna ihbar etmesi ve buna hiddetlenen Marco'nun Eddie'yi bıçaklaması ile son bulur (Miller, 2011).

II. Dünya Savaşı döneminde Amerika'ya göç etmeyi bir çıkış kapısı olarak gören göçmenlerin sorunlarını, aile kurumunu, Amerikan toplumunda ahlaki çöküş gibi birçok meseleyi ele alan Köprüden Görünüş oyunu Arthur Miller'in döneme ilişkin tespitlerini aşk ve ahlak ekseninde sorguladığı, vicdani sorgulamaları yüksek bir oyundur.

YÖNTEM

Çalışma *Köprüden Görünüş* adlı tiyatro eseri üzerinde detaylı okuma yapılarak ve ilgili oyuna ilişkin görüşleri desteklemek adına kuramsal literatür taraması yapılarak hazırlanmıştır.

BULGULAR

"Bütün geçmişi geride bırakarak,

Biz daha yeni, daha kudretli dünyayı şaşırtalım,

Değişik dünya,

Taze ve güçlü dünyayı biz ele geçirelim, büyük emek ve

İlerleme dünyası

Öncüler!

Hey öncüler!" (Blair ve Hornberger, 1947: 201)

Yukarıdaki dizeler Walt Whitman'ın *Pionners* şiirinden alınmıştır. 19.yüzyılda kaleme alınan bu dizeler Amerika'nın süper güç olma ve emek olgusunu yeniden dönüşüme uğratma çabasını anlatmaktadır. Bugün gelinen noktada Dünya'nın en büyük devletlerinden biri olan Amerika, bunu başarırken özellikle Whitman'ın da dediği gibi *geçmişi geride bırakmayı* bir yol haritası olarak çizmiştir. Şiire burada yer vermemizin en önemli nedeni Arthur Miller'in oyunlarında da kahramanların geçmişi silmesi, fakat geleceklerini de olması gerektiği şekilde inşa edememesi sebebiyle yaşadıkları hayal kırıklıkları ve felakettir (Miller, 2011).

Arthur Miller *Köprüden Görünüş* adlı oyununda Eddie Carbone karakterinin yeğeni Catherina hissettiği duygular sebebiyle yaşadığı felaketleri konu edinmektedir. Fakat ön plandaki konu bu olsa da oyunda aile kurumu, evlilik, ikili ilişkiler, sevgi, saygı, sadakat, işsizlik, göçmen sorunu gibi birçok konu ele alınmaktadır. Miller bu eserde temelde II. Dünya Savaşı sonrasında Amerikan toplumunda yaşanan ahlaki çöküşü aile kavramı üzerinden anlatmıştır. Oyunun sonunda başkahraman Eddie'nin ölmesi ise aslında ailenin en önemli kişisi, evin babası olan kişinin aileyi bir araya getirmektense dağıttığını göstererek toplumdaki sorunları dışa vurur (Miller, 2011).

Köprüden Görünüş'ün kurbanı Eddie'dir. Eddie orta yaşlı bir liman işçisidir. Evinde kalan ve Beatrice'in yeğeni olan Catherina'a âşıktır. Onun Catherina olan aşkı ilk etapta babacan korunmacı tavrıyla gizlense de eve Beatrice'in uzaktan akrabası olarak gelen Rapolpho'nun Catherina'a olan ilgisiyle tam anlamıyla ortaya çıkar. Eddie her ne kadar göçmen olması ve aklının bir karış havada olmasını bahane etse de aslında Rodolpho'yu beğenmeme ve istememe nedeni sadece Catherina'a olan aşkıdır. Bu aşk aile kurumunu yok saymakla birlikte aynı zamanda, Eddie'nin eşi tarafından da hissedilip susularak evlilik kurumunu da sarsmaktadır. Eddie'nin Catherina'a olan ilgisini hisseden Beatrice bu duruma ses çıkarmaz ve engel olmak adına sadece Catherina ile

Rodolpho'nun ilişkisini destekler. Bu durumda Beatrice de değerleri gittikçe ortadan kalkan evlilik kurumunun pasif öğesini simgeler (Miller, 2011).

Köprüden Görünüş'te olayların geliştiği dönemde Amerika her ne kadar bir rüya kenti olarak görülüp *Amerikan Düşü/Amerikan Rüyası* kavramlarıyla dışarıdan bir cazibe merkezi haline gelse de, toplumsal değerler silikleşmiştir. Eddie silikleşen toplumsal değerlerin ortasında adeta felaket toplumunun rüzgârına kapılmış bir yaprak gibidir. Hikâye o denli felaket üzerine yoğunlaşmıştır ki Arthur Miller oyuna yazdığı önsözde sade bir dekor olmasından, sade replikler kullanılmasına kadar her şeyin abartısız olmasının nedenini felaketi ön plana çıkarmak olarak ifade etmiştir:

"... karakterlerin hikayede yerleri ve işlevleri dışında konuşmasına izin vermedim. Karakterler sahneye sadece felaketi ortaya koyma görevlerini yapmak için girdiler. Bu yüzden alışılmış sahneleme tekniklerinde değişiklik yapmak gerekti. Aşırı ve keyifli sahneler çıkarıldı. Dekor, her türlü süsten arındırıldı. Hikâye dışında hiçbir şeyin ön plana çıkmadığı bir atmosfer yaratılmaya çalışıldı." (Miller, 2011: 7)

Miller, Eddie'nin kendi terörünü yarattığını, her gün aynı ortamda evden işe işten eve gittiği yaşamında aslına kendi belasını çağırdığını söyler. Eddie, içindeki hisleri kontrol edebilseydi, Catherina'e olan aşkını dizginleyebilseydi çok daha olağan bir yaşamı olacaktı. Fakat bir liman işçisi olması, çocuğunun olmaması, aynı evin içerisinde karısından çok daha genç bir kız ile her gün yan yana olması onun nefsi isteklerine yönelmesine neden olmuştu. Amerika'nın 20.yüzyılın ortalarında yaşadığı ekonomik uçurum, toplumun birçok kesiminin birbirinden farklı kazançlar sağlaması ve yaşamlar sürmesi, insanların hayatlarını topyekun etkiliyordu. Brooklyn Köprüsünün bir tarafında liman işçileri yaşarken, diğer tarafındaki şaşalı hayatlar elbette ki birbirilerinden etkileniyordu. Aslında daha doğrusu daha az kazanan kesimin de kendi içinde bir *Amerikan Düşü* yaşadığıydı. Eddie de kendi içinde bu düşten etkilenmiş, toplumdaki ahlaki çöküşe kapılmıştı.

Oyunda Eddie oldukça sert bir karakter olarak çizildiği için onun ifade edemediği duygularını dile getiren Alfieri karakteri yer almaktadır. Perde arasında ve yeri geldikçe ortaya çıkan Alfieri olayların gidişatı hakkında bilgi verirken, aynı zamanda Eddie'nin de duygularını okura aktarır. Alfieri oyunda "*Eddie zor şartlarda yaşayan, iyi ve dürüst bir adamdı*" (Miller, 2011: 26) diyerek aslında Eddie'nin yaşadıklarında toplumsal konumunun da payı olduğunu aktarır. Nitekim Avukat olan Alfieri, Eddie kendisine özgü bir saflık taşıdığına inanır ve hikâyenin sonunda ölmesini de boş yere bulur (Miller, 2011: 87).

SONUÇ

İyi bir toplumsal dram yazarı olan Arthur Miller, *Köprüden Görünüş* adlı oyunda imkânsız bir aşkın arka planında bir karakter yaratır. Eddie Carbone adı verilen, oldukça zor şartlarda yaşayan bu karakter Amerikan toplumunun 20.yüzyıldaki durumundan izler taşır. Sert bir mizaca sahip olan, bu sert mizacın arka planında babacan tavrı ile yakınlık gösterdiği Catherina'e olan aşkı aslında ev-toplum ikileminde gerçekleşmiştir. Eddie, şayet Beatrice'in İtalya'daki akrabaları gelmeseydi ve Rodolpho, Catherina ile yakınlaşmasaydı, belki de bu aşkı hep içinde taşıyacak ve hiç ölmeyecekti. Fakat Miller, göçmen sorunu ekseninde bu aşkı ön plana

çıkarmış ve toplumun durumuna bağlı olarak imkânsız ve yasak olan Eddie'nin hislerinin cezalandırılmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Bigsby, C., (1997). The Cambridge Companion to Arthur Miller, U.K.: Cambridge University Press.

Blair, W.and Hornberger, T., (1947). The Literature of the Unıted States, New York :Scott. Foresman and Company.

Carson, N., (1982). Arthur Miller. London: Macmillan Press.

Kenneth, T., (1964). American Blues: The Plays Of Arthur Miller And Tennesse Willims. Penguin.

Miller, A., (2011). Köprüden Görünüş. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

AMATÖR FUTBOLCULARIN ALGILARINA GÖRE ANTRENÖRLERİNİN LİDERLİK DÜZEYLERİ (KOCAELİ VE SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ)

Ahmet YÜCE[1], Hakan KOLAYİŞ[2], Nuran KANDAZ GELEN[3]

[1-2-3]Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Sakarya / Türkiye

Öz: En yaygın takım sporu olan futbolda başarı elde edilmesinde antrenörlerin futbolcular ile olan iletişimi oldukça önemlidir. Bu bağlamda futbolcular için rol model olan antrenörlerin birtakım sorumlulukları bulunmaktadır. Antrenörlerin futbolcuların motivasyonlarını sağlamak ve yüksek tutmak, ortak hedefleri olan bir ekip oluşturmak, öncüsü olduğu futbolcu grubunu etkisi altına tutmak gibi lider özellikleri barındırması başarılı olmasına katkı sağlamaktadır. Bu lider özelliklere sahip olan antrenörlerin aynı zamanda futbolcuların algılarında daha fazla saygınlığa sahip olmaları söz konusudur. Bu çalışma Bölgesel Amatör Lig futbolcularının takımdaki rollerine göre algıladıkları antrenörlerinin liderlik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Kocaeli ve Sakarya illeri genelindeki Bölgesel Amatör lig futbolcuları oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 2016-2017 yıllarında bölgede bulunan kulüplerde oynayan gönüllü 118 futbolcuya anket uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak Chelladurai ve Saleh (1980) tarafından geliştirilen ve Türkiye için geçerliliği-güvenilirliği test edilen Sporda Liderlik Ölçeğinin (Toros ve Tiryaki 2006) 40 maddelik "Sporcuların Antrenör Davranışı Algılama" anketi uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçekte liderlik davranışlarını içeren; eğitici ve öğretici davranış, demokratik davranış, otokratik davranış, sosyal destek davranışı ve pozitif geribildirim davranışı alt boyutları bulunmaktadır. Anketin birinci bölümünde yer alan demografik özelliklerin yer aldığı 17 maddelik sorulara, takımınızda kaptan olarak görev yaptınız mı? Ve yaptıysanız kaç yıl? Sorularını içeren 2 madde daha eklenmiştir. Anketlere verilen cevapların yüzdelik dağılımları ile frekansları ortaya koyulmuş, bağımsız örneklem t testi ve Anova testleri vasıtasıyla takım kaptanlığı deneyimi olan futbolcular ile olmayan futbolcuların arasındaki farklılıklar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Futbol, Liderlik Davranışları

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Liderlik; "bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme ve bu amaçları gerçekleştirmek için onları harekete geçirme, etkileyebilme bilgi ve yeteneklerinin toplamı" olarak tanımlanabilir (Zel, 2001: 91 aktaran Bayram, 2013, s.4). Başkalarını etkileme süreci olan liderliğin diğer insanlarla ilişkilerinden ötürü liderin etkileşim içinde bulunduğu insanların özelliklerini de dikkate almak gerekmektedir. Liderin sergilediği davranış ve roller ait olduğu grubun değer yargıları ile şekillenmektedir (Bensiz, 2016:40). Liderler güçlü bir ruhsal yapıya sahip olarak etkilemiş oldukları grubun üyelerinin duygu, düşünce ve inançlarına karşı saygılı ve duyarlı hareket etmelidirler (Bensiz, 2016:34).

John Adair'e göre, liderin başlıca altı işlevi sırasıyla; mümkün olan bilgilerin toplandığı, grubun görev ve amaçlarının belirlendiği *planlama*, grubun amaçlar konusunda bilinçlendirildiği ve üyelerinin görevlerinin bölüştürüldüğü *başlatma*, çalışmaların hedefler ışığında gerçekleşmesinin sağlandığı *denetleme*, üyeleri disiplin altında tutarak ekip ruhunun oluşturulduğu *destekleme*, öneri ve fikirlerin katkılarıyla görevin ve planın açık bir şekilde edildiği bilgilendirme ve çözüm yollarının bulunup grup verimliliğinin yükseltildiği *değerlendirme*dir (Adair, 2013:32-33).

Liderlerin sahip olması gereken temel fonksiyonlar ise grup üyeleri tarafından ortaklaşa benimsenerek alınan kararlar doğrultusunda *Liderin Hedef Belirleme Fonksiyonu*, hedeflere nasıl ulaşılacağının belirlendiği *Liderin Planlama Fonksiyonu*, kişilerin bir araya getirilip görev dağılımının gerçekleştiği *Liderin Koordinatörlük Fonksiyonu*, yapılan faaliyetlerin planlamayla uygunluğunun sağlandığı *Liderin Kontrol Fonksiyonu*, başarıya ulaşmada ve grubun motivasyonunu sağlamada bir araç olan *Liderin Ödüllendirme ve Cezalandırma Fonksiyonu*, liderin temsil ettiği grubun duygu ve düşüncelerini ifade ettiği *Liderin Grup Temsilcisi Fonksiyonu*, grup üyeleri arasındaki çatışmalara karşı *Liderin Hakemlik Fonksiyonu* ve diğer insanlara model olan *Liderin Örnek Alma Fonksiyonu*dur (Donuk, 2007:77).

Bireylerin ve toplulukların gerçekleştirmiş olduğu fiziksel ve zihinsel bir aktivite olarak sporun önde gelen branşlarından olan futbol içerdiği eğlence, rekabet ve mükemmellik ile dünya çapında kitleler tarafından yoğun ilgi görmektedir. Futbol içerdiği rekabet nedeniyle gelişime açık bir spor olarak günümüzde büyük bir endüstri haline dönüşmüştür. Futbolda kulüplerin başarıyı elde etmesi daima sistemli bir organizasyona sahip olması ve iyi bir ekip olmayı başarabilmesine bağlıdır.

Futbolda kulüp örgütü olarak yönetici, antrenör ve futbolcu düzeylerinin birbiri ile olan etkileşimleri hedeflere ulaşmak için en temel unsurdur. Kulüplerin sportif başarıya ulaşabilmeleri için gerekli olan anahtar; performansın sağlanmasından sorumlu olan antrenörün takım içinde iletişim ve uyguladığı metotlardır. Antrenörün bilgi ve becerisini takıma yansıtabilmesi için futbolcuların onu iyi bir lider olarak görebilmesi şarttır. Antrenörlerin sahip oldukları liderlik becerileri sporcuların fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel kapasitelerini geliştirmelerinde önemli rol oynayacağı gibi uyguladığı metotlara karşı saygı görmesi ve takıma karşı bir aidiyetlerinin oluşmasına da katkı sağlayacaktır (Ulukan, 2006:11-12).

Liderlik kavramının tanımından da yola çıkacak olursak ait olduğu gruba yön veren bir kişi olarak antrenörlerin liderlik becerilerinin ve düzeylerinin ekibinin hedeflerine ulaşmasında ne denli etkili bir faktör olduğunu görürüz. Yine aynı şekilde antrenörlerin bir lider olarak içerisinde bulundukları organizasyonlardaki sahip oldukları rol ve sergiledikleri davranışlar da önemlidir. Başarı ve başarısızlık arasında sıkı çalışma, öğrenme tutkusu ve kendini geliştirme çabalarının farkı oluşturduğunu dikkate aldığımızda antrenörlerin iyi bir lider olabilmek için bulundukları organizasyon içerisindeki uyumu kadar çabası harcaması da gereklidir (Barutçugil, 2014:425). Antrenörlükte başarılı olmak için sadece bilgi ve deneyime sahip olmak tek başına yeterli değildir. Mevcut bilgiyi aktarabilmek ve uygulamaya koyabilmek sahip olunan bilgi ve deneyim kadar önemlidir (Ulukan, 2016:13). Antrenörlerin sahip olması gereken temel özellikler ise; geniş ve etraflı olarak kavrama,

dünyayı görebilme, yaşama bakış ve felsefe, şefkat ve sevgiye bağlılık, karakter ve kişilik ile nüktedanlık ve ayak uydurma şeklinde sıralanabilir. (Konter, 1999:36 akt. Ulukan, 2016:14)

Antrenörün takım içerisinde etkin bir lider olabilmesi için bazı hususları dikkate alması önerilmektedir. Bunlar; bütün başarılı liderlerin farklı özelliklerinin olabileceğinin farkında olunarak bazı başarılı meslektaşları ile aynı özellikleri taşımamaktan ötürü kaygılanmamak. Liderlik davranışlarının sonradan öğrenilip geliştirilebileceğini unutmadan gelişime açık olmak. Örgüt içinde karşılıklı güvene dayanan güçlü iletişim kurmak. Antrenman geliştirme programlarına katılarak mesleki gelişmeleri takip etmek. Mevcut koşulları, kendi ve oyuncuların kapasitelerini ve verilen görevleri iyi tanımlamak. Teknik ekip ile bilgi alışverişinde bulunmak. Sporcuların hedef belirlemesine ve hedefe ulaşmasına yardımcı olmak. Sporcuların olgunluk düzeylerine göre davranış sergilemektir. Antrenör ile sporcu arasındaki etkileşimin kalitesinin takım başarısı için ne denli önemli olduğunun farkında olarak güçlü iletişim becerilerine sahip bir lider antrenör için başarıya ulaşmak çok zor değildir (Donuk, 2007:143).

Takım içerisinde otorite ve iletişim sorunu yaşayan antrenörlerin daima başarısızlıkları söz konusu olmuştur. Buna bir örnek olarak İngiliz Bobby Robson 1990 - 1992 yılları arasında Hollanda ekibi PSV Eindhoven'i çalıştırdığı dönemden bahsedebiliriz. PSV'deki geçirdiği iki sezonda iki lig şampiyonluğu yaşayan Robson buna rağmen gerek yönetim gerek basın ve de en önemlisi futbolcular tarafından başarısız bulunmuştur. Başarısızlığın nedenlerinden bir kısmı İngiliz antrenman sistemi bir kısmı ise İngiliz antrenör – oyuncu ilişkilerinin Hollandalılardan çok farklı olmasıdır. Oyuncular Robson'ın uyguladığı antrenmanların düşük tempoda gerçekleştiğinden yakınırken, katı otoriter bir yönetimi olan Robson eleştirilere kulak asmamıştır. Hollanda'da futbolcular fikirlerini her zaman paylaşırken İngilizlerde antrenörün kararlarına mutlak bir itaat söz konusudur. Bu farklılıklardan dolayı Robson bir antrenör olarak takım içerisindeki futbolcular ile sağlıklı bir iletişim kurmayı başaramamış ve neticesinde saygı da görememiştir (Kuper, 2012:182-192).

Antrenörlerin bilgi, beceri ve birikimlerini doğru şekilde kullanarak başarıya ulaşmasındaki önemli etkenlerin başında oyuncuları ile olan güçlü etkileşiminin sonucunda onlar tarafından iyi ve güvenilir bir lider olarak algılanması ve saygı görmeleri gelmektedir.

Bu çalışmada amaçlanan futbolcuların antrenörlerine karşı algıladıkları liderlik düzeylerinin takım içerisindeki rolleri gereği farklılıklar sergileyip sergilemediğini incelemektir.

AMAÇ

Bu araştırma Bölgesel Amatör Lig futbolcularının takımdaki rollerine göre algıladıkları antrenörlerinin liderlik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

KAPSAM

Araştırmanın evrenini Kocaeli ve Sakarya bölgelerindeki bölgesel amatör lig kulüplerinde görev yapan futbolcular oluşturmaktadır. Örneklem olarak ise 2016-2017 yıllarında bölgesel amatör ligde mücadele eden gönüllü olarak ankete katılan 118 futbolcu oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmada amatör futbolcuların takım içerisindeki kaptanlık rollerine göre algılamış oldukları antrenörlerinin liderlik davranışları incelenmiştir.

Araştırmada sporda liderlik ölçeğine ait 40 maddelik sporcuların antrenör davranışı algılama anketi uygulanmıştır. Anketin birinci bölümünde 17 maddelik demografik özelliklerine ek olarak, takımınızda kaptan olarak görev yaptınız mı? Ve yaptıysanız kaç yıl? Sorularını içeren 2 madde daha eklenmiştir.

Anketin ikinci bölümünde ise futbolcuların algıladıkları antrenör davranışlarını içeren 40 maddelik sporda liderlik ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 5'li likert olarak her zaman, sıklıkla, ara sıra, nadiren ve hiçbir zaman seçeneklerinden oluşmaktadır.

Kullanılan ölçek liderlik davranışlarını içeren 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar 40 maddelik ölçeğin 13 maddesinden oluşan Eğitici ve Öğretici Davranış, 9 maddelik Demokratik Davranış, 8 maddelik Sosyal Destek Davranış, 5 maddelik Otokratik Davranış ve 5 maddelik Pozitif Geri Bildirim Davranışı boyutlarıdır.

Araştırmadan toplanan verilerin sonucunda alt boyutlara ait elde edilen Cronbach Alpha güvenilirlik katsayılarının Eğitici ve Öğretici Davranış için ,858 , Demokratik Davranış için ,802 , Sosyal Destek Davranış için ,774 , Otokratik Davranış için ,433 , Pozitif Geri Bildirim Davranış için ise ,777 olduğu ve Otokratik Davranış haricinde yüksek güvenilir katsayılarından söz etmemiz mümkündür.

Verilerin analizleri kapsamında anketlere verilen cevapların alt boyutlara göre yüzdelik dağılımları ile frekansları ortaya konulmuş ve bağımsız örneklem t testi ve Anova testleri vasıtasıyla takım kaptanlığı deneyimi olan futbolcular ile olmayan futbolcuların arasındaki farklılıklar incelenmiştir.

BULGULAR

Araştırmadan elde edilen verilerin alt boyutlarına göre hesaplanan frekans, ortalama puanları ve standart sapma değerleri Tablo.1' de verilmektedir.

Tablo 1. Amatör Futbolcuların Liderlik Davranışlarına Göre Alt Boyutlarının Frekans, Ortalama Puan ve Standart Sapma Değeri

	N	X	Ss
Eğitici ve Öğretici Davranış	118	2,37	1,027
Demokratik Davranış	118	2,53	1,054
Otokratik Davranış	118	2,67	1,141
Sosyal Destek Davranışı	118	2,44	1,113
Pozitif Geri Bildirim Davranışı	118	2,58	1,112

Tablo 1'e göre amatör futbolcuların tüm boyutlarda algılamış oldukları antrenörlerin liderlik düzeylerinin birbirine yakın olduğunu görülmektedir.

Tablo 2. Amatör Futbolcuların Liderlik Davranışlarının Takım Kaptanlığı Yapıp-Yapmama Durumuna İlişkin T Testi Sonuçları

	Kaptanlık Yaptınız mı?	N	X	SS	sd	t	p
Eğitici ve Öğretici Davranış	Evet	32	2,26	1,03	116	-,715	,332
	Hayır	86	2,41	1,02			
Demokratik Davranış	Evet	32	2,51	1,04	116	-,010	,517
	Hayır	86	2,54	1,06			
Otokratik Davranış	Evet	32	2,61	1,21	116	-,396	,290
	Hayır	86	2,69	1,11			
Sosyal Destek Davranışı	Evet	32	2,30	1,06	116	-,842	,356
	Hayır	86	2,49	1,17			
Pozitif Geri Bildirim Davranışı	Evet	32	2,63	1,15	116	,433	,463
	Hayır	86	2,52	1,09			

Tablo 2'den elde edilen verilere göre amatör futbolcuların algılamış oldukları antrenörlerinin liderlik düzeylerine ilişkin takım kaptanlığı yapmış olan futbolcular ile kaptanlık hiç yapmamış olan futbolcuların liderlik davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Tablo 3. Amatör Futbolcuların Liderlik Davranışlarının Takım Kaptanlığı Yıllarına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kare Ortalaması	F	p
Eğitici ve Öğretici Davranış	Gruplar arası	5,474	5	1,095	1,069	,498
	Gruplar içi	118,885	112	1,061		
Demokratik Davranış	Gruplar arası	6,154	5	1,230	1,121	,429
	Gruplar içi	124,364	112	1,11		
Otokratik Davranış	Gruplar arası	6,034	5	1,20	,904	,530
	Gruplar içi	147,399	112	1,31		
Sosyal Destek Davranışı	Gruplar arası	6,126	5	1,22	1,072	,494
	Gruplar içi	140,311	112	1,25		
Pozitif Geri Besleme Davranışı	Gruplar arası	5,467	5	1,09	,860	,535
	Gruplar içi	139,588	112	1,24		

Tablo 3'e göre amatör futbolcuların liderlik davranışlarının takım kaptanlığı yıllarına göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > 0,05$).

TARTIŞMA

Araştırmadan elde edilen veriler sonucunda amatör futbolcuların algıladıkları antrenörlerinin liderlik davranışlarının düşük düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların %27'sini (118/32) takım kaptanlığı yapmış futbolcuların oluşturduğu araştırmada futbolcuların takım kaptanlığı yapıp yapmama durumuna ilişkin istatistiksel bir farklılık görülmemiştir. Yine takım kaptanlığı yıllarına göre de liderlik davranışlarında istatistiksel bir farklılık bulunmamıştır.

Alt boyutlar ve maddeler açısından inceleme yapacak olursak; Eğitici ve Öğretici Davranış boyutunda yer alan sorulardan 2 tanesinde Demokratik Davranış boyutunda 1 ve Sosyal Destek Davranış boyutunda 1 tanesinde takım kaptanlığı yapmış olan oyuncular ile diğerleri arasında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir.

Futbol takımının sahadaki lideri konumundaki takım kaptanlarının özellikle Otokratik ve Pozitif Geri Besleme davranışları açısından antrenörlerine karşı edinmiş oldukları liderlik algılarının diğer takım arkadaşlarıyla ankette yer alan maddeler bazında tamamen örtüştüğünü görmekteyiz.

Literatürde daha önceden gerçekleştirilmiş olan benzer çalışmalardan elde edilen sonuçlara bakacak olursak, oynadıkları mevkileri göre de amatör futbolcuların liderlik davranışları ortalama puanlarının arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Bensiz, 2016:51). Çalışmamızdaki takım kaptanlık yıllarına göre istatistiki fark-

lılığın bulunamadığı bulgusunun da alanda yapılan çalışmalar ile örtüştüğü görülmektedir (Karayol,2013:40). Yılmaz'ın (2008) üst kategoride mücadele eden futbolcular arasında yapmış olduğu çalışmasının tüm alt boyutlarında antrenörlerin liderlik algıları yüksek düzeydedir. Çalışmamızdan elde ettiğimiz bulgulara göre ise amatör futbolcularda antrenörlerin liderlik algılarının daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Araştırmamız neticesinde Eğitici ve Öğretici Davranış boyutunun amatör futbolcularda en düşük olan ortalama değere sahip olduğu görülürken üst lig futbolcularında en yüksek ortalama değerin bu boyutta gözlemlendiği görülmüştür. Araştırmamızın en yüksek ortalama değerine sahip Otokratik Davranış boyutu da üst lig futbolcularında en düşük ortalama değerde görülmüştür (Yılmaz, 2008:114).

SONUÇ

Antrenörler takım sporu olan futbolun önemli bir parçasıdır. Antrenörlerin başarılı olmaları bilgi ve becerileri kadar, hitap ettikleri futbolcuların onları örnek bir lider olarak tanımlamalarına da bağlıdır. Beraber çalıştıkları antrenörü güçlü bir lider olarak algılayan futbolcuların verimlilikleri de artmaktadır. Takım içerisinde sorumluluk sahibi olan ve lider bir rol biçilen takım kaptanlarının antrenörlerine yönelik tutumlarının takım arkadaşlarına olumlu ya da olumsuz yansımalarının gerçekleşmesi söz konusudur.

Sonuç olarak, futbol takım antrenörlerinin takım üzerinde otoriter ve ödüllendirici davranışlarında sorumluluk vermiş olduğu tüm oyuncuların rollerine bakılmaksızın eşit yaklaşımda bulunması grup arasında sağlaması gereken güven açısından önemi karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Adair, J., (2013). "Bir Lider Nasıl Yetişir?". (çev. Gülay Doğancalı).İstanbul: Babiali Kültür Yayıncılığı

Barutçugil, İ., (2014). "Liderlik". İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Bayram, Ş., (2013). "Liderlik Kavramı Ve Liderlik Türlerinin İnovasyon Üzerindeki Etkileri". Yüksek Lisans Tezi. Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Gebze.

Bensiz, A., (2016). Amatör Futbolcuların Algılarına Göre Antrenörlerin Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.Bartın.

Büyüköztürk, Ş., (2017). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. (23.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Chelladurai, P., & Saleh, S. D., (1980). Dimensions of Leader Behavior in Sports: Development of a Leadership Scale. Journal of Sport Psychology, 2, 34-45.

Donuk, B., (2007). Liderlik Ve Spor. İstanbul:Ötüken Neşritiyat A.Ş.

Karayol, M., (2013). Takım Sporları ve Doğa Sporları Yapan Erkek Sporcuların Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi. Yüksek Lisan Tezi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Malatya.

Kuper, S., (2012). Futbol Asla Sadece Futbol Değildir. (çev.Sinan Gürtaca).İstanbul:İthaki Yayınları (182-192)

Tiryaki, Ş., (2000). Spor İçin Liderlik Ölçeğinin Türk Sporcularına uyarlanması çalışması. 6.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi. 3-5 Kasım, 2000. Ankara, Türkiye.

Toros, T., & Tiryaki, Ş., (2006). "Sporda Liderlik Ölçeğinin – Futbolcuların Antrenör Davranışlarını Algılaması Versiyonunun-Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 3-5 Kasım, Muğla, Türkiye.

Ulukan, M., (2006). Futbolcuların Kulübe Bağlılıklarında Antrenörlerin Liderlik Özelliklerinin rolü. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Yılmaz, İ., (2008). Sporcu Algıları Çerçevesinde Farklı Spor Branşlarındaki Antrenörlerin Liderlik Davranış Analizleri ve İletişim Beceri Düzeyleri. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

ARİSTOTELES'TE ETİK ve POLİTİKA

Gülsüm GÜNEY

Öz: Felsefe tarihi boyunca, etik üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Etik kavramının gelişim süreçleri ve etik türleri üzerine, düşünürler farklı bakış açıları ortaya koymuşlardır. Çalışmamıza yön verecek olan ise, felsefe tarihinin ilk çağdaki en önemli isimlerinden biri olan ve etik konusunda sistemli düşünceleriyle dikkat çeken Aristoteles olacaktır. Etik ile ilgili problemler, düşünce tarihi açısından bakıldığında, insanın zihnini sürekli meşgul etmiştir. Zira insanın olduğu her yerde onun ahlâkî fiilleri tartışma konusu olmuştur. Bu durumda denilebilir ki; etik, ahlâkî hayatı ele alıp tartışan, moral değerlerle ideallerden meydana gelen ve ahlâk adını verdiğimiz olguya yönelen felsefe disiplinidir Siyaset de etik gibi, insanın insanla ilişkisinde ortaya çıktığından ve siyaseti üretenin insan olması dolayısıyla, etik ile siyasetin birbirleriyle ilişki içinde olması kadar tabii bir durum olamaz. Siyaset, insanların mutluluğunu amaçlar. Hem kişilere hem de topluma bu mutlu yaşamı sağlayacak olan ise devletin kendisidir. Aristoteles, bu nedenle siyasal yapının erdemlerden bağını hiçbir zaman koparmaz, bu bağı koparan topluluklara da siyasal adını layık görmez. Aristoteles, ancak ve ancak erdemli bir toplumda erdemli kişilerin ortaya çıkacağını bildiği için, toplumun temel ilkesinin ve değerinin erdemler olması gerektiğini söyler. Ona göre siyaset ve etik pratik bilimler olmakla birlikte siyaset amacı bakımından etiği de kapsayan en üst pratik bilimdir; siyasetin amacı yasalar koyarak insan içi iyi olana ulaşmaktır. "insan için iyi olan"ın ne olduğunun ortaya konması da, etiğin araştırma alanına girdiğinden, etik politikadan önce ele alınmıştır çünkü etikte ortaya koyulan bilgiler politikanın temelini oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Etik, Siyaset, Erdem, Mutluluk

GİRİŞ ve KURUMSAL ÇERÇEVE

Her filozofun insanın ne olduğuna dair bir düşüncesi, bir insan görüşü veya anlayışı vardır. Düşünürler felsefi sistemlerini büyük ölçüde 'insan nedir?' sorusu üzerine inşa ederler. 'İnsan nedir?' sorusu, insanın kim olduğu, nasıl bir tür olduğu, diğer canlılar arasında nasıl bir yere sahip olduğu ile ilgili bir sorudur. Bu soruyu cevaplamak insanın varlık alanındaki özel yerine işaret eder; insanı insan yapan nitelikleri ortaya koymayı amaçlar.

Filozofların insan hakkındaki görüşleri sonucunda, buna bağlı olarak bir değer anlayışları oluşur ve filozoflar, siyaset, hukuk, ekonomi gibi pratik yaşama ilişkin görüşlerini ve adalet, özgürlük gibi kavramlarını bu insan ve değer görüşlerine göre şekillendirirler.

'İnsan nedir?' sorusuna bir yanıt vermeden, ne etiğin ne siyasetin ne de diğer insansal etkinliklerin temeline neyi yerleştirmemiz gerektiğini bilemeyiz. Çünkü bu etkinliklerin hepsi insan yaratımıdır, insanın insan olmasından kaynaklanan ve sadece insana özgü olan alanlardır. Bu nedenle insan doğasını anlamadan, insanın neliğini kavramadan ne etik ne de siyaset alanında adım atabilmek mümkündür.

Aristoteles'e göre insan, etkinlik halinde var olan doğal, canlı bir varlıktır. Doğal, canlı varlıklar; yani etkinlik halindeki varlıklar ise madde ve formdan oluşan, değişim ve devinim ilkesini kendinde taşıyan tözlerdir. O halde etkinlik halinde var olan bir şeyin doğasını araştırmak demek, onun hem maddesini hem de biçimini araştırmak demektir.

Ancak Aristoteles'e göre, madde ile biçim, birbirinden ayrılabilecek şeyler değildir, biz bunları sadece kavramsal olarak yani teorik olarak veya düşüncede ayırabiliriz.

Aristoteles'e göre nesneler yapma ve doğal nesneler olarak ayrılırlar. Yapma nesnelerin işlevini yerine getirmesi yahut nihai ereğine ulaşması için doğal nesnelerden farklı olarak dışarıdan gelecek bir güce ihtiyaçları vardır. Bir parça demir, ancak bir usta ona belirli bir şekil ve bir amaç verirse bıçak olur. Bu gibi yapma nesnelere karşılık bir de doğal nesneler vardır ki insan gibi, bunların formlarını tamamlayarak nihai amaçlarına ulaşmaları ya da işlevlerini yerine getirmeleri için kendilerinden başka bir dış güce ihtiyaçları yoktur, bu güç onların kendi doğalarında saklıdır.

İnsanın ruhunun ayırt ediciliği onun bir tür akla sahip olmasında yatar. Aristoteles'e göre insan, doğası gereği rasyoneldir. Aristoteles'in sadece insanlarda bulunduğunu söylediği akıl, insanın diğer canlılardan farkını ortaya koyan ve insanın kendisini gerçekleştirmesini sağlayan, bu açıdan insana nihai amacını gösteren yeti olması bakımından önemlidir.

Aristoteles'te mutluluk, akla ve erdeme uygun bir yaşamın sonucunda mümkündür. Akıl yetisine sadece insan sahip olduğu için, erdemli bir yaşam sürebilme olanağına da sadece insan sahiptir ve bu nedenle de mutluluk baştan sona insansaldır. İnsan için mutluluk, diğer canlılardan farklı olarak erdemli olma yolundan geçmektedir. Mutluluğun büyük tamamlayıcısı, erdemler ya da etik değerlerdir.

Etik genel inançlarla, tavırlarla ya da alışılmış davranışları yönlendiren kurallarla ilgilidir. Felsefenin bir dalı olarak etik; bize nasıl yaşamamız gerektiğini gösteren geleneğin akıl süzgecinden geçirilmesini amaçlamaktadır. Bu anlamda her toplumun kendine özgü bir etiği vardır.

Etik, kısaca ifade edilirse; felsefenin bir dalı olarak ahlaki sorunlar ve ahlaki yargılar hakkında felsefi düşünme anlamındadır.

Aristoteles, etiği kuramsal felsefe olan mantık, matematik, metafizikten ayırmak suretiyle kendi başına bir felsefe alanı olarak ele almıştır. Pratik felsefeyi etik, ekonomi ve politika olarak üç alana ayırmış, kuramsal felsefenin konusunu değişmez ve değişir olgularla sınırlı tutarken, pratik felsefenin insan eylemlerini ve onların sonuçlarını konu ettiğini ifade etmiştir.

Böylece felsefenin alt disiplini olarak etik, insanın diğer insanlarla ilişkilerini sorgulamanın yanında, insanın doğal çevresiyle olan ilişkilerini de irdelemeye başlamıştır. Etik; 'iyi' ve 'kötü'nün ne olduğu, 'yanlış' ve 'doğru'nun nasıl anlaşılması gerektiği gibi açılardan insana ait değerleri ele almaktadır.

Aristoteles iyi, erdem, özgürlük, mutluluk gibi sözcükleri kavram yapısına kavuşturduğu için etiğin kurucusu sayılır. Etik neyin yapılması gerektiğini, hangi eylemin iyi olduğunu, neyin yaşama anlam kazandırdığını gösterir.

Özetle; etik, ahlak fenomeni üzerine derinliğine düşünme, yani felsefe yapmadır.

Aristoteles, insanın tüm yapıp etmelerinde iyiyi amaçladığını ancak eylemlere, sanatlara ve bilimlere göre bu amaçların farklılık gösterdiğini dile getirmektedir. Tıbbın amacı sağlık olurken, askerliğin utku, ekonominin ise zenginlik olur. Burada sözü edilen insanın yapıp etmelerinin veya insansal etkinliklerin farklı türlerinin farklı amaçlara sahip oldukları ve her amacın farklı bir İyi'si olduğu düşüncesidir.

Aristoteles, her şeyde en mükemmel anlamda olan ilkenin iyi olduğunu mutluluk ile açıklıyor. Mutluluk, ruhun kendisi amaç olan erdeme uygun etkinliğidir. Aristoteles'in üzerinde durduğu "mutluluk" anlık mutlu olmak değildir.

Tek bir kırlangıç baharı getirmeyeceği gibi ruhun erdeme uygun tek bir etkinliği ile nihai iyiye ulaştığı da söylenemez. Çünkü anlık mutlulukların içine onur, haz, zenginlik, şöhret vs. girebilir; bunlar ise kişiyi iyiden uzaklaştıran şeylerdir. Bu bakımdan gerçek mutluluk, hiçbir zaman başka bir şey için değil her zaman kendisi için tercih edilendir.

Aristoteles, Nikomakhos'a Etik'in son cümlelerinde, insanca şeyler konusundaki felsefenin tamamlanması için bir gereklilik olarak politikaya köprü atar. Aristoteles etik bakımdan tek kişinin özü itibariyle bir toplumun üyesi olduğunu, Politika 'da da iyi bir devlet hayatının yalnızca yurttaşlarının iyi hayatlarında var olduğunu ileri sürer.

O, her topluluğun belli bir iyiyi gerçekleştirmek üzere bir araya geldiğini ve en yüksek olan ve her türlü topluluğu kapsayan devletin, en yüksek iyiye ulaşmak zorunda olduğunu vurgular.

Bütün insanlar tüm eylem ve etkinliklerinde iyiyi hedefler; o halde bütün topluluklar da iyiyi hedefler. Bu durumda tüm iyileri ve toplulukların en üstününü kapsayan en yüksek iyi hedeflenecektir ki bu, devlettir ve o topluluk türü de siyasaldır.

Yani her devlet, iyi bir amaçla kurulmuş bir topluluktur. İnsanların erdemli olmayla ilgili doğal yatkınlıkları, bir yurttaş olarak devlette ortaya çıkar. Yani devletin ereği bir bakıma insanları ahlak bakımından iyileşmelerini sağlayacak koşulları oluşturmaktır. Bu durum iyi yurttaş olmak ile iyi insan olmak arasında nasıl bir ilişki bulunduğunu bir kez daha gösterir.

İnsan ilk olarak ailede bir araya gelir ve devlete doğru ilerler. Bu doğal bir süreçtir ve devleti bir araya getiren insanların da doğal olduğunun bir göstergesidir. Dolayısıyla devlet, insanın doğal yanının bir parçası ve insan doğasının bir oluşumudur denilebilir. Bu durumda hangi devlet biçimi ya da anayasa tam olarak insan doğasına karşılık gelir?

Aristoteles, orta sınıf aracılığıyla işleyen siyasal ortaklığın en iyi olduğunu, orta sınıfın toplumda en geniş sınıf olması nedeniyle denge unsuru olduğunu ve orta sınıfın siyasal yaşamda istikrarı sağladığını ifade eder.

Aristoteles'in bu anlayışında orta sınıf, bir anlamda aşırı zengin ve soylu olan sınıfla, bunların karşıtları durumunda olan, yoksul, zayıf, ezik insanlar arasındaki ' orta yol' konumundadır.

Anayasalar yurttaşların toplamıdır. Birçok yurttaş topluluğu bulunduğu için birçok anayasa çeşidi de vardır. Doğru olduğu kabul edilen ve herkesin iyiliğini sağlamayı amaçlayan anayasa çeşitleri ve bir de bunlardan sapmalarla oluşan anayasa çeşitleri mevcuttur.

Bir anayasa ister bir kişi, ister azlık, ister çokluk ile oluşturulsun; eğer devlet, ortak yararı sağlama amacı ile yönetiliyorsa bu anayasalar doğru anayasalardır. Buna karşın sadece bir kesimin çıkarı gözetiliyorsa, bu kesim ister bir kişi, ister azlık ister belirli bir kesim olsun, söz konusu anayasa bir sapmadır.

Bu sebeple doğru anayasalar ya ortak iyiliği amaçlayan bir kişinin yönetimi yani krallık; ya ortak iyiliği amaçlayan bir kişiden çok ama bir azlığın yönetimi yani aristokrasi; ya da ortak iyiliği amaçlayan yurttaşların hepsinin uyguladığı yönetim yani siyasal yönetim olacaktır.

Doğru anayasalardan sapma krallıktan tiranlığa; aristokrasiden oligarşiye; siyasal yönetim ya da çokluğun anayasal egemenliğinden ise demokrasiyedir. Tiranlık tek yöneticinin çıkarını; oligarşi varlıklı insanların çıkarını; demokrasi ise yoksulların çıkarını gözettiği için çoğunluğun çıkarını unutturan anayasalar, birer sapmadır.

AMAÇ

Felsefe tarihinde insan olma kavramı ve etik nedir sorusu tanımlanarak Aristoteles'in etik ve siyaset tanımlamaları açıklanacak, Aristoteles'te etik ve siyasetin ayrılmazlığına ışık tutulmaya çalışılacaktır.

KAPSAM

Felsefede insan olma kavramı ve etik değerler üzerinde açıklamalar yapılarak, Aristoteles bağlamında etik, etiğin gelişim süreci ve temellendirilmesinde Aristoteles'in rolü, etik değerler tanımlanırken değinilen iyi, mutluluk, erdem kavramları, siyasette orta olma kavramı ve anayasa konusunda doğru ve sapma anayasalar ile ilgili kaynaklar taranarak değerlendirilecek ve Aristoteles'te etik ve siyasetin ayrılmazlığı konusu incelenerek tartışılacaktır.

YÖNTEM

Çalışmanın hem kendi bulgularını ortaya koyabilmesi hem de başka çalışmalara kaynak sağlayabilme potansiyeli içerebilmesi amacıyla içerik çözümleme yöntemi tercihi edilmiştir.

İçerik çözümleme yöntemi, ilk başta çalışmamıza konu olan metinlerin içeriklerinin objektif ve sistematik yollarla betimlenmesini amaçlayan bir yöntemdir.

SONUÇ

Aristoteles insanı birbirinden kopuk alanlar içerisinde ele almaz. Bir anlamda disiplinler arası düşünür. Psikolojinin, etiğin, politikanın birbirleriyle olan bağlantılarını görmezlikten gelmez. Dolayısıyla doğanın insanlar üzerindeki etkisini, insanın doğayla ilişkisini çok ciddiye alır. İnsanın kapasitelerini, diğer canlılarla benzerlikleri ve farklılıklarını, insanın birbirleriyle ilişkilerini kapsamlı bir şekilde inceler.

İnsanın sosyal bir varlık oluşu, başka insanlarla etkileşim içerisinde olmayı ve birlikte eylemde bulunmayı gerektirir. Bununla beraber insan eylemleri, her daim belirli bir amaç doğrultusunda ortaya çıkar. Zira amaç koyma ve gerçekleştirme, bilincin bir kategorisi olduğundan ve bilinçli eylem yalnız insana özgü olduğu için, evreni amaçlı ve değer yüklü görmek insanî bir hususdur.

Aristoteles'in insan ve bilhassa insan ruhu hakkındaki görüşleri, ahlak anlayışının temel yapıtaşı niteliğindedir. Nitekim Aristoteles Nikomakhos'a Etik'te bu durumu şu sözleriyle açıkça ifade eder:

"İnsansal erdemi araştırmamız gerektiği açık; gerçekten de insansal iyiyi ve insansal mutluluğu soruşturuyorduk. İnsansal dediğimiz erdem ise bedenin değil, ruhun erdemidir; mutluluk da ruhun bir etkinliğidir, dedik. Bunlar böyle ise (...) siyaset adamı da ruh konusunu bilmeli, hele siyasetin tıptan daha değerli ve daha iyi olduğuna bakılırsa, daha da çok bilmeli..."

İnsan hayatının gerek bireysel gerekse toplumsal boyutunda ortaya çıkan ahlâkî öğeler ise, etiğin problemidir. Dolayısıyla etik, özellikle son zamanlarda hayatın her alanıyla ilgili (siyaset, tıp, çevre, iletişim, spor, iktisat vs.) ortaya çıkan insanî zaaflara karşılık bir değer olarak kullanılmaya başlanmıştır.

'Olan' ile 'olması gereken' arasındaki mesafe, sorgulamanın ana çizgisini oluşturmaktadır. Tam bu noktada 'insan nedir? ne olması gerekir?' gibi temel sorular üzerinde durulmaktadır. Bu soruların ikisine birden cevap vermeye çalışmak, insana aynı zamanda bir 'amaç' yüklemeyi kabul etmektir. Dolayısıyla 'insana bir amaç belirlemek' demek; onun eylemlerine bir amaçlılık belirlemek demektir. Böylece insan eylemlerindeki bazı amaçların ahlâkî nitelik taşıdığı söylenebilir. İşte bu eylem alanları etiğin alanına girmektedir.

Genel kabule göre ise, etik, ahlâk üzerine düşünme etkinliği olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda etik, "belirli bir durumun ötesinde 'değerli olanın' ya da 'doğru veya değerli eylemin ne olduğunu'" araştıran sorular sormaktadır.

Siyaset de etik gibi, insanın insanla ilişkisinde ortaya çıktığından ve siyaseti üretenin insan olması dolayısıyla, etik ile siyasetin birbirleriyle ilişki içinde olması kadar tabii bir durum olamaz.

Siyaset, insanların mutluluğunu amaçlar; Aristoteles'in insanın mutluluğundan kastı ise şudur:

Gerek bireyler gerekse şehirler için en iyi yaşam, erdemin gerektirdiği eylemleri yapmaya yetecek kadar maddi varlıkla desteklenmiş erdemi olan yaşamdır.

Hem kişilere hem de topluma bu mutlu yaşamı sağlayacak olan ise devletin kendisidir. Aristoteles, bu nedenle siyasal yapının erdemlerden bağını hiçbir zaman koparmaz, bu bağı koparan topluluklara da siyasal adını layık görmez. Aristoteles, ancak ve ancak erdemli bir toplumda erdemli kişilerin ortaya çıkacağını bildiği için, toplumun temel ilkesinin ve değerinin erdemler olması gerektiğini söyler.

Ona göre siyaset ve etik pratik bilimler olmakla birlikte siyaset amacı bakımından etiği de kapsayan en üst pratik bilimdir; siyasetin amacı yasalar koyarak insan içi iyi olana ulaşmaktır. ”insan için iyi olan”ın ne olduğunun ortaya konması da, etiğin araştırma alanına girdiğinden, etik politikadan önce ele alınmıştır çünkü etikte ortaya koyulan bilgiler politikanın temelini oluşturacaktır.

Daha öncede belirttiğimiz gibi, zaten Aristoteles etiği bir siyaset araştırması olarak tanımlamakta ve etik araştırmanın nesnesi olan “insan için iyi olanın” politikanın temelini oluşturduğunu belirtmektedir. Politika, etikle ortaya koyulan bilgileri kullanarak, insan için iyi olana, yani insan için iyi olan yaşama ulaşmanın yollarını göstermektedir.

İnsan için en iyi olan yaşama ulaşmanın yollarını ise çeşitli anayasa sınıflamaları yaparak, uygulanabilir en ideal anayasa şeklini yani siyasal yönetimi bularak ortaya koymaktadır. Ona göre ise bu anayasal yönetim veya Politea’yı gösterir. Bu yönetim biçimi Aristoteles’te ideal bir yönetim biçimi olmaktan ziyade en uygulanabilir yönetimdir.

Siyasal yönetim erdemli insanların yönetimi olması açısından krallık ve aristokrasiden tamamen kopmuş bir anayasa değildir. Ancak diğer ikisine oranla erdem açısından beklentiyi düşürmüş olması ve daha çok kişiyi yönetime katması açısından onlardan ayrılır. Siyasal yönetimde, bir şehirde yaşayan her adam yurttaş olarak kabul edilmeyecek; yurttaşlık, erdemli, akla yeterince sahip ve malı mülkü olan kimselerle sınırlandırılarak, aristokratik ilke de gözetilecektir. Siyasal yönetim ılımlı ya da ortalama bir erdemi kendisine sınır belirleyerek mümkün olan çok sayıdaki insanın yönetime katılmasını amaçlamıştır.

Aristoteles, siyasal yönetimin amacını hem zenginlerin hem de yoksulların çıkarlarını, hem serveti hem bireysel özgürlüğü kollamak olarak ortaya koyar ki önceden de belirttiğimiz gibi adil bir düzen bunu gerektirir. Bunun ise ancak seçilmiş erdemli kişilerden oluşan yurttaşlar topluluğunun yönetimi ile mümkün olduğu ortaya çıkar.

Çünkü yönetimi erdem açısından tam ve yetkin olmayan tek bir kişiye vermek, daha önce de gördüğümüz gibi tiranlığa neden olabilir. Yönetimi demokrasilerdeki gibi, yoksul çoğunluğa vermek ise bu sefer yoksulların zenginlerin mülklerinden çalarak monarklaşmalarına yol açabilir. Bunların her ikisi de uçları temsil etmektedir, bu yönetimlerde yer alanlar ortak çıkarı değil kendi çıkarları peşinde koşarlar. Dolayısıyla ortak çıkar ancak, bunların ortasında yer alan zenginlerin ya da yoksulların değil, belirli düzeyde servete sahip olanların ve erdemlerden de yeterince pay alanların oluşturduğu bir topluluk ile sağlanabilir. Görüldüğü üzere Aristoteles’in erdemler ve doğru davranışın ölçütü olarak ortaya koyduğu ılımlılık veya orta olma fikri siyaset alanında da işe yaramaktadır.

Toparlamak gerekirse, Aristoteles'e göre devlet, yurttaşlarının mutluluğu için, mükemmel ve kendine yeter bir yaşam için oluşturulmuş bir topluluktur. Başka bir ifadeyle devlet, mutlu ve onurlu bir yaşam demek olan mükemmel ve kendine yeter bir yaşam için aile ve köylerin bir araya getirdiği bir birliktir.

O halde siyasetin işi, insanlara erdemli olmaları için yol göstermek, insana yakışır bir yaşamı kurmanın koşullarını oluşturmak, insanın insanlaşmasına katkıda bulunmaktır. Devlet bunu, ceza ve ödüllerle, yasalarla sağlayacaktır. Dolayısıyla, daha önce de değindiğimiz gibi Aristoteles, gerçek bir devletin, sadece yurttaşlarının dışsal ve bedensel iyiliklerini sağlamak ile yetinmeyeceğini, gerçek bir devletin bundan daha fazlasına, daha insani bir amaca hizmet etmesi gerektiğini, bu amacın da sadece yaşamayı sağlamak değil olabilecek en iyi yaşamı mümkün kılmak olduğunu belirtmektedir, en iyi olan da mutluluk olduğuna göre, devletin iyiliği de mutluluğu sağlamaktır.

Sonuç olarak, iyi bir devlet adamının, yöneticinin ya da yasa koyucunun görevi de böylelikle açığa çıkmaktadır: Yurttaşlarının iyi yaşamasını sağlayacak bir düzenin nasıl oluşturulacağı üzerine kafa yormak, bunun yollarını araştırmak ve böylesi bir yaşamın olanağının koşullarını oluşturmaktır. En iyi yaşamı, en doğru anayasayı araştırırken Aristoteles, hep bu amaca ulaştıracak olan düzenin arayışındadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, Aristoteles'in siyaset ve etiği birbirinden ayrılamaz, bu iki etkinlik alanı birbirini gerektirir ve biri olmadan diğeri işlevini tam olarak yerine getiremez.

KAYNAKÇA

Özcan, M., (2011). İnsanlaşma, Etik ve Siyaset: Antik ve Modern. Felsefelogos Dergisi, 41 (1): ss. 163-185.

Eren, Ş., (2006). Platon ve Aristoteles'in Etik Anlayışlarının Karşılaştırılması. T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Aristoteles, (2009). Politika. Çev. Mete Tunçay, İstanbul.

Aristoteles, (2007). Nikomakhos'a Etik. Çev. Saffet Babür, Ankara.

TÜRKİYE'DEKİ GÖRSEL SANATLAR DERSİ ATÖLYE MEKÂNLARININ DURUM İNCELEMESİ VE ATÖLYENİN ÖNEMİ

Şebnem İNAN[1], Ata Yakup KAPTAN [2]

[1-2]Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun / Türkiye

Öz: Birçok uygulamalı sanat alanlarını içerisine alan Görsel Sanatlar dersi için atölye ortamı dersi alacak öğrenciler ve dersi verecek olan sanat eğitmenleri için ayrı bir önem taşımaktadır. Farklı malzemelerin ve tekniklerin kullanımını gerektiren bu ders için gereken fiziksel ve donanımsal ortam hazırlandığında, öğrencilerde kendilerini ifade edebilme, kendilerini keşfetme, özgüvenlerini sağlama gibi birçok duyuşsal alandaki becerilerinin olumlu yönde gelişmelerini sağlayacaktır. Sanat eğitimine verilen önemin geliştirilebilmesi için öncelik öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırmak ve öğrencilere dersi tanıtmaktır. Öğrencileri derse hazırlayabilmek ve derse olan güdülerini arttırabilmek için ise uygun bir mekân gerekmektedir. Öğrencinin bir dersi tanıması adına o dersi aldığı ortam çok etkili ve önemli bir konumdadır. Atölye ortamında yapılan görev paylaşımları, grup çalışmaları öğrencilere sorumluluk ve birliktelik duygusunu da kazandırmaktadır. Uygulama ve malzemelerle bütün olan ayrı bir ortam ve donanım gerektiren Görsel Sanatlar dersi için günümüz de en büyük sıkıntı bu ortam ve donanımının hala birçok okulda sağlanamamış olmasıdır. Bu durum ise sanatsal eğitimin gelişememesine, dersin gerektiği gibi işlenememesine sebep olmakla birlikte öğrencinin malzeme yükünden ve mekân sorunsalından dolayı dersten soğumasına ve sanatsal faaliyetlerden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Ülkemizde sanat eğitimi mekânlarının iyileştirilmesi ya da sanat eğitimi için ayrı mekânlar oluşturulması öğrencilerin derse olan ilgisizliklerini değiştirebileceği, öğrencilerin dersi tanımalarını ve derse karşı güdülenmelerini sağlayabileceği düşünülmektedir. Görsel Sanatlar dersi eğitim programının kazanım ihtiyaçlarına göre donanımsal ve mekânsal anlamda düzenlenmiş atölyeler sayesinde öğrencilerin birçok uygulamayı gerektiğine uygun yapabileceği ve birçok farklı sanat alanlarını uygulamalı bir şekilde tanıma fırsatı bulabilecekleri düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sanat Eğitimi, Görsel Sanatlar, Atölye, Görsel Sanatlar Atölyesi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Gelişmiş ülkelerdeki Görsel Sanatlar derslerine bakıldığında sanat eğitimi dersinin çocuk eğitiminin temel yapıtaşlarından biri olduğu görülebilmekle birlikte sanat eğitimi verdikleri atölye mekânları da öğrencilerin aldıkları sanat eğitiminin içeriğine göre düzenlenmektedir. Sanat eğitimine göre düzenlenen atölye ortamları içerisinde işlenecek konulara ilişkin donanımları ve malzemeleri de içinde barındırmaktadır.

Türkiye'de ise Görsel Sanatlar eğitimi alanlarında birçok güçlük yaşanmaktadır. Bu güçlüklerin başında okullarda Görsel Sanatlar dersi için ayrılmış ayrı mekânların olmaması, ayrı mekânı olan okullarda ise dersin kazanım ve hedeflerine uygun fiziki ve donanımsal şartların olmaması gelmektedir. Bu tip problemlerin yaşanmaması için görsel sanatlar dersinde atölye donanımlarına, materyallerine, fiziki şartlarına gereken özenin,

önemin ve desteğin verilmesi hızlı gelişen bu çağda görsel sanatlar eğitimini modern bir boyuta taşıyabileceği düşünülmektedir.

AMAÇ

Araştırmada görsel sanatlar dersinin hangi koşullarda işlendiğini gözlemlemek ve görsel sanatlar dersi için atölye ortamın önemini, etkilerini açıklamak amaçlanmıştır.

KAPSAM

Bu araştırma Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarında okutulan Görsel Sanatlar dersi atölye koşullarına yönelik gözlemlerle sınırlıdır. Güzel Sanatlar Liseleri ve Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri kapsam dışında bırakılmıştır.

Araştırmada, Türkiye'deki 6 okuldan sanat atölyeleri ve çalışma alanlarından örnek görseller kullanılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma kullanılan araştırma modeli; Görsel Sanatlar dersi atölye mekânlarını incelemeye yönelik nitel bir çalışmadır ve araştırmada durum çalışması yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu olarak Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullar arasından atölye örnekleri kolay ulaşılabilir durum örneklemesi olarak seçilmiştir. Buna göre araştırmanın çalışma grubunu; Ağrı Atatürk Ortaokulu, Sinop Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi, Ordu Altınordu Anadolu Lisesi, Van Yunus Emre Ortaokulu, İstanbul Özel Asfen Okulları, Amasya Kutlubey Koleji, oluşturmaktadır. Araştırmada yurt içinde ki okulların atölye görselleri 2017-2018 güncel durum tespiti yapılarak toplanmıştır. Araştırmanın aktarılabilirliği için yurt içinden atölye görselleri okulların sanat eğitimcilerinden mail ve telefon aracılığıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler üzerinden nitel analiz yöntemi olan betimsel analiz kullanılmıştır ve elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

BULGULAR

Yurt içinden bulgular başlığı altında toplanan atölye örneklerinin görselleri incelenerek bulgular hazırlanmıştır. Yurt içinden elde edilen bulgular tablolar haline dönüştürülerek farklı yönlerden analiz edilerek yorumlanmıştır.

Şekil 1. Atatürk Ortaokulu Patnos/AĞRI

Tablo 1. Atatürk Ortaokulu Görsel Sanatlar dersi mekân incelemesi / Patnos/AĞRI

DONANIMLAR	VAR	YOK
AYDINLATMA	✔	
HAVALANDIRMA	✔	
ZEMİN		✔
ÇİZİM MASALARI		✔
GRUP MASALARI		✔
ETKİLEŞİMLİ TAHTA	✔	
PROJEKSİYON		✔
IŞIKLI MASA		✔
ÖĞRENCİ DOLAPLARI		✔
MALZEME DOLAPLARI		✔
KAĞIT DOLAPLARI		✔
ÖĞRETMEN DOLABI	✔	
PANOLAR	✔	
KİTAPLIK		✔
TABURE		✔
ŞÖVALE		✔
WİFİ	✔	
BİLGİSAYAR		✔
MODEL SEHPASI		✔
ATIK KUTULARI		✔
ÖĞRETMEN MASASI	✔	
ÖĞRETMEN KOLTUĞU	✔	
MATERYALLER		✔
TESİSAT		✔

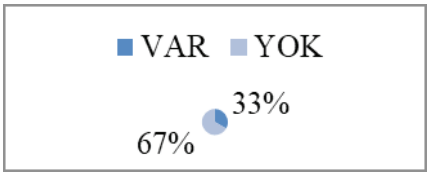

Şekil 2. Atatürk Ortaokulu Görsel Sanatlar ders mekânı durum yüzdesi grafiği

Şekil 3. Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi Boyabat/SİNOP

Tablo 2. Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi Görsel Sanatlar dersi mekân incelemesi / Boyabat/SİNOP

DONANIMLAR	VAR	YOK
AYDINLATMA	✔	
HAVALANDIRMA	✔	
ZEMİN		✔
ÇİZİM MASALARI		✔
GRUP MASALARI		✔
ETKİLEŞİMLİ TAHTA	✔	
PROJEKSİYON	✔	
IŞIKLI MASA		✔
ÖĞRENCİ DOLAPLARI		✔
MALZEME DOLAPLARI		✔
KAĞIT DOLAPLARI		✔
ÖĞRETMEN DOLABI	✔	
PANOLAR	✔	
KİTAPLIK		✔
TABURE		✔
ŞÖVALE		✔
WİFİ	✔	
BİLGİSAYAR		✔
MODEL SEHPASI		✔
ATIK KUTULARI		✔
ÖĞRETMEN MASASI	✔	
ÖĞRETMEN KOLTUĞU	✔	
MATERYALLER		✔
TESİSAT		✔

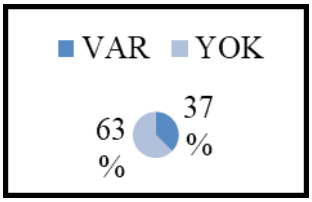

Şekil 4. Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi Görsel Sanatlar ders mekânı durum yüzdesi grafiği

Şekil 5. Altınordu Anadolu Lisesi Altınordu/ORDU

Tablo 3. Altınordu Anadolu Lisesi Görsel Sanatlar dersi mekân incelemesi / Altınordu/ORDU

DONANIMLAR	VAR	YOK
AYDINLATMA	✔	
HAVALANDIRMA	✔	
ZEMİN		✔
ÇİZİM MASALARI		✔
GRUP MASALARI	✔	
ETKİLEŞİMLİ TAHTA	✔	
PROJEKSİYON		✔
IŞIKLI MASA		✔
ÖĞRENCİ DOLAPLARI		✔
MALZEME DOLAPLARI		✔
KAĞIT DOLAPLARI		✔
ÖĞRETMEN DOLABI		✔
PANOLAR		✔
KİTAPLIK		✔
TABURE	✔	
ŞÖVALE	✔	
WİFİ	✔	
BİLGİSAYAR		✔
MODEL SEHPASI		✔
ATIK KUTULARI		✔
ÖĞRETMEN MASASI	✔	
ÖĞRETMEN KOLTUĞU	✔	
MATERYALLER		✔
TESİSAT		✔

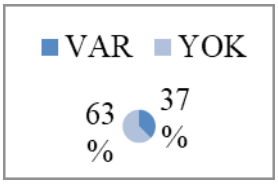

Şekil 6. Altınordu Anadolu Lisesi Görsel Sanatlar ders mekânı durum yüzdesi grafiği

Şekil 7. Yunus Emre Ortaokulu Başkale/VAN

Tablo 4. Yunus Emre Ortaokulu Görsel Sanatlar dersi mekân incelemesi / Başkale/VAN

DONANIMLAR	VAR	YOK
AYDINLATMA	✔	
HAVALANDIRMA	✔	
ZEMİN		✔
ÇİZİM MASALARI		✔
GRUP MASALARI		✔
ETKİLEŞİMLİ TAHTA	✔	
PROJEKSİYON		✔
IŞIKLI MASA		✔
ÖĞRENCİ DOLAPLARI		✔
MALZEME DOLAPLARI		✔
KAĞIT DOLAPLARI		✔
ÖĞRETMEN DOLABI	✔	
PANOLAR		✔
KİTAPLIK		✔
TABURE		✔
ŞÖVALE		✔
WİFİ	✔	
BİLGİSAYAR		✔
MODEL SEHPASI		✔
ATIK KUTULARI		✔
ÖĞRETMEN MASASI	✔	
ÖĞRETMEN KOLTUĞU	✔	
MATERYALLER		✔
TESİSAT		✔

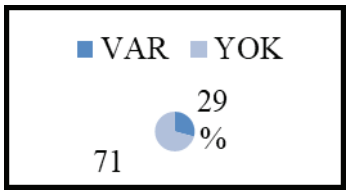

Şekil 8. Yunus Emre Ortaokulu Görsel Sanatlar ders mekânı durum yüzdesi grafiği

Şekil 9. Özel Asfen Okulları Esenyurt/İSTANBUL

Tablo 5. Özel Asfen Okulları Görsel Sanatlar dersi mekân incelemesi / Esenyurt/İSTANBUL

DONANIMLAR	VAR	YOK
AYDINLATMA	✔	
HAVALANDIRMA	✔	
ZEMİN	✔	
ÇİZİM MASALARI		✔
GRUP MASALARI	✔	
ETKİLEŞİMLİ TAHTA		✔
PROJEKSİYON		✔
IŞIKLI MASA		✔
ÖĞRENCİ DOLAPLARI		✔
MALZEME DOLAPLARI	✔	
KAĞIT DOLAPLARI	✔	
ÖĞRETMEN DOLABI		✔
PANOLAR		✔
KİTAPLIK		✔
TABURE	✔	
ŞÖVALE		✔
WİFİ	✔	
BİLGİSAYAR	✔	
MODEL SEHPASI		✔
ATIK KUTULARI		✔
ÖĞRETMEN MASASI	✔	
ÖĞRETMEN KOLTUĞU	✔	
MATERYALLER	✔	
TESİSAT		✔

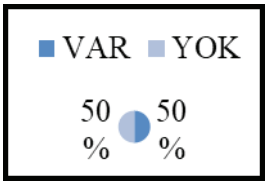

Şekil 10. Özel Asfen Okulları Görsel Sanatlar ders mekânı durum yüzdesi grafiği

Şekil 11. Özel Kutlubey Koleji Merzifon/AMASYA

Tablo 6. Özel Kutlubey Koleji Görsel Sanatlar dersi mekân incelemesi / Merzifon/AMASYA

DONANIMLAR	VAR	YOK
AYDINLATMA	✔	
HAVALANDIRMA	✔	
ZEMİN		✔
ÇİZİM MASALARI	✔	
GRUP MASALARI		✔
ETKİLEŞİMLİ TAHTA		✔
PROJEKSİYON		✔
IŞIKLI MASA		✔
ÖĞRENCİ DOLAPLARI		✔
MALZEME DOLAPLARI		✔
KAĞIT DOLAPLARI		✔
ÖĞRETMEN DOLABI	✔	
PANOLAR		✔
KİTAPLIK		✔
TABURE	✔	
ŞÖVALE	✔	
WİFİ	✔	
BİLGİSAYAR		✔
MODEL SEHPASI		✔
ATIK KUTULARI		✔
ÖĞRETMEN MASASI	✔	
ÖĞRETMEN KOLTUĞU	✔	
MATERYALLER	✔	
TESİSAT		✔

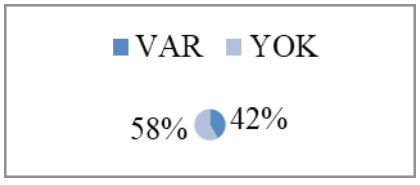

Şekil 12. Özel Kutlubey Koleji Görsel Sanatlar ders mekânı durum yüzdesi grafiği

SONUÇ

Atölyelerin Görsel Sanatlar dersi içerisinde büyük önem taşıdığı ve dersin gerektiği gibi işlenebilmesinde önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Eğitim ortamlarında hedeflere ulaşabilmekte ders içerisinde kullanılan materyal ve donanımlar büyük oranda etken oluşturmaktadır ayrıca ders içerisinde kullanılan donanım ve materyaller öğrenciler üzerinde kalıcı öğrenmeler sağlayacaktır. Derse ait donanım ve materyal çokluğu dersin verimliliğini arttıracaktır.

Araştırmada elde edilen kaynaklara göre birçok alana kaynaklık eden ve birçok alanda öğrencilere fayda sağlayan sanat eğitiminin ülkemizde gerektiği öneme sahip olmadığı görülmektedir. Gereken önemin verilebilmesi öncelikli olarak okullardaki sanat eğitiminde düzenlemelere gidilmesiyle oluşacaktır. Okullarda verilen sanat eğitimi ülkemizde birçok okulda sınıf ortamında verilmekte ve ders gerektiği gibi işlenememektedir. Gerektiği gibi işlenemeyen derste öğrencinin dersi tanıyamamasıyla birlikte ilgi ve önemseme oranı düşmektedir.

Yapılan araştırmalarda elde edilen veri ve bulgularda ülkemiz okullarının birçoğunda Görsel Sanatlar atölyesi bulunmamaktadır. Uygulamalı bir ders olan Görsel Sanatlar dersi için ülkemizde bu eksikliğin giderilmesi öğrencilerin derse olan ilgilerinin artmasında ilk sebeplerden biri olacaktır. Öğrenci bireysel çalışabildiği bir ortamda kendisini daha özgür hissedecek ve kendisini keşfedecektir.

Günümüzde Görsel Sanatlar atölyesi bulunan okullardan elde edilen bulgulara bakıldığında ise ders içeriğine ve uygulamalarına uygun olmadığı fiziksel ve donanımsal özelliklerde eksiklikler olduğu gözlenmektedir. Bu eksikliklerin giderilebilmesi için atölye planlaması oluşturulurken; hedefler, kazanımlar, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri ve yaş düzeyleri göz önüne alınmalıdır. Bu özellikler dikkate alınmadığı zaman oluşturulan mekânın derse hiçbir katkısı olmayacaktır.

Edinilen bulgularda özel ve devlet okulları arasında imkân farklılıklar olduğunu yüzdelik grafiklerden gözlemlemek mümkündür. Devlet okullarında atölye donanımlarının mevcut durumunun genel olarak %30 oranında kaldığı fakat özel okullarda bu mevcut durum yüzdesinin %50 oranına kadar yükseldiği görülebilmektedir. Bu durumun sadece özel ve devlet okulları arasında yaşanmayıp devlet okullarının kendi arasında da imkân farklılığının olduğunu gözlemlemek mümkündür. Bazı devlet okullarında donanım mevcutluk yüzdesinin %37 oranında olduğu bazı okullarda ise bu oranın %50-%80 oranına kadar çıkabildiği görülmektedir. Her öğrenciye eşit imkân sağlayabilmek ve dersin gerektiği gibi işlenmesini sağlayabilmek için her okulda sanat eğitiminin önemi arttırılmalı ve ders eğitim programına uygun atölyeler oluşturulmasının fırsat eşitsizliklerini ortadan kaldırabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

İnan, Ş., (2018).MEB Ortaöğretim Görsel Sanatlar Dersi Atölye Donanımları ve Bir Atölye Uygulaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

SANATA GİDEMEYEN HALKA, SANATI GETİREN HAREKET: GRAV

Nesli Tuğban YABAN

Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Ankara / Türkiye

Öz: Fransız sanatçılar Francois Morellet, Francisco Sobrino, Joél Stein, Jean-Pierre (Vasarely) Yvaral, Horacio Garcia Rossi ve Julio Le Parc tarafından kurulan Görsel Sanatlar Araştırma Grubu (Groupe De Recherche d'Art Visual) yani GRAV hareketi, 1960'ların savaş sonrası bunalımlarını azaltmak, sanata gidemeyen halka, sanatı getirmek ve bunu da isimsiz bir kahramanmış gibi yapmayı kendilerine amaç edinmiş bir topluluktur. İnsanların sanata galeri ve müzeler aracılığıyla ulaşmasına tepki veren bu harekete mensup sanatçılar isimsiz, kimliği bilinmeyen yani anonim ve özel bir şahsa ya da özel bir şeye bağlı olmayan sanatı savunmuşlar ve bir topluluk olarak, kolektif biçimde çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışma, GRAV hareketinin sanatçıları tarafından ortaya koydukları manifesto doğrultusunda hayata geçirdikleri sanatsal etkinlikleri göstermek ve izleyici konumundan katılımcı hatta sanat nesnesi konumuna geçen insanların kendilerini de içine alan sanat etkinliklerine verdikleri tepkileri değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, GRAV, Manifesto, Sanat Eleştirisi, Katılımcı Birey

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1960'larda ortaya çıkan ve Francois Morellet, Francisco Sobrino, Joel Jean-Pierre Stein, Yvaral, Horacio Garcia Rossi ve Julio Le Parc tarafından kurulan Görsel Sanatlar Araştırma Grubu (Groupe De Recherche d'Art Visual) tarafından oluşturulan GRAV hareketi, II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan buhranın izlerini silmeyi amaçlamıştır. İnsanların sanata galeri ve müzeler aracılığıyla ulaşmasına tepki veren sanatçılar isimsiz, kimliği bilinmeyen yani anonim ve özel bir şahsa ya da özel bir şeye bağlı olmayan sanatı savunmuşlar; taşizm[6] ve soyut ekspresyonizm sanatçılarıyla ortak olan işaret ve jestlerle soyutlamayı, egoizm ve kendi isteklerine düşkünlüğü reddetmişlerdir. Kendilerini sanat ve izleyici arasındaki normal ilişkilerin destekçileri olarak tanımlayan GRAV sanatçıları, 1966 yılında yayınladıkları manifestolarında bunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla GRAV hareketi, halkla sanatçıyı ve sanatı buluşturması açısından, sanat tarihi kapsamında 1960'ların ruhunu ortaya koymak ve dönemi kendi dinamikleri çerçevesinde anlayabilmek açısından önem taşımaktadır.

AMAÇ

Bu çalışma GRAV hareketinin sanatçıları tarafından ortaya koydukları manifesto doğrultusunda hayata geçirdikleri sanatsal etkinlikleri göstermeyi ve izleyici konumundan katılımcı hatta sanat nesnesi konumuna geçen

6 Taşizm: Resim sanatında düzensiz biçimli renk lekeleri ve damlalarının kullanılmasını temel alan sanat biçimidir.

insanların kendilerini de içine alan sanat etkinliklerine verdikleri tepkileri değerlendirerek dönemin ruhunu sanat etkinlikleri üzerinden okumayı amaçlamaktadır.

KAPSAM

Çalışma 1960-1968 yılları arasında manifestoları doğrultusunda sanat üretimi yapan GRAV hareketi sanatçılarının bu süre zarfında Paris'te ve dünyanın farklı yerlerinde ortaya koyduğu eser ve etkinlikleri kapsamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma 1960'lı yıllara ait sanat tarihi konusunda yapılan arşiv araştırmaları ve literatür taraması sonucunda ortaya çıkmıştır. GRAV hareketi ile ilgili çeşitli kaynaklardan elde edilen verilerin derlenmesi yöntemi ile söz konusu sanat hareketi, sanat üreticisi ve izleyicisi perspektifinden ele alınmış ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

GRAV hareketinin manifestosuna göre grubun birincil amacı, değişik işler yapmaktır. Değişik işler yapma aşamasında çevre koşullarına karşı yapılan kışkırtma ve saldırılara karşı bir oyun, beklenmedik bir durum yaratma, toplumun katılımını da sağlayarak izleyicinin katılımcı birey olmasını sağlayacak etkinlikler yapılacaktır.

Resim 1. Morellet, Le Parc, Sobrino, Yvaral, Stein, GRAV, Paris - 1961

İkinci aşama olarak 'üretim'i kendilerine hedef olarak belirleyen GRAV sanatçılarının en önemli amaçları 'iş üretmek'tir. Topluluğun bu sosyal süreçte kışkırtılması, saplantılarından ve sabit fikirlerinden arındırılması, rahatlığa, serbestliğe hatta biraz da deliliğe yönlendirilmesi gerektiğine inanmışlar ve bu çoklu topluluk akti-

vitelerinin merkezini oluşturacak oyun odaları benzeri mekânlar yaratmışlardır. Bu mekânların amacı, hem bir işe başlatmak hem de izleyiciyi bulunduğu yer ve karakteri bağlamında kullanmaktır. Burada artık gönüllülük esas olacak ve kolektif bir üretim söz konusu olacaktır. Halk, gereksinimini belirtecek ve bu doğrultuda hareket edilerek durum bireysel bir eğlence haline dönüştürülecektir.

GRAV, şahsiyeti olmayan, anonim, alüminyum, pleksiglas, ayna ve ışık gibi endüstriyel maddelerin kullanıldığı, panellerin ve labirentlerin yapıldığı bir "iş"ler yapmış, izleyiciler de bu panelleri sallayıp, üzerlerinden geçerek etkinliğe dahil olmuşlardır. Popüler kültür sözcüklerini kullanan grup, ayrıca tasarım olarak kabul ettikleri makineleri, manivelaları pasajlarda sanat eseri olarak sergilemişlerdir. Bu grup galerilere, sanat ideolojisine ve enstitülere karşı olsa da, "labirent" işleri çoğunlukla galerilerde sergilenmiştir.

Resim 2. Labirent

III. Paris Bienali - 1963. Garcia-Rossi, Le Parc, Morellet, Sobrino, Stein, Yvaral.

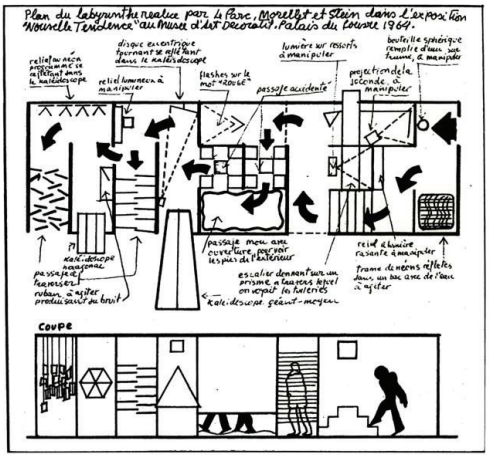

Resim 3. Groupe de Recherche D'art Visuel. Paris - 1963, (Plan - 1964)

GRAV sanatçıları hareketlerini istikrarlı, ünik, nihai, eksiksiz ve yeri doldurulamaz işlerin karşısına koymuşlar ve bu tarz işlerin GRAV hareketinin evrimine, GRAV çağının gelişimine karşı geldiğini söylemişlerdir. Sanatın bireysellikten, estetiğin özgürlüğünden, sosyal ve ekonomik baskılardan ve aktif izleyiciden mahrum bırakılmış kolektif bir çaba olduğunu düşünmüş; aynı zamanda sanatın fiziksel özelliklerinin, bilimsel buluşlarla temellendirilmesi gerektiğine, istatistik ve olasılıklardan, politik ve felsefi amaçlarını en iyi biçimde yansıtabileceklerine inanmışlardır. Dolayısıyla GRAV sanatçıları için "ışık" ve "aydınlatma" kullanılan bir konu, işlenen bir kavram değildir. Ancak bu grup ışığın kullanıma sunduğu ortama, ışığın değişkenliğine, sürekliliğine, yansımasına, yapısal dönüşümüne ve izdüşümüne bakmışlardır. Onlara göre ışığın takdimi kendisi için ne bir ilerleme ne de bir sondur. GRAV sanatçıları sanatın sergi, müze vb. alanlarda sergilenmesine karşı olmalarına rağmen, 1963-65 yılları arasında Fransa, Belçika, Arjantin, Brezilya. ABD ve Japonya'da sergiler açmışlardır. Kolektif üretimleri olan enstalasyonları, 1963 Paris Bienali'nde, 1965'te de yeniden düzenlenerek New York'ta sergilenmiştir.

Grubun asıl amacına uygun olan işlerinden birisi "Stop Art!" adı altında, izleyicilerin perdeli ve cilalı alüminyum şeritlerin, panellerin arasında baştan aşağı gezindiği, manivelaların ve makinelerin yer aldığı oyun odalarında "Lütfen Dokunun" yazan üretimleri olmuştur. Oynatılan ışığın yansıması ve aynaların eşliğinde yapılan bu etkinlikte kontrol tamamen izleyicidedir. Ayarlanabilir aynaların yönünü eğer izleyici değiştirmezse kendileri zaten değişecektir.

GRAV'ın 1966'da "Sokakta Bir Gün" (Une journée dans la rue - A Day in the Street) adlı kolektif çalışması grubun icra ettiği anti-sanat, anti-geleneksel amaca uygun bir diğer çalışmalarıdır. Sanat galerilerinde görmeye alışık olduğumuz tarzda bir yerleşim Paris'in merkezinde çeşitli noktalara ve metro istasyonu girişlerine yerleştirilmiştir. Burada sanat galerilerine gitmeyen ya da gidemeyen orta sınıf halk kitlesi hedef olarak belirlenmiştir. Bu insanlar işe giden ya da işten dönen insanlardır. Burada amaç, insanlarda artık otomatikleşmiş olan, alışkanlık haline gelmiş, programlanmış gibi uyguladıkları, rızayı bozarak "sanat" olarak sunulan umursamaz, kayıtsız bağımlılığı ve pasif yaşamın bütününü hatırlatmaktır ve İzleyiciyi beklenmeyen bir duruma sokarak oyunvari bir etkinlikle aktiviteye dâhil etmektir.

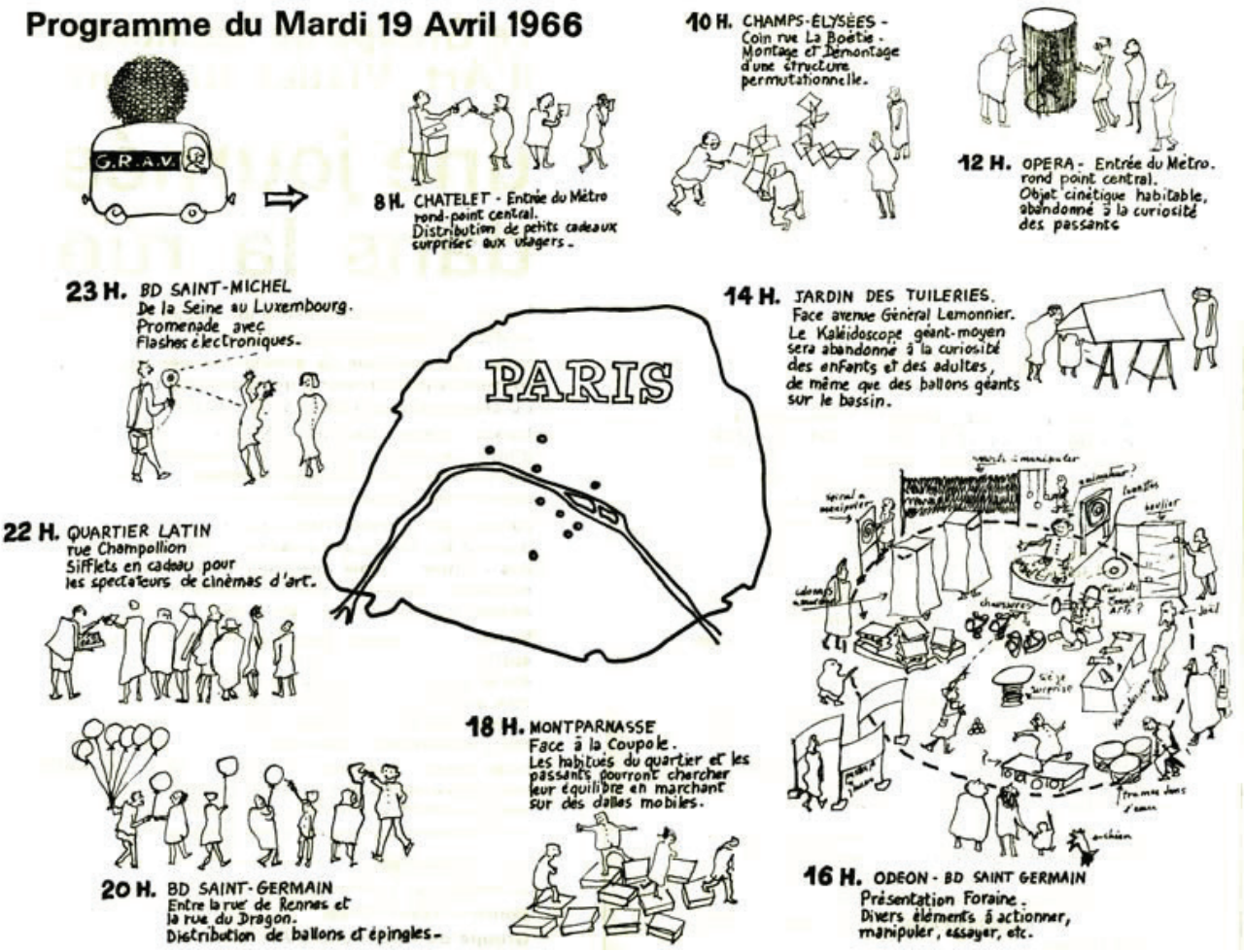

Resim 4. Une journée dans la Rue, Program, Paris - 1966

Bu sanat etkinliğinde, önce küçük ıslık ve seslenişlerle insanların dikkati çekiliyor, sonra da onlara sürpriz hediyeler veriliyordu. İzleyici ipliklerden yapılmış, perde gibi bir kafese sokuluyor, oturulmaya müsait olmayan levhalar metro girişine konuluyor, bu levhalarda insanların dengelerini test etmeleri isteniyordu. Ayrıca Le Parc'ın en sevdiği bölüm olan anket çalışmaları da bu etkinliğin bir parçasıydı. Çeşitli bölgelere sanat galerilerinin fonksiyonu, müzelerin ve diğer sanat merkezlerinin değerini soran, aynı zamanda bu etkinliğin bir parçası olduğuna dair anketler uygulanıyordu. Sonuçlar istatistikî verilerle ortaya konulduğunda; sanat galerileri ve müzeler GRAV etkinliği öncesinde "ilginç" ve "yeterli" nitelikte çıkarken, şimdi "anlaşılmaz", GRAV gösterilerinin ise, "makul", "geçerli", "deneysel" ve "eğlenceli" olduğu sonucu çıkıyordu. Katılımcılar gösteri sürecinde bu etkinliği aptalca bulsalar bile eğleniyorlardı. Yaratıcılık tabanlı bu eylemlere "Yeteri Miktarda Şaşırtma - Enough Mystification" adı veriliyordu.

Resim 5, 6 ve 7. Une Journée dans la Rue, Paris - 1966

1968'deki öğrenci ayaklanmalarından önce, tiyatrolar dâhil tüm sanatsal merkezler entelektüeller tarafından ateş altında bırakılmıştır. GRAV sanatçıları da sanatlarının temelinde bu olduğu için söz konusu eleştirilere destek vermişlerdir. Genellikle politize olmuş entelektüeller, -bunların arasına kısmen Le Parc'ı da katabiliriz- kendilerine, kendilerini ifade edebilecekleri bir platform bulmuşlar, "Robho" adlı gazetede 1967-72 yılları arasında politik ve anti-estetik görüşte çok sayıda Latin Amerikalı sanatçının makalesi, projesi ve militan entelektüellerin gösterilerine yer verilmiştir. Politik temellendirmeleri 1960'ların ruhuna uygun olan Le Parc'ın sanat yaklaşımı da bu ruha paraleldir. Savaş sonrası oluşan Yeni Sol'a karşıdır. Stalin'in sosyalizm görüşünü değil geleneksel Marksist görüşü tercih eden Le Parc, daha varoluşçu ve anarşik olduğu düşüncesinden dolayı sosyalist görüşe daha yakındır. Ancak, Le Parc'ın solcu ve popülist yaklaşımına karşın NewYork Howard Wise Gallery'de bir sergi açması, 1966 yılında 33. Venedik Bienali'nde, Grand International Prize'ı alması, eleştiri yağmuruna tutulmasına neden olmuştur.

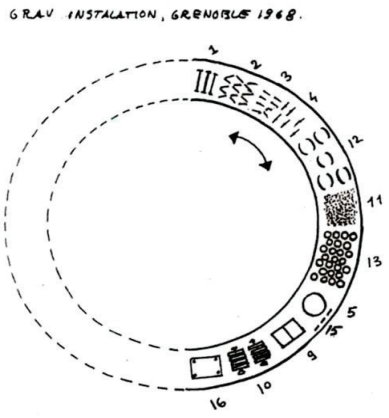

Resim 8 ve 9. GRAV - Enstalasyon, Kinetizm, Performans, Çevre, Grenoble - 1968

SONUÇ

GRAV sanatçıları anonim eserlerin oluşmasını isteseler de bunu sağlamak oldukça güçtü. Başlangıçta isimsiz, anonim eserler üretme görüşünü benimseyen ancak pratikte bunu uygulayamayan hareket tutarlılık eksikliğinden dolayı 1968 yılında dağılmıştır. Bu tarihten sonra da Le Parc'ın birçok eseri NewYork ve Venedik'te sergilenmiştir. Özellikle farklı bakış açısı sağlayan gözlükleri, ayna vb. malzemeler kullanarak ürettiği eserleri izleyiciye algı açısından yeni boyutlar kazandırmış, kinetik art için de farklı bir yaklaşım olmuştur. GRAV hareketi, 1960'ların savaş sonrası bunalımlarını azaltmak, sanata gidemeyen halka, sanatı getirmek ve bunu da isimsiz bir kahramanmış gibi yapmayı kendilerine amaç edinmiş bir topluluktur. Sanatçılar bir topluluk olarak ve kolektif biçimde çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu nedenle GRAV hareketi adı altında hiçbir sanatçı ön plana çıkarılmamıştır. Sekiz yıl kadar kısa ömürlü de, olsa başta grubun doğum yeri olan Paris olmak üzere Avrupa'da seslerini duyurabilmişler, kısa süreli de olsa amaçladıkları yolda yürüyebilmişlerdir.

KAYNAKLAR

Dempsey A., (2004). *The Essential Encyclopedic Guide to Modern Art: Styles, Schools and Movements,* London: Thames & Hudson.

Raleigh H. P., (1969). *Anonima Group,* Leonardo, Vol. 2, No. 4. The MIT Press.

Molnar V., (1975). *Toward Aesthetic Guidelines for Paintings with the Aid of a Computer,* Leonardo, Vol. 8, No. 3. The MIT Press.

Dietrich F., (1986). *Visual Intelligence: The First Decade of Computer Art (1965-1975),* Leonardo, Vol. 19, No. 2. The MIT Press.

Thomas M.J., (1988). *The Game-as- Art Form: Historic Roots and Recent Trends,* Leonardo, Vol. 21, No. 4. The MIT Press.

Rickey G., (1964). *The New Tendenc,* Art Journal, Vol. 23, No. 4. College Art Association.

İNTERNET KAYNAKLARI

Barnitz, J., (2001), *Twentieth-Century Art of Latin America*, USA: The University of Texas Press. http://www.utexas.edu/utpress/books/bartwe.html (Erişim Tarihi: 06.12.2011)

Stallabrass J. (2004), Contemporary Art, Oxford University Press Inc.: New York, USA. http://books.google.com.tr/books/about/Art_incorporated.html?id=VY8a4P0kS9MC&redir_esc=y (Erişim Tarihi: 06.12.2011)

http://books.google.com.tr/books?id=WXV- HlsUzdcC&printsec=frontcover&hl=tr#v=onepage&q&f=false (Sayfa: 411) (Erişim Tarihi: 06.01.2012)

http://books.google.com.tr/books?id=SWu4SB92fHMC&pg=PA725&dq=groupe+recherche+art+visual&hl=tr&sa=X&ei=cAAGT9zdKout8QPr9-2YAQ&ved=0CDIQ6AEwAA#v=onepage&q=groupe%20recherche%20art%20visual&f=false (Sayfa: 725) (Erişim Tarihi: 06.01.2012)

http://books.google.com.tr/books?id=LQMPV1E3rjsC&pg=PA56&dq=groupe+recherche+art+visual&hl=tr&sa=X&ei=cAAGT9zdKout8QPr9-2YAQ&ved=0CEUQ6AEwAw#v=onepage&q=groupe%20recherche%20art%20visual&f=false (Sayfa: 56-57-58) (Erişim Tarihi: 06.01.2012)

http://books.google.com.tr/books?id=pUAT6l3l-vYC&pg=PA405&dq=groupe+recherche+art+visual&hl=tr&sa=X&ei=cAAGT9zdKout8QPr9-2YAQ&ved=0CE8Q6AEwBQ#v=onepage&q=groupe%20recherche%20art%20visual&f=false (Sayfa: 405) (Erişim Tarihi: 06.01.2012)

http://books.google.com.tr/books?id=hA7-1pMzMXwC&pg=PA368&dq=groupe+recherche+art+visual&hl=tr&sa=X&ei=cAAGT9zdKout8QPr9-2YAQ&ved=0CGQQ6AEwCQ#v=onepage&q=groupe%20recherche%20art%20visual&f=false (Sayfa: 367) (Erişim Tarihi: 06.01.2012)

http://books.google.com.tr/books?id=fxZvvYrfkQcC&pg=PA285&dq=horacio+garcia+rossi&hl=tr&sa=X&ei=qgwGT_PwB6je4QTpv9CNCA&ved=0CFYQ6AEwBw#v=onepage&q=horacio%20garcia%20rossi&f=false (Sayfa: 114-115) (Erişim Tarihi: 06.01.2012)

http://www.julioleparc.org/en/index.php (Erişim Tarihi: 06.12.2011)

AY DÖNÜMÜ ETKİSİ: BRICS-T ÜZERİNE AMPİRİK BİR UYGULAMA

Fatih KONAK[1] Sema Nur KENANOĞLU[2]

[1]Hitit üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çorum / Türkiye

[2]Hitit üniversitesi, Sungurlu Meslek Yüksekokulu, Çorum / Türkiye

Öz: E. Fama tarafından geliştirilen Etkin Piyasalar Hipotezi'ne göre menkul kıymetlerin fiyat hareketleri rassal bir trend izlerken, piyasaya ulaşan tüm bilgiler fiyatlara eş anlı olarak yansıması ortalama üzerinde getiri elde etme fırsatını elemine etmektedir. Diğer taraftan, geçmiş fiyat hareketlerinde oluşan trendlerin, benzer bilgi setlerine verilen tahmin edilebilir tepkilerin varlığı bu teoriye zıtlık teşkil etmektedir. Ayrıca, bu durum piyasa katılımcılarının rasyonel oldukları varsayımına karşı irrasyonel davranış biçimlerinin var olabileceği savını öne sürmektedir. Piyasa anomalisi olarak nitelendirilen bu olgu, piyasa katılımcıları tarafından ortalama üzerinde getiri etme olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Bu perspektifte, çalışmamızın temel çıkış noktası ve menkul kıymet piyasalarında gözlemlenen anomalilerden 'Ay Dönümü Anomalisi', takvimsel olarak bir ayın son işlem günleri ile bir sonraki ayın başlangıcındaki işlem günlerinde oluşan getirilerin, göreli olarak ayın diğer günlerinden daha yüksek olması şeklinde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, çalışmamızın amacı, BRICS-T gösterge endekslerinde Ocak 2005- Ekim 2018 döneminde olası Ay Dönümü Anomalisinin tespitidir. Anomalinin tespiti, etkinin pozitif veya negatif yönü, uzun ve kısa vadede devamlılığının analizi GARCH (1,1) modeli kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, Ay Dönümü Anomalisinin BRICS-T ülkelerinde olası varlığı ortaya çıkarırken, ülkeler arasında belirginleşmiş faklılıkların altı çizilmiştir. İlaveten, değerlendirmeye alınan ülkelerin Etkin Piyasalar Hipotezi kapsamında zayıf formda etkinlikleri sınanırken, piyasa katılımcıları için ek bilgi seti sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ay Dönümü Etkisi, BRICS-T, Etkin Piyasalar Hipotezi

GİRİŞ

Finansal piyasaların varoluş nedeni, fon fazlası olan yatırımcılar ile fon ihtiyacı olan kişi veya kurumları bir araya getirmektir. Fon fazlası olan tasarruf sahipleri ellerindeki varlığın değerini arttırabilmek için finansal yatırım araçlarına yönelirler. Yatırımcılar, yatırım yaparken her zaman en yüksek getiriyi elde etmek isterler. Ancak hisse senedi fiyatları piyasanın seyrine göre farklı eğilim gösterebilir. Bu nedenle; finans bilimi piyasadaki dalgalanmalar karşısında yatırımcı davranışlarını ve finansal kararları etkileyen faktörleri araştırma gereği duymuştur. Psikoloji biliminden faydalanılarak yatırımcıların ekonomik kararlar verirken nasıl hareket ettikleriyle ilgili çalışmalar davranışsal finansı doğurmuştur.

Davranışsal finans, Etkin Piyasalar Hipotezi'nin savunduğu görüşün aksine, piyasa etkinliğinde sapmalar olduğunu ve bu sapmaların da yatırımcıların irrasyonel davranışlarından kaynaklandığını ileri sürer (Barak, 2008). Davranışsal finans, yatırımcıların piyasayı, kendilerini ve diğer yatırımcıların yatırım kararlarını anlamada

katkıda bulunmaktadır. Benzer şekilde finansal piyasalarda faaliyet gösteren uzmanların hizmet verdikleri yatırımcıların ihtiyaç ve isteklerine uygun tavsiyelerde bulunmalarını da kolaylaştırmaktadır (Bodur, 2016). Bununla birlikte davranışsal finansın amacı; yatırımcıların, yatırım kararı verirken risk, getiri ve bunların dışında nelerden etkilendiğini açıklamaya çalışmaktır. Davranışsal finans, geleneksel finans teorilerinin yanı sıra yatırımcıların davranış biçimlerini inceler ve davranışsal finans yaklaşımına göre yatırımcılar her zaman rasyonel olmayabilirler. Ancak, 1970 yılında Fama tarafından "Etkin Piyasalar Hipotezi" ortaya atılmıştır. Etkin piyasalardan anlaşılması gereken piyasada var olan bilginin etkinliğidir (Demirkol, Özarı, 2016) ve EPH'ye göre yatırımcı davranışları rasyoneldir.

Etkin Piyasa Hipotezi'nin geçerliliğinin testi için finansal varlıkların getirileri üzerine birçok ampirik araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda, hisse senedi getirilerinde belirli dönemler ortalamadan sapmalar gözlemlendiği bulunmuştur. Bu tür sapmalar finans literatürde "anomali" olarak tanımlanmıştır (Kıyılar, Akkaya, 2016). Uluslar arası finans yazınında anomaliler; mevsimsel anomaliler ve fiyat anomaliler olarak iki grupta incelenmektedir. Fiyat anomalileri, piyasa etkinliğinden sapma durumudur ve aşırı reaksiyon ile düşük reaksiyondan kaynaklanmaktadır. Mevsimsel anomaliler; saatlik, günlük, haftalık, aylık, yıllık veya belirli bir dönem öncesi ya da sonrasında oluşan anomaliler olarak tanımlanmaktadır. Etkin piyasa hipoteziyle örtüşmeyen veya aykırı ampirik bulgular anomali olarak adlandırılmaktadır. Gün içi, günlere ilişkin, aylara ilişkin, tatillere ilişkin ve firma büyüklüklerine ilişkin anomaliler yapılan çalışmalarda gözlemlenen anomaliler arasındadır. Bu anomalilerin testi, piyasaların etkinliğini incelemek için kullanılmaktadır (Barak, 2008)

AMAÇ

Çalışmamızın temel amacı, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye'nin (BRICS-T) gösterge endekslerinde olası Ay Dönümü Anomalisinin tespitidir.

KAPSAM

Brezilya-BOVESPA, Rusya-MOEX Russia Index, Hindistan-NIFTY 500, Çin-Shangai Stock Exchange, Güney Afrika-Johannesburg Stock Exchange ve Türkiye BIST 100 gösterge endekslerinde Ocak 2005- Ekim 2018 dönemi günlük kapanış verileri dikkate alınarak Ay Dönümü Etkisinin varlığpı sınanmıştır.

YÖNTEM

BRICS-T ülkelerine ait benchmark endekslerde 'Ay Dönümü' etkisinin olası varlığını saptayabilmek amacıyla, analiz kapsamında ele alınan endekslere ait 03/01/2005- 22/11/2018 tarihleri arasında gerçekleşen günlük piyasa kapanış verileri dikkate alınmıştır. Tablo 1'de BRICS-T ülkeleri için tespit edilen benchmark endeksler ve analizde kullanılan kısaltmaları yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında Ele Alınan Benchmark Endeksler		
Benchmark Endeksler		Kısaltmalar
BRAZIL BOVESPA		BOV
MOEX RUSSIA INDEX		RUS
NIFTY 500		NI
SHANGHAI STOCK EXCHANGE		SE
JOHANNESBURG STOCK EXCHANGE		JSE
BORSA İSTANBUL 100		BIST

Tablo 1'de gösterilen Endekslere ait günlük doğal logaritmik getirileri hesaplamak için kullanılan formül şu şekildedir:

$$R_{it} = \log\left(\frac{Pit}{Pit-1}\right)$$

Eşitlikte R_{it} ile gösterilen değer her bir benchmark endekse ait 't' günündeki hesaplanan getiridir.

Gerçekleştirilen analiz çerçevesinde, öncelikle ele alaınan endekslere ait tanımlayıcı istatistik verileri (ortalama, maksimum, minimum,vb.) ile aralarındaki korelasyonu ve bu ilişkinin yönünü görmek maksadıyla korelasyon matrisi oluşturulmuştur. Takip eden aşamada kullanılan veri setinin durağanlığını ve normal dağılımını test etmek amacıyla Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Jarque-Bera testleri uygulanmıştır.

Ay dönümü etkisinin varlığı ve olası anomalinin kısa/uzun vadede süreklilğini gözlemlemek için Bollerslev (1986)'in geliştirmiş olduğu GARCH (1,1) testi uygulanmıştır. GARCH (1,1) modeline ait temel gösterim aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$h_t = V_Z + \sum_{j=1}^{q} V_X h_{t-j} + \sum_{j=1}^{r} V_{Yj}\, \varepsilon^2_{t-j}$$

Yukarıda gösterilen eşitlikte koşullu varyansın var olabilmesi için $\sum_{j=1}^{q} VX\, h_{t-j} + \sum_{j=1}^{r} V_{Yj}$' in 1'den küçük olması gerekmektedir. Diğer taraftan, negatif o V_X[7], V_Y[8], ve V_Z parametreleri pozitif olmalıdır ki negatif olmama özelliği sağlanabilsin (Berument & Kiymaz, 2001).

Araştırmamızın amacı doğrultusunda belirlenen hşpotezlerimiz şunlardır.

H_0 : Ay'ın son yada ilk üç gününün belirlenen benchmark endekslerin getirileri üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır.

7 V_X, *GARCH katsayısını gösterir ve uzun vade de tahmin edilebilir hareketleri ifade eder.*
8 V_Y , *ARCH katsayısını gösterir ve kısa vadeli sürekliliği belirtir.*

H_1 : Ay'ın son yada ilk üç gününün belirlenen benchmark endekslerin getirileri üzerinde bir etkisi bulunmaktadır.

Oluşturulan hipotezler perspektifinde geliştirilen modelimiz aşağıda yeralmaktadır.

$R_{it} = \beta_1 S_{İt} + \beta_2 DG_t + \varepsilon_t$

$R_{it,}$ ilgili endekse ait günlük getiriyi gösterirken, Sİ ve DG değişkenleri sırasıyla Ay'ın son -ilk üç gününü ve diğer günleri temsil eden kukla değişkenlerdir. Kukla değişken son-ilk günler için, eğer işlem tarihi Ay'ın son-ilk üçer gününe denk geliyorsa 1, gelmiyorsa 0 şeklinde oluşturulmuştur. DG değişkeni için ise son-ilk üçer günler sışarda bırakılarak benzer süreç işletilmiştir. Bu çerçevede oluşturulan hipotezlerimiz:

$H_0 : \beta_1 = \beta_2$

$H_1 : \beta_1 \neq \beta_2$

H_0 Ay'ın son-ilk üçer günü ile diğer günleri arasında istatistiksel olarak farklılaşmanın varolmadığını öne sürerken (Ay dönümü etkisi yoktur), H1 hipotezi farklılaşmayı ve anomalinin tespitini ortaya koymaktadır.

BULGULAR

BRICS-T ülkelerine ait benchmark endekslerde 'Ay Dönümü' etkisinin olası varlığını saptayabilmek amacıyla, analiz kapsamında ele alınan endekslere ait 03/01/2005- 22/11/2018 tarihleri arasında gerçekleşen günlük piyasa kapanış verileri dikkate alınmıştır. Tablo 1'de BRICS-T ülkeleri için tespit edilen benchmark endeksler ve analizde kullanılan kısaltmaları yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında Ele Alınan Benchmark Endeksler		
Benchmark Endeksler		Kısaltmalar
BRAZIL BOVESPA		BOV
MOEX RUSSIA INDEX		RUS
NIFTY 500		NI
SHANGHAI STOCK EXCHANGE		SE
JOHANNESBURG STOCK EXCHANGE		JSE
BORSA İSTANBUL 100		BIST

Tablo 2. Betimleyici İstatistik Bulguları						
	BOV	RUS	NI	SE	JSE	BIST
Ortalama	0,0003	0,0004	0,0004	0,0002	0,0004	0,0004
Medyan	0,0000	0,0000	0,0006	0,0000	0,0003	0,0002
Maksimum	0,1368	0,2523	0,1503	0,0903	0,0683	0,1213
Minimum	-0,1210	-0,2066	-0,1159	-0,0926	-0,0758	-0,1106
Std. Sapma	0,0167	0,0193	0,0133	0,0160	0,0117	0,0162
Çarpıklık	-0,0485	-0,2223	-0,3043	-0,5777	-0,1823	-0,2964
Basıklık	8,8999	27,1876	13,5601	7,8884	7,0516	6,9304
Jarque-Bera	5257,48	88370,79	16894,65	3809,99	2498,85	2385,78
Prob.	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Gözlem Sayısı	3624	3624	3624	3624	3624	3624

Tablo 2'de tüm endeksler için gerçekleştirilen betimleyici istatistik sonuçları yer almaktadır. Ortalama getirileri dikkate alınıp ayın son – ilk üç günü arasında genel olarak baktığımızda, pozitif değerler görülmektedir. En yüksek getiri MOEX RUSSIAN INDEX, NIFTY 500, JOHANNESBURG STOCK EXCHANGE ve BIST endekslerinde gerçekleşirken, en düşük getiri ise SHANGAI STOCK EXCHANGE endeksinde gerçekleşmiştir. Standart sapma açısından en yüksek oynaklık Rusta MOEX RUSSIA INDEX'te en düşük oynaklık ise Güney Afrika JOHANNESBURG STOCK EXCHANGE'te görülmektedir.

Çalışılan endekslerin normal dağılım eğrileri irdelendiğinde çarpıklık katsayısı sola çarpık bir dağılım gösterirken, basıklık katsayısı tüm endeksler için BK >> 3 olduğundan asimetrisi pozitif ve normale göre sivri dağılım göstermektedir. Serinin normal dağılımını gözlemlemek için kullandığımız Jarque – Bera testi sonuçlarına göre endekslerin normal dağılım göstermedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Benchmark Endekslere Ait Korelasyon Matrisi						
	BOV	RUS	NI	SE	JSE	BIST
BOV	1					
RUS	0,373065	1				
NI	0,280297	0,351907	1			
SE	0,154579	0,153906	0,227406	1		
JSE	0,420668	0,568147	0,424088	0,197305	1	
BIST	0,342605	0,482916	0,353554	0,11983	0,460316	1

Tablo 3'te Benchmark endekslere ait korelasyon matrisi verilmiştir. Sonuç pozitif çıkmıştır. Yani aralarındaki ilişki pozitif yönlüdür. Biri artarsa diğeri de artar, biri düşerse diğeri de düşer.

Tablo 4. BRICS-T Endekslerine Ait ADF Testi Sonuçları

Tablo 4'te BRICS – T endekslerine ait ADF testi sonuçları yer almaktadır. 6 ülkede serilerin durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5. Ay Dönümü Etkisi Varyans Dağılımı Sonuçları

	Değişken	Katsayı	Stand. Hata	z-istatistiği	Prob.
BOV	Son-İlk (Sİ)	0,001302	0,000477	2,730504	0,006***
	Diğer Günler (DG)	0,000224	0,000279	0,803313	0,4218
RUS	Son-İlk (Sİ)	0,001374	0,000484	2,840833	0,004***
	Diğer Günler (DG)	0,000372	0,000249	1,49337	0,1353
NI	Son-İlk (Sİ)	0,001205	0,000352	3,42478	0,000***
	Diğer Günler (DG)	0,000472	0,000181	2,608281	0,009***
SE	Son-İlk (Sİ)	0,000864	0,000424	2,035798	0,041**
	Diğer Günler (DG)	4,08E-05	0,000196	0,207907	0,8353
JSE	Son-İlk (Sİ)	0,000397	0,000314	1,263304	0,2065
	Diğer Günler (DG)	0,000509	0,000177	2,87234	0,004***
BİST	Son-İlk (Sİ)	0,001052	0,000504	2,087751	0,036**
	Diğer Günler (DG)	0,000669	0,000264	2,529681	0,011**

Not: * %10 düzeyinde, ** %5 düzeyinde, *** ise %1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir

Tablo 5 ay dönümü etkisi varyans dağılımı sonuçlarını göstermektedir. Endekslerde ortaya çıkan ayın son – ilk üç günü için; Brezilya BOVESPA, Rusya MOEX RUSSIA INDEX ve Hindistan NIFTY 500 endeksleri %1 düzeyinde, Türkiye BİST ve Çin SHANGHAI STOCK EXCHANGE endeksleri %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılık bu endeksler için ay dönümü etkisinin varlığını göstermektedir. Diğer taraftan Güney Afrika

JOHANNESBURG STOCK EXCHANGE endeksi için ay dönümü etkisinin olmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca diğer günlerin etkisine baktığımızda BOVESPA, MOEX RUSSIA INDEX ve SHANGHAI STOCK EXCHANGE endekslerinde istatistiksel olarak anlamlılık tespit edilememiştir. Ancak Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye'de sırasıyla %1, %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif etki tespit edilmiştir.

Tablo 6: BRICS- T Ay Dönümü Etkisi GARCH (1,1) Testi Sonuçları

		Katsayı	Stand. Hata	z-istatistiği	Prob.
	C	6,25E-06	9,08E-07	6,880254	0,000
BOV	RESID(-1)^2	0,067331	0,006004	11,21504	0,000
	GARCH(-1)	0,907465	0,007809	116,2117	0,000
	C	5,46E-06	3,77E-07	14,46675	0,000
RUS	RESID(-1)^2	0,083382	0,004325	19,27854	0,000
	GARCH(-1)	0,896724	0,004732	189,4849	0,000
	C	2,16E-06	2,70E-07	8,023068	0,000
NI	RESID(-1)^2	0,099128	0,006245	15,87408	0,000
	GARCH(-1)	0,89067	0,006211	143,4108	0,000
	C	5,85E-07	1,23E-07	4,744041	0,000
SE	RESID(-1)^2	0,05102	0,00328	15,55435	0,000
	GARCH(-1)	0,948929	0,00291	326,0644	0,000
	C	1,64E-06	3,19E-07	5,12503	0,000
JSE	RESID(-1)^2	0,085154	0,007759	10,97512	0,000
	GARCH(-1)	0,903099	0,008652	104,3768	0,000
	C	8,93E-06	1,20E-06	7,459908	0,000
BIST	RESID(-1)^2	0,091912	0,006466	14,21545	0,000
	GARCH(-1)	0,874472	0,009193	95,12161	0,000

Tablo 6'da BRICS – T ülkelerinde ay dönümü etkisinin kısa ve uzun vadede devamlılığını tespit etmek için uygulanan GARCH (1,1) modeline ait bulgular yer almaktadır. Tablo 6'da gösterilen bulgulara göre BRICS – T ülkeleri olarak sayılan Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye'de oluşan varyansın hem kısa vadede hem de uzun vadede devamlılık arz edebileceği, bulunan sonuçların tamamının % 1 düzeyinde anlamlı olmasından dolayı iddia edilmektedir. Bu sebepten ay dönümü anomalisinin piyasa katılımcıları tarafından ortalama üzerinde getiri elde edebilmek amacıyla kullanılabilir.

SONUÇ

Fama tarafından geliştirilen Etkin Piyasalar Hipotezi'ne göre herhangi bir bilgi kullanılarak piyasa ortalamasının üstünde getiri elde etmek mümkün değildir, menkul kıymet fiyatları pazara ulaşan tüm bilgileri yansıtmaktadır. Anomali tanımlaması ile açıklanan hisse senedi fiyatlarının bazı zamanlarda farklı trend izlemesi EPH'nin rastsal yürüyüş modeli ile zıtlık teşkil etmektedir.

Bu perspektifte, çalışmamızın temel çıkış noktası olan ve menkul kıymet piyasalarında gözlemlenen anomalilerden 'Ay Dönümü Anomlisi', takvimsel olarak bir ayın son işlem günleri ile bir sonraki ayın başlangıcındaki işlem günlerinde oluşan getirilerin, göreli olarak ayın diğer günlerinden daha yüksek olması şeklinde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, araştırmanın amacı doğrultusunda BRICS – T (BOVESPA, MOEX Russia Index, NIFTY 500, Shanghai Stock Exchange, Johannesburg Stock Exchange ve BIST 100) gösterge endekslerine Ocak 2005- Ekim 2018 döneminde olası Ay Dönümü Anomalisinin tespitidir.

Anomalinin tespit, etkinin pozitif veya negatif yönü, uzun ve kısa vadede devamlılığının analizi GARCH (1,1) modeli kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, endekslerde ortaya çıkan ayın son – ilk üç günü için; Brezilya BOVESPA, Rusya MOEX RUSSIA INDEX ve Hindistan NIFTY 500 endeksleri %1 düzeyinde, Türkiye BİST ve Çin Shanghai Stock Exchange endeksleri %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılık bu endeksler için ay dönümü etkisinin varlığını göstermektedir. Diğer taraftan Güney Afrika J Johannesburg Stock Exchange endeksi için ay dönümü etkisinin olmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca diğer günlerin etkisine baktığımızda BOVESPA, MOEX Russia Index ve Shanghai Stock Exchange endekslerinde istatistiksel olarak anlamlılık tespit edilememiştir. Ancak Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye'de sırasıyla %1, %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif etki tespit edilmiştir.

Bu bilgiler doğrultusunda H_0 hipotezi Güney Afrika hariç diğer beş ülke için reddedilirken, ay dönümü anomalisinin varlığı ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle kullanılan veri seti ve metodoloji kısıtında Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Türkiye piyasalarının zayıf formda etkin olmadıkları iddia edilmektedir. Kısa ve uzun vadede piyasa hareketlerinin, ele alınan anomali kapsamında, yönünü tahminleyebilmek amacıyla uygulanan GARCH (1,1) modeli saptanan etkinin devamlılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Barak, O., (2008). İMKB'de Aşırı Reaksiyon Anomalisi ve Davranışsal Finans Modelleri Kapsamında Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (1): ss. 207-229.

Berument, H., ve Kiymaz, H., (2001). The day of the week effect on stock market volatility, Journal of Economics and Finance, (25): ss.181 – 193.

Bodur, Y.A., (2016). Yatırımcı Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Aşırı Güven Açısından Değerlendirilmesi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dönem Projesi İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansman Programı, Denizli, ss: 1

Bollerslev, T., (1986). Generalized Autoregressive Conditional Heteroskedasticity, Journal of Econometrics, (37): ss.307-327.

Demirkol, M., ve Özarı, Ç., (2016). Etkin Piyasalar Hipotezinin Test Edilmesi: Bayram Etkisi (BIST ve VİOB). Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(30): ss.721-737.

Kıyılar, M., ve Akkaya, M., (2016). Davranışsal Finans, Literatür Yayıncılık, İstanbul

MOORA YÖNTEMİYLE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatih KONAK[1] , Sema Nur KENANOĞLU[2]

[1]Hitit üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çorum / Türkiye

[2]Hitit üniversitesi, Sungurlu Meslek Yüksekokulu, Çorum / Türkiye

Öz: Kullanılan enstrümanların çeşitliliği ve finansal piyasaların derinleşmesi hem rekabet ortamını geliştirmiş hem de piyasa katılımcılarının yatırım yelpazesini genişletmiştir. Bu minvalde bakıldığında, işletmelerin artan rekabet ortamına uyum sağlamaları için sürekli bir değişim ve gelişim süreci içerisinde bulunmaları gerekmektedir. İşletmelerin karar mekanizmalarını bu kapsamda, en doğru, güvenilir ve objektif kriterler ve metotlarla dizayn etmeleri büyük önem taşımaktadır. Geleneksel yöntemlerin dışında, farklı kriterleri dikkate alan modern karar verme tekniklerinin, işletmelerin durumunu daha net ortaya koyduğu iddia edilebilir. Ekonominin gelişmesi açısından en önemli aktörlerden biri olarak değerlendirilen bankacılık sektöründe farklı yapı ve amaçlar doğrultusunda organize edilen bankalar içerisinde katılım bankaları da yer almaktadır. Katılım bankaları ticari bankalar gibi finansal aracılık hizmetleri sunmalarına rağmen, işleyiş esası olarak faizsiz sistemi benimsemiştir. Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kendi içlerinde finansal etkinlik ve performans göstergeleri bankacılık sektörünün bu türünde karar vericiler için önem arz etmektedir. MOORA Yöntemi , farklı finansal kriterleri bir araya getirerek işletme ve paydaşları için en etkin karar verme sürecinde yol gösterici olan bir yöntemdir. Bu çalışmada, MOORA yöntemiyle 2006-2016 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları arasında performans sıralaması elde etmek amaçlanmıştır. Elde edilen çıktılara göre, katılım bankalarının yıllar içerisinde sıralamadaki konumları ile devamlılık gösteren yukarı veya aşağı yönlü hareketler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, MOORA, Performans Sıralaması

GİRİŞ

Ekonominin gelişmesi açısından en önemli aktörlerden birisi bankacılık sektörüdür. Klasik finans sisteminde fon arz edenlerle fon talep edenler arasındaki aracılık faaliyetleri bankalar tarafından sağlanmaktadır. Bankacılık Sistemi içerisinde ticari bankalarla birlikte katılım bankaları da faaliyette bulunmaktadır. Uluslararası literatürde Şer'i hükümlere uyan bankalar Katılım Bankası, Faizsiz Banka veya Kar-Zarar Ortaklığı Bankacılığı gibi isimler verilebilmektedir.

Günümüzde mali sektör içinde hem klasik bankaların yaptıkları birçok bankacılık faaliyetlerinde, hem de sigortacılık, takas, finansal kiralama, faktoring ve benzeri finansman yöntemleri gibi diğer ticari faaliyetlerde bulunan katılım bankaları, literatürde özel finans kurumu, yatırım bankacılığı, İslami bankacılık, faizsiz bankacılık gibi isimlerle ifade edilmektedir. Faizle ilgili olmayan, fakat hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini

farklı usullerle yapan katılım bankaları, çoğu bankacılık hizmetlerini yapabildikleri için, bir bakıma geleneksel bankaların alternatifi olurlarken, bankaların yaptıkları ve faize dayanan kimi işlemleri yapamadıkları için de bir bakıma onları tamamlayan ve finans sektörüne derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlar olarak faaliyetlerini devam ettirmektedirler (Özulucan ve Deran, 2009).

Finansal sistem içerisinde, katılım bankaları ve ticari bankalar çalışma prensipleri farklı olmasına rağmen aynı rekabet ortamında faaliyette bulunmaktadırlar. Bilgi, iletişim ve teknoloji ağının gelişmesi ve daha etkin bir biçimde kullanılması, küreselleşmeyle birlikte ekonomide var olan birimler yoğun bir rekabet ortamında faaliyet göstermektedirler. Ekonomide var olan işletmeler ve mali sistem içerisinde önemli bir paya sahip olan bankacılık sektörü için zorlu rekabet ortamında varlığını koruyabilmek için verimlilik ve performans kavramları oldukça önem arz eden konular arasındadır.

Performansı ölçmek, performansın hedeflerini belirlemek, başlangıçta belirlenen ile ulaşılan performansı karşılaştırmak, aralarındaki farkı hesaplamak ve bu farkı asgariye indirmek için önlemler almak yönetimin kontrol işlevini yerine getirmesinin gereğidir (Geylan, 2004). Personel kalitesi, kaynakların verimli kullanımı, risk yönetimi, sermaye yeterliliği, likidite ve karlılık, alternatif dağıtım kanalları ve teknoloji kullanımı bankaların performansını etkileyen unsurlar arasında sayılabilir. Katılım bankalarının performanslarını etkileyen önemli unsurlardan birisi katılım fonu kullanma yetkisidir. Katılım bankalarının performanslarını ölçmeye yönelik yapılan çalışmalarda katılım fonlarına değişken olarak yer verilmektedir. Katılım fonunun cüzleri olan özel cari hesaplar ve katılma hesaplarının ayrı değişkenler olarak modellerde yer alması ise yaygın değildir (Dinç, 2017).

AMAÇ

Bu çalışmada, Türkiye'de faaliyet gösteren Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankaları arasında performans sıralaması elde etmek amaçlanmıştır.

KAPSAM

Çalışma kapsamında, Türkiye'de faaliyet göstermekte olan üç katılım bankasının Sermaye Yapısı, Bilanço Yapısı, Aktif Kalitesi, Likidite ve Karlılıktan oluşan on farklı değişkeni içeren 2006 – 2016 yılları arasındaki verileri kullanılmıştır.

YÖNTEM

Türkiye'de faaliyet gösteren Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankalarının, 2006-2016 yılları arasındaki verileri kullanılarak MOORA yöntemiyle performans sıralaması elde edilmiştir.

MOORA (Multi-Objective Optimization By Ratio Analysis) metodu; ilk olarak Willem Karel M. BRAUERS ve Edmundas Kazimieras ZAVADSKAS tarafından bir bütün olarak 2006 yılında 'Control and Cybernetics' adlı çalışmaları ile tanıtılmıştır. Çok amaçlı optimizasyon yöntemi olan MOORA, yeni bir yöntem olup literatürde MOORA-Oran Metodu, MOORA-Referans Noktası Yaklaşımı, MOORA-Önem Katsayısı, MOORA-

Tam Çarpım Formu ve MULTI-MOORA adında farklı modelleri yer almaktadır (Ersöz ve Atav, 2011). MOORA-Oran Yönteminin temel aşamaları aşağıdaki gibidir (Brauers ve Zavadskas,2006):

Adım 1: Amaçların ve seçeneklerin performans değerlerinin belirlenmesi. Amaçların belirlenmesi ve farklı seçeneklerin farklı amaçlara göre performans değerlerinin bir matriste toplanması ile başlar.

Adım 2: Kriterlerin ve alternatiflerin oluşturduğu matris yazılmaktadır (Yıldırım ve Önay, 2013).

$$X = \begin{bmatrix} x11 & \cdots & x1n \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ xm1 & \cdots & xmn \end{bmatrix}$$

Adım 3: Matrisin normalleştirilmesi. Matrisin normalleştirilmesi ölçütlerin maksimizasyon ya da minimizasyon yönlü olup olmadığına bakılmaksızın Eşitlik (1) kullanılarak yapılır.

$$xij = \frac{Xij}{\sqrt{\sum_{i=1}^{m} x^2 ij}} \qquad (1)$$

Xij, i. seçeneğin j. amaca göre normalleştirilmiş performans değerini verir.

Adım 4: Normalleştirilmiş maksimizasyon performans değerleri toplamından minimizasyon performans değerleri toplamı çıkarılır. Bu işlem Eşitlik (2)'de gösterildiği gibi formüle edilir.

$$yij = \sum_{j=1}^{g} Xij - \sum_{j=g+1}^{n} Xij \qquad (2)$$

g, maksimize edilecek amaçların sayısını, (n-g), minimize edilecek amaçların sayısını ve *yi* ise i. seçeneğin tüm amaçlara göre normalleştirilmiş değerini ifade etmektedir. *yi* değerleri büyükten küçüğe doğru sıralanır. *yi* sıralamasına göre birinci sıradaki seçenek en uygun seçenek olarak belirlenir.

Adım 5: Bu aşamada alternatifler arasında Yi'nin ordinal sıralandırması dikkate alınarak nihai sıralama yapılır. Bu kapsamda, en iyi alternatif en yüksek Yi değerine sahipken, en kötü alternatif ise en düşük Yi değerini göstermektedir.

Tablo 1. Moora Yöntemi Kapsamında Kullanılan Değişkenler

SERMAYE YETERLİLİĞİ	
Öz kaynaklar / Toplam Aktifler (SY 1)	Bu oran, işletme varlıklarının finansmanında kullanılan öz sermayenin ağırlığını gösterir.
Net bilanço pozisyonu / Öz kaynaklar (SY2)	Bu oran, işletmenin yabancı para cinsinden varlıkları ile kaynakları arasındaki farkın öz kaynaklar tarafından karşılanma seviyesini göstermektedir (Aydın, 2017)
BİLANÇO YAPISI	
TOPLAM Mevduat – Fonlar / Toplam Aktifler (BY 1)	Bu oran, toplam aktiflerin ne kadarlık kısmının mevduat ile finanse edildiğini göstermektedir.
Alınan Krediler / Toplam Aktifler (BY 2)	Bu oran, toplam aktiflerin ne kadarlık kısmının alınan kredilerle finanse edildiğini gösterir.
AKTİF KALİTESİ	
Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler (AK 1)	Bu oran, toplam kredi ve alacakların toplam aktif içerisindeki payını göstermektedir.
Duran Varlıklar / Toplam Aktifler (AK 2)	Bu oran, toplam aktifler içerisindeki duran varlıkların payını göstermektedir.
LİKİDİTE	
Likit Aktifler / Toplam Aktifler (L1)	Bu oran, toplam aktifler içerisindeki likit aktiflerin payını göstermektedir.
TP Likit Aktifler / Toplam Aktifler (L2)	Bu oran, toplam aktifler içerisindeki TL cinsinden aktiflerin payını göstermektedir (Aydın, 2017)
KARLILIK	
Net Dönem Karı (Zararı) / Toplam Aktifler (K 1)	Bu oran, işletmenin aktifleriyle ya da kullandığı tüm kaynaklarla ne kadar net kar elde ettiğini gösterir.
Net Dönem Karı (Zararı) / Öz Kaynaklar (K 2)	Bu oran, işletmenin öz kaynaklarıyla ne kadar kar elde ettiğini, öz kaynak performansını ölçer.

Tablo 1'de MOORA Yöntemi kapsamında kullanılan Sermaye Yapısı, Bilanço Yapısı, Aktif Kalitesi, Likidite ve Karlılıktan oluşan on farklı değişken gösterilmektedir.

Bulgular ve Analiz

MOORA metodolojisinin aşamları takip edilerek elde edilen bulgulara bu bölümde yer verilerek değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Referans Noktaları

	SY1	SY2	BY1	BY2	AK1	AK2	L1	L2	K1	K2
2006	0,596835	0,007877	0,590768	0,0125	0,595936	0,424131	0,637872	0,642194	0,701892	0,730835
2007	0,630164	-0,99429	0,593032	0,000	0,585575	0,510672	0,610741	0,596808	0,745099	0,713186
2008	0,706178	0,008662	0,601521	0,000	0,600207	0,416793	0,742601	0,729239	0,657765	0,709398
2009	0,619638	0,183244	0,629135	0,000	0,589844	0,44311	0,627192	0,619718	0,701156	0,695074
2010	0,648471	0,028606	0,609439	0,000	0,638267	0,378124	0,641574	0,928239	0,624083	0,606761
2011	0,625192	0,037548	0,599786	0,147087	0,584882	0,374548	0,621256	0,879279	0,643437	0,630385
2012	0,658806	-0,00052	0,621987	0,485037	0,616037	0,246991	0,627167	0,674619	0,648407	0,628183
2013	0,671798	0,520871	0,624543	0,47465	0,610772	0,328828	0,731593	0,737277	0,617908	0,619174
2014	0,627919	0,009357	0,632023	0,39742	0,597011	0,28214	0,707957	0,793238	0,626187	0,657987
2015	0,6235	-0,7235	0,640522	0,404	0,605883	0,43603	0,715551	0,741254	0,596904	0,656688
2016	0,628376	-0,76579	0,615256	0,435629	0,623258	0,49622	0,675473	0,64664	0,652212	0,687574

Tablo 2' de Tablo 1'de gösterilen on farklı değişkenle hesaplanmış referans noktaları yer almaktadır. Öz kaynaklar / Toplam Aktifler (SY 1) oranı, işletme varlıklarının finansmanında kullanılan öz sermayenin ağırlığını gösterir. Varlık finansmanında en fazla öz kaynak 2008 yılında kullanılmıştır. Alınan Krediler / Toplam Aktifler (BY 2) oranı toplam aktiflerin ne kadarlık kısmının kredilerle finanse edildiğini göstermektedir ve 2007 – 2010 yılları arasında 0 olarak hesaplanmıştır. Karlılık oranlarına baktığımız zaman örneklem olarak seçilen katılım bankaları için en karlı yılın 2006 yılı olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Katılım Bankaları için 2006-2016 Yıllarası Arasında Oluşan Yi Değerleri

	2006	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***	***2011***
Albaraka	0,132994	0,383131	0,389346	0,088641	0,677488	0,125912
Kuveyt	0,777229	-0,95845	-1,19094	-1,12913	-1,81256	-1,04869
Türkiye Finans	-0,84627	-0,97923	0,327538	-0,13872	0,571594	-0,16595
	2012	***2013***	***2014***	***2015***	***2016***	
Albaraka	-0,26327	0,138398	-0,36934	-0,5629	-0,74962	
Kuveyt	-0,1511	0,004022	-0,81938	-1,33802	-1,33266	
Türkiye Finans	-0,52214	0,553718	0,451134	0,479176	0,822133	

Katılım Bankaları 2006 – 2016 yılları arasında oluşan Yi değerleri Tablo 3'te gösterilmektedir.

yi tüm amaçlara göre normalleştirilmiş değeri ifade etmektedir. *yi* değerleri büyükten küçüğe doğru sıralanır. *yi* sıralamasına göre birinci sıradaki seçenek en uygun seçenek olarak belirlenir. 2006 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası, 2010'da Albaraka Türk Katılım Bankası ve 2016 yılında Türkiye Finans en uygun seçenek olarak belirlenmiştir.

Tablo 4: Katılım Bankaları için 2006-2016 Yıllarası Arasında OluşanPerformans Sıralaması

	2006	***2007***	***2008***	***2009***	***2010***	***2011***
Albaraka	2	3	3	3	3	3
Kuveyt	3	2	1	1	1	1
Türkiye Finans	1	1	2	2	2	2
	2012	***2013***	***2014***	***2015***	***2016***	
Albaraka	2	2	2	2	2	
Kuveyt	3	1	1	1	1	
Türkiye Finans	1	3	3	3	3	

Katılım Bankalarının 2006 – 2016 yılları arasında performans sıralamaları Tablo 4'te verilmiştir. On bir yıllık süreçte Albaraka Türk Katılım Bankası performans olarak hep ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır. 2006 – 2007 küresel finans kriz ve küresel finansın bittiğini düşündüğümüz 2012 dönemlerinde Türkiye Finans Katılım Bankası performans olarak birinci sırada yer almaktadır. İncelenmiş olan 11 yıllık performans değerlemesi sonucunda; on bir yılın sekiz yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası performans olarak birinci sırada yer aldığı gözlemlenmiştir.

SONUÇ

Ekonominin gelişmesi açısından en önemli aktörlerden birisi bankacılık sektörüdür. Klasik finans sisteminde fon arz edenlerle fon talep edenler arasındaki aracılık faaliyetleri bankalar tarafından sağlanmaktadır. Bankacılık Sistemi içerisinde ticari bankalarla birlikte katılım bankaları da faaliyette bulunmaktadır. Uluslararası literatürde Şer'i hükümlere uyan bankalar Katılım Bankası, Faizsiz Banka veya Kar-Zarar Ortaklığı Bankacılığı gibi isimler verilebilmektedir. Finansal sistem içerisinde, katılım bankaları ve ticari bankalar çalışma prensipleri farklı olmasına rağmen aynı rekabet ortamında faaliyette bulunmaktadırlar.

Bu çalışmada, Türkiye 'de faaliyet göstermekte olan katılım bankaları incelenmiştir. Bu kapsamda Sermaye Yapısı, Bilanço Yapısı, Aktif Kalitesi, Likidite ve Karlılıktan oluşan on farklı değişken ele alınmıştır. Ele alınan değişkenler çok kriterli karar verme tekniklerinden MOORA Yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda on bir yıllık sürecin sekiz yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası diğer bankalara oranla performans olarak birinci sırada yer alırken, Albara Türk Katılım Bankası performans olarak on bir yıllık süreçte hep ikinci veya üçüncü sırada yer almıştır. Araştırma kapsamında kullanılan çok kriterli karar verme tekniklerinden MOORA Yönteminin değiştirilmesi veya kullanılan değişken yapısında farklılaşmaya gidilmesi hem elde edilen bulguların karşılaştırılmasına hem de gelecek çalışmalarda literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Brauers, W. K., ve Zavadskas, E.K., (2006). The MOORA Method and Its Application to Privatization in a Transition Economy. Control and Cybernetics , 2006, 35: ss.445-469.

Dinç, Y., (2017). Katılım Bankalarında Performansın Bileşenleri; Özel Cari Hesapların Rolü. Türkiye İslam İktisadı Dergisi, Cilt 4, Sayı 1: ss. 67-84.

Ersöz, F., ve Atav A., (2011). Çok Kriterli Karar Verme Problemlerinde MOORA Yöntemi, YAEM (2011). Yöneylem Araştırması Ve Endüstri Mühendisliği 31.Ulusal Kongresi, Sakarya Üniversitesi, 2011: ss. 78-87.

Geylan, R., (2004). İnsan Kaynakları Yönetimi. Eskişehir

Özulucan, A., ve Deran, A., (2009). Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2009, Cilt: 6,Sayı:11: ss. 85-108

Yıldırım, B. F., ve Önay, O., (2013). Bulut Teknolojisi Firmalarının Bulanık AHP-MOORA Yöntemi Kullanılarak Sıralanması. Yönetim Dergisi, 75: ss. 59- 81.

TÜRKİYE'DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN AR-GE FARKINDALIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Cuma BOZKURT[1], İbrahim H. KORKMAZ[2], Ayşe Nur MERCAN[3]

[1]Gaziantep Üniversitesi, İİBF , Gaziantep / Türkiye

[2]Gaziantep Üniversitesi, İslahiye MYO, Gaziantep / Türkiye

[3]Gaziantep Üniversitesi, İslahiye MYO, Gaziantep / Türkiye

Öz: Günümüz koşullarında işletmelerin sürdürülebilir iyileşmeyi sağlaması, rekabet avantajı elde etmesi açısından AR-GE'nin göz ardı edilmemesini gerekli kılmaktadır. AR-GE için yapılan çalışmaların yetersiz olması ya da firma yöneticileri ve çalışanlarında AR-GE bilincinin yeterince oluşmaması gerek ekonomik anlamda gerekse örgütsel açıdan negatif yönde etkiler yapacaktır. Bu çalışmanın amacı Türkiye ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biri olan tekstil işletmelerinin Ar-Ge farkındalıklarının incelenmesi ve Ar-Ge konusunda işletmelerin farkındalıklarının artırılması için neler yapılabileceği noktasında gelecek araştırmalara ışık tutmaktır. Bu kapsamda çalışmada, 14-17 Şubat 2018 tarihleri arasında Gaziantep Ortadoğu Fuar Merkezi'nde gerçekleştirilen PENTEX Penye Tekstil ve Teknolojileri Fuarına katılan 44 firma incelemeye alınmıştır. Söz konusu fuarda stand açan işletmelere uygulanmak üzere tasarlanan ankette, firma yetkililerine temsil ettikleri işletmenin Ar-Ge farkındalığı, yatırımları, varsa yürüttükleri partnerlikleri ve Ar-Ge'ye ilişkin yönetsel planlamalarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Yapılan ve araştırmanın analiz başlığı altında detaylıca sunulan frekans analizi neticesinde; Türkiye Gayri Safi Hasılasında önemli bir yer tutan tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin, Ar-Ge bağlamında küresel ölçekte rekabet edebilecek durumun oldukça uzağında oldukları bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ar&Ge, Tekstil Sektörü, Yatırım, Farkındalık

GİRİŞ

Teknoloji, bir ulusun ekonomisinin gelişimi için kritik bir unsurdur (Millman, 2001). Günümüzde Ar-Ge, en önemli rekabet araçlarında biri haline gelmiştir. Teknoloji geliştirme için birincil kaynaktır ve teknolojik gelişmelerin izlediği trendler, kısa ürün yaşam döngüsü ve küreselleşme nedeniyle daha da kritik hale gelmektedir (Park ve Lee, 2011). Ar-Ge, bir ülkede sosyoekonomik kalkınma için bir araç olarak yaygın bir şekilde kabul görmüştür ve giderek artan bir şekilde sürdürülebilir ekonomik büyümenin ve rekabet avantajının kökeni olarak algılanmaktadır (Griliches, 1979; Arundel ve Geuna, 2004; Guellec ve Pottelsberghe, 2004; Becker ve Pain, 2008; Hedge ve Hicks, 2008; Laforet, 2008). Ar-Ge ayrıca, bir kuruluşun gelirini artıran ya da maliyetlerini düşüren yeni ürünlere ve süreçlere yol açan yeniliklerin yaratılmasını motive eder ve teknolojik ilerlemenin ve içsel büyümenin temel itici gücü olarak kabul edilir. Aynı zamanda süreç iyileştirme yoluyla verimliliği yükseltmekte (Mairesse ve Sassenou, 1991; Hall ve Mairesse, 1995; Guellec ve Pottelsberghe, 2003; 2004) ve

maliyet düşürme yoluyla karlılığı arttırmaktadır (Perry ve Grinaker, 1994; Qiu ve Tao, 1998). Rekabet daha da yoğunlaştıkça, kuruluşlar Ar-Ge harcamaları yoluyla rakiplerinin önüne geçmek için büyüme fırsatlarını araştırmaya zorlanmaktadır. Araştırmalar ayrıca, Ar-Ge harcamalarının, kaynakların en uygun şekilde dağıtılmasıyla, teknolojik rekabet gücünün artırılması, bir kurumun büyümesinin ilerletilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için kritik öneme sahip olduğunu göstermiştir (Hall, 1993; Lev ve Sougiannis, 1996; Cheng ve Chen, 2006).

Türk ekonomisinde tekstil ve giyim sektörü büyük öneme sahiptir. Türk tekstil ve giyim sektörü, üretimin yüzde 14,4'ünü, katma değerin yüzde 16.2'sini, imalatta istihdamın yüzde 26,2'sini ve toplam ihracatın yüzde 18,0'unu oluşturuyor. Türkiye, dünyanın 6. büyük tekstil ve giyim ihracatçısıdır. Türkiye, sektörde en fazla ticaret fazlasını veren üç ülkeden biridir. Net ihracatçı yapısıyla dikkat çeken Türk tekstil ve giyim sektörü, aynı zamanda Türkiye'nin ihracatının da önde gelen sektörlerinden biridir (Başkol, 2018).

Tekstil ve konfeksiyon sektörü, Türkiye'nin en önemli net ihracatçı sektörlerinden biridir. 1989-2015 döneminde tekstil ve giyim sektörü Türkiye ekonomisine 280,4 milyar ABD doları katkıda bulunmuştur. Sektördeki ticaret fazlası, 2004-2014 döneminde Türkiye ekonomisinin net uluslararası rezervlerine 98 milyar ABD doları katkıda bulunmuştur. (Türkiye Tekstil ve Sanayi İşverenleri Sendikası, 2015: 30).

Türkiye için böylesi büyük bir öneme haiz olan tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletme yönetimlerinin, Ar-Ge hususundaki farkındalık düzeylerinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu çalışmada söz konusu farkındalık düzeyinin belirlenmesine dönük bulgulara ulaşmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma kapsamında, işletme yöneticilerinin Ar-Ge farkındalıklarını ölçmek üzere hazırlanan çoktan seçmeli sorulardan oluşan anket formu, Gaziantep'te gerçekleştirilen PENTEX Penye Tekstil ve Teknolojileri fuarına katılan tekstil firmalarından, cevap vermeyi kabul eden 44'üne uygulanmıştır. Toplanan veri istatistiksel olarak analiz edilmiş, ulaşılan bulgular Ar-Ge'ye ilişkin farkındalığı ortaya koyacak şekilde raporlanmıştır.

METODOLOJİ

Bu çalışmada, Gaziantep'te gerçekleştirilen PENTEX Penye Tekstil ve Teknolojileri fuarına katılan tekstil firmalarından, cevap vermeyi kabul eden 44 firmanın yöneticisine, Ar-Ge farkındalığını ölçmek üzere tasarlanmış olan anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılan tekstil işletmesi yöneticilerinin Ar-Ge farkındalıklarını belirleyebilmek için uygulanan anket formundan elde edilen verilerin çözümlenmesi için, betimsel analiz yöntemlerinden biri olan frekans dağılımı metodundan yararlanılmıştır. Frekans dağılımı bir ya da daha çok değişkene ait değerlerin ya da puanların dağılımına ait özelliklerini betimlemek amacıyla verileri sayı ve yüzde olarak sunar. Frekans dağılımı tablo halinde verilebileceği gibi, uygun olduğu durumlarda çeşitli grafikler kullanılarak da gösterilebilir. Frekans dağılımı, deneysel ve tarama araştırmalarında toplanan verilerin genel olarak betimlenmesinde kullanılır. Buna yönelik araştırma sorusu; belli bir konudaki görüşleri değerlendirmeyle ilgili olarak "Katılımcıların X konusundaki görüşlerine göre dağılımı nedir?" şeklinde oluşturulabilir (Büyüköztürk, 2018). Çalışma kapsamında gerçekleştirilen analizler SPSS paket programının 22. sürümü kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Bu başlıkta, araştırma kapsamındaki işletmelerin Ar-Ge farkındalıklarına ilişkin toplanan veriler üzerinde gerçekleştirilen frekans analizlerinin sonuçları sunulmuştur.

Çalışmada incelenen tekstil işletmelerinde müstakil bir Ar-Ge birimi olup olmadığına ilişkin sorulan soruya verilen cevapların frekans analizi Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Ar-Ge Birimi Mevcudiyeti Frekans Analizi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ar-Ge Birimi Var	12	27.3	27.3	27.3
	Ar-Ge Birimi Yok	32	72.7	72.7	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Tablo 1 incelendiğinde görüleceği üzere, araştırmaya katılan tekstil işletmelerinden yalnızca % 27.3'ünün müstakil bir Ar-Ge birimi mevcuttur. Bu oran, Ar-Ge'nin işletmelerin karlılıklarında ve performanslarındaki etki göz önüne alındığında, oldukça düşük bir orandır.

Aşağıda sunulan Tablo 2'de, tekstil işletmelerinin satış gelirlerinden Ar-Ge faaliyetleri için pay ayırıp ayırmama durumlarını belirlemek üzere yapılan analizin sonuçları görülmektedir.

Tablo 2. Satış Gelirinden Ar-Ge İçin Pay Ayırma Dağılımı

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Satışlardan Ar-Ge için pay ayrılır	11	25.0	25.0	25.0
	Satışlardan Ar-Ge için pay ayrılmaz	33	75.0	75.0	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Yapılan frekans analizinin sonucuna göre, çalışma kapsamında ele alınan 44 işletmeden yalnızca 11'inde Ar-Ge faaliyetleri için satıştan gelirlerinden pay ayrılmaktadır. Bu sonuç Ar-Ge birimi teşekkül ettirme oranının oldukça düşük olduğu bulgulanan işletmelerde, birim kurma ya da var olan birimin etkinliğini arttırma yönündeki anlayış ve gayretin de yeterli olmadığı düşüncesi uyandırmaktadır.

Araştırma kapsamında ele alınan işletmelerin Ar-Ge personeli istihdam edip etmeme durumlarına göre frekans analizi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Ar-Ge Personeli İstihdam Durumu					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ar-Ge çalışanı bulunmamaktadır	32	72.7	72.7	72.7
	Ar-Ge çalışanı bulunmaktadır	12	27.3	27.3	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Çalışmada incelenen tekstil işletmelerinden Ar-Ge birimi teşekkül ettirilmiş olanların yüzdesiyle, Ar-Ge personeli istihdam edenlerin yüzdesi % 27.3 oranıyla birbirine eşittir. Bu sonuç, her iki soruya da doğru cevaplar verildiğini teyid eder nitelikte olmakla birlikte; Ar-Ge birimi bulunmayan işletmelerde ayrıca bu alanda personel istihdamının da söz konusu olmadığını göstermektedir.

Ar-Ge birimi bulunmayan işletme yöneticilerinin bu durumun nedenine ilişkin verdikleri cevapların frekans dağılımını gösteren Tablo 4 aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. Ar-Ge Birimi Kurmama Nedenleri					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ar-Ge birimi mevcut	12	27.3	27.3	27.3
	İhtiyaç duyulmuyor	26	59.1	59.1	86.4
	Kaynak yetersizliği	2	4.5	4.5	90.9
	Yüksek ar-ge maliyetleri	1	2.3	2.3	93.2
	Personel yetiştirme güçlüğü	1	2.3	2.3	95.5
	Diğer nedenler	2	4.5	4.5	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Araştırma kapsamında incelenen tekstil işletmelerin % 59.1'lik oranla büyük bir çoğunluğunun, Ar-Ge'yi bir gereksinim olarak görmüyor olduğunu beyan etmesi oldukça çarpıcı bir sonuçtur. Ar-Ge'nin sürdürülebilir rekabet için asgari gereklilik olarak görüldüğü günümüz koşullarında bu cevap, işletme yönetimlerinin konuya ilişkin farkındalık düzeylerinin dramatik bir biçimde düşük olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Tablo 5'te, çalışmadan incelenen işletme yönetimlerinin yönetsel planları arasında, Ar-Ge birimi kurma ve yatırım yapmanın bulunup bulunmadığına ilişkin cevapların frekans analizi sunulmuştur.

Tablo 5. Ar-Ge Birimi Kurma/Yatırım Planı Frekans Dağılımı

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ar-ge birimi kurma/yatırım planı yapılıyor	8	18.2	18.2	18.2
	Ar-ge birimi kurma/yatırım planı yapılmıyor	36	81.8	81.8	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Tabloda görüldüğü üzere çalışmada incelenen işletmelerden yalnızca % 18.2 gibi düşük bir kısmının Ar-Ge birimi kurma ve bu alanda yatırım yapma planı bulunmaktadır. Mevcut durum itibarıyla Ar-Ge hususunda kat edilecek çok mesafesi bulunduğu tekstil sektörü işletmelerinin, gelecek provizyonlarında bu durumu değiştirmeye dönük bir gayretin bulunmuyor olması, çalışmanın düşündürücü sonuçlarından biridir.

İşletmelerin Ar-Ge harcamalarına bakış açılarının belirlenmesi, çalışmamızın temel amaçlarından birini teşkil etmektedir. Bu bakımdan Tablo 6 aracılığıyla sunulan Ar-Ge harcamalarını değerlendirme biçimlerinin frekans dağılımı, oldukça önemlidir.

Tablo 6. Ar-Ge Harcamalarına Genel Bakış

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Tamamen masraf	3	6,8	6,8	6,8
	Kısmen masraf	3	6,8	6,8	13,6
	Kısmen yatırım	4	9,1	9,1	22,7
	Tamamen yatırım	34	77,3	77,3	100,0
	Total	44	100,0	100,0	

Ar-Ge harcamalarını tamamen yatırım olarak gören işletme yöneticilerinin oranının % 77.3 ve kısmen yatırım olarak görenlerin oranının ise % 9.1 olduğu görülmektedir. Bu açıdan, çalışmaya katılan işletmelerin % 86.4 gibi oldukça büyük bir oranı tarafından Ar-Ge harcamalarının yatırım olduğunun düşünülmesi son derece sevindiricidir. Ancak bu sevindirici yüksek orana rağmen Ar-Ge yatırımı bulunan ve gelecek planları arasında Ar-Ge alanında yatırım yapmanın olduğunu beyan eden işletme yöneticilerinin oranındaki dramatik düşüklük, anlaşılması ve açıklanması güç bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Çalışmanın amacı tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmaların Ar-Ge farkındalıklarının saptanmasıyla mevcut duruma ilişkin fikir sahibi olunarak, farkındalığın artırılmasını sağlamak için neler yapılabileceği hususuna katkı sağlamaktır.

Gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmek, bunun da ötesinde dünya pazarlarında lider konuma gelebilmek için Ar-Ge olmazsa olmazlar içinde yer almaktadır. Rekabet gücünün, istihdamın, kalite ve etkinliğin artırılması, firmaların gerek bölgesel gerek ulusal ve gerekse uluslararası alanda söz sahibi olabilmeleri için Ar-Ge faaliyetinin özendirilmesi gerekmektedir. Yenilikçi üretim ve sürdürülebilir kalkınma ancak Ar-Ge faaliyetlerinin uygulanmasıyla mümkündür.

Ancak yapılan araştırma sonucu firmaların Ar-Ge konusunda farkındalıklarının düşük olduğu anlaşılmıştır. Çoğu firma Ar-Ge'nin ne olduğunu dahi bilmemektedir. Ar-Ge faaliyetini bilip uygulamayanlar da Ar-Ge faaliyeti için sağlanan destek ve teşviklerden bilgilerinin olmamasından dolayı AR-Ge faaliyetini büyük bir maliyet olarak görmektedirler. Ar-Ge uygulayan az sayıdaki firma bu faaliyetin öneminin farkında olup, bu alanda rakiplerine fark atmış durumdadır.

Firmalara Ar-Ge faaliyetinin önemini anlatacak seminerler düzenlenmesi, bir çok kuruluşumuzun bu konuda çok büyük destekler ve teşvikler verdiğinin anlatılması, kamu kurumlarının Ar-Ge faaliyeti için sunduğu imkanların anlatılması önemli bir hal almıştır. Ar-Ge faaliyetinin uygulanmasıyla kazanacakları faydaların bildirilmesi, işletmeleri bu faaliyetleri uygulamaya teşvik edecektir. Böylece hem firma bazında, hem de ulusal bazda rekabette üstünlük sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Arundel, A., and Geuna, A., (2004). Proximity and the use of public science by Innovative European firms. *Economics of Innovation and New Technology*, 13:p. 559–580.

Başkol, M. O., (2018). International Competitiveness in Turkish Textile and Clothing Sector. *International Journal of Management Economics and Business.* Vol. 14, No. 3, 2018.

Becker, B., and Pain, N., (2008) What determines industrial R&D expenditure in the UK? *Manchester School*, 76(1), 66-87.

Büyüköztürk, Ş., (2018). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum.* Pegem Akademi, 24. Baskı, Ocak 2018, Ankara.

Cheng, H., and Chen, X., (2006) Determinants of firm R&D investment: evidence from China, Presented at *PICMET 2006*, 740-743.

Griliches, Z., (1979). Issues in Assessing the Contribution of Research and Development to Productivity Growth. *The Bell Journal of Economics*, 10: 92-116.

Guellec, D., & Van Pottelsberghe De La Potterie, B., (2004). "From R&D to Productivity Growth: Do The Institutional Settings and The Source of Funds of R&D Matter?". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 66(3).

Guellec, D., and Pottelsberge, B., (2003) The impact of public R&D expenditure on business R&D, *Economics of Innovation and New Technology*, 12(3), 225-244.

Hall, B., (1993) The stock market's valuation of R&D investment during the 1980's, *American Economic Review*, 83(2), 259-264.

Hall, B.H., and Mairesse, J., (1995) Exploring the relationship between R&D and productivity in French manufacturing firms. *Journal of Econometrics*, 65(1), 263- 293.

Hedge, D., and Hicks, D., (2008) The maturation of global corporate R&D: Evidence from the activity of U.S. foreign subsidiaries. *Research Policy*, 37(3), 390-406.

Laforet, S., (2008) Size, Strategic, and Market Orientation Affects on Innovation. *Journal of Business Research*, 61(7), 753-764.

Lev, B., and Sougiannis, T., (1996) The capitalization, amortization and value- relevance of R&D, *Journal of Accounting and Economics*, 21(1), 107-138.

Mairesse, J. and Sassenou, M., (1991) R&D and productivity: A survey of econometric studies at the firm level. *Science Technology and Industry Review*, 8, 317-348.

Millman, A.F., (2001) Technology transfer in the international market. *European Journal of Marketing*, 17(1), 26-47.

Park, S., Lee, Y., (2011). Regional Model of EKC for Air Pollution: Evidence from the Republic of Korea. Energy Policy 39(10), 5840-5849.

Perry, S., and Grinaker, R., (1994) Earnings expectations and discretionary research and development expenditures, Accounting Horizons, 8(4), 43-51.

Qiu, L., and Tao, Z., (1998). Policy on international R&D cooperation: subsidy or tax, *European economic review*, 42(9), 1727-1750.

Türkiye Tekstil ve Sanayi Işverenleri Sendikası (2015). *Tekstil ve hazır giyim sanayinin Türk ekonomisindeki yeri*. Istanbul: Türkiye Tekstil ve Sanayi Işverenleri Sendikası Yayını.

EKOLOJİK ETİKETLEME VE TAZE ÜRÜN ENDÜSTRİSİNDE LAZER ETİKETLEME TEKNİĞİ

İbrahim AKBEN[1], Ayşe Nur MERCAN[2]

[1] Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Gaziantep / Türkiye

[2]Gaziantep Üniversitesi, MYO, Gaziantep / Türkiye

Öz: Günümüzde çevresel sorunlar ve insan sağlığı gibi faktörlerin öneminin artması ile birlikte taze gıda endüstrisinde ekolojik etiketlemenin önemli bir hal alması düşünülmektedir. Ekolojik etiketleme, ürünlerin çevreye ve insan sağlığına olumsuz etkileri olmayarak üretildiğini ifade etmektedir. Bu alanda yeni gelişmelerden biri de lazer etiketlemedir. Lazer etiketleme meyve ve sebzeler gibi taze ürünlerin kabuklarının delinmeden üzerlerine logo, marka adı, son kullanma tarihi vb. ürüne ait özelliklerin yazılması teknolojisidir. Lazer etiketlerin kullanılması, kağıt ya da plastik etiketlerde kullanılan yapışkan kimyasalların meyve aracılığıyla insana geçmesi ve etiketin kendisinin olumsuz çevresel etkilerinin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Ekolojik etiketlemenin son halkası olarak ta nitelendirilebilir. Günümüz şartlarında bireylerin sağlığa ve çevreye olan bakış açısındaki hassasiyet ekolojik etiketleme ve lazer çıkartmaların önemini göz ardı edilemez hale getirmiştir. Bazı sektörlerde ekolojik etiketleme ve lazer çıkartma kullanımı hızlı şekilde artmaktadır. Gerek ürünlerde gerekse hizmetlerde ekolojik etiketleme ile çevreye duyarlılık ve sağlık bilinci artmıştır. Sektörler ilgili teknolojiyi kullanarak çevreye zarar veren plastik ambalaj gereksinimini ortadan kaldırmaktadır. Böylece ekolojik etiketleme ve lazerle markalama sayesinde hem ekonomik anlamda hem çevresel hem tüketiciler hem de üreticiler açısından büyük fayda sağlanacaktır. Bu etiketleme yöntemini kullanan firmalar nihai tüketicilerde olumlu imaj oluşturacaklalardır. Firmalar uluslararası düzeyde de rekabet fırsatı yakalayacaktır. Lazer teknolojisi ile gıdalar farklı içeriklerle de doğrudan markalanabilir. Gıda üreticileri metin, rakam ve kodlarla ürün bilgilerini çabucak ve kolayca ekleyebilir hale gelmiştir. Ekolojik etiketleme ve lazer çıkartmalar sayesinde sürdürülebilirlik sağlanacaktır. Bu çalışma da; ekolojik etiketlemeye ek olarak taze ürünlerde kullanılan lazer etiketlemenin literatüre kazandırılması, ekonomik, çevresel etkiler ve maliyet açısından öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etiketleme, Ekolojik Etiketleme, Lazer Etiketleme

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Tüketicilerin eğitim seviyesindeki artışa bağlı olarak tüketicilerin daha bilinçli hale gelmesi, çevre bilincinin yerleşmesi, sağlıklı yaşam vb. gibi birçok alanda farkındalıkların artması ekolojik etiketlemenin önemini bir kez daha vurgulamaktadır. İşletmeler açısından bakıldığında da ulusal veya uluslararası pazarlarda üstünlük elde etme konusunda ekolojik etiketleme her ne kadar gönüllülük esasına dayansa da olmazsa olmazlar yolunda ilerliyor.

Ekolojik etiketleme veya diğer adıyla eko-etiket, ürünlerin üretim aşamaları boyunca çevreye ve insan sağlığına olumsuz etkileri olmadan üretilmelerini ifade etmektedir. Bu alanda yeni değişikliklerden biri de lazer etiketlemedir. Lazer etiketleme; ekolojik etiketlemenin son halkası olarak meyve ve sebzeler gibi taze ürünlerin kabuklarının delinmeden üzerlerine logo, marka adı, son kullanma tarihi gibi ürüne ait özelliklerin yazılması teknolojisidir.

Çalışmanın amacı ekolojik etiketleme olarak değerlendirilebilen taze ürünlerde kullanılan lazer etiketleme olgusunun literatüre kazandırılması ve ekonomik, çevresel ve maliyet açısından öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Ekolojik Etiketleme

Ekolojik etiketler çevreye olumsuz etkileri olan diğer etiketlerden çok farklıdır. Toplumdaki tüm bireyleri etkileyen sadece etiketleme özelliğiyle değil bireylere sağlıklı ve temiz çevre vurgusu yapan, bununla beraber gelecek nesilleri düşünen aslında etiketlemenin ötesinde toplumsal sorumluluktur.

Ekolojik etiketler, nihai tüketicilerin yaptıkları tercihlerde ürün veya hizmetin farklı hususlarının yanı sıra çevresel yönden de değerlendirilmesi amacıyla kullanılabilir (Bozkurt, Dücan, 2018: 69).

Ekolojik etiketler, ürünün hayat çevrimini temel aldığından, hammadde üretenlerden en küçük tedarikçiye değin uzanan değer zincirinin tüm halkalarında çevresel etkilerin ve sosyal etkilerin izlenmesi ve geliştirilmesine olumlu yönde etki etmektedir. Ekolojik etiketleme süreçleriyle, sosyal ve çevresel riskleri anlamaya, denetlemeye ve yönetmeye başlayan firmalar, ulusal ve uluslararası yatırımcıların takibine girme fırsatlarını artırmaktadır.

Günümüzde kurumsal yatırımcılar için yatırım yapabilme kararlarını belirleyen ana ögeler, kârlılığın yanı sıra çevresel ve sosyal risklerdir. 1970'lerin sonundan itibaren tartışılan; Avrupa Birliği Parlamentosu'nda 1992 yılında yürürlüğe giren; Uluslararası Standardizasyon Örgütü tarafından 2000 yılında geliştirilen ISO 14020 belgesi ile küresel ölçekte tanımlanan Eko-etiketler, firmaların özellikle gelişmiş ülkelerdeki pazar paylarının artırmasında önemli rol oynamaktadır.[9]

Nihai kullanıcıların ekolojik etiketleri benimseme düzeyleri, yeşil ürünlere daha çok yönelmelerine aracı olabilir (Oflaç, Göçer, 2015: 221).

Ekolojik etiketlemenin başarılı olması, AR-GE çalışmalarında önceliği çevresel gelişmeler olan işletmelere özendirici olabilmektedir **(**Başaran Alagöz, 2007: 7). Ekolojik etiketlemeden sağlanan en önemli fayda, nihai alıcıyı bilgilendirip, bilinçlendirmektedir (Çaça, 2016: 170).

Bazı firma sahipleri Çevre Yönetim Sistemi uygulamalarını ve AB Eko Etiketi sertifikasına sahip olunmasını maliyet yükselteceğini ve kâr marjını azaltacağını düşünmektedirler. Oysa uzun mühlette düşünüldüğünde bu

9 www.skdturkiye.org

sertifikalar uluslararası pazarda söz sahibi olmak isteyen işletmeler için rekabet avantajı sağlar (Çaça, 2016: 207). Ekolojik etiketlerin pek çok yararının yanında bazı dezavantajları da bulunmaktadır.

Ekolojik Etiket kullanım ölçütlerinin başarılması bazı hallerde çevre için olumsuz etkiler yapabilmektedir. Şayet etiket için paketleme kriteri geri dönüşümlü kağıt kullanmayı gerektiriyorsa, bu geri dönüşümlü kağıt ithalini gerektirebilmektedir **(**Başaran Alagöz, 2007: 8).

Ekolojik Etiketleme, ticaret engeli etkisi yapabilir, ihracat yapan ülke dünya pazarlarına girememe riskleri ile karşılaşabilir ya da bu durumdan kurtulmak amacıyla çevresel standartların kabul edilmesi gerekebilir. Bu durum ise gelişmekte olan ülkeler için büyük endişedir, çünkü üst düzeyde bir çevresel standart için, o ülkeler oldukça kıt kaynaklara sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerin üretim yöntemleri, eko etiket alınması için gereken yöntemlerden çok farklı olması halinde bu ülkelerin üreticilerinin üretim yöntemlerini bu standartlara uygunluk yönünde değiştirememeleridir **(**Başaran Alagöz, 2007: 10).

Lazer Etiketleme

Ambalajlar ve plastik etiketler firmalara mali yük olmakla kalmayıp, çevre kirliliğine neden olarak insan sağlığına zarar vermektedir. Her gün farklılaşan dünyada firmalar kendilerine has özellikleri vurgulamak isterken, nihai kullanıcılarda ürün hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak istiyor. Bundan dolayı lazer etiketleme firmalara ve tüketicilere istedikleri yönde imkân sunma özelliğine sahiptir. Lazer ile etiketleme meyve ve sebzeler için plastik etiket gereksinimini ortadan kaldırarak sürdürülebilirliğe damga vuruyor ve ekolojik etiketlemeyi tamamlayıcı olarak ta kullanılabilecektir.

Şekil:2 Lazer ile etiketlenmiş çeşitli ürünler

Kaynak: https://www.digitaltalks.org/2017/02/14/lazer-ile-islenmis-meyve-sebzeler-plastik-etiket-ihtiyacini-ortadan-kaldiriyor/

Şekil:2' de plastik etiketler yerine lazer etiketlerin kullanıldığı görülmektedir. Ürünün birçok özelliğine ait bilginin lazerle işlenmesi hem firmaları hem de tüketiciyi memnun etmektedir.

Her ne kadar küçük boyutta olsalar da tek tek satılan meyvelerde kullanılan etiketler büyük hacimlerde düşünüldüğü zaman çok fazla miktarda plastikten oluşmaktadır. İspanyol firması LaserFood ise meyve ve sebzeleri etiketlemenin hiçbir şekilde plastik kullanımına ihtiyaç olmadan yepyeni bir yöntemini bulmuştur. Hassas lazer işlemesi kullanan LaserFood etiketleri, alışılagelmiş plastik etiketlere basılabilenden çok daha fazla bilgi sağlayabilmektedir. Ayrıca lazer gıda etiketleme her satıcı için özelleştirme imkânı sunmakla beraber ürünün kalitesini ya da raf ömrünü etkilememektedir. Bu sürece dâhil olan firmalar ürüne ait üretim ve sağlık bilgilerini, logolarını, pazarlama mesajlarını ve çok daha fazlasını bu etiketlere dâhil edebilmektedir. Bu süreç kivi ve şeftali gibi daha hassas meyveler üzerinde bile etkili bir biçimde işlemektedir.[10] Gıdaların üretim yeri, son tüketim tarihi, üreticinin logosu, resmi kurumların verdiği izin bilgileri gibi hassas lazer damgalarıyla sebze ve meyvelerin üzerine kazınmakta ayrıca lazer kullanımı gıda maddelerinin raf ömrünü ve kalitesini azaltmadığı düşünülmektedir.[11]

Etiketleme ve ambalajlama da dünya genelinde o kadar çok plastik ürün kullanılıyor ki bu durum dünyanın geleceğini tehdit etmektedir. Bundan dolayı çevreci örgütlerin de baskısıyla bilim insanları tarafından plastik ürünlerden uzak durmanın yolları aranıyor. Önemsiz gibi gözükse de marketlerde satılan taze ürünlerin (sebze ve meyvelerin) üzerindeki plastik etiketlerden kurtulmak çok önemli hale gelmiştir. Hollandalı bir şirket tarafından geliştirilen lazerli etiket İsveç'te bir süpermarkette uygulanmaya başlanmış ve lazer ile etiketlemenin ürünlere zarar vermediği görülmüştür. Yöntem, parlak bir ışık yardımıyla ürünlerde iz oluşturmakta ve hassas bir yöntem olan lazerle etiketlemede lazer ürünün kabuğundan geçmediği, ürünlerin tat ve kalitesinin olumsuz etkilenmediği ortaya çıkmıştır. Hollandalı şirketin geliştirdiği teknolojiye diğer ülkelerden de talep gelmekte, firma geliştirdiği teknoloji sayesinde 200 kilometreden fazla plastik maddeden tasarruf edebilmektedir. Uygulayıcılar turunçgiller gibi ürünlerin kendi kabuklarını yeniledikleri için bu teknolojinin kullanılamadığını belirtmektedirler. Çevreci örgütler, plastik etiketlerin küçük olmalarına rağmen çevreye büyük oranda zarar verdiklerini ifade etmektedirler.[12]

İsveçli süpermarket devi ICA tarafından, geleneksel plastik etiketlere veya ambalajlara çevre dostu bir alternatif olarak tatlı patatesleri ve avokadoları markalayan lazerler denenmiştir. "Doğal Marka" denemesi adı verilen, bir meyve veya sebzenin dış kabuğundaki pigmenti hızlı bir şekilde çıkarmak için düşük enerjili bir karbondioksit lazer kullanılmaktadır.

Hagg, (2017)'ye göre; Bu yeni teknik, ürünlerde gereksiz yere plastik malzeme ve ambalaj malzemesi kullanılması oranında düşüşe sebep olmakta. Ayrıca bu işlemin, meyvenin veya sebzenin tadı, kokusu veya raf ömrü üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığı iddia edilmiştir. Ürüne, kabuğundaki pigmentleri buharlaştıran ve bir iz bırakan doğal parlak bir ışık verilmekte ve bu çok hassas bir şekilde gerçekleşmektedir. Çünkü işaret hiçbir şekilde kabuktan geçmez, ürünün kalitesini veya tadını etkilememektedir. ICA, denemelerinde kabuğu yenile-

10 https://www.digitaltalks.org/2017/02/14/lazer-ile-islenmis-meyve-sebzeler-plastik-etiket-ihtiyacini-ortadan-kaldiriyor/

11 http://www.yeniisfikirleri.net/meyve-ve-sebzeler-lazer-ile-etiketleniyor

12 https://www.isvecgundemi.com/saglik/isvec-sebze-ve-meyveye-cevreci-etiket-h8786.htm

mediği için ilk olarak tatlı patates ve avokadoyu seçtiklerini ifade etmektedir. Bir ürünün raf ömrünü uzatmak için plastik ambalajlama yapmak gereklidir. Ancak "Doğal Markalama" bu gereği ortadan kaldırmaktadır.

Hagg, (2007)'ye göre, Plastik etiketleme, tamamıyla gereksiz değil çünkü ürünlerin, raf ömürlerinin uzamasına bilinen bir malzeme ile yardımcı oluyor, bu yüzden pek zararlı sayılmazlar. Ancak bazı ürünlerde bu gereksizdir çünkü ürünlere daha iyi raf ömrü sağlamamakta ve ekstra maliyet getirmektedir.

Lazer etiketleme için ilk etapta, kabuğu yenilebilir bir meyve olan elma seçilebilir. Bu işteki başarı faktörünü nihai tüketicinin satın aldıkları meyveleri ve dövme yaptırmak isteyip istemediklerini belirlemektedir. Buna rağmen lazer işaretleme turunçgillerde kabuğun kendini yenilemesinden dolayı lazer işaretler ürün üzerinden kaybolduğu için kullanılamazlar.[13]

Şekil:3 Lazer etiketleme ile etiketlenmiş tatlı patates

Kaynak: http://www.teknokulis.com/haberler/internet/2017/01/19/ambalajlara-elveda-sebze-ve-meyvelerde-lazer-etiket-donemi

Şekil:3'te görüldüğü üzere sert kabuğa sahip olan gıdalarda lazer etiketleme daha iyi sonuçlar vermektedir. Bu tür çalışmaların ilerleyen dönemlerde daha da yaygınlaşması beklenmektedir. Lazer etiket sisteminin klasik ambalaj maliyetlerine kıyasla çok ucuz olduğu belirtilmektedir.[14]

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, taze ürün endüstrisinde Avrupa'da yeni gündeme gelen ve hem çevresel hem de maliyet açısından birçok avantajı barındıran "Laser Tatoo" konusunu literatüre kazandırmaktır.

KAPSAM

Bu çalışmanın kapsamını ekolojik etiketleme konusu ile birlikte ele alınan "Lazer Etiketleme" nin taze ürünlerde kullanılması konusu oluşturmaktadır.

YÖNTEM

13 https://www.euronews.com/2017/02/21/swedish-supermarket-chain-ica-tattoos-its-fruit-and-veg
14 http://www.teknokulis.com/haberler/internet/2017/01/19/ambalajlara-elveda-sebze-ve-meyvelerde-lazer-etiket-donemi

Çalışmanın yöntemi olarak, ekolojik etiketleme ve lazer etiketleme literatür taraması şeklinde derlenmiştir.

BULGULAR

Bu çalışma da lazer etiketleme konusunda genel bir değerlendirme yapılmış olup, Lazer etiketlemenin çevresel etiketleri ve maliyetleri azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Değişen çevre koşulları, artan sanayileşme, özellikle büyük şehirlerdeki bilinçsiz tüketim veya çevre kirliliği düşünülmeden yapılan üretim insanlarda birçok sağlık problemine sebep olmuştur. Bu nedenle hem bireysel hem toplum olarak ekolojik etiketlemenin öneminin basite alınmayacak kadar çok olduğu bilinmeli ve gerek tüketici gerekse üreticiler kendilerine düşeni yapmalıdır.

Önemi göz ardı edilmeyecek derecede büyük olan ekolojik etiketlemenin etkisi günden güne artmaktadır. Çünkü günümüz insanının çevre ve insan sağlığı yönündeki tutumu ekolojik etiketlemeyi vazgeçilmez unsur yapacaktır. Gelecek nesilleri düşünen bireyler bu etiketli ürünlere rağbet edeceklerdir. Firmalar açısından da dünya pazarlarında kendini göstermeleri için bu etiketleri kullanmaları gerekecektir.

Hızla değişmekte olan dünyada çevreye saygı göstermeyen, çevreci mal ve hizmet üretim metotlarını uygulamayan organizasyonlar pek çok alanda sürdürülebilirliklerini elde edemeyeceklerdir. ISO 14001 ve AB Eko Etiketleme çalışmalarından yararlanacak olanlar sadece tüketiciler ve firmalar değil, bütün toplumdur (Çaça, 2016: 208).

Gıda sektörüne damga vuran lazer etiketleme uygulaması üzerine işletmeler çalışmalar yapmalı böylece hem tasarruf sağlayacaklar hem de ambalajların çevreyi kirletmesinin önüne geçilecektir. Lazer etiketleme ile de gerek ambalajlamadaki maliyete gerek çevre kirliliğine neden olması gibi birçok olumsuzluğun önüne geçilmektedir. Ekolojik etiketlemenin ve lazer etiketlemenin ne kadar önemli olduğu üzerine çalışmaların ve eğitimlerin artırılması birey, toplum, işletmeler ve ileriki nesiller bakımından çok önemlidir.

KAYNAKÇA

Başaran Alagöz, S., (2007). Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi, ISSN:1694 – 528X Sayı: 11, ss.7-8-10.

Bozkurt, A., ve Dücan, E., (2018). Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, ss. 69.

Çaça, A., (2016). ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartları İle Avrupa Birliği Çevre Etiketi ve Aralarındaki İlişki: Türkiye'deki Uygulamalar. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman. ss.170-207-208.

Oflaç, B. S., Göçer A., (2015). Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17 (2015): 216 – 228 ss.221.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.skdturkiye.org (E.T.20.10.2018)

https://www.digitaltalks.org/2017/02/14/lazer-ile-islenmis-meyve-sebzeler-plastik-etiket-ihtiyacini-ortadan-kaldiriyor/ (E.T.21.10.2018)

http://www.yeniisfikirleri.net/meyve-ve-sebzeler-lazer-ile-etiketleniyor/ (E.T.21.10.2018)

https://www.isvecgundemi.com/saglik/isvec-sebze-ve-meyveye-cevreci-etiket-h8786.html (E.T.21.10.2018)

https://www.euronews.com/2017/02/21/swedish-supermarket-chain-ica-tattoos-its-fruit-and-veg (E.T.22.10.2018)

http://www.teknokulis.com/haberler/internet/2017/01/19/ambalajlara-elveda-sebze-ve-meyvelerde-lazer-etiket-donemi (E.T.22.10.2018)

KAMU HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME BAĞLAMINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

Mustafa Kemal YAVUZYİĞİT[1], Burcu GÜVENEK[2]

[1-2]Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Konya / Ankara

Öz: Bu yayının birinci bölümde konu genel hatlarıyla ele alınmıştır. İkinci bölümde temel kavramlar açıklanarak kamu harcamalarının sınıflandırılması yapılmıştır. Bu sınıflandırmada kamu harcamalarının türlerinin her biri ayrı başlık altında gösterilmiştir. Üçüncü bölümde, ekonomik büyüme kavramı ve tanımı üzerinde durulmuştur. Daha sonra ekonomik büyümenin niteliği ve unsurları ele alınmıştır. Ekonomik büyüme kavramı üzerinde genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra ekonomik büyüme kavramının tanımı, büyümenin belirleyicileri, büyümenin ölçülmesi ve büyüme teorilerinin tarihsel gelişim içerisinde nasıl şekillendiği ele alınmış ve açıklanmıştır. Bu bölümde ekonomik büyüme teorileri içsel büyüme ve dışsal büyüme teorileri olarak ikiye ayrılmıştır. Dördüncü bölümde ise kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen uygulamaların sonuçları yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, ilk olarak kamu harcaması ve ekonomik büyüme ilişkisini daha önce test eden çalışmalardan oluşan literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taramasında çalışmalar ayarı ayrı incelenmiş ve sonuçları bir tablo halinde gösterilmiştir. Kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ekonomi literatüründe farklı iktisadi yaklaşımlar ve teoriler tarafından incelenmiş, araştırılmış ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmadaki amaç ise, Türkiye'de kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönünün bulmaktır. Bu amaçla konu önce teorik yönleriyle ele alınmış ve daha sonra da kamu harcamaları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki, çeşitli çalışmaların sonuçları incelenerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Harcaması, Ekonomik Büyüme, Türkiye

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Ekonomi literatüründe devletin faaliyetleri ve varlığı konusunda temel iki farklı görüş söz konusudur. Bu görüşlerden birincisi Klasikler'in devletin ekonomik faaliyette bulunmaması gerektiğini savunan görüşüdür. Aksi halde devletin ekonomik yaşama müdahalesinin ekonominin genel dengesini bozacağını savunurlar. İkinci görüş ise 1930'lu yıllarda ortaya çıkan Keynesyenler'in görüşüdür. Keynesyenler, devletin maliye politikaları ile ekonomik düzene müdahale etmesi gerektiğini savunurlar. Devletin ekonomiye müdahalesi, gerçekleştirdiği kamu harcamalarının miktarıyla ortaya koyulur. 1930'lu yıllardan günümüze kadar Keynesyen politikalar ile birçok ekonomide devletin rolü zamanla artmıştır. Kamu harcamalarının artışı, devletin ekonomideki rolünün arttığını göstermektedir.

Klasik iktisadi görüş düşünülecek olursa, kamunun ağırlığının ekonomideki payının sürekli artması harcamaların verimliliğini ve etkinliğini azaltacağından, ekonomik büyüme hızı da yavaşlayacaktır. Bu durum, büyük oranda kamunun etkin olmayışından, ayrıca düzenleyici faaliyetlerin sisteme çok fazla bir maliyet yüklemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca yanlış uygulanan siyasi politikaların varlığı göz önüne alındığında, sistemin verimliliği zamanla azalmaktadır (Işık ve Alagöz, 2005:64). Bu durumun tersine, Keynesyen görüşe göre; kamunun bir ekonomi için itici güç olduğu; yatırımların gerçekleştirilmesi, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında çok önemli bir payının olduğu söylenebilir (Ram, 1986:191). Bu iki zıt düşünceye bakıldığında, kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasında sıkı bir ilişki vardır; fakat birinde kamu harcamaları ekonomik büyümeyi engellemekte, diğerinde ise artırmaktadır.

KAMU HARCAMALARI

Kamu harcamaları, kamu ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliği neticesinde meydana gelmiş bir tanımdır (Çelebi,1994:1). Kamunun üstlendiği misyonun önemli bir bölümü devleti bir takım harcamalara zorlar. Devlet kamusal ihtiyaçları giderilmesi için bazı hizmetlerden faydalanması, bir takım malları kullanması gerekmektedir. Örneğin, adalet hizmetlerini gerçekleştirebilmesi için hakim, savcı, katip, yazıcı ve mübaşir gibi kişilerin hizmeti satın alınacak; yine adalet hizmetlerinin sunulması için binalar, araçlar, malzemeler vb. ihtiyaçları giderilecektir (Uluatam,1991:211).

Kamu harcamalarındaki değişme ve gelişmelerin takip edilmesi, hangi alanlarda azalış veya artış içinde olduğunun ortaya koyulması, sağlıklı bir sınıflandırma yapmak ile mümkündür (Uluatam,1991:149). Pek çok fayda sağlayan bu sınıflandırma yöntemi literatürde farklı türlerde yapılabilmektedir. Ekonomik ayrıma göre sınıflandırma; cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamalarıdır. İdari ayrıma göre sınıflandırma; kamu kurum ve kuruluşlarının idari yapısına uygun sınıflandırılması esasına göre yapılır. Fonksiyonel ayrıma göre sınıflandırma; genel hizmet harcamaları, adalet ve yargı harcamaları, savunma harcamaları, alt yapı harcamaları, eğitim harcamaları ve sağlık harcamalarıdır.

Tablo I. Türkiye'de Yıllara Göre Kamu Harcamaları

	Türkiye'de Yıllara Göre Kamu Harcamaları (Bin TL)			
Yıl	Cari Harcamalar	Yatırım Harcamaları	Transfer Harcamaları	Toplam Harcama
2000	20.746.265	5.701.974	35.150.606	61.598.846
2001	31.351.549	8.497.927	62.779.477	102.628.953
2002	48.865.611	12.783.918	84.617.848	146.267.377
2003	62.946.989	13.083.796	103.398.598	179.429.382
2004	76.019.119	13.558.257	109.251.535	198.828.911
2005	86.873.043	18.774.876	108.471.976	214.119.894
2006	110.346.510	22.445.588	120.650.757	253.442.854
2007	126.339.296	26.737.363	132.047.070	285.123.729
2008	149.059.007	32.300.167	147.353.888	328.713.062
2009	168.771.365	31.404.519	181.793.743	381.969.627
2010	187.871.495	37.544.859	197.317.495	422.733.849
2011	215.946.458	43.322.235	217.801.280	477.069.974
2012	247.773.863	49.811.475	252.808.304	550.393.642
2013	281.603.388	65.775.217	289.642.529	637.021.133
2014	314.569.354	66.916.353	320.381.594	701.867.302
2015	357.606.845	81.101.004	362.823.975	801.531.824
2016	426.498.619	91.415.838	422.554.438	940.468.895
2017	480.106.167	115.055.656	490.331.114	1.085.492.937

Tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye'de son 17 yılda gerçekleştirilen kamu harcamaları gösterilmiştir. Yıllara göre bakıldığında her geçen yıl bir önceki yıla göre kamu harcamaları artmıştır. Toplam harcamalar arasında en büyük pay transfer harcamalarına yapılırken en az harcama yatırım harcamalarına gerçekleştirilmiştir.

Tablo II. Türkiye'de Yıllara Göre Kamu Harcamalarının GSYH'ya Oranı

	Genel Devlet Toplam Kamu Harcamaları (GSYH'ya Oran)			
Yıllar	Cari Harcamalar	Yatırım Harcamaları	Transfer Harcamaları	Toplam Harcama
2000	12,16	3,34	20,60	36,09
2001	12,77	3,46	25,58	41,82
2002	13,60	3,56	23,55	40,70
2003	13,45	2,80	22,09	38,34
2004	13,17	2,35	18,93	34,46
2005	12,89	2,79	16,10	31,78
2006	13,98	2,84	15,29	32,11
2007	14,35	3,04	15,00	32,38
2008	14,98	3,25	14,81	33,04
2009	16,89	3,14	18,19	38,23
2010	16,20	3,24	17,01	36,44
2011	15,49	3,11	15,62	34,21
2012	15,79	3,17	16,11	35,06
2013	15,56	3,63	16,00	35,20
2014	15,39	3,27	15,67	34,33
2015	15,29	3,47	15,51	34,27
2016	16,35	3,50	16,20	36,05
2017	15,45	3,70	15,78	34,94

Yukarıdaki tabloda yıllara göre Türkiye'de gerçekleştirilen kamu harcamalarının GSYH'ya oranları verilmiştir. Bu oranlar yıllara göre farklılık göstermekle beraber en büyük paya sahip olan transfer harcamalarının GSYH içindeki payı büyüktür. Yine en düşük paya sahip olan harcama türü ise yatırım harcamalarıdır. 2008 krizi döneminde kamu harcamalarında kısmen oransal olara düşüş olmuştur.

EKONOMİK BÜYÜME

Ekonomik büyüme, bir ülkede yaratılan ulusal gelirin bir dönemden diğer döneme kişi başına düşen gelirin artmasını ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, kişi başına düşen gelirin/miktarın, bir yıldan diğer yıla olumlu yönde artış gösteren ölçeği göstermektedir. Ya da ekonominin reel çıktı düzeyinde zaman içinde ortaya çıkan

artış olarak da tanımlanır. Bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarının zaman içerisinde artış göstermesine iktisadi büyüme ya da ekonomi büyüme denir.

Şekil I. Ekonomik Büyüme ve Temel Kavramlar

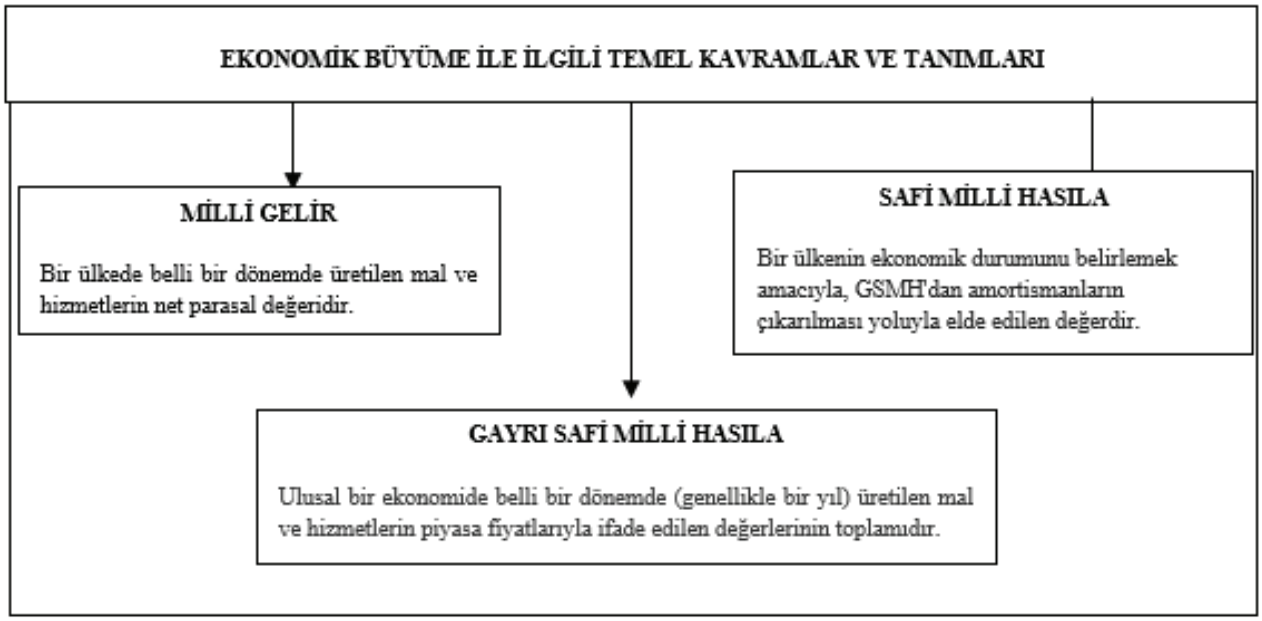

Tablo III. Türkiye'de Ekonomik Büyüme Oranları

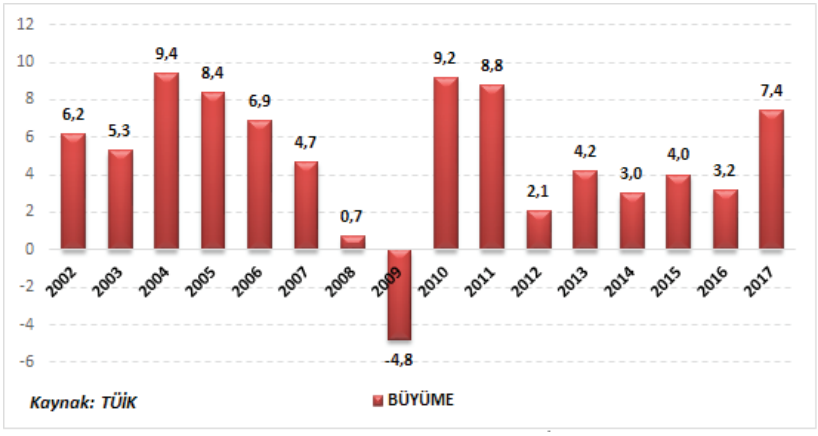

Yukarıdaki tabloda Türkiye'de 2002 – 2017 yılları arasında gerçekleşen ekonomik büyüme oranları görülmektedir. Yıllara göre bu oranlara baktığımızda her yıl farklı bir büyüme kaydedilmiştir. Konjonktürel olarak dalgalanmalar görülmektedir. Özellikle kriz dönemleri ve sonraki yılda çok düşük büyüme kaydedilmiş hatta eksi haneli rakamlarda büyüme gerçekleşmiştir. Örneğin 2008 krizi sonrası Türkiye'de – 4,8 oranında bir bü-

yüme gerçekleşmiştir. Ekonomi daralmıştır. Arzu edilen durum ise her yıl düşük bile olsa istikrarlı bir büyüme kaydetmektir. Ekonomik büyümenin belirleyici faktörleri; teknolojik ilerleme, sermaye yatırımları, emek miktarı ve kalitesi, güven ve beklentiler, doğal kaynaklardır.

Şekil II. Ekonomik Büyümenin Faydaları

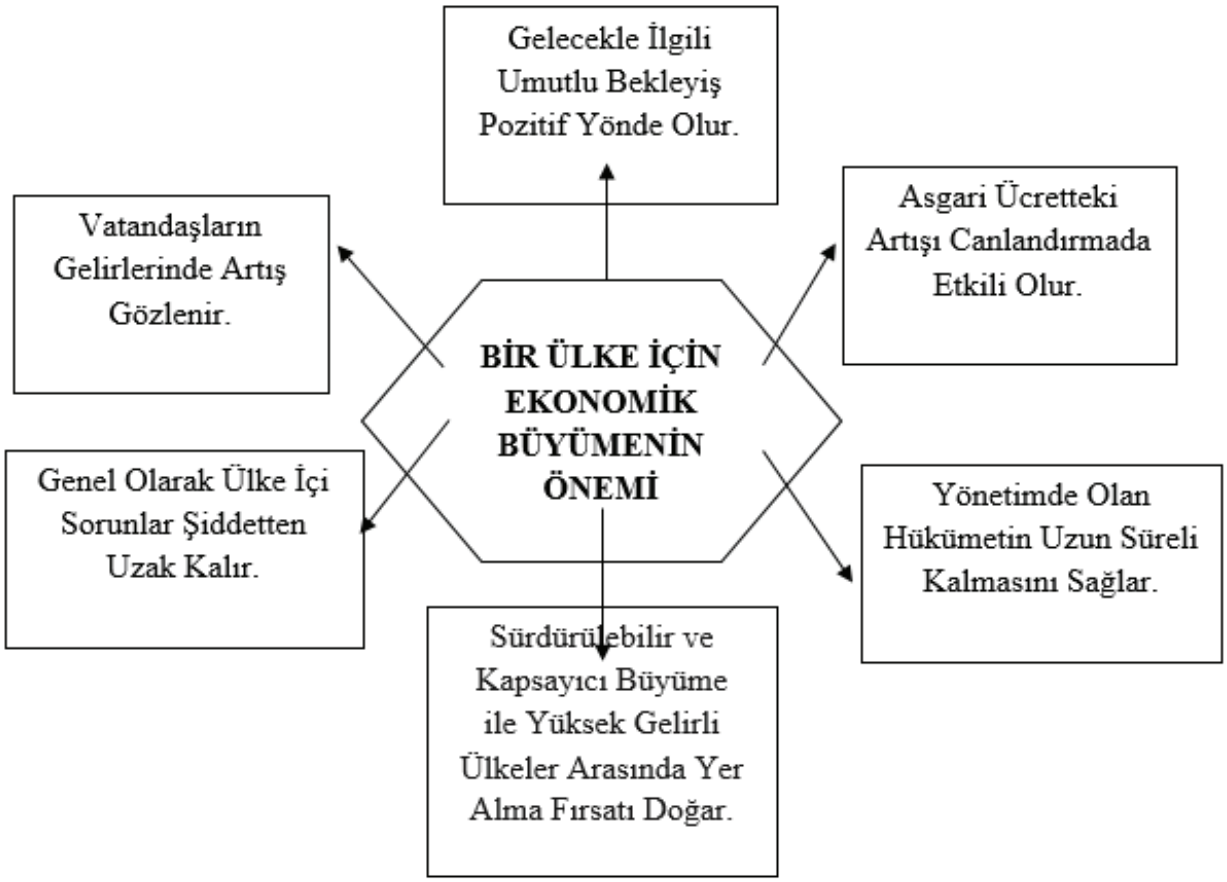

KAMU HARCAMALARI ve EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

İktisat literatüründe kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin önemini Alman iktisatçı Adolph Wagner ortaya atmıştır. Wagner, bu önemi "Wagner Yasası" olarak belirtmiştir. Bu yasanın temel analizi, kamu harcamalarındaki artış hızını göstermektir. Bir başka ifadeyle kamu harcamalarının milli gelirden daha hızlı artış gösterdiğini, öte yandan bu harcamaların GSMH içindeki payının da zamanla arttığını göstermektir.

Şekil III. Wagner Yasası'nın Kamu Harcamalarına ve Ekonomik Büyümeye Etkisi

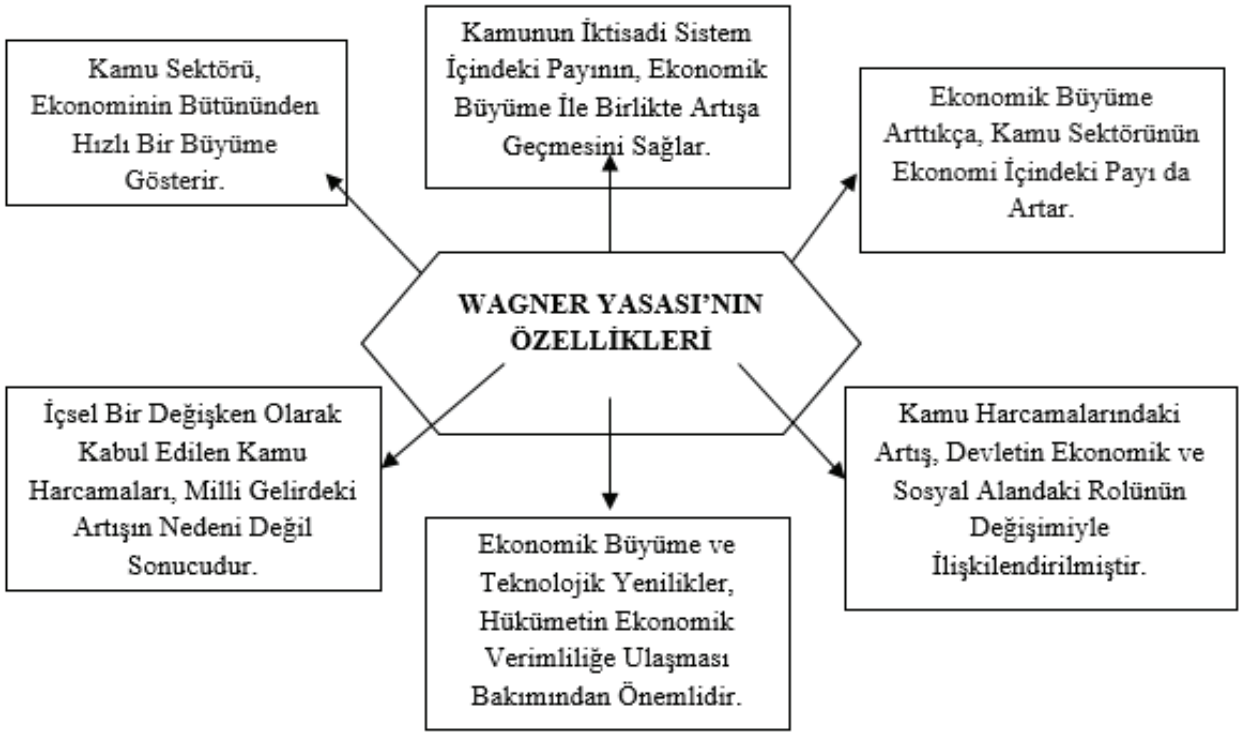

Kamu harcamaları üzerinde sadece Wagner çalışma yapmamıştır. Wagner, bu çalışmaların öncüsü olarak ortaya çıkmıştır. Wagner'den sonra yapılan temel bazı çalışmalarda da kamu harcamalarının zaman içerisinde daima arttığı yönünde olmuştur. Bu vakaya örnek olarak İngiltere verilebilir. 1890-1960 yılları arasında kamu harcamalarındaki artışın kademeli bir gelişme/büyüme kaydettiğini Peacock ve Wiseman gibi İngiliz maliyeciler ileri sürmüşler. Maliyeciler, "sıçrama etkisi" teorisini/tezini ortaya koyarak bu görüşlerini ifade etmişlerdir. (Cullis and Jones, 1992: 385).

Sıçrama etkisi teorisini, kamu harcamalarının giderek merkezileşmeye başladığı bir görüşü kabul etmektedir. Savaş veya diğer olağanüstü durumlarda, kamu harcamalarının sıçrama yaptığını, olağanüstü dönem bittikten sonra ise, bu harcamaların azalmadığını, aynı düzeyde devam ettiğini göstermektedir. Bu gelişmeler ışığında Peacock-Wiseman, 1890-1955 yıllarını kapsayan bir araştırma yapmış ve Wagner Yasası ile test edip, yasanın geçerliliğini ispatlamışlardır (Musgrave and Musgrave, 1976: 5-8).

Tablo 4. Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi İle İlgili Literatür

YAZAR VE YAYIN YILI	ÇALIŞILAN DÖNEM VE ÜLKE	KULLANILAN YÖNTEM	SONUÇ
Ram (1986)	115 Ülke 1950-1980	Panel Veri Seti Teknik	Ülkelerin %60'ında Wagner kanununu doğrular yönde sonuçlanmış.
Mann (1980)	Meksika 1952-1976	EKK Yöntemi	Wagner Kanunu"nu destekleyici yönde sonuçlara ulaşılmıştır.
Peacock-Wiseman (1961)	İngiltere 1890-1955	Peacock Wiseman Modelini ve Granger nedensellik	Wagner Yasası"nın İngiltere için geçerli olduğu sonucunu bulmuşlardır.
Terzi (1998)	1938-1995	Basit Regresyon, Eş-bütünleşim	Bulgular Wagner Yasası"nın geçerliliğini ortaya koyucu, destekleyici niteliktedir.
Uysal ve Mucuk (2009)	1980-2006	Johansen-Juselius Eş-bütünleşme	Sonuç; Keynes hipotezini desteklemektedir.
Yüksel ve Songur (2011)	1980-2010	Eş-bütünleşme testi ve Granger Nedensellik	Keynes hipotezini desteklemektedir.

SONUÇ

Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasında ilişkiyi ortaya koyabilmek için birinci bölümde kamu harcamaları, ikinci bölümde ekonomik büyüme ve üçüncü bölümde ise bu iki bileşen arasındaki ilişki ele alınmıştır. Ayrıca kamu harcamalarındaki artışın nedenleri araştırılmıştır. Kamu harcamalarındaki artışın nedenini ekonomik büyümeden kaynaklandığını savunan Wagner Kanunu ve diğeri ise; kamu harcamalarının artmasından dolayı ekonomik büyümenin gerçekleştiğini savunan Keynes Hipotezi ayrı ayrı ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye'de kamu harcamalarını ve ekonomik büyüme rakamlarını gösteren tablolar verilmiş ve yorumlanmıştır. Bu tablolardan hareketle ekonomik büyüme ve kamu harcamaları arasında dönemlere göre nasıl bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur.

Elde edilen bulgular sonucunda; Türkiye'nin çeşitli yıllarda liberalleşme politikaları ve bunun sonucunda özelleştirmeler ile ekonomi içerisindeki kamu harcamalarının ve kamunun payının azaltılması amaçlanmasına rağmen, kamu harcamaları uygulanan politikaların aksine artmaktadır. İşte kamu harcamalarındaki artışın,

Wagner Kanunu'nun öne sürdüğü gibi ekonomik büyümede meydana gelen artıştan kaynaklandığı söylenilebilir. Bu sonuca dayanarak, kamu harcamalarının Keynes Hipotezinin öne sürdüğü gibi ekonomik büyümede önemli bir rol oynamadığı için ekonomi politikası aracı olarak kamu harcama politikalarını kullanmanın uygun olmadığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Orhaner, E., (2007). *Kamu Maliyesi*. Siyasal Kitabevi, Ankara.

Cullis, J., et al., (1992). Public Finance and Public Choice, England, McGraw-Hill Book Company: 385.

Musgrave, R.R., et al., (1976). Public Finance in Theory and Practice, Second Ed., Tokyo, Kosaido Printing: 7.

Yaraşır, T., Zeren, F.Z., (2017). "Türkiye'de Kamu Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Asimetrik Nedensellik Testi İle Analizi", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2.

Çelebi, F., (1994). Türkiye'deki Kamu Harcamalarının Genel Bir Değerlendirilmesi ve Ekonomi Üzerine Etkileri. *T.C Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını,* Ankara, ss.1.

Ram, R., (1986). "Gowerment Size and Economic Growth: a New Framework and Some Evidence From Cross – Section and Time Series Data", American Economis Review, 76,191-203

Işık, N., Ve Alagöz, M., (2005). " Kamu Harcamaları ve Büyüme Arasındaki İlişki", Erciyes Üni. İİB Fakültesi Dergisi, Sayı:24, 64

Uluatam, Ö., (1991). Kamu Maliyesi. İmaj yayınevi, Ankara.

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA DÎVÂNI'NIN FESÂHAT BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Burçin KENAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale / Türkiye

Öz: Sözün güzel, doğru, yerinde ve zamanında söylenmesi anlamına gelen belâgat, Kur'ân-ı Kerîm'in daha iyi anlaşılıp anlamlandırılması gayesiyle önce İslamî bir ilim dalı olarak gelişmiş; ancak zamanla edebî eserleri de içine alacak şekilde kapsamını genişletmiştir. Meânî, beyan ve bedî olmak üzere üç kısma ayrılan belâgat ilminde öncelikli şart fesâhattir. Çünkü belâgatta cümlenin bütününden elde edilen manaya bakılırken fesâhat, bu cümleyi oluşturan kelimeleri tek tek ele alıp inceler. Yani bir ibarenin beliğ olabilmesi için öncelikle onu oluşturan parçaların fesâhat açısından kusursuz olması gerekir. Fasih bir sözde ise tenâfür-i kelimât, tenâfür-i hurûf, kıyasa muhalefet, lafzî ta'kid, manevî ta'kid, tekrar sıklığı, za'f-ı te'lîf, garâbet, tetâbu-i izâfât gibi kusurların olmamasına özen gösterilir. Dîvân edebiyatı geleneğinde şiirlerin şekil ve mana bakımından kusursuz olması hedeflendiği için belâgat ilminin kurallarına daima dikkat edilmiştir. Ancak şiirlerinde manadan ziyade söyleyiş mükemmelliğine önem veren şairlerde bu dikkatin daha da ön plana çıktığı görülür. 17. yüzyılda yaşayan Şeyhülislam Yahya, şiirde söyleyiş mükemmelliğinin esas olduğu klasik üsluba bağlı bir şairdir. Bâkî'den sonra bu üslubun en başarılı temsilcisi olarak kabul edilen Şeyhülislam Yahya'nın şiirlerinin şekil hususiyetlerinin tespit edilebilmesi için öncelikle söz konusu şiirlerin fesâhat bakımından incelenmesi gerekir. Bu amaçla çalışmamızda Şeyhülislâm Yahya Divanı'ındaki şiirler, fasih bir sözde aranması gereken özellikler dikkate alınarak incelenmiş; şiirlerdeki fesâhat kusurları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şeyhülislâm Yahya, Belâgat, Fesâhat

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Sözlük anlamı "açık seçik berrak bulunmak, saf ve halis olmak" anlamlarında olan fesâhat, bir belâgat terimi olarak kelimelerin telaffuzunda akıcılık ve manasında açıklık olmayı gerektirir. Yani sözün anlaşılır ve kusurlardan uzak olmasıdır. Bir sözcüğün fasih olabilmesi için öncelikli şart fesâhattir. Bir ibârenin veya ifadenin fasih olabilmesi için anlam, âhenk ve söyleyiş bakımından kusursuz olması gerekir.

Dîvân edebiyatı geleneğinde klasik üslupla yazan şairler şiirselliğe önem vermişlerdir. 17. yüzyılda yaşayan Şeyhülislâm Yahyâ Klasik üsluba bağlı bir şairdir. Şiirlerinin şekil özelliklerinin belirlenebilmesi için öncelikle şiirlerin fesâhat bakımından incelenmesi gerekir. Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı'nda bulunan fesâhat kusurları şunlardır:

1. Kelimenin Fesâhati

a. Kelimede Söyleyiş Güçlüğü (Tenâfür-i Hurûf)

Benzer seslerin art arda gelmesi ile kelimenin söylenişinde telaffuz güçlüğü meydana gelmesidir. Şeyhülislâm Yahya Dîvânı'nda bu duruma az rastlanılmaktadır.

Bir dilde ki 'aşkın odı ola peydâ

Hâşâ ki sivâ yanmaya ***hâşakâsâ*** (G.1/1)

"hâşakâsâ" kelimesinde birden fazla uzun a olduğu için kelimenin telaffuz edilişi güçleşmiştir.

Vasf eylemenüz ***mey-kedede*** *fushat-ı bâgı*

Gâyet sıkılur gûşe-nişînân-ı harâbât (G.38/4)

"meykedede" sözcüğünde –kede yer eki getirilerek daha sonra bulunma hâl eki olan –de alınmış böylece sözcüğün telaffuzunda sıklet meydana gelmiştir.

Taht-ı ***zümürrüdînine*** *geçdükde şâh-ı gül*

Yahyâ işidesin nice feryâd ider hezâr (G.50/5)

"zümürrüdînine" kelimesinin telaffuzunun zor olması sebebiyle ahenk bozulmaktadır.

Mülâyim itmez ise yâri gelmesün hattı

Safâ bağışlamayan ***sebzezârdan*** *ne biter (G.51/2)*

"sebzezâr" kelimesinde benzer sesler art arda geldiği için ahengi bozmaktadır.

Elümde şîşe-i rengîn pür mey la 'l-i nâb-âsâ

Gözümde katre katre eşk-i ter dürr-i ***hoş-âb-âsâ*** (G.7/1)

b. Kelime Yapısında Kuralsızlık (Kıyasa Muhalefet)

Sözcüğün dil kurallarına aykırı olarak kullanılmasıdır. Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı'nda en çok bu kusur işlenmiştir fakat Yahya'nın Dîvânı'nda görülen şekk, hatt, kadd gibi kelimeler vezin gereği şeddesiz okunduğu için buradaki fesâhat kusurları dîvân şiirinde kullanılan genel kusurlardır.

*Mu'înündür cemî'-i evliyâ bî-****şek*** *ider himmet*

İmâm-ı A'zam u şeyh-i mu'azzam Kutb-ı Geylânî (K.5/4)

"şekk" sözcüğü beyitte vezni sağlamak için şeddesiz yani kısa okunmuştur.

Bir bahr imiş ey `âşık-ı şeydâ dil-i zârun

Anda bulunurmuş ***dür****-i nâ-yâb-ı mahabbet* (G.30/3)

"dürr" sözcüğü beyitte şeddesiz okunarak kıyasa muhalefet edilmiştir.

Kad *çeküp gün-be-gün olmakda bülend ü mevzûn*

Nahl-i gül var ise ol serv-i dil-ârâya çeker (G.74/2)

"kadd" sözcüğü vezin gereği şeddesiz okunmuştur.

Aşûb u fitendür ***hat*** *u hâlün senün ey mâh*

Ol gamze-i hûn-rîz ise bir hışm-ı Hudâdur (G.78/2)

"hatt" sözcüğü şeddesiz okunarak kıyasa muhalefet edilmiştir.

Yahyâ'yı ***nola*** *eylesen ey şâh `iyâdet*

*Bî-tâb yatur pi*ş*ter-i hicrânuna düşdi* (G.425/5)

"ne ola" sözcüklerinde ses düşmesi yapılarak vezin gereği kıyasa muhalefet yapılmıştır.

Rûy-mâl ola müyesser o ***kef****-i pâya diyü*

Nice yıl râh-güzârında yüzüm hâk itdüm (G.249/2)

"keff" sözcüğü vezin gereği şeddesiz okunarak kıyasa muhalefet yapılmıştır.

Görür her şeb işiginde dimez bir kerre ol âfet

Nic'oldun *derd-i zülfümle nedür hâl-i* perîşânun (G.209/4)

Zülfinde cây-ı dil olan ol zülf-i ham-be-ham

Bir âşiyânedür ***k'ola*** *âbâd-ı `andelîb* (G.17/4)

c. Kelimede Anlaşılma Güçlüğü (Garabet)

Zaman içerisinde dilde kullanımdan düşmüş olan arkaik kelimelerin ve lafızların kullanılmasıdır. Alışılmamış ve anlamı açık olmayan kelimeler de bu gruba girmektedir. Şâirin kullandığı kelimeler anlamı açık ve bilinen kelimelerdir. Bu sebeple Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı'nda bu kusura ras̱tlanmaz.

2. Söz Diziminin (Kelâmın) Fesâhati

a. Söz Diziminde Söyleyiş Güçlüğü (Tenâfür-i Kelimât)

Tek başına fasih olan sözcüklerin bir araya geldiklerinde oluşan telaffuz güçlüğüdür. Şâirin âhengi sağlamada benzer seslerden oluşan veya bir araya geldiklerinde telâffuzu zor olan kelimeleri art arda kullanmıştır. Şeyhülislâm Yahyâ'nın şiirlerinde bu kusurun örneklerine zaman zaman ras̱tlanılmaktadır.

Anun aslıdur ***habb-ı hubb-ı Hudâ***

Ki andan zuhûr itdi tâk-i rızâ

"habb-ı hubb-ı Hudâ " kelimelerinde "b" ve "h" seslerinin art arda gelmesi söz dizimine sıklet vermiştir.

Gonceyi servi sana teşbîh ider her bî-edeb

Hep ***sükûtunla sükûnundur*** *ana cânâ sebeb*

"sükûtunla sükûnundur" kelimelerinde benzer sesler art arda geldiği için telaffuzu zorlaştırmıştır.

Hatt ile virildi sana ey ***mâh melâhat***

Dîvân-ı şeh-i hüsnde var anı berât it (G.24/2)

"mâh melâhat" kelimelerinde benzer sesler tekrarlandığı için telaffuz güçlüğü oluşturmaktadır.

Câme-i gülgûn ile olmuş o ***şeh eşheb****-süvâr*

San nesîm-i subh ile gül-berg-i ra`nâdur gider (G.79/3)

"şeh-eşheb" sözcüklerinde "h" ve "ş" sesleri telaffuzu güçleştirmiştir.

Hüsn kim gâliye vü gâzeden imdâd ister

Istemez dil anı bir hüsn-i ***Hudâ-dâd*** *ister* (G.85/1)

"Hudâ-dâd" sözcüklerinde "â" ve "d" sesleri söyleyiş güçlüğü meydana getirmiştir.

Kâmet-i ***bâlâ belâ****sıyla çakışdırmak olur*

Gussa-i dûr u dırâz zülfi bî-endâzedür (G.86/2)

"bâlâ-belâ" sözcüklerinde benzer seslerin peş peşe gelmesi söyleyiş güçlüğünü doğurmuştur.

Bir âhen-i ***serd idi dil*** *âşık degülken şimdi ol*

Dükkân-ı âhengerdeki kânûn-ı sûzân kendidür (G.64/2)

b. FSöz Diziminde Kuralsızlık (Za'f-ı Te'lîf)

Sözde eksik veya fazla kelime bulunması, fiillerin zamanları arasında uyumsuzluk olması, Farsça kurala göre yapılan terkiplerde sıfat/mevsuf uyumsuzluğunun olması, adedi belli olan şeylere çokluk ekinin getirilmesi başlıca sebeplerdir. Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı'nda bu kusura zaman zaman rastlanılmaktadır.

Birbirine ***girdiler*** *tolâblarla* ***âblar***

Ablar gâlib olınca ***döndiler dolâblar*** *(G.100/1)*

"tolâblar"*ve*"âblar" sözcüklerini niteleyen eylemler olan "girdiler" *ve* "döndiler" çoğul eki alarak söz dizimin-de kuralsızlık meydana getirmiştir.

Ey melâhat bahri ol nâfi sabâ vasf itmese

Ugramazlardı *göbek burmasına* ***gird-âblar*** (G.100/2)

"gird-âblar" sözcüğünü karşılayan "uğramazlardı" eylemi çoğul eki alarak söz diziminde kuralsızlık oluştur-muştur.

Mâni' oldı hâb-ı nâza diyü gül açılmamış

Incinilmez *bülbül-i şeydâya mu'tâdı budur* (G.111/2)

"incinilmez" sözcüğü edilgen çatı eki alarak özne-yüklem uyumsuzluğu meydana getirmiştir.

Bin şevk ile ol kâmet-i mevzûna yetişdük

Ammâ nidelüm ***bir iki şeftâlûlerün*** *yok* (G.186/4)

Beyitte adedi belirtilmiş olan "şeftâlû" kelimesine çokluk eki de getirilerek söz diziminde kuralsızlık meydana gelmiştir.

c. Zincirleme Ad Tamlaması (Tetâbu-i İzâfât)

Farsça kurala göre kurulan tamlamalarda üçten fazla sözcüğün birbirine izâfeti, Türkçe kurala göre kuru-lan tamlamalarda ise ikiden fazla sözcüğün birbirine izâfeti genellikli fesâhati bozar. Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı'nda bu kusura çok rastlanılmaktadır.

Gül hurrem oldı nagme-i bâd-ı bahâr ile

Açıldı ***gonce-i dil-i nâ-şâd-ı andelîb*** (G.17/2)

Beyitte geçen "gonce-i dil-i nâ-şâd-ı andelîb" Farsça bu tamlama dört kelime içerdiğinden ifadeyi ağırlık ver-miştir.

Sümm-i semend-i Hazret-i Sultân *Ahmed'e*

Müştâk-ı rûy-mâl idi hakkâ ki şeyh u şâb (G.18/4)

Beyitte "sümm-i semend-i Hazret-i Sultân" tamlamasında tetâbu-i izâfât vardır.

Kaldı ***nukûd-ı eşk-i ruh-ı zerd*** *geçmeden*

Gitdi revâcı dirhem u dînârı bozdılar (G.75/4)

"nukûd-ı eşk-i ruh-ı zer" tamlaması dört sözcükle kurulduğu için ifadeye ağırlık vermiştir.

Âb-ı revân-ı hançer-i hûn-rîz-i yâr *ile*

Güller bitürdi hurrem olup yine bâg-ı dil (G.218/4)

"âb-ı revân-ı hançer-i hûn-rîz-i yâr" beş sözcükten oluştuğu için ifadeye ağırlık vermiştir.

Nice benzer bu hazef-pâreleri Yahyâ'nun

Dür-i pâkîze-i nazm-ı şeh-i 'âlî-şâna (G.341/5)

Beyitte geçen "dür-i pâkîze-i nazm-ı şeh-i 'âlî-şân" Farsça tamlama beş sözcükten meydana geldiğinden tetâbu-i izâfât yapılmıştır. Aynı zamanda "dürr" kelimesi vezin gereği şeddesiz yani "dür" şeklinde yazılarak kıyasa muhalefet edilmiştir. Böylelikle bir beyitte iki kusur birden görülmektedir.

Anlamaz keyfiyyet-i hâl-i dilüm hüşyâr olan

Mest-i câm-ı bâde-i bezm-i elest *anlar* beni (G.390/3)

"mest-i câm-ı bâde-i bezm-i elest" beş kelimeden oluştuğu için anlatıma ağırlık vermiştir.

Gerçi merhemdür nigâh-ı lutfı yârün yârâna

Sanma ammâ ***zahm-ı tîg-i gamze-i câdû*** *biter* (G.71/4)

d. Söz Diziminde Anlaşılma Güçlüğü (Ta'kid)

Metindeki ifadelerin anlaşılmaması ve anlam kapalılığıdır. Cümle unsurlarının yerinde kullanılmaması, cümlenin hatalı kuruluşu (lafzî ta'kid) söz diziminin anlaşılmasını zorlaştırır. Cümle doğru sıralanmış olsa bile anlatılmak istenen düşünce, söz söyleyenin maksadını karşılamayan kusurlar bulunduruyorsa manevî ta'kid olarak adlandırılır. Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı'nda bu kusura sık sık rastlanılmaktadır.

Yine hükmüni virdi ol mül yine

Yine rûy-ı bâg oldı gül gül yine

Beyitte geçen "yine" sözcüğü hem başta hem de sonda kullanılarak anlam kapalılığına sebebiyet vermiştir. Bu yüzden lafzî ta'kid bulunmaktadır.

Heybet-i aşk urdı Yahyâ agzına mühr-i sükût

Yâr bildi hâlini takrîre hâcet kalmadı (G.398/5)

Beyitte ilk mısrada geçen "heybet-i aşk" ve "mühr-i sükût" tamlamalarında öznenin belirsiz olması anlamda kapalılığa sebebiyet vermiştir. Bu yüzden lafzî ta'kid bulunmaktadır.

Dün neydi cevânân ile meydân-ı harâbât

Bâzîçe-i tıflân idi pîrân-ı harâbât (G.27/1)

Beyitte geçen "bâzîçe-i tıflân" ve "pîrân-ı harâbât" tamlamalarında öznenin belirsiz olması sebebiyle lafzî ta'kid yapılmıştır.

Pertev-i ruhsâr-ı sâkî şu`le-i câm-ı şarâb

`Ayşa âgâz eyle Yahyâ geçmeden meh-tâblar (G.100/5)

Her zamân sûz-ı fîrâk olmaz visâl irdi açıl

Âlem-i aşkun da ey Yahyâ kışı var yazı var (G.102/5)

İnen üstüne düşme `andelîbâ münharîf itme

Ki şöyle nâzük oldı nahl-i gül kim bergi bâr oldı (G.391/3)

Aks-i müjgân ile ey dil-ber-i şîrîn-harekât

Sanurum ruhlarun i'râb konulmuş âyât (G.26/1)

AMAÇ

Dîvân edebiyatı geleneğinde şiirin şekil ve mana bakımından kusursuz olması gerekmektedir. Şiirlerinde manadan çok şiirselliğe yani ahenge önem veren şairler daima belâgat ilminin kurallarına dikkat etmişlerdir. Bu çalışmamızda amaç Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı'nı fesâhat bakımından inceleyerek şairin Klasik üslup özelliklerini ortaya koymaktır.

KAPSAM

Şeyhülislâm Yahyâ'nın Dîvânı'ndaki şiirler fesâhat bakımından inceleneceği için Dîvân'daki şiirler esas alınarak konu sınırlaması yapılmıştır.

YÖNTEM

Dîvân içerisinde yer alan şiirler tek tek incelenerek fasih olmama sebepleri ile birlikte örnek olarak verilmiştir.

SONUÇ

Şeyhülislâm Yahyâ şiirlerini sade bir Türkçe ile yazmakla beraber rahat ve doğal bir Türkçe ile de yazmıştır. Hatt, kadd, mihr, sâgar, cân, dil vb. gibi anlamı kolaylıkla bilinen kelimeleri kullanmıştır. Süslü ifadeler kullanma zorunluluğu hissetmemiştir. Özellikle tetâbu-i izâfât olan beyitlerde tamlama en çok beş kelimeden oluşmaktadır. Bu kelimeler yine çok bilinen kelimeler olduğu için beyitte anlam kapalılığı yapmamaktadır.

Arkaik kelimelere ve anlaşılması zor olan ifadelere yer vermemiştir. Böylelikle bir fesâhat kusuru olan garâbet de şiirlerinde bulunmamaktadır. Ahengi sağlamak için vezin gereği şeddeli olan kelimeleri bazen şeddesiz yani kısa okuyarak fesâhat kusuru yapmış fakat bu kusur ile şiirlerinde söyleyiş mükemmelliğini yakalamıştır.

Şiirlerinde fesâhat kusuru olarak karşımıza çıkan kelimeler dîvân şiirinde genel bir kullanıma sahiptir. Yani bu kelimeler kullanım itibariyle şâirler arasında aynı görevi üstlenmiştir. Şeyhülislâm Yahyâ vezin gereği şeddeli olan bir kelimeyi örneğin hatt kelimesini şeddesiz (kısa) okuyarak kusursuz bir şiir ortaya koyma düşüncesindedir. Çünkü burada önemli olan şekilsel kusursuzluktur. Yine dîvân şiirinde genel kullanıma sahip olan bu kelimeler nazar-ı dikkate alındığında Şeyhülislâm Yahyâ'nın Dîvânı'nda tespit edilen diğer fesâhat kusurları oldukça azdır. Burada şâir üzerinde etkili olan şey ise Klasik üslûbun vermiş olduğu şekil mükemmelliğidir. Benzer seslerin bir araya gelmesi ve tek başlarına kusur yaratmayan fakat bir araya geldiklerinde kulakta hoş olmayan bir ses bırakan kelimelerin kullanılması yine âhengi sağlamak için yapılan bir kusurdur.

Dîvân'da genel kullanıma sahip olan bu kelimeler dışında fesâhat kusurlarına az rastlanılmaktadır. Bu da şâirin klâsik üslûba olan hâkimiyetini ve şâirlik kâbiliyetini göstermektedir. Bununla birlikte seçtiği bu kelimelerin kusur yaratmayacak türden kelimeler olması, benzer seslerden oluşan kelimeleri peş peşe kullanması klâsik üslûbun vermiş olduğu şiirsellik sebebiyledir. Şiir tekniğinde âhenk yanında sağlamlık ve akıcılığa da önem vermesi bunun bir göstergesidir Çünkü şâir için önemli olan şiirin şekil itibariyle mükemmel olmasıdır.

KAYNAKÇA

Şentürk, A.T., Kartal, A., (2013). Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Halman, T.S., Horata, O., (2007). Türk Edebiyatı Tarihi, c.2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Bilgegil, M.K., (1989). Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat), Enderun Kitabevi, İstanbul.

Saraç, M.A.Y., (2013). Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat, Gökkubbe Yayınları, İstanbul.

Çuhadar, M., (1995). "Fesâhat", DIA, c.12, ss. 423-424.

Kılıç, H., (1992). "Belâgat", DIA, c.5, ss. 380-383.

Kavruk, H., (2001). Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

HAYAT-DIŞI SİGORTA ŞİRKETLERİNDE TEKNİK KARŞILIKLAR: ÖZELLİKLERİ, BELİRLENMESİ VE MUHASEBESİ

Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR

Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Y.O., İstanbul / Türkiye

Öz: Ülkemizde sigorta sözleşmeleri ile ilgili AB Direktifleri ile uyumlu olarak "Dengeleme ve erteleme" muhasebe modeli kullanılmaktadır. Bu nedenle, gelir ve giderler sözleşme süresine yayılmalıdır. Sigorta şirketi sözleşme süresi boyunca herhangi bir tarihte tazminat ödeyebilir ve peşin elde ettiği geliri de sözleşme süresine göre ertelemedir. Ayrıca elde ettiği gelir ile; giderlerini denkleştirmesi önemlidir. Teknik karşılıkların oluşumu sadece sigorta şirketlerinde bulunan bir aktüerya ve muhasebe işlemidir. Sigorta şirketlerinin istikrarı ve ödeme kabiliyetinin etkilenmemesi için teknik rezervler oluşturulmaları zorunludur. Hayat dışı sigorta şirketleri, içinde bulundukları cari yıl içinde yazılı sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan geçmiş ve gelecekteki yükümlülüklere ilişkin teknik rezervler oluşturmak zorundadır. Hayat sigorta şirketleri, matematik karşılığı olarak adlandırılan teknik karşılıkları tesis etmek zorundadır. Teknik karşılıkların tutarının, sigortacının herhangi bir zamanda sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerini yerine getirmesine izin verecek kadar yeterli olması gerekmektedir. Sigorta şirketlerinin nakit akışının diğer işletmelere göre ters olması yani önce gelirlerin tahsil edilmesi karşılıkları önemli hele getirmektedir. Sigorta şirketlerinin, en önemli gelir kaynağı primler ve en önemli giderleri ise tazminat ödemeleridir. Gelir ve giderin oluşum zamanları, giderin boyut ve zamanının bilinememesi; teknik karşılıkları sigortacılıkta özel bir konu haline getirmiştir. Sigorta ve reasürans ile emeklilik şirketleri tarafından ayrılan ve bilanço tarihi itibariyle gelecek bir yıllık dönemi ilgilendiren teknik karşılıklar finansal tablolarda kısa süreli yükümlülükler, bir yıldan uzun dönemi ilgilendiren teknik karşılıklar uzun süreli yükümlülükler içinde yer almaktadır. Bu çalışmada; hayat-dışı sigorta şirketlerinin ayırması gereken karşılıkların neler olduğu, nasıl belirlendiği ve muhasebeleştirilmesi örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayat Dışı Sigorta Şirketleri, Teknik Karşılıklar, Teknik Karşılıklar Muhasebesi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Karşılık kavramı, muhasebenin temel kavramlarından ihtiyatlılık kavramının bir sonucudur. İhtiyatlılık, belirsizlik olması nedeniyle tahmin yapılması gereken hallerde aktiflerin ve gelirin olduğundan fazla, yükümlülüklerin ve giderlerin olduğundan eksik belirlenmemesi için gereken dikkatin gösterilmesini gerekli kılar (Kaval ve diğ, 2007:7). Karşılık kavramı; muhasebe çerçevesinde sektörlerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Karşılık; değerleme karşılıkları, gider karşılıkları ve yedek niteliğindeki karşılıkları kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkabilir (Cemalcılar, 2001:3). Sigortacılıkta karşılık kavramı bir yükümlülük olarak değerlendirilmelidir. Sigortacılıkta düzenlenen her poliçe ile sigortacı bir yükümlülük altına girmektedir. Ancak bu yükümlülüğün; zamanı ve miktarı önceden bilinemediği için karşılık ayrılmaktadır. Sigortacılığa

özgü olan bu karşılık "teknik karşılıklar- technical reserves" kavramı kullanılmaktadır. Özetle teknik karşılık; sigorta şirketlerinin, sigortalılara ve lehdarlara olan yükümlülüklerini yerine getirmek üzere ayırmak zorunda oldukları tutarlardır.

Tablo 1. Karşılık Tanımı

KARŞILIK	Tanım
TTK	Gerçeklemesi şüpheli yükümlülük ve askıdaki işlemlerden doğabilecek muhtemel kayıplar için Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen kurallara göre karşılık ayrılır.
TMS	Karşılık, geçmiş olaylardan kaynaklanan, gerçekleşme zamanı ve tutarı belirsiz olan bir yükümlülüktür.
VUK	Doğan veya doğması beklenen, fakat miktarı kesinlikle kestirilemeyen ve işletme için borç niteliği taşıyan belli bazı zararları karşılamak amacıyla hesaben ayrılan tutarlar
SPK	İhtiyatlılık Kavramı Gereği Muhtemel Gider ve Zararlar" ile Aktif Değer Kayıpları için Aktif Düzenleyici Hesaplar"dır.
SİGORTACILIK KANUNU	Sigorta ve reasürans şirketlerinin sigorta sözleşmelerinden doğan mevcut ve muhtemel yükümlülükleri için ayrılan tutar.

Kaynak: Yazar

Teknik karşılıklar, geçmişte (hayat dışı sigorta için) ya da gelecekte (hayat sigortası için) oluşacak riskler için gelecekteki ödemelerin tahminidir. Teknik karşılıkların tutarının, sigortacının herhangi bir zamanda sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerini yerine getirmesine izin verecek kadar yeterli olması gerekmektedir (Cristina ve Viorel, 2010:604).

Teknik karşılıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili literatürde bazı çalışmalar bulunmaktadır. Nagy ve Cotleţ (2011) çalışmasında, sigorta şirketlerinde teknik karşılıklar ve muhasebesi ile ilgili açıklamalara yer vermiştir. Foroughi ve diğ. (2012), sigorta muhasebesi ile ilgili standartlardaki gelişimi ve yaşanan sorunlar ile ilgili kavramsal çerçeve sunulmuştur. Glaserova ve Vavrova (2013), teknik karşılıkların muhasebesi ile ilgili düzenlemeler ve finansal tablolar ile kurumlar vergisi matrahına etkilerini incelenmiştir. Oruç (2014), sigorta şirketlerinde ayırmakla yükümlü olduğu kazanılmamış primler karşılığın belirlenmesi ve muhasebesi ile ilgili çalışma yapmıştır. Dursun ve Kablan (2017), kazanılmamış Prim Karşılığının muhasebeleştirilmesi ve dönem sonunda finansal tablolara nasıl aktarılacağı örnekle gösterilmiştir.

AMAÇ

Çalışmada sigortacılığa özgü teknik karşılıklar genel itibariyle açıklanmış ve muhasebeleştirilmesi ile ilgili genel çerçeve incelenmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'deki düzenlemeler ile ilgili bilgi verilmiştir.

KAPSAM

Çalışmanın kapsamında Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta şirketlerinden hayat-dışı sigorta şirketlerinin karşılıkları ve muhasebesi incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yurtdışında ve Türkiye'de bu konu ile ilgili yapılan araştırmalar ve yasal düzenlemelerden derleme yapılmıştır.

BULGULAR

Türkiye' de AB Sigortacılık Direktiflerine uygun olarak karşılıklar düzenlemiştir. Sigortacılık sektöründe faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin aşağıdaki teknik karşılıkları ayırması gerekmektedir [15]:

1. Kazanılmamış Primler Karşılığı (KPK)
2. Muallak Tazminat Karşılığı (MTK)
3. Devam Eden Riskler Karşılığı (DERK)
4. Dengeleme Karşılığı (DK)
5. Matematik Karşılıklar (MK)
6. İkramiye ve İndirimler Karşılığı (İİK)

Sigorta ve reasürans ile emeklilik şirketleri, 5684 sayılı Kanunun 16'ncı maddesi ve ikincil mevzuat kapsamında **"bilanço tarihleri itibariyle"** karşılık ayırmak zorundadırlar. Ayrıca, sigorta şirketleri teknik karşılıkları karşılayacak ölçüde yeterli varlığa da sahip olmaları gerekmektedir.

Sigortacılar teknik karşılıkların ve fiyatlamanın doğru şekilde hesaplanabilmesi için, portföylerine ve yapılarına uygun bir aktüerya birimi oluşturmak, bu birimde gerekli mesleki birikime sahip yeterli sayıda aktüer, yardımcı aktüer, stajyer aktüer ve personel ile gerekli teknik yazılım ve donanımları bulundurmak zorundadırlar[16]. Sigorta primlerinin hesaplanmasında en önemli rolü aktüer tarafından yürütülür. Aktüer; sigorta primini

15 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu, Madde:16.
16 Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinin Teknik Karşılıklarına ve Bu Karşılıkların Yatırılacağı Varlıklara İlişkin Yönetmelik , Madde: 10A.

belirlemek, karşılıkları belirlemek, geri ödeme değerlerini belirlemek, yeni ürünlerin geliştirilmesi gibi görevleri bulunmaktadır [17].

Kazanılmamış primler karşılığı; yürürlükte bulunan her bir sigorta sözleşmesine ilişkin olarak yazılan brüt primin gelecek dönem veya dönemlere sarkan kısmının yani kazanılmamış kısmının ilgili dönemlere ertelenmesidir.

Devam eden riskler karşılığı; kazanılmamış primler karşılığının şirketin taşıdığı risk ve beklenen masraf düzeyine göre yetersiz kalması halinde ayrılır. DERK ayrılırken; kazanılmamış pirimler karşılığının yeterli olup olmadığı test edilir ve sonuca göre ayrılır.

Muallak tazminat karşılığı; kayda geçmiş ancak ödenmemiş tazminat tutarları ile gerçekleşmiş ancak kayda geçmemiş tahmini tazminat tutarları ve bu tazminatlar ile ilgili yapılan gider karşılıkları ve bu tutarların yetersiz kalması durumunda yeterlilik için ayrılan ek karşılıklardan oluşur. Sigorta şirketi hasar ihbarının yapılmasıyla, ödeyeceği tazminat tutarına ilişkin olarak; mevcut bilgiler ışığında hemen bir karşılık ayırır. Ayrıca aktüeryal hesaplama yöntemlerini kullanarak gerçekleşmiş ama ihbar edilmemiş hasarlar için de karşılık ayırır.

Dengeleme karşılığı; takip eden hesap dönemlerinde meydana gelebilecek tazminat oranlarındaki dalgalanmaları dengelemek ve katastrofik riskleri karşılamak üzere Müsteşarlıkça belirlenen branşlar için ayrılan karşılıktır.

Matematik karşılık; bir yıldan uzun süreli hayat, sağlık, hastalık ve ferdî kaza sigortası sözleşmeleri için sigorta şirketleri tarafından sigorta ettirenler ile lehdarlara olan yükümlülüklerini karşılamak üzere sözleşme teknik esaslarında belirtilen, istatistiksel ve aktüeryal yöntemler kullanılarak hesaplanan karşılıklar ile taahhüt edilmişse, bu karşılıkların yatırıma yönlendirilmesi sonucu elde edilen gelirden sigortalılara ayrılan pay karşılıkları toplamıdır.

İkramiyeler ve indirimler karşılığı; sigorta şirketlerinin ikramiye veya indirim uygulamasına gitmesi durumunda, cari yılın teknik sonuçlarına göre sigortalılar veya lehdarlar için ayrılan ikramiye ve indirim tutarlarından oluşmaktadır.

Sigorta şirketleri tarafından ayrılan ve bilanço tarihi itibariyle gelecek bir yıllık dönemi ilgilendiren teknik karşılıklar finansal tablolarda kısa süreli yükümlülükler, bir yıldan uzun dönemi ilgilendiren teknik karşılıklar uzun süreli yükümlülükler içinde yer almaktadır. Karşılık hesapları, brüt olarak takip edilmekte ve reasürans payları ayrı hesaplarda gösterilmektedir. Brüt tutar ile reasürörlerin payı arasındaki fark şirketin ayırmış olduğu net karşılık tutarını göstermektedir. Hesapların aksine, teknik karşılıklar bilançoda net değerler üzerinden gösterilmektedir. Teknik karşılık hesapları, ilgili gelir tablosu hesaplarıyla karşılıklı olarak çalışmaktadır.

17 Cristina Mihaela Nagy, Dumitru Cotleţ, Specific Aspects of the Technical Reserves of Insurance Accounting, Annals of the University of Petroşani, Economics, *11(1), 2011,* s.177.

Teknik karşılıklar, muhasebeleştirilirken ayrı olarak gösterilmekte ve belirlenen hedefe göre oluşturulan her bir karşılık türüne göre hesap planında pozisyonlar yaratılmıştır. Teknik karşılıklara aktarılan tutarlar sigorta şirketinin yükümlülükleri olup, kar hesaplamasında ise gelirlerinden düşülür [18].

_____31.12.201X_____

7 no.lu Hesap Grubu		xxx
(Gelir Tablosu Hesabı)		
	3 no.lu Hesap Grubu	xxx
	(Kısa Vadeli Yükümlülükler)	
Teknik Karşılık Ayrılması		

_____ /_____

Bir karşılık türünden örneklendirildiğinde;

_____31.12.201X_____

(7) Kazanılmamış Primler Karşılığı		xxx
	(3) Kazanılmamış Primler Karşılığı	xxx
Teknik Karşılık Ayrılması		

_____ /_____

Hangi karşılık kaydı yapılırsa yapılsın önce bir gider hesabı borçlandırılır; bir bilanço hesabı alacaklandırılır.

Karşılık türlerine göre hesap planında bireysel hesaplar bulunmaktadır. Teknik karşılıklar arasında yer alan Dengeleme Karşılığı, Sigortacılık Tek Düzen Hesap Planında Diğer Teknik Karşılıklar içinde bir alt kalem olarak yer almaktadır. Karşılıklar yabancı kaynaklara kaydedilmektedir.

Teknik karşılıkların muhasebeleştirilmesinde tahakkuk ilkesi önemli bir role sahiptir. Nakit akışı ne olursa olsun, gelir ve giderler ilişkili oldukları muhasebe döneminde muhasebeleştirilmelidir. Teknik karşılıklar ayrılması ve kullanılması ile ilgili muhasebe kaydı brüt tutarlar üzerinden yapılır ayrıca reasürör payı ayrı muhasebeleştirilir[19].

18 Nagy ve Cotlet, s.173
19 Jana Glaserova, Eva Vavrova,s.2127.

_____31.12.201X_____

(7) Kazanılmamış Primler Karşılığı	xxx
(3) Kazanılmamış Primler Karşılığı-**Re Payı**	xxx
(3) Kazanılmamış Primler Karşılığı	xxx
(7) Kaz. Primler Karşılığı-**Re Payı**	xxx

Teknik Karşılık Ayrılması

_____ /_____

Reasürans şirketine devredilen primler için düzeltme kaydı şeklinde yapılarak karşılık tutarı düzeltilerek netleştirilir.

SONUÇ

Sigorta şirketleri, sigorta faaliyetleri ve diğer özel işlemleri nedeni ile ayrı bir hesap planına sahiptir. Teknik karşılıklar sigorta şirketlerinin bilançosundaki yükümlülüklerinden en önemlisidir. Sigorta ve reasürans şirketleri, faaliyetlerinden kaynaklanan sigorta yükümlülüklerini karşılamak için bu fonu kullanılırlar.

Sigorta ve reasürans faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesinde teknik karşılıklar ihtiyatlılık ilkesinin pratik bir uygulamasıdır ve sadece sigorta şirketlerinde bulunan muhasebe işlemidir. İhtiyatlık kavramı gereği ayrılan karşılıklar; tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilir. Sigorta şirketleri sigortalılara ilişkin gelecekte ödemesi muhtemel hasar ödemelerini giderleştirilerek yükümlülük kaydı yapmaktadır. Çalışmada, karşılık tutarlarının hangi hesaplara kaydedildiği gösterilmiştir.

Daha sonra yapılacak çalışmalarda sigorta şirketlerinde uygun miktarda teknik karşılık belirleme konusu araştırılmasının literatüre katkısı olacaktır.

KAYNAKÇA

Cemalcılar, Ö., (2001). Karşılıklar Teriminin Yarattığı Karışıklıklar, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Mayıs 2001, s.3.

Dursun, G.D., ve Kablan, A., (2017), Sigorta Şirketlerinde Karşılıklar ve Muhasebeleştirilmesi, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 12, ss.68-76.

Hasan, K., Remzi, Ö., ve Aydın, K., (2007). Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartları, Ankara: Gazi Kitabevi.

Jana, G., Eva, V., (2013)., Accounting and tax implications of the creation and use of technical provisions of commercial insurance, Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 2013, LXI, No. 7, ss. 2123–2131.

K. Foroughi ve diğ., (2012), Insurance accounting: a new era?, British Actuarial Journal, Vol. 17, part 3, ss. 562–615.

Nagy, C. M., ve Viorel, T., (2010). Particularities of The Financial Statements at Insurance Companies, Anale. Seria Ştiinţe Economice, Timişoara, Vol.XVI, Editura Mirton, ss. 602-606.

Nagy, C.H., ve Cotleţ D., (2011). Specific Aspects of the Technical Reserves of Insurance Accounting, Annals of the University of Petroşani, Economics, 11(1):171-178

Oruç, L., (2014)., Sigorta Şirketlerinin Hesaplamakla Yükümlü Oldukları "Kazanılmamış Primler Karşılığı, Reasürör Dergisi, Nisan, ss.4-16.

Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ (Seri XI: No: 1)

TMS 37 : Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar

5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Alp Kaan KİLCİ[1], Nahit ÖZDAYI[2], Ali Serdar YÜCEL[3]

[1]Balıkesir Üniversitesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Balıkesir / Türkiye

[2]Balıkesir Üniversitesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Balıkesir / Türkiye

[3]Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Elazığ / Türkiye

Öz: Araştırmada beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında Balıkesir üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören 200 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmada Korkut (1996) tarafından geliştirilen 25 maddeden oluşan İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ) kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığının belirlenmesi için Kolmogorov-Smirnov normallik testi uygulanmış ve verilerin non-parametrik test koşullarına uygun olduğunun anlaşılmasından sonra anlamlı farklılıkların belirlenmesi için Mann-Whitney U ve Kruskall Wallis testleri uygulanmıştır. Çalışmada anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, öğrenim gördükleri bölümler ile iletişim becerileri arasında herhangi bir anlamlılık tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Spor, Beceri

GİRİŞ

İletişim; Dökmen (2004) tarafından "bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci" olarak tanımlanırken (Riesch ve ark, 2003), eğitim terimleri sözlüğünde ise bir düşüncenin, bir duygunun yüz anlatımı, el, kol ve baş hareketleri, konuşma yoluyla ya da yazı, telefon, radyo, televizyon gibi bildirişim araç ve gereçlerinden yararlanarak, bir kimseden başka bir kimseye iletimi olarak tanımlanmaktadır (Oğuzkan, 2003). Bu süreçte ortaya çıkabilecek sorunlara engel olmak insanlar arası ilişkilerde iletişim kopukluklarını önleyebilecek, buna bağlı olarak da ilişkileri daha sağlıklı kılabilecektir (Riesch ve ark, 2003). İletişim sürecini başlatan, yani iletiyi gönderen öğe "kaynak", kaynak tarafından alıcıya gönderilen bir düşünce, duygu ya da bilginin kaynak tarafından kodlanmış hali "ileti"; iletiyi kaynaktan alıcıya götüren araç "kanal/oluk" ve iletişim sürecinde kaynağın gönderdiği iletiye hedef olan öğe ise "alıcı" olarak adlandırılır. Kaynak, mesajını yani herhangi bir bilgi, düşünce, duygu veya kanısını "kodlayarak" uygun bir ileti haline getirirken, alıcı ise bu iletiyi yorumlayıp, anlamlı bir biçime sokarak "kodaçma" işlemini gerçekleştirmiş olur (Yüksel, 2009). Özer'e göre iletişim becerisi, kişiden, karşı karşıya kaldığı olayla ilgili, olası bakış açılarını ve tanımlamaları araştırmayı, soruşturmayı ve bütünleştirmeyi içerir (Özer, 2006). Çalışmada beden eğitimi ve spor yüksekokulunda eğitim alan farklı bölümlerdeki öğrencilerinin iletişim becerilerinin yaş, cinsiyet, bölüm gibi değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Araştırmada Korkut (1996) tarafından geliştirilen "İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ) kullanılmıştır" kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığının belirlenmesi için Kolmogorov-Smirnov normallik testi uygulanmış ve verilerin non-parametrik test koşullarına uygun olduğunun anlaşılmasından sonra anlamlı farklılıkların belirlenmesi için Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri uygulanmıştır. Çalışmanın Cronbach-Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.74 bulunmuştur.

Çalışmaya 2018-2019 eğitim-öğretim yılı güz döneminde, Balıkesir Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim gören, tesadüfi yöntem ile seçilen 200 öğrenci katılmıştır.

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyet Değişkeni ile İletişim Becerileri Arasındaki Farkın Anlamlılığı Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Bölüm	N	X	df	p*
Bayan	88	94,74	1,24	0,21
Erkek	112	105,02		
*p>0,05				

Tablo 1 incelendiğinde cinsiyete ilişkin anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin Bölüm Değişkeni ile İletişim Becerileri Arasındaki Farkın Anlamlılığı Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Bölüm	N	X	df	p*
Spor Yöneticiliği	66	102,89	2	0,71
Antrenörlük Eğitimi	66	95,73		
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	68	102,81		
*p>0,05				

Tablo 2 incelendiğinde bölüm değişkenine ilişkin anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Tablo 3. Öğrencilerin Yaş Değişkeni ile İletişim Becerileri Arasındaki Farkın Anlamlılığı Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları				
Yaş	N	X	df	P*
18-21	128	98,14	2	0,63
22-25	56	106,77		
26 ve üstü	16	97,47		
*p>0,05				

Tablo 3 incelendiğinde yaş değişkenine ilişkin anlamlı farklılık bulunmamıştır.

SONUÇ

Araştırmaya dâhil olan öğrencilerin eğitim-öğretimlerinin içinde sürekli sportif etkinliler bulunması sebebiyle, konuyla ilgili kuramsal bilgiler ve yapılan araştırmalarda spor yapan bireylerin spor yapmayan bireylere oranla iletişim kurmaya daha eğilimli olduğunu sportif aktiviteler yoluyla kazanılan becerilerin sosyal hayata aktarılabildiği ifade edilmektedir (Korkut, 1997). Bu bağlamda beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencileri üzerinde farklı değişkenler açısından değerlendirilen bu çalışmada öğrencilerin cinsiyet, bölüm ve yaş değişkeni ile iletişim becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

KAYNAKÇA

Dökmen, Ü., (2004). İletişim Çatışmaları Ve Empati. Yirmi Sekizinci Basım. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Korkut, F., (1996). İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışmaları, Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 7, ss. 18-23.

Korkut, F., (1997). Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi. IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri. Anadolu Üniversitesi, 208-218, Eskişehir.

Oğuzkan, F., (2003). Eğitim Terimleri Sözlüğü. Ankara, 3. Baskı, Emel Matbaacılık.

Özer, K., (2006). İletişimsizlik Becerisi. İstanbul, Altıncı Basım. Sistem Yayıncılık.

Riesch, S. K., Henriques, J., Chanchong, W., (2003). Effects Of Communication Skills Training On Parents And Young Adolescents From Extreme Family Types. Journal Of Child And Adolescent Psychiatric Nursing.

Yüksel, H., (2009), İletişim Kavramı Tanımı. Uğur Demiray (Ed.), Genel İletişim, Ankara: Pegem Akademi, ss. 1-34.

TAKIM SPORU VE BİREYSEL SPOR İLE UĞRAŞAN SPORCULARIN YALNIZLIK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Alp Kaan KİLCİ[1], Nahit ÖZDAYI[2], Ali Serdar YÜCEL[3]

[1]Balıkesir Üniversitesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Balıkesir / Türkiye

[2]Balıkesir Üniversitesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, Balıkesir / Türkiye

[3]Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Elazığ / Türkiye

Öz: Araştırmada takım sporu ve bireysel spor ile uğraşan sporcuların yalnızlık düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmaya 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında Balıkesir üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören 200 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmada Russel ve ark.(1980) geliştirdiği "UCLA Yalnızlık Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığının belirlenmesi için Kolmogorov-Smirnov normallik testi uygulanmış ve verilerin non-parametrik test koşullarına uygun olduğunun anlaşılmasından sonra anlamlı farklılıkların belirlenmesi için Mann-Whitney U ve Kruskall Wallis testleri uygulanmıştır. Çalışmada anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Araştırmanın sonuca göre, sporcuların uğraştıkları branş (takım-bireysel), öğrenim gördükleri bölüm ve yaş değişkenleri ile yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı farklılık görülürken ($p<0,05$), cinsiyet değişkenine göre herhangi anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Bireysel sporlar ile uğraşan öğrencilerin, takım sporlarıyla uğraşan öğrencilere göre yalnızlık düzeyleri daha yüksektir. Antrenörlük eğitimi bölümü okuyan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri spor yöneticiliği ve beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü okuyan öğrencilere göre daha yüksektir. Öğrencilerin yaş seviyesi arttıkça yalnızlık düzeyleri de artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yalnızlık, Takım Sporları, Bireysel Spor

GİRİŞ

Yalnızlık, tanımlanması güç, karmaşık ve sıkıntı verici bir yaşantıdır. Yalnızlık toplumda genelde fiziksel olarak tek başına olma durumu (Yılmaz ve ark. 2008) ya da kişiler arası ilişki bağının ve sosyal etkileşim niteliğinin çok sağlam olmamasından kaynaklı olarak ortaya çıkan ruh hali (Yılmaz ve Altınok, 2009) olarak ifade edilmektedir. Yalnızlık, daha çok kişinin içinde bulunduğu anda yaşadığı çevresinde veya gelecek yaşamındaki çevresinde iletişim kurabileceği kimselerin yokluğu korkusuyla kendini göstermektedir (Koçak, 2003). Yapılan tanımlamalara bakıldığında yalnızlığın kişi için olumsuz bir duygu olduğu insanın doğası gereği sosyal bir varlık olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir (Uzuner ve Karagün, 2014).

Spor, kişinin bedensel ve fiziksel becerilerinin tamamını ele alarak dengeli ve sağlıklı bir biçimde geliştirmek için müsabaka şeklindeki faaliyetlerdir. Dikkat edilmesi gereken nokta, bireyin spor faaliyetlerindeki, hareketlerle kendini mutlu ve sağlıklı hissetmesidir, çünkü kişinin hareket sevinci yaşama sevincidir (Demirhan,

2003). Spor branşlarındaki arkadaşlıklara bakacak olursak; böyle bir özelliğin olmadığı, var olan spor yeteneğinin ortak bir amaç olarak ön plana geldiği görülür. Arkadaşlık, yüzmeye benzer, ne kadar erken başlanırsa o kadar çabuk gelişir. En sağlıklı ebeveynlerin dahi çocuğuna alamayacağı tek şey arkadaşlık duygusudur. Aile yalnızca çocuğa uygun oyun ve arkadaş çevresi oluşturarak destek olabilir. Arkadaşsızlığın meydana getirdiği yalnızlık ve eksiklik hissini aile tarafından oluşan sevgi kapatamaz (Hancı, 2017). Sosyalleşme ve yalnızlık duygusunun üstesinden gelmede sporun önemli olduğuna ilişkin literatür bilgilerinden yola çıkılarak; bu araştırmada bireysel sporların mı takım sporlarının mı sosyalleşmeye daha fazla etkisi olduğu, yine bu duyguların sporcuların öğrenim gördükleri bölümlere, yaşlarına ve cinsiyetlerine ve branşlarına göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı takım sporu ve bireysel spor yapan sporcuların yalnızlık düzeylerinin belirlenmesidir. Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Araştırmada Russel ve ark.(1980) geliştirdiği "UCLA Yalnızlık Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığının belirlenmesi için Kolmogorov-Smirnov normallik testi uygulanmış ve verilerin non-parametrik test koşullarına uygun olduğunun anlaşılmasından sonra anlamlı farklılıkların belirlenmesi için Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri uygulanmıştır. Çalışmanın Cronbach-Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.76 bulunmuştur.

Çalışmaya 2018-2019 eğitim-öğretim yılı güz döneminde, Balıkesir Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim gören, tesadüfi yöntem seçilen ve aktif spor yapan 200 öğrenci katılmıştır.

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyet Değişkeni ile Yalnızlık Ölçeği Arasındaki Farkın Anlamlılığı Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	df	p*
Bayan	78	91,90	1,74	0,09
Erkek	122	106,00		
*p>0,05				

Tablo 1 incelendiğinde cinsiyete ilişkin anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin Bölüm Değişkeni ile Yalnızlık Ölçeği Arasındaki Farkın Anlamlılığı Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları				
Bölüm	N	X	df	p**
Spor Yöneticiliği	68	78,95	2	0,00
Antrenörlük Eğitimi	82	120,70		
Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	48	92,41		
**p<0,05				

Tablo 2 incelendiğinde bölüm değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin Yaş Değişkeni ile Yalnızlık Ölçeği Arasındaki Farkın Anlamlılığı Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Kruskal Wallis Testi Sonuçları				
Yaş	N	X	df	P**
19-21	44	88,59	2	0,00
22-25	108	90,18		
26 ve üstü	48	134,64		
**p<0,05				

Tablo 3 incelendiğinde yaş değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmuştur.

Tablo 4. Öğrencilerin Spor Branşları ile Yalnızlık Ölçeği Arasındaki Farkın Anlamlılığı Test Etmek İçin Yapılan Non-Parametrik Mann Whitney-U Testi Sonuçları				
Spor branşı	N	X	df	p**
Takım sporu	65	80,27	2,42	0,00
Bireysel sporlar	134	140,67		
**p<0,05				

Tablo 4 incelendiğinde spor branşı değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmuştur.

SONUÇ

Araştırmanın sonuca göre, sporcuların uğraştıkları branş (takım-bireysel), öğrenim gördükleri bölüm ve yaş değişkenleri ile yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı farklılık görülürken ($p<0,05$), cinsiyet değişkenine göre herhangi anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Bireysel sporlar ile uğraşan öğrencilerin, takım sporlarıyla uğraşan öğrencilere göre yalnızlık düzeyleri daha yüksektir. Antrenörlük eğitimi bölümü okuyan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri spor yöneticiliği ve beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü okuyan öğrencilere göre daha yüksektir. Öğrencilerin yaş seviyesi arttıkça yalnızlık düzeyleri de artmaktadır.

KAYNAKÇA

Demirhan, G., (2003). Kültür, Eğitim, Felsefe ve Eğitim İlişkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, Hacettepe J. Of Sport Sciences, 14(2):92-103.

Hancı, S., (2017). Bireysel Ve Takım Sporlarıyla Uğraşan Sporcuların Çeşitli Değişkenlere Göre Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Koçak, R., (2003). Duygusal İfade Eğitim Programının Üniversite Öğrencilerinin Aleksitimi ve Yalnızlık Düzeylerine Etkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Russell, D., Peplau, L.A., Cutrona, C.E., (1980). The revised UCLA loneliness scale: Concurrent and discriminant validity evidence. Journal of Personality and Social Psychology, 39, 472-480.

Uzuner, E.,M., Karagün, E., (2014). Rekreatif amaçlı spor yapan bireylerin yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27, 107-120.

Yılmaz, E., Yılmaz, E., Karaca, F., (2008). Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri, Genel Tıp Dergisi, 18(2), 71-79.

Yılmaz, E., Altınok, V., (2009). Okul Yöneticilerinin Yalnızlık ve Yaşam Doyum Düzeylerinin İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 15 (59): 451-469.

KADIN TÜKETİCİLERİN TERCİH ETTİKLERİ HAZIR GİYİM MARKALARINA YÖNELİK MARKA BEĞENİLİRLİK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Aybike Tuba ÖZDEN

Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara / Türkiye

Öz: İşletmelerin, tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarını en üst düzeyde karşılayabilmeleri ve günümüzün gittikçe zorlaşan pazar koşullarında başarılı stratejiler geliştirebilmeleri için tüketicileri yakından tanımaları gerekmektedir. Bu nedenle, tüketicilerin satın alma sonrası duygu ve değerlendirmelerinin dikkate alınması gerekmektedir. Satın alım sonrası tatmin olan tüketiciler; satın almış oldukları markaya karşı olumlu tutum geliştirmektedirler, markanın rakipleriyle ilgilenmemektedirler ve marka sadakati geliştirmektedirler. Bu doğrultuda marka beğenilirliği, tüketicilerin marka ile olan ilişkilerinin ve markayı değerlendirme şekillerinin tespiti açısından önem taşımaktadır. Mevcut çalışma, hedef pazarın önemli bir kısmını oluşturan kadın tüketicilerin, demografik özellikleri ile marka beğenilirliği arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda toplam 402 kadın tüketiciye anket uygulanmış ve elde edilen veriler bağımsız örneklem t-testi, 2'den fazla grup karşılaştırmasında ise tek yönlü Anova testi uygulanarak analiz edilmiştir. Araştırma hazır giyim sektörü baz alınarak gerçekleştirilmiştir. Tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerini ölçmek amacıyla Yüksekbilgili'nin (2017), uyarlamasını yapmış olduğu Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015) tarafından geliştirilmiş olan Marka Beğenilirlik Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, kadın tüketicilerin yaşları, eğitim ve gelir düzeyleri artıkça marka beğenilirlik düzeylerinde azalma olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarından elde edilen verilere göre hazır giyim işletmeleri, satın alma sonrası tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerine ve bu sürece etki eden demografik faktörlere odaklanarak zorlu pazar koşullarında doğru pazar bölümlendirme yapabileceklerdir. Araştırma, Türkiye'deki kadın tüketicilerin demografik özellikleri ve marka beğenilirliği arasındaki ilişkinin sınanması açısından ilk olma özelliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Marka Beğenilirlik Ölçeği, Kadın Tüketiciler, Demografik Özellikler

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Satın alma karar süreci; sorunun belirlenmesi, bilgi ve seçenekleri arama, seçeneklerin değerlendirilmesi, satın alma kararı ve satın alma sonrası değerlendirme olmak üzere beş basamaktan oluşmaktadır (Odabaşı ve Barış, 2014). İşletmeler, sorunun belirlenmesinden satın alma sonrası değerlendirme aşamalarına kadar olan tüm süreçte tüketici davranışını incelemekte ve tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarının isabetli bir şekilde tespit edilmesine çalışmaktadırlar. Dolayısıyla çok fazla ürün seçeneğinin olduğu günümüz pazar koşullarında tüketicilerin aynı markayı tekrar tercih etmesi ve marka sadakatinin sağlanması için satın alım sonrası değerlendirmelerin tespiti, işletmelerin başarılı olabilmeleri açısından önemli bir süreç haline dönüşmektedir. Bu bağlamda bireyi,

dolayısıyla tüketiciyi odak noktası alan günümüz pazarlama anlayışı, tüketicilerle yakın ilişki kurarak sadık müşteriler oluşturmayı hedeflemektedir. Bu anlayış doğrultusunda ortaya çıkan pazarlama stratejileri de tüketicilerin satın aldıkları ürün karşılığında mutlu ve tatmin olmalarını sağlayacak şekilde geliştirilmektedir.

Tüketicilerin satın alım sonrası değerlendirmelerini içeren çeşitli ölçek ve yöntemler bulunmaktadır. Marka beğenilirliğin ölçümü, işletmeler için başarılı marka kişiliği oluşturabilmeleri açısından geleneksel ölçüm yöntemlerine alternatif olarak Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmacılara göre Marka Beğenilirlik Ölçeği ile elde edilen sonuçlar, farklı işletmeler arasında beğenilirliğe odaklanılması, tüketicilerin mevcut tutum ve algılarını belirleyerek uygun önlemlerin alınması, tüketicilerin beğenilirlik düzeylerinin sınıflanması, tercih edilmezlik algılarına sahip olan tüketicileri hedefleyebilmek için pazar bölümlendirme aracı olarak kullanılması ve marka kişiliği ve kimliğine marka beğenilirliğini bağlayarak işletmelerin başarılı olabileceği pazarların artırılması için kullanılabilir. Dolayısıyla mevcut çalışma bu hedefler doğrultunda, kadın tüketicilerin hazır giyim sektöründeki tercih ettikleri markalar baz alınarak marka beğenilirlik düzeyleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre "beğeni", güzel veya çirkin yargısını verdiren duygu veya herhangi bir konuda güzeli çirkini ayırma yetisi olarak tanımlanmaktadır.[20] Dolayısıyla beğeni duygusunun, bireyin hem bilişsel hem de duygusal süzgecinden geçerek tüketicilerde bir tutum oluşturduğu söylenilebilir. Bu tanımdan yola çıkılarak marka beğenilirliği için tüketicilerin marka ile ilgili oluşturdukları iyi-kötü veya güzel-çirkin yargılarına ulaşmalarıdır denilebilir. Marka beğenilirliği, tüketicilerin pozitifliğinin, marka ile etkileşimlerinin, kişileştirmelerinin, memnuniyetlerinin değerlendirilmesidir ve dolayısıyla marka beğenilirliği olumluluk, etkileşim, kişiselleştirilmiş kalite ve hoşnutluk olmak üzere 4 boyuttan oluşmaktadır (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 780).

1. Olumluluk, tüketicilerin markaların faaliyetlerine yönelik çağrışımları/çıkarımları pozitif olduğunda, bu markaların tüketiciler tarafından sempatik bulunması ve tüketici-marka ilişkisinin iyimser olmasıdır (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 781). Tüketicilerin markalara ilişkin iyimser duygularındaki artış memnuniyetlerinin ve sadakatlerinin düzeyini de artıracaktır. Nitekim müşteri memnuniyetinin sağlanması müşteri sadakatinin oluşabilmesinin ön koşuludur (Oliver, 1999: 43).

2. Etkileşim, tek yönlü iletişimden ziyade tüketici ve marka arasındaki bilgi paylaşma sürecidir (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 781). Tüketicilerin markayla etkileşimini yansıtan değişkenlerden biri marka beğenilirliğidir (Devrani, 2009: 410). Devrani'ye göre (2009: 410), marka beğenilirliği arttıkça tüketiciler marka hakkında daha çok şey öğrenmek istemektedirler. Bu durum, müşteri ile iletişimin ve dolayısıyla etkili iletişim için gerekli olan iletişim kanallarının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Etkili iletişim şüphesiz marka ile müşteri arasında etkileşimi gerektirmektedir.

3. Kişiselleştirilmiş kalite, markaların doğru müşterileri hedefleyerek günümüzün ötesinde tüketici-marka ilişkisi kurarak sevilen bir marka kişiliği yaratılmasıdır (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 782).

20 http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bb5e0ebed2e86.87879396

Marka kişiliği, insanların kişilik özelliklerinin markayla ilişkilendirilmesi olarak tanımlanabilir (Aaker, 1997: 347). Bu doğrultuda marka kişiliği, markaların tüketicilere kendilerini ifade etme fırsatı sunmaktadır (Su ve Tong, 2016: 431-432). Dolayısıyla tüketiciler kendilerini yakın hissettikleri bireyler gibi, markalara da yakınlık hissetmektedirler ve yakın hissettikleri markalara sadakat gösterebilmektedirler.

4. Hoşnutluk, tüketicilerin marka ile ilgili memnuniyetlerini ve mutluluklarını ifade eden boyuttur (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 783). Müşteri memnuniyeti, satın alma sonrası ortaya çıkan ve müşterilerin satın aldığı ürünü kullandıktan sonra ne kadar beğenip beğenmediklerini yansıtan bir olgudur (Churchill ve Surprenant, 1982:492). Nitekim Oliver (1999: 36), tüketicilerin markanın beğenilirliğine yönelmesiyle duygusal sadakatin oluştuğunu belirtmektedir.

Nguyen, Melewar ve Chen (2013: 368), markalaşma stratejilerinin bir sonucu olarak tüketicilerin beğenilirlik algılarını araştırdıkları çalışmalarında pozitif tutum ve marka beğenilirliği arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak, marka beğenilirliğini etkileyen psikolojik faktörlerin pozitif çıkarımlar, bağlanma ve sevgi olduğunu belirtmektedirler. Marka beğenilirliğini etkileyen işlevsel faktörler ise markanın sunmuş olduğu iyi hizmetler, artan iletişim, rahatlık ve sorunsuzluktur (Nguyen, Melewar ve Chen, 2013: 368). Dolayısıyla tüketici davranışı açısından marka beğenilirliği, onların marka ile ilgili yapmış oldukları eleştiriler üzerinden anlaşılabilmektedir. Bu araştırmada tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri, satın alma sonrası duygu ve düşünceleri üzerinden değerlendirilecektir. Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015: 779), literatürde marka beğenilirliğine ilişkin boşluğu doldurmak amacıyla Marka Beğenilirlik Ölçeği'ni oluştururlarken tüketici tutumlarını ve satın alma niyetlerini etkileyen, hem psikolojik hem de işlevsel marka özelliklerini içeren bir model oluşturduklarını belirtmektedirler. Araştırmacılara göre işletmeler, tüketici-marka ilişkilerine ve interaktif marka kişiliğine yatırım yaptıkları müddetçe marka beğenilirliğinin önemi de artmaktadır ve marka beğenilirliği müşteri memnuniyeti ve sadakati üzerinde önemli bir rol üstlenmektedir (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 778).

AMAÇ

Tüketicilerin satın aldıkları ürün karşılığında tatmin olmalarının sağlanması karmaşık ve çok faktörlü bir süreçtir. Bu süreçlerden birini pazar bölümlendirme oluşturmaktadır. Günümüzde birçok işletme, tüketicilerin demografik özelliklerine göre pazar bölümlendirme yapmaktadır. Tüketicilerin demografik özelliklerine göre pazar bölümlendirme, tek başına işletmeler için pazar ihtiyacı açısından yeterli doneyi veremeyeceğinden farklı özelliklerle hedef kitlenin daha homojen olmasının sağlanması gerekmektedir. Tüketicilerin marka değerlendirmeleri, işletmelerin hitap edecekleri tüketici kitlesini belirlemelerine, hedef pazarlarında nasıl büyüyeceklerine ve kalıcı olabileceklerine karar verebilmelerine imkân tanımaktadır. Bu bağlamda satın alma sonrası değerlendirme ile tüketicilerin demografik özelliklerinin değerlendirmeye alınmasının isabetli pazar bölümlendirme için önemli veriler sunacağı düşünülmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmada, hazır giyim sektöründe önemli bir hedef pazar oluşturan kadın tüketicilerin demografik özelliklerinin tercih ettikleri hazır giyim markalarına yönelik marka beğenilirlik düzeylerine etkisi araştırılmış ve elde edilen sonuçlar ışığında işletmelere çeşitli öneriler sunulmuştur.

KAPSAM

15 Ağustos- 10 Ekim 2018 tarihleri arasında Ankara ve Samsun'da uygulanan anketler, 18 ve üzeri yaş aralığındaki hazır giyim satın alan kadın tüketicilerden 19 Mayıs Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi yerleşkelerindeki öğrencilere, akademisyenlere ve çalışanlara; AVM'lerde alışveriş yapanlara ve liselerde çalışan öğretmenlere ulaşılarak yapılmıştır. Online olarak ve yüz yüze yapılan anketler ile toplamda 438 kadın tüketiciye ulaşılmış, eksik ve hatalı doldurulan anketlerin elenmesi sonucu toplam 402 anket değerlendirmeye alınmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Müşterinin ürüne, markaya, hizmete, mağazaya veya satıcıya yönelik olumlu tutumu ve sürekli satın alma arasındaki ilişki marka sadakati olarak tanımlanabilir (Jones ve Reynolds, 2006). Müşteri memnuniyeti marka sadakatinin sağlanması açısından önemli bir ölçüttür. Marka beğenilirliği ise, müşteri memnuniyetinin değerlendirilmesidir (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015: 781). Dolayısıyla marka sadakati, müşteri memnuniyeti ve marka beğenilirliği birbiriyle ilişkili önemli kavramlardır. Demografik özelliklerin marka sadakati üzerinde etkisi bulunmaktadır (Dursun ve Arslan, 2017: 18). Müşteri memnuniyeti ise demografik özelliklere bağlı olarak tekrar satın alma davranışını etkilemektedir (Mittal ve Kamakura, 2001: 136). Bu doğrultuda;

H1. Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği ile demografik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H1a. Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1b. Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri eğitim gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1c. Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Belirtilen hipotezler doğrultusunda araştırmanın modeli şekil 1'deki gibidir.

*Ok yönü incelenen ilişkinin yönünü, H ise incelenen ilişki ile ilgili hipotezi ifade etmektedir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formunun birinci bölümünde Yüksekbilgili'nin (2017), uyarlamasını yapmış olduğu Marka Beğenilirlik Ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılardan hazır giyim sektöründen daha sık satın aldıkları bir markanın ürünlerini satın aldıklarında göstermiş oldukları davranışları yansıtan maddeleri işaretlemeleri istenmiştir. Araştırmada Marka Beğenilirlik Ölçeği'nde yer alan 12 değişken 5'li Likert ölçeğinde sorulmuştur. Likert ölçeğinde değerlendirme (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Fikrim Yok, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum şeklindedir. Anket formunun ikinci bölümü tüketicilerin yaşları, eğitim durumları ve gelir düzeylerine ait bilgilerin olduğu kişisel bilgiler kısmından oluşmaktadır.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22 programı ile analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan kadın tüketicilerin demografik özelliklerinin dağılımlarını belirlemek için frekans ve yüzde analizi yapılmış olup verilerin dağılımın normalliğine bakılması için örneklem sayısı 50'nin üzerinde olduğundan Kolmogorov-Smirnov analizi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov analizi sonucu aritmetik ortalama ve medyanın eşit ya da yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ±2 sınırları içinde sıfıra yakın olmasından dolayı verilerin dağılımın normal olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın hipotezlerini test ederken kadın tüketicilerin demografik özelliklerine göre farklılıkları incelenirken verilerin dağılımın normal olması sonucu 2'li grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t-testi, 2'den fazla grup karşılaştırmasında tek yönlü Anova testi uygulanmıştır. Anova testi sonucu an-

lamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için Post-Hoc analizlerinde LSD testi uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan Marka Beğenilirlik Ölçeği'ne ait maddelerin iç tutarlılık düzeylerinin belirlenmesi Cronbach's Alpha katsayısı incelenmiş olup, güvenirlik seviyesinin 0,963 olarak hesaplandığı ve güvenirlik seviyesinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Yaş Grubu	n	%
18- 28	202	50,2
29 ve Üzeri	200	49,8
Toplam	402	100
Eğitim Düzeyi	n	%
Lise	146	36,3
Ön Lisans	71	17,7
Lisans	137	34,1
Yüksek Lisans veya Üzeri	48	11,9
Toplam	402	100
Gelir Düzeyi	n	%
2000 TL'den Az	133	33,1
2001-5000 TL	174	43,3
5001-8000 TL	65	16,2
8001 TL ve Üzeri	30	7,4
Toplam	402	100

Araştırmada elde edilen verilerin dağılımına ilişkin normallik testi sonuçları tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Verilerin Dağılımına İlişkin Normallik Testi Sonuçları

Ölçekler	İstatistik	sd	p	Basıklık	Çarpıklık	$\bar{x}$	Median
Marka Beğenilirliği	0,132	402	0,000	-0,015	-1,318	3,118	3,167

Verilerin dağılımını incelemek için araştırmaya katılan örneklem grubu sayısının 50'nin üzerinde olduğundan Kolmogorov-Smirnov analizi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2002). Verilerin dağılımının normalliğine karar verirken, aritmetik ortalama ve medyanın eşit ya da yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ±2 sınırları içinde 0'a yakın olması, normal dağılımın varlığına kanıt olarak değerlendirilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013; McKillup, 2012). Tabloda görüldüğü üzere bu kapsamda dağılımın normallikten geldiği kabul edilmiş olup verilerin analizinden parametrik analiz yöntemlerinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t-testi tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Kadın Tüketicilerin Marka Beğenilirliği Düzeylerinin Yaş Gruplarına Göre Farklılıklarına Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonucu

Yaş	n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
18- 28	202	3,879	0,892	17,697	400	0,000**
29 ve üzeri	200	2,350	0,840			
**p<0,01						

Tabloda görüldüğü üzere yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeyleri yaş gruplarına göre farklılıkları istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir [t(400)= 17,697 p=0,000 p<0,01]. Yaş grubu 29 ve üzerinde **($\bar{X}\bar{X}$= 2,350)** olan kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin yaş grubu 18-28 arasında **($\bar{X}\bar{X}$= 3,879)** olanlara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Kadın tüketicilerin yaşı artıkça marka beğenilirliği düzeylerinde düşme olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H1a hipotezi (Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.) doğrulanmıştır.

Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin eğitim gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü Anova analizi tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Kadın Tüketicilerin Marka Beğenilirliği Düzeyleri Eğitim Durumu Gruplarına Göre Farklılıklarına Ait Tek Yönlü Anova Testi Sonucu

Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	ss	Varyanların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Lise	146	3,589	1,051	Gruplar arası	70,0	3	23,3	19,948	0,000**
Ön Lisans	71	3,225	1,230	Grup içi	465,4	398	1,2		
Lisans	137	2,805	1,077	Toplam	535,4	401			
Yüksek Lisans +	48	2,420	0,940						
**p<0.01 Grup 1= Lise, Grup 2= Ön Lisans, Grup 3= Lisans, Grup 4= Yüksek Lisans+									

Tabloda görüldüğü üzere yapılan tek yönlü Anova analizi sonucuna göre kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeyleri eğitim durumu gruplarına göre farklılıkları istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir [F(3-398)= 19,948 p=0,000 p<0,01]. Eğitim durumu lise **($\bar{X}\bar{X}$= 3,589)** olan kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerinin eğitim durumu, ön lisans **($\bar{X}\bar{X}$= 3,225)**, lisans **($\bar{X}\bar{X}$= 2,805)** ve yüksek lisans ve üzeri **($\bar{X}\bar{X}$= 2,420)** olanlara göre daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı LSD testi ile test edilmiş, 1. grup ile 2, 3 ve 4. gruplar arasında gözlemlenen fark anlamlı bulunmuştur. Kadın tüketicilerin eğitim seviyesi düştükçe marka beğenilirlik düzeylerinde de manidar yükselme olduğu belirlenmiş olup eğitim durumu artan kadın tüketicilerin marka beğenilirliğinde de azalma olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H1b hipotezi (Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri eğitim gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.) doğrulanmıştır.

Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü Anova analizi tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Kadın Tüketicilerin Marka Beğenilirliği Düzeylerinin Gelir Düzeyi Gruplarına Göre Farklılıklarına Ait Tek Yönlü Anova Testi Sonucu

Gelir Düzeyi	n	$\bar{X}$	ss	Varyanların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
2.000 TL'den az	133	3,462	1,046	Gruplar arası	58,0	3	19,3	16,121	0,000**
2.001-5.000 TL	174	3,206	1,167	Grup içi	477,4	398	1,2		
5.001-8.000 TL	65	2,571	1,094	Toplam	535,4	401			
8.001 ve üzeri	30	2,272	0,848						
**p<0.01 Grup 1= 2.000 TL'den az, Grup 2= 2.001-5.000 TL, Grup 3= 5.001-8.000 TL, Grup 4= 8.001 TL ve üzeri									

Tabloda görüldüğü üzere yapılan tek yönlü Anova analizi sonucuna göre kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeyleri gelir düzeyi gruplarına göre farklılıkları istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir [F(3-398)= 16,121 p=0,000 p<0,01]. Gelir düzeyi 2.000 TL'den az **($\overline{X}\overline{X}$= 3,462)** olan kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin gelir düzeyi, 2.001-5.001 TL **($\overline{X}\overline{X}$= 3,206)**, 5.001-8.000 TL **($\overline{X}\overline{X}$= 2,571)** ve 8.001 TL üzeri **($\overline{X}\overline{X}$= 2,272)** olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı LSD testi ile test edilmiş, 1. grup ile 2, 3 ve 4. gruplar arasında gözlemlenen fark anlamlı bulunmuştur. Kadın tüketicilerin gelir düzeyi düştükçe marka beğenilirliğinde manidar artma olduğu belirlenmiş olup gelir seviyesi artan kadın tüketicilerin marka beğenilirliğinde düşüş olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H1c hipotezi (Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.) doğrulanmıştır.

SONUÇ

Marka beğenilirliği, tüketicilerin satın aldıkları ürünle ilgili eleştirilerinin değerlendirilmesini içermektedir (Nguyen, Melewar ve Chen, 2013). Demografik özelliklerin tüketicilerin birçok davranışı üzerinde etkisi olduğu gibi marka beğenilirliği üzerinde de etkisi olduğuna inanılmaktadır. Bu doğrultuda mevcut araştırma, kadın tüketicilerin hazır giyim sektöründe tercih ettikleri giyim markalarına yönelik marka beğenilirlik düzeyleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. 18-28 yaş aralığında olan 202, 29 ve üzeri yaş aralığında olan 200 kadın tüketici ile yapılan araştırmada elde edilen sonuçlara göre kadın tüketicilerin yaşı, eğitim durumu ve gelir seviyesi artıkça marka beğenilirliği düzeylerinde düşme olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla kadın tüketicilerin yaş, eğitim durumu ve gelir seviyesi ile marka beğenilirliği arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu söylenilebilir. Sonuç olarak hazır giyim işletmeleri, satın alma sonrası tüketicilerin marka değerlendirmelerine dolayısıyla beğenilirlik düzeylerine, memnuniyet düzeylerine ve bu sürece etki eden demografik faktörlere odaklanarak zorlu pazar koşullarında doğru pazar bölümlendirme yapabileceklerdir. Bu doğrultuda;

- Hazır giyim işletmeleri yaş, eğitim ve gelir düzeyi yüksek tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerini yükseltebilmek amacıyla bu tüketicilere yönelik kişisel pazarlama uygulamaları yaparak onların tatmin olmalarını kolaylaştırabilirler.

- Tüketicilerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelir düzeyi gibi demografik özellikleri ile kişisel değerleri, onların işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk çabalarını algılamaları üzerinde farklı etkilere sahip olabilir (Torlak, 2007: 64). Eğitim ve gelir düzeyi yüksek tüketicilerin aynı zamanda sosyal sorumluluk projelerine karşı daha duyarlı olabilecekleri söylenilebilir. Hazır giyim işletmeleri, sosyal sorumluluk projeleri geliştirerek ve toplumun gelişimine katkı sağlayacak faaliyetlerde bulunarak markalarına ilişkin bu tüketicilerde iyi hisler ve güven duygusu oluşturabilirler.

- Örneklem bakımından Ankara ve Samsun şehirlerini kapsaması, sadece kadın tüketicilerle yürütülmüş olması ve hazır giyim sektörüne yönelik olması bu araştırmanın kısıtı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin her bölgesinden bir şehrin dâhil olduğu, farkı demografik özelliklere sahip tüketicilerle veya farklı sektörlere göre tüketici marka beğenilirlik düzeylerinin ölçüldüğü kapsamlı bir araştırma yapılmasının işletmeler ve uy-

gulayıcılar açısından daha aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir. Bunun dışında marka beğenilirliğinin sadakat, güven, satın alma niyeti, etnosentrik eğilim, benlik algısı, yaşam tarzı veya farklı değişkenlerle ilişkilerinin araştırılması tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarının analizinde uygulayıcılara ve işletmelere kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aaker, J.L., (1997). Dimensions of Brand Personality. *Journal of Marketing Research*, 34 (3): 347– 356.

Büyüköztürk, Ş., (2002). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Elkitabı. Ankara: Pegem A Yayınları.

Churchill, G.A., Surprenant, C., (1982). An Investigation into The Determinants of Customer Satisfaction. *Journal of Marketing Research*, 19: 491-504.

Devrani, T.K., (2009). Marka Sadakati Öncülleri: Çalışan Kadınların Kozmetik Ürün Tüketimi Üzerine Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (3): 407-421.

Dursun, T., Arslan, B., (2017). Marka Sadakatinin Demografik Faktörler Bağlamında Değerlendirilmesi: Türkiye Beyaz Eşya Sektöründe Bir Araştırma. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 7 (1): 18-24.

Jones, M.A., Reynolds, K.E., (2006). The Role of Retailer İnterest on Shopping. *Behavior Journal of Retailing*, 82 (2): 115-126.

McKillup, S., (2012). Statisticsexplained: An İntroductoryguidefor Life Scientists (Second edition). United States: Cambridge University Press.

Mittal, V., Kamakura, W., (2001). Satisfaction, Repurchase Intent and Repurchase Behavior: Inverstigating The Moderating Effect of Customer Characteristics. *Journal of Marketing Research*, 38: 131- 143.

Nguyen, B., Ekinci, Y., Simkin, L., Melewar, T.C., (2015). The Brand Likeability Scale: An Exploratory Study of Likeability in Firm-Level Brands. *International Journal of Market Research*, 57 (5): 777-800.

Nguyen, B., Melewar, T. C., Chen, J., (2013). A Framework of Brand Likeability: An Exploratory Study of Likeability in Firm-Level Brands. *Journal of Strategic Marketing*, 21 (4): 368-390.

Odabaşı, Y., Barış, G., (2014). Tüketici Davranışı. İstanbul: Mediacat Yayıncılık

Oliver, R.L., (1999). Whence Consumer Loyalty?. *Journal of Marketing*, 63: 33-44.

Su, J., Tong, X., (2016). Brand Personality, Consumer Satisfaction and Loyalty: A Perspective From Demin Jeans Brands. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 44(4), 427-446.

Tabachnick, B. G., Fidell, L.S., (2013). Using multivariatestatistics (Sixth edition). United States: Pearson Education.

Torlak, Ö., (2007). Tüketicilerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çabalarını Algılamaları, Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Ed. C. C. Aktan). İGİAD Yayını, s.s. 58-68.

Yüksekbilgili, Z., (2017). Marka Beğenilirlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Journal of Yasar University*, 12 (46): 171-180.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bb5e0ebed2e86.87879396 (E. T. 01.10.2018)

TEKNOLOJİK ÜRÜN GELİŞTİRME SÜRECİNDE KOBİ'LERE SAĞLANAN AR-GE, İNOVASYON FİNANSMAN DESTEKLERİNİN İSTİHDAMA KATKISI: BURSA İLİ OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA

Gül Çiçek ZENGİN BİNTAŞ[1], Hakan KESER[2], İstem KÖYMEN KESER[3], İpek DEVECİ KOCAKOÇ[4]

[1-2-3-4]Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir / Türkiye

Öz: İşletmelerin %99,8'ini oluşturan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ), Türkiye ekonomisinin de bel kemiğini oluşturmaktadır. Ancak küreselleşme, ekonomik istikrarsızlık ve teknolojideki son gelişmelere uyum sorunu nedeniyle KOBİ'lerin finansman, istihdam, üretim, pazarlama vb. sorunları giderek artmaktadır. Bu sorunlarla baş etmeye çalışan KOBİ'lerin ayakta kalarak varlığını sürdürmesi ve rekabet edebilecek noktaya gelmesi ise ancak Ar-Ge, inovasyon çalışmaları ile mümkündür. Bu bağlamda, KOBİ'lerin bulunduğu mevcut durum göz önüne alınarak Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerinde bulunabilmeleri için doğrudan ve dolaylı finansman destekleri ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu destekler KOBİ'lerin Ar-Ge faaliyetlerini sorunsuz sürdürmelerini sağlayacak birçok gider kalemini içermektedir. Bu gider kalemleri içerisinde istihdam önemli bir yer teşkil etmektedir. Çünkü desteklerin bir amacı da istihdamın artmasına katkı sağlamaktır. KOBİ'lerde Ar-ge, inovasyon çalışmaları özellikle son 10 yılda artış eğilimindedir. Ancak çalışmaların sonuçlarının ne denli başarılı olduğu ise özellikle istihdam özelinde tam olarak netleşmiş değildir. Bu çerçevede Bursa'da otomotiv sektöründe faaliyet gösteren ve Ar-Ge, inovasyon hibe desteklerinden yararlanan KOBİ'leri içeren araştırma yapılmıştır. Çünkü otomotiv sektörü Bursa'nın lokomotif sektörü olup, yüksek teknolojilerle çalışmayı ve bu nedenle de yoğun Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerini gerektirmektedir. Bu kapsamda söz konusu desteklerden yararlanan KOBİ'lere yüz yüze anket uygulanmıştır. Araştırma sorularının genel çatısı istihdam desteklerinin artırılması üzerine kurgulanmış olup, personellerin eğitim düzeylerinin değişimi, proje sayıları, proje çıktılarının başarı durumu, patentlenme oranları, ekonomik kazanımlar ve üniversite-sanayi işbirliği gibi konular araştırılmıştır. Sonuç olarak Ar-Ge, inovasyon proje desteklerinin KOBİ'lerde istihdamı önemli oranda artırdığı, ticari olarak kazanımlar elde ettikleri ve rekabet edebilirliklerini artırdıkları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, Ar-Ge, İnovasyon, Finansman Destek, Teşvik, İstihdam

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

KOBİ'ler giderek artan bir şekilde ulusal ekonomik büyümenin itici gücü olup ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde iktisadi gelişme politikalarının başlıca unsurlarından birisi haline gelmektedir(Lalkaka, Abetti, 1999: 197). Çünkü KOBİ'lerin ekonomiye katkıları ve ekonomik gelişmedeki önemlerinin yanında, ayrıca toplumdaki girişimcilik ruhunun geliştirilmesinde de önemli rol oynamaktadır (Torlak, Uçkun, 2005: 201).

KOBİ'ler yarattıkları düşük maliyetli istihdam, talep değişikliklerine sağladığı hızlı ve kolay uyum, bölgeler arası dengeli kalkınma ve ekonomik dalgalanmalara karşı daha dirençli olması nedeniyle ekonominin yapı taşıdır (Boşgelmez, 2003: 25-26). Ancak ekonominin yapı taşı olmasına rağmen KOBİ'ler birçok sorunla baş etmektedir. Bu sorunlar; yeni üretim, yöntem ve tekniklerine uyum sağlanması ve işletmelerin rekabet edebilirlikleri konusunda olumsuz etkilere neden olmaktadır. Teknolojik gelişme düzeyinin düşük kalması ve bu anlamda gerekli değişimlerin sağlanamaması kalitesiz üretime, maliyetlerin yükselmesine ve hammadde, makine, işgücü gibi kaynakların israfına neden olmaktadır (Öztürk, 2007: 47). Bu nedenle KOBİ'lerin büyük mevcut sorunlarına çözüm üretilerek yüksek teknolojili ürünler üretmesi ve rekabet edebilirliğini artırabilmesi için devlet tarafından Ar-Ge, inovasyon hibe destekleri sağlanmaktadır.

Ar-Ge, bilim ve teknolojinin gelişmesini sağlayacak yeni bilgileri elde etmek veya mevcut bilgilerle yeni malzeme, ürün ve araçlar üretmek, yazılım üretimi dâhil olmak üzere yeni sistem, süreç ve hizmetler oluşturmak veya mevcut olanları geliştirmek amacı ile yapılan düzenli çalışmalardır (TOBB). İnovasyon ise Ar-Ge çalışmalarının ticarileşmesi sonucunda olup, yeni ürün ya da geliştirilmiş ürün/üretim yöntemi ya da ekipmanı üretme ve pazarlama yönteminin (Korkmaz, 2004: 11) veya örgütsel yöntemin işletme tarafından ilk kez sunulması ya da kullanılmasıdır (Güleş, Bülbül: 125).

Son yıllarda ülkemizin Ar-Ge faaliyetlerine ayırdığı bütçe artmıştır. Bütçe artışının sonucunda önemli gelişmeler kaydedilmesine karşılık, Ar-Ge harcamalarının oranı ve rekabetçilik açısından halen dünyada üst sıralarda yer alamamaktadır (Aycı, 2016: 94). Ar-Ge harcamalarının oranı ülkelerin gelişmişlik düzeyinin belirlenmesi açısından önemlidir. Örneğin Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı %2'den fazla ise o ülkeler gelişmiş ülke sayılırlar. Ülkemizin 2017 yılı itibariyle ayırdığı pay %1,2 civarında gerçekleşmiştir. %3 olan 2023 hedefine ulaşılabilmesi için ise Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerinin artırılmasının teşvik edilmesi ve bu yolda daha hızlı mesafe kat etmesine bağlıdır.

AMAÇ

Araştırmanın amacı Ar-Ge, inovasyon destek programlarından yararlanmış ya da yararlanmakta olan KOBİ'lerin projeler kapsamında yaptıkları yeni istihdamı tespit etmek ve aldıkları istihdam desteklerinin işletme genel istihdamına katkısını incelemektir. Ayrıca proje sonuçlarının işletmenin ekonomik durumuna, Pazar payına, rekabet edebilirliğine etkisini ortaya koymaktır.

KAPSAM

Araştırma kapsamına otomotiv ana ve yan sanayileri dahil edilmiş olup, yardımcı sanayi olan ambalaj, otomotiv aksesuarları, hurdacılık, hırdavat ve kesici takımlar, kaynak makineleri, kapı sistemleri, lazer, giyotin, taşıma kasaları vb. firmalar dahil edilmemiştir. Araştırmaya dahil edilen firmalar direk otomotiv sanayiye parça basan, standart parça üreten, ürün yapan, kalıp yapan, tasarım mühendisliği yapan firmalardır.

Araştırma kapsamında Bursa ilinde otomotiv sektöründe faaliyet gösteren ve 2002-2017 yılları arasında Ar-Ge projesi finansman desteklerinden yararlanan KOBİ'ler incelenmiştir. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası kayıtlarında halen faal olarak faaliyetlerini sürdüren 309 KOBİ'ye anket çalışması yapılması planlanmıştır. Ancak

283 firmanın iletişim bilgilerine ulaşılabilmiştir. 283 firmaya öncelikle e-posta atılmış, yeterli verim alınamayınca telefon yoluyla iletişime geçilerek; sektördeki faaliyet süresi, KOBİ ölçeği, firma lokasyonu, firma sahibi/ortakların eğitim düzeyi, çalışanlarını eğitim düzeyi, Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerinde bulunup bulunmadığı, bulunuyor ise desteklerden yararlanıp yararlanmadığı soruları yöneltilmiştir. 120 KOBİ ankete katılmış ve cevaplar alınmıştır. Araştırmaya katılan 120 KOBİ'nin 79'unun Ar-Ge faaliyetlerinde bulunduğu, diğerlerinin genellikle fason çalışma yaptıkları için Ar-Ge faaliyetlerinde bulunmadıkları tespit edilmiştir. 79 firmadan 61 tanesinin Ar-Ge, inovasyon finansman desteklerinden yararlandığı tespit edilmiş ve bu firmalardan 56'sı ile yüz yüze görüşme yapılarak toplamda 48 soru yöneltilmiştir. Elde edilen sonuçlar SPSS programı ile analiz edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan tüm firmaların büyük çoğunluğunun 15 yıl ve üzerinde sektörde faaliyet gösterdiği görülmüştür. Ar-Ge faaliyetinde bulunan ve bulunmayan firmaların sektördeki faaliyet süreleri açısından ise aralarında önemli bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. 2016 yılı verilerine göre de KOBİ ölçeği açısından Türkiye genelinden farklı olarak, mikro ölçekli işletme oranı oldukça düşük, küçük ve orta ölçekli işletmeler birbirine yakın orandadır. Ar-Ge faaliyetinde bulunan ve bulunmayan firmaların KOBİ ölçeği açısından aralarında bir fark bulunmamaktadır, ancak orta ölçekli işletmelerin daha büyük çoğunluğunun Ar-Ge faaliyetinde bulunduğu görülmektedir. Yine tüm firmalar içerisinde işletme sahiplerinin/ortaklarının eğitim düzeyinin en çok lisans mezunu olduğunu fakat bunun Ar-Ge, inovasyon faaliyeti sürdürmeyi etkilemediği görülmüştür.

Ar-Ge desteklerinden yararlanan KOBİ'lerin sadece %10'unda Ar-Ge Merkezi bulunmaktadır. Ar-Ge Merkezi olmanın önündeki en büyük engel ise "yeterli Ar-Ge personel sayısının" bulunmaması olduğu görülmüştür. Ar-Ge faaliyetinde bulunmalarına rağmen Ar-Ge desteklerinden yararlanmayan KOBİ'ler, yararlanmama nedeni olarak %70 oranında "bürokratik işlemler" olduğunu belirtmiştir.

KOBİ'ler Ar-Ge desteklerinde en çok TÜBİTAK Teydeb destek programlarından memnun olduklarını ve istihdamı artırmada en etkili kurum olduklarını (%70) belirtmişlerdir. KOSGEB destek üst limitlerinin özellikle otomotiv sektörünün maliyetleri göz önüne alındığında yetersiz olduğu belirtilmiştir.

Destekler kapsamında KOBİ'lerin %78'i yeni istihdamda bulunmuş ve kümülatif hesaplarla, destekler %26 oranında istihdamı artırmıştır. Özellikle mühendis çalışan sayısında büyük artış olduğu görülmüştür. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte işsizliğin artacağını konusundaki kötümser yaklaşımların tam tersine KOBİ'lerin sadece %5'inin mavi yakalı personelinde %8'lik bir azalma yaşanmıştır.

Ar-Ge projelerinde karşılaşılan en büyük zorluğun ise "nitelikli personel bulma" olduğu görülmüştür. Ar-Ge projeleri sonucunda ticarileşen ürünler firmaların %66'sının iç ve dış satışlarını %10, %30'unun Pazar payında %9 oranında artış sağlamıştır. Firmaların %59'u Ar-Ge projeleri kapsamında üniversite-sanayi işbirliği yapmış, bu işbirliklerinden %26'sı çok memnun kalırken %26'sı hiç memnun kalmamıştır.

Araştırmaya dahil olan 56 firma son 15 yılda toplam 204 Ar-Ge projesi yapmıştır. Bu projelerin %25'i devam etmektedir. %24 başarılı şekilde sonuçlanmış ancak ticarileşmemiştir. %41'i başarılı şekilde sonuçlanmış ve

ticarileşmiştir. Firmaların %73'ü önümüzdeki 3 yıl içerisinde 102 Ar-Ge projesi planlamakta ve bu projelerde 125 Ar-Ge personeli istihdamı öngörülmektedir. Ayrıca araştırmada Otomotiv sektöründe Ar-Ge harcamalarına ayrılan payın ortalama %4 olduğu ve ülkemizim 2023 hedefi olan %3'ten de yüksek bir noktada olduğu görülmüştür.

SONUÇ

KOBİ'ler, ülkelerin kalkınmasında, sürdürülebilir büyüme sağlamasında, istihdamda ve gelir dağılımında ki etkisi nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Küresel rekabetin zorlu geçtiği ve teknolojik ilerlemeyle birlikte yeni teknolojilere uyum sorunları nedeniyle söz konusu bu işletmeler sürdürülebilir büyümeyi sağlayabilmek yerine ayakta kalma savaşı vermektedirler. Bu nedenle ülkeler ekonomik kalkınmalarını sağlayabilmeleri için KOBİ'lere çeşitli teşvik mekanizmaları sağlamaktadırlar. Özellikle rekabet edebilirliklerini artırmaları ve yüksek teknolojili ürünler üreterek ihracat yapabilmeleri için Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerine özel teşvik mekanizmaları geliştirmişlerdir. Bu teşvik mekanizmalarını yıllar öncesinden uygulamaya başlayan gelişmekte olan ülkeler, günümüzde Ar-Ge faaliyetleri konusunda çok ilerlemiş ve yüksek teknolojili ihracat payları Dünya ortalamasına ulaşmış ve hatta geçmiştir.

Türkiye'de Ar-Ge, inovasyon faaliyetleri ile ilgili ilk resmi çalışmalar, gelişmiş olan diğer ülkelerle aynı dönemde, 1960'lı yıllarda başlamıştır. Ancak yaşanan ekonomik ve siyasi sıkıntılar nedeniyle kalkınma planlarında hedeflenen şekilde ilerleyememiştir. Türkiye ile aynı dönemde çalışmaya başlayan birçok gelişmekte olan ülkeler, Ar-Ge faaliyetlerinde, patent ve bilimsel yayın performanslarında, yüksek teknoloji ihracatlarında çok önde yer almaktadır. Ancak son 15 yılda ve özellikle 2010 yılından sonra Türkiye'de de bu konuda yoğun çalışmalar başlamış ve 2023 yılı hedeflerine ulaşabilmek için Ar-Ge faaliyetlerine özel önem verilmiştir. Bu kapsamda da birçok destek mekanizmaları geliştirilmiş, kanunlar çıkarılmıştır. KOBİ'lerin bulunduğu mevcut durum nedeniyle de KOBİ'lere özel destekler çıkarılmıştır. Sadece KOBİ'lere özgü olmayan programlarda da destek oranları büyük işletmelere göre daha farklı uygulanmaktadır.

Ar-Ge, inovasyon programları kapsamında istihdam, makine-teçhizat, yazılım, hizmet, danışmanlık, tanıtım vb. bütçe kalemleri desteklenmektedir. Her kurumun destek içerikleri, limit ve oranları farklıdır. Bu desteklerle sektörlerde istihdamın artırılması hedeflenmiştir. Ancak istihdama nasıl bir katkı sağladığı ile ilgili akademik bir çalışma yapılmamıştır. Bu noktadan hareketle yola çıkılarak tez kapsamında bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada Bursa ilinde otomotiv sektöründe faaliyet gösteren ve Ar-Ge proje desteklerinden yararlanan KOBİ'ler incelenmiştir.

Araştırma sonucunda projelerin istihdama katkı sağlamasının yanı sıra, işletmelerin fiziksel kapasitesine, ürün çeşitliliğine, üretim miktarlarına, rekabet gücünün artmasına ve teknolojik gelişmelerine de katkı sağlamış, işçilik ve diğer üretim maliyetlerinin azaltmasını sağlamıştır. Ancak bu katkılara rağmen proje süresince karşılaşılan en büyük zorlukların nitelikli personel bulma ve öz finansman kaynak eksiliği olduğu görülmüştür. Bursa otomotiv sektörü KOBİ'lerinin Ar-Ge, inovasyon projesi uygulamada imalat sıkıntısı neredeyse hiç yaşanmamıştır. Bu da yerli otomobil üretiminde Bursa'nın ne derecede yeterli olduğu gözler önüne serilmiştir.

Proje desteklerindeki en önemli Ar-Ge aşamanın tasarım, tasarım doğrulama ve uygulama olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede tasarım merkezlerinin, Ar-Ge merkezleri gibi desteklenmesinin çok doğru bir çalışma olduğu ortadadır. Ancak tasarım merkezlerindeki personel sayı kısıtı nedeniyle KOBİ'ler tasarım merkezi açamamaktadır. Ayrıca otomotiv sektöründe en çok ürün yeniliğinin yapıldığı görülmüştür. Yapılan projelerin en önemli amacının düşük maliyetli çözümler ve müşteri ihtiyaçlarının çözülmesi olduğu tespit edilmiştir. Rekabetin önem kazandığı günümüzde, rekabet edebilirliği arttırmanın en önemli adımının maliyetleri düşürmek olduğu düşünülürse, proje çıktılarının ne derece önemli olduğu söyleyebilir. Ancak sürdürülebilir bir rekabet sağlamak isteniyorsa bu çalışmaların yanı sıra müşterilerin ihtiyaçları dışında ihtiyaçlar da yaratmak gerekmektedir.

Araştırmada tamamlanan projelerin yarısından fazlasının ticarileştiği görülmüştür. Yapılan Ar-Ge çalışmalarının inovatif bir ürüne dönüşmesi sektör açısından sevindirici bir durumdur. İnovatif ürünlerin işletmelerin satış ve Pazar paylarında yarattığı katkının her sektörü olumlu etkilediği düşünüldüğünde 2023 hedeflerine ulaşmada önemli adım atılmış olacaktır. Ancak satışlara ve Pazar payına yansıyan olumlu sonuçların patent ve faydalı modelde yansıması görülmemektedir.

Söz konusu projelerin diğer işletmelere de önemli katıları sağladığı görülmüştür. Özellikle kalite ve verimliliğe sağladığı etki oranı oldukça yüksektir. İstihdama katkısı da yadsınamaz orandadır. Ayrıca yapılan projelerin yarıdan fazlası da yeni proje tetikleme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda Ar-Ge faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasının sağlanması ülke ekonomisi açısından büyük öneme sahiptir. Ancak faaliyetlerin destekler yoluyla yayılması sürdürülebilirlik açısından daha doğru olacaktır. Çünkü araştırmada destekler olmadan Ar-Ge faaliyeti gerçekleştirecek KOBİ oranı düşük olduğu görülmüştür.

Araştırma sonuçlarından elde edilen veriler Ar-Ge, inovasyon program desteklerinin başarılı olduğu ancak proje uygulama ve projeleri ticarileştirmede bazı noktaların geliştirilmesi ve değiştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Elde edilen bu sonuçlara uygulanabilecek çözüm önerileri aşağıdaki gibidir:

Destek ödemelerinde mahsuplaşmanın %100 yapılması yerine oran usulü getirilmelidir. Örneğin destek ödeme olurlarının %50'si mahsup edilmeli, diğer tutar işveren hesabına yatırılmalıdır. İhracat yapan ve KDV iade işlemleri olan firmalar için mahsup işlemlerinde kolaylıklar getirilmelidir.

Bürokratik işlemi az, yazımı kolay, kısa süreli düşük bütçeli destekler çıkarılmalıdır.

KOSGEB'in destek üst limitleri yetersizdir. Revize edilmelidir. Ayrıca teknik meslek lisesi mezunlarının da istihdam edilmesi destek kalemlerine dahil edilmelidir.

Ar-Ge desteklerinden yararlanan firmalara vergisel anlamda ayrı statü verilmelidir.

Destek değerlendirme ve ödeme süreleri kısaltılmalıdır.

KOBİ'lerin Ar-Ge faaliyetleri sonucunda çıkan ürünleri alması için Büyük Ölçekli İşletmeler teşvik edilmeli, özel avantajlar sağlanmalıdır.

Büyük ölçekli işletmelerin yıllık bütçelerinin belli bir kısmı KOBİ'lerin Ar-Ge çıktısı ürün ve Teknolojik Start-Up ürününe ayrılmalıdır. Bu bütçeyi ayırmaları için özel avantajlar getirilmelidir.

Büyük ölçekli işletmeler, KOBİ'ler ile Ar-Ge projesi yapmaya özendirilmelidir. Ortaya çıkan ürünü ticarileşmesinde Büyük Ölçekli İşletme Mentör görevini üstlenmelidir.

KAYNAKÇA

Aycı, A., (2016). "Türkiye'de Ar-Ge Teşvikleri ve Diğer OECD Ülkeleri ile Karşılaştırılması", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:330, ss.93-100.

Boşgelmez, A., (2003). Küreselleşme Sürecinde KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, Yapısal Analizleri Ve Isparta Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Korkmaz, N., (2004). "Sorularla Yenilikçilik (İnovasyon)", İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

Lalkaka, R., et al., (1999). "Business Incubation and Enterprise Support Systems in Restructuring Countries", Creativity and Innovation Management, 8(3),1999, pp.197-209

Öztürk, Ö., (2007). İstihdam Konusunda KOBİ'lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü, (Uzmanlık Tezi),

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Ankara.

Torlak, Ö., (2005). Nurullah Uçkun. "Eskişehir'deki KOBİ'lerin Pazarlama ve Finansman Sorunları Ara Kesiti", Sosyal Bilimler Dergisi, 2005/1201, ss.199-205.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, (2004). "Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleri Rehberi", Sayı:3, Ankara, TOBB Yayınları.

KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİNİN KÜLTÜRÜN DEĞER AKTARICI İŞLEVİYLE İNCELENMESİ

Sezgin ELBAY

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir / Türkiye

Öz: Kültür temelde doğanın kendi iç mekanizmasının dışında insani üretimle ilgilenen, insanın tüm yapıp etmelerini konu alan, maddi ve manevi tüm yaratıların toplamı olarak tanımlanabilir. Kültür belli değerlerin sürekliliğini sağlamak ve belli değerleri üretmek üzere, özneye kurulu bir yaşam biçimi sunabilir. Kültürel aktarım ise, yine bu bağlamda belli değerlerin aktarılmasına dayanmaktadır. Bu değer aktarımı da pedagoji ile açık ya da örtük olarak gerçekleşebilir. Birey, toplumun değerleri ile sosyalizasyon sürecinden geçerken, kültürel devamlılık da sağlanabilir. Bu, aynı zamanda bireyin belli değerlerin taşıyıcısı olarak, kültürel bir form kazanmasını da sağlayabilir. Açıklamalar çerçevesinde belli değerler, birtakım kuramsal yaklaşımlarla bireye kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Kohlberg'in ahlaki gelişim düzeylerinin kültürün değer aktarıcı işleviyle incelenmesidir. Araştırma, nitel paradigmaya dayalı bir derleme çalışmasıdır. Araştırmanın temel veri toplama tekniği dokümanlardır. Veriler, betimsel yoldan analiz edilmiştir. Betimsel analiz sonucunda, Kohlberg'in koyutladığı gelişimsel ahlaki düzeylerin her bir basamağında, farklı kültürel norm veya normların değer aktarıcı işleviyle ön plana çıktığı; ayrıca toplumun uyguladığı ödül ve ceza pratiklerinin bireyleri etkilediği görülmüştür. Etkilenmenin ayrıca bağımlı bir ölçü formu oluşturduğu söylenebilir. Bu bulgulardan da, her bir ahlaki gelişim basamağında demokratik ideallere göre bireye değer aktarımının yapılması gerektiği yorumuna gidilebilir. Özellikle Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerinden, kültürün değer aktarıcı işleviyle daha çok yararlanılması gerektiği önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültürün Değer Aktarıcı İşlevi, Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Düzeyi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Ahlak, felsefenin ilgilendiği en eski konulardan biridir; hatta bu durum, tarih öncesi 4. yy.'a kadar geriye götürülebilir. Eski Yunan uygarlığında etik problemler önemli gündem maddelerinden biriydi. Bu açıdan bakıldığında, ahlakın sorunsallaştırılarak felsefeye dâhil olması, psikoloji ve eğitim konularından birinin ahlakı oluşturmasından daha eskidir. Bu sebeple felsefede -ahlakla ilgili literatürün kökleşmiş bir geleneğe sahip olmasından ötürü- ahlak psikolojisi ve eğitiminin anlaşılabilmesi, öncelikle ahlak felsefesinin iyi okunarak, bu alandan yararlanılmasına bağlıdır. Bu bağlamda ahlak psikolojisi ve eğitimi alanında Kohlberg öne çıkan kuramcılardan biridir.

Kohlberg'in ahlakın kaynağına yönelik duruşu pek belli değildir. Ahlakın, ya hiç bilinemeyeceğini veya ancak belirsiz bir şekilde bilinebileceğini belirtmiştir. Bu görüş, ahlakın kaynağının doğuştan olduğu anlayışına yakın olsa da, Kohlberg, bu noktada toplumsal çevrenin de -az da olsa- etkisini kabul ederek, ikircikli bir fikri

savunmuştur. Buna göre temel bilişsel yapılar, bireyle sosyal çevresi arasında meydana gelen doğal etkileşim sonucunda gelişebilir (Kohlberg, 1968: 1015-1016). Başlangıçta daha ilkel olan ahlaki yargı; birey ve çevresi arasındaki ilişkilerin niteliğine göre daha karmaşık, organize ve yeni yapılar halini alabilir. Bu toplumsal etki, bireye rol çeşitliliği ve daha etkin olacağı ilişki fırsatları sunabilir ve dolayısıyla kişi, bu ilişkiler ağında ne kadar çelişik ve zıt durumlarla karşılaşırsa; o kadar kompleks düşünme biçimi geliştirebilir (Kohlberg, 1977: 53-59). Kohlberg'e göre bireyin bir sonraki ahlaki aşamaya geçmesi de, bu düşünüş yapısının, aslında biyolojik olarak bireyde bulunduğunu göstermektedir (Kohlberg, 1970: 41). Sonuç olarak Kohlberg, ahlakın yalnızca doğuştan, ya da sadece kültürün bir ürünü olduğu anlayışını dışlamaktadır.

Ahlaki gelişim basamakları doğal bir şekilde çalışmaktadır. Bununla birlikte bu, onların genetik kodlara göre oluştuğu ya da çevresel teşviklerden bağımsız olarak gerçekleşecekleri anlamına gelmemektedir. Ahlaki gelişim basamakları, çocukla dış dünya arasındaki etkileşimsel deneyim ve örüntünün ürünü olmaktadır. Bu deneyim ve örüntüler, kültürel kalıpları çocuklara dayatmak yerine; çocuğun kendi ahlaki organizasyon yapısını yeniden inşaa etmesini sağlamaktadır (Kohlberg, 1971: 164-165). Bu anlamda ahlaki organizasyonda anlam ve doğruluk nasıl ortaya çıkmaktadır? Kohlberg'e göre, anlam ve doğruluk, bir bireyin bir vaka veya durumla ilişkisi üzerine bağlamsal olarak ortaya çıkabilir.

Kohlberg'in, ahlakın kaynağına ilişkin görüşleri özetlenecek olursa; birincisi çocuk, biyolojik olarak, örgütleme, nesne ve kişileri gruplama ve organize etme becerilerine sahip bir yapıyla; yani doğal olarak organizasyonel bir yetiyle donanık olarak dünyaya gelmektedir. İkincisi çocuk, ne sosyalizasyon sürecinden geçirilip 'kültürel olarak normalleştirilmiştir' ne de bir kültürün baskısı altındadır. Üçüncüsü de, kültür, çocuğun ahlak gelişimini yönlendiren deneyimleri nadiren sağlamaktadır. Ancak her bir düzeyde farklı bir değer unsuru bireyi etkileyebilir.

Kohlberg için bilişsel bir meziyet olan ahlak ve ahlaki yargılama biçimi, öncelikli bir konuma sahiptir. Duyguların ise, ahlaki eylemin hem harekete geçirilmesinde güdüsel bir araç hem de kökeninde ikincil bir rolü bulunmaktadır (Blum, 1988: 476).

Kohlberg adalet ve ahlaki muhakeme konusunda tüm insanların benzer kategorik unsurlara sahip olduğu görüşündedir. Bu unsurları üçe ayırır: Normlar, yardımcı unsurlar ve değer unsurları. Bu kategoriler, bir kişinin ahlak felsefesini oluşturan temel bileşenler olup, Kohlberg'in ahlaki yargı düzeylerinin altı basamağının da omurgasını teşkil etmektedir. Bunun yanında Kohlberg'in, insanların bir basamaktan diğerine niçin geçtiklerine ilişkin düşüncesi, ahlakın felsefi temeline dayanmaktadır. Buna göre, bir sonraki basamak, ahlaki bakımdan bir öncekinden daha iyi ve yeterli olduğundan, bireyler algılayabildiği en yüksek sorgulama düzeyini seçebilirler (Kohlberg, 1973: 55-56).

Her bireyin basamak gelişim süreci, hem biyolojik donanım, hem bireysel kapasite, hem de bağlama göre şekillendiği için, ahlaki gelişim düzeyinde ulaştığı basamak kendine özgüdür. Yani bireyler ahlaki gelişim basamaklarında hızlı ya da yavaş ilerleyebilirler. Tüm bu açıklamalardan sonra, bilişsel temelli ahlak gelişim basamaklarının temel özellikleri şu şekilde söylenebilir:

Basamaklar, değişmez ve ters çevrilemez bir ardışıklık izleyebilir: Bu denencenin veya varsayımın kendi içinde iki bileşeni bulunmaktadır (Kohlberg, 1970: 41-80). Birincisi, ileri düzey bir travma veya hayatın olağan akışı içinde izah edilemeyecek bir durum dışında; yani normal şartlar altında ahlaki muhakeme düzeyi ve basamağı ya aynı kalır ya da yukarı doğru bir sıra izleyebilir. Buna mukabil, ahlaki gelişim düzeyi ve basamağı geriye doğru gitmeyebilir. Ancak, var olan ahlaki gelişim basamağından daha geri bir basamağa geçişin olmazlığı ilkesi, 1968 senesinde Kramer'in yaptığı bir araştırma sonucu teyit edilmemiştir; yani deneklerin evre gerilemesi gösterdikleri bulgulanmıştır. Ama genel olarak araştırmalarda, ahlaki gelişim düzeyinin kazanımlarının korunduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu durum gelişimin de bir ilkesidir. Her bireyin basamaklarda ilerleme hızının değişiklik göstermesi veya bazı bireylerin, gelişimin bir noktasında sabitlenmesi olasılık dâhilindedir. Fakat eğer ki ilerleme devam ederse bu, belirlenen sırayla olabilir ve bu durum evrensel geçerliği olan bir sıra olabilir; ayrıca tüm kültürlerde geçerli olmaktadır (Kohlberg, 1969: 347-380). İkincisi, basamaklar arası atlama olmayabilir. Bir basamaktan iki, üç sıra atlayıp; diğer basamaklara geçilmeyebilir. Örneğin kimse, üçüncü basamağı atlayarak, ikinci basamaktan, dördüncü basamağa geçemeyebilir. Zaten bu durum Kohlberg'in boylamsal araştırmalarında doğrulanmıştır. Öte yandan 1976 yılında C. B. Holstein tarafından yapılan bir araştırmada, kimi deneklerin dördüncü basamağı atlayarak, üçüncü basamaktan, beşinci basamağa geçtikleri saptanmıştır (İlgili araştırmanın ayrıntıları için bkz. Constance Boucher Holstein, "Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment: A Longitudinal Study of Males and Females", *Child Development*, 47/1, March 1976: 51-61). Bu tür araştırmalardan sonra Kohlberg, sistemini gözden geçirmek zorunda kalmıştır.

Basamaklar hiyerarşik bir bütün oluşturabilir: Bir kimse üst basamaklara doğru çıktıkça, alt basamakları geride bırakabilir. Ancak bu kimseler önceki evrelerin kazanımlarını; yani ilke, kavram ve yargılarını yitirmeyebilirler. (Kohlberg, 1982: 516-517 ve Reimer, 1983).

AMAÇ

Araştırmanın amacı, Kohlberg'in ahlaki gelişim düzeylerini kültürün değer aktarıcı işleviyle ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma temelde betimseldir.

KAPSAM

Araştırma, Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisi ve düzeylerinin ayrıntılı bir açıklamasına dayanmamaktadır. Bu bağlamda araştırmada ahlaki gelişim düzeylerinin her bir basamağında kültürel değer aktarımının nasıl olabileceği üzerinde durulmuştur.

YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma paradigmasına dayalı olarak yapılmıştır. İlgili veriler Türkçe ve yabancı alanyazından toplanmıştır. Bu bağlamda araştırma bir derleme çalışmasıdır. Veriler betimsel analize tabi tutulmuştur.

GELİŞİM DÜZEYLERİNE GÖRE KÜLTÜRÜN DEĞER AKTARICI İŞLEVİ

Kohlberg'e göre ahlaki gelişim, üç düzey ve her düzey içerisinde iki alt basamak olmak üzere, toplam altı basamak halinde incelenebilir. Bu düzey ve basamaklar ve kültürün değer aktarıcı işlevleri şu şeklide ifade edilebilir:

Gelenek öncesi düzey: Bu düzeyde birey ikili kategoriler şeklinde değerleri ifade edebilir. Bireyde, temel bir düalizm gözlenebilir. Birey, kavramsal kategorik bakış açısı ile ve davranışın; arka planı, niyeti, güdüsel amaçlarını anlamadan, var olan durumun fiziksel unsurlarına aşırı bağımlı olarak ahlaki yargısını tasarımlayabilir; ayrıca kalıp yargıları genellikle fiziksel sonuçlarıyla değerlendirebilir. İyi-kötü, doğru-yanlış, ödül-ceza, güzel-çirkin gibi değerlere, kültürel kural ve etiketlere düşüncesinde merkezi önem vererek, bu kategorik bakış açılarına göre olayları analiz edip ve davranabilir.

Bireylerin ahlaki yargısındaki ödül ve ceza imajı, otoritelerin durum ve olaylara verecekleri tepkiye göre biçimlenebilir. Bu da kültürel aktarım biçimini tanımlayabilir. Bu dönemdeki birey cezadan kaçınmayı, otoriteye yakalanmadan güdülerini tatmin etmeyi öğrenmektedir. Kurallarla çerçevesi çizilmiş bir toplumsal örüntüde kültürel aktarım uyum, itaat ve görmeden yapma şeklinde gerçekleşebilir. Her alt basamakta kültürel aktarım bu kavramlara uygun olarak gerçekleşebilir.

1.Basamak: Heteronom ahlak (itaat-ceza ya da ödül-ceza uyumu): Birey dış otoritelere tümden bağımlı olabilir. Doğru ve uygun davranışın ölçütü, "ihlal edildiğinde ceza uygulanacak olan kurallara aykırı davranmamak" olarak anlaşılabilir. Birey eylemlerin yalnızca fiziksel sonuçlarını temel alarak, iyilik ve kötülüğüne karar verebilir. Uygun davranış, otorite figürlerine koşulsuz itaat, hazza ulaşmak ve cezadan kaçmaktır. Eylemin maddi sonuçları psikolojik sonuçlarından farklı görülmeyebilir. Ayırt edicilik henüz gelişmemiştir. Ahlaki yargı ve sonuçlarına dair bir örnek şu şekilde olabilir: Beş bardak kıran bir çocuk (maddi sonuç), değerli bir vazo kıran bir çocuktan (maddi sonuç) daha suçludur; çünkü beş bardak kırmıştır (fiziksel sonuçların niyetten ve değerden soyutlanıp, yalnızca sayıya indirgenmesi).

2.Basamak: Araçsal amaç (saf çıkarcı eğilim): Doğru eylem, önce bireyin kendi amaçlarını karşılayan araçları uygulaması; bazen de diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılaması olabilir; ama kendi ihtiyaçlarının doyurulması ön plandadır. Sosyal ilişkiler, bir pazar yerindeki gibi almak ve vermek şeklinde organize edilmiştir. Adalet, eşitlik, paylaşım gibi değerler bu seviyede de önemlidir. Ancak bunlar fiziksel ve kişinin yararı açısından yorumlanabilir. Buradaki eşitlik; paylaşım, sadakat, minnettarlık veya hakça bölüşüm anlamında değildir; "sen beni kolla, ben de seni kollayayım" düsturuna dayanan çıkara dayanabilir (Kohlberg, 1980: 15-98). Bir kimsenin, bana topunu verirsen, sana bisikletimi sürmek için veririm demesi örnek gösterilebilir (karşılıklı bir çıkar ve anlaşmaya dayanan; ama önce bireyin kendi gereksinimi ortaya çıktıktan sonra, pazarlık masasına oturduğu bir ahlaki yargı seviyesi).

Geleneksel düzey: Bu düzeyde kişi genişleyen çevresine koşut olarak, diğer bireyleri de hesaba katmak ve ilişki yapılarını da gözden geçirmek zorunda kalmaktadır. Sosyal çevresinin de kendi ihtiyaçları olduğunu fark

eden bireyin, onlar tarafından kabul edilmek için, onların bakış açısını da anlaması gerekebilir. Bu yüzden, bir önceki dönemi, bu dönemden ayıran en önemli bilişsel ve duyuşsal ayırt edici özellik empatinin gelişimidir.

Bireyde toplum içerisinde bir statünün sahibi olduğunun daha açık bir farkındalığı bulunabilir. Bu farkındalık, hem aile içi konum, hem yerel-bölgesel düzey, hem de ulusal çapta oluşabilir. Bu bağlamda geleneksel düzeyin kültürel aktarım şekli her toplumun kendi normlarına uyumda aranabilir. Toplumsal norm, bir gruba kabul edilme ritüelleri, kural, kimi prosedür ve yasal bağlılıklar, kişiyi ekolojik bir perspektifle sarmaktadır. Kurallara körü körüne uymaktan ziyade, toplumdan dışlanmamak, 'normal' gözükmek adına, tüm bu kaidelere itaat, yargı ve eylem düzeyinde meşru bir zemine taşınabilir. Sosyal bağlılık bir anlamda kültürel bağımlılıkla eş değer görülmektedir. Kişi bu seviyede eylemlerin, açık ve kısa periyotlu sonuçlarını hemen göremese de, ailesi, grupları veya ulusunun beklentilerini karşılamayı ve karşılatmayı kendi hakkı olarak değerli görebilir. Bu tutum toplumsal statükoyu devam ettirme, onu destekleme ve bu şekilde bu düzenin bekçiliğini yaparak, sadakatle toplumsal kural ve yasalara uymayı gerektirebilir. Hatta bu tutum, düzene bağlı kanaat önderleri ve toplumsal önderlerle özdeşleşmeye kadar vardırılabilir. Bu da, empatiyi (duygudaşlık) ve beklentilerin paylaşılmasını gerektirebilir. Bu düzeyin iki alt basamağı bulunmaktadır:

3.Basamak: Kişilerarası uyum veya "iyi çocuk" eğilimi (norma yönelik ahlak): Olumlu eylem, başkalarını memnun eden ya da onlar tarafından takdir edilen olabilir. Ama bu, örgütlenmiş ve kişilik haline getirilmiş bir adalet ve dürüstlük anlayışından pek kaynaklanmayabilir. Bu iyi davranışlar daha çok, diğerlerinin beğenisini kazanmaya yönelik olmaktadır. Bir kimse, ailesi ve içinde bulunduğu başka gruplardan dışlanmamak için, sosyal çevresine güven ve sadakatle yaklaşarak, ilişkileri iyi tutmak isteyebilir. Buradaki davranış kılavuzu, *"Golden Rule"*, aidiyet hissettiği gruplara iyilik yapma, altın kuralıdır. Eylemleri yönlendiren asıl amaç, bir gruba bağlılıktan duyulan kişisel mutluluğu kaybetmeme arzusu olabilir. Bu da neticede bir kimsenin, hangi alt grup veya kültürdeyse, o kültürün, bakış açısından olaylara bakıp, çoğunluğu tarafından merkezlenen kalıp yargıları benimsemesi ve bu şekilde o kültüre uyum göstermesidir. Örnek davranış kalıbı olarak, bir kimsenin dedikoduyu sevmediği halde, içinde bulunduğu grubun dedikodu yapması sonucunda, kendisinin de buna iştirak etmesi verilebilir.

4.Basamak: Kanun ve düzen eğilimi (toplumsal sistem ahlakı): Bir önceki basamakta kişi, içinde yer aldığı küçük grupların menfaatini ve önceliğini düşünürken; artık genişleyen bir sosyal sistem içinde daha bağlayıcı ve sınırlayıcı olan yasalara bağlılığı, ahlaki yargısının merkezine almaya başlayabilir. Toplumun huzuru ve güveni her şeyden önemlidir anlayışı bu basamakta gelişebilir. Dolayısıyla bu seviyedeki otorite, belirlenmiş kurallar ve toplumsal düzeni sürdürme yönünde bir uyuma yöneliktir. Bu açıdan bakıldığında bu basamağın ayırt edici kültürel aktarımı 'görev ve sorumluluk' bağlamında değerlendirilebilir. Vatandaşlık hak ve vazifeleri bu basamakta tüm ağırlığıyla hissedilebilir. İyi vatandaş, vergisini düzenli ödeyen, askere giden, gerekirse vatanı için ölendir. Doğru davranış, kurulu toplumsal düzene sadakatle bağlılık göstermek, meşru otorite figürlerine saygı duymak, sistemi ve düzeni sorgulamadan kabul etmek ve bu uğurda kendi üzerine düşen ne varsa yapmaktır. Örnek olarak, bir kimsenin şehit cenazesinde vatan sağ olsun demesi gösterilebilir. Çünkü bu ahlaki yargı, şehitle vatanı özdeşleştirebilir, düzeni ve var olan sistemi güvence altına almak için şehit olanların kutsanmasını gerektirebilir. Onlar şehit olmasa, mevcut sistem bozulabilir ve ortada yasa da düzen de kalmayabi-

lir. Demokratik olduğunu iddia eden politik sistemlerde, iktidara gelen partiler, kendi kadrosunu beslemekte ve bu bürokratlar bu düzenin devamını kendilerini o makamlara getiren politikacılarda bulmaktadırlar. Bu ahlaki yargı da, var olan düzeni devam ettirme yönünde çalıştığı için, bu basamağa diğer bir örnektir.

Gelenek ötesi düzey: Önceki düzeylerde otorite figürleri ve kurulu düzen sorgulanmadan kabul edilirken, gelenek sonrası evrede, kişi bir değerler sistemiyle organize olan ahlaki kanaat ve ilkeleri, bireysel ve küresel düzeyde değerlendirebilir. Ahlaki değer ve ilkeler otorite, içinde bulunulan grup ve kanunlardan bağımsız olarak analiz edilebilir. Bu anlamda bu aşamada demokratik ideallere göre bireylerin davranmaları beklenir. Kültürel aktarım diğer basamaklarda olduğu gibi ideolojik aygıtlar olarak işlemeyebilir. Bireylerin haklarını savunmaya ve etkin vatandaş olmaya yönelik her tür girişim, kültürel değer aktarımı olarak kavramsallaştırabilir. Bununla birlikte Kohlberg, toplumsal düzenin bir nevi alternatif arayışı olan bu ahlaki eleştiri ve sonucunda oluşan ahlaki muhakemenin, 20'li yaşların sonuna kadar beklenmemesi gerektiğini söylemektedir. Bu dönemin iki alt basamağı vardır:

5.Basamak: Toplumsal sözleşme eğilimi, yasal uyum (insan hakları ve sosyal refah ahlakı): Doğru davranış, sorgucu ve eleştirel bir tavırla toplumsal mutabakata göre dizayn edilen norm ve değerleri, genel ilke ve standartlar olarak benimsemede olabilir. İnsan hakları da bu aşamada hesaba katılan önemli bir değer olabilir. Tek yönlü, odaklanmış, ikili karşıtlıklardan birini ele alıp yücelten bakış açısı bu aşamada yerini göreceliliğe bırakabilir. Bu dönemde, bireysel etik değerler ve düşünceler, sosyal gruplar ve yasalar gibi önem verilen ölçütler olarak vurgulanabilir. Fenomenolojik bakış açısını kazanan birey, kendi ahlaki yargılarını oluşturma konusunda, davranış setlerine, açık bir farkındalığa ve uzlaşmayı sağlamada birtakım prosedürlere sahip olabilir. Bireyde toplumsal uzlaşı sonucu oluşturulan kanunlara da saygı bulunmaktadır; ancak buradaki hürmet, otoritelere, yasa ve düzene kayıtsız şartsız teslimiyeti içermeyebilir, yani bu tarz bir uyum olmayabilir. Yasa ve düzen işlevini yerine getirdiği sürece korunmaya değer görülebilir. Ahlaki yargıda kanun ve düzen toplumsal yararına göre değerlendirilebilir. Grupsal veya yasal kuralların dışında, özgür karar alış, bu seviyede bağlayıcı olmaktadır. Anayasa ve yasalardan kaynağını alan demokratik toplum inşası, küresel bir vizyonla bozuma uğratılarak, kaynağını insanların evrensel hak ve değerlerini rasyonel olarak yapılandıracakları bir toplumsal model yaratmak için çalışmaktan alabilir. Buna göre doğru olan, toplumsal ve global anlamda ulaşılan değerler ve bireysel etik anlayış olmaktadır. Toplumsal yarar için politik-toplumsal sistem ve yasalar değişebilir. Örnek olarak, modernlik adına, çoğunluk esası ile kanunlarda yapısal değişikliklerin yapılmasına bireyin destek vermesi söylenebilir.

6.Basamak: Evrensel etik ilkelere uyum (küresel ahlak): Kohlberg (1980: 15-98), araştırmasının sonucunda bu basamağı, özgür ve özerk bir birey olan herkesin diğerlerine karşı alması gereken tavırlar olarak tanımlamaktadır. Bu basamakta ahlaki muhakeme sadece 'adalet' ilkesiyle işleyebilir. Ahlaki yargı, tutarlılık, küresel bir ahlaki sorgulama özelliklerini kapsayabilir. Bu özellikler ve ilkeler, Tevrat'ın genel, kapsayıcı hükümleri olan 10 emir gibi mutlak ve koşulsuz uyulması gereken, net ahlaki kaideler değil; soyut ve etik düzeyde olmaktadır. Örnek olarak, bir bireyin ülkesindeki açlık sorununa eğilip, kitle iletişim araçlarını kullanarak, dünyanın dikkatini bu duruma çekmesi verilebilir.

7.Basamak: *Manevi/kozmik ahlak*: Bu basamak, insan varlığının manevi ve dini boyutlarını ele alarak, bir anlamda metafizik ile temellenmiştir. Bu bağlamda yedinci basamak, psiko-sosyal değil; manevi/kozmik bir seviye, aşkın bir ahlaki yargı olarak kabul edilmiştir. Birey, bu basamakta, Ericsson'ın benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk krizinde öngörmüş olduğu gibi, umutsuzluk içinde, hayatın anlamsızlığını görebilir ve bu kriz durumunu aşması; ancak daha aşkın bir bilişsel, duyuşsal ve ahlaki bakış açısıyla mümkün olabilir. Kohlberg bu bağlamda sonal ahlaki faziletin, yaşamın anlamına, altıncı basamaktan daha yeterli bir çözüm sunması gerektiğini düşünmektedir (Reilly, 1991). Böyle bir çözüm de ancak yedinci basamaktaki gibi bir ahlaki yargıyla elde edilebilir. Buna rağmen Kohlberg, bunun ahlaki düşünüş tarzı ile ilgili değil, daha ziyade varlıkbilimsel bir sorun olduğunun bilincinde olmaktadır. Bu sebeple olacak, yedinci basamağın sorunları, mantıki sorgulama basamaklarının anlayışıyla benzer değildir; dolayısıyla bu basamağın, ahlaki gelişim basamakları arasında yer alması da kabul görmemektedir. Nitekim Kohlberg, yedinci basamak için hiçbir deneysel kanıt da sunmamıştır.

SONUÇ

Gelişimin genel ilkelerinden olan bütünleşme ve uyum, tüm gelişim alanlarında (psiko-sosyal, bilişsel, cinsel vs.) olduğu gibi, ahlaki gelişim için de geçerli olabilir. Ahlaki gelişim düzeyleri ve bu düzeylerin içindeki aşamalar da gelişimin bu genel kuralına göre, alt basamaktan üst basamağa geçerken daha olgun, organize, bütünleşik ve farklılık temelli ahlaki özelliklerle, kendini gösterebilir.

Ahlaki gelişim basamaklarının her birinde kültürel bir değer aktarımı bulunabilir. Örneğin, birinci basamakta ödül veya cezaya sebep olan eylemler, ahlaki ya da gayrı ahlaki olarak yargılanabilir, bu yargılama sonucunda da belli değer ve inanç motifleri ön plana çıkabilir. Bu da kültürel bir değer hükmü halini alabilir. İkinci basamakta ahlaki alana dâhil olan kültürel değer aktarımı, İlkçağ Mezopotamya uygarlığından biri olan Babil devletinin eski hükümdarı Hammurabi'nin çıkarmış olduğu kanunlarındaki 'kısasa kısas' ilkesine göre işleyen; yani göze göz, dişe diş gibi bir karşılık olabilir. Üçüncü basamakta, kişinin içinde bulunduğu gruplara iyilik etme kuralı, ahlaki bir ilke olabilir. Ama üçüncü basamaktaki bireyin, karşı taraf eğer bu kurala uymazsa, ne yapacağına dair önkabulleri olmayabilir. Dördüncü basamakta bir toplumda bireyin kendisini ve içinde bulunduğu grubu aşan, genel ve kapsayıcı norm, standart ve kanunlarla beraber yaşama mecburiyeti, birey tarafından ilk kez dikkate alınmaya başlanabilir. Ama ahlaki yargı kıstası yalnızca, yasa ve normlara boyun eğme ve onlara sadakatle bağlanma olarak algılanabilir. Birey beşinci basamakta, var olan düzene itaat etmenin yanı sıra, çoğunluğun vereceği kararla, mevcut sistem ve kanunların değiştirilip; yerine yeni bir kanun sistematiğinin koyulmasını da ahlaki düşünmesine dâhil edebilir. Bu basamakta ayrıca sivil toplumun değeri takdir edilirken, demokratik, katılımcı ve aktif vatandaşlık da yüceltilebilir. Altıncı basamakta kültürel değer aktarımı, belli bir toplumdaki sivil inisiyatifleri aşan ve bir bütün olarak insanlığın ortak malı olan hak ve sorumluluklara dair bir bilinçle gelişebilir ve birey, ahlaki muhakemenin en net modellemesini, uluslar üstü evrensel etik değerlerde temellendirebilir. Aynı zamanda bu basamaktaki bireyler, başkalarının haklarını güçlendirmeyi de kendi vazifeleri sayabilirler (Aron, 1977: 205-206). Tüm bunlar, ahlaki gelişim seviyesine göre belli kültürel aktarım formları geliştirilebileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak ahlaki gelişimin her düzey ve basamağında ayrı bir kültürel değer aktarımı yer alabilir. Bu bağlamda her bir düzeyde nasıl bir kültürel aktarım gerçekleşmektedir sorusunun cevabı verilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Aron, I.E., (1977). "Moral Philosophy and Moral Education: A Critique of Kohlberg's Theory", The School Review, 85/2, February, ss. 205-206.

Blum, A.L., (1988). "Gilligan and Kohlberg: Implications for Moral Theory", Ethics, 98/3, April, ss. 476.

Clouse, B., (1991). "Adolescent Moral Development and Sexuality", Handbook of Youth Ministry, Donald Ratcliff and James A. Davies (Eds.), Birmingham, Alabama: Religious Education Press, ss. 182.

Çinemre, S., (2012). "Ahlak Eğitimi Bağlamında Kohlberg'in Ahlak Gelişim Teorisi ve Sorunları". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. OMÜSBE.

Holstein, C.B., (1976). "Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment: A Longitudinal Study of Males and Females", Child Development, 47/1, March, ss. 51-61.

Kohlberg, L., (1963). "Moral Development and Identification", Child Psychology: The Sixty-second Yearbook of National Society for Studies in Education, Herold W. Stevenson vd. (Ed.), Chicago: University of Chicago Press, ss. 277-332.

_____, (1968). "Early Education: A Cognitive-Developmental View", *Child Development*, 39/4, December, ss. 1015-1016.

_____, (1969). "Stage and Sequence: The Cognitive-Developmental Approach to Socialization", Handbook of Socialization Theory and Research, D. A. Goslin (Ed.), Chicago: Rand, McNally & Co., ss. 347-380.

_____, (1970). "Education for Justice: A Modern Statement of the Platonic View", Moral Education: Five Lectures, James M. Gustafson vd. (Eds.), Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, ss. 80.

_____, (1970). "Reply to Bereiter's Statement on Kohlberg's Cognitive Developmental View", Interchange, 1/1, April, ss. 41.

_____, (1971). "From is to Ought: How to Commit the Naturalistic Fallacy and Get away with it in the Study of Moral Development", Cognitive Development and Epistemology, T. Mischel (Ed.), New York: Academic Press, ss. 164-165.

_____, (1973). "Continuities and Discontinuities in Childhood and Adult Moral Development Revisited", Lifespan Developmental Psychology: Research and Theory, P. B. Baltes and L. R. Goutlet (Eds.), New York: Academic Press, ss. 55-56.

_____, (1973). "The Claim to Moral Adequacy of a Highest Stage of Moral Judgment", The Journal of Philosophy, 70/18, (Seventieth Annual Meeting of the American Philosophical Association Eastern Division), October, ss. 633.

_____, (1980). "Stages of Moral Development as a Basis for Moral Education", Moral Development, Moral Education, and Kohlberg, Brenda Munsey (Ed.), Birmingham, Alabama: Religious Education Press, ss. 15-98.

_____, (1981). Essays on Moral Development: The Philosophy of Moral Development, (Vol. 1), New York: Harper & Row.

_____, (1982). "A Reply to Owen Flanagan and Some Comments on the Puka-Goodpaster Exchange", Ethics, 92/3, (Special Issue: Symposium on Moral Development), April, ss. 516-517.

_____ and Gilligan, C., (1971). "The Adolescent as a Philosopher: The Discovery of the Self in a Post-Conventional World", Daedalus, 100/4, ss. 1058-1059.

_____ and Hersh, R.H., (1977). "Moral Development: A Review of the Theory", Theory into Practice, 16/2, April, ss. 53-59.

_____ and Hersh, R.H., (1982). "Moral Development", s. 54; Kohlberg, "Stages of Moral Development", ss. 31-32; Lawrence J. Walker, "The Sequentiality of Kohlberg's Stages of Moral Development", Child Development, 53/5, October, ss. 1330.

_____ and Kramer. R., (2006). "Continuities and Discontinuities in Childhood and Adult Moral Development", Educational Psychology in Context: Readings for Future Teachers, Bruce A. Marlowe and Alan S. Canestrari (Eds.), London: Sage Publications, (first publ. in 1969), ss. 118-126.

Kramer, R., (1968). "Changes in Moral Judgement Response Pattern During Late Adolescence and Young Adulthood: Retrogression in a Developmental Sequence", Unpublished Doctoral Dissertation, University of Chicago.

Lovell, A., (1997). "Some Thoughts on Kohlberg's Hierarchy of Moral Reasoning and Its Relevance for Accounting Theories of Control", Accounting Education, 6/2, ss. 148-153.

Reilly, E., (1991). "Justice and Care as Moral Orientations: The Impact of the Feminist Response to Kohlberg", Unpublished MA Thesis, Concordia University.

ÖĞRETİM PROGRAMI VE PROGRAM ÖĞELERİNDEKİ FARKLI TOPLUMSAL PERSPEKTİFLERİN ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Sezgin ELBAY

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir / Türkiye

Öz: Sanayi devriminden sonra birçok ülke planlı kalkınmayı toplumsal gelişimlerinin odağına almıştır. Bu sayede kalkınma projeleri ile toplumsal hedeflerini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Toplumsal gelişmenin temellerini kapitalist sistemin bekasında gören bu ülkeler, sosyal sistemin tüm kurumlarını bu çizgiye getirmek için uğraş vermiştir. Bu çerçevede yeni bir siyasi/toplumsal sistem kendisine ait ekonomik modeliyle, yeni tip birey üreterek kendisini güvence altına almak isteyebilir. Sanayi devrimi, toplumda köklü reformları gerektirirken, bir yandan da kültürel krizlerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Yeni bir toplum oluşurken onun değer, inanç ve normları değişmiştir. Bu anlamda sanayi devriminden etkilenen ülkelerin siyasi ve toplumsal paradigmasının dönüşüme uğradığı söylenebilir. Eski düzenin aristokratik sistemi yerini meritokrasiye bırakmıştır. Yeni sistemde başarılı olma ölçütü değişmiştir. Bilgi, beceri ve tutumlarıyla ülke kalkınmasına katkı sağlayan ve liyakate değer veren bireyler yetiştirmek, sanayileşen devletlerin ortak hedefleri olarak eğitim programlarına yansımıştır. Denebilir ki, eğitimde program geliştirme çabaları değişen siyasi ve toplumsal taleplere cevap niteliğindedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, program öğelerindeki farklı toplumsal perspektiflerin rolünü incelemektir. Araştırma alanyazın taramasına dayalı olarak yürütülmüştür. Dokümanlar veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Toplumların tarihsel zamanın ruhuna göre konumlanmasının, belli değerler etrafında programların geliştirilmesini sağladığı ortaya çıkmıştır. Bulgulardan da, bu değerlerin birtakım hayat gerçeklerine en azından ontolojik ve epistemolojik bir karşılık olduğu ve bu bakış açısının bir uzantısı olarak da eğitim programlarını tasarlarken etkili olduğu yorumlarına gidilebilir.

Anahtar Kelimeler: Program Geliştirme, Program Öğeleri, Toplumsal Perspektif

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Farsça sözcüğün içindeki yapı kavramı, inşaat, inşaa, temel, esas ve ilk temel anlamına gelmektedir. İngilizce eşanlamlıları temel veya esas yapıdır ve her şeyin üzerinde bulunduğu temelin desteği olmaktadır. Bu tanıma göre program; temel, esas ve kurallar dâhil olmak üzere, herhangi bir şey temelinde oluşturulan temel ilkelerdir.

N. Zadeh ve Fathivajargah (Norouzzadeh ve Vajargah, 2008), programın toplumsal temellerinin programı geliştirenler ve program planlamacılar için önemli ve temel olduğuna, buna göre toplum ve kültürün doğasının anlaşıldığına inanmaktadırlar. Program geliştirme alanının ilk yıllarından itibaren, toplumsal temellerin program üzerindeki ana rolünün tam ve açık olduğu söylenebilir. Dewey, eğitilmiş kişilerin sosyal insanlar ve toplumun bir örgütsel birimi olduğuna inanıyordu. Bu bağlamda bir sosyal organizasyondan topluluk ve

insan faktörlerini ortadan kaldırırsak, ruhsuz ve anlamsız kitle olabilir (Murish, 1978). Şartlar, ilk adımın ana hedefini tanımlamak, belirlemek ve eğitimin beşerin sosyal hayatına dayalı amaçlarını belirlemeye çalışmak olduğuna bizi yönlendirmektedir (Smith, Stanley, W.O ve Shores, J.H., 1967).

Tyler genel amaçları öğretme, öğrenme ve toplumdan oluşan üç veri kaynağına dayandırmış, 1970'lerden beri yeni yapılandırmacı okulu değişim için bir faktör olarak tanıtmış ve toplumun bu sayede değişimine katkı sağlamıştır (Schiro, 2014: 22-30 ve Henson, 2010). Genel olarak, program ve eğitim teorilerinin hepsinde temel bir ilke olan toplumsal temellerin izlerinin açık olduğu söylenebilir; ancak teorisyenlerin bakış açısı ve yöntemi bu açıdan çeşitlidir.

Topluluğun görüşleri doğrultusunda ifade edilen program teorileri ve görüşlerinin ana özelliği; programa yönelik kuram ve perspektiflerin özelliklerinin, sosyal bakış açılarına dayanılarak tanımlanmasındadır. Farklı sosyal perspektiflerin öğretim programının boyut ve etkenleri üzerindeki rolünü incelemek ve sosyal yaşamdaki değişikliklere dayanarak, bu değişikliklerin programın perspektifindeki yerini araştırmak gerekebilir.

Schiro (2014: 22-30) çağdaş toplum ve program, toplum ve sorunları, nüfus dağılımı ve demografik özellikleri, akademik ve kültürel kalkınma, ekonomik konular ve toplumdaki belirli grupların sorunları ve sosyal refahı içeren programın, toplumsal temelleri ile ilgili bazı konuları aktarmıştır. Aynı zamanda Porvand (1995), programın toplumsal temelleri üzerine, sosyal faktörlerin arzulanan ve istenmeyen etkileri, bunların eğitim faaliyetleri üzerindeki etkileri ve bu faktörlerin doğasını anlama gibi konuları ele almıştır. Ayrıca o, Kültür iletimi için okulların en önemli görevinin kuşaklar yaratmak ve toplumu yeniden inşa etmek olduğuna inanmaktadır (Maleki, 2009).

Toplumsal tabanlı eğitimin sosyal yönlerini tartışırken, toplumdaki bireyin toplumsal rolünü incelemek ve analiz etmek gerekebilir. Henson; gümrük, yasalar, din ve etiğin, çokkültürlü sorunların, yoksulluğun, aile yapısında ve teknolojideki değişikliklerin aktarılması yoluyla bir toplumun okulları etkileyebileceğini belirtmektedir. Bu arada din, maneviyat ve ahlaki değerlere duyulan ihtiyaç farklı toplumlarda hissedilmektedir. Bu bağlamda bütünlük, dürüstlük ve güvenilirlik gibi bazı değerler okullarda ciddiye alınmalı, gençler değer ve tutumları yaşama fırsatı bulmalıdırlar (Henson, 2010). Marsh'a göre de, (2011) yoksulluk ve sosyo-ekonomik durumun etkileri eğitimde büyük tartışmalar oluşturmaya devam etmektedir. Toplumsal eşitliği sağlayabilecek güçlü bir kurum olarak Eğitim Bakanlıkları, toplumda yoksullukla mücadele için hedef ve araçlarını ortaya koyabilir. Böylelikle kendi misyonunu bu alanda da tanımlayabilir. Bunun yanı sıra, ailenin statüsü de öğrencilerin eğitim durumu üzerinde büyük bir role sahip olabilir (Bowles ve Jints, 1970). Öte yandan, eğitim olanakları, farklı ırk ve sosyo-ekonomik statülerdeki insanlar için eşit derecede mevcut olmayabilir (Henson, 2010). Dahası, uluslararası çalışmalar, sosyo-ekonomik durumun dünyanın tüm ülkelerinde öğrencilerin akademik başarısı için bir başka kritik faktör olduğunu göstermiştir (Kiamanesh, A.R. 2005 ve Sirin, 2005: 37).

Toplumsal eşitlik ve adalet insanlığın idealleridir ve bunlara ulaşmak için demokrasi, vatandaşlık ve sosyal reform gibi bazı konular tartışılmaktadır. Bu anlamda okullar, yoksulluk, zulüm, savaş ve kirlilikten yoksun bir topluluğun inşacıları olarak kabul edilebilir (Schiro, 2014: 22-30) ve toplumun gelecekteki ihtiyaçları, genç nesil yetiştirme konusunda öngörülüp, sağlanabilir (Alaghehband, 2008). Diğer bir deyişle sosyal temel,

sosyal eşitlik, demokrasi ve reformu eleştiren ya da savunan kuramcıların fikir birliğine varmaları için ortak bir nokta olabilir; sosyal temel farklı konuları görmek ve anlamak için, farklı paradigmalar ve çerçeveler sağlayabilir: Fonksiyonalizm, Etkileşimcilik, Çatışma ve Bilişsel-Yorumlama kuramları ve bağlam odaklı sosyoloji teorisi, program yaklaşımlarının sosyal temellerini oluşturabilir. Sosyal temellerin esas çıkış noktasını da kültürel etkileşim, demokratik vatandaşlık ve toplumsal değişim görüşleri oluşturabilir.

Kültürel etkileşim, demokratik vatandaşlık ve toplumsal değişim görüşleri, toplumun görüşlerinin etkilediği programın en kritik perspektiflerindendir. İşlevsellik kuramlarından etkilenen kültürel etkileşim ışığında, transfer, toplumsallaşma ve toplumsal değerlerin içselleştirilmesi tartışmaları ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Eğitim Bakanlıkları, toplumsal varlığı içselleştirmekle yükümlüdür. Bu perspektifte toplumsal varoluş, bir toplum üyesi olarak karakterimizde tezahür eden bir düşünce, duygu ve eylem sistemi içermektedir (Maleki, 2009). Bu görüşe göre, toplumun bileşen ve kurumları birbirine bağlı olmakta ve topluluk iş akışının sağ kalımı için gerekli bazı etkinlik ve işlevler gerçekleştirmektedir (Alaghehband, 2008).

Demokratik ve istikrarlı tartışmaların etkisiyle oluşan demokratik vatandaşlık, eleştirel düşünme, değer analiz etme ve grup sürecinin demokrasiye katılma becerileri yoluyla demokratik sürecin farkındalığını artırmaya odaklanmaktadır. İnsanların kaderleri üzerindeki yönetim gücü, insanlık onurunun değerleri, akılcılık ve çoğulculuk, görüşü şekillendirecek en önemli kavramlardan bazılarıdır. Ancak bazı eleştirmenler, demokratik vatandaşlığın ilerleme eğilimi fikrinden geldiğine inanmakta ve böyle bir düşüncenin çoğunluk ve azınlık arasında bir anlaşmaya varılmasında ısrarcı olduklarını belirtmektedirler. Waghid (2005: 232-342) ve Katunaric (2009: 17-25), çoğunluğun seçkinlere karşı koyduğu bir politika olan sınıf mücadelesinin yerine, demokratik mücadele verilmesi gerektiğini öne sürmektedirler. Eşitsizliğe karşı mücadele, bilinçli ve sistemli bir ayrımcılığı reddetme özgürlüğü, çeşitliliğe saygı ve toplumun her katmanında karar alma sürecine daha derin ve geniş katılım, demokratik vatandaşlık eğitiminin en kritik kavramlarının başında gelmektedir. Buna rağmen Ellis ve Scott (2003: 253-268), vatandaşlık eğitimini de eleştirmekte ve demokrasinin hükümetin istediği politikaları değil; hükümetin politikalarını kabul etmesi anlamına geldiğini savunmaktadırlar. Bu, hükümet politikasını eleştirme anlamına gelmektedir ve bugün karşılaştığımız ekonomik politikaları, savaşı ve eşitsizliği eleştirmek demektir (Ty, 2011: 205-211).

Toplumsal değişim açısından bakıldığında, eğitim yoluyla, okullar toplumun yeniden inşasında önemli bir rol oynayabilir. Sosyal değişim perspektifine üç temel yaklaşım, sosyal yeniden yapılandırma, sosyal eğitim ve sosyal eylemi içermektedir (Maleki, 2010). Görüşler, ilerleme ve felsefenin pozitivizm felsefesine muhalefet halindedir ve post-yapısalcılığın bir bilişsel-tanımlayıcı yaklaşım ve felsefesinin etkisi altındadır.

Görüleceği üzere, toplumsal perspektifin değişimlerinden etkilenen toplumsal görüşler, programa sosyolojik açıdan bakmaktadır; ancak bunların tutum ve bakış açıları farklıdır. Toplumsallaştırma perspektifleri, sosyalizasyon, tutarlılık, fikir birliği ve demokratik vatandaş görüşünün vurgulanması, liberalizm ve pozitivizm fikirlerini teşvik etmektedir. Toplumsal yeniden yapılanma, sosyal okuryazarlık eğitimi ve toplumsal tepki içeren toplumsal değişim, eğitim çalışmalarına radikal ve eleştirel bir bakış açısı getirmekte ve eğitimin toplumu etkilemek için etkin bir role sahip olduğuna inanmaktadır.

AMAÇ

Araştırmanın amacı, farklı toplumsal perspektiflerin program ögelerine olan yansımasını incelemektir.

KAPSAM

Araştırma program ögeleri ile bu ögelere yansıyabilecek üç toplumsal perspektif ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırma nitel paradigmaya dayalı bir derleme çalışmasıdır. Veriler betimsel analize tabi tutulmuştur.

FARKLI TOPLUMSAL PERSPEKTİFLERİN PROGRAMIN ÖGELERİ İLE İLİŞKİSİ

Genel olarak program ve programın sosyolojik boyutu tanıtıldıktan sonra, farklı toplumsal perspektiflerin program ögelerini nasıl etkilediği, betimsel analizin sonucu olarak, bu alt başlıkta sunulmuştur. Bu bağlamda kültürel etkileşim, demokratik vatandaşlık ve sosyal değişim perspektifleri incelenmiştir. Her bir perspektif, program geliştirmenin temel aşamalarına uygun olarak amaç, içerik, yöntem ve değerlendirme ögelerine uygun olarak sunulmuştur.

Amaç: Kültürel etkileşim perspektifinde amaç veya eğitim hedefleri, toplumun önemli görülen rol ve değerlerini kazandırmaktır. Demokratik vatandaş bakış açısı içinde amaç, toplumun demokratik değerlerine saygı göstermektir. Sosyal değişim perspektifinde amaç veya eğitimsel hedefler, öğrencilerin toplumsal konu ve sorunlarla ilgilenmelerini sağlamak ve onlara, toplumsal varlık ve onun değişikliğine ilişkin beceriler kazandırmaktır. Sosyal değişim perspektifi, çocukları anlam yaratanlar olarak görmektedir. Bu perspektife dayanarak, öğrenicilerin deneyim, düşünce, duygu, rüya, ilişki, uygulama, değer ve davranış biçimleri de dâhil olmak üzere yaşamın tüm boyutları dikkate alınarak, okulun içinde ve dışındaki faaliyetlerle ilişkilendirilecektir (Schiro, 2014).

İçerik: İçerik, birtakım kavram, beceri ve eğilimlerin yanı sıra etkinliklerin seçimi ve organizasyonu ile öğretme-öğrenme faaliyetlerinin sonuçlarını da içermektedir (Maleki, 2009). Kültürel etkileşim açısından mesleki eğitim programları, mesleki eğitim, iş programları-eğitim ve davranışsal eğitim programları gibi isimlerle adlandırılabilir. Esas olarak bu perspektif, kültür ve toplumsallaşmayı iletmeyi hedeflemektedir. Demokratik vatandaş bakış açısında Mehrmohammadi'e göre (Maleki, 2010) içeriği aktarmada, proje ve faaliyetlere yer verilebilir, öğretmenler öğrencilere akıcı bir dil ile demokratik bir dil öğretmek için genel bir süreç kullanabilirler (Zahir, 1995). Sosyal değişim perspektifinde bilgi, bilişsel ve ampiriktir. Bilgi kişisel bir deneyim ve öznitelik olmasına rağmen, bu teorinin savunucuları toplum bilgisine ilişkin endişeler taşımaktadır. Bu anlayışta bilginin yapılandırılması gerekebilir. Yapılandırmacılık, bilginin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğuna, tüm yönlerinin sorgulandığına ve bu sayede yeni bilgi biçimleri oluşturulduğuna dayanmaktadır (Schiro, 2014).

Yöntemler: Kültürel etkileşim açısından bakıldığında, öğrenenler pasiftir ve öğrenme ortamı esnek değildir. Öğretmen, öğretme/öğrenme sürecinin başlıca kaynağıdır ve öğrenciler için bir rol modeli gibi görünmektedir (Alaghehband, 2008). Ancak öğretmenlerin farklı standart ve öğretim uygulamaları sürdürmeleri gerekmek-

tedir. Demokratik vatandaşlık açısından, değer çatışmalarının beceri ve analizini vurgulamak diyalog yoluyla gerçekleştirilir. Öğrenme, öğrenci ve öğrenme ortamı arasındaki etkileşimli bir süreçtir ve öğrenme, çatışmalara ve toplumsal meselelere daldırılarak gerçekleşebilir. Öğrenci, entelektüel açıdan üstün yetenekli bireydir ve sosyal politikalarla uğraşırken bunu uygulamaktadır. Öğretmen görüşmeler için bir atmosfer yaratmakta ve öğrenmeye araştırmacı bir yaklaşımı bulunmaktadır. Etkileşimli öğrenme süreci ve sınıftaki çoğulculuğa ve farklı görüşlere saygı, görece egemen öğrenme sürecidir (Tavasoli, 1991). Bu perspektifte, ekip çalışması ve birbirleriyle düzenli iletişim ve işbirliği özel önem taşımaktadır (Ellis, L.C., Scott, S.M. 2003). Sosyal değişim görünümünde öğrenme süreci, öğrencinin çevreyle etkileşiminin ötesinde bir şeydir ve öğrencinin çevreyi geliştirme çabalarıyla başlamaktadır. Öğrenci bir sosyal aktivist ve değişim ajanıdır, öğretmenler ise, sosyal uygulamaya katılmaya hazır olmalı ve onların rolü daha çok bir kolaylaştırıcı olmalıdır (Miller, J. P., 1983). Öğretmen, araştırma projesine öncülük etmektedir (Henson, K. T. ve Maleki, 2010) ve program, problem temelli yöntemlerle, toplumsal deneyimler üzerine vurgu ile uygulanmaktadır (Henson, K. T., 2010).

Değerlendirme: Kültürel etkileşime göre değerlendirme, toplumda olumlu pratiğe dökülecek bilgi ve becerilerin öğrenciler tarafından kazanılma durumunun tespitine (Miller, J. P., 1983) dayanmaktadır. Demokratik vatandaş bakış açısında değerlendirme, sosyal politikayı analiz etmek için gereken becerilere odaklanır ve bu, dünyadaki sosyal çatışmaların analizi için gerekli becerileri kazanma anlamına gelmektedir (Dewey, 1897: 77-80). Sosyal değişim perspektifinden bakıldığında ise değerlendirme, bir ekip çalışması yaparken öğrenciyle ilgilenmek demektir ve öğrencinin okul ve topluma doğrudan katılımını vurgulamaktadır (Miller, J. P., 1983).

SONUÇ

Sonuç olarak, programın toplumsal temellerinin tanımı ve boyutları, planlamacıların bakış açısı ve kimi yaklaşımlara göre, toplumun eğitimdeki rolü üzerinde farklılık gösterebilir. Açıkçası, kültürel etkileşimciler ya da gelenekçiler, kültürel değerler ve sosyalleşmeyi sürdürme eğilimindedirler; ayrıca topluma hizmet etmek için okulları kullanmaktadırlar. Buna göre, kendileri tarafından tartışılan program konularının toplumsal temelleri, toplumun bütünlüğü ve organizasyonunu korumak için dizayn edilmelidir. Toplumun değişim ve dönüşümüne (modifikasyon) inananlar, okullar aracılığıyla statüyü değiştirmek ve bu sayede toplumu değiştirmek istemektedirler. Bu perspektife dayanarak toplumsal değişime odaklanan programın toplumsal temelleri, 'kabullenmek' yerine okullara verilen rolü 'değiştirmek ve düzeltmek' amacıyla kurulabilir. Bu bakış açıları, kültür transferi ve toplumsal değişime ilişkin iki çatışma perspektifinin, kendisinin iki farklı parçası olduğu bir spektrum oluşturmaktadır. Demokratik vatandaş bakış açısı ise, daha ölçülü olabilir ve demokrasi değerlerini kabul etmeye çalışır görünür. Bu bakış açısı diğer iki yaklaşımın ortasına yerleştirilebilir.

Program planlayıcılarının üç yaklaşımdan seçtikleri paradigma veya perspektife göre, programın amaç, içerik, yöntem ve değerlendirme gibi ana unsurları değişebilir. Bu değişiklikleri yansıtan görüşlerin, eğitimle ilgili farklı birçok etkisi gözlemlenebilir ve değerlendirilebilir.

Sosyolojinin tarihsel değişiklikleri ve sonucunda öğretim programı gelişiminin toplum perspektifindeki değişimleri incelendiğinde, tüm yaklaşım, kuram ve bunlar temel alınarak yapılan eylemler arasında, toplumsal eşitlik ve insan kaygısının kritik olduğu söylenebilir. Bu anlamda adalet arzusunu yakalama çabaları ortak ola-

bilir. Bu bağlamda eşitlik de adalet arzusunda başat değerlerden biri olmaktadır. Ancak yoksullukla mücadele gibi kimi hedefleri sanayileşme sonrası "toplumsal eşitlik" sağlama gibi bir misyonla da olsa gerçekleştirmek zor olabilir; çünkü bunları uygulamaya geçirme yolları çok çeşitlidir. Gerçek anlamda, toplumsal cinsiyet, feminizm, ırk, savaş, kirlilik, yoksulluk, küreselleşme, vatandaşlık gibi toplumsal meselelerin yeniden yapılandırılmasında ütopyacı toplumsal eşitlik sıkça dile getirilmektedir. Eleştirmenlerin birçoğu, bu konuları inceleme ve çözme metodunu sorgulamaktadır (Marsh, C.J., 2011, Waghid, Y., 2005: 23-42 ve Warner, W. L., 1936: 524-531). Öte yandan, toplulukların sınırları sürekli ve belirsiz değişiklikler için her zaman açık olabilir. Farklı topluluklar küresel değişime karşı direnemeyebilir. İlerlemenin ya da gerilemenin ne kadar hızlı ya da yavaş gerçekleşeceğine bağlı olarak çeşitli topluluklarda süreç değiştirebilir (Bowles ve Jints, 1970, Baker, 1980 ve Alexander, K.l., Entwisle, D.R., ve Olson, L.S., 2007: 594-602).

Kritik olan durum, eğitim ve programda sosyal değişime ayak uydurmak ve bunu beklemektir. Bu, programın geliştirilmesi için eğitimin geleceğine bakmayı da gerektirebilir. Bununla birlikte, ülkeler uzun tarihleri nedeniyle dini, kültürel ve diğer zorluklarla karşı karşıyadır. Bu yüzden programın temel alındığı toplumsal ilkeler, çok yönlü perspektiflere ihtiyaç duyabilir. Bir taraftan din, tarih ve kültür arka planı ve dikkati, bir yanda geleceğe bakma ve gelecekteki değişikliklere dikkat etme programın toplumsal temelleri için bir çerçeve olarak düşünülebilir. Dinî, tarihsel ve kültürel kimliğimiz inkâr edilemez ve bunlar ardışık toplumsal değişimlere ve teorilerin belirsizliğine karşı, bir eğitim sistemi ve program oluşturulması için, sağlam ve güvenilir bir temel sağlayabilir. Ve mantıksal, rasyonel perspektifleri yeni değişimlere karşı geleceksel bakışla birleştirerek, kültüre dayanan sosyal temeli kullanabilir ve öğrencileri belirsiz ve uluslararası dünyaya girmeleri için uygun hale getirebilir.

KAYNAKÇA

Alaghehband, A., (2008). Sociology of Education. Tehran: *Ravan Press*.

Alexander, K.l., Entwisle, D.R., & Olson, L.S., (2007). Lasting Consequences of the Summer Learning Gap. International Journal of Behavioral Development, 31, 6, 594-602. *New York Press*.

Baker, T. L., (1980). Theoretical Methods in the Social Sciences.

Bowles and Jints, (1970). The School of American capitalism; Author: Sally Petror. Modern sociology.

Dewey, J., (1897). My Pedagogic Creed, School Journal, vol.54, 77-80.

Ellis, L.C., Scott, S.M., (2003). Community education as citizen organising for democratic accountability. Studies in Continuing. 25(2). 253-268.

Henson, K. T., (2010). Curriculum planning: Integrating multiculturalism, constructivism, and education reform. 4th ed. Long Grove, Illinois: Waveland, Press, Inc.

Katunaric, V., (2009). Beyond "Doom and Gloom" and "Saving the World": On the Relevance of Sociology in Civic Education. Journal of Social Science Education. 8, 4, 17-25.

Kiamanesh, A.R., (2005). The role of students' characteristics and family background in Iranian students' mathematics achievement. Prospects, Vol.xxxv,(2)

Maleki, H., (2009). Principles of secondary education Curriculum Developmen. Tehran: SAMT Publication.

Maleki, H., (2010). Curriculum Development: A guide to action. Tehran: Institute for Research and Planning Education.

Marsh, C.J., (2011). Key concepts for understanding curriculum (4th Ed.). London: Routledge.

Miller, J. P., (1983). Curriculum theories. Translated by Mahmoud Mehrmohammadi (2010). Tehran: SAMT Publication.

Murish, A., (1978). An Introduction to the Sociology of Education". Translated by Gholam Ali Sarmad (2008), Tehran University Publication Center.

Norouzzadeh R., Fathi Vajargah, K., (2008). An Introduction to Curriculum Development of Universities, Institute of Research and Planning in Higher Education.

Porvand, Mohammad, H., (1995). Basics of Academic & Curriculum Development. Tehran: Donyaye Pazhuhesh Publication.

Schiro, M.S., (2014). Curriculum theory: Conflicting visions and enduring concerns. Los Angeles, CA: Sage Publications.

Sirin, S.R., (2005). Socioeconomic Status and Academic Achievement: A Meta-Analytic Review of Research. Review of Educational Research. Vol. 75. 3, 417, 37.

Smith, B.O., Stanley, W.O, & Shores, J.H., (1967). In W.O. Stanley, B.O. Smith, K. D Benne, & A. W Anderson, A.W. (Eds). Social foundations of education. New York: *Dryden Press*.

Tavasoli Gh., (1991). Theories of Sociology. Tehran: SAMT Publications.

Ty., R., (2011). Social Injustice, Human Rights Based Education, and Citizens' Direct Action to Promote Social Transformation in the Philippines. Education, Citizenship and Social Justice, 6(3), 205–221.

Zahir A. T., (1995). Introduction of Academic & Curriculum Development". Tehran: Agah Publication.

Waghid, Y., (2005). Action as an educational virtue: towards a different understanding of democratic citizenship education, Educational Theory, 55(3). 323-342.

Warner, W. L., (1936). Formal education and the social structure. Journal of educational sociology 9 :524–531.

AKADEMİSYENLERİN YABANCI DİL SORUNLARI VE ÖZERK ÖĞRENME

Halil KÜÇÜKLER[1], Birsen TÜTÜNİŞ[2]

[1]Balıkesir Üniversitesi,Yabancı DillerYüksekokulu, Balıkesir / Türkiye

[2]Kültür Üniversitesi,Yabancı DillerBölümü, İstanbul / Türkiye

Öz: Yabancı Dil Öğrenimi/Öğretiminin önemi son zamanlarda günden güne hızla artmaktadır. Pek çok kişi bir yabancı dil öğrenmenin uluslararası önemini günden güne fark ederek bir yabancı dil öğrenmek istemektedirler. Pek çok kişi özellikle İngilizce öğrenimi daha çok yaygın kullanıldığından dolayı İngilizce öğrenimine karşı daha çok ilgi ve öğrenme isteği duymaktadır. Üniversitelerdeki akademisyenlerin dil sorunları arasında üç tane önemli başlık bulunmaktadır. Bu çalışma esas olarak, *özerk öğrenmenin lisans üstü öğrencilerin yabancı dil yeterlilik düzeyleri üzerindeki etkisi* adlı doktora ve 2014-2015 öğretim yılında, Balıkesir Üniversitesi'nde gerçekleştirilen çalışmalardan bir tanesine dayanmaktadır. Yine bu çalışmanın ikinci bölümünde yer alan ve kontrol ve araştırma grubu olmak üzere yapılan deneysel çalışmanın sonucuna göre özerk öğrenme ile sınıf ortamında yabancı dil öğrenme arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Kontrol grubu % 48, 03; araştırma grubu % 47, 25 değerlerine sahiptir. Çalışmanın genelinden çıkan sonuçlara göre Yabancı Dil Yeterlilik Sınavı (YDS)'na hazırlanmada sınıf ortamında öğrenim gören kontrol grubunun özerk öğrenme grubu olan araştırma grubuna göre daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın ikinci bölümünde yer alan ve kontrol ve araştırma grubu olmak üzere yapılan deneysel çalışmanın sonucuna göre özerk öğrenme ile sınıf ortamında yabancı dil öğrenme arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özerk Öğrenme, Özerk Dil Öğrenme, Özerk Öğrenci, Öğrenme Stratejileri

GİRİŞ

Yabancı Dil Öğrenimi/Öğretiminin önemi son zamanlarda günden güne hızla artmaktadır. Pek çok kişi bir yabancı dil öğrenmenin uluslararası önemini günden güne farkederek bir yabancı dil öğrenmek istemektedirler. Yabancı Diller arasında özellikle İngilizce'ye karşı talep günden güne artmaktadır. İlkokuldan üniversiteye; üniversite sonrası kariyer yapma sürecinde İngilizce öğreniminin birbirine dayalı yönleri vardır. Bu süreç esnasındaki eksikler bir yerde ortaya çıkmaktadır. Özellikle lisans mezuniyeti ve kariyer sürecinde bir diğer ifadeyle akademisyenlik sürecinde üç değişik açıdan ortaya çıkmaktadır. Ulaslararası platformlarda sunumlar yapmada konuşma becerisi, yine ulaslararası dergilere bildirileri yabancı dilde yazma ve son olarak doktora ve doçentlik kariyerine ulaşmada yeterlilik sınavından belli seviyede olma belgesi olması en önemli sorunlardır. Yeterlilik sınavını aşmada öğretmene dayalı bir sistem uygulanmaktadır. Son yıllarda özerk/otonom öğrenme yabancı dil öğreniminde yaygın bir şekilde tartışılmaya başlamıştır. Özerk/otonom öğrenmeyi Holec(1981) bireyin kendi kendi tecrübelerini ve buna bağlı kendi öğrenme sorumluluğunu üstüne alma olarak kısaca kendi kendine öğrenmeyi öne çıkartmasıdır. Dil yeterliliği ise kişinin dili yazma, okuma, konuşma, dinleme beceri-

leri etkili kullanabilmesidir. (Birgit, 1990). Kişilerin kendilerine uygun dil stratejilerini seçmeleri performanslarını olumlu anlamda etkiler. Dil öğrenmeye çalışanların dil yeterliliklerini daha iyi duruma getirmeleri için yaşlarına, seviyelerine uygun, öğrenme hedefleri ve öğrenme çeşitlerine uygun olanları kullanırlar (Rebecca & Martha, 1999). Özerk/otonom öğrenme hem hocalara hem de öğrencilere yenilikçi olmayı sağlayan bir çevre sağlanmaktadır (Cao, 2000). Öğrencilerin öğretmene dayalı öğretmeden uzaklaşma için sadece öğrencilere değil öğretmenlere de önemli roller düşmektedir. Öğretmenlerin de Özerk Öğrenmeye doğru meyil ve inançlarını değiştirmeliyiz (Tütüniş, 2011). Öğrenciden beklenen amaçların belirlenmesi, uygun çalışma materyallerinin seçilmesi ve değerlendirmedir (Hole, 1990). Bu açıdan özerk çalışma yapacak birey öğrenmeyi bilen aktif konuma geçen, sorumluluğu üstlenecek durumdadır. Akademisyenlerin zaman, yaş ve pozisyonlarından dolayı özerk öğrenme onlar için alternatif uygun bir öğrenme biçimi olacaktır.

AMAÇ

Yabancı Dil Öğrenimi konusunda akedemisyenlerin karşılaştıkları zorlukları ele almak ve özellikle bu zorlukların arasında en çok akademisyenleri akademik ilerlemede önlerinde duran ve geçme zorunluluğu olan yeterlilik sınavı diğer bir ifadeyle YDS sınavı ve sınavdan yeterli skoru almaktır. Bu sınavı aşmada genelde hoca ve kursa dayalı sistemler tercih edilmektedir. Bunun yanında özerk öğrenme yada buna bağlı kendi kendine çalışmanın etkisini ortaya çıkarmaktır.

KAPSAM

Bu çalışmanın kapsamı sadece Balıkesir Üniversitesi, Sosyal, Fen ve Sağlık Bilimleri Enstitülerine kayıtlı Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden 40 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma, *özerk öğrenmenin lisans üstü öğrencilerin yabancı dil yeterlilik düzeyleri üzerindeki etkisi* (Küçükler, 2016) adlı doktora ve 2014-2015 öğretim yılında, Balıkesir Üniversitesinde gerçekleştirilen çalışmalardan bir tanesine dayanmaktadır.

6 ay süren deney ve kontrol gurubu olmak üzere iki gurupla sürdürülmüştür. Bu iki gurup Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri, Sağlık Bilimleri Enstitülerine kayıtlı yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilere uygulanan anketin sonucunda iki tane yeterlilik kursu düzenleneceği duyurulmuştur. Bu kursların birisi aktif diğeri ise özerk yürütleceği açıklaması yapılmıştır. Görüşmelere sonucunda 20'şer kişilik iki ayrı gurup oluşturulmuştur. Bu iki gurup kontrol ve deney gurubu olarak hazırlanmıştır.

1. Örneklem

Bu çalışma Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Fen bilimleri ve Sağlık bilimleri Enstitülerine kayıtlı 600 öğrenci ve bu öğrencilerden 20'şer kişilik ayrı iki gurup üzerinde yapılmıştır.

2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma için Özerk Öğrenme Anketi (Zhang and Li, 2004), Yeterlilik deneme sınavları, Resmi yeterlilik dil sonuçları başlangıç ve kursun sonunda girdikleri sınav sonuç belgeleri The SILL (Strategy Inventory for Language Learning; Oxford, 1989) anketi veri toplama araçları arasında yer almaktadır.

3. İşlem

Bu araştırmada kontrol grubuna sınıf ortamında geleneksel yöntemle düzenli olarak ders verilmiştir. Deney grubu ise derse katılmadan özerk öğrenme modeliyle sınava hazırlanmıştır. Çalışmaya katılan her iki grubun öğrenme ve strateji farklılıklarını görmek için katılımcılara SILL (Dil Öğrenme Stratejileri, Oxford, 1990) anketi de uygulanmıştır. Bu deneysel çalışma 6 ay sürmüştür.

BULGULAR

Kursun başlangıcından sonucuna kadar süren verilerin cinsiyete göre yeterlilik sınavı sonuç değerlendirmelerine bakıldığında erkek öğrencilerin başlangıçtan kursun sonuna kadarki seviyelerini korudukları ve artırdıkları bulunmuştur. Kız öğrencilerden biraz önde oldukları tespit edilmiştir (Tablo 1). Kız öğrencilerde kursun başlangıcından sonuna kadar ki farkı artışla beraber erkek öğrencilerin skorundan biraz geride kaldıkları bulunmuştur.

Tablo 1. Cinsiyete dayalı YDS çalışma süreç verileri

Cinsiyet	1) İlk YDS sonucu	2) İlk deneme	3) Dönem ortası	4) Final deneme	5) YDS sınavı
Erkek N Std deviation	39.50 15 9,02	39.57 15 9.34	43.50 15 8.90	45.80 15 9.73	48.33 15 10.08
Kadın N Std deviation	36.40 15 7.60	36.60 15 8.34	40.80 15 8.13	42.40 15 8.04	45.25 15 9.04
Toplam N Std deviation	38.46 30 8.57	38.58 30 8..99	42.60 30 8.60	44.56 30 9.20	47.64 30 9.74

Deneysel ve kontrol guruplarının tüm deneme sınavlarına bakıldığında kontrol gurubunun sonuçları deney gurubunun sonuçlarından biraz daha önde olduğu belirlenmiştir. Ekler 1 incelendiğinde başlangıçta girmiş oldukları yeterlilik her iki gurubun seviyeleri; deney gurubu ortalaması 38.06 iken kontrol gurubu 38.86'dır. Seviyeler birbirine oldukça yakın seviyededirler. Bu sonuçları belirlendiğinde bu iki gurub başlangıç deneme yeterlilik sınavına alındılar ve sonuçlarına bakıldığında, kontrol gurubu 39.33 iken deney gurubu 37.83 olduğu

belirlendi. Kontrol gurubu az farkla önde olduğu belirlendi. İlk döneme kadar 6 tane farklı deneme yapılmış ve bunların sonuçları Ekler 1'de yansıtılmıştır.

Çalışmanın başlangıcında resmi YDS sınav sonuçlarına bakıldığında deneysel gurubu YDS sınav sonuçları ortalamsına bakıldığında deney gurbunun ortalaması 38.06 iken kontrol gurubunun 38.86 dır. İlk dönem sonuçlarına bakıldığında skorun deneysel gurup 42.06 iken kontrol gurubun 43.13 dur. Son sınav sonucuna bakıldığında oranlar deney gurubu 47.25 iken kontrol gurubu 48.03 ulaşmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. İlk, dönem ortası ve son sınav sonuçları ortalaması

Groups	Number	Mean	Std. deviation	df	t	p
1)İlk YDS sınav sonucu						
Deneysel gurup	15	38.06	9.074	28	-0.65	0.65
Kontrol gurup	15	38.86	8.348			
9) Dönem ortası					-.334	.741
Deneysel gurup	15	42.06	9.654	28		
Kontrol gurup	15	43.13	7.726			
16) Son YDS sınavı					-.217	.830
Deneysel gurup	15	47.25	11.065	28		
Kontrol gurup	15	48.03	8.594			

Tablo 2'den açıkça anlaşılmaktadır ki deneysel gurup 38.06 skorundan, 42.06 ya son sınav da 47.25 yükselmiştir. Kontrol gurubu ise 38.86 dan 43.13e son YDS sınav sonucu ise 48.03 yükselmiştir. Sonuç değerlendirildiğinde kontrol gurubu az bir farkla öndedir.

Table 3. YDS sınavı sonuçları ortalaması

Groups	N	Mean	St Deviation	df	t	p
Experimental Group	15	47.25	11.06	28	-.217	.830
Control Group	15	48.03	8.59			

***p>0.05**

Tablo 3 deneysel ve kontrol gurubu YDS sonuçları ortalamasına bakıldığında kontrol gurubu lehine az bir fark oluştuğunu fakat kayda değer çok fark oluşmadığını göstermektedir. Her iki gurup bu çalışmada performans ve sonuç ortalamasının artığı görülmektedir. Özerk öğrenme önemli bir sonuç oluşturduğu fakat deneysel ve kontrol gurup katılımcılarının öğretmene bağlı yetişmeleri ve eksiklerini tam olarak gideremmeleri ayrıca hedeflerinin belirsizlikleri onların motivasyonunu düşürdüğü gözlenmiştir. Fakat buna rağmen yine de çalışmadan kopmadıklarını sonuçlar ortaya koymuştur. Sınav sonrası bu öğrencilerle yapılan söyleşide skorun artışında nelerin etkili olduğu sorusu yöneltildiğinde verdikleri cevaplar arasında en önemli konular arasında şu maddeler öne çıkmıştır:

1. Bir çalışma planı yapmak,
2. Planı bir disiplin içinde yürütmek,
3. Internet kaynaklarını kullanmak ve eksikleri gidermek,
4. Kendi kendine çalışma, bol çalışma egzersizi ve çok miktarda deneme sınavı ve yanlışlar üzerinde analiz yapmak olduğunu belirtmişlerdir.

Az bir kısım öğrenci de beklenilen düzeye çıkamamalarının nedeni arasında zayıf noktalarını özerk çalışmayla kapatamadıklarını ve öğretmene bağımlı olduklarından dolayı olduğunu belirttiler. Öğrencilerin dil öğreniminde kendi hedeflerini seçme ve belirleme onları çok daha istekli ve daha kendilerine güven oluşturmaktadır (Thompson & Lee, 2013).

SONUÇ

Bu çalışmanın YDS denemeleri açısından ortaya çıkan sonuç akademisyenler öğretmene dayalı ya da özerk çalışarak da belli oranda skorlarında artış kaydetmektedirler. Beklenen artış sağlanamaması nedenleri arasında konu eksiklikleri, kelime düzeyleri ve okuduğunu anlama seviyesinin daha çok artırılması ve özellikle çok deneme sınavı ve analizlerinin faydalı olduğu sonucuna varılmıştır. Özerk öğrenmenin katkısı oldukça fazladır fakat seviyenin özerk öğrenmeye yeterli olması durumunda sonuç almanın daha yüksek olacağı yönündedir. Bu çalışma master ve doktora öğrencileri üstünde yapılmıştır. Hazırlık almış öğrenciler üzerinden daha doğrusu deneysel gurubu ve kontrol gurubunu hazırlıkalmış öğrenciler üzerinden yapılıp gözlenmesi de önemli bir sonucu çıkaracaktır.

KAYNAKÇA

Aydın, B., (2008). Autonomous Learners in an Autonomy Class. IATEFL TTED SIG NEWSLETTER; 1, 9-11.

Birgit, H., (1990). The Development of Second Language Proficiency. Ontario : Cambridge University Press.

Cao, Y., (2000). Cultivation of Autonomous Learning Ability-Essential Requirement for College Students. Tokyo : Tokyo University Press Tokyo University of Foreign Studies.

Holec, H., (1981). Autonomy and foreign language learning. Oxford: Pergamon.

Holec, H., (1990). Qu'est-ce qu'Apprendre à Apprendre. Mélanges Pédagogiques.

Küçükler, H., (2016). The Impact of Autonomous Learning on Graduate Students proficiency Level in Foreign Language Learning.(Yayımlanmamış Doktora tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Rebecca, O. & Martha, N., (1999). Varaibles Affecting Choices of Language Learning Strategies by University students. Alabama : Oxford Press Alabama University.

Tagliante, C., (2006). La Classe de Langue. Paris:CLE International.

Thompson, A. S., & Lee, J., (2013). Anxiety and EFL: Does multilingualism matter? International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 16, 730-749.

Tütüniş, Birsen., (2011). Changing Teacher Beliefs and Attitudes Towards Autonomous Learning, (161-165). Gaziantep: Zirve University. Retrieved from http://ilac2010.zirve.edu.tr.

Ekler 1. Gurupların tüm YDS deneme sonuçları

Guruplar	N	Mean	Std. Dev.	df	t	p
1. First YDS Sample T. S						
Deney gurubu	15	38.06	9.07	28	-0.45	0.65
Kontrol gurubu	15	38.86	8.34			
2. Prior Exam Scores						
Deney gurubu	15	37.83	9.34	28	-.251	.803
Kontrol gurubu	15	39.33	8.88			
3)Sample Test						
Deney gurubu	15	37.93	9.03	28	-.251	.803
Kontrol gurubu	15	38.73	7.93			
4) Sample Test						
Deney gurubu	15	38.86	8.374	28	-.218	.829
Kontrol gurubu	15	39.53	8.339			
5)Sample Test						
Deney gurubu	15	39.86	8.927	28	-.729	.472
Kontrol gurubu	15	42.06	7.535			
6)Sample Test						
Deney gurubu	15	41.00	9.063	28	-.1.18	.248
Kontrol gurubu	15	44.46	6.885			
7)Sample Test						
Deney gurubu	15	41.73	8.639	28	-.432	.163
Kontrol gurubu	15	45,86	7,099			
8)Sample Test						
Deney gurubu	15	41.73	9.230	28	-.920	.366
Kontrol gurubu	15	44.60	7.780			
9)(Mid-term) Sample T						
Deney gurubu	15	42.06	9.654	28	-.334	.741
Kontrol gurubu	15	43.13	7.726			
10)Sample Test						

Deney gurubu	15	42.26	9.572	28	-.902	.375
Kontrol gurubu	15	45.26	8.614			
11)Sample Test						
Deney gurubu	15	42.80	10.303	28	-.861	.397
Kontrol gurubu	15	45.86	9.171			
12)Sample Test						
Deney gurubu	15	43.60	10.854	28	-.863	.395
Kontrol gurubu	15	46.66	8.457			
13)Sample Test						
Deney gurubu	15	44. 66	11.049	28	-.527	.602
Kontrol gurubu	15	46.60	8.918			
14)Sample Test						
Deney gurubu	15	45.26	11.485	28	-.614	.544
Kontrol gurubu	15	47.53	8.517			
15) Final Sample Test						
Deney gurubu	15	44.46	10.868	28	-.117	.908
Kontrol gurubu	15	44.86	7.576			
16)YDS Exam						
Deney gurubu	15	47.25	11.065	28	-.217	.830
Kontrol gurubu	15	48.03	8.594			

İNGİLİZ ROMANINDA AİLE YANSIMALARI

Halil KÜÇÜKLER[1], M.Yavuz KONCA [2]

[1]Balıkesir Üniversitesi,Yabancı DillerYüksekokulu, Balıkesir / Türkiye

[2]Ağrı Çeçen Üniversitesi, Mütercim Tercumanlık, Ağrı / Türkiye

Öz: Romanlarında "acı gerçeğin" peşinde koşan ve özellikle romantik esinli gençleri tasvir eden Stendhal, "roman yol boyunca gezdirilen bir aynadır" diyerek gerçekçiliğin öncüleri arasında yerini almış, dönemin toplumsal tasvirlerine eserlerinde geniş yer vermiştir. Toplum yaşamı, aile ve aile bireylerini yansımaktadır. Ayna nasıl yansıtıyorsa, roman da toplumu ve toplum hayatını yansıtan önemli bir edebi türdür. Bu çalışmanın amacı, İngiliz romanında aile ve aile bireylerinin yaşantılarının İngiliz romanına yansımalarını ortaya çıkartmaktır. Bu yansımalar; aile ve aile bireyleri, bağlılıkları, ekonomik durumları ve yaşantı, kültür, eğitim, evlilik, ihanet vb pek çok alt başlıkta incelenip ortaya çıkartılıp analizi yapılmıştır. Zaman içinde, toplumdaki değişmesinin romana nasıl yansıdığı, aileyi etkileyen faktörleri ve nasıl etkilediği ele alınmıştır. Kadına ve aileye olan bakış değişmiştir. Geleneksel aile görüşü olan kadın eve bakar; erkek dışarıda çalışır düşüncesi değişmiştir. Ailede kadın çalışma hayatında yer alarak bağımsızlığını bir derece iyileştirmiştir. Ayrıca romanlarda gözlenen bir başka önemli nokta, ailenin gelişen zamanla yeni yansımalarla yeni roller içine girdiği gözlenmiştir. Her toplumda her zaman devam etmekte olan bir kurum olma özelliğini sürdürmektedir. Buna ilaveten çalıştığımız romanlarda evli çiftlerin daha mutlu olduklarını gözlemlenmiştir. Aile bireylerinin yaşantıları ilk romanlarda kendi kararlarını aile bireyleri verirken zaman içinde bu kararı kendilerinin aldıkları görülmektedir. Toplumun, zaman içinde değişmesini ve aile, aile bireylerine nasıl yansıdığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İngiliz Romanı, Aile, Kadın

GİRİŞ

Toplum hayatında, her devirde, ailenin çok büyük bir yeri ve önemi vardır. Edebi eserler, özellikle roman, toplum hayatını yansıtan bir ayna özelliği taşıması nedeniyle romanlarda aile konusu yaşanılan zaman hakkında oldukça verimli yansımalar sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, İngiliz romanında aile ve aile bireylerinin yaşantılarının İngiliz romanına yansımalarını ortaya çıkartmaktır. Bu yansımalar; aile ve aile bireyleri, bağlılıkları, ekonomik durumları ve yaşantı, kültür, eğitim, evlilik, ihanet vb pek çok alt başlıkta incelenecek olup ortaya çıkan sonuçların analizi yapılacaktır. Bu çalışma; *1925-50 arası "İngiliz Romanında Aile Kavramı"* isimli yüksek lisans tezi çalışmasına dayanmaktadır.

Aile hakkında yapılan tanımlara bakıldığında pek çok tanım görülür. (Gökçe, 1976:48) Aile; ana baba- çocuklar ve tarafların kan akrabalarından oluşan ekonomik ve toplumsal bir birliktir. (Kurtkan, 1982,78) Toplumda en küçük birim ailedir. Aile ve aile çeşitlerinin kendi içindeki gelişiminin ve değişiminin insanların yaşam tarzlarındaki değişimle çok yakından bağlantısı vardır. Göçebelikten yerleşik hayata geçme toprağa yerleşme,

topraktan şehirleşme ve sanayileşme gibi değişimler aile üzerinde önemli etkiler bırakmış ve aile yeni biçimlere girmiştir. Ailede değişen kadının durumu ailenin de dinamiğini etkilemiştir. Bu konuda (Elmer,1932:82) değişen toplumsal şartlarla birlikte aile değişime uğruyor. Bu değişim sırasında aile yıkılıyor, yok oluyor gibi görünüyor. Aslında ailenin geçirdiği bu bocalama devri sadece "yeniden düzenleme", değişen şartlara uymak için ailedeki ilişkilerin yeniden düzenlenmesidir.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, İngiliz romanında aile ve aile bireylerinin yaşantılarının İngiliz romanına yansımalarını ortaya çıkartmaktır. Bu yansımalar; aile ve aile bireyleri, bağlılıkları, ekonomik durumları ve yaşantı, kültür, eğitim, evlilik, ihanet vb pek çok alt başlıkta incelenip ortaya çıkartılıp analizi yapmaktır. Bu incelemede 1925-50 yılları arasında kaleme alınmış on beş romanlardaki aile yapıları, aileyle ilgili konular ve ailenin değişimi konusu ele alınmaktadır.

KAPSAM

1925-50 yılları arasında yayımlanan 15 İngiliz romanıyla sınırlandırılmıştır. Bu romanlar; *Mrs Dalloway, To the Lighthouse, Chatterley's Lovers, Point to Point, Brothers and Sisters, Brave New World, A House and Its Head, Black Book, A Family It's Fortunate, Between the Acts, parents and Children, Revisited the Brideshead, Manservant and Maidservant, The Heart and the Matter.*

YÖNTEM

Roman incelemesi tarzı ile incelenmiştir. 15 roman içindeki aile ve aile yapıları incelenmiştir.

İNGİLTERE'DEKİ AİLE YAPISI

İngiltere'deki aile kurumunun farklı zamanlardaki yansımalarına baktığımızda bazı otoritelere göre, herhangi bir formalize olmuş anlamda, çok evlilik uygulanmadan önce İngiltere'de 11.yy. kadar gerçekleşmemiş. Aileyi oluşturan kişileri yanında beraber olduğu bir aile en belirgin bir evcimen şekli ve ekonomik olarak üretken birimdi. Bu aile biçimine yeni boyut getiren Reformasyon; eşe, kocasının yardımcısı ve çocuklarını Allah bilgisi ve korkusu ile anne-babaya yetiştirme sorumluluğuna önem vermede bir paye vererek ailede rollerin dağılımında yeni bir boyut getirmiştir. 18.yy.da çocuğunu hemşireye gönderme yerine, kendi emzirme; annenin uygun aktiviteler oluşturarak onlarla oynaması gibi annenin ise ev hayatı yaşadığı içeride olduğu belirginleşmiş oldu. 19.yy. da; toplum hayatı eşin, çocukların yetiştirildiği özel dünya evi tabiri çekirdek aile olarak belirginleşti (Bloomsbury,1989).

İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde 18.yy. ın başlangıcından itibaren aile hukuku ve daha sonra kadınların yuva dışındaki hayata girmeleri ve devamında günümüzde olan modern aile şeklinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Günümüzdeki aile yapısına bakıldığında çekirdek ailenin de bir değişim veya yapısal problemlerle sıkıntı içinde olduğu gözlemlenmektedir. Bu değişimi 'yuvanın çatlaması' olarak tanımlanmaktadır (Shorter,1976). Boşanmalar artmakta ve evlilik dışı yapılan birleşmelerle doğan çocukların sayısı artmaktadır (National Family Trust,1989).

İNGİLİZ ROMANI

Roman olmuş ya da olabilir nitelikteki olayları ve konuları ele alan edebi türlere roman denir. Diğer türlerden ayrılan en önemli özelliği uzunluğudur. Romanlarda, toplumsal olaylar ve ilişkiler gerçeklere uygun bir tarzda ele alınır. Roman alışagelmiş bir dille gerçek yaşamı ve töreleri anlatarak yazıldığı çağı yansıtır. Romanlarda anlatılanlar, her gün yaşayabileceğimiz, bizlerin ya da tanıdıklarımızın başından geçebilecek olaylardır (Urgan, 1996). Romanlardaki aile, aile bireyleri, kadın vb. konuları incelediğimizde; 1722 yılında yazılmış olan *Moll Flanders* bir bayanın başından geçenler gözler önüne serilmektedir. Alt sınıfta olan bir kadının üst sınıftan bir kadına özenmesidir. Üst sınıfa geçmek için ya da orada yer alabilmek için her türlü yolu meşru görür. Cinselliğini kullanır, cinselliğin bittiği yerde hırsızlık yapar. 1740 yılında Samuel Richardson tarafından yazılan *Pamela*'da hizmetçilik yapan Pamela varlıklı efendisiyle onun arasındaki maceraları anlatmaktadır. Efendisi onu elde etmek ister. Güçlü, zengin erkek ırza geçme kararında fakir ama onurlu ve namusunu korumaya çalışan bir kız. İki ayrı toplumsal sınıf çatışması da yansıtılmıştır. Bu çatışmada efendisini yenilgiye uğratan halk kızı, sınıf atlayıp hizmetçilik ettiği evin hanımı olur; orta sınıfın yüksek katlarında kendine güvenli bir yer sağlar (Gillie, 1989). Bu zamanlardaki romanlarda ailenin oluşmasında kararı vermede ailenin yetkili olduğu anlaşılmaktadır. Kızların beğenme, seçme haklarının henüz ellerinde olmadığı ipuçlarından çıkmaktadır. 19. yy.a kadar evlenmemiş kızların söz haklarının olduğu pek söylenemez. Charlotte Bronte'nin 1847 yılında yazmış olduğu *Jane Eyre*'de yetim bir çocuk olan Jane'nin hayat hikayesini işlemiştir. Jane'nin şu sözleri " Reader, I married him." cümlesiyle kızların artık sevdiklerini, beğendiklerini tercih etme kararını kendilerinin verebildikleri görülmektedir. Victoria döneminin başka bir önemli ismi olan William Makepeace Thackeray alt tabakadan ziyade üst tabakayı ele almış ve üst tabakaya yer vermiştir. Victorian dönemiyle ilgili Becky Sharp ile Lord Steyne baş başa kalmalarından dolayı bir şüphe uyandırmakta ve bu konuda "Was Becky innocent?"(Becky suçsuz muydu?) diye sormakla yetinir (Urgan,1996).

İNGİLİZ ROMANLARINDA AİLE YANSIMALARI VE BULGULAR

1. Evlilik kararı:

19.yy. a kadar evlilik kararlarını aile büyükleri alırken daha sonraki romanlarda kendileri evlilik kararlarını kendileri vermektedirler. İncelenen romanlarda birbirlerini severek evlenmenin çiftleri mutlu ettiği gözlenmektedir.

2. Evlilikte eşler arası uyum:

A house and It's head isimli romanda ailenin reisi Duncan Edgeword babalık otoritesini o kadar ileri boyuta götürür ki sanki kendi evi dairesi, kendisi de o dairenin genel müdürüdür. Aile ortamında huzursuzluklar ileri düzeydedir. Evlilikler arası uyuşmazlık evliliği huzursuzluğa hatta yıkıma götürmektedir. Buna örnek, *Chatterley's Lovers*'ta Clifford ile Connie arasında bu anlamda birliktelik olmadığı için aile yıkılıyor.

3. Para için evlenme: Mrs. Dalloway'in başkasını sevmesine rağmen sırf daha iyi bir duruma geçmek için parlemento üyesi Richard Dalloway'la evlenir. Yine buna benzer Sally Seton'da varlıklı bir insan tercih eder. Horace Lamb'de evlilik tercihinde bulunurken eşinin zengin olduğunu düşünerek evlenir.

4. Yaşlı Erkek- Genç Kadın Evliliği:

Point To Point adlı romanda John ile Janet Bidlake arsında 20 yaş vardır. Ayrıca *A house and It's Head* romanındaki Duncan Edgeworth'un ikinci ve üçüncü eşleri bu kişinin neredeyse yarı yaşındadır.

5. Evlilikte Erkek Sadakatsizliği:

Revisited The Brideshead adlı romanda evli olan Lord Marchmain, Cora adında bir sevgilisi vardır. *Point to Point*'de Walter Quarles ile Elayds, Philip Quarles ile Marly D'exerpilled arasında evlilik dışı ilişkiler gözlenmektedir. *To the Lighthouse*'de Paul Rayley'in karısı Mintay'ı başka bir kadınla aldatmaktadır.

6. Kadın Sadakatsizliği:

Chatterley's Lovers'da Connie, Clifford'un arkadaşı Michallas ve Mellors'la evlilik dışı ilişkiye girer. Ayrıca *Point To Point*'te Eliner Quarles ile Everard Webley, Beatrice Gilray ile Dennis Burlab'ın bu anlamda ilişkileri vardır. *A House and It's Head* romanında Duncan'ın ikinci karısı Allison, Duncan'ı ilk önce Grant ile daha sonra Almeric Bode ile aldatmıştır. Lawrence Durrel'in Black Book isimli romanında Dinah, Chamberlain'i aldatır.

7. Ailede Oterite:

Compton Burnett'in romanlarında genelde oterite erkeğin elinde, *To The Lighthouse*'de oterite Mrs.Ramsey'in elindedir. *Revisited The Brideshead* adlı romanda oterite Lady Marchmain elindedir. Brothers and Sisters'da oterite Andrew Stace'in elindedir. Manservant And Maidservant romanında ailelerdeki oterite Edgar'da Duble ailesinde ise otorite tamamiyla annedir.

8. İntihar:

Mrs Dalloway romanında Septimus Warren Smith, savaş sonrası içinde bulunduğu psikolojik bunalımdan kurtulamaz, intihar eder. *Heart And The Matter* adlı romanda Scobie intihar eder.

SONUÇ

Tüm bu incelenen romanlarda aile yapısının yok oluşu değil de zamana uygun olarak değişimi gözlenmiştir. Romancıların kendi kişilik ve düşüncelerine uygun durumları seçmekte olduklarını ve bunları roman sanatının gereğine göre onları gözler önüne serdiklerini müşahade ediliyor. Yaşadıkları dönemleri, kendi duygu ve fikirlerine uygun olarak işlenmektedir. Bu çalışmada 15 roman incelenmiştir. Bu romanlarda toplam 44 aile incelenmiştir. İkinci dünya savaşından sonra ise bilim ve teknolojinin ilerlemesi gündeme gelmiştir. Bilim ve teknolojideki bu ilerleme toplum ve toplumu meydana getiren aile dolayısıyla da fert üzerinde çeşitli etkiler meydana getirmiştir. Bu etkiler arasında en önemli olumsuz etki, insandaki iç beni yani insanın duyarlılığını alıp götürdüğü olumlu anlamda yerildiği yansıtılmıştır.

KAYNAKÇA

Burnett,Ivy, Compton., (1984). A House and It's Head, Penquin Books, London.

Burnett,Ivy, Compton., (1967). Parents and Children, Victor Golancz, London.

Cristopher Gillie., (1967). English Literature A-Z, Bloombury.

Green,Graham., (1977). It's Battlefield, Penguin Press. London.

Gökçe Birsen., (1976*). Aile ve Aile Tipleri Üzerinde Bir Günceleme*. H.Ü.Sosyal ve Beseri Çeri Bil.Der.C.l S.l., Ankara.

Huxley, Aldous., (1962), Ses Sese Karşı, Çev. Mina Urgan. İletişim Yay. İstanbul.

Huxley, Aldous., (1994). Cesur Yeni Dünya. Varlık Yayınları. İstanbul.

Kurtkan, Amiran., (1976). *Fert ve Topluluk İlişkileri Bakımından Şahsiyet ve Cemiyet Ti-polojisi*, İst.Ü.İktisat Fak., İstanbul.

Lawrence. David Herbert.,(1985). Lady Chatterley'in Sevgilisi. Özal Basımevi. İstanbul.

Orwell, George.,(1984). Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Nuran Akgören. Can Yayınları,İstanbul.

Urgan, Mina, (1996)., İngiliz Dili Edebiyat Tarihi III, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Waugh, Evelyn., (1985). Bridesheade Son Gidiş, Çev. Filiz Ofluoğlu, Can Yayınları LTD, İstanbul.

TÜRKİYE'DE İLKÖĞRETİME ÖĞRETMEN YETİŞTİRME KURUMLARINDA ÇOKLU ZEKÂ KURAMI (1940-1954)

Melis AKAY

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, Sosyal Bilgiler Eğitimi Doktora Öğrencisi, İstanbul / Türkiye

Öz: Türkiye'ye özgü olan 17 Nisan 1940'ta kurulan Köy Enstitüleri, öğrenci farklılıklarını ve öğrenci yeteneklerini dikkate alarak kurulan ilk eğitim kurumlarıdır. Bu araştırma, Köy Enstitüsü eğitim öğretim uygulamalarında çoklu zekâ alanlarının yerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, H. Gardner'ın çoklu zekâ kuramı ve alanları tanıtılmış ve Köy Enstitülerine yansımalarına yer verilmiştir. Çoklu zekâ kuramına göre, bireyler sadece sözel ve sayısal becerilere sahip değil, aynı zamanda görsel, bedensel, sosyal, öze dönük ve doğa ile ilgili becerilere de sahiptir. Köy Enstitülerinde bu alanlar, adı aynı olmasa da uygulanmıştır. Köy Enstitüleri dönemi tarihsel açıdan önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, önemli atılımların yapıldığı yıllar olmuştur. Bu dönemlerde uygulanan çoklu zekâ alanlarını incelemekte Türk eğitim tarihi açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda Türk eğitim tarihinde ilk kez Köy Enstitüleri çok yönlü eğitim ve öğretim gerçekleştirdiği için önemlidir. Yöntem olarak, tarama modeli ve doküman analizi kullanılmıştır. Konu ile ilgili kitaplar, basılmamış yüksek lisans ve doktora tezleri, dergiler ve makaleler incelenmiştir. Doküman incelemesinden elde edilen veriler analiz yöntemi kullanılarak ortaya konmuştur. Sonuç olarak, her öğrenci farklı şekilde öğrenme yetisine sahiptir. Bu anlamda öğrencilerin öğrenme ortamlarındaki verimliliği arttırmak için, ilgi ve yetenekleri dikkate alınması gereklidir. Her öğrenciye eşit değer verilmeli ve fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Bu nedenle eğitimde Köy Enstitülerinde olduğu gibi tüm zekâ alanları dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Çoklu Zekâ Kuramı, Zekâ Alanları, Köy Enstitüleri

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Eğitim genel anlamda, bilişsel ve duyuşsal öğrenme sürecidir. Çağdaş eğitim ise çağın koşullarına uygun olarak bireyin kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı ve istendik davranış değişikliği yapma sürecidir (Ertürk, 1972: 4). Öğrenme ise görsel, işitsel ve kinestetik yollarla gerçekleşmektedir. Eğitim sistemlerinin de çağın gereksinimlerine uygun olması gerekmektedir. Bu nedenle aktif öğrenme ve çoklu zekâ kuramı gibi kuramlar öğretmen ve öğrenci rollerini yeniden yapılandırmaktadır (Kocabaş, 2003: 22).

Her öğrenci farklı zekâ alanlarına sahiptir. Zekâ ise soyut bir kavramdır. Bu nedenle günümüze dek, araştırmacılar zekâ üzerinde fikirler yürütmüştür. Fakat ilk kez zekayı Sir Francis Galton (1822-1911) çalışmıştır. Bu çalışmada temel duyuların duyarlılığını incelemiş, bilgileri kullanma olarak ele almıştır. Zekayı kuramsal düzeyde ise ilk kez Guilford incelemiştir. Geliştirdiği zekâ testi, insanın bilişsel sisteminin yapısal bütünlüğü olduğunu ve işlemlerin bireyden bireye farklılık gösterdiği görüşüne dayanmaktadır. Örneğin, her insanın kısa

süreli bellek kapasitesi vardır ama herkesin karar verme hızı farklıdır (Bümen, 2004: 1-2). Aynı şekilde her insanın farklı özelliklerde yetenekleri vardır. Kassel Üniversitesi'nden Prof. BOSH'a üniversiteye 25 öğrenci almasını söylemişlerdir. 400 kişilik başvuru olmuş ve BOSH hepsini almıştır. İtiraz edilince de *"yeteneksiz insan yoktur, farklı yeteneklerde insan vardır"* şeklinde açıklama yapmıştır. Tüm eğitimcilerin bu ayrıcalığı bilmeleri gerekmektedir (Çellek, 2005: 72).

Türkiye'ye özgü olan Köy Enstitüleri, öğrenci farklılıklarını ve öğrenci yeteneklerini dikkate alarak kurulan ilk eğitim kurumlarıdır. Bu enstitülerin amacı, kadın erkek okuma yazma bilmeyen halka her düzeyde eğitim imkânı sağlamak ve öğrencileri yeteneklerine göre yetiştirip üretici toplum yaratmak olmuştur. Köy Enstitülerinde program 1943 yılına kadar okul öğretmenleri kurulunda yapılmıştır. Derslerde enstitüye yakın çevre konuları ağırlıklı olarak işlenmiştir. Etkinlikler beş duyuya hitap edecek şekilde ayarlanmıştır. 1943 programında ise uygulamaya konulan derslerin içeriği de belirlenmiştir. Buna göre dersler kültür, tarım, teknik olarak üç kümede toplanmıştır. 1947 değişikliği ile kültür derslerinin süresi artırılmış, tarım ve teknik derslerinin süreleri azalmıştır (Ertuğrul, 2001: 84).

Köy Enstitüleri, her anlamda öğrenciyi merkeze almıştır. Enstitüler öğrencileri düşünmeye ve denemeye yönlendiren, yeni bilgi üretmesi için bizzat katılımını sağlayan eğitim kurumları olmuştur. Çok amaçlı programları ile öğrencilerin çoklu zekâ alanlarını geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır (Kocabaş, 2004: 31). Bu bağlamda Köy Enstitülerindeki eğitimin içeriğini anlamak, çoklu zekâ kuramını anlamak açısından önemlidir.

Bu zamana kadar Türk eğitim tarihinde Köy Enstitüleri ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Ayrıca çoklu zekâ kuramı günümüzde oldukça önemlidir. Bu yüzden çoklu zekâ kuramı ile ilgili 1998 yılından itibaren yüksek lisans ve doktora tezleri yapılmıştır. Fakat Köy Enstitüleri ile ilişkilendirmesi açısından az sayıda çalışma bulunmaktadır. Konu ile ilgili Prof. Dr. Ayfer Kocabaş'ın 2003 yılında *"İşbirlikli Öğrenme, Çoklu Zekâ Kuramı ve Köy Enstitüleri"* ve 2004 yılında *"Müzik Eğitiminin Çoklu Zekâ Alanlarına Etkisi ve Köy Enstitüleri"* başlıklı makalesi bulunmaktadır. Aynı zamanda 2008 yılında Şükran Aykanat'ın *"Köy Enstitüleri ve Çoklu Zekâ İlişkisi"* başlıklı basılmamış yüksek lisans tezi bulunmaktadır.

AMAÇ

Günümüzde çoklu zekâ kuramı öğretme öğrenme sürecinde oldukça kullanılmaktadır. Her öğrenci farklı zekâ alanına sahip olduğundan okullarda bu kuram üzerinde durulmaktadır. Türk eğitim tarihinde ise ilk kez Köy Enstitüleri çok yönlü eğitim ve öğretim gerçekleştirdiği için önemlidir. Bu araştırma, çoklu zekâ alanlarının Köy Enstitüsü uygulamalarındaki yerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda alt problemler belirlenmiş, aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

1. Köy Enstitüsünde uygulanan derslerin sözel/ dilbilimsel zekâ boyutu nasıldır?
2. Köy Enstitüsünde uygulanan derslerin mantıksal/ matematiksel zekâ boyutu nasıldır?
3. Köy Enstitüsünde uygulanan derslerin görsel/ uzamsal zekâ boyutu nasıldır?

4. Köy Enstitüsünde uygulanan derslerin müzikal/ ritmik zekâ boyutu nasıldır?
5. Köy Enstitüsünde uygulanan derslerin bedensel/ kinestetik zekâ boyutu nasıldır?
6. Köy Enstitüsünde uygulanan derslerin öze dönük/ bireysel zekâ boyutu nasıldır?
7. Köy Enstitüsünde uygulanan derslerin sosyal/ bireylerarası zekâ boyutu nasıldır?
8. Köy Enstitüsünde uygulanan derslerin doğa/ varoluşçu zekâ boyutu nasıldır?

KAPSAM

Bu çalışma, 21 Köy Enstitüsünde uygulanan eğitim öğretim faaliyetlerinin sekiz adet çoklu zekâ ile ilişkisini kapsamaktadır.

YÖNTEM

Çalışmada nitel betimsel araştırma yaklaşımına dayalı olarak tarama modeli kullanılmıştır. Köy Enstitüleri ve eğitim ile ilgili kitaplar, basılmamış yüksek lisans ve doktora tezleri, yeniden imece dergileri ve çeşitli makaleler incelenmiştir. Veriler, doküman analizi yöntemi kullanılarak ortaya konmuştur. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187).

BULGULAR

Howard Gardner'ın 1983 yılında *"Frames of mind: the theory of multiple intelligences" (Düşünüş biçimi: çok boyutlu zekâ kuramı)* adlı kitabında zekanın yedi yönü olduğunu savunmuştur. Ancak 1995 yılında "doğa" zekâsını da ekleyerek zekâ alanlarını sekize çıkarmıştır. Bu zekalar her bireyde doğuştan vardır fakat farklı kültürlerde farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Gardner'a göre, problem çözme kapasitesi değerli bir ya da birden çok kültürel yapı ürününe şekil vermektir. Kuramın amacı ise eğitimde bireylerin neler yapabildiğinden çok neler yapabileceğinin düşünülmesidir (Demirel, 2012: 142-145).

H. Gardner zekâ alanlarını şu şekilde belirlemiştir:

Sözel/ dilbilimsel zekâ, sözcükleri kullanabilme yeteneğidir. Bu zekada dil zekasını kullanma, etkili iletişim sağlama, okuma, yazma, dinleme, konuşma ile iletişim sağlama, yabancı dillere ilgi duyma, araştırma projeleri hazırlama, tartışma yaratma, konu ile ilgili hikâyeyi, romanı ilişkilendirme becerileri vardır. Günümüzde okullarda bu zekâ türü oldukça kullanılmaktadır. **Mantıksal/ matematiksel zekâ**, sayılar ile akıl yürütme zekâsı, soyut problem çözme ve birbiriyle ilişkili düşünceler arasındaki karmaşık ilişkiyi anlama yeteneğidir. Bu zekada bilimsel yöntemi kullanma, neden sonuç ilişkisi kurabilme, soyut düşünme, yapı inşa etme, karşılaştırma yapma, konuyla ilgili strateji oyunu kurma becerileri vardır. Aynı zamanda günümüzde zekayı en çok açıklayan bilişsel yeteneklerden biridir. **Görsel/ uzamsal zekâ**, görsel dünyayı doğru algılama ve kişinin kendi görsel yaşantılarını yeniden yaratma kapasitesidir. Bu zekada resim, şekil, çizim, heykel, grafik oluşturma, hayal kurma, zihinde canlandırma, harita ve tablo inceleme becerileri vardır. **Müzikal/ ritmik zekâ**, ritme,

melodiye, tona karşı duyarlı olma yeteneğidir. Bu zekada şarkı söyleme, müzikle ilgili şema oluşturma, beste yapabilme, çalgı çalma, nota çıkarma, müzik türlerini ayırt edebilme becerileri vardır. **Bedensel/ kinestetik zekâ**, düşünceleri ve duyguları ifade ederken bedeni kullanma yeteneğidir. Bu zekada vücut hareketlerini kontrol etme, bedenin farkında olma, spor yapma, dans etme, drama yapma becerileri vardır. **Öze dönük/ bireysel zekâ**, bireyin kendisini, güçlü ve zayıf yönlerini anlama, yaşamını planlama ve yönlendirme yeteneğidir. Bu zekada kendine güvenme, bireysel çalışma, bireysel sorumluluk, bireysel okuma, kişisel problemlerini çözme, disiplinli olma becerileri vardır. **Sosyal/ bireylerarası zekâ**, çevredeki insanlarla iletişim kurma ve onları anlama yeteneğidir. Öğretmenler, politikacılar ve liderler bu yetenekleri iyi kullanan insanlardır. Bu zekada grup çalışmalarına katılma, grup ile ödev yapma, birine bir şeyler öğretme becerileri vardır. **Doğa/ varoluşçu zekâ**, doğal çevreyi anlama ve tanıma yeteneğidir. Bu zekada doğa ile bütünleşme, bitki örtüsüne duyarlı olma, canlılarla etkileşim kurma, doğa olaylarına karşı duyarlılık becerileri vardır (Demirel, 2014: 198-199). Köy Enstitülerindeki uygulamalara, çoklu zekâ alanlarının özellikleri açısından baktığımızda birçok ortak nokta görmekteyiz. Bu benzerlikler şu şekilde sıralanmıştır:

Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

Köy Enstitülerinde uygulanan dersler, sözel/ dilbilimsel zekâ yönünden oldukça fazla ve etkili kullanılmaya çalışılmıştır. Enstitülerde, öğrencilere kültür dersi olarak Türkçe, tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi, öğretmenlik bilgisi, yabancı dil dersleri verilmiştir. Bu derslerden Türkçe toplam 736 saat ile programda en çok yer alan ders olmuştur (Taşkaya ve Akbaşlı, 2008: 18). Bu derslerde, ders kitapları dışında edebi eser, kitap, gazete ve dergi okumaya özendirilmiştir. Enstitülerde ilk yıllardan başlayarak öğrencilere şiir yazma, metin okuma ve yazma, yazın kitaplarını okuyup özetleme, güzel ve etkili konuşma gibi etkinliklere teşvik edilmiştir (Ülkü, 2008: 37). Bunların dışında öğrencilerin makale, deneme ve öykü yazmaları sağlanmıştır. Aynı zamanda öğrencilere yılda en az 24 kitap okutulması amaçlanmıştır. Köy Enstitülerinde öğrencilerin bir yılda kitap okuma sayılarına ilişkin bir kaynakta; İzmir'de en az okuyan öğrenci 29 kitap, Kars'ta en az okuyan öğrenci 17 kitap, Eskişehir'de ise en az okuyan öğrenci 16 kitap, en çok 65 kitap okuduğu belirtilmiştir (Keseroğlu, 2005: 33).

Köy Enstitülerinde öğrenciler, kitaplarda bulunan okuma metniyle kendi yalnızlığı içindeki düşüncelerini geliştirme imkânı bulmuştur. Bu okumalar ile birlikte doğayı okuma, sanatı okuma, zanaatı okuma, toprağı okuma gibi becerileri de geliştirilmiştir (Keseroğlu, 2004: 79). Enstitülerde her haftanın belirli bir konusu olmuş, o konu hakkında öğrenciler derinlemesine bilgi edinmiştir. Akşamları ise serbest kitap okuma saatleri yapılmıştır. Aynı zamanda her öğrencinin bir eser inceleme defteri bulunmaktadır. Öğrenciler her ay bir kitabı, iç tanıtım ve dış tanıtım şeklinde bütün özellikleriyle defterlerine işlemişlerdir (Karakuş, 2009: 51).

İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

Köy Enstitülerinde uygulanan dersler, mantıksal/ matematiksel zekâ yönünden sıklıkla kullanılmaya çalışılmıştır. Öğrencilere kültür dersi olarak matematik, fizik, kimya dersleri verilmiştir. Fizik dersinde ev, köprü, pazar yeri, kanal açma, ışık, havagazı vb. konuları işlenmiştir. Kimya derslerinde ise eşya koruyan boyalar, boyama işleri, dezenfeksiyon, böceklerle müdahale, çamaşır temizleme maddeleri, tohum ilaçlama ve pastan

korunma vb. konuları işlenmiştir (Almalı, 2018: 33). Enstitülerde üretim içinde eğitim ve öğretim, bilimsel temellere dayandırılmış, öğrencilere hayata dair her şey öğretilmeye çalışılmıştır.

Enstitülerde her zaman günlük ihtiyaçlarla bağ kurarak dersler verilmiştir. Öğrenciler her işlerini kendileri görmüştür. Eğitim gördükleri binalarını dahil kendileri yapmıştır. Erkek öğrenciler inşaatla uğraşırken, kız öğrenciler de harç taşımıştır. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, II. Dünya Savaşı sırasında Trakya'nın boşaltılmasına karar vermiştir. Böylece 1941 Kepirtepe Köy Enstitüsü öğrencileri, Ankara'ya giderek Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü kurmuştur (Dündar, 2015: 32-33). Aynı zamanda enstitülerde öğrenciler staj yaparken köy halkına birçok konuda yardımcı olmuştur. Köye yapı inşa etmişlerdir.

Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Köy Enstitülerinde uygulanan dersler, görsel/ uzamsal zekâ yönünden oldukça etkili kullanılmaya çalışıldığı görülmüştür. Her öğrenciye, resim iş ve el sanatları ders olarak verilmiştir. Diğer tüm derslerde de her olay görselleştirilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda enstitülerde güzel sanatlar eğitimine önem verilmiştir. Sanat eğitiminde kullanılan araçlar çok çeşitli olup bireysel ve grup çalışmaları şeklinde dersler işlenmiştir. Enstitüde resim dersleri özel atölyelerde yapılmıştır. Yıl içinde üretilen resim, heykel, linolyum baskı ve kaligrafik yazı çalışmaları yaz aylarında sergilenmiştir (Tunç, 2009: 32). Çeşitli kurslar ile estetik eğitimi çalışmaları oluşturulmuştur. Fotoğraf, sanat dalı olarak öğretilmiştir. Resim ve heykel derslerinde özgünlük ve yaratıcılık ilkesine dayanan çalışmalar yapılmıştır. Bunun için sergiler açılmıştır. Örgüler, dokumalar, ev eşyaları, resimler, rölyefler, büstler ve heykeller sergilenmiştir (Kepenek, 2001: 75).

Enstitülerin kuruluş yılları aynı zamanda savaş yılları olduğu için resim kâğıdı ve yağlı boya bulunmamıştır. Bu nedenle resimler, resim kâğıdı yerine ambalaj kağıtlarına çizilmiştir. Öğrenciler yağlı boya yerine sulu boya çalışmalarına yönelmiştir. Genellikle derslerde kara kalem çalışmaları yapmışlar; bunun yanında atasözlerini resimlemişlerdir (Duru, 2005: 63). Köy Enstitülerinde sanat eğitimi ve iş eğitimi birlikte yürütülmüştür. Öğrenciler kendi kurdukları sosyal içerikli kollarla pekişmiştir.

Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgular

Köy Enstitülerinde uygulanan derslerin, müzikal/ ritmik zekâ yönü oldukça önemli olduğu görülmüştür. Genel olarak enstitülerde müzik çalışmalarına fazla yer verilmiştir. Köy Enstitülerinde öğrencilere ilk sınıflarda iki saat, ileri sınıflarda ise dört saat müzik dersi verilmiştir. Bu derslerin dışında da öğrenciler her fırsatta toplanıp müzik çalışmaları yapmışlardır. Ayrıca haftada bir gece eğlence yapılmış, şarkılar söylenmiştir. Bu çalışmaların amacı, öğrencilerin canlı, ritimli, temiz sesle marşları söylemeleri ve basit parçaları bir aletle seslendirmeleri sağlamaya yönelik olmuştur. Her öğrencinin ilk kez bir müzik aleti çalma zorunluluğu olmuştur. Enstitülerde İstiklal Marşı, Ziraat Marşı, Gençlik Marşı, Dumlupınar Marşı, Köroğlu, Keklik, Menekşe, Ayşem gibi marş ve türküler söylenmiştir (Tunç, 2009: 33). Örneğin, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde toplamda 15 şarkı, 28 türkü ve 11 marş öğretilmiştir (Ateş, 2011: 100). Aşık Veysel, Ruhi Su gibi kaynak kişilerden yararlanarak *"usta öğretici"* kavramı müzik eğitiminde anlam kazanmıştır. Aşık Veysel, Arifiye, Gölköy, Hasanoğlan, Çifteler, Yıldızeli ve Lâdik Enstitülerinde uzun yıllar görev yapmıştır (Alper, 2004: 62).

Her enstitü bünyesinde korolar kurulmuş, her öğrenci en az bir çalgı çalmaya başlamıştır. Mandolin öğrenme zorunluluğunun yanında keman, piyano, saz, kaval gibi çalgılar çalınmıştır. Sabahları spor olarak halk oyunları oynanmıştır. Güne marşlarla, türkülerle başlanmıştır. Müzik ile öğrencilere doğal bir disiplin sağlamıştır (Aydoğan, 2005: 85). İş motivasyonu müziklerle arttırılmıştır.

Beşinci Alt Probleme Ait Bulgular

Köy Enstitülerinde uygulanan dersler, bedensel/ kinestetik zekâ yönünden oldukça fazla kullanılmaya çalışılmıştır. Köy Enstitülerinde öğrencilere beden eğitimi, el işleri, yapıcılık, tiyatro, halk oyunları gibi bedensel ağırlıklı dersler verilmiştir. Genel olarak öğrenciler sabah altıda kalkmış, günlük çalışmaya kız erkek birlikte halk oyunları yaparak başlamışlardır. Ulusal oyunlardan ağırlama, zeybek, horon ve halay öğretilmiştir. Aynı zamanda tarla işleri yapılmıştır (Kirby, 2012: 319-322). Öğrenciler enstitülerde hareketli bir eğitim hayatı sürmüştür. Cumartesi eğlenceleri, kutlamalar, anma geceleri ve yarışmalarda etkinlikler düzenlenmiştir. Çevre köy halkı, veliler ve başka okulların öğrencilerinin de izlemesi sağlanmıştır. Ülkemizde çeşitli piyeslerin eğitim programına alınarak uygulanması ilk kez Köy Enstitüleri zamanında olmuştur. Bu uygulamalar öğrenciler tarafından yazılı metin olmadan doğaçlama yapılmıştır. Kendi yazdıkları özgün oyunlar sahnelenmiştir. Konular köy yaşamından, enstitü çalışmalarından olmuştur (Özsoy, 2004: 34).

Enstitülerde öğrencilere at binme, dağa tırmanma, futbol, voleybol, basketbol, güreş, atıcılık vb. sporlar öğretilmiştir. Aynı zamanda bisiklet ve motosiklet kullanma, muhitine göre sandal, yelken ve motorlu deniz araçları kullanma becerileri kazandırılmıştır. Dersler genellikle uygulama ağırlıklı olmuştur (Özkan, 2011: 200).

Altıncı Alt Probleme Ait Bulgular

Köy Enstitülerinde uygulanan derslerde, öğrencilerin öze dönük/ bireysel zekâ yönü geliştirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Enstitülerde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin düzenlenmesinde esas alınan ilkeler, öğrencinin kendi kendine idare edebilmesi ve iş içinde kendi kendini geliştirmesidir (Ülkü, 2008: 43). Enstitüde öğrenciler hem bireysel hem sosyal her yönüyle geliştirilmeye çalışılmıştır. Cinsiyet farkı gözetilmemiştir. Köy Enstitülerine gelen öğrencilerin öncelikle demokrasiyi öğrenmeleri ve kavramaları sağlanmıştır. Demokratik ortam oluşturulmuştur. Demokrasi adeta bir ders gibi okutulması amaçlanmıştır (Taşkaya ve Akbaşlı, 2008: 18). Öğrencilere görev, hak, sorumluluk duygusu kazandırılmaya çalışılmıştır (Öztürk, 1980: 90). Enstitü yönetimi öğrencilerle birlikte toplantılar yapmış, öğrenciler de yönetime katılmıştır. Öğrenciler bireysel olarak sorumluluk almıştır. Aynı zamanda kültür derslerinde soru sorma ve tartışma yöntemi kullanılmıştır. Enstitülerde eleştiri yapan, sorgulayan, yapıcı, köylüye yol gösteren öğrenciler yetiştirilmiştir.

Yedinci Alt Probleme Ait Bulgular

Köy Enstitülerinde uygulanan derslerin, sosyal/ bireylerarası zekâ yönü öğrencilerin gelişimi açısından oldukça kullanılmaya çalışılmıştır. Enstitülerde genellikle her öğrencinin sosyal bir birey olması sağlanmaya çalışılmıştır. Öğrenciler, her işlerini grup olarak iş birliği içinde yapmıştır. Enstitülerde sabahları halk oyunları, müzik derslerinde koro oluşturulması, tiyatro, piyes gibi etkinlikler, inşaat yapımı her zaman grupça yapılmış ve öğrenciler hep birlikte zaman geçirmiştir. Aynı zamanda enstitülerde öğrencilere, halkla doğrudan ilişki

kurmaları için işler yaptırılmıştır. Her türlü öğrencilerin halkla iç içe olmaları sağlanmıştır. Öğrencilere enstitülerde çocuklara, kadınlara, hastalara yardım etme gibi alışkanlıklar kazandırılmıştır. (Özkan, 2011: 202).

Sekizinci Alt Probleme Ait Bulgular

Köy Enstitülerinde uygulanan dersler, doğa/ varoluşçu zekâ yönünden oldukça fazla kullanılmaya çalışılmıştır. Köy Enstitüleri programında öğrencilere kuramsal bilginin yanında tarım ile ilgili beceriler kazandırılmıştır. Enstitü öğrencileri buğdayını, meyvesini ve sebzesini kendisi üretmiştir (Şeren, 2008: 222). Enstitülerde öğrencilere tarım dersleri olarak tarla ziraatı, bahçe ziraatı, sanayi bitkileri ziraatı, zootekni, kümes hayvanları, arıcılık, ipek böcekçiliği, balıkçılık ve su ürünleri dersleri verilmiştir (Akyüz, 1989: 435). Her yönden öğrencilerin doğayla iç içe olmaları sağlanmıştır.

Enstitü programlarında öğrencilere, öğretim etkinlikleri yanında gezi, gözlem, inceleme gibi sınıf dışında da geniş imkanlar sağlamıştır (Oğuzkan, 1990: 12). Çevredeki iş yerlerini, ören yerlerini, tarihi ve coğrafi yönden değeri olan yerleri tanımaları için öğrenciler sıkça gezdirilmiştir. Enstitü inşa etmek için şehirlere gitmişler ve iş bittikten sonra ödül olarak geziler düzenlenmiştir. Ayrıca her enstitü doğrudan ve dolaylı olarak bulundukları çevreleri ekonomik, toplumsal ve kültürel anlamda etkilemiştir. Bulundukları yöreye yeni ürün ve pazar olanağı getirmişlerdir (Akyüz,1989: 437). Enstitü öğrencileri kendi çevresini yeşillendirmiştir. Çevre düzenlemesi ve ağaçlandırma çalışmaları yapmıştır.

SONUÇ

Türkiye tarihinde 1940 ile 1954 arası faaliyet gösteren Köy Enstitüleri dönemi tarihsel açıdan önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı, önemli atılımların yapıldığı yıllar olmuştur. Bu dönemlerde uygulanan çoklu zekâ alanlarını incelemekte eğitim tarihi açısından oldukça önemlidir.

Çoklu zekâ kuramı dünyada oldukça ilgi görmekte ve eğitimde kullanılmaya çalışılmaktadır. Köy Enstitülerinde yapılan eğitim öğretim etkinlikleri, çoklu zekâ kuramının bütün alanlarını destekler ve geliştirir niteliktedir. Köy Enstitülerinde yaparak yaşayarak öğrenmenin yanında çoklu zekâ kuramı, adı aynı şekilde kullanılmasa da uygulanmıştır. Enstitülerde yapılan eğitim öğretim ile çoklu zekâ kuramı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Her devlet için eğitim önemlidir. Eğitimin verimli ve kaliteli olması her devletin isteği olmuştur. Bu sebeple geçmişte yapılan eğitim uygulamalarından ders alınması ve hataların tekrar etmemesi için eğitim tarihinin araştırılması önemlidir. Türk eğitim tarihinde, Köy Enstitülerinin çoklu zekâ kuramlarına ilişkisini ortaya koymak, öğretmen adaylarının yetiştirilme sürecine katkısı olacağı düşünülmüştür. Enstitülerdeki eğitim öğretim etkinlikleri, yeni geliştirilecek eğitim programları düzenlenmesi için örnek oluşturacağı düşünülmektedir.

Her öğrenci farklı şekilde öğrenme yetisine sahiptir. Bu anlamda öğrencilerin öğrenme ortamlarındaki verimliliği arttırmak için, ilgi ve yetenekleri dikkate alınması gereklidir. Bu nedenle öğrenciler farklı deneyim alanları ile çeşitlendirilmiş eğitim ortamlarında öğrenmeleri sağlanmalıdır. Öğretme öğrenme sürecinde farklı yöntem ve teknikler kullanılmalıdır. Derslerde kullanılan araç ve gereçler, farklı öğrencilere hitap etmesi açısından çeşitlendirilmelidir. Çoklu zekâ kuramı, öğrencileri her yönden denemeyi ve ilgilerine göre öğretmeyi amaçlamaktadır. Her öğrenciye eşit değer verilmelidir. Bireysel farklılığa dikkat çeken çoklu zekâ kuramı, kendilerine

güvenmelerini, saygı duymalarını ve gelecekte hangi mesleği seçeceklerini düşünmeye başlamalarını sağlamaktadır. Eğitimde yaratıcılık kavramı oldukça önemlidir. Öğrencilere bireysel farklılıkları da dikkate alınarak araştırma inceleme ödevleri verilmelidir. Sonuç olarak, okullarda çoklu zekâ etkinlikleri dikkate alınmalıdır. Çoklu zekâ temelli öğrenme etkinlikleri üzerinde çalışmalar yapılmalı ve çoklu zekâ etkinliklerinin önemi üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Öğrenciler ezberleme dışında, öğrenmenin farklı yolları olduğunu fark etmelidir. Aynı zamanda öğrencilere bu şekilde öğrenmeyi öğretmek gereklidir.

KAYNAKÇA

Akyüz, Y., (1989). Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1988'e. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 160.

Almalı, S., (Haziran 2018). Ortaokul 8. Sınıflar Basit Makineler Ünitesinde Köy Enstitüleri Örneklerinin Yansımaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Alper, O. N., (Ağustos 2004). Aşık Veysel ve Köy Enstitüleri. İzmir: *Yeniden İmece Dergisi*, sayı 4: 62-63.

Ateş, A. E., (2011). 1940-1946 Yılları Arasında Türkiye'de Köylü Eğitimi: Ulus- Devlet İnşasında Köy Enstitülerinin Yeri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aydoğan, K., (Şubat 2005). Dilimiz Türkülerimiz. İzmir: *Yeniden İmece Dergisi*, sayı 6: 85-86.

Bümen, N., (2007). Eğitimde Yeni Yönelimler (Ed: Özcan Demirel). Çoklu Zekâ Kuramı ve Eğitim. Pegem Yayınları, Ankara.

Çellek, T., (Kasım 2005). Eğitimin Sanatında Yaratıcılık Sanatın Eğitiminde Yaratıcılık. İzmir: *Yeniden İmece Dergisi*, sayı 9: 72-74.

Demirel, Ö., (Eylül 2012). Öğretim İlke ve Yöntemleri, Öğrenme Sanatı (19. Baskı). Pegem Akademi. Ankara.

Demirel, Ö., (Temmuz 2014). Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya (21. Baskı). Pegem Akademi. Ankara.

Duru, M., (Kasım 2005). Köy Enstitülerindeki Müzik ve Sanat Eğitiminden Günümüze. İzmir: *Yeniden İmece Dergisi*, sayı: 9.

Dündar, C., (Ekim 2015). Köy Enstitüleri (3.baskı). İstanbul: Can Yayınları.

Ertuğrul, F., (Nisan 2001). Köy Enstitüleri Sistemi ve Düşündürdükleri (1. Basım). Ankara: Güldikeni Yayınları.

Ertürk, S., (1972). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Yelkentepe Yayınları.

Karakuş, H., (Ekim 2009). Köy Enstitülerinde Okuma Alışkanlığı. İzmir: *Yeniden İmece Dergisi*, sayı 24: 46-51.

Keseroğlu, H. S., (2004). Okul Kütüphanelerinde Öğretmenin Yeri. Ulusal Okul Kütüphaneleri Konferansı: Bildiriler, İstanbul: Oğlan Yayınları, 67-86.

Keseroğlu, H. S., (2005). Köy Enstitülerinde Okuma ve Kütüphane. Türk Kütüphaneciliği 19: 25-40.

Kepenek, M., (2001). Basında Köy Enstitüleri (Cilt 2). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.

Kirby, F., (Mart 2012). Türkiye'de Köy Enstitüleri (4.baskı). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Kocabaş, A., (Kasım 2003). İşbirlikli Öğrenme, Çoklu Zekâ Kuramı ve Köy Enstitüleri. İzmir: *Yeniden İmece Dergisi*, sayı 1: 22-24.

Kocabaş, A., (2004). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı ve Yeni Öğretim Programları. İzmir: *Yeniden İmece Dergisi*, sayı 5: 31-35.

Oğuzkan, F., (1990). Köy Enstitüleri Öğretim Programı. Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri. Ankara: Eğit-Der Yayınları: 12-37.

Özkan, S., (Ekim 2011). Türk Eğitim Tarihi (5. Basım). Nobel Akademik Yayıncılık.

Özsoy, N., (Ağustos 2004). Yaratıcı Drama ve Köy Enstitüleri. İzmir: *Yeniden İmece Dergisi*, sayı 4: 46-48.

Öztürk, İ., (1961). Köy Enstitülerinin Verimi, Tonguç'a Kitap. İstanbul: Ekin Basımevi.

Şeren, M., (2008). Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri (Cilt 28). *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 1: 203-226.

Taşkaya, S. M. ve Akbaşlı, S., (Haziran 2008). Okuma Yazma Öğretiminde Köy Enstitülerinin Yeri (Cilt 4). *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 1: 14-22.

Türkoğlu, P., (Şubat 2004). Günümüzde Öğrencileri Yönetime Çağırma ve Köy Enstitüleri. İzmir: *Yeniden İmece Dergisi*.

Ülkü, C., (Haziran 2008). Sanat Eğitimi, Sanat ve Köy Enstitüleri (Cilt 4). *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı 1: 37-45.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H., (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

THE ATTITUDE AND BEHAVIORS NECESSARY TO INCREASE THE FINANCILA LITERACY RATE OF CHILDREN

Serpil ALTINIRMAK[1], Basil OKOTH[2], Yavuz GÜL[3]

[1]Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Meslek Yüksek Okulu, Eskişehir/ Türkiye

[2-3] Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Eskişehir/ Türkiye

Absract: Financial literacy is the ability of individuals to adequately comprehend and make informed decisions with regards to their financial affairs in areas including purchases, investments, savings and borrowing. Financial literacy plays an important role in the development of financial consciousness and saving habits. In countries with increased financial literacy, savings and investments are relatively higher. Savings is one of the main factors of economic growth and development of a country. Savings can be increased by introducing financial literacy to children at an early age. It is necessary to teach children how to earn and save money as well as the consumption habits that need to be avoided to advance financial freedom. Behaviors developed as a result of choices shaped in childhood play a great role in guiding the individual in later ages. Children who receive education in personal finance will play an important role in the development of society. A study conducted by the Financial Literacy and Access Association in Turkey identifies the 18-24 age group as the "Carefree Youth" characterized by high risk takers without any money disciplined. The Carefree youth constitute 19% of the population. While it is important to instill discipline on this group, increasing financial literacy rates of children provides a sure way of preventing the emergence of new carefree groups. This study intends to provide information on the contents, and the concepts and topics on the nature of financial literacy and personal finance education that should be given to children, as well as asses the present situation in Turkey.

Key Words: Financial Literacy, Children and Finance, Savings, Spending, Investing

INTRODUCTION and THEORITICAL FRAMEWORK

Knowledge of basic financial concepts affects people's financial perception and behavior with respect to different financial decisions like how they handle consumption, debt, wealth accumulation and even their ability to participate in the financial markets. The financially knowledgeable members of the society have been accused of far fewer financial mistakes.

As children have continued to become active participants in the market economy with the ability to save, borrow, lend and handle simple transactions, there has been a growing interest to understand the nature of their interaction with the economic system. Given the complex nature of these systems, children would naturally need help to navigate through the challenges they are likely to encounter. There is, therefore, a strong need to equip children with the right skills and knowledge that would model their behaviors with regard to the basic economic notions. Bringing up a generation that is economically aware requires an early engagement and pro-

vision of knowledge on different areas of financial and economic good practice like saving, budgeting, debt, and even securing income. According to a study conducted by Bucciol and Veronesi (2014, p. 13), teaching during childhood and adolescence is the most effective approach to impart financial education.

Studies seeking to understand the ways through which children acquire the financial sophistication required in the market place with its complexity and all abound in the literature (Lewis et al., 1995 and Lunt & Furnham, 1996).

Children and young adults can obtain financial knowledge from a variety of sources include parents and family (through modeling and direct teaching), schools as well as the larger society in the form of economic socialization. Children spend a lot of time at home watching how their parents handle financial matters and, in some cases, get direct parental mentoring on how to handle these matters themselves. However, not all parents possess the financial sophistication levels that can allow them to pass any meaningful financial skills to their kids hence the need for financial education in schools (Lusardi, Mitchell and Curto, 2010, p.376). Some schools also offer lessons with financial and general economic orientation to their students as a form of institutional preparation.

To underscore the significance of financial education in economic contribution, Bernheim et al (2001, p.462) find that financial education in high school, for instance, increases the rate of exposure to more financial concepts and positively impact the ability of the individual to engage in wealth accumulation activities in adulthood.

The term financial literacy in this paper is used to also cover economic literacy which according to Tomášková et al. (2011, p. 366) also covers knowledge on securing '*income, considering the consequences of personal decisions on the current and future income…the ability to make decisions about expenditures…*'

OBJECTIVE

This study is designed to reveal the various areas of financial literacy and economical socialization of children and young adults through an evaluation of the present literature. This study intends to provide information on the contents, and the concepts and topics on the nature of financial literacy and personal finance education that should be given to children, as well as asses the present situation in Turkey. The results of the study will be useful in designing an appropriate teaching guide for our intended project for primary schools in the Turkish city of Eskişehir.

LEARNING METHODOLOGIES

Children are often exposed to different active and unconscious opportunities to learn about the economic environment they are expected to be active members of. Shim et al. (2015, p.36) outline the three main socialization agents for children as parents, formal class learning, and informal self-learning.

Economic socialization

Economic socialization has been identified is the main molder of children financial behavior and orientation. Children can quickly transform their economic perspectives to match the environment in which they find themselves. As they interact with the various factors of the environment, children consciously or inadvertently get contaminated with the financial behavior of that particular environment. Webley and Nyhus (2006, p.160) identify parents as the first place of social learning for children. Their study identifies several ways through which parents could influence children into a particular financial behavior including modelling, discussion and guidance, and habit formation. Shim et al. (2015) also found parents to be the most active agent in shaping the financial attitude and efficacy of young adults.

Children learn to adopt the spending habits, saving preferences and even the future financial orientation of the parents. Whether the parents pay their bills on time or accrue debt to meet their daily household financial needs potentially shapes the financial habits of the children. The financial predisposition of the parent like optimism, future orientation and general financial expectation, for instance, impacts the saving ability of the child.

The home front has many ways that have been tested for children to learn and advance their understanding of economic concepts. Most parents have used ways ranging from pocket money, task-based allowances to playing money games, as well openly and directly discussing money matters.

Peers are another source of influence for the financial behavior of children. Lusardi, Mitchell and Curto, (2010, p. 364) report that college students often consult friends when making certain financial decisions, and this becomes a major source of their market knowledge. Social learning theory posits that people often learn better from the observation or imitation of people who they perceive to be in similar positions as themselves. Given that young people spend more time with their peers than they do with their parents, there is a likelihood that their financial experiences are shaped more by their interactions with their peers than their parents. A study by Ivan and Dickson (2008, p. 94) provides review that state that children with weaker family ties or who lack adequate financial training from the family level are likely to fall victim to peer influence.

One of the other means of enhancing financial awareness and combating financial inclusion is the introduction of financial education in schools. Financial education as a school program has the potential of providing a comprehensive learning experience to students with relevant real-life experience.

SUBJECT AREAS

What are some of the areas of finance and economics in which children need or are already receiving education?

Saving

Saving is an important financial practice that comes in handy when one intends to purchase expensive assets or cover unanticipated developments, even more importantly, for preparation for the eventuality of retirement.

However, a large part of the world population still fails to save, and when they do, the save very little. This has been associated with a host of reasons, among them, lack of adequate cognitive skills and financial literacy (Lusardi). Individuals with adequate financial literacy give value to the accumulation of wealth and the preparation for life without their current income stream (Lusardi)

Children have incomes in the forms of pocket money, payments from part-time jobs and household tasks as well as holiday gifts. Saving, as a financial skill should be learnt and adopted early in the life of an individual so that it becomes a habit. There is a correlation between owning a savings account by young adults and the age at which they were introduced to the concept. Research has established that those who own savings accounts as teenagers are more likely to continue into adulthood (Ashby et al., 2011; Friedline et al. (2013, p.49). The question then becomes, how do we learn to save? The results obtained by Otto (2013, 15) on the willingness of children and adolescents to save reveals saving to be a factor of three main factors; social learning, direct teaching and indirect adoption of the parents' money behaviors. The study indicates that parental financial behavior has a longer lasting impact on the saving behaviors of the children. Bucciol and Veronesi (2014, p. 13) corroborate this by pointing to the importance of parental teaching to save which they found to strongly affect the attitude to save even later in life. Directly teaching (instructing) children to save has been shown to improve the instances of saving as evidenced in the study by Atance et al. (2017, p.75). The study argues that prompting children to save leads them to stop and evaluate their action and the potential future outcome before making the decision of whether to spend or save as opposed to letting them make impulsive decisions.

Income earned as a result of performing an activity is likely to encourage savings among children. Brown and Taylor (2016, p.13) speculate that allowances tied to the performance of certain chores may encourage saving behaviors among children hence should be adopted as a way of financial education.

Teaching children the nitty-gritties of mortgage application and filing tax returns is not the bet way to enhance their financial knowledge. The immediate financial knowledge requirements of the children should be established and the education, either by parents or in formal education system, channeled accordingly. Depending on the age of the child, fincial education should be continuous and progressive in sophistication. Tomášková et al. (2011, p. 366) outline the basic three components under which children should be introduced to financial education with; monetary literacy, price literacy and budget literacy.

Budgeting Literacy

Teaching children to live within their income and to have a plan of expenditure is an important step of building a budget conscious culture in them. At home, the parent should help their children plan their expenditure within their income, be they from allowances or gift money, without offering bailout. Helping kids divide their money in respect of its intended use helps the children know how much they can go without running their accounts dry.

Older children could be taught about debit and credit cards and the effects of debt on future purchases.

Price Literacy

Do children understand the concept of payment and what they pay for? Children easily understand the idea of money as a commodity of purchase, but as highlighted in the experiments of Berti and Bombi (1981, p.1180), the concepts of value of money and what each amount can buy corresponds to age of the child in question. Given this kind of knowledge early enough, children could become active participants in drawing their own budgets.

CONCLUSION

The rate of change in technology has created an unrivalled rate of change in various aspects of life like manufacturing, transportation and finance. This has created an exceedingly dynamic economic environment requiring simultaneous change of attitude and behavior, and generally an advanced level of financial knowledge to sail through. We live in an age where children and adolescents have to make financial (limited only to consumption in most cases) decisions in a gradually complex economic system. However, there is an acute lack of financial knowledge among this pocket of the population. It is, therefore, a general consensus among researchers and practitioners that there is a critical and urgent need to arm children with the necessary financial skills to help the maneuver the present financial entanglement.

Engaging parents in the financial education program may be beneficial to the students and the parents themselves as the parent take a more active role in helping build the financial skills of their children. Parents who lack financial sophistication also get to be trained through such practice (Lusardi, Mitchell and Curto, 2010, p.376).

Research has shown varied responses by different groups of people to different financial initiatives. Race and gender among other demographic characteristics affect how individuals perceive financial situations (Hira and Loibl 2008). These are factors that should be given adequate thought when designing a financial education initiative.

Webley and Nyhus (2013, p.29) advice designing the school programs to focus on future orientation in their financial education as a way of encouraging saving and wealth accumulation. Often, school programs are mostly theory based with only peripheral financial knowledge incorporated in other subjects like learning to calculate simple and compound interest in Mathematics and inflation in Economics (Tomášková et al., 2011, p. 369). There is need to equip children with financial knowledge that they may find necessary outside school

REFERENCE

Otto, A., (2013). Saving in childhood and adolescence: Insights from developmental psychology, *Economics of Education Review 33* (2013) 8–18

Bucciol, A. and Veronesi, M., (2014, p. 13). Teaching children to save: What is the best strategy for lifetime savings? *Journal of Economic Psychology 45* (2014) 1–17

Atance, C. M., Metcalf, J. L., and Thiessen, A. J., (2017). How can we help children save? Tell them they can (if they want to), Cognitive Development 43, 67–79

Lewis, A., & Scott, A. J., (2002). A Study of Economic Socialization: Financial Practices in the Home and the Preferred Role of Schools among Parents with Children under 16. *Citizenship, Social and Economics Education*, 5(3), 138–147. https://doi.org/10.2304/csee.2002.5.3.138

Webley, P. and Nyhus, E. K., (2006) Parents' influence on children's future orientation and saving, *Journal of Economic Psychology* 27 (2006) 140–164.

Bernheim, B.D., Garrett, D.M., and Maki D.M., (2001). Education and saving: The long-term effects of high school financial curriculum mandates, *Journal of Public Economics* 80 (2001) 435–465.

Lusardi, A., Mitchell, O.S., and Curto, V., (2010). Financial Literacy among the Young, *The Journal of Consumer Affairs*, Vol. 44, No. 2, 2010

Hira, T., and Cazilia, L., (2008). Gender Differences in Investment Behavior. In *Handbook of Consumer Finance Research*, edited by Jing Jian Xiao (253–270). New York: Springer.

Lewis, A., Webley, P., and Furnham, A., (1995) *The new economic mind: The social psychology of economic behaviour*. London: Harvester Wheatsheaf.

Lunt, P. and Furnham, A., (eds.) (1996) *Economic socialisation: The economic beliefs and behaviours of young people*. Cheltenham: Edward Elgar.

Shim, S., Serido, J., Tang, C., and Card, N., (2015). Socialization processes and pathways to healthy financial development for emerging young adults, *Journal of Applied Developmental Psychology* 38 (2015) 29–38

Ashby, J.S., Schoon, I., and Webley, P., (2011). Save Now, Save Later? Linkages Between Saving Behavior in Adolescence and Adulthood, *European Psychologist (2011),* 16, pp. 227-237. https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000067

Webley, P. and Nyhus, E.K., (2013). Economic socialization, saving and assets in European young adults, *Economics of Education Review* 33 (2013) 19–30

Tomášková, H., Mohelská, H., & Němcová, Z., (2011). Issues of financial literacy education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 28, 365-369.

Berti, A., & Bombi, A., (1981). The Development of the Concept of Money and Its Value: A Longitudinal Study. *Child Development*, 52(4), 1179-1182. doi:10.2307/1129504

Ivan, B., & Dickson, L., (2008). Consumer economic socialization. *In Handbook of consumer finance research* (pp. 83-102). Springer, New York, NY.

YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMI AÇISINDAN OECD ÜLKELERİNİN ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ

N.Tuba YILMAZ SOYDAN[1], Selay GİRAY YAKUT[2]

[1-2]Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Dünya genelinde nüfus artış oranının artması, teknolojik gelişmeler ve bunlara bağlı olarak da kentleşme oranının yükselmesi gibi faktörler nedeniyle enerji ihtiyacı ve tüketimi de hızla artmaktadır. Nitekim son yıllarda kişi başına düşen enerji tüketimindeki artışın dikkat çekici boyutlara ulaştığı gözlenmektedir. Bu ve benzeri nedenlerle karbondioksit salınımını azaltma konusundaki uluslararası anlaşmalar yapılmış; hem mikro düzeyde yerel yönetimler hem de makro düzeyde merkezi yönetimler daha sağlıklı, ekonomik ve daha verimli, doğal (yenilenebilir) enerji kaynaklarına yönelmişlerdir. Bu yönelim, karbondioksit salınımını azaltmak ve dolayısıyla yenilenebilir enerji kaynaklarını devreye sokma konusunda araştırmalara hız kazandırmıştır. Literatür incelendiğinde enerji göstergelerinin ekonomik büyüme ile ilişkisine odaklanan makro göstergelerin kullanıldığı çalışmalar ile çeşitli etkinlik analizlerinin gerçekleştirildiği çalışmalara rastlanmıştır. Bu çalışmada, literatür temelinde bazı yenilenebilir enerji göstergeleri belirlendikten sonra; OECD ülkelerinin yenilenebilir enerji göstergeleri bakımından etkinlikleri analiz edilmiştir. Ülkelerin enerji istatistikleri açısından yapısı incelenirken, nicel karar yöntemlerinden Çok Değişkenli Analiz Teknikleri ve Veri Zarflama Analizi metotlarından yararlanılmıştır. Çok Değişkenli Analiz tekniklerinden Kümeleme Analizi ve Faktör Analizi teknikleri kullanılmıştır. Ülkeler öncelikle Veri Zarflama Analizi ile etkin-etkin değil olarak nitelendirilmiştir. Ardından alternatif kümeleme algoritmaları ile ülkeler sınıflandırılmış, bulgular Veri Zarflama Analizi sonuçları ile birlikte değerlendirilmiştir. İstatistik ve yöneylem araştırması tekniklerinin kullanıldığı bu hibrit çalışma kapsamında kullanılan veriler, OECD istatistikleri veri bankasından ve Dünya Bankası istatistiklerinden derlenmiştir. Elde edilen sonuçlar detaylı bir şekilde değerlendirilmiş; alternatif metotlarla ulaşılan ampirik bulgular karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yenilenebilir Enerji, OECD Ülkeleri, Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz, Veri Zarflama Analizi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Dünya genelinde artan nüfus oranı, enerji kullanımındaki artışı da beraberinde getirmiştir. Teknolojik gelişmeler ve sanayinin hızlı gelişimi kullanılan enerjinin daha az maliyetle ve çevreye zarar vermeyecek şekilde kullanımını sağlamak için ülkeleri yenilenebilir enerji kaynakları aramaya yöneltmiştir. Kullanılan kömür, petrol ve doğalgaz gibi fosil yakıtlar, karbondioksit (CO_2) salınımını artırmakta ve insan sağlığına zararlı çevre koşulları yaratmaktadır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine bir ek niteliğindeki uluslararası çevre anlaşması olan Kyoto Protokolü 2005 yılında yürürlüğe girmiş ve Türkiye tarafından da 2009 yılında

imzalanmıştır. Protokole halen (çekinceler olsa da) 191 ülke ve AB taraftır.[21] Yenilenebilir enerji, doğanın kendi evrimi içinde, bir sonraki gün aynen mevcut olabilen enerji kaynağı olarak tanımlanabilir. Çevreyi kirleten ve tüketilmesi kaçınılmaz olan birincil enerji kaynaklarının yerini alabilecek, çevre kirliliği yaratmayan, yeni ve yenilenebilir enerji kaynakları; güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji, hidrolik enerji, hidrojen enerjisi, deniz kökenli enerjiler ve biyokütle enerjisi başlıkları altında incelenebilir (Aktaran: Önal ve Yarbay, 2010: 79). Türkiye, zengin enerji kaynaklarına sahip olmasına rağmen enerji ihtiyacının çoğunu ithalat yoluyla sağlamaktadır. Türkiye'deki başlıca yenilenebilir enerji kaynakları arasında hidrolik enerji, biyokütle, rüzgâr, biyogaz, jeotermik ve güneş enerjisi yer alır (Aktaran: Önal ve Yarbay, 2010: s.81).

Yenilenebilir enerji konusunda Küpeli ve Alp (2018), G-20 ülkelerinin yenilenebilir enerji performansını girdi olarak; enerji yoğunluğu ve işgücü, çıktı olarak kişi başı milli gelir, CO2 emisyon miktarı ve yenilenebilir enerji kaynakları tarafından üretilen elektriğin toplam üretilen elektrik miktarı içindeki yüzdesi kullanarak CCR ve Dengeli Ağırlıklar metodu ile Veri Zarflama Analizi gerçekleştirmişlerdir. Yenioğlu ve Ateş (2018) yaptıkları çalışmada Türkiye ve yedi Avrupa Ülkesi için girdi değişkenleri yenilenebilir enerji alanında yapılan yatırım, yenilenebilir enerji tüketimi ve birincil enerji tüketimi, çıktı değişkeni ise GSYH olmak üzere CCR ve BCC yöntemlerini kullanarak 2015 ve 2016 yılları için ülkelerin etkinliklerini incelemişlerdir. Menegaki (2013) Avrupa Birliği ülkeleri için veri zarflama analizi ve Malmquist yöntemini girdi değişkeni olarak elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının oranı %, enerji tüketimi, CO2 emisyonu, istihdam oranı ve sermaye değişkenlerini, çıktı değişkeni olarak kişi başına düşen milli geliri kullanmıştır.

ÇALIŞMANIN AMACI ve KAPSAMI

Bu çalışmada amaç, yenilenebilir enerji göstergeleri bağlamında OECD ülkelerini analiz etmek ve etkin ülkeleri tespit etmektir. Amaç doğrultusunda alternatif analiz teknikleri kullanılmıştır. Çalışma kapsamında yenilenebilir enerji göstergeleri ile ilgili 7 değişken literatür analizi sonucu belirlenmiştir. Bu değişkenler, Toplam Enerji Arzının İçindeki Yenilenebilir Enerji Oranı, Kişi Başına GSYİH, CO_2 Salınımı, Birincil Enerjinin Enerji Yoğunluğu Seviyesi, Toplam Elektrik Çıktısı İçindeki Yenilenebilir Elektrik Çıktısı Yüzdesi, Yenilenebilir Kaynaklardan Üretilen Elektrik, İşgücü şeklindedir. 36 OECD ülkesine ait veriler Dünya Bankası istatistikleri ve OECD istatistikleri veri bankasından derlenmiş ve analizler gerçekleştirilmiştir. Veri Zarflama Analizi bağlamında 7 değişken girdi ve çıktı değişkenleri olarak tanımlanmış ve çıktı odaklı ölçeğe göre sabit getiri ve değişken getiri varsayımları altında ülkelerin etkin ve etkin olmama durumları tespit edilmiştir. Ardından çok değişkenli istatistik yöntemlerinden kümeleme analizi ile bu yapının geçerliliği tekrar ortaya konmaya çalışılmış, faktör analizi ile de ülkelerin etkinlik sıralaması irdelenmiştir.

METODOLOJİ

A) VERİ ZARFLAMA ANALİZİ

İlk olarak Farrell tarafından 1957 yılında "The Measurement of Productive Efficiency" isimli makalede temelleri atılmış olan Veri Zarflama Analizi, Charnes, Cooper ve Rhodes tarafından 1978 yılında "Measuring the Ef-

21 http://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa

ficiency of Decision Making Unit" isimli makale ile 1975 ve 1977 yılında yayımladıkları iki makalelerine atıf yapılarak "karar verme birimleri" kavramını kullanmış ve yöntemi geliştirmişlerdir. Benzer özellikler gösteren birimlerin göreli etkinliklerini, belirlenen girdi ve çıktı değişkenleri yardımıyla belirlemeye yarayan doğrusal programlama temelli parametrik olmayan bir etkinlik ölçüm yöntemidir. Yöntemde amaç, ele alınan girdi ve çıktı değişkenleri yardımıyla göreli etkin / etkin olmayan birimlerin tespit edilmesidir. Bunun yanı sıra duyarlılık analizleri ile etkin olmayan birimlerin etkin olabilmeleri için gerekli girdi miktarındaki azalış veya çıktı miktarındaki artış değerleri de hesaplanmakta etkin olmayan birimlerin neden etkin olmadıklarının kaynağı belirlenebilmektedir. Veri Zarflama Analizinde, girdi odaklı model ve çıktı odaklı model olmak üzere iki yaklaşım söz konusudur. Girdi odaklı model yaklaşımında ele alınan karar birimlerinin girdi değişkenlerine göre etkinlik sınırlarının belirlenmesi hedeflenir. Etkin olmayan karar birimleri için de girdilerin nasıl değiştirilmesi gerektiği konusunda öneriler sunulur. Çıktı odaklı model yaklaşımında ise, karar birimlerinin etkinlik sınırına erişmek için çıktı değişkenlerinin değerlerinin arttırılması hedeflenmektedir. Girdiye yönelik modeller, çıktılar sabit tutularak girdilerin ne oranda azaltılabileceğini, çıktıya yönelik modeller girdileri sabit tutarak çıktıların ne oranda arttırılması gerektiğini incelemektedir (Yaylalı vd.,2007: 8). Her bir karar biriminin etkinliği, o karar birimine ait oluşturulan doğrusal programlama modelinin çözülmesi ile belirlenir. CCR modelinde ölçeğe göre sabit getirili modellere alternatif olarak Banker, Charnes ve Cooper üretim imkânları kümesinin karar birimlerinin konveks bir kombinasyonu olmasını sağlayan konveksite kısıtını ekleyerek ölçeğe göre değişken getirili modeli oluşturmuşlardır. Doğrusal olarak hep artışta olmayan sistemler için, bu yöntemin kullanılması daha uygun olmaktadır (Özgür,2011: 24). Çıktı odaklı CCR ve çıktı odaklı BCC modelleri aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (Aydın Yenioğlu ve Ateş,2018).

Tablo 1. Çıktı Odaklı CCR ve Çıktı Odaklı BCC Modelleri

j: karar birimleri (1,…,n), r: çıktılar (1,2,…,s), i: girdiler (1,2,…,m), y_{rj}: j. karar biriminin kullandığı r çıktı miktarı, x_{ij}: j. karar biriminin kullandığı girdi miktarı, θ:etkinlik skoru ve λ: karar birimlerinin üzerindeki ağırlıklar olmak üzere:	
Çıktı Odaklı CCR	Çıktı Odaklı BCC
Amaç Fonksiyonu: $\max\theta$ Kısıtlar: $x_{i0} - \sum_{j=1}^{n}(x_{ij}\lambda_j) \geq 0$ $\sum_{j=1}^{n}(y_{rj}\,\lambda_j) \geq \theta y_{ro}$ $\lambda_j \geq 0$	Amaç Fonksiyonu: $\max\theta$ Kısıtlar: $\sum_{j=1}^{n}(x_{ij}\lambda_j) \leq x_{i0}$ $\sum_{j=1}^{n}(y_{rj}\,\lambda_j) \geq \theta y_{ro}$ $\sum_{j=1}^{n}\lambda_j = 1$ $\lambda_j \geq 0$

B) KÜMELEME ANALİZİ

Kümeleme Analizi'nde, gerçekte hangi gruba *(sınıf, kitle)* ait olduğu bilinmeyen nesneler (birimler), hesaplanan bazı ölçülerden yararlanılarak homojen alt gruplara ayrılır (Tinsley ve Brown, 2000: 298). Kümeleme Analizi'nin amacı, sınıflandırılmamış nesneleri benzerliklerine göre gruplandırmaktır. Kümeleme Analizi'nin temeli benzerlik ve uzaklık ölçülerine dayanmakta olup, *küme* adı verilen homojen alt gruplar, bunlara göre oluşturulmaktadır (Izenman, 2008: 407). Kümeleme Analizi'nde araştırma konusu olan nesneler, aralarındaki benzerlikleri baz alınarak, çeşitli algoritmalarla bir araya getirilir. Kümeleme Analizi'nin başarısı; öncelikle, örneklemin iyi seçilmesine bağlıdır. Analiz sonuçlarının gerçeğe yakın çıkması için, örneklemin temsil gücü oldukça yüksek olmalı, nesneler arasındaki ilişkileri yansıtabilmelidir. Değişken sayısının 3-4 katı kadar genişlikte bir veri kümesi ile çalışmak gerekir (Kalaycı, 2005: 358). Kümeleme Analizi'nde verilerin normal

dağılımlı olması varsayımı olmakla birlikte, bu varsayım prensipte kalmakta, sadece uzaklık değerlerinin normalliği yeterli görülmektedir (Tatlıdil,1996: 329). Kümeleme Analizi'nde bir model oluşturulmayıp uzaklık ölçülerine göre sınıflandırma yapıldığından veri kümesine yeni dâhil olan nesneler söz konusu olduğunda, bir kümeye atamaları yapılamayıp, analiz tekrar edilir. Analizin sonucunda oluşan kümelerin kendi içindeki homojenlikleri ve aralarındaki heterojenlikleri yüksektir. Sınıflandırma başarılıysa küme içindeki nesneler benzer, farklı kümeler ise birbirlerinden farklı olacaklardır.

C) FAKTÖR ANALİZİ

20. yüzyılın başlarında *Pearson* ve *Spearman* tarafından geliştirilen Faktör Analizi'nde ise, gözlenen değişkenler (y_1, y_2, …, y_p); daha az sayıdaki gözlenmeyen tesadüfi değişkenlerin (f_1, f_2, …, f_m; $m < p$) doğrusal kombinasyonu olarak ifade edilir (Rencher, 1998: 377). Gözlenmeyen f tesadüfi değişkenleri, birbirlerinden bağımsız olup, *faktör* adını almaktadırlar. Yani teknik, bağımsızlaştırma ve boyut indirgeme amaçlı kullanılmaktadır. Teknik işleyişinde kovaryans matrisi ya da korelasyon matrisini temel almaktadır.Faktör Analizi en genel şekilde; Açıklayıcı (Araştırıcı) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi olmak üzere ikiye ayrılabilir. Doğrulayıcı Faktör Analizi'nde, Açıklayıcı Faktör Analizi'nde farklı olarak var olan kuramsal bir yapı önbilgisi kullanılır. Bu doğrultuda faktörler oluşturulmakta ve eldeki verilerin ilgili yapıyı doğrulayıp doğrulamadığına bakılmaktadır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010: 177). Faktör Analizi, başta *R tipi* ya da *Q tipi* olmak üzere iki ayrı biçimde uygulanabilmektedir. R tipi faktör Analizi ile değişkenler arasındaki korelasyonlar saptanmakta iken, Q Tipi Faktör Analizi'nde birimler, değişkenler açısından benzer eğilim gösteren alt gruplara ayrılmaktadır (Orhunbilge, 2010: 444). Bir başka deyişle; R tipi Faktör Analizi'nde değişkenler, Q tipi Faktör Analizi'nde nesneler gruplandırılmaktadır (Özkan ve Alkan, 2004: 167). Faktör analizi sonucunda elde edilen faktör skorları ile ise, diğer analiz tekniklerine girdi sağlandığı söylenebilir.

BULGULAR

A) VERİ ZARFLAMA ANALİZİ

Çalışmada, CO_2 salınımı, enerji yoğunluğu ve işgücü oranı değişkenlerinin girdi, toplam enerji arzının içindeki yenilenebilir enerji oranı, toplam elektrik çıktısı içindeki yenilenebilir elektrik çıktısı, yenilenebilir kaynaklardan elde edilen elektrik üretimi ve kişi başına GSYİH değişkenleri de çıktı olarak belirlenmiştir. Çıktı odaklı CCR modeli ile Çıktı odaklı BCC modellerine ait bulgular Tablo 2'de yer almaktadır. Tablo 2 incelendiğinde çıktı odaklı CCR yöntemine göre Avusturya, Danimarka, İzlanda, Litvanya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, İsveç ve İsviçre'nin göreli etkin ülkeler olduğu görülmektedir. Türkiye 36 ülke arasında 0,3813 etkinlik skoru ile 29. sırada yer almakta ve İzlanda(0,026), Litvanya(0,054), Norveç(0,279) ve Portekiz(0,363) ülkeleri Türkiye'ye referans oluşturmaktadır. Türkiye, girdi değişken değerleri sabit kalmak koşuluyla, Toplam Enerji Arzının İçindeki Yenilenebilir Enerji Oranı çıktısı değeri (10,13) yaklaşık %126 artış (26,56'ya), Kişi Başına GSYİH değeri (12127.5) yaklaşık %207 artış (37327.64'ya), toplam elektrik çıktısı içindeki yenilenebilir elektrik çıktısı değeri (20,9'a) yaklaşık %162 artış (54.81'e) ve yenilenebilir kaynaklardan elde edilen elektrik üretimi çıktısı (4,8) yaklaşık %176 oranında artış olması durumunda (13.28'e) etkin ülke konumuna ulaşabilmektedir. Amerika, Kore ve Çek Cumhuriyeti ülkelerinin de sıralamanın sonlarında yer aldığı görülmek-

tedir. Çıktı odaklı BCC yöntemine göre ise CCR yönteminde elde edilen etkin ülkelere ek olarak İrlanda ve İtalya'nın da etkin ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir. CCR modeli etkin sınır çizgisi ölçeğine göre sabit getiri varsayımını ile verimlilik puanlarını hesaplarken, BCC modeli ise ölçeğe göre sabit, artan ve azalan getiri yöntemlerini kullanarak veri zarflama analizinde CCR yöntemine göre daha fazla etkin karar birimini etkin sınır çizgisi üzerine taşımaktadır (Özgür,2011: 23). BCC modeline göre Türkiye etkinlik sınırına çok yakın bir noktada yer almakta ve sıralamada 12.sırada bulunmaktadır. Yalnızca kendisine referans oluşturmaktadır. Yine Amerika, Kore ve Çek Cumhuriyeti'nin sıralamanın sonlarında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2. Veri Zarflama Analizi Bulguları

Karar Birimleri (OECD Ülkeleri)	Çıktı Odaklı CCR Model Karar Birimleri Skorları	Karar Birimlerinin Sıralaması	Çıktı Odaklı BCC Model Karar Birimleri Skorları	Karar Birimlerinin Sıralaması
Avustralya	0.5318	23	0.5492	27
Avusturya	1	1	1	1
Belçika	0.6155	18	0.7663	17
Kanada	0.6597	17	0.6812	21
Şili	0.7628	12	0.941	15
Çek Cumhuriyeti	0.2714	36	0.3022	36
Danimarka	1	1	1	1
Estonya	0.3183	32	0.3534	34
Finlandiya	0.6892	15	0.7518	19
Fransa	0.5739	21	0.7656	18
Almanya	0.5858	20	0.5934	24
Yunanistan	0.4126	27	0.5016	28
Macaristan	0.3626	30	0.6055	23
İzlanda	1	1	1	1
İrlanda	0.7552	14	1	1
İsrail	0.4195	26	0.4879	30
İtalya	0.7567	13	1	1
Japonya	0.4048	28	0.4165	31
Kore	0.2853	34	0.3373	35

Letonya	1	1	1	1
Litvanya	0.805	11	0.9268	16
Lüksemburg	1	1	1	1
Meksika	0.3182	33	0.9997	13
Hollanda	0.5431	22	0.5538	26
Yeni Zelanda	0.9537	10	0.9612	14
Norveç	1	1	1	1
Polonya	0.2764	35	0.366	33
Portekiz	1	1	1	1
Slovakya	0.3367	31	0.3899	32
Slovenya	0.5084	24	0.5769	25
İspanya	0.6799	16	0.7055	20
İsveç	1	1	1	1
İsviçre	1	1	1	1
Türkiye	0.3813	29	0.9999	12
Birleşik Krallık	0.6071	19	0.6395	22
Amerika	0.4855	25	0.4903	29

B) KÜMELEME ANALİZİ

Çalışma kapsamındaki değişkenler standartlaştırılarak ölçü birimi farklılığı etkisinden arındırılmış ve verilere Hiyerarşik Kümeleme Analizi uygulanmıştır. Hiyerarşik kümeleme yöntemlerinin tercih edilme sebebi veri setinin hacmidir. Özellikle veri seti nispeten dar olduğunda, birimler arası geçişi en net ifade eden kümeleme tekniğinin hiyerarşik kümeleme olduğu söylenebilir. Verilere hiyerarşik kümeleme yöntemlerinden Ward tekniği uygulanmıştır. Ward tekniğinde temel amaç küme içi varyansın en küçüklenmesidir. Şekil 1'de görüldüğü gibi ülkeler kabaca 2 kümeye ayrılmıştır. Dendogramın en alt kısmında Veri Zarflama Analizi sonucunda etkin olarak nitelendirilen ülkelerin 3 ülke dışında (Letonya, Portekiz, Lüksemburg) hepsinin (Avusturya, Danimarka, İzlanda, Norveç, İsveç, İsviçre) yer aldığı dikkat çekmiştir. Bu ülkelerin yanı sıra Yeni Zelanda ve Finlandiya da Kümeleme analizi Ward algoritmasına göre etkin ülkeler kümesinde yer almıştır.

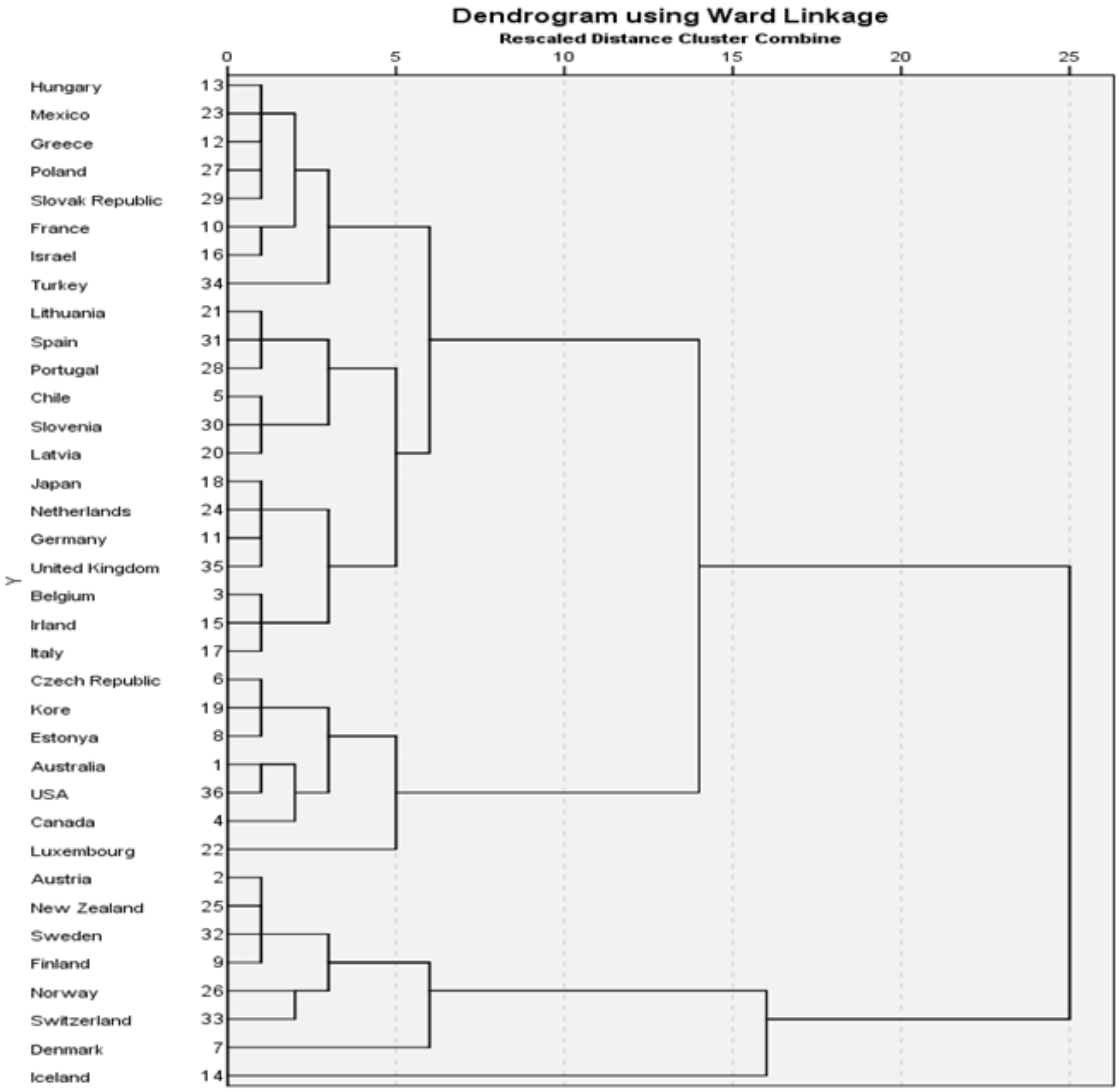

Şekil 1. Ağaç Diyagramı

C) FAKTÖR ANALİZİ

Kümeleme analizi ile ulaşılan temel bulguları teyit etmek ve Türkiye'nin OECD ülkeleri sıralaması içindeki yerini irdelemek amaçlarıyla veri setine Faktör Analizi de uygulanmıştır. Çalışmanın bu aşamasındaki temel amaç faktör skorlarını elde etmek, bu skorlar yardımıyla sıralamayı detaylı olarak incelemektir. Veri setinde 7 değişken bulunmakta, değişken sayısının (en azından) 5 katı kadar gözlem sayısı ile çalışılmaktadır. Böylece çok değişkenli istatistiksel analiz uygulamaları için gereken önerilen örneklem hacmi sağlanmıştır. KMO örneklem yeterliliği ölçütü sonucu 0,481 olarak elde edilmiştir. Bu değer 0,5 değerine yakın olup, çalışma kapsam gereği OECD ülkeleri için gerçekleştirildiğinden ayrıca kayıp gözlemlerin sayıca çok olması nedeni

ile ülke sayısı ne yazık ki daha fazla arttırılamamıştır. Bartlett Küresellik Testi sonucuna göre veri setine Faktör Analizi uygulanabilir (sig.= 0,000). Komünalite değerleri incelendiğinde herhangi bir değişken için 0,500 değerinin altına düşülmediği görülmüştür. Faktör Analizi uygulaması sonucunda 7 değişken 3 faktör ile %81 oranında açıklanmıştır. İlgili faktörlerin özdeğerleri 2,965; 1,635 ve 1,067 olarak elde edilmiştir. Değişkenlerin faktörlere dağılımı incelendiğinde 1 adet değişkenin ayrışmadığı görülmüş, bu sebeple Varimax döndürmesine başvurulmuştur. Varimax döndürmesi sonucunda ayrışmayan değişken ayrışmış; özdeğerler ise 2,027; 1,927 ve 1,713 olarak elde edilmiştir. Ulaşılan faktör skorları bu özdeğerler ile ağırlıklandırılarak sıralanmıştır. Ulaşılan sıralamada Türkiye'nin sonuncu sırada yer aldığı dikkat çekmiştir. Kümeleme analizi bulguları ile Faktör analizi bulguları karşılaştırıldığında, bulguların birbirini desteklediği görülmüştür. Kümeleme analizi bulgularına göre etkin kümede yer alan ülkeler (toplamda 8 adet), Faktör analizi etkinlik sıralamasında ilk 9'da yer almıştır. Faktör analizi sonuçlarının Kümeleme analizinden farklılaştığı başlıca nokta Kanada'nın konumu olmuştur. Faktör skorlarında göre Kanada etkin ülkeler arasında kalmıştır. Veri Zarflama analizi sonucunda etkin olduğu saptanan ülkelerin ise, Faktör analizi bulgularına göre etkinlik sıralamasında da yine ilk sıralarda yer aldığı görülmüştür. Bu nedenle üç analiz bulgularının temelde örtüştüğü söylenebilir. Faktör analizine göre enerji kullanım yapısı açısından göreli etkin ilk 12 ülke, Veri zarflama analizi sonucunda çıkan 9 etkin ülkeyi (Avusturya, Danimarka, İzlanda, Letonya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre) içermektedir. Analiz bulgularına göre; ilgili 9 ülkenin yanı sıra Yeni Zelanda, Finlandiya ve Kanada ülkelerinin de göreli etkin olarak nitelendirilebileceği saptanmıştır.

SONUÇ

Güncel ve son derece önemli bir konu olan enerji konusunda yazın tarandığında enerji göstergelerinin ekonomik büyüme ile ilişkisine odaklanan makro göstergelerin kullanıldığı çalışmaların çoğunlukta olduğu görülmüş, bunların yanı sıra çeşitli etkinlik uygulamalarına ulaşılmıştır. 36 ülke 7 değişken için eksik gözlemsiz veri seti oluşturulmuştur. Ardından değişkenler yine literatür göz önünde bulundurularak ve uzman görüşlerine başvurularak girdi-çıktı ayrımına tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırma sonrasında ise veri setine veri zarflama analizi uygulanmış ve Avusturya, Danimarka, İzlanda, Letonya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, İsveç ve İsviçre ülkelerinin enerji kullanımı açısından etkin olarak nitelendirilebileceği temel bulgusuna ulaşılmıştır. Veri zarflama analizi bulguları, çok değişkenli istatistiksel analiz teknikleri ile de irdelenmek istenmiştir. Bu bağlamda değişken - gözlem sayısı dengesine dikkat edilmiş, değişkenler öncelikle ölçü birimi farklılığı etkisinden Z skorlarına dönüştürülerek standartlaştırma suretiyle arındırılmıştır. Sonrasında uygulanan kümeleme analizi sonucunda elde edilen dendogram (ağaç diyagramı) detaylı olarak incelendiğinde kümelerin en genel şekilde iki kümede incelenebileceği görülmüştür. Bu kümelerden birinde yer alan ülkeler İzlanda, Norveç, Danimarka, İsveç, İsviçre, Avusturya, Yeni Zelanda ve Finlandiya'dır. Bu kümede yer alan 8 ülkeden 6'sı veri zarflama analizi sonucunda etkin olarak nitelendirilen ülkelerdir. Dolayısıyla etkin ülkelerin aynı kümede yer aldığı; bir başka deyişle iki analiz tekniği bulgularının örtüştüğü söylenebilir. Veri zarflama analizi ve kümeleme analizi bulgularına göre; Türkiye, diğer ülkeler ile birlikte "enerji kullanımı açısından etkin olmayan ülkeler" grubunda yer almıştır. Son olarak çok değişkenli istatistiksel analiz tekniklerinden faktör analizi uygulaması ile bu yapı tekrar incelenmiş; sıralamaları değişmekle birlikte üç analiz tekniğine göre de enerji

kullanımı bakımından etkin olduğu saptanan ülkeler İzlanda, Norveç, Danimarka, İsveç, İsviçre, Avusturya olmuştur. Faktör analizi ile Türkiye'nin enerji kullanımı etkinliği açısından OECD ülkeleri içinde sonuncu sırada yer aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Veri zarflama analizi ile ise Türkiye'nin 36 ülke arasında 29. sırada yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Aydın Yenioğlu, Z., Ateş V., (2018). Yenilenebilir Enerji Kullanımındaki Göreceli Etkinliklerin Veri Zarflama Analizi ile Değerlendirilmesi: Türkiye ve Yedi Avrupa Ülkesi Örneği. Gazi Üniversitesi Politeknik Dergisi.

Banker, R.D., Charnes A, Cooper W.W., (1984). Some Models for Estimating Technical and Scale Inefficiencies in Data Envelopment Analysis. Management Science, Vol. 30, No. 9 ss. 1078-1092.

Charnes A., Cooper W.W., Rhodes E., (1978). Measuring The Efficiency of Decision Making Units. *European Journal of Operations Research*, 2, ss.429-444.

Çokluk Ö., Şekercioğlu G., Büyüköztürk Ş., (2010). Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik – SPSS ve Lisrel Uygulamaları, 1. Baskı, Ankara: Pegem Yayınevi.

Dinçer, E., (2008). Veri Zarflama Analizinde Malmquist Endeksiyle Toplam Vektör Verimliliği Değişiminin İncelenmesi ve İMKB Üzerine Bir Uygulama",*Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 25(2), 825-846.

Giray, S., (2011). Doğrusal Olmayan Kanonik Korelasyon İle Türkiye'de Yaşam Memnuniyetinin Analizi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Howard E.A., (2000). Tinsley ve Steven D.Brown, Handbook of Applied Multivariate Statistics and Mathematical Modeling, 1. Edition, California: Academic Press.

Izenman A.J., (2008). Modern Multivariate Statistical Techniques, 1. Edition, New York: Springer Publication.

İskender, Ü., (2015). Renewable Energy Performance of Turkey. Gazi Mühendislik Bilimleri Dergisi, 1/1, ss.53-76.

Kalaycı, Ş., (2005). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil.

Küpeli, M., Alp İ., (2018). G20 Ülkelerinin Yenilenebilir Enerji Etkinliğinin Dengeli Performans Ağırlıkları Ve Veri Zarflama Analizi İle Değerlendirilmesi. UİİİD-IJEAS, 2018 (18. EYİ Özel Sayısı) ss.207-218.

Menegaki, A.N.,(2013). Growth and Renewable Energy in Europe:Benchmarking With Data Envelopment Analysis. *Renewable Energy*, 60. Ss.363-369

Rencher A.C., (1998). Multivariate Statistical Inference and Applications, 1. Edition, New York: John Wiley & Sons Publication.

Orhunbilge N., (2010). Çok Değişkenli İstatistik Yöntemler, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları.

Özkan K.,Alkan H., (2004). "Q-Tipi Faktör Analizinin Gerçekleştirilmesi İçin Tersinir Matrisin Oluşturulmasında Minimum Etkili Değişkenlerin Eklenmesi Yaklaşımı", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.9, Sayı.1.

Önal E., Yarbay R.Z., (2010). Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynakları Potansiyeli ve Geleceği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, Yıl:9 Sayı:18 ss. 77-96.

Özgür, M., (2011). Enerji Etkinliğinin Ölçümünde Veri Zarflama Analizi Modellerinin Kullanımı**.** İstanbul Teknik Üniversitesi, Enerji Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Tatlıdil, H., (1996). Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz. Ankara: Cem Web Ofset.

Yaylalı, M., Oktay E., Akan Y., Kaynak S., (2007). Türkiye ve Avrupa Birliğine Üye Ülkelerin Bilgi Ekonomisi Performanslarının Veri Zarflama Analizi Metoduyla Karşılaştırılması. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXII, Sayı 1, ss.1-25.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa (E.T.16.12.2018)**.**

TÜRKİYE'DE TURİZM GELİRLERİ, USD KURU VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİNİN ANALİZİ

Nuray ERGÜL[1], Derya Semiz ÇELİK[2]

[1]Marmara Üniversitesi, SBMYO, Öğretim Üyesi, İstanbul / Türkiye

[2]Marmara Üniversitesi, SBMYO, Öğretim Görevlisi, İstanbul / Türkiye

Öz: Hizmet piyasası, dünyanın hızla büyüyen bir piyasası olup ülkelerin ekonomilerine önemli katkı sağlamaktadır. Turizm gelirlerindeki artışlar, turizm sektörünün hizmet piyasasındaki yerini ve önemini her geçen gün daha fazla arttırmaktadır. Turizm gelirlerindeki bu artış özellikle sanayileşmesini tamamlamamış gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde daha büyük bir öneme sahiptir. Turizm gelirlerinin bu denli artışı, Türkiye ekonomisi üzerinde de olumlu katma değer yaratmaktadır. Son yıllarda, Türkiye'nin dünya çapında artan tanınırlığı sonucu, yerli ziyaretçi ve özellikle yabancı ziyaretçilerden elde edilen turizm gelirleri hızla artmıştır. Yabancı ziyaretçi sayısındaki değişim döviz bazlı turizm gelirlerini etkilerken, döviz kurlarındaki dalgalanmalar da ziyaretçi sayısını etkilemektedir. Bu durum, ülkelerin turizm gelirleri, döviz kurları ve ekonomik büyümeleri arasında önemli bir ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle, çalışmada turizm gelirleri, döviz kurları ve Türkiye'nin ekonomik büyümesi arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmektedir. Çalışmanın veri setini 2007-2017 dönemine ait yıllık turizm gelirleri, ortalama USD kuru ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSİH) olmak üzere üç değişken oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle serilerin durağanlığını belirlemek amacıyla, durağanlık analizinde *Augmented Dickey Fuller Birim Kök (ADF)* testi kullanılmıştır. Daha sonra, tüm değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi *Granger Nedensellik Testi* kullanılarak test edilmektedir. Çalışmanın sonucunda; turizm gelirleri ile ortalama USD kuru arasında *'Çift Yönlü'* bir nedensellik ilişkisinin varlığı ortaya koyulurken, GSYİH ile ortalama USD kuru ve GSYİH ile turizm gelirleri arasında *'Tek Yönlü'* bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu ortaya koyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizm Geliri, Ekonomik Büyüme, Nedensellik

GİRİŞ

Dünya ekonomisinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de turizm sektörü, ekonomik kalkınmanın temel araçlarından biridir. Turizm sektöründen elde edilen gelirler, başta milli gelir üzerinde katkı sağlarken, diğer taraftan da döviz girişini arttırarak, özellikle gelişmekte olan ülkelerin dış açıklarının kapatılmasına ve ödemeler bilançosunun iyileştirilmesine olumlu katkı sağlamaktadır. Böylece, turizm gelirleri ülke ekonomileri üzerinde önemli bir paya sahip olmaktadır. Ayrıca, turizm özellikle sanayisi gelişmemiş ve istihdam problemi yaşanan gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde canlılık ve özellikle yeni istihdam olanakları yaratarak, istihdam probleminin çözümüne de katkı sağlamaktadır. Ülkelerin turizm gelirleri, döviz kurları ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi finans litaratüründe en popüler konulardan biri olup, araştırmacılar tarafından çok sayıda ampirik çalışma yapılmıştır.

Finans literatüründe konuyla ilgili çalışmalardan bazıları kronolojik sırayla aşağıda açıklanmaktadır.

Helpman ve Krugman'a (1985) turizm ihracatında uzmanlaşmanın yerel şirketlerin ölçek ekonomilerini istismar etmelerini sağladığını ifade etmişlerdir. ***Marin (1992)*** turizmin önderliğinde büyümenin, turizmin genel ekonomide yayılmaları ve diğer dışsallıklar biçiminde uyarılmasıyla gerçekleştiği sonucuna ulaşmıştır. ***Hazari ve Ng (1993)*** çalışmalarında tekelci güç çerçevesi mevcut olduğunda, turizmin refahı azaltabileceği belirlemişlerdir. ***Pourier (1995)*** çalışmasında turizmin Tunus'un sermaye birikimindeki etkileyici ekonomik etkisi bulunduğu ve uluslararası turizmin yerel şirketlerle rekabet yoluyla verimliliği arttırarak artan gelirlere önemli katkıda bulunduğunu açıklamıştır. ***Toh vd. (1997)***, Singapur'da döviz kuru ve turizm gelirleri arasında bir regresyon ilişkisi saptamışlardır. ***Kweka vd. (2003)*** çalışmalarında Tanzanya'da turizmin büyümeye önemli bir katkısı olmasına rağmen, düşük bir gelir çarpanının olduğunu ifade etmişler ve turizmin Tanzanya'da gelir ve istihdam yaratma üzerinde önemli bir etkisi olmadığı kanaatine ulaşmışlardır. ***Eugenio (2004)*** çalışmasında 21 Latin Amerika ülkesinin turizm ve ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin olduğunu öne sürmüş ve bu ülkelerde turizmin genişlemesinin, düşük ve orta gelirli ülkelerin ekonomik büyümesi için yeterli olduğu sonucuna varmıştır. ***Oh (2005)*** çalışmasında turizm ve ekonomik büyümenin birbirini çift yönlü olumlu etkilediğini saptamıştır. ***Kima vd. (2006)*** çalışmasında turizmin büyüme etkisinin turizmin ekonominin diğer sektörlerini canlandırması ile gerçekleşebileceği belirlemişlerdir ***Mervar ve Payne (2007)*** Hırvatistan'da 1994 ve 2004 yılları arasında turizme olan talepte döviz kurunun etkisinin düşük olduğunu belirlemişlerdir. ***Lee ve Chang (2008)***, toplamda 55 ülke için 1990-2002 dönemi verilerine panel eşbütünleşme yöntemini uygulamışlar ve kişi başına turizm harcamaları, turist sayısı ve reel kurun büyüme üzerinde etkili olduğu sonucuna varmışlardır. ***Chen ve Chiou-Wei (2009)*** çalışmalarında 1975Q1-2007Q1 dönem verileri ile Tayvan ve Güney Kore'nin 1975Q1-2007Q1 dönem verilerini VAR ve Granger nedensellik testleri ile analizetmişler ve bu ülkeler için turizmin ekonomik büyümeye yol açtığı sonucuna varılmışlardır. ***Belloumi (2010)*** çalışmasında 1970-2007 yılları arasında turizm gelirleri ile Tunus'un ekonomik büyümesi arasında bir ilişkinin bulunduğu ve turizmin dolaylı yoldan Tunus'un GSYİH üzerine olumlu etki yarattığı tespit edilmiştir.

Tang (2011), Malezya turizm gelirleri ve döviz kuru arasındaki Granger nedensellik ilişkisi olduğunu saptamışlardır. ***Kasimati (2011)*** Yunanistan'ın 1960-2010 dönemine ait uluslararası turist gelişleri, reel döviz kurları ve reel GSYİH'na ilişkin değişkenleri VECM ve Granger nedensellik testlerini kullanarak analiz etmiş ve Yunanistan için turizm ve ekonomik büyüme arasında bir nedensellik ilişkisi bulunmadığını belirlemişlerdir. ***Jackman (2012)*** çalışmasında turizmin GSYİH'ya doğrudan etkisinin yanı sıra, tarım, inşaat, ulaştırma, iletişim, eğlence ve yiyecek içecek gibi diğer ekonomik sektörleri de canlandırma özelliğine sahip olduğunu vurgulamıştır. ***Sevinç (2013)***, USD kuru ile Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısı arasında bir Granger nedensellik ilişkisi bulunmadığı, ancak ekonomik krizin USD kurunun bir Granger nedeni olduğunu belirlemiştir. ***Rodríguez-Brindis vd. (2015)***, Şili'de hava taşımacılığı talebi ile ekonomik büyüme arasındaki uzun dönemli etkilerini analiz etmişler ve bu değişkenler arasında pozitif ve çift yönlü Granger nedenselliklerinin yanı sıra havalimanı yolcu hareketi ve ekonomik büyüme arasında uzun vadeli bir ilişkinin de olduğunu kanıtlamışlardır.

Šimundić vd., (2016), 2000-2014 dönemleri arasında Latin Amerika ve Karayip ülkelerinde turizm sektöründeki büyümenin ekonomik büyümeye etkisini panel veri yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda

turizmin ekonomik büyümeyi hızlandırdığı ve; brüt yatırım, kamu tüketimi, ticari açıklık, beşeri sermaye ve politik istikrarın ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. ***Hüseyni vd., (2017),*** 1980-2014 döneminde Türkiye'de ekonomik büyüme, sabit sermaye yatırımları ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile analiz etmişler ve turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine rastlamışlardır. ***Pacheco ve Fernandes (2017)***, Brazilya'daki uluslararası ticaretle ilgili faktörler ve uluslararası hava yolcu hareketi arasındaki ilişkileri araştırmışlar ve uluslararası ticaret göstergelerindeki değişikliklerin uluslararası hava yolcu hareketlerindeki uzun vadeli ve ondan önce var olan değişikliklere sahip olduğunu gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. ***Yıldırım ve Şahin (2018)***, 1995-2016 döneminde 12 Akdeniz ülkesinde turizm gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişler ve bu ülkelerdeki turizm gelirlerinden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin sadece İtalya ve Yunanistan'da; ekonomik büyümeden turizm gelirlerine doğru nedenselliğin sadece Slovenya'da bulunduğunu tespit etmişlerdir. Diğer ülkelerde ise herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. ***Dilber ve Kılıç (2018)***, Türkiye'nin 1995-2016 döneminde turizm gelirleri ve GSYH arasında herhangi bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek için; Engle Granger Eşbütünleşme testi ve VAR analizinden faydalanarak, turizm gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisi ve her iki değişken arasında uzun dönemli bir ilişkinin bulunduğunu tespit edilmişlerdir. ***Çınar ve Ülker (2018)***, Türkiye için turizm gelirleri ve GSYİH arasında hem kısa hem de uzun dönemde ilişki olduğu ve turizm gelirlerinden GSYİH'ya doğru tek yönlü ve dolaylı nedensellik ilişkisinin bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmanın amacı; 2007-2017 döneminde Türkiye'nin turizm gelirleri, USD (Amerikan Doları) kuru ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) arasındaki nedensellik ilişkisini belirlemektir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde; analize dahil edilen değişkenlere ilişkin veri seti hakkında bilgi sunulmaktadır. Daha sonraki bölümünde araştırma metodolojisi ve ampirik sonuçlar açıklanmaktadır. Son bölümde ise araştırma sonuçları değerlendirilmektedir.

Veri Seti

Bu çalışmada, Türkiye'nin 2007-2017 dönemindeki turizm gelirleri, ortalama USD kuru ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmektedir. Çalışmada kullanılan değişkenlerin bütünleşme derecesinin belirlenmesinde - ADF birim kök *(Augmented Dickey Fuller Unit Root)* testi *(Şimşek & Kadılar, 2010: 132)*, turizm gelirleri, ortalama USD kuru ile GSYİH arasındaki nedenselliğin yönünün belirlenmesinde ise VAR *(Vector Autoregression)* Modeline dayanan Johansen Eş-Bütünleşme Analizi ve Granger Nedensellik *(Granger Causality)* testi kullanılmaktadır. Çalışmanın veri setini, Türkiye'nin 2007-2017 dönemine ait yıllık turizm gelirleri, ortalama USD *(Amerikan Doları)* kuru ile GSYİH oluşturmaktadır. Ayrıca, analizlerde kullanılan değişkenlerin kendi içinde değerlendirilebilmesi için politik ve çevre koşulları çalışma kapsamı dışında bırakılmaktadır.

Metodoloji ve Araştırma Bulguları

Bu çalışmada, 2007-2017 döneminde turizm gelirleri, ortalama USD kuru ile GSYİH arasındaki nedensellik ilişkisinin belirlenmesinde Granger Nedensellik testi kullanılmıştır. Çalışmada veri seti öncelikle, uygunluk tes-

tine tabi tutulmuş ve ardından veri seti durağanlaştırılarak değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmanın veri setinin analizi iki adımdan oluşmaktadır. Analiz süreci aşağıda sırasıyla açıklanmaktadır.

Adım: Değişkenlerin Bütünleşme Derecesinin Belirlenmesi

ADF birim kök testi ile serilerin durağanlığı belirlenmektedir. Eğer bir zaman serisi (X) durağan değil ise serinin durağanlığa erişinceye kadar farkları ($\Delta = X_t - X_{t-1}$) alınır ve ardından zaman serisinin, bu düzeyde Δ. dereceden bütünleşik olduğu $X_t \sim I(\Delta)$ ile gösterilmektedir *(Ata ve Yücel, 2003: 103)*. Çalışma kapsamındaki değişkenlerin bütünleşme derecesi ADF birim kök testinden faydalanılarak belirlenmektedir *(Şimşek & Kadılar, 2010:132)*. Analizlerde kullanılan serilerin durağanlıkları Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testi yardımıyla sınanmıştır *(Mucuk ve Alptekin, 2008: 163)*.

Adım: Granger Nedensellik Testi ile Nedensellik Analizinin Yapılması

Çalışmada 2007-2017 dönemini kapsayan turizm gelirleri, ortalama USD kuru ve GSYİH ilişkin yayınlanmış yıllık verilerinin nedensellik ilişkisi Granger Nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Analizlerde veri seti '*E-Views 10 programı*' kullanılmıştır.

Çalışmanın metodolojisi ve veri setine uygulanan analizlerden elde edilen sonuçlar aşağıda açıklanmaktadır.

Birim Kök Testi

Ampirik çalışmalarda sıklıkla zaman serileri kullanılmaktadır. Bir değişkenin farklı zamanlarda gözlenen değerlerinden oluşan seriler zaman serisini ifade eder. Zaman serisi verilerinden faydalanarak yapılan ampirik çalışmalarda, bir zaman serisinin, başka bir zaman serisine göre regresyonu hesaplanırken, iki seri arasında anlamlı bir ilişki olmasa bile, genelde yüksek bir R^2 bulunur. Bu durum, gerçekte olmayan ilişkilerin ortaya çıkmasına, başka bir ifade ile sahte regresyona neden olur *(Gujarati, 2009: 23-24,709)*. Dolayısıyla, analize başlamadan önce, değişkenlerin durağanlık açısından test edilmesi ve durağan olmayan değişkenlerin durağan hale dönüştürülmesi gerekmektedir. Bir zaman serisinin ortalaması ve varyansı zaman içinde değişmiyorsa ve dönemler arasındaki ortak varyans hesaplanan döneme değil de, dönemler arasındaki uzaklığa bağlı ise, bu zaman serisi durağandır *(Gujarati, 2009: 713)*. Serilerin durağan olup olmadığının belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan testlerden biri Genişletilmiş Dickey Fuller *(Augmented Dickey Fuller-ADF)* testidir *(Davidson ve MacKinnon, 1999: 610)*. Bu nedenle, çalışmada serilerin durağan olup olmadıklarını belirlemek amacıyla Dickey ve Fuller (1979, 1981) tarafından geliştirilen ADF testi kullanılmaktadır.

ADF testi için aşağıdaki regresyon formül (1) tahmin edilmektedir *(Lee, 1997: 277)*:

$$\Delta Y = \beta_1 + \beta_2 t + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^{k} \alpha_i \Delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \qquad (1)$$

Burada,

$\Delta \mathbf{Y_t}$ **:** Durağanlığı test edilen değişkenin I. farkı,

t : Genel eğilim değişkeni,

ΔY_{t-1} : Gecikmeli fark terimleri

k : Gecikme uzunluğunu ifade etmektedir.

Formül-1'de gecikmeli fark terimlerinin varlığı, ardışık bağımsız hata teriminin varlığını açıklamaktadır. ADF testinde Ardışık bağımsız hata teriminin varlığı, serilerin durağanlık analizinin daha başarılı yapılmasını sağlamaktadır. Gecikme uzunluğunun belirlenmesinde genellikle Schwarz yada Akaike bilgi kriterlerinin kullanılmakla birlikte bu çalışmada Akaike bilgi kriteri kullanılmaktadır. ADF test ile istatistiksel olarak δ katsayısının sıfıra eşitliği MacKinnon kritik değerlerinin karşılaştırılması ile ölçülmektedir. ADF_{-t} istatistiğinde MacKinnon kritik değerinin mutlak değerinden büyük olması, değerlendirilen serinin 'durağan' olduğunu ifade etmektedir. Serinin durağan olmaması halinde ise durağan oluncaya kadar fark alınarak serinin *'durağan'* hale getirilmesi gerekmektedir *(Karaca, 2003; Siregar ve Rajaguru, 2002; Akt. Gül ve Ekinci, 2006: 96)*.

Çalışmada kullanılan veri setinin durağanlık analizlerinde ADF birim kök testi kullanılmış ve analizlerde birinci ve ikinci farklar alınarak, seriler durağanlaştırılmıştır. ADF testi ile analiz edilen serilerin normal ve durağanlaştırıldıktan sonraki istatistikleri Tablo-1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Serilerin ADF Birim Kök Test Sonuçları

(MacKinnon kritik değerleri: %1 Düzeyinde Anlamlı)

	Düzey		Birinci Fark		İkinci Fark	
Değişkenler	t-istatistiği	Prob*	t-istatistiği	Prob*	t-istatistiği	Prob*
GSYİH	-1,6687	0,0887	-6,7636	0,0001	-	-
Turizm Geliri	0,1267	0,7005	-2,9334	0,0092	-	
Ortalama USD Kuru	5,1767	0,9999	1,0391	0,9035	-3,4745	0,0061

Çalışmada *ADF testi* ile analiz edilen serilerin normal ve durağanlaştırıldıktan sonraki grafikleri Şekil-1'de yer almaktadır.

Şekil 1. 2007-2017 Dönemine Ait Karşılaştırmalı ADF Birim Kök Test ile Durağanlaştırılan Serilerin Grafikleri

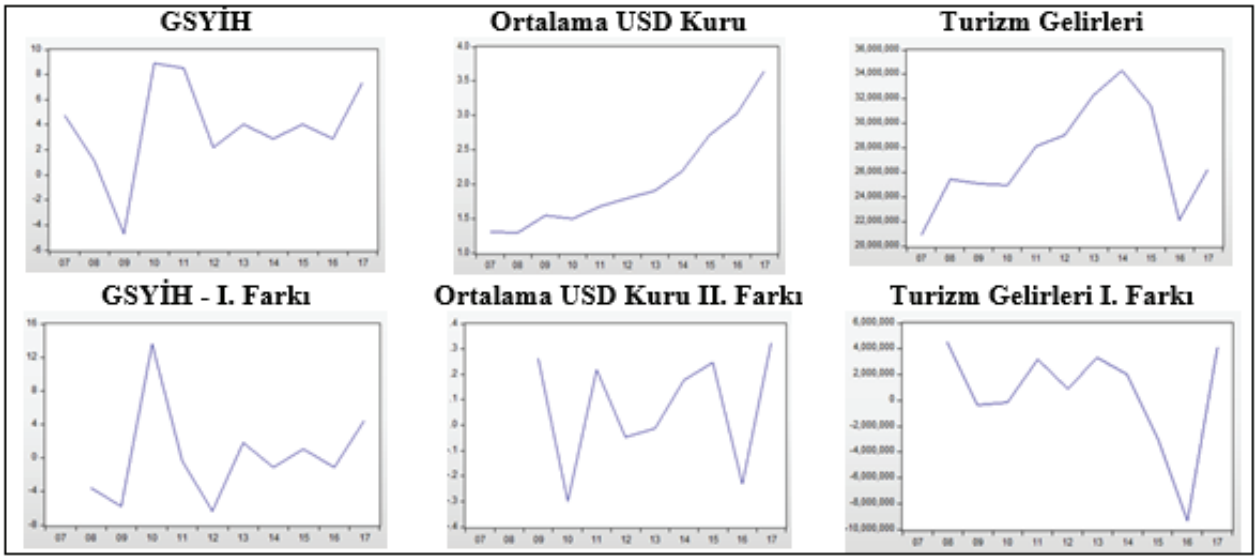

Granger Nedensellik Testi

Engle ve Granger 1987'de yaptıkları çalışmalarında durağan olmayan iki ya da daha fazla serinin lineer bir bileşiminin durağan olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu çalışmada, serilerde lineer bir bileşim varsa, durağan olmayan zaman serileri arasında da eş bütünleşme olduğunu açıklamışlardır. Durağan lineer bileşim, değişkenler arasındaki uzun dönemli denge ilişkisi açıklamakatdır. Durağan lineer bileşim aynı zamanda eş bütünleşme denklemi olarak kullanılmaktadır *(EViews 5.1 User Guide, 2005: 739 Akt. Özmerdivanlı, 2014: 8)*. Engle ve Granger (1987), değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi olması halinde, en azından tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin ortaya çıkacağını belirleşmişlerdir.

Granger nedensellik testinde X değişkeninin, Y değişkeninin tahminini etkilediği ortaya çıkarsa veya gecikmeli X değerlerinin katsayıları, istatistiksel olarak anlamlı ise, "X değişkeni Y değişkenine neden olmaktadır" ifadesi kabul edilmektedir. *(E-Views 5.1 User Guide, 2005: 388; Akt. Özmerdivanlı, 2014: 9)*. Nedensellik istatistiksel olarak analizlerde kullanılan her bir zaman serisi değişkenlerinin tahmin edilen gelecek değerlerinin, kendisi ya da alakalı olduğu diğer bir zaman serisi değişkenlerinin geçmiş dönemdeki değerlerinden etkilenmesi ile elde edilmektedir *(Işığıçok, 1994: 94; Akt. Takım, 2010: 12)*. Granger ile yapılan nedensellik testiyse, herhangi bir X değişkenin herhangi bir Y değişkenine hem X hem de Y'deki bilgi veri olması halinde Y serisindeki değişkenler yalnızca X sersinin geçmiş verilerin kullanılmasıyla tahmin ediliyorsa Granger testi anlamında "nedenidir" denir. Diğer bir deyişle, X serisine ait değişkenlerin geçmiş verilerine ait bilginin olması, Y serisinin tahmin edilmesini imkanı veriyorsa "X', Y'nin *(Granger olarak)* nedenidir" anlamını taşır. *(Takım, 2010: 12)*.

$$\Delta X_t = \alpha_0 + \sum_{s=1}^{k} \alpha_{1s} \Delta X_{t-s} + \sum_{m=1}^{m} \alpha_{2m} \Delta Y_{t-m} + \varepsilon_{1t} \quad (2)$$

$$\Delta Y_t = \beta_0 + \sum_{j=1}^{n} \beta_{1j} \Delta X_{t-j} + \sum_{h=1}^{p} \beta_{2h} \Delta X_{t-h} + \varepsilon_{2t} \quad (3)$$

Granger nedensellik denkleminde α_{2m} katsayı grupları halinde sıfıra eşit olması halinde, H_0 hipotezi olan Y değişkeninin X değişkeninin nedeni olmadığı kabul edilir. Eğer ki, H_0 hipotezi reddedilseydi "Y değişkeni X değişkeninin nedenidir" ifadesi kabul edilecektir *(Karamustafa ve Küçükkale, 2002: 5, Akt. Özmerdivanlı, 2014; 8)*.

Çalışmada turizm gelirleri, USD kuru ve GSYİH ilişkin seriler arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığı Granger nedensellik testi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 2'de açıklanmaktadır.

Tablo 2. Granger Nedensellik Test Sonuçları

(%1 Düzeyinde Anlamlılık Düzeyinde)

İlişkinin Yönü	F İstatistiği	P Olasılığı	Kabul Edilen Hipotez
1. Ortalama USD Kurunun Bağımlı Değişken Olduğu Durumda;			
$H_{1:}$ GSYİH, Ortalama USA kurunun nedenidir.	0,7175	0,0039	H_1
$H_{1:}$ Turizm Geliri Ortalama USA kurunun nedendir.	2,0967	0,035	H_1
2. GSYİH'nın Bağımlı Değişken Olduğu Durumda;			
$H_{0:}$ Ortalama USD Kuru, GSYİH'nın nedeni değildir.	3,6353	0,1624	H_0
$H_{0:}$ Turizm Geliri, GSYİH'nın nedeni değildir.	5,214	0,0738	H_0
3. Turizm Gelirlerinin Bağımlı Değişken Olduğu Durumda;			
$H_{1:}$ Ortalama USD Kuru, Turizm Gelirinin nedenidir.	7,2054	0,0273	H_1
$H_{1:}$ GSYİH, Turizm Gelirinin nedenidir.	1,9079	0,0385	H_1

Tablo 2'de açıklanan turizm gelirleri, ortalama USD kuru ve GSYİH ilişkin serilerin *'Üçlü Nedensellik Karşılaştırma Sonuçları'* Şekil-2'de özetlemiştir.

Şekil 2. Granger Üçlü Nedensellik Karşılaştırma Sonuçları

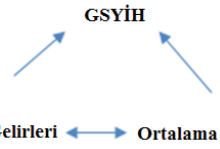

Şekil 2. turizm gelirleri ile ortalama USD kuru arasında *'Çift Yönlü'* ; ortalama USD kuru ile GSYİH ve turizm gelirleri ile GSYİH arasında *'Tek Yönlü'* nedensellik ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, 2007-2017 dönemi için yıllık turizm gelirleri, ortalama USD kuru ve GSYİH arasındaki nedensellik ilişkilerinin varlığı, *Granger Eş-Bütünleşme ve Granger Nedensellik Testleri* kullanılarak incelenmiştir. Analizlerde Eş-Bütünleşme testlerinin yapılabilmesi için değişkenlerin aynı dereceden durağan olması gerektiğinden, değişkenlerin durağan olup olmadıkları *ADF Birim Kök Testi* ile analiz edilmiş ve değişkenlerin düzey değerlerinde *'durağan olmadıkları'* saptanmıştır. Düzey değerlerinde durağan olmayan değişkenlerden GSYİH, turizm geliri ve ortalama USD kurunun birinci farkı alınarak, tekrardan ADF testi uygulanmış ve bu değişkenlerden GSYİH ve turizm gelirinin birinci farklarında *'durağan oldukları'* ancak, değişken ortalama USD kurunun *'durağan olmadığı'* saptanmıştır. Bu nedenle, değişken USD kurunun ikinci farkı alınarak, tekrardan ADF testi yapılmış ve ortalama USD kurunun ikinci farkında *'durağan olduğu'* belirlenmiştir. Böylece, çalışma kapsamına dahil edilen tüm değişkenler *'Granger Eş-Bütünleşme Testi'* için gerekli koşulları sağlamıştır.

Granger Eş-Bütünleşme Testi sonuçları incelendiğinde; Turizm Gelirleri ile Ortalama USD Kuru arasında *'Eş Bütünleşme'* olduğu ve değişkenlerin birlikte hareket ettiği belirlenmiştir. Ancak; ortalama USD kuru ile GSYİH ve turizm gelirleri ile GSYİH arasında *'Tek Yönlü Bütünleşme'* olduğu belirlenmiştir. *Granger Nedensellik Testi* sonuçları ise, turizm gelirinin, ortalama USD kurunun *'Granger Nedeni'* ve ortalama USD kurunun, turizm gelirinin *'Granger Nedeni'* olduğu ve aralarında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı saptanmıştır. Ayrıca, GSYİH'nın, ortalama USD kurunun ve turizm gelirinin '*Granger Nedeni'* olduğu ve bu sebeple de aralarında tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, turizm gelirleri ile ortalama USD kuru arasında *'Çift Yönlü'* bir nedensellik ve uzun vadeli pozitif ilişkisinin olduğu, diğer taraftan, GSYİH'nın, ortalama USD kuru ve turizm geliri arasında *'Tek Yönlü'* bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu ortaya koyulmuştur. Bu durum, Türkiye'de GSYİH'da yani ekonomik büyüme oranlarında yeterli artışın gerçekleştirilmesi halinde ortalama USD kuru ve turizm gelirleri üzerinde pozitif yönde etki yaratacağını göstermektedir. Türkiye'nin ekonomik genişlemesi için gerekli tedbirleri alması ve yeni turizm yatırımlarını teşvik etmesi halinde ülkedeki turizm gelirlerinin daha fazla artması ve büyüyen ekonomiyle birlikte USD kurunun da dengelenmesi sağlanabilecektir.

KAYNAKLAR

Ata, A. Y., ve Yücel, F., (2003). Eş-Bütünleşme ve Nedensellik Testleri Altında İkiz Açıklar Hipotezi: Türkiye Uygulaması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(12): 97-110.

Belloumi, M., (2010). The Relationship between Tourism Receipts, Real Effective Exchange Rate and Economic Growth in Tunisia. *International Journal of TourismResearch*, (12): 550–560.

Chen, C., and Chiou-Wei, S. Z., (2009). Tourism Expansion, Tourism Uncertainty and Economic Growth: New Evidence from Taiwan and Korea. *Tourism Management*. (30): 812-818.

Çınar, M., and Ülker, B., (2018). The Long-Run Relationship Between Economic Growth and Tourism Revenue: The Case of Turkey and TRNC, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*. 17(2), 592-602.

Davidson, R., and Mackinnon, J. G., (1999). Econometric Theory and Methods. England: *Oxford University Press*.

Dickey, D. A., and W.A., Fuller (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series With a Unit Root. *Econometrica*. (49): 1057-1072.

Dilber, İ., ve Kılıç, J., (2018). Türkiye'de Turizm Gelirleri İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Engle Granger Eş-bütünleşme Testi ve VAR Model. TESAM Akademisi. 5(2): 95-118, July.

Engle, R. F. & Granger, C. W. J., (1987). Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing. *Econometrica*. 55(2): 251-276.

Eugenio, M. J., Morales, N., Scarpa, R., (2004). Tourism and Economic Growth in Latin American Countries: A Panel Data Approach. *Fondazione Eni Enrico Mattei Nota di Lavoro* Working Paper No. 26.

E-Views 5.1 User's Guide, (2005). Quantitative Micro Software. LLC. March.

Gujarati, D. N., (2009). Temel Ekonometri, (Şenesen, Ü. Ve Şenesen, G. G., Çev.). İstanbul: *Literatür Yayıncılık*.

Gül, E. ve Ekinci, A., (2006). Türkiye'de Reel Döviz Kuru ile İhracat ve İthalat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1990-2006. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16): 165-190.

Hazari B. R., and Ng, A., (1993). An analysis of tourists' consumption of non-traded goods and services on the welfare of the domestic consumers. *International Review of Economics and Finance* 2: 3–58.

Helpman E, Krugman P. (1985). *Market Structure and Foreign Trade*. MIT Press: Cambridge.

Hüseyni, İ., Doru, İ. and Tunç, A., (2017). The Effects of Tourism Revenues on Economic Growth in The Context of Neoclassical Growth Model: In the Case of Turkey. *Ecoforum*, 1(10): 1-6.

Işığıçok, E., (1994). Zaman Serilerinde Nedensellik Çözümlemesi: Türkiye'de Para Arzı ve Enflasyon Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi Basımevi*, Bursa.

Jackman, M., (2012). Revisiting the Tourism-Led Growth Hypothesis for Barbados: A Disaggregated Market Approach. *Regional and Sectoral Economic Studies.* 12(2): 15-26.

Kasimati, E., (2011). Economic Impact of Tourism on Greece's Economy: Cointegration and Causality Analysis. *International Research Journal of Finance and Economics*. (79): 79-85.

Karaca, O. (2003). Türkiye'de Enflasyon - Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 4(2): 247-255.

Karamustafa, O., ve Küççükkale, Y., (2002). Hisse Senedi Getirileri ve Makroekonomik Değişkenlerin Koentegrasyon ve Nedensellikn İlişkileri. *6. Türkiye Finans Eğitimi Sempozyumu*. Isparta.

Kima, H. J., Ming-Hsiang, C., and Cheong, S. J. S., (2006), "Tourism Expansion and Economic Development: The Case of Taiwan", *Tourism Management*, (27): 925–933.

Kweka, J., Morrissey, O., Blake, A., (2003). The economic potential of tourism in Tanzania. *Journal of International Development*. (15): 335–351.

Lee, C. C., and Chang, C. P., (2008). Tourism Development and Economic Growth: A Closer Look at Panels. *Tourism Management*, Vol. 29, 180–192.

Marin, D., (1992). Is The Export Led Hypothesis Valid For Industrialized Countries? *Review of Economics and Statistics.* (74): 678–688.

Mervar, A., and Payne, J. E., (2007). An Analysis of Foreign Tourism Demand for Croatian Destinations: Br No. EIZ-WP-0701. *Long-Run Elasticity Estimates*, Zagreb.

Mucuk, M., ve Alptekin, V., (2008). Türkiye'de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Var Analizi (1975 – 2006). Maliye Dergisi. (155): 159-174, Temmuz-Aralık.

Oh, C., (2005), "The Contribution of Tourism Development to Economic Growth in the Korean Economy", *Tourism Management*, (26): 39–44.

Özmerdivanlı, A., (2014). Petrol Fiyatları İle BIST 100 Endeksi Kapanış Fiyatları Arasındaki İlişki. *Akademik Bakış Dergisi*. (43):1-12 , Mayıs- Haziran.

Pacheco, R. R., and Fernandes, E., (2017). International Air Passenger Traffic, Trade Openness and Exchange Rate in Brazil: A Granger Causality Test. *Transportation Research*. Part A (101): 22–29.

Pourier, P., (1995). Tourism and Development in Tunisia. *Annals of Tourism Research.* (22): 157–171.

Rodríguez-Brindis, M. A., Mejía-Alzate, M. and Zapata-Aguirre, S. (2015). La Causalidad Entre El Crecimiento Económico Y La Expansión Del Transporte Aéreo: Un Análisis Empírico Para Chile. *Revista de Economía del Rosario*. 18(1): 127–144.

Sevinç, V., (2013). Türkiye'ye Gelen Yabancı Turist Sayısı, Amerikan Doları Kuru ve Ekonomik Kriz Yılları Arasında Bir Granger Nedensellik İlişkisi Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9(2): 233-249, Güz.

Šimundić, B.; Kuliš, Z., Šerić, N., (2016). Tourism and Economic Growth: An Evidence for Latin American and Caribbean Countries. *Tourism & Hospitality Industry Congress Proceedings*, 457-469.

Siregar, R. Y., and Rajaguru, G. (2002). Base Money and Exchange Rate: Sources of Inflation in Indonesia During The Post-1997 Financial Crisis. Adelaide University Centre For International Economic Studies, *CIES Discussion Paper:* 0221, http://www.adelaide.edu.au/cies/papers/0221.pdf

Şimşek, M. ve Kadılar, C., (2010). Türkiye'de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 11(1): 115-140.

Takım, A., (2010). Türkiye'de GSYİH ile İhracat Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14(2): 315-330.

Tang, C. F., (2011). *Tourism, Real Output and Real Effective Exchange Rate in Malaysia: A View From Rolling Sub-Samples. MPRA Paper* No. 29379.

Toh, R. S., Khan, H. and Ng, F. T. C., (1997). Prospects for the Tourism Industry in Singapore: A Regression Model. *Cornell HRA Quarterly*. 38(5): 80-87.

Yıldırım, B. I., ve Şahin, D., (2018). Akdeniz Ülkelerinde Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bootstrap Panel Nedensellik Testi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(16): 73-83, Nisan.

POLITICAL CONSERVATISM IN THE WEST IN THE 19TH CENTURY

Hakan KÖNİ

Istanbul Rumeli University, Political Science and Public Administration, Istanbul / Turkey

Abstract: The subject of this paper is political conservatism in the West in its 19th century setting with an analysis of, first, its major characteristics and, second, its view to various political institutions and practices like monarchy, aristocracy, religion and democracy. Regarding its major characteristics, 19th century Western political conservatism was distinguished with its opposition to change in general and radical change in particular, distaste with rationalism as a guide for human action, and reverence to tradition, religion and experience. And in its view to various political institutions and practices, it was supportive of monarchy, aristocracy, religion with some uneasiness with popular democratic politics. The support for monarchy was based on the idea that monarchies had proven their utility and superiority with all those great civilizations, states and prosperous nations they had created from the past to the present. And aristocracy was admired for it was a distinguished class of people who were advanced in knowledge, wisdom, virtue, courage, success and such qualities. And religion was necessary to raise up good people that help to the preservation of law, order and peace, and also because it was an essential whole of truth. Democracy, however, was deemed as damaging for state sovereignty and authority which had much potential to lead to anarchy and disorder. Western political conservatism gradually met with a process of change in its view to democracy, however, by gradually coming to terms with democracy and agreeing to play the political game by democratic means.

Key Words: Political Conservatism, Early Conservative Thought, Western Conservatism

INTRODUCTION

Conservatism is a broad currency of thought. It is not easy to come up with a common definition of conservatism that meets all conservative traditions. It displays significant variations across time and space like other currencies of thought. Taking its preliminary shape in opposition to the French Revolution and political liberalism, conservatism followed quite different paths of development in its different types. In the beginning, it was nothing more than the theorization of the medieval political norms and institutions which found its practice and expression in support for monarchy, aristocracy, religion; respect for hierarchy, order, law and authority; and denial of popular government. The rising popularity and pressures of liberalism instigated the movement to introduce significant changes for purposes of survival, however, and, in this context, conservatism approved though reluctantly the minimization of privileged rights of the kings and the aristocracy to government. Conservatism witnessed a considerable expansion in its discursive content as well particularly in the 20th century producing some very specific types like libertarian conservatism, liberal conservatism, social conservatism, cultural conservatism, religious conservatism etc. focusing on some specific domains like economy, culture,

society and religion with occasionally very distinct approaches. Research on the historical course and different types of conservatism is highly warranted to draw a precise picture of the phenomenon.

The purpose of this paper is thus to explore political conservatism in the specific time period of the 19th century and in the specific geography of the Christian world with an analysis of its major characteristics and approach to major political norms and institutions. The main argument of the paper is that at the turn of the 19th century, conservatism tended to be associated with support for *ancien régime* favoring monarchy, aristocracy and the religion against democracy with a pretty much distaste with the latter yet to gradually change itself in rhetoric and style for often practical reasons of survival in the face of democratic transitions. The change took place much earlier in the Protestant world indeed with Edmund Burke right in the aftermath of the French Revolution, but it never came to a point of denying the preeminence of *ancien régime.* Burke was voicing his views against theocracy and the possibility of change in some way to incorporate the general public also to the government. Catholic world and its leading conservative thinkers like Joseph de Maistre and Louis de Bonald were, however, almost totally against the change of medieval political ways and institutions. Staunchly denying change, they were deeply engaged in attempts to discover alternative interpretations of the revolutionary notions of liberty, equality and justice with reference to medieval church doctrines. The conservatives of the century were however common in their strong opposition to atheism and individualist humanism of the enlightenment thinkers.

MAJOR CHARACTERISTICS

The defining characteristic of the 19th century conservatism is that it resisted change. Utility and functions of the present political norms and institutions had to be appreciated and they must not have been exchanged with philosophical speculations. Their survival of multiple tests and challenges posed by the time and circumstances had to be enough as justification to the philosophers (Honderich, 1990: 6-7, 28-30). What the conservatives were most opposed in practical terms in this context was the French Revolution for it represented an attempt to totally eliminate traditional political ideals. The revolutionaries were drawn into faint advocacies of the enlightenment philosophers who often neglected practical issues in analysis and thus failed to appreciate the utility of traditional ideals. What the revolution brought was nothing more than anarchy, terror and denial of the God when its practical outcomes were observed. The revolution was supposedly conducted for some universal human rights, but it had exemplified one of the greatest violations of the right to life, right to property, freedom of belief and conscience. In the name of fraternity, a pagan comradeship of the bandits was established with eventually the brothers barbarously killing one another in central Paris (Cortés, 1962: 166-167).

The mistake of the philosophers was that they were utterly theoretical, rationalistic and presumptive without having much idea about the prospective practical outcome of those things that they had gauged. They were too far from understanding the complexity of political and social reality thinking that could shape it with their utterly intellectual attempts. The present political institutions were the product of ages of struggle and adaptation with actual circumstances. Rational attempts to introduce new political norms and ways would certainly have practical problems. Another mistake of the philosophers was that they denied the God, religion and morality

which the conservatives of the age were never open to discuss taking them true as such. For the conservatives, the God existed for sure, as a fact manifested in the order of the universe, functioning of the nature and a lot many such miracles in nature. The God possessed unique authority to shape aspects of human life and the doctrines drawn from His orders had to be followed by the people whether they pleased them or not (Schlegel, 1852: 459-467).

While many of the 19th century conservatives were totally against change, enlightenment rationalism and French Revolution, there were some like Burke and Tocqueville who somewhat strayed from this uncompromising line. Burke was against the French Revolution like the others, but this was more often because of its methods than the values it promulgated. Like the rest of the conservatives in his age, Burke believed that present political, social and moral institutions had to be preserved for they provided multiple utilities known and unknown to the people by surviving the tests and challenges of the time. But preservation never meant ossification for Burke. He argued that when the traditional institutions tended to show weaknesses in providing utility, they could have been reformed. A total change of the institutions in a revolutionary fashion was against the nature of the objects and it was not possible to accept it. Burke therefore opposed the French Revolution with all his fervor for it was cast as a totalistic initiative to change everything in a highly aggressive way. The revolution denied the God, the religion, the monarchy, the aristocracy whose meaning and utility were never weakened or void for Burke. And the revolution had proved its failure when considered the methods it employed murdering the people en masse brutally. But Burke was not so opposed to the American Revolution which was interpreted as a gradualist reform initiative which never denied the God and the religion, for instance (Burke, 1996: 290-291).

The French conservative of the age Alexis de Tocqueville was more temperate than Burke and his contemporaries (1856: 18-20, 127-130). Tocqueville gave right to the revolution because of the miserable condition of the French people in its beforehand: In the way leading to the revolution, the French people were crashed under heavy taxes; the income disparity between the rich and the poor was tremendous; the bureaucracy had collapsed unable to provide any services to the public and the government was expropriating the treasures of the municipalities, hospitals and companies. And it was true that the revolution had targeted the religion, but that was often because the Catholic Church had been a part of the miseries with its inability to provide any relief to the people keeping large estates in its hand for its own welfare. When the power of the Church was broken, attacks to religion had ended (Tocqueville, 1856: 83-94). But for Tocqueville, the revolutionaries were also not so innocent particularly looking at the type of the political system they had established. The revolution had brought about even a more centralized and oppressive political system. While abolishing aristocracy, the revolutionaries had turned to a tyrannical aristocratic class controlling everything and alienating the generality of the people from popular rule.

VIEWS on MAJOR POLITICAL INSTITUTIONS and VALUES

According to Joseph de Maistre (1996: 119, 160-171), *ancien régime* was the most ideal type of regime characterized as the consorted rule of the monarchy, aristocracy and the religion. That was something attested by

theory and practice at the same time: The history showed that all great civilizations, all powerful states, all prosperous nations, all artistic perfections and all types of human development were produced by the states ruled with *ancien régime* as seen in the examples of the Roman Empire, Ancient Egypt, Islamic Empires of the Abbasids and Andalusia, and the Turkish Empires. The empires of the history represented the unique examples of successful rule with domestic and international state of peace, prosperity and order they brought by for their people. It was again the monarchic empires that built the great artifacts of civilization like the Palmyra in Syria, the Mosque of Córdoba, Al-Hamra Palace, and numerous Roman palaces, fountains, libraries, hospitals and such miracles of arts, science and utility distributed around the world (Maistre, 1996: 182).

Monarchy

The first element of the *ancien régime*, the monarchy, was superior to its democratic alternative for various reasons. In monarchies, sovereignty was practiced by a single hand in a swift and coherent way. Particularly in times of crises and conflicts, rule by a single person talented and responsible was helping a lot to ensure the continuity of the states (Maistre, 1996: 200). The major criticism presented by the French revolutionaries against *ancien régime* that there were no checks and balances against the rulers was not right. For in all examples of *ancien régime*, the rulers were checked by such institutions and persons like the religion, laws, political customs, the bureaucrats, the merchants and so on and so forth. And in various monarchies, the monarchs were supposed to work in coordination with the nobility and the generality of the people in different forms. Even in the most authoritarian monarchies, for instance, the monarchs were in need of cooperation with the nobility and the people for collecting taxes, establishing armies and providing sophisticated public services (Burke, 1790: 184-189).

Against the rising appeal of liberal political values, the conservative ideal of strong monarchical government was gradually losing practical support in the 19th century, however. The monarchies were gradually transferring their powers and authority to the assemblies of people to be able to secure a symbolic position only. The conservative support for strong monarchy survived the century, however. In the US, the federalists like John Adams maintained this advocacy with the idea of a strong presidency in early 19th century. The US presidency had to be a permanent office with a complete veto power in all legislative processes. If the president was to be elected by the people, the candidacy had to be limited to those who possessed distinguished qualities of knowledge, wisdom, morality, religiosity and responsibility (Allitt, 2009: 11-13).

Aristocracy

The second element of *ancien régime*, aristocracy, was such an old political institution of service and utility providing the monarchies with a rich stock of qualified statesmen. They always helped the monarchs to issue better decisions with their wise advice and guidance. The claim of the enlightenment thinkers and revolutionaries that aristocracy was a class of unjust privileges and rights was not accurate. The title of aristocrat was more often acquired than inherited with such qualities as knowledge, wisdom, success, virtue, courage, entrepreneurialism etc. which distinguished them from the others. There could not have been anything more natural than the government of superior abilities. Aristocracy was sometimes inherited from father to son but it had to

be noted that superior qualities were often acquired with a kind of social accumulation in a particular society. The role of education and environment in learning could not have been denied. And it had to be added that aristocracy was not a totally closed society. The ordinary people could also have been introduced to this class if they had acquired the qualities indicated above (Ludovici, 1933: 2-13; O'Keefle and Meadowsroft, 2009: 25-28; Burke, 1791: 129-131).

The conservative support for aristocracy went on under various settings even after the transition to democracy. In America, the federalists tended to consider the senators and the judges like a kind of aristocratic class. For the federalists, the senator candidates were supposed to be selected with regard to the qualities of education, morality, amount of property owned etc. and the senators had to have a lifelong tenure. And the judges had to be given special privileges at various levels of government because they were distinguished from the rest of the people with their knowledge, wisdom and reason. They were very familiar with political and social principles that the country owned as per their occupation. They often lived among the generality of the people and they were forming a very highly qualified class to preserve order, law and justice in the country. The establishment of the Court of Cessations was an important success that the federalists had achieved in this context. The Court was formed of judges who had extensive knowledge of law with strong familiarity with norms and procedures of government. It was given the duty to review the constitutionality of the laws issued by elected representatives to serve as a kind of office of supervision over the elected (Choate, 2009: 16-26).

Religion

Religion, as the third element of *ancien régime*, was given special importance by the entirety of the conservative thinkers of the age for essential and functional reasons. For Maistre (1996: 64-65, 78-79), to start with, religion was a genuine set of norms and values. Its functional utility came after its essential importance. No matter whether it was difficult or easy to follow religious instructions, they had to be followed as divine orders. The owner of the universe, the true and ultimate ruler of the world had delivered certain laws to the people by way of the messengers and the books and right thing to do was to obey them. The rationalistic and atheistic method of the enlightenment thinkers to produce laws and institutions to remove all those established by the God was unacceptable to guide the people. The man could not have competed with the God in this business of being the ultimate ruler and lawgiver. And looking at the history, it was also seen that political power and magnificence was always with the states devoted to religion.

According to Cortes (1962: 170-172), the claim of the revolutionaries that the religion often obstructed freedom and equality was inaccurate. The fact was that freedom and equality could not have been achieved with an utterly materialist world system indeed. Those political ideals espoused by the revolutionaries could have been achieved only with the religion and love of the God working to make good people with its mechanisms of price and punishment for the here and hereafter. Without an inner control mechanism originating from religion, a truly liberal and egalitarian society could never have been established except with the help of an army, the police and another army of spies. And again, all and every public enterprise would have to be taken under state control to protect against human evils. And that would all mean a most terrible example of dictatorship. But

when the people followed the ways of religion and morality, there would not be any need for so many soldiers, police and public control of everything. People would bend on doing the right things and respect the rights and liberties of the others.

Edmund Burke (1790: 134-136; Feulner, 2008: 3) agreed with the above ideas that religion was so seminal for a peaceful political and social life. The religion was one of the most important institutions to help provide order and stability in the polity with its major function to lead the people to follow the ways of morality, peace, fraternity and cooperation. It was a bond connecting different classes of people in the country to contribute to national integrity and political effectiveness. And with its mechanisms of price and punishment, for the here and hereafter, it was running a kind of spiritual control over the people keeping them away from evil and helping to make them good people. But apart from that, Burke was opposed to the engagement of religious institutions with political affairs. Contrary to the catholic thinkers like Maistre, Bonald, Cortes and Balmes, Burke was against theocracy arguing that religion and politics had to respect the domains of the one another (Nispet, 1986: 74).

Democracy

For the conservatives of the century, the democracy, the theorized and untested ideal of the enlightenment and revolutionary thinking, was full of defections and too far from being an effective type of regime. For Maistre (1996: 142-144), for instance, it would be very difficult to have a full-fledged practice of sovereignty and authority in a democracy, those institutions vital for the survival and integrity of the countries. In a country where everyone was invited to share parts of the political power, sovereignty would be constantly contested and it would not be possible to bend on critical political issues in a centralized and well-coordinated fashion. The authority of the rulers would always be challenged and their policies would always be criticized by the opponents. There would emerge such problems with the performance of important political functions and responsibilities leading to the subversion of the state maybe ultimately. It would not be easy to rule with justice in democracies too because the vacuum of authority and constant challenge of the political power would bring by weak and oppressive decisions (Maistre, 1996: 145-152). The ineffectiveness of democracies was proved by the history for democracies were all seen to have short-lived and impotent in the history. And indeed even the most famous champion of democracy, Rousseau, was with the idea that democracies were often suitable for small societies. For the British Tories too, democracy could never have been thought off as a replacement to monarchy. Looking at historical and current examples of democratic governments, it was apparent that democracies were only producing disagreement, splits, anarchy and terror (Woods, 1924: 5-10; Sack, 1993: 66).

Burke, while agreeing with the idea of monarchic efficiency and superiority, was not in such an outright opposition to the democratic alternative like Maistre, however. A gradualist change towards the incorporation of the masses into government would not be rejected by Burke. He did not reject the language of human rights brought by the enlightenment and the revolution too, but he argued that that language had to be strengthened with a consideration of traditions, belief and social responsibility. In line with this, for instance, the news of

the American Revolution was received well by Burke (1999: 10-11; Feulner, 2008: 3-5; 1790: 29) for it did not include many of the radical, cruel and irreligious aspects of the French Revolution.

Alexis de Tocqueville took the reformist and gradualist rhetoric of Burke a bit further. Based on his observations on America, Tocqueville was maintaining that democracy could sometimes appear as an ideal political regime with a harmonious existence with tradition. He argued that the specific circumstances in America like the abundance of the resources, necessity of cooperation and coordination for production, the absence of an aristocratic or monarchic class, social and cultural tendency to have a common discussion and deliberation of every important issue etc. had all contributed to a well-functioning democratic life in America. But Tocqueville expressed his concerns that democracies had the potential to turn to a tyranny of majority with the poor majority trying to use the political power to capture the property and other rights of the rich (Wiker, 2010: 114-123).

During the last quarter of the 19th century, conservatism tended to move towards a pragmatist stance, particularly ostensible in Britain, under pressures to get more of the votes after the settlement of democratic regimes. It was understood that the way to get into the government was passing from the acquisition of more of the popular votes and thus the conservatives had to scale down their monarchic aristocratic discourse and address more to the concerns of the lower class workers and farmers. In this period, the British Tory leader Benjamin Disraeli had set out to his electoral campaign with his goal to unify the country which was observed by him that time to be divided into two camps of the rich and the poor who never had much contact and sympathy with one another who were ignorant of the one another's habits, thoughts, and feelings. Called as "One Nation Toryism" commonly, Disraeli was arguing that for Britain to be a powerful country these two different nations of the poor and the rich had to be united.

CONCLUSION

To summarize the main points of the paper, the 19th century conservatives were uniformly opposed to radical and revolutionary attempts for change. While majority of them were opposed to any kind of change, like Maistre, Bonald and Cortes, for some like Burke and Tocqueville change was acceptable if in a reformist and gradualist way, when warranted by the circumstances of utility and practicality. The conservatives of the age all agreed that rationalist attempts to introduce new political forms were futile for it denied the utility of experience, refinement of time and past challenges and most importantly the ultimate authority of the God to shape the laws regulating the human life. The state of terror that the French Revolution had brought by was the best example to its futility.

Regarding their views on major political institutions, the 19th century conservatives displayed some differences but generally they supported monarchy, aristocracy and religion with a distaste for democracy and the French Revolution. The monarchy was supported particularly because of its historical records to generate great civilizations, welfare, peace, and pieces of arts and utility. Aristocracy was considered as the rule by virtue, knowledge, courage, wisdom and success, and thus it was ideal for them to be a part of the government (Köni and Torun, 2013: 189). Religion was appreciated not just because of its practical utility to help establish peace, order and stability in political life with its primary goal to raise up good people, but also because it had an

essential meaning sent by the God for the people to follow. Whether it suited to their interests or not, people had to follow the orders of the God. In par with this, the 19th century conservatives did not receive the idea of popular government well in the beginning. It was argued that the generality of the people were ignorant and if left to their hands, the countries would be ruined. Politics was a matter of ability and devotion which was not possessed by the general public. However, under strong popular pressures for democracy, and also for electoral concerns, the conservatives were gradually to accommodate democracy if it was not to disturb order and stability, if the rights and privileges of the higher classes were respected and if it was synthesized with some political traditions.

REFERANCE

Allitt, P., (2009). Conservatives: Ideas and Personalities throughout American History. Yale University Press: New Haven, CT.

Burke, E., (1790). Reflections on the Revolution in France and on the Proceedings in Certain Societies in London Relative to That Event. 5th Edition. J. Dodsley: London.

Burke, E., (1791). An Appeal from the New to the Old Whigs. London.

Burke, E., (1996). "A Letter to a Noble Lord," in Ritchie. D. E. (ed.), *Further Reflections on the Revolution in France*. Liberty Funds: Indianapolis.

Burke, E., (1999). "Speech to the Electors of Bristol," *Select Works of Edmund Burke*. Liberty Fund: Indianapolis.

Choate, R., (1891). Addresses and Orations of Choate. Little Brown and Company: Boston.

Cortés, J. D., (1962). "The Church, the State and Revolution," in Béla Menczer (ed), Catholic Political Thought: 1789-1848. University of Notre Dame Press: London.

Feulner, E. J., (2008). "The Roots of Modern Conservative Thought from Burke to Kirk," First Principles Series 19. Heritage Foundation: Washington.

Honderich, T., (1990). Conservatism. Hamish Hamilton: London.

Köni, H., Torun I., (2013). "Muhafazakarlık Olgusu ve Amerika-Turkiye Örneklerinde Dini Muhafazakarlık," *Muhafazakar Düşünce* 10(38): pp. 182-209.

Ludovici, A. M., (1933), A Defense of Aristocracy: A Text Book for Tories. Constable & Company Ltd.: London.

Maistre, J. de, (1996). Against Rousseau: On the State of Nature and on the Sovereignty of People. Lebrun R. A., tr. & ed., McGill Queen's University Press: Montreal.

Nispet, R., (1986). *Conservatism: Dream and Reality*. Open University Press.

O'Keefle, D., Meadowsroft, J. (eds.), (2009). Major Conservative and Libertarian Thinkers: Edmund Burke. Continuum International Publishing: New York.

Sack, J. J., (1993). From Jacobites to Conservative: Reaction and Orthodoxy in Britain. Cambridge University Press: New York.

Schlegel, F. von, (1852). The Philosophy of History: In a Course of Lectures Delivered at Vienne. 6th edition (James Burton Robertson, tr.). H. G. Bonn: London.

Tocqueville, A. de, (1856). The Old Regime and the Revolution. Harper & Brothers Inc.: New York.

Wiker, B., (2010). *10 Books Every Conservative Must Read: Plus Four not to Miss and One Imposter*. Regnery Publishing: Washington.

Woods, M., (1924). *A History of the Tory Party in the Seventeenth and Eighteenth Centuries*. Hodder & Stoughton: London.

MESLEK ALGISININ ÇALIŞAN PERFORMANSI İLE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÜZERİNE ETKİSİ: İTFAİYE ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Metin KAPLAN[1], Emine Gül EFE[2], Tugay ÖNEY[3], Şıh Mehmet BÜYÜKBAŞ[4]

[1]Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Nevşehir / Türkiye

[2-4] Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Doktora Programı Nevşehir / Türkiye

Öz: Bu araştırmanın amacı, Malatya Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı örnekleminde (n=150) çalışanların meslek algılarının çalışan performansı ve psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkisini analiz etmektir. Araştırma sonuçlarına göre, meslek algısının çalışan performansı ve psikolojik iyi oluş üzerine pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Algısı, Çalışan Performansı, Psikolojik İyi Oluş

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Örgütlerin kompleks iş dünyasında sürekli olarak meydana gelen değişim ve gelişmelere uyum sağlayabilmeleri, kaliteyi arttırabilmeleri ve değer yaratabilmeleri için bünyesinde barındırdığı bireylerin, her zamankinden daha çok inisiyatif kullanmaları ve sorumluluk almaları gerekmektedir. Dolayısıyla yoğun değişim ortamının söz konusu olduğu günümüzde, örgütlerin faaliyetlerine etkin şekilde devam edebilmesi ve büyük oranda değer elde edebilmesi için yeni yönetim tekniklerinden faydalanılması zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Gerek bireylerin gerekse örgütlerin performans geliştirme konusunda farklılık ve etkinlik kazanabilmeleri için bu yönetim tekniklerinden yararlanma konusunda en kritik etken işgücü kaynağı olarak kabul görmektedir. Örgütlerin, çalışanlarının performanslarını arttırabilmeleri için onların mesleklerine ilişkin algılarını belirlemeleri faydalı olabilir.

Araştırmanın üzerine gerçekleştiği meslek grubu olan itfaiyecilik üzerinde kısaca durmak itfaiyeciliğin, itfaiyecilerin özellikleri ve araştırmanın gerekliliği bağlamında yerinde olacaktır. İtfaiyecilik verimliliğin ve başarının kişisel olarak gösterildiği, en önemli kaynağın insan olduğu, etkin olarak yerine getirilmesinde mensuplarının mutlu olmasının önemli olduğu mesleklerden biridir (Gök, 2006: 41). İtfaiyeciler görevlerini yerine getirirken yüz yüze gelebilecekleri onlar için diğer birçok mesleğe göre dezavantaj sayılabilecek olumsuz ve trajik durumlar psikolojilerini etkilemektir. Bu olumsuzlukların en önemli sonuçlarından biri de stres'tir (Zafer, 2016: 12). İtfaiyeciler karşı karşıya oldukları psikososyal stres kaynakları ve fiziksel şartlardan kaynaklanan sorunlardan dolayı travma sonrası stres bozukluğu ve ağır depresyon rahatsızlıklarıyla karşı karşıyadırlar (Chen ve ark. 2007: 1291). İtfaiye çalışanları da itfaiyeciliği güç bir meslek olarak algılamaktadır. İtfaiyecilerin meslekleriyle ilgili genel sorunları: i) yaptıkları işin zorluğuna göre gerekli bilinilirliğine, sosyal statüye ve özlük haklarına sahip olmamaları, ii) mesleki risklerle ilgili endişeleri ve bu risklere rağmen yeterli sağlık ve hayat sigortalarının olmaması, iii) yangın sırasında diğer görevlilerle olan iletişim eksiklikleri, iv) yangın

güvenliğini sağlama konusunda gerekli güce sahip olmamaları v) donanımsal ve görevleri sırasında ortaya çıkabilecek aksaklıklar, v) koordinasyonla ilgili eksikliklerdir (Gök, 2006: 46). Stres ile çok sık karşı karşıya kalmalarının itfaiyecilerin psikolojik dayanıklılıklarını olumlu yönde etkilediği ifade edilebilir (Zafer, 2016: 79). Bu alanda yapılan araştırmalar itfaiyecilerin psikolojik iyi oluşlarını artırmalarına katkı sağlayacaktır ve dolayısıyla itfaiyecilerin mesleki fonksiyonlarının gelişmesini ve toplumların güvenliğinin artmasını da olumlu yönde etkileyecektir (Landen ve Wang, 2010: 144).

Örgütsel davranış yazınının dikkat çeken konularından biri, çalışanların mesleklerine yönelik algılarıdır. Meslek, bireylerin geçimlerini sağlamak ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için sonradan elde ettikleri becerilerden oluşmaktadır. Bireylerin sahip oldukları meslekleri; onların arkadaşları, nerede yaşayacakları, evleneceği kişi ve sahip olacağı kazanca kadar seçimlerin belirlenmesinde etkili olmakta ve bireyin konumunu belirlemektedir. Dolayısıyla meslek algısı; mesleğin seçimi, sürdürülmesi ve benimsenerek yaşam tarzı haline büründürülmesinde etkili olan en önemli olgulardan biridir. Meslek algısı, meslek sahibi olan bireylerin kendi kimlikleri üzerinde etki yaratmakla birlikte bireyin içinde bulunduğu toplum tarafından da algılanmasında etkili olduğundan yazında önemli konular arasında yer almaktadır (Macit, 2007: 37). Sosyal statü açısından yüksek bir izlenime sahip olan bir meslek, daha prestijli görülmekte ve çalışanların mesleklerine ilişkin algılarını da arttırmaktadır (Kuşluvan ve Kuşluvan, 2000). Akalın (2006)'a göre, bireyler yapacakları mesleklerini farkında olarak seçtikleri takdirde, meslek algıları da o kadar olumlu yönde gelişmekte ve bireyler yaşama sevinci elde etmektedir (Yılmaz ve Tanrıverdi, 2017: 624).

Meslek olgusu konuya toplum açısından yaklaşan sosyoloji ve özelliklerini, etkilerini bireyi odak noktası alarak inceleyen psikoloji alanına girmektedir. İki bilim dalı da birbirinin bulgularından ihtiyaçları ve pratik amaçları doğrultusunda faydalanır. Ayrıca meslek olgusunun üzerinde durulduğu diğer disiplinlere yönetim, işletme, pazarlama, reklamcılık, turizm vb. örnek olarak verilebilir. Meslek bireysel olarak psikolojik ruh halini, arkadaş çevresini, gelir durumunu, yaşam tarzını vb. etkiler. Sosyal olarak ise toplumsal hayatlarını, sosyal statüsünü yani itibarını sosyal statüsünü etkilemektedir. Bu doğrultuda kişinin mesleğini algılaması, bununla birlikte mesleğine dair anlam algılaması, anlamlı bulması, benimsemesi ve sosyal destek algılaması da tüm bu etkilere katkı sağlayacaktır (Eke, 1987: 377-379). Mesleğe yönelik algı ile umutsuzluk arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir (Dinçer ve Yılmaz, 2015: 19)

Meslek algısı olgusuyla ilgili yapılan literatür taramasında bireylerin meslek algılarını ölçmeye yönelik çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır (Clark, 1967; Sies ve Rogers, 1974; Reeb, 1979; Üredi ve Üredi, 2007; Acat ve diğerleri, 2005; Rice ve diğerleri, 1999;Şişman ve Acat, 2003; Üredi, 2006; Yılmaz, Şen ve Demirkaya, 2014; Halıcı ve Delil, 2003). Örgütsel davranış yazınında meslek algısı kavramının farklı olgular ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Üredi ve Üredi (2007) tarafından öğretmenlerin öğretim stillerine bağlı olarak meslek algılarının değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler üzerinde gerçekleştirilen araştırmada meslek algısının iş tatminini pozitif ve anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir (Bogler, 1999: 30). Bununla birlikte Yılmaz ve Tanrıverdi (2017) tarafından mesleki algı ile kişi-meslek uyumu arasında pozitif ve orta seviyeli bir ilişkinin var olduğu belirlenmiştir. Yine Yılmaz ve Tanrıverdi (2017) tarafından yapılan çalışma sonucunda, meslek algısı ile stres arasında negatif, örgütsel destek ile pozitif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Her geçen gün bireye verilen önemin artması, çalışma hayatında bireylere verilen sorumluluğun artması, yoğun adapte gerektiren işlerin olması, değişimin meydana getirdiği belirsizlerin artması ve hayat koşulların gittikçe çetin bir hale bürünmesi çalışan bireylerin kendi potansiyellerini göstermeleri konusunda engelleyici bir rol oynamaktadır. Çalışan bireylerin bu engellerle karşı karşıya kaldıklarında kendilerini gerçekleştirebilmeleri için onların potansiyellerini yansıtan olgu ise psikolojik iyi oluştur (Telef, 2013). Psikolojik iyi oluş kavramı Ryff tarafından mevcut iyi oluş çalışmalarının duyguları dikkate alma açısından eksik olduğu düşüncesiyle literatüre kazandırılmıştır (Ryff, 1989: 1069). Ryff (1989) iyi oluş kavramını bireylerin psikolojik olarak işlevselliği bakımından tanımlanmakta ve bu yönde çeşitli kuramları esas alan alternatif bir bakış açısı sunmaktadır (Topuz, 2013: 36) Ryff (1989)'in iyi oluş kuramında psikolojik iyi oluşun altı temel boyutu vardır. Bunlar, kendini kabul, olumlu ilişkiler, özerklik, çevre hâkimiyeti, yaşam amacı ve kişisel gelişimdir (Ryff, 1989: 1071).

Psikolojik iyi oluş olgusu, pozitif işlevler gerçekleştiren bireylerin özelliklerini kendisine inceleme konusu olarak seçen kuramların bir araya gelerek oluşturdukları bir bütündür (Özen, 2010). Ryff, Magee, Kling ve Wing (1999)'a göre psikolojik iyi oluş, bireylerin kendisi ve onların yaşamlarının niteliklerini nasıl değerlendirdikleri ve yorumladıkları ile ilgili bilgiler vermektedir. Forgeard, Jayawickreme, Kern ve Seligman (2011)'göre ise, bireyin kendisini iyi hissetmesinden çok iyi şeyler yapması ve iyi şekilde yaşamını sürdürmesi olarak tanımlanmaktadır. Literatürde psikolojik iyi oluş kavramının değerler (Telef, Uzman ve Ergün, 2013), psikolojik sermaye (Hmieleski ve Carr, 2007; Cole, Daly ve Mak, 2009) ,iş-aile yayılımı (Grzywacz, 2000) ve anlamlı iş (Keleş, 2017) gibi birçok olgu ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

Performans örgütün hedeflerine katkısı ve yeterlilik derecesine göre ölçülebilen davranış veya eylemlerdir. Bu tanımdan örgütün hedeflerinin belirlenmesinin, kritik davranış ve eylemlerin ne olduğunun ve ne derecede gösterilmesi gerektiğinin tespitinin öne çıktığı anlaşılmaktadır (Campbell; 1999: 402-403).Performans görev performansı ve bağlamsal performans olan iki boyutuyla örgütsel etkinliğe direkt katkı vermektedir. Teknik açıdan gereği gibi yerine getirilen bir iş yapılırken içten gelerek gerekli çaba gösterilmezse ve işbirliği yapılmazsa örgütün tam etkinliğinden söz edilemez (Schmitt ve ark. 2003: 82).

Bireylerin performansları faaliyet gösterdikleri örgütler için büyük öneme sahiptir. Çünkü bir örgütün başarısı çalışan bireylerin gösterdiği performanslar ile doğru orantılıdır. Günümüzde artan rekabet ve örgütlerin yapılarında meydana gelen değişimler çalışanların öneminin artmasına, ihtiyaçların ve çalışanlara yönelik bakış açısının değişmesine neden olmakta ve bu durum çalışanların örgütlerine olan katkılarını arttırabilmek için örgütleri bireysel ve mesleki gelişimi arttırmaya yönelik çabalar içerisine girmeye zorlamaktadır (Helvacı, 2002:167-168).

Literatürde meslek algısı ile çalışan performansı arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda araştırmaya rastlanılmıştır. Grant bağış toplayan çalışanlar ve cankurtaranlar üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada görev anlamlılığının performans üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Kişinin görevinin sosyal etkisi ve sosyal değeri algılaması arttıkça bu etki daha da artmaktadır. Böylelikle görev anlamlılığının performansa önemli bir katkı sağladığı anlaşılmaktadır (Grant, 2008: 121). Yine iş rolü algıları, sinizm ve algılanan performans değişkenleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, iş rolü algıları ile algılanan performans arasında

anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir (Akçay,2017:476). Dolayısıyla literatürde bu bulgular referans alınarak çalışmada meslek algısı ile çalışan performansı ilişkisine dair şu hipotez geliştirilmiştir.

Hipotez 1: Meslek algısı çalışan performansı üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

Muhasebeciler üzerine gerçekleştirilen araştırmada çalışanların meslekleriyle ilgili sosyal destek algıları ile psikolojik iyi oluşları arasında pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. (Daniels ve Guppy, 1994: 1533). George (1978) sosyal statü boyutlarından biri olarak ele aldığı mesleki prestiji psikolojik iyi oluşun yordayıcısı olarak test etmiş ancak mesleki prestijin psikolojik iyi oluş üzerinde anlamlı etkisini ispatlayamamıştır. (George, 1978: 845). Brough polis ve itfaiyeciler üzerine gerçekleştirdiği çalışmada iş zorlukları ile iş ilişkili psikolojik iyi oluş arasında negatif ve anlamlı ilişki, örgütsel zorluklar ile iş ilişkili psikolojik iyi oluş arasında pozitif ve anlamlı ilişki tespit etmiştir (Brough, 2005: 130). Arnold ve arkadaşları (2007:199) tarafından sağlık bakım çalışanları, Nielsen ve arkadaşları (2008:26) tarafından yaşlı bakım servisi çalışanları ve Keleş (2017: 154) tarafından ise, uluslararası bir bankada çalışmakta olan bireyler üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarla anlamlı iş ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğuna dair sonuçlara ulaşılmıştır. Bu bulgular doğrultusunda çalışmanın ikinci hipotezi şu şekildedir:

Hipotez 2: Meslek algısı psikolojik iyi oluşu üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahiptir.

AMAÇ

Literatürde meslek algısının çalışan performansı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu doğrultuda literatürdeki boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Bu çalışma, Malatya Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı'nda çalışmakta olan bireylerin meslek algılarının psikolojik iyi oluşları ve performansları üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

KAPSAM

Bireylerin mesleki algılarının psikolojik iyi oluşları ve performansları üzerindeki etkilerini analiz etmek amacıyla yapılan bu çalışmanın evrenini itfaiye sektöründe çalışmakta olan bireyler oluşturmaktadır. Ancak itfaiye sektöründe çalışmakta olan bireylerin hepsine ulaşmak mümkün olmadığından örneklem seçim yoluna gidilmiştir. Araştırmanın örneklemini, Malatya Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı'nda çalışmakta olan bireyler oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Örneklem

Yöneticilerle yapılan görüşmeler neticesinde Malatya Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı'nda 234 çalışan olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda dağıtılan anket sayısı 234'dür. Geri dönen ve analizlere dahil edilen anket sayısı 150'dir. Anketlerin geri dönüş oranı % 64 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın bu tür araştırmalar için yeterli bir oran olduğu ifade edilebilir (Şimşek, Özgener ve İlhan, 2017; Laschinger vd., 2015; Ural ve Kılıç, 2005: 43).

Ölçekler

Meslek algısının bağımsız değişken, psikolojik iyi oluş ve performansın bağımlı değişken olarak kabul edildiği araştırma modelinde;

Meslek Algısı Ölçeği: İtfaiye sektöründe çalışmakta olan bireylerin meslek algılarını belirlemek amacıyla Karaman (2008) tarafından geliştirilen ve Yılmaz ve Tanrıverdi (2017) tarafından geçerliliği test edilen Meslek Algısı Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek 5'li likert tipi olup, 7 ifadeden oluşmaktadır (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılmıyorum). Ölçeğin güvenilirliği açısından dikkate alınan Cronbach's Alpha katsayısı **0,809** olarak tespit edilmiştir. Ölçek bilimsel olarak kabul edilebilir niteliktedir (Nunnally, 1978). Bu doğrultuda ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği: Bireylerin psikolojik iyi oluşlarını tespit etmek amacıyla Diener ve arkadaşları (2009, 2010) tarafından geliştirilen ve Telef (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan Psikolojik İyi Oluş Ölçeğinden yararlanılmıştır. Bu ölçek 5'li likert olup, 8 ifadeden oluşmaktadır (1= Kesinlikle Katılmıyorum; 5=Kesinlikle Katılmıyorum). Ölçeğin güvenirliği Cronbach's Alpha katsayısı **0,857** olarak bulunmuştur.

Çalışan Performansı Ölçeği: İtfaiye sektöründe çalışmakta olan bireylerin meslek algılarını ölçmek amacıyla Kirkman ve Rosen (1999) tarafından geliştirilen daha sonra Sigler ve Pearson (2000) tarafından kullanılan ve Çöl (2008) tarafından Türkçeye uyarlanan Çalışan Performansı Ölçeği'nden faydalanılmıştır. Performans ölçeği 5'li likert tipi olup, 4 ifadeden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirliği için kullanılan Cronbach's Alpha katsayısı **0,823** olarak tespit edilmiştir.

BULGULAR

Demografik Özellikler ile ilgili Bulgular

Araştırma kapsamında değerlendirilen çalışanların demografik özellikleri Tablo-1' de verilmiştir.

Tablo 1. Anketi Cevaplayan Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	f	%	Demografik Özellikler	f	%
Cinsiyet			**Medeni Durum**		
Erkek	138	92.0	Evli	82	54.7
Kadın	12	8.0	Bekâr	68	45.3
Yaş			**Eğitim Düzeyi**		
18-22 arası	46	30.7	İlköğretim	32	21.8
23-27 yaş arası	24	16.0	Lise	42	28.6
28-32 yaş arası	33	22.0	Önlisans	28	19.0
33-37 yaş arası	24	16.0	Lisans	38	25.9
38 ve daha fazla	23	15.3	Lisansüstü	7	4.8
İş Deneyimi			**İşletmedeki Pozisyon**		
1 yıldan az	23	15.3	Üst Düzey Yönetici	5	3.3
1-5 yıl	42	28.0	Amir / Müdür	16	10.7
5-10 yıl	55	36.7	Çavuş / Onbaşı	28	18.7
11 yıl ve üzeri	30	20.0	Diğer	101	67.3

Tablo-1'deki çalışanların demografik özellikleri ile ilgili araştırma sonuçları incelendiğinde; katılımcıların %92'sinin erkek, %8 inin kadın; medeni durum açışından bakıldığında %54.7'sinin evli, %45.3'ünün bekâr; yaş aralığı dağılımı açısından incelendiğinde ise; %30.7'sinin 18-22 yaş arası, %16'sının 23-27 yaş arası, %22'sinin 28-32 yaş arası, %16'sının 33-37 yaş arası, %15.3'ünün ise 38 ve üzeri bir yaş aralığında olduğu görülmektedir. Anketi cevaplayan çalışanların %21.8'inin ilköğretim, %28.6'sının lise, %19'unun önlisans, %25.9'unun lisans, %4.8'inin ise lisansüstü eğitimine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %15.3'ünün 1 yıldan az, %28'inin 1-5 yıl arası, %36.7'sinin 5-10 yıl arası, %20'sinin 11 yıl ve üzeri süre ile çalıştığı görülmektedir. Araştırmaya katılanların %3.3'ünün üst düzey yönetici, %10.7'sinin amir/müdür, %18.7'sinin çavuş/onbaşı ve %67.3'ünün ise diğer birimlerde çalışan söndürme ve kurtarma elemanları ile şoförlerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Regresyon Analizi Sonuçları

Meslek algısının çalışan performansı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo-2'de verilmiştir.

Tablo 2. Meslek Algısının Çalışan Performans Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Stn. Edilmemiş β	Stn. Sapma	β	Sig.	R^2	Düz. R^2	D-W
$F_{(1-148)}$= 49.882				**.000** **	.252	.247	1.925
Sabit	2.597	.223					
Meslek Algısı	.425	.060	.502	.000**			

* p<0,05; ** p<0,01

Bağımlı Değişken: Çalışan Performansı

Meslek algısı bağımsız değişken ve çalışan performansı ise bağımlı değişken olarak modele girilmiştir. Model bir bütün olarak 0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır (R^2= 0.252; $F_{(1-148)}$= 49.882; p<0.01). Bu modelde meslek algısı bağımlı değişken olan çalışan performansındaki değişimin % 25,2'sini açıklamaktadır. Bulgulara göre, meslek algısının (β = 0.425; p< 0.01) çalışan performansı üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Bu nedenle **H1 hipotezi** kabul edilmektedir.

Meslek algısının psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo-3'de verilmiştir.

Tablo 3. Meslek Algısının Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Stn. Edilmemiş β	Stn. Sapma	β	Sig.	R^2	Düz. R^2	D-W
$F_{(1-148)}$= 50.818				**.000** **	.256	.251	2.074
Sabit	2.566	.210					
Meslek Algısı	.404	.057	.506	.000 **			

* p<0,05; ** p<0,01

Bağımlı Değişken: Psikolojik İyi Oluş

Meslek algısının bağımsız değişken ve psikolojik iyi oluşun ise bağımlı değişken olarak kabul edildiği regresyon modeli 0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır (R^2= 0.256; $F_{(1-148)}$= 50.818; p<0.01). Bu modelde bağımsız değişken olan meslek algısı, bağımlı değişken olan psikolojik iyi oluştaki varyansın % 25,6'lık kısmını açıklamaktadır. Regresyon analizi bulgularına göre, meslek algısının (β = 0.404; p< 0.01) psikolojik iyi oluş

üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla bu bulgu, **H2 hipotezini** destekleyici niteliktedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Malatya Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı çalışanları örnekleminde meslek algısının çalışan performansı ve psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisi anket tekniği ile oluşturulan veri setinden hareketle analiz edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; meslek algısının çalışan performansı üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre çalışanların meslek algısı arttıkça performanslarının da artacağı ifade edilebilir. Grant (2008), yaptığı çalışmada görev anlamlılığının performansı pozitif yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Yapılan bu tespit, araştırmada meslek algısının çalışanların performansları üzerinde pozitif etkiye sahip olduğuna dair bulgu ile kısmen benzerlik göstermektedir. Yine Akçay (2017), iş rolü algıları, sinizm ve algılanan performans olguları arasındaki ilişkiyi incelemeye dair yaptığı çalışmada, iş rolü algıları ile algılanan performans arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bakış açısıyla değerlendirildiğinde, söz konusu çalışmanın bulguları, bu araştırmadaki meslek algısının çalışan performansı üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu fikrini dolaylı olarak destekleyici niteliktedir.

Benzer şekilde meslek algısının psikolojik iyi oluş üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya konulmuştur. Bu bulguya göre çalışanların meslek algısı arttıkça psikolojik iyi oluş düzeylerinin de artacağı ifade edilebilir. Nielsen ve diğerleri (2008: 26), yaşlı bakım servisinde çalışmakta olan bireyler üzerinde yaptıkları araştırma ile Keleş (2017: 154) ise, uluslararası bir bankada çalışmakta olan bireylere yönelik yürüttüğü çalışmasıyla anlamlı iş ile psikolojik iyi oluş arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu çalışmaların bulguları, araştırmanın meslek algısının psikolojik iyi oluş üzerinde pozitif etkiye sahip olduğuna dair düşüncesiyle kısmen benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırma sonuçları çerçevesinde itfaiye çalışanlarının psikolojik iyi oluş, performans ve meslek algılamaları ile ilgili bazı öneriler ortaya konabilir. Bunlar;

- İtfaiye çalışanlarının mesleki gelişimlerinin arttırılmasına yönelik gerekli düzenlemeler/çalışmalar yapılabilir.
- İtfaiye mesleğinin belediyelerin hizmet sınıfından ayrılarak meslek sınıfına alınması için kanuni düzenlemeler yapılabilir.
- İtfaiye çalışanların ekonomik, sosyal ve statüsel imkanlarının arttırılmasının hem performanslarının artmasında hem de saygın bir meslek olması yolunda ilerleme sağlamak amacıyla gerekli çalışmalar yapılabilir.

Bütün alan araştırmalarında olduğu gibi bu araştırmanın da bazı kısıtları bulunmaktadır. Bu çalışmanın temel kısıtlayıcısı, alan araştırmasının Malatya Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı ile sınırlı tutulmuş

olmasıdır. Dolayısıyla, yapılacak olan değerlendirmeler sadece Malatya ölçeğinde geçerlidir. Bu araştırma sonuçları, diğer sektörler örneğinde gerçekleştirilecek çalışmalar için yol gösterici bulgular sunabilir. Bu bulguların diğer sektörlerde geçerli olup olmadığı, söz konusu sektörlerde yapılacak çalışmalar sonucunda ulaşılan bulgularla karşılaştırılması neticesinde görülebilir. Farklı sektörlerde yapılacak olan araştırmalar çalışanların meslek algılamalarının ne yönde geliştiğini ortaya koyacak ve yöneticilere önemli aktarımlar sağlayacaktır.

Gelecekte bu tür çalışmaların farklı meslek gruplarında, farklı kültürlerde ve farklı gelişmişlik düzeyine sahip olan ülkelerde ele alınarak yapılmasında fayda bulunmaktadır. Ayrıca meslek algısı dışındaki çalışan performansını ve psikolojik iyi oluşu etkileyen diğer öncüller araştırma konusu olarak ele alınabilir.

KAYNAKÇA

Acat, B., Balbağ, M. Z., Demir, B., Görgülü, A., (2005). Fen Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Tezsiz Yüksek Lisans Programına Devam Eden Öğrencilerin Öğretmenlik Meslek Algıları. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, *17*, 27-35.

Akalın, Ö., (2006). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Mesleki Algıları İle Geleceğe Yönelik Umut Düzeylerinin Karşılaştırılması *(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.

Akçay, V. H., (2017). Örgütlerde İş Rolü Algıları, Sinizm ve Algılanan Performans Arasındaki İlişki. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, *13*(5), 476-486.

Arnold, K. A., Turner, N., Barling, J., Kelloway, E. K. & McKee, M. C., (2007).

Transformational Leadership and Psychological Well-Being: The Mediating Role of Meaningful Work. *Journal of Occupational Health Psychology*, *12*(3), 193.

Bogler, R., (1999). Reassessing the Behavior of Principals as a Multiple-Factor in Teachers' Job Satisfaction. Paper presented at the Annual Meeting of the American. *Educational Research Association*. April 19-23, Montreal, Quebec, Canada.

Brough, P., (2005). A Comparative Investigation of the Predictors of Work-Related

Psychological Well-Being Within Police, Fire and Ambulance Workers. *New Zealand Journal of Psychology*, *34*(2), 127.

Campbell, J. P., (1999). *The Definition and Measurement of Performance in the New Age,* 399-428. İçerisinde: *The Changing Nature of Performance: Implications for Staffing, Motivation, and Development,* Ed. Daniel R. Ilgen ve Elaine D. Pulakos, Jossey-Bass, San Francisco.

Chen, Y. S., Chen, M. C., Chou, F. H. C., Sun, F. C., Chen, P. C., Tsai, K. Y. & Chao, S. S., (2007). The Relationship between Quality of Life and Posttraumatic Stress Disorder or Major Depression for Firefighters in Kaohsiung, Taiwan. *Quality of Life Research*, *16*(8), 1289-1297.

Clark, E. T., (1967). Influence of Sex and Social Class on Occupational Preference andPerception. *The Personnel and Guidance Journal*, *45*(5), 440-444.

Cole, K., Daly A. and Mak A., (2009). "Good For the Soul: The Relationship Between Work,Wellbeing and Psychological Capital". *The Journal of Socio-Economics*, 38, 464-474.

Çöl, G., (2008). Algılanan Güçlendirmenin İşgören Performansı Üzerine Etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, *9*(1), 35-46.

Daniels, K. & Guppy, A., (1994). Occupational Stress, Social Support, Job Control and Psychological Well-Being. *Human Relations*, *47*(12), 1523-1544.

Diener, E., Wirtz, D., Biswas-Diener, R., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D. W. & Oishi, S., (2009). New Measures of Well-Being. In *Assessing Well-Being* (247-266). Springer, Dordrecht.

Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D. W., Oishi, S. & Biswas-Diener, R.,(2010). New Well-Being Measures: Short Scales to Assess Flourishing and Positive and Negative Feelings. *Social Indicators Research*, *97*(2), 143-156.

Dinçer, B., Yılmaz, S., (2015). İlköğretim Matematik Öğretmen Adaylarının Mesleğe Karşı Algı ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, *4*(2).

Eke, B., (1987). Bir Sosyal Sınıfı Belirleyicisi Olarak Meslek Faktörü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, *43*(377-401).

Forgeard, M. J. C., Jayawickreme, E., Kern, M., Seligman, M. E. P., (2011). Doing the Right Thing: Measuring Wellbeing for Public Policy. *International Journal of Wellbeing*, 1, 79-106.

George, L. K., (1978). The Impact of Personality and Social Status Factors upon Levels of Activity and Psychological Well-Being. *Journal of Gerontology*, *33*(6), 840-847.

Gök, G., (2006). Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde Görev Yapan İtfaiye Çalışanlarının İş Tutumları ile İş Doyumlarının Analizi. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (MSG)*, *7*(25).

Grant, A. M., (2008). The Significance of Task Significance: Job Performance Effects, Relational Mechanisms and Boundary Conditions. *Journal of Applied Psychology*, *93*(1), 108.

Grzywacz, J. G., (2000). Work-Family Spillover and Health During Midlife: is Managing Conflict Everything?. *American Journal of Health Promotion*, *14*(4), 236-243.

Halıcı, A., Delil, Y., (2003). Büro Yönetimi Öğrencilerinin Mesleki Algılamalarına Yönelik Bir Uygulama. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*, 22-37.

Helvacı, M. A., (2002). Performans Yönetimi Sürecinde Performans Değerlemenin Önemi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 35 (1), 155-169.

Hmieleski, K. M. and Carr J. C., (2007). "The Relationship between Entrepreneur Psychological Capital and Well-Being". W. D. Bygrave, vd. (Eds.), Frontiers of Entrepreneurship Research. Babson Park, MA: Babson College.

Karaman N. (2008). Öğretmenlerin Mesleklerini Algılama Biçimleri ve Gelecekten Beklentileri Nelerdir? *(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Dönem Projesi)*. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Keleş, N., (2017). The Relationship between Meaningful Work and Psychological Well- Being. *The Journal of Happiness & Well-Being,* 2017, 5(1), 154-167.

Kirkman, B. L., Rosen, B., (1999). Beyond Self-Management: Antecedents and Consequences of Team Empowerment. *Academy of Management Journal*, *42*(1), 58-74.

Kuşluvan, S., Kuşluvan, Z., (2000). Perceptions and Attitudes of Undergraduate Tourism Students Towards Working in the Tourism Industry in Turkey. *Tourism Management*, 21: 251-269.

Landen, S. M., Wang, C. C. D., (2010). Adult Attachment, Work Cohesion, Coping, and Psychological Well-Being of Firefighters. *Counselling Psychology Quarterly*, *23*(2), 143-162.

Laschinger, H. K. S., Borgogni, L., Consiglio, C., Read, E., (2015). The Effects of Authentic

Leadership, Six Areas of Worklife, and Occupational Coping SelfEfficacy on New Graduate Nurses" Burnout and Mental Health: A CrossSectional Study", *International Journal of Nursing Studies*, 52, ss.1080-1089.

Macit, M., (2007). Büyüyünce Ne Olmak İstersin? (Bir Kimlik Belirleme Sorusu OlarakİŞ/Meslek Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım). *EKEV Akademi Dergisi*,30: 35-50.

Nielsen, K., Randall, R., Yarker, J., Brenner, S. O., (2008). The Effects of Transformational

Leadership on Followers' Perceived Work Characteristics and Psychological Well-Being: A longitudinal Study. *Work & Stress*, *22*(1), 16-32.

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H., (1978). Psychometric Theory McGraw-Hill New York, Google Scholar.

Özen, Y., (2010). Kişisel Sorumluluk Bağlamında Öznel ve Psikolojik İyi Oluş (Sosyal

Psikolojik Bir Değerlendirme). *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, *4*, 46- 58.

Reeb, M., (1979). Occupational Perception and School Stream in Relation to Job Classifications, Preferences and Prestige for 17 Year Old Girls and Boys. *Journal of Occupational Psychology*, *52*(2), 113-127.

Rice, C. D., Glaros, A. G., Shouman, R., Hlavacek, M., (1999). Career Choice and Occupational Perception in Accelerated Option and Traditional Dental Students. *Journal of Dental Education*, *63*(4), 354-58.

Ryff, C. D., (1989). Happiness is Everything, or is it? Explorations on the Meaning of Psychological Well-Being. *Journal of Personality and Social Psychology*, *57*(6), 1069.

Ryff, C. D., Magee, W. J., Kling, K. C., Wing, E. H., (1999). Forging Macro-Micro Linkages in the Study of Psychological Well-Being. In C. D. Ryff, V. W. Marshall (Eds.), The Self and Society in Aging Processes (pp. 247–278). New York: Springer.

Schmitt, N., Cortina, J. M., Ingerick & Wiechmann, D., (2003). *Personnel Selection and Employee Performance,* 77-105. In: *Handbook of Psychology Volume 12 Industrial and Organizational Psychology,* Ed. Borman, Walter C., Daniel R. Ilgen, Richard J. Klimoski, John Wiley and Sons, New Jersey 2003.

Siess, T. F., Rogers, T. B., (1974). Roe's Classification and the Multidimensional Nature of Occupational Perception. *Journal of Vocational Behavior*, *4*(3), 403-415.

Sigler, T. H., Pearson, C. M., (2000). Creating an Empowering Culture: Examining the Relationship between Organizational Culture and Perceptions of Empowerment. *Journal of Quality Management*, *5*(1), 27-52.

Şimşek, M. Ş., Özgener, Ş., İlhan, İ., (2017). Turizm Sektöründe Kadın Girişimciler ve Yöneticiler Açısından Otantik Liderliğin Sosyal Tembellik Üzerindeki Etkileri: Yaşam Tatmininin Düzenleyici Rolü. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, *14*(3), 88-109.

Şişman, M. ve Acat, M. B., (2003). Öğretmenlik Uygulaması Çalışmalarının Öğretmenlik Mesleğinin Algılanmasındaki Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *13(1)*, 235-250.

Telef, B. B., (2013). Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PİOO): Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, *28* (3), 374-384.

Telef, B. B., Uzman, E., Ergün, E., (2013). Öğretmen Adaylarında Psikolojik İyi Oluş ve Değerler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, *8*(12).

Topuz, C., (2013). Üniversite Öğrencilerinde Özgeciliğin Öznel İyi Oluş ve Psikolojik İyi Oluş ile İlişkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ural, A., Kılıç, İ., (2005). Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi, Detay Yayıncılık: Ankara.

Üredi, L., (2006). İlköğretim I. ve II. Kademe Öğretmenlerinin Öğretim Stili Göre Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Algılarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi.* İstanbul. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Üredi, L., Üredi, I., (2007). Sınıf Öğretmenlerinin Tercih Ettikleri Öğretim Stillerinin Yordayıcısı Olarak Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*(2).

Yılmaz, A., Tanrıverdi, H., (2017). Aşçıların Meslek Uyumu ve Meslek Algısı Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *7*(2), 621-639.

Yılmaz, T. F., Şen, T. H. ve Demirkaya, F., (2014). Hemşirelerin ve Ebelerin Mesleklerini Algılama Biçimleri ve Gelecekten Beklentileri. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi,* 1(3): 130-139.

Zafer, M., (2016). İtfaiye Çalışanlarında Psikolojik Dayanıklılık ve Kendini Sabotaj Düzeylerinin İncelenmesi: İstanbul İtfaiyesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.

ÖĞRETMENLERİN SINIF İÇİ İLETİŞİM TARZLARI: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Neslin İHTİYAROĞLU

Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kırıkkale / Türkiye

Öz: İletişim, tüm bireylerin kişisel ve mesleki yaşamlarını etkili bir biçimde sürdürmesinde hayati bir öneme sahiptir. İletişim olmaksızın bireylerin bireysel ve mesleki hedeflerini gerçekleştirmesi mümkün değildir. Öğretmenlik mesleğinde de iletişim becerileri, öğrencilerin üst düzey kazanım elde etmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Öğretmenlerin sadece davranışları ile bile öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenmeleri üzerinde etkili olduğu göz önüne alındığında, öğretmenlerin etkili iletişim becerilerine sahip olmasının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu nedenle bu araştırma, öğretmenlerin sınıf ortamında öğrencilerle kurduğu iletişim tarzlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma deseninde tasarlanmıştır. Araştırmada gerekli veriler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme sorularının hazırlanmasında araştırma konusuna yönelik uluslararası ve ulusal alanyazın incelenmiştir. Alanyazın incelemesinin ardından hazırlanan sorulara ilişkin üç alan uzmanının ve üç öğretmenin görüşü alınmıştır ve bu görüşler doğrultusunda hazırlanan sorular yeniden düzenlenmiştir. Uygun örnekleme yöntemi ile seçilen ve Ankara ilindeki resmi ortaöğretim okullarında görev yapan 40 öğretmen, araştırmanın katılımcı grubunu oluşturmaktadır. Görüşme sonucu elde edilen veriler, içerik analizinden geçirilmiştir. İçerik analizi sonuçları incelendiğinde öğretmenlerin çoğunun sınıf içinde demokratik davranışlar sergileyerek iletişim kurduğu ancak bazı öğretmenlerin ise otokratik davranışlar sergileyerek iletişim kurduğu saptanmıştır. Araştırmada serbest bırakıcı öğretmen davranışlarının sınıf içinde sergilendiğine yönelik bir bulguya rastlanmamıştır. Araştırma sonunda, öğretmenlerin sınıf içindeki otokratik davranışlarını azaltmaya yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İletişim Tarzları, Otokratik Öğretmen Davranışları, Serbest Bırakıcı Öğretmen Davranışları, Demokratik Öğretmen Davranışları, Sınıf Ortamı, Öğretmen

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

İletişim, bireylerin hem kişisel hem de mesleki yaşamlarını etkili bir biçimde sürdürmelerinde büyük bir öneme sahiptir. Birey, kişisel yaşamında toplumun bir üyesi olarak sosyal çevre ile bağlantı kurmak için kendini ifade etmeye ve bireysel amaçlarını gerçekleştirmeye ihtiyaç duyar. Mesleki yaşamda ise en önemli amaç, örgütün hedeflenen çıktılara en üst düzeyde ulaşması sağlamaktadır. Bu nedenle bireylerin etkili iletişim becerileri ile donanımlı olmaları, hem kişisel hem de mesleki hedeflerine ulaşma sürecinde hayati bir rol onar.

İletişim, bireysel düzeyde ya da grup düzeyinde bilgi, düşünce ve davranış paylaşımı oluşturmak için ortaya konan çabalar (Güven, 2013: 2), bilgiyi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci (Erdoğan, 2000: 61); düşüncü paylaşma süreci (Cüceloğlu, 2006: 78); duyguların ve düşüncelerin hem ortak hem de farklı mekân

ve zamanlarda paylaşımı (Zıllıoğlu, 1993: 7) ve katılımcıların bilgi-sembol üretmesi sonucu oluşan iletileri anlamaya ve yorumlamaya çalıştıkları bir süreç (Dökmen, 2000: 321); kısaca düşünce ve duyguların karşılıklı olarak değiştirilme süreci (Paksoy & Acar,1996: 2-3) olarak tanımlanabilir.

Öğretme ortamında iletişim ise düşüncelerin, duyguların ve enformasyonun öğretmen ve öğrenci arasında karşılıklı paylaşım süreci ve eğitimi ileri düzeylere taşıyan bir araçtır. Eğitimin iletişimle ileri taşınması öğretmenin öğrenciyi motive etmesi, bilgilendirmesi, öğrenciye rehberlik etmesi ve öğrenciyi cesaretlendirmesi, öğrenciyle ilişki kurması ve öğrencinin ihtiyaçlarını karşılaması sayesinde gerçekleşir (Charles & Senter, 2002: 199). Ayrıca, öğretmenlerin iletişim tarzları da öğretmen ve öğrenci arasında olumlu bir ilişki kurulmasına katkı sağlayan öğretmen davranışları arasında yer almaktadır (Simonds & Cooper, 2011: 26).

İletişim tarzları, genel olarak on bir farklı kategoride sınıflandırılabilir. Konuşmacı, sınırları net bir biçimde belirgin, tartışma eğilimli, rahat, baskın, etkileyici, dikkatli, neşeli veya sıcak bir tarz kullanarak sesi ve davranışları ile mesajını alıcıya iletebilir (Simonds & Cooper, 2011: 36). Ayrıca pek çok araştırmacının iletişim tarzları ölçeği geliştirirken temel aldığı Norton (1983: 41) iletişim tarzlarını dikkatli, etki oluşturan, rahat, baskın olmayan, sıcak ya da kesin olarak altı kategoride incelemiştir. Dikkatli iletişim tarzında bireyler, konuşmacının cümlelerini aynen tekrarlama, özenli bir biçimde dinleme ve konuşmacıya da dinlendiği izlenimini verme ve dikkatli bir iletişimci olma eğilimdedir. Etkili oluşturan iletişim tarzına sahip bireyler, söyledikleriyle ve söyleme biçimleri ile diğer bireyler üzerinde etki bırakır ve genellikle bu bireyler tarafından net bir biçimde hatırlanır. Rahat iletişim tarzında, bireylerin konuşmaları sinirli bir tavırdan oldukça uzaktır ve yaşanan olumsuz bir olay bu kişilerin konuşma tarzlarına asla yansımaz. Baskı altında bile bu bireyler oldukça rahat bir konuşma biçimini benimserler. Baskın olmayan iletişim tarzında ise bireyler, birçok sosyal durumda genellikle sık biçimde konuşmayı tercih etmezler. Diğer bireylerle birlikte olduklarında sorumluluk almaktan kaçınan bir tavır sergilerler. Sosyal durumlarda üstesinden gelmeleri gereken bir durumla karşılaştıklarında bunu başarabilecek güce sahip değillerdir. Sıcak iletişim tarzını benimseyen bireyler, diğer bireyleri takdir eden ifadeleri sıklıkla kullanırlar. İletişim sürecinde diğer bireyleri cesaretlendirici bir tavır sergiler ve diğer bireylerin katkılarını sözel olarak ifade eder. Kesin iletişim tarzında ise bireyler, oldukça net ve kesin ifadeler kullanma eğilimdedir. İletişim kurarken kesinlikle haklı olma duygusu ön plandadır. Karşı taraftan söylediklerini kanıtlamalarını isterler ve bu isteklerine ısrarcıdırlar.

Eğitim-öğretim sürecinde ise öğretmenlerin iletişim kurarken kullandığı tarzlar farklı araştırmacı tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Baumrind (1966) geliştirdiği modelde yetişkinlerin çocuklarla iletişim kurarken kullandığı kontrol mekanizmalarını eğitime uyarlamış ve öğrenci-öğretmen arasındaki ilişkiyi üç farklı model kullanarak ortaya koymuştur. Bunlar, yüksek sıcaklık ve düşük kontrol ile nitelendirilen izin verici model, düşük sıcaklık yüksek kontrolle nitelendirilen otoriter model; yüksek sıcaklık ve yüksek kontrol ile nitelendirilen demokratik modeldir. Dreikurs (1968) de geliştirdiği sosyal disiplin modelinde iletişim kurarken öğretmenlerin otokratik, demokratik ve serbest bırakıcı olmak üzere üç tip davranış sergilediğini belirtmiştir. Otokratik davranış sergileyen öğretmenler, sınıf ortamında karar verici konumundadır, bütün gücü elinde tutar ve öğrencilere mesafelidir. Öğretmenlerin bu tür davranışları ise sınıf ortamında korku ve itaate dayalı bir iklim oluşmasına neden olur (Akt. İhtiyaroğlu, 2018a: 74-75). Otokratik öğretmen davranışları, kaynağını McGregor'ın X Kura-

mından alır ve bu kuram, insanın özünde tembel olduğunu, sorumluluktan kaçtığını ve çalışmayı sevmediğini vurgular (Vecchio, 1995: 183). Serbest bırakıcı davranış sergileyen öğretmenler, sınıf içinde öğrencilere ve eğitim-öğretim süreçlerine karşı ilgisizdir. Sınıf ortamında uyuması gereken herhangi bir kural olmadığından öğrenci her istediğin yapabileceğini düşünür. Öğretmenin öğrencilere yönelik talepleri oldukça sınırlıdır. Düzensizliğin hâkim olduğu bu sınıflarda kaosa dayalı bir iklim mevcuttur. Demokratik davranışları benimseyen öğretmenler, sınıf ortamında öğrenciyi bir birey olarak dikkate alır, kararlara öğrenci katılımını vurgular, biz yaklaşımını benimser ve öğrenciyi teşvik etmeye ve cesaretlendirmeye yönelik davranışlar sergiler. Öğretmenlerin bu tür davranışları ise sınıf ortamında güven ve paylaşıma dayalı bir iklimin oluşumunu destekler (Akt. İhtiyaroğlu, 2018a: 74-75). Demokratik öğretmen davranışları, kaynağını McGregor'ın Y Kuramından alır. Bu kuram, insanın özünde çalışkan olduğunu, sorumluluk almayı sevdiğini ve kendini kontrol edebilecek bir güce sahip olduğunu vurgular (Vecchio, 1995: 183). Bu araştırmada öğretmenlerin iletişim tarzları otokratik, serbest bırakıcı ve demokratik davranışlar çerçevesinde incelenmiştir.

Öğretmen davranışları, öğrencilerin gelişim açısından oldukça önemlidir. Sezer (2018) yaptığı araştırmada öğretmenlerin olumsuz tutum ve davranışlarının öğrencilerin öğrenmemelerine, okuldan ve dersten uzaklaşmalarına, korku kaygı gibi olumsuz duygular yaşamalarına neden olduğunu; olumlu davranışların ise öğrencilere rol model olduğunu ve öğrencilerin sevgi, saygı, hoşgörü gibi olumlu duyguları daha yoğun hissetmelerini sağladığını ortaya koymuştur. Geçer ve Deryakulu (2004) ise yaptığı araştırmada öğretmenlerin öğrencilerle kurduğu yakınlığın öğrencilerin akademik başarılarıyla ilişkili olduğunu bununla birlikte bu yakınlığın öğrencilerin tutumlarını ve güdülenme düzeylerini yordadığını saptamıştır. Tüm bu araştırmalar ışığında, öğretmenlerin sadece davranışları ile bile öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenmeleri üzerindeki etkisi (Gorham & Christophel, 1990) göz önüne alındığında, öğretmenlerin sınıf içindeki davranışlarının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu nedenle, bu araştırma öğretmenlerin sınıf içi iletişim tarzlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Öğretmenlerin sınıf içi iletişim tarzlarının ortaya konulması ile de öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal gelişimlerine katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin sınıf içi iletişim tarzlarını incelmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için şu soruya cevap aranmıştır:

Öğretmenler, öğrencileriyle sınıf içinde hangi tarzları kullanarak iletişim kurar?

KAPSAM

Araştırmanın kapsamını 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında Ankara ilindeki ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Nastasi (2015) derinlemesine yapılan görüşmelerde en az 30 kişi ile görüşülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu nedenle araştırmada kolay ulaşılabilir durum örneklemesinden yararlanılarak seçilen 40 öğretmen araştırmanın çalışma grubunda yer almaktadır.

YÖNTEM

Araştırma, nitel araştırma deseninde tasarlanmıştır. Araştırmada gerekli veriler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme sorularının hazırlanmasında araştırma konusuna yönelik uluslararası ve ulusal alanyazın incelenmiştir. Alanyazın incelemesinin ardından hazırlanan sorulara ilişkin üç alan uzmanının ve üç öğretmenin görüşü alınmıştır ve bu görüşler doğrultusunda hazırlanan sorular yeniden düzenlenmiştir. Düzenlenme sonucunda görüşmede şu sorular kullanılarak veriler toplanmıştır:

1) Sınıf ortamında öğrencilerinizle ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?

2) Bir öğretmen olarak öğrencilerinizin hangi davranışları sizi mutlu eder?

3) Öğrencileriniz sınıf ortamında istenmeyen bir davranış sergilediğinde nasıl davranırsınız?

Görüşme sürecinde verilerin kaybolmasını önlemek için, katılımcıların da izni alınarak, görüşmeler ses kayıt cihazınıza kaydedilmiştir. Görüşme sonucu elde edilen veriler, içerik analizinden geçirilmiştir. İçerik analizi, verilerin kodlanması, temaların bulunması, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması ve bulguların yorumlanması (Yıldırım & Şimşek, 2008: 227-240) şeklinde sıralanan aşamalardan oluşmaktadır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma sorularına paralel olarak öğretmenlerin iletişim tarzları otokratik, serbest bırakıcı ve demokratik öğretmen davranışları kapsamında incelenmiş ve elde edilen bulgular, tablolar halinde sunulmuştur. Tablo 1'de "Sınıf ortamında öğrencilerinizle ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?" sorusuna yönelik bulgular ve bu bulgulara yönelik örnek cümleler verilmiştir:

Tablo 1. Öğretmenlerin Öğrencilerle Sınıf İçi İlişki Düzeyini Gösteren İçerik Analizi Sonuçları

Öğretmen Davranışları	n	%	Örnek Cümle
Otokratik Öğretmen Davranışları	8	20	"Sınıf ortamında düzeni bozmadıkları sürece ders hakkındaki her türlü paylaşımlarına izin veririm." "Öğretmen-öğrenci ilişkisinin dışına çıkmadan genellikle ders içi sınırlı ilişki" "Öğrencilerimden konu anlatırken beni dikkatle dinlemelerini ve söz alarak konuşmalarını isterim." "Öğrenciler, ben konuşurken dinlemeli ve başka şeylerle ilgilenmemelidir; konu ile ilgili soru-cevap yöntemini daha çok kullanırım." "Saygısızlığa tahammül edemem ve olumsuz davranışları eleştiririm." "Öncelikle onların öğrenci kendimin de öğretmen olduğunu belirtirim." "Tatlı sert bir iletişimimiz vardır. Disiplinsiz davranışlara fırsat vermem."

Serbest Bırakıcı Öğretmen Davranışları	-	-	
Demokratik Öğretmen Davranışları	32	80	"Konuşarak, diyalog kurarak öğrencilerle her türlü olayı konuşabilirim." "Öğrencilerimin tam bir arkadaşı, babası, sırdaşı, açıkçası her şeyiyim." "Öğrencilerin rahat olduğu bir sınıf ortamı sağlıyorum." "Onları anlamaya çaba gösteririm. Farklı durumlarla ilgili fikirlerin almaya çalışırım." "Göz temasını ve beden dilini etkili kullanırım." "Öğrencilere değer verip onlarla konuşurum." "Öğrenci katılımı çok önemli, öğrenci konuyu anlatabilir, sorular sorabilir ders dışı aktüel konular konuşulabilir." "Öğrencilerime güncel film, müzik ve olaylardan örnekler vererek onları anladığıma dair ortam hazırlarım." "Öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurarak iletişimi sağlamaya çalışırım." "Onların bir birey olduğunu farkında ve bilincinde olarak düşüncelerine ve yaşlarından dolayı ortaya çıkan davranışlara saygılı." "Öğrencilerin de hemen hemen her konuda fikir beyan edebildiği, bazı kararların ortaklaşa alındığı bir ilişki yapımız var." "Her birini kendi evlatlarımda ayırmamama çalışırım. Hepsine ayrı ayrı zaman ayırıp severim." "Öğrencilerime öncelikle rahat bir öğrenme ortamı sağlarım. Derslerimde bir hata avcısı olmaktan uzak durarak öğrencilerime yüksek motivasyon sağlarım."
TOPLAM	40	100	

Tablo 1 incelendiğinde öğretmenlerin öğrencilerle daha çok demokratik öğretmen davranışlarını (n:32; %80) kullanarak ilişki kurduğu görülmektedir. Bununla birlikte bazı öğretmenler sınıf içinde otokratik öğretmen davranışlarını (n:8; %20) kullanarak ilişki kurmayı tercih etmektedir. Buna karşın öğrencileriyle ilişki kurarken öğretmenler tarafından serbest bırakıcı davranışların sergilenmediği de tespit edilmiştir. Tablo 2'de "Bir öğretmen olarak öğrencilerinizin hangi davranışları sizi mutlu eder?" sorusuna yönelik bulgular ve bu bulgulara yönelik örnek cümleler verilmiştir:

Tablo 2. Öğretmenleri Mutlu Eden Öğrenci Davranışlarına Yönelik İçerik Analizi Sonuçları

Öğretmen Davranışları	n	%	Örnek Cümle
Otokratik Öğretmen Davranışları	9	23	"Öğrenci bana saygı gösterdiğinde" "Öğrencilerin bana bakarak dersi dinlemesi" "Öğrencilerin vermeye çalıştığım eğitici-öğretici konuları anlayıp uygulaması" "Dersi öğrenmek isteyen başarmak isteyen saygılı öğrenciler" "Derslerimin dinlenmesi, günlük hayatta verdiğim bilgileri kullanıyor olmaları" "Anlattığım dersin anlaşılmış olması" "Öğrencilerimin ders içi ve ders dışı her türlü başarısı"
Serbest Bırakıcı Öğretmen Davranışları	-	-	
Demokratik Öğretmen Davranışları	31	77	"Öğrencilerin sevgisini hissettiğimde" "Öğrenciler derse olan ilgili ve istekli olduğunda" "Öğrencilerim iyi niyetli davranışlar sergilediğinde" "Öğrencilerimin ders sürecinde mutlu olması ve öğretmekten zevk almaları" "Öğrencilerimin davranışları olumlu yönde değiştiğinde" "Öğrencilerimin akademik başarısı ne olursa olsun iyi bir insan olmaları" "Öğrencilerimin kişiliklerinde olumlu özellikler gözlemlediğimde"
TOPLAM	40	100	

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenleri mutlu eden öğrenci davranışlarının daha yoğun bir biçimde demokratik öğretmen davranışları ile ilişkili olduğu görülmektedir (n:31; %77). Bununla birlikte bazı öğretmenlerin öğrencilerden beklediği davranışlar, otokratik öğretmen davranışlarıyla örtüşmektedir (n:9; %23). Ancak katılımcı gruptaki öğretmenlerin hiçbiri serbest bırakıcı öğretmen davranışlarıyla ilişkilendirilebilecek bir davranışı öğrencilerinden beklememektedir. Tablo 3'te "Öğrencileriniz sınıf ortamında istenmeyen bir davranış sergilediğinde nasıl davranırsınız?" sorusuna yönelik bulgular ve bu bulgulara yönelik örnek cümleler verilmiştir:

Tablo 3. İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Öğretmenlerin Verdiği Tepkileri Gösteren İçerik Analizi Sonuçları

Öğretmen Davranışları	n	%	Örnek Cümle
Otokratik Öğretmen Davranışları	8	20	"Sözle uyarırım." "Önce uyarı yapılır. Öğrenci bu hareketi kasıtlı yapıyorsa cezai işlem başlatılır." "Uyarı, mahrum etme, ceza" "Ciddi bir durumla karşılaşırsam disipline veririm." "Öncelikle sert bir tepki gösterdikten sonra kendimi dinletirim."
Serbest Bırakıcı Öğretmen Davranışları	-	-	
Demokratik Öğretmen Davranışları	32	80	"Birebir konuşarak sorunun kaynağını araştırıp düzeltmeye çalışırım." "Öncelikle onu anlamaya çalışarak ve hatasından ders çıkarmasını sağlayarak yaklaşırım." "Öğrencilerle konuşup durumun farkında olmalarını sağlamaya çalışırım." "Öncelikle bu olumsuz durumun nedenlerini öğrenciye sorar ona göre bir yol izlerim." "Yapılan davranışın olumsuz sonuçlar doğuracağını öğrenciye hissettirerek onu kırmadan uyarırım." "Ani tepki vermeden zaman verip kendilerinin hatalarını anlayıp gelmelerini beklerim. Benimle ilgili yanlış bir durum varsa da burada benim hatalı olduğumu onlara belirtmekten çekinmem." "Önce öğrenciyle konuşarak nedenini öğrenmeye çalışırım. Rehberlik servisine yönlendiririm ve aile ile konuşurum." "Güzellikle tavsiyelerde bulunur, yaptıklarının yanlışlığını somut örneklerle anlatmaya çalışırım." "İletişim her zaman çözüme götürür. Davranışlardaki olumsuzluğun sebebini öğrenmeye çalışırım."

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin öğrencilerin sergilediği istenmeyen davranışlarla karşılaştıklarında çoğunlukla öğrencilerle demokratik öğretmen davranışlarını kullanarak iletişim kurduğu saptanmıştır (n:32; %80). Ancak bazı öğretmenler istenmeyen davranışlarda bulunan öğrencilere yönelik otoriter öğretmen davranışları sergileyerek iletişim kurmaktadır (n:8; %20). Öğretmenlerin hiçbiri istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik serbest bırakıcı öğretmen davranışları sergilememektedir.

SONUÇ

Öğretmenlerin sınıf içi iletişim tarzlarının incelendiği bu araştırmada, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun demokratik öğretmen davranışlarını içeren iletişim tarzını kullandığı saptanmıştır. Buna göre araştırmanın katılımcı grubunu oluşturan çoğu öğretmenin, baskının değil öğrencilerin özgürlüklerinin ön planda olduğu bir sınıf ortamı oluşturduğu ve bilgili, mutlu, ilgili, güvenilir, insancıl, sevgi duyan, saygı gören ve gösteren, hoşgörülü, anlayışlı ve yansız davranışlar sergilediği söylenebilir. Öğretmen davranışlarının öğrenciler üzerindeki etkisi dikkate alındığında, bu öğretmenlerin sınıflarındaki öğrencilerin akademik açıdan daha başarılı ve bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenmelerinin daha kalıcı olduğu da söylenebilir. Yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde, Tuncel ve Balcı (2015) tarafından yapılan çalışmanın bulguları, bu araştırmanın sonuçlarıyla tutarlı bir biçimde öğretmenlerin büyük bir kısmının demokratik olarak nitelendirilecek öğretmen davranışları sergilediğini ortaya koymuştur. Öğretmenlerin sınıf yönetimi profillerini inceleyen araştırmalarda da takdir edilen sınıf yönetimi profili, demokratik öğretmen davranışları ile benzer özellik göstermektedir. Öğretmenlerin takdir edilen sınıf yönetimi profillerine demokratik öğretmen davranışları açısından bakıldığında yapılan araştırmalar (Ekici, 2004; İhtiyaroğlu, 2018b; Yılmaz, 2011) öğretmenlerin en sık takdir edilen sınıf yönetimi profilini kullandığını ortaya koymuştur. Bu araştırmaların sonuçları, bu çalışmanın sonucuyla örtüşmektedir.

Bu araştırmanın diğer bir sonucu, bazı öğretmenlerin otokratik öğretmen davranışları kullanarak öğrencilerle iletişim kurduğu yönündedir. Bu sonuç ışığında, bazı öğretmenlerin sınıfın hâkimi olarak sınıfta baskı iklimi oluşturduğu, ödül ve cezaya dayalı bir sistem kurduğu, kuralların ön planda olduğu ve öğrencilerin otorite sayılan öğretmen karşında boyun eğmesi gerektiğinin düşünüldüğü (Baloğlu, 2001:89) söylenebilir. Bu durumda otokratik öğretmen davranışları, öğrencilerin bir otoriteye bağımlı olma duygusu geliştirmesine neden olarak davranışlarının sorumluluğunu almaları önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu nedenle demokratik öğretmen davranışları sergileyen öğretmenlerin öğrencileriyle kıyaslandığında, bu öğrencilerin akademik başarılarının ve kalıcı öğrenme düzeylerinin yüksek olması beklenemez. Kurt, Ekinci, Aksu ve Aktaş (2013) yaptıkları araştırmada öğretmenlerin takdir edilen sınıf yönetimi profilinden sonra en sık otoriter sınıf yönetimi profilini kullandığını saptamışlardır. Bu araştırma, bu çalışmanın otoriter öğretmen davranışlarına yönelik bulgusunu doğrulamaktadır. Bazı öğretmenlerin otokratik davranış sergilemesinden hareketle, bu öğretmenlere öğretmen davranışlarının öğrenciler üzerindeki etkisine yönelik farkındalık eğitimi verilebilir ve öğretmenlerin otokratik davranış sergilemelerinin altında yatan nedenlere yönelik araştırmalara yapılabilir. Böylece öğretmenlerin otokratik davranışlarının demokratik davranışlarla yer değiştirmesi sağlanabilir.

Ayrıca, bu çalışmada araştırmaya katılan öğretmenlerin sınıf içi iletişimlerinde serbest bırakıcı öğretmen davranışları sergilemediğini ortaya konulmuştur. Serbest bırakıcı öğretmen davranışlarında öğretmenin izleyici bir

rol üstlendiği ve öğrencilerin istediklerini yapmak konusunda serbest olduğu düşünüldüğünde, katılımcı öğretmenlerin aktif olarak öğrenme-öğretme sürecinde yer aldığı ve öğrencilerden talep ve beklentilerinin olduğu söylenebilir. Bu nedenle sınıflarda kaos ortamının oluşmasının önüne geçilmiş olur.

KAYNAKÇA

Baloğlu, N., (2001). *Etkili sınıf yönetimi.* Ankara: Baran Ofset.

Charles, C. M., & Senter, G. W., (2002). *Elementary classroom management* (3rd ed.). Boston: Allyn & Bacon.

Cüceloğlu, D., (2006). İnsan ve davranışları. Ankara: Remzi Kitapevi.

Dökmen, Ü., (2000). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Ekici, G., (2004). İlköğretim I. kademe öğretmenlerinin sınıf yönetimi profillerinin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim, 131*, 50–60.

Erdoğan, İ., (2000). *Okul yönetimi ve öğretim liderliği*. İstanbul: Sistem Yayıncılık

Geçer, A. & Deryakulu, D., (2004). Öğretmen yakınlığının öğrencilerin başarıları, tutumları ve güdülenme düzeyleri üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 40*(1), 518-543.

Gorham, J., & Christophel, D. M., (1990). The relationship of teachers' use of humor in the classroom to immediacy and student learning. *Communication Education, 39*(1), 46-62. doi: 10.1080/ 03634529009378786

Güven, B., (2013). İletişim kavramı ve iletişim sürecinin temel öğeleri. B. Güven (Ed.), *Etkili iletişim*. (ss.1-20). Ankara: Pegem Akademi.

İhtiyaroğlu, N., (2018a). İletişim ve etkileşim. A. Ottekin Demirbolat (Ed*.), Sınıf yönetimi* (ss. 39-91). Ankara: Pegem Akademi.

İhtiyaroğlu, N., (2018b). Analyzing the relationship between happiness, teachers' level of satisfaction with life and classroom management profiles. *Universal Journal of Educational Research, 6*(10), 2227 - 2237. doi:10.13189/ujer.2018.061021

Kurt, H., Ekici, G., Aksu, Ö., & Aktaş, M., (2013). Öğretmen adaylarının kişilik tipleriyle sınıf yönetimi profilleri arasındaki ilişkisinin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2*(2), 189-198.

Nastasi, B., (2015). *Study notes: Qualitative research: sampling and sample size considerations.* Retrieved from http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:qN6-

Norton, R., (1983). *Communicator style*: Theory, applications, and measures. Beverly Hills, CA: Sage Google Scholar.

Paksoy, M., & Acar A. C., (1996). *Örgütsel iletişim.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Sezer, Ş. (2018). Öğretmenlerin sınıf yönetimi tutumlarının öğrencilerin gelişimi üzerindeki etkileri: fenomenolojik bir çözümleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33*(2), 534-549. doi: 10.16986/HUJE.2017031319

Simonds, C. J., & Cooper, P. J., (2011). *Communication for the classroom teacher* (9th ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Tuncel, G. & Balcı, A., (2015). Demokratik toplumlarda öğretmen nitelikleri ve öğrencilere yansımaları. *Marmara Coğrafya Dergisi. 31*, 82-97.

Vecchio, R.P., (1995). *Organisational behaviour* (3rd ed.). Orlando: Harcourt Brace.

Yıldırım, A., & Şimşek, H., (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri,* (6.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, K., (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin sınıf yönetimi tarzları ile demokratik değerlere ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi, 9*(21), 147-

Zıllıoğlu, M., (1993). *İletişim nedir?* İstanbul: Cem Yayınevi.

URMU DUT'UN (*Morus rubra* L.) BİYOLOJİK AKTİVİTE POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ ve *Stenotrophomonas maltophilia* ÜZERİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Selçuk KÖK[1], Mehmet ÖZASLAN[1] , İbrahim Halil KILIÇ[1], Mustafa KÖROĞLU[1], Bekir Sıddık KURT[1], Sami Serhat TONUS[1]

[1]Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Gaziantep / Türkiye

Öz: Ülkemizin farklı iklim ve ekolojik koşullara sahip olması, floranın çok sayıda bitki türü ve çeşitliliği içermesi ve bundan dolayı da ülkemizde tıbbi amaçlı tüketilen bir çok bitki türü bulunmaktadır. Bu bitkilerin birçoğunun antimikrobiyal etkileri olduğu gerek yurt dışında, gerek ülkemizde yapılan çalışmalarda bildirilmiştir. Doğada tabii olarak yetişen bazı bitki ekstrelerinin ve uçucu yağlarının bakterilere olduğu kadar, mantarlara karşı da antifungal aktivite gösterdiği yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Günümüzde artık bazı meyve ve sebzelerin içerdiği antioksidan maddelerin kanser, kalp ve damar hastalıklarına karşı koruyucu etkisinin vurgulanmasıyla beraber, tüketiciler antioksidan maddelerce zengin ürünleri tercih etmeye başlamışlardır; dolayısı ile ürünlerin antioksidan kapasiteleri onların kalite kriterleri arasına girmiştir. Bunun yanı sıra antioksidan oranı yüksek sebze ve meyvelerin biyolojik aktivitesinin belirlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Güneşden gelen ışınlar Dünya'ya atmosferde bulunan koruyucu tabakadan geçerek ulaşır. Fakat Stratosfer tabakasında meydana gelen tahribat nedeniyle güneş ışınlarından gelen UV'nin canlılara pek çok zararının olduğu bilim insanları tarafından kabul edilmiştir. UV ışınları insan sağlığı açısından, cilt kanseri gibi ciddi hastalıklara sebep olduğu belirtilmiştir. Bitkilerin bu ışınlara karşı verdiği doğal mücadelenin araştırılması da büyük önem teşkil etmektedir. Halk arasında tüketimi çok olan özellikle son yıllarda bilimsel olarakta faydalarına vurgu yapılan Urmu dut (*Morus rubra* L.) biyolojik aktivitesinin araştırılması açısından oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra son zamanlarda hastane enfeksiyon etkeni olarak izole edilen çoğu antibiyotiğe dirençli olan ***Stenotrophomonas maltophilia üzerine*** Urmu dut (*Morus rubra* L.) meyve özütlerinin etkileri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Morus Rubra L., Antimikrobiyal, Oksidan, Antioksidan, DNA Koruyucu Etki, Stenotrophomonas Maltophilia

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmalar insan besin tüketiminde meyve ve sebzelerin kansere yakalanma riski arasındaki ters ilişkiyi ortaya çıkarmıştır (Kaur ve Kapoor 2002). Bu sebeple meyve ve sebzelerin fitokimyasal içeriğinin çıkarılması ve antioksidan potansiyellerinin belirlenmesi bazı özel kanser türlerindeki tıbbi çalışmalara ışık tutması açısından önem teşkil etmektedir. Bu fitokimyasallardan en önemlileri; antosiyanin ve karotenoidler gibi doğal pigmentler, elajik asit, quercetin gibi fenolik maddeler, minareler, A, E ve C gibi vitaminler olarak sayılabilmektedir (Özgen ve Scheeren 2006).

Antosiyanin miktarı yüksek olan ahududu, böğürtlen, dut, nar, çilek, vişne, kiraz, erik, üzüm gibi koyu kırmızı ve mor renkteki meyve ve sebzelerin çeşitli kanser, damar ve kalp rahatsızlıkları gibi erken ölümlere sebebiyet veren olan hastalıkların ortaya çıkmasını durdurmada etkili olduğu yapılan araştırmalarla kanıtlanmaya çalışılmıştır. Antioksidanlar gıdaların içerisinde doğal olarak bulunabileceği gibi, gıdalarda kimyasal reaksiyonların sonucunda da ortaya çıkabilmekte veya doğal kaynaklardan özütlenerek gıdalara katılabilmektedirler (Özgen ve Scheerens 2006).

Ülkemizde ve dünyada son zamanlarda fenolik bileşikler ve içerisinde bulunan antosiyanin içerikleri nedeniyle üzümsü meyvelerin üretim ve tüketiminde önemli bir artış meydana gelmiştir. Polifenoller; kuvvetli antioksidanlar olarak bilinir ve bu grup içerisinde antosiyaninler önemli bir kısmı oluşturur (Elmacı ve Altuğ 2002).

Meyvelerde kırmızı, mor-siyah ve mavi rengin oluşumunu sağlayan pigmentler olarak bilinen antosiyaninlerin, yapılan laboratuvar çalışmaları sonucunda, değişik türlerdeki kanser tümörlerinin tedavisinde etkili olduğu saptanmıştır. Yapılan bir çalışmada kanserojen azoxymethane (AOM) ile temas ettirilen deney hayvanlarında siyah ahududu tozu ile beslenen farelerin %80 oranında daha az kanser hücresi oluşturduğunu saptamıştır (Özgen ve Scheerens 2006).

AMAÇ

Meyvecilik kültürü çok eskilere dayanan ülkemiz, dutun anavatanlarından ve doğal yayılış alanlarından olmasına karşın, bu genetik potansiyel yeterince değerlendirilememiştir. Ülkemizin doğal florasında yer alan gerek bitkisinden gerekse meyvesinden çeşitli şekillerde yararlandığımız dut üzerinde yapılmış çalışma sayısı çok azdır ve yapılan araştırmaların çoğu da, ipekböceği beslenmesi bakımından, yaprak özellikleri üzerinedir. Günümüzde önemi gün geçtikçe daha da artan karadut suyu üzerinde yapılan çalışma sayısı diğer meyve türlerine göre çok az olmakla beraber son yıllardaki yapılan araştırmalarda karadutun insan sağlığı üzerinde oldukça faydalı olduğu ve özellikle fenolik maddelerce zengin olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın birinci aşamasında Urmu dut (*Morus rubra* L.) meyve özütlerinin su, metanol, hekzan, diklorometan solventlerinde özütleri çıkarılmıştır ve daha sonra çalışmanın diğer aşamalarına geçilmiştir. Bundan sonraki aşamada özütlerin biyolojik aktivitesi ve antimikrobiyal aktivitesinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

KAPSAM

Morus rubra L. meyve özütlerinin biyolojik aktivitesinin belirlenmesi amacıyla DNA koruyucu etki potansiyelinin ölçülmesi, Total antioksidan ve oksidan oranlarının belirlenmesi bunların yanında antimikrobiyal açıdan etkilerinin incelenmesi ve çıkan sonuçların değerlendirilerek sonuçların analiz edilmesi çalışma basamaklarını oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Çalışmada kullanılacak olan *Morus rubra* L**.** (Urmu dut)*,* kuru şekilde hazır olarak satın alınmıştır. Satın alınan materyal distile su ile yıkanarak güneş almayan bir mekanda kurutulmaya bırakılmıştır. *Morus rubra* L**.** (Urmu dut) bitki özütünün eldesi için Soxhlet ekstraksiyon cihazı kullanıldı. Kurutulması sağlanan bitkiler, öğütücü

ile toz haline getirildi. Özüt çıkarma işlemi için çözücü ile birlikte basınç uygulandı. Özüt çıkarma işleminde kullanılan çözücüler su, metanol, hekzan ve diklormetan olarak belirlenerek özütleme işlemi bu solventler ile gerçekleştirildi. *Morus rubra* L**.** (Urmu dut) özütlerinin, antimikrobiyal aktivitelerinin değerlendirilmesi için *Stenotrophomonas maltophilia* bakterisi kullanılmıştır. *Stenotrophomonas maltophilia* suşları Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Laboratuvarı öğretim üyesi Prof. Dr. Yasemin ZER'den temin edilmiştir. antimikrobiyal belirlenebilmesi için Disk difüzyon yöntemi kullanılmıştır. Antimikrobiyal aktivite tayini amacıyla disk difüzyon testi European Committee on Antimicrobial Susceptibility Testing (EUCAST) kriterleri göz önüne alınarak uygulanmıştır. Zahter özütlerinin DNA'yı UV ve oksidatif stress etkilerinden koruma

potansiyellerinin belirlenmesi için pBR322 plazmid DNA'si (vivantis) kullanıldı. Plazmid DNA'sı, özütlerin varlığında H_2O_2 ve UV uygulanarak hasara uğratıldı. Daha sonra Russo vd., 2000, tarafından bulunan metot kapsamınca % 1.5'lik agaroz jel üzerinde yürütülme işlemi yapılarak daha sonra jel görüntüleme cihazında görüntüleme yapıldı. Total antioksidan ve oksidan oranlarının belirlenmesi için Rel Assay Diagnostic, Tas Assay Kit, Tos Assay Kit kullanılmıştır.

BULGULAR

Yapılan çalışmalar sonucunda urmudut özütlerindeki antioksidan miktarının iyi seviyelerde olduğu gözlemlenmiştir. DNA koruyucu aktivite sonuçlarında ise meyve özütlerinin DNA koruma üzerine etki potansiyelin bulunduğu görülmektedir. *Stenotrophomonas maltophilia* bakterisi üzerine yapılan antimiktobiyal testleri sonucunda meyve özütlerinin etkili olmadığı saptanmıştır. Alınan tüm sonuçlar değerlendirilmek üzere kayıt altına alınmıştır ve çalışmanının sonraki aşamaları için bir öncül teşkil etmektedir.

SONUÇ

Urmu dut'undan elde edilen özütlerin *Stenotrophomonas maltophilia* bakterisi üzerine herhangi bir etkinliği saptanmamıştır. Piyasada hali hazırda bulunan, UV koruyucu etkisi olduğu düşünülen oxybenzon ve retinil palmitat güneş kremleri, kişisel bakım ürünleri, el ve vücut kremleri içerisinde bulunan aktif bileşenler olarak çok sık olarak kullanılmaktadır (C. A. Downs. Vd.,2015). Fakat son zamanlarda yapılan çalışmalar ve araştırmalar sonucunda kozmetik ürünlerinin vazgeçilmezi haline gelen bu bileşenlerin yan etkilere sahip oldukları bildirilmiştir. Bunun yanı sıra Oxybenzonun genotoksik ve endokrin sistemi negatif yönde etkileyen bir bileşen olduğu rapor edilmiştir(Zachary R. Hopkins, vd., 2017). Bu kadar yan etkiye sahip olan ve yaygın kullanılan bu bileşiklere alternatif yan etkisiz bileşiklerin aranması ve saptanması önem kazanmıştır. Urmu dut'un yüksek antioksidan ve UV koruyucu olduğu saptanmıştır. Çalışmalarımızda elde ettiğimiz sonuçlar yüksek koruyucu potansiyele sahip olması ve kullanılan bitkinin yan etkilerinin olmaması, bu potansiyelin kullanılmasını daha uygun hale getirmektedir. Bu çalışma, değerlendirilen sonuçlar kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda yeni çalışmalar yaparak bu potansiyeli arttırmak için bir temel oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Downs, C.A., et al., (2015). Toxicopathological Effects of the Sunscreen UV Filter, Oxybenzone (Benzophenone-3), on Coral Planulae and Cultured Primary Cells and Its Environmental Contamination in Hawaii and the U.S. Virgin Islands, *Arch Environ Contam Toxicol*, **70**: 265–288.

Elmacı, Y. and Altuğ, T., (2002). "Flavour evaluation of three black mulberry (*Morus rubra*) cultivars using GC/MS, chemical and sensory data", *J. Sci. Food Agric*., 82, 632–635.

Kaur, C. and Kapoor, H.C., (2002). "Anti-oxidantactivity and total phenolic content of some Asian vegetables", *Inter. J. Food Sci. and Tech*., 37, 153-161.

Özgen, M., ve Scheerens, J.C., (2006). "Bazı Kırmızı Ve Siyah Ahududu Çeşitlerinin Antioksidan Kapasitelerinin Modifiye Edilmiş Teac Yöntemi İle Saptanması Ve Antikanser Özelliklerinin Tartışılması", *Iı. Üzümsü Meyveler Sempozyumu*, Tokat.

Zachary R., Hopkins, Sebastian Snowberger, Lee Blaney, (2017). Ozonation of the oxybenzone, octinoxate, and octocrylene UV-filters: Reaction kinetics, absorbance characteristics, and transformationproducts, *Journal of Hazardous Materials*, **338** 23–32.

SPOR BİLİMLERİ ALANINDA OKUYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİYLE SPOR TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Engin EFEK[1], Ömer SİVRİKAYA[1], Reşat SADIK[1]

[1]Düzce Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Düzce / Türkiye

Öz: Araştırmanın amacı, spor bilimleri alanında okuyan üniversite öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeyleri ile spor tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın evrenini Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri oluştururken, örneklemini ise araştırmaya gönüllü olarak katılmış 301 spor bilimleri fakültesi öğrencisi oluşturmuştur. Katılımcıların bazı demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak geliştirilen ve 5 sorudan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Spora yönelik tutumlarını belirlemek için güvenirlik ve geçerlik çalışmaları Şentürk (2015) tarafından yapılmış, 25 sorudan oluşan "Spora Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Katılımcıların ahlâki olgunluk düzeylerini belirlemek için ise Şengün (2008) tarafından geliştirilen ve 66 sorudan oluşan "Ahlaki Olgunluk Ölçeği" kullanılmıştır. Kullanılan bu ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 17 paket programından faydalanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ise frekans ve yüzde değerleri kullanılmıştır. Veri dağılımları Kolmogorov-Smirnova normallik testi ile incelenmiş ve verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bu sebeple araştırma verilerinin analizinde Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların ahlaki olgunluk düzeyleri ve spor tutumları, cinsiyet, bölüm ve branş değişkenlerine göre farklılaşmamakta; sınıf değişkenine göre ise anlamlı bir farklılık göstermektedir. Sonuç olarak, ahlaki olgunluk düzeyi arttıkça spor tutumunun da arttığı, yani pozitif yönlü bir etkinin olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Spor, Tutum, Üniversite

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın amacı, spor bilimleri alanında okuyan üniversite öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeyleri ile spora yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Literatür tarandığında, ahlâk, ahlaki olgunluk, ahlaki gelişim, spora yönelik tutum ve sportmenlik kavramları ile ilgili ulusal ve uluslararası alanda birçok tanım yapılmıştır. Tanımlardan birkaçı şöyledir;

Ahlak kavramını Güngör (2000), doğruyu yanlış olandan ayırt etmek, bu ayrıma göre davranmak, erdemli olarak isimlendirilen davranışlarla onur duygusunu tatmak ve kişinin eylemleri için utanç ya da suçluluk duyabilmek yeteneği olarak tanımlamıştır. Akyol (2002)'a göre ise ahlak, belirli bir toplumun normları, değer yargıları, ilkeleri veya toplum içinde yaşayan bireylerin uymak zorunda oldukları davranış, tutum ve kurallar bütünü olarak tanımlanmıştır. Ahlâki gelişim, kişinin belli türden davranışları doğru veya yanlış olarak tanımlamasını sağlayan ve kişinin kendi davranışlarını bu tanımlama üzerinden yönlendiren ilkeleri kazanma süreci

olarak ifade edilir. Ahlaki gelişim düzeyi ise kişiye, doğru ve yanlışı ayırt edebilme gücü kazandıran ve kişiyi toplumsal davranışlar bakımından giderek daha becerikli hâle getiren olgunlaşma sürecidir (Oğuzkan, 1981; İz, 2009).

Ahlak kavramını spor alanında incelediğimizde, bu kavram sporda sportmenlik olarak isimlendirilebilir. Cremades (2014) sportmenliği, spor alanında ahlâki olarak kabul edilebilen davranış ve tutumlar olarak tanımlamıştır. Genel olarak baktığımızda sportmenlik; ahlaki gelişim, etik eğitimi, karakter eğitimi ve spora katılımın esasını tanımlamak için kullanılmış olan terimlerin hepsi olarak tanımlanmıştır (Stewart, 2014; Karafil, Atay, Ulaş ve Melek, 2017). Spor kavramını belirleyen ilkeler ve özellikler aynı zamanda yaşama biçimini veya ahlakı da belirlemektedir (Erdemli, 2016; Altın ve Özsarı, 2017). Sportmenlik sayılan davranışların ortaya çıkarılmasında kişinin almış olduğu eğitimlerin yanı sıra kültür ve kişilik özelliklerinin de önemli olduğu söylenmektedir. Bu sebeple, kişilerin kültürlerine ve kişilik özelliklerine göre ayrı ayrı eğitimlerin verilmesi sportmenlik olarak tanımlanan davranışların ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacaktır (Koç ve Güllü, 2017; Karafil vd., 2017).

Mahatma Gandhi gibi ahlaki gelişim olarak üst düzeyleri ulaşmış rol-modellerin, ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemindeki bireylerin ahlaki bağlılıklarının incelenerek anlaşılabileceğini öne süren Matsuba ve Walker (2005), aynı zamanda çalışmamızın da önemini ifade etmiş olur. Bu bağlamda, bu konu ile ilgili yapılmış çalışmaların yetersizliği sebebiyle, araştırmamızın önemli ve yol gösterici nitelikte olacağı düşünülmektedir.

AMAÇ

Çalışmanın amacı, spor bilimleri alanında okuyan üniversite öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeyleri ile spora yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

KAPSAM

Araştırmanın evrenini Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri oluştururken, örneklemini ise araştırmaya gönüllü olarak katılmış 105'i kadın ve 196'sı erkek olmak üzere toplam 301 spor bilimleri fakültesi öğrencisi oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmanın modeli için nicel araştırma türlerinden olan tarama modeli seçilmiştir. Çalışmada, öğrencilerin ahlaki gelişim düzeyleri ile spora yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek için, katılımcıların bazı demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından uzman görüşü alarak hazırlanmış ve 5 sorudan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Spora yönelik tutumlarını belirlemek için güvenirlik ve geçerlik çalışmaları Şentürk (2015) tarafından yapılmış 25 sorudan oluşan "Spora Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek 5'li likert tipindedir. Güvenirlikle ilgili yapılan çalışmalarda 0,65 ve üzerindeki katsayıların yeterli olduğu ileri sürülür (Cronbach, 1990; Şentürk, 2015). Dolayısıyla bu ölçeğin alt boyutlarından elde edilmiş güvenirlik katsayılarının yeterli ve yüksek olduğu söylenebilir. Katılımcıların ahlâki olgunluk düzeylerini belirlemek için ise Şengün (2008) tarafından geliştirilen ve 66 sorudan oluşan "Ahlaki Olgunluk

Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek yine 5'li likert tipindedir. Ölçeğin test-yarı test güvenirlik katsayısı 0,89 olarak ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,93 olarak bulunmuştur ve bu da ölçeğin iyi derecede güvenirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 17 paket programından faydalanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans ve yüzde değerleri kullanılmıştır. Veri dağılımları Kolmogorov-Smirnov normallik testi ile incelenmiş ve verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bu sebeple, verilerinin analizinde Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi ise 0,05 olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların Spor Tutumları ve Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki Korelasyon Analizi

		Spor Tutum	Ahlaki Olgunluk
Spor Tutum	Korelasyon	1	,459*
	P		,000
	N	301	301
Ahlaki Olgunluk	Korelasyon	,459*	1
	P	,000	
	n	301	301

Tablo 1'de görüldüğü gibi; araştırma grubunun ahlaki olgunluk düzeyleri ile spor tutumları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=0,459$, $p<0.01$). Buna göre, ahlaki olgunluk düzeyleri arttıkça spor tutumlarının da arttığı söylenebilir.

Katılımcıların Çeşitli Demografik Özellikleri

Katılımcıların %34.9'unun kadın, %65.1'inin erkek; %32.2'sinin 1. Sınıf, %30.2'sinin 2. Sınıf, %21.9'unun 3. Sınıf ve %15.6'sının da 4. Sınıf olduğu görülmektedir. Bölüm ve branş bazlı bulgulara bakıldığında, %36.9'unun antrenörlük eğitimi, %32.2'sinin beden eğitimi ve spor öğretmenliği ve %30.9'unun yöneticilik bölümünde okuduğu; %15.3'ünün mücadele sporları, %29.6'sının voleybol, %11'inin basketbol, %11.3'ünün futbol ve %32.9'unun da bireysel sporlarla ilgilendiği görülmektedir. Katılımcıların spor yaşı değişkeni incelendiğinde ise %3'ünün 0-2, %17.4'ünün 3-5, %32.9'unun 6-8, %26.2'sinin 9-11, 14.3'ünün 12-14 ve %6.3'ünün de 15-17 yıldır spor yaptığı görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Spor Tutum ve Ahlaki Olgunluk Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılığını Gösteren Mann-Whitney U Testi Tablosu

Puan	Cinsiyet	N	Ort.	Z	P
Spor Tutum	Kadın	105	143,00	-1,168	,243
	Erkek	196	155,29		
	Toplam	301			
Ahlaki Olgunluk	Kadın	105	153,27	-,331	,741
	Erkek	196	149,79		
	Toplam	301			

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların spor tutum ve ahlaki olgunluk puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 3. Katılımcıların Spor Tutum ve Ahlaki Olgunluk Puanlarının Sınıflara Göre Farklılığını Gösteren Kruskal-Wallis Testi Tablosu

Puan	Sınıf	N	Ort.	X^2	SD	P
Spor Tutum	1	97	155,28	9,044	3	**,029***
	2	91	133,96			
	3	66	174,53			
	4	47	142,12			
	Toplam	301				
Ahlaki Olgunluk	1	97	147,77	12,484	3	**,006***
	2	91	129,95			
	3	66	163,10			
	4	47	181,44			
	Toplam	301				

Tablo 4'e göre, katılımcıların spor tutum ve ahlaki olgunluk puanlarının sınıflara göre farklılaştığı görülmektedir (p<0,05). Bu farklılık spor tutumlarında 3. Sınıflar, ahlaki olgunluk düzeyinde ise 4. Sınıflar lehinedir.

Tablo 4. Katılımcıların Spor Tutum ve Ahlaki Olgunluk Puanlarının Bölümlere Göre Farklılığını Gösteren Kruskal-Wallis Testi Tablosu

Puan	Bölüm	N	Ort.	X^2	SD	P
Spor Tutum	Antrenörlük	111	163,05	3,789	2	,150
	Öğretmenlik	97	147,93			
	Yöneticilik	93	139,82			
	Toplam	301				
Ahlaki Olgunluk	Antrenörlük	111	165,91	3,789	2	,072
	Öğretmenlik	97	144,37			
	Yöneticilik	93	140,12			
	Toplam	301				

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların spor tutum ve ahlaki olgunluk puanlarının bölümlere göre farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 5. Katılımcıların Spor Tutum ve Ahlaki Olgunluk Puanlarının Branşlara Göre Farklılığını Gösteren Kruskal-Wallis Testi Tablosu

Puan	Branş	N	Ort.	X^2	SD	P
Spor Tutum	Mücadele Sporları	46	150,42	3,681	4	,541
	Voleybol	89	164,16			
	Basketbol	33	142,83			
	Futbol	34	154,29			
	Bireysel Sporlar	99	141,03			
	Toplam	301				
Ahlaki Olgunluk	Mücadele Sporları	46	145,02	3,328	4	,505
	Voleybol	89	149,66			
	Basketbol	33	144,20			
	Futbol	34	176,04			
	Bireysel Sporlar	99	148,65			
	Toplam	301				

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların spor tutum ve ahlaki olgunluk puanlarının branşlara göre farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

SONUÇ

Araştırma grubunun ahlaki olgunluk düzeyleri ile spor tutumları karşılaştırıldığında, ahlaki olgunluk düzeyleri ile spor tutumları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre, ahlaki olgunluk düzeyleri arttıkça spor tutumlarının da arttığı ve ahlaki olarak yüksek olgunluk düzeyine ulaşmış bireylerin, spor tutumu konusunda da bilinçli bir tutum geliştirdiği söylenebilir. Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde ahlaki olgunluk düzeyi ile spor tutumu arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Katılımcıların spor tutum ve ahlaki olgunluk puanlarıyla cinsiyet değişkeni arasında istatistiki olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Değerlendirmeye spora yönelik tutumdan başlayacak olursak, çalışmamızı destekler nitelikte olan Göksel ve ark. (2017)'nın çalışmasında üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutum-

larını cinsiyet ilişkisi açısından değerlendirilmiş ve cinsiyetler arasında herhangi bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Çalışmamıza paralellik gösteren farklı çalışmalar da vardır (Koçak ve ark., (2015), Göksel ve Caz (2016),Yanık ve Çamlıyer (2015)). Tüm bu bulgulardan hareketle, kadın ve erkek öğrencilerin spora yönelik benzer tutumları taşıdığını söyleyebiliriz. Cinsiyet değişkenini ahlaki olgunluk düzeyi üzerinden değerlendirecek olursak, Çekin'in (2013) yapmış olduğu çalışmada cinsiyet, öğretmen adayı olan katılımcıların ahlaki olgunluk düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Ayrıca Aydın (2011), Cesur ve Küyel (2010) ve Jankowski (2002) de yapmış oldukları çalışmalarda benzer bulgulara ulaşmışlardır. Bu bağlamda, spor tutumu ile ahlaki olgunluk düzeyinin, cinsiyet üzerinde bir ilişkisi yoktur diyebiliriz. Fakat bu görüşü desteklemeyen çalışmalar da olduğundan, yaşanan farklılığın çevresel faktörlerden kaynaklandığı söylenebilir.

Katılımcıların spor tutum ve ahlaki olgunluk puanlarının sınıflara göre farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılık spor tutumlarında 3. Sınıflar, ahlaki olgunluk düzeyinde ise 4. Sınıflar lehinedir. Anne-babanın maddi durumu ve eğitim seviyesi, arkadaşları, öğrencinin kendisinin maddi geliri gibi birçok neden bu farklılığa neden olabilir. Değişkenler çoğaltılarak bu durum irdelenirse farklılığın sebeplerine de ulaşılmaya çalışılır.

Katılımcıların spor tutum ve ahlaki olgunluk puanlarının bölümlere göre farklılaşmadığı görülmektedir. Bu bulgu değerlendirilecek olursa, spor tutumlarının ve ahlaki olgunluk düzeylerinin spor bilimleri alanında okuyan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı söylenebilir. Spor bilimleri alanında okuyan öğrencilerin spor tutumu ve ahlaki olgunluk düzeylerinin bu nedenle farklılaşmadığı söylenebilir.

Katılımcıların spor tutum ve ahlaki olgunluk puanlarının branşlara göre farklılaşmadığı görülmektedir. Ölçeklerdeki soru ve cümlelerin branş bazında farklılık oluşturmaması sebebiyle, spor bilimlerinde okuyan öğrencilerin spora karşı ortak bir tutum içinde olunduğu, ahlaki olgunluk düzeyi olarak da branşlar bazında benzer düzeylerde olunduğu söylenebilir. Kısacası, branşlar spora karşı bir tutum geliştirmede ve ahlaki olgunluk düzeyini belirlemede bir etken değildir denilebilir.

Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların ahlaki olgunluk düzeyleri ve spor tutumları, cinsiyet, bölüm ve branş değişkenlerine göre farklılaşmamakta; sınıf değişkenine göre ise anlamlı bir farklılık göstermektedir. Sınıf düzeyinde yaşanan farklılığın sebebi sosyo-ekonomik birçok neden olabilir. Değişkenlerin çoğaltılarak sorunun çözümlenmesi önerilebilir. Sonuç olarak, ahlaki olgunluk düzeyleri arttıkça spor tutumlarının da arttığı ve ahlaki olarak yüksek olgunluk düzeyine ulaşmış bireylerin, spor tutumu konusunda da bilinçli ve olumlu bir tutum geliştirdiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Abad, D., (2010). Sportsmanship. Sport, Ethics and Philosophy, 4(1), 27–41.

Akyol, A.D., (2002). Etik ve Hemşirelik, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 18(1-3), 105-118.

Altın, M., Özsarı, A., (2017). Sporcu Eğitim Merkezlerinde Yatılı Olarak Eğitim Gören Sporcuların Ahlaki Karar Alma Tutumları. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), Haziran, 2017; 3(1): 133-145.

Aydın, Z., (2011). Üniversite Öğrencilerinin Empati Becerileri, Kişilik Özellikleri ve An¬neden Algıladıkları Çocuk Yetiştirme Stilleri ile Ahlaki Muhakeme Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Büyüköztürk, Ş., (2015). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum (Genişletilmiş 21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Can, G., ve Yeşilyaprak B., (Ed.) (2004). Gelişim ve öğrenme psikolojisi. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Cesur, S., Küyel, N., (2010). Ebeveyn Tutumları ve Gençlerin Ahlaki Muhakeme ve Ahla¬ki Yönelimleri Arasındaki İlişkiler. Psikoloji Çalışmaları Dergisi, 29, 91-120.

Cremades, J. G., (2014). Becoming a sport, exercise, and performance psychology professional: A global perspective. Psychology Press.

Cronbach, L. J., (1990). Essentials of psychological testing. (5th Ed.). New York: Harper Collins Publishers, Inc.

Çekin, A., (2013). Öğretmen Adaylarının Ahlaki Olgunluk Düzeyleri. Kastamonu Eğitim Dergisi. 21(3): 1035-1048

Çelik, B., (2017). Üniversite 1. Sınıf Öğrencileri İle Ortaokul 6. Sınıf Öğrencilerinin Ahlak Gelişimlerinin Karşılaştırılması. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Dikmen, F., (2014). Ahlak, değerler ve eğitimi. Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(2): 167-174.

Erdemli, A., (2016). Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi. E yayınları, İstanbul.

Göksel, A.G., Caz, Ç., (2016). Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi; 1(1): 1-10.

Göksel, A.G., Caz, Ç., Yazıcı, Ö., İkizler, H., (2017). Farklı Bölümlerdeki Öğrencilerin Spora Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması. Marmara Üniversitesi Örneği. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 8 (2), 123-134.

Güngör, E. (2000). Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak., Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul.

İlhan, L., (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 16(1): 315-324.

İz, F.B., (2009). Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Kuramına Göre Hemşire Öğrencilerin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Belirlenmesi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, İzmir.

Jankowskı, H., (2002). Moral Reasoning and Its Relationship to Parenting Style, Religious Comminment and Gender. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kean University.

Karafil, A.,Y., Atay, E., Ulaş, M., ve Melek, C., (2017). Spora katılımın beden eğitimi dersi sportmenlik davranışları üzerine etkisinin araştırılması. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 12(2), 1-11.

Kaya, M., (1993). Bazı kişisel değişkenlere göre üniversite öğrencilerinin ahlaki yargıları. Yayınlanmamış doktora tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Koç, Y., & Güllü, M., (2017). Lise öğrencilerinin beden eğitimi dersi sportmenlik davranışlarının bazı değişkenlere göre değerlendirilmesi. Spormetre, 15(1):19-30.

Koçak, F., (2014). Üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutumları: Bir ölçek geliştirme çalışması,Spormetre; 12(1): 59-69.

Koçak, F, Tuncel, S, Tuncel, F., (2015). Spor Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerinin Sporda Sürdürülebilirliğe İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi; 13(1): 29-39.

Matsuba, M. K., & Walker, L. J., (2005). Young adult moral exemplars: The making of self through stories. Journal of Research on Adolescence, 15, 275–297.

Oğuzkan, F., (1981). Eğitim Terimleri Sözlüğü., TDK yayınları, Ankara.

Onur, B., (1995). Gelişim psikolojisi. Ankara: İmge Kitabevi.

Singh, RKC, Devi K.S., (2013). Attitude of higher secondary level student towards games and sports,International Journal of Physical Education, Fitness and Sports; 2(4): 80-85.

Stewart, C.C., (2014). Sportsmanship, gamesmanship, and the implications for coach education. Strategies, 27(3), 3-7.

Şengün, M., (2008). Lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerinin bazı kişisel değişkenler açısından incelenmesi (Doktora tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Şentürk, H. E., (2015). Sportif tutum ölçeği: geliştirilmesi, geçerliliği ve güvenirliği. CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 7(2) 8-18.

Tomik, R., Olex-Zarychta, D., Mynarski, W., (2012). Social values of sport participation and their significance for youth attitudes towards physical education and sport, Studies in Physical Culture and Tourism, 19(2), 99-104.

Türkmen, M., Abdurahimoğlu, Y., Varol, S., Gökdağ, M., (2016). İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin spora yönelik tutumlarının incelenmesi (Bartın Üniversitesi örneği). International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES), 2(1), 48-59.

Varol, R., Varol, S., Türkmen, M., (2017). Bartın Üniversitesi'nde Öğrenim Gören Öğrencilerin Spora Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Aralık, 2017; 3(2): 316-329.

Yanık, M., Çamlıyer, H., (2015). Ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin beden eğitimi ve spora ilişkin tutumları ile okula yabancılaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi, Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi; 1(1): 9-19.

Yıldız, A., Arı, Ç., Yılmaz, B., (2017). Üniversite Öğrencilerinin Spora Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Örneği). Muş Alparslan Üniversitesi Uluslararası Spor Bilimleri Dergisi, 1 (1), 35-45.

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN BATIL İNANÇLARININ DAVRANIŞ VE MOTİVASYONLA İLİŞKİSİ

Merve ÇAVDAROĞLU[1], Nurper ÖZBAR[1], Engin EFEK[1]

[1]Düzce Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Düzce / Türkiye

Öz: Çalışmanın amacı, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin batıl inançlarının ve davranışlarının motivasyonlarıyla ilişkisini incelemektir. Araştırmanın evrenini Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri oluştururken; örneklemini ise araştırmaya gönüllü olarak katılmış 70 kadın ve 132 erkek olmak üzere toplam 202 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların bazı demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanmış kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Batıl inançlarını ve davranışlarını belirlemek için Buhramn ve ark. (1982) tarafından geliştirilen ve Barut (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan "Sporda Batıl İnanç ve Davranış Envanteri" kullanılmıştır. Bununla birlikte, davranış ve motivasyon arasındaki ilişkiyi incelemek için ise Willis (1982) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Tiryaki ve Gödelek (1997) tarafından yapılan "Spora Özgü Başarı Motivasyonu Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada motivasyon toplam puanları ve batıl davranış kullanım sıklıkları, motivasyon toplam puanları ve batıl davranış kullanım sıklıkları arasındaki korelasyonun analiz edilmesinde Spearman korelasyonu, bağımsız iki grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi, bağımsız ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında Kruskall Wallis testi ve iki kategorik değişkenin düzeyleri arasındaki ilişkinin test edilmesinde ki-kare analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak, cinsiyet değişkeninde motivasyon alt boyutu olan güç gösterme güdüsü boyutunda erkek sporcuların kadın sporculara oranla anlamlı farklılık oluştururken spor türü değişkeninde batıl inançlardaki davranışların alt boyutu olan uğurlu sayılan nesneler, takım davranımlar boyutları ve motivasyon ölçeğinin alt boyutları olan güç gösterme güdüsü, başarıya ulaşma güdüsü boyutları arasında istatistiksel açıdan kuvvetli bir anlamlılık olduğu gözlenmiştir. Genel olarak, batıl inançlardaki davranışlar ile motivasyon arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Batıl İnanç, Davranış, Motivasyon

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Bir gün gelecek o günün insanları kendilerince bilinen şeylerin daha önce bilinmiyor olduğuna şaşacaklar" demişti Seneca bundan uzunca yıllar önce.

Bilimsel gelişimin hızla artarak devam etmesi sonucu artık hiçbir şeyin var oluşuna şaşırılmaması ve hemen hemen her şeyin zaman geçtikçe olabilme ihtimalinin günden güne gerçek olması düşünülebilir. Henüz 20. Yüzyılda varsayılan bir gerçeğin artık günümüzce algılanabilmesi ve kabul görmesi imkansız denilen ve şimdiye dek olmasının güçlük sayılan bu inançların artık gerçekliği ve algılanabilmesi daha kolay ve daha

gerçekçi. Bizler bu sayede geçmiş kaynaklara göre bilimin ne denli geliştiğini her şeyin günden güne daha net olduğunu görüyoruz. Bu sayede geçmişte yaşanan korkuların ve tedirginliklerin günümüzce silinip bu korku ve endişelerimizden arınıyoruz. Artık günümüz insanları daha çok şey biliyor. Hurafe dediğimiz ve gerçekliğinden şüphe duyduğumuz her şeyden bir çırpıda sıyrılıp okuduklarımız ve bildiklerimizden kaynaklı artık korkmuyoruz.

Gücünü sadece meraktan alan bilim kısa bir süre içinde Jules Verne'in romanlarını gerçek kıldı (Ayhan & Yarar, 2005). Artık insanoğlu neredeyse hiçbir şeye imkansız gözüyle bakmıyor. "Anlamlandırabilmenin" en önemli özelliğimiz olarak kabul edildiği günden beri insanlık çok büyük bir yol kat etti. Günümüzde akıl kavramının süreçlerini tartışabiliyoruz. Artık insanoğlunun kendini anlayabilmesini ve kendi korkularından nasıl uzaklaşabileceği sorularına yanıt buluyor. Birey sağlıklı bir şekilde kendisini tanıyabiliyor. Bu durum sayesinde dünyamızda var olan geçmişten günümüze artarak değişen ve gelişen bir süreç başlamış ve devam etmektedir. Gelişen süreç içerisinde ilk insan yeryüzüne geldiğinde içerisinde bulunduğu bu durum onu şaşkınlığa uğratmış düşünceleri ve ruhu ufacık bir ışıktan mahrum kalmıştır.

Çevresinde olan bitene anlam veremiyor ve doğal olarak etrafında oluşan seslerden bile korkuyordu. Bu durumdan soyutlanmak için insanoğlu totemlere başvurdu. Yüzyıllarca güneşe, aya, yıldızlara, yosunlara ve daha birçok kendilerine inanç saydıkları sembollere taptı. Onları kendilerini yaratan saydı. Birçok sembolü kutsallaştırdılar. Bunlar oluşurken ortaya birçok inanç çıktı. Bu sayede dinler bölündü ve birden çok din meydana geldi. Bunun yanı sıra tek tanrılı dinlerde oluşmaya ve yer tutmaya başladı. Tek tanrılı dinlerin 3-5 bir tarihi vardır ve bu dinler diğer dinlere göre oldukça yeni sayılır. Bu duruma birçok din adamı karşı çıksa da günümüzde geçmişteki korku ve endişelerin yerini artık batıl inanç adı verilen yeni bir düşünce kabul görmüştür (Ayhan & Yarar, 2005, s. 15).

Batıl inanç çok tartışmalı bir kelime olup tanımlaması da bir o kadar zor bir kavramdır. Batıl inanç kavramını araştıran bilim insanları içinde yorumlaması bir hayli zordur. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre batıl; doğru olmayan, çürük, temelsiz, boş inanç olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, 1992).

Motivasyon ise en genel anlamıyla, organizmayı belli bir nesne veya duruma ulaşma yönünde davranışa sürükleyen itici güç; ruhsal ve fiziksel etkinliği başlatan, sürdüren ve yönlendiren süreç olarak tanımlanır (Gümüş, 2017, s. 7).

AMAÇ

Çalışmanın amacı, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin batıl inançlarının ve davranışlarının motivasyonlarıyla ilişkisini incelemektir.

KAPSAM

Araştırmanın evrenini Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri oluştururken; örneklemini ise araştırmaya gönüllü olarak katılmış 70 kadın ve 132 erkek olmak üzere toplam 202 katılımcı oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Katılımcıların bazı demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanmış kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Batıl inançlarını ve davranışlarını belirlemek için Buhramn ve ark. (1982) tarafından geliştirilen ve Barut (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan "Sporda Batıl İnanç ve Davranış Envanteri" kullanılmıştır. Bununla birlikte, davranış ve motivasyon arasındaki ilişkiyi incelemek için ise Willis (1982) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Tiryaki ve Gödelek (1997) tarafından yapılan "Spora Özgü Başarı Motivasyonu Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada motivasyon toplam puanları ve batıl davranış kullanım sıklıkları, motivasyon toplam puanları ve batıl davranış kullanım sıklıkları arasındaki korelasyonun analiz edilmesinde Spearman korelasyonu, bağımsız iki grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi, bağımsız ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında Kruskall Wallis testi ve iki kategorik değişkenin düzeyleri arasındaki ilişkinin test edilmesinde ki-kare analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin 70'i (%34,7) kız, 132'si (%65,3) erkek olarak bulunmuştur. 76'sı (%37,6) 18-20 yaşında, 118'i (%58,4) 21-25 yaşında, 8'i (%4,0) 25 ve üzeri yaştadır. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin 110'u (%54,5) takım, 92'si (%45,5) bireysel sporlarla ilgilenmektedir. Üniversite öğrencilerinin 68'i (%33,7) futbol, 20'si (%9,9) voleybol, 6'sı (%3,0) basketbol, 28'i (%13,8) Dövüş Sporları, 8'i (%4,0) hentbol, ve 72'si (35,6) diğer branşlarla ilgilendikleri bulunmuştur. Öğrencilerin başarıyı 3'ünün (%1,5) hiç önemli değil, 4'ünün (%2,0) az önemli, 69'unun (%34,2) önemli, 126'sının (%62,4) çok önemli olduğu düşüncesinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin 44'ü (%21,8) 0-5 yıl, 82'si (%40,6) 5-10 yıl, 65'i (%32,2) 10-15 yıl, 11 (%5,4) 15+yıl aktif sporla ilgilendikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 8. Motivasyonun Cinsiyet Değişkeni İle İlişkisi

Motivasyon	Cinsiyet	N	X	SS	P
Motivasyon Ortalama	Kız	70	3,34	,516	,462
	Erkek	132	3,39	,433	
Güç Gösterme Güdüsü	Kız	70	3,12	,585	,021
	Erkek	132	3,29	,436	
Başarıya Ulaşma Güdüsü	Kız	70	3,63	,563	,262
	Erkek	132	3,72	,487	
Başarısızlıktan Kaçma Güdüsü	Kız	70	3,11	,756	,250
	Erkek	132	3,00	,720	

Tablo 8'de görüldüğü gibi motivasyon ölçeğinin motivasyon, başarıya ulaşma güdüsü ve başarısızlıktan kaçma güdüsü alt boyutlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık görülmemiştir. Fakat güç gösterme güdüsü alt boyutunda erkekler lehine anlamlı farklılık görülmüştür.

Tablo 11. Batıl İnançlardaki Davranışların Spor Türü Değişkeni İle İlişkisi

Batıl İnanç ve Davranışlar	Spor Türü	N	X	SS	P
Davranış ve Ortalama	Takım	110	1,79	,179	,365
	Bireysel	92	1,81	,160	
Batıl İnanç Ortalama	Takım	110	1,98	,702	,046*
	Bireysel	92	1,78	,656	
Giyim ve Görünüş	Takım	110	1,64	,659	,026*
	Bireysel	92	1,56	,837	
Uğurlu Sayılan Nesneler	Takım	110	1,76	,880	,001*
	Bireysel	92	1,43	,740	
Oyun karşılaşma Öncesi	Takım	110	1,76	,221	,709
	Bireysel	92	1,78	,196	
Oyun Karşılaşma Sırasında	Takım	110	1,79	,334	,025*
	Bireysel	92	1,89	,225	
Takım Davranımlar	Takım	110	1,77	,879	,001*
	Bireysel	92	1,41	,761	
Dua Etme	Takım	110	3,03	1,15	,356
	Bireysel	92	3,22	,915	

Tablo 11'de görüldüğü gibi, batıl inançlar ve davranışlar ölçeğinin davranış, oyun karşılaşma öncesi ve dua etme alt boyutlarında spor türü açısından anlamlı farklılık görülmemiştir. Fakat batıl inanç, giyim ve görünüş, uğurlu sayılan nesneler, oyun karşılaşma sırasında ve takım davranımlar alt boyutlarında ise spor türü açısından anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılık takım sporları yapanlar lehinedir.

Tablo 12. Motivasyonun Spor Türü Değişkeni İle İlişkisi

Motivasyon	Spor Türü	N	X	SS	P
Motivasyon Ortalama	Takım Bireysel	110 92	3,48 3,24	,364 ,530	,000*
Güç Gösterme Güdüsü	Takım Bireysel	110 92	3,35 3,09	,420 ,547	,000*
Başarıya Ulaşma Güdüsü	Takım Bireysel	110 92	3,80 3,56	,416 ,589	,001*
Başarısızlıktan Kaçma Güdüsü	Takım Bireysel	110 92	3,15 2,90	,687 ,767	,021*

Tablo 12 incelendiğinde, motivasyon ölçeği alt boyutlarından olan motivasyon, güç gösterme güdüsü, başarıya ulaşma güdüsü ve başarısızlıktan kaçma güdüsü boyutlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Anlamlı farklılıklar takım sporlarıyla uğraşanlar lehinedir.

Tablo 14. Motivasyonun Branşlar Değişkeni İle İlişkisi

Motivasyon	Branşlar	N	X	SS	P
Motivasyon Ortalama	Futbol	68	3,52	,340	,011*
	Voleybol	20	3,44	,230	
	Basketbol	8	3,40	,285	
	Dövüş Sporları	28	3,33	,481	
	Hentbol	8	3,15	1,00	
	Diğer Branşlar	72	3,25	497	
Güç Gösterme Güdüsü	Futbol	68	3,36	,407	,013*
	Voleybol	20	3,40	,387	
	Basketbol	8	3,09	,522	
	Dövüş Sporları	28	3,16	,557	
	Hentbol	8	3,21	,989	
	Diğer Branşlar	72	3,11	,480	
Başarıya Ulaşma Güdüsü	Futbol	68	3,84	,387	,015*
	Voleybol	20	3,81	,325	
	Basketbol	8	3,63	,168	
	Dövüş Sporları	28	3,67	,441	
	Hentbol	8	3,25	1,07	
	Diğer Branşlar	72	3,57	,573	
Başarısızlıktan Kaçma Güdüsü	Futbol	68	3,20	,644	,242
	Voleybol	20	2,92	,571	
	Basketbol	8	3,36	,827	
	Dövüş Sporları	28	3,00	,754	
	Hentbol	8	2,93	1,11	
	Diğer Branşlar	72	2,91	,773	

Tablo 14 incelendiğinde, motivasyon ölçeğinin güç gösterme güdüsü ve başarısızlıktan kaçma güdüsü alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken motivasyon ve başarıya ulaşma güdüsü alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılık futbol branşı lehinedir.

Tablo 16. Motivasyonun Sportif Başarı Değişkeni İle İlişkisi

Motivasyon	Sportif Başarı	N	X	SS	P
Motivasyon Ortalama	Hiç Önemli Değil	3	3,52	,327	,014*
	Az önemli	4	3,11	,145	
	Önemli	69	3,24	,520	
	Çok Önemli	126	3,45	,420	
Güç Gösterme Güdüsü	Hiç Önemli Değil	3	3,08	,300	,156
	Az önemli	4	3,59	,506	
	Önemli	69	3,14	,559	
	Çok Önemli	126	3,28	,460	
Başarıya Ulaşma Güdüsü	Hiç Önemli Değil	3	4,01	,701	**,006***
	Az önemli	4	3,33	,344	
	Önemli	69	3,53	,574	
	Çok Önemli	126	3,78	,455	
Başarısızlıktan Kaçma Güdüsü	Hiç Önemli Değil	3	3,24	,344	,075*
	Az önemli	4	2,45	,508	
	Önemli	69	2,90	,774	
	Çok Önemli	126	3,12	,708	

Tablo 16'da, motivasyon ölçeğinin alt boyutlarından olan güç gösterme güdüsü ve başarısızlıktan kaçma güdüsü alt boyutlarında anlamlı bir farklılık yoktur. Motivasyon ve başarıya ulaşma güdüsü alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık vardır. Farklılık sportif başarıyı hiç önemli görmeyenler lehinedir.

Tablo 19. Batıl İnançlardaki Davranışların Motivasyonla Olan İlişkisi

Davranış ve Motivasyon	N	X	SS	P
Davranış Ortalama	202	1,80	,171	,000*
Motivasyon Ortalama	202	3,37	,463	

Tablo 19'da batıl inançlardaki davranışların motivasyonla olan ilişkisi incelenmiş ve davranış ve motivasyon puanlarında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Batıl inançlar davranış ve motivasyon üzerinde etkili olmaktadır.

SONUÇ

Motivasyon ölçeğinin motivasyon ortalama, başarıya ulaşma güdüsü ve başarısızlıktan kaçma güdüsü alt boyutlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık görülmemiştir. Fakat güç gösterme güdüsü alt boyutunda erkekler lehine anlamlı farklılık görülmüştür. Erkek cinsiyetine sahip katılımcıların toplumdaki rol ve davranış biçimlerinin bu farklılığa neden olduğu söylenebilir. Işık, Ağbuda ve Elçi (2015), Ergür (2002) ve Aktaş ve ark. (2006)'nın çalışmaları da araştırmamıza benzer sonuçlar göstermektedir. Erkekler müsabakalarının çokluğu, popülerliği ve erkeklerin kadınlara oranla spora daha erken başlamaları buna sebep olarak gösterilmiş.

Batıl inançlar ve davranışlar ölçeğinin davranış ve ortalama, oyun karşılaşma öncesi ve dua etme alt boyutlarında spor türü açısından anlamlı farklılık görülmemiştir. Fakat batıl inanç ortalama, giyim ve görünüş, uğurlu sayılan nesneler, oyun karşılaşma sırasında ve takım davranımlar alt boyutlarında ise spor türü açısından anlamlı bir farklılık vardır. Bu farklılık takım sporları yapanlar lehinedir. Bunun da kendisini bir grup veya takım içinde daha rahat hisseden ve davranan bireylerden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca takım sporları yapanların bireysel spor yapanlara oranla saha içinde daha pasif kalmaları ve dolayısıyla maç temposunu daha düşük yaşamaları sebebiyle farklı davranışlar geliştirebilmeleri daha kolay olabilir diye yorumlayabiliriz. Barut (2008)'un çalışması da araştırmamıza paralellik göstermektedir.

Motivasyon ölçeği spor türü açısından değerlendirildiğinde, ölçeğin alt boyutlarından olan motivasyon ortalaması, güç gösterme güdüsü, başarıya ulaşma güdüsü ve başarısızlıktan kaçma güdüsü boyutlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Anlamlı farklılıklar takım sporlarıyla uğraşanlar lehinedir. Yine Barut (2008)'un çalışması araştırmamıza benzerdir.

Batıl inançlar ölçeği branşlar değişkeni açısından değerlendirildiğinde, oyun karşılaşma sırasında, takım davranımlar ve dua etme alt boyutlarında anlamlı bir farklılık yoktur. Fakat davranış ve ortalama, batıl inanç ve ortalama, giyim görünüş, uğurlu sayılan nesneler ve oyun karşılaşma öncesi alt boyutlarında branş değişkeni açısından anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Farklılık davranış ve ortalama alt boyutunda basketbol, batıl inanç ortalamada, giyim görünüşte, uğurlu sayılan nesnelerde futbol, oyun karşılaşma öncesi alt boyutunda ise diğer branşlar lehinedir. Barut (2008) ve Barut (2016)'un yaptığı iki çalışmada da farklılık basketbolcular lehinedir. Branşlar arasındaki bu farklılıklar branşların maç öncesi, sırası ve sonrasındaki yarışma , atmosfer ve sosyokültürel ritüellerinin farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir.

Motivasyon ölçeğinin güç gösterme güdüsü ve başarısızlıktan kaçma güdüsü alt boyutlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken başarıya ulaşma güdüsü alt boyutunda ise anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılık futbol branşı lehinedir. Futbol branşına olan ilginin yüksek olması ve ekonomik beklentiler bu farklılığa neden olmuş olabilir. Batıl inançlar ölçeğinin uğurlu sayılan nesneler, oyun karşılaşma sırasında ve takım davranımlar alt boyutlarında sportif başarı değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmezken; giyim ve görünüş ve oyun karşılaşma öncesi alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Farklılık davranış alt boyutunda başarıyı önemli görmeyenler, giyim ve görünüş alt boyutunda başarıyı hiç önemli görmeyenler ve oyun karşılaşma öncesi alt boyutunda ise başarıyı az önemli görenler lehine bulunmuştur. Motivasyon ölçeğinin alt boyutlarından olan güç gösterme güdüsü ve başarısızlıktan kaçma güdüsü alt bo-

yutlarında anlamlı bir farklılık yoktur. Motivasyon ve başarıya ulaşma güdüsü alt boyutlarında ise anlamlı bir farklılık vardır. Farklılık sportif başarıyı hiç önemli görmeyenler lehinedir. Değişkenler genel olarak değerlendirilirse, başarı beklentisinin düşük olduğu durumlarda kişilerin daha az stres yaşadıkları, dolayısıyla daha iyi motive oldukları söylenebilir. Barut (2008) da çalışmasında sportif başarı açısından batıl davranışların etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Motivasyon ölçeğinin alt boyutlarından olan motivasyon ortalama, güç gösterme güdüsü ve başarısızlıktan kaçma güdüsü aktif spor yapma yılı değişkenine göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Başarıya ulaşma güdüsü alt boyutunda ise 5-10 yıldır aktif spor yapanlar lehine anlamlılık göstermiştir. Bu yıl aralığı spora alışma düzeyinin geçildiği ve başarıya aç olunan bir dönem olarak değerlendirilebilir. Kusan (2004), Fanton (2000), Duman (2002), Aslan (2002) ve Türkmen (2005) de sonucumuza benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

Batıl inançlardaki davranışların motivasyonla olan ilişkisi incelenmiş ve davranış ve motivasyon ortalama puanlarında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Sonuç olarak, batıl inanç faktörünün sporcuların davranışlarını etkilediği ve motivasyonlarına da etkisinin olduğu analiz sonuçlarında anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Aslan, A., (2000). Türkiye Profesyonel 1., 2., 3. Ligi ve Amatör Takımların Başarı Motivasyonu Farklılıkları ve Sportif Tecrübe Dağılımları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Aslan, M., (2004). Kişilerin Batıl İnanç Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Değerler Eğitimi Dergisi , 7-34.

Ayhan, İ., & Yarar, F., (2005). Batıl İnançların Psikolojisi. Pivolka , 4 (17), 1-19.

Ayhan, İ., & Yarar, F., (2005). Batıl İnançların Psikolojisi. Pivolka , 4 (17), 1-19.

Ayten, A., & Köse, A., (2009). Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz. Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi , 46-70.

Ayten, A., & Köse, A., (2009). Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz. Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi , 46-70.

Ayten, A., & Köse, A., (2009). Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz. Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi , 46-70.

Barut, A. İ., (2016). Sporda Batıl Davranış Kullanım Sıklıklarının İncelenmesi. Journal of Human Sciences , 9.

Barut, A. İ., (2016). Sporda Batıl Davranış Kullanım Sıklıklarının İncelenmesi. Journal of Human Sciences, 9.

Duman, S., (2002). „‟Türkiye 1.Liglerinde Mücadele Eden Futbol, Hentbol ve Voleybol Takımlarının (Bayan ve Erkek) Başarı Motivasyonu Farklılıkları ve Sportif Tecrübe Dağılımlarının Başarı Motivasyonlarına Etkisi‘‘‘‘, Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Ens.

Gümüş, E., (2017). Egzersizde Motivasyonel Düzenlemelerin ve Sosyal Fizik Kaygı Düzeyinin Yaşam Klitesi Bağlamında İncelenmesi. 1-70.

Işık, U., Ağbuda, B., & Elçi, G., (2015). Aktif Spor Yapan Üniversite Öğrencilerinde Sporda Batıl İnanç Eğilimi ile Sürekli Kaygı Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi , 31-39.

Kılınç, M., Ulucan, H., Kaya, K., & Türkçapar, Ü., (2012). Takım Sporu Yapanların Motivasyon Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi .

Kılınç, M., Ulucan, H., Kaya, K., & Türkçapar, Ü., (2012). Takım Sporu Yapanların Motivasyon Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi .

Kusan, O., (2014). Güreş, Boks,Taekwondo Branşındaki Elit Düzeydeki Sporcuların Başarı Motivasyonunun Çeşitli Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi. 1-86.

Kusan, O., (2014). Güreş, Boks,Taekwondo Branşındaki Elit Düzeydeki Sporcuların Başarı Motivasyonunun Çeşitli Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi. 1-86.

Kusan, O., (2014). Güreş, Boks,Taekwondo Branşındaki Elit Düzeydeki Sporcuların Başarı Motivasyonunun Çeşitli Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi. 1-86.

Tatlılıoğlu, D., 2000. Türkmen ırımları (halk inançları). Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 4(1): 1-15.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. (1992). Ankara.

Türkmen, M., (2005). Profesyonel Erkek Futbolcular ile Amatör Erkek Futbolcuların Başarı Motivasyon Düzeylerinin Karşılaştırılması (İzmir -Manisa Örneği, Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa.

Vyse, S., (1997). Bdicving İn Mngki The Peyvhology Qf Superstition. Believing in Magic

Wang, Y.J., Hernanadez, M.D., Minor, M.S. ve Wei, J., 2012. Superstitious beliefs in consumer evaluation of brand logos: Implications for corporate branding strategy. European Journal of Marketing. 46(5): 712-732

ÖĞRETMEN AKADEMİLERİ'NİN MÜZİK ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ DURUMLARINA ETKİSİ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

Tuba GÜRBÜZ

İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, Malatya / Türkiye

Öz: İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğünün koordinatörlüğünde İstanbul Üniversitesi, İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ile yapılan protokoller kapsamında "İstanbul Öğretmen Akademileri" adıyla bir çalışma başlatmıştır. "İstanbul Öğretmen Akademileri"; Sanat Akademisi, Müzik Akademisi, Bilim Akademisi (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk-İslam Düşüncesi ve Bilimi Enstitüsü, Bilim Olimpiyatları Enstitüsü), Lisan Akademisi, Edebiyat Akademisi, Aktör Öğretmen Akademisi adıyla 6 akademiden oluşmaktadır. Bu çalışmada İstanbul ilinde görev yapan ve Öğretmen Akademileri'ne katılmış olan öğretmenlerden 78 müzik öğretmenine nitel araştırma yöntemlerinden biri olan bir anket uygulanmıştır. Anket uygulanan öğretmenlerin 57'si kadın 21'i erkek öğretmen ve yaş ortalaması 25-30 arasındadır ve ankete katılan müzik öğretmenlerinden "Müzik Akademisi" ni seçen 20 öğretmen olup diğer öğretmenler farklı akademileri tercih etmişlerdir. Bu çalışma ile "Öğretmen Akademileri" eğitimlerinin bu akademilere katılan müzik öğretmenlerinin mesleki durumlarına etkisi incelenmiştir. Çalışmanın kuramsal kısmında kaynak taraması yapılarak konu ile ilgili araştırmanın kuramsal temeli zenginleştirilmiştir. Öğretmenlerin akademi tercihinde bulunurken önceliklerinin neler olduğu, müzik akademilerini tercih etmelerindeki etkenlerin tespiti, akademilerin mesleki gelişimlerine olumlu etkilerinin olup olmadığı, yaş, cinsiyet ya da meslekteki görev süresi gibi değişkenlerin ne derece rol aldığı gibi pek çok durum tespit edilip incelenmiş ve bu bağlamda elde edilen veriler ile sonuçlar ortaya çıkarılıp bu sonuçlar ile çeşitli çözüm ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen Akademileri, Müzik Öğretmeni, İstanbul, Müzik, Eğitim

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Eğitim olgusunun birbirleriyle devamlı etkileşimde bulunan üç temel öğesi bulunmaktadır. Bu üç temel öğe öğrenci, öğretmen ve program olarak adlandırılmaktadır. Bir eğitim sisteminin etkililiği ve verimliliği bu üç öğenin belirli bir hedefe doğru bir uyum içerisinde ilerlemesine bağlıdır. Bu öğelerin herhangi birinde meydana gelebilecek bir bozukluk, zayıflık, verimsizlik veya yanlış işleyiş bütün bir sistemin verimliliğini düşürecektir. Bu öğelerden herhangi birinin diğerinden daha önemli olduğu söylenemez. Ancak bunlardan öğretmen öğesi dikkatli bir ilgiyi gerektirmektedir. Çünkü eğitim sisteminin girdisi olan öğrenci üzerinde öğretmen yetiştiren kurumlar olarak eğitim fakültelerinin bir denetim gücü yoktur. Program öğesi ise, ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenmektedir. Eğitim sistemimizin etkili bir biçimde işleyişini sağlamakta üzerinde en

çok denetim gücümüzün bulunduğu öğe "öğretmen yetiştirilmesi" süreci olmaktadır. Diğer iki öğenin üzerinde en fazla etkiyi de öğretmen sağlamaktadır (Karagözoğlu ve diğerleri 1993: 209).

Öğretmen, başkalarının da yanıtlar vermelerine izin veren, bütün anahtar kararları kendileri vermek zorunda olmadıklarını düşünen kişilerdir. Diğer bütün elemanların birlikte katılımı olmadan başarıya ulaşamayacakları gibi güçlü inanışları vardır. Gerçekte de eğitim çok faktörlü, birlikte çabalar gerektiren ve ilgili tüm kişilerin eşgüdümlü etkinliklerini gerektiren bir süreçtir. Bu çerçevede destekleyici müdürler, öğretmenlerin kendi kendilerini değerlendirmeleri için onları teşvik ederek ve dönütler sağlayarak cesaretlendirebilirler. Kendilerini geliştiren, yöneticileri tarafından desteklenen öğretmenlerin, öğretim ve sınıf yönetiminde etkili öğretmen davranışlarını göstermeleri beklenir. (Can, 2004)

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğünün koordinatörlüğünde İstanbul Üniversitesi, İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ile yapılan protokoller kapsamında "İstanbul Öğretmen Akademileri" adıyla bir çalışma başlatmıştır. "İstanbul Öğretmen Akademileri"; Sanat Akademisi, Müzik Akademisi, Bilim Akademisi (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk-İslam Düşüncesi ve Bilimi Enstitüsü, Bilim Olimpiyatları Enstitüsü), Lisan Akademisi, Edebiyat Akademisi, Aktör Öğretmen Akademisi adıyla 6 akademiden oluşmaktadır. Bu akademilere Teknoloji Akademisi de eklenmiş ve henüz faaliyete geçmiştir. Akademileri başvurular bilgisayar üzerinden, il milli eğitimin sayfasından yapılmaktadır. Başvuru yaparken eğitim durumunuz ve varsa akademik çalışmalarınız sizi bir adım öne çıkaracaktır. Bilgisayar kurası ile sonuçlar yine aynı sayfadan duyurulmaktadır. Bu çalışma kapsamında, öğretmenlerin akademik kariyerlerinin zenginleştirilmesi ve eğitim öğretim çalışmalarında ihtiyaç duyacakları noktalarda birikimlerinin güçlendirilmesi temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu sayede öğretmenlerin akademi kazanımlarını öğrencileriyle paylaşarak okullarına yansıtmaları ve çalışma bölgelerinde farkındalık oluşturmaları beklenmektedir. Akademi eğitiminin diğer amaçlarından biri, öğretmenin öğrenciye ulaşıp, onun zihnine ve kalbine dokunmasına yardımcı olmak olarak belirtilmiştir. Sınırlandırmalardan kaçıp sınırları aşarak yeni bir bakış açısıyla yeni bir dil oluşturmanın mümkün olduğuna dair bir yaklaşım sunması da temel hedeflerindendir. (İstmem, 2018)

AMAÇ

Bu çalışmada İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğünün koordinatörlüğünde İstanbul Üniversitesi, İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ile yapılan protokoller kapsamında yapılan "Öğretmen Akademileri" eğitimlerinin bu akademilere katılan müzik öğretmenlerinin mesleki durumlarına etkisi incelenmiştir.

KAPSAM

Çalışmanın evrenini İstanbul ilinde görev yapan öğretmenler örneklem grubunu ise Öğretmen Akademileri'ne katılmış olan 78 müzik öğretmeni oluşturmaktadır. Bu öğretmenlerin 57'si kadın 21'i erkek öğretmen ve yaş ortalaması 25-30 arasındadır.. Ankete katılan müzik öğretmenlerinden "Müzik Akademisi" ni seçen 20 öğretmen olup diğer öğretmenler farklı akademileri tercih etmişlerdir.

YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Bu amaçla İstanbul ilinde görev yapan ve "Öğretmen Akademileri" eğitimlerine katılmış olan öğretmenlerden 78 müzik öğretmenine anket çalışması uygulanmıştır. Çalışmanın kuramsal kısmında kaynak taraması yapılarak konu ile ilgili araştırmanın kuramsal temeli zenginleştirilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde verilerden elde edilen bulgular sıralanmış ve bu bulgular eşliğinde yorumlar getirilmiştir.

Tablo 1- "Cinsiyet Dağılımı"

	f	%
Kadın	57	73,1
Erkek	21	26,9
Toplam	78	100,0

Tablo 1'de yer alan anket verileri incelendiğinde ankete katılan müzik öğretmenlerinin %73'ünün kadın müzik öğretmenleri olduğunu %27'sinin ise erkek müzik öğretmenlerinden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2- "Yaş Aralığı Dağılımı"

	f	%
20-25	15	19,2
25-30	33	42,3
30-35	16	20,5
35-40	8	10,3
40 ve üstü	6	7,7
Toplam	78	100,0

Tablo 2'de yer alan bulgularda ankete katılan müzik öğretmenlerinin %19,2'si 20-25 yaş, %42,3'ü 25-30 yaş, %20,5'i 30-35 yaş, %10,3'ü 35-40 yaş, %7,7'sinin 40 yaş üstü olduğu görülmektedir. Bu sonuçla ankete katılan müzik öğretmenlerinin çoğunlukla 25-30 yaş aralığından oluştuğu gözlenmektedir. 40 ve üstü yaş grubunun ankete katılımının düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 3- "Meslekteki görev süresi dağılımı"

	f	%
1 -5 yıl	43	55,1
5 -10 yıl	21	26,9
10 -15 yıl	9	11,5
15 ve üstü	5	6,4
Toplam	78	100,0

Tablo 3'e bakıldığında görev süresi 1-5 yıl olanların sayıca en fazla olduğu (43 kişi), 5-10 yıl olanların ikinci sırada olduğu (21 kişi), 10-15 yıl olanların da üçüncü sırada (9 kişi) ve 15 ve üstü olanların da son sırada olduğu (5 kişi) gözlenmektedir.

Tablo 4-"Görev yaptıkları ilçelerin dağılımı"

	f	%
Arnavutköy	2	3
Bayrampaşa	4	5
Bağcılar	2	3
Esenler	5	6
Fatih	1	1
Kadıköy	1	1
Küçükçekmece	1	1
Sultangazi	56	72
Bakırköy	1	1
Beylikdüzü	1	1
Gaziosmanpaşa	1	1
Kağıthane	1	1
Pendik	1	1
Zeytinburnu	1	1
Toplam	78	100,0

Tablo 4'e bakıldığında ankete katılan müzik öğretmenlerinden en fazla katılımın olduğu ilçe Sultangazi (56 kişi), ikinci sırada Esenler (5 kişi), üçüncü sırada Bayrampaşa (4), dördüncü sırada aynı sayıda katılımın olduğu Arnavutköy ve Bağcılar (2kişi)ve son sırada da 1'er kişiyle Fatih, Kadıköy, Bakırköy, Beylikdüzü, Gaziosmanpaşa, Kağıthane, Pendik, Zeytinburnu yer almaktadır.

Tablo 5- "Öğretmen Akademileri'ne başvuruda tercih edilen akademi türünün dağılımı"

	f	%
Aktör Öğretmen Akademisi	5	6,8
Edebiyat Akademisi	12	16,4
Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Akademisi	12	16,4
Lisan Akademisi	12	16,4
Müzik Akademisi	20	27,4
Sanat Akademisi	4	5,5
Teknoloji Akademisi	3	4,1
Bilim Olimpiyatları Akademisi	5	6,8
Toplam	73	100,0

Tablo 5'e bakıldığında ankete katılan 78 müzik öğretmeninden 73'ü bu soruyu yanıtlamıştır. 73 müzik öğretmeninden en fazla katılımın olduğu akademi "Müzik Akademisi" (%27,4), ikinci sırada "Edebiyat, Eğitimde Yeni Yaklaşımlar ve Lisan Akademileri" eşit oranla (%16,4) yer almaktadır. Sonuncu sırada ise sırasıyla "Teknoloji Akademisi" (%4,1), "Sanat Akademisi" (%5,5) ve "Bilim Olimpiyatları Akademisi" (%6,8) yer almaktadır.

Tablo 6-"Öğretmen Akademileri'ne başvuru yapma kriterlerine göre dağılım"

	f	%
Branşıma göre	26	35,1
Kendimi geliştirmek istediğim alana göre	47	63,5
Akademi çalışmalarının yapıldığı yer ve zamana göre	1	1,4
Toplam	74	100,0

Tablo 6'ya göre 78 müzik öğretmeninden 74'ü bu soruyu yanıtlamıştır. En fazla oranın "Kendimi geliştirmek istediğim alana göre" seçeneği olduğu (%63,5) görülmektedir. "Akademi çalışmalarının yapıldığı yer ve zaman" seçeneği ise en az orana (%1,4) sahipti

Tablo 7- "Katıldıkları akademinin mesleki durumlarına olumlu etkisinin dağılımı"

Sütun1	f	%
Tamamen	12	17,6
Büyük Oranda	28	41,2
Orta Düzeyde	18	26,5
Çok Az	2	2,9
Hiç	8	11,8
Toplam	68	100

Tablo 7'ye bakıldığında bu soruya yanıt veren 68 müzik öğretmeninden 28'i "Büyük Oranda", 18'i "Orta Düzeyde" ve 12'si "Tamamen" seçeneğini işaretlemiştir. En az "Çok Az" (2 kişi) seçeneğinin işaretlendiği de görülmektedir.

Tablo 8-"Öğretmen Akademileri alanında uzman kişilerle tanışmanızı ve mesleki çalışmalarınızda bu kişilerden destek almanızı sağlar görüşüne" katılma oranlarının dağılımı

	f	%
Katılıyorum	70	93,3
Katılmıyorum	5	6,7
Toplam	75	100,0

Tablo 8'e bakıldığında 3 müzik öğretmeninin bu soruyu yanıtsız bıraktığı ve 75 müzik öğretmeninin yanıt verdiği görülmektedir. "Katılıyorum" yanıtını 70 kişi, "Katılmıyorum" yanıtını 5 kişi vermiştir. "Katılıyorum" yanıtının büyük bir orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 9- "Öğretmen Akademileri branşınız dışında bir alanı seçtiyseniz sizi geliştirir aksi takdirde pek de bir katkı sağlamamaktadır görüşüne" katılma oranlarının dağılımı

	f	%
Katılıyorum	59	78,7
Katılmıyorum	16	21,3
Toplam	75	100,0

Tablo 9'a göre bu soruya yanıt veren 75 müzik öğretmeninin % 78,7'si "Katılıyorum" yanıtını, %21,3'ü de "Katılmıyorum" yanıtını vermiş bulunmaktadır. 3 kişi bu soruyu yanıtsız bırakmıştır.

SONUÇ

Yapılan çalışmada uygulanan anketin her bir maddesi ve genel durum tespiti de göz önüne alınarak çalışmada elde edilen sonuçlar bu bölümde özetlenmiştir.

- Ankete en fazla katılımın kadın müzik öğretmenleri tarafından olduğunu söylemek mümkündür.
- Ankete katılan müzik öğretmenlerinin yaş aralıklarına bakıldığında en fazla yaş aralığının 25-30 yaş arasında olduğu görülmektedir. Bu da ankete katılanların yaş ortalamasını belirlemektedir diyebiliriz.
- Meslekteki görev sürelerine bakıldığında ankete katılan müzik öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun görev süresi 1-5 yıl arasında olarak yansımaktadır.
- Ankete katılan müzik öğretmenlerinin görev yerleri dağılımına baktığımızda en fazla katılımın Sultangazi ilçesinden olduğunu ve en az katılımın da birden fazla ilçe tarafından paylaşıldığını görmekteyiz.
- "Öğretmen Akademileri" başvurularına bakıldığında en fazla başvurunun "Müzik Akademisi" eğitimine olduğunu görmekteyiz. En az başvurunun yapıldığı akademinin ise "Teknoloji Akademisi" olarak gözlendiğini söylememiz mümkündür.
- Öğretmenlerin "Öğretmen Akademileri" ne başvuru yaparken genellikle dikkat ettikleri durumun kendilerini geliştirmek istedikleri alan yönünde olduğunu verilen cevaplardan anlamamız mümkündür. Ankete katılan müzik öğretmenlerinin sadece branşlarını göz önüne almamaları ve kendilerini geliştirmek istedikleri farklı alanların da olabileceğini söylememiz mümkündür.
- Ankete katılan müzik öğretmenlerinin katıldıkları akademilerin kendilerine ve mesleki durumlarına olumlu etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.
- "Öğretmen Akademileri" ne katılan eğitmenlerin yeterli bulunduğunu söylememiz mümkündür.
- "Öğretmen Akademileri" alanında uzman kişilerle tanışmanızı sağlar ve mesleki çalışmalarınızda bu kişilerden destek almanızı sağlar şeklinde yorum yapabiliriz.
- "Öğretmen Akademileri" ister branşınızla ilgili bir akademi seçin isterseniz de farklı bir alandan akademi seçin her iki durumda da sizi geliştirir ve katkı sağlar diyebiliriz.

KAYNAKÇA

Can N., "Öğretmenlerin geliştirilmesi ve etkili öğretmen davranışları", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı : 16 Yıl : 2004/1 (103-119 s.).

Karagözoğlu, G., ve diğ., (1995) "Türkiye'de Öğretmen Eğitim Politikaları ve Modelleri" Avrupa Konseyi Ülkeleri Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Modelleri Toplantısı Milli Eğitim Basımevi Yayın No: 3 Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

İstmem, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü <https://www.akademi.istmem.com > (12.04.2018).

TÜRKİYE VE DÜNYADA DENİZYOLU TAŞIMACILIĞI

Cuma BOZKURT[1], İrem PELİT[2], Esma IRMAK[3]

[1] Gaziantep Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Gaziantep / Türkiye

[2] Çağ Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mersin / Türkiye

[3]Çağ Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Mersin / Türkiye

Öz: Lojistik sektörü günümüz küreselleşen dünya içerisinde birçok sektörle ve küresel pazarda yer alan firmaların tamamı ile doğrudan veya dolaylı olarak etkileşim içerisindedir. Özellikle firmaların birbirileri ile olan rekabetlerinde sadece üretilen ürün ve hizmetlerin maliyetleri değil, taşıma giderleri de ayrı bir rekabet unsurudur. Bu açıdan artış gösteren serbest ticaret ve teknolojik donanımların hızlı ve uygun maliyetli bir şekilde desteklenebilmesi lojistik taşımacılığını da ayrı bir yere katmaktadır. Bu açıdan günümüz dünyasında ulusal ve uluslararası yük ve yolcu taşımacılığında önemli bir yol kateden denizyolu taşımacılığı ulaşım faaliyetlerinde daha çok aktif rol almaya başlamıştır. Ülkelerin birbirileri ile olan ihracat ve ithalat trafiğinin yönetiminde aktif rol oynayan lojistik sektörünün ayrı bir önemi vardır. Lojistik sektörü içerisinde geçmişten günümüze değin pozitif yönlü bir gelişim gösteren denizyolu taşımacılığının tarihine bakıldığında; gerek ulusal gerekse uluslararası ülke ekonomilerinin gelişim göstermelerine etki ettiği gibi, sosyal ve politik olaylarında düzenlenebilmesinde etkin bir rol üstlenmekte olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda denizyolu taşımacılığının geçmişten günümüze kadar süregelen ticaret faaliyetlerindeki aktif süreci incelendiğinde ülke ekonomilerine pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin bulunduğu jeopolitik konum sayesinde denizyolu taşımacılığının öneminin ve ülke ekonomisine katkısının önemli olduğu gözlenmektedir. Bu açıdan denizyolu taşımacılığı günümüz küreselleşen dünya ekonomik pazarında daha çok kullanılmaya başlanılan bir taşımacılık türü olmuştur. Yapılan çalışmada konu ile ilgili literatür ve son dönemde yer verilen denizyolu taşımacılığına ilişkin ulusal ve uluslararası istatistiki veri setlerinden yararlanılarak denizyolu taşımacılığının Dünya da ve Türkiye'deki son 10 yıldaki dağılımları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lojistik, Denizyolu Taşımacılığı, Türkiye, Uluslararası

GİRİŞ

Ulaştırma-iletişim teknolojileri ve uygulamalarındaki büyük başarıların önünü açtığı küreselleşme süreci kıtaları ve ülkeleri birbirine yaklaştırmıştır. Ulaştırma bir yandan insan ihtiyaç ve isteklerinin sağlanmasında en önemli araç olurken, diğer yandan da bir maliyet kalemi olarak dünya ekonomisindeki yerini almıştır (Taşlıyan, Çiçeklioğlu ve Yılmaz, 2016: 36). Ulaştırma sektörü gün geçtikçe ülkelerin ekonomisinde ve dünya ticaretinde daha önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Toplam maliyetler içerisinde ulaştırma maliyetlerinin önemli bir yer tutması nedeniyle günümüzde ulaştırmanın önemi artmıştır (Kaynak, 2004: 11). 21. yüzyılın başında uluslararası ulaştırmanın dünyada Doğu-Batı, Kuzey-Güney eksenlerinde yakalamış olduğu baş döndürücü gelişmeler

ışığında ulaştırma fonksiyonu fiziksel dağıtım ve tedarik zinciri yönetimi sistemlerindeki tüm fonksiyonlarla birleşerek geniş kapsamlı lojistik ağının bir öğesi haline gelmiştir (Çakırlar, 2009). Büyük miktarda ve uzun yollar aşması gereken yüklerin taşınması için ucuz ve ideal yöntem olması denizyolu taşımacılığının yapısal özelliklerinin temelini oluşturmaktadır. Dünya küresel ticaretine konu olan yüklerin %90'ından fazlasının denizyoluyla taşınması, denizyolunun diğer taşıma türlerinden daha önemli bir küresel araç olduğunu göstermektedir (Çancı ve Güngören, 2013: 201). Dünya denizyolu taşımacılığında, üç büyük kıta söz sahibidir: Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya. Bu üç kıta, dünya denizcilik pazarının %80'ine hakimdir. Bu açıdan günümüzde lojistik hizmetlerinde başarılı olmak bir gereklilik haline gelmiştir. İşletmelerin ayakta kalabilmeleri ve başarılı olabilmeleri için sadece ucuz hammadde, işgücüne sahip olmaları değil; aynı zamanda hammaddelerin, ürünlerin taşıma noktaları arasında iletilmesini sağlamak da önem taşımaktadır (Duman, 2012: 9).

LOJİSTİK

Lojistik Kavramı

Lojistik, kökeni itibariyle Latince logic (mantık) ve statistic (istatistik, hesap) sözcüklerinden oluşmuş bileşik sözcük olarak mantıklı istatistik ve mantıklı hesap gibi anlamlara gelmektedir (Bayraktutan ve Özbilgin, 2015: 97). En yalın ifade ile malzemelerin ihtiyaç duyulduğu yere ulaştırılması olarak ifade edilmektedir. Buna karşın lojistik için tek bir tanım bulmak çok güçtür. Lojistik kavramı birçok fonksiyonu içermekte ve geniş bir sahada uygulanmaktadır (Taşlıyan, Çiçeklioğlu ve Yılmaz, 2016: 37). Lojistik ile ilgili çeşitli kaynak, kurum ve bilim adamlarının tanımları farklılık gösterse de temelde belirli ortak unsurlar göz çarpmaktadır. Başka bir tanıma göre arz ve talep noktaları arasındaki farklılığın dengelenmesi için hayata geçirilmiş olan lojistik, sistematik ve dinamik olarak ilerleyen bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Köfteci ve Gerçek, 2010: 5088). Genel olarak lojistik, "mal ve hizmet tedarik edilmesine yönelik planlama, organizasyon, nakliye ve yönetim faaliyetlerinin bütünüdür" şeklinde ifade edilebilir (Özcan, 2008). Bunların dışında son zamanlarda kullanımı oldukça yaygınlaşan başka bir lojistik tanım da "Yedi Doğru (7 D)" olmuştur. Bu tanımda ise lojistik, doğru malzemenin, doğru miktarda, doğru durumda, doğru yerde, doğru zamanda, doğru tüketiciye, doğru fiyatla ulaşması olarak tanımlanmıştır (Çiçek ve Bay, 2007: 93).

Lojistiğin Tarihsel Gelişim Süreci

Lojistiğin tarihsel gelişim süreci incelendiğinde lojistik olgusunun tarih öncesi çağlardan itibaren var olduğu görülmektedir (Özdemir ve Karahan Gökmen, 2016: 116). İlkel insanların avladıkları hayvanları ve topladıkları diğer gıda maddelerini taşıması, kurutup saklaması ve depolaması ilk lojistik faaliyetler olarak gösterilmektedir (Özcan, 2008). İlkel toplulukların ihtiyaçlarından fazlasını üretmeye başlamaları ve karşılıklı olarak farklı bölgelerdeki farklı gıdaları talep etmeleriyle takas sistemi gelişmiş ve ürünlerin farklı topluluklara taşınması ihtiyacı doğmuştur (Çiçek ve Bay, 2007). Pusulanın icadıyla gemicilik, gemiciliğin gelişmesiyle de coğrafi keşifler gerçeklemiştir. Coğrafi keşifler ile yeni ticaret yolları bulunmuş, yeni pazarlar keşfedilmiş, atlas okyanusundaki limanlar önem kazanmıştır (Özdemir ve Karahan Gökmen, 2016: 116). Sanayi Devrimi ile makine ve demiryolu çağı başlamış ve üretimdeki insan emeğinin yerini makineler almaya başlamıştır. Buhar gücüyle çalışan makineler ve trenler geliştirilmiş, çelik sektörünün gelişmesiyle demiryolu ağları kurulmuştur.

Kurulan demiryolları ülkelere özellikle Dünya Savaşlarında önemli lojistik destek sağlamıştır. Ayrıca Endüstri Devrimi döneminde üretimin hızlı artışı pazarlama bilimini etkilemiş bu da nakliyenin öneminin artmasına neden olmuştur (Gülenç ve Karagöz, 2008: 74).

Lojistiğin Amaçları ve Önemi

Geleneksel anlamından sıyrılan lojistik artık sadece işletme ile pazar arasında gerçekleşen faaliyetler bütünü olarak görülmemektedir. Günümüzde lojistik faaliyetler; tedarikçiler, işletme ve müşteriler zincirinin her bir halkasında rol almakta ve zincirin dayanıklılığında büyük önem arz etmektedir (Kayabaşı ve Özdemir, 2008: 198). Lojistik doğru ürünün, doğru miktarda, doğru şartlarda, doğru yerde, doğru zamanda, doğru maliyetle, doğru müşteri için elde edilebilirliğini en düşük maliyetle, en hızlı bir şekilde, tutarlılık ve devamlılık gösterecek biçimde, en az düzeyde stok bulundurarak, en az düzeyde hata/sapmayla, en yüksek kaliteyle, yüklerin en yüksek düzeyde birleştirilmesiyle ve ürün yaşam periyodunu da destekleyecek biçimde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Göncü, 2010: 14).

Lojistik Sektörünün Oyuncuları

Taşımacılıkta en önemli dikkat edilen husus taşıtım maliyetidir. Fakat taşımanın şekillenmesinde başka faktörlerde etkili bulunmaktadır (Kurt, 2010: 3). Bu bağlamda uluslararası taşımacılık kara, deniz, demiryolu, hava, boru hattı taşımacılık olarak beş farklı çeşide ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla; **Karayolu taşımacılığı:** Karayolu taşımacılığı, ülke ekonomisinin kalkınmasında kendi içerisinde başlı başına bir ekonomik faaliyet olmakla birlikte, diğer sektörlerin iyi işleyebilmesi ve gelişmesi açısından önem taşıyan bir taşıma modu olarak karşımıza çıkmaktadır (Çancı, 2013: 202). **Denizyolu taşımacılığı:** Denizyolu taşımacılığı, uluslararası alanda yaygın taşıma alanı bulan, çok büyük miktarlarda konteynerlenebilen (taşıma kabı ile taşınabilen) malzemeler taşınmasına elverişli olan güvenli taşımacılık modudur. Bu anlamda hız etkeninin çok önemli olmadığı düşük değerde olan yüklerin taşınmasında tercih edilmektedir (Kögmen, 2014: 8). **Havayolu taşımacılığı:** Havayolu taşımacılığı, ağır ekonomik kayıplara neden olan acil kargo için en hızlı alternatif taşıma modudur (Durmuş, 2011: 8). **Demiryolu taşımacılığı:** Demiryolu yük taşımacılığı, son zamanlarda köklü bir değişime uğrayarak diğer taşıma modlarıyla entegrasyonun sağlandığı bir sisteme dönüşmeye başlamıştır (Kögmen, 2014: 8). **Boru hattı taşımacılığı:** Boru hattı taşımacılığı ile petrol doğalgaz gibi ürünleri daha az maliyet ile taşıyabilmek mümkündür. Taşıma yeraltına veya yerüstüne döşenen borular sayesinde yapılabilmektedir (Bahar, 2018: 26).

Lojistik Sektörünün Türkiye'deki Genel Durumu

Türkiye'de, büyüme potansiyeli bir hayli yüksek olan lojistik sektörünün önemi artmaktadır, bu da lojistik sektörünün Türkiye ekonomisinin gelişmesi açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Erkan, 2014: 44). Coğrafi konumundan dolayı Türkiye, çevresine lojistik hizmeti verebilecek ülkeler arasında tek olarak görülmektedir (Karataş, 2017: 3). Ekonomik büyüme için ihracatın önemli olduğu düşünüldüğünde, Türkiye ekonomik açıdan ilerlemenin olması ve devam ettirilebilir olması mümkün olabilir (Bahar, 2018: 27). Tablo 1'de Türkiye'nin dış ticaret taşıma miktarları yüzdelik dağılımları verilmiştir. Buna göre Türkiye dış ticaret işlemlerinde daha çok denizyolunu tercih edildiği gözlenirken, demiryolu, karayolu, havayolu ve boru hattı taşımacılığının negatif yönlü bir eğim gösterdiği gözlenmektedir.

Tablo 1. 2008-2017 Lojistik Yolları İtibariyle Türkiye'nin Dış Ticaret Taşımaları Miktarı %

Yıllar	Denizyolu	Demiryolu	Karayolu	Havayolu	Boru Hattı ve Diğer
2008	86,5	1,1	10,7	0,7	1
2009	85	0,8	12,6	0,8	0,8
2010	85,6	0,8	12,5	0,3	0,8
2011	85,8	0,8	11,8	0,4	1,2
2012	87	0,6	10,7	0,4	1,4
2013	86,4	0,5	11,4	0,4	1,3
2014	86,2	0,4	11,2	0,5	1,7
2015	87,7	0,5	10,7	0,4	0,7
2016	88,06	0,46	10,76	0,32	0,4
2017	88,47	0,44	10,25	0,32	0,52

Kaynak: TUİK, 2017

Şekil 1'e bakıldığında Türkiye limanlarında elleçlenen yük miktarları milyon ton cinsinden yıllar itibariyle transit yük miktarı, kabotaj yük miktarı ve ithalat-ihracat taşımacılığında pozitif yönlü bir artış gösterdiği gözlenmektedir.

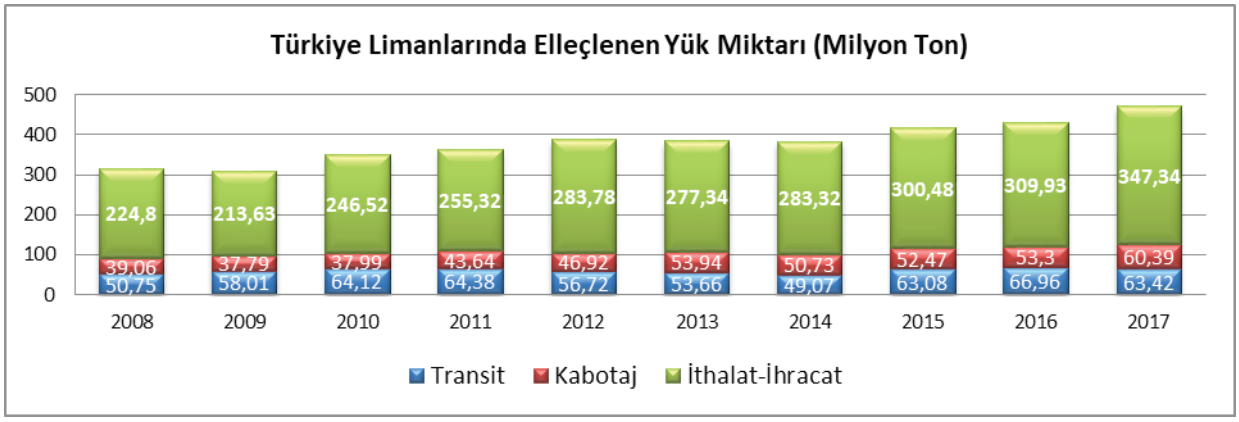

Kaynak: http://www.uab.gov.tr/images/istatistik/2003-2017.pdf

Şekil 1. Türkiye Limanlarında Elleçlenen Yük Miktarı (Milyon Ton)

Şekil 2'de Türkiye limanlarında taşınan yolcu miktarı incelendiğinde 2008 yılından 2015 yılına kadar pozitif yönlü kısmı bir artış olduğu gözlenirken, 2015 yılından sonra taşınan yolcu miktarı cinsinden negatif yönlü bir eğilim sergilediği belirlenmiştir.

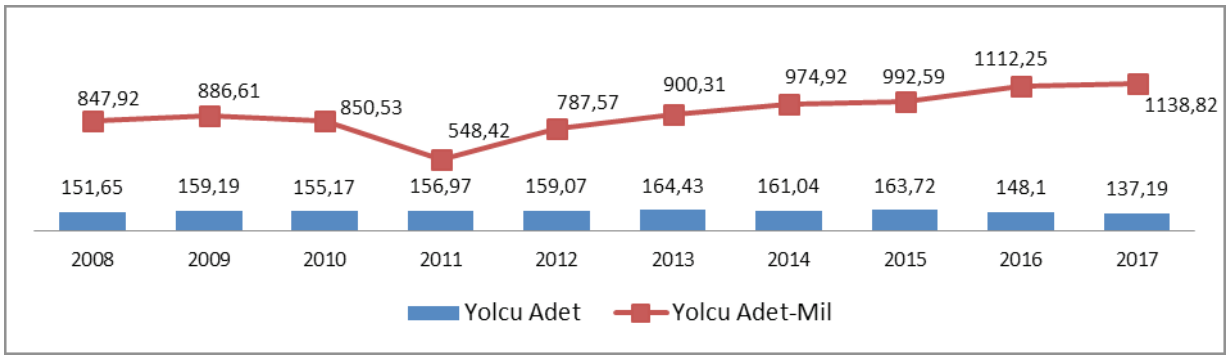

Kaynak: http://www.uab.gov.tr/images/istatistik/2003-2017.pdf

Şekil 2. Türkiye Limanlarında Kabotaj Hattında Yolcu Taşıma (Milyon Yolcu)

DENİZYOLU TAŞIMACILIĞININ İNCELENMESİ

Denizyolu Taşımacılığı

Denizyolu taşımacılığı, taşımacılık türleri içinde birim taşıma maliyeti en düşük ve güvenli taşıma şeklidir. Büyük hacimli kitle tipi yükler (petrol, kömür, tahıl, vb.) için en uygun taşıma türü olmakla birlikte en yavaş nakliye yöntemidir. Büyük hacimli malların taşınmasında dünya ticaretinin büyük bir bölümü denizyolu taşımacılığı ile gerçekleştirilmektedir (Fulser, 2015: 13). Deniz taşımacılığı, yük türü ne olursa olsun teknolojik gelişmelerden çabuk etkilenen bir hizmet sektörüdür. Bu nedenle hızlı bir değişim ve gelişme gösteren bir sektör haline gelmektedir (Erkayman, 2007: 11). Bu bağlamda denizyolu taşımacılığı ile dökme malların ve daha büyük tonajlı malların gerek kıtalararası gerekte ülke iç limanları arasında iletilmesine olanak sağlamaktadır. Denizyolu ulaşımının önemli olan diğer yönü ise şehirlerarası deniz taşımacılığıdır. Deniz ulaşımı mesafe ve zaman faktörlerini minimuma indirdiği için tercih edilmektedir (Erdönmez ve İncaz, 2016: 113).

Denizyolu Taşımacılığının Genel Özellikleri

Denizyolu taşımacılığı, taşınacak malların denizyolu taşıtına yüklenmesi, elleçlenmesi, gerekli güvenliğinin sağlanması, gibi süreçleri kapsayan, malın gideceği yere kadar taşınmasını sağlayan, taşımacılık türüdür (Tunalı ve Akarçay, 2018: 112). Dünya ekonomisinin küreselleşmesinde merkezi bir role sahip olan deniz taşımacılığı, uluslararası ticaretin ana ulaştırma türüdür. 509 milyon km^2 yüzey alanına sahip dünyanın %71'i yaklaşık 361 milyon km^2'si okyanuslardan oluşmaktadır. O nedenle büyük hacimli malların, kıtalararası taşımalarında en önemli alternatif deniz taşımacılığıdır (Erdönmez ve İncaz, 2016: 114).

Denizyolu Taşımacılığının Yapısı

Denizyolu taşımacılığı, bir defada fazla yük taşıyabilme olanağı, güvenilirliği, geniş kapasitesi, yük hasarlarının ve kaza riskinin düşük olması özellikleriyle diğer taşıma türlerinden ayrılır. Büyük miktarda ve uzun yollar aşması gereken yüklerin taşınması için ideal yöntem olması denizyolu taşımacılığının yapısal özelliklerinin temelini oluşturmaktadır (Saatçioğlu ve Saygılı, 2013: 20). Küresel rekabetin artması yanı sıra ulaştırma maliyetlerinin azaltılması gayreti denizyollarının daha yoğun kullanılmasına neden olmuştur. Sabit maliyeti en yüksek ulaştırma yatırımı olmasına karşın, uzun yol taşımacılığında en ekonomik yöntem olduğu akademik çalışmalarda işaret edilen noktalardan biridir. 1960'lardan itibaren gelişmeler gösteren kitle taşımacılığında denizyolu ve iç suyolu taşımacılığı önemli paya sahiptir (Kol, 2010: 4).

TÜRK ve DÜNYA TAŞIMACILIĞINDA DENİZYOLU TAŞIMACILIĞINA BAKIŞ

Lojistik, yoğunlukla, bir ürünün sunum noktasından talep noktasına taşınması (nakliyesi), başka bir ifadeyle fiziksel dağıtımı biçiminde ifade edilmektedir. Buna karşın kavram olarak lojistik, çok daha geniş bir sürecin ifadesi olmaktadır (Özdemir ve Karahan Gökmen, 2016: 117). Bayraktutan ve Özbilgin (2015: 99)'e göre dünya üzerindeki gelişmiş ülkelerin tamamının entegre olduğu ve günden güne gelişen lojistik sektörü, Türkiye'de de 1980'lerle 1990'lı yıllar arasında kara, hava, deniz, demiryolu ve kombine taşımacılık alanlarındaki yatırımlarla alt yapısını oluşturmuş, 1990'lı yıllarda da atılıma geçmiştir. Tablo 2'de dünya taşımacılığı ve denizyolunun payları verilmiştir. Buna göre dünya taşımacılığının tüm yollar açısından incelendiğinde; taşıma miktarının milyar ton cinsinden pozitif yönlü bir eğilim sergilediği, aynı durumunda dünya denizyolu taşımacılığında da paralellik göstererek pozitif bir ivme kazandığı gözlenmektedir. Bunun nedenini dünya lojistik sektörünün ağırlıklı olarak gerek taşıdığı miktar gerekse de denizyolunun daha düşük maliyetli olmasından dolayı denizyolu taşımacılığını tercih edildiğini düşünülmektedir.

Tablo 2. Dünya Taşımacılığı ve Denizyolunun Payı

Yıllar	Dünya Taşımacılığı (Tüm Yollar) Milyar Ton	Dünya Taşımacılığı Değişim (%)	Dünya Denizyolu Taşımacılığı (Milyar Ton)	Dünya taşımacılığında denizyolunun payı (%)
2008	10,86	-	8,61	%79,0
2009	9,56	-%12	8,29	%87,00
2010	10,82	%13	9,07	%85,00
2011	11,54	%7	9,47	%83,00
2012	11,83	%3	9,88	%84,00
2013	12,19	%3	10,21	%84,00
2014	12,58	%3	10,54	%84,00
2015	12,88	%3	10,77	%84,00
2016	13,18	%4	11,10	%84,00
2017	13,72	%4	11,59	%85,00

Kaynak: https://lpi.worldbank.org/international/global

Şekil 3'e göre dünya denizyolu taşımacılığının sadece 2009 yılında negatif yönlü bir eğilim sergilediği gözlenirken, diğer yıllarda pozitif yönlü bir eğilim göstermektedir. 2009 yılında yaşanan negatif yönlü eğilimin nedeni olarak 2008 yılı 1. çeyreğinde yaşanan küresel ekonomik krizden kaynaklandığı düşünülmektedir.

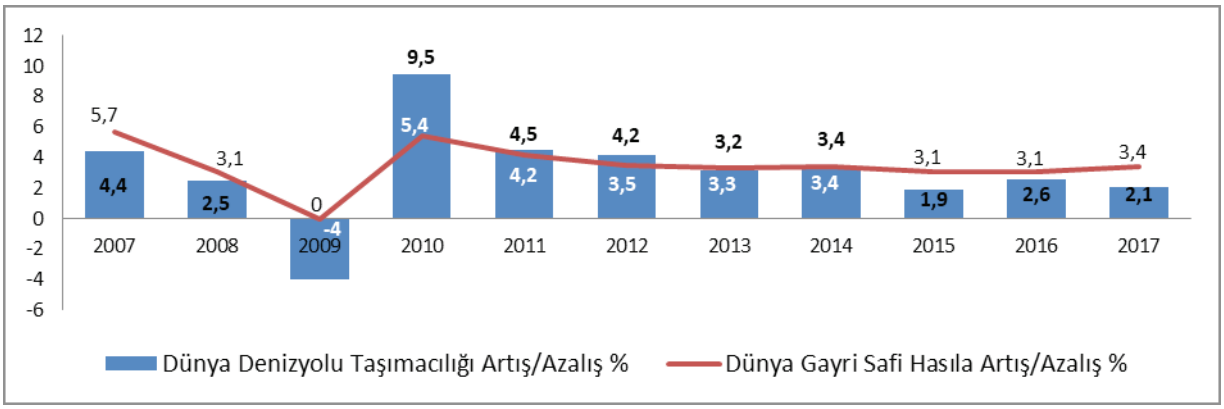

Kaynak: https://lpi.worldbank.org/international/global

Şekil 3. Dünya Taşımacılığı ve Denizyolunun Payı

Tablo 3'de yıllara göre uluslararası deniz ticaretinde taşıma miktarları incelendiğinde yıllar itibariyle ana yığınlar ve kuru yükler, yakıtlara göre daha fazla taşındığı gözlenmektedir. Bundaki neden olarak yakıt taşımacılığında boru taşımacılığının tercih edilmeye başlanması düşünülmektedir.

Tablo 3. Yıllara Göre Uluslararası Deniz Ticaretinde Taşıma Miktarlar (Milyar Ton)

Yıllar	Yakıt	Ana yığınlar	Kuru Yükler	Toplam
2007	2747	1953	3334	8034
2008	2742	2065	3422	8229
2009	2642	2085	3131	7858
2010	2772	2335	3302	8409
2011	2794	2486	3505	8785
2012	2841	2742	3614	9197
2013	2829	2923	3762	9514
2014	2825	2985	4033	9843
2015	2932	3121	3971	10023
2016	3055	3172	4059	10287

Kaynak: https://lpi.worldbank.org/international/global

Alım - satım ve ulaştırma altyapı kalitesi, lojistik hizmetlerin yetkinliği ve kalitesi, gümrük ve sınır yönetiminin etkinliği ve teslimatların hangi sıklıkla taahhüt edilen teslimat tarihlerinde gerçekleştiği gibi bileşenlerin derecelendirmesiyle oluşan ve Dünya Bankası tarafından yayınlanan Lojistik Performans Endeksi (Logistics Performance Index, LPI), ülkelerin lojistik verilerini ve lojistik sektörünün dünya ticareti içerisindeki yerini gösteren bir endekstir.

Tablo 4. Denizyolu Taşımacılığında Yüksek Performans Gösteren Üst-Orta Gelirli Ekonomiye Sahip Ülkelerin Yıllara Göre Dağılımı

	2012		2014		2016		2018	
	Sıra	Skor	Sıra	Skor	Sıra	Skor	Sıra	Skor
Almanya	4	4,03	1	4,12	1	4,23	1	4,20
İsveç	13	3,85	6	3,96	3	4,20	2	4,05
Belçika	7	3,98	3	4,04	6	4,11	3	4,04
Avusturya	11	3,89	22	3,65	7	4,10	4	4,03
Japonya	8	3,93	10	3,91	12	3,97	5	4,03
Hollanda	5	4,02	2	4,05	4	4,19	6	4,02
Singapur	1	4,13	5	4,00	5	4,14	7	4,00
Danimarka	6	4,02	17	3,78	17	3,82	8	3,99
Birleşik krallık	10	3,90	4	4,01	8	4,07	9	3,99
Finlandiya	3	4,05	24	3,62	15	3,92	10	3,97
Türkiye	27	3,51	30	3,50	34	3,42	47	3,15

Kaynak: https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29971/LPI2018.pdf

Türkiye'de lojistik sektörünün güçlü yönlerine bakıldığında, ülkemizin jeostratejik önemi sayesinde Orta Doğu ve Türki Cumhuriyetlerden Avrupa'ya kadar uzanan yolda bir merkez konumunda olduğu görülür. Tablo 4'de verilen denizyolu taşımacılığında yüksek performans gösteren üst-orta gelirli ekonomiye sahip ülkelerin yıllara göre dağılımlarında Almanya ve İsveç'in yıllar itibariyle pozitif yönlü bir eğilim gösterdiği gözlenmektedir. Türkiye açısından deniz yolu taşımacılığı skorunun yüzdesel olarak kısmı bir düşüş yaşamasına karşın, sıralamada negatif yönlü eğilim göstermesi diğer ülkelerin denizyolu taşımacılığında gösterdiği performans artışından kaynaklandığı düşünülmektedir.

SONUÇ

Günümüzde küreselleşme ile birlikte üretim maliyetlerinin göstermiş olduğu artışın rekabetin daha da arttırmasına neden olmuştur. Bu bağlamda firmaların ürün ve hizmetin üretiminde lojistik hizmetlerin daha fazla önem kazanmasını sağlamıştır. Dünya da ve Türkiye'de karayolu, denizyolu, havayolu, demiryolu ve boru hattı taşımacılığı olarak kullanılan lojistik sektörünün oyuncuları arasında en çok tercih edilen denizyolu taşımacılığıdır. Türkiye açısından dış ticaret lojistik taşımacılığı yılları itibariyle %87'sini karşıladığı gözlenirken, dünya taşımacılığında ise denizyolunun payı % 84 civarlarında olduğu gözlenmiştir. Denizyolunun diğer lojis-

tik oyuncularından daha fazla olarak tercih edilmesi daha az maliyet ile daha fazla tonajlı ürünlerin taşınmasında ekonomik olmasından ileri geldiği düşünülmektedir. Türkiye limanlarında elleçlenen yük miktarlarına bakıldığında yıllar itibariyle kabotaj ve ithalat-ihracat ürünlerinin taşınmasında pozitif yönlü bir eğilim sergilediği gözlenmektedir. Elde edilen bu sonuç Türkiye'nin denizyolu taşımacılığında diğer taşımacılık türlerine göre daha aktif bir şekilde kullanmayı tercih ettiğini göstermektedir. Buna karşın denizyolu taşımacılığında yıllar itibari ile negatif eğilimli bir tablo sergilediği gözlenmektedir. Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olmasına karşın taşınan yolcu adet miktarındaki azalımın yolcular tarafından tercih edilebilirliğinin düşük olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Dünya taşımacılığında denizyolu payının yıllar itibari ile 2011 yılından sonra dengeli bir seyir izlediği gözlenmiştir. 2007 yılından 2010 yılına kadar sergilenen negatif eğilimin ise 2007 yılının son çeyreğinde başlayan küresel ekonomik krizin dünya ülkelerinin ekonomilerine olumsuz etkilerinin yansımasından kaynaklandığı öngörülmektedir. Buna karşın dünya ülkelerinin yıllar itibariyle ile ekonomik Pazar içerisinde taşınan miktarlar incelendiğinde 2010 yılından itibaren milyar ton cinsinden pozitif yönlü bir eğilim sergilediği ve pazardaki lojistik oyuncuların arasından aktif olarak denizyolu taşımacılığının kullandığı gözlenmektedir. Dünya lojistik performans endeksi incelendiğinde; Almanya, İsveç, Belçika, Avusturya, Japonya ve Hollanda gibi ülkelerin ilk sıralarda yer aldıkları gözlenmektedir. Türkiye'nin ise lojistik performans endeksi değerlerinin 2007-2018 yılları arasından dalgalı bir seyir göstermiştir. Türkiye özellikle 2012 yılından sonra lojistik performansı endeksinin göstermiş olduğu negatif eğilimin, 2012 yılındaki endekste yer edindiği sıralamanın 27.cilikten, 2018 yılında 47.ciliğe kadar gerilemesine neden olmuştur. Bu durum özellikle Türk ekonomisinin 2010 yılından sonra göstermiş olduğu dalgalı görünümü ile doğru orantılı olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak denizyolunun diğer lojistik oyuncuları karşısında daha az maliyet ile daha fazla ürün taşımasından kaynaklı olarak, dünya ülkeleri tarafından yıllar itibari ile daha fazla tercih edilmekte olduğu anlaşılmıştır. Türkiye de diğer dünya ülkeleri gibi denizyolu taşımacılığına daha fazla önem vermeye başladığı buna karşın daralan ekonomisinin taşımacılık sektörüne de olumsuz yansımalarından payına düşen kısmı aldığı ve yıllar itibari ile lojistik performans endeksinde gerileme yaşamasına neden olduğu gözlenmiştir. Lojistik sektörlerinin oyuncularının, ülkelerin ekonomik refah düzeylerini doğrudan etkileyen bir unsur olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

Bahar, E., (2018). Türkiye'de Havayolu İşletmeciliğinin Gelişimi, *ArelEysad*, 3(1):25-36.

Bayraktutan, Y., Özbilgin, M. (2015). Lojistik Maliyetler ve Lojistik Performans Ölçütleri, *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(2):95-112.

Çancı, M., Güngören, M., (2013). İktisadi Yaşamda Taşımacılık Sektörü, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45):198-213.

Çiçek, E., Bay, M., (2007). Stratejik Küresel Tedarik Zinciri Yönetimi ve Lojistik, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 91-117.

Duman, A., (2012). Lojistiğin Uluslararası Pazarlamada Rekabetsel Üstünlük Sağlamadaki Önemi ve Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Durmuş, G., (2011). Uluslararası Havayolu Yük Taşıma Hizmeti Veren İşletmelerde (Lojistik) Muhasebe Organizasyonu: Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Erdönmez, E.S., İncaz, S., (2016). 2018 Yılına Kadar AB Denizyolu Taşımacılığının Stratejik Hedefleri ve Önerilerinin Türkiye'ye Yansıması, *Journal of Emerging Economics and Policy*, 1:111-125.

Erkan, B., (2014). Türkiye'de Lojistik Sektörü Ve Rekabet Gücü, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergisi*, 1:43-65.

Erkayman, B. (2007). Lojistikte Taşıma Şekillerinin Belirlenmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Fulser, B., (2015). Kombine Taşımacılık ve Türkiye Uygulamaları, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Göncü, K.K., (2010). Lojistik Sektöründe Kargo Taşımacılığında Uzak Nokta Çözümleri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Projesi, Edirne.

Gülenç, İ.F., Karagöz, B., (2008). E-lojistik ve Türkiye'de E-lojistik Uygulamaları, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1):73-91.

Karataş, İ.A., (2017). Bazı Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Lojistik Sektörünün Karşılaştırmalı Analizi, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 8(1):1-22.

Kayabaşı, A., Özdemir, A., (2008). Üretim İşletmelerinde Lojistik Yönetimi Faaliyetlerinde Performans Yönetimine Bakış: Beklenti-Fayda Farkı Analizi Uygulaması, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1):196-209.

Kaynak, M., (2004). Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Bağlamında Avrasya Ulaştırma Koridorlarında Bölgesel Rekabet ve Türkiye, 4. Türkiye İktisat Kongresi.

Kol, B., (2010). Türkiye'nin Dış Ticaretinde Deniz Taşımacılığın Önemi ve Sorunları, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Köfteci, S., Gerçek, H., (2010). Yük Taşımacılığında Taşıma Türü Seçimi İçin Lojistik Maliyetlere Dayalı İkili Lojit Model, *İMO Teknik Dergi*, 5087-5112.

Kögmen, Z., (2014). Karayolu Taşımacılığının Diğer Taşımacılık Modlarıyla Karşılaştırılması ve Sağladığı Avantajlar, Ulaştırma ve Haberleşme Uzmanlığı Tezi, Ankara.

Kurt, C., (2010). Türkiye'de Ulaştırma Sektörü İçerisinde Lojistiğin Yeri ve Önemi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Özdemir, F.S., Karahan Gökmen, M., (2016). Lojistiğin Evrimi ve Türkiye'deki Önlisans ve Lisans Programları Yönünden Lojistik Öğretimi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3):115-135.

Saatçioğlu, C., Saygılı, M.S., (2013). İntermodal Taşımacılıkta Denizyolu – Demiryolu Entegrasyonunun Ekonomik ve Çevresel Açıdan Değerlendirilmesi, *Journal Of ETA Maritime Science*, 1(2):19-26.

Taşlıyan, M., Çiçeklioğlu, H., Yılmaz, Ö.M., (2016). Lojistik Yönetiminde Dış Kaynak Kullanımının Önemi, 2(5):35-55.

Tunalı, H., Akarçay, N., (2018). Deniz Taşımacılığı İle Sanayi Üretimi İlişkisinin Analizi: Türkiye Örneği, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3(6):111-122.

http://www.uab.gov.tr/images/istatistik/2003-2017.pdf, Erişim tarihi: 05.12.2018

https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29971/LPI2018.pdf, Erişim tarihi: 06.12.2018

https://lpi.worldbank.org/international/global, Erişim tarihi: 03.12.2018

TÜRKİYE'DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN AR-GE FARKINDALIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Cuma BOZKURT[1], İbrahim H. KORKMAZ[2], Ayşe Nur MERCAN[3]

[1]Gaziantep Üniversitesi, İİBF , Gaziantep / Türkiye

[2-3] Gaziantep Üniversitesi, İslahiye MYO, Gaziantep / Türkiye

Öz: Günümüz koşullarında işletmelerin sürdürülebilir iyileşmeyi sağlaması, rekabet avantajı elde etmesi açısından AR-GE'nin göz ardı edilmemesini gerekli kılmaktadır. AR-GE için yapılan çalışmaların yetersiz olması ya da firma yöneticileri ve çalışanlarında AR-GE bilincinin yeterince oluşmaması gerek ekonomik anlamda gerekse örgütsel açıdan negatif yönde etkiler yapacaktır. Bu çalışmanın amacı Türkiye ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biri olan tekstil işletmelerinin Ar-Ge farkındalıklarının incelenmesi ve Ar-Ge konusunda işletmelerin farkındalıklarının artırılması için neler yapılabileceği noktasında gelecek araştırmalara ışık tutmaktır. Bu kapsamda çalışmada, 14-17 Şubat 2018 tarihleri arasında Gaziantep Ortadoğu Fuar Merkezi'nde gerçekleştirilen PENTEX Penye Tekstil ve Teknolojileri Fuarına katılan 44 firma incelemeye alınmıştır. Söz konusu fuarda stand açan işletmelere uygulanmak üzere tasarlanan ankette, firma yetkililerine temsil ettikleri işletmenin Ar-Ge farkındalığı, yatırımları, varsa yürüttükleri partnerlikleri ve Ar-Ge'ye ilişkin yönetsel planlamalarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Yapılan ve araştırmanın analiz başlığı altında detaylıca sunulan frekans analizi neticesinde; Türkiye Gayri Safi Hasılasında önemli bir yer tutan tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin, Ar-Ge bağlamında küresel ölçekte rekabet edebilecek durumun oldukça uzağında oldukları bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ar&Ge, Tekstil Sektörü, Yatırım, Farkındalık

GİRİŞ

Teknoloji, bir ulusun ekonomisinin gelişimi için kritik bir unsurdur (Millman, 2001). Günümüzde Ar-Ge, en önemli rekabet araçlarında biri haline gelmiştir. Teknoloji geliştirme için birincil kaynaktır ve teknolojik gelişmelerin izlediği trendler, kısa ürün yaşam döngüsü ve küreselleşme nedeniyle daha da kritik hale gelmektedir (Park ve Lee, 2011). Ar-Ge, bir ülkede sosyoekonomik kalkınma için bir araç olarak yaygın bir şekilde kabul görmüştür ve giderek artan bir şekilde sürdürülebilir ekonomik büyümenin ve rekabet avantajının kökeni olarak algılanmaktadır (Griliches, 1979; Arundel ve Geuna, 2004; Guellec ve Pottelsberghe, 2004; Becker ve Pain, 2008; Hedge ve Hicks, 2008; Laforet, 2008). Ar-Ge ayrıca, bir kuruluşun gelirini artıran ya da maliyetlerini düşüren yeni ürünlere ve süreçlere yol açan yeniliklerin yaratılmasını motive eder ve teknolojik ilerlemenin ve içsel büyümenin temel itici gücü olarak kabul edilir. Aynı zamanda süreç iyileştirme yoluyla verimliliği yükseltmekte (Mairesse ve Sassenou, 1991; Hall ve Mairesse, 1995; Guellec ve Pottelsberghe, 2003; 2004) ve maliyet düşürme yoluyla karlılığı arttırmaktadır (Perry ve Grinaker, 1994; Qiu ve Tao, 1998). Rekabet daha

da yoğunlaştıkça, kuruluşlar Ar-Ge harcamaları yoluyla rakiplerinin önüne geçmek için büyüme fırsatlarını araştırmaya zorlanmaktadır. Araştırmalar ayrıca, Ar-Ge harcamalarının, kaynakların en uygun şekilde dağıtılmasıyla, teknolojik rekabet gücünün artırılması, bir kurumun büyümesinin ilerletilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için kritik öneme sahip olduğunu göstermiştir (Hall, 1993; Lev ve Sougiannis, 1996; Cheng ve Chen, 2006).

Türk ekonomisinde tekstil ve giyim sektörü büyük öneme sahiptir. Türk tekstil ve giyim sektörü, üretimin yüzde 14,4'ünü, katma değerin yüzde 16.2'sini, imalatta istihdamın yüzde 26,2'sini ve toplam ihracatın yüzde 18,0'unu oluşturuyor. Türkiye, dünyanın 6. büyük tekstil ve giyim ihracatçısıdır. Türkiye, sektörde en fazla ticaret fazlasını veren üç ülkeden biridir. Net ihracatçı yapısıyla dikkat çeken Türk tekstil ve giyim sektörü, aynı zamanda Türkiye'nin ihracatının da önde gelen sektörlerinden biridir (Başkol, 2018).

Tekstil ve konfeksiyon sektörü, Türkiye'nin en önemli net ihracatçı sektörlerinden biridir. 1989-2015 döneminde tekstil ve giyim sektörü Türkiye ekonomisine 280,4 milyar ABD doları katkıda bulunmuştur. Sektördeki ticaret fazlası, 2004-2014 döneminde Türkiye ekonomisinin net uluslararası rezervlerine 98 milyar ABD doları katkıda bulunmuştur. (Türkiye Tekstil ve Sanayi İşverenleri Sendikası, 2015: 30).

Türkiye için böylesi büyük bir öneme haiz olan tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletme yönetimlerinin, Ar-Ge hususundaki farkındalık düzeylerinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu çalışmada söz konusu farkındalık düzeyinin belirlenmesine dönük bulgulara ulaşmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma kapsamında, işletme yöneticilerinin Ar-Ge farkındalıklarını ölçmek üzere hazırlanan çoktan seçmeli sorulardan oluşan anket formu, Gaziantep'te gerçekleştirilen PENTEX Penye Tekstil ve Teknolojileri fuarına katılan tekstil firmalarından, cevap vermeyi kabul eden 44'üne uygulanmıştır. Toplanan veri istatistiksel olarak analiz edilmiş, ulaşılan bulgular Ar-Ge'ye ilişkin farkındalığı ortaya koyacak şekilde raporlanmıştır.

METODOLOJİ

Bu çalışmada, Gaziantep'te gerçekleştirilen PENTEX Penye Tekstil ve Teknolojileri fuarına katılan tekstil firmalarından, cevap vermeyi kabul eden 44 firmanın yöneticisine, Ar-Ge farkındalığını ölçmek üzere tasarlanmış olan anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılan tekstil işletmesi yöneticilerinin Ar-Ge farkındalıklarını belirleyebilmek için uygulanan anket formundan elde edilen verilerin çözümlenmesi için, betimsel analiz yöntemlerinden biri olan frekans dağılımı metodundan yararlanılmıştır. Frekans dağılımı bir ya da daha çok değişkene ait değerlerin ya da puanların dağılımına ait özelliklerini betimlemek amacıyla verileri sayı ve yüzde olarak sunar. Frekans dağılımı tablo halinde verilebileceği gibi, uygun olduğu durumlarda çeşitli grafikler kullanılarak da gösterilebilir. Frekans dağılımı, deneysel ve tarama araştırmalarında toplanan verilerin genel olarak betimlenmesinde kullanılır. Buna yönelik araştırma sorusu; belli bir konudaki görüşleri değerlendirmeyle ilgili olarak "Katılımcıların X konusundaki görüşlerine göre dağılımı nedir?" şeklinde oluşturulabilir (Büyüköztürk, 2018). Çalışma kapsamında gerçekleştirilen analizler SPSS paket programının 22. sürümü kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Bu başlıkta, araştırma kapsamındaki işletmelerin Ar-Ge farkındalıklarına ilişkin toplanan veriler üzerinde gerçekleştirilen frekans analizlerinin sonuçları sunulmuştur.

Çalışmada incelenen tekstil işletmelerinde müstakil bir Ar-Ge birimi olup olmadığına ilişkin sorulan soruya verilen cevapların frekans analizi Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Ar-Ge Birimi Mevcudiyeti Frekans Analizi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ar-Ge Birimi Var	12	27.3	27.3	27.3
	Ar-Ge Birimi Yok	32	72.7	72.7	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Tablo 1 incelendiğinde görüleceği üzere, araştırmaya katılan tekstil işletmelerinden yalnızca % 27.3'ünün müstakil bir Ar-Ge birimi mevcuttur. Bu oran, Ar-Ge'nin işletmelerin karlılıklarında ve performanslarındaki etki göz önüne alındığında, oldukça düşük bir orandır.

Aşağıda sunulan Tablo 2'de, tekstil işletmelerinin satış gelirlerinden Ar-Ge faaliyetleri için pay ayırıp ayırmama durumlarını belirlemek üzere yapılan analizin sonuçları görülmektedir.

Tablo 2. Satış Gelirinden Ar-Ge İçin Pay Ayırma Dağılımı

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Satışlardan Ar-Ge için pay ayrılır	11	25.0	25.0	25.0
	Satışlardan Ar-Ge için pay ayrılmaz	33	75.0	75.0	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Yapılan frekans analizinin sonucuna göre, çalışma kapsamında ele alınan 44 işletmeden yalnızca 11'inde Ar-Ge faaliyetleri için satıştan gelirlerinden pay ayrılmaktadır. Bu sonuç Ar-Ge birimi teşekkül ettirme oranının oldukça düşük olduğu bulgulanan işletmelerde, birim kurma ya da var olan birimin etkinliğini arttırma yönündeki anlayış ve gayretin de yeterli olmadığı düşüncesi uyandırmaktadır.

Araştırma kapsamında ele alınan işletmelerin Ar-Ge personeli istihdam edip etmeme durumlarına göre frekans analizi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Ar-Ge Personeli İstihdam Durumu					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ar-Ge çalışanı bulunmamaktadır	32	72.7	72.7	72.7
	Ar-Ge çalışanı bulunmaktadır	12	27.3	27.3	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Çalışmada incelenen tekstil işletmelerinden Ar-Ge birimi teşekkül ettirilmiş olanların yüzdesiyle, Ar-Ge personeli istihdam edenlerin yüzdesi % 27.3 oranıyla birbirine eşittir. Bu sonuç, her iki soruya da doğru cevaplar verildiğini teyid eder nitelikte olmakla birlikte; Ar-Ge birimi bulunmayan işletmelerde ayrıca bu alanda personel istihdamının da söz konusu olmadığını göstermektedir.

Ar-Ge birimi bulunmayan işletme yöneticilerinin bu durumun nedenine ilişkin verdikleri cevapların frekans dağılımını gösteren Tablo 4 aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. Ar-Ge Birimi Kurmama Nedenleri					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ar-Ge birimi mevcut	12	27.3	27.3	27.3
	İhtiyaç duyulmuyor	26	59.1	59.1	86.4
	Kaynak yetersizliği	2	4.5	4.5	90.9
	Yüksek ar-ge maliyetleri	1	2.3	2.3	93.2
	Personel yetiştirme güçlüğü	1	2.3	2.3	95.5
	Diğer nedenler	2	4.5	4.5	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Araştırma kapsamında incelenen tekstil işletmelerin % 59.1'lik oranla büyük bir çoğunluğunun, Ar-Ge'yi bir gereksinim olarak görmüyor olduğunu beyan etmesi oldukça çarpıcı bir sonuçtur. Ar-Ge'nin sürdürülebilir rekabet için asgari gereklilik olarak görüldüğü günümüz koşullarında bu cevap, işletme yönetimlerinin konuya ilişkin farkındalık düzeylerinin dramatik bir biçimde düşük olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Tablo 5'te, çalışmadan incelenen işletme yönetimlerinin yönetsel planları arasında, Ar-Ge birimi kurma ve yatırım yapmanın bulunup bulunmadığına ilişkin cevapların frekans analizi sunulmuştur.

Tablo 5. Ar-Ge Birimi Kurma/Yatırım Planı Frekans Dağılımı					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ar-ge birimi kurma/ yatırım planı yapılıyor	8	18.2	18.2	18.2
	Ar-ge birimi kurma/ yatırım planı yapılmıyor	36	81.8	81.8	100.0
	Total	44	100.0	100.0	

Tabloda görüldüğü üzere çalışmada incelenen işletmelerden yalnızca % 18.2 gibi düşük bir kısmının Ar-Ge birimi kurma ve bu alanda yatırım yapma planı bulunmaktadır. Mevcut durum itibarıyla Ar-Ge hususunda kat edilecek çok mesafesi bulunduğu tekstil sektörü işletmelerinin, gelecek provizyonlarında bu durumu değiştirmeye dönük bir gayretin bulunmuyor olması, çalışmanın düşündürücü sonuçlarından biridir.

İşletmelerin Ar-Ge harcamalarına bakış açılarının belirlenmesi, çalışmamızın temel amaçlarından birini teşkil etmektedir. Bu bakımdan Tablo 6 aracılığıyla sunulan Ar-Ge harcamalarını değerlendirme biçimlerinin frekans dağılımı, oldukça önemlidir.

Tablo 6. Ar-Ge Harcamalarına Genel Bakış					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Tamamen masraf	3	6,8	6,8	6,8
	Kısmen masraf	3	6,8	6,8	13,6
	Kısmen yatırım	4	9,1	9,1	22,7
	Tamamen yatırım	34	77,3	77,3	100,0
	Total	44	100,0	100,0	

Ar-Ge harcamalarını tamamen yatırım olarak gören işletme yöneticilerinin oranının % 77.3 ve kısmen yatırım olarak görenlerin oranının ise % 9.1 olduğu görülmektedir. Bu açıdan, çalışmaya katılan işletmelerin % 86.4 gibi oldukça büyük bir oranı tarafından Ar-Ge harcamalarının yatırım olduğunun düşünülmesi son derece sevindiricidir. Ancak bu sevindirici yüksek orana rağmen Ar-Ge yatırımı bulunan ve gelecek planları arasında Ar-Ge alanında yatırım yapmanın olduğunu beyan eden işletme yöneticilerinin oranındaki dramatik düşüklük, anlaşılması ve açıklanması güç bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Çalışmanın amacı tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmaların Ar-Ge farkındalıklarının saptanmasıyla mevcut duruma ilişkin fikir sahibi olunarak, farkındalığın artırılmasını sağlamak için neler yapılabileceği hususuna katkı sağlamaktır.

Gelişmiş ülkelerle rekabet edebilmek, bunun da ötesinde dünya pazarlarında lider konuma gelebilmek için Ar-Ge olmazsa olmazlar içinde yer almaktadır. Rekabet gücünün, istihdamın, kalite ve etkinliğin artırılması, firmaların gerek bölgesel gerek ulusal ve gerekse uluslararası alanda söz sahibi olabilmeleri için Ar-Ge faaliyetinin özendirilmesi gerekmektedir. Yenilikçi üretim ve sürdürülebilir kalkınma ancak Ar-Ge faaliyetlerinin uygulanmasıyla mümkündür.

Ancak yapılan araştırma sonucu firmaların Ar-Ge konusunda farkındalıklarının düşük olduğu anlaşılmıştır. Çoğu firma Ar-Ge'nin ne olduğunu dahi bilmemektedir. Ar-Ge faaliyetini bilip uygulamayanlar da Ar-Ge faaliyeti için sağlanan destek ve teşviklerden bilgilerinin olmamasından dolayı AR-Ge faaliyetini büyük bir maliyet olarak görmektedirler. Ar-Ge uygulayan az sayıdaki firma bu faaliyetin öneminin farkında olup, bu alanda rakiplerine fark atmış durumdadır.

Firmalara Ar-Ge faaliyetinin önemini anlatacak seminerler düzenlenmesi, bir çok kuruluşumuzun bu konuda çok büyük destekler

ve teşvikler verdiğinin anlatılması, kamu kurumlarının Ar-Ge faaliyeti için sunduğu imkanların anlatılması önemli bir hal almıştır. Ar-Ge faaliyetinin uygulanmasıyla kazanacakları faydaların bildirilmesi, işletmeleri bu faaliyetleri uygulamaya teşvik edecektir. Böylece hem firma bazında, hem de ulusal bazda rekabette üstünlük sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

Arundel, A., and Geuna, A., (2004). Proximity and the use of public science by Innovative European firms. *Economics of Innovation and New Technology*, 13:p. 559–580.

Başkol, M. O. (2018). International Competitiveness in Turkish Textile and Clothing Sector. *International Journal of Management Economics and Business.* Vol. 14, No. 3, 2018.

Becker, B., and Pain, N., (2008) What determines industrial R&D expenditure in the UK? *Manchester School*, 76(1), 66-87.

Büyüköztürk, Ş., (2018). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum.* Pegem Akademi, 24. Baskı, Ocak 2018, Ankara.

Cheng, H., and Chen, X., (2006) Determinants of firm R&D investment: evidence from China, Presented at *PICMET 2006*, 740-743.

Griliches, Z., (1979). Issues in Assessing the Contribution of Research and Development to Productivity Growth. *The Bell Journal of Economics*, 10: 92-116.

Guellec, D., & Van Pottelsberghe De La Potterie, B., (2004). "From R&D to Productivity Growth: Do The Institutional Settings and The Source of Funds of R&D Matter?". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 66(3).

Guellec, D., and Pottelsberge, B., (2003) The impact of public R&D expenditure on business R&D, *Economics of Innovation and New Technology*, 12(3), 225-244.

Hall, B., (1993) The stock market's valuation of R&D investment during the 1980's, *American Economic Review*, 83(2), 259-264.

Hall, B.H. and Mairesse, J. (1995) Exploring the relationship between R&D and productivity in French manufacturing firms. *Journal of Econometrics*, 65(1), 263- 293.

Hedge, D., and Hicks, D., (2008) The maturation of global corporate R&D: Evidence from the activity of U.S. foreign subsidiaries. *Research Policy*, 37(3), 390-406.

Laforet, S. (2008) Size, Strategic, and Market Orientation Affects on Innovation. *Journal of Business Research*, 61(7), 753-764.

Lev, B., and Sougiannis, T., (1996) The capitalization, amortization and value- relevance of R&D, *Journal of Accounting and Economics*, 21(1), 107-138.

Mairesse, J. and Sassenou, M. (1991) R&D and productivity: A survey of econometric studies at the firm level. *Science Technology and Industry Review*, 8, 317-348.

Millman, A.F., (2001) Technology transfer in the international market. *European Journal of Marketing*, 17(1), 26-47.

Park, S., Lee, Y., (2011). Regional Model of EKC for Air Pollution: Evidence from the Republic of Korea. Energy Policy 39(10), 5840-5849.

Perry, S., and Grinaker, R., (1994) Earnings expectations and discretionary research and development expenditures, Accounting Horizons, 8(4), 43-51.

Qiu, L., and Tao, Z., (1998). Policy on international R&D cooperation: subsidy or tax, *European economic review*, 42(9), 1727-1750.

Türkiye Tekstil ve Sanayi Işverenleri Sendikası (2015). *Tekstil ve hazır giyim sanayinin Türk ekonomisindeki yeri*. Istanbul: Türkiye Tekstil ve Sanayi Işverenleri Sendikası Yayını.

EKOLOJİK ETİKETLEME VE TAZE ÜRÜN ENDÜSTRİSİNDE LAZER ETİKETLEME TEKNİĞİ

İbrahim AKBEN[1], Ayşe Nur MERCAN[2]

[1]Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Gaziantep / Türkiye

[2]Gaziantep Üniversitesi, MYO, Gaziantep / Türkiye

Öz: Günümüzde çevresel sorunlar ve insan sağlığı gibi faktörlerin öneminin artması ile birlikte taze gıda endüstrisinde ekolojik etiketlemenin önemli bir hal alması düşünülmektedir. Ekolojik etiketleme, ürünlerin çevreye ve insan sağlığına olumsuz etkileri olmayarak üretildiğini ifade etmektedir. Bu alanda yeni gelişmelerden biri de lazer etiketlemedir. Lazer etiketleme meyve ve sebzeler gibi taze ürünlerin kabuklarının delinmeden üzerlerine logo, marka adı, son kullanma tarihi vb. ürüne ait özelliklerin yazılması teknolojisidir. Lazer etiketlerin kullanılması, kağıt ya da plastik etiketlerde kullanılan yapışkan kimyasalların meyve aracılığıyla insana geçmesi ve etiketin kendisinin olumsuz çevresel etkilerinin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Ekolojik etiketlemenin son halkası olarak ta nitelendirilebilir. Günümüz şartlarında bireylerin sağlığa ve çevreye olan bakış açısındaki hassasiyet ekolojik etiketleme ve lazer çıkartmaların önemini göz ardı edilemez hale getirmiştir. Bazı sektörlerde ekolojik etiketleme ve lazer çıkartma kullanımı hızlı şekilde artmaktadır. Gerek ürünlerde gerekse hizmetlerde ekolojik etiketleme ile çevreye duyarlılık ve sağlık bilinci artmıştır. Sektörler ilgili teknolojiyi kullanarak çevreye zarar veren plastik ambalaj gereksinimini ortadan kaldırmaktadır. Böylece ekolojik etiketleme ve lazerle markalama sayesinde hem ekonomik anlamda hem çevresel hem tüketiciler hem de üreticiler açısından büyük fayda sağlanacaktır. Bu etiketleme yöntemini kullanan firmalar nihai tüketicilerde olumlu imaj oluşturacaklalardır. Firmalar uluslararası düzeyde de rekabet fırsatı yakalayacaktır. Lazer teknolojisi ile gıdalar farklı içeriklerle de doğrudan markalanabilir. Gıda üreticileri metin, rakam ve kodlarla ürün bilgilerini çabucak ve kolayca ekleyebilir hale gelmiştir. Ekolojik etiketleme ve lazer çıkartmalar sayesinde sürdürülebilirlik sağlanacaktır. Bu çalışma da; ekolojik etiketlemeye ek olarak taze ürünlerde kullanılan lazer etiketlemenin literatüre kazandırılması, ekonomik, çevresel etkiler ve maliyet açısından öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etiketleme, Ekolojik Etiketleme, Lazer Etiketleme

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Tüketicilerin eğitim seviyesindeki artışa bağlı olarak tüketicilerin daha bilinçli hale gelmesi, çevre bilincinin yerleşmesi, sağlıklı yaşam vb. gibi birçok alanda farkındalıkların artması ekolojik etiketlemenin önemini bir kez daha vurgulamaktadır. İşletmeler açısından bakıldığında da ulusal veya uluslararası pazarlarda üstünlük elde etme konusunda ekolojik etiketleme her ne kadar gönüllülük esasına dayansa da olmazsa olmazlar yolunda ilerliyor.

Ekolojik etiketleme veya diğer adıyla eko-etiket, ürünlerin üretim aşamaları boyunca çevreye ve insan sağlığına olumsuz etkileri olmadan üretilmelerini ifade etmektedir. Bu alanda yeni değişikliklerden biri de lazer etiketlemedir. Lazer etiketleme; ekolojik etiketlemenin son halkası olarak meyve ve sebzeler gibi taze ürünlerin kabuklarının delinmeden üzerlerine logo, marka adı, son kullanma tarihi gibi ürüne ait özelliklerin yazılması teknolojisidir.

Çalışmanın amacı ekolojik etiketleme olarak değerlendirilebilen taze ürünlerde kullanılan lazer etiketleme olgusunun literatüre kazandırılması ve ekonomik, çevresel ve maliyet açısından öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Ekolojik Etiketleme

Ekolojik etiketler çevreye olumsuz etkileri olan diğer etiketlerden çok farklıdır. Toplumdaki tüm bireyleri etkileyen sadece etiketleme özelliğiyle değil bireylere sağlıklı ve temiz çevre vurgusu yapan, bununla beraber gelecek nesilleri düşünen aslında etiketlemenin ötesinde toplumsal sorumluluktur.

Ekolojik etiketler, nihai tüketicilerin yaptıkları tercihlerde ürün veya hizmetin farklı hususlarının yanı sıra çevresel yönden de değerlendirilmesi amacıyla kullanılabilir (Bozkurt, Dücan, 2018: 69).

Ekolojik etiketler, ürünün hayat çevrimini temel aldığından, hammadde üretenlerden en küçük tedarikçiye değin uzanan değer zincirinin tüm halkalarında çevresel etkilerin ve sosyal etkilerin izlenmesi ve geliştirilmesine olumlu yönde etki etmektedir. Ekolojik etiketleme süreçleriyle, sosyal ve çevresel riskleri anlamaya, denetlemeye ve yönetmeye başlayan firmalar, ulusal ve uluslararası yatırımcıların takibine girme fırsatlarını artırmaktadır.

Günümüzde kurumsal yatırımcılar için yatırım yapabilme kararlarını belirleyen ana ögeler, kârlılığın yanı sıra çevresel ve sosyal risklerdir. 1970'lerin sonundan itibaren tartışılan; Avrupa Birliği Parlamentosu'nda 1992 yılında yürürlüğe giren; Uluslararası Standardizasyon Örgütü tarafından 2000 yılında geliştirilen ISO 14020 belgesi ile küresel ölçekte tanımlanan Eko-etiketler, firmaların özellikle gelişmiş ülkelerdeki pazar paylarının artırmasında önemli rol oynamaktadır.[1]

Nihai kullanıcıların ekolojik etiketleri benimseme düzeyleri, yeşil ürünlere daha çok yönelmelerine aracı olabilir (Oflaç, Göçer, 2015: 221).

Ekolojik etiketlemenin başarılı olması, AR-GE çalışmalarında önceliği çevresel gelişmeler olan işletmelere özendirici olabilmektedir **(**Başaran Alagöz, 2007: 7). Ekolojik etiketlemeden sağlanan en önemli fayda, nihai alıcıyı bilgilendirip, bilinçlendirmektedir (Çaça, 2016: 170).

Bazı firma sahipleri Çevre Yönetim Sistemi uygulamalarını ve AB Eko Etiketi sertifikasına sahip olunmasını maliyet yükselteceğini ve kâr marjını azaltacağını düşünmektedirler. Oysa uzun mühlette düşünüldüğünde bu

1 www.skdturkiye.org

sertifikalar uluslararası pazarda söz sahibi olmak isteyen işletmeler için rekabet avantajı sağlar (Çaça, 2016: 207). Ekolojik etiketlerin pek çok yararının yanında bazı dezavantajları da bulunmaktadır.

Ekolojik Etiket kullanım ölçütlerinin başarılması bazı hallerde çevre için olumsuz etkiler yapabilmektedir. Şayet etiket için paketleme kriteri geri dönüşümlü kağıt kullanmayı gerektiriyorsa, bu geri dönüşümlü kağıt ithalini gerektirebilmektedir (Başaran Alagöz, 2007: 8).

Ekolojik Etiketleme, ticaret engeli etkisi yapabilir, ihracat yapan ülke dünya pazarlarına girememe riskleri ile karşılaşabilir ya da bu durumdan kurtulmak amacıyla çevresel standartların kabul edilmesi gerekebilir. Bu durum ise gelişmekte olan ülkeler için büyük endişedir, çünkü üst düzeyde bir çevresel standart için, o ülkeler oldukça kıt kaynaklara sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerin üretim yöntemleri, eko etiket alınması için gereken yöntemlerden çok farklı olması halinde bu ülkelerin üreticilerinin üretim yöntemlerini bu standartlara uygunluk yönünde değiştirememeleridir (Başaran Alagöz, 2007: 10).

Lazer Etiketleme

Ambalajlar ve plastik etiketler firmalara mali yük olmakla kalmayıp, çevre kirliliğine neden olarak insan sağlığına zarar vermektedir. Her gün farklılaşan dünyada firmalar kendilerine has özellikleri vurgulamak isterken, nihai kullanıcılarda ürün hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak istiyor. Bundan dolayı lazer etiketleme firmalara ve tüketicilere istedikleri yönde imkân sunma özelliğine sahiptir. Lazer ile etiketleme meyve ve sebzeler için plastik etiket gereksinimini ortadan kaldırarak sürdürülebilirliğe damga vuruyor ve ekolojik etiketlemeyi tamamlayıcı olarak ta kullanılabilecektir.

Şekil:2 Lazer ile etiketlenmiş çeşitli ürünler

Kaynak: https://www.digitaltalks.org/2017/02/14/lazer-ile-islenmis-meyve-sebzeler-plastik-etiket-ihtiyacini-ortadan-kaldiriyor/

Şekil:2' de plastik etiketler yerine lazer etiketlerin kullanıldığı görülmektedir. Ürünün birçok özelliğine ait bilginin lazerle işlenmesi hem firmaları hem de tüketiciyi memnun etmektedir.

Her ne kadar küçük boyutta olsalar da tek tek satılan meyvelerde kullanılan etiketler büyük hacimlerde düşünüldüğü zaman çok fazla miktarda plastikten oluşmaktadır. İspanyol firması LaserFood ise meyve ve sebzeleri etiketlemenin hiçbir şekilde plastik kullanımına ihtiyaç olmadan yepyeni bir yöntemini bulmuştur. Hassas lazer işlemesi kullanan LaserFood etiketleri, alışılagelmiş plastik etiketlere basılabilenden çok daha fazla bilgi sağlayabilmektedir. Ayrıca lazer gıda etiketleme her satıcı için özelleştirme imkânı sunmakla beraber ürünün kalitesini ya da raf ömrünü etkilememektedir. Bu sürece dâhil olan firmalar ürüne ait üretim ve sağlık bilgilerini, logolarını, pazarlama mesajlarını ve çok daha fazlasını bu etiketlere dâhil edebilmektedir. Bu süreç kivi ve şeftali gibi daha hassas meyveler üzerinde bile etkili bir biçimde işlemektedir.[2] Gıdaların üretim yeri, son tüketim tarihi, üreticinin logosu, resmi kurumların verdiği izin bilgileri gibi hassas lazer damgalarıyla sebze ve meyvelerin üzerine kazınmakta ayrıca lazer kullanımı gıda maddelerinin raf ömrünü ve kalitesini azaltmadığı düşünülmektedir.[3]

Etiketleme ve ambalajlama da dünya genelinde o kadar çok plastik ürün kullanılıyor ki bu durum dünyanın geleceğini tehdit etmektedir. Bundan dolayı çevreci örgütlerin de baskısıyla bilim insanları tarafından plastik ürünlerden uzak durmanın yolları aranıyor. Önemsiz gibi gözükse de marketlerde satılan taze ürünlerin (sebze ve meyvelerin) üzerindeki plastik etiketlerden kurtulmak çok önemli hale gelmiştir. Hollandalı bir şirket tarafından geliştirilen lazerli etiket İsveç'te bir süpermarkette uygulanmaya başlanmış ve lazer ile etiketlemenin ürünlere zarar vermediği görülmüştür. Yöntem, parlak bir ışık yardımıyla ürünlerde iz oluşturmakta ve hassas bir yöntem olan lazerle etiketlemede lazer ürünün kabuğundan geçmediği, ürünlerin tat ve kalitesinin olumsuz etkilenmediği ortaya çıkmıştır. Hollandalı şirketin geliştirdiği teknolojiye diğer ülkelerden de talep gelmekte, firma geliştirdiği teknoloji sayesinde 200 kilometreden fazla plastik maddeden tasarruf edebilmektedir. Uygulayıcılar turunçgiller gibi ürünlerin kendi kabuklarını yeniledikleri için bu teknolojinin kullanılamadığını belirtmektedirler. Çevreci örgütler, plastik etiketlerin küçük olmalarına rağmen çevreye büyük oranda zarar verdiklerini ifade etmektedirler.[4]

İsveçli süpermarket devi ICA tarafından, geleneksel plastik etiketlere veya ambalajlara çevre dostu bir alternatif olarak tatlı patatesleri ve avokadoları markalayan lazerler denenmiştir. "Doğal Marka" denemesi adı verilen, bir meyve veya sebzenin dış kabuğundaki pigmenti hızlı bir şekilde çıkarmak için düşük enerjili bir karbondioksit lazer kullanılmaktadır.

Hagg, (2017)'ye göre; Bu yeni teknik, ürünlerde gereksiz yere plastik malzeme ve ambalaj malzemesi kullanılması oranında düşüşe sebep olmakta. Ayrıca bu işlemin, meyvenin veya sebzenin tadı, kokusu veya raf ömrü üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığı iddia edilmiştir. Ürüne, kabuğundaki pigmentleri buharlaştıran ve bir iz bırakan doğal parlak bir ışık verilmekte ve bu çok hassas bir şekilde gerçekleşmektedir. Çünkü işaret hiçbir şekilde kabuktan geçmez, ürünün kalitesini veya tadını etkilememektedir. ICA, denemelerinde kabuğu yenile-

2 https://www.digitaltalks.org/2017/02/14/lazer-ile-islenmis-meyve-sebzeler-plastik-etiket-ihtiyacini-ortadan-kaldiriyor/

3 http://www.yeniisfikirleri.net/meyve-ve-sebzeler-lazer-ile-etiketleniyor

4 https://www.isvecgundemi.com/saglik/isvec-sebze-ve-meyveye-cevreci-etiket-h8786.htm

mediği için ilk olarak tatlı patates ve avokadoyu seçtiklerini ifade etmektedir. Bir ürünün raf ömrünü uzatmak için plastik ambalajlama yapmak gereklidir. Ancak "Doğal Markalama" bu gereği ortadan kaldırmaktadır.

Hagg, (2007)'ye göre, Plastik etiketleme, tamamıyla gereksiz değil çünkü ürünlerin, raf ömürlerinin uzamasına bilinen bir malzeme ile yardımcı oluyor, bu yüzden pek zararlı sayılmazlar. Ancak bazı ürünlerde bu gereksizdir çünkü ürünlere daha iyi raf ömrü sağlamamakta ve ekstra maliyet getirmektedir.

Lazer etiketleme için ilk etapta, kabuğu yenilebilir bir meyve olan elma seçilebilir. Bu işteki başarı faktörünü nihai tüketicinin satın aldıkları meyveleri ve dövme yaptırmak isteyip istemediklerini belirlemektedir. Buna rağmen lazer işaretleme turunçgillerde kabuğun kendini yenilemesinden dolayı lazer işaretler ürün üzerinden kaybolduğu için kullanılamazlar.[5]

Şekil 3. Lazer etiketleme ile etiketlenmiş tatlı patates

Kaynak: http://www.teknokulis.com/haberler/internet/2017/01/19/ambalajlara-elveda-sebze-ve-meyvelerde-lazer-etiket-donemi

Şekil:3'te görüldüğü üzere sert kabuğa sahip olan gıdalarda lazer etiketleme daha iyi sonuçlar vermektedir. Bu tür çalışmaların ilerleyen dönemlerde daha da yaygınlaşması beklenmektedir. Lazer etiket sisteminin klasik ambalaj maliyetlerine kıyasla çok ucuz olduğu belirtilmektedir.[6]

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, taze ürün endüstrisinde Avrupa'da yeni gündeme gelen ve hem çevresel hem de maliyet açısından birçok avantajı barındıran "Laser Tatoo" konusunu literatüre kazandırmaktır.

KAPSAM

Bu çalışmanın kapsamını ekolojik etiketleme konusu ile birlikte ele alınan "Lazer Etiketleme" nin taze ürünlerde kullanılması konusu oluşturmaktadır.

5 https://www.euronews.com/2017/02/21/swedish-supermarket-chain-ica-tattoos-its-fruit-and-veg
6 http://www.teknokulis.com/haberler/internet/2017/01/19/ambalajlara-elveda-sebze-ve-meyvelerde-lazer-etiket-donemi

YÖNTEM

Çalışmanın yöntemi olarak, ekolojik etiketleme ve lazer etiketleme literatür taraması şeklinde derlenmiştir.

BULGULAR

Bu çalışma da lazer etiketleme konusunda genel bir değerlendirme yapılmış olup, Lazer etiketlemenin çevresel etiketleri ve maliyetleri azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Değişen çevre koşulları, artan sanayileşme, özellikle büyük şehirlerdeki bilinçsiz tüketim veya çevre kirliliği düşünülmeden yapılan üretim insanlarda birçok sağlık problemine sebep olmuştur. Bu nedenle hem bireysel hem toplum olarak ekolojik etiketlemenin öneminin basite alınmayacak kadar çok olduğu bilinmeli ve gerek tüketici gerekse üreticiler kendilerine düşeni yapmalıdır.

Önemi göz ardı edilmeyecek derecede büyük olan ekolojik etiketlemenin etkisi günden güne artmaktadır. Çünkü günümüz insanının çevre ve insan sağlığı yönündeki tutumu ekolojik etiketlemeyi vazgeçilmez unsur yapacaktır. Gelecek nesilleri düşünen bireyler bu etiketli ürünlere rağbet edeceklerdir. Firmalar açısından da dünya pazarlarında kendini göstermeleri için bu etiketleri kullanmaları gerekecektir.

Hızla değişmekte olan dünyada çevreye saygı göstermeyen, çevreci mal ve hizmet üretim metotlarını uygulamayan organizasyonlar pek çok alanda sürdürülebilirliklerini elde edemeyeceklerdir. ISO 14001 ve AB Eko Etiketleme çalışmalarından yararlanacak olanlar sadece tüketiciler ve firmalar değil, bütün toplumdur (Çaça, 2016: 208).

Gıda sektörüne damga vuran lazer etiketleme uygulaması üzerine işletmeler çalışmalar yapmalı böylece hem tasarruf sağlayacaklar hem de ambalajların çevreyi kirletmesinin önüne geçilecektir. Lazer etiketleme ile de gerek ambalajlamadaki maliyete gerek çevre kirliliğine neden olması gibi birçok olumsuzluğun önüne geçilmektedir. Ekolojik etiketlemenin ve lazer etiketlemenin ne kadar önemli olduğu üzerine çalışmaların ve eğitimlerin artırılması birey, toplum, işletmeler ve ileriki nesiller bakımından çok önemlidir.

KAYNAKÇA

Başaran Alagöz, S., (2007). Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi, ISSN:1694 – 528X Sayı: 11, ss.7-8-10.

Bozkurt, A., ve Dücan, E., (2018). Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, ss. 69.

Çaça, A., (2016). ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standartları İle Avrupa Birliği Çevre Etiketi ve Aralarındaki İlişki: Türkiye'deki Uygulamalar. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman. ss.170-207-208.

Oflaç, B. S., Göçer A., (2015). Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17 (2015): 216 – 228 ss.221.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.skdturkiye.org (E.T.20.10.2018)

https://www.digitaltalks.org/2017/02/14/lazer-ile-islenmis-meyve-sebzeler-plastik-etiket-ihtiyacini-ortadan-kaldiriyor/ (E.T.21.10.2018)

http://www.yeniisfikirleri.net/meyve-ve-sebzeler-lazer-ile-etiketleniyor/ (E.T.21.10.2018)

https://www.isvecgundemi.com/saglik/isvec-sebze-ve-meyveye-cevreci-etiket-h8786.html (E.T.21.10.2018)

https://www.euronews.com/2017/02/21/swedish-supermarket-chain-ica-tattoos-its-fruit-and-veg (E.T.22.10.2018)

http://www.teknokulis.com/haberler/internet/2017/01/19/ambalajlara-elveda-sebze-ve-meyvelerde-lazer-etiket-donemi (E.T.22.10.2018)

TÜRKİYE GENÇLİĞİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK YAPISI IŞIĞINDA KARİYER BEKLENTİLERİ

Fatma Zehra TAN[1], Gökhan Oruç ÖNALAN[2]

[1]Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Karabük / Türkiye

[2]Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük / Türkiye

Öz: Günümüz dünyasının temelinde en başta insan ve ihtiyaçları yatmaktadır. İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek adına bir sürü şeye ihtiyaç duymaktadırlar. Para kazanmak, saygı görmek, iyi bir meslek sahibi olmak, yüksek yaşam standardına sahip olmak vb. Görüleceği gibi saymakla bitmeyecek kadar çok olan bu ihtiyaçların bazıları maddi bazıları ise manevidir. İşte iktisat insanların maddi ihtiyaçları ile ilgilenmektedir. Maddi ihtiyaçları da aslında kendi içinde iki alt kategoride değerlendirme imkanına sahibiz. Bunlardan ilki yeme, içme, barınma gibi olan insan biyolojisi ile alakalı olanlarıdır. Diğeri ise içinde bulunulan topluma ve zaman dilimine göre değişen sosyal ihtiyaçlardır. İşte insanların bu ihtiyaçlarının karşılanabilmesi adına mal ve hizmet üretimi gerçekleştirilmektedir. Mallar ve hizmetler insanların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi adına üretilmektedir. Mal ve hizmet üretimi sürecinde "Üretim Faktörleri" olarak isimlendirdiğimiz dört adet üretim faktörü bulunmaktadır. Sırası ile bunlar Emek, Sermaye, Doğal Kaynaklar ve Girişimcidir. Yani mal ve hizmet üretimi bu dört faktör üzerinden oluşmaktadır. İşte bu üretim faktörlerinden en önemlilerinden bir tanesi emek yani işgücüdür.(Önalan, 2018:10) Türkiye sahip olduğu potansiyel genç nüfusu ile dünya ortalamasından pozitif ayrışmaktadır. Ülkemizde yaklaşık olarak 2018 yılı Kasım ayı itibariyle 16 milyon 18-30 yaş arası genç nüfus bulunmaktadır.[7] Yapılan kamuoyu araştırmaları üzerinden görülmektedir ki, bu gençlik kümesi içinde en önemli sorunlardan bir tanesi işsizlik ve kariyer beklentileridir. Bu çalışmada da Rasat Strateji şirketi tarafından 2017 yılı Aralık ayında yapılan Türkiye Gençlik Araştırması'nın Türkiye gençliğinin kariyer beklentileri ile alakalı bölümleri değerlendirilmiş ve çalışmanın sonunda Türkiye gençliğinin istihdam beklentileri ve kariyer hedefleri hakkında belirli bir çerçeve çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genç İstihdamı, Kariyer, Gençlik, İşgücü, İstihdam

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Günümüzde şirketler temel amaçları olan kar maksimizasyonuna ulaşabilmek için ellerinde bulunan tüm kaynakları en etkin şekilde kullanmak durumundadırlar. Şirketlerin en önemli varlıklarından bir tanesi de beşeri sermayeleri olan personelleridir. Şirketler personellerinden en verimli şekilde yarar sağlayabilmek adına çeşitli insan kaynakları uygulamalarını geliştirerek bünyesinde uygular. Ancak önemli olan bu insan kaynakları uygulamalarının uygulanmasından ziyade ilk başta doğru insan kaynağını seçebilmektir. Günümüzde belirli sektörlerde istihdam açığı varken genel olarak işsizlik sorunu oluşması işgücü-işveren arasındaki dengenin

7 (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2018)

düzgün sağlanamamasından kaynaklanmaktadır. Ancak işverenin talepleri ve ihtiyaçları ile işgücünün beklentilerinin uyuşması sonucu nitelikli istihdam artışı sağlanacaktır. İnsan kaynağının seçiminde en önemli ve en fazla ağırlığa sahip olan kitle de doğal olarak gençlik kitlesidir. Gençlik kitlesinin kariyer beklentilerini sosyo-demografik özellikleri bakımından incelemek şüphesiz, makro açıdan ülkemizin genç istihdamının değerlendirilmesinde ve doğru okunmasında mikro açıdan ise işletmeler bazında odak genç işgücü seçimi veriminin artırılması ve seçim kriterlerinin daha objektif belirlenmesinde etkili olacaktır.

AMAÇ

Türkiye genç işgücü piyasasının daha net bir biçimde hem işveren kesimi hem de işgücü kesimi açısından analiz edilebilmesi ve böylelikle genç işgücü piyasasında etkin bir süreç yürütülerek işveren taraflarının ihtiyaçları ile genç işgücünün beklentilerinin uyuşması adına çalışmada öncelikle kısaca konunun daha rahat anlaşılması adına temel işgücü kavramlarına açıklık getirilmiş ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan Ağustos 2018 dönemine ait işgücü verilerine yer verilmiş akabinde ilgili konu başlıkları hakkında anket üzerinden elde edilen verilerin paylaşımı yapılmıştır.

KAPSAM

Çalışmanın konusunun temelinde bulunan Rasat Strateji tarafından gerçekleştirilen Türkiye Gençlik Araştırması 4 Ekim – 25 Kasım 2017 tarihleri arasında 42 ilde, 15-29 yaş aralığında toplam 10.002 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 1. Araştırma Örnekleminin Dağılımı

İl	Frekans	İl	Frekans
Adana	272	Kastamonu	131
Adıyaman	90	Kayseri	208
Afyonkarahisar	118	Kocaeli	296
Ağrı	104	Konya	313
Ankara	649	Malatya	129
Antalya	342	Manisa	218
Aydın	172	Kahramanmaraş	171
Balıkesir	194	Mardin	142
Bursa	286	Nevşehir	79
Çorum	99	Ordu	148
Denizli	127	Sakarya	152
Diyarbakır	257	Samsun	233
Elazığ	103	Sivas	109
Erzurum	159	Tekirdağ	180
Eskişehir	111	Trabzon	171
Gaziantep	281	Şanlıurfa	342
Hatay	222	Van	343
Mersin	217	Zonguldak	110
İstanbul	1883	Aksaray	123
İzmir	473	Batman	99
Kars	58	Şırnak	88
TOPLAM			10002

YÖNTEM

Araştırmanın alan uygulamasında yüz yüze görüşme yöntemi seçilmiştir. Araştırmada, önceden hazırlanmış bir anket formu, tecrübeli anketörler tarafından yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Görüşme yapılan kişinin kimlik ve adres bilgileri daha sonradan denetleme yapmak için alınmıştır. Anketin güvenilirliğin tam anlamı ile tesis edilmesi adına her anketörün doldurduğu anket formunun %10'u saha koordinatörü tarafından, sahadan gelen anket formlarının tamamının % 30'u da merkez koordinatörü tarafından telefonla denetlenmiştir.

BULGULAR

Türkiye'de gençlik istihdamı hakkında beklentiler analiz edilmeden önce araştırma katılımcılarının demografik özelliklerine değinilmesi gerekmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Yüzde
Kadın	48,9
Erkek	51,1

Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımı Türkiye geneli ile doğru orantılı olacak şekilde gerçekleşmiştir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 3. Katılımcıların Yaş Grubu Dağılımı

Yaş Grubu	Yüzde
15-17	20,8
18-21	27,1
22-24	19,8
25-29	32,2

Anket katılımcılarının yaş grupları arasında dağılımında en önemli ağırlık 25-29 yaş grubuna verilmiştir. Yine gerçekleştirilen bir çok kamuoyu araştırmasının aksine ilgili anket kapsamında 15-17 yaş grubu katılımcılarda örnekleme dahil edilmiş ve %20,8'lik bir dilim kapsamışlardır. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumları

Medeni Durum	Yüzde
Evli	16,6
Bekar	82,5
Dul / Boşanmış	0,9

Katılımcıların medeni durumları da yine Türkiye ortalaması ile bağlantılı bir görünüm sergilemektedir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim	Yüzde
Okuryazar değil	0,8
Okuryazar	4,5
İlkokul	3,6
Ortaokul	42,3
Lise	31,2
Üniversite	17,2
Lisansüstü	0,4

Türkiye gençliğinin kariyer beklentileri incelenirken en önemli çapraz sonuçları verecek demografik kısımlardan bir tanesi olan eğitim durumları kısmında ağırlık ortaokul ve lise mezunları ardından üniversite mezunlarınındır. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 6. Katılımcıların Meslek Profilleri

Çalışma Durumu	Yüzde
İşsiz (İş Arıyor)	16,9
İşsiz (İş Aramıyor)	9,0
Öğrenci	34,5
Tam Zamanlı	32,8
Part-Time	4,7
Aile yanında	2,1

Araştırmaya katılım sağlayan gençlerin en büyük iki kısmı öğrenci ve tam zamanlı çalışan kesimden oluşmaktadır. Katılımcı gençler arasında işsizlik oranı ise %16,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Yine araştırma katılımcısı gençlerin %9 seviyesindeki kısmı ise iş aramadığını belirtmiştir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 7. Katılımcıların Meslek Sahipliği

Mesleği var mı?	Yüzde
Evet	45,1
Hayır	54,9

Katılımcı gençlerin meslek sahipliği açısından profilleri değerlendirildiğinde %54,9'luk kesimi herhangi bir mesleğe sahip olmadığını belirtirken, %45,1'lik düzeyi bir meslek sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Meslek sahibi olduğunu belirten kesimin mesleklerinin dağılımını ise tablo üzerinde gösterildiği gibidir. Sahip olunan meslekler bakımından değerlendirme yapıldığında en büyük kesimin vasıfsız işçi ve vasıflı işçi gençlerden oluştuğu görülmektedir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 8. Katılımcıların Meslek Dağılımları

Meslek	Yüzde
Şirket sahibi veya ortağı	2,3
Esnaf sanatkar	4,3
Ev hanımı/ ev kızı	1,6
Vasıflı işçi şef veya formen	21,0
Devlet yada özel sektörde çalışan profesyonel	4,8
Genel müdür veya üst düzey yönetici	0,1
Müdür veya orta düzey yönetici	0,5
Memur veya masa başı çalışan	5,8
Vasıfsız işçi veya hizmetli	47,3
Çiftçi veya balıkçı	0,5
Emniyet veya TSK mensubu	0,2
Mesleğim var işaretlenip boş bırakılan	11,5

Araştırma katılımcısı gençlerin yaklaşık %60'lık kesimi ise herhangi bir gelirinin olmadığını belirtmiştir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 9. Katılımcıların Gelir Sahipliği

Geliri Var Mı?	Yüzde
Yok	59,5
Var	40,5

Araştırma katılımcısı gençlere göre Türkiye'nin en önemli sorunlarından bir tanesi de ekonomi, işsizlik ve geçim sıkıntısıdır. Ekonominin ağırlığı %11,7 iken, işsizlik başlığının ağırlığı ise %17,7'dir. Gençlere göre işsizlik Türkiye'nin eğitimden sonraki en önemli sorunu olarak yer almaktadır. Ekonomi ile birlikte değerlendirildiğinde ise en başat aktör olduğu söylenebilir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 10. Türkiye'nin En Önemli Sorunları

Türkiye'nin en önemli sorunu nedir?	
Sorun	Yüzde
Eğitim	29,6
Ekonomi	11,7
FETÖ	15,3
İşsizlik	17,7
Terör	17,4
Uyuşturucu	3,9
Diğer	4,5

Araştırma kapsamındaki en temel sorulardan bir tanesi gençlerin geleceğe dönük olarak belirledikleri kariyer planlarının neler olduğudur. Bu hususta ilk üç sırayı kendi işini kurmak, devlet memuru olmak ve özel sektör çalışanı olmak almaktadır. Akademisyen olmak isteyen gençlerin oranı da fazla olmasa bile yine de belirli bir yer kaplamaktadır. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 11. Gençlerin Kariyer Planları

İleriki yıllarda kariyeriniz/geleceğinizle ilgili planınız nedir?	
İfade	Yüzde
Kendi işini kurmak	35,5
Devlet memuru uzman	29,5
Özel sektör çalışanı olmak	20,7
Akademisyen	11,3
Sanat ve kültür alanında kariyer	3,6
Diğer	1,8
Henüz karar vermedim	1,4
Asker olmak	0,1
Polis olmak	0,1

İş bulunamaması durumundan gençler ağırlıklı olarak makroekonomik yapıyı sorumlu tutmaktadır. Gençlerin neredeyse yarısına yakınına göre yaşanan çevrede iş imkanı olmadığından dolayı kendileri işsiz kalmaktadır. Ancak yine gençlerin önemli bir bölümü de bir gerçeği kabul ederek iş/maaş beğenmemeden dolayı işsiz durumda kaldıklarını belirmektedirler. Bir başka önemli ağırlık ise referansları olmadığı için işsiz kaldıklarını düşünen gençlik grubundadır. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 12. Genç İşsizliğinin Sebepleri

Sizce genç işsizliğindeki en önemli sebep hangisidir?	
İfade	Yüzde
Yaşanan çevrede iş imkanı olmaması	41,8
Gençlerin iş/maaş beğenmemesi	26,1
Referans yada torpilin olmaması	28,3
Diğer	3,7

SONUÇ

Yapılan araştırma (Rasat Strateji, 2017) göstermektedir ki gençler arasında en önemli sorun işsizlik ve geçim sıkıntısıdır. Katılımcı gençler açısından bireysel olarak en önemli sorunları olarak geçim sıkıntısı (yüzde 30), işsizlik (yüzde 29) ve eğitim (yüzde 28) işaret edilmiştir. İfade edilen diğer sorunlar ise yüzde 15'in altına gerilemektedir. Gençlerin yüzde 35'i gelecekte kendi işini kurmak istiyor. Yüzde 30'u ise devlet memuru/uzman olmak istiyor. Özel sektör çalışanı olmak isteyenlerin oranı ise yüzde 21 düzeyindedir. Yüzde 10'un üzerinde ifade edilen son alan ise akademisyenliktir. Gençlerin yüzde 42'si yaşanan çevrede iş imkanı olmamasını genç işsizliğinin en önemli nedeni olarak görürken, iş maaş beğenmeme seçeneğini ifade edenlerin oranı yüzde 26'dır. Referans ya da torpil olmadığı için genç işsizliğin olduğunu düşünenlerin oranı ise yüzde 28 düzeyindedir. Gençler için bir başkasında saygınlık uyandıran nitelik öncelikle iyi bir meslek ve kariyerdir(yüzde 48). Ahlak (yüzde 42) ve eğitim (yüzde 38) ya da toplumsal sorunlara duyarlılık (yüzde 38) daha sonra gelmektedir. Dindar olmak ve ülkesini sevmek yüzde 20'lere kadar inmektedir. Tüm bu verilerden çıkarılacağı üzere önemli düzeyde genç nüfusu ile dünya genelinden pozitif ayrışan Türkiye en önemli varlıklarından bir tanesi olan genç beşeri sermayesini doğru değerlendirmek ve uygun politikalar geliştirmek zorundadır. Ayrıca işgücü piyasaları ile uyumlu bir eğitim sistemi ile de bu politikaların oluşum sürecine katkı en üst düzeyde sağlanabilir. Bu sayede beyin göçünün önüne geçerek nitelikli yetişmiş insan kaynağının ülke içerisinde kalması sağlanarak ekonomiden sağlığa, sanattan spora her alanda çok daha güçlü noktalara ulaşmak mümkündür.

KAYNAKÇA

Önalan, G.O., (2018). Temel Makroekonomi. Cinius Yayınları, İstanbul.

Rasat Strateji, (2017). *Türkiye Gençlik Araştırması.* Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27587 (E.T. 08.12.2018)

ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI VE İŞKOLİKLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ[8]

Elif KOÇ[1], Serdar BOZKURT[2]

[1]Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul / Türkiye

[2]Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Çalışma, çalışanların gönüllü davranışlarını temsil eden birey ve örgüt odaklı örgütsel vatandaşlık davranışları (ÖVD) ile bireylerin aşırı çalışmalarını belirten işkoliklik kavramı arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmanın alt amacını ise, katılımcıların demografik özelliklerine göre (cinsiyet, eğitim durumu), birey-örgüt odaklı örgütsel vatandaşlık davranışları ile işkoliklik davranışlarının farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırma kapsamında, bir devlet üniversitesinin tezsiz yüksek lisans programlarında öğrenim gören ve aynı zamanda çalışan öğrencilere yönelik bir anket formu hazırlanmıştır.

***Anahtar Kelimeler**:* Birey-Organizasyon Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, İşkoliklik, Çalışan

GİRİŞ

Günümüz organizasyonlarında çalışanların çoğu mesai saatlerinin dışında da uzun süreler çalışmaya devam etmektedir. Bu durumun nedenleri arasında ekonomik faktörler ve kariyer için çok çalışmak isteyen çalışanların ödüllendirilmesi sayılabilir. Ayrıca yüksek hızdaki veri bağlantıları, çalışanların herhangi bir yer ve zamanda organizasyona bağlanabilmesini olanaklı hale getirmektedir (Wijhe, vd. 2011). Organizasyon içerisindeki bu tip durumların varlığı, çalışanların eğilim ve davranışlarının incelenmesinin önemini bir kez daha artırmıştır. Bu eğilimlerden biri olan işkoliklik, aile ve sosyal yaşam pahasına işte zaman harcamayı, işte değilken iş hakkında düşünmeyi ve organizasyonel açıdan gerekenden veya beklenenden daha fazla çalışmayı düşünmeye yönelik eğilim olarak tanımlanmıştır (Buelens ve Poelmans, 2004). Araştırmanın diğer kavramı ise örgütsel vatandaşlık davranışı (ÖVD)'dır. Bu kavram, çalışanların doğrudan iş tanımlarında olmayan ve gönüllü olarak gerçekleştirdikleri davranışlar olarak ifade edilmektedir (Organ, Podsakoff ve MacKenzie, 2006). Williams ve Anderson'un (1991) çalışmasında bu kavram iki alt boyutta incelenmiştir. Bu boyutlar; "Örgüt Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı" ve "Birey Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı"dır. Bu boyutları kısaca tanımlamak gerekirse, "Örgüt Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı" çalışanların örgüte faydalı olan davranışlarını, "Birey Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı" ise yine çalışanların doğrudan çalışma arkadaşlarına yararlı davranışlarını ifade etmektedir (Williams ve Anderson,1991:601-602).

8 Yazar Notu: Bu çalışma Elif Koç'un Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doç.Dr.Serdar Bozkurt danışmanlığında devam etmekte olan yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır.

Bu çalışmada öncelikle işkolik kavramına değinilecek, ardından bireye ve örgüte odaklı vatandaşlık davranışlarından söz edilecektir. Ardından da konuya ilişkin devam eden çalışmanın metodolojisi hakkında bilgilendirme yapılacaktır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın ilk kavramı işkolikliktir. İşkolik Oates'in 1971 yılında yayınladığı kitabında çalışmaya olan bağlılığını anlatmak için kullanılmış ve geçen yaklaşık 50 sene içerisinde birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Ancak literatürde kavram üzerinde fikir birliğine varılmış bir tanımının ya da sınıflandırmasının olmadığı görülmektedir. İşkoliklik tanımlarını; işkolikliği olumlu olarak görenler, olumsuz ve istenmeyen bir kavram olarak değerlendirenler ve işkolikliğin boyutlarından yola çıkarak tanımlayanlar şeklinde üç gruba ayırmak mümkündür (Snir ve Harpaz,2003:292-294). İlk gruptaki Machlowitz (1980) ve Cantarow (1979) gibi araştırmacılar işkolikliğin işini sevme ve çalışmak isteme gibi durumlardan dolayı geliştiğini, işkolik bireylerin çalışmaktan ve içinde bulundukları durumdan mutlu olduklarını savunmuşlardır (Seybold ve Salomone,1994:5). Diğer bir gruptaki araştırmacılar işkolikliği, insanların üzerinde ağır fizyolojik ve psikolojik etkileri olabilecek bir bağımlılık olarak değerlendirmişlerdir (Harpaz ve Snir, 2003:292-294). İşkolikliğin boyutlarına odaklanan araştırmacılardan literatürde en çok atıf almış olan çalışma Spence ve Robbins'in (1992) *çalışmaya olan aşırı bağımlılık, çalışmaktan hoşlanma ve motive olma hissi* boyutlarını ortaya koydukları ve işkolik bireyi çalışmaya bağımlılığı ve güdülenme hissi yüksek, çalışmaktan zevk alamayan bireyler olarak nitelendirdikleri araştırmalarıdır. Bu alt boyutların düşük ve yüksek değerler almasına bağlı olarak üç işkolik ve üç işkolik olmayan tipten sözedilmiştir (Spence ve Robbins,1992:161-177).

İşkolikliğin nedenleri incelendiğinde A tipi kişilik, kendini yetersiz görme, obsesif kompulsif bozukluklar gibi bilişsel özelliklerin, organizasyonel nedenlerin, rekabetin artması ve finansal krizlerin yaşanmasıyla ekonomik kaygıların ve aile içi çatışmalar gibi sosyal nedenlerin ön plana çıktığı görülmektedir (Wijhe vd.,2014:160-161, Temel, 2006:111-113). İşkolikliğin sonuçları ise bireyler için gerek fizyolojik ve psikolojik gerekse sosyal açıdan yıkıcı olabilmektedir.

Araştırmada incelenen diğer bir kavram ise örgütsel vatandaşlık davranışıdır. Günümüzde organizasyonların hızla gelişen çalışma yaşamında bir yandan değişime uyum sağlarken diğer yandan verimliliklerini üst düzeyde tutmaları ve rekabet üstünlüğü sağlayabilmeleri için çalışanların görev tanımlarının üzerinde davranışlar sergilemesini önemini daha da artmıştır. Çalışanların bu tip görev tanımlarını aşarak sergilediği gönüllü davranışlar "Örgütsel Vatandaşlık Davranışı (ÖVD)" olarak adlandırılmaktadır (Meydan ve Basım,2015:99-100). Organ (1988) örgütsel vatandaşlık davranışını organizasyonun işleyişine olumlu etki eden, çalışanın görev tanımında bulunmayan ve direk olarak bir ödüle bağlı olmayan, aynı şekilde yapılmadığında da bir cezası bulunmayan, bireyin gönüllü olarak gerçekleştirdiği davranışlar olarak tanımlamıştır (Podsakoff vd.,2000:513). Organ'ın (1988) sınıflandırmasına göre ÖVD'nin boyutları; fedakarlık, nezaket, vicdanlılık, centilmenlik ve sivil erdem olarak belirtilmiştir (Bolino,1999:84). Ancak literatüre incelendiğinde Doğu ve Batı kültürüne özgü farklı ÖVD boyutlarının da olduğu görülmektedir. Williams ve Anderson (1991) yaptıkları araştırmada bu davranışların hedefine odaklanarak birey odaklı örgütsel vatandaşlık davranışı ve

örgüt odaklı örgütsel vatandaşlık davranışı olarak olmak üzere iki gruba ayırarak incelenmiştir. *Birey odaklı örgütsel vatandaşlık davranışı*; çalışanların direk olarak çalışma arkadaşlarına fayda sağlayan davranışlarını, *örgüt odaklı örgütsel vatandaşlık davranışı* ise organizasyona yönelik yararlı davranışları ifade eder (Williams ve Anderson,1991:601-602). Örgütsel vatandaşlık davranışının, organizasyonun verimlilik ve performans şeklindeki örgütsel boyutta, örgütsel bağlılık ve iş tatmini şeklinde bireysel bazda olumlu sonuçları (Podsakoff vd.,2000:526-533) olduğu düşünülürse bu kavrama ilişkili kavramların incelenmesi önemli hale gelmiştir.

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Araştırmada, çalışanların aşırı çalışmalarına yönelik eğilimlerini gösteren işkoliklik davranışı ile gönüllü olarak sergiledikleri örgütsel vatandaşlık davranışları arasında ilişki var mıdır? şeklindeki sorunsala yanıt aranmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı, işkoliklik ve birey ve organizasyon odaklı örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Böylelikle işkoliklik davranışlarının niteliği ile ilişkili örgütsel vatandaşlık davranışları daha net ortaya konulabilecektir. Ayrıca çalışma bu alandaki öncü araştırmalardan biri olarak görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın hem literatüre hem de yöneticilere dönük sonuçlar ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırma bir devlet üniversitesinin tezsiz yüksek lisans bölümünde hem okuyan hem de çalışan öğrencilere yönelik olarak hazırlanmıştır. Böylelikle çalışanların kavramlara ilişkin eğilim ve davranışlarının net bir şekilde ortaya konulabilmesi amaçlanmıştır.

VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılacaktır. Anket formu iki ölçekten oluşmaktadır. Spence ve Robbins (1992) tarafından geliştirilmiş işkoliklik bataryası (WorkBAT) ile işkoliklik kavramı ölçümlenecektir. Bu ölçüm aracının Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Ersoy-Kart (2005) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu form 20 ifadeden oluşmaktadır. Birey ve organizasyon odaklı örgütsel vatandaşlık davranışının ölçümünde ise Williams ve Anderson'un (1991) geliştirdiği ölçekten yararlanacaktır. Bu ölçek 14 ifadeden oluşmaktadır ve araştırmacılar tarafından dilimize çevrilecek olup, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması araştırmacılar tarafından yapılacaktır.

SONUÇ

İletişimin çok kolay bir hale gelmesi ile çalışma saatlerinin belirli bir sınırlılık içinde kalmaması her an ve her yerde çalışmayı kolay bir hale getirmiştir. Özellikle ekonomik belirsizlikler ve finansal kaygılar nedeniyle

işkoliklik giderek artış gösteren bir bağımlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda rekabetin artmasıyla ve şirketlerin gelişmelere ayak uydurabilmesi için verimliliklerini en üst düzeyde tutmaya çalışmasıyla örgütsel vatandaşlık davranışı her organizasyonda istenir hale gelmiştir. İşkolik bireylerin artmasıyla bu bağımlılığın çalışanlar ve örgütler için sonuçları daha da önem kazanmıştır. Bu çalışanların bireye ve organizasyona yararlı olan örgütsel vatandaşlık davranışları sergileyip sergilemediklerinin belirlenmesi hem çalışanlar hem de organizasyonlar açısından olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilir.

KAYNAKÇA

Bolino, Mark C., (1999). Citizenship and Impression Management: Good Soldiers Or Good Actors?. Academy Of Management Review, 24(1): 82-96.

Buelens, M., Poelmans, S.A.Y., (2014). Enriching The Spence And Robbins' Typology of Workaholism. Journal of Organizational Change Management, 17 (5): 440-458.

Cantarow, E., (1979). Women Workaholics. Mother Jones, 6, 56–58.

Ersoy-Kart, M., (2005). Reliability and validity of the Workaholism Battery (Work-BAT): Turkish Form. Social Behavior and Personality, 33(6), 609-618.

Machlowitz, M., (1980). Workaholics: Living with them, working with them. Reading, MA: Addison-Wesley.

Meydan, Cem H., Basım, Nejat H., (2015). Örgütsel Vatandaşlık Davranışında Kontrol Odağı, Örgütsel Adalet Algısı ve Örgütsel Bağlılığın Etkisi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (1): 99-116.

Oates, W. (1971). Confessions of a workaholic: The facts about work addiction. New York: World Publishing.

Organ, Dennis W., Podsakoff, Philip M., ve MacKenzie, Scott B., (2006). Organizational Citizenship Behavior: Its Nature, Antecedents and Consequences, California, Sage Pub, 2006, s.45.

Podsakoff, Philip M., MacKenzie, Scott, B., Paine, J.B., Bachrach, D.G., (2000). Organizational Citizenship Behaviors: A Critical Review Of The Theoretical And Empirical Literature and Suggestions For Future Research. Journal of Management, 26(3): 513-563.

Seybold, Karen C., Salomone, Paul, R., (1994). Understanding Workaholism: A Review Of Causes And Counseling Approaches. Journal of Counseling and Development, 73:4-9.

Snir, R., Harpaz, I., (2003). Workaholism: Its Definition and Nature. Human Relations, 56(3): 291-319.

Spence, J. T., & Robbins, Ann S., (1992). Workaholism: Definition, Measurement, and Preliminary Results. Journal of Personality Assesment, 58 (1): 160-178.

Temel, A.(2006). Organizasyonlarda İşkolizm ve İşkolik Çalışanlar. "İş,Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 8 (2): 104-127.

Wijhe, Van C.I., Peeters, M.C.W., Schaufeli, W.B., (2014). "Enough is enough!" Cognitive Antecedents Of Workaholims and Its Aftermath. Human Resource Management, 53 (1): 157-177.

Wijhe, C.V., Peeters, M. Schaufeli, W., & Hout, M.V.D., (2011),"Understanding workaholism and work engagement: the role of mood and stop rules", Career Development International, 16 (3), 254 – 270

Williams, Larry J., Anderson, Stella E., (1991). Job Satisfaction And Organizational Commitment As Predictors Of Organizational Citizenship And In-Role Behaviors. Journal of Management, 17 (3): 601-617.

ORTAOKUL MATEMATİK DERS KİTAPLARININ STEM EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Hilal SALİHOĞLU[1], Elif BAHADIR[2]

[1-2]Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Disiplinler arası yaklaşıma dayanan STEM eğitiminin uygulanması tüm dünyada ve ülkemizde gittikçe artmaktadır. STEM eğitimi fen, teknoloji, mühendislik ve matematik disiplinlerinin birbirlerine entegre edilmiş şekilde uygulanmasına dayanan disiplinler arası bir yaklaşımdır. Yapılan birçok araştırma STEM etkinliklerinin uygulanmasının, öğrencilerin STEM alanlarında olan başarılarının ve ilgilerinin artmakta olduğunu göstermektedir. Bu yüzden eğitimde STEM uygulamalarına yer verilmesi gerekmektedir. Günümüzde STEM uygulamalarına okullarımızda ne kadar yer verildiğini bilmek bu uygulamaları geliştirmek adına büyük önem taşımaktadır. Ders kitaplarının içeriği bu durumu anlamak için önemli bir kaynaktır. Bu yüzden çalışmamızın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde kullanılan ve Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarının 6., 7. ve 8. Sınıfların matematik ders kitaplarının STEM eğitimi çerçevesinde incelenmesidir. Çalışmamızda doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Kitaplarda bulunan alıştırmalara ve etkinliklere STEM eğitim açısından bakılmıştır. Çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarının diğer yayınlara örnek olması gerekliliği göz önünde bulundurulduğu için tercih edilmiştir. Verilerin analiz edilmesi için ders kitabında bulunan etkinlikler STEM açısından tek tek incelenmiştir. Ayrıca, çalışmanın sonuçlarını güçlendirmek adına matematik öğretmeni olan on kişiye ders kitaplarında ve yardımcı kitaplarda karşılaştıkları STEM etkinlikleri ile ilgili anket yapılmıştır. Sonuç olarak, STEM etkinliği başlığı altında olabilecek etkinliklerin sayısı bulunmuştur. Hangi kademede daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. Kitaplarda bulunan etkinliklerin STEM yaklaşımına göre yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. STEM adına geliştirilebilecek etkinlikler tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlerinde görüşlerinin genellikle bu doğrultuda olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: STEM, Matematik Eğitimi, Doküman İncelemesi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Dünyanın her geçen gün biraz daha değişmesi ile birlikte, bireylerden beklenenler de değişmektedir. Eleştirel düşünme, kuvvetli iletişim kurabilme, yaratıcı olma ve işbirlikçi olma gibi 21. Yüzyıl becerilerine sahip olmaları bireylerden istenendir (alıntılayan Aslan-Tutak, Akaygün, ve Tezsezen, 2017). Eğitim dünyasında da bu değişimlere ayak uydurmak için ve bu becerilere sahip bireyler yetiştirmek adına birçok farklı model ve yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır (Erdem, Doğan, Gürbüz, ve Şahin, 2017). Dünyada ve ülkemizde son yıllarda çokça bahsedilen ve birçok çalışmaya konu olan eğitim yaklaşımlarından biri STEM eğitimidir (Kırkıç, Derin, Ve Aydın, 2018).

STEM eğitimi fen, teknoloji, mühendislik ve matematik gibi farklı disiplinlerin bir araya getirilerek uygulanması ve bireylerin problemlere disiplinler arası bir bakış açısıyla çözümler bulabilmelerini sağlamayı

amaçlayan bir yaklaşımdır (Altunel, 2017). STEM eğitiminin içeresinde matematik disiplininin yer almasının büyük bir önemi vardır. Matematik dersinin amacı yalnızca öğrencilere bilgi vermek değildir. Aynı zamanda çağımızın gerekliliği olan becerileri kullanarak günlük hayatta karşılarına çıkan problemleri çözebilen bireyler yetiştirmektir (Öner ve Ertekin, 2016). Bu yüzden matematik eğitiminde STEM etkinliklerinin yer alması önemli bir noktadır.

Ders kitapları her zaman öğretme ve öğrenmenin en önemli kaynaklarından biri olmuştur (Kolaç, 2009). Matematik eğitiminde de bir araç olarak kabul edilen ders kitaplarında reformların uygulamaya nasıl yansıtıldığı görülebilir (Haggarty ve Pepin, 2002). Teknolojinin ve bireyin ihtiyaçlarının zamanla gelişmesi ders kitaplarının içeriklerinin de bu değişimlere ne kadar uyum sağladığının belirlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarır (alıntılayan Özbaş ve Soran, 2012). Bunu görebilmek adına ders kitaplarının analiz edilmesi önemlidir (Özbaş ve Soran, 2012).

Çalışmamız STEM uygulamalarının ortaokul matematik ders kitaplarında yer verilme durumunu inceleme üzerine yapılan bir araştırmadır.

AMAÇ

Son zamanlarda ülkemizde ve dünyada popüler olan STEM eğitiminin okullarımıza ne düzeyde yansıdığını bilmek, bu uygulamaları geliştirmek adına önemlidir. Bunu tespit edilmek adına kullanılabilecek en önemli kaynak ders kitaplarıdır. Bu yüzden çalışmamız 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde kullanılan ve Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarının 5, 6, 7 ve 8. Sınıfların matematik ders kitaplarının STEM eğitimi çerçevesinde incelenmesini amaçlamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları diğer yayınlara öncülük etmesi açısından bir öneme sahip olması ve her öğrenciye verilen bir kaynak olarak, derslerde kullanılmasından dolayı tercih edilmiştir.

Çalışmamızın bir diğer amacı da matematik öğretmenlerinin hem matematik ders kitaplarında hem de yardımcı kitaplarda STEM uygulaması olabilecek etkinlikler ile karşılaşıp karşılaşmadığını tespit etmektir.

YÖNTEM

Çalışmamızda doküman incelemesi metodu kullanılmıştır. Doküman incelemesi bilimsel araştırmaların odaklandığı konu veya olguları içeren yazılı dokümanların analizini kapsayan çalışmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmalarda, verinin kaynağını direk dokümanın kendisi oluşturmaktadır (Bowen, 2009).

Çalışmamızda doküman incelemesi yapılacak kaynak olarak İstanbul ilinde 2018-2019 eğitim öğretim yıllarında kullanılan Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarına ait olan 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Matematik Ders Kitapları seçilmiştir. Her öğrenciye devlet tarafından verildiği ve diğer yayınlara öncülük ettiği için bu kitaplar tercih edilmiştir.

Kitaplarda bulunan alıştırmalara ve etkinliklere STEM eğitimi çerçevesinde tek tek bakılarak incelemeler yapılmıştır.

5. sınıf ders kitaplarında birlikte yapalım ve bunu deneyelim kısmında bulunan etkinliklere, 6. Sınıf ders kitaplarında düşünelim, yap yaşa öğren, meraklısına ve oyun zamanı kısmında bulunan etkinliklere, 7 sınıf kitaplarında uygulama ve öğrendiklerimi uygulayalım kısımları ve 8. Sınıf ders kitaplarında neden öğrenmeliyiz, hazır mıyız ve birlikte yapalım kısımlarında bulunan etkinlikler özellikler incelenmiştir.

Ayrıca çalışma sonunda oluşabilecek sonuçları güçlendirmek adına, 10 matematik öğretmeninin matematik ders kitaplarında veya yardımcı kaynaklarda STEM etkinlikleri ile karşılaşmaları düzeyi üzerine aşağıda verilmiş olan anket uygulanmıştır.

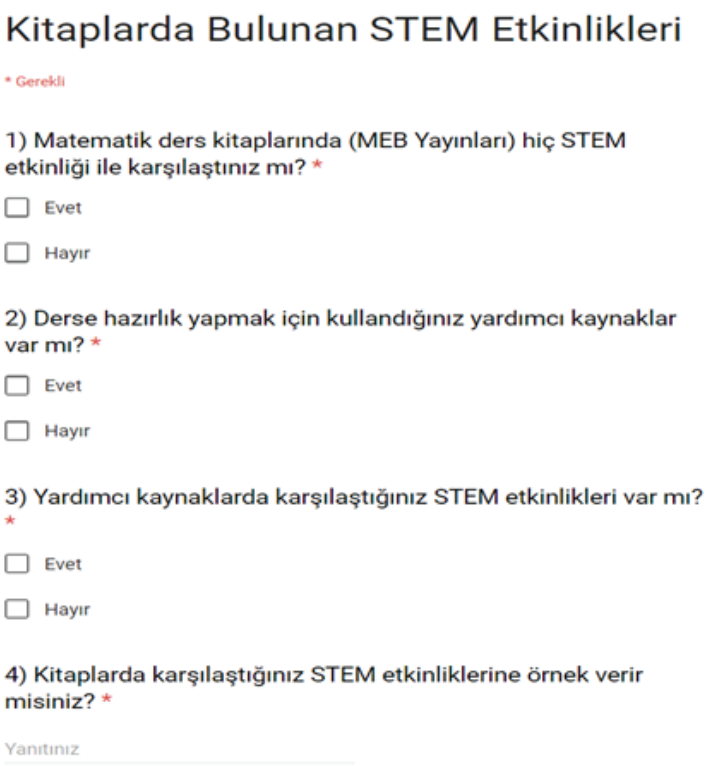
Kitaplarda Bulunan STEM Etkinlikleri

* Gerekli

1) Matematik ders kitaplarında (MEB Yayınları) hiç STEM etkinliği ile karşılaştınız mı? *

Evet

Hayır

2) Derse hazırlık yapmak için kullandığınız yardımcı kaynaklar var mı? *

Evet

Hayır

3) Yardımcı kaynaklarda karşılaştığınız STEM etkinlikleri var mı? *

Evet

Hayır

4) Kitaplarda karşılaştığınız STEM etkinliklerine örnek verir misiniz? *

Yanıtınız

Şekil 1. STEM Anketi

BULGULAR

Ortaokul matematik ders kitaplarında bulunan veriler analiz edildiğinde hiçbir kademede STEM etkinliği olan hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır.

Öğretmenlere yapılan anket sonuçları aşağıdaki grafiklerde verilmiştir.

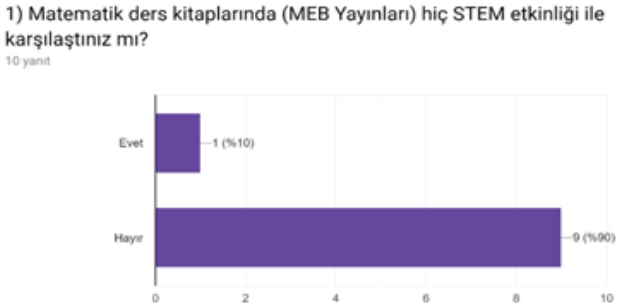

Grafik 1. Öğretmenlerin karşılaştığı STEM Etkinliği

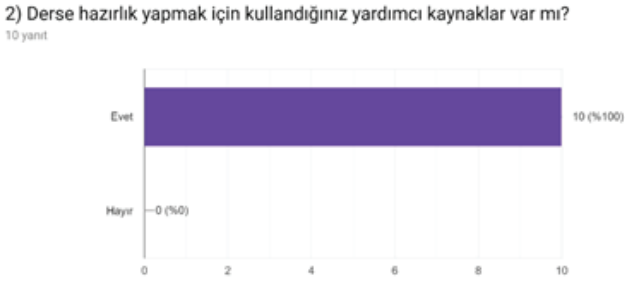

Grafik 2. Yardımcı Kaynaklar

Grafik 3. Yardımcı Kaynaklarda Öğretmenlerin Karşılaştığı STEM Etkinliği

Grafik 4. Karşılaşılan STEM Örnekleri

SONUÇ

Belirlenmiş olan ortaokul matematik ders kitaplarında STEM etkinliğine uygun herhangi çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat disiplinler arası yaklaşıma uygun bazı kısımlar tespit edilmiştir. Bu kısımlar geliştirilerek STEM etkinliğine dönüştürülebilir. Aşağıda bu duruma örnekler verilmiştir.

Örnek 1: 6. Sınıf Matematik Ders Kitabı

Örnek verilen kısım aşağıda verilen kazanımlar çerçevesinde bir ürün çıkarılabilecek hale getirilerek disiplinler arası bir etkinlik oluşturulabilir.

Fen Bilgisi Kazanımları:

- Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarına örnekler verir.

- Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarının kullanımına ilişkin araştırma yapar ve sunar.
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına örnek olabilecek bir tasarım yapar. (MEB, 2018)

Matematik Kazanımları:

- Doğal sayıların çarpanlarını ve katlarını belirler. (MEB, 2018)

Örnek 2: 6. Sınıf Matematik Ders Kitabı

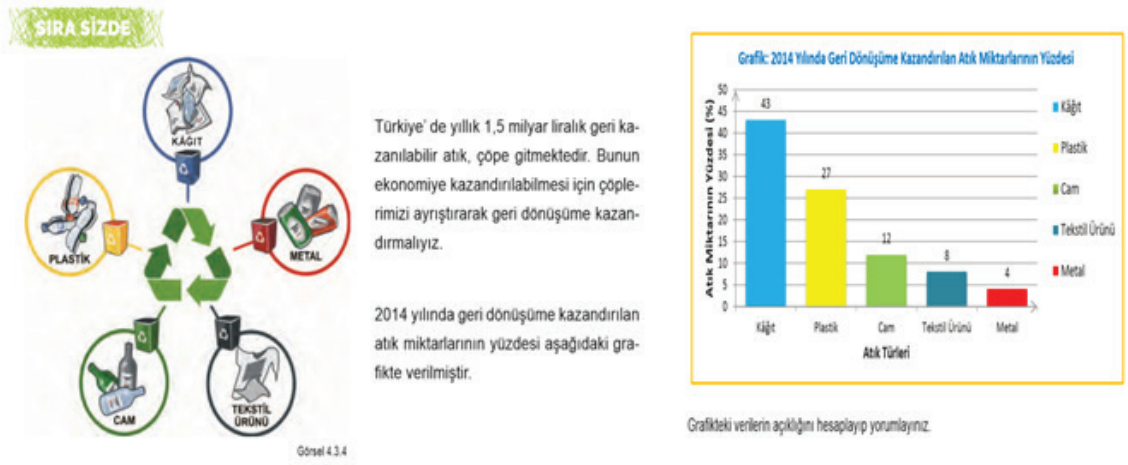

Şekilde gösterilen kısımda aşağıda verilen kazanımlar kapsamında bazı değişiklikler yapılarak disiplinler arası bir çalışmaya dönüştürülebilir. Bahsedilen atıklar verilmeyip öğrencinin kendinin bu bilgileri edinerek daha sonra grafiği oluşturması ve açıklığı bulması istenebilir.

Fen Bilgisi Kazanımları:

- Evsel atıklarda geri dönüştürülebilen ve dönüştürülemeyen maddeleri ayırt eder. (MEB, 2018)

Matematik Kazanımları:

- Bir veri grubuna ait açıklığı hesaplar ve yorumlar. (MEB, 2018)

Örnek 3: 8. Sınıf Matematik Ders Kitabı

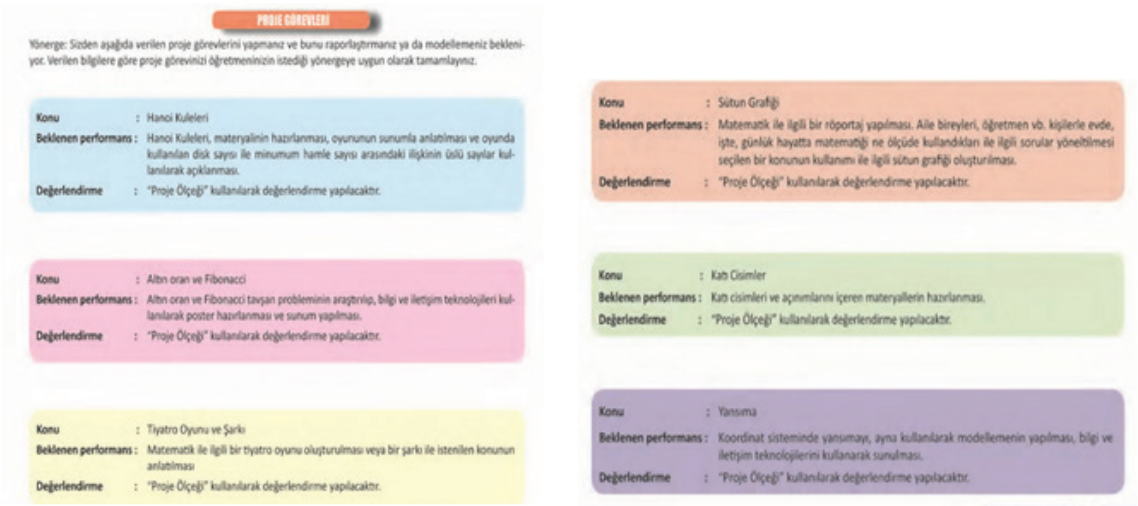

PROJE GÖREVLERİ

Yönerge: Sizden aşağıda verilen proje görevlerini yapmanız ve bunu raporlaştırmanız ya da modellemeniz beklenivor. Verilen bilgilere göre proje görevinizi öğretmeninizin istediği yönergeye uygun olarak tamamlayınız.

Konu	:	Hanoi Kuleleri
Beklenen performans	:	Hanoi Kuleleri, materyalinin hazırlanması, oyununun sunumla anlatılması ve oyunda kullanılan disk sayısı ile minumum hamle sayısı arasındaki ilişkinin üslü sayılar kullanılarak açıklanması.
Değerlendirme	:	"Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu	:	Altın oran ve Fibonacci
Beklenen performans	:	Altın oran ve Fibonacci tavşan probleminin araştırılıp, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak poster hazırlanması ve sunum yapılması.
Değerlendirme	:	"Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu	:	Tiyatro Oyunu ve Şarkı
Beklenen performans	:	Matematik ile ilgili bir tiyatro oyunu oluşturulması veya bir şarkı ile istenilen konunun anlatılması
Değerlendirme	:	"Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu	:	Sütun Grafiği
Beklenen performans	:	Matematik ile ilgili bir röportaj yapılması. Aile bireyleri, öğretmen vb. kişilerle evde, işte, günlük hayatta matematiği ne ölçüde kullandıkları ile ilgili sorular yöneltilmesi seçilen bir konunun kullanımı ile ilgili sütun grafiği oluşturulması.
Değerlendirme	:	"Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu	:	Katı Cisimler
Beklenen performans	:	Katı cisimleri ve açınımlarını içeren materyallerin hazırlanması.
Değerlendirme	:	"Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu	:	Yansıma
Beklenen performans	:	Koordinat sisteminde yansımayı, aynı kullanılarak modellemenin yapılması, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak sunulması.
Değerlendirme	:	"Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Ders kitabında aşağıda verilmiş olan projeler bölümü bulunmaktadır. Verilen projeler içerisinde STEM projelerine de yer verilerek değiştirilebilir.

Öğretmenlerden elde ettiğimiz sonuçlara göre yalnızca 1 öğretmen STEM etkinliği ile karşılaştığını belirtmiştir. Karşılaştığı etkinliğin ise Geogebra olduğunu yazmıştır. Bu durum öğretmenlerin STEM eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Çünkü Geogebra teknoloji kullanımına yönelik bir uygulamadır fakat tek başına disiplinler arası bir yaklaşıma sahip değildir. Matematik ders kitaplarında STEM etkinliklerine yer verilmesi öğretmenler içinde yönlendirici olabilir.

KAYNAKÇA

Altunel, M., (2018). STEM Eğitimi ve Türkiye: Fırsatlar ve Riskler. *Seta Perspective*.

Aslan-Tutak, F., Akaygun, S., & Tezsezen, S., (2017). İşbirlikli FeTeMM (Fen, Teknoloji,

Mühendislik, Matematik) Eğitimi Uygulaması: Kimya ve Matematik Öğretmen Adaylarının Fetemm Farkındalıklarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(4), 794-816.

Bowen, G. A., (2009). Document Analysis As a Qualitative Research

Method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.

Erdem, Çavuş, Z., Doğan, M., F., Gürbüz, Ş., & Şahin, S., (2017). The Reflections of

Mathematical Modeling In Teaching Tools: Textbooks Analysis. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences, 7(1), 61-86*

Haggarty, L., & Pepin, B., (2002). An İnvestigation of Mathematics Textbooks and

Their Use In English, French and German Classrooms: Who Gets an Opportunity to Learn What?. *British educational research journal*, 28(4), 567-590.

Kırkıç, K., A., Derin, G., & Aydın, E., (2018). *Merhaba STEM Yenilikçi Bir Öğretim Yaklaşımı.* Konya: Eğitim Yayınevi.

Kolaç, E., (2009). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür Açısından Değerlendirmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 105-137.

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu (2018). İlkokul ve Ortaokul Fen Bilimleri Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: MEB.

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu (2018). İlkokul ve Ortaokul Matematik Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: MEB.

Öner, A., T., & Ertekin, E., (2016). *Yeni Nesil Okul "Araştıran Okul"*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Özbaş, S., & Soran, H., (2012). Biyoloji Öğretmenlerinin 9. Sınıf Biyoloji Ders Kitabı Hakkındaki Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(43).

Yıldırım, A., & Şimşek, H., (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. Genişletilmiş Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.

TÜRKİYE'DE STEM VE MATEMATİK EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARININ TEMATİK ANALİZİ (ULUSAL VE SSCI İNDEXLİ DERGİLER KAPSAMINDA)*

Hilal SALİHOĞLU[1], Elif BAHADIR[2]

[1-2]Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Dünyada disiplinler arası ilişkilerin ve bütünleşik yapıların ders müfredatları içerisinde yer alması ve eğitime dâhil edilmesi STEM eğitiminin dünyada öne çıkmasıyla daha da önemli bir hale gelmiştir. STEM, fen bilimleri ve matematiğin teknoloji ve mühendislik uygulamaları ile bütünleşik bir yapı dâhilinde eğitimde proje tabanlı uygulamalarla dâhil edilmesi anlamına gelmektedir. Ülkemizde STEM alanında yapılan araştırmaların çoğunluğunun fen eğitimi odaklı olduğu dikkat çekmektedir. Matematik eğitimi ve STEM ile ilgili yapılan çalışmaların içeriği ve ülkemizde yapılan araştırmaların hangi noktada olduğunu bilmek matematik eğitimi ve STEM uygulamaları için büyük önem taşımaktadır. Çalışmamız, matematik eğitimi odaklı olarak tasarlanmış, STEM alanında yapılmış bilimsel çalışmaları konu, amaç ve yöntem açısından tematik içerik analizi ile incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, STEM'in matematik eğitimine olan yansımalarının ele alınarak değerlendirilmesi çalışmanın bir diğer amacıdır. Çalışmamızda matematik eğitimi ve STEM ile ilgili yapılmış olan araştırmaların sistematik incelenmesine yönelik tematik içerik analiz çalışması yapılmıştır. Yerli literatürde bulunan makaleler seçilirken temel ölçüt olarak STEM eğitimi kullanılmıştır, seçilen makalelerin matematik boyutuna inilmiştir. 2010-2018 yılları arasında yayınlanan ve yayınlandığı sayı itibari ile SSCI indeksinde olan yerli dergiler araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu dergiler "Eğitim ve Bilim Dergisi, Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri ve TOJET (Turkish Online Journal of Educational Technology)'dir. İncelenen araştırmalardan yola çıkılarak, 5 tema belirlenmiştir. Bu temalar; STEM'in matematik başarısına etkisi, STEM uygulamaları, STEM uygulamalarına karşı tutum, müfredat değerlendirmesi ve reformların değerlendirilmesidir. Sonuç olarak, veriler analiz edilerek yerli literatürde STEM ve matematik eğitimi kapsamındaki araştırmaların STEM uygulamaları ve başarı arasındaki ilişkiye yoğunlaştığı ve deneysel çalışmalar olarak tasarlandığı bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: STEM, Matematik Eğitimi, İçerik Analizi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Dünya değiştikçe insanların problemleri de değişmektedir. Günümüz dünyasında problemler artık farklı disiplinlere dayanmaktadır. Dolayısıyla, bu problemlerin çözümü de yine farklı disiplinleri kullanarak bulunmaktadır (Akaygün, S. Ve Aslan-Tutak, F., 2016). Bu durum, eğitim alanına da yansımaktadır ve karşımıza bu değişime uyum sağlayan STEM çıkmaktadır (Aşık ve diğerleri, 2017). Çünkü STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) tüm eğitim kademelerini kapsayan disiplinler arası bir yaklaşıma dayanan bir eğitimdir (Gonzalez ve Kuenzi, 2012). Ülkemizde Fetemm olarak da anılmaktadır.

Yeni nesilden istenen artık ezbere formülleri yerine koymaları değil, bir çok alana hakim olup ortaya bir ürün çıkarabilmeleridir. Ayrıca, günlük hayatta olduğu gibi öğrenme ortamlarının bütünsel bir yaklaşıma dayanarak sunulması gerekmektedir (Rockland ve diğerleri, 2010). STEM eğitimi bu yüzden günlük hayattan örneklere yer verir ve bunları fen, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarının her birine dayanarak problem çözme veya proje tabanlı öğrenme ile eğitim sağlar (Akaygün, S. Ve Aslan-Tutak, F., 2017).

Ülkemizde de dünyada olduğu gibi STEM popüler bir konudur. Fakat yeterli bilgiye sahip olunmadan yapılan tüm yorumlar ve uygulamalar STEM uygulamalarının geliştirilmesine ve yayılmasına zarar verebilir (Aşık ve diğerleri,2017). Bu noktada, öğretmenler STEM eğitimi uygulayıcıları oldukları için büyük bir öneme sahiptirler (Akaygün, S. Ve Aslan-Tutak, F., 2016). Öğretmenler STEM konusunda ne kadar bilgili ve yetkin olurlarsa STEM uygulama konusunda da o kadar etkili olurlar. Bu yüzden, özellikle eğitim fakülteleri tarafından öğretmenlere doğru bir eğitim verilmesi gerekmektedir. Doğru bir eğitim verebilmek için de öncelikle STEM eğitimi konusunda hangi noktada olduğumuzu bilmek önemlidir. Çalışmamız, Türkiye'de yapılmış olan akademik çalışmaların tematik içerik analizini yaparak bu duruma yardımcı olmaktadır.

Tematik içerik analizi yapmak benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Böylece, araştırma konularının nasıl bir eğilimi olduğu ve öncelikli alanların neler olduğunu görmek mümkün olabilmektedir (Çalık ve Sözbilir, 2014).

Çalışmamız gerçekçi matematik eğitimi çerçevesi içerisinde hazırlanmıştır. Disiplinler arası öğretime dayanan STEM eğitimi üzerinedir.

AMAÇ

Çalışmamız STEM alanında yapılmış bilimsel çalışmaları konu, amaç ve yöntem açısından tematik içerik analizi ile incelemeyi amaçlamaktadır. Bu temel amacın yanında, çalışmamızda STEM'in matematik eğitimine olan yansımalarının ayrıca ele alınarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu sayede fen eğitimi alanında yoğun olarak çalışılan STEM, matematik boyutunda da değerlendirilmiş olur. Matematik STEM yaklaşımının önemli disiplinlerinden biridir. STEM yaklaşımındaki diğer disiplinler arasında bağlayıcı bir görevi vardır. Ayrıca, matematiksel bilginin daha kalıcı ve anlamlı şekilde öğrenilmesini sağlar. Fakat fen eğitiminde yapılmış olan akademik çalışmalar daha çok mevcuttur. Bu yüzden, çalışmamızın akademik çalışmaları matematik boyutunda ele alacak olması çalışmanın önemini de arttırmaktadır. Sonuç olarak, çalışmamızın amacı Türkiye'de yapılmış olan STEM eğitimi araştırmalarının, belirli temalar altında içerik analizini yapmak ve matematik eğitimine yansımalarını incelemektir.

YÖNTEM

Çalışmamızda yapılmış olan araştırmaların sistematik incelenmesine yönelik tematik içerik analiz çalışması yapılacaktır. Tematik içerik analizi çalışmaları, bir konu belirlenip, sonra bu konunun temalar altında eleştirel bir şekilde ele alınmasıdır. Konunun daha bütüncül bir perspektiften ayrıntılı olarak incelenmesini sağlar. Böy-

lelikle, belirlenen konu kapsamında olan araştırmaların ne yönde eğilim gösterdiklerini ve öncelikli alanların ne olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Çalık ve Sözbilir, 2014).

Çalışmamızda 2010 yılından sonra olan makaleler incelenecektir. STEM kavramı ilk olarak 2001 yılında Judith Rahmaley tarafından ortaya atılmıştır (White, 2014). Fakat genel olarak akademik yayınlarda 2014'ten sonra yer almaktadır. Kapsamlı bir çalışma olması için 2010-2018 yılları arasında olan makaleler incelenir.

Veri toplamak için Türkiye'de STEM ile ilgili araştırmalar belirlenen dergilerde taranır. Türkiye'de yapılmış olan araştırmaları analiz etmek için öncelikle SSCI indeksli dergiler taranır. Şuan için SSCI indeksli olarak 'Eğitim ve Bilim' dergisi taranmaktadır. Fakat, tek bir dergi sınırlı olacağı için yayınlandığı sayı itibari ile SSCI indeksinde olan yerli dergiler de araştırmaya dâhil edilmiştir. 'Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi', Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri' ve 'TOJET (Turkish Online Journal of Educational Technology)' dergilerindeki makalelerde taranmıştır.

Tespit edilen dergilerde bulunan makaleler seçilirken temel ölçüt olarak STEM eğitimi kullanılır ve seçilen makalelerin matematik boyutuna inilir.

Verilerin toplanmasında araştırma soruları göz önüne alınarak bir matris oluşturulur. Matris içerisinde derginin adına, yayın yılına, sayısına ve sayfa numarasına, başlığına, yazarına, konu ve amacına, yöntemine, araştırma desenine ve veri toplama araçlarına yer verilir.

BULGULAR

Belirlenen dergiler tarandığında bulunan makaleler aşağıdaki tablo1'de verilen matrise yerleştirilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Sürecinde Veri Toplanırken Kullanılan Matris

Yayın Bilgisi	Başlık	Yazar Adı	Konu (Tema)	Amaç (Kod)	Yöntem	Veri Top. Araçları
Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *33*(3), 617-630.	Matematik Öğretmen Adaylarının FeTeMM Temelli Tasarladıkları Öğrenme Ortamlarının Değerlendirilmesi	Delen, İ., & Salih, U. Z. U. N.	STEM Uygulamaları	Matematik öğretmen adaylarının FETEMM temelli tasarladıkları öğrenme ortamları değerlendirmek amaçlanmıştır.	Nitel	Ders planları ve görüşmeler

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *32*(4), 794-816.	İşbirlikli FeTeMM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) Eğitimi Uygulaması: kimya ve matematik öğretmen adaylarının fetemm farkındalıklarının incelenmesi	Aslan-Tutak, F., Akaygun, S., & Tezsezen, S.	STEM Eğitimine Karşı Tutum	Bu çalışmada FETEMM eğitimi yaklaşımını içeren bir eğitim modülünün kimya ve matematik öğretmen adaylarına tanıtılması ve katılımcıların algısına olan etkisi incelemek.	Nicel	Proje ve anket
Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri, *13*(4), 1-9	Insights into STEM education praxis: An assessment scheme for course syllabi	Corlu, M. S.	Müfredat Değerlendirilmesi	Çalışmada lise sonrası dönemde müfredattaki ödevlerde uygulanan fen, teknoloji, matematik ve mühendislik uygulamaları incelemek.	Nitel	
Educational Sciences: Theory and Practice, *15*(6), 1517-1529.	Examining the Role of Inclusive STEM Schools in the College and Career Readiness of Students in the United States: A Multi-Group Analysis on the Outcome of Student Achievement	Erdogan, N., & Stuessy, C.	STEM Eğitimine Karşı Tutum	Geleneksel liselerden mezun olan öğrenciler ile STEM uygulanan okullardan mezun olan öğrencilerin başarılarını karşılaştırmak.	Nicel	Test
Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, *14*(1), 1-26	Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik içerikli okul sonrası etkinlikler ve öğrenciler üzerindeki etkileri	Şahin, A., Ayar, M. C., & Adıgüzel, T.	STEM Uygulamaları	Fetemm içerikli okul sonrası etkinlikleri, öğrencilerin deneyimlerini ve kazanımlarını incelemek ve öğrenciler üzerine olan etkilerini incelemek amaçlanmıştır.	Nitel	Gözlem, görüşmeler, doküman ve raporlar
Eğitim ve Bilim, *41*(185)	FeTeMM Okulu Olmak İyi Öğrenci Başarısı Anlamına Mı Gelir?	Öner, A. T., & Capraro, R. M. (2016)	STEM'in Matematik Başarısına Etkisi	Bu çalışmada Fetemm okullarının amacına hizmet edip etmediğini incelemek amaçlanmıştır.	Nicel	Test

Eğitim ve Bilim, *39*(171)	FeTeMM Eğitimi ve Alan Öğretmeni Eğitimine Yansımaları	Corlu, M. S., Capraro, R. M., & Capraro, M. M.	Reformların Değerlendirilmesi	FETEMM eğitiminin kuramsal bir çerçeve etrafında tanıtılması amaçlanmaktadır.	Nitel	
Educational Sciences: Theory and Practice, *17*(2), 529-548	Korean Students' Attitudes toward STEM Project-Based Learning and Major Selection	Han, S.	STEM Eğitimine Karşı Tutum	Öğrencilerin STEM eğitimine olan tutumlarını incelemek ve onların lise sonrası eğitimde STEM alanlarına yönelme ile ilgili eğilimlerini tespit etmek.	Nicel	Anket
Educational Sciences: Theory and Practice, *17*(1), 191-215	Determining the Roles of Mentors in the Teachers' Use of Technology: Implementation of Systems-Based Mentoring Model	Gökoglu, S., & Çakiroglu, Ü.	STEM Uygulamaları	Çalışma öğretmenlerin teknolojiyi sınıflarına entegre etmekte danışmanların etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.	Nitel	Günlükler, gözlem raporları ve görüşmeler
Educational Sciences: Theory and Practice, *15*(6), 1655-1675	First-Hand Experience with Engineering Design and Career Interest in Engineering: An Informal STEM Education Case Study	Ayar, M. C.	STEM Uygulamaları	Robotik yaz kampında yapılan etkinliklerini, okulda yapılan fen etkinlikleri ile karşılaştırmak ve robotik yaz kampının öğrenciliği mühendisliğe olan ilgilerine etkisini tespit etmek.	Nitel	Görüşmeler, gözlemler ve notlar
Educational sciences: Theory and practice, *16*(2), 459-476	Pre-Service Teachers' Mind Maps and Opinions on STEM Education Implemented in an Environmental Literacy Course	Sümen, Ö. Ö., & Çalisici, H.	STEM Uygulamaları	İlkokul lisans programının 2. yarıyılında çevresel bir eğitim dersinde Stem'in dizayn edilişi ve uygulanması amaçlanmaktadır.	Nitel	

Veriler toplandıktan sonra, mevcut makalelerin konuları incelenerek 5 tane tema belirlenmiştir. STEM'in matematik başarısına etkisi, STEM uygulamaları, STEM uygulamalarına karşı tutum, müfredat değerlendirmesi ve reformların değerlendirilmesi olmak üzere temalar oluşturulmuştur. Bu temalara ait olan makalelerin sayısına göre sıralaması Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. İçerik Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Temaların Yüzde ve Frekans Dağılımı

Temalar	Sayı (n)	Yüzde (%)
STEM uygulamaları	5	45,5
STEM'in matematik başarısına etkisi	2	18,2
STEM eğitimine karşı tutum	2	18,2
Müfredat değerlendirilmesi	1	9,1
Reformların değerlendirilmesi	1	9,1

Dergilerde taradığımız 11 makaleye genel açıdan bakarsak; çalışmalardan 5 tanesi Türk araştırmacılar tarafından yurtdışında, diğerleri ülke sınırları içerisinde uygulanmıştır. Araştırmalardan 3 tanesi öğretmen adaylarına, 1 tanesi öğretmenlere, 5 tanesi lise öğrencilerine, 1 tanesi üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Araştırmalardan 4 tanesi nicel, 6 tanesi nitel araştırmalardır. Makalelerden 7 tanesi İngilizce, 4 tanesi Türkçe dilinde yazılmıştır.

Makalelerden 6 tanesi STEM eğitiminin içerisindeki matematik disiplinine değinmiştir. Bu çalışmalardan ikisi matematik öğretmen adaylarına uygulanmış. Bir diğerinde STEM uygulaması yapan öğretmenler arasında matematik öğretmenleri bulunmaktadır. Çalışmalardan ikisinde STEM uygulanması ve uygulanmamasının karşılaştırılmasında matematik başarısına bakılmıştır. Makalelerden birinde ise STEM etkinlikleri verilmiş ve bu etkinliklerden bazıları matematik alanına yöneliktir.

SONUÇ

Makaleler en çok STEM uygulamaları temasının altında toplanmıştır. Bu makaleler genellikle STEM eğitimi ile ilgili farklı yerlerde farklı kişilere uygulama yapılarak hazırlanmış çalışmalardır. Nitel araştırmalar olup veri toplanırken görüşmelere, gözlemlere, günlüklere veya raporlara yer verilmiştir. Çalışmalar matematik açısından incelendiğinde 3 tanesinde STEM eğitiminin matematik disiplinine değinilmiştir. Bu çalışmalardan bir tanesi tamamen matematik öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Diğeri ise içerisinde matematik öğretmenlerinin de bulunduğu bir grup öğretmene uygulanmıştır. Bir diğer çalışmada ise uygulanan etkinliklerden bir kısmı matematik ağırlıklıdır. Bu çalışmalar STEM eğitimin faydalarının, geliştirilmesi gereken noktaların ya da uygulama esnasında yaşanabilecek zorlukların görülmesi açısından önemli çalışmalardır.

İkinci olarak en çok makale bulunan tema ise STEM'in matematik başarısına olan etkisidir. İki makalede deneysel çalışmalar olup STEM okulu ve STEM okulu olmayan okulların başarılarını karşılaştırmıştır. Her iki çalışmada Türk yazarlar tarafından yurt dışında yapılmış olan çalışmalardır. Çalışmaların her birinde diğer branşlar gibi matematik başarısına da bakılmıştır. Literatürün aksine başarı anlamında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Çalışmalardan birinde genel olarak anlamlı bir başarı farkı bulunmamış olmasına rağmen

matematik başarısında STEM okullarının daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer çalışmada ise matematik başarısı açısından da anlamlı bir fark bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Taranan dergilere göre, ülkemizde başarı üzerine yapılmış bir çalışma bulunmamıştır. Bu yüzden akademik olarak başarı üzerine yapılacak olan çalışmaların kapsamı genişletilerek yapılmasının bilim dünyasına katkıda bulunacağı umulmaktadır.

STEM eğitimine karşı tutum temasında bulunan her iki makalede de nicel yöntemler kullanılmıştır. Yalnızca bir tanesi matematik öğretmenlerin tutumuna değinmiştir. Diğerinde öğrencilerin tutumuna bakılmıştır ve özellikle matematik disiplini ile ilgili bir konuya değinilmemiştir. Çıkan sonuçlar genel olarak tutumun olumlu olduğu yönündedir.

Müfredat ile ilgili olan tema altında yazılmış olan yalnızca bir makale bulunmaktadır. STEM eğitiminin müfredat içerisine yerleştirilmesi üzerine bir çalışmadır. STEM'in entegre edildiği yeni bir müfredat düzenlemesi hazırlanıp yaz döneminde bir üniversitede uygulanması üzerine bir çalışmadır. İçerisinde STEM eğitiminin matematik dahil tüm disiplinlerine değinilmiştir. Yurtdışında yapılmış bir araştırmadır. Çıkan sonuçlar olumlu yöndedir.

Son tema altında bir makale bulunmaktadır. Makale STEM eğitimini tanıtan ve ayrıca dünyada son zamanlarda değişen reformlara inceleyip anlatan bir çalışmadır.

Çalışmalara genel olarak bakıldığında en çok uygulanması üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bilimsel okur yazarlık ve disiplinler arası ilişkilerde matematik eğitiminin biraz geri planda kaldığı görülmüştür. Literatürde matematik eğitimine oranla fen eğitimi üzerine olan çalışmaların daha fazla olduğu fark edilmiştir.

Başarı ve tutum üzerine yapılan çalışmalar az bulunmuştur. Ülkemizde yapılmış olan, başarı ve tutuma bakılmış çalışmaların arttırılması literatüre katkıda bulunmak açısından önemlidir. Özel eğitimde STEM üzerine yapılmış yerli bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Öğretmen adaylarının tutumlarına bakıldığı araştırmalar bulunmuştur. Fakat eğitim fakülteleri müfredatına entegre edilmiş ve öğretmen adaylarının bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar görülmemiştir.

KAYNAKÇA

Akaygun, S., & Aslan-Tutak, F., (2016). STEM images revealing stem conceptions of pre-service chemistry and mathematics teachers. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology*, *4*(1), 56-71.

Aslan-Tutak, F., Akaygun, S., & Tezsezen, S., (2017). İşbirlikli FeTeMM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) eğitimi uygulaması: kimya ve matematik öğretmen adaylarının fetemm farkındalıklarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *32*(4), 794-816.

Aşık, G., Küçük, Z. D., Helvacı, B., & Corlu, M. S., (2017). Bütünleşik öğretmenlik projesi: Öğretmen eğitimine sürdürülebilir bir yaklaşım. *Turkish Journal of Education*, *6*(4), 200-215.

Çalık, M., & Sözbilir, M., (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, *39*(174).

Gonzalez, H. B., & Kuenzi, J. J. (2012, August). Science, technology, engineering, and mathematics (STEM) education: A primer. Congressional Research Service, Library of Congress.

Rockland, R., Bloom, D. S., Carpinelli, J., Burr-Alexander, L., Hirsch, L. S., & Kimmel, H., (2010). Advancing the "E" in K-12 STEM education.

Yıldırım, Ş., (2006). Yıldırım A. & Şimşek H.(2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, *5*.

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI SIRASINDA MEYDANA GELEN ÖLÜM VEYA YARALANMALARIN SUÇLARIN İÇTİMAI PRENSİPLERİNCE İNCELENMESİ

İlkay ELBEY

Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kocaeli / Türkiye

Öz: İç savaş, rejim baskısı, sosyo-ekonomik sorunlar ve coğrafi konumdan kaynaklı güvenlik sorunlarının hakim olduğu ülkelerde yaşayan insanlar, vatandaşı oldukları ülkelerden ayrılarak daha iyi koşullarda yaşayabileceklerini düşündükleri ülkelere gitmek istemektedirler. Çeşitli sebeplerle bireylerin ya da toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye gitmesi durumunun yasal olmayan yollarla gerçekleşmesi halinde yasadışı göçten söz edilmektedir. Türkiye, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle son yıllarda bölgesel ve küresel belirsizliğin artmasıyla birlikte artış gösteren kontrolsüz göçün hedef veya transit ülkesi haline gelmektedir. Yasadışı göçün önlenmesi konusunda Türk mevzuatında yer alan düzenlemelerden biri olan 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 79. Maddesinde "göçmen kaçakçılığı suçu" düzenlenmiştir. Bu maddede doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan, bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkan sağlayan, Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkan sağlayan kişinin cezalandırılacağı düzenlenmektedir. Son yıllarda göçmenlerin olumsuz koşullarda taşıma kapasitesinin üzerinde karada kamyon kasaları, denizde tekneler veya lastik botlar gibi araçlarla hiçbir güvenlik önlemi alınmadan göçmen kaçakçılığına konu oldukları haberleri sıklıkla gündeme gelmektedir. Çeşitli vaatlerle umut dolu başlayan bu yolculuklar çoğunlukla göçmenlerin ölümleri veya yaralanmaları ile sonuçlanmaktadır. Göçmen kaçakçılığının, mağdurların hayatı bakımından bir tehlike oluşturması ve onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi halleri suçun nitelikli unsurlarını oluşturmaktadır. Suçun işlenmesi sırasında göçmenlerin ölmeleri veya yaralanmaları durumunda ise artık bir tehlike değil bir netice söz konusu olmaktadır. Çalışmamızda göçmen kaçakçılığı suçunun failinin meydana gelen ölüm veya yaralanmalardan sorumluluğunun ne olacağı, göçmen kaçakçılığı ile meydana gelen diğer suçların içtimaının ne şekilde yapılacağı mevzuat, doktrin ve yargı kararları çerçevesinde inceleme konusu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yasadışı Göç, Göçmen Kaçakçılığı, Ölüm, Yaralanma, İçtima

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

İç savaş, rejim baskısı, sosyo-ekonomik sorunlar ve coğrafi konumdan kaynaklı güvenlik sorunlarının hakim olduğu ülkelerde yaşayan insanlar, vatandaşı oldukları ülkelerden ayrılarak daha iyi koşullarda yaşayabileceklerini düşündükleri ülkelere gitmek istemektedirler. (Artuk, Gökcen, Alşahin, & Çakır, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s. 58)

Göç, güncel Türkçe Sözlük'te *"Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret"*

olarak tanımlanmaktadır[9]. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda[10] ise göç "*Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı"* barındıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelime anlamı ve kanuni tanımından hareketle çeşitli sebeplerle bireylerin ya da toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye gitmesi durumu olarak ifade edebileceğimiz göç düzenli veya düzensiz olarak ortaya çıkabilmektedir. Göçün yasal olmayan yollarla gerçekleşmesi halinde düzensiz göçten veya yasadışı göçten söz edilmektedir.

Yasadışı göçün önlenmesi konusunda Türk mevzuatında yer alan düzenlemelerden biri olan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun özel hükümler kitabının "uluslararası suçlar" başlıklı birinci kısmının "göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti" başlıklı ikinci bölümünün 79. Maddesinde yer alan "göçmen kaçakçılığı suçu" düzenlenmesidir. Bu maddede "doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan, bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkan sağlayan, Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkan sağlayan kişinin" fail olarak cezalandırılacağı düzenlenmektedir. Suçun, "mağdurların hayatı bakımından bir tehlike oluşturması ve onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi" halleri nitelikli hal olarak düzenlenmiştir.

AMAÇ

Çalışmamızın amacı göçmen kaçakçılığı suçunun failinin meydana gelen ölüm veya yaralanmalardan sorumluluğunun ne olacağı, göçmen kaçakçılığı ile meydana gelen diğer suçların içtimaının ne şekilde yapılacağını ortaya koymaktır.

KAPSAM

Bu çalışmada göçmen kaçakçılığı suçu bütün unsurlarıyla inceleme konusu yapılmamış, çalışma yalnızca göçmen kaçakçılığı sırasında meydan gelen ölüm ve yaralanmalarla içtima ilişkisi ile sınırlandırılmıştır.

YÖNTEM

Göçmen kaçakçılığı, kasten öldürme, kasten yaralama, taksirle öldürme, taksirle yaralama suçlarının içtimaları bakımından önem arz eden yönleri kanuni düzenlemeler, doktrindeki görüşler ve Yargıtay içtihatlarından yararlanılarak ele alınmıştır.

BULGULAR

Göçmen Kaçakçılığı Suçu Bakımından Değerlendirme

Göçmen kaçakçılığı suçunda toplumu oluşturan herkes suçun mağduru olarak kabul edilmektedir(Artuk, Gökcen, Alşahin, & Çakır, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2018, s. 70). (Yenidünya & Alşahin, 2009, s. 169) (Öz-

9 www.tdk.gov.tr. (Erişim Tarihi:14.12.2018).
10 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu RG.11.04.2013 Sayı : 28615

bek, Doğan, Bacaksız, & Tepe, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2017, s. 40). Bu suç ile korunan hukuksal yararın kamu düzeni ve devlet güvenliği olması nedeniyle göçmen ya da vatandaşlar suçun mağduru değil konusu olarak kabul edilmektedir(Artuk, Gökcen, Alşahin, & Çakır, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s. 70). Ancak göçmenlerin suçun mağduru olduğu yönünde de görüş bulunmaktadır. (Evik, 2005, s. 140-141) (Hakeri, 2004, s. 5) (Tezcan, Erdem, & Önok, 2017, s. 87;107) TCK'nın 79. maddesinin gerekçesinde de; "Bu suçta asıl mağdurların, çaresizlik ve yoksulluk nedeniyle kendilerine bir ekmek kapısı açmak için çırpınan insanlar" olduğuna dair bir değerlendirme yer almaktadır. 6008 sayılı Kanun ile TCK'nın 79. maddesine eklenen yeni fıkra ile "suçun, mağdurların hayatı bakımından bir tehlike oluşturması ve onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi" halleri nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu nitelikli hal bakımından göçmenler suçun mağduru olarak kabul edilmektedir(Artuk, Gökcen, Alşahin, & Çakır, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s. 70). Uygulamada göçmenin hukuki statüsü konusu Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından gerçekleştirilen hukuki müzakere toplantılarında tartışma konusu yapılmış ve göçmenlerin suçun mağduru olmadığı bu nedenle 5237 sayılı TCK'nin 79/2 nci maddesindeki "suçun mağdurları" ibaresinin "suçun konusu şahıslar" olarak değiştirilmesi daha doğru olacağı öneri konusu yapılmıştır[11](Yenidünya A. S., 2015, s. 28).

Suçun mağdurunun tespiti göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesi sırasında ülkeye sokmak ya da ülke dışına çıkarmak istenen göçmenlerin birden fazla olması halinde önem göstermektedir. Bu halde göçmenler suçun mağduru değil konusu olarak kabul edilmesi halinde TCK'nın 43/2. maddesinde belirtilen zincirleme suç hükümlerinin uygulanması imkanı bulunmamaktadır(Artuk, Gökcen, Alşahin, & Çakır, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2018, s. 82). Nitekim Yargıtay kararları da bu yönde gelişmiştir[12]. Birden fazla göçmeni tek bir araçla yurt dışına çıkartma eyleminde de göçmenlerin suçun mağduru olarak kabulü ile TCK'nın 43/2. maddesinde belirtilen zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekmektiği yönünde de görüş bulunmaktadır(Bayraktar, Kurt, & Evik, 2016, s. 152) (Tezcan, Erdem, & Önok, 2017, s. 102). Yargıtay ise 6008 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrasında suçun temel hali bakımından TCK'nın 43/2. maddesinde belirtilen zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı, nitelikli hal bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanmasının mümkün olduğu yönünde kararlar vermektedir[13].

11 "…6008 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle 5237 sayılı TCK"nin 79/2 nci maddesi „suçun mağdurları…" ifadesi ile başlamaktadır. Bu düzenlemenin 5237 Sayılı TCK"nin uluslararası suçlar faslında düzenlenmiş olması ve Anayasamızın 90 ncı maddesi gereğince iç hukuk kuralı niteliği kazanan uluslararası sözleşmeler ile Yargıtay"ın süre gelen uygulamaları doğrultusunda kişilerin, suçun mağduru olarak kabul edilmemesi nedeniyle çelişki oluşturduğu düşünülmekle; göçmen kaçakçılığında suçun konusunu, menfaat karşılığında bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasını sağlayan Türk vatandaşı veya yabancının yurtdışına çıkmasına imkân sağlayanlar olması sebebiyle TCK"nin 79/2 nci maddesindeki „suçun mağdurları" ifadesinin kanun maddesinden çıkartılarak, „suçun konusu olan şahıslar" ibaresinin eklenmesi suretiyle değiştirilmesi gerektiği uygun görülmüştür…" (T.C. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Hukuki Müzakere Toplantıları, Zonguldak 14-17 Kasım 2013, Ceza 5.grup, www. hsyk.gov.tr/hmk toplantıları)

12 "*Sosyal olarak suçtan zarar gören durumunda bulunan göçmenlerin, göçmen kaçakçılığı suçunun yasal mağduru durumunda bulunmayıp suçun konusu oldukları, suçun yasal mağdurunun uluslararası toplum olduğu, göçmenlerin sayıca çok olmasının TCK'nın 61. maddesi uyarınca alt sınırdan uzaklaşılarak ceza tayin edilmesinigerektireceği gözetilmeden, zincirleme suç kabulü ile 5237 sayılı TCK'nın 43/2. madde ve fıkrasının uygulanması suretiyle ceza tayini*" (Yargıtay 8. Ceza Dairesi 25.04.2006 tarih ve E.1242 K.3616 sayılı kararı; www.kazancı.com.tr)

13 "*Göçmen kaçakçılığı suçunda korunan hukuki yarar uluslararası toplum düzeni olup, menfaat karşılığı ülkeye sokulan, ülkede kalmasına veya yurt dışına çıkmasına imkan sağlanan kişilerin suçun yasal mağduru durumunda bulunmayıp suçun konusunu oluşturdukları gözetilmeden, sanık hakkında birden fazla göçmenin yurt dışına çıkışı hususunda anlaşma sağladığı gerekçesiyle,*

Meydana Gelen Ölüm ve Yaralanmalar Bakımından

Göçmenlerin uygun olmayan koşullarda ülkeye sokulması ya da ülke dışına çıkarılması sırasında ölümlerin meydana gelmesi hali 765 sayılı TCK m.201/a'da cezanın bir kat artırılmasını gerektiren bir hal olarak düzenlenmişti[14]. 5237 sayılı TCK'da ise bu hususta bir düzenleme yer almadığından ve failin eyleminin hukuki anlamda tek fiil olarak kabulü mümkün olmadığından ölüm neticesinin meydana gelmesi halinde gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerekmektedir (Artuk, Gökcen, Alşahin, & Çakır, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2018, s. 83) (Çakmut, s. 7). (Özbek, Doğan, Bacaksız, & Tepe, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2017, s. 80)

Göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesi sırasında yaralanma veya ölümlerin meydana gelmesi halinde fail, hem göçmen kaçakçılığı suçundan hem de kusurluluğuna göre taksirle yaralama (m. 89) ya da taksirle öldürme (m. 85) veya kasten yaralama (m. 86, 87) ya da kasten öldürme (m. 81) suçlarından sorumlu tutulmalıdır. (Artuk, Gökcen, Alşahin, & Çakır, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2018, s. 83) (Çakmut, s. 7). Göçmen kaçakçılığının işlenmesi sırasında meydana gelen ölüm veya yaralanmalardan failin sorumluluğu kusuruna göre tespit edilmelidir. Failin sorumluluğu bakımından meydana gelen netice ile failin eylemleri arasında illiyet bağının kurulabilmesi gerekmektedir[15].

Eğer failler muhtemel sonuçları öngörmelerine rağmen öngördükleri sonuçları kabullenerek yani olursa olsun diyerek fiillerini icra etmişlerse, faillerin olası kastla hareket ettiklerinin kabulü ile göçmen kaçakçılığı suçunun yanı sıra ayrıca meydana gelen ölüm ve yaralanma neticelerinden kasten öldürme ya da kasten yaralama hükümlerince sorumlu tutulmaları gerekecektir[16]. Bir fiile oluşan birden fazla farklı suçun (kasten öldürme ile

---

*5237 Sayılı TCK'nın 43/2. maddesi delaletiyle aynı Kanun maddesinin 1. fıkrası uygulanarak fazla ceza tayini" (*Yargıtay 18. Ceza Dairesi 31.3.2015 tarih ve.E. 2015/54 K. 2015/28 sayılı kararı)*"Ayrıca sanığın eyleminin göçmenlerin hayatı bakımından tehlike oluşturduğunun ve atılı suçun birden fazla mağdura (göçmene) karşı tek bir fiil ile gerçekleştirdiğinin sabit olması karşısında tayin olunan temel cezada TCK'nın 79/2-a ve 43/2. maddeleri gereğince artırım yapılması gerektiğinin gözetilmemesi" (*12. Ceza Dairesi E. 2016/136 K.2016/10948; www.kazancı.com.tr)

14 *"Yukarıdaki fıkralarda yazılı olan suçlar, kaçak göçmenlerin yaşamlarını veya vücut bütünlüklerini tehlikeye soktuğu veya insanlık dışı veya onur kırıcı muamele biçimlerine tabi kılınmalarına neden olduğu hallerde faillere verilecek cezalar, yarısı oranında; ölüm meydana gelmiş ise bir kat artırılarak hükmolunur." Bu halin daha fazla ceza verilmesini gerektiren nitelikli hal olduğu yönünde bkz.* (Artuk, Gökcen, Alşahin, & Çakır, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2018, s. 72)*neticesi sebebiyle ağırlaşmış suç olduğu yönünde bkz.* (Özbek, Doğan, Bacaksız, & Tepe, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2017, s. 80)

15 *"Kendisi de yasa dışı yollardan yurt dışına çıkmak isteyen Suriye uyruklu sanığın, göçmen kaçakçılığı yaptığı anlaşılan ve kimliği tespit edilemeyen İ. isimli kişi ile yaptığı anlaşma doğrultusunda, yurt dışına kaçmak isteyen kendisi gibi Suriye uyruklu mağdurları ikna suretiyle ayarlayıp İ. isimli kişi ile irtibatlandırdığı ve para işini organize ettiği, olaydan iki gün önce sahile götürdüğü mağdurların şartların uygun olmaması sebebiyle çıkış yapamamaları üzerine tekrar otele geldikleri ve kendisi İstanbul'a dönerek mağdurları İ.'e yasa dışı yollardan taşınmak üzere teslim ettiği, sanığın bu şekildeki eyleminde hukuki sorumluluğunun göçmen kaçakçılığına teşebbüs, cezai sorumluluğunun ise TCK'nın 79/1. maddesinin son cümlesi uyarınca tamamlanmış suçun karşılığı olduğu, olay günü mağdurları götüren teknenin istiap haddinden fazla yolcu taşınması ve gerekli güvenlik önlemlerine sahip olmaması sebebiyle batması sonucu mağdurların boğulma tehlikesi geçirmesi ve bir kısım göçmenin hayatını kaybetmesi ile sanığın eylemleri arasında illiyet bağı bulunduğuna ve dolayısıyla göçmenlerin hayatı bakımından bir tehlike oluşturacak şekilde sanığın atılı suçu işlediğine dair delil bulunmadığı ve belirtilen göçmenleri yurt dışına çıkarmak isteyen diğer kişilere teslimden sonraki olaylardan sanığın sorumlu tutulamayacağı gözetilmeden, tayin olunan temel cezanın TCK'nın 79/2-a maddesiyle arttırılması sonucu fazla ceza tayini ve TCK'nın 79/2-a maddesi uyarınca, verilecek cezanın yarısından üçte ikisine kadar artırılması gerekirken üçte bir oranında artırım yapılması bozmayı gerektirmiştir."(*Yargıtay 18. Ceza Dairesi 1.7.2015 tarih ve E. 2015/30988 K. 2015/3863 sayılı kararı)

16 "*Somut olay bu çerçevede değerlendirildiğinde; müsait olmayan mahal ve hava koşullarına rağmen açık denize açılmaya elverişli*

kasten yaralama suçları) oluşmasına sebebiyet veren fail, fikri içtima uygulaması yapıldığında daha ağır cezayı gerektiren suç olan kasten öldürmeden sorumlu tutulacaktır[17]. Bir fiille oluşan birden fazla kasten öldürme arasında ise 43/3 gereği aynı neviden fikri içtima uygulaması yapılamayacaktır. Dolayısıyla fail ölen göçmen sayısınca kasten öldürmeden gerçek içtima uygulaması ile sorumlu tutulur. Ancak kasten öldürme ve kasten yaralama suçları ile ilgili olarak m.43/3 uygulaması ile m.44 uygulamasında çelişkiye neden olmamak için bu ihtimalde de oluşan tüm suçlar bakımından gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gerektiği yönünde de kanaat bulunmaktadır (Özgenç, 2017, s. 626)

Gerekli dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareket edilmiş, bu nedenle insanlardan bazılarının ölüm ya da yaralanmalarına neden olunmuşsa, failin taksirle hareket ettiğinin kabulü ile göçmen kaçakçılığı suçunun yanı sıra ayrıca taksirle yaralama veya taksirle öldürme suçundan da fail cezalandırılmalıdır[18]. Taksirli bir fiil ile

---

olmayan ve maksimum 6-8 kişi taşınabilen yeterli güvenlik ekipmanları bulunmayan tekneye 42 göçmenin binmesine olanak sağlayan, gece vakti tehlikeli olacağı kaçınılmaz deniz yolculuğu için gerekli güvenlik önlem ve ekipmanlarının alınmasını da kaçak göçmenlerin inisiyatif ve iradesine bırakan ve 13'ü çocuk olmak üzere 27 göçmenin ölümüne ve birden fazla göçmenin yaralanmasına neden olan sanıkların, muhtemel tüm sonuçları öngörmelerine rağmen öngördükleri sonucu kabullenerek yani olursa olsun diyerek fiillerini icra ettikleri anlaşıldığından, sanıklar hakkında olası kasla öldürme suçundan dolayı mahkumiyet kararı verilmesi gerekirken, suç vasfından yanılgıya düşülerek, sanıkların bilinçli taksirle öldürme suçundan dolayı yazılı şekilde cezalandırılmalarına karar verilmesi" 12. Ceza Dairesi 2016/7328 E. , 2016/12072 K. ; www.kazancı.com.tr)

"*Somut olaya gelince; sanık ... tarafından 25/07/2013 günü devralınan ve sanık ... ile sanık ...'ın beyanlarına göre; uzun zamandır kullanılmadığı için tahtalarının söküldüğü, elektronik aletlerinin ve GPRS'nin çalışmadığı, haberleşmeyi sağlayacak telsizi olmayan, Tekirdağ'dan Çanakkale gelinceye kadar bir kaç kez arıza yaptığı belirtilen ve diğer sanık ...'nın kaptanlığını yaptığı suça konu 10,5 metre boyunda, 2,50 metre genişliğinde 1977 model olan ECEM 2 isimli ticari gezi teknesi ile, gece vakti, her hangi bir harita ve diğer seyir yardımcılarından da yararlanmadan Çanakkale - Ezine - Geyikli mevkiinde gruplar halinde önceden getirilerek beklemekte olan ve bilirkişi raporuna göre (12) yolcu kapasitesinin oldukça üstündeki 35 yabancı uyruklu yolcuyu (göçmeni), kaptan olan sanık ... yönetiminde yeterli can yeleği ve simidi tahsis edilmeden emniyetsiz biçimde tekneye bindirdikten sonra, aşırı yük nedeniyle su çekimi artan bu tekneyle yeterli ve gerekli sayıda personel bulundurmadan Yunanistan'a gitmek üzere sahilden uzaklaşmaya başladıkları, yaklaşık 2 saat kadar yol aldıktan sonra Tavaklı açıklarına geldiklerinde teknenin motor ve şanzumanın boşa çıktığı ve sancak kısmının altında iki karış genişliğinde bir karış uzunluğundaki delikten su almaya başladığı, hareket etmeden önce olası tehlikelere karşı gemiyi terkte uygulanacak kurallarla ilgili bilgilendirilmeyen ve aniden aldığı suyun etkisiyle aşırı yükten dolayı da hızla batan tekneden 24 kişinin kurtulamayıp suda boğularak ölümleri ile sonuçlanan olayda;*

Teknik donanımdan yoksun, eski ve bakımsız, motoru arızalı, denize açılmaya elverişli olmayan tekneyle, yeterli araç ve personel olmaksızın, yolcu kapasitesinin üç katı göçmeni komşu bir ülkeye gönderen ve götüren sanıkların, öngerebildikleri sonucu kabul ettiklerinin zorunlu bulunması karşısında, sanıkların olası kasla hareket ettikleri gözetilmeden, suç vasfında yanılgı ile bilinçli taksirle öldürme suçundan yazılı şekilde hüküm kurulması" 12. Ceza Dairesi 2015/14938 E. , 2016/5987 K. ; www.kazancı.com.tr)

17 *"Diğer taraftan, T.C.K.nun 43. maddenin 3. fıkrasında aynı nev'iden fikri içtimanın uygulanamayacağı suçlar arasında "kasten öldürme" sayılmışken, 44. maddede düzenlenen farklı nev'iden fikri içtimayla ilgili olarak kasten öldürme suçları yönünden böyle bir istisnaya yer verilmemiştir. Dolayısıyla; T.C.K.nun 43/3. maddesinde sayılan suçlar aynı fiille birden çok kişiye karşı işlendiği takdirde gerçek içtima kuralı uygulanacak, her bir suçtan dolayı fail ayrı ayrı cezalandırılacaktır. Fakat sözkonusu istisnaya kanunun 44. maddesinde yer verilmediğinden, aynı fiille 43. maddenin 3. fıkrasında sayılan suçlarla birlikte başka bir suçun işlenmesi halinde, farklı neviden fikri içtima hükümleri gereğince en ağır suçtan ceza verilecektir. Diğer bir deyişle, hukuki anlamda tek bir fiille bir kişinin kasten öldürülmesi yanında, başka bir suçun da işlendiği durumlarda, öncelikle 2. suçun nitelendirilmesi yapılacak, 2. suçun kasten öldürme suçuyla aynı suç olduğunun saptanması halinde aynı neviden fikri içtima hükümleri değil T.C.K.nun 43/3 maddesi göz önüne alınarak gerçek içtima kuralları uygulanacak, 2. suçun kasten öldürme suçundan farklı suç olduğunun belirlenmesi halinde ise 44. maddede düzenlenen farklı nev'iden fikri içtima kuralı uyarınca sadece cezası en ağır olan suçtan ceza verilmesiyle yetinilecektir"* (YCGK 3.12.2013 tarih ve E.2012/1-1569, K.2013/575 sayılı kararı)

18 *Taksirli suçlar açısından temel cezanın belirlenmesinde TCK'nın 61/1 ve 22/4. madde ve fıkralarında yer alan ölçütlerden olan failin kusuru, meydana gelen zararın ağırlığı, suçun işleniş biçimi ile suçun işlendiği yer ve zaman nazara alınmak suretiyle aynı Kanun'un 3/1. maddesi uyarınca işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı olacak şekilde maddede öngörülen alt ve üst sınırlar arasında*

birden fazla kişinin ölümüne veya bir veya birden fazla kişinin ölümü ile bir veya birden fazla kişinin yaralanmasına sebep olunması halinde taksirle öldürme hükümlerince m.85/2'den sorumluluk söz konusu olacaktır. Bu durumda ayrıca göçmenlerin sayısı dikkate alınarak göçmen kaçakçılığı suçunun nitelikli halinin uygulaması da yapılmaktadır[19].

SONUÇ

Göçmenlerin mağdur olarak kabul edilip edilememesi göçmen kaçakçılığında m.43/2 gereği zincirleme suç hükümlerinin uygulanması bakımından önem arz etmektedir. Bu hususun yasal bir düzenlemeyle kavram birliğinin sağlanması uygulamada birliğin sağlanabilmesi bakımından önemlidir. Göçmen kaçakçılığının işlenmesi sırasında meydana gelen ölüm veya yaralanmalardan failin sorumluluğu kusuruna göre tespit edilmelidir. Son yıllarda göçmenlerin olumsuz koşullarda taşıma kapasitesinin üzerinde karada kamyon kasaları, denizde tekneler veya lastik botlar gibi araçlarla hiçbir güvenlik önlemi alınmadan göçmen kaçakçılığına konu oldukları haberleri sıklıkla gündeme gelmektedir. Nitekim yargı kararlarında elverişsiz koşullarda suça konu edilen göçmenlerin ölüm ve yaralanmalarının muhtemel olduğunu öngörmelerine rağmen eylemlerine devam eden failler bakımından olayın tüm koşullarıyla değerlendirilerek taksir sorumluluğu yerine olası kastla sorumlu tutuldukları tespit edilmiştir. Bu husus göçmenlerin yaşam haklarının korunması bakımından olumlu bir eğilimdir.

KAYNAKÇA

Artuk, M. E., Gökcen, A., Alşahin, M. E., & Çakır, K., (2018). *Ceza Hukuku Genel Hükümler.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Artuk, M. E., Gökcen, A., Alşahin, M. E., & Çakır, K., (2018). *Ceza Hukuku Özel Hükümler.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Bayraktar, K., Kurt, G., & Evik, V. S., (2016). *Özel Ceza Hukuku, c. I, Uluslararası Suçlar.* İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

hakkaniyete uygun bir cezaya hükmolunması gerektiği gözetilmeden, tam kusurlu eylemlerinden dolayı 13'ü çocuk olmak üzere 27 göçmenin ölümüne ve birden fazla göçmenin yaralanmasına sebep olan sanıklar hakkında, TCK"nın 85/2. maddesi gereğince 2 yıl ile 15 yıl arasında hapis cezası tayin ve takdir etmek durumunda olan yerel mahkemece, sanık ... hakkındaki temel cezanın 9 yıl hapis cezası, sanıklar ...ve ... hakkındaki temel cezaların 7 yıl 6 ay hapis cezası olarak belirlenmesi suretiyle adalet ve hakkaniyete uygun olmayacak şekilde sanıklara az ceza tayini", (12. Ceza Dairesi 21.10.2016 tarih ve 2016/7328 E. , 2016/12072 K. sayılı kararı)

19 *"Bu açıklamalar ışığında, sanıkla bağlantılı bulunan Dairemizin 2016/7331 esas sayılı dosyasında belirtildiği üzere, 16 göçmeni gece vakti deniz yoluyla yurtdışına çıkartırken idaresindeki fiber botun kıyıdan hareketinden 10-15 dakika sonra su alarak aniden batması neticesi iki göçmenin boğularak ölümü, diğer göçmenlerin de uzun süre yüzerek sağ kurtulmaları şeklinde gerçekleşen olayda, iki sınır arasında temel ceza belirlenirken, suçun işleniş biçimi, failin taksire dayalı kusurunun yoğunluğu, meydana gelen zararın ağırlığı, maddede öngörülen cezanın üst sınırı da nazara alınmak suretiyle, adalet, hakkaniyet kurallarına uygun bir cezaya hükmedilmesi gerektiği gözetilmeden, asli kusurlu eylemi neticesi 2 kişinin ölümüne 14 kişinin de hayati tehlike geçirmesine sebebiyet veren sanık hakkında temel ceza belirlenirken, asgari hadden daha fazla uzaklaşmak suretiyle ceza tayini gerektiği halde teşdidin derecesinde yanılgıya düşülmek suretiyle sanık hakkında az ceza tayini, ayrıca sanığın eyleminin göçmenlerin hayatı bakımından tehlike oluşturduğunun ve atılı suçun birden fazla mağdura (göçmene) karşı tek bir fiil ile gerçekleştirdiğinin sabit olması karşısında tayin olunan temel cezada TCK'nın 79/2-a ve 43/2. maddeleri gereğince artırım yapılması gerektiğinin gözetilmemesi*" 12. Ceza Dairesi 2016/136 E. , 2016/10948 K. sayılı kararı ; www.kazancı.com.tr)

Demirbaş, T., (2017). *Ceza Hukuku Genel Hükümler.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Dönmezer, S., & Erman, S., (2016). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku-Cilt I.* İstanbul: Der Yayınları.

Evik, A. H., (2005). "Göçmen Kaçakçılığı Suçu". *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 9*(3-4), 125-179.

Hakeri, H., (2004, Mart). *Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti Suçu.* Kamu Hukuku Arşivi: www.akader.org/khuka/2004_mart/1.htm adresinden alınmıştır(Erişim Tarihi:20.12.2018)

Koca, M., & Üzülmez, İ. (2011). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., & Tepe, İ., (2017). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özbek, V. Ö., Doğan, K., Bacaksız, P., & Tepe, İ., (2017). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özgenç, İ., (2017). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tezcan, D., Erdem, M. R., & Önok, M. R., (2017). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yenerer Çakmut, Ö., (2010, Temmuz). "Türk Ceza Yasasında Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK m.79)". *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9*(Sayı: 2), 115-135.

Yenidünya, A. C., & Alşahin, M. E., (2009). "Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK M.79)". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(Sayı:82, Mayıs-Haziran 2009), 1-50.

Yenidünya, A. S., (2015). "Göçmen Kaçakçılığı Suçları". *Adalet Dergisi*(Sayı:51), 22-39.

Yılmaz, E., (2010). *Hukuk Sözlüğü.* Ankara: Yetkin Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.yargitay.gov.tr(Erişim Tarihi:14.12.2018)

https://www.kazanci.com. (Erişim Tarihi:14.12.2018)

https://www.lexpera.com.tr(Erişim Tarihi:14.12.2018)

http://www.akader.org.info/khuka/2004_mart/1.htm(Erişim Tarihi:14.12.2018)

http://www.tdk.gov.tr. (Erişim Tarihi:14.12.2018)

ONLINE MEDYA MECRASINDA VIDEO İÇERİK ÜRETİMİ ve REKLAM GELİRİ ELDE ETME: "YOUTUBE ÖRNEĞİ"

Mehmet Gökhan GENEL[1], İlyas DEMİREL[2]

[1-2]*Yalova Üniversitesi İletişim Sanatları Bölümü, Yalova / Türkiye*

Öz: İnternet'in sıradan kullanıcıyla ilk buluşması neticesinde hayatımıza giren Web teknolojisi; sıradan İnternet kullanıcılarına ilk başta statik bir alan sağlamıştır. Web ile özellikle bilgiye erişim noktasındaki engeller ortadan kalkarak İnternet'e erişim olan her yerden bilgiye ulaşım sağlanabilir olmuştur. İlk aşamada Web 1.0 devreye girmiş ve statik yapılı sayfalar bir işaretleme dili olan HTML ile hayata geçmiştir. Web 1.0 teknolojisinin etkileşim noktasında eksik kalması sonucu bir sonraki aşama olan Web 2.0 devreye girmiştir. Web 2.0 ile İnternet kullanıcıları edilgen olmaktan çıkarak etken hale gelmişlerdir. Bunun için verilerin belirli bir alanda toplanması ve işlenmesi bir gereksinim ve zorunluluk arz etmiştir. Bu gereksinim için ilgili verileri toplayacak veritabanları (MySQL, SQL) ve bunları işleyecek Web 2.0 teknolojisinin gelişim sayesinde ilk etapta haber sitelerine yorum yapma şansı yakalayan, sözlük sitelerine „entry" girmek suretiyle yazı dolayımında içerik katkısı sağlayan sıradan kullanıcılar teknolojinin gelişmesi ve İnternet hızının artmasıyla birlikte video içerik de oluşturmaya başlamışlardır. Video üreten kişi (Video-logger) manasında kullanılan Vlogger kavramı Türkiye'de daha çok Youtuber olarak literatüre girmiştir. Vlogger veya bizim inceleyeceğimiz şekliyle Youtuberlik mesleği son yıllarda dünyada olduğu gibi Türkiye'de de özellikle genç kuşak arasında oldukça rağbet edilen bir etkinlik alanı oluşturmaya başlamıştır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, YouTube Türkiye'de içerik üreten kanalların ürettiği içeriklerin tasnifini yaparak getirilen yenilik ve oluşan YouTube eğlence kültürü ve YouTube reklamları ve marka iş birlikleri hakkında bilgi vermeye yöneliktir. Araştırma dahilinde, Youtube Türkiye ofisinin1 Ekim 2012'de kurulmasından 21 Ağustos 2018 tarihinin sonuna kadar olan süreçte Youtube için özel üretilen Türkçe içeriklerin nitel ve nicel açıdan analizi yapılmıştır. Tasnif edilen içeriklerin her biri için Youtube Türkiye'de içerik üreten kanallardan en çok ziyaret edilen videolar araştırmaya dahil edilmiş ve çalışma kapsamında oluşan Youtube eğlence kültürüne ilişkin veriler kritik edilmiştir. Araştırmanın sonucunda en dikkat çeken olgu, Türk Youtube içerik üreticilerinin özgün olamadıkları ve bir tekrardan ibaret olacak şekilde genellikle yabancı kanalların içeriklerine benzer şekilde içerik ürettikleri görülmüştür. Bununla birlikte özellikle yeni neslin bir alternatif para kazanma ve ünlü olma mecrası olarak Youtuber mesleğini tercih ettikleri saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Youtube, Youtube İçerik, Youtube Türkiye, Youtuber, Vlogger

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

İnternet günümüzün en etkili haber alma mecralarının başında yer almaktadır. Bunun temel sebebi İnternet'in zaman-uzam denkleminde yapmış olduğu değişiklikle insanların bilgiyi üretme ve bilgiye erişme noktasında

edindiği kolaylıktan ileri gelmektedir. Bilgi çağının en temel dinamikleri arasında yer alan İnternet'in bu kadar yaygınlık ve etkinlik kazanmasında iletişim tekonolojisindeki devinim şüphesiz önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanısıra, Öztürk ve Yetimova'ya göre İnternet; video, haber, eğitim, siyaset, felsefe ve din gibi içerikler üzerinden insanların sınırsız bir biçimde eğitilmesinde, özgürleşmesinde ve çokkültürlü bir yaşam içerisine girmesinde oldukça etkindir (Öztürk, Yetimova, 2015: 13). „Yeni iletişim teknolojilerinin temelinde İnternet yer almaktadır. İnternet bir teknolojiden öte bir iletişim kültürü ve yeni bir ekonomi yaratmaktır." (Akyol, 2015: 16) Kuşkusuz bu iletişim kültürünün oluşmasının temel unsurlarından biri etkileşimli web teknolojisinin ortaya çıkmasıyla hayatiyet bulmuştur. Web 1.0 ile başlayan internet serüveni statik bir anlayıştan dinamik bir boyuta, bir başka ifade ile etkileşimli bir aşamaya oradan da günümüz teknolojisinin bir şaheseri olan yapay zeka üretme noktasına gelmiştir.

Teknolojik gelişmeler, öncelikle endüstriyel üretimi, ardından da buna bağlı olarak ulaşımdan, iletişime kadar tüm toplumsal yapıyı etkilemektedirler (Yücel, 2016: 32). Bir süreç olarak ilerleyen İnternet tekonoljisinin insanların kullanımına açılması bir takım önemli ve vazgeçilmez yazılım parametleri ışığında gerçekleşmiştir. Bu bağlamda etkileşimli bir web sitesinin olabilmesi için herşeyden önce ulaşım sağlanacak bir adres (Alan adı), bir barındırma alanı (Hosting), tasarım için bir işaretleme dili (Örneğin: HTML), bir programlama dili (Örneğin: PHP) ve bir veri tabanı yönetim sistemi (Örneğin: MySQL) zaruri gereksinimler arasında yer almıştır. İnternet tabanlı etkileşim aşaması olan Web 2.0 terimi 2004 yılında kullanılmaya başlasa da öncü gelişmeler olarak değerlendirebileceğimiz ve bir bakıma İnternet'in atası olarak kabul edebileceğimiz Web 2.0'in ilk sürümlerinin 90'lı yılların başından beri tedavüle girdiğini söylememiz mümkündür. Bu bağlamda bir örnek dahilinde zikretmek gerekirse dünyanın ilk interaktif sözlüğü olan Ekşi Sözlük Web 2.0 tabanlı olarak 1999 yılında kurulmuştur. İnternet'in gelişimi ile kullanılıp, yaygınlaşması arasında muhakkak ki belirli bir süre gerekmekte ve bu süreyi belirleyen temel dinamik ise yine teknolojinin bizzattihi kendisidir. Yine bir örneklik teşkil etmesi bakımından Web 1.0'dan Web 2.0'a geçiş aşamasında İnternet hızının ve mobil veri kullanımı ve hızının artması önemli bir etken olmuştur. Web 2.0 teknolojisine geçişle birlikte hayatın tüm katmanlarında dijital bir aşamaya geçiş yapılmak suretiyle eskiye ait kadim anlayışlar yerini teknoloij odaklı yeni bir yapıya terketmiştir. Şüphesiz ki bu bahsedilen alanların başında en önemli değişimlerden biri medya ve iletişim sektöründe yaşanmıştır. İnteraktivite ile birlikte konvansiyonel medyaya bir alternatif teşkil etmesi, maliyet açısından daha ekonomik olması, erişim kolaylığının olması, kitlelere açılma kolaylığı ve patronaj tekelinden azade olunması vb. nedenlerden ötürü dijital medyaya önemli bir yatırım ve rağbet başlamıştır. Bu alanda ilki teşkil etmesi bakımdan Youtube öncü olmuş ve onu takip edecek ardıllarına örneklik teşkil etmiştir. 15 Şubat 2005'te 3 eski PayPal çalışanı tarafından kurulan Youtube Kasım 2006'da Google tarafından 1.65 milyar dolara satın alınmıştır. Youtube için içerik üretenlerin Google'nin reklam platformu olan Adsense üzerinden gösterilen reklamlar sayesinde kazanç elde edebilmesi nedeniyle dünyada popülerlik kazanmıştır. Youtube daha sonra içerik üretme bağlamında dünyaya açılmış ve 1 Ekim 2012 Youtube Türkiye ofisinin kurulmasıyla Türkçe içerikler de önem kazanmaya başlamıştır. Türkiye'deki bu gelişmeler netciesinde dünyadaki örnekleriyle senkronize olacak şekilde Youtuber olarak adlandırılan içerik üreticileri hızlı bir şekilde çoğalmaya başlamış ve hemen hemen her alanda içerik üreten, bu mecradan paralar kazanan, yine bu alanda üne kavuşan insanlar ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma 4 bölümden oluşmaktadır. Bu çalışma planı dahilinde 1. bölümde Youtube'un kuruluşu ve Youtube Türkiye'den, 2. bölümde Youtube'a özel içerikler olan birincil içeriklerden 3. bölümde Youtube'a özel içerikler olmayan ikincil içeriklerden ve son olarak da 4. bölümde ise Youtube reklamları ve marka işbirliklerinden bahsedilecektir.

AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı, Youtube Türkiye'de içerik üretimi yapan kanalların, ürettiği videoları yayınlarken içerik oluşturucu olarak ortaya çıkardıkları yeni içeriklerin tasnifini yapmak ve meydana getirilen içerikler sayesinde oluşan yeni durumu analiz etmeye yönelik olup diğer bir amaç ise Youtube reklamları ve marka işbirlikleri hakkında bilgi vermeye yöneliktir. Bu çalışmanın önemi ise Youtube'de yayınlanan Türkçe videoların yeni yayıncılık faktörleri göz önünde bulundurularak, videoların üretilmesinde youtube kültürü ekseninde şekillenen yeni durumun eğlence alışkanlıklarına olan etkilerini araştırmaktır.

KAPSAM

Araştırmanın evreni Youtube Türkiye olup örneklemini ise Türkiye ofisinin 1 Ekim 2012'de kurulmasından 21 Ağustos 2018 tarihinin sonuna kadar olan zaman diliminde Youtube'a özel içerikler olan birincil ve ikincil içerikler oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Çalışmada Youtube için üretilen ve Youtube'da yayınlanan içeriklerin tasnifleri yapılmak suretiyle nitel ve nicel açıdan analizi yapılmıştır. Araştırmanın amacı saptandıktan sonra, gerçekleştirilen aşamalar şu şekildedir; Youtube videoları izlenerek videolar tasnif edilmiştir. Tasnif edilen videolar için örneklem belirlenmiştir. Belirlenen örneklemin; adı, konusu, tarihi, süresi, videonun izlenme sayısı, beğenilme ve beğenilmeme sayıları, yorum sayısı, reklam unsurları incelenerek nitel ve nicel açıdan analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Oluşan Youtube kültürü sayesinde TV izleme alışkanlıkları değişmektedir. Youtube TV'yi öldürmese de etkisini azaltacaktır. Youtube için içerik üretimi başlı başına meslek haline gelecektir. Youtube geleneksel medyada üretilen içeriklere oranla zaman ve mekan bağlamında daha fazla serbestlik sunmaktadır. Türk Youtube içerik üreticileri genellikle yabancı kanalların içeriklerine benzer şekilde içerik üretmektedir. RTÜK denetimine tabi olmayan Youtube içerik üreticileri marka işbirlikleriyle TV'de yer alamayan reklamların alternatif mecrası ve yeni gösterim alanı olacaktır.

YOUTUBE'UN KURULUŞU ve YOUTUBE TÜRKİYE

Bir video barındırma web sitesi olan Youtube 15 Şubat 2005'te ABD'nin Kaliforniya şehrinde 3 eski PayPal çalışanı tarafından kurulmuştur. Youtube, ücretsiz olarak edininebilen üyelikle video yükleme ve gelir kazanma imkanı sunmakta, bütün İnternet kullanıcıları da ücretsiz video izleyebilmektedir. 1.65 milyar dolara Google tarafından Kasım 2006'da satın alınan Youtube halihazırda Google'ın yan kuruluşlarından biri olarak

faaliyetine devam etmektedir. Video barındırma maliyetleri yüksek olduğundan çoğu web sitesi kendi barındırma hizmetini kullanmak yerine, güçlü ve ücretsiz alt yapısı nedeniyle videolarını Youtube'a yüklemeyi tercih etmektedir. Bu da doğal olarak konvansiyonel medya için çokça eleştirilen iletişim özgürlüğü ve halkın haber alma yönünde önemli bir engel teşkil eden tekelleşme veya kartelleşme sorununu yeni medya dolayımında da gündeme taşımıştır. Diğer yandan Youtube Türkiye 1 Ekim 2012'de faliyete geçmesiyle içerik ortaklığı sistemi Türkiye'de de aktif hale geçmiş olup Türkçe içeriklerin sayısı da bu tarihten sonra hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır.

BİRİNCİL İÇERİKLER (YOUTUBE'A ÖZEL İÇERIKLER)

RÖPORTAJ

Röportaj türü içerik oluşturma Youtube'a özel içerik üretilen en bilinen içerik sağlama yöntemlerinden biridir. Youtube'da özel röportaj yapanlar genelde halktan kişilerle bir konu hakkında kısa görüşler eşliğinde 1-2 dakikalık kolajlar şeklindeki, videolardan oluşmaktadır.

HIKAYE ANLATICILIĞI – SOHBET

Yurt dışında „storyteller" olarak geçen hikaye anlatıcılığı Youtuberların takipçilerinin ilgisini çekebilecek konularda anılarını anlatmasıyla ortaya çıkmıştır. Genelde yaşı küçük izleyicilerin kendilerinden bir kuşak büyük Youtuberların hayatlarını merak etmesi nedeniyle ilgi çekmektedir.

SORU-CEVAP VE CANLI YAYIN

Youtuberların içerik oluşturmada zorlandıkları anlarda imdatlarına yetişen ve bir bakıma dolgu malzemesi olarak değerlendirilebilecek bir içerik türüdür. Genelde Twitter, Instagram ya da SnapChat gibi sosyal medya mecralarından soru cevap videosu çekeceğini belirten Youtuberların aldıkları sorulara verdikleri cevaplardan oluşmaktadır.

EĞİTİM

Youtube'a özel eğitim videoları her alanda üretilen, oldukça fazla kişi ve kurum tarafından hazırlanan bir içerik türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesleği eğitimcilik olup kendini geniş kitlelere duyurmak isteyen kişilerin yanısıra Youtube'a içerik üretip tık almak isteyenlerin de sıklıkla içerik ürettiği bu alanda çok fazla sayıda içeriğin olduğu görülmektedir. Mesleği eğitim olan kişi ya da kurumlar Youtube mecrasını kitlelerini arttırmak için kullanırken topluma da ücretsiz bir şekilde sundukları videolarla fırsat eşitliği anlamında büyük katkı sunduklarını söylemek mümkündür. Sınav hazırlığı videolarının ağırlıklı olarak yer aldığı bu içerik türünde video eğitimi veren kişilerin kendi kitaplarını ve kurslarını da tanıtarak şahsi hesaplarına fayda da sağladıkları da işin ekonomik veya kazanç kısmının özetlemesi bakımından kayda değerdir.

Eğitim videoları 3 şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Klasik eğitim videoları

Klasik eğitim öğretimdeki gibi tahtaya çıkan bir öğretmen tarafından işlenen ders şeklinde yapılmaktadır.

Ekran kaydı videolar

Bilgisayarda hazırlanan görsellerin ekran kaydı yapılarak sunulmasıyla yapılan videolardır. Ders konu anlatımları, sınav videoları bu şekilde hazırlanabildiği gibi nasıl yapılır videoları da genelde bu yöntemle hazırlanmaktadır.

Hazır mataryeli yukarıdan videoya alma

Elle yazılan ya da çıktı alınan konu anlatımının bir masada oturan eğitimci tarafından anlatılması şeklinde tezahür eden videolardır. Tonguç Akademi kanalının videoları buna örnek gösterilebilir.

BİLGİ - KENDİN YAP – İPUCU

Bu içerik şekli bir konu, bir hobi ürünü ya da bir kolay kullanım için bilgi verme amacıyla açıklama yapmak için kullanılmaktadır. Bu bilgilendirme şekli kimi zaman liste içerik şeklinde de verilebilir.

GÜZELLIK VE MODA

Genelde genç kızların makyaj yapıp, yaptıkları alışverişler ile ilgili bilgiler verdikleri videolardan oluştukları için kız kanalları olarak adlandırılmaktadır. Bu kanalda bir geceye ya da her hangi bir yere giderken yapılması gereken; Makyaj, saç, giyilmesi gereken kıyafet ve ayakkabı gibi konularda bilgi verilip benimle hazırlanın şeklinde videolardan oluşmaktadır

VLOG – MOTOVLOG – OTOVLOG–GEZI

Vlog „Video“ ve „Blog“ kelimelerinin birleşimi olarak ortaya çıkmış günlük video anlamına gelen kelimedir. Her ne kadar ilk çıktığı zamanki günlük anlamını taşıyor olsa da günümüzde daha çok bir mekan, şehir, organizasyon, yolculuk vb. konularda Youtuberların geçirdiği zaman sürecinde yaşadıklarını videoya aldıkları içerikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Genelde belirli bir abone sayısına ulaşan Youtuberların çektiği bu videolar nedeniyle vlogger kavramı da Youtuber kavramı ile eşdeğer anlamda kullanılmaya başlanmıştır.

Motovlog olarak adlandırılan videolar, motosiklet kullanıcısı vloggerların motosiklet ile yapılan yolculuklarda kask kamerasıyla çekilen görüntülerden oluşmaktadır. Bu tarz videoların kayda değer sayıda izleyici kitlesinin olduğu da muhakkaktır. Otovlog ise otomobiliyle gezen vloggerların çektiği videolardır. Gezi videolarının Vloglardan farkı ise odak noktası vloggerın kişisel hikayeleri veya anıları dışında gezip gördükleri yerlerden oluşan içerikleri barındırmasıdır. Bununla birlikte Vlogger genelde salt vlog videoları ile yetinmez ve buna ek olarak spesifik bir konuda -örneğin makyaj ya da bilgi verme gibi- video çekilmemiş farklı tarzlarda da videoları olan Youtuberlar bu kategoride değerlendirilebilir.

TANITIM – REKLAM

Markalarla yapılan iş birliği sonucu belirli bir abone sayısına ulaşan Youtuberlar ilgili videolarda ürün tanıtımı yapabilmektedir. Genelde ilgi alanına giren bir konuda hediye edilen ürünü kullanan Youtuberın ürün hakkında görüşünü takipçi kitlesine ilettiği videolardır.

MEYDAN OKUMA – YARIŞMA

Yurt dışı örneklerinde „challenge“ olarak isimlendirilen ve Türkçeye meydan okuma ya da düelloya davet etme şeklinde geçen kavram, bir hedef için yarışma videoları olarak da tanımlayabilir. Youtube mecrasında heyecan unsuru barındırdığı için bu tarz meydan okuma - yarışma videoları çok sık çekilen videolar arasında yer almaktadır. Özellikle yarışma sonunda acı biber yemek vb. sert cezalar öngören yarışma formatlarından oluşan bu tarz video yarışmaları özellikle yaşı küçük çocukların çok fazla ilgisini çekmektedir. Bu videoların formatı gereği belirli bir görevi yerine getirmeya çalışan youtuber, örneğin gelen yorumlardan şarkı sözü yapma, verilen görev gereği 24 saat uyumama vb. izleyiciden gelen yorumlarla youtuberin yönlendirildi içeriklere de rastlanmaktadır.

YEME-IÇME

Yemek tarifleri „eski“ medyanın da sık ürün verediği içerik türüdür bu alanda Youtube hatrı sayılır içerik ve izleyici potansiyeline sahiptir. Bu kategori o kadar gelişmiş durumdadır ki sadece tost yapma ya da sadece et pişirme üzerine bile oldukça fazla izlenen kanallar mevcuttur.

TEKNOLOJI

Cep telefonu, bilgisayar, otomobil, motosiklet vb. özel uzmanlık gerektiren alanlarda bir alana özel (örneğin otomobil) ya da genel teknolojik gelişmeleri tanıtmak için kurulan kanallardır. Büyük kanallar genel olarak bir web sitesi çıkışlı olsa da Youtube‘u ayrı bir mecra olarak görüp buraya özel içerik üretmeye başlamaları Youtube’un ne derece etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Öyle ki, bu durum çoğu kanal için asıl işleri olan web sitesinin önüne de geçebilmektedir.

SPOR VE SAĞLIKLI YAŞAM

Fitness başta olmak üzere pek çok spor için özel kanalların mevcut olduğu Youtube‘da sağlıklı yaşam ve beslenme konularında sayıca oldukça fazla içerik üretildiği görülmektedir.

OYUN

„Gamer“ da denen bilgisayar oyunu oynayan Youtuberlerın oyun kayıtlarını sundukları videolar bu kategoriyi oluşturmaktadır. Özellikle ilkokul çağındaki çocuklara hitap eden videolarda bu yaştaki çocukların kendilerinin oyun oynamayıp videoları seyretmeleri ilk bakışta çok akla yatkın gelmese de özellikle bu yaşlardaki erkek çocuklarının tamamına yakınının bu videolara ilgi duydukları söylenebilir.

YOUTUBE DİZİLERİ ve CANLANDIRMALAR

İlk bakışta kitleye ulaşmanın en kolay yolu olarak görünse de YouTube gibi bir mecrada oyunculuk performansı gerektiren videoların hazırlanması çok mümkün olamamaktadır. Bunun en önemli sebebi olarak videoların hızlı tüketilmesi, 5-10 sn. gibi kısa sürede etkilenilmeyen videoların hemen terk ediliyor olmasıdır.

ELEŞTIRI ve TEPKI

Youtube'a içerik üretilmesi nitelik sorununu da ortaya çıkartmıştır. Kötü yapılan işlerin olumsuz eleştiri alması kadar doğal bir durum olamaz ve bu durum yine Youtube içinde LeafyIsHere isimli yabancı kanalla başlamış olup Türkiye'deki en önemli temsilcisi ise Yorekok dur. Bunun dışında BaBaLa TV adlı Youtube kanalında Rönt isimli bölüm bulunmakta olup Instagran üzerinden „röntbeni" etiketiyle başvuran kişilerin Instagram profilleri yorumlanmaktadır. Tepkikolik kanalı ise yurtdışı örnekleri gibi bir grup gence populer videoları seyrettirerek tepkilerini kaydetmektedir. Bunun dışında çoğu Youtuber özeleştiri yaparak gelen olumsuz eleştirileri okudukları içerikler de mevcuttur.

YETENEK

Müzik, resim, çizim, heykel, dans vb. sanatsal yeteneklerini sergileyen kullanıcılar önemli derecede izleyiciye ve ulusal tanınmışlığa ulaşabilmektedirler. Buna en iyi örnek olarak bir restoranda Halil Sezayi'nin İsyan isimli şarkısını söyleyen Ahmet Parlak gösterilebilir. Youtube'da yer verilen bu video sonrası şöhret basamaklarını tırmanarak ulusal kanallarda görünür olmaya başlayan Ahmet Parlak'a daha sonra albüm yapılmıştır.

HABER (GAZETECI VATANDAŞ)

Genelde anlık olarak karşılaşılan durum, olay, kaza vb. toplumun genelini ilgilendiren konular videoya alınarak önce belirli bir çevreye veya yerelle sınırlı kalması ardından ise ulusal basının bu mecradan aldığı görüntünün tüm ülkeye yayılmasıyla ülke gündemine oturması ve bundan bahsedilemisden müteşekkil video kategorisidir.

İKİNCİL İÇERİKLER (TV-SİNEMA İÇERİKLERİ)

Klip, film, dizi film, belgesel film, haber ve tartışma programları, maç yayınları, röportaj vb. Youtube'a özel hazırlanmayan ama Youtube'da izlenen içeriklerin büyük çoğunluğunu oluşturan ikincil içerikler çoğu zaman telif sorunlarına neden olmaktadır. Youtube, haber amaçlı belirli süreli yayınlara izin verse de en ufak şikayette yayını durdurmakla birlikte üç kez yayın ihlali yapıldığında da kanalı kapatabilmektedir. Musically, Scope, SnapChat, YouNow vb. video paylaşım uygulamasına özel içerikler de tekrar yayın ya da kolaj olarak Youtube'de yer alabilmektedir. Youtube'un popülerleşmesi ve reklam gelirlerinin artması nedeniyle eser telifini elinde bulunduran firmalar kendi Youtube kanallarını kurup videolarını bu mecra üzerinden de yayınlamaktadırlar. Buna başta Netd olmak üzere bütün müzik şirketleri ile Arzu Film gibi film şirketleri örnek gösterilebilir. Ayrıca pek çok TV kanalının Youtube kanalı da mevcut olup özellikle canlı tv yayınlarını Youtube üzerinden yapmaktadırlar.

YOUTUBE REKLAMLARI

Google iştiraki olan Youtube, Google'nin sunmuş olduğu Adwords hizmeti ile bireyler ve kurumlara reklam verme imkanı sunmakta, Adsense ürünü ile ise yayıncıların gelir elde etmesini sağlamaktadır. 16 Ocak 2018'de yapılan güncellemeyle Youtube içerik üreticisi bir kanalın reklam geliri elde edebilmesi için ön şart olarak, son 12 ayda 4.000 saatlik izlenme süresine ve 1.000 abone sayısına ulaşması gerekmektedir. Bu şartları taşıyan veya yerine getiren kanallar Youtube tarafından incelemeye dahil edilerek reklam alıp almayacağına karar verilmektedir.

YOUTUBE REKLAM ŞEKİLLERİ

BİLGİSAYAR REKLAMLARI

Sadece masaüstü ve dizüstü bilgisayarlarda gösterilen reklam çeşitleridir. 2 türdür

GÖRÜNTÜLÜ REKLAMLAR

300x250 veya 300x60 boyutunda olan bu reklamlar öne çıkan videonun sağında, video önerileri listesinin üstünde ya da oynatıcının altında gösterilmektedir.

YER PAYLAŞIMLI REKLAMLAR

468x60 veya 728x90 boyutunda resim ya da metin reklam şeklinde olan bu reklamlar videoların alttaki %20 'lik bölümünde gösterilen şeffaf yer paylaşımlı reklamlardan oluşmaktadır.

RESPONSIVE REKLAMLAR

Gösterilen cihaza göre şekil değiştirerek ilgili ekrana uyum sağlayan reklamlardır. Masaüstü bilgisayarlar, dizüstü bilgisayarlar, mobil cihazlar, TV ve oyun konsolları dahil tüm cihazlarda gösterilen bu tarz reklamlar dört kategoride yer almaktadır.

ATLANABİLİR VİDEO REKLAMLAR

Video oynatıcıda oynatılan ve 5 saniye zorunlu izleme gerekliliğinden sonra kullanıcıya geçme imkanı sunan bir reklam türü olup videonun her aşamasında gösterilebilir.

ATLANAMAYAN VİDEO REKLAMLAR

Video oynatıcıda oynatılan ve 15-20 saniye seyretmek zorunda olunan bu reklam türü, videonun her aşamasında izleyicinin karşısına çıkabilmektedir.

BUMPER REKLAMLAR

Video oynatıcıda oynatılan ve 6 saniyeye kadar seyretmek zorunda olunan bu reklam türü, videonun başında gösterilebilir.

SPONSORLU KARTLAR

Videonun içinde tıklanabilen özel alanlarda 1-2 saniye gösterilen bu reklam türünde reklamlara istendiğinde tıklanma şansı verilerek ilgili reklam linkine ulaşılmasını sağlayan reklam gösterimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Youtube Marka İşbirlikleri

Youtube, içerik oluşturucuların Youtube tarzı reklam yayımlamasına izin vermemektedir. Bir başka ifade ile 3. taraf reklamlar sadece Google Adwords üzerinden verilebilmektedir. Aksi durumda Youtube hizmet şartlarının 4. bölümünün ihlali anlamına gelmektedir ve Youtube, durum fark edildiğinde kanalın para kazanma özelliğini devre dışı bırakma ve/veya bu tür yetkisiz üçüncü taraf tanıtımlar içeren videoları kaldırma cezaları vermektedir. (Ücretli ürün yerleşimleri ve önerileri, 2018) Örneğin bir Youtube içerik üreticisi, videonun başına video içeriğinden farklı hazır ya da kendi hazırladığı reklamı ekleyip reklam bitiminde gerçek videoya geçilmesini sağlayamayacağı gibi video içerisinde ekranın bir kısmını kaplayan reklam da yerleştiremez.

Diğer yandan bu durum ücretli ürün yerleştirmelerini kapsamamaktadır. Dileyen Youtube içerik üreticileri Youtube'a bildirmek şartıyla ücretli ürün yerleştirmesi yapabilmektedir. Yeni neslin seyretme alışkanlığının televizyondan Youtube'a kaydığı düşünülürse bu reklam biçiminde reklamların artacağı aşikardır. 27 Mart 2018 Salı günü Resmî Gazete'nin 30373. sayısında yer alan „Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" gereği bundan böyle RTÜK denetimine tabi olan mecralarda yayınlanan çocuklara yönelik programlarda bazı gıda ürünlerinin reklamları yasaklanmıştır. Bu durumun RTÜK denetimine açık olmayan Youtube marka işbirlik reklamlarının çoğalması sonucunu doğurması beklenmektedir.

SONUÇ

Genelde insanların kendilerine has olan ve çalışma hayatı dışında kalan, kişinin ailesi ve yakın çevresi için bir etkinlik zaman dilimi olarak kullandığı anlar serbest zaman olarak kabul edilir. Modern insanın serbest zamanı da kapitalist üretim dolayımında belirli kurallar dahilinde şekillenmiştir. Bu kimi zaman haftasonu tatilleri, kimi zaman resmi ve dini tatiller şeklinde kendisi göstermektedir. Günümüz insanı ve daha çok yeni nesil, serbest zaman olarak addedilen bu tür boş vakitleri teknoloji dolayımında harcamaktadır. Bir başka ifade ile serbest zamanlar genellikle yine kapitialzmin kendini yeniden üreten ve onu meşrulaştırıcı ve toplumda kök salıcı sonuçlar doğuran aktiviteler ekseninde şekillenmektedir. Kurumlar sosyolojisi açısından; aile, ekonomi, din, siyaset, eğitim ve boş (serbest) zamanlar olmak üzere toplumda temel altı kurum bulunmaktadır. „Boş zamanları değerlendirme kurumu dinlenme, eğlenme, ve zevk alma gibi günübirlik olarak gözüken ama insan hayatının önemli bir kısmını içine alan kapsamlı bir kurumdur." (Aydın, 1997, s. 128) Özellikle doğduklarında İnternet yaygınlaşmış olan nesil serbest zamanlarını çoğunlukla ekran başında geçirmekte olup bu sürenin çok önemli bir kısmı Youtube'da harcanmaktadır. Oluşan Youtube kültürü sayesinde TV izleme alışkanlıkları değişmektedir. Youtube TV'yi öldürmese de etkisini azaltacakacak bir noktaya gelmiştir denebilir. İPSOS'un 2016 yılında yaptığı araştırmaya göre (Mobil Internet, Televizyon İle Yarışıyor! 2016) Televizyon halen en

önemli mecra olarak 1. sırada yerini korusa da mobil veri kullanımının artması nedeniyle İnternet, televizyon ile yarışır hale gelmiş durumdadır. Günden güne artan Youtube izlenme sayıları da bize bu araştırmayı doğrular nitelikte veriler sunmaktadır. Youtube için içerik üretimi başlı başına meslek haline gelmiş ve bu süreç olağan hızıyla da devam etmektedir. Bu alanda araştırma dahilinde incelemeye tabi tutulan ilk 15 videonun içerik üreticisinin geçimini Youtube'den tedavüle soktuğu videolardan sağladığı görülmüştür. Yeni bir mecra olarak Youtube geleneksel medyada üretilen içeriklere oranla zaman ve mekan bağlamında daha fazla serbestlik sunmaktadır. Türk Youtube kullanıcıları bu mecrayı para kazanma veya gelir elde etme adına 1 Ekim 2012'den itibaren yoğun bir şekilde kullanmaya başladıkları söyleneilir. Fakat Türk youtube içerik üreticilerinin özgün olmaktan ziyade ürettikleri içeriklerin tamtamına yakınının batı tarzı örnekleri taklitten ibaret olduğu da gözlemlenen bir durumdur. Bir başka ifade ile format ve içerik açısından Türk Youtuberler genellikle yabancı kanalların içeriklerine benzer şekilde içerik üretmektedir. Araştırmada bahsedilen bölümlerden biri olan BaBaLa TV adlı Youtube kanalında Rönt adlı bölümü dışındaki tüm içeriklerin yabancı Youtube kanallarının içerikleriyle benzerlik teşkil ettiği görülmüştür.Yayın Hizmeti Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile birlikte RTÜK denetimine tabi olmayan Youtube içerikleri, Youtube içerik üreticileri ile markaların işbirliğine gitmesi sonucu, Youtube marka işbirlikleri TV'de yer alamayan reklamların yeni gösterim alanı olacağa benzemektedir. Sonuç itibariyle Türk youtube içerik üretilerinin youtube'yi çok etkin bir şekilde kullandıkları, çok çeşitli yelpazelerde videolar hazırladıkları, bu mecra sayesinde bir yandan şöhret basamaklarını tırmandıkları diğer yandan ise yine önemli miktarlarda paralar kazandığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Akyol, O., (2015). Yeni Medya Araştırmaları 1 Güncel Tarışmalar Ekseninde. Editör: M. G. Genel, Ekin Basım Yayım Dağıtım, Bursa.

Öztürk, S., YETİMOVA, S., (2015). Küreselleşen Dünyanın Kimlik İnşasında İnternetin Katkısı: Vimeo Web Sitesindeki Türkiye Tanıtımları, Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, 2. Uluslararası Sanat Sempzoyumu Bildiri Kitabı, Cilt 2, Ankara: Ofset Yayıncılık.

Yücel, A., (2016) İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarim Dergisi İnönü University Journal of Art and Design Grafik Tasarim Üretim Sürecinde Ticari Sinirlar Ve Sanatsal Kaygilar ISSN: 1309-9876 E-ISSN: 1309-9884 Cilt/Vol. 6 Sayı/No. Özel Sayı (Special Edition)

REKLAMCILIKTA ÜRÜN YERLEŞTİRME ve ETKİLEŞİM AMBIENT MEDYA KULLANIMI ve UYGULAMALARI

Mehmet Gökhan GENELİ[1], Semih KOPUZ[2]

[1-2]Yalova Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İletişim Sanatları Bölümü, Yalova / Türkiye

Öz: Reklamın tüketiciler üzerindeki etkileri her geçen gün farklılık gösterirken, reklamcılar ve reklam veren firmalar yeni arayışlar, yeni stratejiler geliştirmek maksadıyla çalışmalar yapmakta ve daha etkili bir geri dönüş almak için yeni planlamalar yapmaktadırlar. Günümüzde birçok alanda oluşan reklam çeşitliliği ve reklama maruz kalmanın tüketiciler üzerinde yarattığı olumsuz etkileri daha aza indirmek ve reklamın pozitif etkisini arttırmak amacıyla ortaya çıkan alternatif uygulamalar tercih edilmeye başlanmıştır. Ambient medya, ev dışı (out-of-home) mecraları arasında yer alan alternatif bir mecra durumuna gelmiştir. 2000'li yılların başından itibaren birçok firmanın tercih ettiği ambient medya kullanımı; daha az maliyet, daha çok ilgi çekme ve yarattığı etki açısından yükselişte olan ve özellikle İngiltere'de sıklıkla tercih edilen bir yöntem konumundadır. Firmaların yaratmak istediği büyük etki ve de rakiplerinden sıyrılmak maksadıyla istedikleri öznellik ve tüketicinin bilincinde yer alma konusunda ambient medya; vaat ettiği yenilikçi bakış açısı, öznel mecra seçimi ve uygulamaları ile ürün yerleştirme konusunda etkin çözümler üretmek üzere kullanılmaktadır. Reklam uygulamalarında öznel olan ve ayrışan, tüketici gözünde farklı bir değer kazandıran ambient medya uygulamaları, markalar tarafından yenilikçi bir bakış açısı sağlamaktadır. İnceleme sonucunda mecra kısıtlarından arınmış bir yöntem olan ambient uygulamaların reklam dünyasına kattıklarına değinilmiş başarılı uygulamaların analizine yer verilmiştir. Ambient medya kullanımı açısından başarılı olmuş 2017-2018 yıllarındaki uygulamalar adsoftheworld.com sitesi verilerinden seçilerek göstergebilim yöntemi ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Reklamcılık, Ambient Medya, Ürün Yerleştirme, Göstergebilim

GİRİŞ

Yeni müşterilere sahip olmanın en iyi yolu şimdiki müşteriler için potansiyel müşterileri etkileyecek türde reklamlar yaratmaktır.

David Ogilvy

Markaların reklam süreçleri boyunca hazırladıkları medya planlamaları neticesinde geleneksel medya ya da online medya üzerinden bir çözüm üreterek ilerlemeleri reklamcılık sektörünün dinamikleri neticesinde gerçekleşir. Özellikle reklam mecralarına dair yapılan harcamalar internetin gelişimi ve internet mecrasının aldığı etkileşimin artmasıyla değişkenlik göstermiştir. Günümüzle hızla artan internet kullanımı doğrultusunda geleneksel medya ve reklam mecralarından olan açıkhava reklam mecrası 2011 yılından itibaren internet mecrasına yapılan harcamaların gerisinde kalmıştır. Bu ve bunun gibi değişimler markaların medya planlama

stratejilerinin gelişim ve değişimine etki etmekle birlikte yeni stratejilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İletişim modellerinin temeli olan Laswell'in tek yönlü iletişim modelinin geliştirilerek zamanla karşılıklı bir boyut kazanması durumunda olduğu gibi reklam veren markalar da kendilerini geliştirmiş ve değiştirmişlerdir. Geleneksel medya tercihinin çok sayıda kişiye ulaşma avantajının dışında dezavantaj olarak maliyetli oluşu ve sürdürebilirlik açısından yaşayacağı sıkıntılar farklı mecraların çıkışını hızlandıran bir diğer unsur olurken toplumun reklamların artışı ve her alanda reklama maruz kalması durumu alternatif mecraları doğurmuştur. Bir ürün ya da hizmeti sunmak maksadıyla yapılan stratejilerden biri olan ürün yerleştirme konusunda ise ilgi çekici, merak uyandırıcı, etkileşim yaratabilecek ve akılda kalabilecek değerde çalışmalar yapmak; rakiplerden sıyrılmak ve pazarlama açısından ön sıralarda bulunabilmek açısından önemli bir unsurdur. Bu doğrultuda ürün ya da hizmetin tüketiciye nasıl sunulacağı, tüketici bilincinde nasıl yer edinileceği seçilecek mecra ve stratejiler ile alakalıdır. Geleneksel olmayan mecralar bağlamında değerlendirilen ambient medya; uygulama alanı olan her yerden faydalanabilen, akılda kalıcılık ve yaratıcı bir mesaj oluşturarak hatırlanabilen, rakipler arasından sıyrılma konusunda öznel bir kimlik sağlayan ve en önemlisi tüketicinin bilincinde iz bırakan bir ürün yerleştirme metodudur. Reklama maruz kalma cümlesini reklamdan keyif alma algısına dönüştürme stratejisi ile çalışan ambient medya reklamcılık dünyasına farklı bir mecra ve farklı bir bakış açısı kazandırmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Ürün yerleştirme ve reklam stratejileri kullanımında geleneksel olmayan bir medya türü olarak ambient medyanın kullanımını örnekleriyle analiz etmek ve değerlendirmektir. Ayrıca alternatif ürün yerleştirme stratejilerini yeni oluşan reklam mecraları açısından değerlendirmek araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve YÖNTEMİ

Göstergebilim yöntemi kapsamında etkili olmuş ambient medya kullanımları incelenerek mecraların örnekleri taranmış ve de analizi yapılmıştır. www.adsoftheworld.com sitesinde 2017 2018 yılında yer alan ambient reklam kampanyaları araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

AMBİENT MEDYA KAVRAMI

Ambient medya ya da dilimizde kullanılan aktarımı olarak ortam reklamı, temelinde yaratıcı mecra kullanımı yatan ve de tüketicinin zihninde kalıcı etki bırakmak amacıyla uygulanılan geleneksel olmayan medya araçlarından biridir.

Ambient medya kullanımı 2000'li yılların hemen başında ortaya çıkmıştır. Çıkış nedenine bakıldığında ise yüzlerce farklı mesaja, binlerce farklı reklama maruz kalan tüketicinin aklına daha farklı bir reklam anlayışıyla girebilmek yatmaktadır. Bu bağlamda İngiltere'de ilk örnekleri görülen ambient medya kullanımı günümüzde hızlı bir şekilde tüm dünyada yayılmaktadır.

Tablo 1. Reklam Harcamaları Trendi Kaynak: Reklamcılar Derneği ve Group M

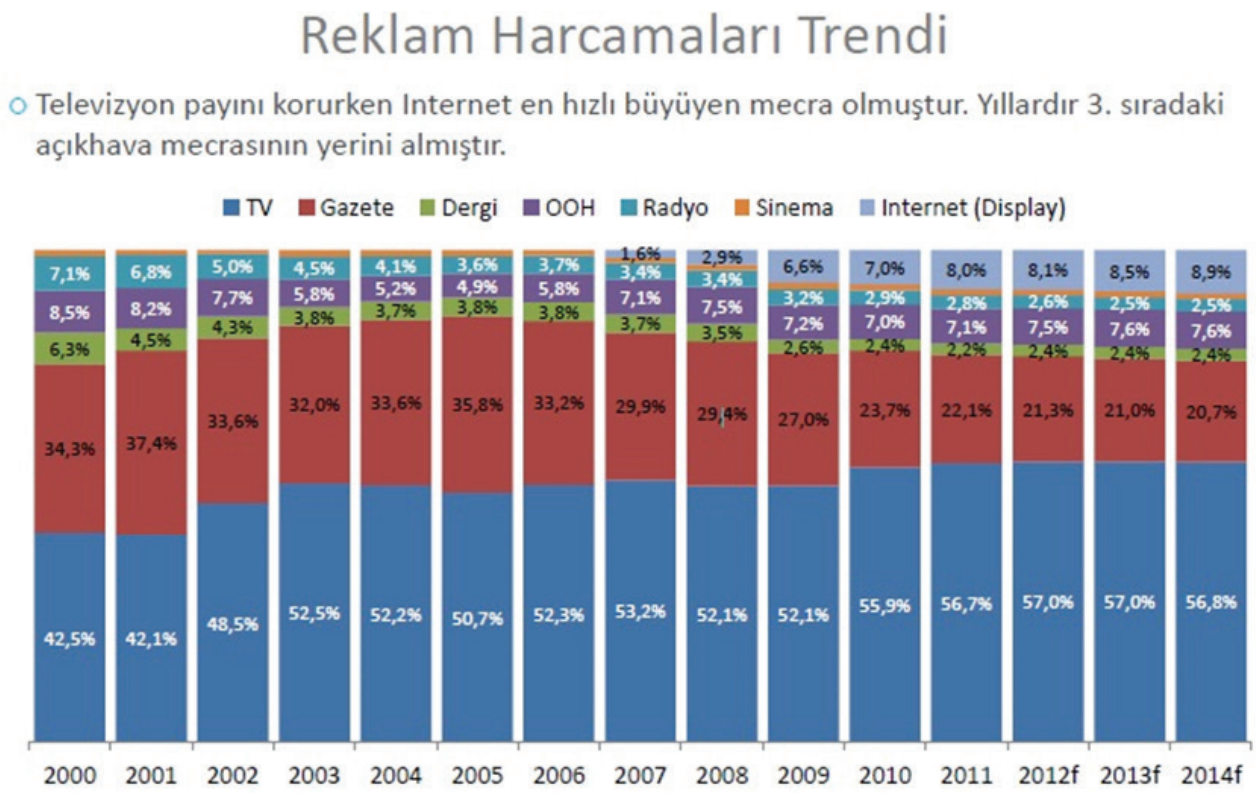

Tablo 1'de görülen yıllar arasında açıkhava (out-of-home) reklam harcamalarının 2011 yılından itibaren internet mecrasının gerisinde kalması online medyanın artan gücünü göstermekle beraber klasik açıkhava reklamlarının etkisinin azaldığını ifade etmektedir. Ambient medya geleneksel olmayan yapısıyla açıkhava reklamlarının geleneksel yönünden farklı olarak daha etkili bir halde kullanılmaktadır. Belirli alanlar ve binalar üzerinden uygulanan açıkhava reklamları günümüzde daha çok birbiriyle benzer ve farksız biçimle halinde sunulurken bir yumurta kabuğu dahi ambient medya kullanımında aktif rol alabilmektedir. Bu nedenle mecralar arası harcamalar değişirken ambient medya gerek reklamveren gerekse reklam ajansları tarafından alternatif ve etkileyici bir yol olarak kullanılabilecek bir konuma erişmiştir. Ülkeler bazında bakıldığında İngiltere'de ortaya çıkmasının altında İngiliz reklamcılığının etkileri de büyük olmuştur. Bu alanda geniş çalışmaları olan reklamcı Jean-Marie Dru İngiliz reklamcılığı için; İngiltere'de insanlar çok kolay bir şekilde anlaşılan reklam mesajlarını sevmezler ve ilgi göstermezler demiştir (Dru, 2013: 25). Bu nedenle İngiliz reklamcılığı zeka katmak ve yenilikçi olmak konusunda daha fazla çözüm üretmektedir. Dru'nun söylemleri ışığında ada ülkesinin önemli ajansları da bu konuda pay sahibidir. Yapılan detaylı analizler ve çalışmalar ambient medyanın doğuşunu sağlamıştır ve geleneksel mecra kullanımı her şeyin mecra olabileceği bir anlayışın temellerini oluşturmuştur. Yeni medya ve pazarlama çağında reklam yazarlığı üzerine yazdığı kitabında Teressa Iezzi, Amerika sınırlarında yaşayan kişilerin günde ortalama 3000 reklam mesajına maruz kaldığından bahsetmektedir hatta bu rakamın günümüzde 5000 bandında olduğunu belirtmiştir (Iezzi, 2010: 117). Ambient medya kullanımı

böylesi yoğun olan reklam mesajlarının arasında yenilikçi ve etkileyici bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

AMBİENT MEDYA MECRALARI ve KULLANIMI

Ambient medyanın kapsam olarak her ortam ve her objeye uyarlanabilir olması kendi içerisinde sayısız mecra oluşturabilecek çeşitlilikte bir çalışma alanı sağlamaktadır. Ambient konusunda uzman olan ve bu alanda çalışmalar yapan Daniela Krautsack yapmış olduğu bir açıklamada ambient medya kullanımında yaratıcı fikirlerin önünde hiçbir sınır olmadığını belirtmiştir[20]. Uygulama açısından birçok farklı strateji ve mecra oluşturan ambient medyanın bazı kullanım türlerine bakacak olursak; lookwalkers (gezici billboard, yürüyen merdivenlere yapılan uygulamalar, yağmur ve güneş ışığı gibi etkilerle ortaya çıkan reklam şablonları, bina giydirme, projeksiyon kullanımı, 3d zemin boyaman sanatı vd.

AMBIENT MEDYA UYGULAMALARININ GÖSTERGEBİLİM YÖNTEMİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ambient medya uygulamaları kendine has kullanımlarıyla öznel örnekler sunmaktadır. Bu uygulamalar arasında büyük ilgi gören ve gündem olan çalışmalar göstergebilimsel yöntem kullanılarak analiz edilecektir. 2017 ve 2018 yıllarında hazırlanmış olan çalışmalar arasından reklamcılık açısından başarılı olmuş, yaratıcılığı ile gündeme gelmiş uygulamalar seçilmiştir. Bu seçim yapılırken dünya genelinde yapılan reklam faaliyetlerinin yüklendiği https://www.adsoftheworld.com web sitesinden yararlanılmıştır. Göstergebilim yönelimi olarak modern göstergebilimin ilerlemesine büyük katkı sağlayan Roland Barthes'in görüşleri dikkate alınmıştır. Roland Barthes, modern göstergebilimin ilerleme göstermesinde etkisi çok büyük olan ve göstergebilim yöntemi açısından en çok yararlanılan isimlerden biridir. Barthes'e göre: "Gösterge, bir gösteren ile bir gösterilenden kuruludur." (Barthes, 1993: 40) Düzenin dinamiklerine bakıldığında gösteren kısmı anlatım bölümünü, gösterilen kısmı ise içerik bölümünü oluşturmaktadır.

THE FLYING HAMMOCK AMBIENT MEDYA UYGULAMASI (2017)

Natakhtari firması alkollü içecek üretimi yapan Gürcistan merkezli bir firmadır. Firma 2017 senesinde çıkardığı hafif içimli yeni birasını tanıtmak için bir reklam çalışması üzerinde çalışmıştır. Gürcistan halkının ilgisini çekmek ve reklamın etkisini büyütmek amacıyla yapılan çalışmalarda ambient medya kullanımının tercih edildiği bir sonuç ortaya çıkmıştır. Firmanın temel çıkış noktası dünya mutluluk endeksi sıralamasında sonlarda yer alan Gürcistan halkını bir parça eğlendirmek, neşelendirmek ve akılda kalmak olmuştur. Bu doğrultuda drone kullanımı ile iki ucundan drone cihazlarına bağlanmış bir hamakta bu yeni birayı içerek keyif yapan ve şehrin üzerinde uçan hamağı ile birasını yudumlayan erkek temasında karar kılınmıştır. Hamakta yer alan erkek cansız bir mankenin giydirilerek içeceği hareket ettirdiği, insanları selamladığı bir mekanizma ile oluşturulmuştur. Reklam uygulandığı esnada şehirlerin önemli noktalarına yerleştirilen gizli kameralar ile insanların tepkileri ve yüzlerindeki pozitif ifadeler kayıt altına alınmıştır. Reklam başta Gürcistan basını ol-

20 http://www.afaqs.com/news/story/21876_Execution-in-ambient-media-ideas-has-no-limit-Daniela-Krautsack

mak üzere bölge basınında büyük yankı uyandırmıştır. Cansız manken ve reklamı hazırlayan ekip televizyon programlarına konuk olarak davet edilmiştir. Ambient uygulamanın büyük başarı sağlaması sonucunda radyo spotları, açıkhava reklamları ve bir web sitesi aracılığıyla kampanyanın kapsamı genişletilmiştir. Uygulama ile ilgili 150'den fazla haber ve içerik medya ortamlarında kendine yer bulmuştur. Uygulama sürecinde Gürcistan halkının %67'sine erişilmiştir. Kampanyaya dair videolar 34 milyondan fazla izlenmiştir.

Gösterge: The Flying Hammock Ambient Medya Uygulaması (2017)

Gösteren: Elindeki birayla dronelar vasıtayla uçan hamakta keyif yapan bir adam.

Gösterilen: Mutsuzluğu pekiştiren her şeyden ve herkesten uzaklaşan, şehrin üzerinde kendine özel bir şekilde dolaşan ve keyfini çıkaran, bunu yaparken elinde hafif birasını yudumlayan bir kişi gösterilmiştir. Yükseğe çıkma ve herkesten uzaklaşma vurgusu reklamı yapılan markanın biranın bireyi pozitif yönde etkileyeceği mesajını mecazi bir yöntemle vermiştir. Ayrıca hafif bira göndermesi olarak yükselen ve yüksekte içilen bira teması da göze çarpmaktadır. Dünya mutluluk endeksinin sonuçlarında çıkan mutsuz bir ülke olarak görülen Gürcistan halkına, mutlu olmak için bir alternatif gösterilmiş ve pozitif yönelimler ve göndermelere ile ilgi düzeyi arttırılmıştır.

UNFORGETTABLE BAG AMBIENT MEDYA UYGULAMASI (2018)

2018 yılının temmuz ayında başlatılan ambient medya çalışması Malezya ülkesinde uygulanmıştır. Reklamın temel hedefi, plastik atık kullanımının sonucunda kirlenen okyanuslar ve okyanustaki doğal yaşamın tehlikede olduğunu tüketiciye aktararak bilinçlendirme yapmak ve de tüketicinin harekete geçirilerek bu durumu önlemeye yardımcı olmasını sağlamak olmuştur. Dünya genelinde her dakikada başına yaklaşık 2 milyon plastik poşet çöpe atılmaktadır. Bu doğrultuda Malezya ülkesi plastik atık oluşumunda dünyada 8. sırada yer almaktadır. Reklam sürecinde Malezya'nın bu sorununa çözüm olabilecek ve yaratıcı bir uygulama üzerinde çalışılmıştır. Tesco firması adına yapılan ambient medya uygulaması kapsamında "Unforgettable Bag"[21] başlığında karar kılınmıştır. Mağaza içerisinde kullanılacak olan bu çantalarda geri dönüşüm teknolojisi kullanılmıştır ve de çantaların üzerinde özel barkodlar yerleştirilmiştir. Ambient uygulama kapsamında yerleştirilen barkodlar, normal bir barkod görünümünün aksine okyanusta türü tehlikede olan hayvan siluetlerinde poşetlere yerleştirilmiştir. Müşteriler ödeme esnasında bu çantaları kullandığında barkod sayesinde indirim ya da ödüller kazanabilmektedir. Çantanın her kullanımında barkod okutularak indirim ve ödüllendirme devam etmektedir. Böylelikle daha az plastik kullanımı, müşteri açısından indirimli alışveriş ve de çevreye karşı duyarlılık açısından çift yönlü bir katkı sağlama amacı gerçekleştirilmiştir. Kampanyanın ülke genelinde başarılı olmasından mutlu olan Tesco Malezya CEO'su Paul Ritchie, 2018 yılının bitiminde tahmini olarak 5 milyondan fazla plastik poşetin okyanuslara atılmasının önüne geçtiklerini belirtmiştir. Malezya'da bulunan 56 mağaza ile başlayan unutulmaz çanta hareketi, bölge basını ve uluslararası medya içerisinde yer bulunca Tesco mağazalarının bulunduğu başka ülkeler de bu çantalardan talep etmiştir. Günümüz itibariyle Tayland, Hindistan ve İngiltere

21 Unutulmaz Çanta

ülkelerinde de uygulanan ambient medya uygulaması 6800 mağazaya ulaşmıştır. Kampanyanın yarattığı pozitif etki ve uygulamanın orijinalliği reklam dünyasında ses getirmiştir.

Gösterge: Unforgettable Bag Ambient Medya Uygulaması (2018)

Gösteren: Tesco Mağazaları için hazırlanmış özel çantalar.

Gösterilen: Bir çanta ile okyanusların kirlenmesine engel olabilirsin mesajı tüketiciye ilk olarak iletilen mesaj olmuştur. Bununla birlikte barkodların kullanımında nesli tehlikede olan okyanus canlıları kullanılarak ilgi düzeyi artırılmıştır. Aynı zamanda çantayı kullanarak alışveriş yapmak, tüketicinin çevreye karşı duyarlı olduğunu ifade etmesi için bir sembol niteliğindedir. Tüketici açısından ekonomik avantaj sağlaması artı bir değer olmakla beraber, kampanyanın yarattığı etkiyi anlatan mağaza içerisindeki bilgilendirici panolarla veren Tesco firması kampanyadan haberi olmayan müşterilerini de bu önemli amaç doğrultusunda harekete geçirmektedir. Fikrin temelinde yatan çevreyi koru mesajı bir çanta üzerinden yaratıcı bir uygulama ile sağlanmıştır.

THE WORLD'S LARGEST WELCOME MAT (2018)

Eylül 2018'de yapılan ambient medya uygulaması HSBC bankası için hazırlanmıştır. Kanada ülkesi için yapılan ambient medya uygulamasının temelindeki fikir; ülke insanının samimi, misafirperver, sıcakkanlı olduğu vurgusunu yaparak ülke dışından gelenlere pozitif bir mesaj iletmektir. Ülke dışından gelen misafirleri karşılamak amacıyla düşünülen reklam fikri bir hoş geldiniz teması ile oluşturulmuştur. Genellikle evlerin giriş kapısının dışında yer alan hoş geldiniz paspası ambient reklam uygulaması olarak tercih edilmiştir. Uygulamanın hedef kitlesi olarak ülkenin en ve Kuzey Amerika'nın en kalabalık yerlerinden biri olan Toronto Uluslararası Havalimanı'na gelen yolcular belirlenmiştir. Gelen yabancıları karşılamak amacıyla hazırlanacak hoş geldiniz paspası için havalimanına yakın boş bir arazi hazırlanmıştır. Yolcuların uçakla havalimanına iniş esnasında rahatlıkla görebileceği bir bölgeye yaklaşık iki futbol sahası büyüklüğünde olan hoş geldiniz paspası oluşturulmuştur. 800 saat süren çalışma sonucunda dünyanın en büyük hoş geldiniz paspası Toronto semalarından inen uçaklarda bulunan yolcular tarafından rahatlıkla görülebilir hale getirilmiştir. Bu devasa hoş geldiniz paspasında HSBC logosu ve hoş geldiniz yazısı bulunmaktadır. Sıcak, samimi ve eve gelen misafir algısını ambient uygulama yoluyla çözmeyi hedefleyen HSBC, sıra dışı bir reklamcılık örneğini tercih etmiştir.

Gösterge: The World's Largest Welcome Mat (2018)

Gösteren: HSBC için hazırlanmış dünyanın en büyük hoş geldiniz paspası.

Gösterilen: Kanada'ya yeni gelen insanlara sıcak, samimi ve misafirperver bir karşılama yapılması amaçlanmıştır. HSBC marka olarak kendini konumladığı birlikte gelişeceğiz mottosu[22] ve dünya genelinde hizmet vermesi açısından yeni gelenlere yabancılık hissetmemeleri mesajı dünyanın en büyük hoş geldiniz mesajıyla verilmiştir. Ambient medya kullanımlarında görülen özgünlük, çarpıcılık ve akılda kalıcılık ögelerine uygun bir çalışma olan bu uygulamada, dünyanın en büyük paspasını dünyanın en büyük bankası yapar algısı tüke-

22 Together we thrive

ticilere aktarılmak istenmiştir. Hem kurumun büyüklüğüne dair vurgu hem de kullanılan ögenin boyutunun alışılmışın dışında olmasıyla verilen büyük olma, en büyük olma mesajı ambient medya perspektifiyle gerçekleştirilmiştir.

SONUÇ

Yaratıcı fikir bulma konusunda Foster'ın öngördüğü soruna dair yüzlerce çözümün olduğu ve hepsi çevremizde dolanırken neden birini yakalamadığımız görüşü (Foster, 2013: s. 44) aslında tam olarak ambient medyayı işaret etmektedir. Reklamcılığın geleneksel mecraları belirli kısıtlara sahipken ambient medya uygulayıcısı şu soruyu sorar: Neden her objeyi ya da mekanı reklam mecrası haline dönüştürmeyeyim ki? İşte tam olarak bu fikir ve görüş üzerine inşa edilen ambient medya uygulamaları günümüzde daha fazla uygulanmaya ve klişe olarak gösterilen belirli reklam alanlarına göre farklılığıyla beğeni gören bir konumda yükselmeye devam etmektedir.

Ambient medyanın kısıtlardan uzak yapısı ve yaratıcılığı özgür kılması onu farklı bir yere koymaktadır. Hegarty, Yaratıcılık adlı kitabında yaratıcılık kavramını bir oyuna benzetmiştir. Yaratıcılık Hegarty'ye göre istediğimiz her yere gidebildiğimiz ve istediğimiz her şeyi yapabileceğimiz bir oyun gibidir (Hegarty, 2014:11). Yapılan medya planlamaları ışığında geleneksel medya kullanımı yapılan yüzlerce reklam kampanyasının aksine ambient uygulamaların daha fazla ilgi çekmesi ve yaratıcı bulunması mantığa aykırı gibi görünen reklam uygulamalarının aslında yaratıcı sezgi ve yaratıcı uygulamalar olarak kabul edilmesiyle kendi sektörünü de yaratmıştır. Sadece ambient medya fikirleri üreten ve bunun üzerine çalışan bir ajans olan AmbientWW[23], 2002 yılından bu yana Londra'da faaliyet göstererek yüzlerce ambient uygulama yapmıştır. Sadece AmbientWW'nin sınıflandırma yaptığı 22 farklı ambient medya kullanım mecrası vardır. Bununla beraber dünyanın çeşitli yerlerinde sadece ambient medya hizmeti veren reklam ajansları da mevcuttur.

Ürün yerleştirme ve reklamın etkileyici olması üzerine uygulanan en yaratıcı uygulamalardan biri olan ambient medya; Bernbach'ın yıllar önce vurguladığı insanları harekete geçiren şeyin ne söylediğimiz değil nasıl söylediğimiz olduğu düşüncesi ışığında kullanılmaktadır. Günümüzde ve gelecekte reklam kirliliğinin ve tüketicilerin maruz kaldığı sayısız reklam mesajı içerisinde ambient medya farklı yapısı ve metotlarıyla en güçlü ürün yerleştirme alternatiflerinden biri olacaktır.

KAYNAKÇA

Barthes, R., (1993), Göstergebilimsel Serüven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Dru, J. M., (2013), Ezberbozan, MediaCat Kitapları & TBWA/İstanbul, İstanbul.

Foster, J., (2013), Fikir Nasıl Bulunur? , MediaCat Kitapları, İstanbul.

Hegarty, J., (2014), Yaratıcılık, MediaCat Kitapları, İstanbul.

Iezzi, T., (2010), İyi Fikirler, Büyük Kampanyalar, Mediacat Kitapları, İstanbul.

23 https://ambientmediaww.com/contact/

İNTERNET KAYNAKLARI

http://rd.org.tr/ (E.T. 03.02.2018)

https://ambientmediaww.com/ (E.T. 29.04.2018)

http://www.afaqs.com/news/story/21876_Execution-in-ambient-media-ideas-has-no-limit-Daniela-Krautsack (E.T. 28.04.2018)

http://www.adsoftheworld.com/ (E.T. 10.10.2018)

OY KULLANMA ORANLARI İLE HALK TARAFINDAN YEREL SEÇİME VERİLEN ÖNEMİN ÖLÇÜLMESİ

Burcu KOYUNCU

Bitlis Eren Üniversitesi, Yerel Yönetimler Programı, Bitlis / Türkiye

Öz: Türkiye'de yerel yönetimlerin karar organları, beş yılda bir yapılan seçimler ile işbaşına gelmektedir. Yapılan yerel seçimler, halkın kendine en yakın yönetim birimlerinin organlarını belirlemesini sağlamaktadır. Gerek kişilerin kendini ait hissettiği siyasi partiyi desteklemesi, gerek lider olarak gördüğü kişinin yanında olması, gerekse yerel reformlar ile güçlenen yerel yönetimlerin kimler tarafından yönetileceğinin belirlemesi bakımından yerel seçimler son derece büyük bir önem arz etmektedir. Ancak halkın, yerel seçime ne ölçüde önem verdiğinin anlaşılabilmesi için yerel seçimlerde oy kullanma oranının ortaya konulması gerekmektedir. Bu çalışma ile Türkiye'deki yerel seçimlerde oy kullanma oranları belirtilerek, yerel seçimlerin ne ölçüde dikkate alındığı açıklanmaktadır. Çalışmanın amacı, demografik verilere göre ülke genelinde yerel seçimlerde oy kullanma oranlarının ortaya konulması ile yerel seçimlere verilen önemin gösterilmesidir. Çalışmada, World Value Survey sitesinde bulunan Türkiye'de yerel seçimlere katılım oranını gösterdiği veriler kullanılarak, ilgili değerlendirmeler yapılmaktadır. Verilerin oluşturulması sürecinde, katılımcıların her zaman oy kullanırım, genelde oy kullanırım ve hiçbir zaman oy kullanmam ibarelerine verdikleri cevaplar ile yerel seçimlere katılım oranları ortaya konulmaktadır. Bununla beraber; katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim ve istihdam bilgilerine dair veriler bulunmaktadır. Belirtilen veriler ışığında, demografik tablolar oluşturularak, yerel seçimlerdeki katılım düzeyi incelenmekte ve ilgili değerlendirmeler yapılmaktadır. Cinsiyet, yaş, eğitim ve istihdam değişkenlerinin, yerel seçimlerde oy kullanma oranını etkileyip etkilemediği ve etkiliyorsa ne yönde etkilediği ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Seçim, Oy Kullanma Oranları, Katılım

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmada, yerel yönetimler ve yerel seçimler açıklanmakta ve yerel seçime göre belirlenen yerel iktidarların, halkın gözünde ne kadar önemsendiği tablolar halinde verilen oranlar ile gösterilmektedir.

Yerel yönetimler, belli bir toprak parçası üzerinde bulunan insan topluluklarından oluşan, merkezi idarenin vesayet denetimi ile onun karşısında belli bir özerkliğe sahip olan kamu tüzel kişileridir (Gözler, 2018:32). Bir bölgede oturan kişilerin orada yaşamaktan kaynaklanan yönetsel çıkarlarını, kendilerinin korumaları ve idare etmeleri için tanınan özerkliktir (Versan, 1978:78). Anayasada her bir yerel yönetim teşkilatının görev ve yetki alanı ile hizmet türleri açıkça belirtilmektedir. Bu kurumların her biri son derece önemlidir; Eryılmaz (2007:134-135), neden önemli olduklarını şu şekilde açıklamaktadır:

-Yerel organlar, yerel halk tarafından seçildiği için yerel sorunlara daha fazla hakim olabilirler ve daha etkili çözüm üretebilirler,

-Yerel nitelikli kamu hizmetlerini yerine getirerek, merkezi yönetimin yükünü hafifletirler,

-Politika okulu olarak görülmeleri dolayısıyla siyasi eğitim yeri niteliği taşırlar,

-Siyasi gücün bir merkezde toplanmasını önleyerek, yerel demokrasiyi güçlendirirler.

Yukarıda belirtilen yerel yönetimlerin yerel demokrasiyi güçlendirmesi ve siyaset okulu görevi görmesi, aynı zamanda yerel seçimlerin de önemini ortaya koymaktadır. Yerel seçimlerde oy kullanarak, yerel siyasi iktidarın belirlenmesi hem yerel yönetimlere siyaset okulu niteliği kazandırmakta hem de yerel demokrasi mekanizmasına işlerlik kazandırmaktadır. Bu nedenle her iki olgunun önemini kaybetmemesi için insanların yerel seçimlere katılarak oy kullanması gerekmektedir.

Yerel halkın zorunlu ortak nitelikteki kamu hizmetlerini düzenleme, yönetme yetkisi ve görevi olan yerel yönetimlerin karar organlarının, o bölgede yaşayan halk tarafından seçileceği ve seçmenin siyasi tercihleri doğrultusunda belirleneceği aşikârdır (Arıkboğa, Oktay & Yılmaz, 2007:6). Bu nedenle, yerel yönetimlerin karar organlarının oluştuğu yerel seçimlere oy kullanarak katılınması, kent yönetimi bakımından hayati bir önem taşımaktadır.

2972 sayılı kanunun 1. Maddesine göre yerel seçimlerde; belediye ve büyükşehir belediye başkanları, belediye meclis üyeleri, köy ve mahalle muhtarları ile ihtiyar meclisleri ve büyükşehir belediyesi olmayan illerde il genel meclisi üyeleri seçilir (TBMM, 1982:4). Yalnızca İl Özel İdareleri'nin başında vali bulunur. Bu istisna dışında tüm yerel yöneticiler, halk tarafından seçilmektedir. Dolayısıyla halkın seçimlere katılma oranı, yerel yönetimlerin karar organları ve yürütme organlarını belirlediği için büyük bir önem arz etmektedir. Bunun yanında yerel demokrasinin güçlenmesini sağlayan yerel katılım, en fazla yerel seçim yöntemiyle (referandum, meclis toplantılarına katılım yöntemine göre) gerçekleştiği için yerel seçimler, yerel demokrasi bakımından son derece önemlidir.

AMAÇ

Yerel yönetimlerin karar organlarını belirleyen yerel seçimler, yerel iktidarları belirlemesi dolayısıyla son derece önemlidir. Ancak çeşitli halk kitleleri tarafından yerel seçimlerin ne ölçüde önemsendiğinin anlaşılması gerekmektedir. Nitekim bu algıyı etkileyen birbirinden farklı değişkenler bulunmaktadır. Bu çalışmada söz konusu değişkenlerin, halkın yerel seçimlere katıma oranı üzerindeki etkisinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

KAPSAM

Vatandaşların cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi ve istihdamı yerel seçimlere katılım oranını etkilemektedir. Bunlar arasında bazıları oy kullanma oranı üzerinde olumlu etkiye sahipken, bazıları olumsuz etkiye sahiptir. Türkiye'de 2012 yılında oluşturan verilere göre bu değişkenler ile yerel seçimlere katılım oranı arasındaki iliş-

ki ortaya konulmaktadır. Çalışmada, söz konusu verilere göre değişkenlerin, oy kullanma oranları üzerindeki etkisi ortaya konulmaktadır.

YÖNTEM

Yerel demokrasinin güçlenmesi, yerel yönetimlerin karar organlarının oluşması, yerel siyaset açısından önemli olan yerel seçimlerin, halk tarafından ne ölçüde önemsendiğini ise yerel seçimlerdeki oy kullanma oranı gösterebilir. Bu nedenle aşağıda Türkiye genelinde yerel seçimlerde cinsiyet, yaş, eğitim, sosyal sınıfı, istihdam durumu ve türüne göre yerel seçimlere katılma oranları belirtilmektedir. Öncelikle cinsiyetlere göre yerel seçime katılma oranları gösterilmektedir.

BULGULAR

World Value Survey ile elde edilen verilerden yola çıkarak, çeşitli bulgular tespit edilmiştir. Aşağıda veriler ve analizleri yer almaktadır.

Cinsiyet Farklılığına Göre Yerel Seçimlere Katılma Oranı

Ülkemizde yaşayan vatandaşların cinsiyetlerine göre, yerel seçimlerde oy kullanma sorumluluğunu yerine getirme oranları aşağıdaki tablo ile gösterilmektedir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Yerel seçimlere Katılma Oranları[24]

GENEL TOPLAM		Cinsiyet	
		Erkek	Kadın
Her zaman	% 80.2	% 80.3	% 80.2
Genellikle	% 16.6	% 16.3	% 16.9
Asla	% 3.2	% 3.4	% 3.0
(K)	(1.605)	(814)	(791)

Tablodan anlaşılacağı üzere yerel seçimlere "her zaman katılırım" oranı erkeklerde ve kadınlarda neredeyse aynıdır. "Genellikle oy kullanırım" ve "asla oy kullanmam" oranları dikkate alındığında ise "asla oy kullanmam" oranının erkeklerde daha yüksek olduğu, "genellikle oy kullanırım" oranının ise kadınlarda yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla her ne kadar "her zaman katılırım" ibaresinin oranları birbirine yakın olsa da "asla oy kullanmam" cevabının erkek katılımcılarda yüksek olması ve bunun yanında "genellikle oy kullanırım" oranının kadın katılımcılarda daha yüksek olması, kadınların yerel seçimlerde oy kullanma oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

24 **Kaynak:** www.worldvaluessurvey.org, 2018.

Cinsiyet farkında göre değişen oy kullanma oranının yaş dağılımına göre değişip değişmediği aşağıdaki alt başlıkta açıklanmaktadır.

Yaş Farklılığına Göre Yerel Seçimlere Katılma Oranı

Vatandaşların, ilerleyen yaşlarında oy kullanmaya yönelik tutumları değişebilir. Aşağıdaki tablo ile katılımcıların, farklı yaşlarda oy kullanmaya yönelik katılım oranları verilmektedir.

Tablo 2. Yaşa Göre Yerel Seçimlere Katılma Oranları[25]

GENEL TOPLAM		Yaş		
		29 yaşına kadar	30-49 yaş arası	50 ve daha fazla
Her zaman	% 80.2	% 72.6	% 81.7	% 85.9
Genellikle	% 16.6	% 19.0	% 16.8	% 13.6
Asla	% 3.2	% 8.5	% 1.5	% 0.5
(K)	(1.605)	(450)	(735)	(420)

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, "her zaman" oy kullanma oranının en yüksek olduğu yaş grubu 50 yaş ve üzeridir. "Her zaman" oy kullananlarda en düşük katılım ise 29 yaşına kadar olan yaş grubudur. Dolayısıyla aktif olarak her seçim döneminde oy kullanmanın yaş ile ilişkisi bulunmaktadır. Vatandaşların yaşları ilerledikçe siyasal katılımlarının arttığı görülmektedir. Bununla beraber, "asla oy kullanmam" cevabını veren katılımcıların en yüksek oluğu yaş grubu 29 yaşına kadar olan gruptur. Dolayısıyla katılım oranının, yaş değişkeni ile doğrudan bir ilişkisinin olduğu ve yaş ilerledikçe katılım oranının arttığı söylenebilir. "Genellikle oy kullanırım" cevabını verenlerde de 29 yaşına kadar olanların daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Söz konusu bulgulardan yola çıkarak, vatandaşların 29 yaşına kadar daha az, 49 yaşına kadar orta, 50 ve sonrası yaşlarda ise yerel seçimlere katılım oranının arttığı söylenebilir.

Eğitim Düzeyine Göre Yerel seçimlere Katılma Oranları

Yaş değişkeninde görüldüğü üzere vatandaşların, ilerleyen yaşlarında yerel seçimlere katılım oranı değişebilmektedir. Benzer şekilde eğitim düzeyi de önemli bir değişken olarak, katılım oranı üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Aşağıdaki tablo ile eğitim değişkenine göre vatandaşların yerel seçimlere katılım oranı gösterilmektedir.

25 **Kaynak**: www.worldvaluessurvey.org, 2018

Tablo 3. Eğitime Göre Yerel Seçimlere Katılma Oranları[26]

GENEL DURUMU		HEA	OT	OM	LT	LM	YT	YM	DMO	DM
Her zaman	80.2%	81.8%	87.8	86.5%	87.3%	74.5%	81.5%	75.3%	60.9%	77.2%
Genellikle	16.6%	17.2%	10.9%	13.0%	10.7%	21.8%	9.8%	18.8%	26.8%	19.8%
Asla	3.2%	1.0%	1.0%	0,5%	2.0%	3.7%	8.8%	5.9%	12.3%	3.0%
(K)	(1.605)	(125)	(98)	(481)	(50)	(223)	(74)	(325)	(51)	(178)

(HEA: Hiç Eğitim Almamış OT: Ortaöğretimini Tamamlamamış, OM: Ortaöğretim Mezunu, LT: Liseyi Tamamlamamış, LM: Lise Mezunu, YT: Yükseköğrenimi Tamamlamamış, YM: Yükseköğretim Mezunu, D.M.O: Derecesiz Yükseköğretim Mezunu Olan, DM: Dereceli Yükseköğretim Mezunu).

Yukarıda gösterilen tabloya göre, "her zaman" oy kullanırım cevabı verenler arasında en yüksek orana sahip olanlar ortaöğretimini tamamlamamış olan katılımcılardır; aynı zamanda bu ibareye en düşük oranda katılanlar yükseköğretim kurumlarından dereceli mezun olmayanlardır. Bu bağlamda yükseköğretim mezunlarının, ortaöğrenimini tamamlamamış olanlara oranla daha az katılım gerçekleştirdiği söylenebilir. Bunun yanında yine yükseköğretim mezunlarının en yüksek düzeyde "asla katılmam" cevabını verdiği görülmektedir. Dolayısıyla yerel seçimlere en az katılımın, derecesiz yükseköğretim mezunları tarafından gerçekleştirildiği söylenebilir. Bunun yanında hiç eğitim almamış olanların katılımlarının; lise mezunu, yükseköğretim mezunu, derecesiz yükseköğretim mezunları ve hatta dereceli mezunlarına göre daha yüksek olduğu "her zaman katılırım" ibaresine verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. "Asla katılmam" cevabı bütüncül olarak değerlendirildiğinde, eğitim almayan grupta en düşük oran olduğu gibi daha az eğitimli olanlarda da "asla katılmam" cevabı en az gurubu oluşturmaktadır. Dolayısıyla genel olarak eğitim düzeyi yükseldikçe, katılımın düştüğü söylenebilir.

İstihdam Durumu ve Türüne Göre Yerel seçimlere Katılma Oranları

Vatandaşların iş yaşamları ile yerel seçime katılma oranlarının anlaşılabilmesi için aşağıda istihdam durumu ve istihdam türü tabloları yer almaktadır. Öncelikle istihdam durumu ardından istihdam türü ile oy kullanma oranları arasındaki ilişki verilmektedir.

26 **Kaynak:** www.worldvaluessurvey.org, 2018.

Tablo 4. İstihdam Durumuna Göre Yerel Seçimlere Katılma Oranları

GENEL TOPLAM		Tam Zamanlı Çalışan	Yarı Zamanlı Çalışan	Emekli	Ev Hanımı	Öğrenci	İşsiz	Diğerleri
Her zaman	80.2 %	81.8 %	72.0 %	84.2%	82.5%	59.2%	75.6%	76.2%
Genellikle	16.6 %	15.5%	26.1 %	14.8%	15.5%	21.2%	21.0%	23.8%
Asla	3.2 %	2.7%	1.9 %	1.1%	2.0%	19.6%	3.4%	-
(K)	(1,605)	(414)	(95)	(206)	(556)	(107)	(75)	(8)

Tablodan anlaşılacağı üzere, "her zaman oy kullanırım" cevabını veren en yüksek kitle, emekli grubudur. Bu ibareye en düşük katılım ise öğrenci grubu tarafından gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla emekli grubunun katılım oranı en yüksek oranda iken öğrenci grubunun katılım oranı en düşük orandadır. Bununla beraber yine öğrenci grubunda "asla katılmam" cevabı en yüksek orandadır. Dolayısıyla tüm gruplar içerisinde en düşük katılımın öğrencilere ait olduğu söylenebilir. Ayrıca en düşük oranda "asla katılmam" cevabını veren kitle yine emekli grubudur. Verilerden hareketle istihdam içerisinde yer almayan iki gruptan aktif nüfusu oluşturan öğrenci grubu en az katılımı gösterirken, emekli grubu en çok katılımı göstermektedir. Ayrıca ev hanımları ve işsizler grubunda da katılım, tam ya da yarı zamanlı olanlara göre daha yüksektir. Bu bağlamda istihdam edilen nüfusun edilmeyenlere oranla, daha düşük katılım gösterdiği söylenebilir. Bununla beraber istihdam edilenlerin istihdam türlerine göre katılım oranlarının anlaşılabilmesi için aşağıdaki tabloda İstihdam Durumuna Göre Yerel Seçimlere Katılma Oranları verilmektedir.

Tablo 5. İstihdam Durumuna Göre Yerel Seçimlere Katılma Oranları[27]

GENEL TOPLAM		Kamu Kurumu	Özel Sektör Kuruluşları	Kar Amacı Gütmeyen Kuruluş	Hiç Çalışmamış
Her zaman	80.2 %	82.0 %	81.9 %	91.1 %	78.0 %
Genellikle	16.6 %	16.6 %	15.9 %	8.9 %	17.4 %
Asla	3.2 %	1.4 %	2.2 %	-	4.7 %
(K)	(1.605)	(168)	(723)	(7)	(706)

27 Kaynak: www.worldvaluessurvey.org, 2018.

Tabloda görüldüğü üzere "her zaman katılırım" cevabını veren en yüksek kitle, özel kar amacı gütmeyen kuruluşlardır. En düşük "her zaman" katılırım cevabı ise özel sektör kuruluşlarında çalışanlara aittir. "Asla katılmam" cevabı ise yine özel kar amacı gütmeyen kuruluşlarda en düşüktür. Dolayısıyla katılım oranının bu kuruluşlarda en yüksek oranda olduğu söylenebilir. Ayrıca "asla katılmam" oranının en yüksek olduğu grup özel sektör kuruluşları olduğu için bu kuruluşlarda çalışanların, diğerlerine nazaran daha az katılım gösterdikleri söylenebilir; ancak oranlar dikkate alındığında katılımın diğerlerine nazaran düşük olsa da genele oranla yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca burada ayrı bir grup olan "hiç çalışmamış" grubunda "asla katılmam" ve "her zaman katılırım" ibaresinin en yüksek oranında olması, diğer üç grupta hiç çalışmamış olanların, kamu, özel, ya da kar amacı gütmeyen kuruluşlarda çalışanlara göre oy kullanma oranlarının düşük olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Halkın yerel seçimlere katılım oranları incelendiğinde; katılım düzeyinin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, istihdam durumu ve türü değişkenlerine göre değiştiği anlaşılmaktadır. Cinsiyet değişkeni ele alındığında kadınların, erkeklere oranla yerel seçime katılma oranlarının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu nedenle kadınların yerel seçimi daha fazla önemsediği söylenebilir.

Yaş değişkeninde ise vatandaşların ilerleyen yaşlarda yerel seçimi daha fazla önemsedikleri görülmektedir. Nitekim 29 yaşına kadar olan katılımcılarda, yerel seçimlere katılma isteği daha az iken 50 yaş ve üzeri katılımcılarda daha fazladır. Dolayısıyla vatandaşların yerel seçimleri, ilerleyen yaşlarında, genç yaşlarına göre daha fazla dikkate aldıkları ve yaş ortalaması yüksek olanlarda, genç olanlara nazaran oy kullanma sorumluluğunun daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Eğitim düzeyinin, oy kullanma oranları üzerindeki etkisi incelendiğinde; halkın eğitim düzeyi arttıkça yerel seçimlere verdikleri önemin azaldığı söylenebilir. Özellikle yükseköğretim mezunlarının oy kullanma isteklerinin, diğer gruplara göre daha düşük olduğu aşikârdır. Eğitim düzeyinin yükselmesi ile yerel seçimlerde oy kullanma sorumluluğunun yerine getirilmesi arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır. Benzer şekilde istihdam durumu ile de yerel seçimlere katılma oranı arasında ters yönde ilişki bulunmaktadır.

İstihdam durumu ile yerel seçimler izlendiğinde, çalışan nüfus içinde yer almayan kitle dikkat çekicidir. Emekli grubu, en yüksek katılımı gösterirken; öğrenci grubu en düşük katılımı göstermektedir. İstihdam edilmeyen grupların iki ayrı katılım oranını yansıtması, yaş değişkeni ile olan ilişkiyi de doğrulamaktadır. Yaş ilerledikçe, katılım oranı artmaktaydı; emekli olan grubun yaşının ileri olması istihdam durumundan ziyade yaş ile ilgili olabilir. Ancak istihdam edilenlerin arasında ayrıca bir değerlendirme yapıldığında, ev hanımları ve işsizlerin katılımının diğer çalışanlara oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla istihdam edilenlerin, edilmeyenlere göre daha düşük oranda oy kullanma eğiliminin olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan istihdam türüne göz atıldığında; en az katılımın, kamu kurumu, özel ya da kar amacı gütmeyen kuruluşların hiçbirinde çalışmayanlarda olduğu görülmektedir. 3 grup içerisinde ise en düşük katılım özel sektör çalışanlarına aittir.

KAYNAKÇA

Arıkboğa, E., Oktay, T., & Yılmaz, N., (2007). *Yeniden Yapılanma Sonrasında Belediye Meclisleri: İstanbul Örneği.* İstanbul: Beta Basım.

Eryılmaz, B., (2007). *Kamu Yönetimi.* İstanbul: Erkam Matbaası.

Gözler, K., (2018). *Türkiye'nin İdari Yapısı (T.C. İdari Teşkilatı)* (Cilt Birinci Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (1984, 1 18). *Mahallî İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun.* 12 04, 2018 tarihinde www.tbmm.gov.tr: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc067/kanuntbmmc067/kanuntbmmc06702972.pdf adresinden alındı

Versan, V., (1978). *Kamu Yönetimi (Siyasi ve İdari Teşkilat)* (Cilt Yedinci Baskı). İstanbul: Yayın ve Yardım Vakfı Yayınevi İşletme Yayınları.

World Values Survey. (2012). *www.worldvaluessurvey.org*. 11 02, 2018 tarihinde Online Data Analysis: http://www.worldvaluessurvey.org/WVSOnline.jsp adresinden alındı

ÇEVRECİ ANLAYIŞIN YEŞİL SATIN ALMA DAVRANIŞI ÜZERİNE ETKİSİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Vural ÇAĞLIYAN[1],H. Halil BAŞER[2], Şeyda BOZDAM[3]

[1]Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Konya / Türkiye

[2-3]Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya / Türkiye

Öz: Çevresel kaygıların giderek daha önemli hale geldiği günümüzde, çevreye duyarlı ürünlere yönelik tüketici tutumları dikkat çekmektedir. Çevreye yönelik tehditler ve sağlığı tetikleyen durumlar, tüketicileri çevre dostu uygulamalara ve ürünlere daha çok yönlendirmektedir. Çevre bilincinin öneminin giderek hissedilmesi hem işletmeleri hem yöneticileri hem de pazarlamacıları bu konuda daha duyarlı olmaya zorlamaktadır. Özellikle son dönemlerde yeşil tüketici kavramının gündemde olması, işletmeleri bu tüketici kitlesinin taleplerine cevap verebilecek ürün ve hizmetleri üretmeye teşvik etmektedir. Bu hususta geri dönüştürülebilir ürünleri tüketme eğiliminde olumlu artışlar görülmektedir. Ürün seçimi, üretici seçimi ve satıcılar, çevresel kaygıların artması nedeniyle daha fazla önem kazanmıştır. Bu durumda, işletmeler çevre dostu bir yaklaşımla pazarlama faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu süreçte yeşil pazarlama önem kazanmış ve çevreci bir anlayışla üreticilerin gündemini oluşturan bir kavram haline gelmiştir. Yeşil pazarlama uygulamaları dünya çapında yaygın olmasına rağmen, tüketici algıları ve tercihleri üzerinde yapılmış çalışma sayısıliteratürde tatmin edici düzeyde değildir. Bu bağlamda çalışmada, çevreci anlayışın tüketicilerin yeşil satın alma davranışı üzerindeki etkisi üniversite öğrencileri özelinde değerlendirilmiştir. Tüketicilerin çevreci anlayışının çevreye duyarlı ürünleri satın alma davranışlarına etkisinin belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Yüz yüze anket yöntemiyle elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 20.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiş ve sonuçlar yorumlanarak öneriler sunulmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda çevreci anlayışın yeşil satın alma davranışı üzerinde pozitif etkisinin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yeşil Tüketim, Yeşil Pazarlama, Çevresel Kaygılar

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1990'larda yeşil tüketim ve etik tüketim düşüncesinin ortaya çıkmasından bu yana tüketiciler yeşil ürünlerin üretimi, işlenmesi ve kaynakları konusunda bilinçlenmeyi talep etmektedirler. İşletmeler çevreye ve toplumsal bilince duyarlı ürünler üretme konusunda daha hassas davranmakta ve yenilenebilir kaynaklara yönelmektedirler (Lee, 2008: 575). Çevresel kaygılar 1990'lı yılların en önemli konusu haline gelmiştir. İşletmeler, tüketicilerin çevresel düşüncelere öncelik verdiğini ve satın alma kararlarını bu yönde verdiklerini anlamışlardır (Lampe ve Gazda, 1995: 295). Tüketicilerin çevreye ve doğal kaynaklara verilen zarar düzeyi ile ilgili farkındalık düzeyi arttıkça, çevre dostu ürünleri tüketme eğilimleri pozitif yönde artmaktadır. Bu doğrultuda İşletmelerin yeşil davranmaları bir pazarlama stratejisi olarak değerlendirilmektedir. Pazarlamada ilk adım

tüketicilerin ne istediğinin ve neye ihtiyaç duyduklarının belirlenmesi ve sağlanmasıdır (Manaktola ve Jauhari, 2007: 365).

Son yıllarda hızlı çevresel bozulma, çevresel sorunlara yönelik tüketici bilincini önemli ölçüde artırmıştır. Tüketiciler İşletmelerin reaktif çevre politikalarında giderek daha da kritik rol aldıkça, çok

sayıda İşletme önemli ölçüde işletme çapında çevre programları ve "yeşil" (çevresel) ürünleri geliştirmektedir. Pazar başarısı için çevresel programların önemini kabul eden işletmeler ürünlerini "yeşil" yapmak için daha fazla yatırım yapmaktadırlar (Min ve Galle, 1997: 10). Çevresel kaygılar yeşil satın alma davranışı üzerinde doğrudan, olumlu bir etkiye sahiptir. Genel ürün satın alma kararlarından farklı olarak ekolojik yani çevreci tüketim seçenekleri gelecek ve grup odaklı olmaktadır. Yani alıcı için yeşil ürünler anlık haz yerine genellikle uzun vadede tüm toplum için faydalar sağlamaktadır. Yeşil satın alma konusundaki tüketici bağlılığının daha da artırılması için tüketicilerin daha çok bilinçlenmesi sağlanmalıdır (Kim ve Choi, 2005: 596).Yeşil satın alma malzeme maliyetini artırabilir ve geleneksel olmayan malzeme ve parça ihtiyacı nedeniyle nitelikli tedarikçilerin sınırlı olmasına sebebiyet verebilir (MinandGalle, 1997: 11).İşletmeler ilk olarak hangi çevresel sorunlara çözüm bulmaları gerektiğine karar vermelidir. Her işletme çevre kaygılarından etkilenir. Bazı işletmeler paketleme veya geri dönüşüm üzerinde kontrol sahibi olabilir, diğerleri hava veya su kirliliği üzerinde doğrudan kontrol sahibi olabilir. Kilit nokta ise hangi endişeleri gidermek ve daha sonra hangi uygun stratejileri uygulamanın mümkün olduğuna karar vermektir (McDaniel ve Rylander, 1993: 5).

Yeşil pazarlama, aynı zamanda çevresel pazarlama ve ekolojik pazarlama olarak da adlandırılmaktadır. Amerikan Pazarlama Derneği'ne göre, çevre açısından güvenli olduğu tahmin edilen ürünlerin pazarlanması yeşil pazarlama olarak adlandırılmaktadır. Bu yüzden çevreye negatif etkisi olan ürünlerin elimine edilmesi gibi faaliyetler yeşil pazarlama kapsamındadır. Bugün dünya her zamankinden daha fazla çevresel sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle işletmeler kendilerini çevre dostu olarak pazarlamak zorundadır. Tüketici bilinci ve endişeler arttığı için yeşil pazarlama popüler bir tutundurma strateji olarak ortaya çıkmaktadır (Bhatia ve Jain, 2013: 2). Yeşil pazarlama stratejileri, uluslararası markaların rekabetçi avantajlarını geliştirmek için önemli bir rol üstlenmektedir (Ng ve Law, 2015: 2). Piyasa uygulayıcıları çevresel tutum ve endişe gibi faktörlerin yeşil satın alma davranışı üzerindeki etkisini artırmak için farklı pazarlama araçları geliştirmektedirler. Yani çevresel endişeyi artırmak için, pazarlamacılar çevremizin karşı karşıya olduğu tehlikeli durumu tanımlamalıdır. Yeşil markalar sadece çevre üzerindeki olumlu etkilerini değil, aynı zamanda çevresel fırsatlar ve tüketicilerin bu tür markaları satın alırken ilgi çekici olabilecek genel bilgileri de iletmelidir. Bu nedenle, tüketiciler arasında farkındalığı ve çevre duyarlılığını artırmak, gelecekte artan yeşil davranışa yol açan farklı medyanın okuryazarlığının geliştirilmesine odaklanmak çok önemlidir (Dagher vd., 2015: 194).

Algılanan çevresel sorumluluk da yeşil satın alma üzerinde doğrudan ve olumlu bir etki yaratır. Çevre koruma sorumluluğunu üstlenen tüketicilerin daha fazla çevreci ürünleri satın alma olasılığının olduğunu düşünülmektedir. Yeşil pazarlamacılar, çevresel sorunlara daha güçlü vurgu yapmalı ve çevrenin korunması için pazarlama iletişiminidaha etkin kullanmalıdır. Yeşil ürünlere yönelik tutum ve çevre kaygıları satın alma davranışlarını olumlu yönde etkilemekte ve yeşil ürünlere yönelik çevresel sorumlulukları da arttırmaktadır (Ng ve Law,

2015: 12). Çevre hakkında kaygılanan tüketiciler, satın alma davranışlarını çevreci ürünlere doğru değiştirebilmektedirler. İşletmelerin de bu anlamda çevreyi koruyan bir olumlu imaj sergilemeleri önem arz etmektedir. Genel olarak yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular tüketicilerin karar vermelerinde pek çok faktörün etkili olduğunu ortaya koymuştur. Yaş faktörü bunlar içerisinde karar verme sürecini en çok etkileyeni olmaktadır (Han vd., 2009: 521). Çevresel kaygı yeşil satın alma davranışını etkileyen ikinci en önemli unsur olmaktadır. Burada çevresel kaygı, çevresel konulardaki duygusal içeriği ifade etmektedir (Lee, 2008: 578). Ürünün çevresel performansı tüketicilerin seçimini etkileyen önemli bir etkendir (Manaktola ve

Jauhari, 2007: 368).Dagher ve Itani (2014) çalışmalarında satın alma davranışı üzerinde farklı unsurların etkili olduğunu ifade etmektedir. Bunlar, "çevresel problemlerinin ciddiyetinin algılanması", "çevresel sorumluluğun algılanması", "çevresel davranışların etkileyiciliğinin algılanması" şeklinde verilmektedir. Tüketicilerin çevresel bilinçlenme düzeyi daha çok medyanın baskısı, çevresel problemlere daha dikkatli olunması yönündeki uyarılar, sosyal grup baskısı, katı politikalar ve yasalar ile şekillenmektedir (Dagher ve Itani, 2014: 189).

AMAÇ

Çevre dostu ürünler fiyat bakımından diğer ürünlerden daha yüksek fiyatlanmış ürünler olmaktadır. Çünkü bu ürünlerin stoklanması, taşınması, paketlenmesi gibi faaliyetleri diğer ürünlere kıyasla daha maliyetlidir. Tüketiciler satın aldıkları ürünlerin çevreye duyarlı olduğunu bildiklerinde, bu ürünlerin fiyatının diğer ürünlere göre yüksek olmasını göz ardı etmekte ve hatta daha fazla bedel ödemeye razı olmaktadırlar.Yeşil ürünlere yönelik tüketici tutumlarının araştırılması konusunda yeterli düzeyde çalışmaya ulaşılmamıştır. Ayrıca yeşil pazarlama, geleneksel yollarla pazarlamadan farklı olduğundan, pazarlamacılar tüketicilerin yeşil ürün satın almalarında ikna edici faktörleri öğrenme ihtiyacı duymaktadır (Bhatia ve Jain, 2013: 6). Bu ifadeler doğrultusunda çalışmada tüketicilerin yeşil satın alma davranışlarına yönelik eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

KAPSAM

Bu araştırma kapsamında yeşil üretim, yeşil tüketici ve çevresel bilinç konuları incelenmiştir. Bu konular üzerine literatür incelemesi yapılmış ve ardından tüketicilerin yeşil satınalma eğilimlerinin belirlenmesi kapsamında araştırma yürütülmüştür. Araştırma Selçuk Üniversitesi öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.

YÖNTEM

Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket yönteminden yararlanılmıştır. Anket formu oluşturulmasında daha önce Uddin ve Khan (2016) tarafından geliştirilen anket formu kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcılara ilişkin demografik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise katılımcıların yeşil satın alma davranışlarını ölçmek amacıyla 18 maddelik bir ölçekten yaralanılmış olup ölçekteki maddeler Likert ölçeği şeklinde tasarlanmıştır. Ölçekte "1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum" anlamındadır. Araştırmada kullanılan 18 maddelik ölçeğin cronbach'salpha katsayısı 0,78 olup ölçek güvenilirdir (Sekaran, 2003: 311).

Araştırmanın örneklemini Selçuk Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Veri toplama süreci olan Ocak-Nisan 2018 tarihinde değerlendirmeye uygun 403 anket elde edilmiştir. Araştırmada örnekleme dâhil edilecek katılımcıların belirlenmesinde kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kolayda örnekleme çok miktarda veriye hızlı bir şekilde ulaşmaya imkân sağladığı için sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir (Nakip, 2013: 227).

BULGULAR

Araştırmanın amacına uygun olarak kavramsal model geliştirilmiş ve bu model üzerinde değişkenlerarası ilişkiler şekil yardımıyla sembolize edilerek, kurulan hipotezler aşağıda belirtilmiştir. Araştırmanın kavramsal modeli Şekil 1'de gösterilmiştir.

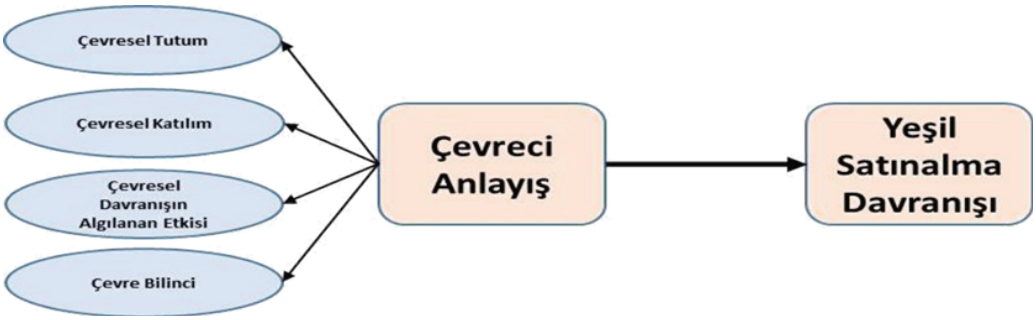

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı çerçevesinde geliştirilen hipotez aşağıda yer almaktadır.

Hipotez 1: Çevreci anlayışın yeşil satın alma davranışı üzerinde pozitif etkisi vardır.

Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde %56,6'sının erkek, %46,4'ünün kadın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşları incelendiğinde, ağırlıklı olarak 18-24 yaş aralığında (%60,9) katılımcı olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki katılımcıların çevreci anlayışlarını tespit etmek amacıyla Tablo 1'deki sorular 5'li Likert ölçeği şeklinde sorulmuştur. Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum ve 5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır. Sonuçlar aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 1. Çevreci Anlayış Ölçeğine İlişkin Bilgiler

Boyutlar	Ort.	S. S.
Çevresel bilinci arttırmak oldukça önemlidir	4,19	1,30
Bana göre çevresel koruma anlamsızdır	2,56	1,36
Çevresel koruma çevresel organizasyonların sorumluluğudur	2,56	1,36
Çevresel koruma konuları beni ilgilendirmez	1,65	1,07
Çevresel koruma çabaları para israfıdır	1,64	1,10
Çevresel Tutum Toplam	2,52	1,24
Hükümetin çevresel faaliyetlerini tamamen desteklerim	3,70	1,22
Çevreyi yeşillendirmede oldukça ilgiliyim	3,50	1,06
Çevresel koruma hakkında oldukça ilgiliyim	3,39	1,02
Sıklıkla çevre kalitesinin nasıl geliştirilebileceği hakkında düşünürüm	3,01	1,09
Çevresel Katılım Toplam	3,40	1,10
Eğer günlük yaşamımda bazı çevreci davranışlar sergilersem bunun çevremize çok katkı sağlayacağını düşünüyorum	3,83	1,19
Çevrenin korunmasını desteklemek beni sosyal açıdan daha kabul edilebilir kılar	3,75	1,12
Çevresel Davranışın Algılanan Etkisi Toplam	3,79	1,16
Çevremizi korumakla sorumlu olmalıyım	4,14	1,13
Plastik poşetlerin kullanımını azaltmak için her türlü çabayı gösteririm	3,41	1,15
Çevreyi önemsemeyen bir işletmeden ürünler satın almaya istekli değilim	3,23	1,30
Çevre Bilinci Toplam	3,59	1,19
Genel Toplam	3,18	1,18

Notlar: (i) n=403, (ii) Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum ve 5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır. (iii) Friedman çift yönlü Anova testine göre χ^2=1705,290; p<0,05 sonuçlar istatistiksel bakımdan anlamlıdır.

Tablo 1'de çevreci anlayış ölçeği alt boyutlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların çevreci anlayış alt boyutlarıyla ilgiliher bir maddeye katılım düzeylerinin ölçek bağlamında yüksek olduğu görülmektedir. ***Çevresel tutum*** boyutunda katılımcıların "Çevresel bilinci arttırmak oldukça önemlidir" şeklindeki maddeye katılım düzeyleri 4,19 ortalama ile en yüksek olanıdır. Bunun yanında "Çevresel koruma çabaları para israfıdır" şeklindeki maddeye katılım düzeyi 1,64 ortalama ile en düşüktür. Ancak bu maddeye ilişkin ifade ters sorulduğundan katılım düzeyi pozitif olarak değerlendirilmektedir. ***Çevresel katılım*** boyutunda katılımcıların "Hükümetin çevresel faaliyetlerini tamamen desteklerim" şeklindeki maddeye katılım düzeyleri 4,70 ortalama ile en yüksek olanıdır.

Bunun yanında "Sıklıkla çevre kalitesinin nasıl geliştirilebileceği hakkında düşünürüm" şeklindeki maddeye katılım düzeyi 3,01 ortalama ile en düşüktür. ***Çevresel davranışın algılanan etkisi*** boyutunda katılımcıların "Eğer günlük yaşamımda bazı çevreci davranışlar sergilersem bunun çevremize çok katkı sağlayacağını düşünüyorum" şeklindeki maddeye katılım düzeyleri 3,83 ortalama ile en yüksek olanıdır. Bunun yanında "Çevrenin korunmasını desteklemek beni sosyal açıdan daha kabul edilebilir kılar" şeklindeki maddeye katılım düzeyi 3,75 ortalama ile en düşüktür. ***Çevre bilinci*** boyutunda katılımcıların "Çevremizi korumakla sorumlu olmalıyım" şeklindeki maddeye katılım düzeyleri 4,14 ortalama ile en yüksek olanıdır. Bunun yanında "Çevreyi önemsemeyen bir işletmeden ürünler satın almaya istekli değilim" şeklindeki maddeye katılım düzeyi 3,23 ortalama ile en düşüktür.

Araştırma kapsamındaki katılımcıların yeşil satın alma davranışlarını tespit etmek amacıyla Tablo 2'deki sorular 5'li Likert ölçeği şeklinde sorulmuştur. Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum ve 5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır. Sonuçlar aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 2. Yeşil Satın Alma Ölçeğine İlişkin Bilgiler

Yeşil Satın Alma Davranışı	Ort.	S.S.
Çevre dostu ürünler satın alırım	3,43	1,04
Bir ürünü satın almadan önce, çevreye zarar vermeyeceğine dair onay belgesi ararım	2,98	1,18
Yeşil enerji almak için ekstra para ödeyebilirim	2,93	1,10
Çevre dostu ürünler çok pahalı olsa bile onları satın alırım	2,91	1,10
Toplam	3,07	1,11

Notlar: (i) n=403, (ii) Ölçekte 1 kesinlikle katılmıyorum ve 5 kesinlikle katılıyorum anlamındadır. (iii) Friedman çift yönlü Anova testine göre $\chi 2=118,209$; $p<0,05$ sonuçlar istatistiksel bakımdan anlamlıdır.

Tablo 2'de yeşil satın alma davranışı ölçeğine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların yeşil satın alma davranışı ölçeği ile ilgili her bir maddeye katılım düzeylerinin ölçek bağlamında nispeten düşük olduğu görülmektedir. Yeşil satın alma davranışı boyutunda katılımcıların "Çevre dostu ürünler satın alırım" şeklindeki

maddeye katılım düzeyleri 3,43 ortalama ile en yüksek olanıdır. Bunun yanında "Çevre dostu ürünler çok pahalı olsa bile onları satın alırım" şeklindeki maddeye katılım düzeyi 2,91 ortalama ile en düşüktür. Bu sonuçlar Rex ve Baumann (2007: 574) çalışmasında ifade edildiği gibi yeşil pazarlama açısından sürdürülebilir üretim ve tüketim sisteminin henüz tam anlamıyla oluşturulmadığı şeklindeki görüşünü destekler niteliktedir.

Hipoteze İlişkin Değerlendirme

Araştırma hipotezinin test edilmesi için regresyon analizinden yararlanılmıştır. Çevreci anlayış ile yeşil satın alma değişkeni arasındaki nedensel ilişkiyi belirlemek amacıyla; *Yeşil Satın Alma Davranışı= b0+ b1 (Çevreci Anlayış)+* modeli öne sürülmüş ve bu model çerçevesinde regresyon analizi yürütülmüştür. Burada hata terimi üzerinde klasik regresyon varsayımları geçerlidir. Regresyon analizi sonuçları Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo 3. Regresyon Analizi

Bağımlı Değişken	R^2	Bağımsız Değişkenler	B	Std. Hata	t	F	P
Yeşil Satın Alma Davranışı	0,263	Sabit Terim	0,382	0,227	1,679	142,843*	0,094
		Çevreci Anlayış	0,843	0,071	11,952*		0,000*

Not: **p<0,05*

Öne sürülen model istatistiksel bakımdan anlamlıdır (p<0,05). Regresyon analizi sonuçlarına göre, R^2 (açıklanan varyansın yüzdesi) ve F (regresyon modelinin anlamlılık derecesi) değerleri *"Yeşil Satın Alma Davranışı"*nın Çevreci Anlayış ölçeği ile açıklanabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda Tablo

3'teki sonuçlara göre "Çevreci anlayışın yeşil satın alma davranışı üzerine pozitif etkisi vardır" şeklindeki *Hipotez 1* kabul edilmiştir.

Tablo 3'teki sonuçlar yeşil satın alma davranışının çevreci anlayış ile açıklanabileceğini göstermiştir. Çevreci anlayış dört alt boyuttan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu alt boyutlarların yeşil satınalma davranışı üzerindeki etkilerini irdelemek amacıyla; *Yeşil Satın Alma Davranışı=b0+b1(Çevresel Tutum)+b2(Çevresel Katılım)+b3(Çevresel Davranışın Algılanan Etkisi)+b4(Çevre Bilinci)+* modeli öne sürülmüş ve bu model çerçevesinde regresyon analizi yürütülmüştür. Burada hata terimi üzerinde klasik regresyon varsayımları geçerlidir. Regresyon analizi sonuçları Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4. Regresyon Analizi-Alt Boyutlar

Bağımlı Değişken	R^2	Bağımsız Değişkenler	B	Std. Hata	T	F	p
		Sabit Terim	0,626	0,219	2,859		0,004*
		Çevresel Tutum	0,028	0,047	0,603		0,547
		Çevresel Katılım	0,383	0,050	7,697		0,000*
Yeşil Satın Alma Davranışı	0,341	Çevresel				51,583*	
		Davranışın	0,098	0,043	2,255		0,025*
		Algılanan Etkisi					
		Çevre Bilinci	0,193	0,051	3,790		0,000*

Not: *$*p<0,05$*

Öne sürülen model istatistiksel bakımdan anlamlıdır ($p<0,05$). Regresyon analizi sonuçlarına göre, R^2 (açıklanan varyansın yüzdesi) ve F (regresyon modelinin anlamlılık derecesi) değerlerine göre yeşil satın alma davranışının çevreci anlayış alt boyutları ile açıklanabileceğini anlaşılmaktadır. Çevresel katılım boyutu en yüksek etkiye sahip olan boyuttur. Çevre bilinci boyutu ise ikinci derecede etkili boyuttur. Çevresel davranışın algılanan etkisi boyutuna ilişkin elde edilen değere ilişkin sonuçlar istatistiksel bakımdan anlamlı olmakla birlikte, boyutun etki düzeyi yok denecek kadar azdır. Buna ilaveten çevresel tutum boyutuna ilişkin değer istatistiksel bakımdan anlamlı değildir. Bir başka deyişle çevreci anlayışı oluşturan dört boyuttan sadece ikisinin yeşil satınalma davranışı üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır.

Literatür incelendiğinde bu çalışmada elde edilen sonucu destekleyen farklı çalışmalar olduğu görülmektedir. Örneğin Lee (2011), genç tüketicilerin yeşil satın alma davranışlarını incelediği çalışmasında çevre bilincinin ve çevresel katılımın yeşil satın alma davranışı üzerinde pozitif etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Boztepe (2012), yeşil pazarlamanın tüketici satın alma davranışı üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında yapılan analizler çerçevesinde, çevre bilincinin yeşil satın alma davranışı üzerinde pozitif etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ayrıca, Follows ve Jobber (2000), çevresel sorumluluğa yönelik satın alma davranışını inceledikleri çalışmada çevresel tutum ile yeşil satın alma arasında negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.Uddin ve Khan (2016),

yeşil satın alma davranışını belirlemeye yönelik yürüttükleri çalışmada, çevresel anlayış alt boyutlarından çevresel tutum ile yeşil satın alma arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

SONUÇ

Yeşil pazarlama, uzun vadede artan kâr potansiyeli ve en iyi şekilde takip eden işletmelere sürdürülebilir bir rekabet avantajı için temel sunmaktadır. Etkili iletişim ve sürekli izleme, yeşil pazarlama stratejisinin uzun vadeli sürdürülebilirliği için kritik süreçlerdir. Yeşil pazarlama stratejisinin

stratejik planlama sürecine dikkatle entegre edilmesi de önem arz etmektedir (McDaniel ve Rylander, 1993: 9). Çevrecilik anlayışı ile birlikte yeşil etiketli ürünler için baskın pazarlama iletişimi araçları olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte yeşil pazarlama açısından sürdürülebilir üretim ve tüketim sistemi henüz tam anlamıyla oluşturulmuş değildir. Yeşil etiketli ürünlerin yüksek pazar payına sahip olması beklenemez. Önemli olan bu ürünleri kullanan tüketicilerin taleplerinin karşılanması ve bu tüketicilerin çevreye duyarlılığının sağlanmasıdır. Bu nedenle işletmeler yeşil üretim faaliyetlerine ağırlık vermekte ve pazarlama faaliyetlerinde yeşil davranmaktadır (Rex ve Baumann, 2007: 574).

Tüketicilerin yeşil satınalma eğilimlerinin belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada yapılan analizler sonucunda çevreci anlayış ile yeşil satın alma eğilimleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki (bkz. Tablo3) olduğu görülmüştür. Boyutlara ilişkin öne sürülen modelde regresyon katsayıları (bkz. Tablo4) incelendiğinde modelin istatistiksel bakımdan anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Regresyon analizi sonuçları, yeşil satın alma davranışının çevreci anlayışın iki alt boyutu ile açıklanabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak çevresel sorumluluğun tüketiciler arasında yaygınlaştırılmasının önemli olduğunu söylemek mümkündür. Bu doğrultuda genç tüketicileri teşvik etmek amacıyla yeşil kampanyalar düzenlemek önemli olacaktır. Çevreye yönelik pazarlama mesajları ile tüketiciler daha da bilinçlenmeli çevreye karşı pozitif yönde tutumların arttırılması sağlanmalıdır. Çalışma bulguları, genç tüketicilerin çevre bilincinin satın alma kararlarını etkilediğini ve böylece pazarlama mesajlarının bilinçli satın almaya yönelik arttırılması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca çevresel tutum boyutunda anlamlı bir ilişkiye rastlanılmaması, üzerinde önemle durulması gereken bir diğer husustur. Çalışmada çevresel tutum boyutuna ilişkin maddeler incelendiğinde, tüketicilerin çevreye yönelik sorumluluk alma eğilimlerinin nispeten düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada çevresel sorumluluk projelerinin daha çok yürütülmesinin gerekliliğine dikkat çekmek ve bu yönde yürütülen projelerde genç tüketicilerinde özellikle yer almasını sağlama önemli görülmüştür.

Yeşil satın alma davranışları üzerinde ekili unsurların incelenmesi amacıyla yürütülen bu araştırmanın birtakım sınırlılıkları söz konusudur. Bu sınırlılıklar; katılımcı kitlesinin kısıtlı olması, ekonomik kısıtlardan dolayı araştırmanın belirlenmiş bir örnekleme uygulanması, araştırmanın Konya ili sınırları içerisinde bir üniversite ile sınırlandırılması, araştırma sonucunda elde edilen bulguların güvenilirliğinin ankete katılan kişilerin cevaplarına bağlı olması şeklindedir. Tüketicilerin çevreye duyarlı ürünlere karşı algısının incelendiği bu çalışmadan elde edilen sonuçların hem işletme yöneticilerine hem pazarlamacılara hem de gelecekte benzer konularda yapılacak çalışmalara fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu alanda yapılacak çalışmalarda farklı ve daha büyük örneklemlerde çalışmanın tekrarlanması konu hakkında literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Bhatia, M., Jain, A., (2013).Green Marketing: A Study of Consumer Perception and

Preferences in India. *Electronic Green Journal,* 1 (36): 1-19.

Boztepe, A., (2012). Green Marketing and Its Impact on Consumer Buying Behavior. *European Journal of Economic and Political Studies*, 5 (1): 5-21.

Dagher, G. K., Itani, O., (2014). Factors Influencing Green Purchasing Behaviour: Empirical

Evidence from the Lebanese Consumers. *Journal of Consumer Behaviour*, 13: 188-195.

Dagher, G. K., Itani, O., Kassar, A. N., (2015). The Impact of Environment Concern and Attitude on Green Purchasing Behavior: Gender as The Moderator. *Contemporary Management Research*, 11 (2): 179-206.

Follows, S. B., Jobber, D., (2000). Environmentally Responsible Purchase Behaviour: A Test of

a Consumer Model. *European Journal of Marketing*, 34 (5/6): 723-746.

Han, H., Hsu, L. T., Lee, J. S., (2009). Empirical Investigation of the Roles of Attitudes Toward Green Behaviors, Overall Image, Gender, and Age in Hotel Customers' Eco-Friendly Decision-Making Process. *International Journal of Hospitality Management*, 28: 519-528.

Kim,Y., Choi, S. M., (2005). Antecedents of Green Purchase Behavior: An Examination of Collectivism, Environmental Concern, and Pce. *Advances in Consumer Research*, 32: 592-599.

Lampe, M., Gazdat, G. M., (1995). Green Marketing in Europe and the United States: an

Evolving Business and Society Interface. *International Business Review*, 4 (3): 295-312.

Lee, K., (2008). Opportunities for Green Marketing: Young Consumers. *Marketing Intelligence*

and Planning, 26 (6): 573-586.

Lee, K., (2011). The Green Purchase Behavior of Hong Kong Young Consumers: The Role of Peer Influence, Local Environmental Involvement, and Concrete Environmental Knowledge. *Journal of International Consumer Marketing*, 23 (1): 21-44.

Manaktola, K., Jauhari, V., (2007). Exploring Consumer Attitude and Behaviour Towards Green Practices in the Lodging Industry in India. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 19 (5): 364-377.

McDaniel, S. W., Rylander, D. H., (1993). Strategic Green Marketing. *Journal of Consumer Marketing*, 10 (3): 4-10.

Min, H., Galle, W. P., (1997). Green Purchasing Strategies: Trends and Implications.

International Journal of Purchasing and Materials Management: 10-17.

Nakip, M., (2013). Pazarlama Araştırmalarına Giriş (SPSS Destekli) (4. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Ng, M., Law, M., (2015). Encouraging Green Purchase Behaviours of Hong Kong Consumers, *Asian Journal of Business Research*, 5 (2): 1-17.

Rex, E., Baumann, H. (2007). Beyond Ecolabels: What Green Marketing Can Learn from

Conventional Marketing. *Journal of Cleaner Production*, 15: 567-576.

Sekaran, U., (2003). Research Methods for Business: A Skill-Building Approach (Fourth Edition), John Wiley and Sons, United States of America.

Uddin, S. M. F., Khan, M. N., (2016). Exploring Green Purchasing Behaviour of Young Urban Consumers: Empirical Evidences from India. *South Asian Journal of Global Business Research*, 5 (1): 85-103.

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE ETİK EĞİTİMİ: MEVCUT DURUM, SORUN VE ÖNERİLER

Rahime AYDIN ER

Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kocaeli / Türkiye

Öz: Etik eğitimi, çalışma alanlarında hemşirenin etik sorunu önlemesine ve ortaya çıkan etik sorunların çözümü için gerekli olan etik yeterliğe sahip olmasına katkı sağlamaktadır. Hemşirenin etik yeterliğe sahip olması, etik eğitimini zorunlu ve vazgeçilmez kılmaktadır. Bununla birlikte etik eğitim hemşireyi iyi bakım sunmaya ve erdemli davranış sergilemeye yönlendirmektedir. Hemşirelikte etik eğitiminin veriliş biçimine ilişkin standardın olmaması beraberinde etik eğitime ilişkin uygulama farklılıklarını getirmektedir. **Amaç:** Bu bildirinin amacı, Türkiye'de lisans düzeyinde eğitim veren okullarda hemşirelik eğitiminde etik eğitiminin nasıl yürütüldüğünü ve varsa sorunlarını değerlendirmektir. **Yöntem:** Medline ve Ulakbim veri tabanları ile Ulusal Tez Merkezi ve elektronik dergiler "hemşirelikte etik eğitimi" anahtar kelimesi kullanılarak taranmıştır. Hemşirelerin etik yeterliği ve etik karar verme süreçleri ile öğrenci hemşirelerin hasta haklarına ilişkin tutumları konusunda yapılan araştırmalar da konuyla ilişkisi yönünden değerlendirmeye alınmıştır. **Sonuç:** Türkiye'de hemşirelik eğitim programlarında etik eğitimin içeriği, süresi, veriliş biçimi ve öğretim yöntemleri farklılıklar göstermektedir. Hemşirelikte etik eğitimi bu alanda uzman olmayan hemşire öğretim elemanları tarafından, ayrı bir ders veya diğer teorik derslere entegre edilerek yürütülmektedir. Etik eğitiminin hemşirelerin etik bilgi ve becerilerini geliştirmede yeterince etkili olmadığı ve etik sorunlara yol gösterici olmada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Etik uzmanları ve hemşire eğitimciler tarafından takım temelli öğrenme, yüksek duyarlılık simülasyon senaryoları ve elektronik öğrenme gibi yenilikçi eğitim yöntemlerin kullanıldığı etik eğitim programları geliştirilmeli ve etkinliği değerlendirilmelidir. Bununla birlikte alanda çalışan hemşirelere verilen etik eğitimin sürekliliği sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Eğitimi, Etik Eğitim, Eğitim Yöntemleri

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Etik genel tanımı ile eylemlerimiz üzerine düşünme çabasıdır (Akbaş vd., 2014: 206). İnsanın olduğu yerde etik sorunlar mutlaka vardır ve bu sorunlar doğal olarak insanla iç içe olan meslek alanlarında daha fazla ortaya çıkmaktadır (Gül vd., 2016: 87). Sağlık hizmetlerini talep eden ya da alan kişi ve grupları çoğunlukla hastalar oluşturduğundan, sağlık hizmeti alanlar yardıma muhtaç, hassas, kolay incinebilir ve istismar edilebilir bir konumdadır. Bu açıdan insana yönelik uğraşı alanları içinde sağlık profesyonellerinin en özenli hizmet sunmakla ilgili ahlaki yükümlülükleri bulunmaktadır (Dinç, 2009: 114). Hemşireler insan yaşamının en kişisel ve özel yönleri ile ilgilenirler (Burkhardt ve Nathaniel, 2013: 27). Bununla birlikte hasta ile en uzun süre ve en yakın iletişim içinde olan hemşirelerin hastanın tercihlerini ve değerlerini tanıması nedeniyle etik sorunla daha sık karşılaması muhtemeldir (Aydın Er ve Ersoy, 2017: 78). Hemşirenin karşılaştığı etik sorunlar çok fazla

olmakla birlikte etik sorunlar sıklıkla gerçeğin söylenmesi, aydınlatılmış onam, hasta haklarının korunması konularında yoğunlaşır (Hoskins vd., 2018).

Hemşirelikte etik eğitimi, hemşirelerin çalışma alanlarında ne tür sorunların etik açıdan zorlanmalara yol açtığını belirlemelerinin yanı sıra, olası etik sorunların önlenmesi ve ortaya çıkan etik sorunların çözümü için gerekli olan etik yeterliğe sahip olmalarında önemli bir katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte hemşirelikte etik eğitim iyi bakım sunmanın temelini oluşturmakta ve hemşireleri erdemli davranış sergilemeye yönlendirmektedir (Görgülü ve Dinç, 2007: 741; Gül vd., 2016: 87).

Hemşirelik eğitim programlarında artan önemle bir ölçüt ve yetkinlik olarak, hemşireden mesleki etik ilke ve değerlere uygun davranması ile etik yeterliğe sahip olması beklenmektedir.[28] Etik yeterlik; bir durumun ne olduğunu görebilmeye yardımcı olacak etik bilgiye sahip olma *(ethical perception),* ne bilindiği ve davranışın neden yapıldığı hakkında düşünme *(ethical reflection),* etik uygulamayı ortaya çıkarma *(ethical behavior)* ve ahlaklı olmayla karakterizedir (Lechasseur et al., 2018: 696). Hemşirenin etik yeterliğe sahip olabilmesi, etik eğitimini zorunlu ve vazgeçilmez kılmaktadır.

Hemşirelikte etik eğitiminin önemi konusunda fikir birliğinin bulunması, etik eğitimine ilişkin soruları gündeme gelmiştir:

- Hemşirelikte hangi etik içeriğe ihtiyaç var?
- Ne zaman öğretilmelidir?
- Nasıl öğretilmelidir?
- Kim öğretmelidir?
- Nasıl değerlendirilebilir? (Hoskins vd., 2018).

Hemşirelik eğitiminin farklı düzeylerinde *"en iyi uygulama"* olarak tanımlanabilecek bir rehber bulunmamakla birlikte bu konuya ilişkin deneysel veri sınırlıdır. Her bir okul kendi eğitim müfredatını kendisi belirlemektedir. Hemşirelik okullarının etik eğitime ilişkin değişken beklentilerinin bulunması etik bilgi aktarımı farklılaşmakta, eğitimin sonuçlarını ve kazandırılması beklenen yetkinliklerin ölçümünü zorlaştırmaktadır. Hemşireyi klinik uygulamalarında etik ikilemleri, uyuşmazlıkları ve ahlaki açıdan rahatsız edici durumları yönetmeye en iyi hazırlayan etik eğitim program türü veya yöntemleri hakkında sistematik bir değerlendirme bulunmamaktadır (Hoskins vd., 2018). Bununla birlikte hemşirelik etik eğitimine ilişkin kabul gören öneriler şöyle sıralanabilir: (i) lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki hemşirelik eğitimlerinde farklı içerikte etik eğitimi verilmesi, (ii) etik eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi yerine diğer derslere entegre edilmesi, (iii) öğrencinin klinik karar verme, eleştirel düşünme ve problem çözme becerisini geliştirecek içerik ve yöntemlerle yürütülmesi, (iv) didaktik anlatımla birlikte sözlü ve yazılı etik vaka analizi ve tartışmalarının kullanımı (v) içeriğinde; hemşirelik etik ilkeleri ve değerleri, Uluslararası Hemşireler Birliği Etik Kodları, hemşirelerin

28 http://www.yok.gov.tr/documents/10279/38058561/hemsirelik_cekirdek_egitim_programi.pdf

çalışma alanlarında karşılaşabilecekleri etik sorunlar ile bu sorunlar karşısında haklarının ve yasal mevzuat konularının yer alması (Özlem, 2016: 3; Üstün vd., 2018: 32).

AMAÇ

Hemşirelikte etik eğitimin veriliş biçimine ilişkin standartların olmaması, hemşirelik okullarında uygulama farklılıklarını beraberinde getirmektedir (Görgülü ve Dinç, 2007: 742; Akbaş vd., 2014: 206). Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de lisans düzeyinde eğitim veren okullarda hemşirelik eğitiminde etik eğitiminin nasıl yürütüldüğünü ve varsa sorunlarını incelemektir. Bununla birlikte hemşirelikte etik eğitimin geliştirilmesine katkı sağlayacak yenilikçi yöntemler tanıtılacaktır.

KAPSAM

Çalışma kapsamını öncelikle Türkiye'de lisans düzeyinde eğitim veren okullarda hemşirelik eğitiminde etik eğitimini değerlendiren araştırmalar oluşturmuştur. Bununla birlikte hemşirelikte etik eğitim konusundaki literatür bilgileri de değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Çalışma konusuyla ilgili olarak Türkiye'de yürütülmüş tüm araştırmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle öncelikle "hemşirelikte etik" ve "hemşirelikte etik eğitimi" anahtar kelimeleri kullanılarak Medline ve Ulakbim veri tabanları ile Ulusal Tez Merkezi ve elektronik dergiler taranmıştır. Hemşirelerin etik yeterliği ve etik karar verme süreçleri ile öğrenci hemşirelerin hasta haklarına ilişkin tutumları konusunda yapılan araştırmalar da konuyla ilişkisi yönünden değerlendirmeye alınmıştır.

BULGULAR

Hemşirelik eğitiminde etik eğitimi değerlendiren iki araştırmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmalardan ilki Görgülü ve Dinç tarafından en az lisans düzeyinde hemşirelik eğitimi veren 39 okulda yürütülmüştür. Araştırmada etik eğitimin etik uzmanı olmayan hemşire eğitimciler tarafından verildiği (%94,8) ve yarıdan fazlasının (%51,3) etik eğitimi almadıkları saptanmıştır. Etik eğitimin içeriğinde etik kuramlar, hemşirelik etik ilke ve kuralları, hasta hakları, ötenazi, kürtaj, organ nakli, genetik, AIDS ve bakım etiği konularının yer aldığı belirlenmiştir. Etik eğitiminde kullanılan yöntemler sınıf tartışması (%100), konu anlatımı (%89,4), vaka çalışmaları (%73,6), küçük grup tartışması (%36,8), dramatize etme (%26,3) ve demonstrasyon (%10,5) olarak sıralanmıştır (2007: 745-748).

İkinci araştırma Akbaş ve ark. tarafından doktora düzeyinde hemşirelik eğitimi veren on fakülte ve yüksekokulda etik/deontoloji dersini yürüten 30 öğretim elemanı ile yürütülmüştür. Araştırmada; etik eğitimini veren öğretim elemanlarının tamama yakınının (%96,7) doktora mezunu olduğu ve yarısının (%53,3) etik dersini sadece lisans eğitimi sırasında aldığı belirlenmiştir. Bütün okullarda zorunlu olan etik/deontoloji dersi çoğunlukla ayrı bir ders olarak (%43,3), haftada 2 saat (%40,0) veya farklı sınıflarda parçalar halinde (%43,3) değişen ders saatiyle verildiği saptanmıştır. Etik eğitiminde öğrencilere öncelikle benimsetmek istenen değerler; zarar vermeme (%43,3), yarar sağlama, insan haklarına saygı, özerkliğe saygı (%40,0), adalet (%36,7), eşitlik (%30,0), doğruluk, dürüstlük, sır saklama ve mahremiyete saygıdır (%26,7) (2014: 208-209).

Alanda çalışan hemşireler, lisans programında yer alan etik eğitim süresinin yetersiz olduğunu, genellikle teorik olarak verildiğini, çok kalıcı bir eğitim olmadığını ve çalışma yaşamında karşılaşılan etik sorunlara yol gösterici olmada yetersiz kaldığını belirtmişlerdir (Gül vd., 2016: 88-93). Bununla birlikte alanda çalışan hemşirelere verilen "etik eğitim programı" sonrasında hemşirelerin etik karar verebilme düzeylerinde olumlu yönde bir değişim olduğu, etik karar verebilme yetilerinin geliştiği ortaya konmuştur (Özlem, 2016: 127).

Hemşirelerin etik yeterliğini ve etik karar verme süreçlerini değerlendiren araştırma sonuçları etik eğitime ilişkin bilgi vermektedir. Hemşirelerin etik yeterliğini değerlendiren araştırmaların bazılarında etik eğitimi alan hemşirelerin etik duyarlılıklarının yüksek olduğunu gösteren sonuçlara ulaşılmıştır (Aksu ve Akyol, 2011: 19; Atmaca Palazoğlu ve Koç, 2017: 7; Kahriman ve Yeşilçiçek Çalık, 2017: 118). Bazı araştırmalarda ise etik eğitimi alan ve almayan hemşirelerin etik duyarlılıkları arasında fark olmadığı saptanmıştır (Pekcan, 2007: 44; Başak vd., 2010: 78; Aydoğan ve Ceylan, 2018: 3). Araştırma sonuçlarındaki bu farklılıklar hemşirelik eğitimindeki etik eğitime ilişkin farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Hemşirelerin etik karar verme süreçlerinin değerlendirildiği araştırmaların sonuçlarında; hemşirelerin etik karar verme süreçlerinde sorun yaşadıkları (Öztürk vd., 2009: 80-81), etik karar verme modelleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, etik teori ve ilkeleri kullanamadıkları belirlenmiştir (Ersoy ve Göz, 2001: 309-310). Ayrıca hemşirelerin etik sorunları tanımlayamadıkları, etik değer ve ilke ihlallerini belirleyemedikleri, karşılaştıkları etik sorunları çözemedikleri saptanmıştır (Özlem, 2016: 97-98). Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin (n=238) hasta haklarına ilişkin tutumlarının değerlendirildiği araştırma sonuçlarında, etik eğitimin öğrencilerin hastanın tedaviyi ret hakkı, çocuğun tedaviye aktif katılımı, tedavi kararlarında yaşam kalitesinin önceliklendirilmesi ve ölüm riski taşıyan hastaların haklarına saygı konularında tutumlarını yeterince geliştiremediği ortaya konmuştur (Aydın Er vd., 2014: 2-3). Bu sonuçlar hemşirelikte etik eğitiminin yöntem ve içerik açısından hemşirelerin etik bilgi ve becerilerini geliştirmede yeterince etkili olmadığını düşündürmektedir.

Hemşirelikte en iyi etik eğitimin içeriği ve yöntemi ile ilgili kısıtlı fikir birliğinin yanı sıra, akademisyen hemşireler tarafından akademik ve klinik ortamda etik eğitimi için yenilikçi yöntemler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Takım temelli öğrenme, yüksek duyarlılık simülasyon senaryoları, karma öğrenme ve elektronik öğrenme gibi yenilikçi eğitim yöntemleri ile hemşirelikte etik eğitiminin etkinliğinin arttırıldığını destekleyen araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır. *Takım temelli öğrenme* yöntemi; küçük gruplarda kavram analizi, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerin gelişimini kolaylaştıran etkinliklerin kullanımıyla öğrencilerin öğrenim sürecine aktif olarak katılmasıdır. Hemşirelik lisans programının uygulamalı etik dersinde beş ila yedi öğrenciden oluşan gruplarla yaşanmış etik olguların çözümlenmesiyle uygulanan bu yöntemin, öğrencilerin ahlaki açıdan duyarlı ve yetkin profesyoneller olmasına yardımcı olduğu bildirilmiştir (Hickman ve Wocial, 2013). Etik eğitiminde kullanılan diğer bir yöntem, etik ikilemlerin yer aldığı *yüksek duyarlılık simülasyon senaryoları*dır. Simülasyonun amaçları; hasta merkezli bakımın gösterilmesi, hemşirelik etik standartların tartışılması ve etik olmayan davranışların sorgulanmasıdır. Lisans üstü hemşirelik eğitim programında uygulanan bu yöntemle öğrenciler, etik karar verme konusunda güvenlerinin arttığını ve etiğe uygun eylemleri savunuculuk becerileri kazandıklarını belirtmişlerdir (Krautscheid, 2017). Başka bir yöntem olan *karma öğrenme modeli*; geleneksel sınıf ortamında yüz yüze yapılan dersler ile elektronik öğrenmenin birlikte kullanılmasıdır. Bu modelin senar-

yolarla birlikte hemşirelik etik eğitiminde kullanıldığı bir araştırmada öğrenciler, bilgiye daha kolay erişim olanağı bulduklarını ve özellikle çevirim içi tartışmaların etik konuya ilişkin anlaşılırlığı arttırdığını bildirmiştir (Hsu, 2011: 424-425).

SONUÇ

Türkiye'de hemşirelik eğitim programlarında etik eğitimin içeriği, süresi, veriliş biçimi ve öğretim yöntemleri farklılıklar göstermektedir. Hemşirelikte etik eğitimi bu alanda uzman olmayan hemşire öğretim elemanları tarafından, ayrı bir ders veya diğer teorik derslere entegre edilerek yürütülmektedir. Genellikle teorik olarak verilen etik eğitimin yöntem ve içerik açısından hemşirelerin etik bilgi ve becerilerini geliştirmede yeterince etkili olmadığı ve çalışma yaşamında karşılaşılan etik sorunlara yol gösterici olmada yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Takım temelli öğrenme, yüksek duyarlılık simülasyon senaryoları ve elektronik öğrenme gibi yenilikçi eğitim yöntemlerinin kullanıldığı etik eğitim programları etik uzmanları ile hemşire eğitimciler tarafından birlikte geliştirilmelidir. Bu programların akademik ve klinik ortamlarda etkinliği değerlendirilerek sürekliliği sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akbaş, M., Tuncer, İ., Kadıoğlu, S., (2014). Lisans Düzeyindeki Hemşirelik Okullarında Etik Eğitiminin Durumu. *DEUHYO. ED,* 7 (3): 206-201.

Aksu, T., Akyol, A., (2011). İzmir'deki Hemşirelerin Etik Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Turkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics,* 19 (1): 16-24.

Atmaca Palazoğlu, C., Koç, Z., (2017). Ethical Sensitivity, Burnout, and Job Satisfaction in Emergency Nurses. *Nursing Ethics,* https://doi.org/10.1177/0969733017720846.

Aydin Er, R., Ersoy, N., Celik, S., (2014). The Nursing Students' Views About The Patient's Rights at The West Black Sea Universities in Turkey. *Nursing and Midwifery Studies,* 3 (4): e19136.

Aydın Er, R., Ersoy, N., (2017). Ethical Problems Experienced by Nurses Who Work in Psychiatry Clinics in Turkey. *Journal of Psychiatric Nursing,* 8 (2): 77-85.

Aydoğan, A., Ceyhan, Ö., (2018). Acilde Çalışan Sağlık Personelinin Etik Duyarlılıkları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* https://doi.org/10.31067/0.2018.73

Başak, T., Uzun, Ş., Arslan, F., (2010). Yoğun Bakım Hemşirelerinin Etik Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi,* 52 (2): 76-81.

Burkhardt, M.A., Nathaniel, A.K., (2013). Çağdaş Hemşirelikte Etik. Çeviren: S.E. Alpar, N. Bahçecik, Ü. Karabacak. İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevi.

Dinç, L., (2009). Hemşirelik Hizmetlerinde Etik Yükümlülükler. *Hacettepe Tıp Dergisi,* 40 (2): 113-119.

Ersoy, N., Göz, F., (2001). The Ethical Sensitivity of Nurses in Turkey. *Nursing Ethics,* 8 (4): 299-312.

Görgülü, R.S., Dinç, L., (2007). Ethics in Turkish Nursing Education Programs. *Nursing Ethics,* 14 (6): 741-752.

Gül, Ş., Genç Kuzuca, İ., Yalım, N.Y., (2016). Hemşirelerin Etik Eğitiminin Meslek Hayatına Yansıması Konusundaki Görüşleri. *Türkiye Biyoetik Dergisi,* 3 (2): 85-97.

Hickman, S.E., Wocial, L.D., (2013). Team-Based Learning and Ethics Education in Nursing. *Journal of Nursing Education*, 52 (12): 696-700.

Hoskins, K., Grady, C., Ulrich, C.M., (2018). Ethics Education in Nursing: Instruction for Future Generations of Nurses. *Online Journal of Issues in Nursing*, 23 (1): 1-4.

Hsu, L.L., (2011). Blended Learning in Ethics Education: A Survey of Nursing Students. *Nursing Ethics,* 18 (3): 418-430.

Kahriman, İ., Yeşilçiçek Çalık, K., (2017). Klinik Hemşirelerin Etik Duyarlılığı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* 6 (3): 111-121.

Krautscheid, L.C., (2017). Embedding Microethical Dilemmas in High-Fidelity Simulation Scenarios: Preparing Nursing Students for Ethical Practice. *Journal of Nursing Education,* 56 (1): 55-58.

Lechasseur, K., Caux, C., Dolle, S., Legault, A., (2018). Ethical Competence: An Integrative Review. *Nursing Ethics,* 25 (6): 694-706.

Pekcan, H.S., (2007). Yalova İli ve Çevresinde Görev Yapan Hekimlerin ve Hemşirelerin Etik Duyarlılıkları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, İstanbul.

Özlem, M., (2016). Etik Eğitim Programının Hemşirelerin Etik Karar Verebilme Düzeyine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, İzmir.

Öztürk, H., Hintistan, S., Kasım, S., Candaş, B., (2009). Yoğun Bakım Ünitelerinde Hekim ve Hemşirelerin Etik Duyarlılığı. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi,* 13 (2): 77-84.

Üstün, Ç., Akın Korhan, E., Uzelli Yılmaz D., (2018). Hemşirelikte Etik Eğitiminin Etkinliğini Değerlendirme Ölçeği'nin Türkçe Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Nobel Medicus,* 14 (1): 31-38.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.yok.gov.tr/documents/10279/38058561/hemsirelik_cekirdek_egitim_programi.pdf (E.T. 14.12.2018)

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN, ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ BİLİM EĞİTİMİNDEKİ ÖĞRETMENİN ROLLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İRDELENMESİ

Nihal YİĞİTALP[1], Cansev KARAKUŞ[2]

[1-2]Yalova Üniversitesi, Çınarcık Meslek Yüksek Okulu, Yalova / Türkiye

Öz: Bu araştırma, okul öncesi eğitimi alanında görev yapmakta olan öğretmenlere, okul öncesi öğretmenlerinin, erken çocukluk dönemi bilim eğitimindeki rolleri konusunda farkındalık kazandırmak, okul öncesi öğretmenlerinin konu ile ilgili alan bilgilerini irdelemek, bilim eğitiminde öğretmen rollerine ilişkin görüşlerini belirlemek ve literatürde; kolaylaştıran, danışman, değişimi gerçekleştiren ve örnek rol şeklinde sınıflandırılmış olan dört çeşit öğretmen rolü ile ilgili sahip oldukları algıları ortaya çıkarmak amacı ile yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan okul öncesi öğretmenlerinin, erken çocukluk dönemi bilim (fen) eğitimindeki rollerine ilişkin algıları yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan form; a) "Kişisel Bilgiler", b) "Araştırma Konusuna İlişkin Ön Bilgiler" ve c) "Araştırma Soruları" şeklinde üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmaya Yalova ve İstanbul illerinde yer alan, üçü Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet anaokulu, ikisi bir Devlet Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı tüzel okul öncesi eğitim birimi, dördü Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel anaokulu olmak üzere 9 farklı anaokulunda, 2016-2017 eğitim öğretim yılında görev yapmakta olan toplam 46 okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde nitel araştırma desenlerinden olgubilim yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, okul öncesi öğretmenlerinin anket formlarında verdikleri cevaplar aracılığıyla; bilim eğitiminde öğretmen rollerine ilişkin alan bilgileri irdelenmiş, konu ile ilgili görüşleri betimlenmiş ve verilen öğretmen rollerine ilişkin sahip oldukları algılar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erken Çocukluk Döneminde Bilim Eğitimi, Öğretmen Rolleri, Okul Öncesi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Çocuklar dünyaya doğuştan var olan bilimsel bir merak duygusuyla gelirler. Daha sonra çevrelerini inceleyerek, dokunarak, görerek ve araştırarak keşfetmeye, yani öğrenmeye başlarlar. Bu yüzden çocukların öğrenmedeki bu davranışları, bilim adamlarının davranışlarına benzetilir ve "çocuk, küçük bilim adamıdır" benzetmesi yapılır. Çocuklar öğrenmeyi, öğrenmenin doğal yöntemi olan inceleme, deneme ve araştırma yoluyla sağlarlar. Bu yüzden yapmış oldukları çalışmalar da bir bilim insanının yapmış olduğu çalışmalar kadar değerli ve önemlidir (Soylu,2004). Çevresiyle etkileşime geçen çocuk, sorularına, gözlemlediği olaylara ve kavramlara cevap bulmaya çalışacaktır. Bu süreçte öğretmen, çocuklardaki bu araştırıcı, sorgulayıcı, merak ve keşfetme duygularına rehberlik etmeli ve onları yönlendirmelidir. Bunun yanı sıra öğretmen de kendi merak duygusunu da canlı tutarak, çocukların merak duygusu için örnek bir model oluşturmalıdır. Bu tutum çocuklara fen/bilim

öğretmede en önemli esaslardan biridir. Fen/bilim eğitimi, okul öncesi dönem programlarında yer alan ve çocuğun duyularını kullanarak yaptıkları çalışmaların bütünüdür (Ünal ve Akman, 2006).

Bu programlar anaokullarında çocukların doğal araştırma ve inceleme meraklarından yararlanılarak, onların çevrelerini, doğayı tanımalarına ve sorular sormalarına yardım eden fen etkinliklerinden oluşmaktadır (Ünal ve Akman, 2006). Fen eğitimi, öğrenilmesi istenen kavramların ve edinilmesi planlanan becerilerin çocuğa kazandırılması için etkinliklerin gerçekleştirildiği bir süreç olarak ele alınabilir. Bu süreçte öğretme ve öğrenme birbiriyle yakın ve karşılıklı ilişkiler içinde, davranış değişmesini sağlamaya yönelik etkinlikleri kapsamaktadır. Bu değişmelerin planlı ve düzenli olması, davranışların istendik olmasını sağlayarak, çocuğun neleri öğrenmeye ihtiyaç duyduğu ile bunların nasıl kazanılacağına ilişkin kararların dikkate alınmasına bağlıdır (Yiğitalp, 2018). Karmaşık bir bilimsel süreçte öğrenilmesi beklenen davranışlar ve edinilmesi planlanan becerilerin kişisel çaba ile gerçekleşmesi oldukça zaman alır. Bu güçlüğü yenmekte eğitim ve öğretmen özel öneme sahip kavramlar olarak ön plana geçer. Diğer yandan öğrenileceklerin belirlenmesi, öğretme işinin de belirlenmesini gerektirir ve bu işin temel sorumlusu öğretmen olarak görülmektedir. Yapılan bazı araştırmalara göre örgün eğitimde etkili öğretimi sağlayan temel unsurlar öğretmen ve çocuktur. (Balcı, 2001; Bela, 1968). Her ne kadar sınıf büyüklüğü ve benzeri diğer fiziksel imkanlar öğretimin niteliğinin gerçekleştirilmesinde etkili görülse de ikinci planda kaldığı görülmektedir (Balcı, 2001). Diğer bir deyişle, çocuklarda yaşantının zenginleştirilmesi bakımından sınıftaki en önemli kişi öğretmendir. Sınıf içerisindeki süreçlerin çoğu bir şekilde öğretmenle ilgilidir. Çocuğun gelişimi, öğretmenin gücünü nasıl kullandığının neticesidir (Bela, 1968).

Öğretmenlerin sahip oldukları sorumlulukları yerine getirmeleri, becerileri, ilgileri ve tutumları okul öncesi dönemde fen eğitimine yeni başlamış çocuğun, fene karşı tutum ve yaklaşımını etkilemektedir. Çünkü çocuklar feni okulda sevmeye ya da sevmemeye başlarlar. Fen etkinliklerini yeni yapmaya başlayan bir çocuk eğer başarılı deneyimler ve olumlu izlenimler kazanırsa, o çocuk yaşamı boyu bilime ilgi gösterecek ve bilim/fen öğrenmekten zevk alacaktır. Eğer fen eğitimine yeni başlamış çocuk, bilim etkinliklerine katılamaz ve öğretmeni tarafından yeteri derecede ilgi görmezse, hayatı boyunca fen ile ilgili etkinliklere katılmayacaktır. Böylece çocuk fene karşı hep ilgisiz olacak hem de eksik bilgiye sahip olacaktır (Sığırtmaç ve Özbek, 2011).

Öğretmen rollerine yönelik literatürde farklı maddelerin sıralandığı görülmekle birlikte, erken çocukluk yıllarında bilim deneyimleri çerçevesinde Harlan ve Rivkin'in 2000'de yaptığı sınıflandırma, tüm bu maddeleri de içine alabilecek bir özet niteliğindedir. Öğretmenin bilimi keşfetmede etkili bir rehber olabileceği dört rol tanımlanmıştır. Ünal ve Akman (2006), bu rolleri; kolaylaştırıcı, değişimi gerçekleştiren, danışman ve örnek rol olarak aktarmışlardır.

Kolaylaştırıcı rolde, çocuğun bilim eğitimi sürecinde bilgiyi bulmasına yönelik uygun fiziksel ve duygusal ortamın sağlanması söz konusudur. Fiziksel ortamı sağlarken gerekli materyaller, çevre düzenlemesi, duyusal gelişimi destekleyici uyaranlar ve motive edici özellikler göz önünde bulundurulmalıdır. Duygusal ortam için ise bu sürecin gerçekleşebilmesi için gerekli hoşgörünün ve teşvikin öğretmen tarafından temin edilmesi söz konusudur. Değişimi gerçekleştiren rol, çocukların bilim eğitimi sürecinde olumlu tutum içerisinde ve hevesli ve heyecanlı bir şekilde dahil olmalarının sağlanacağı bir roldür. Danışman rolde ise öğretmen, yaptığı göz-

lemler ve yol gösterici ipuçları ile çocukların yönlerini bulmasını ve odaklanmasını sağlar. Örnek rolde ise öğretmen bazı önemli bilimsel davranış özelliklerini göstererek, bilimsel süreç becerilerini yansıtarak ve bilim eğitimi içerisindeki eğlenceli ve haz verici keşfetme duygusunu çocuklarla birlikte yaşayarak, çocuklara model olmaktadır (Brooks ve Brooks, 1999).

Erken çocukluk döneminde öğretmenin rolleri önemli olmakla birlikte, bu dönemdeki bilim eğitiminin verimli olabilmesi ve amacına ulaşabilmesi için öğretmenlerin konu ile ilgili farkındalıklarının ve algılarının da oldukça önemli olduğu söylenebilir.

AMAÇ

Bu araştırma, okul öncesi eğitimi alanında görev yapmakta olan okul öncesi öğretmenlere, erken çocukluk dönemi fen eğitimindeki öğretmen rollerine ilişkin görüşlerini belirlemek ve literatürde, kolaylaştıran, danışman, değişimi gerçekleştiren ve örnek rol şeklinde sınıflandırılmış olan dört çeşit öğretmen rolü ile ilgili görüşlerini belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Araştırma sonucunda, okul öncesi eğitimi alanında görev yapmakta olan öğretmenlere, "okul öncesi öğretmenlerinin, erken çocukluk dönemi fen eğitimindeki rolleri" konusunda farkındalık kazandırmak istenmektedir. Araştırmanın alt amaçları olarak; okul öncesi öğretmenlerinin konu ile ilgili alan bilgilerini irdelemek, "bilim eğitiminde öğretmen rolleri" ne ilişkin görüşlerini belirlemek ve nihai olarak, erken çocukluk dönemi bilim eğitimindeki öğretmen rollerine ilişkin sahip oldukları algıları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

KAPSAM

Çalışma, Yalova ve İstanbul illerinde yer alan çeşitli okul öncesi eğitim kurumunda, 2016-2017 eğitim öğretim yılında görev yapmakta olan toplam 46 okul öncesi öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma, üçü Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet anaokulu, ikisi bir Devlet Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı tüzel okul öncesi eğitim birimi, dördü Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel anaokulu olmak üzere dokuz farklı anaokulunda yürütülmüştür. Katılımcıların ürettikleri metaforlar ve görüşleri bu araştırmada temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Ayrıca, bu çalışma katılımcıların gönüllülük esası gözetilerek gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

Bu araştırma nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır, çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılır ve algılar ile olaylar doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bir gruba ait var olan durumu belirlemek için veri toplamayı hedefleyen yöntemler, betimsel yöntem olarak nitelendirilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2011). Araştırmanın yürütülmesinde nitel araştırma desenlerinden olgubilim yöntemi tercih edilmiştir. Olgubilim (fenemonoloji) çalışmalarında genellikle belli bir olguya ilişkin bireysel algıların veya perspektiflerin ortaya çıkarılması ve yorumlanması amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırma aracılığıyla elde edilen verilerinin analizi için var olan bir durum saptanmaya çalışıldığından, araştırma verilerinin değerlendirilmesinde "betimsel analiz" kullanılmıştır. Betimsel analizde dört aşama vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011; 159): (1) Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, (2) Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, (3) Bulguların tanımlanması, (4) Bulguların yorumlanması. Bu araştırmada; veriler önceden belirlenen temalara göre düzenlenip, yorumlandığı için betimsel analiz yöntemi olarak tanımlanmış olan yöntem uygun görülmüştür. Bu analizin amacı, ham verilere okuyucunun anlayabileceği bir biçim verilmesidir. Betimsel analiz ile elde edilen veriler belirlenmiş olan temalara göre özetlenerek yorumlanır(Yıldırım & Şimşek, 2011).

Araştırmanın hedef evreni okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta olan öğretmenler, ulaşılabilir evreni ise Yalova ve İstanbul illerindeki okul öncesi öğretmenleridir. Araştırmanın örneklemi, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden, uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Uygun örnekleme yöntemi; zaman, para ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2011). Araştırmanın çalışma grubunu çeşitli okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan 46 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Ayrıca, iki alan uzmanı, paralel bir şekilde verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması aşamalarında çalışmayı yürütmüşlerdir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan form; "Kişisel Bilgiler", "Araştırma Konusuna İlişkin Ön Bilgiler" ve "Araştırma Soruları" şeklinde üç bölümden oluşmaktadır. Katılımcılardan, demografik bilgileri doldurduktan sonra araştırma sorularını cevaplayarak devamındaki cümlelerde yer alan boşlukları, akıllarına ilk gelen ifadeleri yazarak tamamlamaları ve özellikle "Çünkü…" şeklinde başlayan cümleleri devam ettirerek nedenini açıklamaları istenmiştir. Katılımcılara anketleri doldurmaları için yaklaşık 20 dakikalık bir süre verilmiştir ve kendi el yazılarıyla kaleme alacakları bu cevaplar, araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur. Nitel bir araştırma olan çalışmada öğretmenlerin, görüşleri ve sahip oldukları metaforlarını belirlemek için formun araştırma soruları bölümünde "Benim için, erken çocukluk dönemi bilim eğitiminde öğretmenin rolleri … gibidir. Çünkü …" şeklinde verilen boşlukların doldurulması istenmiştir. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde kullanılan betimsel analiz yöntemi ile araştırmanın sonucunda toplanan veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Ortaya çıkan temalar belirlenmiş, kendi içlerinde sınıflandırılmıştır.

Araştırmacılar tarafından veriler önce bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş sonra da nitel araştırma tekniklerden içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin her bir soruya verdiği cevaplar, benzerlikleri bakımından gruplandırılarak yorumlanmıştır. Katılımcılardan veri toplama aracı olarak kullanılan formları doldurmaları istenmiş ve veriler elde edilmiştir. Öncelikle, formların ilk bölümü katılımcıların demografik bilgilerini özetleyebilmek için analiz edilmiştir ve çalışmanın bulgular bölümünde tablolar aracılığıyla sunulmuştur. Formun ikinci bölümüne katılımcılar tarafından verilen cevaplar tek tek okunmuştur ve bunlar Excel programı aracılığıyla elektronik ortama aktarılmıştır. Elektronik ortamda bulgular, Excel programı filtreleme yöntemi ile ortak kelimeler taranarak düzenlenmiştir. Betimsel analiz aracılığıyla, elde edilen bulgular için çeşitli kategoriler oluşturulmuştur.

BULGULAR

Bu araştırma, okul öncesi eğitimi alanında görev yapmakta olan öğretmenlere, "okul öncesi öğretmenlerinin, erken çocukluk dönemi fen eğitimindeki rolleri" konusunda farkındalık kazandırmak, okul öncesi öğretmenlerinin konu ile ilgili alan bilgilerini irdelemek, "bilim eğitiminde öğretmen rolleri" ne ilişkin görüşlerini belirlemek ve literatürde, kolaylaştıran, danışman, değişimi gerçekleştiren ve örnek rol şeklinde sınıflandırılmış olan dört çeşit öğretmen rolü ile ilgili sahip oldukları algıları ortaya çıkarmak amacı ile yapılan araştırmada, 46 okul öncesi öğretmenin doldurmuş olduğu formlar analiz edilmiş ve elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Araştırmanın çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin tamamının cinsiyeti kadın olup, hiç erkek okul öncesi öğretmeni bulunmamaktadır. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri Açısından, Çalışma Grubunun Frekans ve Yüzde Dağılımları

Demografik Bilgiler		f	%
Öğretmenin Yaşı	1. 23–28	20	43,47
	2. 29–35	7	15,21
	3. 36–42	14	30,43
	4. 43-48	5	10,86
Toplam		46	100,00
Öğretmenin Eğitim Durumu	1. Lise	5	10,86
	2. Ön Lisans	9	19,56
	3. Lisans	12	26,08
Toplam		46	100,00
Öğretmenin Mezun Olduğu Alan	1. Kız Meslek Lisesi	9	26,08
	2. Alan İçi Ön Lisans	24	52,17
	3. Alan İçi Lisans	13	28,26
Toplam		46	100,00

Öğretmenin Mezun Olduğu Yıl	1. 1995-1999	3	6,52
	2. 2000-2004	11	23,91
	3. 2005-2009	7	15,21
	4. 2010-2014	17	36,95
	5. 2014-2017	8	17,39
Toplam		46	100,00
Öğretmenin Çalıştığı Kurum	1. Üniversite Okul Öncesi Eğitim Birimleri	9	19,56
	2. MEB'e Bağlı Devlet Anaokulu	23	50,00
	3. MEB'e Bağlı Özel Anaokulları	14	30,43
Toplam		46	100,00
Öğretmenin Deneyim Yılı	1. 1yıldan az	1	2,17
	2. 1-5 yıl	16	34,78
	3. 6-10 yıl	8	17,39
	4. 11–15 yıl	14	30,43
	5. 15 yıldan fazla	7	15,21
Toplam		46	100,00

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşlarının 23 ile 48 arasında değiştiği görülmektedir. En fazla yaş grubunda 23-28 yaş arası öğretmen yer almaktadır. Öğretmenlerin eğitim durumu ise lise, ön lisans ve lisans şeklinde sınıflandırılmıştır. Çalışma grubunun çoğunluğunu lisans mezunları oluşturmaktadır. Öğretmenlerin deneyim yılları yaşları ile paralel olarak değişmektedir. 1-5 yıl arası deneyime sahip olan öğretmenler çalışma grubunun % 34,78'sini oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların mezuniyet yıllarının da aynı paralellikte 2010-2014 arasında % 36,95 oranında olduğu görülmektedir. Araştırma etiği çerçevesinde katılımcıların isimleri kullanılmamıştır. Bu nedenle katılımcı öğretmenler K1, K2, K3 şeklindeki kodlarla tanımlanmıştır.

Öğretmenlerin verdikleri yanıtlara göre erken çocukluk dönemi bilim eğitiminde öğretmenin rollerine dair toplam 11 farklı tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar adı altında toplanan metaforlara göre ayrıca kavramsal kategoriler de oluşturulmuştur. Belirlenen temalar, literatürde yer alan dört farklı kategoride toplanmıştır. Öğretmenlerin görüşlerine ilişkin bulgulara göre belirlenen temalar ve kavramsal kategoriler Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2. Kavramsal Kategoriler ve Elde Edilen Temaların Frekans Dağılımları

Kategoriler	Metafor Temaları	f
Kolaylaştırıcı rol	Uygun fiziksel ortamın sağlanması	8
	Uygun duygusal ortamın sağlanması	3
	Materyal ile zenginleştirme	5
Değişimi gerçekleştiren rol	Olumlu tutum geliştirme	4
	Hevesli ve heyecanlı olmayı sağlama	3
	Aktif katılımı sağlama	7
Danışman rol	Yönlendirici sorular sorma	6
	İpucu vererek odaklanmayı sağlama	1
Örnek (model) rol	Eğlenceli ve keyifli keşfetme duygusunu çocuklarla birlikte yaşama	2
	Bilimsel davranış özellikleri gösterme	3
	Bilimsel süreç becerilerini yansıtma	4

Tablo 2'ye göre okul öncesi öğretmenlerinin, erken çocukluk dönemi bilim eğitiminde öğretmen rollerine ilişkin görüşlerine göre belirlenen temalar ışığında öğretmenlerin en çok "uygun fiziksel ortamın sağlanması (f:8) ve "aktif katılımı sağlama" (f:7) temaları altında toplandıkları görülmüştür. Öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, belirlenen temaların ise en çok kolaylaştırıcı rol (f:16) kategorisi altında toplandığı görülmektedir. Ortaya çıkan temalardan, "ipucu vererek odaklanmayı sağlama" (f: 1) ise en az sayıda olup danışman rol (f:7) kategorisi altındadır. Belirlenen temaların ve kavramsal kategorilerin literatürde yer alan sınıflandırmalara oturtulabildiği ancak bazı rollerin ve ilgili temaların yeterince ortaya çıkmadığı söylenebilir.

SONUÇ

Araştırma bulgularının sonuçları dikkate alındığında öğretmen görüşleri ile ortaya çıkan metaforlar; dört farklı öğretmen rolü şeklinde kategoriler altında toplanarak değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin metaforlarının, belirlenen farklı kategorilere ait bakış açılarını yansıttığı düşünülmektedir. Sonuç olarak okul öncesi öğretmenle-

rinin erken çocukluk dönemi bilim eğitiminde öğretmenin rollerine ilişkin algılarının literatür ile örtüşen bir şekilde çeşitlilik gösterdiği söylenebilir. Bu bağlamda, katılımcıların erken çocukluk dönemi bilim eğitiminde öğretmenin rollerine ilişkin çeşitli bilgilere ve farkındalığa sahip oldukları düşünülmektedir. Diğer taraftan bazı öğretmen rollerine ilişkin verilen cevapların yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların erken çocukluk dönemi bilim eğitiminde öğretmenin rolleri konusunda hizmet içi eğitimleri ve gerekli durumlarda alacakları destek oldukça önemli görülmektedir.

Çalışma sonucunda araştırmaya veya uygulamaya dönük bazı öneriler verilebilir: Örneğin; bu çalışma, daha geniş bir çalışma grubu ve çeşitli veri toplama yöntemleri ile desteklenerek tekrarlanabilir. Öğretmen adayları ve alanda çalışmakta olan öğretmenlerden oluşan katılımcı grupları ile çalışmanın kapsamı genişletilerek yürütülebilir. Kapsamı genişletilen araştırma sonuçları, çeşitli demografik değişkenlere göre de incelenebilir. Katılımcıların konu ile ilgili sahip oldukları görüşlerin nedenlerinin öğrenilebilmesi için katılımcılarla derinlemesine nitel görüşmeler yürütülebilir. Ayrıca, erken çocukluk dönemi bilim eğitimi ile ilgili çeşitli hizmet içi eğitimlerin verilmesi ve uygulamalarda söz konusu öğretmen rollerinin kullanımına daha fazla yer verilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

Balcı, A., (2001). *Etkili okul ve okul geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Bela, H.B., (1968). *"Inslructional Systems"*. Fearon Publishers. California: ss. 25-34.

Brooks, J. G., ve Brooks, M. G., (1999). The Courage to be Constructivist. *Educational Leadership*. 57(3): 18-24.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F., (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A.

Ünal, M., & Akman, B., (2006). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Fen Eğitimine Karşı Gösterdikleri Tutumlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *30*(30): 251-257.

Sığırtmaç, A., Özbek S., (2011). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Fen Eğitimine İlişkin Görüşleri ve Uygulamalarının İncelenmesi. e- Journal of New World Sciences Academy: ss. 1040-1056.

Soylu, H., (2004). *Fen Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar: Keşif Yoluyla Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H., (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınları.

Yiğitalp, N., (2018). Erken Çocukluk Dönemi Fen Eğitiminde Öğretmenin Rolü. M.S. Topçu ve B. Özkan (Ed.), *Erken Çocuklukta Fen Eğitimi*: ss. 189-201.

AKRAN ÖĞRETİMİNİN ETKİLİLİĞİNİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇOCUK GELİŞİMİ ÖNLİSANS ÖRNEĞİ

Cansev KARAKUŞ[1], Nihal YİĞİTALP[2]

[1-2]Yalova Üniversitesi, Çınarcık Meslek Yüksek Okulu, Yalova / Türkiye

Öz: Akran öğretimi erken çocukluktan üniversite öğrenimine kadar her yaşta kullanılabilecek bir yaklaşımdır ve akran destekli öğretim ortamlarının öğrencilere olan katkılarına dair araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmada, bir meslek yüksekokulunun Çocuk gelişimi bölümü birinci sınıf öğrencilerinin almış oldukları "Okul Öncesi Eğitimde Program Geliştirme" dersinin işlenişinde akran öğretiminin etkililiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Önlisans programları öğrenci alırken sınıfların yarısı alanla ilgili meslek lisesi mezunu öğrencilerden, yarısı ise farklı tür liselerden mezun öğrencilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla, sınıftaki iki ayrı grubun akran öğretimine dayalı bir öğrenme-öğretme yaklaşımı benimsendiğinde dersin daha etkili olacağı öngörülerek çalışmaya başlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması kullanılmıştır. Çalışma, 2017-2018 eğitim öğretim bahar yarıyılında 68 Çocuk gelişimi birinci sınıf öğrencisi ile yedi hafta boyunca gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri üç aşamada toplanmıştır: 1-problemin belirlenmesi ve analiz edilmesi, 2-planlamanın yapılması ve uygulanması, 3-planın değerlendirilmesi. Birinci aşamada, problemin belirlenmesi ve analiz edilmesi adına öğretim görevlileri ile görüşmeler ve derslerde öğrenci gözlemleri yapılması ve değerlendirilmesi sağlanmıştır. İkinci aşamada, akran öğretimine dayalı öğrenme-öğretme süreci gerçekleştirilmiştir. Üçüncü aşamada, süreç sonu genel değerlendirme yapılmıştır. Bu aşamada öğrencilerle yapılan görüşmelerin sonuçlarının analizine yer verilmiştir. Sonuçlar, akran öğretimine dayalı uygulamaların hem işbirliğini hem de özgüveni geliştirdiği için öğrenciler tarafından olumlu algılandığını göstermiştir. Akran değerlendirme sayesinde öğrencilerin kendi öz değerlendirmelerini yapabildikleri ve empati kurdukları görülmüştür. Lisans ve önlisansta akran öğretimine ve akran değerlendirmesine dayalı uygulamalara daha fazla yer verilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akran Öğretimi, Akran Değerlendirme, Çocuk Gelişimi Önlisans Öğrencileri

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Akran öğretimi, bireylerin akademik ve sosyal becerilerini geliştirmeyi hedefleyen, bir bireyin diğer bir bireye doğru, materyal kullanarak usta-çırak ilişkisi içersinde, deneyim aktarımına dayalı olarak gerçekleştirilen araştırmaya dayalı bir öğretim yöntemidir (Katlav, 2008). Akran öğretimi, öğrencilerin birbirleri ile özdeşleşerek, etkileştikleri gerçeğine dayanmaktadır. Bu yöntemin olumlu sosyal etkileşimi arttırdığı bilinmektedir (Güven ve Aydın, 2007). Bu yolla öğretim farkında olarak ya da olmadan yıllardır okullarda her eğitim kademesinde kullanılmaktadır. Aynı yaş grubundaki öğrenciler arasında olabileceği gibi farklı yaş ve yetenekteki öğrenciler

arasında da kullanılabilmektedir. Büyük yaş öğrencilerde kullanılmasının daha uygun olduğu düşünülmektedir (Houston, Liberman, Kasser ve Horton, 1997).

Akran öğretimi her bir öğrenciyi içine alan bir sorgulama süreci vasıtasıyla dersi öğrenciler için çekici kılan bir eğitim yöntemidir (Crouch, Watkins, Fagen ve Mazur, 2007). Akran öğretiminde öğrencilerin, birbirinden öğrenmesi ve birbirine öğretmesi, kavramları sorgulama ve aktif olması öğrenme sürecini etkili hale getirmektedir. Akran öğretimi yaklaşımı genelde küçük grup çalışmaları ve işbirliğine dayalı öğrenme yaklaşımlarını da destekleyicidir. Yaklaşımda en az ikili gruplar olur, yerine göre beş ya da altı kişilik gruplara da yer verilebilir.

Akran öğretimi uygulamalarının farklı modelleri bulunmaktadır. Öğretim asistanları öncülüğünde tartışma grupları, akran öğreticisi modeli, öğrenci rehberliği, öğrenci öğrenme grupları, öğrenme hücreleri bu modellerden bazılarıdır (Gartner vd., 1971, akt: Yurttaş, 2015). Bu türlerden en çok tercih edilenler öğretim asistanlığı, akran öğreticisi ve öğrenci rehberliğidir. Bu türlerde bir derse ya da disipline özgü bilgisinin ya da deneyiminin, grup arkadaşına göre daha üstün olması söz konusudur. Diğer türlerde öğrenci öğrenme grupları ve öğrenme hücrelerinde öğrenen grupları yeterlik düzeyi olarak birbirlerine yakındırlar. Akran öğretiminde nasıl bir model uygulanacağı grubun yapısına göre değişebilir (Yurttaş, 2015).

Akran öğretimi kullanılırken akran gruplarının iş birliğine dayalı küçük gruplardan oluşmaktadır. En küçük birimi ikili gruplar olup altı kişilik gruplara kadar çıkarılabilir (Yurttaş, 2015). Etkili bir akran öğretimi için akran öğreticisine büyük roller düşmektedir. Bu roller yeni bir içeriği öğretme, daha önce karşılaşılan materyali özümsemede akranlarına yardım etme, akranın yaptığı işi kontrol etme, onu yönlendirme, ders materyalinin yeterliliğini değerlendirmesi, akranını okul hayatına uyum sağlamasını kolaylaştırmak için çok yönlü rehberlik verme gibi görevleri içerebilir (Goldschmid & Goldschmid, 1976; akt. Yurttaş, 2015).

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı çocuk gelişimi önlisans öğrencilerinin "okul öncesi eğitimde program geliştirme" dersindeki plan hazırlama becerilerinin geliştirilmesi için kullanılan akran öğretimi yönteminin uygulanmasının değerlendirilmesi ve geliştirilmesidir.

KAPSAM

Çalışma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında batıda bir devlet üniversitesinin meslek yüksekokulunda Çocuk Gelişimi bölümü ikinci sınıfta okuyan 68 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 36'sı lisede Çocuk Gelişimi bölümünden mezundur ve ön bilgilerinin (hazırbulunuşluklarının) diğerlerine göre daha iyi seviyede olduğu varsayılmaktadır. Bu öğrenciler tüm akran öğretimi gruplarına dengeli bir şekilde dağıtılmıştır. Öğrenciler ile beş hafta süresinde işbirliğine dayalı akran öğretimi çalışmaları, iki hafta da akran değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İki farklı sınıfta gerçekleştirilen uygulamada altı-yedi kişilik akran grupları ile akran öğretimi gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması kullanılmıştır. Eylem araştırması bir okulda çalışan yönetici, öğretmen, eğitim uzmanı gibi bizzat uygulamanın içinde olan bir uygulayıcının doğrudan kendisinin ya da bir araştırmacı ile birlikte gerçekleştirdiği ve uygulama sürecine ilişkin sorunların ortaya çıkarılması ya da hali hazırda ortaya çıkmış bir sorunu anlama ve çözmeye yönelik sistematik veri toplamayı ve analiz etmeyi içeren bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Uyulama yapılan çalışma gurubundaki öğrencilerin 38'i lisede Çocuk Gelişimi bölümünden mezundur ve ön bilgilerinin (hazır bulunuşluklarının) diğerlerine göre daha iyi seviyede olduğu varsayılmaktadır. Bu öğrenciler tüm akran öğretimi gruplarına dengeli bir şekilde dağıtılmıştır. Bu araştırmada sınıflardaki öğrenci gruplarının farklı seviyeleri "okul öncesi eğitimde program geliştirme" dersi için bir sorun olarak fark edilmiş ve sorunun çözümüne yönelik böyle bir ders planlaması denenmiştir. Farklı hazırbulunuşluklara sahip Çocuk Gelişimi önlisans öğrencilerinin bu durumunu avantaja çevirerek "sınıf içinde işbirliğine dayalı akran öğretimi uygulamalarının" verimliliği araştırılmıştır. Bu yönüyle eylem araştırmasının mantığına benzemektedir. Uygulamalar sırasında gözlem yapılmış, öğrenci görüşmeleri yapılmış, öğrencilerden akran değerlendirme yapmaları istenmiştir. Öğrencilerden süreçle ilgili görüş ve önerileri yazılı olarak da alınmıştır.

Toplanan dokümanlar ve görüşme sonuçları analiz edilerek veriler belli tema ve kategoriler altında toplanarak incelenmişlerdir. Uygulama iki farklı sınıfta yapılmıştır. Çalışmada 14 haftalık bir ders ele alınmıştır. Dersin yedi haftası diğer yöntem ve teknikler kullanılarak sürdürülmüştür. Dersin beş haftasında akran öğretimi uygulamalarına ve iki haftasında akran değerlendirmelere yer verilmiştir. Sınıflar altı-yedi kişilik küçük gruplara ayrılmıştır. Her gruba beraber yapacakları görevler verilmiştir. Araştırmacı ve uygulayıcı sürece rehberlik etmiştir. Dersin iki haftasında da akran değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. Akran değerlendirme yapılırken öğrencilerin tarafsızlığı için lakap isim uygulaması yapılmıştır.

BULGULAR

Akran öğretimi çalışmalarına dair öğrenci görüşleri; bilişsel özellikli olanlar ve duyuşsal özellikli olanlar olarak verilmiştir. Akran değerlendirmeyle ilgili görüşler ayrıca yorumlanmıştır. Akran öğretimi çalışmalarına dair öğrenci görüşlerinden bilişsel özellikli olanlar Tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1. Bilişsel Özellikli Öğrenci Görüşleri

Öğrencinin görüşü	Sayısı	Temalar
Öğrenme sürecinde daha aktif olundu.	5	Aktif Öğrenci
Daha aktif olmak konuyu pekiştirmemi sağladı	2	
Zaman zaman derste olduğumuzu unuttuk.	2	
Hem sosyalleşmeyi hem de fikir alışverişinde bulunmayı sağladı.	1	
Yanlışlarımı gördüm.	6	Üstbilişsel farkındalık
Kendi hatalarımı da görmemi sağladı.	3	
Kendi eksiklerimizi gördük. Arkadaşlarımızın eksiklerini tamamladık.	2	
Sorumluluk aldık.	3	
Yanlışlarımı görerek fikir aldım.	2	
Verimli. Yanlışlarımızı gördük.	1	
Çok verimliydi. Arkadaşlarımdan yeni şeyler öğrendim.	4	Verimlilik
Verimliydi.	5	
İlk defa yaptığım için çok verimliydi.	1	
Konu pekişti.	2	
Karşılaştırmak ve yeni şeyler öğrenmek hoşuma gitti	2	
Daha öğretici oldu.	1	
Faydalı ve farklı buldum.	2	
Uygulamalı ders anlatımları daha kalıcı oluyor.	1	
İşbirliği içinde olmak öğrenmeyi kolaylaştırdı.	1	
Dersin sorumlu öğretim elemanının arada gelip rehberlik etmesi gerekliydi.	2	Akademik destek İhtiyacı
Yöntem güzel öğretim elemanı rehberliğine daha çok ihtiyaç var.	2	

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin akran öğretiminde öğrencilerin aktif olmalarını sağladığı "Aktif Öğrenci" teması; öğrencilerin kendi öğrenmeleri ile ilgili farkındalıklarını sağlayıcı özdenetimi geliştirici "Üstbilişsel Farkındalık" teması; yöntemin dersi öğrenmeyi kolaylaştırıcılığı ve verimli öğrenme sağladığını düşünenler de "Verimlilik" teması; öğrencilerin akran öğretimine ek uzman desteği ihtiyacı olduğunu belirten "Akademik Destek İhtiyacı" temaları adı altında toplandıkları görülmektedir.

Öğrencilerin akran öğretimi yaklaşımıyla ilgili duygusal ve motivasyonel inançlarının ve tutumlarını içeren ifadeleri de duyuşsal özellikler adı altında ifade edilerek Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2. Duyuşsal Özellikli Öğrenci Görüşleri

Öğrencinin görüşü	Sayısı	Tema
Motive edici oldu	4	Mutluluk
Arkadaşlarımla beraber öğrenmek hoşuma gitti.	5	
Kendime güvenim arttı.	2	
Eğlenceliydi.	4	
Mutlu oldum.	3	
Karşılıklı tartışma fırsatı bulmak, farklı görüşlere saygımı artırdı.	3	Hoşgörü
Yardımcı olmak hoşuma gitti.	2	
Empati kurdum.	6	
Sevmediğim kişilerle aynı grupta olmak zor oldu.	3	Sıkıntı
Sıkıldım	3	

Tablo 2'ye göre akran öğretimi uygulamaları sırasında öğrencilerin ifadeleri doğrultusunda; öğrencilerin memnun ve mutlu oldukları, motivasyonlarının yükseldiği, empati kurdukları, hoşgörü ve farklılıklara saygı duydukları, kendilerine güvenlerinin arttığı, başkalarına yardımcı olmaktan ve arkadaşlarıyla bir arada olmaktan hoşnut oldukları düşünülebilir. Aynı zamanda yaklaşımı sıkıcı bulan ve sevmediği kişilerle aynı grupta olmaktan hoşlanmayanlar da gözükmektedir. Bu da gayet normaldir. Her öğrencinin farklı öğrenme stiline sahip olduğunu düşünülürse öğrenme ortamlarında herkes tarafından olumlu olacak bir yaklaşım ya da yöntem bulmaya çalışmak gibi bir amaç söz konusu değildir. Farklı zeka alanı baskın olan ya da farklı öğrenme stillerine sahip öğrenciler için tek bir yaklaşım ya da yöntem yerine farklı olan yöntem ve yaklaşımları yeri ve zamanına göre kullanmak daha doğru olacaktır.

Tablo 1'de yer alan "Akademik destek ihtiyacı" teması biraz daha akademik desteğe ihtiyaç duymaları, Tablo 2'de "Sıkıntı" temasındaki ifadeler olumsuz düşünülebilir.Ancak olumsuz ifadeleri içeren görüşler ayrıca tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Akran Öğretimi ile İlgili Olumsuz Öğrenci Görüşleri

Olumsuz Görüşler	N	Tema
Kafam karıştı.	2	Karasızlık
Hem iyi, hem kötü.	2	
Güzel ama sıkıcıydı.	2	
Güzel ancak sık tekrarlar sıktı.	1	
Zaman zaman karışıklık oldu.	1	
Zorlandım.	2	Zorluk
Fikir ayrılıkları yaşadık	3	
Birine bir şey öğretmek çok zor	2	
Sınıfta zaman zaman çok ses olması rahatsızlık yarattı	2	Sınıf yönetimi
Daha çok zaman verilebilirdi	2	
Grup etkinlikleri gereksiz bence	1	Sıkıcı
Sıkıcıydı.	1	

Tablo 3'e göre öğrencilerin yöntemi hem iyi hem kötü, güzel ama sıkıcı gibi çelişkili ifadeleri "kararsızlık" teması ile; uygulamalar sırasında grup içinde işbirliği yaparken zorlanmaları, bir şey öğretmenin zorluğu gibi karşılaştıkları zorluklar "zorluk" teması; zaman zaman uygulamalarda ses olması ya da karışıklık kaos olması gibi durumlarda "sınıf yönetimi" teması adı altında toplanmıştır. Zorluk teması olumsuz gibi görünmekle beraber öğrencilerin işbirliği yapmalarını sağlamak farklı fikirlere saygı duymalarını öğretmek ve hoşgörü geliştirmek anlamında olumlu olarak düşünülmektedir. Sınıf yönetiminin her yaklaşım ya da yöntemde dikkat edilmesi gereken bir husustur. Öğrencilere verilen yönergelerin açık ve anlaşılır olmaması, sınıf sayısının kalabalık olması uygulamalarda verimi düşürebilir ve dikkat edilmelidir.

Akran değerlendirme ile ilgili görüşler akran öğretiminden bağımsız olarak ayrı değerlendirilmiştir. Öğrencilerin akran değerlendirme uygulamalarına dair olumlu ve olumsuz görüşleri bir arada Tablo 4.'te verilmiştir:

Tablo 4. Akran Değerlendirme ile İlgili Öğrenci Görüşleri

Olumlu görüşler	N	Olumsuz görüşler	N
Değerlendirirken bir yandan kendi hatalarımı da fark ettim.	14	Tedirgin oldum.	4
Öğretmenlerle empati kurdum.	6	Çok stres yaptım.	4
Kendime güvenim arttı	6	Pek bir katkısı olmadı	2
Yeni şeyler öğrendim	5	Adaletli olmakta zorlandım.	3
Adil olmak için çok uğraştım.	4	Adil olma konusunda kararsızlıklar yaşadım.	2
Aktif olmak hoşuma gitti.	3	Adil olamazsam diye endişelendim.	1
Daha az ya da daha fazla puan verirsem diye çok heyecanlandım.	2	Keşke hoca değerlendirse…	1
Eğlenceliydi	3		
Arkadaşımın ismini görmeden değerlendirme yapmak heyecan vericiydi.	2		
Öğretmen gibi hissettim.	2		

Tablo 4'e göre öğrencilerin akran değerlendirme sayesinde kendi hatalarını fark etmeleri, özgüvenlerinin artırması, empati kurabilmeleri, yeni şeyler öğrenmeleri en dikkat çekici ve olumlu bulunan özellikler olmuştur. Öte yandan öğrencilerin akran değerlendirme yaparken stresli ve tedirgin olmaları dikkat çekicidir. Arkadaşlarının isimlerini görmeden değerlendirirken düşük puan vermekten ya da adaletli olamamaktan üzüntü ve stres duymuşlardır. Bu stresi azaltmak adına önlemler almak yerinde olacaktır.

SONUÇ

Araştırma bulgularının sonuçları dikkate alındığında akran öğretimi uygulamasının bu araştırmada öğrenciler için faydalı olduğu düşünülmektedir. Öğrenciler, grup çalışmaları sırasında eğlendiklerini, arkadaşlarına bir şeyler öğretirken sorumluluk duygularının geliştiğini ve karşılıklı iletişimlerinin arttığını söylemişlerdir. Akran değerlendirmede de öğrencilerin hem kendilerini öz değerlendirme yaptıkları hem de adil bir değerlendirme yapma sorumluluğunu almaları üstbilişsel ve duygusal yönden faydalı bulunmuştur. Bu tür akran destekli öğretim ortamlarının öğrencilerde üstbilişsel mekanizmaları desteklediği alan yazında savunulmaktadır (Whitebread, Bingham, Grau, Pino Pasternak, & Sangster, 2007).

Akran öğretimi etkinliği sırasında hızlı öğrenen öğrenciler arkadaşlarına öğretmek için sorumluluk almalarının yanında kendi öğrenme süreçleri ve alışkanlıklarını da gözden geçirmektedirler. Akran öğretimine dayalı uy-

gulamaların hem iş birliğini geliştirdiği hem de özgüveni geliştirdiği düşünülerek öğrenciler tarafından olumlu algılandığını sonuçlar göstermiştir. Akran değerlendirme sayesinde öğrencilerin kendi özdeğerlendirmelerini yapabildikleri ve empati kurdukları ifadelerinden çıkarılmıştır. Sonuç olarak lisans ve önlisansta akran öğretimine ve akran değerlendirmesine dayalı uygulamalara daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Crouch, C. H., Watkins, J., Fagen, A. P. & Mazur, E., (2007). Peer Instruction: Engaging Students One- On-One, All At Once, *Reviews İn Physics Education Research* 1, 1: 1- 55.

Houston-Wilson, C., Liberman, L., Kasser, S., And Horton, M.,(1997). Peer-Tutoring: A Plan For Instructing Students Of All Abilities, *The Journal Of Physical Education,* 68.

Güven, Y., ve Aydın, A., (2007). Özel Gereksinimli Çocuklar İçin Akran Öğretimine İlişkin İlköğretim Öğretmenlerinin Görüşleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1, 7: 415- 432.

Katlav Önal, Z., (2008). Akran Öğrenciler Desteği İle Sunulan Sabit Bekleme Süreli Öğretimin Genel Eğitim Sınıflarında Eğitim Gören Özel Gereksinimli Öğrencilerin Çıkarma İşlemini Kazanmalarındaki Etkililiğinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.

Whitebread, D., Bingham, S., Grau, V., Pino Pasternak, D., & Sangster, C., (2007). Development Of Metacognition And Self-Regulated Learning İn Young Children: Role Of Collaborative And Peer-Assisted Learning. *Journal Of Cognitive Education And Psychology*, Vol 6, Issue 3.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H., (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yurttaş, G. D., (2015). Akran Öğretimine Dayalı Öğrenme-Öğretme Yaklaşımı (2-26). Etkinlik Örnekleriyle Güncel Öğrenme-Öğretme Yaklaşımları-III. Edt. G. Ekici, Ankara: Pegem Akademi.

AB İLERLEME RAPORLARI PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE TARIMI

Esen ORUÇ[1], Meral UZUNÖZ[2]

[1] Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tokat / Türkiye

[2]Yıldız Teknik Üniversitesi, iktisadi ve İdari bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İstanbul / Türkiye

Öz: AB Komisyonu 1998 yılından itibaren, diğer aday ülkelere yaptığı gibi, Türkiye için de ilerleme raporları hazırlamaktadır. Böylece aday ülkenin müktesebata uyum konusunda hangi alanda yeterince ilerlediği, hangilerinde ilerleme sağlayamadığı, sağlayamadıkları konusunda neler yapması gerektiğiyle ilgili yıllık değerlendirmeler yapmaktadır. Bu ilerleme raporlarında tarım sektörü de uyum yeteneği ve yeterliliği konusunda değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, ilerleme raporlarında Türkiye tarımının AB Komisyonunca nasıl değerlendirildiğini, uyum sürecinde tarımdaki ilerlemenin AB yetkililerinin nezdinde ne ölçüde gerçekleştiğini ve 20 yıllık sürede nereden nereye geldiğini özetleyerek ortaya koymaktır. 1998-2018 yılları arasında 2017 yılı hariç her yıl yayınlanmış olan toplam 20 ilerleme raporundaki tarımla ilgili değerlendirmeler çalışma kapsamına alınmıştır. 1998 yılından itibaren 2018 yılı raporu dahil olmak üzere AB komisyonunca hazırlanmış tüm ilerleme raporlarında, tarım sektörüne ilişkin ifadeler özetlenmiş, değerlendirmeler konular bazında yıl yıl bir araya getirilerek, süreç içinde hangi konuların daha yetersiz, hangilerinin uyum yeterliliğinin iyi düzeyde bulunduğu, AB'nin değerlendirmelerinin Türkiye tarımının kendi içindeki işleyişinde nasıl karşılık bulduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. AB ilerleme raporlarının ilkinin yayınlandığı 1998 yılından son yıllardaki raporlara kadar değişmeyen ve Türkiye için genellikle yeterli bulunmayan başlıca iki konunun, canlı sığır ve sığır eti ithalatı ve tarım istatistikleri olduğu görülmektedir. Türkiye'nin iç politika uygulamalarında en fazla eleştirilen konulardan biri canlı hayvan ve sığır eti ithalatı iken, ilerleme raporlarında Türkiye'nin canlı hayvan ve sığır eti ithalatı sınırlaması olumsuz olarak değerlendirmekte ve bu konudaki kısıtlamaların kaldırılması gerektiği sürekli vurgulanmaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** AB, İlerleme Raporları, Tarım, Türkiye Tarımı

GİRİŞ

Türkiye'nin AB üyelik süreci, neredeyse bu Birlik'in kuruluşuyla birlikte başlamıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) 1958 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye, 31 Temmuz 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuş ve Türkiye AB ilişkileri başlamıştır. Sonrasında Türkiye için AB üyeliği sürekli gündemde kalmış, ilişkiler inişli çıkışlı bir seyirde devam etmiştir. AB tarafınca, üyelik talebindeki Türkiye'nin bu yoldaki süreci sürekli kademelendirilmiş, bu kademelerde ilerleyişinde de oldukça uzun zaman ve çabalar sonrasında çok sınırlı konularda yeterlilik notları verilmiştir. AB ilerleme raporlarının hazırlanmaya ve yayınlanmaya başlandığı 1998 yılı üyelik sürecinin yeni bir ivme kazandığı aşamalardan biri olarak kabul edilebilir. İlerleme raporları, AB Komisyonunun 1998 yılından başlayarak üyelik yolundaki aday ülkelere yö-

nelik olarak her yıl hazırladığı belgelerdir[29]. Bu raporlarda bir yandan aday ülkelerin AB müktesebatına uyum yeteneğini ne kadar geliştirebildiği analiz edilirken, diğer yandan her ilerleme raporu sonrasında daha fazla uyum yolunda neler yapması gerektiğine ilişkin yönlendirmeler yapılmaktadır. 1998 Yılında Türkiye için hazırlanan raporun önsözünde yer alan şu ifade, Komisyonun kendi cümleleri ile özet bir açıklama niteliğindedir;

"Haziran 1998'de yapılan Cardiff AB Konseyi, her bir aday ülkenin katılım yönünde kaydettiği ilerleme üzerine ilk düzenli raporlarını 1998 sonunda sunacağı yolunda Komisyon tarafından yapılan açıklamayı memnuniyetle karşılamıştır. Türkiye ile ilgili olarak, AB Konseyi, "raporun, Ortaklık Anlaşması'nın 28nci maddesine ve Lüksemburg AB Konseyi'nin sonuç bildirgesine dayalı olacağını" kaydetmiştir."

Söz konusu madde ise; *"Anlaşma'nın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşma'dan doğan yükümlerin Türkiye tarafından tam olarak kabul edilmesini öngörmeyi haklı kılacak ölçüde ilerlediğinde, Âkit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılma imkânını inceleyeceklerdir."* şeklindedir.

Söz konusu raporlarda ele alınan bölümlerden biri tarımdır ve tarımın AB ile ilişkiler sürecinde ayrıcalıklı bir alan olduğu ifade edilebilir. Bu alan AB müktesebatına uyum sürecinin en zorlu bölümlerinden biridir. AB ülkeleri müktesebat genelinde yürüttükleri ortak tarım politikalarını oluştururken Dünya genelinde eğilimlerden uzaklaşmadan karar vermişlerdir. Bu açıdan bakıldığında içsel dinamiklerin oluşturulması sırasında dışsal dinamiklerin de etkili olması kaçınılmaz hale gelmektedir. Üyelik süreci kapsamında Türkiye kendi dinamiklerine uyumlu tarım politikaları üretirken, AB ile ortak tarım politikalarına uyum sürecinde gerekli reformları yapmak durumunda kalmaktadır. Fakat burada Dünyada meydana gelen gelişmeler ve uluslararası düzeyde alınan tarımsal politika kararları bu reformların sınırlarını belirlemektedir (Eraktan, 2006). Uyum sürecinde Türkiye'nin özellikle tarım sektörüne yönelik uyguladığı politikalardaki sınırlayıcılıklar ve AB'nin Türkiye üzerinde yapmış olduğu değerlendirmeler ve nitelemeler sürecin zorlukları konusunda fikir vermesi açısından önemli görülmektedir.

Raporlar incelendiğinde, Türkiye tarımıyla ilgili oldukça dikkat çekici değerlendirme ve yorumlar olduğu, yapılan değerlendirmelerin çoğu kez Türkiye'de karşılığının oldukça farklı gerçekleştiği, başka bir deyişle Türkiye gündeminde farklı şekilde anlamlandırıldığı görülmektedir. Raporlar aynı zamanda 20 yıllık süreçte Türkiye tarımı için bir değişim, çoğu konuda gelişim seyri ortaya koymakta, bir anlamda Türk tarımı için bir günce niteliği göstermektedir. Raporda tarımın ele alınışı doğru bir analizle, yalnızca AB üyeliği yolunda değil, ülkenin kendi gelişimi için de çok önemli tespitler yapmasını ve hedefler oluşturmasını sağlayabilmektedir. AB tarafınca Türkiye tarım sektörü konusunda yapılan tespit, değerlendirme ve yorumların ne ölçüde yerinde olduğu tartışılabilir, ancak 20 yıllık düzenli raporlar eleştirel ve mümkün olduğunca tarafsız bir bakış açısıyla ele alındığında önemli noktalara varılması mümkün görünmektedir.

AMAÇ

Araştırmanın amacı, AB tarafının tespit, yorum ve değerlendirmeleriyle Türkiye tarımını 20 yıllık süreçte gözden geçirmek, bu gözden geçirme sırasında sınırlı da olsa Türkiye'nin iç dinamikleriyle dokunuşlarda

29 https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html

bulunmaktır. Raporların Türkiye gündemi ve bakış açısından tam değerlendirmesini yapmak, bu çalışma sınırlılıkları nedeniyle gerçekleştirilememiştir.

KAPSAM

Bu çalışmada 1998 yılından 2018 yılına kadarki zaman diliminde hazırlanan toplam 20 raporda tarım sektörünün ele alınışı, toparlayıcı bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

İlerleme raporlarında tarım ayrı bir başlık altında ele alınmasına karşılık, bu çalışmada değerlendirme, yorum ve yönlendirmeler konu ve yıllar bazında ele alındığı için, tarıma ilişkin bölümde yer alan ifadeler başlıklar altına dağıtılmış, raporların diğer bölümlerinde geçen tarımla ilgili kısımlar da tek tek seçilerek çalışmanın ilgili yerlerine aktarılmıştır. Raporlardan çalışmayla ilgili kısımların seçilip özetlenmesi sırasında, yalnızca tekrar niteliğinde olan, Türkiye tarımına ilişkin genel kabul görmüş yorumsuz salt bilgileri içeren ve eksikliğinin genel değerlendirmeye etkisi olmayacağı düşünülenler ihmal edilmiştir.

Sığır eti ve canlı hayvan ithalatı, dış ticaretin serbestleştirilmesi konusu kapsamında yer almasına karşın, bu konu ilerleme raporlarında ısrarla ifade edildiği, Türkiye için özel önem taşıdığı ve sürekli gündem oluşturduğu için ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır.

İlerleme raporlarından tarımla ilgili ifadeler ya da bölümler hemen hemen olduğu gibi alınmış, ancak bu ifadelerden tarımın ve bu araştırma konusunun dışında kalan kısımlar, konunun dağılmasını önlemek, daha anlaşılır ve net olmak amacıyla ve ayrıca zaman ve sayfa sınırlılığı nedeniyle elenmiştir. Bu elemelerde anlamın bozulmamasına özen gösterilmiş, imla kurallarına uygun olarak cümle ya da paragrafın eksiltildiği bölümler noktalama işaretleriyle belirtilmiştir. Ayrıca çalışmaya aktarım sırasında ilerleme raporlarındaki bazı çeviri ya da yazım hatalarıyla ilgili küçük düzeltmeler yapılmıştır.

BULGULAR

AB ilerleme raporu 1998 yılında ilk yayınlanmaya başladığı yıl aşağıda verilen temel başlıklar altında bir çok alt başlık kapsamında hazırlanmıştır. Tarımın ayrı bir alt başlık olarak "Üyelik Kriterleri" ana başlığı altındaki 3. Başlık olan "Üyelik Yükümlülüğünü Üstlenme Yeteneği" ve bunun da altında "3.2. Topluluk müktesebatının Avrupa stratejisi kapsamına giren unsurları" alt başlığı içinde "Tarım" alt başlığı olarak yer almaktaydı. Sadece tarıma ayrılan bu bölüm dışında çeşitli başlıklar atında ilgili konularda da tarıma değinilmekteydi.

2018 yılına gelinceye kadar, ilerleme raporlarının içerik ve düzenlenmesinde bazı değişikliler oldu. Bu hem raporlarda yer alan konu başlıklarının genişletilmesiyle hem de AB – Türkiye ilişkilerindeki ilerlemelerle ilgili olarak gerçekleşmiştir. 2018 Yılı İlerleme raporunun ana başlıkları aşağıdaki gibi olmuş ve burada gösterilmeyen alt başlıklar "Fasıl …" şeklinde her biri bir müzakere konusu olan "Fasıllar" halinde verilmiştir.

Tarımla ilgili değerlendirme ve yönlendirmeler de "5.ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ " ana başlığı altında, "Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma" olarak yer almıştır. Yine diğer baş-

lıklar altında ilgili olan bölümlerde tarıma ilişkin değerlendirmelere yer verilmektedir ve ilerleme raporları içerisinde yıllar içinde giderek tarımın yerinin genişlediği görülmektedir.

İlerleme raporları ve tarımın ilerleme raporları içinde ele alınışıyla ilgili bu özetlemenin ardından, 1998 yılı raporundan başlayarak ve konular itibariyle tarımla ilgili değerlendirmeler ve diğer yandan Türkiye'deki görünüm sırasıyla özetlenmeye çalışılacaktır. Bunun öncesinde, tarımla ilgili bölümlerde sık sık atıf yapılan "Gümrük Birliği" konusuna kısaca değinmek yerinde olacaktır.

AB kurucu ülkeleri arasındaki ticaretin serbestleşmesi ile birlikte bu alana yönelik yapılacak düzenlemeler birçok alanda olduğu gibi tarım sektörünü de dikkate alacak şekilde kurgulanmıştır. Bu anlamda AB bir yandan üye ülkeler arasında entegrasyonu tamamlama sürecini devam ettirirken, diğer yandan da diğer ülkelerden farklılıklar gösteren Almanya ve Fransa'nın bu üyelik sürecinden elde edecekleri kazanımları dengeleme çabaları oluşmuştur. Tarım sektörünün Gümrük Birliği kapsamında ele alınması özellikle üye ülkeler için tarımsal piyasaların istikrarını sağlamak açısından uygulanan farklı politikaların ticareti bozucu etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla yeni bir ortak tarım politikasının ve bu kapsamda ortak piyasa düzeninin[30] oluşturulması ihtiyacını doğurmuştur (EC, 2002; Cioloş, 2012; Dezcan, 2010; Sivaslı, 2008).

31 Aralık 1995'te yürürlüğe giren ve 1 Ocak 1996 tarihinde uygulamaya konulan "Gümrük Birliği Kararı", 1959'da Türkiye-AB ilişkilerini başlatan Ankara Antlaşmasında üyelik için öngörülen üç dönemin sonuncusu yani "Son Döneme" giriş çizgisi ve Geçiş Döneminin son buluşudur (Uzunöz, 2012). 1995 yılından günümüze kadar geçen süreçte yürürlükte olan ve sanayi ürünleri ile yarı işlenmiş tarım ürünlerini de kapsayan Gümrük Birliği, Türkiye ile AB arasında malların serbest ticaretini sağlamaktadır (Ülgen ve Dilek, 2015). Bu kararın uygulanmaya başlanması Türkiye'de çok farklı şekillerde değerlendirilmiş, hem olumlu hem olumsuz yönde güçlü taraflar oluşmuş, bugüne kadar geçen zaman içerisinde de aralıklarla gündemdeki yerini tazelemiştir. Bu karar ile amaçlanan, Türkiye ile Topluluk arasında bir gümrük birliği tesis etmektir. Böylece iki ülke arasındaki ithalat ve ihracatta korumalar ya da kısıtlamalar, üçüncü ülkelere yönelik olanlardan avantajlı hale getirilmiş, malların serbest dolaşımının sağlanması yolunda düzenlemeler yapılmış, üçüncü ülkelere ticarette de Türkiye için AB yükümlülükleri, bir anlamda kısıtlamaları olmuştur. Gümrük Birliği ile amaçlanan Birlik ve Türkiye arasındaki ticarette kolaylaştırma ve bu böylece üçüncü ülkelerden çok birbirine yönlendirme iken, bu uygulamanın iki tarafça kabul edilen kurallarının Türkiye aleyhine olduğu savı, çeşitli platform ve yorum çevrelerince çok sık dile getirilmiştir. Özellikle birincil tarım ürünleri ticaretinin Gümrük Birliği kapsamı dışında bırakılması bu eleştirilerin temelini oluşturmaktadır. AB tarafı ise Gümrük Birliği kapsamında yer alan ve Türkiye tarafınca üstlenilmesi gereken bazı yükümlülüklerin yerine getirilmediği konusunda ilerleme raporlarında eleştiriler yapmakta ve bu eleştiriler tarımla ilgili konuları yakından ilgilendirmektedir. Bu durum nedeniyle ve ilerleyen konularda aralıklarla söz edileceği için, Gümrük Birliği konusuna bu bölümde özet olarak yer verilmiştir.

30 Tarım Politikası bağlamında ortak piyasa düzeni kapsamında yer alan ürünler; **Tarım Ürünleri:** tahıllar, pirinç, nişastalık patates, zeytinyağı, seker, süt ve süt ürünleri, proteinli bitkiler, yağlı tohumlar, keten-kenevir, ipek böceği, şerbetçiotu, kurutulmuş yem, yas sebze-meyve, işlenmiş sebze-meyve, tekstil ürünleri (pamuk), şarap, tütün, muz. **Et Ürünleri:** sığır-dana eti, koyun-keçi eti, domuz eti, su ürünleri, kümes hayvanları ve yumurta.

Tarıma Yapılan Destekler ve Sığır Eti ve Canlı Hayvan İthalatı

Tarıma yapılan destekler ve devlet müdahaleleri AB ilerleme raporlarının önemli bir konusunu oluşturmaktadır.

İlerleme raporlarının yayınlanmaya başladığı 1998 yılından 2018 yılına kadar sürekli olarak raporlarda yer verilen bu konuda da Türkiye AB tarafından uyum konusunda büyük çoğunlukla yetersiz bulunmuştur. Bu konuda, hem OTP'den farklılaşma, hem uyumdan uzak kalma yönüyle eleştirilmiş, hem de ülke içi tarım politikası açısından da tenkit edilmiştir. Tosun (2008) ve Ekmen (2017) çalışmalarında bu bağlamdaki eleştirilere yer vermektedir. AB Türkiye'yi daima alan bazlı doğrudan gelir desteğinin uygulanması, üretime ya da ürüne bağlı desteklerin kaldırılması yönünde direktiflerde bulunmaktadır. ***Üretime bağlı desteklerin bütçeye getirdiği büyük yük, rekabeti bozucu etki*** ve ***AB tarım politikalarıyla oluşturduğu uyumsuzluk,*** hemen her yılın ilerleme raporunda ifade edilmiş, bu konuda Türk tarım sektörünün bir reform ihtiyacı olduğunun altı çizilmiştir. Hatta tarım ürünleri için yapay olarak fiyatların fazla yükseltilmesinin geliri düşük hane halklarını büyük oranda etkilediği belirtilmiştir.

Tarımsal destekler konusuna ilk yıllardan 2010 yılına kadar daha geniş yer verilmiş, son yıllarda bu konuya ilişkin yorumlar daha sınırlı kalmıştır. Tarımsal destekleme sisteminin AB OTP'na uyuma en yakın olduğu 2001-2004 yılları arasında konuya en geniş yer verildiği zaman dilimi olmuştur. Bu dönem Doğrudan Gelir Ödemelerinin uygulanmaya başladığı yıllardır. Ancak Türkiye'de bu sistemden vazgeçilmiş ve üretime ya da ürüne dayalı destek sistemine dönülmüştür.

Türkiye'deki destekleme politikaları ve tarıma yapılan müdahalelerle ilgili ilerleme raporlarında 20 yıldan beri yer alan ifadelerin tamamına çalışmanın sınırlılıkları içerisinde yer vermek mümkün olmamakla birlikte, bazı yıllardan seçileri vurgulamak gereklidir[31].

1998 yılında ilk defa hazırlanan raporda ***"Tarıma yönelik fiyat desteği ve müdahale vardır. Arz ve talep arasındaki denge, piyasa güçleri tarafından belirlenmenin uzağındadır." ve "Türkiye'nin tarım politikası son derece müdahaleci bir niteliktedir ve müdahale fiyatları, sübvansiyonlu girdiler, yatırım kredisi, özel ödemeler, üretim primleri ve yüksek düzeylerde devlet yardımı şeklinde kütlesel yurt içi desteğe dayanır."*** ifadeleri ile yoğun devlet müdahalelerinden bahsedilmektedir. İlave olarak sığır eti ve canlı hayvan bağlamında ***"Gümrük Birliği genelde düzgün işliyor olsa da, taraflar arasındaki ticarette bazı sorunlar ortaya çıkmıştır: Türkiye'nin sığır eti ve canlı hayvan ithalatına yasak koyması, ..."*** gibi Türkiye'nin ithalat yasaklarına eleştirilere yer verilmektedir. 1999 yılında ***"… Tarım politikasıyla ilgili olarak, Türkiye, tarım sektörü için nispeten yüksek destek ve koruma politikasını sürdürmüştür***." ve *"…Bununla birlikte, AB'den canlı büyükbaş hayvan ve sığır eti ithalatı üzerine Türkiye tarafından konulan kısıtlamalar, Türkiye ile AB arasındaki tarımsa l ticaret ilişkilerine engel olmaya devam etmektedir…."* ibareleri yer almıştır.

2000 yılında Türkiye IMF ile yapmış olduğu anlaşma bağlamında tarım sektöründe bazı taahhütler vermiştir (*Mevcut destek politikalarını kademeli olarak kaldırmak ve, onların yerine, yoksul çiftçilere yönelik bir doğ-*

31 AB, Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon 1998-2018 Düzenli Raporları, Avrupa Birliği Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html

rudan gelir desteği sistemi getirmek; Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine (TSKB) tam özerklik vermek; Girdi sübvansiyonlarını kaldırmak (kredi ve gübre sübvansiyonlarını kademeli olarak kaldırmak); Tarımsal gıda sektöründeki kamu iktisadi teşebbüslerinden bazılarını özelleştirmek.". Bu taahhütlerin yanısıra ilerleme raporlarında yer alan kriterleri sağlamak gibi başkaca görevlerini de yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda ***"… Tarımda hâlâ yüksek düzeylerde destek ve koruma vardır ve son Rapor'dan bu yana mevzuatın uyumu konusunda ilerleme olmamıştır."*** şeklinde notlandırılmıştır. Canlı hayvan ve sığır eti konusunda ise *"…Topluluk'tan canlı sığır ve sığır eti ithalatı üzerine Türkiye'nin koyduğu yasak, tarım ürünleri ticaretine engel olmaktadır. Bu yasak, Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilgili kararın ihlal edilmesi demektir. AT tarafından Türk tarım ürünlerine tanınan ithalat tavizleri karşılığında, canlı sığır ve sığır eti ithalatında Türkiye tarafından AT'ye tanınan tavizler böylece geçersiz kılınmaktadır. …"* uyarıları yer almaktadır.

2001 yılında *"**…Tarım sektöründeki devlet etkisi azaltılmış olup, fiyat destekleme sisteminin, doğrudan gelir desteği sistemi ile değiştirilmesi süreci devam etmektedir. …**"; 2002 yılında "**Fiyat sapmaları azalmıştır. Fiyat yapısında önemli bozulmalara sebep olan tarımsal destekleme fiyatları sistemi, büyük ölçüde terk edilmiştir."*** ve *"**…Doğrudan gelir desteği sistemi uygulanmaktadır. Hektar başına yapılan ödemeler tüm ürünlere uygulanmakta olup, ödemelerde tek kriter arazinin tarıma açılmış olmasıdır."*** ifadeleri ile yaşanan ilerlemeler tanımlanmaktadır. 2006 yılına kadar özellikle *"Doğrudan Gelir Desteği"* uygulamaları ile sağlanan gelişmeler olumlu notlandırılmaktadır. Ancak 2006 yılı raporunda *"…**Üretimle bağlantılı desteklerdeki artışa yönelik eğilim 2003 tarihli OTP reformuyla ters yönde gitmektedir…"*** ve ***"**…. Üretime bağlı desteği tarım politikasının temel unsuru olarak belirlemek suretiyle sözkonusu Kanun Türkiye'yi reformdan geçmiş Ortak Tarım Politikası (OTP) ilkelerinden uzaklaştırmaktadır…."*** şeklinde olumsuz değerlendirmeler yapılmaktadır. 2007 yılında ***"…Üretimle birlikte desteğin önemi azalma sinyalleri göstermemekte olup, bu durum OTP içindeki mevcut reform trendine uygun değildir…"*** uyarıları yanısıra ***"…Olumlu bir gelişme olarak, TMO tarafından buğday unu ihracatının desteklenmesi konusunda sürdürülen mekanizma 2007 yılında askıya alınmıştır…"*** olumlamaları görülmektedir.

2009 yılında "*AB müktesebatına uyum sınırlıdır. Mevcut tarımsal destek politikaları ve stratejik politika oluşturma bakımından gittikçe OTP'den uzaklaşılmakta …"* olduğu ifade edilirken *"Sığır, koyun ve keçi başına yapılan ödemelerle ilgili yönetmeliğin kabul edilmesi, mevcut OTP tedbirleriyle bir dereceye kadar uyum gerçekleştirilmesini sağlamıştır."* şeklinde not düşülmektedir. 2011 yılında *"Canlı sığır, sığır eti ve bunlardan elde edilen ürünler üzerindeki fiili ithalat yasağı hâlâ yalnızca kısmi ve geçici olarak kaldırılmış durumdadır. Tarım ürünleriyle ilgili ticaret anlaşması çerçevesindeki iki taraflı yükümlülüklerin tam olarak yerine getirilmesi için daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Yasağın tamamen kaldırılması, bu fasıldaki müzakereler bakımından kilit unsur olmaya devam etmektedir."* gibi sert ifadeler kullanılmaktadır.

2012'de *"Canlı sığır, sığır eti ve türev ürünler üzerindeki ithalat yasağında kaydedilen bazı ilerlemeler, AB ihracatının hacminde önemli bir artış getirmiştir. Ancak, bazı AB üyesi devletlere yönelik fiili yasak devam etmektedir. Türkiye'nin tarımsal ürünlere yönelik ticaret anlaşması kapsamındaki ikili yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirmesi için daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir."* ve 2013 ile 2014'de *"Canlı sığır, sığır eti ve türev ürünler üzerindeki fiili ithalat yasağı tam olarak kaldırılmamıştır ve tarımsal desteklerin OTP*

ile uyumlaştırılması ile tarım istatistikleri için uygulanmakta olan stratejiler bulunmamaktadır. Genel olarak, tarım ve kırsal kalkınma alanındaki hazırlıklar erken aşamadadır." uyarıları yinelenmektedir. 2015 ilerleme raporunda "***Üreticilere verilen doğrudan destekler ile ilgili olarak Türkiye, kendi tarımsal destekleme politikasını Ortak Tarım Politikası ile uyumlaştırmak üzere bir strateji hazırlama yönünde yeni bir adım atmamıştır."*** Uyarıları devam ederken olumlu bir gelişme olarak "*Çiftçilere verilecek bireysel destek kararlarına ilişkin entegre bir tarımsal veri bilgi sisteminin yanı sıra, AB desteğiyle bir arazi parsel tanımlama sisteminin geliştirilmesine yönelik çalışmalar başlamıştır."* notu düşülmektedir. 2016 raporunda ise "*AB'den* ***canlı sığır, sığır eti ve türev ürünlerin ithalatında*** *haksız kısıtlamalar uygulanmaya devam etmiştir. Türkiye, söz konusu sorunun çözümüne yönelik yapıcı ilerlemeler kaydetmiş olmasına rağmen, canlı sığır ve sığır eti kotalarının kalıcı olarak açılması gibi, AB-Türkiye arasındaki tarım ürünleri ticaretine ilişkin anlaşma kapsamındaki yükümlülüklerini henüz tam anlamıyla yerine getirmemiştir."* ifadeleri yer almaktadır.

2018 ilerleme raporunda *"organik tarım ilkeleri ve uygulamalarına yönelik yapılan düzenlemeler için ilerleme sağlandığı", "genel gıda güvenliğine ilişkin müktesebatın uyumlaştırılmasında ve uygulanmasında sınırlı ilerleme kaydedildiği"* belirtilmekle birlikte "***AB politikalarıyla daha fazla uyum sağlanması için üretimden bağımsız desteklerin ve arazi esaslı ödemelerin çapraz uyum standartlarıyla ilişkilendirilmesi gerekmektedir."*** tavsiyesi yapılmaktadır." İlave olarak canlı hayvan ve sığır eti ithalatı konusunda "*Türkiye ve AB, tarım ürünleri için ticaret rejimine ilişkin 1/98 sayılı AT-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı'nın 2 No'lu Protokolü'nün tadil edilmesi ve AB'den Türkiye'ye ihraç edilen et ürünlerinin kapsamının taze ve soğutulmuş sığır etini de kapsayacak şekilde genişletilmesi konusunda anlaşmıştır. Buna paralel olarak ithalat kotalarının uygun ve şeffaf yönetiminin etkin bir biçimde uygulanması ileriye dönük önemli bir adım olacaktır."* önerileri göze çarpmaktadır.

AB tarafınca Türkiye'de tarıma yapılan destek ve müdahalelerin azaltılması konusunda yönlendirmelerde bulunurken diğer yandan, AB içerisinde tarım kesimine yapılan desteklerin Birlik bütçesinde oluşturduğu yük sürekli gündemde olan ve üye ülkeler arasında zaman zaman anlaşmazlıklara neden olan bir konudur. Diğer yandan Türkiye'de tarım destekleri kamuda bütçeye getirdiği yükten çok, çiftçiye doğru kanallardan ulaşmaması, yerini bulmaması ya da yeterince etkin olmaması gibi nedenlerle eleştirilere maruz kalmaktadır. Yine ülke içi işleyiş ve kamuoyu dikkate alındığında, tarım ürünlerine alım yapan kuruluşlarca aşırı yüksek fiyatların verildiği ve geliri düşük hane halklarının bu yüzden olumsuz etkilendiği şeklinde bir değerlendirme hemen hemen hiçbir zaman görülmediği ifade edilebilir. Uygulandığı dönemde Doğrudan Gelir Desteği sisteminin uygulandığı dönemde üreticiyi üretimden kopardığı, Türk tarım sistemine uygun olmadığı birçok çalışmada ifade edilmiştir.

SONUÇ

AB ilerleme raporları Birlik ile Türkiye arasındaki ilişkileri her yıl yazılı bir formda ele alan belgeler olmasının ötesinde bir önem taşımaktadır. Bu raporların bir anlamda AB tarafının Türkiye'de ile ilgili bakış açısını ve niyetlerini de ortaya koyduğu ifade edilebilir. Bu açıdan raporlar AB ilişkilerinde oluşturulacak strateji açısından da önem taşımaktadır. Yayınlandığı süreçte raporlar gözden geçirildiğinde görülmektedir ki;

✓ İlerleme raporlarında iki taraf arasındaki ticaretiyle ilgili bilgiler ve yapılan değerlendirmeler, Birlik ve Türkiye ilişkilerinin iki taraf için de önemli avantajlar sağladığını ortaya koymaktadır.

✓ AB'nin ticaret ilişkileri konusunda Türkiye'den çok daha avantajlı olduğu, birçok kuralın Türkiye aleyhine işlediği yönünde yaygın bir algı varken, ilerleme raporlarında AB tarafının kendi açısından benzer bazı değerlendirmeleri olduğu görülmektedir. Bunlardan biri sığır eti ve canlı hayvan ithalat kısıtlamalarıdır. Her iki tarafın dezavantajlı gibi göründüğü bu tür konuların açıklığa kavuşturulması önemlidir. Bu açıdan Gümrük Birliği'nin gözden geçirilmesi yönündeki niyetin yerinde olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu argümanı destekler nitelikte ve Dünya Bankası tarafından hazırlanan rapor (WB, 2014) bu gözden geçirmenin yaratacağı etkileri analiz etmektedir[32]. Özellikle 2013 yılı sonrası reform sürecini ilgilendiren Raporunun yayınlanması ile başlayan ve devam eden Gümrük Birliği etki analizi senaryoları için yapılan görüşmelerin, hem Türkiye hem de AB için önemi yadsınamaz. Bu bağlamda Türkiye için tarım sektörün açısından öncelikli politikalar ile uyumlu bir eğilim izleyen Ortak Tarım Politikası'nda reformlar sonrası yapılan düzenlemelerin her iki taraf için önemli etkileri olacağı açıktır.

✓ Türkiye bir yandan ulusal çıkarlarını korumaya ve hedeflerini gerçekleştirmeye çalışırken diğer yandan üzerinden yakaladığı avantajları kaybetmeme gayreti içindedir. Türkiye'nin tarım sektörünün kendine özgü dinamikleri, bu sektördeki desteklemelerde de ulusal politikaları önemli hale getirmektedir. Diğer yandan, AB desteklemelerde Türkiye'nin kendi yönlendirmesine tabi olması için zorlayıcı bir güç duruşundan vazgeçmemektedir. Bu durumun neredeyse 20 yıllık süre boyunca bu şekilde devam ettiği görülmektedir. Sorunun çözümünün netleştirilmemesi ilişkilerde sorunlara neden olduğu gibi, ülke içinde kamuoyuna bazı konuları açıklamayı da zorlaştırmakta, diğer bir deyişle iyi yönetimin gerektirdiği şeffaflık ve hesap verebilirlik yeteneğini zedelemektedir.

✓ Türkiye AB'ye üyelik sürecinde ulusal çıkarlar ve bu çıkarlara hizmet etmek amacıyla yola çıkılan AB üyelik ilişkileri çizgisinde, çok hassas davranmak ve güçlü bir performans ortaya koymak zorundadır. Bu noktada yapılması gerekenler arasında, ilerleme raporlarının dikkate alınması ancak, önce tam anlamıyla çözümlenmesi de bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

AB, Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin Komisyon 1998-2018 Düzenli Raporları, Avrupa Birliği Bakanlığı, https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html

Cioloş, D., 2012. 2013 Sonrası Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası. TC. Avrupa Birliği Bakanlığı, Ankara.

Dezcan, N., 2010. Türkiye'nin AB Ortak Tarım Politikasına Uyumunun İstihdam Üzerine Etkileri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı (BasılmamışYüksek Lisans Tezi), Edirne.

32 http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/turkey/tr-eu-customs-union-eng.pdf

Ekmen, N., 2017. 1990'lı Yıllardan İtibaren Türk Tarım Politikasının Gelişimi ve Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikasına (OTP) Uyumu. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli.

Eraktan, G., 2006. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasında Değişim Doğrultuları ve Türkiye İçin Önemi. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 5 (2) (Kış: 2006): 47-67.

EC, 2002. Consolidated Version of the Treaty establishing the European Community. Official Journal of the European Communities C 325, 24.12.2002.

Sivaslı, G., 2008. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türk Tarım Politikası, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Avrupa Birliği Programı, (Basılmamaış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

Tosun, D., 2008. Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası Çerçevesinde Tarımın Finansmanı ve Türkiye'nin Uyumu Açısından Değerlendirilmesi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

Uzunöz, M., 2012. Avrupa Birliği Tarım Politikaları ve Türkiye Tarımı. İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.

Ülgen, S., Dilek, P.Y., 2015. Gümrük Birliği'nde Yeni Dönem ve İş Dünyası. TUSIAD Yayınları, ISBN 978-605-165-013-5, İstanbul.

WB, 2014. Evaluation of the EU-Turkey Customs Union. Report No 85830-TR, http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/turkey/tr-eu-customs-union-eng.pdf

TÜRKİYE'DE AV TURİZMİ UYGULAMALARI

Taner OKAN

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, İstanbul / Türkiye

Öz: Türkiye'de ilk defa 1977 yılında yaban domuzu ile başlatılan ve 1981 yılında yaban keçisi ile devam eden av turizmi uygulamaları başta 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu olmak üzere çıkarılan ilgili yönetmeliklere göre yapılmaktadır. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü her yıl av turizmi talimatını yayımlayarak avına izin verilen av ve yaban hayvanı türlerini, avlanma tarih ve zamanı ile süresini, av turizmi kapsamında av organizasyonlarına izin verilen sahaları, avlanma ücretlerini ve kotaları, avlanmada uyulması gereken kuralları ilan etmektedir. Av turizmi uygulamalarında; Av Turizmi İzin Belgesi verilen A grubu seyahat acenteleri yabancı turist avcılara, yabancı uyruklulara ve yerli avcılara; C grubu seyahat acenteleri ise sadece yerli avcılara av organizasyonları, av ve yaban hayatı gözlem turları ile fotoğraf ve film çekimleri düzenleyebilmektedir. Av turizminin gerçekleştiği yörede başta konaklama, beslenme ve ulaşım işletmeleri olmak üzere farklı sektörlerdeki işletmelerin gelir elde etmesi olanaklıdır. Ülkemizde av turizmi yabancı avcıların yanı sıra yerli avcılar için de söz konusudur. Bu kapsamda av turizminden elde edilen gelirlerin bir kısmı katılım payı adı altında av ve yaban hayatı kaynaklarının korunması, bakımı ve üretimi ile avcılığın düzenlenmesi hizmetlerinin karşılığı olarak avlak ve sahalarda alanı olan belde belediyesi ve köy tüzel kişiliği ile büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan ilçe belediyelerine aktarılmaktadır. Bu çalışmada; Türkiye'deki av turizmi uygulamalarında; yararlanan avcı sayısı, avcıların geldikleri ülkeler, avlanılan hayvan türleri ve elde edilen gelir, katkı payı dağılımı, av turizmi lisansına sahip seyahat acentesi sayısı ve illere göre dağılımı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avcılık, Yaban Hayatı, Katılım Payı, Trofe

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Avcılık etkinliği, sosyal çevreyle birlikte hareket etme, doğayla bütünleşme, bedensel hareket etme, ekonomik yarar sağlama ile besin elde etme vb. nedenlerle günümüzde de sürdürülmektedir (Şafak ve ark., 2014, s.58). Av turizmi, av ve yaban hayatı kaynaklarının denetim altında yerli ve yabancı avcıların kullanımına sunulmasını, bu kaynakların rekreasyonel ve turistik yönlerden değerlendirilerek ülke turizmine ve ulusal ekonomiye katkıda bulunmasını amaçlayan etkinliklerdir (Özdönmez vd. 1996). Başka bir tanımda ise; av turizmi, avcıların yaşadıkları yerden değişik bir ülke veya bölgede avlanmak, dinlenmek ve spor yapmak amacıyla gerçekleştirilen seyahatlerden oluşan ve gidilen ülke veya bölge ekonomisine ekonomik katkılar sağlayan bir turizm biçimi olarak ele alınmaktadır (Ege, 1996). Av turizmi; avlanma kültürlerinin uygulanması bakımından sosyo-kültürel, sağlanan gelir açısından ekonomik ve toplumun doğa bağlamındaki değer yargılarını geliştirmesi bakımından da sosyolojik boyutları itibariyle öne çıkan bir turizm biçimidir (Korkmaz, 2001, s.29).

Yabancı avcıların avlanabilmeleri için seyahat acentesi aracılığıyla ülkemize girebilmeleri ve bir bedel ödeyerek avlanabilmeleriyle ilgili düzenlemeler 1977 yılında yapılmış ve yurdumuzda ilk av turizmi uygulaması yaban domuzu (*Sus scrofa*) avı ile başlamıştır. 1964 yılında korumaya alınıp yeterli popülasyona ulaşan Antalya-Düzlerçamı Yabankeçisi Koruma ve Üretme Sahası'ndaki yaban keçileri (*Capra aegagrus*) 1981 yılında av turizmine açılarak yaban domuzu dışındaki av hayvanlarının avına da izin verilmiştir. Ayrıca, 1984 yılında Artvin Yusufeli'nde yine ayı ve yaban keçileri de av turizmi kapsamında avlatılmıştır (Korkmaz, 2001). Ayrıca, 1984 yılında yerli avcılar da av turizmi kapsamında avlanmaya başlamıştır (Şafak, 2003).

Türkiye'de av turizmi faaliyetleri; Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünce; "4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu", 2016 tarihli "Av Turizmi Kapsamında Avlanmalara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik", her yıl belirlenen "Av Turizmi Uygulama Talimatı", Her yıl o yılın av dönemiyle ilgili kuralları içeren "Merkez Av Komisyonu Kararı Hükümleri", "Diğer Kanunlar" (Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu; Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu; Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu, Milli Parklar Kanunu vb.) ve Uluslararası sözleşmeler (Nesli Tehlikede olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme/CİTES Sözleşmesi, Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi/BERN Sözleşmesi) çerçevesinde yürütülmektedir (Uyanık, 2018).

Av ve yaban hayatının korunması, av ve yaban hayvanlarının korunması, bakımı ve üretimi ile avcılığın düzenlenmesi hizmetlerinin karşılığı olarak avlak ve sahalarda alanı olan belde belediyesi ve köy tüzel kişiliği ile büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan ilçe belediyelerine verilecek ücrete Katılım Payı denilmektedir[33]. Ayrıca av organizasyonlarında görev alacak av kılavuzları, öncelikle yöre halkı ile yerel avcı kuruluşu üyelerinden, sürek avlarında görev alan sürenci ile avcıların avla ilgili donanım ve besinlerini taşıyan kişi olarak çantacı ise öncelikle avlaklara sınırı bulunan belde ile köy ve mahalle muhtarlıklarından seçilmektedir. Böylelikle gerekli eğitimleri almış yöre halkı av turizmi kapsamında istihdam edilebilmektedir. Uyanık (2018)'e göre; av organizasyonlarında çalışmak üzere 42 ilde 598 kişiye av kılavuzu kimliği verilmiş durumdadır.

AMAÇ

Türkiye'deki av turizmi uygulamaları; yararlanan avcı sayısı, avcıların geldikleri ülkeler, avlanılan hayvan türleri, av turizmi lisansına sahip seyahat acentelerinin durumu ve elde edilen gelir ile bu gelire bağlı olarak ortaya çıkan ve kırsal kalkınma bağlamında yerel aktörlere aktarılan katkı payı dağılımı açısından ortaya konulmuştur.

KAPSAM

Çalışmanın kapsamını 2000-2017 yılları arasında Türkiye'de uygulanan Av Turizmi faaliyetleri oluşturmaktadır.

33 http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160414-7.htm

YÖNTEM

Öncelikle av turizmi konusu ile ilgili literatür detaylı olarak incelenmiştir. Ardından av turizmi kapsamında kotası verilen av ve yaban hayvanları, yıllara göre av turizminden faydalanan avcı sayısı ve av turizminden elde edilen gelir ve katılım paylarına ilişkin istatistikler[34], Doğu Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü veri tabanından elde edilmiştir[35]. Elde edilen verilerin sayısal olarak anlaşılabilir bir şekilde sunulması için tablo ve grafikler oluşturulmuştur.

BULGULAR

Av Turizmi Kapsamında Kotası Verilen Av ve Yaban Hayvanları

2018-2019 Yılı (1 Nisan 2018 – 31 Mart 2019) Av Turizmi Uygulama Talimatında avına izin verilen büyük memeli av ve yaban hayvanları; Anadolu yaban koyunu, yaban keçisi, çengelboynuzlu dağ keçisi, kızıl geyik, melez yaban keçisi, ceylan, karaca, yaban domuzu olarak sıralanırken, yırtıcılar ise çakal ve tilki olarak yer almıştır[36]. Türlere göre avlanma tarihleri ve dönemleri değişiklik göstermektedir.

34 Nominal değerler olarak verilmiştir.
35 http://www.milliparklar.gov.tr/resmiistatistikleryeni

36 http://www.milliparklar.gov.tr/dosyalar/avturizmi_talimat.pdf

Tablo 1. 2000-2017 Yılları Arasında Kotası Verilen Av ve Yaban Hayvanları

Yıllar	Yaban keçisi	Yaban domuzu	Çengel boynuzlu dağ keçisi	Karaca	Kızıl geyik	Anadolu Yaban Koyunu	Kurt	Ayı	Ceylan
2000-2001	27	417					2		
2001-2002	25	338	1						
2002-2003	51	533	3						
2003-2004	89	772	2						
2004-2005	82	741	4	7	9				
2005-2006	117	1 208	8	3	15				
2006-2007	164	1 883	21	11	37	8			
2007-2008	181	2 202	12	10	28	7		6	
2008-2009	196	1 709	20	15	35	9			
2009-2010	237	1 151	17	11	35				
2010-2011	187	1 423	8	21	16	4			
2011-2012	186	1 255	11	15	35	6			
2012-2013	203	1 511	21	20	39	7			
2013-2014	354	1 650	35	116	67	10		10	20
2014-2015	365	1 296	32	169	62	6		15	5
2015-2016	275	1 340	21	129	54	6			5
2016-2017	354	788	18	94	49	5			5
Toplam	3 093	20 217	234	621	481	68	2	31	35

Türkiye'de av turizmi kapsamında kotası verilen av ve yaban hayvanlarının sayısal dağılımı Tablo 1'de gösterilmektedir. Söz konusu dönemde 20 127 adet yaban domuzu en çok kota verilen tür olmuştur. İkinci sırada ise 3 093 adetle yaban keçisi gelmektedir. 17 yıllık dönemde ortalama 1 189 yaban domuzu ve 182 yaban keçisi av turizmi kapsamında avlatılmıştır. Av turizmi kapsamında kotası verilen ve avlatılan yaban domuzu sayısının % 86'lık kısmı 2005-2017 arasın döneme denk gelmektedir. Diğer yandan, yaban keçisinde belirtilen kotanın % 91'i son 12 yıllık döneme, toplam sayının yaklaşık yarısı ise son beş yıllık döneme karşılık gelmektedir.

Yıllara Göre Av Turizminden Faydalanan Avcı Sayısı ve İzin Verilen Avlaklar

2001 yılından itibaren 2017 yılı sonuna kadar av turizmi kapsamında Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu avcılar ile yurtiçinden bu kapsamda avlanma faaliyetine katılan yerli avcıların yıllara göre sayısal dağılımı Grafik 1'de gösterilmiştir. 2000-2017 arasında av turizminden toplam 21 476 avcı yararlanmıştır. Bu avcıların 16 539'u yabancı uyruklu, 4 937'si ise yerlidir. Başka bir ifadeyle, 17 yıllık dönemde av turizminden yararlanan yıllık ortalama yabancı avcı sayısı 973 iken, yerli avcı sayısı ise 290'dır. Av turizminden yararlanan avcıların % 77'si yabancı, % 23'ü ise yerli avcıdır ve genel ortalama yıllık avcı sayısı ise 1 263'tür. Avına izin verilen sahalar, 1981-1982 av yılında 1, 1999-2000 av yılında 5, 2004-2005 av yılında 26, 2010-2011 av yılında 70 olmuş ve 2016-2017 av yılı sonunda 174'e ulaşmıştır.

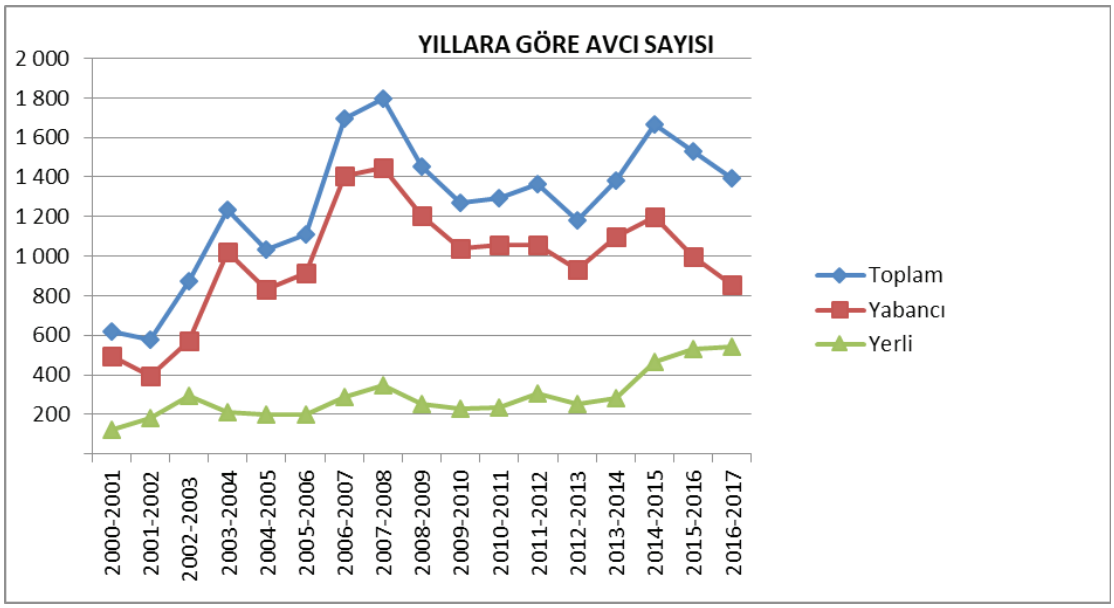

Grafik 1. Avlanma Etkinliğinde Bulunan Avcıların Yıllara Göre Sayısal Dağılımı

Av turizmi kapsamında, 2000-2015 yılları arasında Türkiye'de av turizmi yapan yabancı uyruklu avcıların beş kıtadan ve 68 ülkeden Türkiye'ye geldiği tespit edilmiştir. Sırasıyla, Fransa, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, İspanya ve Avusturyalı avcıların öne çıktığı görülmektedir. Bu beş ülkenin ardından Türkiye'ye en çok avcı gönderen ülkeler, Danimarka, Portekiz, İtalya, Belçika, İsviçre, İsveç ve Norveç'tir (Uyanık, 2018).

Av Turizminden Elde Edilen Gelir ve Katılım Payları

Katılım Payı, avlama ve trofe (av ve yaban hayvanının boynuz, diş, post ve benzeri hatıra değeri taşıyan parçası) ücretlerinden KDV hariç verilmektedir. İhale edilen avlak ve sahalarda ise muhammen bedelin artırımlı miktarından KDV hariç olmak üzere katılım payı verilmektedir[37]. Av turizmi kapsamında yıllara göre elde edi-

37 http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160414-7.htm

len gelir ve katılım payları Tablo 2'de verilmiştir. Av turizmi uygulamalarından elde edilen gelirin % 14'den-% 52'ye kadar değişen oranlarda yerel yönetimlere aktarıldığı görülmektedir. 2000-2005 arası dönemde toplam gelir ve katılım payı diğer yıllara göre düşük görülürken, katılım paylarının toplam gelir içindeki oranlarının ise yüksek olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Avcı sayısı başına düşen ortalama gelire bakıldığında 2013-2014 ile 2009-2010 av sezonları öne çıkmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2'deki gelirler, av turizmi kapsamında avlanma etkinliğinde bulunan avcıların izin ücretlerine ve trofe bedellerine dayandığı için bu harcamalar toplam avcı harcamalarının yalnızca bir boyutunu oluşturmaktadır. Çünkü av turizmi kapsamında elde edilen gelirlerin ve yapılan harcamaların başta ulaşım, konaklama, yeme-içme, eğlence, tur operatörleri ve seyahat acenteleri, giyim, sağlık, silah olmak üzere çok fazla sayıda sektörle doğrudan ve dolaylı olarak ilgisi bulunmaktadır (MCIntyre ve ark., 1993; Korkmaz, 2001; Şafak, 2003; Saayman ve ark., 2011).

Tablo 2. Av Turizmi Gelirleri, Katılım Payları ve Oranları, Avcı Başına Düşen Ortalama Gelir

Yıllar	Toplam Gelir TL	Katılım Payı TL	Katılım Payının Toplam Gelir İçindeki Payı	Avcı Başına Düşen Ortalama Gelir
2000-2001	153 856	76 354	0,496	247,36
2001-2002	215 861	111 950	0,519	374,11
2002-2003	408 199	187 432	0,459	468,66
2003-2004	528 940	218 745	0,414	428,29
2004-2005	517 441	231 029	0,446	499,46
2005-2006	1 618 824	232 060	0,143	1455,78
2006-2007	2 535 985	613 465	0,242	1497,04
2007-2008	2 775 837	771 157	0,278	1546,43
2008-2009	3 302 200	836 236	0,253	2267,99
2009-2010	3 645 362	1 073 678	0,295	2877,16
2010-2011	2 498 973	625 551	0,250	1932,69
2011-2012	2 129 538	778 663	0,366	1560,10
2012-2013	2 063 605	919 529	0,446	1744,38
2013-2014	6 535 331	2 222 734	0,340	4735,75
2014-2015	4 732 559	1 403 275	0,297	2842,37
2015-2016	2 842 535	1 005 267	0,354	1859,08
2016-2017	3 332 755	1 257 080	0,377	2387,36

Av Turizmi ve Seyahat Acenteleri

14 Eylül 1972 tarihli ve 1618 sayılı Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilen (A) ya da (C) Grubu Seyahat Acentesi İşletme Belgeli acentelere Tarım ve Orman Bakanlığınca "yerli ve yabancı avcılara av organizasyonları, av ve yaban hayatı gözlem turları ile fotoğraf ve film çekimi düzenleyebilmelerine olanak sağlayan ve Genel Müdürlük tarafından verilen" "Av Turizmi İzin Belgesi" (ATİB) verilmektedir. (A) grubu seyahat acenteleri; Türk vatandaşları ve yabancı uyruklulara ulaştırma, gezi, spor ve eğlence olanakları sağlayan, onlara turizm ile ilgili bilgiler veren, bu konuya ilişkin tüm hizmetleri gören 1618 sayılı Kanununa göre faaliyette bulunan ticari kuruluşlardır. (C) grubu seyahat acenteleri de yalnızca Türk vatandaşları için yurt içi turlar düzenlemektedir[38].

Av Turizmi kapsamında verilen ATİB sahibi seyahat acentelerin dağılımına bakıldığında; 21.12.2018 tarihi itibariyle, 159 belgeden 18'i iptal olmak üzere, 34 ilde 141 ATİB sahibi acente bulunmaktadır. ATİB'in en fazla olduğu ilk beş il; Antalya (31), İstanbul (24), Ankara (15), Muğla (10) ve Aydın'dır (8). Bu ilerdeki ATİB sayısının genel toplam içindeki payı % 62'44'tür. ATİB sahibi acentelerin yaklaşık olarak yarısının Antalya, İzmir ve Ankara'da faaliyet gösteren işletmelerden oluştuğu görülmektedir. ATİB sayısı 1 olan illerin sayısı ise 117'dir.

SONUÇ

Av turizmi kapsamında Türkiye'de en çok yaban domuzu ve yaban keçisi avı gerçekleştirilmektedir. Özellikle 2005 yılından itibaren av turizmi kapsamında gelen avcı sayısının, avlatılan av hayvanı ve ava açılan avlak sayısının arttığı gözlemlenmektedir. Av turizmine uygun avlakların planlamasının tamamlanmasıyla birlikte daha çok sayıda yerli ve yabancı avcının yararlanması söz konusu olacaktır. Bu nedenle sürdürülebilir avcılık için gerekli denetimlerin aksatılmamasına özellikle önem verilmelidir.

Av ve yaban hayatını sürdürülebilir kılmanın gereklerinden biri av ve yaban hayatının en önemli paydaşlarından olan avcıları, avcı derneklerini, köy tüzel kişiliği vb. yerel kuruluşları karar verme süreçlerine dâhil etmektir. Karar süreçlerine tüm paydaşların katılımını sağlamak sürdürülebilirlik açısından vazgeçilmez koşuldur (Iğırcık ve ark., 2008). Ancak bu katılımın sağlanabilmesi için gerekli finansmanın temini büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, av turizminden elde edilen katılım payı gelirlerinin bir bölümünün aktarılması ve doğru kullanımı sürdürülebilir av turizminde kilit rol oynamaktadır. Diğer yandan, av turizminin gerçekleştirildiği yörelerde yaşayan hanehalklarının söz konusu etkinliklere yönelik olarak farkındalıklarını, elde ettiği kazanımları ve kayıpları belirlemeye yönelik bilimsel araştırmalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Ege, Z., 1996. Bir Rekreasyon Türü Olarak Av Turizmi ve Türkiye'de Av Turizminin Geliştirilmesi ile İlgili Bir Model Önerisi, DEÜ Sosyal Bilimler Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir.

38 http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160414-7.htm

Iğırcık Memduh, Bekiroğlu Sultan, Okan Taner, Bucak Cemhan (2008). Kazdağı Yöresinde Yaban Hayatı Kaynaklarının Yönetim Çalışmalarına İlgili Kesimlerin Katkı ve Katılımlarının Araştırılması. Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Yayınları, Teknik Bülten No:41, Bakanlık Yayın No:331, Müdürlük Yayın No:54, ISSN 1300-9508, İzmir.

Korkmaz, M., (2001). Orman Kaynaklarında Doğa Turizmi ve Av Turizmi Etkinliklerinin Ekonomik Çözümlemeleri, İÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Mcintyre, G., Hetherington, A., Inskeep, E., (1993). Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners. World Tourism Organization, ISBN:92-844-0038-4, .166, Spain.

Özdönmez, M., İstanbullu, T., Akesen, A., Ekizoğlu, A., (1996). Ormancılık Politikası. İ.Ü. Yayın No: 3968, Orman Fakültesi Yayın No:435, ISBN:975-404-429-5, İstanbul.

Saayman, M., Merwe, P., Rossouw, R., (2011). The Impact of Hunting for Biltong Purposes on the SA Economy, Acta Commerciia.

Şafak, İ., (2003). Türkiye'deki Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Sayı 2, Yıl:2003, s.133-148.

Şafak, İ., Okan, T., Hızal, E., Keçecioğlu, T., Acar, S., (2014). Avcıların Kültürel Özelliklerinin ve Profilinin Belirlenmesi (Balıkesir, Bursa ve İstanbul Örneği). ISBN: 978-605-84549-0-3.

Uyanık, M., (2018). Türkiye'de Yabancıların Av Turizmi Kapsamında Avlanmaları, Av Doğa Dergisi, Sayı 186, s.14.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.milliparklar.gov.tr/resmiistatistikleryeni (Erişim Tarihi: 12.12.2018).

http://www.milliparklar.gov.tr/dosyalar/avturizmi_talimat.pdf (Erişim Tarihi: 13.12.2018).

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160414-7.htm (Erişim Tarihi: 14.12.2018).

ÖĞRETMENLERİN YAŞAM AMAÇLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yasin TOPRAK[1], Abdullah KALKAN[2], Ahmet GÜVEN[3]

[1]Küçükdikili İlkokulu, Psikolojik Danışman

[2]Tokat İmamhatip Lisesi, Psikolojik Danışman

[3]Esenyurt Özel Eğitim Uygulama Merkezi ve Özel Eğitim İş Uygulama Okulu, Psikolojik Danışman

Öz: Yaşam amaçları insanların yaşam boyu takip ettiği eylemlerine yön veren amaçlardır. Yaşam amaçları alanyazında içsel ve dışsal olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin yaşam amaçları bazı değişkenler açısından incelemektir. Araştırmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma gurubunu, uygun örneklem yöntemi ile internet üzerinden ulaşılan 128 kadın, 125 erkek olmak üzere toplam 253 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada kişisel bilgi formu ve Yaşam Amaçları Ölçeği (İlhan, 2009) kullanılmıştır. Yanıtlar SPSS22 programından faydalanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenlerin 24.9%'u sigara içmektedir ve 69.6 %'sı sosyal medyayı sıklıkla kullandığını düşünmektedir. Analiz sonuçlarına göre öğretmenlerin içsel yaşam amacı daha yüksektir. Diğer taraftan kadın grubunda hem dışsal hem de içsel yaşam amacının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre içsel ve dışsal yaşam amacı sigara içip içmeme durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Ancak sosyal medyayı sıklıkla kullandığını düşünenlerin hem içsel hem de dışsal yaşam amacının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tüm alt boyutlar incelendiğinde topluma katkı içsel yaşam amacı sosyal medyayı kullanma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermezken sağlık, kişisel gelişim, ilişki, aileye katkı ve yaşamın anlamı içsel yaşam amaçları sosyal medyayı sıklıkla kullananlar lehine anlamlı bir farklılık göstermiştir. Dışsal yaşam amaçlarının ise tamamı (maddi başarı imaj ve tanınma) sosyal medyayı sıklıkla kullananlarda daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca medeni duruma ilişkin yaşam amaçları alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Anahtar Sözcükler: Yaşam amaçları, içsel yaşam amaçları, dışsal yaşam amaçları, öğretmen

Anahtar Kelimeler: Yaşam Amaçları, İçsel Yaşam Amaçları, Dışsal Yaşam Amaçları, Öğretmen

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Yaşam amaçları insanın eylemlerini yönlendirmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Yaşam amaçları yaşamın uzun bir dönemini etkileyen amaçlardır (Kasser, 1996). Yaşam amacını belirleyen birey bu amaca uygun olarak dönem dönem çeşitli amaçlarla yaşamını devam ettirmektedir (Toprak, 2018).

Alanyazın incelendiğinde yaşam amacının öznel ve psikolojik iyi oluş için önemli bir değişken olduğu görülmektedir (Eryılmaz, 2011; Ryyf ve Singer, 2008). Ancak amaç algısının ötesinde amaçların içerikleri farklılaşmaktadır ve her amacın iyi oluş üzerinde aynı etkiye göstermemektedir (Sheldon, Ryan, Deci, ve Kasser,

2004). Bu noktada hangi amaçların peşinden gidildiği önemli bir konu olarak dikkat çekmektedir. Alanyazında yaşam amaçları içsel ve dışsal yaşam amaçları şeklinde ikiye ayrılmaktadır (Kasser ve Ryan, 1996; İlhan, 2009). Kasser ve Ryan (1996) içsel yaşam amaçlarını "kendini kabul, yakın ilişkiler, topluma katkı ve fiziksel sağlık" gibi içeriklere; dışsal yaşam amaçlarını ise "ünlü olma, imaj ve maddi başarı" gibi içeriklere ayırmaktadır. Benzer şekilde İlhan (2009) geliştirdiği yaşam amaçları ölçeğinde içsel amaçları "aileye ve topluma katkı, ilişki, fiziksel sağlık, kişisel gelişim ve anlamlı yaşam"; dışsal amaçları ise "maddi başarı/zenginlik, tanınma/ünlü olma ve çekicilik/imaj" gibi amaçlardan oluşmaktadır (İlhan, 2009). Kennon, Sheldon, ve Kasser (2008), genelde insanların içsel amaçları daha çok önemsediğini belirtmektedir. Amerika ve Rusya örnekleminin birlikte ele alındığı bir araştırmada içsel amaçların dışsal amaçlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Ryan ve diğerleri, 1999).

İnsanların yaşam amaçlarının oluşmasında sanal ortamların etkili olduğu söylenebilir. Kasser'e (2014) göre televizyon, radyo ve internet ortamlarının görünür olmaya ve beğeni toplamaya imkan sağlaması ve bu ortamlardan insanların çok fazla dışsal değerlere yönelik reklamlara maruz kalması insanların dışsal amaçlara yönlenmesine sebep olmaktadır (Kasser, 2014). Günümüzde teknolojik imkânların artmasıyla dışsal yaşam amaçlarını yücelten çok sayıda imkân ve ortamın geliştiği görülmektedir. Televizyonun yanında sosyal medya ortamlarının (facebook, instegram, twiter gibi) insanların dışsal amaçlara yönelik reklamlara, teşvik ve özentilere maruz kalmalarına sebep olabileceği ve insanların kendileri için bu ortamlarda beğeni, takdir ve övgü toplamaya yönelik dışsal değerlere olan eğilimini artırabileceği düşünülmektedir.

Alanyazında yaşam amaçları ile madde kullanımına yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde dışsal amaçları önceleyen insanların madde bağımlılığının/kullanımının daha yüksek puanlandığı görülmektedir (Kasser ve Ryan, 2001; İlhan, 2013; Williams, Hedberg, Cox, ve Deci, 2000). İlhan'ın, (2013) yaptığı araştırmada sigara içen üniversite öğrencilerinin içmeyenlere göre içsel yaşam amacı puanları daha düşük bulunmuşken, dışsal yaşam amacı puanları ise anlamlı bir farklılık göstermemiştir (İlhan, 2013). Ergenler üzerinde yapılan araştırmada da sigara içen ergenlerin içmeyenlere göre daha yüksek dışsal amaçlara sahip olduğu tespit edilmiştir (Williams ve diğerleri, 2000).

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı öğretmenlerin sigara içme ve sosyal medyayı kullanma durumlarını ortaya koymak ve bu değişkenlerin yaşam amaçları üzerindeki etkisini tespit etmektir. Acaba sosyal medya ve sigara kullanımı hangi yaşam amaçları ile daha ilişkili görülmektedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Bu araştırmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyan istatistiki nicel veriler elde edilmeye çalışılmaktadır (Johnson ve Christensen, 2014).

Çalışma Grubu ve Örneklem Seçimi

Bu araştırmanın çalışma grubunu mail (Google form) ortamında ulaşılan 253 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ulaşmada uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çünkü bu yöntem ile hem kolaylık hem de istekli katılımcılara ulaşılmak amaçlanmıştır (Creswell, 2014).

Ölçme Araçları

Yaşam Amaçları Ölçeği (YAÖ): YAÖ, 47 maddeden oluşmaktadır ve yedili likert tipine göre derecelendirilmiştir. Ölçeğin dışsal amaç boyutu "maddi başarı/zenginlik, ünlü olma/tanınma ve imaj/çekicilik" gibi amaçlardan içsel amaç boyutu ise "topluma katkı, kişiler arası ilişki, anlamlı yaşam, aileye katkı ve fiziksel sağlık" gibi amaçlardan oluşmaktadır. Faktör analizi çalışmaları sonucunda ölçeğin toplam varyansı %64.1 bulunmuştur. YAÖ'nün alt faktörlerinin güvenirlik katsayıları .74-.90 aralığında değişirken, üst faktörlerin güvenirlik katsayıları ise, içsel amaçlar için .85 ve dışsal amaçlar için .77 olarak tespit edilmiştir (İlhan, 2009). Bu çalışmada ise güvenirlik içsel amaç için .95 dışsal amaç için .83 bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, öğretmenlerden çeşitli değişkenler (cinsiyet, medeni durum, sigara içme durumu ve sosyal medyayı sıklıkla kullanıp kullanmama durumuna) hakkında bilgi almak için hazırlanmıştır.

BULGULAR

Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, cinsiyet, medeni durum, sigara içme ve sosyal medyayı sıklıkla kullanma durumu ile ilgili dağılımları, Tablo 1'de ayrıntılı biçimde sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Soru		n	%
Cinsiyet	Kadın	128	50.6
	Erkek	125	49.4
Medeni durum	Evli	171	67.6
	Bekar	76	30.0
	Boşanmış	6	2.4
Sosyal medyayı sıklıkla kullandığınızı düşünüyor musunuz?	Evet	176	69.6
	Hayır	77	30.4
Sigara içiyor musunuz?	Evet	63	24.9
	Hayır	190	75.1

Tablo 1'e göre katılımcıların % 50.6'sı kadın, % 49.4'ü erkektir. Katılımcıların % 67.6'sı evli, % 30.0'ı bekar ve % 2.4'ü ise boşanmış kişilerden oluşmaktadır. Bu araştırmada katılımcıların % 69.6'sı sosyal medyayı sıklıkla kullandığını düşünürken % 30.4'ü ise sosyal medyayı sıklıkla kullandığını düşünmemektedir. Katılımcıların % 24.9'u sigara içerken % 75.1'i sigara içmemektedir.

Öğretmenlerin İçsel ve Dışsal Amaç Puanları

Tablo 3. Öğretmenlerin Sahip Oldukları İçsel Yaşam Amaçları, Dışsal Yaşam Amaçları Düzeylerine İlişkin Hesaplanan Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken		n	$\overline{X}$	SS
İçsel yaşam amacı		253	196.119	33.789
Dışsal yaşam amacı		253	73.668	17.433

Tablo 3'e göre öğretmenlerin içsel yaşam amaçları dışsal yaşam amaçlarına göre daha yüksek bulunmuştur.

Cinsiyet Farklarına Yönelik Bulgular

Yaşam amaçlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğine yönelik bulgular tek yönlü manova ve bağımsız gruplar *t*-testi ile incelenmiştir.

Tablo 4. Yaşam Amaçlarının Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bağımsız Gruplar *t* Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	$\overline{X}$	SS	Sd	t	p
İA	Kadın	128	200.408	27.964	251	2.052	.041*
	Erkek	125	191.746	38.484			
DA	Kadın	128	76.976	16.721	251	3.107	.002*
	Erkek	125	70.280	17.562			

* $p < .05$

Tablo 7'de $p < .05$olduğu için içsel ve dışsal yaşam amaçları cinsiyet açısından farklılık göstermektedir (Karagöz, 2016). Kadınların hem içsel hem de dışsal amaç puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 8. Yaşam Amaçlarının Sigara İçme Durumuna İlişkin Bağımsız Gruplar *t* Testi Sonuçları

Değişken	Sigara içiyor musunuz?	n	$\overline{X}$	SS	Sd	t	p
İA	Evet	63	193.571	39.902	251	-.690	.491
	Hayır	190	196.963	31.576			
DA	Evet	63	74.651	19.589	251	.516	.607
	Hayır	190	73.342	16.700			

* $p < .05$

Tablo 8'de $p > .05$ olduğu için içsel ve dışsal yaşam amaçları sigara içme durumuna göre farklılık göstermemektedir (Karagöz, 2016). Ancak sigara içenlerin ortalama içsel puanlarının daha düşük dışsal puanlarının ise daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Yaşam Amaçlarının Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Bağımsız Gruplar *t* Testi Sonuçları

Değişken	Sosyal medyayı sıklıkla kullanıyor musunuz?	n	$\overline{X}$	SS	Sd	t	p
İA	Evet	176	200.011	26.635	99.919	2.317	.023*
	Hayır	77	187.220	45.131			
DA	Evet	63	76.489	16.396	251	4.005	.000**
	Hayır	190	67.221	18.116			

* $p < .05$, ** $p < .001$

Tablo 9'da $p < .05$ olduğu için sosyal medyayı sıklıkla kullananların içsel ($p < .05$, $\overline{X}$ =200.011) ve dışsal ($p < .001$, $\overline{X}$ =76.489) yaşam amaçlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Karagöz, 2016).

Tablo 10. Yaşam Amaçlarının Tüm Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Tek Yönlü Manova Testi Sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	$\overline{X}$	Ss	F	p
İmaj	Kadın	128	37.289	5.452	8.580	.004**
	Erkek	125	36.176	7.646		
Tanınma	Kadın	128	17.906	5.773	3.672	.056
	Erkek	125	16.504	5.866		
Maddi Başarı	Kadın	128	32.625	7.339	9.482	.002**
	Erkek	125	29.696	7.889		
Fiziksel Sağlık	Kadın	128	25.727	4.095	6.495	.011**
	Erkek	125	24.200	5.362		
Aile	Kadın	128	37.617	6.738	1.745	.188
	Erkek	125	36.416	7.704		
Kişisel Gelişim	Kadın	128	38.953	5.315	10.375	.001**
	Erkek	125	36.288	7.662		
Anlam	Kadın	128	18.797	2.989	8.98	.005**
	Erkek	125	17.552	3.917		
Topluma Katkı	Kadın	128	42.016	6.950	.831	.363
	Erkek	125	41.104	8.860		
İlişki	Kadın	128	37.284	5.452	1.784	.183
	Erkek	125	36.176	7.647		

* $p< .05$

Tablo 10'da imaj, maddi başarı, fiziksel sağlık, kişisel gelişim ve yaşamın anlamı alt boyutunda olduğu için kadınlar lehine anlamlı düzeyde ($p<.05$) bir farklılık bulunmuştur. Yaşam amaçlarının diğer boyutlarında $p>.05$ olduğu için cinsiyetler açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Karagöz, 2016).

Tablo 11. Yaşam Amaçlarının Tüm Alt Boyutlarının Sigara İçme Durumuna Göre Tek Yönlü Manova Testi Sonuçları

Değişken	Sigara içiyor musunuz?	n	$\overline{X}$	Ss	F	p
İmaj	Evet	63	25.794	6.940	.527	.469
	Hayır	190	25.105	6.381		
Tanınma	Evet	63	16.873	6.559	.283	.595
	Hayır	190	17.326	5.610		
Maddi Başarı	Evet	63	31.984	8.656	.922	.338
	Hayır	190	30.911	7.348		
Fiziksel Sağlık	Evet	63	24.762	5.396	.160	.690
	Hayır	190	25.042	4.620		
Aile	Evet	63	36.206	8.489	1.069	.302
	Hayır	190	37.295	6.482		
Kişisel Gelişim	Evet	63	37.730	7.930	.016	.898
	Hayır	190	37.605	6.265		
Anlam	Evet	63	17.794	4.061	1.016	.314
	Hayır	190	18.311	3.334		
Topluma Katkı	Evet	63	40.730	8.943	.926	.337
	Hayır	190	41.842	7.595		
İlişki	Evet	63	36.349	7.878	.289	.592
	Hayır	190	36.868	6.190		

* $p< .05$, ** $p< .01$

Tablo 11'de $p>.05$ olduğu için yaşam amaçlarının tüm alt boyutları sigara içme durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir (Karagöz, 2016).

Tablo 12. Yaşam Amaçlarının Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Tek Yönlü Manova Testi Sonuçları

Değişken	Sosyal medyayı sıklıkla kullanıyor musunuz?	n	$\overline{X}$	Ss	F	p
İmaj	Evet	176	26.273	6.002	14.214	.000***
	Hayır	77	23.000	7.095		
Tanınma	Evet	176	17.841	5.838	6.806	.010*
	Hayır	77	15.779	5.658		
Maddi Başarı	Evet	176	32.375	7.193	14.778	.000***
	Hayır	77	28.441	8.130		
Fiziksel Sağlık	Evet	176	25.506	3.932	7.271	.007**
	Hayır	77	23.753	6.254		
Aile	Evet	176	37.932	5.676	9.395	.002**
	Hayır	77	34.948	9.668		
Kişisel Gelişim	Evet	176	38.455	5.220	8.890	.003**
	Hayır	77	35.766	9.003		
Anlam	Evet	176	18.722	2.793	14.253	.000***
	Hayır	77	16.948	4.591		
Topluma Katkı	Evet	176	42.165	6.953	3.321	.070
	Hayır	77	40.195	9.768		
İlişki	Evet	176	37.233	5.479	3.229	.074
	Hayır	77	35.610	8.667		

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .01$

Tablo 12'de sadece topluma katkı ve ilişki boyutları sosyal medyayı kullanmaya göre anlamlı bir farklılık ($p > .05$) göstermemiştir. Diğer tüm alt boyutlarda ise sosyal medyayı kullananlar lehine anlamlı düzeyde ($p < .05$, $p < .01$, $p < .01$) bir farklılık bulunmuştur (Karagöz, 2016).

Tablo 13. Yaşam Amaçlarının Medeni Duruma İlişkin Tek Yönlü Manova Testi Sonuçları

Değişken	Medeni durum?	n	$\overline{X}$	SS	F	p
İA	Evli	171	194.596	36.301	.684	.505
	Bekar	76	199.868	27.550		
	Boşanmış	6	192.000	32.199		
DA	Evli	171	73.661	17.644	.216	.806
	Bekar	76	74.040	16.409		
	Boşanmış	6	69.177	25.849		

* $p< .05$

Tablo 13'de $p>.05$ olduğu için içsel ve dışsal yaşam amaçları medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (Karagöz, 2016).

SONUÇ

Analiz sonuçlarına göre öğretmenlerin içsel yaşam amacı daha yüksektir. Alanyazında benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Öztürk, 2015; Toprak, 2017). Diğer taraftan kadın grubunda hem dışsal hem de içsel yaşam amacının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aygün'un (2014) yaptığı araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak cinsiyet açısından farklılık gösteren araştırmalarda bulunmaktadır (Kasser ve Ryan, 1996; İlhan, 2009). Sigara içenlerin içmeyenlere göre ortalama içsel puanlarının daha düşük dışsal puanlarının ise daha yüksek olduğu görülmektedir ancak bu anlamlılık düzeyinde değildir. Benzer şekilde İlhan'ın (2009) yaptığı araştırmada anlamlılık düzeyine ulaşmasa da sigara içenlerin dışsal amacının daha yüksek olduğu bulunmuştur. İçsel amaçlarda ise sigara kullanmayanların içsel amacı anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur (İlhan, 2009). Sosyal medyayı sıklıkla kullandığını düşünenlerin hem içsel hem de dışsal yaşam amacının anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tüm alt boyutlar incelendiğinde topluma katkı ve ilişki içsel yaşam amacı sosyal medyayı kullanma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermezken sağlık, kişisel gelişim, ilişki, aileye katkı ve yaşamın anlamı içsel yaşam amaçları sosyal medyayı sıklıkla kullananlar lehine anlamlı bir farklılık göstermiştir. Dışsal yaşam amaçlarının ise tamamı (maddi başarı, imaj ve tanınma) sosyal medyayı sıklıkla kullananlarda daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca medeni duruma ilişkin yaşam amaçları alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Araştırma sonucunda sosyal medyaya göre yaşam amacının farklılaşması çalışan örneklemden kaynaklı olabilir. Hem katılımcıların öğretmen olması hem de araştırmanın diğer sonucunda olduğu gibi öğretmenlerin içsel amacının daha yüksek olması sosyal medyaya bakış açısının dışsaldan ziyade içsel olduğuna işaret olabilir. Bu nedenle farklı gruplarla (lise, üniversite veya ergenlik dönemi, genç yetişkinlik vs gelişim dönemleri) çalışmalar yapılarak aradaki farka bakılabilir. Ayrıca öğretmenlerin yaşam amaçlarını daha detaylı incelemek için

onlara yaşam amaçları hakkında kendilerini değerlendirmeye yönelik nitel araştırmalar yapılabilir. Örneğin kişisel gelişim amacı (veya maddi başarı) sizin için ne anlam ifade ediyor.

KAYNAKÇA

Aygün, M., (2014). *Öğrencilerin yaşam amaçlarıyla gelecek kaygısı arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.

Creswell, J. W., (2014). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*.Selçuk Beşir Demir ve diğerleri (Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.

Deci, R.M. ve Ryan, E.L. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227-268.

Eryılmaz, A., (2011). İhtiyaç doyumu ve yaşam amaçları belirleme: Lise öğrenimi gören ergenler için bir öznel iyi oluş modeli. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,11*(4), 1747-1764.

İlhan, T., (2013). Üniversite öğrencilerinde yaşam amaçları ve madde kullanımı. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(2), 183-196.

İlhan, T., (2009). *Üniversite öğrencilerinin benlik uyum modeli: Yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Johnson B., ve Chrıstensen, L., (2014). *Eğitim araştırmaları: Nicel, nitel ve karma yaklaşımlar*. Selçuk Beşir Demir ve diğerleri (Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.

Kasser, T., (2014). Teaching about values and goals: applications of thecircumplex model tomotivation, well-being, andprosocialbehavior. *Teaching of Psychology,41*(4), 365-371.

Kasser, T.,ve Ryan, R. M., (1996). Further examining the American dream: differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality and Social Psychology Bulletin, 22*, 280–287.

Kasser, T., ve Ryan, R. M., (2001). Be careful what you wish for: Optimal functioning and the relative attainment of intrinsic and extrinsic goals. In P. Schmuck & K. M. Sheldon (Eds.), *Life goals and well-being: Towards a positive psychology of human striving* (pp. 116–131). Seattle, WA: Hogrefe & Huber.

Kennon M., Sheldon, K.M., ve Kasser, T., (2008). Psychological threat and extrinsic goal striving. *Motiv Emot, 32*, 37–45. DOI 10.1007/s11031-008-9081-5

Öztürk, A. (2005). Öğretmenlerin sahip oldukları yaşam amaçları ve sosyal desteğin öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolü. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5*, 338-347.

Ryyf, C.D., ve Singer, B.H., (2008). Know thyself and become what you are: A eudaimonic approach to psychological well-being. *Journal of Happiness Studies, 9*, 13-19. DOI: 10.1007/s10902-006-9019-0

Ryan, R. M., Chirkov, V. I., Little, T. D., Sheldon, K. M., Timoshina, E. ve Deci, E. L., (1999). The American dream in Russia: extrinsic aspirations and well-being in two cultures. *Personality and Social Psychology Bulletin, 25*(12), 1509-1524. doi: 10.1177/01461672992510007

Sheldon, K.M., Ryan, R.M., Deci, E.L. ve Kasser, T., (2004). The independent effects of goal contents and motives on well-being: It's both what you pursue and why you pursue it. *Society for Personality and Social Psychology, 30*(4), 475-486. DOI: 10.1177/0146167203261883

Toprak, Y., (2017, 12-14 Mayıs). *Öğretmenlerin yaşam amaçları ile ilgili görüşleri*. II. Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresi'nde sunuldu, İstanbul

Toprak, Y., (2018). *Maneviyat, yaşam amaçları ve iyi oluş arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Williams, G. C., Hedberg, V. A., Cox, E. M. ve Deci, E. L., (2000). Extrinsic life goals and health-risk behaviors in adolescents. *Journal of Applied Social Psychology, 30*(8), 1756-1771.

KORUMA VE BAKIM ALTINDA BULUNAN ÇOCUKLARIN OKUL DIŞI ÖĞRENME DENEYİMLERİ: ANKARA VETERİNER ANATOMİ MÜZESİ ÖRNEĞİ

Burcu İNSAL[1], Taşkın TAŞTEPE[2], Caner BAKICI[3], Aysel KÖKSAL AKYOL[4], R. Orkun AKGÜN[5], Okan EKİM[6], Merih HAZIROĞLU[7]

[1]Ankara Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Fizyoloji Anabilim Dalı, Ankara / Türkiye

[2-4]Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara / Türkiye

[3-5-6-7]Ankara Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Anatomi Anabilim Dalı, Ankara / Türkiye

Öz: Hızla değişen dünyada eğitim, çocuklara şimdi ve gelecekte karşılarına çıkacak zorluklarla başa çıkmayı öğretmelidir. Günümüz eğitimi; eleştirel düşünebilen ve problem çözebilen, yaratıcı, yeniliklere/farklılıklara saygılı, sosyal ve kültürel duyarlılığa sahip, girişimci, üretken, kendini geliştiren, ekip çalışmasına ve işbirliğine açık, iletişimi yüksek, sorumluluk sahibi, etik değerleri benimseyen kısacası 21. yüzyıl becerilerine sahip çocukların yetişmesini hedeflemektedir. Özellikle korunmaya ihtiyacı olan çocukların içinde bulundukları sosyal dezavantaj düşünüldüğünde, çocukların aldıkları eğitimle birlikte bu becerilerle erken yaşlarda tanışmalarına ve becerileri yaşam boyu gelişim sürecinde aktif bir şekilde kullanmalarına fırsat yaratılmalıdır. Çocukların 21. yüzyıl becerilerini edinecekleri eğitim, okul ortamının yanı sıra okul dışı öğrenme ortamlarında da gerçekleşebilir. Okul dışı öğrenme ortamlarının eğlenceli, doğal ve esnek bir yapıda olması, çocukların eğitimlerine pozitif bir katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada, Ankara Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nde koruma ve bakım altında bulunan çocukların, okul dışı öğrenme ortamlarından birisi olan Ankara Veteriner Anatomi Müzesi'nde aldıkları eğitime ilişkin bilgilerin sunulması amaçlanmıştır. Eğitimin içeriği kapsamında; evcil ve vahşi hayvanların yanı sıra nesli tükenmekte olan türlere ait iskeletler, doldurulmuş hayvanlar, hayvanlara ait organ ve sistemler, hayvanların embriyonel dönemdeki halleri ile deniz canlıları, sürüngenler vb. farklı hayvan türlerinden hazırlanan örnekler üzerinden çalışmalara odaklanılmıştır. Kısacası müzede çocuklara, çevreye karşı duyarlılık oluşturmalarına fırsatlar tanıyacak çevre eğitimi verilmiştir. Çalışmada sosyal dezavantajlı çocuklar, okul dışı bir mekânda bulunarak günlük ritüellerinden uzaklaşmış; farklı teknikler kullanılarak müze gezisi öncesinde, sırasında ve sonrasında hayvanlar konusunda yaşantı yoluyla deneyimler edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ankara Veteriner Anatomi Müzesi, Çevre Eğitimi, Okul Dışı Öğrenme

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Geçmişten günümüze aile, çocuğun yetiştirilmesi, bakımı ve korunması noktasında önemli bir yer tutar. Çocuğun fiziksel, sosyal ve ruhsal refah durumu için gerekli olan pek çok ihtiyaç aile ortamında karşılanır (Baran ve Yurteri Tiryaki, 2016; Yazıcı ve Taştepe, 2013). Sağlıklı ve tam bir aile ortamında, çocuğun çok yönlü gelişimi ve topluma katılımı desteklenmiş olur (Kıray Vural ve Körükçü, 2016). Çocuk için sağlanacak desteklerin

öncelikli sorumluluğu da, Türk Medeni Kanunu ile ana ve babaya verilmiştir[39]. Çocukların ana ve babasından birisinin veya her ikisinin ölmesi, belli olmaması, çocuğu terk etmesi[40]; çocuğun bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliğinin tehlikede olması, ihmal veya istismar edilmesi[41] durumunda devlet, çocuğun yüksek yararını gözeterek gerekli koruma tedbirlerini alır ve çocuğun kurum bakımına alınmasını sağlar. Ayrıca bu süreçte Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından, eğitimde fırsat eşitliği ilkesine göre okul çağındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların akademik, sportif, kültürel, sanatsal başarılarını artırmak için çok yönlü eğitim almaları desteklenir[42]. Buradaki amaç, sosyal dezavantaja sahip çocukların da eğitime her türlü katılımlarını sağlayarak bireysel, toplumsal ve yaşamsal beceriler kazandırmaktır.

Hızla değişen dünyada eğitim, çocuklara şimdi ve gelecekte karşılarına çıkacak zorluklarla başa çıkmayı öğretmelidir (Oxfam, 2015). Günümüz eğitimi; eleştirel düşünebilen ve problem çözebilen, yaratıcı, yeniliklere/farklılıklara saygılı, sosyal ve kültürel duyarlılığa sahip, girişimci, üretken, kendini geliştiren, ekip çalışmasına ve işbirliğine açık, iletişimi yüksek, sorumluluk sahibi, etik değerleri benimseyen kısacası 21. yüzyıl becerilerine sahip çocukların yetişmesini hedeflemektedir (Pellegrino ve Hilton, 2012). Korunmaya ihtiyacı olan çocukların içinde bulundukları sosyal dezavantaj düşünüldüğünde ise çocukların aldıkları eğitimle birlikte bu becerilerle erken yaşlarda tanışmalarına ve becerileri yaşam boyu gelişim sürecinde aktif bir şekilde kullanmalarına fırsat yaratılmalıdır. Çocukların 21. yüzyıl becerilerini edinecekleri eğitim, okul ortamının yanı sıra okul dışı öğrenme ortamlarında da gerçekleşebilir.

Özellikle değişen yaşam koşulları ile birlikte günümüzün giderek artan çarpık kentleşme ortamı çocukları kapalı ortamlara hapsetmektedir (Taştepe ve diğ., 2016). Bu durum yalnızca kentsel çevrelerde büyüyen çocukları ilgilendirmeyip, teknolojinin orantısız şekilde kullanıldığı yerdeki bütün çocukları etkilemektedir (Taştepe, 2012). Bunun sonucunda çocuklar, doğayı doğrudan ya da dolaylı deneyimlemek yerine son derece simgesel metaforik olabilen temsillerini (televizyon, internet vb.) kullanmak durumunda kalır ve çocukların sağlıklı ve verimli doğal sistemlerle doğrudan deneyimleme fırsatını gittikçe zayıflatır (Taştepe ve Yazıcı, 2018). Dolayısıyla okulun sınırları içinde verilen geleneksel eğitim anlayışı yerine çocukların müzeler, galeriler, fabrikalar gibi farklı mekânlarda ya da doğal açık alanlarda eğitim almaları ve yaparak-yaşayarak öğrenmeleri, istendik davranışların oluşumunda daha etkili olacaktır. Çünkü okul dışı öğrenme ortamlarının eğlenceli, doğal ve esnek bir yapıda olması (Taylor ve Caldarelli, 2004), çocukların eğitimlerine pozitif bir katkı sağlamaktadır. Örneğin ağaçları sınıf ortamında anlatmak yerine, ağaçların bulunduğu doğal bir ortamda yapılacak eğitim etkinlikleri sonucunda edinilen bilgilerin daha kalıcı olacağı bir gerçektir. Benzer bir durum müzeler için de geçerlidir.

Müzeler, sundukları eserler ile ziyaretçileri için zengin bir öğrenme ortamı sağlamaktadır. Sıraların olduğu dört duvar arasında tarihi, sanatı anlatmak yerine müze ortamında çocukların aktif katılımının sağlanacağı

39 http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf
40 http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf
41 http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf
42 https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/hedeflerimiz

eğitim etkinlikleri çok daha anlamlı olacaktır. Fazlıoğlu ve Fazlıoğlu (2009), müzelerin sahip oldukları koleksiyonlar ile çocukların kendilerini, doğayı, dünyayı tanımasına ve geçmişi anlamlandırmasına olanak verdiğini vurgulamaktadır. Müzede yapılan eğitim; çocukların hayal gücünü, yaratıcılığını, düşünme becerisini geliştirmekte ve soyut kavram olan geçmiş ve bugün arasında bağ kurmasını sağlamaktadır. Köksal Akyol ve Akyol (2017)'a göre de; müzeler içerdiği koleksiyonlarını sergilemenin çok ötesinde, bilginin paylaşıldığı önemli mekânlardan biridir ve sistematik bilgiye ulaşma konusunda eğitimin laboratuvarı işlevini görmektedir. Müzeler, koleksiyonlarında sundukları en iyi örneklerle ziyaretçilerin beğeni düzeyini yükseltmekte, geçmiş birikimleri korumakta ve topluma bunları sunarken insanlığın doğal gelişimini belgelemekte, insanların sanat ürünlerine yönelik çok yönlü düşünmesini sağlamaktadır (Artut, 2009). Nesnelere bakmak, nesnelerle çalışmak, karşılaştırma yapmak, anımsamak, ilişki kurmak, sınıflandırmak, sorgulamak, somut gözlemlerden soyut kavramlara geçmek, bilinenden bilinmeyene uzanmak, belirgin gözlemlerden genellemelere ulaşmak gibi birçok farklı yöntem ile düşünmenin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Sınıf ortamında, geleneksel öğretim biçimleri ile zorluklar yaşayan ve öğrenmeyi zor bulan çocuklar, müze ortamında nesneler ve çeşitli etkinlikler aracılığıyla daha kolay öğrenebilmektedir (Hein, 1998).

Uluslararası Müzeler Birliği'ne (ICOM) göre müzeler; toplumun ve onun gelişiminin hizmetinde olan halka açık, insana ve yaşadığı çevreye tanıklık eden, materyallerinin üzerinde araştırma yapan, toplayan, koruyan bilgiyi paylaşan, inceleyen ve bu materyalleri eğitim amacı ile topluma estetik zevkler verebilme doğrultusunda sergileyen kar düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan kuruluşlardır. Müzeler, bir yandan konusu gereği topladığı, depoladığı, arşivlediği, koruduğu eserlerle kültür ortamı olma işlevini gerçekleştirirken, diğer yandan sergileme, atölye çalışmaları vb. yollarla ziyaretçi ile iletişim kuran eğitim merkezleridir (Gerçek, 1999). Bu nedenlerden dolayı da çocukların okul sınırları içinde kalmayıp alternatif eğitim ortamlarında bulunmalarının gerekli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, çocukların küçük yaşlardan itibaren tarihsel ve kültürel kaynaklar yönünden zengin olan müzelerde eğitim alarak ortak geçmişimiz hakkında bilgilenmelerinin yanı sıra müzelere gitme alışkanlıkları kazanmaları açısından da önemli olduğu söylenebilir (Akyol ve Köksal Akyol, 2005).

Tüm bu bilgiler doğrultusunda, koruma ve bakım altında bulunan çocukların müze ortamlarında eğitim almalarının, onların hem sosyal yaşama katılmaları hem de müzelerde yapılan eğitimin katkıları açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla yapılan bu çalışmada da, Ankara Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nde koruma ve bakım altında bulunan çocukların, okul dışı öğrenme ortamlarından birisi olan Ankara Veteriner Anatomi Müzesi'nde aldıkları eğitime ilişkin bilgilerin sunulması amaçlanmıştır. Eğitimin içeriği kapsamında; evcil ve vahşi hayvanların yanı sıra nesli tükenmekte olan türlere ait iskeletler, doldurulmuş hayvanlar, hayvanlara ait organ ve sistemler, hayvanların embriyonel dönemdeki halleri ile deniz canlıları, sürüngenler vb. farklı hayvan türlerinden hazırlanan örnekler üzerinden çalışmalara odaklanılmıştır. Müzenin iç ve dış mekânları kullanılarak yapılan drama, resim, sunum, müze gezisi çalışmaları ile çocuklarda hayvanlara dolayısıyla canlılara karşı duyarlı bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ankara Veteriner Anatomi Müzesi Örneği

Türkiye'nin ilk anatomi müzesi olma özelliği taşıyan Ankara Veteriner Anatomi Müzesi 85 yıllık bir geçmişe sahip olup, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı bünyesinde kurulmuştur. Müzede yaklaşık 600'ü aşkın, farklı hayvan türlerinden hazırlanan örnekler sergilenmektedir. Müzede sergilenen ürünlerin çoğunluğu, gerçek biyolojik dokulardan (hayvan bedenlerinden) hazırlanmış örnekler olup pek çoğu tarihi, sosyal ve kültürel değere ve ziyaretçilere anlatılmak üzere hikâyelere sahiptir. Bu yönleriyle Ankara Veteriner Anatomi Müzesi ziyaretçilere görsel, bilimsel ve teknik anlamda hitap edebilen bir sergi salonu olma özelliği taşımaktadır. Ankara Veteriner Anatomi Müzesi her yıl Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet ve vakıf okullarından gelen binlerce ziyaretçiyi ağırlamakta ve hayvanların anatomisi, yaşayış şekilleri, insanla sosyalleşmesi konularında eğitimlerle desteklenmiş bir rehberlik hizmeti sunmaktadır[43].

Ankara Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nde koruma ve bakım altında bulunan 14-16 yaş arası toplam 150 çocuğun da Ankara Veteriner Anatomi Müzesi'ne gelerek, hayvanları daha iyi tanımaları sağlanmıştır. Çocuklar 5 gruba ayrılmış; her gruba haftada bir gün olmak üzere başta veteriner hekimlik olmak üzere çocuk gelişimi ve psikoloji alanındaki akademisyenler/uzmanlar tarafından eğitim verilmiştir. Eğitimler sırasında, Ankara Üniversitesi Veteriner Müzecilik Eğitim Öğrenci Topluluğu (AVMET) üyeleri de çocuklara rehberlik etmiştir.

Müzenin yer aldığı Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'ne gelen çocuklar müze alanına girmeden önce, çocuklarla tanışma etkinliklerine ve çocukların müzede karşılaşacakları hayvanlara karşı farkındalık oluşturmaları amacıyla drama çalışmalarına yer verilmiştir. Bu çalışmalarla dünyada tek başımıza yaşamadığımız, bizim dışımızda da canlıların bulunduğu fikri ile çocukların tüm hayvanlara karşı duyarlı olmaları ve hayvanların gereksinimlerini fark etmeleri hedeflenmiştir.

Sonraki süreçte, müzede yer alan dört[44*] sergi salonu rehberler eşliğinde gezilerek, çocuklara farklı hayvan türleri tanıtılmıştır. Bu kapsamda; nesli tükenmiş veya tükenme tehlikesi altında olan hayvanlar ile günümüzde yaşayan farklı hayvan türlerinin anatomileri, fizyolojileri, doğadaki yaşayış şekilleri ve ihtiyaçları konusunda bilgilendirmeler yapılmıştır. Ayrıca rehberler, tarihi önemi olan örnekler hakkında da çocukları bilgilendirmiştir. Gezi sırasında, hayvan türlerine ait vücut yapıları ve bölümlerinin insan vücuduyla karşılaştırılması yapılarak çocukların konuya odaklanmaları sağlanmıştır. Çocuklardan, kendilerine sorulan "hayvanlara nasıl yaklaşılması gerektiği", "hayvanların ne gibi sağlık sorunları olabileceği", "hayvanlarla çalışan bir veteriner hekimin nelere dikkat etmesi gerektiği" vb. sorularla, veteriner hekimlerin rolünü içselleştirmeleri desteklenmiştir. Müze sergi salonlarının gezilmesine ek olarak, müzedeki örneklerin nasıl yapıldığı, sergilenmek üzere ne gibi laboratuvar ve atölye işlemlerine maruz kaldığı çocuklara müze atölyesi gezdirilerek anlatılmıştır.

43 http://www.ankvetmuseum.com/

44 * 1. Sergi Salonu: Hayvan iskeletleri; 2. Sergi Salonu: Kemik, eklem, kas sistemleri; 3. Sergi Salonu: Sindirim, solunum, dolaşım, sinir sistemi ve çeşitli örnekler; 4. Sergi Salonu: Doldurulmuş hayvanlar

Şekil 1. Ankara Veteriner Anatomi Müzesi Gezisi Sırasında Yapılan Çalışmalara Ait Örnekler

SONUÇ

Çocukların doğayla bağlarının kopmaması ve canlılara zarar vermemeyi, hayvanların bakımını üstlenip korumayı, çevresindeki güzellikleri korumak üzere sorumluluk almayı öğrenebilmeleri için çocuklara çevre eğitimi verilmelidir. Bu sayede, çocuğun doğada yaşayan canlılara karşı gösterdiği özen, aynı zamanda insanoğluna karşı da olumlu bir tutum içerisinde olmasını sağlayacaktır. Doğayı önemseyen çocuklar, örneğin doğada birlikte olduğu arkadaşlarını da önemseyecek ve empati, işbirliği, paylaşma vb. sosyal davranışları edinecektir. Bu kapsamda çocukların hayvanları en iyi tanıyabilecekleri yerlerden biri olan ve okul dışı öğrenme ortamı özelliğine sahip Ankara Veteriner Anatomi Müzesi'nde çevre eğitimi almaları sağlanmıştır. Çalışmada sos-

yal dezavantajlı çocuklar, okul dışı bir mekânda bulunarak günlük ritüellerinden uzaklaşmış; farklı teknikler kullanılarak müze gezisi öncesinde, sırasında ve sonrasında hayvanlar konusunda yaşantı yoluyla deneyimler edinmiştir.

KAYNAKÇA

Akyol, A.A., Köksal Akyol, A., (2005). Arkeolojik Alanda Drama: Magnesia Örneği. N. Aslan (Ed.), 7. Drama Liderleri Buluşması ve Ulusal Drama Semineri: Dramada Arayışlar içinde (s.47-58). Ankara: Oluşum Yayınları.

Artut, K., (2009). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

Baran, G., Yurteri Tiryaki, A., (2016). Aile Yaşam Döngüsü. G. Baran (Ed.), Aile Yaşam Dinamiği içinde (s. 1-32). Ankara: Pelikan Yayıncılık.

Fazlıoğlu, Y., Fazlıoğlu, İ., (2009). Erken Çocuklukta Müze ve Eğitim. Y Fazlıoğlu (Ed.), Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi (s. 325-340). İstanbul: Kriter Yayınevi.

Gerçek, F., (1999). Türk Müzeciliği. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Hein, G.E., (1998). Learning in the Museum. London: Routledge.

Kıray Vural, B., Körükçü, Ö., (2016). Evlat Edinme ve Koruyucu Aileler. G. Baran (Ed.), Aile Yaşam Dinamiği içinde (s. 183-211). Ankara: Pelikan Yayıncılık.

Köksal Akyol, A., Akyol, A.A., (2017). Okul Öncesi Eğitimde Müzeler. İ. Ulutaş (Ed.), Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim–5: Okul Öncesinde Görsel Sanat Eğitimi içinde (s. 115-131). Ankara: Hedef Yayıncılık.

Oxfam. (2015). Education for Global Citizenship: A Guide for Schools. https://www.oxfam.org.uk/education/resources/education-for-global-citizenship-a-guide-for-schools (E.T. 18.11.2018)

Pellegrino, J.W., Hilton, M.L., (Eds.) (2012). Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st Century. Washington: The National Academies Press.

Taştepe, T., (2012). Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitimi. Eğitimci Dergisi, 13: 22-26.

Taştepe, T., Başbay, A.M., Yazıcı, Z. (2016). Kent Merkezlerindeki Ekolojik Temelli Oyun Alanlarının Mekansal Açıdan İncelenmesi: Ankara-Antalya Örneği. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 13(2): 85-95.

Taştepe, T., Yazıcı, Z., (2018). Children and Nature. In Ü. Deniz, T. Çetin, N. Obralic, V. Bayraktar, Y. Yıldırım (Eds.), Current Trends in Pre-School Education–1 (pp. 347-360). Riga: Lambert Academic Publishing.

Taylor, E.W., Caldarelli, M., (2004). Teaching Beliefs of Non-Formal Environmental Educators: A Perspective from State and Local Parks in the United States. Environmental Education Research, 10(4): 451-469.

Yazıcı, Z., Taştepe, T., (2013). Ebeveynlerin Aile Ortamı Algısı ile Çocukların Benlik Algısı Arasındaki İlişki. International Journal of Human Sciences, 10(2): 98-112.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf (E.T. 18.11.2018)

http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf (E.T. 18.11.2018)

http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf (E.T. 18.11.2018)

https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/hedeflerimiz (E.T. 18.11.2018)

http://www.ankvetmuseum.com/ (E.T. 18.11.2018)

KAYITLI VE KAYIT DIŞI İSTİHDAMDA ÜCRETİN BELİRLEYİCİLERİ AÇISINDAN KADIN VE ERKEK ÇALIŞANLAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Taylan AKGÜL

Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Eskişehir / Türkiye

Öz: Ülkemizde kayıt dışı istihdama bütün sektörlerde rastlanmakla birlikte en yüksek kayıtdışı istihdam oranının tarım ve inşaat sektörlerinde olduğu bilinmektedir. Kayıt dışı istihdamda çalışanlar birçok sosyal ve yasal haktan mahrum, güvencesiz ve sendikasız olduğundan ücretlerin kayıtlı istihdama nazaran daha düşük olduğu bilinen bir gerçektir. Kayıt dışı istihdam edilenler, özellikle gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu bölge ve sektörlerde asgari ücretin altında ücretler almaktadır. Ücret düzeyinin yanı sıra eğitim, tecrübe, cinsiyet gibi açıklayıcı değişkenlerin ücret üzerindeki etkisi bakımından da kayıtlı ve kayıt dışı istihdam arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılığa ek olarak, kadın ve erkek çalışanlar arasında da ücret düzeyi ve ücretin belirleyicilerinin etkisi bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Bu çalışmada cinsiyete dayalı ücret farklılıklarının, kayıtlı ve kayıt dışı istihdam türleri arasında da değişkenlik gösterip göstermediği 2004-2017 dönemi Hane Halkı İşgücü Anketleri mikro veri setleri kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analiz için, kayıtlı ve kayıt dışı erkek ve kadın çalışanlar için tasarlanmış 4 ayrı (iki aşamalı Heckman seçim modeline dayalı) ücret regresyonu söz konusu veri setleri üzerinde test edilmiş, böylece açıklayıcı değişkenlerin ücret üzerindeki etkisi bakımından kadın ve erkek çalışanlar arasındaki farklılıkların istihdamın kayıtlı olup olmamasından da etkilenip etkilenmediği sorusu cevaplanmıştır. Sonuçlara göre, eğitimin ücret üzerindeki etkisinin hem çalışanın kayıtlı-kayıt dışı istihdamına, hem de cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmaktadır. Ayrıca söz konusu dönemde kayıt dışı istihdam oranının azaldığı, kadınlardaki kayıt dışı istihdam oranı düşüşüşünün erkeklerinkinden daha fazla olduğu da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kayıt Dışı İstihdam, Cinsiyete Dayalı Ücret Farklılıkları, Heckman Seçim Modeli, Ücret Denklemi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Kayıt dışı istihdam en basit tanımıyla çalışan kişinin resmi bir kaydının olmaması, çalışanın sosyal güvenlik sistemine dâhil olmaması olarak tanımlanabilir. Bu tür istihdam temel olarak dört kategori altında sınıflandırılmaktadır: kayıtlı işletmelerde kayıt dışı çalışma, kayıt dışı işletmelerde çalışma, kendi hesabına çalışıp sosyal güvenlik sistemine dâhil olmama ve özellikle tarımda rastlanan, ücretsiz aile işçiliği. Kayıt dışı istihdam özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, yoğunlukla da tarım, imalat sanayi ve hizmet sektörlerinde karşılaşılan bir olgudur. Gelişmiş ülkelerde ise özellikle göçmen işçiler arsında kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu ifade edilmektedir(van der Leun, 2003, 35). İstihdamda kayıt dışılık oranı gelişmekte olan ülkelerde %20 ile %78 arasında değişmektedir. Seçilmiş bazı ülkelerdeki cinsiyete dayalı kayıt dışı istihdam oranlarının

verildiği Tablo 1'de görüleceği üzere; Bazı Latin Amerika ülkelerinde aksi örnekler bulunmakla birlikte, kayıt dışı istihdam oranının kadınlarda daha yüksek olduğu da gözlemlenmektedir. Bu olgu feminist bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde; kadınların, kayıtlı istihdamın bir tür düşük alternatifi olan kayıt dışı istihdam içinde marjinalize olduğu da savunulmaktadır (Gallaway ve Bernasek, 2002, 313).

Tablo 1. Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kayıt Dışı İstihdam Oranı (2012,2013,2015)

Ülke	Cinsiyet	Kayıt dışı İstihdam	Ülke	Cinsiyet	Kayıt dışı İstihdam
Ekvador(2015)	Erkek	39.4	Rusya (2015)	Erkek	21.2
Ekvador(2015)	Kadın	41.7	Rusya (2015)	Kadın	17.5
Ekvador(2015)	Toplam	40.3	Rusya (2015)	Toplam	19.4
Kolombiya	Erkek	67.4	Makedonya	Erkek	23.1
Kolombiya	Kadın	37.8	Makedonya	Kadın	21.7
Kolombiya	Toplam	67.6	Makedonya	Toplam	22.5
Guatemala (2015)	Erkek	68.6	Moldova	Erkek	34.6
Guatemala (2015)	Kadın	72.2	Moldova	Kadın	27
Guatemala (2015)	Toplam	69.8	Moldova	Toplam	31
Dominik(2015)	Erkek	57.4	Sırbistan	Erkek	18.1
Dominik(2015)	Kadın	49.2	Sırbistan	Kadın	20.9
Dominik(2015)	Toplam	54.4	Sırbistan	Toplam	19.4
Peru (2012)	Erkek	71.1	Ukrayna(2015)	Erkek	29.5
Peru (2012)	Kadın	78.4	Ukrayna(2015)	Kadın	22.5
Peru (2012)	Toplam	74.3	Ukrayna(2015)	Toplam	26.2
Güney Afrika (2015)	Erkek	19.5	Tayland	Erkek	64.8
Güney Afrika (2015)	Kadın	43.6	Tayland	Kadın	63.6
Güney Afrika (2015)	Toplam	30	Tayland	Toplam	64.3
Kazakistan	Erkek	28.4	Türkiye	Erkek	26.8
Kazakistan	Kadın	30.8	Türkiye	Kadın	50.1
Kazakistan	Toplam	29.6	Türkiye	Toplam	33.8

Kaynak: ILO istatistik Veri Bankası verilerinden yazar tarafından türetilmiştir (https://www.ilo.org/ilostat/faces/ilostat-home/home?_adf.ctrl-state=16tog51jkq_4&_afrLoop=862050148853144#!)

Kayıt dışı çalışanlar genellikle yoksul, eğitim seviyesi düşük ve vasıfsız olarak nitelendirilebilecek kişilerden oluşmaktadır(Chen ve Vanek, 2013, 390). İşletme boyutu açısından bakıldığında genelde çalışan sayısının az, sermayesi düşük ve emek-yoğun üretim yapan işletmelerde kayıt dışı istihdamın daha yaygın olduğu (McCaig ve Pavcnik, 2015, 545) ve bu işletmelerde verimliliği düşük, başka yerlerde iş bulamayacak insanların çalıştığı bulgulanmıştır (Jafri, 1997, 183-184).

Kayıtdışılığı, işgücü maliyetlerini düşürdüğü için büyük firmaların rekabet gücünü arttırıcı bir unsur olarak görülebileceği ve kriz dönemlerinde yoksul kesimlere az da olsa bir gelir sağladığı için olumlu bir istihdam türü olarak değerlendirenler de bulunmaktadır (Chen vd., 2006, 2132). Buna ek olarak, kayıtdışılığın, sosyal güvenlik sisteminin zayıf olduğu gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğa bir çeşit çözüm olduğuna ve ülkenin gelişmişlik seviyesi artıkça kayıt dışı istihdamın azalıp önemsenmeyecek seviyelere düşeceğine işaret edilmektedir (El Badaoui vd. 2008, 683). Oysa 2014 yılında yapılmış bir çalışmada gelişmiş AB ülkelerinde kayıt dışı sektörlerde yaratılan gelirin (GDP) toplam gelir içindeki payının %12 ile % 26 arasında değiştiğini göstermekedir.[45] Bu veri, belirli bir gelişmişlik seviyesinden sonra kayıt dışılığın marjinal bir boyuta ineceği hipotezini çürütmektedir.

AMAÇ

Bu çalışmanın ilk amacı ülkemizde kayıt dışı istihdamın; sektör, çalışanların eğitim seviyesi ve cinsiyeti, işletme büyüklüğü eksenlerinde analiz edilmesi ve 2004-2017 döneminde bu düzlemlerde nasıl bir değişim gerçekleştiğinin ortaya konmasıdır. İkinci amaç ise kayıtlı ve kayıt dışı istihdam edilen erkek ve kadın çalışanların ücretlerini belirleyen faktörlerin etkilerinin farklı olup olmadığının ve söz konusu dönemde bu bağlamda bir değişim olup olmadığının ortaya konmasıdır.

KAPSAM

Çalışmanın kapsamını 2004-2017 dönemi Hane Halkı İşgücü Anketleri kapsamında tüm Türkiye oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında kullanılan Hane Halkı İşgücü Anketleri mikro veri setlerinde her bir gözlem temsil gücü nispetinde ağırlıklandırıldığı için tahmin edilen ana kütle ülkemiz sınırları içinde, çalışma çağında olup (15-64 yaş arasında) kayıtlı veya kayıt dışı istihdam edilen tüm işgücüdür.

YÖNTEM

Kayıtlı ve kayıt dışı istihdamın sektör, cinsiyet, eğitim seviyesi ve işyeri büyüklüğü boyutlarıyla incelenmesi için betimsel nicel analiz tekniği kullanılmıştır. Erkek ve kadın çalışanların, kayıtlı veya kayıt dışı çalışmasının ücretin belirleyicilerinin istatistiksel anlamlılık düzeyi ve gücü açısından farklılık yaratıp yaratmadığının tespiti için ise İki Aşamalı Heckman Seçim Modeli'ne dayalı çok değişkenli doğrusal regresyon tekniği kullanılmıştır. Heckman Modeli'nin seçilmesinin sebebi Türkiye'de istihdamın kadın/erkek dağılımının heterojen olmasıdır. Bu heterojenliğin sebebi işgücüne katılım oranının kadınlarda çok düşük olmasıdır. Erkeklerle aynı donanımlara, hatta fazlasına, örneğin daha yüksek eğitim seviyesine sahip olmasına rağmen azımsanmaya-

45 https://www.researchgate.net/figure/Informal-sector-as-percentage-of-GDP-EU-27_tbl1_278151777

cak sayıda kadının işgücü dışında kalması tesadüfi örneklem seçiminde heterojenliğe ve bu nedenle eğitim, tecrübe, yaş gibi faktörlerin ücret üzerindeki etkisinin sapmalı ve yanlış hesaplanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle regresyon katsayılarının bu heterojenlik gözetilerek düzeltildiği bir tekniğe ihtiyaç duyulmaktadır. İşte Heckman Seçim modeli katsayıların heterojenliğe duyarlı bir şekilde düzeltilerek tahmin edicilerin sapmasız olmasını sağlamaktadır.

BULGULAR

Çalışmanın bulguları kayıtlı ve kayıt dışı istihdama dair genel tabloyu ortaya çıkaran betimsel istatistikler ile ücretin belirleyicilerindeki farklılıkları ortaya koyan regresyon sonuçları olmak üzere iki bölümde toparlanmıştır.

Betimsel İstatistikler

2004 yılında % 50 olan kayıt dışı istihdam oranı 2017 yılında % 34'e gerilemiştir. Sektör bazında kayıt dışı istihdam oranlarına bakıldığında (Tablo 2) ise tarım ve inşaat sektörleri öne çıkmaktadır. Bütün sektörlerde söz konusu dönemde kayıt dışı istihdam oranı düşmüş olup en sert düşüş inşaat sektöründe yaşanmıştır.

Tablo 2. Sektörlerde Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%)

Sektor	2004	2017
TARIM	90	83
SANAYI	30	20
INSAAT	65	36
HIZMET	32	21
Toplam	50	34

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketleri Mikro Veri Setinden yazar tarafından oluşturulmuştur

Kayıt dışı istihdam edilenlerin sektörler arasındaki dağılımı incelendiğinde (Tablo 3) kayıtdışı istihdam edilen her iki kişiden birinin tarımda çalıştığı görülmektedir. İnşaat sektöründe istihdam dışı kayıt oranı söz konusu dönemde düştüğü halde, kayıt dışı istihdam edilenler içinde inşaatın payı artmıştır. Bunun sebebi inşaat sektörünün istihdam içindeki payının söz konusu dönemde artmış olmasıdır. Yine kayıt dışı istihdam edilenlerin sektörel dağılımı göz önüne alındığında hizmet sektörünün payının arttığı görülmektedir. 2017 yılında kayıt dışı istihdam edilen her 3 kişiden biri Hizmet sektöründedir.

Tablo 3. Kayıt Dışı İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

	TARIM	SANAYI	INSAAT	HIZMET	Toplam
2004	52	12	6	29	100
2017	48	11	8	33	100

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketleri Mikro Veri Setinden yazar tarafından oluşturulmuştur

Bilindiği üzere kadınlarda kayıt dışı istihdam oranı erkeklere nazaran daha yüksektir. Tablo 4'ten görüleceği üzere 2004 yılında erkeklerde % 44 olan kayıt dışı istihdam oranı 2017 yılında % 29'a, kadınlarda ise söz konusu dönemde % 67'den % 45'e düşmüştür. Bu bağlamda kadınların güvenceli istihdam edilme eğilimlerinin arttığını söylemek mümkündür.

Tablo 4 Kadın ve Erkeklerde Kayıt Dışı İstihdam Oranları

Cinsiyet	2004	2017
Erkek	44	29
Kadın	67	45

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketleri Mikro Veri Setinden yazar tarafından oluşturulmuştur

Eğitim seviyesi yükseldikçe, beklendiği üzere kayıt dışı istihdam oranı düşmektedir. Aşağıda Tablo 5'ten görüleceği üzere en yüksek kayıt dışı istihdam oranı hiçbir diploması bulunmayan çalışanlardadır. 2004-2017 dönemi karşılaştırıldığında dağılımda radikal bir değişimin olmadığı ve bütün eğitim seviyelerinde kayıt dışı istihdam oranının düştüğü görülmektedir.

Tablo 5. Eğitim Seviyesi Bazında Kayıtlılık Durumu

	2004		2017	
Eğitim Seviyesi	Kayıtlı	Kayıtdışı	Kayıtlı	Kayıtdışı
Diplomasız	9	91	19	81
İlkokul	39	61	51	49
Ortaokul	52	49	61	39
Lise	70	30	78	22
Mesleki Lise	75	25	82	18
ÜniversiteVeÜstü	91	9	93	7

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketleri Mikro Veri Setinden yazar tarafından oluşturulmuştur

Literatürle paralel bir şekilde, Türkiye'de de işyeri boyutu büyüdükçe kayıt dışı istihdam oranı düşmektedir. Örneğin Tablo 6'da görüleceği üzere, 2004 yılında 10'dan az çalışanın istihdam edildiği işyerlerinde çalışan kişilerin % 70'i kayıt dışı çalışmakta iken 50 veya üstü çalışanın istihdam edildiği işyerlerinde çalışan kişilerin sadece % 7'si kayıt dışıdır. 2004 ile 2017 arasında TÜİK işyeri çalışan sayısı sınıflandırmasında kısmi bazı değişikliklere gittiğinden tam bir karşılaştırma yapılamasa da tüm işletme boyutlarında kayıt dışı istihdam oranının düştüğü söylenebilir. Küçük boyutlu işletmelerin daha çok tarım gibi kayıt dışı istihdamın yoğun görüldüğü sektörlerde faaliyet göstermesi, finansal yapılarının zayıf olması, verimliliklerinin düşük olması ve düşük ücret ödeme imkânlarının olması gibi faktörler bu boyuttaki işletmelerde neden kayıt dışı istihdamın daha çok görüldüğünü açıklamaktadır.

Tablo 6. İşyeri Büyüklüğüne Göre Kayıtdışılık Oranı

2004		2017	
İşyeri Büyüklüğü	Kayıtdışılık	İşyeri Büyüklüğü	Kayıtdışılık
Çalışan Sayısı<10	70	Çalışan Sayısı<10	56
Çalışan Sayısı10-24	33	Çalışan Sayısı11-19	16
Çalışan Sayısı25-49	18	Çalışan Sayısı20-49	10
Çalışan Sayısı50+	7	Çalışan Sayısı50+	3
		bılınmıyor_10+	3

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketleri Mikro Veri Setinden yazar tarafından oluşturulmuştur

Regresyon Sonuçları

Heckman Seçim Modeli'nin ilk aşamasında örneklem seçimi için bir kıstas belirlenmektedir. Bu çalışmada kıstas istihdam edilme durumudur. Kadın ve erkeklerin kayıtlı veya kayıtsız istihdam edilmelerini belirleyen bağımsız değişkenler olarak yaş, yaşın karesi, eğitim seviyesi, medeni durum- ve hanede geliri olan bireylerin sayısı seçilmiştir. İstihdam olasılığı (istihdam ediliyorsa 1, aksi halde 0 değerini almaktadır) regresyonu (Tablo 7) sonuçlarına göre 2004 yılında kayıt dışı istihdam edilme olasılığı üzerinde eğitimin etkisi kadınlarda erkeklerden daha güçlü iken, kayıtlı istihdam edilmede tam tersi geçerlidir. Hatta kayıt dışında eğitim erkeklerin istihdam edilme olasılığını negatif etkilemektedir. Erkeklerde yaş kayıt dışı istihdam olasılığını negatif etkilerken, kayıtlı istihdam olasılığını pozitif etkilemektedir. Kadınlarda ise her iki istihdam tipinde de yaşın istihdam olasılığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. 2004 sonuçlarına göre evli olmak kadınlarda her iki istihdam tipinde de istihdam edilme olasılığını negatif etkilerken, erkeklerdeki etki pozitiftir. Bu beklenen bir sonuçtur, zira kadınlar evlilikle birlikte işgücü piyasasından çekilme eğilimindedir. Hanede küçük (okul öncesi çağda) çocuk bulunması her iki cinsiyet içinde negatif ve anlamlıdır. Beklendiği

üzere çocuk sahibi olmanın etkisi kadınlarda daha güçlüdür, zira kadınların istihdam dışında kalmalarının en önemli nedenlerinden biri de çocuk bakımıdır.

Tablo 7. İstihdam Olasılığı Regresyonu(2004)

İstihdam Olasilik	Kayıt dışı Erkek	Kayıt dışı Kadın	Kayıtlı Erkek	Kayıtlı Kadın
Yaş	-0.02**	0	0.02*	-0.04
yas_kare	-0.00***	-0.00*	-0.00***	0
dıplomasız	0	0	0	0
ilkokul	-0.07*	0.01	0.05	0
Ortaokul	0.14**	0.36***	0.28*	0.39
Lise	-0.13**	0.39***	0.25*	0.28
MeslekiLise	-0.22***	0.37***	0.37**	0.22
UniversiteVeUstu	-0.12	0.67***	0.21	0.28
bekar	0	0	0	0
Evli	0.65***	-0.32***	0.32***	-0.47***
Bosanmis	0.83***	0.45***	0.03	-0.07
Dul	0.68***	0.91***	0.15	0.31**
KucukCocukSayisi	-0.09***	-0.27***	-0.07***	-0.11
gelırlıYetiskinSay~ı	1.98***	1.52***	2.73***	2.49***
Constant	-0.97***	-1.46***	-1.84***	-0.36
athrho	-0.19***	-0.11***	-0.93***	-0.59
lnsigma	-0.67***	-0.38***	-0.59***	-0.73***

Regresyonun ikinci aşamasında ücretin logaritmik değeri (Ln_Ücret) bağımlı değişken olarak seçilmiştir. Logaritmik değerin seçilmesi sebebiyle katsayılar düzey değil oransal etkiyi yansıtmaktadır. Logaritmik değerin seçilmesinin bir diğer nedeni ise söz konusu dönemde Türk Lirasından sıfır atılmasıdır. 2004 yılı ücret regresyonu sonuçlarına göre yaşın ücret üzerindeki etkisi kayıt dışında erkeklerde, kayıtlı istihdamda kadınlarda daha güçlüdür. İkinci olarak, evli olmak kayıt dışı istihdamda kadınlarda ücreti negatif etkilerken erkekleri pozitif etkilemekte, kayıtlı istihdamda ise cinsiyetler arasında bir fark bulunmamaktadır. Üçüncü bulgu eğitimin ücret üzerindeki etkisinin bilhassa kayıtlı istihdamda kadınlarda erkeklere nazaran daha güçlü olmasıdır. Dördüncü bulgu sanayi sektöründe çalışıyor olmanın tarıma nazaran sadece kayıt dışı erkek istihdamında etkili olması, diğer 3 durumda istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmamasıdır. Son olarak işyeri boyutu etkisi

kayıt dışı istihdamda kadınlarda daha güçlü iken kayıtlı istihdamda erkeklerde daha güçlüdür. Bu bulgu kadınlara yönelik cam tavan hipotezini desteklemektedir.

Tablo 8. Ücret Regresyonu Sonuçları (2004)

ln_gelir	Kayıtdışı Erkek	Kayıtdışı Kadın	Kayıtlı Erkek	Kayıtlı Kadın
Yaş	0.05***	0.03***	0.05***	0.06***
yas_kare	-0.00***	-0.00**	-0.00***	-0.00***
bekar	0	0	0	0
Evli	0.08***	-0.31***	0.09***	0.09***
Bosanmis	-0.13	-0.24**	0.04	0.06
Dul	-0.15**	-0.08	0.15**	0.05
dıplomasız	0	0	0	0
ilkokul	0.07***	0.05	0.11***	0.07
Ortaokul	0.04*	0.06	0.17***	0.13**
Lise	0.16***	0.19***	0.35***	0.39***
MeslekiLise	0.10***	0.07	0.33***	0.41***
UniversiteVeUstu	0.38***	0.35***	0.68***	0.73***
TARIM	0	0	0	0
SANAYI	0.42***	-0.03	0.04	0.03
INSAAT	0.33***	0.32*	0.06*	0.11
HIZMET	0.34***	0.34***	0.10***	0.08
ısyerıCalısanSayı<10	0	0	0	0
ısyerıCalısanSayı~24	0.14***	0.39***	0.13***	0.10***
ısyerıCalısanSayı~49	0.18***	0.52***	0.18***	0.13***
ısyerıCalısanSay~249	0.22***	0.64***	0.29***	0.19***
Constant	18.03***	18.32***	18.40***	18.27***

İstihdam olasılığı regresyonu 2017 sonuçlarına göre (Tablo 9) yılında kayıt dışı istihdam edilme olasılığı üzerinde eğitimin etkisi kadınlarda erkeklerden daha güçlü iken, kayıtlı istihdam edilmede tam tersi geçerlidir. Yine hem kayıtlı hem kayıt dışı istihdam edilme olasılığı üzerinde yaşın etkisi kadınlarda erkeklere göre daha güçlüdür. Hanede geliri olan kişi sayısı ise beklenenin aksine kadınlarda hem kayıtlı hem kayıt dışı istihdam

olasılığını daha güçlü bir şekilde etkilemektedir. Bir başka deyişle, 2017 yılı sonuçları, 2004 yılının aksine "kocası çalışıyorsa kadın çalışmaz" görüşünü çürütmektedir.

2017 ücret regresyonu sonuçlarına (Tablo 10) göre, 2004 yılıyla benzer biçimde, yaşın ücret üzerindeki etkisi kayıt dışında erkeklerde, kayıtlı istihdamda ise kadınlarda daha güçlüdür. Yine evli olmak 2004 sonuçlarına paralel biçimde kayıt dışı istihdam tipinde kadınlarda ücreti negatif etkilemektedir. 2004 yılından farklı olarak kayıtlı istihdamda eğitimin ücret üzerindeki etkisi kadınlarda zayıflamıştır. 2004 ile bir başka farklılık ise bu yılda her iki istihdam tipinde de kadınlarda işyeri boyutunun ücret üzerindeki etkisinin erkeklere nazaran daha güçlü olmasıdır.

Tablo 9. İstihdam Olasılığı Regresyonu (2017)

İstihdam Olasılık	Kayıtdışı Erkek	Kayıtdışı Kadın	Kayıtlı Erkek	Kayıtlı Kadın
yaş	-0.04***	0.01	0.10***	0.12***
yas_kare	0.00***	0	-0.00***	-0.00***
dıplomasız	0	0	0	0
ilkokul	0.06	0.22***	0.26***	-0.09
Ortaokul	0.09	0.47***	0.48***	0.40**
Lise	0.25***	0.31**	0.72***	0.32*
MeslekiLise	0.29***	0.32***	0.73***	0.38**
UniversiteVeUstu	0.48***	0.58***	1.07***	0.62***
bekar	0	0	0	0
Evli	0.18***	0.40***	0.35***	0.38***
Bosanmis	0.42***	0.55***	0.76***	0.45***
Dul	0.72***	0.63***	0.98***	0.68***
gelırlıYetiskinSay~ı	0.33***	0.45***	0.39***	0.52***
Constant	0.14	-1.20***	-2.04***	-2.48***
athrho	-1.19***	-1.42***	0.43***	0.21***
lnsigma	-0.51***	-0.34***	-1.03***	-0.97***

Tablo 10. Ücret Regresyonu Sonuçları (2017)

Ln_Ücret	Kayıt dışı Erkek	Kayıt dışı Kadın	Kayıtlı Erkek	Kayıtlı Kadın
yaş	0.07***	0.01	0.04***	0.05***
yas_kare	-0.00***	0	-0.00***	-0.00***
bekar	0	0	0	0
Evli	0.08***	-0.16***	0.11***	0.07***
Bosanmis	0	0.06	0.09***	0.08***
Dul	0.08	-0.08	0.07	0.06*
dıplomasız	0	0	0	0
ilkokul	-0.07**	-0.09***	0	-0.07***
Ortaokul	-0.06*	-0.23***	0.13***	0.08***
Lise	-0.04	-0.01	0.22***	0.20***
MeslekiLise	0.03	-0.07	0.23***	0.25***
UniversiteVeUstu	0.20***	0.27***	0.65***	0.63***
TARIM	0	0	0	0
SANAYI	0.13***	-0.19***	0.02	0.05
INSAAT	0.22***	0.21	0.11***	0.06
HIZMET	0.09***	0.04	0.08***	0.12***
ısyerıCalısanSayı<10	0	0	0	0
ısyerıCalısanSayı~19	0.15***	0.31***	0.07***	0.11***
ısyerıCalısanSayı~49	0.16***	0.28***	0.09***	0.13***
ısyerıCalısanSayı50+	0.18***	0.21***	0.20***	0.24***
bılınmıyor_10+	0.22***	0.53***	-0.04	0.05
Constant	5.86***	6.81***	6.17***	5.77***

SONUÇ

2004-2017 döneminde kayıt dışı istihdam oranı düşmüş olmakla birlikte gerek istihdam edilme olasılığında gerekse ücret açısından beşeri sermaye, demografik faktörler, sektör ve işyeri boyutu gibi faktörler açısından

hem kadın çalışanlar ile erkekler arasındaki farklılıklar, hem de kayıtlı ve kayıt dışı istihdam tipleri arasındaki farklılıklar devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Chen, M.A., ve Joann Vanek J., (2013). Informal Employment Revisited: Theories, Data & Policies. *Indian Journal of Industrial Relations*, *Vol. 48, No. 3:ss.390-401*

van der Leun J., (2003). Loopholes in the labour market: informal employment, *Looking for Loopholes*, Amsterdam University Press, Amsterdam, Hollanda

McCaig, B., ve and Pavcnik, N., (2015). Informal Employment in a Growing and Globalizing Low-Income Country, The American Economic Review, Vol. 105, No. 5: ss. 545-550

Jafri S.M.Y., (1997). Measuring Informal Sector Employment in Pakistan, *Pakistan Economic and Social Review*, Vol. 35, No. 2: ss. 183-195

Gallaway, J.H., ve Alexandra Bernasek, A.,(2002). Gender and Informal Sector Employment in Indonesia, *Journal of Economic Issues*,Vol. 36, No. 2: ss. 313-32

Chen, M., Vanek J., Heintz J.,(2006). Informality, Gender and Poverty: A Global Picture*, Economic and Political Weekly,* Vol. 41, No. 21*:* 2131-2139

El Badaoui, E., Strobl, E., ve Walsh, F., (2008). Is There an Informal Employment Wage Penalty? Evidence from South Africa, *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 56, No. 3: ss. 683-710

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.researchgate.net/figure/Informal-sector-as-percentage-of-GDP-EU-27_tbl1_278151777 (E.T. 19.12.2018)

SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN GÜVENLİ GIDA

Emine AY YİĞİT[1], Yusuf YİĞİT[2]

[1-2]Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Datça Kazım Yılmaz Meslek Yüksekokulu, Muğla / Türkiye

Öz: Gıda Güvenliği toplumun sağlığının korunması açısından önemli bir konuların başında. Gıdaların gelmektedir kalitesini olumsuz yönde etkileyen etmenler gıdaların işlenmesi, taşınması, paketlemesi, ambalajlanması aşamalarında meydana gelmektedir. Gıdalara istendik veya istenmedik şekilde karıştırılan kimyasallar bugün olduğu gibi gelecek dönemde üzerinde tartışılacak konulardan biri olmaya devam edecektir. Gıdalara kimyasalların karışması tümüyle engellenememektedir. Güvenli koşullarda işlenemeyen gıdalar insanların sağlığını ciddi anlamda olumsuz etkilemekte, bazıları tedavisi zor olan gıda alerjisine sebep olmaktadır. Gıda ürünlerinin tüketicilerin beklentilerini karşılama konusunda lezzet kadar gıda güvenliğini karşılama durumu önemli olmaktadır. Gıdaların kalitesini koruma ile ilgili yapılan araştırmalarda maliyet ve kazanç ilişkisi incelenmiş, Gıdaları tehlikelerden korumanın daha az maliyetli olduğu görülmüştür. Ülkelerdeki ekonomik ve sosyal refahın artmasıyla beraber insanların yaşam tarzlarının değişmiş bununla beraber hazır gıdalara olan eğilim artmıştır. Hazır gıdalara olan eğilimin artması gıdalar üzerindeki riskleri arttırmıştır. Bu risklerin başında kimyasal atıklar, ağır metaller gelmektedir. Gıda güvenliğini tehdit eden etmenler eğitim ve gelir düzeyinin düşüklüğü, yetersiz veya yeterince uygulanmayan mevzuatlar, gıdaların saklama süresinin artırılması, kontrol dışı gıda üretimi, denetim uygulamalarının yetersizliği veya gereğince yapılmaması, gıda üretiminde yeni teknolojilerin kullanımı, nüfus artışı gibi nedenler sıralanabilir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde sağlıklı gıdaya erişim güçlüğü sebebiyle özellikler çocuklar başta olmak üzere hastalık ve ölümlere sebep olmaktadır. Bunların dışında içtiğimiz su, soluduğumuz hava dahi sağlığımız açısından tehlike yaratmaktadır.

***Anahtar Kelimeler**:* Güvenli Gıda, Sağlık, Beslenme

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Beslenme; üretken olarak hayatı sürdürebilmek açısından birincil fizyolojik gereksinimdir. Beslenme ile ilgili birincil sorun gıda güvencesidir. Gıda güvencesi; tüm hanehalkı üyelerinin fiziksel ve ekonomik olarak yeterli gıdaya ulaşmasının yanında (Leisinger 2000; FAO 2000: 9) güvenilir, kaliteli, sağlıklı beslenme alışkanlığını geliştirecek gıdaları satın alma ve tüketme hakkına sahip olmalarının güvence altına alınması olarak ifade edilmektedir (Bosi, 2003:3). Gıda üretim tekniklerindeki ilerlemeyle birlikte gıda maddelerinin üretiminde önemli artış ve çeşitlenmeler ortaya çıkmıştır. Ancak bu maddelerin yaygın kullanımı beraberinde kanser, obezite ve genetiği de etkileyebilecek çeşitli hastalıkların daha fazla ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Tüketicilerin zihninde oluşan kaygılar gıda tüketim tercihlerini farklılaştırmaya başlamıştır. Bu farklılaşma tüketicileri daha sağlıklı ve kaliteli ürünleri tercih etmeye sevk etmektedir (Grunert, 2002; Roosen, 2003 :637-645).2016'da, gıda güvenliği durumu Sahra altı Afrika,Güneydoğu Asya ve Batı Asya'nın bazı kesimlerinde hızlı bir şekilde

bozuldu. Bu, çatışma durumlarında, özellikle de çatışmanın gıda güvenliği etkilerinin kısmen El Niño'yla bağlantılı kuraklık ya da sel baskınıyla birleştiği durumlarda çok daha fazla göze çarpıyordu. Bununla birlikte, barışın daha fazla olduğu ortamlarda dahi gıda güvenliği koşullarının kötüleştiği; özellikle ekonomik durgunluğun döviz ve mali gelirleri tükettiği, hem ithalat kapasitesinde azalma hem de yoksul aileleri, artan yurt içi gıda fiyatlarından koruyan mali araçların azalması sebebiyle gıda erişimini etkilediği gözlemlenmiştir.Yetersiz beslenmedeki artış eğilimi, hala düşmeye devam eden çocukların büyüme geriliği yansımamıştır. Bununla birlikte, dünyada hala 155 milyon bodur kalmış çocuk vardır Bazı bölgelerde bodur çocuk seviyeleri halen kabul edilemeyecek kadar yüksektir ve mevcut eğilimler devam ederse 2030 yılına kadar çocukların büyüme geriliğini azaltma konusundaki SKH hedefine ulaşılamayacaktır. Ayrıca, çocuklukta aşırı kilo ve obezite oranları çoğu bölgede ve yetişkinler için tüm bölgelerde artarken, aşırı zayıflık neredeyse 52 milyon (beş yaşın altındaki çocukların yüzde 8'i) çocuğun hayatını tehdit ediyor ve bütün bunlar ciddi bir endişe kaynağı olarak kötü beslenmenin çoklu yükünü vurguluyor(Unicef;2017).

AMAÇ

Bu litaratür taraması çalışmasında, gıdalar güvenlik, sağlık ,beslenme açısından ele alınacaktır.

1.GIDA GÜVENLİĞİ

Güvenli gıda, fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik özellikleri itibariyle tüketime uygun ve besin değerini kaybetmemiş gıda maddesi olarak tanımlanabilmektedir. Gıda güvenliği ise, insanların fiziksel ve ekonomik olarak her zaman yeterli besin maddelerine ulaşması, sürdürülebilir tarımsal üretimin sağlanması seklinde tanımlanabilir. Aynı zamanda gıda güvenliğini, insanların yeterli, düzenli ve besleyici gıda edinme hakkı olarak da tanımlamak mümkündür.Geniş anlamı ile gıda güvenliği "tüm insanların her zaman aktif ve sağlıklı bir yasam için gerekli olan besin ihtiyaçlarını ve gıda önceliklerini karşılayabilmek amacıyla yeterli, güvenli ve besleyici gıdaya fiziki ve ekonomik bakımdan erişmeleri ve bunun devamlılığını sağlayabilmeleri durumu"şeklinde tanımlanmaktadır (Hacıoğlu ve Girgin, 2008: 282). Ev dışında yenen yemeklerin güvenli olmaması nedeniyle her yıl pek çok ülkede.çok sayıda insan gıda kaynaklı hastalıklara yakalanmaktadır. Gıda kaynaklı hastalıklar bir taraftan insanların can güvenliğini tehdit ederek hastalanmalarına hatta ölmelerine yol açmakta diğer taraftan çok ciddi ekonomik kayıplara neden olmaktadır. (Koçak, 2007:3).

Güvenilir gıda üretimini sağlamak amacıyla hammadde temini, gıdaların üretimi, işlenmesi, depolanması, taşınması, dağıtımı ve sunulması aşamalarında gerekli tedbirlerin alınması olarak tanımlanmaktadır. Gıda güvenliğinin başlangıç noktası çiftlik, son noktası ise tüketicidir. Dolayısıyla gıda güvenliği, tüketime sunulan gıdaların "çiftlikten sofraya" gelinceye kadar geçirdikleri sağlıklı hammadde temini, gıdaların üretimi, işlenmesi, depolanması, taşınması, dağıtımı ve sunulması aşamalarının tümünü kapsamaktadır (Giray ve Soysal 2007:485).Gıda güvenliği kapsamında tüketime sunulan gıdaların geçirdikleri aşamalarda maruz kalabilecekleri fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü tehlikeli risklerin bertaraf edilmesi için bir dizi önlemler alınmaktadır. Bu riskler fiziksel, kimyasal ve biyolojik olarak 3 grupta incelenmektedir. Fiziksel riskler; cam kırıkları, plastik, taş, toprak, tahta, metal parçaları, saç, tırnak, sigara külü, sinek, böcek, radyoaktivite vb. risklerden oluşurken, kimyasal riskler; doğal toksinler (mikotoksinler), çevresel metaller (civa, kurşun, dioksin, kadmiyum vb), bitkilerdeki doğal kim-

yasallar (patateste bulunan glikoalkaloid vb.), tarım ilaçları ve veterinerlik ilaçları kalıntıları, gıda katkı maddeleri gibi risklerden oluşmaktadır. Biyolojik riskler ise mikrobiyolojik kirlenme kapsamında bakteri, virüs ve parazitlerin neden olduğu kirlenmelerden kaynaklanmaktadır (Giray ve Soysal 2007:486).

Çizelge 1. Gıdalarda bulunabilecek insan sağlığını tehdit eden kimyasal maddeler

Kimyasal Tehlike	Kimyasal bulaşan / oluşan
Tarımsal üretimde kullanılan kimyasallar	PestisitlerKimyasal gübrelerBitkilerde büyümeyi düzenleyen kimyasallar (Bitki hormonları)Veteriner ilaçlarıHayvanlarda büyümeyi düzenleyen hormonlar
Çevresel ve endüstriyel bulaşanlar	Ağır metaller (kurşun, cıva, kadmiyum vb.) DioksinlerFuranlarPoliaromatik hidrokarbonlar (PAH) Poliklorlu bifeniller (PCB)Radyoaktif bulaşanlarOrganik kimyasallar (benzen) Organotinler (OTC)
Doğal toksik maddeler	Mikotoksinler (Aflatoksin, Patulin, Okratoksin, Deoksinivalenol, Fumonisin, Ergot vb.)Bitkisel toksinler (siyanojenik glikozitler, alkoloidler, tripsin inhibitörleri, hidrazin, fitohemaglutininler, guvatrojenler, gossipol vb.)Fikotoksinler (tetrodotoksin, ciguatera toksinleri, skombrotoksin, brevatoksinler vb.)
Alerjenler	Gluten içeren hububat ürünleriYumurta Balık ve kabuklu su ürünleriFıstık Soya Süt Kuru yemişler Susam Kükürt bileşikleri
Ambalaj materyallerinden geçen maddeler	Monomerler (vinil klorür, stiren, akrilonitril) Boyalar (kurşun)Yumuşatıcılar (fitalatlar)Bisphenol ASemicarbazideAntimonPerfluorooktanoik asit
İşleme sırasında bulaşan maddeler	AluminyumBakırDeterjanlarYağlama maddeleri
İşleme ve depolama sırasında oluşan maddeler	Isıl işlem sonucu oluşanlar (akrilamid, furan, nitrozaminler, heterosiklik aromatik aminler, poliaraomatik hidrokarbonlar vb.) Isı içermeyen işlemler ve depolamada oluşanlar (trans yağ asitleri, benzen, kloropropanoller, Lizinoalanin, etil karbamat)
Hile amaçlı kullanılan kimyasallar	Gıdalarda kullanım izni olmayan boyalar (Sudan, para red vb.) Melamin
Yeni tehditler	NanopartiküllerGenetiği değiştirilmiş gıdalar

Kaynak: http://www.diatek.com.tr Erişim Tarihi 15.12.2018.

2.GIDA KATKI MADDELERİ

Gıdaların besleyici değerlerini korumak, raf ömrünü uzamak, dokusal özelliklerini geliştirmek, lezzetlerini ve renklerini çekici hale getirebilmek veya koruyabilmek, hastalık yapıcı mikroorganizmaların gelişmelerini önlemek için kullanılan maddeler gıda katkı maddesi olarak tanımlanmaktadır. Günümüz ekonomik ve sosyal şartları, ev dışında çalışan insan sayısının artması, beslenme alışkanlıklarının değişmesi, yemek hazırlamak için az zaman kalması gibi faktörler insanları tüketime hazır veya hazırlanması daha pratik hale getirilmiş gıda tüketimine yönlendirmektedir (Boran, G. 2011:98). Yirminci yüzyıl, insanların hırs ve ihtiraslarının doruğa vurduğu bir çağ olarak akıllardadır. Bu hırs ve ihtirasın sonucu olarak helal-haram demeden kalite ve sürdürülebilirliği düşünmeden sadece miktar olarak daha çok üretmeye ve daha çok tüketmeye yönelik sistemler her türlü doğal yolları ve sınırları zorlamaktadır(Küçüköner, E. 2011:13).

3.GIDA GÜVENLİĞİ VE HACCP SİSTEMİ

Gıda işletmelerinde, sağlıklı gıda üretimi için gerekli olan hijyen şartlarının (personel hijyeni, ekipman hijyeni, hammadde hijyeni, ortam hijyeni, vb.) belirlenerek bu şartların sağlanması, üretim ve servis aşamasında tüketici açısından sağlık riski oluşturabilecek nedenlerin belirlenmesi ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması temeline dayanan bir ürün güvenilirliği sistemidir. HACCP, İngilizce Hazard Analysis and Critical Control Point - Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları ifadesinin kısaltmasıdır. Sistem, ürün güvenliğini etkileyen tehlikelerin önceden belirlenmesi ve kontrol altına alınmasını sağlayan sistematik bir yaklaşımdır.

HACCP genel olarak kabul görmüş aşağıdaki 7 temel ilkeden oluşmaktadır:

1. Tehlike analizi ve ayrıntılı akım şemalarının oluşturulması,
2. Karar Ağacı kullanılarak Kritik Kontrol Noktalarının belirlenmesi,
3. Her bir Kritik kontrol noktasındaki Hedef Düzey ve Toleransların belirlenmesi
4. Kritik kontrol noktalarını kontrol altında tutacak uygun izleme yöntemlerinin oluşturulması,
5. Kritik Kontrol Noktalarının izlenmesi sırasında bulunan Uygunsuzluklara ve sapmalara karşı uygulanacak "Düzeltici Faaliyetlerin" belirlenmesi
6. HACCP çalışmalarının etkinliğini kanıtlayacak Doğrulama Prosedürlerinin belirlenmesi
7. Bu prensip ve uygulamalara yönelik Dokümantasyon Yapısının oluşturulması (https://www.isokalite-belgesi.com/gida-guvenligi-nedir-gida-guvenligi-yonetim-sistemi-nedir-gida-zinciri-nedir-haccp-nedir-hijyen-nedir).

SONUÇ

Dünya nüfusu arttıkça gıdalara olan ihtiyaçta artmaya devam etmektedir.Gıdalara olan ihtiyacın artmasıyla gıdalar güvensiz ortamlarda üretilmekte ve satışa sunulmaktadır.Çalışma hayatına paralel yemek yeme tarzımızın değişmesi hazır gıdalara olan talebi arttırmıştır,Bu talep gıdaların doğal yollarla üretimini engellemektedir. Gıda üretim aşamalarında yeterince denetim yapılmamaktadır.Halkımızı doğal üretilmeyen gıdalar konusunda bilinçlendirmeliyiz.Paketlenmiş ürünlerden olabildiğince uzak durmalıyız.Gıdaların tarladadan üretime, satış aşamalarına kadar denetim yapılmalıdır.Paketlerin etiketlerini dikkatli bir şekilde okumalıyız.

KAYNAKÇA

Boran, G. (2011). Bir gıda katkısı olarak jelatin: yapısı, özellikleri, üretimi, kullanımı ve kalitesi. Gıda, 36 (2), 97-104.

Bosi AT (2003). Gıda güvenliği ve güvencesi. Türk Belediyecilik Sempozyumu (SABEM) www.sabem.saglik.gov.tr/kaynaklar/2989.pdf (16.01.2007)

Giray, H., Soysal, A., 2007. Türkiye'de gıda güvenliği ve mevzuatı. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6 (6); 485-490 Yüksel

Koçak,N,(2007)ISO 22000: Gıda Güvenliği Yönetim Sistemleri Uygulama Sürecinde Temel Adımlar Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 9, Sayı: 4, 2007

Hacıoğlu, N. Ve Girgin, G.K. (2008). HACCP Sisteminin Otellerin Mutfak Çalışanları Tarafından Değerlendirilmesi: Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 9(2):281-301.

Leisinger KM (2000). Population Growth, Food Security, and Civil Society, Development and Cooperation, , DSE, Berlin, (1)9-12.

Küçüköner, E. 2011. Helal Gıda Sertifikasyonunda Gıda Katkı Maddelerinin Yeri. 1. Ulusal Helal ve Sağlıklı Gıda Kongresi. Gıda Katkı Maddeleri: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Sayfa:12-17.

Roosen, J. (2003). Marketing of safe food through labeling. Journal of Food Distribution Research, 34(3), 77-82. Saba, A. ve Messina, F. (2003). Attitudes towards organic foods and risk/benefit perception associated with pesticides. Food Quality and Preference, 14(8), 637-645

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.unicefturk.org/yazi/unicef-raporlari (E.T. 05.12.2018)

http://www.diatek.com.tr/Makale-Yontem/Gida-Hijyeni-ve-Guvenligi/Gida-Guvenligini-Tehdit-Eden-Kimyasallar_291.htm (E.T. 15.12.2018)

https://www.isokalitebelgesi.com/gida-guvenligi-nedir-gida-guvenligi-yonetim-sistemi-nedir-gida-zinciri-nedir-haccp-nedir-hijyen-nedir (E.T. 20.12.2018)

MAKROBİYOTİK BESLENME TARZININ SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yusuf YİĞİT[1], Emine AY YİĞİT[2]

[1-2]Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Datça Kazım Yılmaz Meslek Yüksekokulu, Muğla / Türkiye

Öz: Sağlıksız yaşam ve sağlıksız yaşama bağlı hastalıklarla mücadele, başta dünya sağlık örgütü olmak üzere bütün dünya ülkelerinin sorunudur. Gündelik hayattaki yaşam tarzlarının değişmesiyle beraber insanlar fast-food ağırlıklı yaşam tarzı geliştirmişlerdir.Paketli ürünlerdeki koruyucu içerikler küçük yaşlardan itibaren insanların sağlıklarını bozmakta, yanlış beslenme tarzına yönlendirmektedir.Makrobiyotik uzun ve sağlıklı yaşam tarzı anlamına gelmektedir.Makrobiyotik beslenme,bu yaşam tarzının sağlık için makrobiyotik besinleri tüketerek,sağlanabileceğini savunur.Makrobiyotik diyetin temelinde mevsiminde tüketilen sebzeler,baklagiller,soya içeren gıdalar,kabuklu yemişler,tohum ve meyveler yer alır.Makrobiyotik beslenme tarzına göre;Zen Budizmine özgü prensiplerin batıya özgü vejetaryen beslenme şekline uyarlanmasını yatar. Yemek yeme tarzı diyet listesi önerisi yerine beslenme biçimi ötesinde inanışı savunur.Makrobiyotik diyeti uygulayanların kanser ve kronik bazı hastalıklara karşı korunduğu düşünülmektedir.Makrobiyotik diyette ilkelerden biri kişilerin, yaşadıkları iklime ve bölgeye uygun , organik şekilde yetiştirilmiş besinleri tüketmeleri gerekir.Makrobiyotik Teoriye göre, insan sağlığı çevresinde meydana gelen değişikliklere gösterdiği uyuma bağlıdır.İnsanlar yaşadıkları yerden farklı bir iklime ait besinleri yediklerinde, bu adaptasyonu kaybederler. Makrobiyotik diyette bir diğer özellik, yenilen besinlerin mevsimle beraber değişikliğe uğramasıdır. Bahar ve yaz aylarında, daha hafif, serin daha az pişirilmeye ihtiyacı duyulan besinler olmalıdır. Bu değişim olmalıdır çünkü makrobiyotik felsefeye göre ateşin enerjisi, günışığı biçiminde olduğunda çok berekettir ve pişirilen besinlerden alınmasına gerek yoktur. Sonbahar ve kış aylarında, bunun tersi geçerlidir. Bu litaratür incelemesinde`,makrobiyotik beslenme tarzı, bu beslenme tarzında kullanılan besinler sağlıklı beslenme açısından tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Makrabiyotik, Makrobiyotik Besinler, Sağlıklı Beslenme

GİRİŞ ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE

‘‘Makrobiyotik kelimesi, Yunanca ‘makro’ (geniş, büyük, uzun, büyüklük kavramı) ve ‘bios’’ (yaşam) kelimelerinden türetilmiş. Makro eski dilde ‘kübra’ kelimesinin karşılığıdır, bütünsel hayat anlamına gelir. Makro, bir hadiseye her zaman daha üst bir plandan bakabilmek demektir.Makrobiyotik ilk olarak batı dünyasındaki tıbbın babası olarak bilinen Hippokrates tarafından dile getirilmiştir.Heradotos,Aristoteles,Galen ve diğer klasik yazarlar makrobiyotikterimini,basit ve dengeli bir beslenme ile elde edilen sağlıklı ve uzun yaşam olarak nitelendirmişlerdir(Osma, 2006:13).Makrobiyotik diyet, yin ve yang’ın kadim Doğu anlayışını ya da teorisini içine alan bir hayat felsefesinin parçasıdır. Diyet, kahverengi pirinç ile diğer tam tahıllar ve sebzelerden oluşur. Besinlerin elektrik ya da mikrodalga ile pişirilmesinden ziyade ateş üzerinde pişirilmesi uygun görülür. Bes-

lenmeye bu holistik yaklaşımının yanı sıra makrobiyotik diyet, bu inanışları genel olarak hayata da uygular. Makrobiyotik Diyet genel olarak taneli .gıdalar ve tahıllardan oluşmaktadır (Herrmann ve Geisel 2002; Caballero ve ark., 2012). Besinler yang ve yin olarak ikiye ayrılmaktadır. Yang sınıfındaki besinler sodyumdan yin sınıfındaki besinler ise potasyumdan zengindir. Yang besinlerin diğer özellikleri, soğukta ve yavaş büyümeleri, küçük, kısa, sert ve su oranlarının az olması ve geç pişmesidir. Yin besinler ise sıcak iklimde yetişen hızlı büyüyen, büyük, uzun, yumuşak ve sulu besinlerdir. Toprağın üstünde yanlara doğru, yer altında ise dik büyüyen, yaprakları küçük ve yaprak kenarları zigzaglı olanlar yang sınıfına, toprak üstünde yukarı doğru,yer altında yanlara doğru büyüyen, yaprakları geniş ve yaprak kenarları düz olanlar yin sınıfına girerler. Bu diyette amaç yang ve yin besinleri dengeli olarak tüketebilmektir(http://www.dilarakocak.com.tr/dictionary/makrobiyotik-diyet-macrobiotic-diet/)

AMAÇ

Bu litaratür incelemesi çalışmasında amaç, makrobiyotik beslenme tarzının sağlıklı beslenme açısından incelenmesidir.

1.MAKROBİYOTİK BESLENME TARZININ PRENSİPLERİ

- Günde iki ya da üç öğün yemek.
- Sindirime ve besinlerin emilimine yardımcı olmak için her ağız dolusu besini yaklaşık 50 kez çiğnemek.
- Yatmadan en az üç saat öncesinde yemek yemekten kaçınmak.
- İhtiyaç duyulduğu oranda, ılık ve soğuk su ile kısa banyo ya da duşlar yapmak.
- Yalnızca organik besinler tüketmek.
- Doğal, toksik içermeyen bileşenleri bulunan temizlik, kozmetik ve ev ürünleri kullanmak.
- Yalnızca pamuklu kumaşlar giymek ve metal takılardan kaçınmak.
- Doğal alanlarda olabildiğince fazla vakit geçirmek ve günde en az 30 dakika yürüyüş yapmak.
- Düzenli olarak yoga, dans ya da dövüş sanatlarındakine benzer aerobik ve esneme hareketleri yapmak.
- Havadaki oksijen oranını artırmak için evin her tarafına yeşil bitkiler yerleştirmek ve temiz hava dolaşımını sağlamak için pencereleri olabildiğince açık tutmak.
- Besinleri elektrik ve mikrodalga ile hazırlamaktan kaçınmak, gaz ya da odun ocaklar ve dökme demir, paslanmaz çelik ya da kilden yapılmış kaplar kullanmak.
- Televizyon izlemekten ve bilgisayar kullanmaktan olabildiğince kaçınmak.

(https://www.alternatifterapi.com/icerik/makrobiyotik-diyet-nedir-ibckv)

2.MAKROBİYOTİK BESİNLER

Standart makrobiyotik diyetteki başlıca besin kahverengi pirinç, arpa, akdarı, yulaf ezmesi, buğday, mısır, çavdar ve karabuğdayı içeren tam taneli tahıllardır. Az miktarda tam tahıllı makarna ve ekmeğe de izin verilmektedir. Tanelerin tüketilen besinin yaklaşık yüzde 50'sini kapsaması gerekmektedir. Taze sebzelerin diyetin yüzde 20 ila 30'unu üstlenmesi gerekir. En fazla önerilen sebzeler arasında yeşil lahana, kıvırcık lahana, brokoli, karnabahar, lahana yaprakları, havuç, yaban havucu, bal kabağı, Çin lahanası, soğan, maydanoz, Japon turpu ve su teresi yer alır. Ara sıra yenmesi gereken sebzeler arasında ise, salatalık, kereviz, marul ve bitkilerin çoğu yer alır. Uzak durulması gereken sebzeler arasında ise domates, biber, patates, patlıcan, ıspanak, pancar ve sakız kabağı yer alır.(https://www.guzeldiyet.com/makrobiyotik-diyet/)

Resim 1 Makrobiyotik Besinler

Resim 2 Makrobiyotik Beslenme Yemek Tabağı

Şeker, rafine yağlar, kahve, alkol, meyve suyu, beyaz pirinç, beyaz un, tüm gıda katkı maddeleri ve koruyucular tüketilmemektedir.

Makrobiyotikler organik, yerel olarak yetiştirilen ve mevsimlik ürünler seçmeye odaklanır. Genel olarak makrobiyotik diyet aşağıdaki gibi kabaca bölünür

Yemeğinizin yaklaşık % 40-60'ı = kahverengi pirinç, arpa, yulaf, karabuğday gibi kepekli tahıllar

Yemeğinizin yaklaşık % 20-30'u = meyve ve sebzeler

Yaklaşık % 10 -% 25 = tofu, miso ve tempeh gibi deniz mahsulleri ve deniz yosunu gibi deniz mahsulleri

Bazı insanlar için ayrıca az miktarda turşu ve fermente sebze, fındık, tohum ve bazen de bazı et veya balıkları içermektedir.(http://www.papermagazines.com/bbc-good-food-subscription.html?gclid=cjwkcaiau_lgbrbdeiwakovnsf_tpozlco_y9atwwqpvcrg2xfp3liowg4m2m5qfj2rg4rvdkzlhxhocl44qavd_bwe)

3. MAKROBİYOTİK BESLENMENİN FELSEFESİ

Makrobiyotik diyet, besinlere yin ve yang enerjilerini atfeder. Yin ve yang, tıpkı gündüz ve gece gibi birbirini tamamlayan ve uyumlu, zıt enerjilerdir. Yin enerjileri dışa yönelirken, yang enerjileri içe yönelir. Bu kadim Asya felsefesine göre, evrendeki her şeye bir yin ya da yang niteliği atfedilir. Denge, uyum, düzen ve mutluluk, yin ve yang enerjileri dengede olduğunda elde edilir. Et, balık, tavuk, yumurtalar ve sert peynirlerin yang oldu-

ğu düşünülürken süt, kaymak, meyve suyu, alkol ve şeker yin olarak düşünülür. Makrobiyotik diyet ise başlıca, kahverengi pirinç ve diğer tam tahıllar, fasulyeler, sebzeler, meyve ve kabuklu yemişler gibi arada yer alan gıdalardan oluşur. Diyet esnektir ve ara sıra balığa da izin verir. Esnekliği cazibesini de artırır. Makrobiyotik diyet kişilerin, kendi kişisel ihtiyaçlarına ve tıbbi durumlarına bağlı olarak kendi besin rejimlerini tasarlamasına olanak sağlar.Makrobiyotik diyetin ilkelerinden biri kişilerin, öncelikle bulundukları iklim ve bölgeye uygun olarak, organik biçimde yetiştirilmiş besinleri yeme gerekliliğidir. Teoriye göre, insan sağlığı çevrede meydana gelen değişimlere gösterdiği uyum yeteneğine bağlıdır. Kişiler yaşadıkları yerden farklı bir iklime ait besinleri yediklerinde, bu adaptasyonu kaybederler. Makrobiyotik diyetin savunucuları, toplumun geleneksel ekolojik temelli diyetten uzaklaşması ile beraber kronik hastalıklarda belirgin bir artış olduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle de, ideal bir sağlık için, kişilerin yerel çevrelerinde ya da hiç değilse yaşadıkları yere benzer bir iklimde üretilen gıdaları yemeyi esas alan bir yönteme geri dönmeleri gerekmektedir. Yang (daralan enerji) olarak görülen gıdalar daha uzun süre dayanır ve çok geniş bir coğrafi alanda yetiştirilebilir. Deniz tuzu ve deniz bitkileri yang besinlerinin örnekleri arasındadır. Aynı yarı küredeki herhangi bir yerden geliyor olabilirler. Tam tahıllar ve bakliyat da yangdır ve uzun ömürlü olduklarından aynı kıtadaki herhangi bir toprakta yetişebilirler. Taze meyve ve sebzelerin yin (yayılan enerji) olduğu düşünülür. Nispeten daha kısa raf ömürleri olduğundan, kişinin yakınındaki bir tarlada doğal olarak yetişen türdekilerden seçilmeleri gerekir. Makrobiyotik inançlara göre, diyette ve gıdalarda yin ve yang arasındaki denge kişinin içsel huzur, kendi benliği ve etrafındaki dünya ile uyumlu olmasına yardımcı olur. Makrobiyotik diyetin yönü ise, yenen besinlerin türünün mevsim ile birlikte değişiklik göstermesidir. Bahar ve yaz aylarında, daha hafif, serin ve daha az pişirilmeye ihtiyaç duyulan besinler olmalıdır. Bu değişim gereklidir çünkü makrobiyotik felsefeye göre ateş enerjisi, günışığı biçiminde olduğunda çok bereketlidir ve pişirilen besinlerden alınmasına ihtiyaç yoktur. Sonbahar ve kış aylarında, bunun aksi geçerlidir. Günün hangi vakti olduğu da makrobiyotik diyet açısından önemli bir rol oynar çünkü diyet atmosferik enerji seviyeleri ile ilişkilidir. Sabahları, yukarıdaki enerji daha güçlü olduğundan, kahvaltının, suda pişirilen tam tahıllar gibi daha hafif besinleri içermesi gerekir. Akşamları, aşağı enerji daha güçlü olduğunda ise, öğün daha geniş tutulabilir. Öğle yemeğinin hızlı ve hafif olması gerekir çünkü öğleden sonra enerjisi aktif ve yaygındır. Makrobiyotikte, bir kişi için etkili olan beslenme standartlarının bir başkasında işe yaramadığına inanılır. Bu standartlar günden güne farklılık gösterir. Böylelikle, bu diyet düşüncede statikten dinamiğe doğru bir bakış açısı değişimi gerektirir. Diyet, kanseri önlediği ya da tedavi ettiği iddiaları nedeniyle pek çok kişiye çekici gelmektedir. Bu iddiaların hiçbir bilimsel dayanağı bulunmamasına karşın, kemoterapi ve radyoterapi gibi geleneksel tedaviler başarısız olduğunda, diyetin onları hastalıktan kurtardığına inanan pek çok insan mevcuttur. Diğerleri ise diyeti diyabet, yüksek tansiyon, arterioskleroz ve diğer kalp hastalığı türlerini iyileştirmeye yardımcı olması için kullanmaktadır. Diyeti destekleyenlerin çoğu bu ve diğer dejeneratif hastalıkların vücudun yin ve yang dengesinin bozulması sonucu ortaya çıktığına ve makrobiyotik diyetin bu dengeyi yeniden sağlamaya yardımcı olduğuna inanmaktadır(Kerry Torrens,2018:6).

4.MAKROBİYOTİK BESLENMENİN FAYDALARI

1- Çeşitli batı ülkelerinde, ABD ve Japonya'da bir anti-kanser rejimi olarak kabul edilmektedir. Kan şekeri üzerinde olumlu etki yaparak şeker rahatsızlıklarının tedavisine yardımcı olduğu düşünülmektedir.

2- İç barışın sağlanmasına katkıda bulunur.

3- Güzellik, enerji ve doğru kiloya kavuşulmasına yardımcı olur.

4- Asit alkali dengesini sağlar.

5- Besinlerdeki vitamin ve minerallerin sindirim organlarınca sisteme alınabilmesini sağlar

(http://www.pozitifdergisi.com/yemek/beslenmenin-zen-hali-makrobiyotik.html).

5.MAKROBİYOTİK BESLENMENİN PSİKOLOJİK ETKİSİ

Serotonin-dopamin sistemini dengelediğinden iç barışa uygun ortam hazırlar. Aşırı uç enerjilerde savrulan ruh halini orta enerjilerle buluşturur. Dış barış ancak iç barışın sağlanmasıyla mümkündür. Bizim gayemiz burada tahterevallinin ortasına oturmak. Zira bir ucunda çok tuzlu karşıtında ise çok tatlı gıdalar vardır. Örneğin kebap yedin, sonra tatlı bir şey yeme ihtiyacı duyarsın. Tahterevallinin bir tarafına oturdun çöktü, şimdi öbür tarafına oturuyorsun. Bizim gayemiz bunu dengelemek, böylece daha az dalgalı bir denizde seyran etmek. O zaman dingin bir enerjide değerlendirme yapabilirsin. Kendin ve kendin olmayan arasındaki ayrımı sezersin, ama çok dalgalı bir durumda bunu yapamazsın. Diktatörlerin en sevdiği dönemler savaş dönemleridir. Çünkü savaşta zaten kimse oturup o ayrımı yapamaz, kimse bireysellikten, özgürlükten bahsedemez. Bizim yaşamımızda da öyledir, iç dünyamızda bir kaos varsa maddi zenginlik, bolluk içerisinde olsak da yine de denge, huzur şansımız yoktur. Huzur kelimesi çok önemli. Huzur, hazırdan gelir. Hazırda var olanı idrak etme şansımız yoktur, hep geçmişe bakar hüzünleniriz, geleceğe bakar endişeleniriz ya da ümit ederiz. Makrobiyotik kan kimyasallarının doğru beslenme ve doğru yaşam ile değiştirilmesi sonucu yani sinir sistemindeki (nöronlar arasındaki) bilgi akışını sağlayan kimyasalları (nörotransmiterleri) dengeler. Ağır değişimler ve ani iniş çıkışlar yerine beyin kimyamızda sağlıklı duygusal gezintilerin yaşanabileceği ortamı oluşturur. Depresyon ve hatta şizofrenilerde dahi makrobiyotik beslenme ve yaşam ile iyi netice alınabilmiştir

(http://www.pozitifdergisi.com/yemek/beslenmenin-zen-hali-makrobiyotik.html).

6.MAKROBİYOTİK DİYETİN YAŞAM TARZI ÖNERİLERİ

- Sadece acıktığında ve sadece susadığında içerken yemek
- Yutmadan önce sıvılaşana kadar iyice çiğneme
- Yemek pişirmek ve saklamak için sadece ahşap, cam ve çin gibi doğal malzemeler kullanmak
- Mikrodalga fırınlar ve elektrikli ocaklardan kaçınma
- Suyu pişirmeden veya içmeden önce arındırmak
- Aromalı, kafeinli veya alkollü içeceklerden uzak durmak

- Bu diyeti uygulayanlarda bazıları daha rahat ve sadece bu kuralları ılımlı bir şekilde takip ederken, bazı yiyecekler hazırlama, yemek pişirme ve yeme kurallarına çok sıkı bağlı kalarak, makrobiyotik diyetini biraz farklı şekillerde benimseyebilir.

Makrobiyotik diyetinin savunucuları, planı takip etmenin kanser dahil kronik hastalıklara yardımcı olabileceğini iddia ediyor. Bununla birlikte, CancerResearch UK, makrobiyotik diyetin kansere karşı koyduğu veya tedavi ettiği ve zararlı etkileri olabileceği konusunda uyarıda bulunmadığını belirtmektedir. (Kerry Torrens, 2018:5).

7.MAKROBİYOTİK DİYETİN YARARLARI

Kilo kaybı hedeflenildiğinde , o zaman yemeğin makrobiyotik bir yolunu benimseyerek kilo verebilebilir,fakat protein açısından zengin yiyecekleri çok fazla karbonhidratla değiştirmemesine dikkat edilmelidir.Tahıl ve pirinç gibi nişastalı karbonhidratların diyette artması kolaydır. Araştırmalar, makrobiyotik rejimin kalp sağlığı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve kan basıncındaki düşük kanlipidleri ve kolesterol artı yararlarını göstermektedir. Tahıl ve pirinç gibi nişastalı karbonhidratların diyette artması kolaydır. Araştırmalar, makrobiyotik rejimin kalp sağlığı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve kan basıncındaki düşük kan lipidleri ve kolesterol artı yararlarını göstermektedir. Diyetin öğeleri kadınlar için faydalı olabilir, çünkü makrobiyotik diyet uygulayanlar orta derecede dolaşımdaki östrojen seviyesine sahiptirler, bu da muhtemelen göğüs kanseri dahil bazı kanser risklerini azaltmaya yardımcı olur. Bu etki büyük olasılıkla kadınlara da fayda sağlayabilecek besinler açısından zengin olan beslenmeden kaynaklanmaktadır. Kepekli gıdalar, menopozdan sonra insülin duyarlılığının ve kilo yönetiminin korunmasına yardımcı olabilen, lonyaklar da dahil olmak üzere, özellikle yararlı fito-östrojenler gibi yararlı bileşikler sağlar. (https://www.bbcgoodfood.com/expert/kerry-torrens).

8.MAKROBİYOTİK DİYETİN OLUMSUZ YÖNLERİ

Zayıf ve muhtemelen düşük kilolu olanlar için bu gibi kısıtlı bir diyet, iyileşmeyi desteklemek için gerekli varyasyon ve kaloriyi sağlamayabilir ve normal çocuklara, özellikle de çocuklar için katı bir rejim büyümeyi ve gelişmeyi sınırlayabilir. Bununla birlikte, daha az kısıtlayıcı bir şekilde uygulandığı sürece yararlı olabilecek makrobiyotik diyetin öğeleri vardır. Daha fazla meyve ve sebze tüketmek ve tuz, şeker ve yağ alımını azaltmak, özellikle kalp sağlığı için yukarıda belirtildiği gibi ve hatta belirli kanser riskini azaltmak için olumlu bir etkiye sahip olabilir. (https://www.bbcgoodfood.com/expert/kerry-torrens).

SONUÇ ÖNERİLER

Beslenme, büyüme, yaşamın sürmesi,sağlığın korunması amacıyla besinlerin organizmaya alınmasıdır.Vejetaryan diyeti olarak kabul edilen diyetlerde eksik kalan protein, kalsiyum, demir, çinko, B12 vitamini, D vitamini, yağ asitleri ve iyot bileşenlerine göre sağlık açısından sorun oluşturmaktadır.Süt ve Türevlerinin hiç yer almadığı makrobiyotik diyet Büyüme gelişme çağındaki açısından zararlıdır. Bütün besin gruplarını içermediğinden yaşamın tamamında uygulanması sağlık açısından uygun değildir. zayıflama diyeti olarak kullanılabilir.Ülkemize ithal olarak gelen gıdalar oldukça pahalıdır.Diyette kullanılan gıdalardan bazıları yurt dışından tedarik edileceği için gıdalara ulaşımda sıkıntılar yaşanabilir.

KAYNAKÇA

Herrmann W, Geisel J. 2002. Vegetarianlifestyleandmonitoring of vitamin B-12 status. ClinChimActa, 326: 47-59.

(Osma, 2006:13.Makrobiyotik Beslenme İstanbul Klan Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

(https://www.bbcgoodfood.com/expert/kerry-torrens). (E.T. 03.12.2018)

http://www.dilarakocak.com.tr/dictionary/makrobiyotik-diyet-macrobiotic-diet/)(E.T. 16.12.2018)

(http://www.pozitifdergisi.com/yemek/beslenmenin-zen-hali-makrobiyotik.html).

(http://www.papermagazines.com/bbc-good-food-subscription.html?gclid=cjwkcaiau_lgbrbdeiwakovnsf_tpozlco_y9atwwqpvcrg2xfp3liowg4m2m5qfj2rg4rvdkzlhxhocl44qavd_bwe) (E.T. 20.12.2018)

(https://www.alternatifterapi.com/icerik/makrobiyotik-diyet-nedir-ibckv)(E.T. 16.12.2018)

KIRSAL KESİMDE İŞGÜCÜ PROFİLİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ŞANLIURFA İLİ EYÜBİYE İLÇESİ

Esen ORUÇ[1], Meral UZUNÖZ[2], Mahmut HOROZ[3]

[1-3] Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Tokat / Türkiye

[2] Yıldız Teknik Üniversitesi, iktisadi ve İdari bilimler Fakültesi, İktisat Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Bugün Türkiye'de tarımsal işgücü politikasının, birbiriyle çelişkili görünen iki hedef üzerinde şekillendiği görülmektedir: gelişmiş ülkelerdeki gibi tarımda çalışan işgücü oranının azaltılması, genç ve nitelikli işgücünün kırsal kesimde tutulması… Bu iki yönlü çaba, işgücünün niteliğine uygun yerde ve etkin biçimde değerlendirilmesi hedefinde bütünleşmektedir. İşgücü konusunda alan bazında işgücü yapısına ilişkin özele indirgenmiş çalışmalar, mevcut durumu tanımlamak açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmada, kırsal alandaki ailelerde mevcut işgücünün tarımsal faaliyetlerle ne ölçüde uyumlu olduğu ortaya konmaya, katılımcıların bulundukları yerleşim yeri dışında tarım dışı işlerde çalışma ve aile fertlerinin işgücüne katılma eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Şanlıurfa Eyyubiye İlçesi araştırma alanını, bu alanda yaşayan aileler de araştırma konusu hedef kitleyi oluşturmaktadır. Mali ve zaman sınırlılıkları nedeniyle ailelerin tamamı ile görüşülmesi mümkün olmadığı için, örnekleme çalışmasıyla görüşülecek aile sayısı sınırlandırılmıştır. Örnekleme çalışması sonrasında ana popülasyondan 112 aile ile anket yapılmasına karar verilmiştir. Çalışmanın ana materyalini Şanlıurfa ili Eyyubiye ilçesine bağlı mahallelerde yapılan anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Anket çalışmasından elde edilen veriler, tanımlayıcı istatistikler ve yüzde dağılımlarla değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, görüşülen bireylerin %25'i gelirini çok yetersiz bulmaktadır. Ailelerin %48'inde tarımsal faaliyetlerin daha etkin sürdürülmesi için daha fazla işgücüne ihtiyaç duyulmakta, %29'unda ise tarım faaliyetlerinin mevcut durumdakinden daha az işgücüyle yapılabileceği düşünülmektedir. Şanlıurfa İli Eyyubiye ilçesinde gerçekleştirilen bu araştırmaya göre, kırsal alanda tarımsal faaliyetlerde bazı aileler gizli işsizlik, bazı ailelerde bu faaliyet için işgücü yetersizliği sorunu yaşamaktadır. Kırsal alan ve tarım dışı işlerde çalışma eğilimi olan aile nüfusunun, bunun için en temel belirleyicilerden biri olan eğitim konusunda yeterince güçlü olduğunu ifade etmek çok mümkün görünmemektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Tarımsal İşgücü, Kırsal Alan, Kırsal Nüfus, Şanlıurfa

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

İşgücü makroekonominin değişmez parametrelerinden biridir ve ülkelerin ekonomik görünümleri hakkında önemli bir göstergedir. Ülkelerin işgücü rakamlarında kırsal alan ya da tarım sektörüne ilişkin olanlar ayrı bir önem taşır. İşgücü dinamikleri kente göre kırsalda ve diğer sektörlere göre tarımda farklılık gösterir. Ayrıca kırsalın ve tarım sektörünün genel işgücü değerleri içindeki durumu da ülkeyi birçok açıdan tanımlar. Tarım sektöründe çalışanların istihdam içerisindeki oranı, ekonomisi tarıma dayalı ülkelerde çok daha yüksektir. Sanayi

sektörünün güçlü olduğu ülkelerde bu oran %5'i aşmamakta, hatta kimilerinde %1 seviyelerine düşmektedir. 2017 Yılında İngiltere'de tarım sektörü istihdam oranı %1,1 Almanya'nın %1,3'tür. Aynı yıl Türkiye'de tarım sektörü istihdam oranı ise %19,4 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK,2018a). Türkiye'de tarım sektörünün istihdamdaki oranı sanayi ülkelerine göre oldukça yüksek olmakla birlikte, giderek azalmaktadır. 2000 Yılında tarım sektörünün istihdamdaki payı %36'dır ki bu oran 2017'ye göre %10,6 oranında daha yüksektir. İşgücünün tarım sektöründen sanayi sektörüne kayması ülkenin gelişmesiyle paralel olduğu için olumlu bir durum olarak kabul edilmektedir. Ancak, Türkiye'de sanayi sektörünün istihdamdaki payı uzun yıllardır değişmemiş 2008 yılında %26,8 iken yaklaşık on yıllık bir süreden sonra 2017 yılı itibarı ile %26,5 olmuştur. Tarım sektöründeki istihdamın hizmetler sektörüne kaydığı, bu sektörün 2008 yılında istihdamın %49,5'ini, 2017 yılında ise %54,1'ini karşıladığı görülmektedir (TÜİK,2018a). Türkiye'de tarım sektörünün istihdamdaki payının azalışı bu ve diğer bazı nedenlerle son yıllarda endişelere de neden olmaya başlamıştır. Tarımdan özellikle genç işgücünün kopuyor olması da bir diğer sorun oluşturmaktadır. Yapılan birçok çalışma, işgücünün tarım sektöründen ve nüfusun kırsaldan ayrılışındaki artışa dikkat çekmektedir (Apaydın, 2018; Yalçın ve Kara, 2016; Dücan, 2016; Kılıç ve Kıymaz, 2014; Cengiz ve Baydur, 2010).

Gizli işsizlik işgücü ölçütlerinden biridir ve tarım kesiminde diğer sektörlere göre daha fazla görülmektedir. Bunun başlıca nedenleri, tarımda aile işgücünün ücretsiz oluşu, tarımın genelde aile işletmeciliği şeklinde yapılıyor olması ve tarım sektöründeki işletmelerde sistemli bir muhasebe yapılmaması olarak sıralanabilir. Gizli işsizliğin yanı sıra, bugün kırsal alanda genç işgücü bulmanın zorluğu nedeniyle tarımsal üretimin sürdürülebilirliğiyle ilgili riskler de söz konusudur. Bu anlamda Türkiye'de tarımsal işgücü politikasının, birbiriyle çelişkili görünen iki hedef üzerinde şekillendiği görülmektedir: gelişmiş ülkelerdeki gibi tarımda çalışan işgücü oranının azaltılması, genç ve nitelikli işgücünün kırsal kesimde tutulması… Bu iki yönlü çaba, işgücünün niteliğine uygun yerde ve etkin biçimde değerlendirilmesi hedefinde bütünleşmektedir.

Türkiye genelinde makro düzeyde yukarıda özetlenmeye çalışılan bazı kabuller üzerinde sorunlar ortaya konmaktayken, mikro düzeyde durumun daha somut olarak belirlenmesi önem taşımaktadır. İşgücü konusunda alan bazında işgücü yapısına ilişkin özele indirgenmiş çalışmalar, mevcut durumu tanımlamak açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmada, kırsal alandaki ailelerde mevcut işgücünün tarımsal faaliyetlerle ne ölçüde uyumlu olduğu ortaya konmaya, katılımcıların bulundukları yerleşim yeri dışında tarım dışı işlerde çalışma ve aile fertlerinin işgücüne katılma eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Şanlıurfa Eyyübiye İlçesi araştırma alanını, bu alanda yaşayan aileler de araştırma konusu hedef kitleyi oluşturmaktadır.

AMAÇ

Bu çalışmada, Şanlıurfa Eyyübiye İlçesine bağlı köyler örneğinden yola çıkarak, mikro düzeyde kırsal alanda yaşamını sürdüren ailelerde işgücü varlığının tarımsal üretimle ilişkili olarak değerlendirilmesi, aile fertlerinin tarım dışı işlerde ve yerleşim yeri dışında çalışma eğiliminin ortaya konması amaçlanmıştır.

KAPSAM

Araştırmada Şanlıurfa Eyyübiye İlçesi araştırma alanını, bu alanda yaşayan aileler de araştırma konusu hedef kitleyi oluşturmaktadır. Anket çalışması 2016 yılında gerçekleştirilmiş olup, veriler 2016 değerleridir.

YÖNTEM

Araştırma anket çalışması verilerine dayalı olup anket çalışması kırsal alanda yaşayan ailelerle yapılan yüz yüze görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Örnekleme çalışmasında öncelikle gayeli örnekleme yoluyla Eyyubiye ilçesine bağlı toplam 154 köyden %10 oranına tekabül etmek üzere 15 köy seçilmiştir. Bu köylerdeki hane sayıları belirlenmiş, Basit Tesadüfi Örnekleme Yöntemi kullanılarak ana popülasyondan 112 aile ile anket yapılmasına karar verilmiştir. Anket çalışmalarında aileden (genellikle aile reisi olarak kabul edilen) bir kişi ile görüşülmüş, ailedeki 10 yaş üzeri fertlerin işgücü potansiyeline ilişkin bilgiler de görüşülen bireylerden alınıp anket formlarına işlenmiştir. On yaş üzerinin dikkate alınmasının nedeni, kırsal alanda 10 yaştan itibaren aile fertlerinin bazı tarım işlerinde çalışmaya başlamasıdır. Ancak 10-15 yaş arası çocuk yaştaki bireyler araştırmada ayrı olarak değerlendirilip yorumlanmıştır.

Anket çalışmasından elde edilen veriler dijital ortama aktarılarak, tanımlayıcı istatistikler ve yüzde dağılımlarla değerlendirilmiş ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Değerlendirmeler yapılırken bazı kriterler tüm aile nüfusunu dikkate alacak, bazıları ise anket görüşmesi yapılan kişilerle sınırlı olacak şekilde yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada öncelikle sosyo-ekonomik bazı bulgulara yer verilmiştir. Bu konuya ilişkin elde edilen değerlere göre, görüşülen aileler ortalama olarak 6 kişiden oluşmaktadır. Ailede birey sayısı 1 ile 19 arasında değişmektedir. 7 ve üzeri bireyden oluşan ailelerin genele oranı %35,71'dir. Bu bulguya dayanarak araştırma alanında kalabalık ailelerin önemli bir oranda olduğu ifade edilebilir.

Çalışmanın bu bölümünde aileyi temsilen anket görüşmesi yapılan bireylerin bazı özellikleri ortaya konmuştur. Çoğu aile reisi kabul edilen bireylerin eğitim düzeyleri belirlenmiş ve Tablo 1'de özetlenmiştir. En yüksek oran okuryazar olanlara aittir ve görüşülen bireylerin üçte birini oluşturmaktadır. Bunu çok yakın bir oranla ilkokul mezunları takip etmektedir. Okuryazar olmayanlar %21,43 ile üçüncü sırayı almıştır. Okuryazar olmayanların oranının oldukça yüksek olması dikkat çekicidir.

Tablo 1. Aile Reislerinin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim düzeyleri	Frekans	Oran(%)
Okur-yazar değil	24	21,43
Okuryazar	37	33,04
İlkokul mezunu	36	32,14
Ortaokul/ilkokul mezunu	6	5,36
Lise mezunu	3	2,68
Yüksekokul mezunu	2	1,79
Fakülte mezunu	4	3,57
Toplam	112	100,00

Görüşülen bireylerin yaşları 19 ile 71 arasında değişmekte olup, ortalama yaş 38,63'tür. Bireylerin yaşları on yıllık dilimlere ayrıldığında en yüksek oran %28,57 ve %27,68 ile sırasıyla 31-40 ve 21-30 yaş gruplarına aittir. Cinsiyet dağılımında erkeklerin oranı %97,32 ile büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Yine evli olanlar da %91,07 ile medeni durum dağılımında çoğunluğu oluşturmaktadır. Burada kırsal alan özelliklerinin kendini gösterdiği, genellikle aile reisi olarak erkeklerin ön plana çıktığı ve belirli yaşta bireylerin çoğunluğunun evli olmayı tercih ettiği görülmektedir.

Aileyi temsilen görüşülen kişilerin yarıdan fazla bir bölümünün (% 60,71) asıl mesleği çiftçiliktir. Bunun dışında işçi (%16,07), memur (%9,82), serbest meslek (%1,79) sahipleri de vardır. Düşük bir orana sahip olan kadınlar (%2,68) kendilerini ev hanımı olarak tanımlamaktadır. Emekli olduğu için herhangi bir işle meşgul olmayanların oranı %2,68'dir. Görüşülen bireyler arasında her iki kişiden birinin (%50,00) sosyal güvencesi bulunmamaktadır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde aileye ait bazı bulgulara yer verilecektir.

Gelirle ilgili verilere göre, ortalama yıllık gelir 60 852 TL'dir. Gelir kaynaklarının büyük bir bölümünü tarım oluşturmaktadır. Bunun dışında düşük oranlarda ticari gelir, emekli maaşı, memur ya da işçilikten sağlanan aylık ücret, ailelerin gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Ortalama yıllık tarımsal gelir 57 835 TL'dir. Yıllık en düşük tarımsal gelir 2000 TL iken en yüksek 900 000 TL olarak ifade edilmiştir. Gelir düzeyi 900 000 TL gibi yüksek bir düzeye de çıkıyor olmasına karşın, yüksek düzeyde gelir elde edenlerin oranı çok yüksek değildir. 100 000 TL'nin üzerinde gelir elde edenler %4,46 oranındayken, ortalama gelir olan 60 852 TL'den daha düşük gelirle yaşayan ailelerin oranı ise %72,32'dir.

Aileler genelde az ya da çok tarımsal üretim yapmaktadır. Tarımdan gelir elde etmeyen ailelerin oranı %10,7'dir. %89,3 gibi bir çoğunluk pazara yönelik tarımsal üretim yapmaktadır. Pazara yönelik olarak üretilen başlıca ürünler, yetiştirilme orana göre sırasıyla pamuk, mısır, hıyar, hububat ve sebzedir. Pamuk ailelerin %49,29'u tarafından üretilmektedir.

Ailelerin tarımsal üretim yaptıkları işletmelerde ortalama arazi genişliği 71 da, mülk arazi ortalama 70 da'dır. Bu veriye dayalı olarak, ailelerin büyük çoğunlukla mülk arazileri üzerinde tarımsal faaliyetlerini sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Tarımsal üretim yapan aileler küçük ölçekte hayvancılık da yapmaktadır ve işletme başına ortalama büyükbaş hayvan sayısı 2, ortalama küçükbaş hayvan sayısı da yine 2 olarak belirlenmiştir.

Görüşülen bireylere ailenin gelirini yeterli bulup bulmadıkları sorusuna verilen cevaplardan, ailelerin %24,11'inin gelirini yetersiz, %25'inin çok yetersiz bulduğu anlaşılmıştır. Geri kalanlar kısmen yeterli bir gelire sahip olduğunu düşünmektedir.

Ailedeki bireylerin tamamını dikkate alacak şekilde yapılan bazı değerlendirmeler, 10 yaş üzeri tüm aile bireylerinin toplamı olan 278 kişi üzerinden yapılmıştır. Bu değerlendirmeye göre aile bireylerinin % 63,67'si erkek, %36,33'ü kadındır. Ortalama yaş 30,99 olup 11 ile 71 arasında değişmektedir. Yaşa ilişkin veriler on yıllık aralıklara ayrıldığında en yüksek oranı

Tablo 2. On Yaş ve Üzeri Aile Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Aralıkları	Frekans	Oran (%)
11-20	76	27,34
21-30	86	30,94
31-40	54	19,42
41-50	36	12,95
51-60	16	5,76
61-71	10	3,60
Toplam	278	100,00

%30,94 ile 21-30 yaş grubu almakta, %27,33 ile 11-20 yaş grubu takip etmektedir. En düşük orana (% 3,59) sahip yaş aralığı 61-70 grubudur. 71 yaş üzerinde birey bulunmamaktadır. Bölgede genç bir nüfus profili olduğu söylenebilir.

Eğitim düzeyine ilişkin değerlendirmede, 18 yaş altı bireylerin eğitimlerine devam ediyor olmaları durumu göz önüne alınarak 18 yaş ve üzerinde olanlar dikkate alınmış, bu nedenle değerlendirme 232 kişi üzerinden yapılmıştır. Tablo 3'de verilen değerlere göre, üçte birden fazla bir bölümü oluşturan ve %35,78 ile en yüksek oranı alan grup okuryazar olup herhangi bir örgün eğitim kurumunu tamamlamayanlardır. İlkokul mezunları bu grubu takip etmekte, okuryazar olmayanlar %21,55 ile oldukça önemli bir oranı almaktadır. Araştırma alanında aile nüfusunun eğitim düzeyinin çok düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 18 Yaş Üzeri Aile Nüfusunun Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim düzeyleri	Frekans	Oran(%)
Okur-yazar değil	50	21,55
Okur-yazar	83	35,78
İlkokul mezunu	66	28,45
Ortaokul/ilkokul mezunu	14	6,03
Lise mezunu	8	3,45
Yüksekokul mezunu	2	0,86
Fakülte mezunu	7	3,02
Yüksek lisans mezunu	2	0,86
Toplam	232	100,00

Bu araştırma konusu için eğitim oldukça önemli bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Çünkü görüşülen ailelerin nüfusuna dâhil bu bireyler arasında bir bölümü tarım dışı işlerde çalışma eğilimindedir. Bu durumda nüfusun niteliği ve bunun içinde de eğitim düzeyi büyük önem taşımaktadır.

18 yaş üzeri bireylerin %74,46'sı evli, %25,54'ü bekârdır. 15-17 Arası olup evli olan bireyler de bulunmakla birlikte oranları (%1,08) çok düşüktür.

10-15 yaş arasında olup çocuk yaşta olan bireylerinin %15,63'ü kendi tarım işletmesinde çalışmakta, %71,88'i yalnızca öğrenciliğini devam ettirmektedir. %12,5'inin ailesine ait bir tarım işletmesi bulunmamakta ve onlar da herhangi bir işte çalışmamakta, yalnızca öğrenimine devam etmektedir. Kendi tarım işlerinde çalışanların tamamına yakın bölümü öğrenimini de devam ettirmekte, yalnızca 15 yaşında bir çocuğun öğrenimini yarım bıraktığı görülmektedir. Tarımda çalışan 15 yaş ve altı nüfusun genel aile nüfusu içindeki oranı ise %1,44'tür. Ancak burada dikkate alınacak ölçüt çocuk yaşta olanlar arasındaki %15,63'lük orandır. Bu bulguya göre, araştırma kapsamına giren 10-15 yaş arası çocukların düşük oranda da olsa bir bölümü tarım işlerinde çalışmaktadır. Oran yüksek bir oran gibi görünmese de konunun hassasiyeti nedeniyle çalışma çağı altında olmasına rağmen çalışma alanında bulunan çocuklarla ilgili her oran kayda değer görülmektedir. AB ilerleme raporlarında hemen her yıl, tarımda çalıştırılan çocuklar eleştiri almaktadır. En son ilerleme raporu olan 2018 yılı raporunda Fasıl 19: Sosyal Politika ve İstihdam kısmında "…*Bazı olumsuz sosyal yansımaları ve işyeri uygulamaları ile birlikte hanehalkı yoksulluğu, çocukların mevsimlik tarım işinde çalışması, … gibi en olumsuz biçimleri de dâhil olmak üzere çocuk işçiliğine yol açmaya devam etmektedir…"* ifadesi yer almaktadır (Anonim, 2018).

15 yaş üzeri yaştaki aile nüfusu toplam 246 kişidir. Bu nüfus içinde kendi tarım işletmesinde çalışanların oranı %75,21'dir. Ailesine ait tarım işletmesi olup burada çalışmayanların oranı %22,31, ailesine ait bir tarım işletmesi olmayanların oranı ise %2,48'dir.

Aileyi temsilen anket görüşmesi yapılan bireyler arasında tarımsal üretim yapanlara, tarım işletmelerinde mevcut durumda kaç kişinin çalıştığı, en verimli üretimi sağlamak için kaç kişinin çalışması gerektiği sorulmuştur. Elde edilen veriler arasındaki farklılıktan işletmedeki işgücü ihtiyacı ya da gizli işsizlik durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuçlara göre tarımsal üretim yapan ailelerin (98 aile) %47,59'unda tarım işlerinin daha verimli yapılabilmesi için ortalama 2 kişinin (2,40) daha çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Tarım işletmesinde yapılan işle istihdam edilen işgücünün dengeli olduğu belirlenen işletmelerin oranı %23,00'tür. Tarımsal üretimlerinde gizli işsizlik olduğu sonucuna varılan ailelerin oranı ise %29,41'dir. Bu ailelerde ortalama 2 kişinin (2,04) ailece gerçekleştirilen tarımsal üretimden ayrılması durumunda, yapılan üretimde bir farklılık olmayacağı anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre, aynı bölgede, işgücüne ihtiyaç duyan tarım işletmeleri ve işgücü fazlası olduğunu düşünen tarım işletmeleri bulunmaktadır. Tarımsal üretiminde işgücü ihtiyacı ile işgücü varlığı arasında uyum söz konusu olan işletmeler en düşük oranı almaktadır. Bir de bunun yanında, tarım işletmesi olmayan ve bu nedenle tarımda faaliyet göstermeyen aileler bulunmaktadır.

Aile nüfusu içerisinde 15 yaş üzeri bireylerin çalışma eğilimlerini belirlemek üzere, çalışmak isteyip istemediği, istiyorsa iş arayıp aramadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuçlara göre, aile bireylerinin %51,23'ü başka

bir işte ya da yeni bir işte çalışmak istememektedir. Bu grupta bir işi olup iş aramayanların, işinden ya da durumundan memnun oldukları çıkarımına varılmaktadır ve bu olumlu olarak değerlendirilebilir. Ev hanımları %20,73 oranı ile bu grupta birinci sırayı almakta, çiftçiler %14,23 oranı ile onları takip etmektedir.

Çiftçilik yapanların kendi içindeki dağılıma bakıldığında, fiili olarak iş arayıp aramadığı göz ardı edildiğinde başka bir işte çalışma eğilimi olanların oranının %16,67 olduğu görülmektedir. Bu oran çiftçilikten memnun olanların oranından (%14,23) yüksek olmakla birlikte, çok büyük bir farklılık olmadığı ifade edilebilir. Bu durumda asıl meslek olarak çiftçilik yapanların bu alanda faaliyet gösterme konusunda yaklaşık olarak yarı yarıya bir dağılım gösterdiği sonucuna varılabilir. Burada çiftçi grubunda ele alınan bireyler bu mesleği birincil gelir kaynağı ve asıl meslekleri olarak yapmaktadır ancak diğer meslek gruplarında olan bireyler de genellikle tarım işleriyle ilgilenmektedir. Buna karşın, onların kendilerini farklı meşguliyet durumları ya da alanlarıyla tanımlıyor olmaları, söz konusu kişilerin fikren de çiftçilikten ayrıldıklarını ortaya koymaktadır (Tablo 4).

Bir işte çalışmadığı halde iş aramayan ve yeni bir işte de çalışmak istemeyenlerin oranı %4,07'dir. Bu grupta %7,62 oranında birey bir işte çalışma istekliliğinde olmakla birlikte, ancak %4,47'si fiilen iş aramaktadır. TÜİK işsizlik kavramını, "*İşsiz: Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaştaki fertler işsiz nüfusa dâhildirler.*" şeklinde tanımlamaktadır. Bu durumda, bir işte çalışmayıp iş arayan %4,47 ve ev hanımı grubunda olup iş arayan %4,88 bu tanıma yakın durmakta, bu durumda yöredeki işsizlik oranı %9,40 olmaktadır. Anket çalışmasının yapıldığı 2016 yılı 15 ve üzeri yaş Türkiye işsizlik oranı %10,9'dur (TÜİK, 2018b). Kırsal alanda işsizlik oranının daha düşük olduğu dikkate alındığında, yöredeki işsizliğin Türkiye oranlarıyla örtüştüğünü söylemek mümkündür. Fiili olarak iş aramayıp çalışmak isteyen ev hanımlarının oranı ise %8,13'tür.

Tablo 4. 15 Yaş Üzeri Aile Nüfusunun Meslek ya da Meşguliyet Durumuna Göre İşgücüne Katılım Eğilimi (%)

	Başka bir işte veya yeni bir işte çalışmak istiyor, **iş arıyor**	Başka bir işte veya yeni bir işte çalışmak istiyor, **fiili olarak iş aramıyor**	Başka bir işte veya yeni bir işte **çalışmak istemiyor –iş aramıyor**	Toplam
Çiftçi	8,94	7,72	14,23	30,89
Ev Hanımı	4,88	8,13	20,73	33,74
Bir işte çalışmıyor	4,47	3,25	4,07	11,79
Öğrenci	0,81	3,25	4,88	8,94
Serbest Meslek	1,63	2,03	4,48	7,73
İşçi-Memur	2,03	1,63	2,44	6,10
Emekli	0,00	0,00	0,81	0,81
Toplam	22,76	26,01	51,23	100,00

Tabloya genel olarak bakıldığında ve iş arama durumu göz ardı edildiğinde, yörede yaşayan nüfusun yarıya yakın bölümünün (%48,77), yeni bir işte çalışma eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle hemen hemen her iki kişiden biri yeni bir işte çalışma isteği taşımaktadır. Çalışma isteği taşıyan bireylerin köy ve tarım dışında çalışma eğilimi belirlenmeye çalışıldığında, yarıdan fazlasının (%59,17) dışarda çalışma eğiliminde oldukları, diğerlerinin köylerinde çalışmak istedikleri tespit edilmiştir. Bu durumda, yani köy dışında ve tarım dışı işlerde iş talebi olduğunda, aile nüfusunu oluşturan bireylerin nitelikleri önemli olmaktadır. Eğitim iş bulma konusunda önemli bir kriterdir ve aile nüfusunun eğitimine ilişkin bulgulara göre yörede eğitim düzeyi son oldukça düşüktür. Genç yaşta bireylerin oranının yüksek olması, iş olanakları açısından olumlu değerlendirilebilir, ancak nitelikli işlerde istihdam açısından bu yeterli olamamaktadır.

Aileyi temsilen görüşülen kişilere ailenin kente göç etme eğiliminde olup olmadığı sorulmuş, %70,50'si düşündüklerini %29,50'si ise düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Bu eğilimde kentteki iş olanaklarının ne kadar etkili olduğu sorulduğunda ise %14,29'u tamamen bu konunun etkili olduğunu ifade etmektedir. Yine aynı oranda bir bölümü iş konusunun göç düşüncesinde çok etkili, %25,00'i orta düzeyde etkili olduğu fikrindedir. %24,11 Oranında az etkili olduğunu düşünenlerin dışında geri kalanlar (%22,65) iş olanaklarının etkili olmadığı düşüncesindedir.

SONUÇ

Bu araştırmada Şanlıurfa İli Eyyübiye İlçesine bağlı köyler bazında, kırsal alan işgücü potansiyeline ilişkin bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır. Hane halkını dikkate alan çalışmada, ailelerdeki işgücüne ilişkin değerlendirmelerle durum ortaya konmaya ve sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, tarım yöre araştırma alanı için halen başlıca geçim kaynağıdır. Tarımdan ve diğer gelir kaynaklarından elde edilen yıllık gelir düşüktür. Gelir düzeyi 900 000TL'ye kadar çıkmakla birlikte, yüksek gelirli grubun oranı çok düşüktür.

Yörede bir yanda gizli işsizliğin olduğu işletmeler varken diğer tarafta işgücü ihtiyacı olan işletmeler bulunmaktadır. Bu durumda, aynı yerleşim alanında işgücü ihtiyacı ile potansiyeli yan yana durmaktadır. Ancak işgücü fazlası, hatta fazla olmayıp bazı işlerde istihdam edilmiş olan işgücü sahiplerinin önemli bir bölümü köy dışında ve tarım dışı işlerde çalışma eğilimindedir. Bu durumda bu talebin söz konusu olduğu 15 yaş üzeri nüfusun niteliklerine bakıldığında, en önemli kriter sayılabilecek eğitimin oldukça düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Sonuçlar göstermektedir ki, tarımsal üretimden elde edilen gelirin yetersizliği, işgücü arzında bulunacak nüfusun eğitim düzeyinin düşüklüğü, işgücünün dengeli ve yerinde kullanılamaması, tarımdan ayrılmaya hazır ancak buna yetecek niteliklere sahip olamayan bir kırsal alan halkı gibi Türkiye kırsal gündemini daima meşgul etmiş sorunlar yöre için tamamen ve halen geçerlidir. Bu sorunların çözümlenmesi için ilk olarak atılması gereken en temel bazı adımlar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Konuyla ilgili alan bazlı çalışmalarla yerel olarak durumun hemen her açıdan mümkün olduğunca netleştirilmesi,
- Tarımın gelişigüzel değil tam bir işletme anlayışı içinde ve modern yöntemlerle yapılmaya başlanması, bunun için yöre halkını harekete geçirecek çözümler bulunması
- Çok öncelikli bir sorun olan eğitim sorunun, eğitim düzeyinin bu kadar düşük olduğu yörelerde daha iyi düzeye getirecek çalışmalar yapılması
- Eğitimle ilgili çabalarda, yöre halkının çalışma hayatında nitelikli işlerde çalışma şansını bir kademe de olsa arttıracak bilgi ve beceri kazandırabilme yollarının aranması

Ve bütün bunlar için kararlı olunması…

KAYNAKLAR

Anonim, 2018. 2018 Türkiye Raporu. Avrupa Komisyonu, AB Bakanlığı web sayfası

https://www.ab.gov.tr/siteimages/pub/komisyon_ulke_raporlari/2018_turkiye_raporu_tr.pdf

Erişim tarihi: 12. 06.2018

Apaydın, F., 2018. Türkiye'de İşsizliğin Karakteristiklerinin Karşılaştırmalı Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2018/1, Sayı:30, s.159-200

Cengiz , S. ve Baydur C.M., 2010. Kırdan Kente Göç ve Tarımsal Verimlilik: Türkiye Örneği. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19, Sayı 2, 2010, Sayfa 85 - 98

Davran, M.K., Özalp, B., Tok. N. Ve Öztornacı, B. , 2017. Türkiye'de Kırsal Gençlik Açısından İstihdam ve İstihdamın Geleceği. Gençlik Araştırmaları Dergisi, TC Gençlik ve Spor Bakanlığı, 5(13), 169-189.

Dücan, E. 2016. Türkiye'de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 12, Yıl 12, Sayı 2, syf 167-183.

Kılıç, Y. ve Kıymaz, T., 2014. Tarımda Eğitim ve İşgücü Verimliliği İlişkisi: Bölgesel Farklılıklar. Tarım Ekonomisi Dergisi 2014; 20(1): 53-64

TÜİK, 2018a. İstatistiki Göstergeler, http://www.tuik.gov.tr/Start.do Erişim tarihi: 12. 06.2018

TÜİK, 2018b. TÜİK Metabilgi. http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=metabilgi Erişim tarihi: 12.06.2018

Yalçın, G.E. ve Kara F. Ö., 2016. Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri. Derleme Makalesi, Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi (2016) 20(2): 154-158.

DİNAMİK PAZAR KOŞULLARINDA ÖRGÜT KÜLTÜRÜ, ENTELEKTÜEL SERMAYE VE DİNAMİK YETENEKLER İLİŞKİSİ

Salih Zeki İMAMOĞLU[1], Hayat AYAR ŞENTÜRK[2], Hüseyin İNCE[3], Hülya TÜRKCAN[4], Nihal YAZICI[5]

[1-2-3-4] Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Kocaeli / Türkiye

[5] Gebze Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli / Türkiye

Öz: Stratejik pazarlama teorisyenleri kaynak temelli görüşün dinamik pazar ortamlarındaki çevresel koşulları ve değişim hızını açıklayamadığını ileri sürerek, pazardaki rekabet avantajının kaynağı olarak dinamik yetenekler teorisinin temel alınmasını yaygın bir şekilde kabul etmişlerdir. Dinamik yetenekler teorisi kaynakları firmaya özgü maddi (örn. demirbaş ve ekipmanlar) ve maddi olmayan (örn. bilgi ve itibar) varlıklar olarak, yetenekleri ise firmanın yeni kaynaklar edindiği ve mevcut kaynakları pazara sunulan gerçek bir değere dönüştürdükleri süreçler olarak tanımlamaktadır. Dinamik yetenekler görüşü ile ilgili son yıllarda bahsedilen en önemli konulardan biri bu yeteneklerin gelişiminde örgütsel unsurların rolünün belirlenmesidir. Çünkü firmalar mevcut ve potansiyel pazarları hakkında birey, takım ve örgüt düzeyinde öğrenme gerçekleştirdiği ve bu faaliyetleri destekleyici bir örgüt kültürü geliştirdiği ölçüde ancak kaynaklarını ve yeteneklerini nasıl ve ne zaman yeniden düzenleyeceği ya da güncelleştireceğini belirleyebilmektedir. Aksi durumlarda, pazarların dinamik doğası yüzünden, değişen pazar taleplerini karşılamada başarısız olan kaynak ve yetenekler firmalarda ölüm katılığına (rigor mortis) yol açacaktır. Rigor mortis durumu çevresel değişime adaptasyonu engelleyecek ve hatta pazardan silinmeye yol açacak düşük seviyeli pazar performansına neden olacaktır. Bu doğrultuda çalışmada yüksek firma performansı elde etmede gerekli bir unsur olarak firmanın dinamik yetenekleri ele alınmakta ve söz konusu örgütsel strateji, örgütsel yönetim ve Ar-Ge yenilik yeteneklerinin geliştirilmesinde örgüt kültürü ve entelektüel sermayenin etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. 207 firmadan toplanan veriler ile AMOS programı kullanılarak yapılan analiz sonucunda 1) örgütsel kültür unsurlarının entelektüel sermaye değişkenleri üzerinde pozitif etkisi, 2) entelektüel sermayenin dinamik yetenekler geliştirilmesinde pozitif etkisi ve 3) dinamik yeteneklerin firma performansı üzerinde pozitif etkisi bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Firma Performansı, Örgüt Kültürü, Dinamik Yetenekler, Entelektüel Sermaye

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Günümüz dinamik pazar yapısında rekabet avantajı kazanmanın yolu, değişen koşullara uyum sağlayabilmek ve yenilikçilikten geçmektedir. Bu açıdan firmanın sahip olduğu dinamik yetenekler belirleyici role sahiptir. Dinamik yetenekler ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, dinamik yetenekleri meydana getiren unsurlar arasında örgüt kültürü ve entelektüel sermayenin sıklıkla anıldığı tespit edilmiştir. Dinamik yetenekler örgütlerin nasıl sürdürebilir rekabet avantajı elde edeceği sorusuna odaklanmıştır (Ringov, 2017). Bu kavram, işletmenin yeni ürünler ve yöntemler ortaya çıkarmasını ve değişen piyasa koşullarına cevap vermesini sağlayan ve firmaların

sürdürülebilir rekabet avantajı elde edebilmek için şirketlerin taklit edilemeyen ya da benzerinin yapılması oldukça güç olan yeteneklerini ifade etmektedir (Teece vd., 1997). Ayrıca Teece vd. (1997) tarafından dinamik yetenekler aracılığıyla, değişen iş ortamında firmaya özgü yetenekler ve yetkinlikler geliştirildiği vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak dinamik yetenekler örgütlere, çevresel değişime ilişkin içsel ve dışsal faktörleri entegre edebilme ya da yeniden düzenleme yeteneği sağlamaktadır (Hung vd. 2010). Bahsi geçen içsel yeterlilikler örgütün yapısı, çalışanın kabiyeti, örgütün kabiliyetleri ve örgütsel uygulamaları vb. (Narayanan, 2009; Capron ve Mitchell, 2009; Ravishankar ve Pan, 2013) kapsamakta iken dışsal yeterlilikler ise örgütün içinde bulunduğu pazarı ve teknolojik gelişmeleri vb. (Arafa ve Elmaraghy, 2011; Li ve Liu, 2012) kapsamaktadır. İlgili yazında dinamik yetenekler üç boyutta incelenmektedir (Hung vd. 2010). Bunlar; Ar-Ge yenilik yeteneği, örgütsel strateji yeteneği ve örgütsel yönetim yeteneğidir. Ar-Ge yenilik yeteneği, örgütün sahip olduğu güçlü ve zayıf yanlarını değerlendirebilme yeteneğini, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yönünü ve zamanını kestirebilme yeteneğini, yeni ürün ve teknoloji geliştirme yeteneğini ifade etmektedir. Örgütsel strateji yeteneği, örgütün sahip olduğu yeni iş fırsatlarını ve tehditlerini sezebilme yeteneğini ve rekabet edebilme esnekliğine sahip olma yeteneğini ifade etmektedir. Örgütsel yönetim yeteneği ise, örgütün sahip olduğu müşterinin özel ihtiyaçlarını anlama yeteneğini, işletmenin departmanları arasındaki iletişim ve koordinasyon yeteneğini ve toplum ile örgütün karşılıklı ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla topluluklarla koordinasyon halinde olabilme yeteneğini ifade etmektedir (Hung vd. 2010).

Yönetim yazınında örgüt kültürüne yönelik çalışmaların 1980'li yıllarda başladığı görülmektedir (Şimşek vd, 2003). Örgüt kültürü Hofstede (1980) tarafından "bir organizasyonun üyelerini diğerlerinden farklı¬laştıran kolektif düşünme programı" olarak tanım¬lamıştır. İlerleyen çalışmalarda; Deal ve Kennedy (1982) tarafından "iş yapma ve yürütme biçimi" olarak, Peters ve Waterman (1982) tarafından "baskın ve paylaşılan değerlerden oluşan, çalışanlara sembolik anlamlarla yansıyan, örgüt içindeki hikayeler, inançlar, sloganlar ve masallardan meydana gelmiş bir yapı" olarak, tanımlanmıştır. Ogbonna ve Harris (2000) tarafından yapılan sınıflandırmada dört örgüt kültürü tipi bulunmaktadır. Bunlar; rekabetçi kültür, bürokratik kültür, toplumcu kültür ve yenilikçi kültürdür. Rekabetçi kültür, pazar başarısı elde etmenin önemsendiği bir kültürü tipidir. Bu kültür tipinde örgüte rekabet avantajı sağlayacak faaliyet ve amaçlar örgütü bir arada tutan değerler olarak görülmektedir. Yenilikçi kültürün hakim olduğu örgütlerde yeniliğe açık, girişimci bir örgüt atmosferi bulunmaktadır. Risk alma, pazara uyum sağlama, rekabet edebilme, yaratıcılık, büyüme bu örgütü bir arada tutan değerler olarak görülmektedir. Toplumcu kültürün hakim olduğu örgütler aileye benzetilmektedir ve çalışanlar arasında sadakat ve bağlılık önemsenmektedir. Bu kültür tipinde sosyal ilişkiler ve insan kaynakları ön planda tutulmaktadır. Bürokratik kültürün baskın olduğu örgütlerde ileri düzeyde formal bir yapılanma söz konusudur. Örgüt, bir makine gibi standart kurallar ve prosedürlere tabi olan bir sistem olarak görülmektedir (Ogbonna ve Harris, 2000).

Bilgi toplumunun gelişmesiyle birlikte değer kavramı maddi kaynaklardan maddi olmayan kaynaklara kaymış ve yapılan çalışmalar entelektüel sermaye üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. Kapsamlı bilgi birikimine sahip olan ve soyut konularla ilgilenen kişi anlamına gelen entelektüel kelimesi ve genel üretim için kullanılan değer anlamında sermaye kavramının birleşiminden meydana gelen entelektüel sermaye kavramı ile ilgili 1980 yı-

lından itibaren çalışmalar yapılmakta ve bu çalışmalarda entelektüel sermayenin üç boyutu ileri sürülmektedir (Nahapiet ve Ghoshal, 1998, Tsai ve Ghoshal 1998 ve Wu, 2008). Bunlar: yapısal sermaye, ilişkisel sermaye ve bilişsel sermayedir. Bilişsel sermaye, örgüt içerisinde çalışanların bilgiye erişimini ve bu bilgiyi paylaşmalarını (Berger ve Luckman, 1996; Pondy ve Mitroff, 1979) ve yeni kavramlar üretmeleri (Nonaka ve Takeuchi, 1995) sağlayan ortak dil ve başarı hikayeleri gibi değerleri içermektedir. Yapısal sermaye, bir bütün olarak ilişkiler ağının sahip olduğu özellikleri içermektedir. Bu özellikler çalışan ve birimler arasındaki bağlantının yapılandırılmasını, çalışanlar arasındaki iletişim ağını ve iletişim ağının yapısını ifade etmektedir (Burt, 1992). Yapısal sermaye tek başına elde edilmesi zor olan bir bilgiye doğru zamanda erişimi kolaylaştırmakta ve bu bilginin örgüt içinde kolayca paylaşılmasına olanak sağlamaktadır (Burt, 1992; Granovetter, 1973). İlişkisel sermaye, güvenin gelişmesi, güvenirlilik derecesinin artması ve çalışanlar arasındaki karşılıklı bağımlılık için karşılıklı çaba harcama, diğerlerinin sorunlarını ve ihtiyaçlarını kendi sorunları, ihtiyaçları gibi kabul etme, çözüm üretme çabası içinde olma ve ödül beklemeksizin yardımlaşma ve fedakarlık yapmayı ifade etmektedir (McAllister, 1995).

Örgüt kültürü, örgütü bir arada tutmayı sağlayan değerler olarak belirtilmiştir (Ogbonna ve Harris, 2000). Bu açıdan üyeler için örgüte bağlılık ve ortak bir dil sağlaması söz konusudur. Ayrıca örgüt kültürü sayesinde paylaşılan değerler (Peters ve Waterman, 1982) örgüt içerisinde ortak hareket etmeyi, paylaşımı, koordinasyonu ve güveni mümkün kılacaktır. Örgüt kültürü, örgüt içinde keşfedilen ve geliştirilen fikirler ve düşünceleri ifade etmekte (Schein, 1981), böylece örgütün bilgi altyapısına katkıda bulunmaktadır. Bunlara bağlı olarak örgüt kültürü, örgüte özgü olan, örgütün entelektüel altyapısını ve maddi olmayan sermayesini zenginleştiren belirleyici bir unsurdur.

H1: Örgüt kültürü ile entelektüel sermaye arasında pozitif bir ilişki vardır.

Birçok araştırmacı önemli kaynakları harekete geçirmek, bilgi alışverişinde bulunmak ve öğrenmek için entelektüel sermayeyi yararlı bir mekanizma olarak görmektedir (Adler ve Known, 2002; Nahapiet ve Ghoshal, 1998; Tsai ve Ghoshal, 1998). Entelektüel sermaye, sosyal etkileşimin değere dönüşmesiyle örgütün bilgiyi yaratma, üretme ve yeniliklere dönüştürebilme kapasitesini yükseltmektedir (Gerni, 2013). Buna bağlı olarak entelektüel sermaye çevreye uyum sağlamak ve değişimlere hızla yanıt verebilmek konusunda örgüt için önemli bir kaynaktır.

H2: Entelektüel sermaye ile dinamik yetenekler arasında pozitif bir ilişki vardır.

İşletmeler için dinamik yetenekler sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamaktadır (Hung vd., 2010). İşletmeler tarafından rekabet avantajının elde edilmesiyle firma performansının artması ön görülmektedir. İlgili yazın incelendiğinde bu konuda yapılan araştırmalarla, bu öngörüyü destekleyici sonuçlara ulaşıldığı tespit edilmiştir (Vickery vd., 1993; Ward vd., 1994; Celuch vd. 2002; Kaleka, 2002; Zollo ve Singh, 2004). Bunun yanısıra dinamik yetenekler, işletmenin çevredeki değişimlere uyum sağlamasını (Teece vd., 1997) ve buna göre iç yapısındaki unsurlarını düzenleyebilmesini (Hung vd. 2010) sağlamakta, böylece işletmenin pazarda ayakta kalabilmesini, değişimlere yeniliklerle cevap verebilen bir işletme olarak müşteriler tarafından tercih edilen bir durumda olmasını ve dolayısıyla performansının artmasını sağlamaktadır.

H3: Dinamik yetenekler ile firma performansı arasında pozitif bir ilişki vardır.

AMAÇ

Küreselleşen pazarda, işletmelerin ayakta kalabilmesi için sahip olduğu eşsiz kaynaklarıyla değişen çevre koşullarına ayak uydurabilmesi gerekmektedir. Bu noktada dinamik yetenekler, dinamik pazar şartlarında rekabet avantajının temel kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Dinamik yetenekler ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, dinamik yetenekleri meydana getiren unsurlar arasında örgüt kültürü ve entelektüel sermayenin sıklıkla anıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca firmanın sahip olduğu dinamik yeteneklerin firma performansını arttırdığına yönelik çalışmalara rastlanmıştır. Dinamik yetenekler ekseninde yapılan literatür taramasında, ilgili konuda yürütülen çalışmaların çoğunlukla kavramsal çalışmalar olduğu gözlemlenmiş ve var olan az sayıdaki ampirik çalışmaların konuyu açıklama gücüne yeterince sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bu ampirik çalışma ile alanda tespit edilen bu boşluğa katkı sağlanılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, rekabet avantajı elde etmeyi sağlayan dinamik yeteneklerin geliştirilmesinde örgüt kültürü ve entelektüel sermaye unsurlarının etkisi ile dinamik yeteneklerin firma performansı üzerindeki etkisini ampirik olarak açıklamaktır.

KAPSAM

Araştırma kapsamında, İstanbul ve Kocaeli'de faaliyet gösteren 207 firmadan veri toplanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada daha geniş kitlelere ulaşabilmek için veri toplama aracı olarak anket yöntemi tercih edilmiştir. Ölçekte yer alan ifadelere 5'li likert formatında yanıt istenmiştir. Buna göre "5=Kesinlikle Katılıyorum"; "1=Kesinlikle Katılmıyorum"u ifade etmektedir. Örgüt kültürünü ölçmek amacıyla Ogbona ve Harris (2000) tarafından geliştirilen 16 ifadelik örgüt kültürü ölçeği kullanılmıştır. Entelektüel sermaye düzeyinin ölçülmesi amacıyla, Nahapiet ve Ghoshal (1998), Moran ve Ghoshal (1996) ve Tsai ve Ghoshal (1998) tarafından derlenen, Wu vd. (2008) ve Aydıntan vd. (2010) tarafından kullanılan 18 ifadeli ölçek kullanılmıştır. Dinamik yetenekleri ölçmek amacıyla Bierly ve Chakrabarti (1996) ve Danneels, (2002) tarafından derlenen ve Hung vd. (2010) tarafından kullanılan 11 ifadelik dinamik yetenekler ölçeği kullanılmıştır. Firma performansını ölçmek amacıyla Ellinger vd. (2002) tarafından geliştirilen 16 ifadelik firma performansı ölçeği kullanılmıştır. 207 firmadan toplanan veriler ile AMOS 23.0 programı kullanılarak, güvenilirlik ve geçerlilik analizleri ile hipotez testi yapılmıştır.

BULGULAR

Veri toplama süreci sona erdikten sonra elde edilen verilere geçerlilik ve güvenilirlilik analizi yapılmıştır. Araştırma modelindeki bütün değişkenlerin geçerliliklerini incelemek üzere AMOS 23.0 yazılım programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Buna göre, çapraz yüklere sahip problemli sorular elendikten sonra elde edilen sonuç modelinin veri seti ile oldukça uyumlu olduğu görülmüştür: $\chi 2(722) = 1339.565$, CFI = .90, IFI = .90, TLI = .89, $\chi 2/df = 1.855$ ve RMSEA = .064 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, Normlaşmış Tutumluluk Uyum İndeksi (PNFI) = .70 olarak hesaplanmış olup bu değer kesme noktası olan

0.70 ile eş değerdir. Bunlara ek olarak, soruların her biri kendi değişkenine anlamlı bir şekilde yüklenmiştir (en düşük t- değeri 2.50). Göstergelerin istatistiki olarak anlamlı bir şekilde kendi faktörlerine yüklenmesi yakınsama geçerliliği için destek sağlamaktadır.

Tablo 1. DFA Faktör Yükleri

Soru		Değişken	Faktör Yükleri
yenikultur1_1	<---	yenik	,600
yenikultur2_1	<---	yenik	,848
yenikultur4_1	<---	yenik	,906
rekabetkultur1_1	<---	rekk	,727
rekabetkultur3_1	<---	rekk	,690
rekabetkultur4_1	<---	rekk	,748
burokratkultur1_1	<---	bürk	,692
burokratkultur3_1	<---	bürk	,774
burokratkultur4_1	<---	bürk	,805
firmaperfor1_1	<---	firmp	,776
firmaperfor2_1	<---	firmp	,712
firmaperfor5_1	<---	firmp	,757
firmaperfor12_1	<---	firmp	,877
firmaperfor10_1	<---	firmp	,708
firmaperfor6_1	<---	firmp	,786
firmaperfor7_1	<---	firmp	,819
toplumcukultur2_1	<---	topk	,859
toplumcukultur3_1	<---	topk	,830
toplumcukultur4_1	<---	topk	,838
orgutselstryet1_1	<---	örgsty	,669
orgutselstryet2_1	<---	örgsty	,786
orgutselstryet3_1	<---	örgsty	,789
orgutselstryet4_1	<---	örgsty	,862
argeyenyet1_1	<---	argeyet	,799
argeyenyet2_1	<---	argeyet	,831

Soru		Değişken	Faktör Yükleri
argeyenyet3_1	<---	argeyet	,784
orgutselyonyet2_1	<---	yönst	,693
orgutselyonyet3_1	<---	yönst	,861
orgutselyonyet4_1	<---	yönst	,864
orgutsermaye1_1	<---	yapıs	,590
orgutsermaye3_1	<---	yapıs	,818
orgutsermaye4_1	<---	yapıs	,806
bilişselsermaye1_1	<---	bilişsels	,809
bilişselsermaye2_1	<---	bilişsels	,830
bilişselsermaye3_1	<---	bilişsels	,800
bilişselsermaye4_1	<---	bilişsels	,803
iliskisermaye2_1	<---	ilişkiser	,817
iliskisermaye3_1	<---	ilişkiser	,714
iliskisermaye4_1	<---	ilişkiser	,775
iliskisermaye5_1	<---	ilişkiser	,801

Tablo 2 değişkenlerin ortalama açıklanan varyans (average variance extracted- AVE) değerleri ve AMOS-tabanlı bileşik güvenilirlik (composite reliability-CR) değerlerini içermektedir. Bütün değerler Fornell and Larcker (1981) tarafından önerilen değerlerin üstünde veya o değerlerle uyum içerisindedir.

Tablo 2. AVE ve CR değerleri

Değişkenler	Composite Reliability (Cr)	AVE
Yenilikçi Kültür	.83	.63
Rekabetçi Kültür	.76	.52
Bürokratik Kültür	.80	.57
Toplumcu Kültür	.87	.70
İlişkisel Sermaye	.80	.58
Yapısal Sermaye	.78	.55
Bilişsel Sermaye	.85	.65
Ar-Ge Yenilik Yeteneği	.84	.64
Örgütsel Strateji Yeteneği	.86	.60
Örgütsel Yönetim Yeteneği	.84	.65
Firma Performansı	.92	.59

Tablo 3 incelendiğinde kavramsal modelin veri ile uyum içinde olduğu görülmektedir. CFI, IFI ve TLI değerleri kesme noktası olan 0,90'dır. Kikare ve serbestlik derecesi oranı önerildiği gibi 5'ten küçük bir değerdir ($\chi 2$/d.f.= 1,832). RMSEA değerinin Schermelleh-Engel and Moosbrugger (2003)'ın önerdiği şekilde 0,07 olması yüksek bir uyumu göstermektedir. Ayrıca PNFI kesme değeri olan 0.70 değerini almıştır.

Tablo 3. Yapısal Eşitlik Analiz Sonuçları

Hipotezler	Yol	Yol Değeri	Sonuç
H1a	Yenilikçi kültür > İlişkisel ser. Yenilikçi kültür. > Yapısal ser. Yenilikçi kültür > Bilişsel ser.	.287* .232* .276*	Desteklendi
H1b	Rekabetçi kültür > İlişkisel ser. Rekabetçi kültür > Yapısal ser. Rekabetçi kültür > Bilişsel ser.	.272 .50** .198	Kısmen Desteklendi
H1c	Toplulukçu kültür > İlişkisel ser. Toplulukçu kültür > Yapısal ser. Toplulukçu kültür > Bilişsel ser.	.30** .45*** .20	Kısmen Desteklendi
H1d	Bürokratik kültür > İlişkisel ser. Bürokratik kültür > Yapısal ser. Bürokratik kültür > Bilişsel ser.	-.003 .17*** .13**	Kısmen Desteklendi
H2a	İlişkisel ser. > Ar-Ge yenilik yeteneği, İlişkisel ser. > örgütsel strateji yeteneği İlişkisel ser. > örgütsel yönetim yeteneği	.055 .018 -.14	Desteklenmedi
H2b	Yapısal ser. > Ar-Ge yenilik yeteneği, Yapısal ser. > örgütsel strateji yeteneği Yapısal ser. > örgütsel yönetim yeteneği	.56*** .84*** .91***	Desteklendi
H2c	Bilişsel ser. > Ar-Ge yenilik yeteneği, Bilişsel ser. > örgütsel strateji yeteneği Bilişsel ser. > örgütsel yönetim yeteneği	.31*** .11* .02	Kısmen Desteklendi
H3	Ar-Ge yenilik yeteneği > F. Perf. Örgütsel strateji yeteneği > F. Perf. Örgütsel yönetim yeteneği > F. Perf.	.26** .54*** .28**	Desteklendi

SONUÇ

Araştırma sonucunda, örgüt kültürünün entelektüel sermaye üzerinde pozitif etkisi olduğu, entelektüel sermayenin dinamik yetenekler üzerinde pozitif etkisi olduğu ve dinamik yeteneklerin firma performansı üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Firma performansını artırmak için, objektif bir şekilde güçlü ve zayıf yönler değerlendirilebilmeli, pazardaki fırsatlar ve tehditler tanımlanabilmeli, rekabet esnekliğine sahip olunmalı, ArGe faaliyetlerine gereken önem verilmeli ve örgüt içinde iletişim ve koordinasyon sağlanmalıdır. Bunun için, firmadan ayrı düşünülemeyecek olan yapısal sermayeyi zenginleştirmek gerekmektedir. Çünkü işletmelerde bilginin sürdürülebilir bir devamlılıkla yer almasını sağlamaktadır. Bu amaçla patent, teknoloji, yayınlar, şirket stratejisi, süreç, yönetim, ar-ge çabaları, kalite kontrol sistemleri, bilgisayar ağları gibi unsurların ulaşılabilirliği ve yaygın kullanımı sağlanmalıdır. Firmanın diğer bir entelektüel sermaye boyutu olan insan sermayesi de bu noktada önemli bir role sahiptir. Bilgi düzeyi yüksek, yaratıcı, yenilikçi, gerekli yeteneklere sahip, deneyimli işgörenlerin varlığı, firmanın dinamik pazara uyumunda kritik bir unsurdur. Firmanın değer yaratmasını sağlayan entelektüel sermayesini zenginleştirmesi için yeniliğe açık, girişimci bir örgüt atmosferine sahip olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra çalışanlardan bağımsız bir şekilde var olan yapısal sermayeyi tüm kültür tipleri etkilemektedir. Çalışanlar arası sadakat, sosyal ilişkiler ve bağlılığın çok önde olduğu bir örgütte insan kaynağının niteliği geri planda kalabileceğinden insan sermayesini, tam tersine ileri düzey formal düzene sahip bir kültürün hakim olduğu örgütlerde ise paydaşlarla olan ilişkiler geri planda kalabileceğinden ilişkisel sermayeyi geliştirmek zor olabilir.

KAYNAKÇA

Adler, P. S. ve Kwon, S. W., (2002). Social Capital: Prospects For A New Concept. *Academy of Management Review,* 27: 17–24.

Arafa, A. ve Elmaraghy W., (2011). Manufacturing Strategy and Enterprise Dynamic Capability. *CIRP Annals - Manufacturing Technology*, 60:507-510.

Aydıntan, B., Göksel. A. ve Bingöl, D., (2010). Örtülü Bilgi Paylaşımı Niyeti Üzerinde Sosyal Sermaye ve Denetim Merkezi Odaklılığın Rolü: Hekimlikte Bir Alan Araştırması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 12(1):1-26.

Berger, P. L. ve Luckman, T., (1966). The Social Construction of Reality. London: Penguin Press.

Bierly, P. E., ve Chakrabarti, A. K. (1996). Technological Learning, Strategic Flexibility, and New Product Development in the Pharmaceutical Industry. *IEEE Transactions on Engineering Management,* 43(4): 368–380.

Burt, R. S. (1992). Structural Holes: The Social Structure of Competition. Cambridge, Ma: Harvard University Press.

Capron, L. ve Mitchell, W., (2009). Selection Capability: How Capability Gaps and Internal Social Frictions Affect Internal and External Strategic Renewal. *Organization Science,* 20 (2): 294-312.

Celuch, K.G., Kasouf, C.J. ve Peruvemba, V. (2002). The effects of perceived market and learning orientation on assessed organizational capabilities. *Industrial Marketing Management,* 31:545-54.

Danneels, E. (2002). The Dynamics of Product Innovation and Firm Competences. *Strategic Management Journal,* 23: 1095–1121.

Deal, T. E. ve Kennedy, A. A., (1982). Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life. Reading Mass: Addison Wesley.

Ellinger, A. D., Ellinger, A. E., Yang, B. & Howton, S. W. (2002). The Relationship Between The Learning Organization Concept and Firms' Financial Performance: An Empirical Assessment. *Human Resource Development Quarterly*, 13(1): 5-21.

Fornell C ve Larcker D.F. (1981). Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error. *Journal of Marketing Research,* 18(1):39-51.

Gerni, M., (2013). İlişkilerin Maddi Yönü Sosyal Sermaye ve Örgütsel Boyutu. Beta Yayıncılık, İstanbul.

Granovetter, M. S. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology,* 78: 1360- 1380.

Hofstede, G., (1980). Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values. Beverly Hills: Sage.

Hung, R. Y. Y., Yang, B, Lien, B. Y., McLean, G. N. ve Yu-Ming Kuo, Y. M., (2010). Dynamic Capability: Impact of Process Alignment and Organizational Learning Culture on Performance. *Journal of World Business,* 45:285–294.

Kaleka A., (2002). Resources and Capabilities Driving Competitive Advantage in Export Markets: Guidelines For İndustrial Exporters, *Industrial Marketing Management*, 31: 273-283.

Li, D. Y. ve Liu, J., (2012). Dynamic Capabilities, Enviromentel Dynamism, and Competitive Advantage: Evidence from China. *Journal of Business Research*, 1-7.

Mcallister, D. J. (1995). Affect and Cognition Based Trust as Foundations For Interpersonal Cooperation in Organizations. *Academy of Management Journal*, 38(1): 24-59.

Moran, P, ve Ghoshal, S., (1996). Value Creation By Firms. J.B. Keys ve L. N. Dosier (Eds.), *Academy of Management Best Paper Proceedings:* 41-45.

Nahapiet, J. and Ghoshal, S., (1998). Social Capital, İntellectual Capital, and the Organizational Advantage. *Academy of Management Review,* 23(2): 242–266.

Narayanan, V. K., Ken, C. ve Frank, L. D., (2009). Building Organizational and Scientific Platforms in the Pharmaceutical Industry: A Process Perspective on the Development of Dynamic Capabilities. *British Journal of Management,* 20:25-40.

Nonaka, I., ve Takeuchi,H., (1995). The Knowledge Creating Company. New York: Oxford University Press.

Ogbonna E. ve Harris, L.C., (2000). Leadership Style, Organizational Culture and Performance: Emprical Evidence from UK Companies. *Journal of Human Resource Management*, 11(4):766-788.

Peters, T. ve Waterman, R. H., (1982). In Search Of Excellence: Lessons From America's Best-Run Companies. Newyork: Harper and Row, Türkçeye Çevirisi 'Mükemmeli Arayış' (Selami Sargut), Altın Kitaplar Yayınevi.

Pondy, L. R., ve Mitroff, I. I., (1979). Beyond Open Systems Models of Organizations. Staw, B M.(ed.),. Research in Organization Behavior (Greenwich, Ct: Jai Press), 1: 3-39.

Ravishankar, M. ve Pan, S. (2013). Examining the Influence of Modularity and KM on Dynamic Capabilities: Insights from a Call Center. *International Journal of Information Management*, 33:147-159.

Ringov, D., (2017). Dynamic Capabilities and Firm Performance. *Long Range Planning*, 50(5):653-664.

Schein, E. H., (1981). Does Japanese Management Style Have a Message for American Managers?. *Sloan Management Review,* 23(1): 55-68.

Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H ve Müller, H. (2003). Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-fit Measures. *Methods Of Psychological Research Online,* 8(2): 23-74.

Şimşek, Ş., Akgemci, T. ve Çelik, A., (2003). Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütsel Davranış, Adım Matbaacılık, Konya.

Teece, D. J., Pisano, G., Shuen, A., (1997). Dynamic Capabilities and Strategic Management. *Strategic Management Journal,* 18(7):509-533.

Tsai, W. And Ghoshal, S., (1998). Social Capital Andvalue Creation: The Role of İntra-Firm Networks. *Academy of Management Journal*, 41(4):464–476.

Vickery, S. K., Droge, C. ve Markland, R. E. (1993). Production Competence and Business Strategy: Do They Affect Business Performance. *Decision Science,* 24 (2):435- 45.

Ward, P. T., Leong, G. K. ve Boyer, K.K., (1994). Manufacturing Proavtiveness and Performance. *Decision Science,* 25 (3):337-358.

Wu, W. P., (2008). Dimensions of Social Capital and Firm Competitiveness Improvement: The Mediating Role of Information Sharing. *Journal of Management Studies,* 45(1):122-146.

Zollo, M. ve Singh, H., (2004). Deliberate learning in corporate acquisitions: post-acquisition strategies and integration capability in U.S. bank mergers. *Strategic Management Journal,* 25: 1233-1256.

KRONİK HASTALIĞI OLAN BİREYLERİN İLAÇ KULLANIMINA İLİŞKİN SAĞLIK İNANÇLARI İLE TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIBBA KARŞI TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mukadder MOLLAOĞLU[1], Gürcan ARSLAN[1], Esra BAŞER[1]

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sivas / Türkiye

Öz: Giriş: Kronik hastalığı olanların sürekli kullanmaları gereken ilaçlara yönelik zamanla gelişen olumsuz inançlarına karşın, çeşitli tamamlayıcı integratif tedavi yöntemlerine (TİT) ilgilileri artmaktadır. Bu çalışma, kronik hastalığı olan bireylerin ilaç kullanımına ilişkin sağlık inançları ve tamamlayıcı integratif tedavi kullanımına karşı tutumlarını değerlendirmek için planlanmıştır. Tamamlayıcı nitelikte tasarlanan çalışma Cumhuriyet Üniversitesi Uygulama ve Araştırma hastanesinde dahili kliniklerde tedavi gören ve kronik hastalığı bulunan 125 hasta ile yapılmıştır. Araştırma verileri; anket formu, İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği ve Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Veriler SPSS 22.0 paket programında değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan hastaların %62.4'ü kadın, yaş ortalaması 60.99±15,58, %52'si ilkokul mezunu, %42.4'ünün diyabetes mellitus hastası ve ortalama 8.42 ±6.88 yıldır kronik hastalıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hastaların tamamlayıcı integratif tedaviye karşı tutum ölçeği (30.84 ±5.20) ve ilaç kullanımına ilişkin sağlık inanç ölçeği (136.40 ±18.47) arasında negatif yönlü istatsitiksel anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.001$). TİT'e yönelik tutum ölçeğinde kadın, üniversite mezunu, memur ve astım/KOAH hastalığı olanlar ile ilacı önemseme, sağlık motivasyonu, yarar algısı, engel algısı, öz etkililik alt boyutları ve total puan ortalamaları arasında eğitim durumu, mesleği, kronik hastalığı ile istatistiksel açıdan fark bulunmuştur ($p<0.001$). Bulgular doğrultusunda hastaların TİT tutumlarının düşük olduğu ve ilaç kullanımına ilişkin inançlarının ortalamanın üzerinde olduğu ve TİT kullanımına olan tutum arttıkça ilaç kullanımına ilişkin inancın azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Periodik aralıklarla yapılacak TİT uygulama eğilimleri ve eğitimleri kronik hastaları yanlış uygulamalardan korumada önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Tamamlayıcı İntegratif Tıp, Sağlık İnancı, Hemşirelik

GİRİŞ

Kronik hastalıklar dünyada ve ülkemizde en önemli sağlık sorunları arasında yer almaktadır. Kronik hastalıkların semptomları ve tedavi süreci sırasında hastaların yaşadıkları sağlık problemleri bireylerin farklı çözümler arayışına yönelmelerine neden olabilmektedir. Bireyler gerek sağlığı korumada, gerekse kronik hastalıklarla ilgili ortaya çıkan problemlerin çözümüne yönelik modern tıp ya da tamamlayıcı integratif tedaviyi denemektedirler (Kav S, Hanoğlu Z, Algier L, 2008).

Modern tıp uygulamaları dışındaki tedavi yaklaşımları tamamlayıcı integratif tıp (TİT) olarak tanımlanmaktadır(1). TİT, bir toplum ya da kültüre sunulan mevcut sağlık sisteminin dışında yer alan tüm sağlık uygulamalarıdır. Aromaterapi, masaj, refleksoloji, akupunktur ve terapötik dokunma gibi bir çok tedavi yöntemleri TİT uygulamaları içerisinde yer almaktadır.

Günümüzde artık çoğu kronik hastalığı olan bireyler hastalıkla ilgili semptomlarını iyileştirmek ve tıbbi tedavilerini desteklemek için TİT yöntemlerine başvurmaktadır. Kronik hastalığı olan bireyelerin TİT'e olan bu yönelişi, toplumun her düzeyinde sağlık hizmeti sunan, amacı optimal sağlık düzeyini yükseltmek olan hemşirelerin tamamlayıcı tedavi uygulamalarına bakım planlarında yer vermesi gerektiği düşünülmektedir.

Kronik hastalıklarda önemli olan bir diğer etken ise ilaçların kullanımıdır. Düzenli ilaç kullanımı zamanla hastaların ilaçlara ve tedaviye yönelik tutumlarını olumsuz etkiyle bilmektedir. Bu nedenle hastalar ilaçların yanı sıra TİT uygulamalarına yönelik çözüm arayışlarına girmektedirler (Erci B, 2007).

AMAÇ

Bu çalışma, kronik hastalığı olan bireylerin ilaç kullanımına ilişkin sağlık inançları ile tamamlayıcı ve alternatif tedaviye yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

KAPSAM

Araştırmaya;18 yaş ve üzeri olan, kronik hastalığı olanlar, Sivas il merkezinde oturan, ağır ruhsal bozuklukları olmayan, araştırmaya katılmayı kabul eden hastalar alınmıştır. Veri toplama anında anket ve ölçek sorularını cevaplayamayan, çalışmadan ayrılmak isteyen, Bireylerin araştırmaya alınma ve araştırmayı sonlandırma kriterlerine uygunlukları hasta dosya kayıtları ve hekim ile görüşme yoluyla da değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma kronik hastalığı olan bireylerin ilaç kullanımına ilişkin sağlık inançları ile tamamlayıcı ve alternatif tıbba karşı tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmış tanımlayıcı bir çalışmadır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer Ve Özellikleri

Araştırma, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Hastanesi dahili servislerinde tedavi gören ve herhangi bir kronik hastalığı olan bireyler ile yapılmıştır.

Araştırmanın Evren Ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Eylül-Kasım 2018 tarihleri arasında Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Uygulama ve Araştırma Hastanesi dahili servislerinde tedavi gören kronik hastalığı olan tüm hastalar oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimi yapılmamıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden 125 hasta çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

Araştırmaya;18 yaş ve üzeri olan, kronik hastalığı olanlar, Sivas il merkezinde oturan, ağır ruhsal bozuklukları olmayan, araştırmaya katılmayı kabul eden hastalar alınmış ve veri toplama anında anket ve ölçek sorularını cevaplayamayan, çalışmadan ayrılmak isteyen bireyler ise araştırma dışı kalmışlardır.

Veri Toplama Araçları; Hasta Bilgi Formu (HBF), İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği ile Tamamlayıcı Ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Hasta Bilgi Formu (HBF); hasta Bilgi Formu araştırmacılar tarafından daha önce yapılmış benzer çalışmalara ve literatüre dayalı olarak toplam 19 sorudan oluşmaktadır.

İlaç Kullanımına İlişkin Sağlık İnanç; İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği "İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği" Çiçek tarafından Sağlık İnanç Model'i doğrultusunda yapılandırılarak, bireylerin ilaç kullanma konusunda sağlık inanç algılarını değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Çiçek'in çalışmasında "İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği" maddelerinin iç tutarlılığı ve homojenliğinin göstergesi olan Cronbach α güvenirlik katsayısı 0.91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin, alt boyutlarının α değerleri ise 0.80 ile 0.93 arasında değişmektedir. Toplam 35 maddeden oluşan ölçek; duyarlılık algısı, önemseme/ciddiyet algısı, sağlık motivasyonu, yarar algısı, engel algısı ve öz-etkililik olmak üzere altı alt boyuttan 25 oluşmaktadır. Ölçekteki her madde 1'den 5'e kadar puanlanan 5'li likert tipi ölçek üzerinden verilen yanıtlara göre değerlendirilmektedir. 'Kesinlikle katılmıyorum' yanıtına 1 puan, 'katılmıyorum' yanıtına 2 puan, 'kararsızım' yanıtına 3 puan, 'katılıyorum' yanıtına 4 puan ve 'kesinlikle katılıyorum' yanıtına 5 puan verilir. Ölçekte 23, 24, 25, 26, 27 ve 28'inci maddeler negatif olarak değerlendirilir ve puanlama tersine çevrilir (Çiçek Z, 2012)

Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği (TATKÖ); Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği (TATÖ); 2003 yılında Hyland ve ark. tarafından geliştirilmiştir. Ülkemiz için geçerlilik güvenirliği 2003 yılında Erci tarafından yapılmıştır (Eric B, 2003). Ölçeğin güvenirlik katsayısı olan Cronbach Alpha değeri 0.72 olup 11 sorudan oluşan likert tipi bir ölçektir. Ölçekten en az 11, en fazla 66 puan alınabilmek ve puan düştükçe pozitif tutum artmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma hakkında hastalara bilgi verilerek, gönüllü olarak katılmayı kabul edenler değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmada veriler araştırmacı tarafından HBF ve ilaç kullanımına ilişkin sağlık inanç ölçeği ve tamamlayıcı ve alternatif tıbba karşı tutum ölçeği ile hastalarla yüzyüze görüşüme yöntemi ile toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Etik Boyut

Araştırma verilerinin analizi, SPSS for Windows (statiscal package for social sciences) 22.0 paket programında aritmetik ortalama, standart sapma, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi, varyans analizi, korelasyon, Kruskal Wallis testi ve Mann Whitney U testi kullanılarak yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi (p) ilgili testlerle birlikte gösterilmiştir

(p>0,05 olduğunda anlamsız kabul edildi). Araştırma için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Klinik Uygulamalar Etik Kurul'undan gerekli izin alınmıştır.

Tablo 1. Hastaların Sosyodemografik Özellikleri	
ÖZELLİKLER	Sayı (%)
Yaş	
26-45	23(%18.4)
46-65	48 (%38.4)
66 ve üzeri	54 (%43.2)
Yaş (yıl) 60.99±15.58 (Min:26 Max:87)	
Cinsiyet	
Kadın	78 (%62.4)
Erkek	47 (%37.6)
Medeni Durum	
Evli	103 (%82.4)
Bekar	22 (%17.6)
Eğitim Durumu	
Okur-yazar değil	36 (%28.8)
Okur-yazar	9 (%7.2)
İlkokul Mezunu	65 (%52.0)
Lise Mezunu ve üstü	15 (%12)
Mesleği	
Emekli	21 (%16.8)
İşçi	39 (%31.2)
Ev hanımı	65 (%52.0)
Gelir Durumu	
İyi	28 (%22.4)
Orta	97 (%77.6)
Kronik Hastalıklar	
DM	53 (%42.4)
HT	28 (%30.4)
KAH	17 (%13.6)

Astım/KOAH	14 (%11.2)
Diğer (Romatoid artrit, MS, Epilepsi)	3 (%2.4)
Kronik Hastalık Süresi	
1-9 yıl	74 (%59.2)
10-19 yıl	37 (%29.6)
20 yıl ve üstü	14 (%11.2)
Kronik Hastalık Süresi (yıl) 8.42±6.88 (Min:1 Max:30)	
Sigara Kullanma	
Kullanan	6 (%4.8)
Kullanmayan	119 (%95.2)
Alkol Kullanma	
Kullanan	4 (%3.2)
Kullanmayan	121 (%96.8)

Araştırmaya katılan bireylerin sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de gösterilmektedir. Tablo 1'e göre araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalaması 60.99±15.58 yıl, %43.2'si 66 yaş ve üzeri, %62.4'ü kadın, %82.4'ü evli, yarısından fazlası (%52.0) ilkokul mezunu ve ev hanımı, %42.4'ü diyabetüs mellitüs hastası, %59.2'sinin 1-9 yıldır kronik hastalığı bulunmakta, tamamına yakını (%95.2) sigara ve (%96.6) alkol kullanmamaktadır.

Tablo 2. Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği ve İlaç Kullanımına İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği Korelasyonu									
ÖÇLEKLER		1	2	3	4	5	6	7	8
1- Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği	r p	1	.-225 **.012**	.163 .069	.151 .092	.-054 .551	.-440** **.001**	.-287** **.001**	.-257** **.004**
2-İlaç Duyarlılık	r p	.225** **.012**	1	.572** **.001**	.249** **.007**	.503** **.001**	.-249** **.005**	.252** **.005**	.541** **.001**
3- İlaç Önemseme	r p	.163 .069	.572** **.001**	1	.566** **.001**	.615** **.001**	.-174 .052	.151 .093	.639** **.001**
4- Sağlık Motivasyon	r p	,151 .551	.241** **.007**	.566 **.003**	1	.659** **.001**	.078 .389	.254** **.004**	.698** **.001**
5- Yarar Algısı	r p	.-0.54 .551	.503** **.001**	.615** **.001**	.659* **.001**	1	.-062 .496	.183 .041	.677** **.001**
6- Engel Algısı	r p	.-440** **.001**	,-249** **.005**	.-174 .052	.078 .389	.-062 .496	1	.427** **.001**	.437** **.001**
7- Özetkililik	r p	.-287** **.001**	.252** **.005**	.151 .093	.254** **.004**	.183 **.041**	.427** **.001**	1	.681** **.001**
8- İlaç Kullanımına İlişkin Sağlık İnanç TOTAL	r p	.-257** **.004**	.541** **.001**	.639** **.001**	.698** **.001**	.677** **.001**	.437** **.001**	.681** **.001**	1

Tablo 2'deTATKDÖ ile İKİSİÖ arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Buna göre; TATKDÖ ile İKİSİÖ arasında ilaç duyarlılık, engel algısı, öz etkililik ve total puan arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur.

Tablo 3. TATKTÖ ve İKİSİÖ'nin Puan Dağılımı

Ölçek Puanı	Minimum	Maksimum	X±SD
TATKTÖ Toplam Puan	15.00	40.00	30.84±5.20
İlaca Duyarlılık	6.00	31.00	25.76±4.89
İlacı Önemseme	6.00	30.00	22.02±4.58
Sağlık Motivasyonu	8.00	30.00	23.91±4.79
Yarar Algısı	4.00	20.00	17.16±3.50
Engel Algısı	9.00	30.00	19.90±7.51
Özetkililik	7.00	35.00	27.63±5.68
İKİSİÖ Total	53.00	175.00	136.40±18.47

Tablo3'e göre ölçeklerinden aldıkları minimum ve maksimum değerler ile toplam puan ortalamaları gösterilmektedir.

TARTIŞMA

TATKTÖ ve İKİSİÖ arasında anlamlı düzeyde bir korelasyon bulunmuştur. Kronik hastalığı olan bireylerin doğru ilaç kullanmaları ile tamamlayıcı integrarif yöntemlere yönelmeleri artmaktadır. Son yıllarda kronik hastalıkların prevalansının artması ile TİT'e olan ilgi beraberinde artış göstermektedir. Yapılan çalışmalarda bireylerin daha fazla sağlık okur-yazarlığının artması sosyal medyayı aktif kullanmaları nedeni ile gerek TİT'e gerekse akıllı ilaç kullanmalarına yönelik olumlu tutum ve davranışlar gelişmektedir (Gürol Arslan G, Eser I, 2005). Kronik hastalığı olan bireylerin Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği puan ortalaması 30.84±5.20 olarak bulunmuştur. Bu sonuç araştırmaya katılan bireylerin TİT'e yönelik tutumlarının negatif ve kötü düzeyde olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki TİT terapilerinin kullanımı her geçen gün artarken, yapılan birçok çalışmada bireylerin TİT'e yönelik algı ve tutumlarının farklı olduğu konusunda bilgilerinin yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır (Gözüm, S. Çapık, C, 2014). Araştırmaya katılan bireylerin ilaç kullanımına yönelik sağlık inançları ile ilgili ölçekten aldıkları puan ise; 136.40±18.47 olarak bulunmuş olup, ilaç kullanımına ilişkin olumlu davranış ve tutum içerisinde olduklarını göstermektedir. İlaç kullanımına yönelik yapılan çalışmalarda Tip 2 diyabetli hastalarla yapılan verilen eğitimler sonrasında hastaların sağlık inançlarının pozitif yönde etkilendiği saptanmıştır (Holroyd E, Zhang AL, Suen LKP, 2008) (Tablo 3).

SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda; kronik hastalığı olan bireylerin TİT' e yönelik arayışlar içerisinde oldukları ve kronik hastalığı olan bireylerin var olan ilaç tedavilerine yönelik pozitif tutum içerisinde oldukları belirlemiştir.

KAYNAK

Barnes, P. M.,Powell-Griner, E., McFann, K., & Nahin, R. L. (2004). Complementary and alternative medicine use among adults: United States, 2002. In *Seminars in integrative medicine*, 54-71

Çiçek, Z., (2012) Sağlık İnanç Modeli Doğrultusunda Verilen Eğitimin Kadınların Bilinçsiz ve Reçetesiz İlaç Kullanımı Üzerine Etkisi, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum

Erci, B., (2007) Attitudes towards holistic complementary and alternative medicine: a sample of healthy people in Turkey. J Clin Nurs, 16(4): 761-8.

Gözüm, S.,& Çapık, C. (2014). Sağlık davranışlarının geliştirilmesinde bir rehber: sağlık inanç modeli. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, *7*(3).

Gürol Arslan G, Eser I (2005) Yaşlıların kendi kendine ilaç kullanma uyumu ve hemşirenin rolleri. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 21: 147-57

Holroyd E, Zhang AL, Suen LKP (2008) Beliefs and attitudes towards complementary medicine among registe- red nurses in Hong Kong. International Journal of Nursing Studies, 45: 1660-6.

Kav S, Hanoğlu Z, Algier L (2008)Türkiyede kanserli hastalarda tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerinin kullanımı: Literatür taraması. Uluslararası Hematoloji-Onkoloji Dergisi,18(1):32-8.

Şahin,S (2017)Geleneksel, tamamlayıcı, alternatif tıp uygulamalarına genel bir bakış. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*,*21*(4);159-162.

Yurdugül H (2005) Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliği için Kapsam Geçerlik İndekslerinin Kullanılması. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Denizli

REHBERLİK BÖLÜMLERİNDE GÖREVLİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ UZMANLIK ALANLARINA YÖNELİK BİR İNCELEME

Semra AKTAŞ POLAT

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Çalışmanın amacı lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde görevli öğretim elemanlarının uzmanlık alanlarını tespit etmektir. Araştırmada ikincil verilerden yararlanılmıştır. Veriler, üniversitelerinin resmi internet siteleri ve Yükseköğretim Kurumu (YÖK) bilgi sistemi üzerinden elde edilmiştir. Öğretim elemanlarının uzmanlık alanları, eğitim bilgileri üzerinden değerlendirilmiştir. Araştırmada, öğretim elemanlarının %46,8'inin doktora mezuniyet alanının turizm işletmeciliği ve %12,1'inin doktora mezuniyet alanının işletme-iktisat olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu araştırmaya göre, turist rehberliği eğitim içeriğinde yer alan tarih, coğrafya, halk bilimi, sosyoloji, müzecilik vb. alanlarda uzman akademik personel sayısının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turist Rehberliği, Öğretim Elemanı, Eğitim, Turizm

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Turist ve yerel halk arasındaki iletişimi sağlayan turist rehberi, kültür muhafızları olarak önemli bir role sahiptir (Leclerc & Martin, 2004). Turist rehberi aynı zamanda yerel kültürü yorumlayan bir kültür köprüsüdür (Yarcan, 2007). Modern turist rehberinin kökeni yol göstericilik ve danışmanlığa dayanmaktadır (Cohen, 1985). Turist rehberi, gruplara öncülük eden ve onlar için anlatımlar yapan bireyler için kullanılan bir terim olmakla birlikte, seyahat endüstrisinde genellikle kendi şehrini, bölgesini gezdiren bireyleri ifade etmektedir (Pond, 1993: 260). Tur rehberi, asli görevi bilgilendirmek olan ve turu yöneten kişidir (Lansangan-Cruz, 2008: 12). Bu yönüyle turist rehberi bir yöneticidir. Turist rehberinin yöneticilik rolü kapsamında; tur ayrıntılarını planlama, turistler ve hizmet sağlayıcılar arasında aracılık etme, turistleri etkileme ve yöneltme, sunulan hizmeti denetleme ve sonuçları değerlendirme gibi görevler sayılabilmektedir (Karamustafa & Çeşmeci, 2006). Turist rehberleri, şehirlerinin, bölgelerinin ve ülkelerinin temsilcileridir. Bu temsilciler, ziyaretçilerin ziyaret ettikleri yerleri tecrübe etmeleri, anlamaları ve eğlenmelerine yardımcı olur (European Federation of Tourist Guides Associations, 2018).

Howard, Thwaites ve Smith'in (2001) ifadesine göre yetenekli bir rehber, bir turizm işletmesinin sahip olabileceği en değerli varlıklardan birisidir. Turist rehberi, ülkenin turizm potansiyelinin tanıtılmasında ziyaretçilerin zihninde ülke veya şehir imajı inşasında belirleyici bir rol oynamaktadır (Na & Weihua, 2012). Turist rehberlerine atfedilen bu önem nedeniyle, bu mesleğe dâhil olan kişilerin doğru ve uygun bir eğitim almaları büyük bir öneme sahiptir (Ćuruvija & Ć uruvija, 2017). Rehberlerin eğitimiyle ilgili yaşanacak sorun, ziyaretçilerin

hizmet kalitesine yönelik şikayetlerinin yanı sıra destinasyon imajını da zedeleyecektir (Ap & Wong, 2001). Aynı zamanda eğitim problemi rehberin saygınlığını da azaltacaktır (Kabii, 2017).

Turist rehberliğinin önemine rağmen, bir meslek olarak kabul edilmesi bir hayli gecikmiştir. 2012 yılında çıkarılan 6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nda turist rehberliğinden bir meslek olarak bahsedilmiş ve turist rehberi unvanı bahse konu olmuştur. İlgili kanunun ikinci maddesi (1) bendine göre, turist rehberliği hizmeti; "Seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup hâlindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil kullanılarak ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleri ile varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesini, ifade eder." Turist Rehberleri Birliği (2018a) verilerine göre odalara kayıtlı 9.778 Ülkesel (6.801 Eylemli, 2.977 Eylemsiz), 785 Bölgesel (638 Eylemli, 147 Eylemsiz) olmak üzere 10.563 rehber vardır.

Türkiye'de 1995 yılına kadar Turizm Bakanlığı'nın üstlendiği turist rehberi eğitimi, 1995 yılında çıkarılan Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikle yükseköğretim seviyesine taşınmıştır (Kuşluvan & Çeşmeci, 2002). Kuşluvan ve Çeşmeci (2002) turist rehberliği eğitimini parçalanmış bir yapıyla yorumlayarak bu durumun nedenini, verilen eğitimin 3-6 aylık kurslar ile ön lisans ve lisans düzeyinde verilmesi, eğitimi veren öğretim üyelerinin yetersizliği ve İngilizce dışında farklı dillerde rehberin yetiştirilmesi ile açıklamıştır.

2012 yılında çıkan Turist Rehberliği Meslek Kanuna dayanarak, 2014 yılında Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği yayınlanmış ve bu yönetmeliğe göre, Turist Rehberleri Birliği'ne Bakanlığın onayıyla sertifika programı açabilme yetkisi verilerek, turist rehberliği eğitiminin işleyişi daha da netleşmiştir. Bu kapsamda, turist rehberliği unvanı iki şekilde alınabilmektedir. (1) Üniversitelerin turist/turizm rehberliği bölümlerinin ön lisans, lisans ve yüksek lisans programlarından mezun olarak yabancı dil yeterliliği olan ve bakanlığa başvuran bireyler gerekli prosedürler tamamlandıktan sonra turist rehberi olabilmektedir. (2) TUREB ve TÜRSAB'ın ortak önerisi ve Bakanlık onayıyla, TUREB'in açtığı ülkesel ve bölgesel sertifika programlarına başvuran, turist/turizm rehberliği bölümü dışında en az lisans düzeyinde mezuniyet derecesine sahip olup, istenilen yabancı dil yeterliliği olan kişiler, ilgili prosedürleri sağladıktan sonra turist rehberi olabilmektedir (TUREB, 2018b).

AMAÇ

Çalışmanın amacı, Türkiye'de lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde görevli öğretim elemanlarının uzmanlık alanlarını tespit etmektir. Araştırmada, turist rehberliği bölümlerinde görev yapan öğretim elemanlarının mezuniyet alanları sınıflandırılarak, uzmanlık alanları bakımından anlamlı bir farklılığın olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır.

KAPSAM

Araştırma, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı itibarıyla aktif olarak lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren Devlet ve Vakıf üniversitelerinde görev yapan tam zamanlı öğretim elemanlarını kapsamaktadır. Turist

rehberliği eğitimi; "turizm rehberliği", "seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği" ve "turizm ve rehberlik" gibi farklı isimler altında verilmektedir. Türkiye'de lisans düzeyinde Turist Rehberliği eğitimi verilen bölümlerin isimlerinde birlik olmaması nedeniyle, isminde turist rehberliği/turizm rehberliği geçen bölümler araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

1-3 Kasım 2017 tarihinde gerçekleştirilen 3. Turizm Şurası'nda bu konu gündeme gelmiş ve Turizm Eğitimi, İstihdamı ve Turist Rehberliği Komisyonu Sonuç Raporunda (2017: 15), 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nda yer alan unvan esas alınarak üniversite bölüm isimlerinin "Turist Rehberliği" çerçevesinde yeniden düzenlenmesine değinilmiştir. Bu nedenle turist rehberliği eğitimi verilen bölümler için bu çalışmada "turist rehberliği" tanımlaması kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinin, lisans düzeyinde aktif olarak turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde görev yapan 174 tam zamanlı öğretim elemanı (Profesör, Doçent, Dr. Öğretim Üyesi, Öğretim Görevlisi, Araştırma Görevlisi) oluşturmaktadır. Lisans, yüksek lisans ve doktora mezuniyet bilgisine ulaşılamayan 15 öğretim elemanı çıkarıldıktan sonra 159 öğretim elemanı araştırmaya dâhil edilmiştir.

2012 yılında çıkmış olan 6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu öncesi kamu kurumunda çalışanların rehberlik mesleğini icra etmeleri mümkün değildi. Ancak Turist Rehberliği Meslek Kanunu Geçici Madde 1(4) gereği bu kısıt kaldırılarak, kamu kurumunda çalışanlar gerekli işlemlerin tamamlanmasının ardından mesleğe kabul edilmişlerdir. Araştırmaya dâhil edilen öğretim elemanları arasında, "Turist Rehberliği" ehliyetine sahip olanlar da bulunmaktadır. Bu araştırma, öğretim elemanlarını yalnızca mezuniyet alanlarına göre değerlendirmeyi amaçladığından çalışma içeriğinde böyle bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu durum araştırmanın kısıtlarından birisidir. Araştırmanın diğer bir kısıtı ise ilgili bölümde yarı zamanlı olarak görev yapan öğretim elemanlarının araştırma kapsamında değerlendirilmemesi olarak ifade edilebilir.

YÖNTEM

Araştırmada amaca ulaşabilmek için ikincil verilerden yararlanılmıştır. Veriler, Türkiye'de lisans düzeyinde eğitim-öğretim yapılan devlet ve vakıf üniversitelerinin Turist Rehberliği bölümleri resmi internet sitesi ve Yükseköğretim Kurumu (YÖK) bilgi sisteminden elde edilmiştir. Elde edilen veriler, öğretim elemanlarının mezun oldukları alanlar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada aktif olarak rehberlik eğitimi veren 28 devlet ve 3 vakıf üniversitesi değerlendirmeye alınmıştır. Tablo 1'de devlet ve vakıf üniversitelerin turist rehberliği bölümünde görevli öğretim elemanlarına ilişkin tanımlayıcı bilgiler verilmiştir.

Tablo 1. Turist Rehberliği Eğitimi Verilen Bölümlerde Görevli Öğretim Elemanlarına İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Unvan	Kadın		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Profesör	1	0,6	12	6,9	13	7,5
Doçent	16	7,5	13	9,2	29	16,7
Dr. Öğr. Üyesi	22	12,7	50	28,9	72	41,6
Öğretim Görevlisi	12	7	13	7,5	25	14,5
Araştırma Görevlisi	22	12,7	12	7	34	19,7
Toplam	73	40,5	100	59,5	173	100

Tablo 1'e göre öğretim elemanlarının % 59,5'i erkek, %40,5'i kadındır. Öğretim elemanlarının %7,5'i profesör, %16,8'i doçent, %41,6'sı doktor öğretim üyesi, %14,4'ü öğretim görevlisi ve %19,7'si araştırma görevlisidir. Tablo 1'e göre söz konusu bölümlerde her beş öğretim elemanından ikisi doktor öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Öğretim elemanlarının mezuniyet alanları; turizm işletmeciliği (turizm işletmeciliği ve otelcilik, konaklama işletmeciliği, konaklama işletmeciliği öğretmenliği, turizm işletmeciliği, turizm işletmeciliği eğitimi, turizm eğitimi, seyahat işletmeciliği), rehberlik (seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği, seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği öğretmenliği, turizm ve rehberlik, turist rehberliği, turizm rehberliği, rekreasyon ve turizm rehberliği), işletme-iktisat (işletme, pazarlama, üretim yönetimi ve pazarlama, işletme eğitimi, yönetim organizasyon, işletme mühendisliği, muhasebe finansman, gıda ekonomisi ve işletme, iktisat, maliye, ekonomi, tarım ekonomisi), yabancı diller (Almanca öğretmenliği, Alman dili ve edebiyatı, yabancı diller eğitimi, İngilizce, Rus dili ve edebiyatı, Fransız dili ve edebiyatı, Fransız dili eğitimi), tarih (tarih, dinler tarihi, sanat tarihi), arkeoloji (arkeoloji, klasik arkeoloji, arkeoloji ve sanat tarihi) ve diğer (siyaset bilimi ve kamu yönetimi, coğrafya öğretmenliği, coğrafya, coğrafya eğitimi, Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi, Türk dili ve edebiyatı, sosyal bilimler, biyoloji, ilahiyat, bilgisayar eğitimi, endüstri mühendisliği, halkla ilişkiler ve tanıtım, kalkınma politikaları ve sivil toplum kuruluşları, toplam kalite, beşeri ve iktisadi coğrafya, peyzaj mimarlığı, Türk halk bilimi, elektronik ve bilgisayar eğitimi, eski çağ dilleri ve kültürleri, mimarlık tarihi, sosyal çevre, kültürel miras yönetimi ve gelişimi, rekreasyon) olmak üzere 6 başlık altında toplanmıştır. Öğretim elemanlarının lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyine göre mezuniyet alanlarının dağılımı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretim Elemanlarının Mezuniyet Alanlarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

		Turizm İşletmeciliği	Rehberlik	İşletme-iktisat	Yabancı Diller	Tarih	Arkeoloji	Diğer	Bilinmeyen	Toplam
Lisans	f	57	36	16	13	2	11	11	27	173
	%	32,9	20,8	9,2	7,5	1,2	6,4	6,4	15,6	100
Yüksek Lisans	f	91	2	22	3	7	7	14	27	173
	%	52,6	1,2	12,7	1,7	4,0	4,0	8,1	15,6	100
Doktora	f	81	-	21	2	9	6	15	39	173
	%	46,8	-	12,1	1,2	5,2	3,5	8,7	22,5	100

Tablo 2'ye göre lisans mezuniyet alanı çerçevesinde; öğretim elemanlarının %32,9'u turizm işletmeciliği, %20 ,8'i rehberlik, %9,2'si işletme-iktisat, %7,5'i yabancı diller, %1,2'si tarih, %6,4'ü arkeoloji ve %6,4'ü diğer başlığı altındaki bölümlerden mezun olmuşlardır. Öğretim elemanlarının yüksek lisans mezuniyet alanlarına göre %52,6'sı turizm işletmeciliği bölümü, %1,2'si rehberlik, %12,7'si işletme, %1,7'si yabancı diller, %4'ü tarih, %4'ü arkeoloji ve %8,1'i diğer başlığı altındaki alanlardan mezun olmuştur. Doktora mezuniyet alanlarına göre, %46,8'i turizm işletmeciliği, %12,1'i işletme, %1,2'si yabancı diller, %5,2'si tarih, %3,5'i arkeoloji ve %8,7'si diğer başlığı altındaki alanlardan mezun olmuştur. Öğretim elemanlarının unvanlarına göre mezuniyet alanlarının dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Öğretim Elemanlarının Mezuniyet Alanlarının Unvana Göre Frekans Sıklıkları

	Profesör			Doçent			Dr. Öğr. Üyesi			Öğr. Gör.			Arş. Gör.		
	L.	YLS.	Dr.	L.	YLS.	Dr.	L.	YLS.	Dr.	L.	YLS.	Dr.	L.	YLS	Dr.
Turizm İşletmeciliği	5	6	6	11	16	15	30	42	39	5	7	6	6	20	15
Rehberlik	-	-	-	3	-	-	9	-	-	3	-	-	21	2	-
İşletme-İktisat	2	3	3	5	3	6	8	10	10	1	5	2	0	1	-
Yabancı Diller	1	-	-	1	-	-	6	2	2	5	1	-	0	-	-
Tarih	-	3	-	1	3	3	1	2	5	0	1	-	0	1	1
Arkeoloji	2	1	1	2	1	1	5	4	4	1	1	-	1	-	-
Diğer	2	1	2	4	5	3	4	7	9	1	1	1	0	-	-

Tablo 3'e göre, turist rehberliği bölümünde görev yapan profesörlerin %38,5'inin lisans mezuniyet alanı ile %46,2'sinin yüksek lisans ve doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Doçent unvanına sahip öğretim elemanlarının %37,9'unun lisans, %55,2'sinin yüksek lisans ve %51,7'sinin doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Doçent unvanına sahip öğretim elemanlarının %10,3'ünün lisans mezuniyet alanı rehberliktir. Doktor öğretim üyesi unvanına sahip olan öğretim elemanlarının %41,6'sının lisans, %58,3'ünün yüksek lisans ve %54,2'sinin doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Doktor öğretim üyelerinin %12,5'inin lisans mezuniyet alanı ise rehberliktir. Turist rehberliği bölümlerinde görev yapan öğretim görevlilerinin %20 'sinin lisans, %28'inin yüksek lisans ve %24'ünün doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Öğretim görevlilerinin %12'sinin lisans mezuniyet alanı ise rehberliktir. Araştırma görevlilerinin %17,6'sının lisans, %58,8'inin yüksek lisans ve %44,1'inin doktora mezuniyet alanı turizm işletmeciliğidir. Araştırma görevlilerinin %61,7'sinin lisans ve %5,9'unun yüksek lisans alanı rehberliktir. Tablo 3'e göre lisans mezuniyet alanı rehberlik olan öğretim üyelerinin oranının düşük olduğu ifade edilebilir. Öğretim elemanlarının mezuniyet alanları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığına ilişkin analiz sonuçları da Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Öğretim Elemanlarının Mezuniyet Alanları Sıklıklarının Karşılaştırılmasına İlişkin X^2 Testi Sonuçları

	Lisans Gözlenen N	Yüksek Lisans Gözlenen N	Doktora Gözlenen N
Turizm İşletmeciliği	57	91	81
Rehberlik	36	2	-
İşletme-İktisat	16	22	21
Yabancı Diller	13	3	2
Tarih	2	7	9
Arkeoloji	11	7	6
Diğer	11	14	15
Toplam	146	146	134

Tablo 4'e göre; lisans mezuniyet alanları arasında gözlenen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [X2 (6)=1,041, p<.05], yüksek lisans mezuniyet alanları arasında gözlenen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [X2 (6)=2,890, p<.05], doktora mezuniyet alanları arasında gözlenen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [X2 (5)=1,950, p<.05].

SONUÇ

2014 Yılı 29217 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği 9. Madde'ye göre, TUREB'in düzenlediği sertifika programında, genel turizm, turizm mevzuatı, meslek etiği, Türkiye tarihi ve turizm coğrafyası, genel

Türk tarihi ve kültürü, Türk dili ve edebiyatı, arkeoloji, mitoloji, sanat tarihi, ikonografi, dinler tarihi, genel sağlık bilgisi, ilk yardım, turist sağlığı, iletişim becerileri, Anadolu medeniyetleri tarihi, Türk halk bilimi ve geleneksel el sanatları, Türkiye'nin flora ve faunası, turizm sosyolojisi, müzecilik konularında eğitim verebilir. Ön lisans ve lisans programları müfredatları incelendiğinde bu bölümlerde verilen derslerin benzer dersler olduğu görülmektedir.

Turist rehberinden, iletişim ve anlatımı kuvvetli olması, görev yaptığı ülke ve bölgenin tarihi, gelenekleri, ekonomik yapısı vb. hakkında detaylı bilgiye sahip olması ve hitap ettiği kitlenin geldiği kültürü, bu kültüre ait temel yapıtaşlarını bilmesi beklenir. Bu çerçevede, turist rehberliği bölümlerinin, turist rehberi adaylarına bu donanımı kazandıracak kurumlar olması önem arz etmektedir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde görevli akademik personelin, doktora mezuniyet alanları göz önüne alındığında; %46,8'inin turizm işletmeciliği, %12,1'inin işletme alanında uzmanlaştığı görülmüştür. Bunun yanı sıra tarih, arkeoloji ve diğer başlığı altındaki alanlarda uzman öğretim elemanın oranı %17,4'te kalmaktadır. Bu oranın, turist rehberliği mesleğinin gereksinim duyduğu alanlar için yeterli olmadığı söylenebilir.

Araştırma kapsamına alınan devlet ve vakıf üniversitelerinin rehberlik bölümlerinde, diğer alanlar adı altında verilen, halkla ilişkiler (n=2), mimarlık ve peyzaj mimarlığı (n=2), Türk halk bilimi (n=2), kültürel miras yönetimi (n=1), eski çağ dilleri ve kültürleri (n=2) alanında uzman görevli akademik personel sayısı düşüktür. Ayrıca sosyoloji, psikoloji, müzecilik alanında uzman herhangi bir öğretim elamanın bu bölümlerde görev almadığı görülmüştür. Turist rehberliği eğitiminin önemli bir parçası olan bu alanlarda uzman öğretim elemanının sayısının yetersiz olmasının, turist rehberliği eğitiminin önemli bir sorunu olduğu ifade edilebilir.

Turist rehberliğinin önemli sacayaklarından birisi de yabancı dil konusudur. Lisans mezuniyet alanına göre yabancı dil alanında uzmanlığa sahip olup, turist rehberliği bölümlerinde istihdam edilen öğretim elemanının oranı %7,5'tir. Yabancı dil konusunda öğretim elemanı ihtiyacı, üniversitelerin yabancı diller eğitimi bölümlerinden desteklense de turist rehberliği bölümleri için böyle bir uygulamanın yeterli olmayacağı ve eğitimde sürekliliğin sağlanması konusunda farklı sorunlara yol açabileceği ifade edilebilir.

Bu araştırma yalnızca lisans düzeyinde eğitim verilen rehberlik bölümlerindeki akademik yapılanmanın eksikliğine değinmiştir. Akademik yapılanma konusunda görülen eksikliğin yalnızca rehberlik bölümleri değil, diğer bölümlerde de görüldüğü ifade edilebilir. Örneğin, Polat (2018) konuyu Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü için değerlendirmiş, sanat-tasarım alanında nitelikli akademik personel eksikliğine vurgu yapmıştır. Tütüncü (2018: 271) Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokullarının hızlı bir şekilde Turizm Fakültelerine dönüştürüldüğüne vurgu yaparak, "…bu programlarda eğitim verip araştırma yapabilecek alana has öğretim elemanlarının, … disiplinlerarası lisansüstü programlarda yetiştirilmesi gerekliliği"ne vurgu yapmıştır. Dolayısıyla yaşanan/yaşanacak sorunların önemli bir parçası, fakülte bünyesinde açılan bölümlerin akademik yapılanmasına yönelik uygulanacak politikalarla aşılabilecektir.

2017 yılında gerçekleştirilen 3. Turizm Şurası Turizm Eğitimi, İstihdamı ve Turist Rehberliği Komisyonu Sonuç Raporu'nda ön lisans ve tezsiz yüksek lisans eğitimi verilen programların kaldırılması, eğitimin lisans ve üzeri düzeyde sürdürülmesi konusunda öneriye yer verilmiştir. Lisansüstü düzeyde turist rehberliği eğitimi tezli ve tezsiz yüksek lisans adı altında verilmektedir. Lisans düzeyinde eğitimi devam eden bir programın, amaçlarına ulaşabilmesi için ilgili alanda akademik personelin yetiştirildiği lisansüstü programlara ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç, Tütüncü'nün (2018) de ifade ettiği gibi disiplinlerarası lisansüstü programlar ve/veya ilgili program kapsamında açılacak lisansüstü programlar aracılığıyla giderilebilecektir. Lisansüstü programlar eksikliği hissedilen dillerde turist rehberinin yetiştirilmesi ile birlikte turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde eksikliği görülen alanlara yönelik akademik personelin yetişmesine de destek olacaktır.

KAYNAKÇA

Ap, J., Wong, K. K. (2001). Case Study on Tour Guiding: Professionalism, Issues and Problems. *Tourism Management,* 22(5): 551–563.

Cohen, E. (1985). Cohen, E. (1985). The Tourist Guide. *Annals of Tourism Research,* 12(1): 5–29.

Ćuruvija, I., Ćuruvija, M. (2017). Modeli Edukacije Turističkih Vodiča. *Trendovi u poslovanju,* 1(9), 17-24.

Howard, J., Thwaites, R., & Smith, B. (2001). Investigating the role of the indigenous tour guide. *Journal of Tourism Studies*, 12(2): 32-39.

Kabii, F. (2017). Effects of Tour Guides Training on Their Performance in Kenya. J*ournal of Tourism and Hospitality Management,* 5(6): 233-250.

Karamustafa, K., Çeşmeci, N. (2006). Paket Tur Operasyonunda Turist Rehberlerinin Karşılaştıkları Yönetsel Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi,* 17(1): 70-86.

Kuşluvan, S., Çeşmeci, N. (2002). Türkiye'de Turist Rehberliği Eğitiminin Sorunları ve Yeniden Yapılandırılması. İçinde, *Turizm Eğitimi Konferansı–Workshop (11-13 Aralık 2002) Bildiriler Kitabı*, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara (ss. 235-242).

Lansangan-Cruz, Z. (2008). *Principles and Ethics of Tour Guiding.* Rex Book Store.

Leclerc, D., Martin, J.D. (2004). Tour Guide Communication Competence: French, German and American Tourists' Perceptions. *International Journal of Intercultural Relations,* 28(3–4): 181-200.

Na, L., Weihua, H. (2012). Virtual Reality Applications in Simulated Course for Tour Guides. The 7th International Conference on Computer Science & Education (ICCSE 2012) July 14-17, 2012. Melbourne, Australia.

Polat, S. (2018). An Investigation of Academic Staff in The Department of Gastronomy and Culinary Arts. T*he Journal of Social Sciences,* 5(31): 323-331.

Pond, K. L. (1993). *The Professional Guide: Dynamics of Tour Guiding*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Tütüncü, Ö. (2018). Fakülteleşme ve Rekreasyon Bölümleri. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 29(2): 265 – 271.

Yarcan, Ş. (2007). Profesyonel Turist Rehberliğinde Mesleki Etik Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 1*8(1): 33-44.

İNTERNET KAYNAKLARI

European Federation of Tourist Guides Associations (2018). Looking For a Tourist Guide in Europe. https://www.feg-touristguides.com/touristguideineurope.php (E.T. 12.12.2018).

TUREB (2018a). Rehber İstatistikleri. http://tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik. (E.T. 16.12.2018).

TUREB (2018b). Nasıl Rehber Olunur? http://www.tureb.org.tr/tr/Page/Detail/75, (E.T. 12.12.2018).

Turist Rehberliği Meslek Kanunu (2012). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622-2.htm (E.T. 12.12.2018).

Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği (2014). http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-120445/turist-rehberligi-meslek-yonetmeligi.html (E.T. 12.12.2018).

3. Turizm Şurası (2017). Turizm Eğitimi, İstihdamı ve Turist Rehberliği Komisyonu Sonuç Raporu. file:///C:/Users/user/Desktop/SBEBK/rehberlik/57389,turizmegitimiistihdamituristrehberligikomisyonraporupdf.pdf (E.T. 16.12.2018).

SAFRANBOLU'DA FAALİYET GÖSTEREN KONAKLAMA İŞLETMELERİNE YÖNELİK ZİYARETÇİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Semra AKTAŞ POLAT

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Turizm Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Çalışma, tarihi evleriyle ünlü Safranbolu'da bulunan konaklama tesislerine yönelik yerli ve yabancı turistlerin yorumlarını konu edinmiştir. Çalışmanın amacı, Safranbolu'da bulunan konaklama tesisleri hakkında yapılan ziyaretçi yorumlarını incelemektir. Araştırma, turizm için önemli bir sosyal paylaşım sitesi olan TripAdvisor kullanıcılarının Safranbolu Otelleri ve Kalacak Yerler başlığı altında yer alan konaklama işletmelerini kapsamaktadır. Bu bağlamda, TripAdvisor.com'da İngilizce yazılmış 607 yorum analiz edilmiştir. Yorumlar, Google Cloud Natural Language API ile etiketlenmiştir. Yapılan duygu analizi sonucunda, yorumların %66'sının olumlu, %21,7'sinin nötr ve %12,3'ünün olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Duygu işaretlemesi yapılan yorumlar, veri madenciliği programlarından Rapid Miner Studio Educational 9.0.003 Programı ile işlenerek sınanmıştır. Yapılan işlem sonucunda Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree, Random Forest ve Gradiend Boosted Tree algoritmalarında sonuç alınabilmiştir. Elde edilen deneysel sonuçlarda en iyi performans gösteren sınıflandırma algoritması %69 doğruluk oranıyla Gradient Boasted Trees olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kültür Turizmi, Veri Madenciliği, Duygu Analizi, Safranbolu

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Tarihte Paflagonya olarak adlandırılan bölgede bulunan Safranbolu, Karabük il merkezinin 8 km kuzeyinde bulunmakta ve ismini, bölgede yetişen safran bitkisinden almaktadır (Karabük Valiliği, 2018). Safranbolu, 18. yüzyılda Asya ve Avrupa arasındaki ticaretin önemli bir merkezi olmuştur (Kültür ve Turizm Varlıkları Genel Müdürlüğü, 2018). Geleneksel Türk toplum yaşantısının bütün özelliklerini günümüze taşıyan Safranbolu "Korumanın Başkenti" unvanına sahiptir (Safranbolu Belediyesi, 2018). 1994 yılında UNESCO tarafından istisnai ve evrensel kültürel varlıkları bakımından Dünya Miras Listesine alınmıştır. Koruma altına alınan eser sayısı yaklaşık 1500'dür (Safranbolu Turizm Danışma Bürosu, 2018a). 1990'lı yıllardan önce ilçede henüz ticari anlamda turizm faaliyeti gerçekleştirilmese de yerel halk, ziyaretçileri evlerinde konuk ederek maddi bir kazanç sağlamadan turizm ile tanışmıştır. İlçede 1990'lı yılların başından itibaren küçük ve orta ölçekli turistik tesis sınıfına giren işletmelerin oluşumu ile ticari anlamda turizm faaliyeti başlamıştır (Karabük İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (2018b) verilerine göre Safranbolu'da, 24 turizm işletme belgeli ve 90 belediye belgeli olmak üzere 114 konaklama tesisi faaliyet göstermektedir. Toplam oda sayısı 1.404 ve yatak

kapasitesi 3.509'dur. Bu konaklama tesislerinde, 2018 yılının ilk altı ayında, 46 bin 118 yabancı turist ve 89 bin 987 yerli turist olmak üzere konaklama yapan toplam turist sayısı 136 bin 15'tir. Son dört yılın (2015-2018) verilerine göre, Safranbolu'yu ziyaret eden turistlerin ülkelerine göre dağılımında Çin Halk Cumhuriyeti ve Tayvan ilk iki sırada yer almaktadır. Bununla birlikte Almanya, İtalya, Japonya, Güney Kore, Avustralya, Rusya ve Suudi Arabistan gibi farklı bölge ve ülkelerden de ziyaretçileri çekmektedir (Safranbolu Turizm Danışma Bürosu, 2018c).

Yerli ziyaretçilerin yanı sıra farklı ülkelerden gelip bölgeyi ziyaret eden yabancı ziyaretçiler, bölgede yaşadıkları turizm deneyimine ilişkin değerlendirmelerini seyahat bilgi kaynakları vasıtasıyla internet ortamında paylaşmaktadır. İnternet ortamında, herhangi bir turistik ürüne karşı memnuniyet ve/veya memnuniyetsizliğini dile getiren misafirin bu değerlendirmeleri, ülke ve bölge turizminin gelişiminde kilit rol oynamaktadır. Destinasyon pazarlaması, turizm ürünü kullanıcılarının memnuniyeti ve ürün geliştirme arasındaki bağlantıya dayanmaktadır (Bramwell, 1998). Turizmde, ürün geliştirme turistlerin değişen taleplerini karşılamak ve uzun vadede karlılığı sağlamak için önemlidir (Smith, 1994). Bu kapsamda incelendiğinde, turistlerin yaptıkları seyahat bilgi paylaşımları; turistlerin duygularının tespiti, uygulamada yapılan hataların görülebilmesi, hizmet kalitesinin iyileştirilmesi, yeni ürün geliştirme gibi konular açısından önemli veri kaynaklarıdır.

AMAÇ

Çalışma, tarihi evleriyle ünlü Safranbolu'da bulunan konaklama tesislerine yönelik yerli ve yabancı ziyaretçilerin yorumlarını konu edinmiştir. Bu çalışmanın amacı, Safranbolu'da bulunan konaklama tesisleri hakkında yapılan ziyaretçi yorumlarının duygu analizini yapmaktır.

KAPSAM

Araştırma, Dünyanın en büyük seyahat sitesi (TripAdvisor, 2018) olarak tanıtılan TripAdvisor.com'da Safranbolu Otelleri ve Kalacak Yerler başlığı altında yer alan konaklama işletmelerini kapsamaktadır. Bu kapsamda söz konusu konaklama işletmelerine yönelik yapılmış olan İngilizce yorumlar değerlendirmiştir. Araştırmanın yalnızca İngilizce yorumlar üzerinden gerçekleştirilmesi araştırmanın kısıtlarındandır. TripAdvisor.com'da Safranbolu'da faaliyet gösteren 57 konaklama işletmesine yönelik İngilizce yazılmış 607 yorum duygu analizine dahil edilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada amaca ulaşabilmek için ikincil verilerden yararlanılmıştır. Veriler, TripAdvisor.com[46]'dan elde edilmiştir. Elde edilen veriler, duygu analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Duygu analizi insanların duygu, düşünce ve tutumlarına yönelik bilişimsel çalışma olarak tanımlanmaktadır (Medhat, Hassan, & Korsahy, 2014: 1093). Diğer insanların ne düşündüğü, karar verme sürecinin önemli bir parçasıdır (Pang & Lee, 2008: 1). Duygu analizi duygu, düşünce ve değerlendirmelerin olumlu ve olumsuz olarak tanımlanması işidir (Wilson, Wiebe & Hoffmann, 2005). Das ve Chen (2007) duyguların toplamının, bireysel değerlendirmelerden

46 https://www.tripadvisor.com.tr/Hotels-g298009-Safranbolu-Hotels.html

daha fazla değeri olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu kapsamda, ziyaretçilerin paylaşımlarından yola çıkılarak, Safranbolu'da faaliyet gösteren konaklama işletmelerine yönelik ziyaretçi duygularının belirlenmesi hedeflenmiştir.

Tripadvisor.com'dan el yordamıyla çekilen veriler öncelikle Google Cloud Natural Language API[47] ile etiketlenerek duygu skoru çıkarılmıştır. Duygu analizi için Natural Language API'yi kullanan çeşitli araştırmalara rastlanılmaktadır (Li vd., 2018; Sharma, Ding, Goodman, & Soricut, 2018; Wang vd., 2018; Onden, Kiygi-Calli & Yolbulan-Okan, 2018; Tanis, Ballera, & Elssaedi, 2018; Yordanova, 2017).

Duygu skoru, bir metin parçasının duygu polaritesinin olumlu, olumsuz ve nötr derecesinin sayısal temsilidir (Li vd., 2018). Google Cloud Natural Language API, verileri -1 ve +1 arasında puanlandırır. Bu değer 0,25 ile 1 arasındaysa olumlu, -0,25 ile 0,25 arasındaysa nötr, -1,0 ile -0,25 arasındaysa olumsuz olarak etiketlenmektedir.

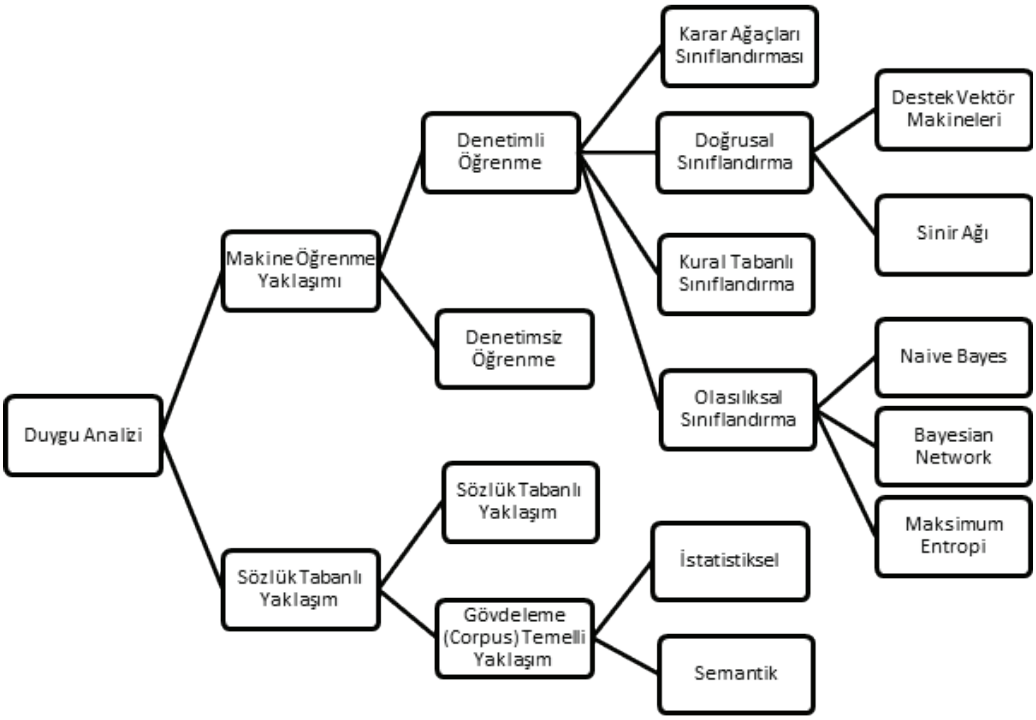

Şekil 1. Duygu Sınıflandırma Teknikleri

Kaynak: Medhat, Hassan ve Korsahy, 2014: 1095

47 https://cloud.google.com/natural-language/

Duygu sınıflandırma teknikleri Şekil 1'de gösterilmiştir. Şekil 1'e göre duygu analizi için kullanılan iki farklı yaklaşım söz konusudur. Bu çalışmada makine öğrenme yaklaşımları kullanılmıştır. Duygu işaretlemesi yapılan yorumlar, Excel dosya formatına kaydedilerek, veri madenciliği programlarından Rapid Miner Studio Educational 9.0.003 Programı ile işlenerek sınanmıştır.

BULGULAR

Bu çalışmada, incelemeye alınan tesis sayısı 57'dir. Ele alınan yorumların 2006-2018 yılları arasında yapıldığı tespit edilmiştir. Ele alınan yorumların %16,3'ü 2014, %15,8'i 2015, %13,3'ü 2012, %11,2'si 2018 ve %11'i 2013 yıllarında yapılmıştır. Tripadvisor.com'da paylaşılan 607 yorum elle yordamıyla kaydedilmiştir. Sonrasında, yorumlardan elde edilen veri seti normalleştirme, küçük harf dönüşümü, durak kelimelerin çıkartılması vb. aşamalardan geçirilerek temizlenmiş ve analize uygun hale getirilmiştir. Ele alınan yorumlar, Google Cloud Natural Language API ile etiketlenmiş ve duygu skorları çıkarılmıştır. İşleme alınan 607 yorum, Google Doğal İşleme aşamasında cümlelere ayrılarak 4.449 cümle elde edilmiştir. Her bir cümlenin duygu skoru kaydedilerek, Google Cloud Natural Language duygu skoru tanımlamasına göre 4.449 yorum, olumlu, olumsuz ve nötr olmak üzere tek tek etiketlenmiştir. Verilerin duygu skoru ortalaması 0,43 olarak belirlenmiştir. Yapılan etiketleme sonucunda yorumların duygu sınıflandırmasına göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Yorumların Duygu Sınıflandırması

	f	%
Nötr	965	21,7
Olumlu	2.937	66,0
Olumsuz	547	12,3
Toplam	4.449	100,0

Tablo 1'e göre yorumların %21,7'si nötr, %66'sı olumlu ve %12,3'ü olumsuz olarak işaretlenmiştir. Duygu işaretlemesi yapılan yorumlar, Excel dosya formatına kaydedilmiştir. Veri seti, veri madenciliği programlarından Rapid Miner Studio Educational 9.0.003 Programı ile işlenerek, farklı makine öğrenme algoritmaları denenmiş ve algoritmaların başarı oranları incelenmiştir.

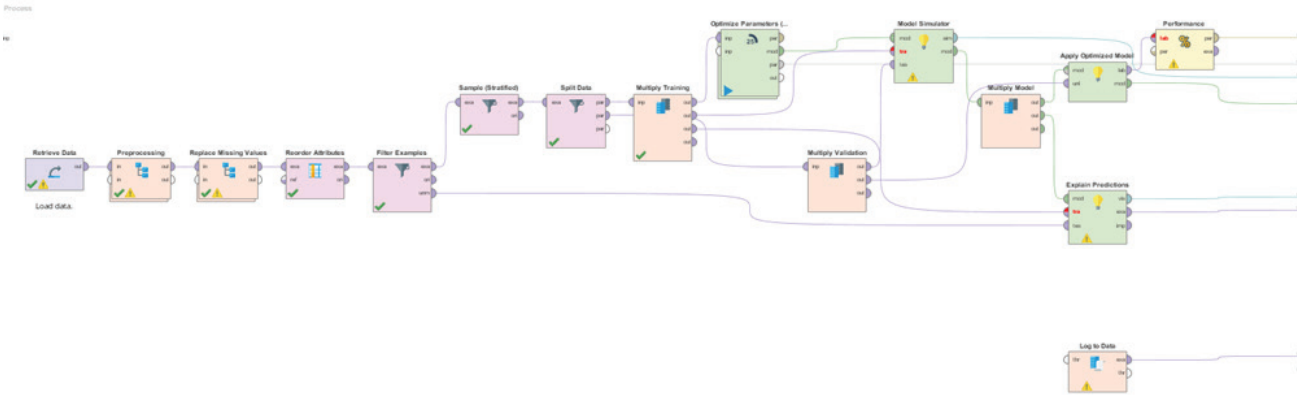

Şekil 2. Rapid Miner Gradiend Boosted Tree Algoritması İşlem Akışı

Rapid Miner açık kaynak kodlu veri madenciliği araçlarındandır (Yıldız & Şeker, 2016). Çalışma esnasında, algoritmaların çalıştırıldığı bilgisayar i5-6200U CPU İntel işlemci 8 GB ram x64 tabanlı işlemci özelliklerine sahiptir. Yapılan işlem sonucunda Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree, Random Forest ve Gradiend Boosted Tree algoritmalarında sonuç alınabilmiştir. Şekil 2'de Gradiend Boosted Tree algoritması işlem akışı gösterilmiştir. Rapid Miner başarı değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Rapid Miner Test Sonuçları

Sonuç Alınan Algoritmalar	Başarı
Naive Bayes (Naif Bayes)	%66
Generalized Linear Model (Genelleştirilmiş Doğrusal Model)	%66
Deep Learning (Derin Öğrenme)	%66
Decision Tree (Karar Ağacı)	%66
Random Forest (Rastgele Orman)	%66
Gradient Boasted Trees (Gradyan Artırılmış Karar Ağaçları)	%69

Tablo 2'ye göre elde edilen deneysel sonuçlarda en iyi performans gösteren sınıflandırma algoritması %69 başarı oranıyla Gradient Boasted Trees olmuştur. Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree ve Random Forest algoritmaların performans görselleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree, Random Forest Algoritmaları Performans Tablosu

		Olumlu	Nötr	Olumsuz	Tahmin Duyarlığı
TAHMİN	Olumlu	587	193	109	%66,03
	Nötr	0	0	0	%0,00
	Olumsuz	0	0	0	%0,00

Tablo 3'e göre gerçek tanımı olumlu olup, Naive Bayes, Generalized Linear Model, Deep Learning, Decision Tree ve Random Forest algoritmalarının olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 587, gerçek tanımı nötr olup, algoritmaların olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 193 ve gerçek değeri olumsuz olan ve algoritmaların olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 109'dur. Tablo 4'te test sonucu en iyi performans gösteren Gradient Boasted Trees algoritmasının performans görselleri verilmiştir.

Tablo 4. Gradient Boasted Trees Algoritması Performans Tablosu

		Olumlu	Nötr	Olumsuz	Tahmin Duyarlığı
TAHMİN	Olumlu	574	169	81	%69,66
	Nötr	8	17	6	%54,84
	Olumsuz	5	7	22	%64,71

Tablo 4'e göre gerçek tanımı olumlu olup, Gradient Boasted Trees algoritmasının olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 574, gerçek tanımı nötr olup, algoritmanın olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 169 ve gerçek değeri olumsuz olan ve algoritmanın olumlu olarak tanımladığı veri sayısı 81'dir. Bununla birlikte gerçek tanımı olumlu olup, nötr olarak tahmin edilen veri sayısı 8, gerçek tanımı nötr olup nötr olarak tahmin edilen veri sayısı 17 ve gerçek tanımı olumsuz olup nötr olarak tahmin edilen veri sayısı 6'dır. Son olarak gerçek tanımı olumlu olup olumsuz olarak tahmin edilen veri sayısı 5, gerçek tanımı nötr olup olumsuz olarak tahmin edilen veri sayısı 7 ve gerçek tanımı olumsuz olup, olumsuz olarak tanımlanan veri sayısı 22'dir.

SONUÇ

Safranbolu'da faaliyet gösteren konaklama işletmelerine yönelik TripAdvisor.com'da yapılan İngilizce yorumların duygu analizi sonucunda, yorumların %66'sının olumlu, %21,7'sinin nötr ve %12,3'ünün olumsuz olduğu tespit edilmiştir. 2006-2018 yılları arasında yapılan İngilizce yorumlardan hareketle, Verilerin duygu skoru ortalaması 0,43 olarak belirlenmiştir. Duygu skorunda olumlu skor aralığı 0,25 ile1 aralığındadır. Verilerin duygu skoru ortalamasının 0,43 olması, ziyaretçilerin genel anlamda duygularının olumlu olmasına rağmen, yüksek düzeyde olumlu bir düşünceye sahip olmadıkları ifade edilebilir.

İnternet kullanımın yaygınlaşmasıyla birlikte veri paylaşımı da artmıştır. Bunun sonucunda, veri yığınından anlam çıkarabilmenin önemi gün geçtikçe artmaktadır. İnsanlar, TripAdvisor gibi seyahat sitelerinde, seyahat deneyimleriyle ilgili duygu ve düşüncelerini özgürce paylaşmaktadır. Aktaş-Polat (2018a) ziyaretçi yorumlarının potansiyel ziyaretçiler için bilgisel sosyal etkisi ve transformist etkisi olduğunu ifade etmiştir. Bu paylaşımların potansiyel ziyaretçilerin yanı sıra hizmet sağlayıcılar için önemli bir halkla ilişkiler ve performans değerleme aracı olduğu ifade edilebilir. Web 2.0'la birlikte interaktif bir etkileşim aracı haline gelen sosyal medya, halkla ilişkiler uygulamalarına yeni bir çerçeve kazandırmıştır. Bu gelişmeler, Halkla İlişkiler 2.0 (PR 2.0) kavramını gündeme getirmiştir (Breakenridge, 2008). Bu nedenle tüketicilerin yapmış olduğu paylaşımlar bu çerçevede değerlendirilmeli ve tüketici davranışları noktasında tahminler yapılmalıdır. Aktaş-Polat'ın (2018b) ifadesine göre duygu analizi turizm gelişiminde yararlanılabilecek önemli bir araçtır. Yapılan çalışma sonucunda ziyaretçi yorumlarının duygu analizi için kullanılabileceğine dair %69'a varan olumlu sonuçların elde edilmesi bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

KAYNAKÇA

Aktaş-Polat (2018a). Tematik Akvaryum Deneyimi: TripAdvisor Yorumları Üzerine Bir Değerlendirme. ICONASH 2018 Istanbul: The Book of Proceedings & Abstracts, 2nd International Conference on New Approaches in Social Sciences and Humanities, October 26-28, 2018 İstanbul – Turkey, pp. 527-532.

Aktaş-Polat (2018b). Sentiment Classification of the Local Visitors' Social Media Reviews. ICONASH 2018 Istanbul: The Book of Proceedings & Abstracts, 2nd International Conference on New Approaches in Social Sciences and Humanities, October 26-28, 2018 İstanbul – Turkey, pp. 222-227.

Bramwell, B. (1998). User Satisfaction and Product Development in Urban Tourism. *Tourism Management,* 19(1): 35–47.

Breakenridge, D. K. (2008). *PR 2.0: New Media, New Tools, New Audiences*. FT Press, New Jersey.

Das, S. R., Chen, M. Y. (2007). Yahoo! for Amazon: Sentiment Extraction from Small Talk on the Web. *Management Science,* 53: 1375–1388.

Echtner, C. M., Ritchie, J. B. (1991). The Meaning and Measurement of Destination Image. *Journal of Tourism Studies,* 2(2): 2-12.

Li, T., Lin, L., Choi, M., Fu, K., Gong, S., Wang, J. (2018). Youtube av 50k: An Annotated Corpus for Comments in Autonomous Vehicles. *arXiv preprint arXiv:1807.11227*.

Medhat, W., Hassan, A., Korashy, H. (2014). Sentiment Analysis Algorithms and Applications: A Survey. *Ain Shams Engineering Journal,* 5: 1093-1113.

Onden, A., Kiygi-Calli, M., Yolbulan-Okan, E. (2018). Brand Crisis in Social Media: Case Study Using Sentiment Analysis. *Journal of Management Marketing and Logistics,* 5(3): 246-254.

Pang, B., Lee, L. (2008). Opinion Mining and Sentiment Analysis. *Foundations and Trends® in Information Retrieval,* 2(1–2): 1-135.

Sharma, P., Ding, N., Goodman, S., Soricut, R. (2018). Conceptual Captions: A Cleaned, Hypernymed, Image Alt-Text Dataset for Automatic Image Captioning. In Proceedings of the 56th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (Volume 1: Long Papers) (Vol. 1, pp. 2556-2565).

Smith, S.L.J. (1994). The Tourism Product. *Annals of Tourism Research,* 21(3): 582-595.

Tanis, B. M., Ballera, M. A., Elssaedi, M. M. (2018). Building English Vocabulary Schema and Words Retention using Review Value Calculation for English as Secondary Language Students. In Proceeding Book of First Conference for Engineering Sciences and Technology (CEST-2018)(Part 1).

Wang, X., Komiya, J., Suhara, Y., Feng, A., Golshan, B., Halevy, A., Tan, W. C. (2018). Koko: A System for Scalable Semantic Querying of Text. *Proceedings of the VLDB Endowment,* 11(12).

Wilson, Theresa, Wiebe, Janyce, Hoffmann, Paul (2005). Recognizing Contextual Polarity in phrase-Level Sentiment Analysis. In Proceedings of the Conference on Human Language Technology and Empirical Methods in Natural Language Processing (pp. 347-354). Association for Computational Linguistics.

Yıldız, M., Şeker, S.E. (2016). Veri Madenciliği Araçları (Data Mining Tools). *YBS Ansiklopedi,* 3(4): 10-19.

Yordanova, K. (2017). A Simple Model for Improving the Performance of the Stanford Parser for Action Detection in Textual Instructions. Recent Advances in Natural Language Processing. Varna, Bulgaria.

İNTERNET KAYNAKLARI

Karabük İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2018). Safranbolu'da Turizm. http://karabukkulturturizm.gov.tr/TR-63747/safranboluda-turizm.html. (E.T. 14.12.2018).

Kültür ve Turizm Varlıkları Genel Müdürlüğü (2018). Safranbolu Şehri. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44426/safranbolu-sehri-karabuk.html. (E.T. 14.12.2018).

Karabük Valiliği (2018). Karabük İlimizin Turizm ve Kültür Değerleri. http://www.karabuk.gov.tr/kultur-turizm-2. (E.T. 14.12.2018).

Safranbolu Belediyesi (2018). Tarihçe. http://safranbolu.bel.tr/kesfet/tarihce. (E.T. 14.12.2018).

Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (2018a). Müze Kent Safranbolu. http://www.safranboluturizmdanismaburosu.gov.tr/TR-155829/muze-kent-safranbolu.html (E.T. 14.12.2018).

Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (2018b). Konaklama ve Yeme İçme. http://www.safranboluturizmdanismaburosu.gov.tr/TR-156254/konaklama---yeme-icme.html (E.T. 14.12.2018).

Safranbolu Turizm Danışma Bürosu (2018c). Turist İstatistikleri. http://www.safranboluturizmdanismaburosu.gov.tr/TR-156223/turist-istatistikleri.html (E.T. 14.12.2018).

TripAdvisor (2018). TripAdvisor Brand Style Guide. http://www.tripadvisor.com/pdfs/cprc/BrandGuidelinesForPartners.pdf (E.T. 17.12.2018).

ULUSLARARASI ÇALIŞMA STANDARTLARI EKSENİNDE STK ÇALIŞMALARINI DEĞERLENDİRME: SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ ve SONUÇLARI

Ogün KAYI

Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kocaeli / Türkiye

Öz: Sivil toplum kuruluşları liberal dünyanın yükselen kurumsal yapıları olarak hayatımızın farklı alanlarında karşımıza çıkmaktadır. Dernek, vakıf, platform gibi değişik statülerde karşımıza çıkan bu tip örgütler hükümet dışı organizasyonlar olarak bilinmektedirler. Çevre, sağlık, insan hakları konularında ağırlıklı olarak faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları bugün gelinen noktada artan bir şekilde işgücü piyasası alanında birtakım faaliyetler göstermektedirler. Düşen sendikalaşma oranları, emeğin yapısal değişimi, esnek çalışma modelleri başta olmak üzere emeğe dair sosyal standartların uygulanması ve denetimi konularında endüstri içi denetim yapan ve uluslararası ölçekte işgücü piyasası alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin çalışmaları değerlendirilecektir. Sivil toplum örgütlerinin yürüttüğü endüstri içi işbirlikleri ve sosyal sorumluluk programlarının çalışma norm ve standartları konusunda küresel ölçekte bir araca dönüşme imkanı konusu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşları, İşgücü Piyasası, Endüstri İçi Denetim, Sosyal Standart, Sosyal Sorumluluk

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Üretimin küreselleşme ile sınırları aşması, yeni çalışma tiplerinin ve üretimin yeniden yapılanmasının yanı sıra piyasanın, üç sac ayağı olarak bilinen sermaye, emek ve devlete dair kurumsal yapıların da değişimine ve dönüşümüne yol açmaktadır. 1980'ler sonrasında neo-liberal politikaların güç kazanmaya başlaması emeğe özgü yapıların fordist döneme oranla üretimden gelen pazarlık güçlerinin azalması sonucunu doğurmuştur. İşgücünün ve üretimin yapısında meydana gelen değişmeler devletlerin güç dengelerini gözardı ettiği ve uluslararası kuruluşların her zamankinden daha fazla yapısal reçeteler ile piyasalara müdahale ettiği bir döneme geçilmiştir.

Yeni dönemde sınıfsal temele dayanan sendikalar üye kayıplarıyla, maddi sorunlarla ve örgütlenmenin önüne getirilen engellerle baş etmeye çalışırken; bireyselliğin, tüketicinin ve modanın şirketlerin ve toplumların temel öncelikleri haline geldiği bir ortamda sınıfsal temelleri olmayan ancak sistemin mevcut sorunlarına demokratik ve şeffaf yollardan çözüm bulma iddiası olan örgütlerin sayısında artışlar yaşanmıştır. Çoğunlukla hükümet dışı organizasyonlar olarak nitelenen bu örgütler değişik statülerde ve amaçlarda kurulabilme olanaklarına sahip olmakla birlikte son yıllarda endüstri ilişkileri alanında da faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır.

AMAÇ

Küreselleşmenin artması ile birlikte birçok alanda etkinlik gösteren sivil toplum örgütlerinin uluslararası çalışma standartları ve normları ekseninde de her geçen gün artan oranlarda çalışmalar yaptıkları, kampanyalar hazırladıkları görülmektedir. Sosyal sorumluluk ilkesi temelli gerçekleştirilen söz konusu çalışmaların küresel ölçekte bir mekanizmaya dönüşme olasılığı ve işçi, işveren ve devletten oluşan klasik endüstri ilişkileri sistemine sivil toplum örgütlerinin bahse konu çalışmaları ile bir dördüncü paydaş olabilmeleri sorunsalı üzerinde durulacaktır.

KAPSAM

Kar amacı gütmeyen, ulusal ve uluslararası ölçekte işgücü piyasası bağlamında sosyal etiket, kampanya, danışmanlık ya da endüstri içi denetim yoluyla işbirliği seçeneklerini haiz dernek, vakıf ve diğer şekillerde örgütlenmiş olan sivil toplum kuruluşları ile İLO çalışmaları ele alınacaktır.

YÖNTEM

Literatür araştırması yönteminden faydalanılmış ve konu ile ilgili çalışmalarda bulunan sivil toplum örgütü ve uluslararası kurumların açık kaynaklarına başvurulmuştur.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Sivil toplum kuruluşları kavramsal olarak üzerinde ortak bir tanımlamaya varılamayan ancak son yıllarda küreselleşmenin etki alanını genişletmesiyle birlikte kölelik, gelir dağılımı, çevre, cinsiyet eşitliği, insan hakları, çocuk hakları, kültürel ve sosyal haklar alanlarında toplumsal hareketler yaratan kurumsal yapılar olarak değerlendirilmektedirler (Çiftçi, 2010: 5-6). Neo-liberal politikaların hakimiyetinin güçlenmesi sürecinde sivil toplum kuruluşları devletin dışında ancak devlete ait ödevleri izleme, değerlendirme amacıyla kurulan dernek, vakıf, kooperatif gibi yapılar şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar. Sivil toplum kuruluşları birçok farklı disiplin tarafından ele alınan, çalışılan ve işbirlikleri yapılan kurumlardır. Her ne kadar bir tanım birlikteliğine ulaşmada sorunlar olsa da bir sivil toplum kuruluşunu şu beş temel özelik ile ele almamız mümkündür. Çıkar amacı gütmeyen özgür bireylerin oluşturduğu topluluk; özel bir hukuksal biçim; kamusal ve özel, ulusal ve uluslararası ağlara sahip olma; özgür irade ve demokratik işleyiş ve devletler aşırı etkinlik yapabilme kapasitesi bir sivil toplum kuruluşunun temel özeliklerini vermektedir (Ryfman, 2006: 40-41).

Ulus devlet yapısında meydana gelen değişimler, piyasanın artan tahakkümü altında farklı sosyal gruplarla, toplumsal oluşumlarla iletişim kuran sivil toplum kuruluşları amaçları itibariyle sosyal ve ekonomik politikaların da kesişim noktalarında yer almaktadırlar. Ağ toplumu olma yolunda yeniden inşa olan dünya farklı kimlikler biçiminde sivil toplum kuruluşları aracılığı ile taleplerini gündeme getirmeye çalışmaktadır (Castells, 2006: 423-424). Sivil toplum kuruluşları böyle bir yapılanma içinde faaliyetlerini gerçekleştirmek için gönüllülere ve finansmana ihtiyaç duyarlar. Özellikle gelişmiş ülkelerde gelirlerinin yaklaşık % 40'ını devletten sağlanan fonlardan elde etmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde ise bu fon % 15 civarında olmaktadır (Şahin ve Uysal, 2007: 4-5). Finansman boyutunun diğer bir önemli kısmı ise Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma

Programı ve diğer uluslararası yardım kuruluşlarınca sağlanan fonlardan oluşmaktadır. Ancak gerek devlet tarafından sağlanan gerekse de uluslararası kuruluşlarca sağlanan fonlar sivil toplum kuruluşları aracılığı ile belli toplumsal kesimler ve gruplar üzerinde baskı grupları oluşturmak amacıyla kullanıldığı gerekçesiyle eleştirilmektedirler (Davis, 2007: 99-100).

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI SOSYAL KAMPANYALAR ve İŞBİRLİKLERİ

Küreselleşme ile birlikte sosyal amaçlar etrafında bir araya gelen vakıf, dernek ve benzer organizasyonların sayılarında artışlar olduğu dikkatleri çekmektedir. Kar amacı gütmeyen bu etkinlik ve oluşumlar küresel ticaret ve marka algısı etrafında şirketlerle de etkileşime geçmektedirler. Şirketler genel olarak nakit bağışlar vermek, hibeler vermek, burslar vermek, ürün bağışları, bağışlama hizmetleri, teknik bilirkişilik hizmeti, lojistik imkanlarından faydalandırmak, donanım kullanımı yardımında bulunmak gibi yollarla sosyal süreçlere katılmaktadırlar (Kottler ve Lee, 2013: 143-144). Bu yolla şirketler gerek iç ilişkilerde işçilerin kendi aralarında, işçiler ile yöneticiler arasında gerekse de işçiler, yöneticiler ve müşterileri de katabileceğimiz işletme dışını da içine alan geniş bir çevre üzerinden kurumsal davranış kodları inşa ederek sosyal sorumluluk bilinci üzerinden kampanyalara ve programlara dahil olmaktadırlar (Seymen ve Bolat, 2005: 348-349).

Son yıllarda kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde insan hakları ve çevre duyarlılığı yanı sıra çalışma standartları odaklı sertifikalandırma örneklerinde artışlar olduğu görülmektedir. SA 8000, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi, İLO ve diğer uluslararası insan hakları ve çalışma standartlarına ve ulusal çalışma yasalarına dayanan gönüllü ve denetlenebilir bir standart sağlamak üzere meydana gelmiş bir oluşumdur (SA 8000, 2014: 4-5). SA 8000 sosyal standart gereklilikleri çocuk işçiliği, zorla veya zorunlu çalıştırma, sağlık ve güvenlik, sendika özgürlüğü ve toplu sözleşme hakkı, ayrımcılık, disiplin uygulamaları, çalışma saatleri, ücretlendirme, yönetim sistemi başlıkları altında ele alınmaktadır[48]. SA 8000 standartlarına uymayı taahhüt eden şirketler kuruluşun temel sözleşmesinde belirttiği çalışma normlarına ilişkin kuralları bir yönetim sistemi kurarak ele almak durumundadır. Ancak bu sistemin gönüllü bir işbirliği anlaşması olduğu ve sosyal sorumlulukların bu anlamda gönüllülük esaslı bir faaliyet kapsamında yürütüldüğü söylenmelidir (Ayrancı, 2007: 104-105).

Doğrudan işgücü piyasasını ilgilendiren uygulamaları ise endüstri içi işbirlikleri şeklinde tarif edebiliriz. Endüstri içi işbirliklerinin şirketler için tedarikçileri ile kaldıraç etkisi, paydaşları karşısında güvenilirlik, endüstri içi sosyal ve ticari bir takım uygulamalara katılmada ve yaygınlaştırmada kaynak maliyeti avantajı gibi olumlu katkıları yanı sıra beklentileri karşılanması zor taahhütler vermek, yatırım yapma gerekliliği halinde kaynak kaybına uğramak ve tedarikçilerin yeni süreçlere uyumu konusunda isteksizlikler gibi olumsuzluklarla da karşılaşılabilinmektedir (BM, 2010: 52-53). Çokuluslu şirketler için kurumsal sosyal sorumluluk ve tedarikçi sözleşmeleri arasındaki ilişkinin önemi medyanın ve iletişim araçlarının da küreselleşmesinde yatmaktadır. Sosyal yatırımların iş yapma biçimlerine ve pazarlama süreçlerine getireceği verimliliğin bu sürece uygun yatırımları yapmayan şirketleri dışlayacak olması ve rekabetin yeni bir alanını oluşturacağı görüşü hakimiyet kazanmaktadır (Castells, 2008: 119-120).

48 http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=page.viewpage&pageid=1689

ÇALIŞMA STANDARTLARININ OLUŞTURULMASINDA KÜRESEL ARAÇLAR OLARAK SOSYAL SORUMLULUK

1980'ler sonrasında üretimin esnek uzmanlaşması, sermayenin ve hissedarlarının mekan üzerinde hiçbir bağlayıcılığının olmaması ile görece daha az mobil olan emeğin kendini yeniden üretmesi ve toplumsal sorumlulukların yerine getirilmesi konularında ekonomik ve sosyal maliyetlere katılmama yolunda eğilim göstermiştir (Bauman, 2012: 17-18). Dolayısıyla küreselleşmenin istihdam, büyüme gibi ekonomik odaklarını göz ardı etmeksizin sosyal boyutunu güçlendirme gereği her zamankinden çok konuşulması gereken konular olmuştur. Bu noktada süreç 1990'larda bir dizi Birleşmiş Milletler Küresel Konferansı işe başladı. 1990 yılında New York'ta Çocuk Zirvesi ile başlayan konferanslar, Rio de Janeiro'da Dünya Zirvesi (1992), İnsan Hakları Dünya Konferansı (1993, Viyana), Sosyal Kalkınma Dünya Zirvesi (1995, Kopenhag), Dördüncü Dünya Kadın Konferansı (1995, Pekin), Birleşmiş Milletler İkinci İnsan Yerleşmeleri Konferansı (1996, İstanbul) şeklinde devam etmiştir (Rodgers vd, 2014: 182-183).

Piyasaların başta finans piyasaları olmak üzere birleşmesine rağmen işgücü piyasası bu sürecin dışında kalmış, ancak ekonomik işleyişe bağımlılık merkezinde hareket etmesi bugün gelinen noktanın özünü teşkil etmektedir. Yeni üretim modelinde ağlar aracılığı ile çalışma süreçleri anlık bildirimler ve denetim araçları ile entegre olurken, işgücünün kısa dönemli ekonomik ve politik kazançlar etrafında parçalara ayrılması hız kazanmıştır (Castells, 2008: 323-324). 1980'ler sonrası refah devleti modellerinin çözülmeye başlaması ile ulus devletler serbest piyasanın küreselleşme kuralları ekseninde başta sosyal harcamalar olmak üzere aşağı doğru birleşme yolunda adımlar atarak süreci desteklediler (Buğra ve Keyder, 2013: 169-170).

Küreselleşme esnek birikim rejimi etrafında emek süreçlerini ve işgücü piyasasını yeniden şekillendirerek fordist dönemin aksine sürekli istihdamdan geçici ya da yarı zamanlı istihdam modellerine, taşeron sistemlerine dayanarak güvenceli ve tam zamanlı işlerin sayısının azalmasına neden olmuştur (Harvey, 2010: 171-172). Diğer taraftan yaşanan ekonomik krizler yıkım ve yeniden inşanın hızlanmasına katkıda bulunmuştur. Son olarak AB-28 verileri sekiz yıl gecikmeli olarak kriz öncesi seviyelerini yakalayabilmiştir. Ancak çalışılan saatler toplamı ve haftalık ortalama çalışma saati 2008 yılı seviyesinin gerisinde kalmıştır. Farkın nedeni ise esnek çalışma tiplerinin artışından kaynaklanmaktadır. 2009 yılından beri AB'de yarı zamanlı çalışan sayısında 3,7 milyon artış meydana gelirken, tam zamanlı istihdamda 2 milyon düşüş yaşandığı rapor edilmektedir. Ayrıca yarı zamanlı çalışmanın en çok genç çalışanlar (15-24 yaş) ve erkekler arasında artmış olduğu da bir diğer önemli nokta olarak göze çarpmaktadır (ILO, 2017: 4-5).

Yaşanan gelişmeler ışığında esnek üretim ve a-tipik çalışma biçimleri ile işgücünün böylesine kutuplaşmasına ve rekabete maruz bırakılmasına yine küreselleşmenin getirdiği araçlar ile uluslararası ölçekte cevap verebilme imkanları olduğu da gözardı edilmemelidir. Emeğin teknolojinin imkanlarını kullanarak sosyal kampanyalar eşliğinde sosyal norm ve sosyal sorumluluk uygulamalarını emek örgütlenmelerinin ve sivil toplumun farklı kesimlerini buluşturarak içselleştirmesi yeni bir cephe açma şansı doğurabilecektir (Harvey, 2011: 72-73). Özellikle internetin ve kablosuz ağların bireylerce yaygın kullanımı Castells'in özerklik uzamı dediği hakim düzen karşısında ağlar oluşturarak toplumsal hareketlerin özerk ve hızlı bir şekilde örgütlenme ve yayılma

gücüne eriştiği konusunda yaptığı tespit son derece önemlidir (Castells, 2013: 192-193). Teknolojinin getirmiş olduğu emek üzerindeki parçalayıcı etkinin yine aynı donanımdan faydalanılarak çalışma norm ve standartları üzerinde geniş bir mutabakat zemini sağlayacak yeni toplumsal ağlar kurarak sivil toplum gündemine yeni bir hak temelli dijitalleşme söylemi ile çıkılması gerekmektedir (Castells, 2013: 28-29).

Günümüzde insana yakışır iş söyleminden hareketle çalışma norm ve standartlarının sosyal etiket, kampanya ve işyeri davranış kuralları gibi sosyal sorumluluk uygulamaları ile yaygınlaşıyor olması gerek endüstri içi işbirliği gerekse de endüstri ile uluslararası kuruluşlar ve devletler arasında yapılan anlaşma ve işbirlikleri sonucu araçsallaşmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda İLO G20 Rusya Başkanlığında "G20 Eğitim Stratejisinin Uygulanması", G7 Almanya Başkanlığında küresel tedarik zincirinde çalışan işçiler için İSG'nin iyileştirilmesi amaçlı "Vizyon Sıfır Fonu" gibi çalışmalar ile sosyal diyaloğu yaygınlaştırmak ve küreselleşmenin herkes için adil bir süreç olmasını sağlamaya dönük adımlar atılmaya çalışılmaktadır (ILO: 2017, s. 70-71). Bu doğrultuda Türkiye'de İLO, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Avrupa Çikolata Bisküvi ve Şekerleme Endüstrisi Birliği'nin (CAOBISCO) ve Hollanda'nın da maddi katılımı ile kamu ve özel ortaklığı şeklinde fındık hasadında çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini ortadan kaldırmaya yönelik bir projeye başlanmıştır. Eğitim temelli bir proje olarak gündeme alınarak fındık bahçesi sahiplerine, ailelere, dayıbaşlarına eğitim ve danışmanlık yardımında bulunulmuştur (ILO, 2017: 71-72).

Rekabetin en katı şekil aldığı tedarik zincirlerinin çoğu az gelişmiş ülkede göçmen emeğine, kötü çalışma koşullarına ve kayıt dışı çalışma başta olmak üzere kural dışılıklara dayandığı bir ortamda işgücü piyasasında yol açtığı tahrifatları ortadan kaldırmaya çalışmak adına etik kod ve sosyal sorumluluk taahhütleri zamanla bir meslek veya sektör için bir standart haline gelebilme imkanına sahiptir (Standing, 2010: 205-206). Şirketler açısından yarattıkları riskleri sosyal işlevlerini yerine getirebilmek adına sınırlamak anlamına gelmektedir. Her ne kadar ilk sosyal işlevi üretim yapmak olarak kabul edilse de çevreye, topluma, işgücüne ilişkin birtakım standartlar ilan etmek bu anlamda şirketlerin sosyal anlamda görevleri olduğunu ortaya koymaktadır (Drucker, 1996: 88-89). Bu görevlerin başında ise insan onuruna yakışır çalışma koşullarının, iş güvenliğinin, örgütlenme özgürlüğünün ve sosyal korumanın bulunduğu insana yakışır iş kapsamında istihdam yaratılması ve uygun olmayan işlerin dönüştürülmesi sosyal olduğu kadar ekonomik, küresel sorumluluk hedefleri arasında sayılabilmektedir (Kapar, 2007: 7-8).

Şirketlerin sosyal sorumluluk alanında farklı konularda standartlar izledikleri ve bu standartlar doğrultusunda raporlamalar yaptıkları bilinmektedir. Sosyal ve Ahlaki Sorumluluk Enstitüsü (The Institute for Social and Ethical Ability- ISEA) tarafından geliştirilen AA1000 Standardı; Küresel Raporlama Girişimi (The Global Reporting Iniative- GRI) tarafından sürdürülen Çevreye Duyarlı Ekonomi Koallisyonu (The Coalition for Environmentally Responsive Economics- CERES) örnekler arasında sayılabilir (Aktan, 2007: 74-75). Küresel ölçekte şirketlerle, üniversitelerle, kamu kuruluşları ve yerel idareler gibi değişik yapılar ile gönüllülük esaslı işbirliği yapan bu tip oluşumların sayıları her geçen gün artmaktadır. Esnek hareket kabiliyetleri, tüketici ve yatırımcılar nezlinde görünür ve tanınır olmaları emeğin ve sendikaların böylesine güç kaybettiği, örgütlenmede ve seslerini duyurmada zorlandığı bir dönemde sermaye karşısında çalışma norm ve standartlarını daha çok konuşulur kılmanın bir stratejisi olarak dikkate alınabilir. Harvey'in tanımıyla farklı yer ve zamanlarda

farklı yollardan birleştirmeyi öğrendiğimiz bir olasılıklar repertuarı ile donanmış dönüştürücü varlıklar olarak sosyal sorumluluk uygulamalarının küresel bir araç olarak değerlendirilmeye açık olması seçeneği gözardı edilmemelidir (Harvey, 2011: 257-258).

SONUÇ

Küreselleşme gelişen teknoloji ile ekonomik ve sosyal yaşama zaman ve uzam bağlamında dönüştürücü etkilerde bulunmaktadır. Lojistik maliyetlerinin azalması, altyapı yatırımlarının artması, verilerin yüksek hızla iletiminin sağlanması sonucu sermayenin coğrafi geçişkenliği artarak azalan karları telafi etmenin yeni yolları bulunmuştur. Diğer taraftan bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimi ve her seviyede yaygınlaşması üretimin ve pazarlamanın yeniden planlanmasına imkan tanıyarak özellikle her türlü bilgi ve verinin yüksek hızla paylaşımına ve şeffaflaşmasına olanak sağladı. Küreselleşmenin zaman ve mekan üzerindeki bu hızlı dönüştürücü etkisi emek üzerinde ise denetim mekanizmalarının yoğunlaşmasıyla sonuçlandı. 1980' ler sonrası esnek uzmanlaşmanın gündeme gelmesi ile iş sözleşmelerinin tam zamanlıdan esnek ve atipik sözleşmelere dönüşmesine, taşeron çalışmanın yaygınlaşmasına, emeğin güç kaybetmesine sebep oldu. Sektörel bazda meydana gelen değişimler emek vasıflarında oluşan değişimler ile birleşince fordist dönemin temel özelliklerinden biri olan örgütlü olma kavramından uzaklaşılmasına yol açtı.

Teknolojik gelişmeler ekonominin küresel ölçekte büyümesine, gelişmesine yaptığı katkının yanında sistemde meydana gelen aksama ve usulsüzlüklerin de duyurulmasında temel rol oynamaktadır. İnternetin yaygınlaşması, ticaretin müşteriler ve toplum nezlinde şeffaflaşması şirketlerin ekonomik görev ve sorumlulukları ile birlikte sosyal sorumluluklarının da gündeme alınmasına sebep olmaktadır. İnsan onuruna yakışmayan çalışma koşullarının çeşitli iletişim ağları aracılığı ile görünür kılındıkça, küreselleşmenin sosyal ve ekonomik boyutuna birtakım standartlar geliştirilmesi gerekliliği işçi örgütleri yanı sıra, dernek, vakıf veya kar amacı gütmeyen sosyal platformlar tarafından farklı kapsamlarda kampanya ve programlara konu oldu. Uluslararası ölçekte ürün, hizmet ticareti yapan çokuluslu şirketler açısından ise çeşitli seviyelerdeki bu tarz kampanya ve standartlara imalat ve tedarik yaptıkları ülkelerde dahi uyma taahhütünde bulunmaları başta tüketiciler olmak üzere bütün paydaşları açısından pazarlama ve prestij avantajı yaratmaktadır.

Bu anlamda herhangi bir yaptırıma dayanmamakla birlikte sosyal etiket, kampanya, uluslararası ölçekte kabul gören standartlar altında sosyal sorumluluk bazlı yapılan çalışmalar tüketici tercihlerinin, marka algısının bu kadar yüksek olduğu günümüz ticari ilişkilerinde küresel olarak sosyal bir araç inşa edilmesinde bir seçenek olabilir. Uluslararası ölçekte çalışma norm ve standartları oluşturulmasında tek başına yeterli olmayacağı ve finansman, çalışma ilişkileri, organizasyon yapısı ve insan kaynakları konularında birtakım soru işaretleri içermekle birlikte teknolojinin sosyal ağlar yaratma gücünün başta sendikalar olmak üzere emek konusunda çalışan sivil toplum kuruluşlarınca gözardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Küreselleşme sürecinde sermayenin önündeki engellerin kalktığı, toplumsal ve ekonomik olayların son derece hızla yayıldığı; gizlenilmesinin ve yasaklanılmasının neredeyse mümkün olmadığı teknoloji ortamında yine teknolojik gelişmenin olanak tanıdığı birtakım sivil denetim mekanizmalarını emek adına kullanabilmenin, araç haline getirebilmenin yolları üzerinde durulmalıdır. Sosyal ve ekonomik sorumlulukları geniş kitlelere

duyurabilme kabiliyeti işlerin sosyal hak ve normlara uymasına, yeni işlerin ise insana yakışır çerçevede işler olarak işgücü piyasasına dahil olmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Aktan Coskun C., (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk. İGİAD Yayını, İstanbul.

Ayrancı, E., (2007). Sosyal Sorumluluklar ve Sosyal Sorumluluk 8000 (SA 8000) Standardının Benzer Özellikteki Tike ve Standartlardan Farklılıkları. ABMYO Dergisi, (8): ss. 101-120.

Bauman, Z., (2012). Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bugra, A., Keyder, C., (2013). Sosyal Politika Yazıları. İletişim Yayınları, İstanbul.

Castells, M., (2006). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, İkinci Cilt, Kimliğin Gücü. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Castells, M., (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. Birinci Cilt, Ağ Toplumunun Yükselişi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Castells, M.,(2013). İsyan ve Umut Ağları, İnternet Çağında Toplumsal Hareketler. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ciftci, C.,(2012). Sivil Toplum: Kökenler, Örgütlenme ve Çalışma Yaklaşımları (Kamu Personeli için).Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Projesi.

Davis, M., (2007). Gecekondu Gezegeni. Metis Yayınları, İstanbul.

Drucker F. P.,(1996). Devlet ve Politika Alanında Ekonomi Bilimi ve İş Dünyasında Toplumda ve Dünya Görüşünde Yeni Gerçekler. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Harvey, D., (2010). Postmodernliğin Durumu. Metis Yayınları, İstanbul.

Harvey, D., (2011). Umut Mekanları. Metis Yayınları, İstanbul.

Kapar, R.,(2007). Uygun İş Açığı: İnsana Yaraşmayan İşler, Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Ocak-Şubat-Mart-2007:ss.2-10.

Kotler, P., Lee N.,(2013). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. MediaCat Kitapları, İstanbul.

Rodgers, G., Lee, E., Swepston, L., Daele, V. J.,(2014). Uluslararası Çalışma Örgütü ve Sosyal Adalet Arayışı 1919-2009. Efil Yayınevi, Ankara.

Ryfman, P.,(2006). Sivil Toplum Kuruluşları. İletişim Yayınları, İstanbul.

Seymen, A. O., Bolat, T.,(2005). Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Standing, G.,(2014). Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf. İletişim Yayınları, İstanbul.

Sahin, M., Uysal, Ö.,(2007). Sivil Toplum Kuruluşlarının Devlet Tarafından Finansmanı Üzerine Bir Tartışma. Maliye Dergisi, Sayı 153: 1-13.

BM, Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi Tedarik Zinciri Sürdürülebilirliği Rehberi, BM Küresel İlkeler Sözleşmesi Ofisi ve BSR, 2010, http://www.globalcompactturkiye.org/wp-content/uploads/2017/05/Tedarik-Zinciri-S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirli%C4%9Fi-S%C3%BCreki-%C4%B0yile%C5%9Ftirme-i%C3%A7in-Pratik-Rehber.pdf (E.T. 06.09.2018)

İLO, Avrupa ve Orta Asya'da İnsana Yakışır İşin Geleceği Fırsatlar ve Zorluklar, 10. Avrupa Bölgesel Toplantısı, 2-5 Eekim 2017, İstanbul, Türkiye, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_577337.pdf (E.T. 14.08.2018)

SA8000, International Standard by Social Accountability International June 2014, http://sa-intl.org/_data/n_0001/resources/live/SA8000%20Standard%202014.pdf (E.T. 15.09.2018)

SAI, Social Accountability International, http://www.sa-intl.org/index.cfm?fuseaction=page.viewpage&pageid=1689 (E.T. 15.09.2018)

ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARININ SINIF YÖNETİMİNE YANSIMALARI: ADIYAMAN İLİ ÖRNEĞİ

Hacı Hüseyin TAŞAR

Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Adıyaman / Türkiye

Öz: Bu araştırmada, sınıf içi etkinliklerde temel alınan öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumuna etkisi çalışılmıştır. Bu araştırmada amaç, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının sınıf yönetimine yansımalarını, ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşleri bağlamında incelemektir. Araştırmada öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını temel almalarının, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının meydana gelme sıklığına etkisi ne durumdadır? Ana problemine cevap aranmıştır. Araştırma, nitel temelde desnlenmiş bir çalışmadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun kapsam geçerliliğini sağlamak için, araştırmaya dâhil edilmeyen üç sınıf öğretmeni ile ön görüşmeler yapılarak, görüşme formundaki soruların anlaşılır olup olmadığı kontrol edilmeye çalışılmıştır. Verilerin analizi sürecinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, 2016–2017 eğitim-eğitim yılında, Adıyaman ili merkez ilçede bulunan ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırma verileri, öğretmenlerinin araştırma problemine ilişkin güreşleri ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmada, elde edilen veriler neticesinde, katılımcıların sınıf içi etkinliklerde temel alınan öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını uygulama durumu ile sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının azalması arasında anlamlı ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Araştırmada, sınıf öğretmenlerinin öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarını azalttığına inandıkları, ancak sınıftaki öğrenci sayılarının çok olması ve mevcut müfredat içeriğinin yoğunluğu nedeniyle bu yaklaşımları istenilen düzeyde uygulayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci Merkezli Eğitim Yaklaşımı, Sınıf Yönetimi, Sınıf Öğretmeni

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Eğitimin tanımını, bireylerin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme veya yeni davranışlar kazandırma sürecidir (Demirel, 1993; Ertürk, 1972). Başaran, (1995) ise eğitimi, önceden belirlenmiş amaçlara uygun olarak, öğrencilere, yeni davranışlar kazandırma ya da istenmeyen davranışları ortadan kaldırma süreci olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde, öğretmene bilgiye ulaşma ve aktarma görevi veren ezberci/ klasik eğitim yaklaşımı, yerini, öğrenciye; ihtiyacı olan bilginin nerede olduğu, bu bilgiye nasıl ulaşılacağı, bilginin nasıl yapılandırılacağı konularında yardım sunan yeni anlayışa bırakmıştır. Eğitim programları, ölçme değerlendirme, ders kitabı gibi eğitim öğeleri, giderek öğrenci merkezli şekillenme-

ye başlamıştır. Meydana gelen bu gelişmeler, eğitim sisteminin yapı ve işleyişini derinden etkilemiş, öğretim programlarının içerik ve sunumunu da önemli oranda değişmiştir (Özden, 1999).

Geleneksel eğitim yaklaşımında öğretim, herhangi bir uzmanın gerçekleştirebileceği bir etkinlik olarak düşünülürken; öğrenci merkezli yaklaşımında öğretim, karmaşık bir süreç olarak ele alınmakta ve öğretimin ancak bu konuda eğitim alan öğreticiler tarafından gerçekleştirebileceği düşünülmektedir (Crisp, 2006 Akt: Akpınar ve Gezer, 2010). Yapılandırmacılığın etkisiyle gelişen çağdaş yeni yaklaşımda (Boudourides, 1998) öğretim programlarının içeriği, değişmeyen bilgiler yerine, durumsal çözümlemelerden oluşmakta ve bunların sunumu, pasif alıcı konumundaki öğrencilere bilgi aktarma şeklinde değil, öğrencinin aktif olarak katıldığı problem çözme ve etkileşim biçiminde gerçekleşmektedir (Akpınar ve Gezer, 2010). Öğrenci merkezli eğitim yaklaşımı, öğretmenlerin öğrenme ve öğretme sürecini iyi kurgulayan bir öğretim lideri olama rollünü ön plana çıkmaktadır. Eğitim sisteminin ana unsuru olan öğretmenlerin, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımında etkili olabilmesi için, sınıf yönetimi konusunda yeterli düzeyde bilgiye ve beceri sahibi olması gerekmektedir (Açıkgöz, 2003). Bu bağlamda, öğretmenlerin öğrenci merkezli eğitim yaklaşımını nasıl algıladıkları ve sınıf yönetimine nasıl ve ne düzeyde yansıttıklarının araştırılması gereken bir konudur. Bu araştırma alandaki boşluğu doldurmak amacıyla yapılmıştır.

AMAÇ

Bu araştırma, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının, sınıfta istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumuna olan etkilerini, ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşleri temelinde incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını temel almalarının, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının meydana gelme sıklığına etkisi nedir? sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma, sınıf içi etkinliklerde öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını temel almanın, sınıf yönetimine etkileri konusunda, araştırmacı, öğretmen ve okul yöneticileri nezdinde bir farkındalık oluşturması açısından önemlidir.

KAPSAM

Araştırmanın evrenini, 2016–2017 eğitim-eğitim yılında, Adıyaman ili merkez ilçede bulunan ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Adıyaman ili merkez ilçede bulunan ve araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak belirlenen 5 ilkokulda görev yapan öğretmenler arasından gönüllülük ilkesi temel alınarak seçilen 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırma 2016–2017 eğitim-eğitim yılında, Adıyaman ili merkez ilçedeki ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin; öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının, sınıfta istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumuna olan etkilerine ilişkin güreşleri ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırmada, görüşmeler yoluyla toplanan verilerden ortaya çıkan kavramlar, anlamlar ve ilişkiler ayrıntılı bir biçimde ele alındığından araştırma nitel bir çalışmadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu-

nun kapsam geçerliliğini sağlamak için, araştırmaya dâhil edilmeyen üç sınıf öğretmeni ile ön görüşmeler yapılarak, görüşme formundaki soruların anlaşılır olup olmadığı kontrol edilmeye çalışılmıştır. Verilerin analizi sürecinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz sürecinde, öncelikle bireylerin fikir birliğine vardığı veya varamadığı noktalar belirlenerek, birbirleriyle ilişkili olan ifadelerin aynı grup altında toplanması çalışmaları yapılmıştır.

Görüşme formunun "kapsam geçerliği", uzman görüşü alınarak sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşme formunda katılımcıların, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının, sınıfta istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumuna olan etkilerine ilişkin görüşlerini belirleyen toplamda 8 soru bulunmaktadır. Verilerin analizi sürecinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz sürecinde, öncelikle bireylerin fikir birliğine vardığı veya varamadığı noktalar belirlenerek, birbirleriyle ilişkili olan ifadelerin aynı grup altında toplanması çalışmaları yapılmıştır.

Güvenirlik analizi için Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen "Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100" formülü kullanılmıştır. Çalışmada %91 oranında bir uzlaşma/ güvenirlik sağlanmıştır. Nitel araştırmalarda %90 ve üzeri uzlaşma olması durumu, arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik olduğu (Saban, 2009) anlamına gelmektedir. Veri toplama sürecinde, sunulan görüşlerin gizli tutulacağı ve sadece araştırma amaçlı kullanılacağı güvencesi verilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla her bir katılımcıyı ifade etmek için, SÖ1, SÖ2, SÖ3,… şeklinde kodlar kullanılmıştır.

BULGULAR

Adıyaman ili merkez ilçede bulunan ilkokullarda görev yapan bir kısım sınıf öğretmenleri, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumuna etkilerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Sınıf öğretmeni SÖ1 "Etkinliklerde öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını uyguladığımda öğrenci aktif olduğu için sınıf içi istenmeyen davranışlarla daha az karşılaşmaktayım. Klasik sistemde öğrenci, etkinliklere katılamadığı için; disiplinsiz davranışlar sergileyebiliyorlar." Başka bir öğretmen SÖ2 "Sınıfların kalabalık olması, müfredatın geniş olması gibi nedenlerle öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını çok da uygulayamıyorum. Derslerimde daha çok düz anlatım yöntemini kullanıyorum. Bu da çocukların ilgilerinin dağılmasına ve bir süre sonra kendi aralarında konuşmalarına neden oluyor." Bir başka öğretmen SÖ3 "Öğrenci merkezli eğitim yaklaşımları öğrencileri etkinliğe katılmaya zorladığı için, yanındaki arkadaşıyla konuşmaya fırsat bulamıyor. Etkinliğe katılmayan öğrenciler, etkinliğe katılan öğrencilere odaklandıklarından sınıfta istenmeyen davranışlar çok da meydana gelmiyor. Etkinlik sonrası değerlendirme yapmalarını istiyorum, durum böyle olunca da öğrenciler konuşmalarını daha çok etkinlikle ilgili yapıyorlar." Sınıf öğretmeni SÖ4 "Sınıf mevcutları fazla olduğu için tüm etkinliklerde öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını uygulayamıyorum. Öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını uyguladığım zaman, öğrenci davranışlarında ciddi düzelmeler oluyor."

Bir başka öğretmen SÖ5 "Sınıf mevcutları çok olduğu için, istenmeyen davranışlarda artma oluyor. Çünkü bütün öğrencileri etkinliğe katmak, onlara görevler vermek zor oluyor. Kalabalık sınıflarda öğrencilerin tümüne görev veremediğim için, onları kontrol altına alamıyorum. Bu nedenle öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarına

dayalı etkinlikler yapamıyorum." Başka bir öğretmen SÖ6 "Öğrencilerin etkinliklere katılımı durumunda diğer arkadaşları ile konuşması, onlara sataşması en aza iniyor. Özellikle bir konuyu öğrencilerin canlandırması durumunda sınıftaki hava olumlu oluyor. Öğrencileri daha dikkatli dinliyorlar."

SONUÇ

Araştırmada, elde edilen bulgular, sınıf öğretmenlerinin, sınıf içi etkinliklerde temel alınan öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını uygulama durumu ile sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışları arasında anlamlı ilişkinin olduğuna işaret etmektedir. Araştırmada, sınıf öğretmenlerinin, öğrenci merkezli eğitim etkinliklerinin sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarını azalttığına inandıkları, ancak sınıftaki öğrenci sayılarının çok olması ve mevcut müfredat içeriğinin yoğunluğu nedeniyle bu yaklaşımı istenilen düzeyde uygulayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının ve Eğitim Bakanlığının öğretmen yetiştirme sürecinde "Öğrenci Merkezli Eğitim" yaklaşımı içerikli etkinliklere daha fazla yer vermesi önerilir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Ü. K. (2003). Etkili Öğrenme ve Öğretme, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

Akpınar, B., Gezer, B. (2010). Öğrenen Merkezli Yeni Eğitim Yaklaşımlarının Öğrenme-Öğretme Sürecine Yansımalar. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 1-12.

Başaran, İ. E. (1994). Türkiye Eğitim Sistemi. Gül Yayınevi, *Ankara*.

Boudourides, M. A. (1998). Constructivism and educatıon. [Online]: Retrieved on 28 July-2006, at URL: http://www.math.upatras.gr/~mboudour/articles/constr.html. (E.T. 11.10.2018)

Crisp, G.T. (2006). Introductory chemistry for science majors. Can we match the syllabus and the students? [Online]: Retrieved on 07 August-2006, at URL: http://www.fyhe.qut.edu.au. (E.T. 11.10.2018)

Dwyer, C.A. (1994). Development of the Knowledge Base for the Praxis III: Classroom Performance Assessments Assessment Criteria. Princeton, NJ: Educational Testing Service.

Ertürk, S. (1997). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Meteksan, 1997.

Özden, Y. (1999). Eğitimde Dönüşüm- Eğitimde Yeni Değerler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Saban, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2), 281-326.

MEVLANA ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ: ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Hacı Hüseyin TAŞAR

Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Adıyaman / Türkiye

Öz: Bu çalışmanın amacı Adıyaman Üniversitesi'nden Mevlana Değişim Programı aracılığı ile öğrenim görmek üzere yurt dışına giden öğrencilerin programa ilişkin görüşlerini ve öğretim elemanlarına, üniversitenin yönetim kadrosuna ve Mevlana değişim programı koordinatörlük birimine ve yurt dışına gitmek isteyen diğer öğrencilere önerilerini almaktır. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi temel alınmıştır. Araştırmada Mevlana programından yararlanan 10 öğrenci ile görüşülmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda Adıyaman Üniversitesi'nden Mevlana programı aracılığı ile yurt dışına giden öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversitelerin kendilerine sundukları; barınma ve güvenlik, beslenme, sağlık, eğitim-öğretim sosyal ve temizlik hizmetleriyle ilgili olarak, öğrencilerin; en çok eğitim-öğretim hizmetlerinin sunum şeklinden, en az ise barınma ve güvenlik hizmetlerinden memnun kaldıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim, Mevlana Değişim Programı, Adıyaman Üniversitesi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Mevlana Değişim Programı adını Tasavvuf ehli Muhammed Celâlettin'den almıştır. Mevlana ismi sevenlerince kullanılmış ve adeta onunla özdeşleşen evrensel bir simge olmuştur. Mevlana Batılılarca da Rumi olarak bilinmektedir. XIII. yüzyılda yaşamış olan Mevlana; "Gel ne olursan ol, gel" dizelerine yansıdığı üzere insanlar arasında herhangi bir ayrım gözetmemiştir. Mevlana sınırsız insan sevgisinin yanı sıra sonsuz hoşgörüsüyle sadece İslam âlemini değil, tüm insanlığı kendisine hayran bırakmıştır. Hayata ve insanlara bakışıyla bir fikir adamı olarak da tüm dünyada kabul edilen Mevlana, UNESCO tarafından 2007 yılını "Mevlana ve Hoşgörü Yılı" ilan etmiştir. Öğrenim hayatı boyunca dönemin değişik ülke ve şehirlerinde yer alan eğitim kurumlarını hem bir öğrenci hem de bir bilim insanı olarak ziyaret etmiştir. Mevlana'nın hayatında ve felsefesinde "değişim" önemli bir yer tutmaktadır. Mevlana Değişim Programı'nın diğer değişim programlarından farkı, dünyadaki bütün yükseköğretim kurumlarını kapsamasıdır. Mevlana Değişim Programı'nın amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Yurt içinde eğitim veren yükseköğretim kurumları ile yurt dışında eğitim veren yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişimini sağlamak,
2. Türkiye'yi yükseköğretim alanında bir cazibe merkezi haline getirmek,
3. Yükseköğretim kurumlarımızın akademik kapasitelerini artırmak,

4. Yükseköğretimin küreselleşme sürecine katkıda bulunmak,
5. Türkiye'nin zengin tarihsel ve kültürel mirasını küresel düzeyde paylaşmak,
6. Kültürler arası etkileşimin artmasıyla, farklılıklara saygı ve anlayış kültürünün zenginleşme sini sağlamak (YÖK, 2014: 3).

Mevlana Değişim Programına başvuran öğrenciler, bazı ön şartları taşımak kaydıyla, dünyanın herhangi bir yerinde arzu ettiği üniversitede eğitim alma fırsatı yakalayabilmektedir.

Programa katılım, bir akademik yıl içinde bir dönemdir. Öğrenciler bir yarıyıl için 30, bir tam akademik yıl için 60 AKTS kredi almaları gerekir. Programa örgün eğitim programlarına kayıtlı ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri katılabilirler. Öğrenciler en fazla iki yarıyıl, öğretim elemanları ise 14 -90 gün arası süreyle programdan faydalanabilirler. Programa ders veren öğretim elemanları katılabilir, ancak araştırma görevlileri katılamaz. Öğrencilere verilen burs miktarı, gidilen ülkenin ekonomik standartlarına bağlı olarak değişmektedir. Öğrencilerin, öğrenim gördükleri süre içerisinde aldıkları burslar ve krediler devam eder. Öğrencilerin, mazeretsiz devamsızlığı durumunda bursları kesilir. Bu öğrenciler sonraki dönemlerde Mevlana değişim programına katılamazlar. Ancak mazereti uygun görülen öğrenciler, sonraki dönemlerde öğrenim hareketliliğinden faydalanabilirler. Alanyazın incelendiğinde Mevlana değişim programının genel bir değerlendirmesini içeren her hangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırma bu boşluğu doldurmak amacıyla yapılmıştır.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı Adıyaman Üniversitesi'nden Mevlana Değişim Programı aracılığı ile yurtdışına gidecek öğrencilerin programın geneline ilişkin görüşlerini ve öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversitenin öğretim elemanlarına, yönetim kadrosuna ve yurt dışına gitmek isteyen diğer öğrencilere önerilerini belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğrencilerin, gittikleri üniversitelerin kendilerine sundukları;

- Sağlık hizmetlerine ilişkin görüşleri nedir?
- Beslenme/yemek hizmetlerine ilişkin görüşleri nedir?
- Barınma/ yurt hizmetlerine ilişkin görüşleri nedir?
- Güvenlik hizmetlerine ilişkin görüşleri nedir?
- Eğitim - öğretim hizmetlerine ilişkin görüşleri nedir?

2. Mevlana değişim programının öğrencilere sağladığı kişisel faydaya/ kazanıma ilişkin görüşleri nedir?

KAPSAM

Araştırmanın evrenini, 2015-2017 yılları arasında Adıyaman üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalında okuyan ve Mevlana değişim programı kapsamında; Fas'ta ki "Hasan II" ve "Sultan Slimane" üniversitelerine giden ADYÜ (2018) öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise 2015-2017 yılları arasında Adıyaman üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalında okuyan ve Mevlana değişim programına katılan dördü kız, altısı ise erkek öğrenci olmak üzere toplam 10 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalında okuyan öğrenciler üzerinde yapılmasının nedeni, Mevlana değişim programına dâhil olan tek program olmasıdır. Adıyaman Üniversitesinde diğer Anabilim Dalları, Mevlana Değişim programı sürecine henüz dâhil olmamıştır. Araştırma, Fas'taki üniversitelere giden öğrencilerin verdikleri bilgilerle sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu çalışma Adıyaman Üniversitesi'nden Mevlana Değişim Programı aracılığı ile yurt dışına giden öğrencilerin programa ilişkin görüşlerini ve önerilerini bütüncül bakış açısıyla ortaya koymayı amaçladığından çalışmada nitel araştırma yöntemi temel alınmıştır. Nitel aratırmalar, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik adımların izlendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39).

Araştırmada katılımcıların görüşleri, uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen "yapılandırılmış görüşme formu" kullanılarak toplanmıştır. Görüşmedeki temel amaç, bilgi ve belgeleri kaynağından toplamaktır. Görüşme yöntemi, araştırmacıya sağlam, sistematik ve karşılaştırmalı bilgi sunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşme formunun "kapsam geçerliği", uzman görüşü alınarak sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşme formunda katılımcıların, Mevlana Değişim Programına ilişkin görüşlerini ve önerilerini belirleyen toplamda 21 soru bulunmaktadır. Verilerin analizi sürecinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz sürecinde, öncelikle bireylerin fikir birliğine vardığı veya varamadığı noktalar belirlenerek, birbirleriyle ilişkili olan ifadelerin aynı grup altında toplanması çalışmaları yapılmıştır.

Güvenirlik analizi için Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen "Güvenirlik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100" formülü kullanılmıştır. Çalışmada %92 oranında bir uzlaşma/ güvenirlik sağlanmıştır. Nitel araştırmalarda %90 ve üzeri uzlaşma olması durumu, arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik olduğu (Saban, 2009) anlamına gelmektedir. Araştırmada her bir katılımcıyı ifade etmek için, "K1, K2, K3,..." şeklinde kodlar kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşleri; "sağlık", "beslenme", "barınma", "güvenlik", "eğitim-öğretim", hizmetlerine" ve "elde ettikleri kazanımlara" ilişkin görüşleri ve "programdan yararlanmak isteyen öğrencilere dönük önerileri" olmak üzere yedi alt temada toplanmıştır.

Araştırmaya katılan bir kısım öğrencinin görüşleri şu şekildedir: "Gittiğim üniversitede herhangi bir sağlık hizmeti yoktu, kronik böbrek rahatsızlığımdan dolayı üç gün hastanede kaldım ve normal hastane masraflarının iki- üç katını ödedim" (K5). "Üniversitede yemek hizmeti yoktu"(K2). "Okulda, yeme-içme ihtiyacımızı, yakın lokantalarda veya evde kendimiz karşıladık" (K8). "Gittiğimiz ülkede çokça sorun yaşadım, en çok da barınmada. Gittiğim ilk günlerde yurt imkânından yararlanıp yararlanamayacağımıza ilişkin bilgi almak için ilgili kurumlara başvurdum. Olumsuz cevap alınca, bir ev bulup orada yaşamaya başladık"(K7). "Gittiğimiz şehirde hiçbir şekilde güvenlik yoktu. İlk gittiğimizde bindiğimiz aracın içinde arkadaşımızın telefonu çalındı. Polise gidelim dedik. Gitseniz de bir şey çıkmaz, unutun o telefonu, dediler"(K9). "Gittiğimiz üniversitedeki hocalar dersleri anlayacağımız düzeyde anlatıp, bizimle her konuda ilgilendiler. Samimi ve iyi insanlardı"(K10). "Genel olarak aşırı güvensiz bir insandım. Bu program sayesinde korkularımın üzerine gitmeyi öğrendim. Yabancı bir dilin, dersten çok, konuşularak öğrenildiğini fak ettim. Farklı kültürleri, insanları tanımanın, farklı yemekleri yemenin ve farklı yerleri gezmenin ufkumu açtığına inanıyorum"(K1).

Araştırmada elde edilen bulgular özetlendiğinde; Mevlana değişim programı ile öğrenim görmek üzere yurt dışına giden bir kısım öğrenciler; yurtdışında öğrenim gördükleri üniversitede özellikle "güvenlik" olmak üzere; sağlık, barınma ve yemek hizmetlerinin iyi olmadığını ifade etmişlerdir. Öğrenciler öğretim elamanlarının kendilerine iyi davrandıklarını, sorunlarının çözümüne yardımcı olduklarını dile getirmişlerdir. Mevlana değişim programı ile öğrenim görmek üzere yurt dışın öğrencilerin büyük çoğunluğu; Mevlana değişim programın, farklı toplumlarla ve kişilerle empati kurmalarını, dil gelişimlerini ve özgüvenlerini artırdığını ifade etmişlerdir.

SONUÇ

Araştırmada Adıyaman Üniversitesi'nden Mevlana programı aracılığı ile yurt dışına giden öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversitelerin kendilerine sundukları hizmetlerle ilgili olarak en çok eğitim - öğretim hizmetlerinin sunum şeklinden, en az ise barınma ve güvenlik hizmetlerinden memnun kaldıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırmada aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Öğrencilerin gittikleri üniversitelerin yönetim kadrolarıyla iletişime geçilerek öğrencilerin barınma ve güvenlik hizmetlerine ilişkin sorunları ve çözüm önerileri dile getirilebilir.

2. Öğrencilerin gittikleri üniversitede ev kiraladıklarını açıklamışlardır. Bu öğrencilerin yurt sorunları üniversitelerle görüşmeler yoluyla çözülebilir. Barınma sorunun çözümü öğrencilerin güvenliği açısından büyük bir önem arz etmektedir.

3. Öğrencilerin büyük çoğunluğu gitmiş oldukları üniversitenin eğitim-öğretim ortamının iyi olduğunu belirtmişlerdir. Bazı öğrenciler ise gittikleri üniversitenin eğitim-öğretim ortam ve olanaklarının kötü olduğunu dile getirmişledir. Bu bağlamda eğitim-öğretim ortamı kötü olan üniversitelerle olan anlaşmalar gözden geçirilebilir.

KAYNAKÇA

ADYÜ (2018). Mevlana Değişim Programı. http://mevlana.adiyaman.edu.tr.(E.T. 22.01.2018).

Miles, M., Huberman, A. M. (1994). Qualitative Data Analysis. London: SAGE.

Saban, A. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2), 281-326.

Yıldırım A., Şimşek H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8. Baskı). Ankara: Seçkin.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık, sayfa 281, 77, 91, 227.

YÖK (2014). Mevlana Değişim Programı Kitapçığı. http://www.yok.gov.tr/documents. (E.T. 22.01.2018).

ULUSLARARASI KURULUŞLARDA ASKERİ İÇERİKLİ BELGELERDE KULLANILAN TERİMLERİN AZERBAYCAN DİLİNE UYARLANMASI

Mehdiyeva GÜLŞEN

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan

Öz: Makale, uluslararası örgütlerde askeri içerikli belgelerde kullanılan terimlerin Azerbaycan dilinde uyarlanması ile ilgilidir. Burada Her dilin leksis katmanının karmaşık ve değiştirilebilir olduğu gösteriliyor. Dili etkileyen faktörler çoğunlukla kendisini dilin leksis katmanında gösterir. Bir dilin semantik sistemi daha az araştırılmış alan olarak belirtilmiştir ve yapısına göre çok karmaşıktır. Bütün bu sorunlar makalede analiz edilmiştir. Makale aynı zamanda bir dilin lexis sisteminin daha fazla dilbilimsel (ekstra lingvistik) faktörlere bağlı olduğu gerçeğini vurgular. Ayrıca makalede, bir dilin lexis katmanındaki askeri terimlerin önemi üzerinde durulmuştur. Özellikle uluslararası örgütlerde askeri terimlerin kullanımına ve bunların Azerbaycan diline uyarlanma şekillerine dikkat çekiyor makale. Askeri terimlerin Azerbaycan diline uyarlanmasının bir çevirmene ve ya bir konuşmacıya çok fazla sorumluluk verdiğini belirtiyor. Eğer Askeri terimleri diğer dillere uyarlarken bir hata yapılırsa yanlış anlaşılmalara yol açabilir.

Anahtar Kelimeler: Askeri, Terminoloji, Kısaltmalar, Uygunluk, Kavram, Faktör, Morfoloji

GİRİŞ

Her dilin söz dizimi karmaşık ve değişken bir alan olarak kabul edilir. Dilleri etkileyen faktörler, her şeyden önce, kendilerini söz diziminde gösterirler. Dilin söz dizimi anlam sistemi, en az çalışılan alandır ve yapısından dolayı karmaşıktır. Diğer sistemlerden farklı olarak, dilin sözcük sistemi dışsal, dildışı faktörlere daha çok bağlıdır. Gerçek yaşamdaki değişiklikleri doğrudan yansıtır. Dilin sosiallığı və onun sistemli olması birbiriyle bağlantılıdır. Bu bağlamda, iki dilbilim yönü vardır: yabancı, sosyo-dilbilimi ve içsel, sistematik olarak yapılandırılmış. Dilin kelime kompozisyonunun sosyo-dilbilimsel sistematiği çeşitli yönlerden gözden geçirilmektedir. İlk olarak, söz dizimi sözcüklerin yaranması bakış açısından analiz edilebilir, yani sözlüğün orijinali, başka dillerden alınma sözlükten ayırt edilebilir. İkincisi, dilin kelime kompozisyonu, dış faktörler göz önünde bulundurulduğunda yetersiz, yani farklıdır. Burada kelimelerin kullanılma seviyesi öngörülüyor. Bu anlamda, sözdizimi aktif ve pasif olarak ikiye ayrılabilir. Söz diziminin sistemleşmesi, onun işlenme alanlarını tanımlamamıza olanak tanır. İşlenme alanlarından biri de dilin askeri sözlüğüdür. Toplum geliştikçe, insan dernekleri, kitleler arasında, devletler arası askeri alanda rekabet, mücadele gözlenir. Bu durum tüm toplumlarda ve devletlerde var, bundan uzak kalmak imkansız. Bu ihtimal dilin askeri sözlüğü üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Askeri çatışmaların modern çağında, dilin askeri sözlüğü sıklıkla değiştirilir ve güncellenir. Toplumun askeri yaşamındaki değişim, yenilik kendisini dilin askeri sözlüğüne yansıtır. Askeri malzeme ve ekipmanların hızla ortaya çıktığı şimdiki dönemde onları dilde yansıtan birimlerin de sayısı hızla

artmaktadır. Eski askeri silahlar, araçlar ve mühimmatın mevcut döneme göre basit ve ilkel bir özelliği olduğu için, onlar dilimizde basit dil birimleri ile adlandırılmaktadır (11, s. 20). Eski eserlerde kullanılan "kalkan" ve "yay" gibi askeri terminolojinin şu anda kullanımını gözlemlemek imkansızdır.

Toplum geliştikce, dilin askeri kelime dağarcığındaki kelime sayısı da artıyor. Dildeki askeri terimlerin sayısı bu alandaki gelişmelere paralel olarak gözlenmektedir. Ülkenin askeri alanı ne kadar çabuk gelişirse, askeri sözlükte kullanılan kelime sayısı da buna göre artar. Her dilin askeri sözlüğünün gelişimi ülkenin gelişim koşullarına uygun olarak göre büyür. Bizim tarihimizden gelen askeri bir kelime fonumuz var. Örneğin, eski bir Azerbaycan yazılı anıtı olan "Kitabi Dede Gorgud" u (10, s.10) örnek göstere biliriz. Destan'da çok sayıda Türk halkına ait askeri kelimeler kullanıldı. Örneğin: / kalkan /, / kılıç / vb.

Cumhuriyetin bağımsızlığı kazanmasından sonra, ulusal askeri sanayi ve ulusal ordu kuruculuğu gelişmeye başladığı için, dilimizin askeri sözlüğü çok zengin. Dilimizin askeri sözlüğünün zenginleşmesile genel olarak, kelime haznesinin zenginleşmesi ve gelişmesi gözlemlenir. Dilin sözlük içeriğinde iç fırsatlar ve başka dillerden alma kelimelerin rolü olduğu gibi, askeri terimler de, dilimizin iç fırsatları ve başka dillerden alma kelimelerin hesabına zenginleşiyor. (3, s.12).

Tüm dillerin söz dizimi zengin bir araştırma kaynağıdır. Azerbaycan dili hakkinda da aynı kelimeleri söyleyebiliriz.. Dili etkileyen faktörler öncelikle dilin sözlüğünde gözlenir. Bu durum dilin genel gelişim süreci, dış ve içsel faktörlerin dil üzerindeki etkisi ile ilgilidir. Dilin söz dizimi farklı sözlüklerden oluşur. Askeri sözlük (leksika), sözcük dilinin (leksikanın) özel bir bölümünü oluşturur. Diğer sözlüksel terimlerin aksine, askeri sözlük daha sık ve güncellenmektedir. Bu onunla bağlantılıdır ki, insan yaratılış anından günümüze kadar hep kendini savunma olarak farklı alet ve araçların arayışında olmuş, hep bu araçları yenilemeye çalışmış, basit koruma ve savunma aletlerini karmaşık olanlarla değiştirmeye ihtiyaç duymuştur. Gözlemlere göre, toplum gelişirken özellikle askeri alanda gözlemlenen rekabet daha güçlü olmuştur. Bu rekabet nedeniyle, dilin söz diziminde kullanılan kelimeler sık sık güncellenmekte ve değişmektedir.Askeri kavramlar ve isimleri arasında her zaman belirli bir bağlılık olmuş ve bu bağlılık, tarih boyunca karşılaşılan anlam ve terim karşılaşmasını açıkça yansıtmıştır. Azerbaycan dilinde askeri terimlerin tarihçesi ve karşılaştırmalı çalışması J.Mammadli tarafından yapılmıştır (11, s.5). J. Mammadli, eski yazılı anıtlardan kendi zamanına kadar olan askeri terimleri toplamış, analiz etti ve onlara etimolojik bir açıklama yapmıştır.

Modern Azerbaycan dilinin askeri sözlük yapısı çok değişmiş, yenilenmiş ve zenginleştirilmiştir. Azerbaycan'ın ekonomik, sosyal-politik durumu, coğrafi konumu ve ülkemizin dünya ülkeleri arasındaki konumunu ifade edebilme yeteneği, askeri sözlüğün gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ülkemizin askeri alanındaki gelişme, açıkça askeri sözlükte kendini göstermektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti, 1991'de bağımsızlığını kazandığından bu yana, ulusal askeri sanayi ve ulusal ordular, yeni gelişme çağına girdiğine göre, Azerbaycan dilinin askeri sözlükbilimindeki değişiklikler, güncellemeler, yeni kelimeler, ifadeler ve terimler hakkında ayrıntılı bir çalışma yapmayı gerektirir.

Azerbaycan dilinin askeri sözlük birimlerinin oluşturulması ve bu birimlerin sayısının artırılması dilimizin kelime dağarcığının zenginleştirilmesinde önemli rol oynuyor. Dilimizin kelime hazinesinin zenginleştirilmesi

iki faktöre dayanmaktadır. Bunlardan ilki, dilimizin iç yeteneklerinden kaynaklanmaktadır; ve ikincisi yabancı kapasitelere bağlıdır. Herhangi bir dilin kendi iç yetenekleri ile zenginleştirilmesi ana kaynak olarak kabul edilir ve dildeki terimlerin çoğu bu kaynaktan temel alınır. Bununla birlikte, dilin sözlüğünün zenginleştirilmesinin dış etkilerden etkilenmesi yadsınamaz. Dilin iç yetenekleri pahasına karmaşıklaşan askeri sözlük aşağıdaki yöntemleri içerir: a) semantik yöntem; b) morfolojik yöntem; v) sözdizimsel yöntem vb.

Dildeki yeni kavramları isimlendirmek için, dil birimlerinin özgünlüğünün sonucu olan dilin hazır malzemesini kullanmak gerekir ki, bu da dil birimlerinin tekanlamlılıqdan, çokanlamlılığa gelişmesi sonucu oluyor. Dilin kelime dağarcığındaki yeni kelime bilgisi, omonimlik nedeniyle büyür ve bu semantik yöntemden kaynaklanır. Aynı ses tonuyla askeri terminoloji, farklı askeri anlamlarla, dilin kelime dağarcığında yaygın olarak kullanılmaktadır. Kelimelerin semantik bir şekilde yeni anlamı ve farklı kavramları dünya dillerinin çoğunda gözlenmektedir. A. Gurbanov şöyle yazar: "Dünyada, her bir anlayışı farklı kelimelerle ifade eden bir dil yoktur. Yeni kalkınma kavramlarının ifadesi için, sözler sıklıkla aranmaz ve dildeki mevcut kelimenin anlamı değiştirilmkle bu ya da başka anlam ifade edilir " (4, s.98). Örneğin, "Azerbaycan dilinin açıklayıcı sözlüğü"nde "ayak" kelimesinin şu anlamlarını okuyoruz:

1) insan ve hayvana hizmet eden vücudun bir üyesi;

2) tüfek, tabanca gibi silahların çakmağı,tetiği.

Gördüğünüz gibi, ikinci anlamda, "ayak" kelimesi, anlamsal bir değişimin sonucu olarak ortaya çıkan bir askeri kavramı ifade eden bir terimdir.

Dilin sözlük bünyesinde morfolojik yöntemle askeri terimlerin oluşması esasen söz yaratıcılık ilkelerine esaslanır ve dilin sözlük içeriğini zenginleştirir, aynı zamanda askeri terimlerin miktar açısından çoğalmasına ortam hazırlar. Morfolojik yöntem, forma ve içerikce yeni olan sözcük birimlerini oluşturur. Bu durum dilimize özgü kelime ekleri ve bazı alınmalar nedeniyle oluşur. İ.Qasımov yazıyor ki, morfolojik yöntemle askeri terimlerin oluşmasında kök kelime gibi çeşitli konuşma bölümlerine ait sözcüksel birimler çıkış yapsa da, ek aldığınızda bu sözlerin çoğunluğu nominativ karakter arz ederek isim seciyyesi taşır ki, bu da terminoloji söz varlığının temel özelliklerinden biri olan isimlendirme semantiği sonucunda oluşur (3, s.23). İ. Qasımov morfolojik yolla yaranan askeri terim yaratıcılığını iki yönde analiz etmeyi ileri sürüyor: 1) askeri terimlerin morfolojik yöntemle oluştuğu kök kelimelerin karakterine - morfolojik bağlı ve 2) kelime eklerinin çeşitliliğine göre (3, s. 23).

Uluslararası kuruluşlarda, askeri belgelerde kullanılan terimleri Azerbaycan diline uyarlamak için askeri bildiriler ve uluslararası ifadeler kullanmak mümkündür. Birçok dilin askeri sözlük sisteminde elde edilen askeri terminolojinin özel bir avantajı vardır. Bu, Azerice ve İngilizce'deki durumdur. Satın alma şartları, her dilin sözel yaratıcılığında özel bir yer tutar. Modern Azerbaycan dilinin söz dizimi sistemi incelendiğinde, farklı kökene sahip askeri terimlerin kullanıldığı görülmektedir (3, s.99). Bu terimler kaynak dil açısından çeşitli kaynaklara ayrılabilir: 1) Arapça-Farsça askeri terimler; 2) Rus askeri terimleri vb. N. Memmedov yazıyor: "Dilcilik bilimi kanıtlar ki, dünyada sadece kendi milli sözlerinden oluşan saf bir dil yoktur" (12, s.128). Di-

limizin askeri katmanındaki başka ülkelerden alınma askeri terimler artık aktif terminolojik birimler olarak kabul edilmektedir. Şu anda dilimizde aktif olan bazı askeri kelimeler var. Örneğin, /çavuş/, /alay/, /bölük/, /tabor/, /bölmə/ vb. Diğer dillerden alınan bazı askeri terimler de vardır ki, daha sonra statü kazanamayıp, kullanımdan çıkarılırlar. A. Shikhlinsky'nin askeri çeviri sözlüğü çok iyi kabul edilmiş terimler içermektedir. Ancak, bu sözlükte yazılmış yeni askeri terimlerin bazıları göz ardı edilmiş ve artık kullanılmamıştır. Örneğin, /bökçü/ (storoj), /iraqlılıq/ (distansiya), /arantı/ (razvetka) vb. Dilimiz büyüdükçe, burada bulunan alınma askeri terimleri yenilenmiş ve daha da güncelleşmiştir (3, s.100).

Askerî belgelerde kullanılan terimler uluslararası kuruluşlarda Azerbaycan diline çevrilirken, diğer dillerden kelimelerin tercümesini dikkate almak gerekir. Birçok Arapça kökenli kelimeler kendi dilimize ait kelime ekleri kabul ederek yeni içeriği ifade eden ifadeler oluşturmuştur. Örneğin: /müfafizə-müfafizə+çi/, /istila-istila+çı/, /müdaxilə-müdaxilə+çi/, /rabitə-rabitə+çi/ vb. Bu sözler Arapça kökenli kelimelere dilimize özgü /-çı/, /-çi/, /-çu/, /-çü/ eklerini ekleyerek yaranmıştır.

Farsça kelimeler de Azerbaycancaya çevrildi. Bu kelimeler temel olarak ilkel muharebe içeriğinin askeri kavramlarına işaret eder. Örneğin: /düşmən /, /səngər/, /girov/, /qərərgah/ vb. Farsça kelimeler bugün aktif olarak kullanılmaktadır, ama aynı zamanda /ləşkər/, /pəhlivan/, /sərbaz/, /sərdar/, /cəng/, /şeşpər/ vb. "askeri terimleri" arkaik olarak kabul edilir ve bunlar kısmen Azerbaycan kelime hazinesinden çıkarılmıştır. Zırh / zırh / gibi Farsça askeri terimler ise artık, modern askeri semantik içeriğidir. Dilimizde Rusça kelimeler de vardır. Örneğin: /siqnal/, /tank/, /taktika/, /raket/, /plan/, /stansiya/ vb. gibi kelimeler bugün de kullanılıyor.

Kelimelerin yorumlanması, çağdaş dünya dilleri sözlüğünde özel bir fon olup, dillerin karşılıklı zenginleşmesine ve çeşitli sistematik dillerin yakınlığına yol açar. Dünya dillerinin sözdizim fonunda konuşulan sözler, aynı anda birçok dilde gözlemlenir.

Askeri belgelerde kullanılan terimlerin uluslararası kuruluşlarda Azerbaycan diline uyarlanması şu şekilde gözlemlenebilir: herhangi bir değişikliğe tabi olmayan kelimeler; belirli bir değişikliğe tabi olarak dilimize çevrilen kelimeler.

Uluslararası örgütlerde askeri içerikli belgelerde kullanılan terimlerin Azerbaycan diline adaptasyonu sürecinde kullanılan terimler niceliksel olarak çoğunluktadır ve kaynak dilin diline uygun olarak fonetik ve dilbilgisel olarak kullanılır. Bu tip alınma kelimelerde değişiklik yoktur. Onların kendi dillerindeki formu dilimizin fonetik dilbilgisi kuralını ciddi biçimde bozmaz, şekli ve anlamları bizim dilimizle uyumludur. Örneğin,

İngilis dilində	Azerbaycan dilində
Arsenal "It describes a place where weapons and military equipment are stored".	Arsenal (Silahların ve askeri teçhizatın depolandığı yer).
Captain "The leader of a military group"	Kaptan (askeri grubun lideri).
Division "the part of a military group"	Bölüm (askeri grubun parçası).

Aşağıdaki askeri metni inceleyelim:

This military group is defined as a rifle company, or part of a company, with its headquarters and one or more combat attachments to its normal establishment. A military group could, therefore, make up its way to the war. The military division may act when it gets any kind of command. A /Poltroon/ shall be punished if he is discovered. A soldier may use any /Harsegaye/ if it is needed. AA should be there in time/.[49]

(Tercüme: Bu askeri grup, bir tüfek şirketi ve ya kendi karargahına sahip şirketin bir parçasıdır ve kendisinin normal ofislere eklenmiş bir ve ya daha fazla savaş ilavesiyle tanımlanır, bu nedenle askeri grup savaş için kendi kararını vermeyi başardı. Askeri bölüm herhangi bir emri aldığında harekete geçmelidir. "Eğer savaştan kaçan bir asker tespit edilse cezalandırılacaktır, gerekirse asker silah kullanabilir. Amerikan silahlı kuvvetleri zamanında orada olmalı."

Bu, ismini gizleyen uluslararası bir örgüt tarafından gizlice yazılmış bir askeri metindir. Bu belgeyi Azerbaycan'caya çevirirken kullanılan dilsel faktörleri tanımlayalım:

1) Metnin içeriği ve resmi işaretleri doğru şekilde belirlenmiştir. Başka bir deyişle, metinsellik = uyum + tutarlılık gözlenir;

2) Metnin yeterince askeri bir terminolojisi vardır: /Poltroon /, / Harsegaye/ gibi arkaik sözcüklerin kullanımı;

3) Metnin askeri bir kısaltması var. Örneğin, /AA/ Amerikan Silahlı Kuvvetleri;

4) metnde "ceza" anlamına gelen "shall" fiili, eylemin geçmişle ilgili olduğunu belirten "could" fiili ve olasılık anlamına gelen "should" fiili kullanılmıştır;

Bu metni Azerice'ye çevirirken, metnin yazılış stili korunmuştur. Metnin gücünü, ifadesini ve sanatçılığını artıran "could", "should" fiillerinin yanı sıra ciddiyetini koruyan "shall" fiilinin çevirisi özellikle belirtilmiştir. Metinde kullanılan arkaik askeri terimlerin karşılığı dilimizde belirlenmiş ve ifade ettikleri anlamda yazılmıştır. / AA / "Amerikan Silahlı Kuvvetleri" kısaltmasının anlamı açıklanmıştır.

Ünlü BBC tarafından yayınlanan askeri içerikli başka bir metne bakalım:

The Defence Secretary G.Williamson has announced that all combat roles are now open to women, including serving in S.F. units.

He said for the first time the "armed forces will be determined by ability alone and not gender". However, retired officer C.R.Kemp has criticized the new policy, saying it would "cost lives". "My experience is if you have a team of men, even with one or two women, it could lead to divisiveness." "I am not blaming women, but anything that undermines that teamwork will cost lives"// .[50]

49 www.militarytexts.com
50 www.bbc.com.news.

(Tercüme: Savunma Bakanı G. Williamson, şu anda tüm kapıların "Özel Kuvvetler" de dahil olmak üzere kadınlara açık olduğunu, ilk defa "silahlı kuvvetlerin cinsiyete göre değil yetenek olarak seçileceğini" söyledi. Emekli bir subay K.R.Kemp yeni politikayı eleştiriyor ve "Hayata mal olacak" diyor. "Eğer ordu erkeklerden oluşuyorsa ve hatta orduda bir veya iki kadın varsa, bu bölünmeye yol açacaktır, kadınları suçlamıyorum, ama takımın birliğini kıran her şey insan hayatının sonuna getirecektir "diyor K.R.Kemp.

İngiliz Hava Kuvvetleri uçağı 1940'larda "güç, güçlü, kuvvetli," gibi bir şey çağrısında "clobber" terimini kullanmaya başladı. Örneğin, eğer uçak ateşe maruz kalsaydı, "klobberlenmiş" (kuvvetle vuruldu) olarak söylenirdi. Bu terim kağıda kısa bir süre "CBB" olarak yazılmıştır (21). Bu terim şu anda "eleştirilen yazılar" için kullanılıyor. Örnek olarak:

/In 1999, tiny CBB (clobbered) air ship had been destroyed by S.F.// (Monica Herrera, Rolling Stone, 24 Nov. 2011). (1999-da zorlukla vurulmuş küçük bir uçak paramparça edildi.)

Görünüşe göre, uluslararası örgütün internet sitesinden alınan metinde kullanılan askeri terimler, Azerbaycan diline farklı şekilde uyarlanmıştır. İşte bu uyumluğu böyle sıralayabiliriz:

1) kısaltılmış form askeri terimleri kullanımı ile gözlemlenen uyum;

2) Tam olarak anlaşılmış ve çok sık kullanılan terimlerin kullanımı ile anlaşılan uyum;

3) Özel veya gizli kelimelerle uyarlama.

Çağdaş İngilizce'de askeri terminoloji oluşturmak, dilin içsel yetenekleri aracılığıyla gerçekleşir. Bilim ve teknolojinin hızlı gelişimi, yeni dil birimleri oluşturan yeni kavramlar yaratır. Bu nedenle, yeni kavramları ifade etmek için hazır dil malzemelerinin kullanılması gerekmektedir. Bu, dil birimlerinin benzersiz bir şekilde evrimleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dilde kelimelerin yeni anlamlar kazanması ve çokanlamlılık pahasına dil birimlerinin artırılması prosedürü kendini göstermektedir.

Askeri metinler yazılırken ve Azerbaycan diline uyarlanırken dikkatli olunması gerekir. Doğru kullanılmayan askeri terminoloji, çok fazla yanlış anlamaya yol açabilir ve sonuç, iç açıcı değildir. Dil söz konusu olduğunda, askeri metinlerin dilimize çevrilmiş yanlış çevirisi yanlış olabiliyorsa, bunun dünya çapında bir organizasyonun yanıltıcı bir kararı olabileceğini söyleyebiliriz. Aşağıdaki metni okuyalım:

Nato, the organisation which brings together the armies of various countries, is holding its biggest military exercise since the Cold War. The operation, Trident Juncture, started last week and involves all 29 Nato members, as well as Finland and Sweden. It's taking place a few hundred miles from Norway's border with Russia, amid rising tension between both sides. But Nato denies it is targeted at a specific country// .[51]

(Tercüme: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (KAAÖ) - çeşitli orduları bir araya getiren bir organizasyon, Soğuk Savaş'tan bu yana en büyük askeri tatbikatları gerçekleştiriyor. Geçtiğimiz hafta Trident Transition ope-

51 www.bbc.com.news.

rasyonu başladı ve buraya Finlandiya ve İsveç dahil olmak üzere 29 KAAÖ üyesi dahildi, bu olay Norveç'in Rusya ile sınırlarından birkaç yüz kilometre uzakta olmuştu ve iki taraf arasında gerilim gözlenmişti, ancak KAAÖ belirli bir ülkenin hedef olduğunu reddediyor.)

Gördüğünüz gibi, askeri bilgi metni önemli bilgiler içermektedir. Bu metni tercüme etmede bir yanlışlık varsa, olumsuz sonuçları hayal etmek mümkündür.

Askeri metinler, diğer metin türleri gibi, iletişimde kullanılan dilde belirli bir anlamı olan konfigürasyonlar olarak kabul edilir. Bu özellikler hem askeri terimlerde, hem de askeri metin içinde kullanılan cümlerde görülebilir. Askeri metinler, bağlamların bir parçası olarak kabul edilir. Askerî metinleri Azerbaycan diline uygun şekilde uyarlamak ve metnin anlamını anlamak için gerçek ve açık faktörler olmalıdır. Askeri metinlerin oluşumu da metnin iletişimsel karakterine bağlıdır. Askeri metinlerde biçimsel uyum ve tutarlılık önemli bir rol oynar.

KAYNAKÇA

Azerbaycan dilinde

1. Abdullayev A. Dil, siyaset, sosyal ilerleme. Bakü: Azerneshr, 1985.

2. Azerbaycan dilinin açıklanmış sözlükleri. Cilt 1, Bakü: Azerneshr, 1966.

3. Gasimov I. Modern Azerbaycan dilinde askeri terimlerin ortaya çıkışı. Bakü: Nurlan, 2000.

4. Gurbanov A. Çağdaş Azerbaycan edebi dili. Bakü: Maarif 1985.

5. Gasimov I. Azerbaycan dilinde askeri terminoloji sözlüğün araştırma problemleri. Bakü: ADÜ yayınevi, 1997.

6. Gasimov I. Azerbaycan dilinin sözlüğünde askeri terimler. Azerbaycan dili ve edebiyatı öğretimi № 2, Bakü: Azerneshr, 2000.

7. Huseynzade M. Çağdaş Azerbaycan dili (morfoloji). Bakü: Maarif, 1873.

8. Hasanov H. Çağdaş Azerbaycan dil bilimi . Bakü: Maarif, 1988.

9. Hasanov A. Dilimizin terminolojisini zenginleştirme yolları. Bakü: Bilim, 1990.

10. Hasanzadeh H. "Kitabi Dada Gorgud" destanlarındaki terimlere bir bakış. Bakü: Bilim, 1990.

11. Mammadli J. Azerbaycan dilinin askeri sözlüğü. Bakü: Bakü Üniversitesi, 1997.

12. Mammadov N. Azerbaycan dilbiliminin temelleri. Bakü: Maarif 1971.

13. Jafarov M. Dilimiz ve terminolojimiz. Bakü: Bilim, 1970.

İngiliz dilinde

14. Albert C. B. and Thomas C. A History of the English Language. London: Pearson Education, 1978.

15. Bowyer R. A Dictionary of Military Terms. England: Taylor and Francis, 1999.

16. Crystal D. English as a global language. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

17. Crystal D. A Litle Book of English. USA: Yale University, 1988.

18. Crystal D. The English Language. UK: Penguin Books, 1988.

19. Farror E. A Dictionary of Military Terms. England: Taylor and Francis, London: Thomas Y. Crowell Company, 1918.

20. Hassel R.Ch. Shakespeare's Religious Language: A Dictionary. London: Continuum, 2005.

21. Pyles Th. The Origins and Development of the English Language. New York: Harcourt, 1964.

İNTERNET KAYNAKLARI:

22.www.oxforddictionary.com

23. www.bbc.com.news.

24. www.militarytexts.com

Ph.D. Gulshan Mehdiyeva

Azerbaijan National Academy of Sciences

İLİŞKİ ODAKLI LİDERLİK, KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZA, ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLİŞKİSİ

Arzu ÇAKAR

Öz: Liderliğin kişiler arasında etkin ilişki kurmaya ve sürdürmeye yardımcı olarak işteki stres düzeyini azaltırken iş tatminin artmasına imkan verdiği düşünülmektedir. Dolayısıyla, liderlik, devamsızlığı ve çalışan devir hızını düşürür, inovatif performansı artırır. Literatürde, liderlik, kurumsal hafıza ve örgütsel yenilikçilik kavramlarının birbirleri ile ilişkilerini inceleyen araştırmalar mevcuttur. Ancak, ilişki odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza ve örgütsel yenilikçiliğe etkisini inceleyen bir çalışma mevcut değildir. Bu araştırmada, ilişki odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza (negatif-ters etki) ve örgütsel yenilikçiliğe (negatif-ters etki) etkisi ile birlikte kurumsal duygusal hafızanın örgütsel yenilikçiliğe (pozitif yönde) etkisindeki, ilişki odaklı liderliğin (etkisinin olmadığı) ara değişken rolü ampirik olarak test edilmiştir. Araştırma, İstanbul ilinde mukim özel banka personelinden oluşan 350 kişilik bir örneklem üzerinde anket yöntemi kullanılarak 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Öngörülen araştırma hipotezlerini test etmek için regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda: 1) ilişki odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza seviyesine negatif etkisi olduğu, 2) ilişki odaklı liderliğin örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisi olduğu, 3) kurumsal duygusal hafızanın örgütsel yenilikçiliğe pozitif etkisi olduğu ve 4) kurumsal duygusal hafıza ile örgütsel yenilikçilik arasındaki ilişkide ilişki odaklı liderliğin istatistiki olarak anlamlı bir ara değişken etkisinin olmadığı ortaya konmuştur. Araştırma sonuçları, banka çalışanlarının üst yönetimin tutum ve davranışları karşısında hem kurumsal duygusal hafıza seviyelerini hem de örgütsel yenilikçilik kapasitelerini düşürmeyi tercih ettiklerine işaret etmektedir. Söz konusu durum çalışanların kurum içerisinde gereğinden fazla çalıştıklarını ve bu yoğun tempo sonucunda yeterli seviyede verimli olamadıklarını da göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İlişki Odaklı Liderlik, Kurumsal Duygusal Hafıza, Kurumsal Hafıza, Örgütsel Yenilikçilik

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

İlişki odaklı liderlik, insanlarla ilişkilerin gerçekleştirilmesi, işbirlikleri ve takım çalışmalarının arttırılması, astların is tatmininin arttırılması, organizasyonla bütünleşmenin sağlanmasına yönelik davranışların geliştirilmesiyle ilgilidir ve (1) destekleyici (supporting), (2) geliştirici (developing), (3) onaylayıcı (recognizing) davranış şekilleri ilişki odaklı liderliğin temelini oluşturmaktadır (Yukl, 2002: 61).

Destekleyici liderlik davranışı, diğer insanların duygu ve ihtiyaçlarını dikkate alma, kabul etme unsurlarını kapsamaktadır. Destekleyici liderlik, kişilerarası etkin ilişki kurmaya ve sürdürmeye yardımcı olur. Destekleyici davranışın bazı formları isteki stres düzeyini azaltırken is tatminin artmasına imkan verir. Artan is tatmini ve azalan stres, devamsızlığı ve çalışan devir hızını düşürür, dolaysıyla performansı artırır (Yukl, 2002: 63). Araştırmalar, destekleyici liderlerin astlarının, liderleri ve isleri konusunda yüksek tatmine sahip olduklarını

göstermesine rağmen destekleyici liderliğin astların performansını arttırdığı savını desteklememektedir (Yukl, 2002: 64).

Çok az sayıda çalışma, destekleyici liderlik davranışı ile performans arasındaki ilişkiyi etkileyen -astın kendine güveninin artması, stresin azalması, lidere güvenilmesi ve lideri için daha fazla şey yapma isteği gibi- aracı faktörlerden bahsetmektedir (Vroom ve Jago, 1988: 32; Bragg ve Andrews, 1973: 728; Cooper ve Wood, 1974: 128; Yukl, 2002: 65).

Geliştirici liderlik davranışı ise bireyin yeteneklerini arttırmasına yardımcı olan, iş düzenlemesi ve kariyer geliştirmeye imkan veren yönetsel faaliyetleri kapsamaktadır. Koçluk, mentorluk ve kariyer danışmanlığı geliştirici liderlik davranışlarındandır. Geliştirici liderlik davranışı hem lider, hem ast hem de örgüt için birçok fayda sağlamaktadır. Astlar açısından faydası, daha iyi is düzenlemesi, daha hızlı kariyer gelişim, kendine güvenin artması, yeteneği geliştirmesi seklinde sıralanabilir. Lider açısından potansiyel faydası ise, liderin başkalarının gelişimine ve yetişmesine yardımcı olmasından dolayı duyduğu tatmindir. Örgütsel performansın artması, çalışanların örgüte bağlılıklarının artması, üst düzey sorumluluk isteyen görevlere gelebilecek potansiyel kişi sayısının artması gibi faydalar geliştirici liderlik davranışının örgüte katkıları arasında sayılabilir (Yukl, 2002: 66; Goldstein, 1986: 21; Bradford ve Cohen, 1984: 12).

Onaylayıcı davranış, etkili performansından, kayda değer ilerlemelerinden ve örgüte önemli katkılarından dolayı diğerlerini övmek ve takdir etme davranışını kapsar. Onaylayıcı davranış, övme, ödüllendirme ve ödül töreni formlarında olabilir. Literatürde ödüllendirme ile astın tatmini arasında pozitif ilişkiye vurgu yapılırken performansla arasında tutarlı bir ilişki bulunmadığı belirtilmektedir (Kim ve Yukl, 1995: 362; Lowe vd., 1996: 386; Podsakoff ve Todor, 1985: 56; Yukl, 2002: 67). Diğer taraftan tanımlayıcı çalışmalar etkili liderin, astlarını gelişmelerinden dolayı takdir etmesi, kutlaması, övmesi gerektiğini söylemelerine rağmen, yapılan bazı ampirik çalışmalar övme ile performans arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Kluger ve DeNisi, 1996: 255).

Örgütsel duygusal hafıza, en genel tanımı ile dönem içerisinde bilinçsiz bir şekilde gerçekleşen duygusal deneyimlerin ve olayların depolanması olarak nitelendirilmektedir. Örgütsel duygusal hafıza sayesinde, örgütteki her bir bireyin beyninde yer alan bilgi ve becerisi örgütün kullanımına sunulur. Gruplarda çalışarak genel bilgi ve beceriler edinilir, prosedürler kullanım dokümanlarında saklanır (Holan, 2011: 13). Teknik açıdan örgütsel duygusal hafızanın oluşturulması ve hayata geçirilmesi, en genel anlamda geçmişten bugüne taşınan bilginin, güncel aktivitelerde kullanılmasını sağlamaktadır. Bunun sonucu olarak da örgütün verimi arttırılır. Örgütsel duygusal hafıza sistemlerinin gelişimi, örgütün verimini arttırmada da önemli bir işlev görmektedir. Örgütsel duygusal hafızanın bulunduğu örgütlerde örgüt performansı da istenen düzeyde olabilmektedir. Örgütsel duygusal hafızanın oluşturulmasında kullanılacak bilginin paylaşımının arttırılmasında bu araçların kullanılması bağlılığı arttıracaktır (Alvesson, 2013: 15).

Kurumsal duygusal hafıza seviyesi, bir örgütte oluşturulan duygusal hafızanın ne ölçüde biriktirildiğini ve duygusal hafıza birikiminde ulaşılan seviyeyi ifade etmektedir. Antonakis vd. (2009) örgütsel duygusal hafıza seviyesini örgütün tüm paydaşları ve insan dışı öğeleri üzerinde biriktirilen duygusal hafızanın toplamı olarak

ele almaktadır. Teorik açıdan, örgütsel duygusal hafıza seviyesi örgütsel duygusal hafıza depolama birimlerindeki mevcut duygusal hafızanın bileşkesi olarak ele alınmaktadır. Operasyonel açıdan bakıldığında ise atıl durumda bulunan, yani örgütün faaliyetlerinde kullanılamayan duygusal hafıza, örgütsel duygusal hafıza seviyesi içerisinde yer almaz. Başka bir ifadeyle; bir paydaşta ya da bir sembolde depolanan duygusal hafıza, örgütün faaliyetlerine dahil edilemediği sürece atıl durumdadır ve operasyonel açıdan bir anlam ifade etmez.

Örgütsel duygusal hafıza, örgütlerin yeni ürünlerinde, işletmelerin işleyişinde ve örgütlerdeki yenilik yaratma süreçlerinde son derece önemli etkileri bulunmaktadır (Akgün vd., 2012: 7). Örgüt kültürüne yerleşen değişime açıklık ve bunun sonucunda örgütsel duygusal hafızanın değişim göstermesi örgütün uzun vadede yüksek verim göstermesi ve işleyiş sırasında ortaya çıkabilecek aksaklıkların giderilebilmesinde beklenen çözümün üretilmesine olanak sağlar. Örgütsel duygusal hafıza kavramı işletmelerin verimliliğin artmasında çok etkili bir bileşendir. Örgütsel duygusal hafızanın bulunduğu örgütlerde örgüt performansı da istenen düzeyde olabilmektedir (Akgün vd., 2009: 2).

AMAÇ

Literatürde, liderlik, kurumsal hafıza ve örgütsel yenilikçilik kavramlarının birbirleri ile ilişkilerini inceleyen araştırmalar mevcuttur. Ancak, ilişki odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza ve örgütsel yenilikçiliğe etkisini inceleyen bir çalışma mevcut değildir. Bu araştırmada, ilişki odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza (negatif-ters etki) ve örgütsel yenilikçiliğe (negatif-ters etki) etkisi ile birlikte kurumsal duygusal hafızanın örgütsel yenilikçiliğe (pozitif yönde) etkisindeki, ilişki odaklı liderliğin (etkisinin olmadığı) ara değişken rolü ampirik olarak test edilmiştir.

KAPSAM

Literatür taramasına dayanarak, araştırmanın değişkenleri; İlişki Odaklı Liderlik, Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi ve Örgütsel Yenilikçilik olarak belirlenmiş ve araştırma modeli bu doğrultuda tasarlanmıştır.

Şekil 1. Araştırma Modeli

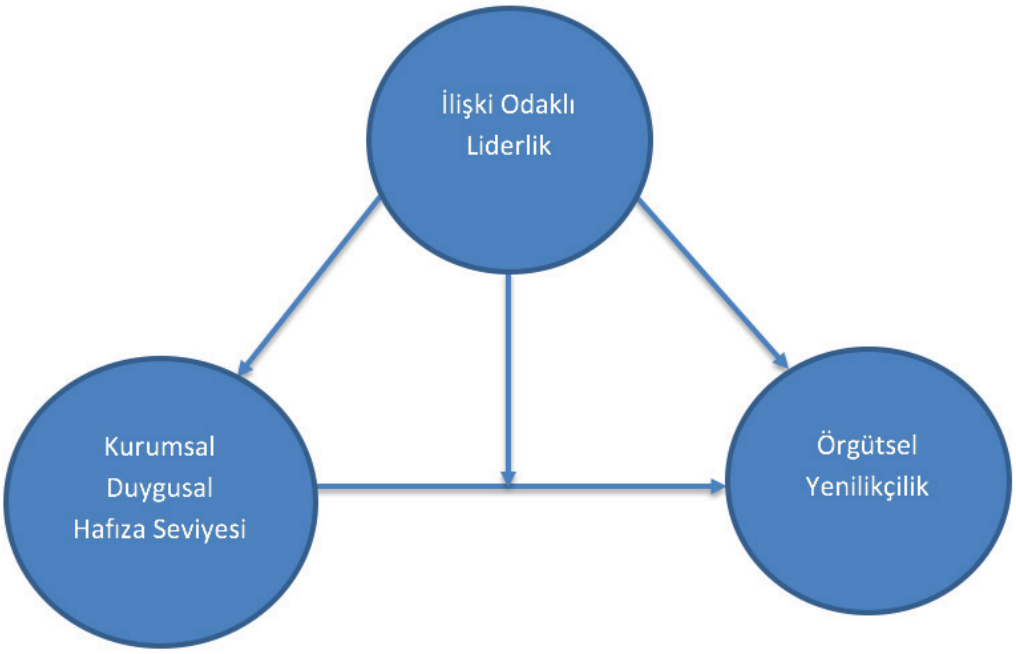

Hipotezler:

H1: İlişki Odaklı Liderliğin, Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi üzerinde etkisi vardır.

H2: İlişki Odaklı Liderliğin, Örgütsel Yenilikçilik üzerinde etkisi vardır.

H3: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesinin Örgütsel Yenilikçilik üzerinde etkisi vardır.

H4: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi ile Örgütsel yenilikçilik Arasındaki ilişkide İlişki Odaklı Liderliğin Ara değişken etkisi vardır.

YÖNTEM

Araştırmanın amacı kapsamında, hizmet sektöründe yoğun bir çalışma ortamında bulunan banka memurlarından anketler toplanarak değişkenler arasındaki ilişkiler ve hipotezler test edilmiştir. Özellikle araştırmada örneklem kitlesinin banka memurları olarak belirlenmesinin sebebi, hem yönetim açısından hem de performans açısından bankacılık sektörünün çok önemli olması, hem de bankacılık sektörünün yoğun ve yorucu çalışma temposunda bulunan çalışanların yönetim kademesini nasıl değerlendirdiğini ve kurumsal duygusal hafıza seviyesinin ne durumda olduğunu ölçme gayesidir.

Araştırmada, istatistiksel kavramlar arasındaki ilişkiyi belirlemek için veriler analiz edildiğinden nicel bir yaklaşım benimsemiştir. Nicel bir araştırma testinde, bağımlı değişken üzerindeki etkiyi yargılamak için bağımsız değişken yada bağımsız değişkenler kullanılmaktadır.

Araştırma, İstanbul ilinde mukim özel banka personelinden oluşan 350 kişilik bir örneklem üzerinde anket yöntemi kullanılarak 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Öngörülen araştırma hipotezlerini test etmek için regresyon analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Değişkenler; İlişki Odaklı Liderlik (5 measures), Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi (14 measures) ve Örgütsel Yenilikçilik (12 measures) faktör analizine tabi tutulmuştur. Faktör analizi sonucunda ölçeklerde yer alan 12 soru 0,50'nin altında faktör dağılımı göstermediğinden ve güvenirliliği düşürerek farklı faktörlere düştüğünden ölçekten çıkarılmıştır. Kalan 19 soru 3 faktöre dağılmıştır.

Teorik modeldeki değişkenler faktör analizine tabi tutulmadan önce ön uygulamadan elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığını belirlemek için Kaiser-Meyer Olkin (KMO) örneklem uygunluğu testi ve Bartlett'in küresellik testi yapılarak anti imaj korelasyon matrisinin köşegen değerleri incelenmiştir. KMO sonucu istatistiki olarak anlamlı görülen 0.70 alt sınırından oldukça fazla 0.92 seviyesinde hesaplanmış, aynı şekilde Bartlett küresellik testi sonuçları da anlamlı bir ilişkiye işaret etmiştir.

Faktör analizinin ardından, değişkenler arasındaki ortalama ilişkiyi dikkate alarak ölçümün içsel tutarlılığını tespit etmek için güvenirlilik analizi uygulanmıştır. Literatürde, Nunnally'in (1978) belirttiği Cronbach Alfa katsayısı 0.70 ve üzeri olan ölçümler yeterli kabul edilmektedir (Nunnally, 1978; Hair vd., 2000). Ölçeklerin Crobach Alfa değerlerinin alt sınırın oldukça üzerinde olduğu görülmüştür.

Korelasyon analizi sonucunda, İlişki Odaklı Liderlik ile Kurumsal Duygusal Hafiza Seviyesi ve Örgütsel Yenilikçilik Değişkenleri arasındaki ilişkilerde birbirleriyle ters yönde ama anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Anlamlı yöndeki ilişki sonucunda, Çalışanlar, İlişki odaklı liderlik karşısında negatif bir etkiyle hem Kurumsal Duygusal Hafiza Seviyesi hem de örgütsel yenilikçilik açısından olumsuz yönde davranış sergilemektedirler. Bunun da sebebinin bankacılık sektöründeki yoğun çalışma temposundan dolayı, çalışanların liderlerine ya da üst yönetime karşı sergilemiş oldukları bir negatif tutum olduğu tespit edilmiştir. Banka çalışanlarının üst yönetimin kendilerine yönelik tutum ve davranışları sonucunda, kuruma karşı yenilik aktiviteleri zayıflamakta ve kendilerini kuruma ait olarak düşünmemektirler.

Regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında;

Tablo 1. Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler	Standart β	Sig.	Adjusted R^2	F Değeri
İlişki Odaklı Liderlik	Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi	-,133	,001	,016	10,809
İlişki Odaklı Liderlik	Örgütsel Yenilikçilik	-,122	,003	,013	8,882
Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi	Örgütsel Yenilikçilik	,638	,000	,406	401,832

Değişkenler arasındaki ilişkiler regresyon analizi sonucunda, bağımsız değişken ilişki odaklı liderliğin bağımlı değişkenler Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi ve örgütsel yenilikçilik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönde bir ilişki bulunmaktadır. İlişki odaklı liderlik, bu değişkenleri negatif yönde etkilemektedir. Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi değişkeninin, örgütsel yenilikçilik değişkeni üzerinde anlamlı ve olumlu (pozitif) yönde etkisi bulunmaktadır. Bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenler üzerindeki etkisinde; Standart β değeri, Sig. Değerine göre **:$p<0.05$ ve ***:$p<0.001$ düzeyinde anlamlı olduğundan dolayı 3 hipotez desteklenmektedir.

Tablo 2. Ara Değişken Etkisi Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	Standart β	Sig.	Adjusted R^2	F Değeri
Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi	Örgütsel Yenilikçilik	,633	,000	,406	401,832
İlişki Odaklı Liderlik		-,039	,227	,407	201,807

SONUÇ

Ara değişken etkisi dışında araştırma modelimizde belirtilen değişkenler arasında yapılan hipotez testleri sonucunda, regresyon analiziyle $p<0.05$ ve $p<0.001$ anlamlılık seviyesinde hipotezler desteklenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerde H1 ve H2 hipotezleri regresyon analizi sonucunda istatistiksel olarak ters yönde (negatif) anlamlıdır. Yani kurumsal duygusal hafıza seviyesi ve örgütsel yenilikçilik üzerinde ilişki odaklı liderliğin ters yönde etkisi söz konusudur. Banka çalışanları üst yönetimin tutum ve davranışları karşısında kurumsal duygusal hafıza seviyelerini düşürmeyi tercih etmektedirler. Bu da çalışanların kurum içinde gereğinden fazla çalıştıklarını ve bu yoğun tempo sonucunda yeterli seviyede verimli olamadıklarını da göstermektedir. Ancak

kurumsal duygusal hafıza seviyesinin, örgütsel yenilikçilik üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisinin olması, çalışanların üst yönetimin etkisi olmadan birlikte hareket ederek başarılı olduklarını açıklamaktadır.

Ara değişken etkisinde, İlişki odaklı liderliğin ara değişken etkisinin olmadığı ve anlamlı bir ilişki çıkmadığı tespit edilmiştir.

Çalışanların aynı zamanda hangi sektörde oldukları da önem arz etmektedir. Özel sektör ya da kamu sektörü ayrımına gitmemiz olası sonuçları ortaya çıkartabilecektir. Özel sektörde çalışanların işlerini kaybetme korkusu varken, kamu sektöründe çalışan memurların işlerini kaybetme korkusu bulunmamaktadır. Doğal olarak zorunlu ya da isteğe bağlı bir durumun oluşması, bu durumda beklenmemelidir.

Tablo 3. Hipotez Testi Sonuçları

Hipotezler	Sonuç	Sig.
H1: İlişki Odaklı Liderliğin, Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi üzerinde etkisi vardır.	DESTEKLENDİ	P<0.005
H2: İlişki Odaklı Liderliğin, Örgütsel Yenilikçilik üzerinde etkisi vardır.	DESTEKLENDİ	P<0.005
H3: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesinin, Örgütsel Yenilikçilik üzerinde etkisi vardır.	DESTEKLENDİ	P<0.001
H4: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi ile Örgütsel Yenilikçilik Arasındaki ilişkide İlişki Odaklı Liderliğin Ara değişken etkisi vardır.	DESTEKLENMEDİ	-

KAYNAKÇA

Akgün, A. E., Keskin H., ve Byrne J. C., (2009). Organizational emotional capability, product and process innovation, and firm performance: An empirical analysis, *Journal of Engineering and Technology Management*, 26: 103–130.

Akgün A., Keskin H. ve Bryne J.C (2012). Organizational Emotional Memory, *Management Decision*, 50(1): 95–114.

Alvesson, M., (2012). Understanding organizational culture - 2nd Edition, SAGE, London.

Antonakis, J., Ashkanasy, N. M. ve Dasborough, M. T., (2009). Does leadership need emotional intelligence?, *The Leadership Quarterly*, 20: 247–261.

Bradford, David L. ve Cohen, Allan R. (1984), Managing for Excellence : The Guide to Developing High Performance in Contemporary Organizations, Wiley, New York.

Bragg, J. E. ve Andrews, I. R., (1973). Participative decision making: An experimental study in a hospital, *Journal of Applied Behavioral Science*, 9 (6): 727-735.

Cooper, M.R. ve Wood, M.T., (1974). Effects of Member Participation and Commitment in Group Decision Making on Influence, Satisfaction, and Decision Riskiness, *Journal of Applied Psychology*, 59: 127-134.

Goldstein, Irwin L. (1986), Training in Organizations : Needs Assessment, Development, and Evaluation Monterey, Brooks/Cole Pub. Co., California.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010), Multivariate Data Analysis: A Global Perspective - 7th ed., Upper Saddle River: NJ.

Holan, P. M. de. (2011). Organizational Forgetting, Unlearning, and Memory Systems, *Journal of Management Inquiry*, 20 (3): 302–304.

Kim, H. ve Yukl, G. (1995), Relationships of self-reported and subordinate-reported leadership behaivors to managerial effectiveness and advancement, *Leadership Quarterly*, 6: 361-377.

Kluger, A. N. ve DeNisi, A., (1996). The Effects of Feedback Interventions on Performance: A Historical Review, A Meta-Analysis, and a Preliminary Feedback Intervention Theory, *Psychological Bulletin*, 119: 254-284.

Lowe, K.B., Kroeck, K.G. ve Sivasubramaniam, N., (1996). Effectiveness of Correlates of Transformational and Transactional Leadership: A Meta-Analytic Review of the MLQ Literature, *Leadership Quarterly*, 7: 385-425.

Nunnally, J. C. (1978), Psychometric theory, McGraw-Hill, New York.

Psdakoff, P.M. ve Todor, W.D., (1995). Relationship Between Leader Reward and Punishment Behavior and Group Proceess and Productivity, *Journal of Management*, 11: 55-73.

Vroom, Victor H. ve Jago, Arthur G. (1988), The New Leadership : Managing Participation in Organizations, Englewood Cliffs, Prentice Hall, New Jersey.

Yukl, Gary (2002), Leadership in Organizations - Fifth Edition, Prentice Hall Inc., New Jersey.

DEĞİŞİM ODAKLI LİDERLİK VE KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZANIN ÖRGÜT PERFORMANSI VE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLE İLİŞKİSİ

Arzu ÇAKAR

Öz: Literatürde, liderliğin, kurumsal duygusal hafızanın, örgüt performansının ve örgütsel yenilikçiliğin birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyen araştırmalar mevcuttur. Ancak, değişim odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafızaya ve bu iki kavramın örgüt performansına ve örgütsel yenilikçiliğe etkisini inceleyen bir çalışma mevcut değildir. Bu araştırmada, değişim odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafızaya, örgüt performansına ve örgütsel yenilikçiliğe negatif (ters) etkisi, kurumsal duygusal hafızanın örgüt performansına ve örgütsel performansa pozitif etkisi ile birlikte kurumsal duygusal hafızanın değişim odaklı liderliğin örgüt performansına ve örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisindeki pozitif ara değişken rolü ampirik olarak test edilmiştir. Araştırma, üretim sektöründe bulunan firmaların beyaz yakalı personelinden oluşan 280 kişilik bir örneklem üzerinde anket yöntemi kullanılarak 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda: 1) değişim odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza seviyesine negatif etkisi olduğu, 2) değişim odaklı liderliğin örgüt performansına negatif etkisi olduğu, 3) değişim odaklı liderliğin örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisi olduğu, 4) kurumsal duygusal hafıza seviyesinin örgüt performansına pozitif etkisi olduğu, 5) kurumsal duygusal hafıza seviyesinin örgütsel yenilikçiliğe pozitif etkisinin olduğu, 6) değişim odaklı liderliğin örgüt performansına negatif etkisinde kurumsal duygusal hafıza seviyesinin pozitif yönlü ara değişken etkisinin olduğu ve 7) değişim odaklı liderliğin örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisinde kurumsal duygusal hafıza seviyesinin pozitif yönlü ara değişken etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Üretim sektöründeki beyaz yakalıların örgüt içerisindeki idari sorunlardan dolayı hem değişime ve yenilikçiliğe hem de performans artırıcı idari politikalara karşı pasif bir tutum sergilemelerinin mavi yakalı çalışanların da negatif tutum ve davranış sergilemelerine neden olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değişim Odaklı Liderlik, Kurumsal Duygusal Hafıza, Kurumsal Hafıza, Örgütsel Yenilikçilik, Örgüt Performansı

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Değişim odaklı liderlik, temel olarak stratejik kararların geliştirilmesi, çevredeki değişime uyum sağlanması, esnekliğin ve yeniliğin arttırılması, ürün hizmet ya da süreçlerde büyük değişimler ve yenilikler yapılması, değişime bağlılığın sağlanması ile ilgili davranış şekillerinin geliştirilmesine yönelik olup (1) örgüt kültürüne müdahale edilmesi, (2) vizyon oluşturulması, (3) değişimin uygulanması, (4) yenilik ve öğrenmenin arttırılması davranışlarını kapsar (Yukl, 2002: 53).

"Örgüt kültürüne müdahale", liderlerin çalışanlarla iletişime geçip onlara önem verdiklerini göstermesi, davranışlarıyla rol modeli oluşturması, başarıları ödüllendirmeleri, işe alma ve işten çıkarmada objektif kriterleri

kullandıkları mesajını çalışanlara iletmeleri yoluyla gerçekleşir (Schein, 1992: 82). Ayrıca örgüt yapısını, sistemini ve prosedürlerini çalışanların birbirleriyle ve yöneticiler iletişime geçip kendilerini örgütün bir parçası hissetmelerine imkan verecek şekilde tasarlamak da örgüt kültürünün değiştirilmesine katkıda bulunur (Schein, 1992: 83).

Trice ve Beyer (1993: 34) örgüt kültürüne müdahale etmenin bir yolunun da sembol, slogan, tören gibi kültürel formaları değiştirmekten geçtiğini belirtmektedir. "Örgüt kültürüne müdahale" yoluyla üst düzey yöneticiler örgüt çalışanlarının motivasyon ve davranışlarını doğrudan değiştirebilirler.

İnsanlar radikal bir değişime destek vermeden önce, mücadelelerini haklı çıkaracak ve kendilerini adayacakları daha iyi bir gelecek "vizyonunun oluşturulmasına" ihtiyaç duyarlar. Vizyon takipçilerinde, geçmiş olayları, şimdiki stratejilerle örgüt için daha iyi bir gelecek inancına bağlayan bir süreklilik duygusu yaratmalıdır. Kaos ve karmaşanın hakim olduğu değişim ortamında, iyi açıklanmış ve benimsenmiş vizyon, mekan olarak birbirilerinden uzakta olan binlerce insanın karar ve faaliyetlerini aynı doğrultuda yönlendirme ve koordine etmede en büyük yardımcıdır. Dolaysıyla değişim yönetmek zorunda kalan lider ya da yönetici, ilk etapta değişimin yarattığı kaos ve karmaşayla baş edebilmek için tüm paydaşlar tarafından benimsenen, organizasyonun temel yetenekleri ile ilişkili iyi açıklanmış bir vizyon oluşturmalıdır (Yukl, 2002: 57).

Örgütsel duygusal hafıza, en genel tanımı ile dönem içerisinde bilinçsiz bir şekilde gerçekleşen duygusal deneyimlerin ve olayların depolanması olarak nitelendirilmektedir. Örgütsel duygusal hafıza sayesinde, örgütteki her bir bireyin beyninde yer alan bilgi ve becerisi örgütün kullanımına sunulur. Gruplarda çalışarak genel bilgi ve beceriler edinilir, prosedürler kullanım dokümanlarında saklanır (Holan, 2011: 13). Teknik açıdan örgütsel duygusal hafızanın oluşturulması ve hayata geçirilmesi, en genel anlamda geçmişten bugüne taşınan bilginin, güncel aktivitelerde kullanılmasını sağlamaktadır. Bunun sonucu olarak da örgütün verimi arttırılır. Örgütsel duygusal hafıza sistemlerinin gelişimi, örgütün verimini arttırmada da önemli bir işlev görmektedir. Örgütsel duygusal hafızanın bulunduğu örgütlerde örgüt performansı da istenen düzeyde olabilmektedir. Örgütsel duygusal hafızanın oluşturulmasında kullanılacak bilginin paylaşımının arttırılmasında bu araçların kullanılması bağlılığı arttıracaktır (Alvesson, 2013: 15).

Kurumsal duygusal hafıza seviyesi, bir örgütte oluşturulan duygusal hafızanın ne ölçüde biriktirildiğini ve duygusal hafıza birikiminde ulaşılan seviyeyi ifade etmektedir. Antonakis vd. (2009) örgütsel duygusal hafıza seviyesini örgütün tüm paydaşları ve insan dışı öğeleri üzerinde biriktirilen duygusal hafızanın toplamı olarak ele almaktadır. Teorik açıdan, örgütsel duygusal hafıza seviyesi örgütsel duygusal hafıza depolama birimlerindeki mevcut duygusal hafızanın bileşkesi olarak ele alınmaktadır. Operasyonel açıdan bakıldığında ise atıl durumda bulunan, yani örgütün faaliyetlerinde kullanılamayan duygusal hafıza, örgütsel duygusal hafıza seviyesi içerisinde yer almaz. Başka bir ifadeyle; bir paydaşta ya da bir sembolde depolanan duygusal hafıza, örgütün faaliyetlerine dahil edilemediği sürece atıl durumdadır ve operasyonel açıdan bir anlam ifade etmez.

Örgütsel duygusal hafıza, örgütlerin yeni ürünlerinde, işletmelerin işleyişinde ve örgütlerdeki yenilik yaratma süreçlerinde son derece önemli etkileri bulunmaktadır (Akgün vd., 2012: 7). Örgüt kültürüne yerleşen değişime açıklık ve bunun sonucunda örgütsel duygusal hafızanın değişim göstermesi örgütün uzun vadede yüksek

verim göstermesi ve işleyiş sırasında ortaya çıkabilecek aksaklıkların giderilebilmesinde beklenen çözümün üretilmesine olanak sağlar. Örgütsel duygusal hafıza kavramı işletmelerin verimliliğin artmasında çok etkili bir bileşendir. Örgütsel duygusal hafızanın bulunduğu örgütlerde örgüt performansı da istenen düzeyde olabilmektedir (Akgün vd., 2009: 2).

AMAÇ

Liderlik, kurumsal duygusal hafıza, örgüt performansı ve örgütsel yenilikçilik kavramlarının akademik araştırmacılar arasındaki popülaritesinin gittikçe zorlaşan rekabet koşullarının getirdiği performans baskısı ve hızlanarak değişmekte olan şartlara sürekli adaptasyon kabiliyeti ihtiyacının büyümesine paralel olarak artmakta olduğu görülmektedir. Literatürde, liderliğin, kurumsal duygusal hafızanın, örgüt performansının ve örgütsel yenilikçiliğin birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyen araştırmalar mevcuttur. Ancak, değişim odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafızaya ve bu iki kavramın örgüt performansına ve örgütsel yenilikçiliğe etkisini inceleyen bir çalışma mevcut değildir. Bu araştırmada, değişim odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafızaya, örgüt performansına ve örgütsel yenilikçiliğe negatif (ters) etkisi, kurumsal duygusal hafızanın örgüt performansına ve örgütsel performansa pozitif etkisi ile birlikte kurumsal duygusal hafızanın değişim odaklı liderliğin örgüt performansına ve örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisindeki pozitif ara değişken rolü ampirik olarak test edilmiştir.

KAPSAM

Literatür taramasına dayanarak, araştırmanın değişkenleri; Değişim Odaklı Liderlik, Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi, Örgüt Performansı ve Örgütsel Yenilikçilik olarak belirlenmiş ve araştırma modeli bu doğrultuda tasarlanmıştır.

Şekil 1. Araştırma Modeli

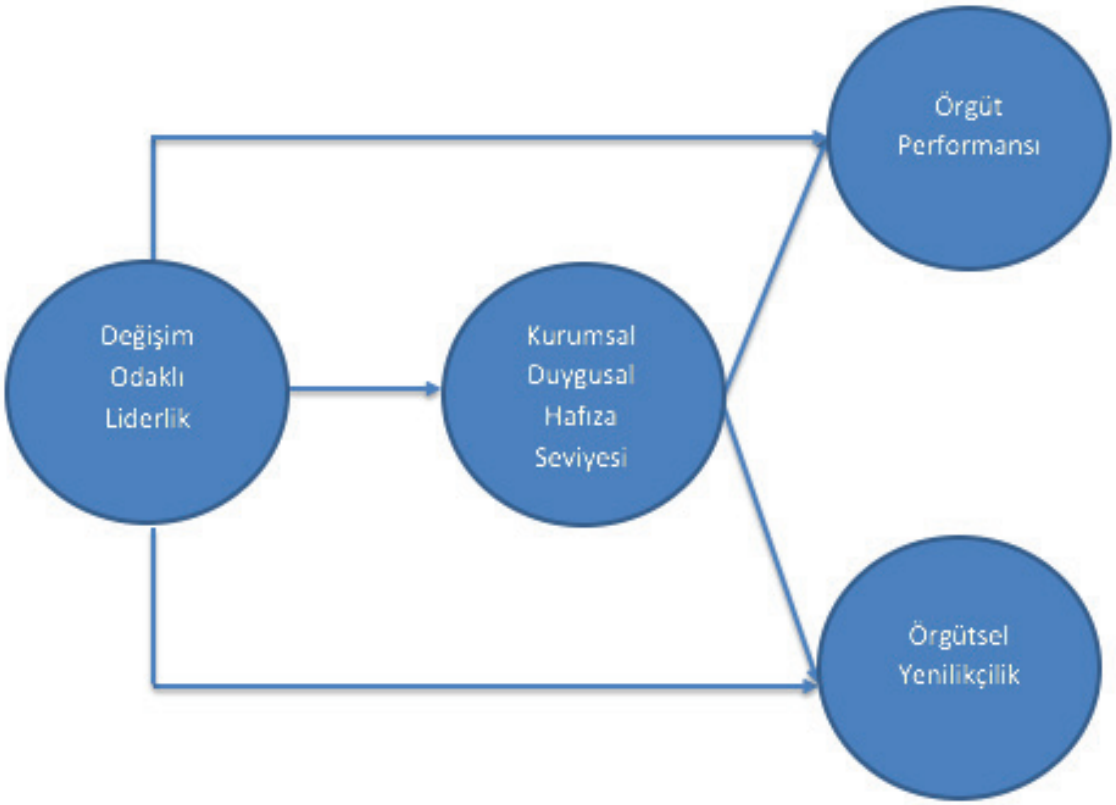

Hipotezler:

H1: Değişim Odaklı Liderliğin, Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi üzerinde etkisi vardır.

H2: Değişim Odaklı Liderliğin, Örgüt Performansı üzerinde etkisi vardır.

H3: Değişim Odaklı Liderliğin, Örgütsel Yenilikçilik üzerinde etkisi vardır

H4: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesinin Örgüt Performansı üzerinde etkisi vardır.

H5: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesinin Örgütsel Yenilikçilik üzerinde etkisi vardır.

H6: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi ile Örgütsel yenilikçilik arasındaki ilişkide Değişim Odaklı Liderliğin ara değişken etkisi vardır.

H7: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi ile Örgüt Performansı arasındaki ilişkide Değişim Odaklı Liderliğin ara değişken etkisi vardır.

YÖNTEM

Araştırma, üretim sektöründe bulunan firmaların beyaz yakalı personelinden oluşan 280 kişilik bir örneklem üzerinde anket yöntemi kullanılarak 2018 yılında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, istatistiksel kavramlar arasındaki ilişkiyi belirlemek için veriler analiz edildiğinden nicel bir yaklaşım benimsemiştir. Nicel bir araştırma testinde, bağımlı değişken üzerindeki etkiyi yargılamak için bağımsız değişken yada bağımsız değişkenler kullanılmaktadır.

BULGULAR

Değişkenler; Değişim Odaklı Liderlik (7 measures), Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi (6 measures), Örgütsel Yenilikçilik (3 measures) ve Örgüt Performansı (5 measures) faktör analizine tabi tutulmuştur. Teorik modeldeki değişkenler faktör analizine tabi tutulmadan önce ön uygulamadan elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığını belirlemek için Kaiser-Meyer Olkin (KMO) örneklem uygunluğu testi ve Bartlett'in küresellik testi yapılarak anti imaj korelasyon matrisinin köşegen değerleri incelenmiştir. KMO sonucu istatistiki olarak anlamlı görülen 0.70 alt sınırından oldukça fazla 0.92 seviyesinde hesaplanmış, aynı şekilde Bartlett küresellik testi sonuçları da anlamlı bir ilişkiye işaret etmiştir.

Faktör analizinin ardından, değişkenler arasındaki ortalama ilişkiyi dikkate alarak ölçümün içsel tutarlılığını tespit etmek için güvenirlilik analizi uygulanmıştır. Literatürde, Nunnally'in (1978) belirttiği Cronbach Alfa katsayısı 0.70 ve üzeri olan ölçümler yeterli kabul edilmektedir (Nunnally, 1978; Hair vd., 2000). Ölçeklerin Crobach Alfa değerlerinin alt sınırın oldukça üzerinde olduğu görülmüştür.

Korelasyon analizi sonucunda, Değişim Odaklı Liderlik ile diğer üç değişken arasındaki ilişkilerde birbirleriyle ters yönde ama anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Anlamlı yöndeki ilişki sonucunda, çalışanlar, Değişim odaklı liderlik karşısında negatif bir etkiyle hem Kurumsal Duygusal Hafiza Seviyesi hem de örgütsel yenilikçilik açısından olumsuz yönde davranış sergilemektedirler. Bunun sonucunda da Örgüt Performansı olumsuz etkilenmektedir.

Regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında;

Tablo 1. Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler	Standart β	Sig.	Adjusted R^2	F Değeri
Değişim Odaklı Liderlik	Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi	-,145***	,000	,019	12,909
Değişim Odaklı Liderlik	Örgüt Performansı	-,226***	,000	,049	31,610
Değişim Odaklı Liderlik	Örgütsel Yenilikçilik	-,149***	,000	,021	13,684
Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi	Örgüt Performansı	,602***	,000	,361	333,683
Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi	Örgütsel Yenilikçilik	,288***	,000	,082	54,423

Değişkenler arasındaki ilişkiler regresyon analizi sonucunda, bağımsız değişken Değişim Odaklı Liderliğin bağımlı değişkenler Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi, Örgütsel Yenilikçilik ve Örgüt Performansı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve ters yönde bir etkisi bulunduğu tespit edilmiştir. Değişim odaklı liderlik, diğer 3 değişkeni negatif yönde etkilemektedir. Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi değişkeninin, örgütsel yenilikçilik ve Örgüt Performansı değişkenleri üzerinde anlamlı ve olumlu (pozitif) yönde etkisi bulunmaktadır. Bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkenler üzerindeki etkisinde; Standart β değeri, Sig. Değerine göre ***:$p<0.001$ düzeyinde anlamlı olduğundan dolayı 5 hipotez de desteklenmektedir.

Tablo 2. Ara Değişken Etkisi Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	Standart β	Sig.	Adjusted R^2	F Değeri
Değişim Odaklı Liderlik	Örgüt Performansı	-,139	,000	,050	31,739
Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi		,580	,000	,378	179,545
Değişim Odaklı Liderlik	Örgütsel Yenilikçilik	-,110	,005	,021	13,713
Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi		,271	,000	,091	31,182

SONUÇ

Ara değişken etkisi dışında araştırma modelimizde belirtilen değişkenler arasında yapılan hipotez testleri sonucunda, regresyon analiziyle $p<0.001$ anlamlılık seviyesinde hipotezler desteklenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerde H1, H2 ve H3 hipotezleri regresyon analizi sonucunda istatistiksel olarak ters yönde (negatif) anlamlıdır. Yani kurumsal duygusal hafıza seviyesi, Örgüt Performansı ve örgütsel yenilikçilik üzerinde değişim odaklı liderliğin ters yönde etkisi söz konusudur.

Değişim Odaklı Liderlik, diğer 3 değişkeni negatif (ters) yönde anlamlı etkilemektedir. yani çalışanların üst yönetime karşı beklenmedik tutum ve davranışları söz konusudur. Üst yönetimin aldıkları kararlar çalışanları ve örgütü olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Üretim sektöründeki beyaz yakalıların örgüt içerisindeki idari sorunlardan dolayı hem değişime ve yenilikçiliğe hem de performans artırıcı idari politikalara karşı pasif bir tutum sergilemelerinin mavi yakalı çalışanların da negatif tutum ve davranış sergilemelerine neden olduğu düşünülmektedir.

Ancak, Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi; örgüt performansını ve örgütsel yenilikçiliği pozitif yönde etkilemektedir, örgüte olumlu yönde katkısı söz konusudur.

Ara değişken etkisinde, kurumsal duygusal hafızanın değişim odaklı liderliğin örgüt performansı ve örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisinde pozitif ara değişken rolü oynadığına dair anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Çalışanların aynı zamanda hangi sektörde oldukları da önem arz etmektedir. Özel sektör ya da kamu sektörü ayrımına gitmemiz olası sonuçları ortaya çıkartabilecektir. Özel sektörde çalışanların işlerini kaybetme korkusu varken, kamu sektöründe çalışan memurların işlerini kaybetme korkusu bulunmamaktadır. Doğal olarak zorunlu ya da isteğe bağlı bir durumun oluşması, bu durumda beklenmemelidir.

Tablo 3. Hipotez Testi Sonuçları

Hipotezler	Sonuç	Sig.
H1: Değişim Odaklı Liderliğin, Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi üzerinde etkisi vardır.	DESTEKLENDİ	P<0.001
H2: Değişim Odaklı Liderliğin, Örgüt Performansı üzerinde etkisi vardır.	DESTEKLENDİ	P<0.001
H3: Değişim Odaklı Liderliğin, Örgütsel Yenilikçilik üzerinde etkisi vardır	DESTEKLENDİ	P<0.001
H4: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesinin Örgüt Performansı üzerinde etkisi vardır.	DESTEKLENDİ	P<0.001
H5: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesinin Örgütsel Yenilikçilik üzerinde etkisi vardır.	DESTEKLENDİ	P<0.001
H6: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi ile Örgütsel yenilikçilik arasındaki ilişkide Değişim Odaklı Liderliğin ara değişken etkisi vardır.	DESTEKLENDİ	P<0.001
H7: Kurumsal Duygusal Hafıza Seviyesi ile Örgüt Performansı arasındaki ilişkide Değişim Odaklı Liderliğin ara değişken etkisi vardır.	DESTEKLENDİ	P<0.05

KAYNAKÇA

Akgün, A. E., Keskin H., ve Byrne J. C., (2009). Organizational emotional capability, product and process innovation, and firm performance: An empirical analysis, *Journal of Engineering and Technology Management*, 26: 103–130.

Akgün A., Keskin H. ve Bryne J.C (2012). Organizational Emotional Memory, *Management Decision*, 50(1): 95–114.

Alvesson, M., (2012). Understanding organizational culture - 2nd Edition, SAGE, London.

Antonakis, J., Ashkanasy, N. M. ve Dasborough, M. T., (2009). Does leadership need emotional intelligence?, *The Leadership Quarterly*, 20: 247–261.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010), Multivariate Data Analysis: A Global Perspective - 7th ed., Upper Saddle River: NJ.

Holan, P. M. de. (2011). Organizational Forgetting, Unlearning, and Memory Systems, *Journal of Management Inquiry*, 20 (3): 302–304.

Nunnally, J. C., (1978). Psychometric theory, McGraw-Hill, New York.

Schein, E. H., (1992). Organizational Culture and Leadership: A dynamic View (2nd Ed.), Josey-Bass, San Francisco.

Trice, H. M. ve Beyer, J. M., (1993), The Culture of Work Organizations, Englewood Cliff, Prentice Hall Inc., New Jersey.

Yukl, G., (2002). Leadership in Organizations - Fifth Edition, Prentice Hall Inc., New Jersey.

AR-GE HARCAMALARININ NET SATIŞLAR ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ: AR-GE MERKEZLERİ

İpek DOĞAN ÖZER[1], Elif NAZLI[2], Bülent YANIKTEPE[3]

[1-2] Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Bahçe MYO, Osmaniye / Türkiye

[3]Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Osmaniye / Türkiye

Öz: Ar-Ge harcamasının yükselmesine bağlı olarak firmaların uluslararası rekabetinin artması, büyümesi ve karlılığını arttırması birbirleri ile ilişki içerisinde gerçekleşmektedir. Üretim süreçlerinde yenilikçilik, verimliliğin artırılması, maliyetlerin düşürülmesi, teknoloji yoğun üretimin sağlanması amacıyla 2008 yılında 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun yayınlanmıştır. Bu kanunla birlikte Ar-Ge ve tasarım personeli ile nitelikli işgücü istihdamının artırılması desteklenmiştir. Ar-ge merkezlerinde üretim maliyetlerinin düşürülmesi için Ar-Ge, yenilik ve tasarım harcamalarının tamamı vergiden istisna edilmiş, gelir vergisi stopaj teşviki, sigorta primi desteği, damga vergisi istisnası, sermaye desteği getirilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de faaliyette bulunan ve merkezi kayıt kuruluşunda verileri bulunan Ar-Ge merkezlerinin yapmış olduğu harcamaların net satışlara olan etkisini incelemektir. Araştırmada Borsa İstanbul'da kayıtlı olan 2009-2017 yılları arasında Ar-Ge harcaması yapan 23 işletme incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmada, işletmelerin finansal tablolarına bakılarak Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar arasındaki ilişkiyi incelemede değişken olarak Net Satışlar ve araştırma ve geliştirme giderleri yer almıştır. Bu çalışmada öncelikle Augmented Dickey Fuller Testi yapılmış değişkenlerin durağan olduğu görülmüştür. Durağan değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olup olmadığının tespiti için eş bütünleşme testi yapılmış ve değişkenlerin uzun dönemli ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Son olarak Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar arasında nedensellik ilişkisine bakılmıştır. 2009-2017 yılları arasında Ar-Ge harcamalarının net satışlar üzerinde uzun dönemli etkisinin olduğuna, net satışlar ve Ar-Ge harcamaları arasında iki yönlü ilişki olduğuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ar-Ge Harcaması, Net Satışlar, Nedensellik Analizi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Türkiye'nin uluslararası rekabetini artırması, büyümesi ar-ge harcamaları ile mümkündür. Üretim süreçlerinde yenilikçilik, verimliliğin artırılması, maliyetlerin düşürülmesi, teknoloji yoğun üretimin sağlanması amacıyla 2008 yılında 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun yayınlanmıştır. Bu kanunla birlikte Ar-Ge ve tasarım personeli ile nitelikli işgücü istihdamının artırılması desteklenmiş, ar-ge merkezlerine belirli şartlar altında vergi avantajı sağlanmıştır.

Ar-Ge harcaması, net satışlar ve kârlılık arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda genellikle Ar-Ge harcamalarının kârlılık üzerindeki etkisi incelenmiştir. (Simanjuntak, Tjandrawinata, 2011:3). Bu çalışmaların temeli Scherer (1965)'in Fortune 500 listesinde yer alan büyük Amerikan işletmesi üzerinde yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Scherer, bu çalışmada işletme kârlılığındaki artış ve işletmelerin patent sayıları ile ölçtüğü icatları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmiş, ayrıca ekonomik durgunluğun aşırı yenilikçi işletmelerin kârlılık ve satışları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Geroski ve Machin (1992), 539 büyük İngiliz işletmesi üzerinde çalışmalar yapmış, Ar-Ge harcaması yapan işletmelerin büyüme ve kar verilerinin Ar-Ge harcaması yapmayan işletmelere göre daha yüksek olduğu tespit etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre; Ar-Ge faaliyetlerinin, kâr marjlarını artırıcı etkisi satışları artırıcı etkisinden daha fazladır.

Roper (1997), İrlanda, Almanya ve İngiltere kökenli 2.721 küçük ölçekli işletme üzerinde bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma sonucunda, yenilikçi ürün ortaya koymanın satışlar üzerinde artırıcı etkisi olmuştur.

Hanel ve St. Pierre (2002), Compustat II veri tabanını araştırarak 278 işletmenin yatay kesit verileri ile işletme kârlılığı ve Ar-Ge harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarının kârlılık üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmüştür.

Del Monte ve Papagni (2003), 500 İtalyan işletmesi üzerinde 1989-1997 yıllarını kapsayan bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada, Ar-Ge faaliyetleri ile satışların artışı arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Yücel ve Kurt (2003), hisse senetleri İMKB'de işlem gören 64 işletme için pazarlama ve Ar-Ge harcamalarının kârlılık ve satışlar üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda, pazarlama giderlerinin faaliyet kârı ve satışlar ile pozitif; net kâr ile negatif bir ilişkisi olduğu tespit edilmiş, ancak Ar-Ge giderleri ile kârlılık ve satışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Parcharidis ve Varsakelis (2007), Atina'da bulunan 36 sanayi ve bilgisayar işletmesini 1995-2000 yıllarında panel veri analizi uygulayarak incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarının aynı yıl için kârlılığa etkisi negatif olsa da, 2 yıl sonrası için anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmuştur.

Coad ve Rao (2008), 1963-1998 yıllarında Ar-Ge harcamalarının işletme satışlarına olan etkisini dilim regresyon yöntemi ile araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, hızlı büyüyen ve "süperstar" olarak adlandırılan işletmeler için yenilik faaliyetlerinin çok önemli olduğu bulunmuştur.

Lööf ve Heshmati (2008), 1992-2000 yıllarında İsveç işletmelerinde yatırım ve performans değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkilerini incelemişlerdir. Bu çalışmalarında performans değişkenleri olarak; satışlar, katma değer, kâr, nakit akışı, sermaye yapısı ve çalışan sayısı değişkenlerini; yatırım değişkenleri olarak ise Ar-Ge harcamaları ve fiziksel sermaye değişkenlerini kullanmışlardır. Çalışma sonucunda; 250 ve daha fazla çalışanı bulunan büyük işletmelerde satışlardan Ar-Ge harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi söz konusu iken, kârlılık ile Ar-Ge harcamaları arasında ise herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Hajiheydari vd. (2011), satış hacmine göre 20 çok uluslu ilaç şirketi için 2006-2010 yıllarında Ar-Ge harcamalarının kârlılığa etkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamaları ve ilaç şirketlerinin kârlılığı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Nord (2011), ABD'de ilaç endüstrisinde faaliyet gösteren 16 işletme üzerinde y Ar-Ge yatırımlarının karlılık üzerindeki etkisini regresyon analizi ile incelemiştir. Araştırma sonucunda Ar-Ge harcamaları ile piyasa değeri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulmuştur.

Pantagakis, Terzakis ve Arvanitis (2012), satış hacmine göre 20 yazılım ve donanım işletmesinde 2006-2010 yıllarında Ar-Ge harcamalarının işletme performansına etkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamaları ve işletme performansı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Çiçek ve Onat (2012), işletmelerde ürün, hizmet veya süreç odaklı olarak gerçekleştirilen yenilikçi faaliyetlerin işletme performansı üzerindeki etkilerini Borsa İstanbul'da işlem gören bilişim ve teknoloji sektöründe 9 işletmeyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, 5'inin araştırma-geliştirme giderleri, aktif kârlılığındaki yüzde değişim, satışlardaki yüzde değişim vb. açısından etkin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Doğan ve Yıldız (2013), Borsa İstanbul'da hisse senetleri işlem gören 173 işletmenin 2008-2011 yıllarına ait çeyreklik verilerinden yola çıkarak Ar-Ge harcamalarının kârlılık üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarındaki artışın işletme kârlılıklarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Rabiei ve Dadkhah (2014), 2001-2009 yıllarında İran'daki imalat sanayi işletmelerini panel veri analizi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamaları ile kârlılık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir.

Kiracı ve Arsoy (2014), BIST'te yer alan metal eşya, makine ve gereç yapım sektöründe yer alan 25 adet işletme 2007-2011 yılları arasındaki verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmada Ar-Ge giderleri ile performans ölçümleri arasında ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucunda Ar-Ge yoğunluğu oranı ile faaliyet kar oranı ile özsermaye karlılık oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif ilişki, Ar-Ge yatırımları ile aktif karlılığı, brüt kar oranı ve net kar oranı arasında istatistiksel olarak anlamsız negatif yönlü ilişki olduğu görülmüştür.

Kocamış ve Güngör (2014), BIST'de teknoloji sektöründe 2009-2013 yıllarında faaliyet gösteren 16 işletmenin Ar-Ge harcamalarının kârlılık üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamaları ile faaliyet kârı, vergi öncesi kârı ve dönem net kârından oluşan kârlılık değerleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ünal ve Seçilmiş (2014), Gaziantep'te 2005-2010 yıllarında Ar-Ge faaliyetinde bulunan 29 işletmenin Ar-Ge harcamalarının firma satış hâsılatlarına ve dönem net karlarının Ar-Ge harcamaları üzerindeki etkisini dinamik panel veri modeli ile analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda, firmaların Ar-Ge harcamaları ile net satış hasılatları ve dönem net karları ile Ar-Ge harcamaları arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

Yücel ve Ahmetoğulları (2015), BIST'de teknoloji, yazılım ve bilişim sektöründe 2000-2014 yıllarında faaliyet gösteren 135 işletmenin Ar-Ge harcamalarının net kar değişimi ve hisse başına kar değişimi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarındaki artışın net kar değişimini eş dönemli, pozitif yönde etkilediği, Ar-Ge harcamalarındaki artışın hisse başına kara olan etkisinin üç dönem gecikmeli olduğu tespit edilmiştir.

Doğan ve Yıldız (2016), BIST'de imalat sanayi sektöründe 2008-2014 yıllarında faaliyet gösteren 136 işletmenin Ar-Ge harcamalarının karlılığa etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarındaki artışın işletme karlılığını olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Işık vd.'nin (2016), BIST'de bulunan işletmelerin 2008-2014 yılları çeyreklik verilerini kullanarak Ar-Ge harcamalarının karlılığa ve net satışlara etkisini panel veri modeliyle analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarının karlılığa ve net satışlar üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Alper ve Aydoğan (2016), BIST'de kimya sektöründe faaliyet gösteren 20 işletmenin Ar-Ge giderleri ile mali performansı arasındaki ilişki panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge giderlerinin finansal performansı bir yıl gecikmeyle pozitif ve anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir.

Kayhan ve Tepeli (2017), BİST'te yer alan pazarlama, satış, dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri ve araştırma-geliştirme giderlerinden oluşan faaliyet giderlerinin işletmelerin karlılığına etkisini panel veri regresyon yöntemiyle incelemişlerdir. Çalışmada metal eşya, makine ve gereç yapım sektöründe yer alan 16 tane işletme değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda faaliyet karı ile araştırma ve geliştirme giderleri ve pazarlama, satış ve dağıtım giderleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

İlarslan ve Bıyıklı (2018), ilaç sektöründe yer alan işletmelerin 1994-2016 yıllarında faaliyet gösteren en büyük ilaç firması incelenmiştir. Çalışmada Ar-Ge harcamalarının brüt kar üzerine etkisinin cari yılda geçmiş yıllara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

AMAÇ

Türkiye'de faaliyette bulunan ve merkezi kayıt kuruluşunda verileri bulunan Ar-Ge merkezlerinin yapmış olduğu harcamaların net satışlara olan etkisini incelemektir.

KAPSAM

Araştırmada Borsa İstanbul'da (BIST100) kayıtlı olan 2009-2017 yılları arasında Ar-Ge harcaması yapan 23 Ar-Ge Merkezi incelenmiştir. Modelde Net Satışlar, Ar-Ge harcamaları yer almıştır.

YÖNTEM

Ar-Ge merkezlerinin finansal tablolarına bakılarak Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar birim kök, eş bütünleşme ve Granger nedensellik testleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Birim kök testi ve diğer testler değişkenlerin logaritmik değerleri üzerinden yapılmıştır. Ar-Ge harcaması ve net satışların durağan olup olmadığına ADF birim kök testi yapılarak bakılmıştır.

Tablo 1. ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testi	ADF			
	Sabitli		Sabitli ve Trendli	
Değişken	İst.	Olas.	İst.	Olas.
ARGEHAR	-4.31	0.00	-4.43	0.00
NS	-5.90	0.00	-6.62	0.00

Birim kök testi sonucunda olasılık değerleri sabitli ve sabitli-trendli durumlarda 0,05'ten küçük olduğundan değişkenlerin durağan olduğu Tablo 1'de görülmektedir. Durağan gelen değişkenlerin kalıntı serisi durağan olursa, iki değişkenin uzun dönemde birlikte hareket edeceklerini eşbütünleşme testi göstermektedir. Bu amaçla eşbütünleşme testi yapılmış, hata terimlerinin birim köklerinin durağanlığına bakılmıştır. Eşbütünleşme testi sonucunda değişkenler durağan çıkmış, Ar-ge ile net satışlar arasında uzun dönem bir ilişki bulunmuştur. Eşbütünleşme testinden sonra değişkenler arasında ilişkinin nedeni Granger nedensellik testi uygulanmıştır.

Tablo 2. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

	F- İst.	Olas.
NS - Ar-Ge	1.14	0.32
Ar-Ge - NS	1.48	0.22

Tablo 2'de görüldüğü üzere Ar-Ge harcamalarının net satışlara neden olmadığı hipotezi bütün gecikme değerlerinde yüksek anlamlılık düzeylerinde reddedilmiştir. Net satışların Ar-Ge harcamalarına neden olmadığı hipotezi reddedilmiştir. Ar-Ge harcamaları net satışların nedeni, net satışlar da Ar-Ge harcamalarının nedenidir.

SONUÇ

Türkiye'de BIST100 endeksinde kayıtlı olan 23 Ar-Ge merkezinin gelir tabloları ve bilançolarından yararlanılarak 2009-2017 yılları arasında AR-Ge harcamaları ve net satışları incelenmiştir. Çalışmada öncelikle Ar-ge harcamaları ve net satışlar verilerinin durağan olup olmadığı ele alınmış, veriler ADF birim kök testine göre durağan çıkmıştır. Durağan olan değişkenlerin kalıntılarının durağanlığı incelenmiş, değişkenlerin birim kök sorununun olmadığı ve eş bütünleşme testi sonucunda uzun dönemli ilişkinin olduğu görülmüştür. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin yönü hakkında Granger nedensellik testi yapılmıştır. Buna göre nedensellik ilişkisinin iki yönlü olduğu bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Alper, D., Aydoğan, E., (2016). Relatıonshıps Between R&D And Corporate Performance: An Empırıcal Analysıs İn Istanbul Stock Exchange. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi,* Vol. 12, I. 2, pp. 96-114.

Çiçek, H., Onat, O., K., (2013). İnovasyon Odaklı Faaliyetlerin Firma Performansına Etkisinin Veri Zarflama Analizi İle Belirlenmesi; İMKB Üzerine Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 4 (7), ss. 46-53.

Doğan, M., Yıldız, F., (2013). Araştırma ve Geliştirme Harcamaları Firma Karlılığını Etkiler mi? Türkiye Örneği. *V. International Congress on Entrepreneurship,* ss. 166-172.

Geroski, P., Machin, S., (1992). Do Innovating Firms Outperform Non-Innovators?. *London Business School,* Vol. 3, I. 2, pp. 79-90.

Hajıheydarı, A., Dastgır, M., Soltanı, A., (2011). The Effect of Research and Development Costs on the Profitability of Pharmaceutical Companies. *Interdisciplinary Journal of Contempo-rary Research In Business,* Vol. 3, I. 8, pp. 914-918.

Hanel, P., St-Pıerre, A. (2002). Effects of R&D Spillovers on the Profitability of Firms. *Review of Industrial Organization,* Vol. 20, I. 4, pp. 305-322.

Işık, N., Engeloğlu, Ö., Kılınç, E. C., (2016). Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının, Karlılık ve Satışlar Üzerindeki Etkisi: Borsa İstanbul Firmaları Üzerine bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi,* S. 47, ss. 27-46.

İlarslan, K., Bıyıklı, F., (2018). Araştırma-Geliştirme Harcamalarının İşletmelerin Finansal Performansına Etkisinin Ekonometrik Analizi: İlaç Sektöründen Bir Uygulama. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD),* C. 5, S. 3, ss. 122-137.

Kayhan, B., Tepeli, Y., (2017). Faaliyet Giderlerinin İşletme Karlılığı Üzerindeki Etkisi: BİST Metal Eşya, Makine Ve Gereç Yapım Sektöründe Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 9, S. 20, ss. 327-337.

Lööf, H., Heshmatı, A., (2008). Investment and Performance of Firms: Correlation or Causality?. *Corporate Ownership and Cont-rol,* Vol. 6, I. 2, pp. 268-282.

Nord, L., J., (2011). R&D Investment Link To Profitability: A Pharmaceutical Industry Evaluation. *Undergraduate Economic Review,* Vol. 8, I. 1, pp. 1-16.

Pantagakis, E., Terzakis, D., Arvanitis, S., (2012). R&D Investments And Firm Performance: An Empirical Investigation Of The High Technology Sector (Software And Hardware) In The E.U. Technological Educational Institute.

Rabıeı, M., Dadkhah, H. (2014). Effects of R&D Expendi-ture on the Profitability of Iran Industrial Firms Research Journal of Applied Sciences. *Engineering and Technology,* Vol. 7, I. 14, pp. 2846-2850.

Roper, S., (1997). Product Innovation and Small Business Growth: A Comparison of the Strategies of German, U.K. and Irish Companies. *Small Business Economics*, Vol. 9, I. 6, pp. 523-537.

Scherer, F. M., (1965). Corporate Inventive Output, Profits, and Growth. *Journal of Political Economy,* Vol. 73, I. 3, pp. 290-297.

Uzun Kocamış, T., Güngör, A., (2014). Türkiye'de Ar-Ge Harcamaları ve Teknoloji Sektöründe Ar-Ge Giderlerinin Kârlılık Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Uygulaması. *Maliye Dergisi,* Sayı 166, ss. 127-138.

Ünal T., Seçilmiş, N., (2014). Satış Hâsılatı Artışında Ar-Ge'nin Rolü Ve Kârlılığın Ar-Ge Harcamalarına Etkisi: Gaziantep Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* S. 22, ss. 202-210.

Yücel, R., Ahmetoğulları, K., (2015). Ar-Ge Harcamalarının Firmaların Net Kar Değişimi ve Hisse Başına Karlılığına İnovatif Etkisi: BİST Teknoloji Yazılım ve Bilişim Sektöründe Bir Uygulama. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 15(4); 87-104.

Yücel, T., Kurt, G., (2003). Araştırma-Geliştirme ve Pazarlama Giderlerinin Firma Kârlılığı Üzerine Etkisi. *İktisat İşletme ve Finans,* 18 (209), ss. 18-24.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.researchgate.net/ publi-cation/265927562 (E.T. 17.09.2018)

https://www.researchgate.net/publication/223906317 (E.T. 17.09.2018)

http://ssrn.com/abstract=1824267, (E.T. 17.08.2018)

http://www.researchgate.net/ publication/265927562 (E.T. 17.09.2018)

SANAYİ SEKTÖRÜNDE AR-GE GİDERLERİNİN KARLILIK VE NET SATIŞLARA ETKİSİNİN BİR ANALİZİ: BURSA İLİ ÖRNEĞİ

Elif NAZLI[1], İpek DOĞAN ÖZER[2], Bülent YANIKTEPE[3]

[1]Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Bahçe MYO, Osmaniye / Türkiye

[2]Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Bahçe MYO, Osmaniye / Türkiye

[3]Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Osmaniye / Türkiye

Öz: Değişen ve gelişen küresel dünyada işletmelerde yenilikçi yapıyı sağlamanın en önemli yolu araştırma ve geliştirme faaliyetleri yürütmektir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler Ar-Ge yatırımlarını büyümenin ve kalkınmanın temeli olarak görmektedir. Türkiye'de Ar-Ge ve sanayi sektörü büyümede önemli bir paya sahiptir. Araştırmada Bursa'da sanayi sektöründe Ar-Ge harcaması yapan işletmeler incelenmiştir. Borsa İstanbul'a kayıtlı olan 7 işletme sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, Bursa'da sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yapmış olduğu Ar-Ge harcamaları ile karlılık ve net satışlar arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmada kullanılan veriler Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) ve Borsa İstanbul veri tabanlarından elde edilmiştir. Araştırmada Bursa'da sanayi sektöründe 2008-2017 yılları arasında Ar-Ge harcaması yapan 7 işletmenin gelir tablosu ve bilançolarından yararlanılmıştır. İşletmelerin finansal tablolarına bakılarak Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar, Faaliyet Karı/Zararı, Dönem Karı/Zararı ve Dönem Net Karı/Zararı arasındaki ilişkiyi incelemede birim kök, eş bütünleşme ve nedensellik testi yapılmıştır. Çalışmada öncelikle birim kök testi yapılarak veriler durağan hale getirilmiştir. Bu çalışma sonucunda genel olarak, değişkenlerin durağan olduğu ve aralarında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Ar-Ge harcamaları ve net satışlar arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ar-Ge Harcaması, Net Satışlar, Nedensellik Analizi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

İleri seviyede bilim ve teknolojiye sahip ülkeler ekonomik üstünlük ve rekabet etkinliğine sahip durumda olmaktadır. Ülkemizin bu seviyeyi yakalayabilmesi Ar-Ge harcamalarına gereken önemi vermesi ile mümkün olacaktır. Günümüzde oldukça önem kazanan Ar-Ge (Araştırma ve Geliştirme) kavramı; kültür, insan ve toplumun bilgi dağarcığının artırılarak, bunun yeni süreç, sistem ve uygulamalarla düzenli yürütülen yaratıcı faaliyetlerdir. Ar-Ge faaliyetleri, temel ve uygulama araştırması ile deneysel geliştirmeden oluşmaktadır. (http://www.ari teknokent.com.tr/tr/nedir/Ar-Ge-nedir, Erişim Tarihi: 04.09.2018).

Ar-Ge harcaması, net satışlar ve kârlılık arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda genellikle Ar-Ge harcamalarının kârlılık üzerindeki etkisi incelenmiştir. (Simanjuntak, Tjand-

rawinata, 2011:3). Bu çalışmaların temeli Scherer (1965)'in Fortune 500 listesinde yer alan büyük Amerikan işletmesi üzerinde yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Scherer, bu çalışmada işletme kârlılığındaki artış ve işletmelerin patent sayıları ile ölçtüğü icatları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmiş, ayrıca ekonomik durgunluğun aşırı yenilikçi işletmelerin kârlılık ve satışları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Geroski ve Machin (1992), 539 büyük İngiliz işletmesi üzerinde çalışmalar yapmış, Ar-Ge harcaması yapan işletmelerin büyüme ve kar verilerinin Ar-Ge harcaması yapmayan işletmelere göre daha yüksek olduğu tespit etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre; Ar-Ge faaliyetlerinin, kâr marjlarını artırıcı etkisi satışları artırıcı etkisinden daha fazladır.

Roper (1997), İrlanda, Almanya ve İngiltere kökenli 2.721 küçük ölçekli işletme üzerinde bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma sonucunda, yenilikçi ürün ortaya koymanın satışlar üzerinde artırıcı etkisi olmuştur.

Hanel ve St. Pierre (2002), Compustat II veri tabanını araştırarak 278 işletmenin yatay kesit verileri ile işletme kârlılığı ve Ar-Ge harcamaları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarının kârlılık üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmüştür.

Del Monte ve Papagni (2003), 500 İtalyan işletmesi üzerinde 1989-1997 yıllarını kapsayan bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada, Ar-Ge faaliyetleri ile satışların artışı arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Yücel ve Kurt (2003), hisse senetleri İMKB'de işlem gören 64 işletme için pazarlama ve Ar-Ge harcamalarının kârlılık ve satışlar üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda, pazarlama giderlerinin faaliyet kârı ve satışlar ile pozitif; net kâr ile negatif bir ilişkisi olduğu tespit edilmiş, ancak Ar-Ge giderleri ile kârlılık ve satışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Parcharidis ve Varsakelis (2007), Atina'da bulunan 36 sanayi ve bilgisayar işletmesini 1995-2000 yıllarında panel veri analizi uygulayarak incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarının aynı yıl için kârlılığa etkisi negatif olsa da, 2 yıl sonrası için anlamlı ve pozitif bir etkisi bulunmuştur.

Coad ve Rao (2008), 1963-1998 yıllarında Ar-Ge harcamalarının işletme satışlarına olan etkisini dilim regresyon yöntemi ile araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, hızlı büyüyen ve "süperstar" olarak adlandırılan işletmeler için yenilik faaliyetlerinin çok önemli olduğu bulunmuştur.

Lööf ve Heshmati (2008), 1992-2000 yıllarında İsveç işletmelerinde yatırım ve performans değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkilerini incelemişlerdir. Bu çalışmalarında performans değişkenleri olarak; satışlar, katma değer, kâr, nakit akışı, sermaye yapısı ve çalışan sayısı değişkenlerini; yatırım değişkenleri olarak ise Ar-Ge harcamaları ve fiziksel sermaye değişkenlerini kullanmışlardır. Çalışma sonucunda; 250 ve daha fazla çalışanı bulunan büyük işletmelerde satışlardan Ar-Ge harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi söz konusu iken, kârlılık ile Ar-Ge harcamaları arasında ise herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Hajiheydari vd. (2011), satış hacmine göre 20 çok uluslu ilaç şirketi için 2006-2010 yıllarında Ar-Ge harcamalarının kârlılığa etkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamaları ve ilaç şirketlerinin kârlılığı arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Nord (2011), ABD'de ilaç endüstrisinde faaliyet gösteren 16 işletme üzerinde y Ar-Ge yatırımlarının karlılık üzerindeki etkisini regresyon analizi ile incelemiştir. Araştırma sonucunda Ar-Ge harcamaları ile piyasa değeri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulmuştur.

Pantagakis, Terzakis ve Arvanitis (2012), satış hacmine göre 20 yazılım ve donanım işletmesinde 2006-2010 yıllarında Ar-Ge harcamalarının işletme performansına etkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamaları ve işletme performansı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Çiçek ve Onat (2012), işletmelerde ürün, hizmet veya süreç odaklı olarak gerçekleştirilen yenilikçi faaliyetlerin işletme performansı üzerindeki etkilerini Borsa İstanbul'da işlem gören bilişim ve teknoloji sektöründe 9 işletmeyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, 5'inin araştırma-geliştirme giderleri, aktif kârlılığındaki yüzde değişim, satışlardaki yüzde değişim vb. açısından etkin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Doğan ve Yıldız (2013), Borsa İstanbul'da hisse senetleri işlem gören 173 işletmenin 2008-2011 yıllarına ait çeyreklik verilerinden yola çıkarak Ar-Ge harcamalarının kârlılık üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarındaki artışın işletme kârlılıklarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Rabiei ve Dadkhah (2014), 2001-2009 yıllarında İran'daki imalat sanayi işletmelerini panel veri analizi ile incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamaları ile kârlılık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir.

Kiracı ve Arsoy (2014), BIST'te yer alan metal eşya, makine ve gereç yapım sektöründe yer alan 25 adet işletme 2007-2011 yılları arasındaki verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmada Ar-Ge giderleri ile performans ölçümleri arasında ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucunda Ar-Ge yoğunluğu oranı ile faaliyet kar oranı ile özsermaye karlılık oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif ilişki, Ar-Ge yatırımları ile aktif karlılığı, brüt kar oranı ve net kar oranı arasında istatistiksel olarak anlamsız negatif yönlü ilişki olduğu görülmüştür.

Kocamış ve Güngör (2014), BIST'de teknoloji sektöründe 2009-2013 yıllarında faaliyet gösteren 16 işletmenin Ar-Ge harcamalarının kârlılık üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamaları ile faaliyet kârı, vergi öncesi kârı ve dönem net kârından oluşan kârlılık değerleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ünal ve Seçilmiş (2014), Gaziantep'te 2005-2010 yıllarında Ar-Ge faaliyetinde bulunan 29 işletmenin Ar-Ge harcamalarının firma satış hâsılatlarına ve dönem net karlarının Ar-Ge harcamaları üzerindeki etkisini dinamik panel veri modeli ile analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda, firmaların Ar-Ge harcamaları ile net satış hasılatları ve dönem net karları ile Ar-Ge harcamaları arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

Yücel ve Ahmetoğulları (2015), BIST'de teknoloji, yazılım ve bilişim sektöründe 2000-2014 yıllarında faaliyet gösteren 135 işletmenin Ar-Ge harcamalarının net kar değişimi ve hisse başına kar değişimi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarındaki artışın net kar değişimini eş dönemli, pozitif yönde etkilediği, Ar-Ge harcamalarındaki artışın hisse başına kara olan etkisinin üç dönem gecikmeli olduğu tespit edilmiştir.

Doğan ve Yıldız (2016), BIST'de imalat sanayi sektöründe 2008-2014 yıllarında faaliyet gösteren 136 işletmenin Ar-Ge harcamalarının karlılığa etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarındaki artışın işletme karlılığını olumlu yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Işık vd.'nin (2016), BIST'de bulunan işletmelerin 2008-2014 yılları çeyreklik verilerini kullanarak Ar-Ge harcamalarının karlılığa ve net satışlara etkisini panel veri modeliyle analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge harcamalarının karlılığa ve net satışlar üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Alper ve Aydoğan (2016), BIST'de kimya sektöründe faaliyet gösteren 20 işletmenin Ar-Ge giderleri ile mali performansı arasındaki ilişki panel veri yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, Ar-Ge giderlerinin finansal performansı bir yıl gecikmeyle pozitif ve anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir.

Kayhan ve Tepeli (2017), BİST'te yer alan pazarlama, satış, dağıtım giderleri, genel yönetim giderleri ve araştırma-geliştirme giderlerinden oluşan faaliyet giderlerinin işletmelerin karlılığına etkisini panel veri regresyon yöntemiyle incelemişlerdir. Çalışmada metal eşya, makine ve gereç yapım sektöründe yer alan 16 tane işletme değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda faaliyet karı ile araştırma ve geliştirme giderleri ve pazarlama, satış ve dağıtım giderleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

İlarslan ve Bıyıklı (2018), ilaç sektöründe yer alan işletmelerin 1994-2016 yıllarında faaliyet gösteren en büyük ilaç firması incelenmiştir. Çalışmada Ar-Ge harcamalarının brüt kar üzerine etkisinin cari yılda geçmiş yıllara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

AMAÇ

Bursa'da sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yapmış olduğu Ar-Ge harcamalarının karlılık ve net satışlara olan etkisini incelemektir.

KAPSAM

Araştırmada Borsa İstanbul'da (BIST100) kayıtlı olan 2008-2017 yılları arasında Ar-Ge harcaması yapan 7 İşletme incelenmiştir. Modelde Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar, Faaliyet Karı/Zararı, Dönem Karı/Zararı ve Dönem Net Karı/Zararı yer almıştır.

YÖNTEM

Bursa'da sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal tablolarına bakılarak Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar, Faaliyet Karı/Zararı, Dönem Karı/Zararı ve Dönem Net Karı/Zararı birim kök, eş bütünleşme ve Granger nedensellik testleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Birim kök testi ve diğer testler değişkenlerin logaritmik değerleri üzerinden yapılmıştır. Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar, Faaliyet Karı/Zararı, Dönem Karı/Zararı ve Dönem Net Karı/Zararının durağan olup olmadığına ADF birim kök testi yapılarak bakılmıştır.

Tablo 1. Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Birim Kök Testi	ADF			
	Sabitli		Sabitli ve Trendli	
Değişken	İst.	Olas.	İst.	Olas.
ARGEHAR	-7.93	0.00	-8.01	0.00
DNK	-10.97	0.00	-10.86	0.00
NS	-8.31	0.00	-8.58	0.00
VOK	-12.30	0.00	-12.19	0.00
FK	-9.78	0.00	-9.72	0.00

Birim kök testi sonucunda olasılık değerleri sabitli ve sabitli-trendli durumlarda 0,05'ten küçük olduğundan değişkenlerin durağan olduğu Tablo 1'de görülmektedir. Durağan gelen değişkenlerin kalıntı serisi durağan olursa, iki değişkenin uzun dönemde birlikte hareket edeceklerini eşbütünleşme testi göstermektedir. Bu amaçla eşbütünleşme testi yapılmış, hata terimlerinin birim köklerinin durağanlığına bakılmıştır. Eşbütünleşme testi sonucunda değişkenler durağan çıkmış, Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar arasında uzun dönem bir ilişki bulunmuştur. Eşbütünleşme testinden sonra değişkenler arasında ilişkinin nedeni Granger nedensellik testi uygulanmıştır.

Tablo 2. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

	F- İst.	Olas.
NS - Ar-Ge	0.15	0.85
Ar-Ge - NS	0.04	0.95

Tablo 2'de görüldüğü üzere Ar-Ge harcamalarının net satışlara neden olmadığı hipotezi bütün gecikme değerlerinde yüksek anlamlılık düzeylerinde reddedilmiştir. Net satışların Ar-Ge harcamalarına neden olmadığı hipotezi reddedilmiştir. Ar-Ge harcamaları net satışların nedeni, net satışlar da Ar-Ge harcamalarının nedenidir.

SONUÇ

Türkiye'de BIST100 endeksinde kayıtlı olan 7 işletmenin gelir tabloları ve bilançolarından yararlanılarak 2008-2017 yılları arasında Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar, Faaliyet Karı/Zararı, Dönem Karı/Zararı ve Dönem Net Karı/Zararı incelenmiştir. Çalışmada öncelikle Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar, Faaliyet Karı/Zararı, Dönem Karı/Zararı ve Dönem Net Karı/Zararı verilerinin durağan olup olmadığı ele alınmış, veriler ADF birim kök testine göre birinci dereceden durağan çıkmıştır. Durağan olan değişkenlerin kalıntılarının durağanlığı incelenmiş, değişkenlerin birim kök sorununun olmadığı ve eş bütünleşme testi sonucunda uzun dönemli ilişkinin olduğu görülmüştür. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin yönü hakkında Granger nedensellik testi yapılmıştır. Buna göre nedensellik ilişkisinin iki yönlü olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Alper, D., Aydoğan, E., (2016). Relatıonshıps Between R&D And Corporate Performance: An Empırıcal Analysıs İn Istanbul Stock Exchange. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Vol. 12, I. 2, pp. 96-114.

Çiçek, H., Onat, O., K., (2013). İnovasyon Odaklı Faaliyetlerin Firma Performansına Etkisinin Veri Zarflama Analizi İle Belirlenmesi; İMKB Üzerine Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 4 (7), ss. 46-53.

Doğan, M., Yıldız, F., (2013). Araştırma ve Geliştirme Harcamaları Firma Karlılığını Etkiler mi? Türkiye Örneği. *V. International Congress on Entrepreneurship,* ss. 166-172.

Geroski, P., Machin, S., (1992). Do Innovating Firms Outperform Non-Innovators?. *London Business School,* Vol. 3, I. 2, pp. 79-90.

Hajıheydarı, A., Dastgır, M., Soltanı, A., (2011). The Effect of Research and Development Costs on the Profitability of Pharmaceutical Companies. *Interdisciplinary Journal of Contempo-rary Research In Business,* Vol. 3, I. 8, pp. 914-918.

Hanel, P., St-Pıerre, A. (2002). Effects of R&D Spillovers on the Profitability of Firms. *Review of Industrial Organization,* Vol. 20, I. 4, pp. 305-322.

Işık, N., Engeloğlu, Ö., Kılınç, E. C., (2016). Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının, Karlılık ve Satışlar Üzerindeki Etkisi: Borsa İstanbul Firmaları Üzerine bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi,* S. 47, ss. 27-46.

İlarslan, K., Bıyıklı, F., (2018). Araştırma-Geliştirme Harcamalarının İşletmelerin Finansal Performansına Etkisinin Ekonometrik Analizi: İlaç Sektöründen Bir Uygulama. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD),* C. 5, S. 3, ss. 122-137.

Kayhan, B., Tepeli, Y., (2017). Faaliyet Giderlerinin İşletme Karlılığı Üzerindeki Etkisi: BİST Metal Eşya, Makine Ve Gereç Yapım Sektöründe Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 9, S. 20, ss. 327-337.

Lööf, H., Heshmatı, A., (2008). Investment and Performance of Firms: Correlation or Causality?. *Corporate Ownership and Cont-rol,* Vol. 6, I. 2, pp. 268-282.

Nord, L., J., (2011). R&D Investment Link To Profitability: A Pharmaceutical Industry Evaluation. *Undergraduate Economic Review,* Vol. 8, I. 1, pp. 1-16.

Pantagakis, E., Terzakis, D., Arvanitis, S., (2012). R&D Investments And Firm Performance: An Empirical Investigation Of The High Technology Sector (Software And Hardware) In The E.U. Technological Educational Institute.

Rabıeı, M., Dadkhah, H. (2014). Effects of R&D Expendi-ture on the Profitability of Iran Industrial Firms Research Journal of Applied Sciences. *Engineering and Technology,* Vol. 7, I. 14, pp. 2846-2850.

Roper, S., (1997). Product Innovation and Small Business Growth: A Comparison of the Strategies of German, U.K. and Irish Companies. *Small Business Economics*, Vol. 9, I. 6, pp. 523-537.

Scherer, F. M., (1965). Corporate Inventive Output, Profits, and Growth. *Journal of Political Economy,* Vol. 73, I. 3, pp. 290-297.

Uzun Kocamış, T., Güngör, A., (2014). Türkiye'de Ar-Ge Harcamaları ve Teknoloji Sektöründe Ar-Ge Giderlerinin Kârlılık Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Uygulaması. *Maliye Dergisi,* Sayı 166, ss. 127-138.

Ünal T., Seçilmiş, N., (2014). Satış Hâsılatı Artışında Ar-Ge'nin Rolü Ve Kârlılığın Ar-Ge Harcamalarına Etkisi: Gaziantep Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* S. 22, ss. 202-210.

Yücel, R., Ahmetoğulları, K., (2015). Ar-Ge Harcamalarının Firmaların Net Kar Değişimi ve Hisse Başına Karlılığına İnovatif Etkisi: BİST Teknoloji Yazılım ve Bilişim Sektöründe Bir Uygulama. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 15(4); 87-104.

Yücel, T., Kurt, G., (2003). Araştırma-Geliştirme ve Pazarlama Giderlerinin Firma Kârlılığı Üzerine Etkisi. *İktisat İşletme ve Finans,* 18 (209), ss. 18-24.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.researchgate.net/ publi-cation/265927562 (E.T. 17.09.2018)

https://www.researchgate.net/publication/223906317 (E.T. 17.09.2018)

http://ssrn.com/abstract=1824267, (E.T. 17.08.2018)

http://www.researchgate.net/ publication/265927562 (E.T. 17.09.2018)

AZERBAYCAN DİLİNİN ZENGİNLEŞMESİNİ ENGELLEYEN TARİHSEL SÜREÇLER VE EDİNİLEN KELİMELERİN TERMİNOLOJİDE ROLÜ

Leyla İSMAYİLOVA

Azerbaycan Bakü Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan

Öz: Dünyayı 2 ada kontrol ediyor. **Büyük Britaniya kendi dili ile, Japonya ise teknolojisi ve mikroelementləri ile».** Büyük Azerbaycanlı bilim adamı Yasar Garayevin bu alıntısı, makalenin içeriğiyle tamamen örtüşüyor. Gerçekten de dünyanı dil ve kelimeler ile feth edile bilinir. Bu yazıda, kelimeler, dil, dilin nüfuz gücü, sözel ve yazılı çevirinin özgüllüğü, terminolojik eşdeğerler tarafından türetilen ve kaybolan anlamlar hakkında konuşacağız. Resmi çeviri özgürlük ve yaratıcılıktan uzaqdır ve farklıdır. Ancak resmi çeviride resmi belgelerin metinleri, edebi metinlerden çok daha standarttır: bu, hem metnin bütün yapısını hem de ayrı paragrafları ve cümleleri içerir. Son yıllarda toplumda gözlemlenen entegrasyon süreçleri, sosyal, ekonomik ve politik alanların gelişmesi, daha fazla iletişim ihtiyacını yaratmıştır. Bunu başarmanın yollarından biri, farklı insanlarla ve uluslarla bilgi alışverişi yapma olanağına sahip olmaktır. Modern dünyada en aktif dil İngilizce olduğu için, bu dilde serbest konuşma, insanlara laik süreçlere katılmaya yöneliyor. İngilizcenin yaygın bir dil olmasına rağmen, Azerice, siyasi alanda ve uluslar arası örgütlenmelerde ve ya siyasi, ya da politik olarak kullanılan Azerbaycan dilinde politik terminolojinin yokluğu, orijinal anlamını tam olarak yansıtmayan uzun ifadelerin temelini oluşturmaktadır. Ve bu terimleri açıklamak için daha kısa bir kelime dağarcığı ile daha kısa bir kelime dağarcığı ile yer değiştirmemiz, dilimizde birçok zorluk yaratmaktadır: Dilde eşit olmayan dilin ve terminolojinin olmaması, ülkenin dilinin tarihsel süreçleridir. XIX asre kadar, terminolojik ifadelerin yüzde 90'ı Arap ve Fars kökenli ve ya XIX yüzyılından Rus kökenli kelimelere hızlı bir artım oldu. Azerbaycan'da Rus dilini genişletti, Rusça kelime orijinalleri yardımıyla Rusça, **avomat-avtomatcı, kombayn-kombaynçı, kolxoz-kolxozcu, kodkodlaşdırıcı, raket-raketçi, qəzet-qəzetçi** kimi kelimeler azerileşdirildi ve kısmen Azerice olarak saxlanıldı. Yahudiler, teknolojiye ya da sosyal yaşamın diğer tüm yönlerine ilişkin teknolojinin çevirisinde orijinal İngilizce terminolojiyi benimsemeyi tercih ettiler. Ve bu, mantıksızlığa dönüşmüyor, dil sözlüğünün ağız kelimesiyle zenginleştirilmesinin temelini oluşturuyor. Bazı dilbilimciler genellikle kelimeleri ulusallaştırmaya çeviriyorlar. bunları, kendi dillerine ait belirli yeni türlerle değiştirmek daha uygundur. Son olarak suna bilirim ki, benim kendi düşünceme göre, kısmen birçok dilde tutulan terimlerin bazıları aynıdır ve bu yüzden bu kelimeleri evrensel terim olarak benimsemek daha iyidir. Bu durumda, terimlerin şartlarına bağlı olarak orijinal formun korunması birçok avantaj sunar. Meselen Ingilisce **«expert» kelmesi Rusça "эксперт" olarak, Azerice "ekspert", Almanca "experte", Fransızca "expert", Ispanca "experto"**

Anahtar Kelimeler: Tarihsel Süreçler, Eşdeğer, Terim, Terminoloji, Edinme Kelimeleri, Tarihsel Süreç, Çeviri

Son yıllarda, toplumda gözlemlenen entegrasyon süreçleri, sosyal, ekonomik ve politik alanların gelişmesi, daha büyük iletişim fırsatları için ihtiyaç yaratmıştır. Özellikle modern dünyadaki en aktif dil ingilizce olduğu için, bu dilde serbest konuşma, insanların laik süreçlere katılımını sağlamaktadır.

"Dünya iki ada tarafından yönetiliyor. İngiliz dili ile Japonya, teknoloji ve mikroelementlerle. " Büyük Azerbaycanlı bilim adamı Yaşar Garayev'in söylediyi: **"Dünya iki ada tarafından kontrol ediliyor. Büyük Britaniya dili ile, Japonya, teknoloji ve mikro elementlerle."** Bu da makalenin içeriği ile tamamen uyumludur. Gerçekten de, dünya kelimelerle ele geçirilebilir. Bu makalede tarihsel süreçlerin etkileri ve bu tarihsel süreçler boyunca dil girdileri, sözcüğün sözel gücü, sözlü ve yazılı çeviri ve çeviri sırasında elde edilen ve kaybedilen terimlerin eşdeğerleri hakkında da konuşacağız.

"Dünya iki ada tarafından yönetiliyor" söyledikde, ingiliz dili ile bir soru ortaya çıkır. İngiliz dili neden hegemon dil kimi yönetiliyor? Neden bu dilin kelime haznesi, ifade yeteneği, dil ortamı zengin ve geniş? Dilde zengin ve fakir faktörler nelerdir? Bu soruya verilen en basit cevap, her dilin en fakir, aynı dili taşıyan ulusun tarihsel süreçleri ve bu dilin boyunduruk altında olması gerçeğiyle ilgilidir. Dilin zenginliği, dili taşıyan insanların güçlü ve devlet sınırlarını aşmasıdır.

İngilizler tarihsel olarak hegemon olmuş, birçok ulusu kendi kolonilerine dönüştürmüş, kendi dillerinin bu halkalara aktarılmasını, her alanda zenginleştirilmesini ve dillerini farklı dillerden zenginleştirmesini sağlamıştır.

Esaret olan zaman hiçbir gelişme yoktur, ne de dil gelişir ne de ülke. Bağımsız, özgür devlette hiçbir şey, sıkılaştırılmayan, manevra kabiliyetinden ve gelişim fırsatlarından yoksun olan dil ortamını geliştirir ve zenginleştirir. Dil ortamı çöktükçe, fikri ifade etmek için kullanılan kelime ve ifadelerin sayısı azalır. Böyle dar bir ortamda bile, böyle zengin bir dil daha da kötüleşiyor.

Her dil tarihsel olarak sıkıştırılmış, daralmış ve zenginleştirilmiştir. Azerbaycan dili bugün neden bu kadar önemli ve birçok alanda bir eşdeğerlik sorunuyla karşı karşıya? Azerbaycan dilinin gelişmesini ve zenginleşmesini engelleyen faktörler ve engeller nelerdir? Azerbaycan tarihini yalnızca Sovyet döneminde ele alırsak, tarihsel süreçlere ve zamana bağlı olarak bu soruların cevaplarını açıkça görebiliriz.

Sovyet döneminde Azerbaycan dilinin gelişmesini engelleyen Sovyet sansürü, Türkçü, Türkçülük, Türk, Panturkim, Türk folkloru, milliyet, kimlik, tarih ve kültür adına Türklerin fikirlerini yansıtan kitap ve dergilerin yayınlanmasıdır.

Azerbaycan Cumhuriyeti, 70 yıldan uzun bir süredir Sovyetler Birliği'nin bir parçasıydı ve acil durumlarda her alanda hüküm sürmüş, dil alanında bağımsız kararlar almış ve dünya edebiyatının doğrudan Azerbaycan'dan orijinal dile çevrilmesini engellemiştir. Azerbaycan'ın bağımsız olmadığı, yabancı yazı ve sözlü çevirilerin yabancı dil olmadığı gerçeği, yıllar içinde farklı edebiyat, kitap ve dergilerin ve uluslararası belgelerin tercümesi üzerindeki olumsuz etkisini kanıtlamıştır.

Özellikle azarbaycanlilar, bati dilleri, batı gelişimi, kültürü, edebiyatı, arap ve farsça dillere yönelik olarak kasıtlı olarak uzak tutulmuştur. Batıdaki her alanda edebi materyalleri doğrudan yabancı dillerden Azerice'ye çevirme

yeteneğinin yokluğu, dili her bir alana ait kelimeler ve terminoloji ile zenginleştirme sürecini engellemiştir. Kapalı ortam temas, sansür, kontrol, yasak, alay, oluşum ve yeni terimlerin yokluğu ile engellenmiştir.

Bu idelogo yasağı, günümüzde bazı alanlarda terminolojinin oluşmasını engelleyen Azerbaycan dilinde eşdeğerlik eksikliğinin temel nedenlerinden biridir.

Sovyet sonrası alanda yabancı dilde iletişimin olmaması, yabancı edebiyatın Rusça'dan Azerice'ye çevrilmesi sadece çalışmanın niteliğini düşürür, özgünlüğünü yitirir, anlaşmazlıklara yol açar, bu alanda çalışan insanların profesyonelliğini önler, Terimlerimizin dilimizle sona ermesini engellener.

Özellikle, siyasi alanda herhangi bir kaynağın veya belgenin doğrudan çevirisi, uluslararası ilkelere dayanan bir devlet ihaneti olarak değerlendirilmiştir. Her şey sadece Rusçaya çevrilen ancak Sovyet sansürünün izin verdiği kaynaklardan Azerice'ye çevrildi ve çeşitli dillerin Azerbaycan'a çevrilmesi neredeyse yasaklandı.

İkinci faktör ise, resmi dilin Sovyet döneminde azerbaycanlı olmasına rağmen, Rus dili kamu idaresi ve işletmelerinde ana işleyiş biçimiydi, edebiyatın ve belgelerin çoğunun rusça olduğu ve devlet başkanlarının çoğunun vatandaşı olmayan veya eşleri olduğu, bir sınır yarattı, bir güçlük yapdı.

Azerice de kelime dağarcığının olmaması aynı zamanda sözcük ve terimlerin eşdeğer bir şekilde aranmasını da engelledi. Askerî, diplomatik, siyasi ve ingilizce terminolojinin, İngilizce'nin Azerice dil eşdeğerleri ile değiştirilmesi bazı zorluklar yaratıyor. Asıl anlamın yerini alan azınlık, uzun cümlenin kökeni, belirsiz değil, ana hedef değil, ama çevrede tercüme eden cümleler sıkıcı ve yorucu oluyor. Fakat denkliğin eşdeğerliğinin yolu nedir?

Çeviri, dünyanın en eski sanatıdır, edebi çeviri, edebi metinlerden daha çok sanattır. Edebi metinlerin çevirisi eşsiz ve benzersizdir ve edebi çeviri standartlaştırılamaz ve edebi çeviri anlamına gelmez. İfade, özgürlük ve yaratıcılık özgürlüğü resmi, siyasi, askeri, teknik ve çeviri farklıdır.

Resmi tercümede, edebi metinlerin aksine, resmi belgelerin metinleri, somut terimler ve şablonların yanı sıra metnin yapısının yanı sıra ayrı paragraflar ve cümleler kullanılarak çok daha standart hale getirilmiştir.

"Основы перевода" (Çevrinin Temelleri) kitabında Q.Miram, V.V.Dayneko: "Resmi siyasi senedleri çevri yapan bir tercümanın görevi, kaynak metnin kaynak metinsel eşdeğerini kullanarak belgelerin içeriğine göre çerçeveleri doldurmak ve bunları çeviride standart yedekler olarak kullanmaktır"

söylerler.

Bazı dilbilimciler genellikle kelimeleri çeviriye çevirmek için daha uygun bulurken, bunları kendi dillerine ait yeni terimlerle değiştirirler. Benim öznel düşüncem için, bazı terimler, esasa dayanan kelimeleri saklayarak özgün formlarını almak gibi belirli alanlarda özel özelliklere sahiptir.

Mesala Yahudiler, orijinal İngilizce terminolojiyi, teknolojiyle veya sosyal yaşamın diğer tüm yönleriyle ilgili çevirilerde kullanmayı ve kendi dillerindeki kökeni kullanmayı tercih ettiler. Ve bu, yanlış anlamalara, kelime

uzunluklarına ve daha net, anlaşılır bir biçimde, ana hedeften ayrılmadan tam bir anlayışla ve anlaşılarak tercüme edilir ve bu sayede dil, kelimelerle zenginleştirilir.

Menbelere istinaden söyleye bilerik ki, **I. M. Kreyn, "bir dilin etkisi altında başka bir dilin kelime dağarcığını zenginleştiren"** kelimelerini alır.

Diplomatik, siyasi, hukuki, ekonomik ve resmi çeviriler, sadece terimler ve deyimler hakkında yeterli bilgi, ancak cümle yapısı hakkında bilgi, bu tarzda içsel olan bazı dilbilgisel ve sözdizimsel kurallar hakkında yeterli bilgi vardır. Her alanın kendi diplomasi dili, ekonomi dili, savaş dili, gazete dili vardır.

Konuşma dilinin aksine, her alanın kendi terimleri, ifadeleri ve ifade stilleri vardır.

Uluslararası örgütler toplantıları sırasında uluslararası teşkilatlar tarafından sırasında siyasi, politik terimleri yazma, okuma, görme ve konuşma, uluslararası organizasyonlar, gazeteler ve dergiler tarafından gerçekleşen dünya etkinliklerinin geniş veya kısa hikayeleri bulunur. Azerbaycan dilinde siyasal alanda yer alan bazı terimlerin yokluğu, kelimenin uzun vadeli anlamını çeviren anlaşılmaz bir çeviri yaratır.

Mesala, **"raproachment"** kelimesi, iki devlet arasındaki ilişkilerin Azerbaycan dilinden önce kötüye giden bir şekilde hafifletilmesi, bir kelimenin varlığı, doğru eşdeğerliğin olmaması ve sözlü yorumlama olarak açıklanmaktadır. Veya, **"Charge D'Affairs"** in bir örneği olabilir; bu, geçici bir kişi olarak hareket eden bir avukat veya başka **"annexation"** bir devletin topraklarına başka bir devletin topraklarına bir iltica anlamına gelir, **"counterinsurgency"** vb.

Bununla birlikte, tarihsel süreçler, bağımsızlığımız ve Azerbaycan'ın Avrupa'ya entegrasyonu, uluslararası örgütlere üyelik, dilimizde yeni uluslararası terimlerin ortaya çıkması için bir temel oluşturdu. Örneğin, **downing street, de-facto, demarş, exit poll, persona non-grata, attache, ultimatum, terrorist, platform, lobby, protocol, status, barter, diplomat, dialogue, dissident, embargo, doctrine** ve. siyasiler ve diplomatlar için bu kelimeleri çevirmek için hangi kelime, çevirmen ve açıklayıcı sözlük gereklidir.

Uluslararası kuruluşlar tarafından derlenen belgeler ve dergilerde şablon terimlerle sık sık karşılıyoruz. Uluslararası terimlerin yardımıyla, belgelerdeki politik belgeleri, grafikleri ve materyalleri kolaylıkla çevirip anlıyoruz.

Kendi dillerinde ve yazı biçimlerinde bazı farklılıklar olsa da, Azerbaycan'ın siyasi ve diplomatik alanlarında kabul edilen terimler dili de zenginleştirmektedir.

L. N. Kris'nin sözleri " terimler bir dilden diğer dile keçen farklı unsurlardır". Mesala ingilis dilinde **"expert",** azeri dilinde **"ekspert",** rusça **"эксперт",** almanca**"experte"**, fransızca **"un expert,** ispanyolca **"experto",** türkce **"uzman, ekspert"**, rusca "пункт", **azerice "punkt"** ve almanca **"punkt"** , **ispanca "punto", türkce "pount", ingilisce "result", azerice "rezultat",** rusça **"результат"**, almanca **"rezultat"**, fransızca " **resultat"**, italyanca **"risultato"**, türkce **"sonuc"**, ingilisce **"aggressive",** rusça **"агрессивный"**, fransızca **"agressif \ agressive"**, ispanyolca **"agresivo"**, italyanca **"aggressivo"**, azerice **"aqressiv"** veya, türkce

“agresif”, ingilisce **“chronicle”**, fransızca, **“chronique”** ispanyolca **“crónica”** (kronikə), rusça **“хроника”** , italyanca **“cronaca”** azerice **“xronika”,** türkce **“kronik”** yanı sıra diğer birçok kelime, orijinal yakınlık ve telaffuz şeklinde yakınlık herkes tarafından anlaşılmaktadır.

Rus tetkikatçısı **Y.V.Rozenoviç, “yabancı unsurların konuşulan dil tarafından benimsenmesi ve kelimelerin edinilmesinin bu benimsenmesinden kaynaklandığını”** belirtmektedir. Bazı edinimlerin kelimelere hakim olması için zamana ihtiyacı olduğu için, örneğin, yıllar önce birçok insan ingilisce” **charisma**”- “karizma”, “ **charismatic**”- “karizmatik”, **“xenophobia”**, **“ skinhead**” terimlerini anlamıyordu. Ama bugün birçok insan politik alanla ilgileniyor ve onu anlıyor. Dile giren sözcükler ve terimler ve ortaya çıkan terimler, tarihsel süreç, coğrafi konum ve devlet yapısıyla ilgilidir. Sovyet döneminde yeni bir devlet yapısının yaratılmasıyla birlikte, Azerice sözlüğüne yeni kelimeler ve terimler dahil edildi.

Bilim adamı ve araştırmacı **Bilim adamı ve araştırmacı A. A. Bragina, çoğunlukla terimılerin tarihsel proseslerle bağlantı olduğune olduğunu deyor.** Örneğin, XIX, örneğin XIX, Arapça ve Fars kökenli **:**

Arapça kelimeler: din, bilim alim, müəllim, şair, doktor, saat

Farsca kelimeler: Jale , bivəfa, yaddaş, yad, candan vb sonra, terminolojik kelimelerin yüzde 90’ı, Avrupa kökenli olarak hızla artmaktadır, Azerbaycan’da yer alan tarihsel süreçlerle ilgilidir. Arapça kelimeler: din, bilim adamı, öğretmen, şair, doktor, saat. Farsca kelimeler: Jale şehir, bivefa vb. Bağımsızlığa kadar Azerbaycan, bir milletin ve dilinin her yaşta nüfuzu ve etkisi altındaydı.

Sovyet döneminde, özellikle politik, teknik ve askeri alanlarda, yaşamın her alanında birçok kelime ve terim Azerbaycan diline çevrildi. Çünkü Azerbaycan dili büyük kardeşimiz rus dilinden etkilendi. Bazı Rus dili kelimeleri ve terimleri herhangi bir değişiklik yapılmadan özgünlüğünü korumuş, Azerbaycan dilinde yeni kelimeler yaratmış, yeni terimler getirmiş.

D.N.Shmelev, “Contemprary Translation Theories” şöyle yazıyor: **“Sözün mahiyyeti ona hizmet etmeli ki, XIX yüzyılla hiçbir ilgisi olmayan yeni kavramları ifade edebilsin.”** Örneğin **sosoalizm, deputat, partiya, pioner, kommunist, kolxoz, sovet , bomba, tank, tarktor, kombayn, pulemyot, kommunizm, sovet, radio, texnika** kelimeler dokuzuncu yüzyılın yeni kavramlarıydı Bu sözler, XIX yüzyılın siyasi, askeri, sosyal, teknik kelimeleriydi. Rusça kelimeler, dilimizde bu kadar çok çalıştılar ki, bu basit insanlar, Azerbaycan’ın günlük yaşamındaki Rus kelimelerinin eşdeğerinin ne olduğunu bilmezler.

Bazı kelimeler, başka kelimeler gibi, özgünlüklerini azaltarak ve imajlarını arttırarak, yeni kelimeler yaratarak millileştirildi. Mesela **jurnal-jurnalist, qəzet-qəzetci, kombayn-kombaynçı, traktor-traktorçu, kolxoz-kolxozcu, kod-kodlaşdırıcı, raket-raketçi, avomat-avtomatçı** Azerice olarak kısmen korunmuştur.

Azerbaycan’da yüzlerce kelime ve terim kullanılmıştır. Çünkü bir devlet yapısı olarak Sovyet sistemi, Azerbaycan’ın bir sınır olarak Sovyet imparatorluğunun bir parçası olduğu, Rusya ile tarihi bir süreç olduğu coğrafi bir konumdu. Bu faktörlerin bir sonucu olarak, yeni kelimeler, yeni eşdeğerler ortaya çıkmıştır, çünkü bu kelimeler Azerbaycan’da eşdeğer değildir.

Sovyet döneminde bu geleneğimize neden devam etmedik ki, bizim dilimizdeki kelimeler bizim dilimizdeki kelime dağarcığını artırdı ve kelimeler için eşdeğer bir problem yaratmadımı? Sonra soru ortaya çıkıyor. Neden bu sözleri kabul etmemeliyiz, bugünlerde zamanın nabzını her zaman cevaplayan yeni kelimeler var mı? Tercüme edilen kelime, tercüme edilen dile eşdeğer değilse, kelimeleri ya da bazen cümleyle ifade edilmesi gerekmiyorsa ya da kendi dilinde manipüle edilmişse, dili zenginleştirmek daha iyidir, uygundur.

Sözcükler ve terimlerin edinilmesi, giderek daha fazla sinir bozucu, fikirleri ifade etmeyi kolaylaştırır. Dili ifade etme seçenekleri zenginleştirilmiştir. Oluşturduğumuz cümleler kısa, açık ve basittir ve yerliler için tipiktir. İkinci olumlu yön, çeviride karşılaştığımız problemleri ortadan kaldırmaya da yardımcı olur ve yabancı dillerin dillerini daha kolay öğrenebilmek için bir temel oluşturur. Kelimelerin edinilmesi, terminoloji aynı zamanda dili geliştiren, her alandaki ilişkileri geliştiren, geliştiren ve genişleten ve dilsel ortamı sınırlayan bir faktördür.

Her dil, zengin olup olmadığına bağlı olarak, her milletin kimliğini, milliyetini tanımlayan bir pasaporttur.

KAYNAKÇA

"Contemprary Translation Theories" Edwin Gentzler . London and New-York

A Textbook of Translation

"Синхронный Перевод С русского на Английский " Лини Виссон

"Основы перевода" Г.Э.Мирам, В. В. Данейко, Л. А.Тарануха, М.В. Грищенко, А.М. Гон

"The Translator's Handbook" Morry Sofer

"Approaches to translation " Peter Newmark

"Azərbaycan dili terminologiyasının əsasları" M.Ş. Qasımov

"Alınma terminlərin leksik və semantic xüsusiyyətləri" N. Memmedli

AKADEMİSYENLERİN YABANCI DİL SORUNLARI VE ÖZERK ÖĞRENME

Halil KÜÇÜKLER[1], *Birsen TÜTÜNİŞ*[2]

[1]Balıkesir Üniversitesi, Yabancı DillerYüksekokulu, Balıkesir / Türkiye

[2]Kültür Üniversitesi, Yabancı DillerBölümü, İstanbul / Türkiye

Öz: Yabancı Dil Öğrenimi/Öğretiminin önemi son zamanlarda günden güne hızla artmaktadır. Pek çok kişi bir yabancı dil öğrenmenin uluslararası önemini günden güne fark ederek bir yabancı dil öğrenmek istemektedirler. Pek çok kişi özellikle İngilizce öğrenimi daha çok yaygın kullanıldığından dolayı İngilizce öğrenimine karşı daha çok ilgi ve öğrenme isteği duymaktadır. Üniversitelerdeki akademisyenlerin dil sorunları arasında üç tane önemli başlık bulunmaktadır. Bu çalışma esas olarak, *özerk öğrenmenin lisans üstü öğrencilerin yabancı dil yeterlilik düzeyleri üzerindeki etkisi* adlı doktora ve 2014-2015 öğretim yılında, Balıkesir Üniversitesi'nde gerçekleştirilen çalışmalardan bir tanesine dayanmaktadır. Yine bu çalışmanın ikinci bölümünde yer alan ve kontrol ve araştırma grubu olmak üzere yapılan deneysel çalışmanın sonucuna göre özerk öğrenme ile sınıf ortamında yabancı dil öğrenme arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Kontrol grubu % 48, 03; araştırma grubu % 47, 25 değerlerine sahiptir. Çalışmanın genelinden çıkan sonuçlara göre Yabancı Dil Yeterlilik Sınavı (YDS)'na hazırlanmada sınıf ortamında öğrenim gören kontrol grubunun özerk öğrenme grubu olan araştırma grubuna göre daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın ikinci bölümünde yer alan ve kontrol ve araştırma grubu olmak üzere yapılan deneysel çalışmanın sonucuna göre özerk öğrenme ile sınıf ortamında yabancı dil öğrenme arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özerk Öğrenme, Özerk Dil Öğrenme, Özerk Öğrenci, Öğrenme Stratejileri

GİRİŞ

Yabancı Dil Öğrenimi/Öğretiminin önemi son zamanlarda günden güne hızla artmaktadır. Pek çok kişi bir yabancı dil öğrenmenin uluslararası önemini günden güne farkederek bir yabancı dil öğrenmek istemektedirler. Yabancı Diller arasında özellikle İngilizce'ye karşı talep günden güne artmaktadır. İlkokuldan üniversiteye; üniversite sonrası kariyer yapma sürecinde İngilizce öğreniminin birbirine dayalı yönleri vardır. Bu süreç esnasındaki eksikler bir yerde ortaya çıkmaktadır. Özellikle lisans mezuniyeti ve kariyer sürecinde bir diğer ifadeyle akademisyenlik sürecinde üç değişik açıdan ortaya çıkmaktadır. Ulaslararası platformlarda sunumlar yapmada konuşma becerisi, yine ulaslararası dergilere bildirileri yabancı dilde yazma ve son olarak doktora ve doçentlik kariyerine ulaşmada yeterlilik sınavından belli seviyede olma belgesi olması en önemli sorunlardır. Yeterlilik sınavını aşmada öğretmene dayalı bir sistem uygulanmaktadır. Son yıllarda özerk/otonom öğrenme yabancı dil öğreniminde yaygın bir şekilde tartışılmaya başlamıştır. Özerk/otonom öğrenmeyi Holec(1981) bireyin kendi kendi tecrübelerini ve buna bağlı kendi öğrenme sorumluluğunu üstüne alma olarak kısaca kendi

kendine öğrenmeyi öne çıkartmasıdır. Dil yeterliliği ise kişinin dili yazma, okuma, konuşma, dinleme becerileri etkili kullanabilmesidir. (Birgit, 1990). Kişilerin kendilerine uygun dil stratejilerini seçmeleri performanslarını olumlu anlamda etkiler. Dil öğrenmeye çalışanların dil yeterliliklerini daha iyi duruma getirmeleri için yaşlarına, seviyelerine uygun, öğrenme hedefleri ve öğrenme çeşitlerine uygun olanları kullanırlar (Rebecca & Martha, 1999). Özerk/otonom öğrenme hem hocalara hem de öğrencilere yenilikçi olmayı sağlayan bir çevre sağlanmaktadır (Cao, 2000). Öğrencilerin öğretmene dayalı öğretmeden uzaklaşma için sadece öğrencilere değil öğretmenlere de önemli roller düşmektedir. Öğretmenlerin de Özerk Öğrenmeye doğru meyil ve inançlarını değiştirmeliyiz (Tütüniş, 2011). Öğrenciden beklenen amaçların belirlenmesi, uygun çalışma materyallerinin seçilmesi ve değerlendirmedir (Hole, 1990). Bu açıdan özerk çalışma yapacak birey öğrenmeyi bilen aktif konuma geçen, sorumluluğu üstlenecek durumdadır. Akademisyenlerin zaman, yaş ve pozisyonlarından dolayı özerk öğrenme onlar için alternatif uygun bir öğrenme biçimi olacaktır.

AMAÇ

Yabancı Dil Öğrenimi konusunda akedemisyenlerin karşılaştıkları zorlukları ele almak ve özellikle bu zorlukların arasında en çok akademisyenleri akademik ilerlemede önlerinde duran ve geçme zorunluluğu olan yeterlilik sınavı diğer bir ifadeyle YDS sınavı ve sınavdan yeterli skoru almaktır. Bu sınavı aşmada genelde hoca ve kursa dayalı sistemler tercih edilmektedir. Bunun yanında özerk öğrenme yada buna bağlı kendi kendine çalışmanın etkisini ortaya çıkarmaktır.

KAPSAM

Bu çalışmanın kapsamı sadece Balıkesir Üniversitesi, Sosyal, Fen ve Sağlık Bilimleri Enstitülerine kayıtlı Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden 40 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma, *özerk öğrenmenin lisans üstü öğrencilerin yabancı dil yeterlilik düzeyleri üzerindeki etkisi* (Küçükler, 2016) adlı doktora ve 2014-2015 öğretim yılında, Balıkesir Üniversitesinde gerçekleştirilen çalışmalardan bir tanesine dayanmaktadır.

6 ay süren deney ve kontrol gurubu olmak üzere iki gurupla sürdürülmüştür. Bu iki gurup Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri, Sağlık Bilimleri Enstitülerine kayıtlı yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilere uygulanan anketin sonucunda iki tane yeterlilik kursu düzenleneceği duyurulmuştur. Bu kursların birisi aktif diğeri ise özerk yürütleceği açıklaması yapılmıştır. Görüşmelere sonucunda 20'şer kişilik iki ayrı gurup oluşturulmuştur. Bu iki gurup kontrol ve deney gurubu olarak hazırlanmıştır.

1. Örneklem

Bu çalışma Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Fen bilimleri ve Sağlık bilimleri Enstitülerine kayıtlı 600 öğrenci ve bu öğrencilerden 20'şer kişilik ayrı iki gurup üzerinde yapılmıştır.

2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma için Özerk Öğrenme Anketi (Zhang and Li, 2004), Yeterlilik deneme sınavları, Resmi yeterlilik dil sonuçları başlangıç ve kursun sonunda girdikleri sınav sonuç belgeleri The SILL (Strategy Inventory for Language Learning; Oxford, 1989) anketi veri toplama araçları arasında yer almaktadır.

3. İşlem

Bu araştırmada kontrol grubuna sınıf ortamında geleneksel yöntemle düzenli olarak ders verilmiştir. Deney grubu ise derse katılmadan özerk öğrenme modeliyle sınava hazırlanmıştır. Çalışmaya katılan her iki grubun öğrenme ve strateji farklılıklarını görmek için katılımcılara SILL (Dil Öğrenme Stratejileri, Oxford, 1990) anketi de uygulanmıştır. Bu deneysel çalışma 6 ay sürmüştür.

BULGULAR

Kursun başlangıcından sonucuna kadar süren verilerin cinsiyete göre yeterlilik sınavı sonuç değerlendirmelerine bakıldığında erkek öğrencilerin başlangıçtan kursun sonuna kadarki seviyelerini korudukları ve artırdıkları bulunmuştur. Kız öğrencilerden biraz önde oldukları tespit edilmiştir (Tablo 1). Kız öğrencilerde kursun başlangıcından sonuna kadar ki farkı artışla beraber erkek öğrencilerin skorundan biraz geride kaldıkları bulunmuştur.

Tablo 1. Cinsiyete dayalı YDS çalışma süreç verileri

Cinsiyet	1) İlk YDS sonucu	2) İlk deneme	3) Dönem ortası	4) Final deneme	5) YDS sınavı
Erkek N Std. deviation	39.50 15 9.02	39.57 15 9.34	43.50 15 8.90	45.80 15 9.73	48.83 15 10.08
Kadın N Std. deviation	36.40 15 7.60	36.60 15 8.34	40.80 15 8.13	42.40 15 8.04	45.25 15 9.04
Toplam N Std. deviation	38.46 30 8.57	38.58 30 8.99	42.60 30 8.60	44.66 30 9.20	47.64 30 9.74

Deneysel ve kontrol guruplarının tüm deneme sınavlarına bakıldığında kontrol gurubunun sonuçları deney gurubunun sonuçlarından biraz daha önde olduğu belirlenmiştir. Ekler 1 incelendiğinde başlangıçta girmiş oldukları yeterlilik her iki gurubun seviyeleri; deney gurubu ortalaması 38.06 iken kontrol gurubu 38.86'dır. Seviyeler birbirine oldukça yakın seviyededirler. Bu sonuçları belirlendiğinde bu iki gurub başlangıç deneme

yeterlilik sınavına alındılar ve sonuçlarına bakıldığında, kontrol gurubu 39.33 iken deney gurubu 37.83 olduğu belirlendi. Kontrol gurubu az farkla önde olduğu belirlendi. İlk döneme kadar 6 tane farklı deneme yapılmış ve bunların sonuçları Ekler 1'de yansıtılmıştır.

Çalışmanın başlangıcında resmi YDS sınav sonuçlarına bakıldığında deneysel gurubu YDS sınav sonuçları ortalamsına bakıldığında deney gurbunun ortalaması 38.06 iken kontrol gurubunun 38.86 dır. İlk dönem sonuçlarına bakıldığında skorun deneysel gurup 42.06 iken kontrol gurubun 43.13 dur. Son sınav sonucuna bakıldığında oranlar deney gurubu 47.25 iken kontrol gurubu 48.03 ulaşmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. İlk, dönem ortası ve son sınav sonuçları ortalaması

Groups	Number	Mean	Std. deviation	df	t	p
1)İlk YDS sınav sonucu Deneysel gurup Kontrol gurup	 15 15	 38.06 38.86	 9.074 8.348	28	-0.65	0.65
9) Dönem ortası Deneysel gurup Kontrol gurup	 15 15	 42.06 43.13	 9.654 7.726	28	-.334	.741
16) Son YDS sınavı Deneysel gurup Kontrol gurup	 15 15	 47.25 48.03	 11.065 8.594	28	-.217	.830

Tablo 2'den açıkça anlaşılmaktadır ki deneysel gurup 38.06 skorundan, 42.06 ya son sınav da 47.25 yükselmiştir. Kontrol gurubu ise 38.86 dan 43.13e son YDS sınav sonucu ise 48.03 yükselmiştir. Sonuç değerlendirildiğinde kontrol gurubu az bir farkla öndedir.

Table 3: YDS sınavı sonuçları ortalaması

Groups	N	Mean	St Deviation	df	t	p
Experimental Group	15	47.25	11.06	28	-.217	.830
Control Group	15	48.03	8.59			

***p>0.05**

Tablo 3 deneysel ve kontrol gurubu YDS sonuçları ortalamasına bakıldığında kontrol gurubu lehine az bir fark oluştuğunu fakat kayda değer çok fark oluşmadığını göstermektedir. Her iki gurup bu çalışmada performans ve sonuç ortalamasının artığı görülmektedir. Özerk öğrenme önemli bir sonuç oluşturduğu fakat deneysel ve kontrol gurup katılımcılarının öğretmene bağlı yetişmeleri ve eksiklerini tam olarak gideremmeleri ayrıca hedeflerinin belirsizlikleri onların motivasyonunu düşürdüğü gözlenmiştir. Fakat buna rağmen yine de çalışmadan kopmadıklarını sonuçlar ortaya koymuştur. Sınav sonrası bu öğrencilerle yapılan söyleşide skorun artışında nelerin etkili olduğu sorusu yöneltildiğinde verdikleri cevaplar arasında en önemli konular arasında şu maddeler öne çıkmıştır:

1. Bir çalışma planı yapmak,

2. Planı bir disiplin içinde yürütmek,

3. Internet kaynaklarını kullanmak ve eksikleri gidermek,

4. Kendi kendine çalışma, bol çalışma egzersizi ve çok miktarda deneme sınavı ve yanlışlar üzerinde analiz yapmak olduğunu belirtmişlerdir.

Az bir kısım öğrenci de beklenilen düzeye çıkamamalarının nedeni arasında zayıf noktalarını özerk çalışmayla kapatamadıklarını ve öğretmene bağımlı olduklarından dolayı olduğunu belirttiler. Öğrencilerin dil öğreniminde kendi hedeflerini seçme ve belirleme onları çok daha istekli ve daha kendilerine güven oluşturmaktadır (Thompson & Lee, 2013).

SONUÇ

Bu çalışmanın YDS denemeleri açısından ortaya çıkan sonuç akademisyenler öğretmene dayalı ya da özerk çalışarak da belli oranda skorlarında artış kaydetmektedirler. Beklenen artış sağlanamaması nedenleri arasında konu eksiklikleri, kelime düzeyleri ve okuduğunu anlama seviyesinin daha çok artırılması ve özellikle çok deneme sınavı ve analizlerinin faydalı olduğu sonucuna varılmıştır. Özerk öğrenmenin katkısı oldukça fazladır fakat seviyenin özerk öğrenmeye yeterli olması durumunda sonuç almanın daha yüksek olacağı yönündedir. Bu çalışma master ve doktora öğrencileri üstünde yapılmıştır. Hazırlık almış öğrenciler üzerinden daha doğrusu deneysel gurubu ve kontrol gurubunu hazırlıkalmış öğrenciler üzerinden yapılıp gözlenmesi de önemli bir sonucu çıkaracaktır.

KAYNAKÇA

Aydın, B., (2008). Autonomous Learners in an Autonomy Class. IATEFL TTED SIG NEWSLETTER; 1, 9-11.

Birgit, H., (1990). *The Development of Second Language Proficiency*. Ontario : Cambridge University Press.

Cao, Y., (2000). *Cultivation of Autonomous Learning Ability-Essential Requirement for College Students*. Tokyo : Tokyo University Press Tokyo University of Foreign Studies.

Holec, H., *(1981). Autonomy and foreign language learning. Oxford: Pergamon.*

Holec, H., (1990). *Qu'est-ce qu'Apprendre à Apprendre*. Mélanges Pédagogiques.

Küçükler, H., (2016). *The Impact of Autonomous Learning on Graduate Students proficiency Level in Foreign Language Learning.*(Yayımlanmamış Doktora tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Rebecca, O. & Martha, N., (1999). *Varaibles Affecting Choices of Language Learning Strategies by University students*. Alabama : Oxford Press Alabama University.

Tagliante, C., (2006). *La Classe de Langue*. Paris:CLE International

Thompson, A. S., & Lee, J., (2013). *Anxiety and EFL: Does multilingualism matter?* International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 16, 730-749.

Tütüniş, Birsen., (2011). *Changing Teacher Beliefs and Attitudes Towards Autonomous Learning,* (161-165). Gaziantep: Zirve University. Retrieved from http://ilac2010.zirve.edu.tr

Ekler 1. Gurupların tüm YDS deneme sonuçları

Guruplar	N	Mean	Std. Dev.	df	t	p
1. First YDS Sample T. S						
Deney gurubu	15	38.06	9.07	28	-0.45	0.65
Kontrol gurubu	15	38.86	8.34			
2. Prior Exam Scores						
Deney gurubu	15	37.83	9.34	28	-.251	.803
Kontrol gurubu	15	39.33	8.88			
3)Sample Test						
Deney gurubu	15	37.93	9.03	28	-.251	.803
Kontrol gurubu	15	38.73	7.93			
4) Sample Test						
Deney gurubu	15	38.86	8.374	28	-.218	.829
Kontrol gurubu	15	39.53	8.339			
5)Sample Test						
Deney gurubu	15	39.86	8.927	28	-.729	.472
Kontrol gurubu	15	42.06	7.535			
6)Sample Test						
Deney gurubu	15	41.00	9.063	28	-.1.18	.248
Kontrol gurubu	15	44.46	6.885			
7)Sample Test						
Deney gurubu	15	41.73	8.639	28	-.432	.163
Kontrol gurubu	15	45,86	7,099			
8)Sample Test						
Deney gurubu	15	41.73	9.230	28	-.920	.366
Kontrol gurubu	15	44.60	7.780			
9)(Mid-term) Sample T						
Deney gurubu	15	42.06	9.654	28	-.334	.741
Kontrol gurubu	15	43.13	7.726			
10)Sample Test						

Deney gurubu	15	42.26	9.572	28	-.902	.375
Kontrol gurubu	15	45.26	8.614			
11)Sample Test						
Deney gurubu	15	42.80	10.303	28	-.861	.397
Kontrol gurubu	15	45.86	9.171			
12)Sample Test						
Deney gurubu	15	43.60	10.854	28	-.863	.395
Kontrol gurubu	15	46.66	8.457			
13)Sample Test						
Deney gurubu	15	44. 66	11.049	28	-.527	.602
Kontrol gurubu	15	46.60	8.918			
14)Sample Test						
Deney gurubu	15	45.26	11.485	28	-.614	.544
Kontrol gurubu	15	47.53	8.517			
15) Final Sample Test						
Deney gurubu	15	44.46	10.868	28	-.117	.908
Kontrol gurubu	15	44.86	7.576			
16)YDS Exam						
Deney gurubu	15	47.25	11.065	28	-.217	.830
Kontrol gurubu	15	48.03	8.594			

İNGİLİZ ROMANINDA AİLE YANSIMALARI

Halil KÜÇÜKLER[1], *M.Yavuz KONCA*[2]

[1]Balıkesir Üniversitesi, Yabancı DillerYüksekokulu, Balıkesir / Türkiye

[2]Ağrı Çeçen Üniversitesi, Mütercim Tercumanlık, Ağrı / Türkiye

Öz: Romanlarında "acı gerçeğin" peşinde koşan ve özellikle romantik esinli gençleri tasvir eden Stendhal, "roman yol boyunca gezdirilen bir aynadır" diyerek gerçekçiliğin öncüleri arasında yerini almış, dönemin toplumsal tasvirlerine eserlerinde geniş yer vermiştir. Toplum yaşamı, aile ve aile bireylerini yansımaktadır. Ayna nasıl yansıtıyorsa, roman da toplumu ve toplum hayatını yansıtan önemli bir edebi türdür. Bu çalışmanın amacı, İngiliz romanında aile ve aile bireylerinin yaşantılarının İngiliz romanına yansımalarını ortaya çıkartmaktır. Bu yansımalar; aile ve aile bireyleri, bağlılıkları, ekonomik durumları ve yaşantı, kültür, eğitim, evlilik, ihanet vb pek çok alt başlıkta incelenip ortaya çıkartılıp analizi yapılmıştır. Zaman içinde, toplumdaki değişmesinin romana nasıl yansıdığı, aileyi etkileyen faktörleri ve nasıl etkilediği ele alınmıştır. Kadına ve aileye olan bakış değişmiştir. Geleneksel aile görüşü olan kadın eve bakar; erkek dışarıda çalışır düşüncesi değişmiştir. Ailede kadın çalışma hayatında yer alarak bağımsızlığını bir derece iyileştirmiştir. Ayrıca romanlarda gözlenen bir başka önemli nokta, ailenin gelişen zamanla yeni yansımalarla yeni roller içine girdiği gözlenmiştir. Her toplumda her zaman devam etmekte olan bir kurum olma özelliğini sürdürmektedir. Buna ilaveten çalıştığımız romanlarda evli çiftlerin daha mutlu olduklarını gözlemlenmiştir. Aile bireylerinin yaşantıları ilk romanlarda kendi kararlarını aile bireyleri verirken zaman içinde bu kararı kendilerinin aldıkları görülmektedir. Toplumun, zaman içinde değişmesini ve aile, aile bireylerine nasıl yansıdığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İngiliz Romanı, Aile, Kadın

GİRİŞ

Toplum hayatında, her devirde, ailenin çok büyük bir yeri ve önemi vardır. Edebi eserler, özellikle roman, toplum hayatını yansıtan bir ayna özelliği taşıması nedeniyle romanlarda aile konusu yaşanılan zaman hakkında oldukça verimli yansımalar sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, İngiliz romanında aile ve aile bireylerinin yaşantılarının İngiliz romanına yansımalarını ortaya çıkartmaktır. Bu yansımalar; aile ve aile bireyleri, bağlılıkları, ekonomik durumları ve yaşantı, kültür, eğitim, evlilik, ihanet vb pek çok alt başlıkta incelenecek olup ortaya çıkan sonuçların analizi yapılacaktır. Bu çalışma; *1925-50 arası "İngiliz Romanında Aile Kavramı"* isimli yüksek lisans tezi çalışmasına dayanmaktadır.

Aile hakkında yapılan tanımlara bakıldığında pek çok tanım görülür. (Gökçe, 1976:48) Aile; ana baba- çocuklar ve tarafların kan akrabalarından oluşan ekonomik ve toplumsal bir birliktir. (Kurtkan, 1982,78) Toplumda en küçük birim ailedir. Aile ve aile çeşitlerinin kendi içindeki gelişiminin ve değişiminin insanların yaşam

tarzlarındaki değişimle çok yakından bağlantısı vardır. Göçebelikten yerleşik hayata geçme toprağa yerleşme, topraktan şehirleşme ve sanayileşme gibi değişimler aile üzerinde önemli etkiler bırakmış ve aile yeni biçimlere girmiştir. Ailede değişen kadının durumu ailenin de dinamiğini etkilemiştir. Bu konuda (Elmer,1932:82) değişen toplumsal şartlarla birlikte aile değişime uğruyor. Bu değişim sırasında aile yıkılıyor, yok oluyor gibi görünüyor. Aslında ailenin geçirdiği bu bocalama devri sadece "yeniden düzenleme", değişen şartlara uymak için ailedeki ilişkilerin yeniden düzenlenmesidir.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, İngiliz romanında aile ve aile bireylerinin yaşantılarının İngiliz romanına yansımalarını ortaya çıkartmaktır. Bu yansımalar; aile ve aile bireyleri, bağlılıkları, ekonomik durumları ve yaşantı, kültür, eğitim, evlilik, ihanet vb pek çok alt başlıkta incelenip ortaya çıkartılıp analizi yapmaktır. Bu incelemede 1925-50 yılları arasında kaleme alınmış on beş romanlardaki aile yapıları, aileyle ilgili konular ve ailenin değişimi konusu ele alınmaktadır.

KAPSAM

1925-50 yılları arasında yayımlanan 15 İngiliz romanıyla sınırlandırılmıştır. Bu romanlar; *Mrs Dalloway, To the Lighthouse, Chatterley's Lovers, Point to Point, Brothers and Sisters, Brave New World, A House and Its Head, Black Book, A Family It's Fortunate, Between the Acts, parents and Children, Revisited the Brideshead, Manservant and Maidservant, The Heart and the Matter.*

YÖNTEM

Roman incelemesi tarzı ile incelenmiştir. 15 roman içindeki aile ve aile yapıları incelenmiştir.

İNGİLTERE'DEKİ AİLE YAPISI

İngiltere'deki aile kurumunun farklı zamanlardaki yansımalarına baktığımızda bazı otoritelere göre, herhangi bir formalize olmuş anlamda, çok evlilik uygulanmadan önce İngiltere'de 11.yy. kadar gerçekleşmemiş. Aileyi oluşturan kişileri yanında beraber olduğu bir aile en belirgin bir evcimen şekli ve ekonomik olarak üretken birimdi. Bu aile biçimine yeni boyut getiren Reformasyon; eşe, kocasının yardımcısı ve çocuklarını Allah bilgisi ve korkusu ile anne-babaya yetiştirme sorumluluğuna önem vermede bir paye vererek ailede rollerin dağılımında yeni bir boyut getirmiştir. 18.yy.da çocuğunu hemşireye gönderme yerine, kendi emzirme; annenin uygun aktiviteler oluşturarak onlarla oynaması gibi annenin ise ev hayatı yaşadığı içeride olduğu belirginleşmiş oldu. 19.yy. da; toplum hayatı eşin, çocukların yetiştirildiği özel dünya evi tabiri çekirdek aile olarak belirginleşti (Bloomsbury,1989).

İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde 18.yy. ın başlangıcından itibaren aile hukuku ve daha sonra kadınların yuva dışındaki hayata girmeleri ve devamında günümüzde olan modern aile şeklinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Günümüzdeki aile yapısına bakıldığında çekirdek ailenin de bir değişim veya yapısal problemlerle sıkıntı içinde olduğu gözlemlenmektedir. Bu değişimi 'yuvanın çatlaması' olarak tanımlanmaktadır

(Shorter,1976). Boşanmalar artmakta ve evlilik dışı yapılan birleşmelerle doğan çocukların sayısı artmaktadır (National Family Trust,1989).

İNGİLİZ ROMANI

Roman olmuş ya da olabilir nitelikteki olayları ve konuları ele alan edebi türlere roman denir. Diğer türlerden ayrılan en önemli özelliği uzunluğudur. Romanlarda, toplumsal olaylar ve ilişkiler gerçeklere uygun bir tarzda ele alınır. Roman alışagelmiş bir dille gerçek yaşamı ve töreleri anlatarak yazıldığı çağı yansıtır. Romanlarda anlatılanlar, her gün yaşayabileceğimiz, bizlerin ya da tanıdıklarımızın başından geçebilecek olaylardır (Urgan, 1996). Romanlardaki aile, aile bireyleri, kadın vb. konuları incelediğimizde; 1722 yılında yazılmış olan *Moll Flanders* bir bayanın başından geçenler gözler önüne serilmektedir. Alt sınıfta olan bir kadının üst sınıftan bir kadına özenmesidir. Üst sınıfa geçmek için ya da orada yer alabilmek için her türlü yolu meşru görür. Cinselliğini kullanır, cinselliğin bittiği yerde hırsızlık yapar. 1740 yılında Samuel Richardson tarafından yazılan *Pamela*'da hizmetçilik yapan Pamela varlıklı efendisiyle onun arasındaki maceraları anlatmaktadır. Efendisi onu elde etmek ister. Güçlü, zengin erkek ırza geçme kararında fakir ama onurlu ve namusunu korumaya çalışan bir kız. İki ayrı toplumsal sınıf çatışması da yansıtılmıştır. Bu çatışmada efendisini yenilgiye uğratan halk kızı, sınıf atlayıp hizmetçilik ettiği evin hanımı olur; orta sınıfın yüksek katlarında kendine güvenli bir yer sağlar (Gillie, 1989). Bu zamanlardaki romanlarda ailenin oluşmasında kararı vermede ailenin yetkili olduğu anlaşılmaktadır. Kızların beğenme, seçme haklarının henüz ellerinde olmadığı ipuçlarından çıkmaktadır. 19. yy.a kadar evlenmemiş kızların söz haklarının olduğu pek söylenemez. Charlotte Bronte'nin 1847 yılında yazmış olduğu *Jane Eyre*'de yetim bir çocuk olan Jane'nin hayat hikayesini işlemiştir. Jane'nin şu sözleri " Reader, I married him." cümlesiyle kızların artık sevdiklerini, beğendiklerini tercih etme kararını kendilerinin verebildikleri görülmektedir. Victoria döneminin başka bir önemli ismi olan William Makepeace Thackeray alt tabakadan ziyade üst tabakayı ele almış ve üst tabakaya yer vermiştir. Victorian dönemiyle ilgili Becky Sharp ile Lord Steyne baş başa kalmalarından dolayı bir şüphe uyandırmakta ve bu konuda "Was Becky innocent?"(Becky suçsuz muydu?) diye sormakla yetinir (Urgan,1996).

İNGİLİZ ROMANLARINDA AİLE YANSIMALARI VE BULGULAR

1. Evlilik kararı:

19.yy. a kadar evlilik kararlarını aile büyükleri alırken daha sonraki romanlarda kendileri evlilik kararlarını kendileri vermektedirler. İncelenen romanlarda birbirlerini severek evlenmenin çiftleri mutlu ettiği gözlenmektedir.

2. Evlilikte eşler arası uyum:

A house and It's head isimli romanda ailenin reisi Duncan Edgeword babalık otoritesini o kadar ileri boyuta götürür ki sanki kendi evi dairesi, kendisi de o dairenin genel müdürüdür. Aile ortamında huzursuzluklar ileri düzeydedir. Evlilikler arası uyuşmazlık evliliği huzursuzluğa hatta yıkıma götürmektedir. Buna örnek, *Chatterley's Lovers*'ta Clifford ile Connie arasında bu anlamda birliktelik olmadığı için aile yıkılıyor.

3. Para için evlenme: Mrs. Dalloway'in başkasını sevmesine rağmen sırf daha iyi bir duruma geçmek için parlemento üyesi Richard Dalloway'la evlenir. Yine buna benzer Sally Seton'da varlıklı bir insan tercih eder. Horace Lamb'de evlilik tercihinde bulunurken eşinin zengin olduğunu düşünerek evlenir.

4. Yaşlı Erkek- Genç Kadın Evliliği:

Point To Point adlı romanda John ile Janet Bidlake arsında 20 yaş vardır. Ayrıca *A house and It's Head* romanındaki Duncan Edgeworth'un ikinci ve üçüncü eşleri bu kişinin neredeyse yarı yaşındadır.

5. Evlilikte Erkek Sadakatsizliği:

Revisited The Brideshead adlı romanda evli olan Lord Marchmain, Cora adında bir sevgilisi vardır. *Point to Point*'de Walter Quarles ile Elayds, Philip Quarles ile Marly D'exerpilled arasında evlilik dışı ilişkiler gözlenmektedir. *To the Lighthouse*'de Paul Rayley'in karısı Mintay'ı başka bir kadınla aldatmaktadır.

6. Kadın Sadakatsizliği:

Chatterley's Lovers'da Connie, Clifford'un arkadaşı Michallas ve Mellors'la evlilik dışı ilişkiye girer. Ayrıca *Point To Point*'te Eliner Quarles ile Everard Webley, Beatrice Gilray ile Dennis Burlab'ın bu anlamda ilişkileri vardır. *A House and It's Head* romanında Duncan'ın ikinci karısı Allison, Duncan'ı ilk önce Grant ile daha sonra Almeric Bode ile aldatmıştır. Lawrence Durrel'in Black Book isimli romanında Dinah, Chamberlain'i aldatır.

7. Ailede Oterite:

Compton Burnett'in romanlarında genelde oterite erkeğin elinde, *To The Lighthouse*'de oterite Mrs.Ramsey'in elindedir. *Revisited The Brideshead* adlı romanda oterite Lady Marchmain elindedir. Brothers and Sisters'da oterite Andrew Stace'in elindedir. Manservant And Maidservant romanında ailelerdeki oterite Edgar'da Duble ailesinde ise otorite tamamiyla annedir.

8. İntihar:

Mrs Dalloway romanında Septimus Warren Smith, savaş sonrası içinde bulunduğu psikolojik bunalımdan kurtulamaz, intihar eder. *Heart And The Matter* adlı romanda Scobie intihar eder.

SONUÇ

Tüm bu incelenen romanlarda aile yapısının yok oluşu değil de zamana uygun olarak değişimi gözlenmiştir. Romancıların kendi kişilik ve düşüncelerine uygun durumları seçmekte olduklarını ve bunları roman sanatının gereğine göre onları gözler önüne serdiklerini müşahade ediliyor. Yaşadıkları dönemleri, kendi duygu ve fikirlerine uygun olarak işlenmektedir. Bu çalışmada 15 roman incelenmiştir. Bu romanlarda toplam 44 aile incelenmiştir. İkinci dünya savaşından sonra ise bilim ve teknolojinin ilerlemesi gündeme gelmiştir. Bilim ve teknolojideki bu ilerleme toplum ve toplumu meydana getiren aile dolayısıyla da fert üzerinde çeşitli etkiler

meydana getirmiştir. Bu etkiler arasında en önemli olumsuz etki, insandaki iç beni yani insanın duyarlılığını alıp götürdüğü olumlu anlamda yerildiği yansıtılmıştır.

KAYNAKÇA

Burnett,Ivy, Compton., (1984). A House and It's Head, Penquin Books, London.

Burnett,Ivy, Compton., (1967). Parents and Children, Victor Golancz, London.

Cristopher Gillie., (1967). English Literature A-Z, Bloombury.

Green,Graham., (1977). It's Battlefield, Penguin Press. London.

Gökçe Birsen., (1976*). Aile ve Aile Tipleri Üzerinde Bir Günceleme*. H.Ü.Sosyal ve Beseri

Çeri Bil.Der.C.l S.l., Ankara.

Huxley, Aldous., (1962), Ses Sese Karşı, Çev. Mina Urgan. İletişim Yay. İstanbul.

Huxley, Aldous., (1994). Cesur Yeni Dünya. Varlık Yayınları. İstanbul.

Kurtkan, Amiran., (1976). Fert ve Topluluk İlişkileri Bakımından Şahsiyet ve Cemiyet Ti-polojisi, İst.Ü.İktisat Fak., İstanbul.

Lawrence. David Herbert.,(1985). Lady Chatterley'in Sevgilisi. Özal Basımevi. İstanbul.

Orwell, George.,(1984). Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Nuran Akgören. Can Yayınları,İstanbul.

Urgan, Mina, (1996)., İngiliz Dili Edebiyat Tarihi III, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Waugh, Evelyn., (1985). Bridesheade Son Gidiş, Çev. Filiz Ofluoğlu, Can Yayınları LTD, İstanbul.

SOSYAL EĞİTİM VE ANAYASA

Mehpare FETULLAYEVA

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Azerbaycan

Öz: Çağdaş dünyamızın özgürlük, eşitlik, adalet ve üniter karakter ilkelerine dayanan insan haklarından ayrı düşünülememesi imkansızdır. İnsan hakları ve özgürlükler hukuk bilimindeki en önemli kurumlardan biridir. Hak ve özgürlüklerin kapsamı, her ülkede vatandaşlarla devlet arasındaki mevcut ilişkilerin içeriğidir. Temel hak ve özgürlükler, vatandaşların engellerle bağlantılı statüsünü tanımlar. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında bir dilde bir madde bulundu. Bu madde her kesin anadilinde konuşma hakkına sahip olduğunu göstermektedir. Anayasanın ikinci değişikliğine göre, özel bakıma muhtaç olan bedensel ve zihinsel engelli insanlar, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilen hak ve özgürlüklerden yararlanma hakkına sahiptir. Böylece, Azerbaycan halkının insanlık geleneği, ayrımcılığa uğramamış tüm insanlar için eşit fırsatlar, Anayasamıza yansımış, insan hak ve özgürlüklerinin korunmasına ahlaki değer kazandırmıştır. Aynı zamanda, Anayasanın bahsi geçen bölümüne yapılan değişiklik önerisine göre, özel bakıma muhtaç olan bedensel ve zihinsel engelli insanlar, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında belirtilen hak ve özgürlüklere hak kazanırlar. Böylece, Azerbaycan halkının insanlık geleneği, ayrımcılığa uğramamış tüm insanlar için eşit fırsatlar, Anayasamıza yansımış, insan hak ve özgürlüklerinin korunmasına ahlaki değer kazandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, Ana Dili, İnsan Hakları ve Özgürlükler, Halklar ve Etnik Gruplar, Kişisel İlişkiler, Uluslararası Anlaşmalar, Sosyal Eğitim ve Anayasa

GİRİŞ

Günümüzün en önemli uluslararası meselelerinin çözümüne yönelik teşebbüsler, kendisinin içeriği ile barışı ve uluslararası güvenliği sağlamak, çeşitli dinlere, ırklara, dillere ve kültürlere mensup devletlerin huzurlu birlikte yaşamak isteğine ulaşmak, karşılıklı yararlı işbirliğinin geliştirilmesi, tüm küçük ve büyük devletlerin egemenlik ve hakların eşitliği.

Tüm bu sorunların çözümünde devletler bölgesindeki ilişkileri düzene düşürmekle, tüm dünyada barışın ve güvenliğin güçlendirilmesine, çeşitli dinlere, ırklara, dillere ve kültürlere mensup olan devletlerin huzurlu yaşamasının sağlanmasına hizmet eden modern uluslararası hukukun büyük rolü vardır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada gerçekleşen süreçlerin bir sonucu olarak, uluslararası hukukun temel ve temel konuları tarafından yetkili bir uluslararası toplum kurma fikri ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, Birleşmiş Milletler (BM) ortaya çıktı.

Henüz Birleşmiş Milletler (BM) tüzüğü kabul edilmemişken ayrı ayrı düzenlemeler mevcut olsa da (köleliğin kaldırılması, milli azınlıkların korunması ve sair ilgili), insan haklarının evrensel boyutda korunması fikri ilk kez işte anlaşmada yer alıyor.Burada "ırkına, cinsine, diline veya dini mensubiyyetine fark koyulmadan tüm insanların temel hak ve özgürlüklerine saygının desteklenmesi ve teşvik edilmesi" BM'nin temel amaçlarından biri olarak beyan edilir (1. madde) (13. ss. 349). "Tüm insanların temel hak ve özgürlüklerine genel hürmet edilmesine ve riayet edilmesine destek verilmesi" (55. madde) ve bunun için BM ile beraber veya bağımsız tedbirler alınması (56. madde) devletlerin üzerine görev olarak konur (13. ss. 368-369).

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (BM), belirli insan hakları ve özgürlüklerini listelemez. Hangi hakların temel insan haklarına ilişkin olduğunu ve "uluslararası kataloğunu" belirlemek için 10 Aralık 1948 tarihde BM Genel Kurulu 217 (III) sayılı Kararıyla Dünya İnsan Hakları Bildirisi kabul edildi (5). Medeni ve siyasi haklar dışında 30 maddeden oluşan bu belgede bir takım ekonomik, sosyal ve kültürel haklar (çalışma hakkı, eğitim hakkı, dinlenme hakkı vb.) kurulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan insan hakları sınıflandırmasına baktığımızda, sosyel-ekonomik hakların, yani ikinci nesil hakların ikinci bir rolünün olduğunu görüyoruz. Bu haklar bakımından, yasal normalarda olumlu bir şekilde tanımlanamazlar ve bu ya da bu devletin ekonomik gelişim düzeyine bağlıdırlar. Ancak, emek, eğitim, rekreasyon ve sosyal güvenlik gibi hakların önemi azalmış ve gerçekleştirilmeleri için olanaklar sorgulanmıştır. Sosyal hakların yanı sıra, hakların kendisi de önemli ölçüde bozulmaktadır.

Bu yaklaşım ömrünü tamamen sona erdirmediği gibi, başta Batı olmak üzere birçok ülkenin, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne karşı tutumunu doğrulamıştır.

Prensip olarak, böyle bir pozisyon pek kabul edilemez. Düzgün bir karakter seviyesine sahip modern bir devlette, ilk nesil - sivil ve siyasi, ikinci kuşak - ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, normal çalışma koşulları altında sağlanmalı ve sürdürülmelidir.

Üçüncü nesil insan hakları - kolektif haklar ortaya çıkmıştır. Bunlar, terk etme, kalkınma, doğal kaynaklarının bertarafı ve sağlıklı bir çevre hakkı gibi haklarla ilgilidir. Bazıları aynı hukuk kategorisinin ifade özgürlüğü ve kendi kaderini tayin hakkını da kapsayabileceğini düşünmektedir. Onların pratik gerçekleşmesi meselesi belli zorluklarla bağlıdır (örneğin, mevcut uluslararası hukuk açısından savunma etdikleri "kendi kültürlerini kullanmak, kendi dilini tanıtmak ve ayinlerini yerine yitrmek, ana dilindən kullanım" hakkının kullanıcıları etnik, dini ve dil azınlıkları söylenilen bu kategoriye ait bireylerdir. Bu norma Medeni ve Siyasi haklara ilişkin 1966 Uluslararası Sözleşme'ninde tespit edilmiştir. Ulusal veya etnik, dini ve dil azlıqlarına mensup kişiler hakkında 1992- Deklarasyon ayrıca onları özel azınlık kategorileri olarak adlandırır).

Dil, toplumla her zaman birlikte olan sosyal olaylardan biridir. Toplumun yaratılması ve gelişmesiyle ortaya çıkar ve gelişir. Toplumun hayatta kalması için, üretimin varlığı ve gelişimi için fikir alışverişi şarttır. Bu anlamda dil, iletişim aracı olmakla beraber, toplumun mücadele ve geliştirme aracıdır.

Azerbaycan dilinin genolojisi, Türk dilleri ailesine dahil edilmiştir. Geneoloji bölgüde diller kökenine, akrabalığına göre sınıflandırılırlar. Göreli diller bir dil ailesine entegre edilmiştir. Birçok dil grubu bir dil ailesi (örne-

ğin Hint-Avrupa, Türk, Fin-Moğol, Moğol, Sami ve diğer aile dilleri) oluşturur. Azerbaycan dilinin soy ağacı sınıflandırmasına göre, Türk ailesi Oğuz grubuna aittir. Bu dil ailesinin birbiriyle ya da akrabalıkla ilişkisi tarihsel ve sosyal-politik bir olaydır. Azerbaycan dilinin fonoteka, sözcük ve gramer yapılarında Türk, Türkmen, qaqauz dillerinin özelliklerine benzerliği ve yakınlığı başka Türk dillerine göre daha fazladır.

Azerbaycan halkının etnik temelini oluşturan Türkler şimdiki Azerbaycan topraklarında M.Ö. görünmeye başlamış, birinci binyılın başından ise başka menşeden olan birçok kavimlerle birlikte bu toprağın eski sakinleri olmuşlardır. Azerbaycan kökenli Türk dilinin ortaya çıkışı ve bu dilde konuşan insanlar, bir kaç yüzyıl boyunca süren ortak bir iletişim dili haline geldi. Nüfusun etnik bünyesinde Türk boylarının sayısı gibi ekonomik, siyasi, kültürel etkisi artıkça dilin faaliyet alanı da genişlemiş ve böylece, bazı etnik ve antropolojik özelliklerini bu günde korumayı bilen çeşitli etnik gruplar ortak kültürel-manevi ve dini topluluğu olan bir halk halinde birleşmişlerdir.

Azerbaycan dili büyük bir mesafe alınmış eski edebi dillerden biridir. "Kitab-ı Dede Korkut" destanın dili edebi dilimizin sözlü türü olarak kabul edilirse, şu anda halka iletişim aracı olarak hizmet eden dilin yaşı 1300 yıldan fazla sayılabilir. Azerbaycan'da yazılı edebi dilin tarihi, mevcut materyallere göre XIII. yüzyıla kadar uzanmaktadır.

Baktığımızda görürüz ki, Azerbaycan dilinin öz 800 yıla yakın gelişimi süresince iki büyük dönemi kapsamaktadır: birincisi, eski dönem adlandırılan birinci dönem XIII yüzyıldan XVIII yüzyıla kadar olan dönemi, yeni adlandırıla bilen ikinci dönem ise XVIII yüzyıldan yaşadığımız günlere kadar olan bir dönemi kapsayan ediyor. Türkçe modern aşamada - XIX yüzyılın ikinci yarısında milli dil olarak oluşmuş, Azerbaycan halkının tek iletişim aracına dönüşmüştür.

Ünlü Rus şairi M.Y.Lermentov, mevcut mutlaklığa karşı görüşleri nedeniyle Çarlık Rusyası tarafından Kafkasya'ya sürgün edildi. 1837'de arkadaşı S.A.Raevsky'ye şöyle yazdı: "Rusya'yı terk ettikten sonra dağlara gittim. Shusha, Guba, Shamakhi'deydim. Tatar öğrenmeye başladım. Avrupa'da Fransız dili önemli olduğu için, burada Asya'da, Tatar dili aynı derecede önemlidir "(14, ss. 113).

Devlet dili, ülkede herhangi bir dilden daha yüksek bir yasal statüye sahip bir dildir. Kural olarak, devlet dili, ülkenin en büyüğü olan çoğunluğun dilidir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Azerbaycan dilinin devlet dili olarak kullanılması egemenliğinin temel şartlarından biridir. Tesadüfi değildir ki, yüzyılın başlarında bağımsızlığını elde ettikten sonra Azerbaycan Halk Cumhuriyeti parlamentosu tarafından kabul edilen ilk kararlardan biri de devlet dili ile ilgili idi. Öyle ki, 1918-ci il Haziranın 27-de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin parlamentosu "Türk dilinin devlet dili ilan edilmesi ve hükümet kurumlarında geçici olarak Rusça'nın çalıştırılması hakkında" 175 sayılı karar kabul etmiştir. Kararda şöyle denildi: "Türk dili bir devlet dili olarak onaylanmalıdır (15, ss. 430).

Belirtmek gerekir ki, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Sovyet Rusya tarafından ilhak edildikten sonra devlet dili hakkında bir hukuki belge kabul edilmiştir. Öyle ki, Azerbaycan Sovyet hakimiyetinin yeni kazandığı dönemde, yani 27 Haziran 1924 tarihinde "Cumhuriyet'in devlet kurumlarında devlet dilinin, çoğunluk oluşturan

nüfusun ve milli azınlıkların dillerinin uygulaması hakkında" kararname kabul etmiştir. Kararnamenin 1. ve 2. paragraflarında belirtilmiştir: "Azerbaycan SSR'sindeki devlet dili Türkçe'dir. Azerbaycan SSC'nin devlet kurumlarında sivil türk milletinden olan ve çoğunluk oluşturan nüfusun yanı sıra çeşitlilik ,rusların, ermenilerin ve gürcülerin dillerinin kullanımına da izin verilir ".

İkinci kez Azerbaycan devleti kendi bağımsızlığını yeniden yaptıktan sonra mevzuatta kabul edilen normatif hukuki düzenlemelerden biri işte 22 Aralık 1992 tarihinde "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet dili hakkında" ilkedir. Aynı kanunun 1. maddesi şu şekildedir: "Azerbaycan Cumhuriyeti devlet dili Türkçe'dir". Azerbaycan'ın bağımsızlığını başlıca sembollerinden sayılan Azerbaycan dilinin uygulama ve geliştirilmesine devlet şefkatinin arttırılması, ana dilimizin öğrenilmesi, bilimsel incelenmesinin çoğaltılması, dilimizin toplumda uygulama dairesinin genişlemesi ve bu işe kontrolün güçlendirilmesi amacıyla "Devlet dilinin uygulaması çalışmasının geliştirilmesi hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 18 Haziran 2001 kararında aşağıdaki önlemleri almaya karar verildi:

Milliyet çeşitli etkenlerle, özellikle belirli halkın dili, kendi geleneklerine ve kültürüne olan bağlılığı ile belirlenen sosyel-politik ve sosyal tezahür. Herhangi bir kişi ve ya etnik grupla aynıdır.

Azınlıkların, azınlıkların ve etnik grupların özgürce gelişmesini sağlamak, Azerbaycan'ın ulusal politikasının ayrılmaz bir parçasıdır. Ülkede milletlerarası ilişkilerin daha da geliştirilmesi ve bu ilişkileri kurmakta olan hukuk devletinin talepleri seviyesine kaldırmak amacıyla Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı 1992 yılı 16 Eylül tarihli "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yaşayan ulusal azınlık, az sayıdaki halk ve etnik grupların hak ve özgürlüklerinin korunması, dil ve kültürünün gelişmesi için devlet bir kararname yayınladı. Kararname devletten önce çeşitli görevler verdi. Öyle ki, ulusal azınlık, az sayıdaki halk ve etnik grupların kültürel, dil ve dini özgünlüyünün korunması ve geliştirilmesi de devletin önündeki temel görevlerden biridir (14. ss.210).

Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 12 Kasım 1995 tarihli ilk Konstitüsünde sosyal haklara, aynı zamanda eğitim, ana dilini kullanma, iletişim dili, terbiye, eğitim ve yaratıcılığı serbest seçmek hakları tespit edilmiştir. Milli özellikleri korumak ve geliştirmek için doğru uluslararası yasal aktlarda tentene ile ilan edilmiş halk ve kimliğin önemli, ayrılmaz hakları dahil olur. Ana dil, kural olarak, çocukların ebeveyni veya ikame dilinin dili olarak anlaşılmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 45.maddesi anadili kullanma hakkına sahiptir. Herkesin eğitim ve öğretim hakkı vardır ve dilediği herhangi bir dilde yaratıcı faaliyetlerde bulunur (1.ss. 16).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yaşayan halklar ve etnik gruplara devlet organları aracılığı ile ana dilinden okul işletmeler, orta genel eğitim okullarında veya farklı tipi eğitim kurumlarında ana dilinden ayrıca sınıflar veya gruplar düzenlenmesine ortam yaratılır. Ayrıca, Anayasanın 21.maddesinde devlet dilimizin Türkçe olmasına rağmen, 45.madde herkesin ana dilini kullanma, istediği dilde eğitim ve öğrenim görme, yaratıcılıkla uğraşmak hakkını belirler.

"Eğitim Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti 19 Haziran 2009 tarihli yasasının 7. maddesi, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim kurumlarında öğretim dili devlet dili - Azerbaycan dilidir (14. ss.212). Vatandaşların ve eğitim departmanı tesisçilerinin isteği dikkate alınarak, özel durumlarda (Azerbaycan Cumhuriyetinin taraf

olduğu uluslararası anlaşmalar veya ilgili yönetim organı ile anlaşma uyarınca) genel eğitim departmanında Türkçe, Azerbaycan edebiyatı, Azerbaycan tarihi ve Azerbaycan coğrafiyası konuları öğretmek suretiyle öğretim ilgili devlet eğitim standartları başka dillerde de yapılabilir. Azerbaycan dilini zayıf bilen eğitim alanlar için ilgili yönetim organının belirlediği ve eğitim programlarına uygun hazırlık sınıfları ve kursları düzenlenmektedir.

Azınlıkların ana dillerini kullanma haklarının bir başka yasal garantisi de, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası belgelere yansıtılmaktadır. Öyle ki, 1 Şubat 1995 tarihli "Ulusal azınlıkların korunmasına ilişkin Çerçeve Sözleşmesi", 10. maddesinde deniyor: "Ulusal azınlıklara mensup olan herkesin kişisel ilişkilerinde ve sosyal yerlerde hiçbir müdahale olmadan sözlü veya yazılı olarak kendi dillerini kullanma hakları Taraf Devletler "(9) 'u sağlamakla yükümlüdürler.

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, bir kişinin istediği dilde eğitim ve yaratıcılık ile meşgul olabileceğini öngörmektedir. Öğretim dili, başlangıçta bir birey tarafından benimsenen dildir. Öğretim dili, bireyin okuduğu dildir. Yaratıcılık dili, bir kişinin edebi etkinliğinde kullandığı dildir. Eğer bir kişi devlet dilini konuşmazsa, kamu kurumları ile, özellikle medeni hukuk ve ceza davalarında iletişim için tercüman hizmeti verilmelidir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin çok uluslu bir ülkesinde, ulusal dil ve ulusal ilişki özellikle önemlidir.

Sanat eserleri ve bilim eserlerinin yaratılmasında kullanılan dil, yaratıcılık dilidir. "Kültür hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti kanununun 9 uncu maddesine göre, herkes kendi çıkarlarına ve yeteneğine uygun istenilen yaratıcılık faaliyeti hakkına sahiptir. Bu yasa hem profesyonel hem de amatör olabilir. Ulusal azınlık dilini kullanma hakkının başka bir hukuki teminatı Azerbaycan Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası belgelerde yer bulmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclisinin 2000 yılı 16 Haziran tarihli kararı ile Azerbaycan Cumhuriyeti katıldığı 1995 1 Şubat tarihli Strasbourg'da imzalanan "Ulusal azınlıkların korunmasına ilişkin Çerçeve Sözleşmesi", 10. maddesinde deniyor: "ulusal azınlıklara mensup olan herkesin kişisel ilişkilerinde ve Taraf Devletler, dillerini sözlü veya yazılı olarak, kamusal alanlara müdahale olmaksızın kullanma hakkına sahip olacaklardır "(9).

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 21. maddesi devlet dilini norma haline getirmiştir. Böylece, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin devlet dili Azerbaycan'dır. Azerbaycan Cumhuriyeti, Azerbaycan dilinin gelişimini sağlar. Bu makalenin 2. Bölümü, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin nüfusun konuştuğu diğer dillerin özgür işleyişini ve gelişimini sağladığını belirtmektedir.

Bağımsızlığın temel simgelerinden biri sayılan ana diline devlet şevkatının daha da artırılmasını sağlamak, Azerbaycan edebiyatı, kültürü, ve bilminin en güzel örneklerini günümüzde tanıtmak ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla Azerbaycan dilinde eskiden kiril qrafikasında basılmış eserlerin Latin grafikleri ile yeniden yayınının toplu şekilde hayata geçirilmesi gerekliliğini dikkate alarak Azerbaycan Cumhurbaşkanının 2004 12 Ocak tarihli emir ile 2004 yılında latin grafikleri ile ilk aşamada çapı öngörülen eserlerin listesi onaylanmışdır..

Azerbaycan dilinin devlet dili ilan edilmesi hiç de Azerbaycan Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan başka milletlerin kendi dillerinden kullanın yasallığını kısıtlamaz. Dolayısıyla, Azerbaycan Cumhuriyeti Ceza Muha-

kemesi Kanununun 26.1 maddesine göre, Azerbaycan Cumhuriyeti mahkemelerinde cezai kovuşturma devlet dilinde veya ilgili bölgenin nüfusunun çoğunluğunun dilinde yürütülmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde devlet diline karşı propaganda, Azerbaycan dilinin gelişmesine ve gelişmesine direniş, kullanımını sınırlandırma girişimleri ve Latin alfabesinin Azerbaycan dili tarafından kullanılmasının önündeki engeller yasaklanmıştır. Bu suçları işleyen kişiler, Azerbaycan Cumhuriyeti İdari Suçlar Kanunu'nun 315. maddesi uyarınca idari sorumluluğu üstlenebilir.

KAYNAKÇA

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası. (12 Kasım 1995'te kabul edildi ve 27 Kasım 1995'te yürürlüğe girdi), Bakü.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 28 Aralık 2006 tarihli Azerbaycan Cumhuriyeti'nde İnsan Haklarının Korunmasına Yönelik Ulusal Eylem Planının Onaylanması Hakkında Kararnamesi, Bakü.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 27 Aralık 2011 tarihli "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde İnsan Hak ve Özgürlüklerinin Korunmasının Etkinliğinin Artırılmasına Yönelik Ulusal Eylem Yaklaşımının Onaylanması Hakkında Karar", Bakü.

BM Sözleşmesi (26 Haziran 1945'te San Francisco Konferansı'nda imzalanmış ve 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir)

Dünya İnsan Hakları Bildirgesi (BM Genel Kurul kararı 10 Aralık 1948'de kabul edilmiştir)

İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Avrupa Sözleşmesi (Roma, 4 Kasım 1950)

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (16 Aralık 1966 tarihli BM Genel Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir)

Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (BM Genel Kurul kararı 16 Aralık 1966'da kabul edilmiştir)

Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme (Strazburg, 1 Şubat 1995)

Əsgərov. Z. A. (2011). Anayasa hukuku. Ders Kitabı. Bakü.

Aliyev AI Uluslararası insan hakları koruması (2009). Ders Kitabı. Bakü.

Aliyev Ş.İ. İnsan hakları sisteminde sosyal haklar (teorik ve pratik konular) (2008). Ders malzemesi. Bakü.

Huseynov L.H. Uluslararası hukuk (2012). Ders Kitabı. Bakü.

Jafarov İ.M. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının Tanım (2010). Bakü.

İsmayilov X. Azerbaycan devlet ve hukuk tarihi (2006). Ders Kitabı. Bakü. .

ORTAOKUL MATEMATİK DERS KİTAPLARININ STEM EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ*

Hilal SALİHOĞLU[1], Elif BAHADIR[2]

[1,2]Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul / Türkiye

Öz: Disiplinler arası yaklaşıma dayanan STEM eğitiminin uygulanması tüm dünyada ve ülkemizde gittikçe artmaktadır. STEM eğitimi fen, teknoloji, mühendislik ve matematik disiplinlerinin birbirlerine entegre edilmiş şekilde uygulanmasına dayanan disiplinler arası bir yaklaşımdır. Yapılan birçok araştırma STEM etkinliklerinin uygulanmasının, öğrencilerin STEM alanlarında olan başarılarının ve ilgilerinin artmakta olduğunu göstermektedir. Bu yüzden eğitimde STEM uygulamalarına yer verilmesi gerekmektedir. Günümüzde STEM uygulamalarına okullarımızda ne kadar yer verildiğini bilmek bu uygulamaları geliştirmek adına büyük önem taşımaktadır. Ders kitaplarının içeriği bu durumu anlamak için önemli bir kaynaktır. Bu yüzden çalışmamızın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde kullanılan ve Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarının 6., 7. ve 8. Sınıfların matematik ders kitaplarının STEM eğitimi çerçevesinde incelenmesidir. Çalışmamızda doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Kitaplarda bulunan alıştırmalara ve etkinliklere STEM eğitim açısından bakılmıştır. Çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarının diğer yayınlara örnek olması gerekliliği göz önünde bulundurulduğu için tercih edilmiştir. Verilerin analiz edilmesi için ders kitabında bulunan etkinlikler STEM açısından tek tek incelenmiştir. Ayrıca, çalışmanın sonuçlarını güçlendirmek adına matematik öğretmeni olan on kişiye ders kitaplarında ve yardımcı kitaplarda karşılaştıkları STEM etkinlikleri ile ilgili anket yapılmıştır. Sonuç olarak, STEM etkinliği başlığı altında olabilecek etkinliklerin sayısı bulunmuştur. Hangi kademede daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. Kitaplarda bulunan etkinliklerin STEM yaklaşımına göre yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. STEM adına geliştirilebilecek etkinlikler tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlerinde görüşlerinin genellikle bu doğrultuda olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: STEM, Matematik Eğitimi, Doküman İncelemesi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Dünyanın her geçen gün biraz daha değişmesi ile birlikte, bireylerden beklenenler de değişmektedir. Eleştirel düşünme, kuvvetli iletişim kurabilme, yaratıcı olma ve işbirlikçi olma gibi 21. Yüzyıl becerilerine sahip olmaları bireylerden istenendir (alıntılayan Aslan-Tutak, Akaygün, ve Tezsezen, 2017). Eğitim dünyasında da bu değişimlere ayak uydurmak için ve bu becerilere sahip bireyler yetiştirmek adına birçok farklı model ve yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır (Erdem, Doğan, Gürbüz, ve Şahin, 2017). Dünyada ve ülkemizde son yıllarda çokça bahsedilen ve birçok çalışmaya konu olan eğitim yaklaşımlarından biri STEM eğitimidir (Kırkıç, Derin, Ve Aydın, 2018).

STEM eğitimi fen, teknoloji, mühendislik ve matematik gibi farklı disiplinlerin bir araya getirilerek uygulanması ve bireylerin problemlere disiplinler arası bir bakış açısıyla çözümler bulabilmelerini sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Altunel, 2017). STEM eğitiminin içeresinde matematik disiplininin yer almasının büyük bir önemi vardır. Matematik dersinin amacı yalnızca öğrencilere bilgi vermek değildir. Aynı zamanda çağımızın gerekliliği olan becerileri kullanarak günlük hayatta karşılarına çıkan problemleri çözebilen bireyler yetiştirmektir (Öner ve Ertekin, 2016). Bu yüzden matematik eğitiminde STEM etkinliklerinin yer alması önemli bir noktadır.

Ders kitapları her zaman öğretme ve öğrenmenin en önemli kaynaklarından biri olmuştur (Kolaç, 2009). Matematik eğitiminde de bir araç olarak kabul edilen ders kitaplarında reformların uygulamaya nasıl yansıtıldığı görülebilir (Haggarty ve Pepin, 2002). Teknolojinin ve bireyin ihtiyaçlarının zamanla gelişmesi ders kitaplarının içeriklerinin de bu değişimlere ne kadar uyum sağladığının belirlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarır (alıntılayan Özbaş ve Soran, 2012). Bunu görebilmek adına ders kitaplarının analiz edilmesi önemlidir (Özbaş ve Soran, 2012).

Çalışmamız STEM uygulamalarının ortaokul matematik ders kitaplarında yer verilme durumunu inceleme üzerine yapılan bir araştırmadır.

AMAÇ

Son zamanlarda ülkemizde ve dünyada popüler olan STEM eğitiminin okullarımıza ne düzeyde yansıdığını bilmek, bu uygulamaları geliştirmek adına önemlidir. Bunu tespit edilmek adına kullanılabilecek en önemli kaynak ders kitaplarıdır. Bu yüzden çalışmamız 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde kullanılan ve Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarının 5, 6, 7 ve 8. Sınıfların matematik ders kitaplarının STEM eğitimi çerçevesinde incelenmesini amaçlamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları diğer yayınlara öncülük etmesi açısından bir öneme sahip olması ve her öğrenciye verilen bir kaynak olarak, derslerde kullanılmasından dolayı tercih edilmiştir.

Çalışmamızın bir diğer amacı da matematik öğretmenlerinin hem matematik ders kitaplarında hem de yardımcı kitaplarda STEM uygulaması olabilecek etkinlikler ile karşılaşıp karşılaşmadığını tespit etmektir.

YÖNTEM

Çalışmamızda doküman incelemesi metodu kullanılmıştır. Doküman incelemesi bilimsel araştırmaların odaklandığı konu veya olguları içeren yazılı dokümanların analizini kapsayan çalışmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmalarda, verinin kaynağını direk dokümanın kendisi oluşturmaktadır (Bowen, 2009).

Çalışmamızda doküman incelemesi yapılacak kaynak olarak İstanbul ilinde 2018-2019 eğitim öğretim yıllarında kullanılan Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarına ait olan 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Matematik Ders Kitapları seçilmiştir. Her öğrenciye devlet tarafından verildiği ve diğer yayınlara öncülük ettiği için bu kitaplar tercih edilmiştir.

Kitaplarda bulunan alıştırmalara ve etkinliklere STEM eğitimi çerçevesinde tek tek bakılarak incelemeler yapılmıştır.

5. sınıf ders kitaplarında birlikte yapalım ve bunu deneyelim kısmında bulunan etkinliklere, 6. Sınıf ders kitaplarında düşünelim, yap yaşa öğren, meraklısına ve oyun zamanı kısmında bulunan etkinliklere, 7 sınıf kitaplarında uygulama ve öğrendiklerimi uygulayalım kısımları ve 8. Sınıf ders kitaplarında neden öğrenmeliyiz, hazır mıyız ve birlikte yapalım kısımlarında bulunan etkinlikler özellikler incelenmiştir.

Ayrıca çalışma sonunda oluşabilecek sonuçları güçlendirmek adına, 10 matematik öğretmeninin matematik ders kitaplarında veya yardımcı kaynaklarda STEM etkinlikleri ile karşılaşmaları düzeyi üzerine aşağıda verilmiş olan anket uygulanmıştır.

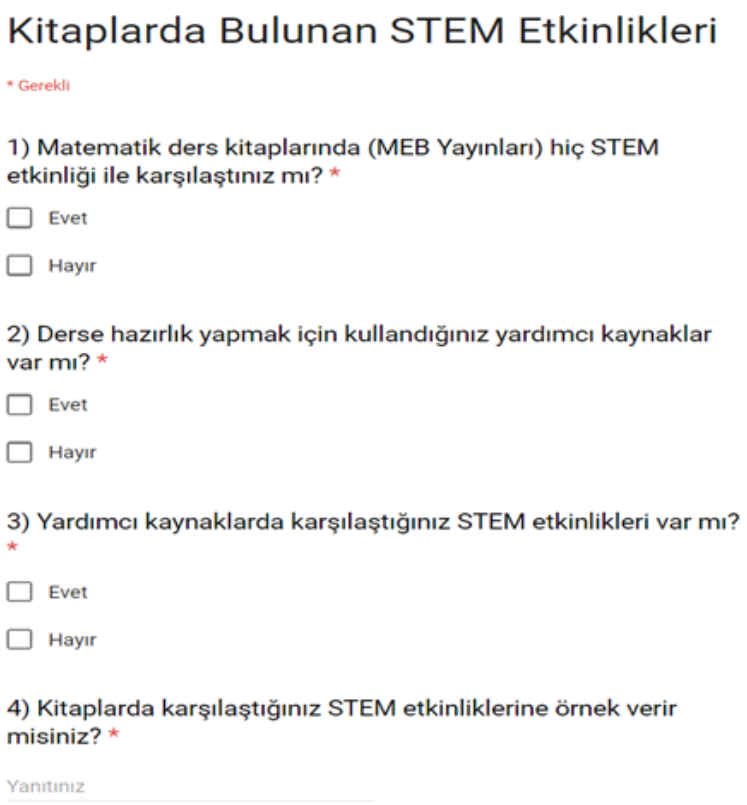
Kitaplarda Bulunan STEM Etkinlikleri

* Gerekli

1) Matematik ders kitaplarında (MEB Yayınları) hiç STEM etkinliği ile karşılaştınız mı? *

Evet

Hayır

2) Derse hazırlık yapmak için kullandığınız yardımcı kaynaklar var mı? *

Evet

Hayır

3) Yardımcı kaynaklarda karşılaştığınız STEM etkinlikleri var mı? *

Evet

Hayır

4) Kitaplarda karşılaştığınız STEM etkinliklerine örnek verir misiniz? *

Yanıtınız

Şekil 1. STEM Anketi

BULGULAR

Ortaokul matematik ders kitaplarında bulunan veriler analiz edildiğinde hiçbir kademede STEM etkinliği olan hiçbir çalışmaya rastlanmamıştır.

Öğretmenlere yapılan anket sonuçları aşağıdaki grafiklerde verilmiştir.

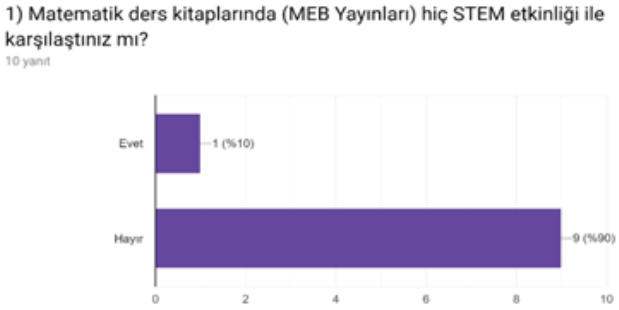

Grafik 1. Öğretmenlerin karşılaştığı STEM Etkinliği

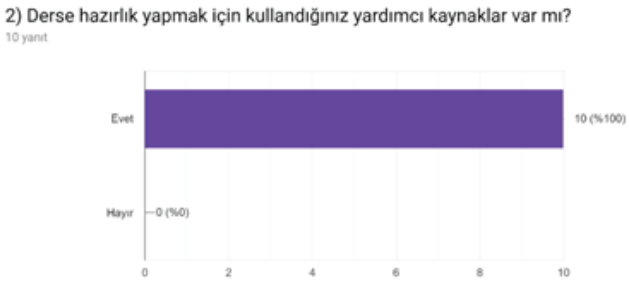

Grafik 2. Yardımcı Kaynaklar

Grafik 3. Yardımcı Kaynaklarda Öğretmenlerin Karşılaştığı STEM Etkinliği

Grafik 4. Karşılaşılan STEM Örnekleri

SONUÇ

Belirlenmiş olan ortaokul matematik ders kitaplarında STEM etkinliğine uygun herhangi çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat disiplinler arası yaklaşıma uygun bazı kısımlar tespit edilmiştir. Bu kısımlar geliştirilerek STEM etkinliğine dönüştürülebilir. Aşağıda bu duruma örnekler verilmiştir.

Örnek 1: 6. Sınıf Matematik Ders Kitabı

Örnek verilen kısım aşağıda verilen kazanımlar çerçevesinde bir ürün çıkarılabilecek hale getirilerek disiplinler arası bir etkinlik oluşturulabilir.

Fen Bilgisi Kazanımları:

- Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarına örnekler verir.
- Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarının kullanımına ilişkin araştırma yapar ve sunar.

- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına örnek olabilecek bir tasarım yapar. (MEB, 2018)

Matematik Kazanımları:

- Doğal sayıların çarpanlarını ve katlarını belirler. (MEB, 2018)

Örnek 2: 6. Sınıf Matematik Ders Kitabı

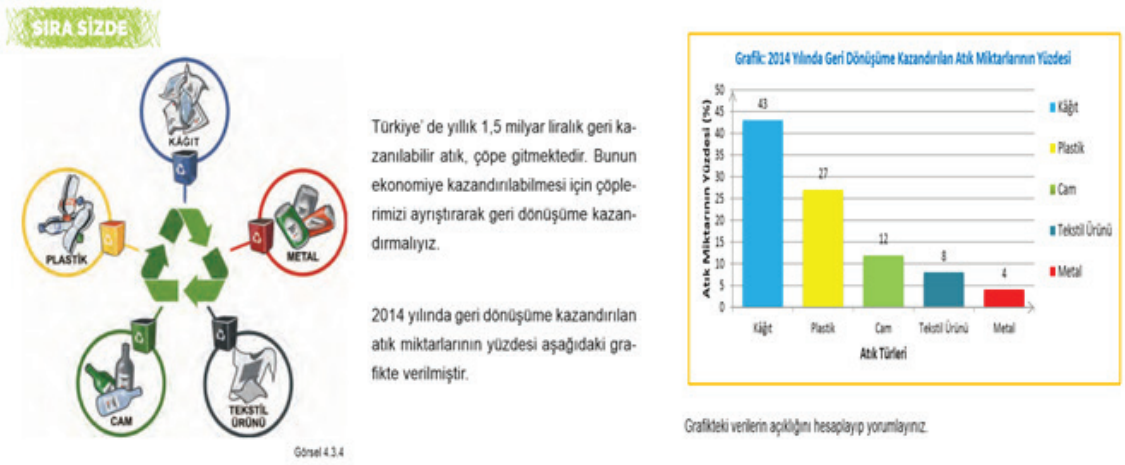

Şekilde gösterilen kısımda aşağıda verilen kazanımlar kapsamında bazı değişiklikler yapılarak disiplinler arası bir çalışmaya dönüştürülebilir. Bahsedilen atıklar verilmeyip öğrencinin kendinin bu bilgileri edinerek daha sonra grafiği oluşturması ve açıklığı bulması istenebilir.

Fen Bilgisi Kazanımları:

- Evsel atıklarda geri dönüştürülebilen ve dönüştürülemeyen maddeleri ayırt eder. (MEB, 2018)

Matematik Kazanımları:

- Bir veri grubuna ait açıklığı hesaplar ve yorumlar. (MEB, 2018)

Örnek 3: 8. Sınıf Matematik Ders Kitabı

Ders kitabında aşağıda verilmiş olan projeler bölümü bulunmaktadır. Verilen projeler içerisinde STEM projelerine de yer verilerek değiştirilebilir.

PROJE GÖREVLERİ

Yönerge: Sizden aşağıda verilen proje görevlerini yapmanız ve bunu raporlaştırmanız ya da modellemeniz beklenmiyor. Verilen bilgilere göre proje görevinizi öğretmeninizin istediği yönergeye uygun olarak tamamlayınız.

Konu : Hanoi Kuleleri
Beklenen performans : Hanoi Kuleleri, materyalinin hazırlanması, oyununun sunumla anlatılması ve oyunda kullanılan disk sayısı ile minumum hamle sayısı arasındaki ilişkinin üslü sayılar kullanılarak açıklanması.
Değerlendirme : "Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu : Altın oran ve Fibonacci
Beklenen performans : Altın oran ve Fibonacci tavşan probleminin araştırılıp, bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak poster hazırlanması ve sunum yapılması.
Değerlendirme : "Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu : Tiyatro Oyunu ve Şarkı
Beklenen performans : Matematik ile ilgili bir tiyatro oyunu oluşturulması veya bir şarkı ile istenilen konunun anlatılması
Değerlendirme : "Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu : Sütun Grafiği
Beklenen performans : Matematik ile ilgili bir röportaj yapılması. Aile bireyleri, öğretmen vb. kişilerle evde, işte, günlük hayatta matematiği ne ölçüde kullandıkları ile ilgili sorular yöneltilmesi seçilen bir konunun kullanımı ile ilgili sütun grafiği oluşturulması.
Değerlendirme : "Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu : Katı Cisimler
Beklenen performans : Katı cisimleri ve açınımlarını içeren materyallerin hazırlanması.
Değerlendirme : "Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Konu : Yansıma
Beklenen performans : Koordinat sisteminde yansımaye, aynı kullanılarak modellemenin yapılması, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak sunulması.
Değerlendirme : "Proje Ölçeği" kullanılarak değerlendirme yapılacaktır.

Öğretmenlerden elde ettiğimiz sonuçlara göre yalnızca 1 öğretmen STEM etkinliği ile karşılaştığını belirtmiştir. Karşılaştığı etkinliğin ise Geogebra olduğunu yazmıştır. Bu durum öğretmenlerin STEM eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Çünkü Geogebra teknoloji kullanımına yönelik bir uygulamadır fakat tek başına disiplinler arası bir yaklaşıma sahip değildir. Matematik ders kitaplarında STEM etkinliklerine yer verilmesi öğretmenler içinde yönlendirici olabilir.

KAYNAKÇA

Altunel, M. (2018). STEM Eğitimi ve Türkiye: Fırsatlar ve Riskler. *Seta Perspective*.

Aslan-Tutak, F., Akaygun, S., & Tezsezen, S. (2017). İşbirlikli FeTeMM (Fen, Teknoloji,

Mühendislik, Matematik) Eğitimi Uygulaması: Kimya ve Matematik Öğretmen Adaylarının Fetemm Farkındalıklarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(4), 794-816.

Bowen, G. A. (2009). Document Analysis As a Qualitative Research

Method.*Qualitative research journal*,9(2), 27-40.

Erdem, Çavuş, Z., Doğan, M., F., Gürbüz, Ş., & Şahin, S. (2017). The Reflections of

Mathematical Modeling In Teaching Tools: Textbooks Analysis. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences, 7(1), 61-86*

Haggarty, L., & Pepin, B. (2002). An İnvestigation of Mathematics Textbooks and

Their Use In English, French and German Classrooms: Who Gets an Opportunity to Learn What?.*British educational research journal*,28(4), 567-590.

Kırkıç, K., A., Derin, G., & Aydın, E. (2018). *Merhaba STEM Yenilikçi Bir Öğretim Yaklaşımı.* Konya: Eğitim Yayınevi.

Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür Açısından Değerlendirmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 105-137.

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu (2018). İlkokul ve Ortaokul Fen Bilimleri Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: MEB.

Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu (2018). İlkokul ve Ortaokul Matematik Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: MEB.

Öner, A., T., & Ertekin, E. (2016). *Yeni Nesil Okul "Araştıran Okul"*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Özbaş, S., & Soran, H. (2012). Biyoloji Öğretmenlerinin 9. Sınıf Biyoloji Ders Kitabı Hakkındaki Görüşleri.*Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,43(43).

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. Genişletilmiş Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.

TARİHSEL SÜREÇTE GÖÇ

Gülsen DEMİR

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Aydın / Türkiye

Öz: Göçün literatürdeki temel kavramsal karşılığının, bu temel kavramsal karşılığa sadık kalınarak pek çok farklı tanım yapılsa da, "yer değiştirme" olduğu bugün, genelde tüm sosyal bilimciler özelde de sosyologlarca genel kabul gören bir gerçeklik haline gelmiştir. Yine pek çok düşünür ve sosyal bilimciye göre göçün insanlık tarihi kadar eski olduğu ve insanlığın var olmasıyla birlikte "yer değiştirme" anlamında, göç hareketinin tarihinin de başladığı söylenmektedir. Bu durum bize göçün, insanlık tarihinin değişmez sosyal gerçekliklerinden birisi olduğunu göstermektedir. Tarihin erken dönemlerinde -yani modern öncesi dönemlerde - göç karsımıza, daha çok "toplulukların yer değiştirmesi" olarak çıkmaktaydı. Bu dönemlerde göçlerin sebeplerinin; kaynakların tükenişi, mevsimlerin değişimi, salgın hastalıklar, tür içi savaşlar vb. faktörler olduğu, tarihsel verilerden hareketle dile getirilmektedir. Bu da gösteriyor ki göç, tarihin ilk dönemlerinde yalnız yasama becerisinin (yalnız basına hayatta kalmayı sağlayacak bilgi ve becerinin) sınırlı olması nedeniyle bir *"topluluk hareketi"* karakteri taşımaktaydı. Ancak "modern topluma" doğru gelirken tarih boyunca yaşanan gelişmeler ışığında evrilerek artık *"toplulukların hareketi"* olmaktan çıkıp, *"bireysel çapta bir sosyal hareket"* olmaya başlamıştır. Göçün bugün aynı anda tüm modern toplumları kuşatan bir gerçeklik olarak görünmesi ve tüm insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar kuşatıcı ve etkileyici olmasının altında, bugün onun *"bireysel bir harekete"* dönüşmesi yatmaktadır. Bireysel bir karara dönüşmesi ise onun daha kolay alınabilmesini mümkün kılmaktadır. Bugün bireylerin bu kararı daha kolay alabilmelerinin temelinde "modern dönemin" onlara sunduğu haberleşme, ulaşım vb. olanaklarla yer değiştirmenin risklerinin ve zorluklarının artık çok daha aza indirgenmiş olması bulunmaktadır. Önceki dönemlerin "kısıtlı teknolojik ortamında" bireysel yasayabilmenin (yalnız basına hayatta kalmanın) güçlüğü, bu anlamda topluluklardan bağımsız yasamanın zorluğu karsısında kararların bireysel olarak verilememesi, gidilecek yer hakkında bilgi edinmenin sınırlılığı, göçün yarar ve zarar analizinin yapılmasının güçlüğü, gidilecek yolun güzergahı ve güvenliği gibi pek çok faktör, bu [3]kararın alınması konusunda bireyler üzerinde engelleyici ve caydırıcı rol oynamaktaydı ve bireyin bu kararı almasını güçleştirmekteydi. İnsanlık tarihinde modern döneme geçisin yavaş yavaş başladığı ortaçağın sonlarında, göç de artık yavaş yavaş tarihin daha önceki dönemlerinden farklı olarak-toplulukların hareketinden ziyade- *"bireysel bir hareket"* halini almaya başlamıştır. Bu süreçte en önemli öğe/etken de bugünkü anlamda modern kentlerin ilk aşaması belki de ilk nüveleri olan "ticaret kentlerinin" büyümesi[16] ve yeni kentler olarak "feodal kentler" karsısında Avrupa tarihindeki yerini almaya başlamasıdır. Ticarete dayalı olarak oluşan bu yeni kentlerde, ortaya çıkan işgücüne ihtiyaçla birlikte, bu kentlere doğru yoğun biçimde yaşanan göçler (öncelikle bireysel bir hareket olarak modern anlamdaki göçler) "İlk ya da I. Göç Dalgası" seklinde kendisini göstermiştir. Bu göçlerle birlikte ticaret kentleri çok hızlı bir büyüme sürecine girmiş, yeni açılımlara fırsat yaratmış ve artık Avrupa'da feodal yapıyı kıracak, sistemin değişmesini hızlandıracak olan, *"yeni/alternatif kentler"* feodal kentlere karsı belirmeye başlamıştı. Bu yeni oluşum 18. Yüzyılın baslarına kadar devam etmişti. 18.yüzyılın

baslarında tarihsel anlamda "devrim" niteliğinde yeni bir kırılma dönemi yaşanıyordu ve bilim adamları bu nitelikteki değişimin adını *"endüstri devrimi"* koymuşlardı. Zira bu dönemde artık sanayi, insanlık tarihindeki yerini alıyordu. Her büyük teknolojik ve bilimsel kalkınmanın sosyal yansımaları olduğu gibi bu yeni dönemin de *"yeni sosyal yansımaları"* çok geçmeden kendisini gösterdi. Bunlardan en önemlisi bu "yeni dönemin" kendine "yeni yasam alanları" oluşturarak, kendi adıyla anılacak olan "yeni kentleri" yani "sanayi/endüstri kentlerini" oluşturmaya başlamasıydı. Bu dönemin, yeni yasam alanlarının -yeni kentlerin ortaya çıkması yönüyle- gerçeklesen fiziksel oluşumuyla birlikte (mekansal inşasıyla), modern anlamdaki "II. Büyük Göç Dalgası" da tarihteki yerini aldı: Artık insanlar için yeni çekim merkezleri olarak bu "sanayi kentleri", göçlerin yöneldiği yeni adresler haline gelmekteydi. İşgücü açığının varlığından hareketle gerçeklesen bu göçler, insanlık tarihinde -hiç olmadığı kadar- "toplumları kuşatan" büyük çapta bir sosyal harekete dönüşmüştü. Bugün dünya üzerindeki yüz binlerle/milyonlarla ifade edilen büyük kentlerin ortaya çıkısının ve modern insanın zihnindeki kentsel yapının karşılığı olan "kent tarzı/biçimi", bu "endüstri/sanayi kentleridir". Her şeyinin devasa olması gibi[4] bu kentlerin nüfusları da daha öncesinde tarihte hiç karşılaşılmayan ölçekteydi (Şahin, 2008, s.86). Tarihsel süreçte dünya tarihini göz önünde bulundurduğumuzda her büyük oluşum, değişim ve yeniliğin merkezinin "kentsel yasam" içerisinde karsımıza çıktığına tanık olmaktayız. Ama tarihin hiçbir döneminde insanlık böylesine büyük bir kentli nüfus ile karşılaşmamıştı. İnsanlık tarihinin yaşadığı en büyük devrim olan 'sanayi devrimi'nin üzerine kurulduğu bu değişim, dönüşüm ve yeniliğin böylesine büyük boyutlara ulaşmasının en büyük nedeni hiç şüphesiz ki etkilediği insan sayısının, tarihteki benzerlerinden (devrimsel anlamda düşünecek olursak) çok daha büyük ölçekte olmasından kaynaklanmaktadır. Böylesi bir durumun ortaya çıkmasını sağlayan en temel faktör de hiç şüphesiz ki, tarihsel dönemler itibariyle esamesi okunmayan, tarihsel sahnedeki görselliği çok kısıtlı olan kırsal nüfusun, bu yasam tarzına 'göçlerle' birlikte dahil olmasıdır. Tıpkı bir nehir yatağını izleyen suyun denize dökülmesi gibi kaynağını kırdan alan insanlar (yığını) kentlere akıyor ve kentsel yasama dahil oluyordu. Bu akım/hareket/değişim bas döndürücü bir hızla halen devam etmektedir. Birçok düşünür ve sosyal bilimci bu döneme "kentlerin tarihi/kentlerin izindeki dönem" demektedir. Aslında bu söylem ya da başka bir deyişle kavramsallaştırma, içinde bir başka gerçekliği de barındırmaktadır: Eğer bu döneme "kentlerin izindeki dönem" diyebileceksek, bu gerekçeliğin en büyük besleyeni olarak "göçlerin izindeki kentsel dönem" diyebilmek de mümkündür. Çünkü göç artık "kentleşme çağında" tüm insanları kuşatan, derin sosyal hareketlilikleri ve değişimleri bünyesinde barındıran bir olgu haline gelmiştir. Tarihin yaşadığı en büyük dönüşümün kaynağı olan bu hareket - maalesef- en büyük sorunları da beraberinde getirmiştir. Tıpkı tarihsel sürecin merkezinde kentlerin yasam tarzının olması gibi, insanların düşünce sistemi kent merkezli bir algılar bütünlüğü sunmaktadır ve bu nedenle göçlere bakış hep kent merkezli bir bakış açısı olmuştur. Bu sebeple göçler, kentsel yasamın "en büyük sorunu", zaman zaman "sistemi tehdit" noktasına varan büyük bir problem olarak algılanmıştır. Hatta göçmenin kendisine de büyük değişimleri yasaması gereken, sisteme uyum açısından "sistemle bütünleşmesi" gereken birey olarak bakılmıştır. Fakat hiçbir sosyal değişimin tek düze ve problemsiz olmaması gibi bu büyük dönüşüm de "tarihteki büyüklüğü" nispetinde birçok büyük sorunu beraberinde getirmiştir. Belki de tarihin gördüğü en büyük problemler grubu niteliğini yasamaktadır ve hala bu dönem tüm sıcaklığı ile devam etmektedir. Hem de dünyadaki "tüm toplumları etkileyen" (Yalçın, 2004; s. 1) bir şekilde (Şahin, 2008; s.87). Bugün nitelik itibariyle bireyselleşen bu hareketin, toplumsal karşılığı ise çok büyüktür. Çünkü bu gerçeğe katılan birey sayısı bugün dünyada milyonlarla hatta tarihsel olarak bakılırsa mil-

yarlarla ifade edilmektedir. Bazen "kurulan hayaller" (Sayad, 2003) bazen de "yitiklik duygusu" (Faist, 2003) bireylerin hareket güdüsü olarak göçün "failleri" (Giddens, 2002) haline gelmelerini sağlamıştır. Heidegger bu büyük dönüşüm karsısında "evsizlik dünyanın kaderi olmaya doğru gidiyor" (Heidegger, 1997) demekten kendini alamamıştır. "Göçerlik, Edward Said'in de işaret ettiği gibi 'kesintili bir var olma durumudur' ve geride bıraktığınız yerlerle bir kavgaya tutuşma biçimidir" (Habermas, 2005; s. 10-11). Yaşadığı sorunların bir çıkış noktası, bir "umuda yolculuğun" adı haline gelmiştir. Fakat "göç, tek yönlü bir yolculuktur. Artık geri dönülecek bir yuva da yoktur" (Hall, 1987; s. 44) üstelik. Çünkü vaat edilen ümitler için kayıp kıtalara "ucu açık" bir yolculuktur hatta "sürgündür ve sürgündeki kişi bilir ki 'seküler ve olumsal dünyada'17 evler daima geçici" (Said, 1990; s. 357). Bu nedenle modern dönemin dinamiği göç ise bu dinamiğin muhatabı olan bireyler de "köksüz ve yersiz yurtsuz" (Deleuze ve Guattari, 1990) insanlar topluluğudur ve bu insanlar "köksüzlüğe kök salmış" (Chambers, 2003; s. 51) yığınlar grubudur. Tüm bu algılar gösteriyor ki göç; bireyleri, zihinleri, toplumları, sosyal ve ekonomik hayatı derinden etkileyen (hem olumlu anlamda hem de olumsuz anlamda), tarihin gördüğü en büyük sosyal hareketlerden birisidir (Şahin, 2008; s.88). Göç ve kentleşme literatürüne bakıldığında, göçün yarattığı sonuçlar üzerine şu genel tesbitleri yapmak mümkün olabilmektedir:

GÖÇÜN SONUÇLARI

Tarih boyunca çok çeşitli nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan göçler, ülkelerin sosyo–ekonomik ve kültürel yapısı üzerinde büyük değişikliklere yol açan nüfus hareketleridir**.** Şüphesiz göç ister bireysel, ister kitlesel olarak yapılsın, ister geri dönmemek ya da belirli bir süre sonra geriye dönme amacıyla yapılsın, ister uzak ister yakın mesafeli bir fiziki mekan değişikliği söz konusu olsun; her durumda asıl önemli olan husus göç olgusunun öncesinde, göç sürecinde ve devamında ve sonrasında ortaya çıkan çeşitli sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal sonuçlardır.

-Göç Alan Yerler Bakımından

Göç alan yerler bakımından en önemli etki, yerleşim yerinin coğrafi alanının büyümesi, buradaki nüfus büyüklüğünün ve niteliğinin değişikliğe uğramasıdır. Bu anlamda düzenli ya da düzensiz bir kentleşme olgusunun yaşanmasıdır.

Göç ve Kentleşme Sorunu

Kentleşme dar anlamıyla kentlerde yaşayan nüfusun ve kent sayısının artmasıdır. Geniş anlamıyla kentleşme ise "sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütleşme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci" dir.

Göçle birlikte bazı yerler nüfus büyüklüğü açısından kent kavramının kapsamına girmekle birlikte, birçok kent kontrolsüz artan nüfus yüzünden bir sorunlar yumağı haline gelmektedir.

İdari yönden kent haline geliş, sosyo–ekonomik ve kültürel açıdan kentleşmeyi beraberinde getirememekte, sosyalleşme ile birlikte iş gücünün tarım dışı sanayi ve hizmet sektörleri yanında marjinal kesime kaydığı görülmektedir.

Kentleşme, hem kırsal bir toplumun kentsel bir topluma dönüşme süreci, hem de kentsel mekanın ve toplumsal pratiğin değişme ve evrimleşme sürecidir.

İç göçün modern toplumlardaki etkisi kültürün kentleşmesi olmuştur. Kentsel düşünme ve hareket tarzları, kentsel sosyal ilişkiler ve yapılar ile artan sayıdaki ikincil birlikler zamanla daha çok nüfusu yığınlar halinde kentlere çekmiştir.

Kentsel aileler kırsal ailelerden daha küçüktür. Kentsel doğum oranları kırdan düşüktür. Sağlık, eğitim,dinlenme ve kültürel etkinlikler kişiler için daha kolay hale gelmektedir.

İşgücünün tarım dışı sektörlere kayması, işbölümü ve uzmanlaşmanın yaygınlaşması yanında gittikçe karmaşık olması, homojen değil heterojen bir toplum yapısına sahip olması gibi özellikler kentin kırdan farkını ifade eder.

Bu farklar yanında, sosyal yapının kırdan tamamen farklı olması, göç edenlerin karşılaşacakları topluma uyumunu güçleştirmekte ve bazen toplumsal bir yabancılaşma yaratabilmektedir.

Göç ve Çevre Sorunları

Kentleşmenin sonucunda su, hava ve toprağın kirletilmesi sebebiyle çevre ile insan arasındaki uyum bozulmuştur. Bu uyum bozukluğu sonucu, insanlar açısından, kişilerin fiziki ve ruhi sağlıkları bozulmakta; çevre açısından ise, bitki alanı daralmakta, ormanlar gerilemekte, bazı hayvan türleri büyük zarar görmektedir.

Genel kabul gören bir etki olarak nüfus artışı ve diğer etkenler sebebiyle yaşanan sağlıksız kentleşme, çevreyi olumsuz etkilemektedir. Bu etki kendisini su, hava ve toprak üzerinde geri dönüşü imkansız tahribatlar şeklinde göstermektedir. Hızlı ve çarpık kentleşme yanında kontrolsüz sanayileşme ve ekonomik gelişme istenmeyen fakat boyutları giderek artan, önlem alınmazsa da giderek artacak bir eğilime sahip olan hava,su ve toprak kirlenmeleri ile gürültü kirliliği ve erozyon gibi çevre sorunlarını oluşturarak doğal dengelerin bozulmasına yol açmaktadır.

Bunun yanında günlük hayatta özellikle hızlı ve çarpık kentleşmede karşılaşılan temel dengesizlik alanları şu şekilde sıralanabilir:

a) Aşırı büyümeye bağlı ulaşım güçlüğü, transit yollarda gürültü kirliliği, merkezlerde trafik sıkışıklığı ve egzoz gazı kirlenmesi,

b) Aşırı kentleşmenin yaşanması sonucu yeterli konut yaratılamaması, yaratılanların da sağlıksız ve kent planlamasına uygun yapılamaması, diğer bir ifadeyle, gecekondu sorunu,

c)Aşırı yığılma nedeniyle kentsel alt yapıların tamamlanamaması ve yerel yönetimlerin gerekli mali ve idari olanaklarla birlikte yasal düzenlemelerden yoksun olması,

d) Kontrolsüz yapılaşma ve arsa fiyatlarının yüksekliği nedeniyle kentsel yeşil alanların özellikle gecekondu semtlerinde hiç olmaması ve yeşilin tahrip edilmesi,

e) Kentlerin içme suyu havzalarının korunamamasından kaynaklanan içme ve temizlik için gerekli suyun temin edilememesi ve kentsel altyapın pahalı oluşu,

f) Aşırı büyümeden kaynaklanan ulaşım sorununun sonucu olarak insanların yaşadığı büyük vakit kayıpları, yollarda tükenen yaşam.

-Göç Edenler Bakımından

Büyük bir kent ya da endüstri bölgesine göç,bunların (göç edenlerin), eski yaşamları ile olan ilişkilerinin kesilmesine neden olmaktadır. Böylece bu insanlar sadece bir mekan değil, aynı zamanda toplumsal bir çevre değişikliğine de konu olmaktadır. Göç edenlerin büyük bir bölümü, bu koşullar altında fabrika işçisi olmaktadır.

Tarımsal faaliyet yerine makine başında çalışma, köy evi yerine kentleşmiş bir bölge ya da büyük bir kentin kocaman bir binasında kiracı sıfatıyla oturma, çeşitli yardımların kesilmesi (informal anlamda) ve salt gündeliğe dayanan bir yaşamın sürdürülmesi gibi olaylar, çok derinlere kadar işleyen toplumsal değişikliklerdir.

Kentlerde birbirlerini tamamlayan bir biçimde yaşayan insanlar her birinin ideallerine, arzularına ve ilgilerine yer vermek ihtiyacından dolayı yeni yaşam stilleri oluştururlar. Bu yaşam stilleri göç eden insanların değil, göçe maruz kalan yer sakinlerinin de tahmin edemeyeceği bir mecrada seyretmiş, göçler, yeni davranış kalıpları, yeni idealler ve yeni hayaller üretmiştir.

Kente hakim olan ikincil ilişkiler düzenini kavramak elbette güç olmuştur. Fakat, Türkiye gibi gecekondu problemiyle uğraşan ülkelerin gecekondulu vatandaşları, ikincil ilişkileri sadece iş yerlerinde kullanmak gibi ayrıcalığa ve kendi açılarından kolaylığa ve lükse sahip olarak hayatlarını devam ettirmektedir (bir tampon kurum olarak hemşehrilik ilişkileri).

Kentlileşme Sorunu

Kentlileşme , kentleşme sonucunda, toplumsal değişmenin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında ve yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması sürecidir.

Göçün en belirgin etkisi, birincil ilişkileri (cemaat) parçalamasıdır. Birincil ilişkilerin hakim olduğu bir topluluktan, büyük bir kente göç eden birey, insanlar arasındaki ilişkilerin ussal ve salt kişisel çıkarlara bağlı olarak oluştuğu ve işlevsel belirginliğin egemen olduğu değişik bir toplum hayatı içine girmektedir.

Göç edenler yerleşme, iş bulma ve kentte var olmayla ilgili problemlerini kendi çabalarıyla ve tesadüflerle çözmek durumunda kalmaktadırlar. Bu nedenle özellikle düşük gelir gruplarında akrabalık, hemşerilik, komşuluk ilişkileri gibi birincil ilişkiler sürmektedir.

Kırdan kente göç edenlerin kente uyum sağlayacak donanımları (eğitim,uzmanlaşma, işbölümü, barınma imkanı) olmadığı gibi, göç ettikleri yaşam alanlarını tanımamakta ve bir uyum sorunu yaşamaktadırlar.

Köyden kente daha iyi iş, daha iyi ev, daha iyi sosyal ve kültürel çevre edinmek için göç edenler, kentlerin bu oranda göçe hazır olmayan sosyal alt–yapısında bu özlemlerini gerçekleştirecek araçları bulamamaktadırlar. Bunun sonucu olarak kentleşme ve kentlileşme gerçekleşmemektedir. Diğer bir ifade ile ne tam köylü ne de tam kentli olabilen göç edenler, anomi ve yabancılaşma olasılığı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. 'Kentle bütünleşme' anlamında yaşanan problemler bazan tamamen içe kapanmaya hatta karşı duruş davranışlarına yol açabilmektedir.

Sosyal Yapı Değişmeleri

Göçün önemli bir sonucu da bireysel değişmelerin yanında bireyin yaşadığı sosyal çevrenin de değişmesi ve yeni bir ilişkiler ve sosyal roller içinde kendisini bulmasıdır. Bu sosyal etkiler daha çok aile üzerinde etkisini göstermektedir.

Yapılan bütün alan araştırmaları, göçle birlikte geleneksel köy toplumunun yapısı olarak kabul edilen geniş ailenin çekirdek aileye ve sosyal dayanışma kalıplarının kentsel organizasyonlara dönüştüğünü göstermektedir.

Kadınların ekonomik hayata katılması, aile dışında ekonomik faaliyette bulunması, ailenin bir emek birimi olması işlevini yitirmesi, endüstriyel bölgelerde coğrafi hareketliliğin artması, dolayısıyla ailenin dağılması, sanayinin belli bölgelerde yoğunlaşmasıyla, bölgelerarası ve kır–kent kutuplaşmasının artması ve sonuçta statü ve niteliklerinin farklılaşması hep sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan değişmelerdir.

Konut Sorunu

Göçlerden kaynaklanan önemli bir sorun konut sorunudur. Ancak, konut sorunu göç dönemlerinin kontrol altında tutulabildiği –daha doğru bir ifadeyle göçlerin kitlesel bir hal almadığı– dönemlerde ve konut üretiminin göç eden bireylerin ihtiyaçlarının karşılandığı zamanlarda ortaya çıkmamıştır.Fakat göçlerin önlenemez bir hal aldığı dönemlerde barınma ve konut sorunu ön plana çıkmıştır.

Barınma sorununa, kente uygun, kentsel yaşam tarzını yansıtabilecek konutlarla çözüm bulunamadığında, göç eden bireyler kendi çözümlerini üretmişlerdir. Bu çözüm yolu, her ülkede farklı adlar altında olsa da nitelik ve fonksiyon olarak birbirlerine benzeyen, kentin yoksul ve kenar bölgelerinde, kimi zaman kırsal alandaki barınma yerlerinden daha kötü ve niteliksiz konutlar yapmak suretiyle bulunmuştur.

Bu konutların genel özelliği, kentsel altyapının olmamasının yanı sıra konutun nitelik ve nicelik olarak oldukça yetersiz olmasıdır. Bu tür konutlar, genelde benzer nitelikli konutların yapıldığı alanlara yapılarak bizdeki adıyla gecekondu mahalleleri ya da semtleri oluşmuştur.

Gerçekten, "bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak malikinin istenç ve bilgisi dışında izinsiz olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanamayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü" veya "özellik-

leri gereği, tapusuz ve kanunsuz, altyapısız ve yapı izni olmadan yapılan konut veya konut bölgeleri" olarak tanımlanan gecekondu (her ne kadar günümüzde kavram olarak anlamını yitirmiş olsa da sosyal bir gerçeklik toplum tarihimizde yerini almıştır) Türkiye'nin göç dalgasıyla birlikte tanıdığı ve iç içe yaşadığı, hatta üzerinde çok tartışılsa da imar aflarıyla yasallaştırmaktan başka hiçbir çare ve çözümün de üretilemediği bir sorun olarak kendisini göstermiştir.

Ekonomistler, göç sonucu yaşanan kentleşme ve gecekondulaşmanın temel olarak kent nüfusu ve iş talebinin hızla artmasına karşılık, iş olanaklarının bu hıza ayak uyduramaması sonucunda yaşandığını ve sorunun da bu gecikme ya da hiç karşılayamamadan kaynaklandığını belirtmektedir.

İşgücü Piyasasi Ve İstihdam Sorunu

Ekonomik sebeplere dayanan iç göçler, göç alan yerler, göç eden bireyler ve aileleri üzerinde çeşitli etkiler yapmaktadır. Bu etkiler göç alan yerler için işgücü piyasasında, göç edenler için işgücü yapısında ve göç eden ailelerin bireyleri için ise, çocuk ve kadınların çalışma hayatına katılmasına etki ederek kendisini göstermektedir.

Göç olgusunun bireyleri etkileyen en önemli sonucu şüphesiz istihdam ve iş gücü yapısında değişim olarak ortaya çıkmaktadır. Göç olgusu istihdamı iki yönde etkilemektedir. Bunlardan birincisi, makro seviyede iş gücünün kentsel alanlardaki istihdam üzerindeki arz yönlü etkisidir.

Göçlerin temel sebebi ekonomik kaynaklı olduğundan, göç eden bireyin temel hedefi iş bulmak olmaktadır.

Göç, işgücü piyasası açısından emek arzına karşı yeterince talep oluşturamayan yerlerde işsizliğin kente taşınmasıdır. Bu ise kentsel alandaki işsizler için bir rekabet unsuru (yedek iş gücü deposu) oluşturarak iş piyasasında çalışma koşullarını olumsuz etkilemektedir. Bu etkileme, ücretlerin düşmesi, işçi devrinin ve kayıt dışılığın artması şeklinde sonuçlara yol açmaktadır.

İkincisi ise iş gücü yapısındaki dönüşümün toplumsal etkisidir.

Göç edenler, tarımsal işgücü yapısından kentsel işgücü yapısına geçerken, bu geçiş sadece göç eden bireyi değil, bir bütün olarak tüm hane halkını etkilemektedir. Kentsel alandaki istihdam şartları genel olarak tüm bireyleri etkilemekle birlikte, bu etki kadınlar, çocuklar, gençler ve aile reisleri üzerinde farklı biçimde ortaya çıkmaktadır.

Göç, kırdan kente göç eden erkek nüfus üzerinde bir işçileşme sonucu yaratırken, ailenin diğer bireylerini de çalışma hayatının içine çekmektedir. Göç, yüksek oranlı işsizlik, artan yoksullaşma ve gelir dağılımındaki adaletsizliği ve eğitimin maddi getirilerinin iyice azalması çocuk emeğinin yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Çocuk işçiliği özellikle eve iş verme uygulamalarında ve kayıt dışı sektörde yaygındır.

Çocuk emeğinin kullanılması bakımından Türkiye'de çıraklık, çocuk işçiliğini meşrulaştırıcı bir biçimde kullanılmakta, bazı sektörlerde çıraklar mesleki eğitimlerini sadece iş yerinde almaktadır.

Göçün işgücü piyasası üzerinde yaptığı çok önemli bir etki de formel sektörde iş bulamayan göç edenlerin enformel sektör denilen marjinal çalışanlar ve kayıt dışı çalışanların oluşturduğu bir istihdam piyasası oluşturmasıdır.

Marjinal Çalışma

Sanayileşmeye dayanmadan ortaya çıkan kuralsız kentleşme; iç göç olgusuna konu olan bireylerin marjinal sektörlerde –işportacılık, hamallık, ayakkabı boyacılığı, piyango satıcılığı, büro müstahdemliği vb.– istihdam edilmesiyle sonuçlanmaktadır.

Marjinal sektör genellikle temel istihdam özellikleri ile tanımlanmasının yanında; kapsadığı işler toplumun örgütlü iş kolları dışında kalan işlerdir. Bir ülkede marjinal kesimin varlığını ve miktarını etkileyen koşullarla ilgili olarak çeşitli varsayımlar vardır.

Marjinal kesimin varlığı için örgütlü iş kesimlerinin ememeyeceği kadar 'artık' bir işgücü arzının olması gerekir,

Kırsal kesimden göç sürüyorsa, marjinal kesimin büyüklüğü örgütlü işgücüne bağlı olarak artar,

Yine kırsal kesimden kentlere göç sürüyorsa, kent nüfusunun büyüklüğü marjinal kesimin büyüklüğüne bağlıdır,

Kırsal kesimden göç kesilmiş ise, marjinal kesimin miktarı, örgütlü kesimin miktarına bağlı olarak azalır.

Marjinal çalışanlar gelişmekte olan ülkelerin sorunlarından birisi olarak görülmektedir. Bu tür çalışanlar istenmemiştir ve önlenmesi için çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Kayıt dışı İstihdam

Enformel sektörler olarak adlandırılan ekonomik faaliyetlerin, istihdam ayağından biri marjinal olarak işlerken, ikinci ayağı ise formel sektörle yan yana çalışan kayıt dışı sektör aracılığıyla işlemektedir. Kayıt dışı sektör, yasal olan mal ve hizmetlerin, uygun işletme belgeleri bulunmayan, imar planlarını ihlal eden, vergi mükellefiyetinden kaçak, iş akitleri ve çalışma şartlarını düzenleyen yasalara uymayarak ve satıcı ve alıcı arasındaki yasal garantiler olmaksızın üretim ve değişimi içermektedir.

Bu sektörde istihdam da kayıt dışı olmaktadır. "Kayıt dışı istihdam, iş verenin istihdam ettiği işçilerle ilgili kanuni yükümlülüklerden kurtulmak veya bu yükümlülükleri azaltmak için söz konusu işçileri, ya hiç kayıtlarında göstermemesi ya da işçilerle ilgili kanuni yükümlülüklere konu olabilecek bilgileri gerçekten daha düşük bir şekilde kayıtlarında göstermesi" olarak tarif edilmektedir.

Marjinal sektörün yanı sıra formal olarak çalışan insanların mesai saatlerine uygun olarak çalıştığı, nitelik olarak diğer istihdam yaratan iş yerleriyle aynı işi yaptığı fakat kanuni hiçbir bağımlılığının olmadığı kayıt dışı istihdam giderek yaygınlaşmaktadır.

Kayıt dışı istihdamın yaygınlaşmasında göç nedeniyle artan işgücü arzını istihdam edecek kayıtlı istihdam alanlarının oluşturulamaması etkili olmaktadır.

Kayıt dışılık, çalışanlar ve iş verenler tarafından aşağıdaki nedenlerle tercih edilmektedir.

İşçiler için,

a) Asgari bir gelir güvencesinin olmaması, işsizlik sigortasının ve diğer sosyal yardımlardan yoksunluk,

b) Yüksek enflasyon dönemlerinde kayıtlı çalışanların reel gelirlerini koruma çabasına yönelik ek iş talebi

İşverenler için,

a) Sendikaların aşırı talepleri ve istihdamın maliyetini artırıcı etkilerinden kurtulup daha yüksek kar elde etmek,

b) Yasal zorunluluklardan ve bürokrasiden kurtulma gibi faktörlerdir.

-Göç Veren Yerler Bakımından

Göç veren yerlerde, insan gücü kaybı, kırların boşalmasına, kalkınmanın önlenmesine yol açmaktadır. İş gücü ve sermaye transferi olarak nitelendirilebilecek göç olgusu, göç veren bölgede pazarın daralmasına, mevcut yatırımların atıl kalmasına ve bu bölgelerdeki nitelikli iş gücü ve girişimciler gibi gelişmenin motoru olan dinamik üretim faktörlerinin yitirilmesine neden olmaktadır.

Göçün önemli sonuçlarından birisi de, yaşanılan alanların terkedilmesi sonucunda nüfusun bağımlılık oranlarının artması ve kırsal alanların yaş ve demografik niteliklerinin yükselmesi, üretim verimliğinin düşmesidir.

Üretici gücün göçmesi, bu alanları tüketici mekanları haline getirmekte, zaten bozuk olan bölgesel ve kır–kent dengesizliğiyle birlikte toplumsal farklılıklar da artmaktadır.

Nitekim, göç aktif ve verimli kesimi götürmekte, gelişme hızı düşmekte, gelişme hızı düştükçe göç hızlanmakta ve bu süreç bir kısır döngü halini almaktadır.

KAYNAKÇA

Şahin, Kadir, Aydın Örneğinden Hareketle Göç ve Kentle Bütünleşme: Kemer ve Osman Yozgatlı Mahalleleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008.

Kentle Bütünleşen ve Bütünleş(e)meyen Göçmenlerin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Farklılıkları Işığında Kentle Bütünleşme Süreci. 106K124 No'lu TÜBİTAK Proje Raporu. Yürütücü Prof. Dr. Gülsen DEMİR, Yardımcı Araştırmacı Kadir ŞAHİN, Aydın, 2008.

TÜRKİYE GENÇLİĞİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK YAPISI IŞIĞINDA KARİYER BEKLENTİLERİ

Gökhan Oruç ÖNALAN[1], Fatma Zehra TAN[2]

[1]Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük / Türkiye

[2]Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Karabük / Türkiye

Öz: Günümüz dünyasının temelinde en başta insan ve ihtiyaçları yatmaktadır. İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmek adına bir sürü şeye ihtiyaç duymaktadırlar. Para kazanmak, saygı görmek, iyi bir meslek sahibi olmak, yüksek yaşam standardına sahip olmak vb. Görüleceği gibi saymakla bitmeyecek kadar çok olan bu ihtiyaçların bazıları maddi bazıları ise manevidir. İşte iktisat insanların maddi ihtiyaçları ile ilgilenmektedir. Maddi ihtiyaçları da aslında kendi içinde iki alt kategoride değerlendirme imkanına sahibiz. Bunlardan ilki yeme, içme, barınma gibi olan insan biyolojisi ile alakalı olanlarıdır. Diğeri ise içinde bulunulan topluma ve zaman dilimine göre değişen sosyal ihtiyaçlardır. İşte insanların bu ihtiyaçlarının karşılanabilmesi adına mal ve hizmet üretimi gerçekleştirilmektedir. Mallar ve hizmetler insanların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi adına üretilmektedir. Mal ve hizmet üretimi sürecinde "Üretim Faktörleri" olarak isimlendirdiğimiz dört adet üretim faktörü bulunmaktadır. Sırası ile bunlar Emek, Sermaye, Doğal Kaynaklar ve Girişimcidir. Yani mal ve hizmet üretimi bu dört faktör üzerinden oluşmaktadır. İşte bu üretim faktörlerinden en önemlilerinden bir tanesi emek yani işgücüdür.(Önalan, 2018:10) Türkiye sahip olduğu potansiyel genç nüfusu ile dünya ortalamasından pozitif ayrışmaktadır. Ülkemizde yaklaşık olarak 2018 yılı Kasım ayı itibariyle 16 milyon 18-30 yaş arası genç nüfus bulunmaktadır.[52] Yapılan kamuoyu araştırmaları üzerinden görülmektedir ki, bu gençlik kümesi içinde en önemli sorunlardan bir tanesi işsizlik ve kariyer beklentileridir. Bu çalışmada da Rasat Strateji şirketi tarafından 2017 yılı Aralık ayında yapılan Türkiye Gençlik Araştırması'nın Türkiye gençliğinin kariyer beklentileri ile alakalı bölümleri değerlendirilmiş ve çalışmanın sonunda Türkiye gençliğinin istihdam beklentileri ve kariyer hedefleri hakkında belirli bir çerçeve çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genç İstihdamı, Kariyer, Gençlik, İşgücü, İstihdam

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Günümüzde şirketler temel amaçları olan kar maksimizasyonuna ulaşabilmek için ellerinde bulunan tüm kaynakları en etkin şekilde kullanmak durumundadırlar. Şirketlerin en önemli varlıklarından bir tanesi de beşeri sermayeleri olan personelleridir. Şirketler personellerinden en verimli şekilde yarar sağlayabilmek adına çeşitli insan kaynakları uygulamalarını geliştirerek bünyesinde uygular. Ancak önemli olan bu insan kaynakları uygulamalarının uygulanmasından ziyade ilk başta doğru insan kaynağını seçebilmektir. Günümüzde belirli sektörlerde istihdam açığı varken genel olarak işsizlik sorunu oluşması işgücü-işveren arasındaki dengenin

52 (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2018)

düzgün sağlanamamasından kaynaklanmaktadır. Ancak işverenin talepleri ve ihtiyaçları ile işgücünün beklentilerinin uyuşması sonucu nitelikli istihdam artışı sağlanacaktır. İnsan kaynağının seçiminde en önemli ve en fazla ağırlığa sahip olan kitle de doğal olarak gençlik kitlesidir. Gençlik kitlesinin kariyer beklentilerini sosyo-demografik özellikleri bakımından incelemek şüphesiz, makro açıdan ülkemizin genç istihdamının değerlendirilmesinde ve doğru okunmasında mikro açıdan ise işletmeler bazında odak genç işgücü seçimi veriminin artırılması ve seçim kriterlerinin daha objektif belirlenmesinde etkili olacaktır.

AMAÇ

Türkiye genç işgücü piyasasının daha net bir biçimde hem işveren kesimi hem de işgücü kesimi açısından analiz edilebilmesi ve böylelikle genç işgücü piyasasında etkin bir süreç yürütülerek işveren taraflarının ihtiyaçları ile genç işgücünün beklentilerinin uyuşması adına çalışmada öncelikle kısaca konunun daha rahat anlaşılması adına temel işgücü kavramlarına açıklık getirilmiş ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan Ağustos 2018 dönemine ait işgücü verilerine yer verilmiş akabinde ilgili konu başlıkları hakkında anket üzerinden elde edilen verilerin paylaşımı yapılmıştır.

KAPSAM

Çalışmanın konusunun temelinde bulunan Rasat Strateji tarafından gerçekleştirilen Türkiye Gençlik Araştırması 4 Ekim – 25 Kasım 2017 tarihleri arasında 42 ilde, 15-29 yaş aralığında toplam 10.002 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 1. Araştırma Örnekleminin Dağılımı

İl	Frekans	İl	Frekans
Adana	272	Kastamonu	131
Adıyaman	90	Kayseri	208
Afyonkarahisar	118	Kocaeli	296
Ağrı	104	Konya	313
Ankara	649	Malatya	129
Antalya	342	Manisa	218
Aydın	172	Kahramanmaraş	171
Balıkesir	194	Mardin	142
Bursa	286	Nevşehir	79
Çorum	99	Ordu	148
Denizli	127	Sakarya	152
Diyarbakır	257	Samsun	233
Elazığ	103	Sivas	109
Erzurum	159	Tekirdağ	180
Eskişehir	111	Trabzon	171
Gaziantep	281	Şanlıurfa	342
Hatay	222	Van	343
Mersin	217	Zonguldak	110
İstanbul	1883	Aksaray	123
İzmir	473	Batman	99
Kars	58	Şırnak	88
TOPLAM			10002

YÖNTEM

Araştırmanın alan uygulamasında yüz yüze görüşme yöntemi seçilmiştir. Araştırmada, önceden hazırlanmış bir anket formu, tecrübeli anketörler tarafından yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Görüşme yapılan kişinin kimlik ve adres bilgileri daha sonradan denetleme yapmak için alınmıştır. Anketin güvenilirliğin tam anlamı ile tesis edilmesi adına her anketörün doldurduğu anket formunun %10'u saha koordinatörü tarafından, sahadan gelen anket formlarının tamamının % 30'u da merkez koordinatörü tarafından telefonla denetlenmiştir.

BULGULAR

Türkiye'de gençlik istihdamı hakkında beklentiler analiz edilmeden önce araştırma katılımcılarının demografik özelliklerine değinilmesi gerekmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Yüzde
Kadın	48,9
Erkek	51,1

Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımı Türkiye geneli ile doğru orantılı olacak şekilde gerçekleşmiştir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 3. Katılımcıların Yaş Grubu Dağılımı

Yaş Grubu	Yüzde
15-17	20,8
18-21	27,1
22-24	19,8
25-29	32,2

Anket katılımcılarının yaş grupları arasında dağılımında en önemli ağırlık 25-29 yaş grubuna verilmiştir. Yine gerçekleştirilen bir çok kamuoyu araştırmasının aksine ilgili anket kapsamında 15-17 yaş grubu katılımcılarda örnekleme dahil edilmiş ve %20,8'lik bir dilim kapsamışlardır. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durumları

Medeni Durum	Yüzde
Evli	16,6
Bekar	82,5
Dul / Boşanmış	0,9

Katılımcıların medeni durumları da yine Türkiye ortalaması ile bağlantılı bir görünüm sergilemektedir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim	Yüzde
Okuryazar değil	0,8
Okuryazar	4,5
İlkokul	3,6
Ortaokul	42,3
Lise	31,2
Üniversite	17,2
Lisansüstü	0,4

Türkiye gençliğinin kariyer beklentileri incelenirken en önemli çapraz sonuçları verecek demografik kısımlardan bir tanesi olan eğitim durumları kısmında ağırlık ortaokul ve lise mezunları ardından üniversite mezunlarınındır. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 6. Katılımcıların Meslek Profilleri

Çalışma Durumu	Yüzde
İşsiz (İş Arıyor)	16,9
İşsiz (İş Aramıyor)	9,0
Öğrenci	34,5
Tam Zamanlı	32,8
Part-Time	4,7
Aile yanında	2,1

Araştırmaya katılım sağlayan gençlerin en büyük iki kısmı öğrenci ve tam zamanlı çalışan kesimden oluşmaktadır. Katılımcı gençler arasında işsizlik oranı ise %16,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Yine araştırma katılımcısı gençlerin %9 seviyesindeki kısmı ise iş aramadığını belirtmiştir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 7. Katılımcıların Meslek Sahipliği

Mesleği var mı?	Yüzde
Evet	45,1
Hayır	54,9

Katılımcı gençlerin meslek sahipliği açısından profilleri değerlendirildiğinde %54,9'luk kesimi herhangi bir mesleğe sahip olmadığını belirtirken, %45,1'lik düzeyi bir meslek sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Meslek sahibi olduğunu belirten kesimin mesleklerinin dağılımını ise tablo üzerinde gösterildiği gibidir. Sahip olunan meslekler bakımından değerlendirme yapıldığında en büyük kesimin vasıfsız işçi ve vasıflı işçi gençlerden oluştuğu görülmektedir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 8. Katılımcıların Meslek Dağılımları

Meslek	Yüzde
Şirket sahibi veya ortağı	2,3
Esnaf sanatkar	4,3
Ev hanımı/ ev kızı	1,6
Vasıflı işçi şef veya formen	21,0
Devlet yada özel sektörde çalışan profesyonel	4,8
Genel müdür veya üst düzey yönetici	0,1
Müdür veya orta düzey yönetici	0,5
Memur veya masa başı çalışan	5,8
Vasıfsız işçi veya hizmetli	47,3
Çiftçi veya balıkçı	0,5
Emniyet veya TSK mensubu	0,2
Mesleğim var işaretlenip boş bırakılan	11,5

Araştırma katılımcısı gençlerin yaklaşık %60'lık kesimi ise herhangi bir gelirinin olmadığını belirtmiştir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 9. Katılımcıların Gelir Sahipliği

Geliri Var Mı?	Yüzde
Yok	59,5
Var	40,5

Araştırma katılımcısı gençlere göre Türkiye'nin en önemli sorunlarından bir tanesi de ekonomi, işsizlik ve geçim sıkıntısıdır. Ekonominin ağırlığı %11,7 iken, işsizlik başlığının ağırlığı ise %17,7'dir. Gençlere göre işsizlik Türkiye'nin eğitimden sonraki en önemli sorunu olarak yer almaktadır. Ekonomi ile birlikte değerlendirildiğinde ise en başat aktör olduğu söylenebilir. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 10. Türkiye'nin En Önemli Sorunları

Türkiye'nin en önemli sorunu nedir?	
Sorun	Yüzde
Eğitim	29,6
Ekonomi	11,7
FETÖ	15,3
İşsizlik	17,7
Terör	17,4
Uyuşturucu	3,9
Diğer	4,5

Araştırma kapsamındaki en temel sorulardan bir tanesi gençlerin geleceğe dönük olarak belirledikleri kariyer planlarının neler olduğudur. Bu hususta ilk üç sırayı kendi işini kurmak, devlet memuru olmak ve özel sektör çalışanı olmak almaktadır. Akademisyen olmak isteyen gençlerin oranı da fazla olmasa bile yine de belirli bir yer kaplamaktadır. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 11. Gençlerin Kariyer Planları

İleriki yıllarda kariyeriniz/geleceğinizle ilgili planınız nedir?	
İfade	Yüzde
Kendi işini kurmak	35,5
Devlet memuru uzman	29,5
Özel sektör çalışanı olmak	20,7
Akademisyen	11,3
Sanat ve kültür alanında kariyer	3,6
Diğer	1,8
Henüz karar vermedim	1,4
Asker olmak	0,1
Polis olmak	0,1

İş bulunamaması durumundan gençler ağırlıklı olarak makroekonomik yapıyı sorumlu tutmaktadır. Gençlerin neredeyse yarısına yakınına göre yaşanan çevrede iş imkanı olmadığından dolayı kendileri işsiz kalmaktadır. Ancak yine gençlerin önemli bir bölümü de bir gerçeği kabul ederek iş/maaş beğenmemeden dolayı işsiz du-

rumda kaldıklarını belirmektedirler. Bir başka önemli ağırlık ise referansları olmadığı için işsiz kaldıklarını düşünen gençlik grubundadır. (Rasat Strateji, 2017)

Tablo 12. Genç İşsizliğinin Sebepleri

Sizce genç işsizliğindeki en önemli sebep hangisidir?	
İfade	Yüzde
Yaşanan çevrede iş imkanı olmaması	41,8
Gençlerin iş/maaş beğenmemesi	26,1
Referans yada torpilin olmaması	28,3
Diğer	3,7

SONUÇ

Yapılan araştırma (Rasat Strateji, 2017) göstermektedir ki gençler arasında en önemli sorun işsizlik ve geçim sıkıntısıdır. Katılımcı gençler açısından bireysel olarak en önemli sorunları olarak geçim sıkıntısı (yüzde 30), işsizlik (yüzde 29) ve eğitim (yüzde 28) işaret edilmiştir. İfade edilen diğer sorunlar ise yüzde 15'in altına gerilemektedir. Gençlerin yüzde 35'i gelecekte kendi işini kurmak istiyor. Yüzde 30'u ise devlet memuru/uzman olmak istiyor. Özel sektör çalışanı olmak isteyenlerin oranı ise yüzde 21 düzeyindedir. Yüzde 10'un üzerinde ifade edilen son alan ise akademisyenliktir. Gençlerin yüzde 42'si yaşanan çevrede iş imkanı olmamasını genç işsizliğinin en önemli nedeni olarak görürken, iş maaş beğenmeme seçeneğini ifade edenlerin oranı yüzde 26'dır. Referans ya da torpil olmadığı için genç işsizliğin olduğunu düşünenlerin oranı ise yüzde 28 düzeyindedir. Gençler için bir başkasında saygınlık uyandıran nitelik öncelikle iyi bir meslek ve kariyerdir(yüzde 48). Ahlak (yüzde 42) ve eğitim (yüzde 38) ya da toplumsal sorunlara duyarlılık (yüzde 38) daha sonra gelmektedir. Dindar olmak ve ülkesini sevmek yüzde 20'lere kadar inmektedir. Tüm bu verilerden çıkarılacağı üzere önemli düzeyde genç nüfusu ile dünya genelinden pozitif ayrışan Türkiye en önemli varlıklarından bir tanesi olan genç beşeri sermayesini doğru değerlendirmek ve uygun politikalar geliştirmek zorundadır. Ayrıca işgücü piyasaları ile uyumlu bir eğitim sistemi ile de bu politikaların oluşum sürecine katkı en üst düzeyde sağlanabilir. Bu sayede beyin göçünün önüne geçerek nitelikli yetişmiş insan kaynağının ülke içerisinde kalması sağlanarak ekonomiden sağlığa, sanattan spora her alanda çok daha güçlü noktalara ulaşmak mümkündür.

KAYNAKÇA

Önalan, G.O., (2018). Temel Makroekonomi. Cinius Yayınları, İstanbul.

Rasat Strateji, (2017). *Türkiye Gençlik Araştırması.* Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27587 (E.T. 08.12.2018)

AHİLİKTEN VİZYON 2023'E TÜRKİYE'DE MESLEKİ EĞİTİME BAKIŞ

Erol DEMİR

Bakırköy İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İstanbul / Türkiye

Öz: Ülkelerin çözmek için mücadele ettiği temel sorunlardan birisi de eğitim istihdam ilişkisinin kurulmasıdır. İhtiyaçların karşılanması için her meslekte ihtiyaç duyulan sayı ve nitelikte işgücü yetiştirilmesi gerekmektedir. Kişilere, iş yaşamında yer alan her meslekten kendisi için uygun olan bir meslekte; o mesleği icra edebilmek için gerekli bilgilerin, becerilerin ve iş alışkanlıklarının kazandırıldığı süreç mesleki eğitimdir. Bu süreçte kişilerin yaradılışla sahip olduğu yetenekleri geliştirilmektedir. Kişiye yeteneği olmadığı bir meslekte eğitim vermeye çalışmak; mesleki eğitim sürecinin zorlu ve uzun sürmesine yol açarken, sonucunda beklenen başarılı sonucun alınmamasına hatta belli zaman sonra kişinin meslek değiştirme kararına sebep olabilir. Kimi zaman demokratik aile yaklaşımıyla; "benim oğlum şu olmayı çok istiyor" diyerek uzman ve rehber görüşünün tersine okul ve alan seçiminde bulunulmaktadır. Bu mesleklerin aslında çocukluk ve gençlik geçişi arasında bulunan bireyin, hobi olarak yapmak istediği geçici hevesler olduğu gözardı edilmemelidir. Meslek eğitiminin başarıya ulaştığının yegâne göstergesi olarak mezunlarının istihdam oranı ölçü kabul edilebilir. Sektörün mezun öğrenciyi istihdama kabul etmesi için aldığı mesleki eğitimden endişesi olmamalıdır. Bunu temin edebilmek için ise meslek eğitimi sürecinin her aşamasında sektörün fikrini almak ve dahil etmek gerekir. Bu sayede sektör kendi düşüncelerini, işe alacağı elemandan beklentilerini ifade etme ve kabul ettirme şansına sahip olur. Program geliştirilmesi, alan/dal açılması ve uygulamalı meslek eğitiminin en önemli kısmı olan işletmede meslek eğitimi ve staj konusunda sektörün bakışı, yaklaşımı ve sağlayacağı kolaylıklar bu açıdan çok önemlidir.

GİRİŞ

Eğitim, hayatın kendisi gibi dinamik, çok bileşeni olan, her türlü toplumsal olaydan etkilenebilen sistematik bir yapıdadır. Dünyanın her yerinde, "daha iyi eğitim nasıl olmalıdır?" noktasında sürekli tartışılmaktadır. Her dönemde milletlerin içinden insanlar için düşünen, kendi milletinin geleceğini ve sorunlarını dert edinen bazı insanlar çıkar. Bu insanlardan bazıları düşüncelerini sözlü, bazıları yazılı paylaşır bazıları ise akademisyen, siyasetçi olarak eyleme dönüştürebilir ve geride iz bırakırlar. Uzun zaman düşünceleri geniş bir kesim tarafından tartışılır. Paylaşılan bu düşünceleri okudukça insan ve eğitim konusunda uzun zamandır aslında tartışma ve tespitlerin çok da değişmediği görülecektir.

İşsizlik oranlarının artışına bakıp ülkede ekonominin kötüye gittiğini, gazetelerin sarı sayfa ilanlarında eleman arayanlar ile İŞKUR kayıtları ve genel ilanlara bakıp üretim/imalat/hizmet sektörlerindeki eleman talepleriyle de hala çarkların döndüğünü ancak eğitim-istihdam ilişkisinde bazı sorunlar olduğu söylenebilir. Ekonomik sistemde, ulusal büyüme ve kalkınma stratejilerinde başarılı olmak için mesleki eğitim-istihdam ilişki güçlendirmelidir.

Her konuda olduğu gibi milletçe ihtiyaç duyulduğunda hemen Avrupa ülkelerine bakarak onlar nasıl yapmış ve başarmış diyerek karşılaştırmalarda bulunulmaktadır. İkinci Dünya Savaşından çıkmış bir Almanya, sadece Türkçe okuryazar olan bizim köylü vatandaşlarımızı göçmen olarak almıştır. Mesleki eğitimde işbaşında öğrenme yöntemini başarıyla uygulayarak kendi sanayi üretiminde işe yarar bir meslek adamı haline getirmiş ve ekonomik kalkınmasında önemli bir başarı sağlamayı başarmıştır.

Ülkemizde buna benzer mesleki eğitim uygulamaları bulunmasına rağmen beklenen başarı elde edilememiştir. Bunun sebepleri şu şekilde sıralanabilir. Meslek sahibi nitelikli insana toplumsal bakıştaki olumsuz algı, mesleki rehberlik ve yönlendirmenin yetersiz ve bağlayıcılığının olmaması, mevcut mesleki eğitim sürecinin daha çok akademik ağırlıklı yapılması, sektörün, sektör temsilcisi odaların, sendikaların, yerel yönetimlerin ve sivil toplum temsilcilerinin yeterince karar/süreçte/uygulamada rol almamaları, okul-sanayi işbirliğinin kurumsal sürdürülebilir yapıya kavuşamamış olması, çalışanların yeterliliklerini sektörel denetim ve yaptırımların işletilmemesidir.

Bu çalışmanın devamındaki mesleki eğitim ana ve dönemsel bakışla mesleki eğitimde durum alt başlıklarında klasik literatür taraması ve basit bir aramayla ulaşılabilecek bilgiler yerine yakın dönem mesleki eğitim uygulamaları merceğe alınarak analiz ve sentezlerde bulunulmaya ve sonuçta belli sektör talepleri, gözlem, tespit ve tecrübelere dayalı uygulanabilir basit model ve önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

AHİLİKTEN CUMHURİYETE MESLEKİ EĞİTİM

Ülkemizde 12. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar meslekî eğitim; geleneksel usullere dayalı bir sistem içerisinde esnaf, sanatkâr teşkilatlarınca yürütülmüştür. Selçuklular döneminde Ahilik adıyla kurulmuş bulunan esnaf-sanatkâr teşkilatı; Osmanlılar döneminde de Lonca ve Gedik adları altında devam etmiştir. Ahilik Teşkilatında; mesleğe giriş, meslekî yeterliğin kontrolü, kalfalık ve ustalığa yükselişin esasları, bir sistem bütünlüğü içerisinde yürütülmüştür. Osmanlılarda bu kurumlar; esnaf ve sanatkârları disipline ederek, toplumda iş ve ticaret ahlâkını korumakla birlikte, usta yetiştirilmesi ve yetiştirilenlerin istihdamını sağlamıştır. 16. yüzyılda yurdumuzdaki; teknik elemanlar tarafından yapılan her türlü askeri malzeme ve silahlar, gemi inşaatı, dokumacılık, çuhacılık gibi sanayii kolları, diğer ülkelere göre daha ileri durumdaydı. Bu durum 18. yüzyıl sonuna kadar kısmen devam etti.

19. yüzyılın başında dünyada teknolojinin diğer bilim dalları ile birlikte ilerlemesi ve bunların makine sanayiinde kullanılması sosyal hayatta önemli değişmelere sebep olmuştur. Batıda büyük endüstrinin kurulmasını sağlayan "Makine İnkılabının Ülkemizdeki etkisi sonucunda "Lonca Teşkilatı" içinde bulunan sanat ve ticaret, kurallarını bozmuş, o zamana kadar loncalar içinde devam ede gelmekte olan meslekî eğitim hizmetlerinin okul disiplini içinde yürütülmesinin zorunlu hale gelmesine sebep olmuştur. Batı ülkelerinde endüstri hareketinin başlaması Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve zayıflama devirlerine rastlar. Bu zamanlarda; devletin askeri, mali ve ekonomik durumu sarsılmış, yerli sanatlar da giderek çökmeye başlamıştır. Devletçe "Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn", "Mühendishâne-i Berri-i Hümayûn" gibi batı örneğine uygun ilk teknik okullar açılmış ve yerli sanayii korumak için bazı teşebbüslere girişilmiş ise de bu teşebbüslerde istenilen sonuçlar alınamamıştır.

O tarihlerde Tuna Valisi olan Mithat Paşa, 1860 yılında Niş' de, 1864' de Rusçuk ve Sofya'da, 1868' de de İstanbul'da açtığı okullarla Erkek Teknik Öğretim kurumlarının temelini atmıştır. Bu okulların çalışmaları hakkında bilgi edinen bir kısım valiler de, Halep, Trablusgarp, Kastamonu, İzmir ve Konya'da sanat okulları kurmuşlardır. Valiler tarafından yakın ilgi gören ve gelir kaynağı da sağlanan bu okullar, her yıl biraz daha geliştirilerek Cumhuriyet dönemine kadar faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu okullarda öğrencilere, çuhacılık, araba yapıcılığı, mürettiplik, litograflık, kunduracılık, terzilik, debbağlık, külahçılık vb. sanatlar öğretilmiştir. İkinci Meşrutiyet döneminde bir kısım okullardaki meslek şubelerine demircilik, marangozluk, dökümcülük, modelcilik gibi sanatlar da eklenerek, bir taraftan el sanatlarında çalışacak sanatkârlar yetiştirmiş, diğer taraftan da mevcut birkaç fabrikanın teknik elaman ihtiyacı sağlamaya çalışılmıştır. (Saka, 2008: 7–10)

Ülkemiz de kaçınılmaz olarak modernizmden nasibini almış olmasına rağmen hala bazı değer, gelenek ve göreneklerimiz yaşatılmaya çalışılmaktadır. Esnafın hala sabah ilk alışverişine "siftah sizden bereketi Allah'tan" demesi bunun küçük bir işaretidir. Bazıları, geçmiş ve geleceğimizle bir bağ ve denge kurarak değişime uğrasa bile güzel geleneklerin yaşatılması sağlıklı toplumun geleceği için ihtiyaçtır. Şimdilerde adına etik dediğimiz ahlaki davranış ve mesleklerin kanunlarda yer almayan kurallarına olan ihtiyacımız her geçen gün daha da artmaktadır. Buradan geçmişte varolan tüm gelenek ve göreneklerin yeniden birebir uygulamaya konulmasını anlayamayız. Ancak her ikisinin sentezi pekâlâ mümkün olabilir. Bazen nostalji olsun diye sergilenen bir takım ritüelleri seyretmek hangimizin hoşuna gitmiyor ki?

Üretim yaparken verimlilik ve rekabeti korurken zayıf ve güçsüze de yaşama hakkı tanınması sağlanamaz mı? Bu ortamı iş hayatı için ahilik ilkeleriyle bir parça da olsa sağlamak mümkün olamaz mı? Yani geçmişin güzel değerleriydi diyerek nostalji de olsa anlattığımız bazı değerleri tekrar ihya ve inşa edemez miyiz?

O günkü koşullar bugün yok diyerek baştan bu değerlere karşı çıkmak, aslında değişmeyenin insan olduğunu unutmaktır. Biz yine insan olmanın fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını taşımaktayız. Bir mal ve hizmet satın alırken beklentilerimizi tüketici hakkı olarak tanımlayan yasal kurallar tüm sorunları çözüyor mu? Esnaf, zanaatkâr, ticaret ve sanayi erbabı kendi aralarındaki ilişkilerini düzenlemede var olan sektörel oda, birlik ve federasyonlara rağmen ilaveten dernek ve vakıflar kurmaktadır. Bu durum hala sosyal birtakım ihtiyaçların varolduğu şeklinde yorumlanabilir.

Yüzyıllar önce biraraya gelen esnaflar yüzlerce kural koyarak toplum ve iş hayatını düzenleyerek insanların ihtiyaçlarını karşılarken kendi aralarında birlik, beraberlik ve dayanışmayı sağlamaya çalışmışlardır. Bugün sadece çeşitli belge, sertifika ve diplomalarla yetki alarak işe başlamak yasal şartları yerine getirmek, milli manevi ahlaki ve mesleki değerleri gözardı ederek iş yapmaya çalışmak ne bu işi yapanları ne de hizmet alanları tam anlamıyla mutlu edebilir.

Levha haline getirilerek bugün işyerlerinde asılan "ustalığa yükselen gence nasihat" olarak törende de söylenen bu kurallardan bazıları; "Harama Bakma, Haram Yeme, Haram İçme. Doğru, Sabırlı, Dayanıklı Ol. Yalan Söyleme. Büyüklerinden Önce Söze Başlama. Kimseyi Kandırma. Kanaatkâr Ol. Dünya Malına Tamah Etme. Yanlış Ölçme, Eksik Tartma. Kuvvetli ve Üstün Durumda İken Affedici, Hiddetli İken Yumuşak Davranmayı Bil. Kendin Muhtaç İken Bile, Başkalarına Verecek Kadar Cömert Ol." Şeklinde sıralanmaktadır. Ahiliğe ka-

bul edilenlerin oturup-kalkmaktan tutun da yemek, su içmek, söz söylemek, sokakta yürümek, hasta ziyareti gibi sosyal hayatı düzenleyen oldukça ayrıntılı kuralları da bulunmaktadır.

Ahilik kurumundaki, meslek eğitiminde izlenen "işbaşında eğitim" metodunun bir diğer adı da, "usta-çırak eğitimi" metodudur. Ahiliğe girenler aynı zamanda çırak sınıfından sayılır ve bir ustanın yanında sanat öğrenmeye başlar. Çırak ustasının yanında işin yapılış tarzını öğrenir ve istendiğinde kendisi uygular. Sanatta belirli bir yol alındığı zaman, usta çırağına iş verir ve yapmasını ister. İstenilen düzeye gelen çırak bir törenle kalfalığa terfi ettirilir. Bu eğitim tarzı ustalığa kadar devam eder, olgunlaştığı kabul edilen ve usta olan dilediği takdirde kendi işyerini açar.

13. yüzyılda yaşamış büyük düşünür Mevlana'nın eğitim anlayışına göre; "Eğitimin ilk amaçlarından biri, kişinin olgunlaştırılmasıdır. Çünkü olgunlaşma sağlanmadan bilgi ve hüner bir işe yaramaz. Kişide olgunluk esastır; bilgisizlik bile olgun kişide bilgi ve hüner haline gelir; olgun olmayan kişide bilgi ve hüner ise, bilgisizlik ve hünersizliğe dönüşür."[53]

Ahlâkî eğitim metotları arasında da yer alan bu yöntem, meslek eğitiminde de geçerlidir. Çıraklığa alınan kişiye meslek bilgileri, beceriler ve hünerler, basitten karmaşıklığa, kolaydan zora doğru uzanan bir süreçte kazandırılmaya çalışılır. Bu metoda göre işyerine giren çırağa, işyerinin en basit işleri verilir ve bunları kavradıkça daha ağır işler verilir. Ancak, bu yöntemle çırağa sanat sevdirilir ve benimsetilirdi. Meslekî eğitimde çırağa davranışlar (beceriler) belirli sıra ile kazandırılır ve bunların kazanılıp kazanılmadığı devamlı kontrol edilir. Ahilik kurumunda meslekle ilgili davranışlar sadece işin kendisi ile ilgili değildir. Davranışlar, mesleğin bütününün yerine getirilmesi ve diğer sanatkârlara karşı davranışları da kapsamakta idi.[54]

Ahilik bizim kültürümüzün temel değerlerinden biridir. Ahilik sadece esnaf ve zanaatkâr kurumu değildir, bir medeniyet projesidir ve manevi boyut içerir. Ne var ki, Ahiliği senede bir kutlanan romantik anma törenleri olarak bırakmamak, bunun yerine kültürel belleğimizin tazelenmesi ve müktesebatımızın hayata geçirilmesi için vazgeçilmez unsurlardan biri olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bunu yaparken de modern dönemin getirdiği yeniliklerin göz önünde bulundurulması gerekir.[55]

Önceki yıl mezuniyet törenine katıldığım Kapadokya Meslek Yüksekokulunda öğrencilere, bu mutlu günlerinde yabancı bir ülke geleneği olan kep fırlatmak yerine cübbelerinin omuzunda bulunan kuşağı onları yetiştiren öğretmenleri tarafından törenle beline bağlayarak artık o mesleği yapabileceğini ve bu kuşağı kendilerince saklanmasını ahilik değerlerimizin yeniden canlandırılıp yaşatılabileceğinin güzel bir örneğidir.

Ahiliğin özü; karşılık sevgi, saygı ve hoşgörü, adalet, doğruluk, üretici ve tüketicinin korunması, standart ve kaliteye dikkat etmek, cömert ve akılcı olmak, dindar ve nefsine hakim olmak, çalışkan ve erdemli ve kendini halkına adaması şeklinde açıklanmaktadır. [56] Bugün milli eğitimde önemli bir proje uygulanmakta olan değer-

53 http://www.kamuajans.com/egitim-personeli/mevlananin-egitim-modeli-h495563.html
54 https://anayasa.wordpress.com/2009/01/13/ahilik-gorgu-kurallari - 22/04/2016
55 http://www.tasam.org/tr/icerik/26798/kuresel_is_modeli_ahilik
56 http://www.esnafbulteni.com/yazarlar/tumay-mercan/egitim-gelistirir-onemseyiniz/147/

ler eğitimi, geçmişte milletimizin sahip olduğu ve koruyamadığımız güzel hasletlerimizdi. Değerlerin bizden sonrası kuşaklara aktarılmasını sadece okuldan beklemek yerine aileden başlayarak toplumun her kesiminden çaba göstermek gerekmektedir. Bu konuda güzel örnekleri ortaya çıkarmak ve yaygınlaştırmak gelecekte toplumun huzurla yaşaması için önemli bir katkı olacaktır.

CUMHURİYET DÖNEMİ MESLEKİ EĞİTİM

Yirminci yüzyılın başından itibaren sanat okullarında eskiye oranla daha kararlı bir çalışmaya girilmiş, yönetmelik ve programları da yapılarak daha disiplinli bir duruma getirilmiştir. Her il kendi sanat okulu için ayrı bir öğretim programı uyguladığından, okullar arasında birlik sağlanamamış olmasına rağmen bu uygulama ile çevrenin ihtiyaçlarına cevap verebilecek insan gücünü yetiştirmiştir. I. Dünya Savaşı esnasında ve bunu takip eden yıllarda, bu okullardan bir kısmı bakımsız kalmış ve kapanmıştır. 1927 yılına kadar faaliyetlerine devam edebilen ve idareleri Maarif Vekâletine intikal eden dokuz okul kalmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında çeşitli okullar ve kurslar, değişik Bakanlık ve daireler tarafından dağınık bir şekilde yönetilmiştir. Bu dönemlerde, Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatında meslekî ve teknik öğretim konularıyla ilgilenen bir daire kurulamamıştır. Bu sebeple, 1926 yılında meslekî ve teknik öğretim, önce İlköğretim Dairesi, daha sonra da Yüksek Öğretim Dairesi bünyesinde yer almıştır. 1927 de "Yüksek ve Meslekî Öğretim Genel Müdürlüğü" haline getirilmiştir.

Bu zamana kadar her bakımdan bulundukları ilin Valiliklerine bağlı olan sanat okullarının giderleri, yine özel idarelerce karşılanmak üzere, öğretim konuları ile kadro işleri bu Genel Müdürlükçe yürütülmeye başlanmıştır. 1931 Yılında; 1867 Sayılı Kanunla iller 9 bölgeye ayrılmış ve her bölgede; malî ve yönetimi bölgeye dahil illerce karşılanmak üzere, birer sanat okulu faaliyete geçirilmiştir. Böylece, sanat okulları "Bölge Sanat Okulları" haline getirilmiştir.

İlk iş olarak mevcut dokuz Erkek Sanat Okulunun öğretim programlarında birlik sağlanarak öğretim süreleri beş yıla çıkarılmıştır. Ankara'da Yapı Usta Okulu ile Ankara, Bursa ve İstanbul'da "Akşam Erkek Sanat Okulları" açılmıştır. Meslek okullarının sayılarının artması karşısında, bu okulların ayrı bir Genel Müdürlüğe bağlanarak idare edilmelerine ihtiyaç duyulduğundan 1933 yılında çıkarılan 2287 sayılı Maarif Vekâletleri Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkındaki Kanunla, Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığına bağlı olarak Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü olarak kurulmuştur.

Mevcut meslek okullarında eğitim ve öğretimin daha nitelikli hale getirilebilmesi için; meslekî öğretmen okulu açılıncaya kadar bir taraftan yabancı memleketlere öğrenci gönderilirken, diğer taraftan da bazı meslek şubelerindeki öğretmen, boşluğunu doldurmak amacıyla yabancı uzman öğretmenler getirilmeye başlanmıştır. 1942 yılında 4303 sayılı Kanunla girişilen planlı çalışmalar, 1950 yılında 5642 sayılı Kanunla devam ettirilerek Meslekî ve Teknik Öğretim Kurumları büyük bir gelişme devresine girmiştir.

Plânlamaya doğru atılan ilk adım niteliğinde olan bu çalışmalardan alınan sonuçlar, 21.08.1941 tarihinde bir raporda toplanarak, Meslekî ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünce bir program geliştirilmiştir. Gelişen teşkilat yapısının artan ihtiyaçlarını karşılamada Genel Müdürlük merkez ve taşra kadroları yetersiz kalınca,

Meslekî ve Teknik Öğretim alanındaki işlerin, daha sistemli ve etkili bir şekilde başarılabilmesi için 25.09.1941 tarihinde 4113 sayılı Kanunla Meslekî ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, "Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı" haline getirilmiştir. Bu Kanunla meslek okullarının; Talim ve Terbiye ile teftiş işleri hariç, bütün hizmetleri bu Müsteşarlık sorumluğuna verilmiştir. Müsteşarlık; Erkek Teknik, Kız Teknik ve Ticaret Öğretim Müdürlükleri ile Teknik Büro, Yapı İşleri Müdürlükleri ve Muamelat Şefliği gibi dairelerden oluşmuştur.

Erkek Sanat Okulları 1942–1943 öğretim yılından itibaren Erkek Sanat Enstitüsü haline getirilmiştir. 1965–1966 yılında Ankara'da Erkek Teknik Öğretim Ağaç İşleri Olgunlaşma Enstitüsü' açılmıştır. 1971–1972 yılından itibaren enstitünün adı "Ağaç ve Metal İşleri Olgunlaşma Enstitüsü" olarak değiştirilmiştir. 1968–1969 Öğretim Yılından itibaren teknik öğretim kurumları, mühendis seviyesinin altında üç ayrı seviye ve nitelikte operatör, işçi, yarı becerili işçi, usta ve teknisyen gibi üretici teknik personeli yetiştirebilecek Pratik Sanat Okulları, Sanat Enstitüleri, Teknisyen Okulları olmak üzere üç ayrı okul tipi halinde toplanmıştır.

Pratik Sanat Okullarında, tornacı, frezeci, kaynakçı, boyacı, bobinajcı, döşemeci, oto elektrikçisi, oto tamir ve bakımcısı gibi belirli ve dar kapsamlı mesleklerde operatör ve becerili işçiler yetiştirilmektedir. Sanat enstitüleri, geniş bir meslek dalı içindeki becerileri kazandıran ve bu becerileri; destekleyen meslekî ve teknik bilgiler yanında gerekli ve yeteri kadar fen kültürü veren ve Tesviyecilik (Tornacılık, Frezecilik, planyacılık), Metal İşleri, Ağaç İşleri, Elektrik, Elektronik, Motorculuk ve Yapı mesleklerine elaman yetiştiren kurumlardır. 1969–1970 öğretim yılında, mühendis ile becerili işçi ve usta arasındaki yardımcı teknik personeli yetiştirmek amacıyla teknisyen okulları açılmıştır. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefleri ve IX. Milli Eğitim Şurası kararları doğrultusunda 1973–1974 Öğretim Yılında; teknisyen okulları, teknik liselere, sanat enstitüleri ise endüstri meslek liseleri haline dönüştürülmüştür.

12 Eylül 1980 den sonra Millî Eğitim Bakanlığı, merkez ve taşra teşkilatı yeniden düzenlenmiş 27 Şubat 1982 tarih ve 8/4334 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kaldırılarak bütün birimler tek bir müsteşarlığa bağlanmıştır.

Plânlı kalkınma döneminden itibaren ülkemizde sanayileşmeye önem ve ağırlık verilmesi sonucunda meslekî ve teknik alanlarda eğitim görmüş insan gücü ihtiyacı hızla artmıştır. Dünyada sanayi ve teknoloji alanında meydana gelen hızlı gelişmeler yabancı dil bilen teknik ara insan gücü ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bunun üzerine yabancı dil bilen teknik insan gücünü yetiştirmek amacıyla 1982-1983 öğretim yılından itibaren Anadolu Meslek Liseleri, 1983-1984 öğretim yılından itibaren de Anadolu Teknik Liseleri açılmıştır. Anadolu meslek liselerinin öğretim süresi, birinci yılı hazırlık sınıfı olmak üzere 4 yıl, Anadolu teknik liselerinin öğretim süresi ise birinci yılı hazırlık sınıfı olmak üzere 5 yıldır.

4702 sayılı Kanun ile 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanuna eklenen ek madde 1 ile 2001–2002 Öğretim Yılından itibaren öncelikle küçük yerleşim birimlerinden başlamak üzere, meslekî ve teknik eğitim alanında orta öğretim diploması, sertifika ve belge veren programların uygulandığı meslekî ve teknik eğitim merkezleri açılmıştır. (Saka, 2008;7–10)

Ülkemizde, son onbeş yıldan itibaren milli ve yerli projelerle sanayileşmeye önem ve ağırlık verilmesi sonucu meslekî ve teknik eğitim alanına daha fazla önem verilmektedir. Özel Meslek Lisesi inşaat yatırımı yapacak girişimcilere, teşvik amaçlı, farklı coğrafi bölgelerinde farklı oranlarda ve sürelerde olmak üzere vergilerden muafiyetler uygulanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığınca OSB içinde hizmet veren Meslek Lisesine devam eden öğrencilere meslek alanlarına ve sınıflarına göre değişen miktarlarda eğitim desteği ödemesi başlatılmıştır. Buna rağmen mesleki eğitim almış nitelikli insan gücüne ihtiyaç devam etmektedir.

YAKIN DÖNEMDE MESLEKİ EĞİTİM

Ülkemizde 1977 yılında çıkarılan 2089 Sayılı Kanun ile "Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu" meslek eğitimine yasal çerçeve oluşturmuştur. 1986 yılında ise 3308 sayılı Kanunla yeniden düzenlenmiştir. Ancak beklendiği ve geçmişte ahilikte uygulandığı gibi başarıyla yürütülememiştir. İmam Hatip Ortaokullarının ve Kur'an Kurslarının kapatılması için yapılan sekiz yıllık zorunlu kesintisiz eğitime geçiş diğer yandan çıraklık eğitime de darbe vurmuştur. Onbeş yıl sonra 2001 yılında okulların isimleri Çıraklık Eğitimi Merkezi yerine Mesleki Eğitim Merkezi olarak değiştirilmiştir. Kanunun ismi de Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu iken Mesleki Eğitim Kanunu olmuştur. Sonuçlarda değişen hiçbir şey olmamış, çırak sayısı artmamış, süreçte de değişiklik olmamıştır. Küçük esnaf ve zanaatkârların işyerleri çıraklarla, tabelası değişen bu merkezler de çalışarak meslek öğrenmek isteyen kişilerle dolmamıştır. Oniki yıl zorunlu eğitime geçiş yine Mesleki Eğitim Merkezlerini ve çıraklık sistemini olumsuz etkilemiştir. Hatta İstanbul Sanayi Odası ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü arasında 2007 yılında "Sanayi İçin Çırak Projesi" protokolü imzalanmış ancak bu kapsamda kayda değer müracaat olmamıştır.

Mesleki Eğitim Kanunu kapsamında fiilen mesleği icra edenlerin belgelendirilmesinde de hedefe ulaşılamamıştır. Başvurudaki gerekli şartlar ve belgeler konusundaki katı mevzuat sebebiyle bu işlevini de yerine getirememiştir. Hala belgesiz çalışan onbinlerce meslek insanı olduğu bilinmektedir. Yirmi yıl sonra kurulan Mesleki Yeterlilikler Kurumunca yetkilendirilerek akreditasyon almış firma ve kurumlarda, bu şartlar aranmadan kişi bildiğini iddia ettiği mesleğin istediği seviyesinde (1–8 seviyede) teorik ve uygulamalı sınavlara girerek başarırsa dünyaca geçerli mesleki yeterlilik belgesini alabilmektedir. Ayrıca 48 meslekte ve değişik seviyelerde bilhassa ağır ve tehlikeli işlerde MYK belgesi zorunluluğu getirilmiştir. Bu sistem halk tarafından yeterince öğrenildiğinde kalfalık ustalık sınavlarına gerek kalmayacağı düşünülmektedir.

Mesleki Eğitim Merkezleri 01/01/2017 tarihinden itibaren Hayatboyu Öğrenme Genel Müdürlüğünden alınarak Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlanarak yine 12 yıl zorunlu eğitime dahil edilmiştir. Aslında geçmişte de varolan; açık öğretim ile birlikte kayıt olunarak meslek lisesi diploması alma hakkı yeni bir uygulama gibi uygulamaya konulmuştur. Bu haliyle cazip olmadığından tercih noktasında beklenen ilgiyi görmeyeceği düşünülmektedir. Otuz yıl önce bu kurumlar zaten meslek liseleri bünyesinde faaliyete başlamış olduğu düşünülürse başa dönüş olmuştur.

Meslek liseleri, kırk yıl önce Sanat Mektebi/Okulu/Endüstri Meslek Liselerinden mezun olanların rahatlıkla tatmin edici bir maaşla iş buldukları ve toplumda saygı gördükleri bilinmektedir. Hatta yıllarca okulların ismi Endüstri Meslek Lisesi olmasına rağmen halk yine de Sanat Okulu demeye devam etmiştir. Halk nezdinde

sanat okulu mezunları işsiz kalmaz diye yaygın bir kanaat hakim iken ne olup da aradan yıllar geçmesine ve bu okullara onca yatırım ve düzenleme yapılmasına rağmen bu olumlu algı bozulduğu konusu yeterince araştırılmamıştır.

652 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe girmiştir. Bakanlıktaki mesleki ve teknik eğitim ile ilgili hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu beş ayrı (Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü, Sağlık İşleri Dairesi Başkanlığı ile Çıraklık, Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Dairesi Başkanlığı) birim, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü adı altında yapılandırılmıştır. Yapılan yapılandırmalar sonucunda Endüstri Meslek Lisesi, Kız Meslek Lisesi, Sağlık Meslek ve Ticaret Meslek Liselerinin isimlerinin tüm Türkiye'de 2014–2015 eğitim öğretim yılından itibaren Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olmuştur.

Bu dönemde, öğrenciler ortaokuldan sonra TEOG (Temel Eğitimden Orta Öğretime Geçiş) sistemiyle bu okullara mecburen kayıt olmuşlardır. Zira tüm liseler sınavla ve puan sıralamasıyla öğrenci aldığı için gidebilecekleri başka okul türü bulunmamaktadır. Ancak meslek lisesine yerleşen bu öğrenciler 9. Sınıfta bir meslek lisesi çatısı altında olmalarına rağmen hiçbir mesleki dersi, teori ya da pratik olarak görmemektedirler. Bir yıl boyunca okulda meslek seçmeyi bekleyen misafir gibi beklemektedirler.

Bu öğrencilerin diğer tüm Anadolu türü okulları kazanamayıp meslek liselerine gelmek zorunda oldukları TEOG sınavıyla ve 8 yıllık ilköğretim başarı ortalaması ile belirlenmiş olmasına rağmen kendi seviyelerine göre hazırlanmamış, tüm liselerdeki aynı müfredat ve kitaptan genel kültür derslerini başarmaya mecbur edilmişlerdir. Genellikle bu aşamada gözardı edilmeyecek sıkıntılar başlamaktadır. Öğrenciler doğal bir sonuç olarak başarısız olmakta, veli/öğretmen/öğrenci arasında sorunlar başlamakta ve okuldan soğumaktadırlar. Bu işin sonu devamsızlık, sınıf tekrarı, disiplin olayları ve okul terke varmaktadır. Bu durum, MEB resmi istatistik ve raporlarda açıkça belirtilmektedir. Meslek liselerine başlayan yaklaşık her üç çocuktan biri süreç sonunda okulu bitirmeden ayrılmak ya da açıköğretime geçmek durumunda kalmaktadırlar. Açık öğretim lisesi mesleki/genel sayılarına bakıldığında her geçen yıl öğrenci sayısı artmakta olduğu görülmektedir. Örgün eğitimle meslek liselerinde yüzyüze başaramayan öğrenciler, aynı okulunda açık meslek lisesine kayıt olarak bu sefer gece yüzyüze mesleki dersleri, uzaktan açık öğretim yönteminde ise genel bilgi kültür derslerini otokontrol ile çalışıp nasıl başarılı olabilecektir. Bir sene önce okuma hakkını kaybettiği meslek lisesinin açık bölümüne gece geliyor ama sonuçta değişen bir şey olmamaktadır. Bu durumda gençler gereksiz oyalanmış, aileler ekonomik olarak da mağdur edilmiş olmaktadır. Sadece İstanbul'da yılda onbinlerce meslek liseli mezun olmaktadır. Mezunlar nereye gitmektedir? Neden hala sanayicinin eleman sıkıntısı çektiği ve fabrikasının kapısına tabela asarak eleman aradığını birileri açıklamalıdır. Okulların isimlerini değiştirmek/tabela değiştirmek okullara fayda sağlamamıştır. Tabela değişikliğinin kısmi faydası, katsayıyla birlikte algıyı olumlu yönde etkilemesidir ama sonucu değil. Meslek Lisesi öğrencilerinin yakın zamana kadar başka bir liseye gitme seçeneği bulunmamaktaydı. Aslında mecburi bir yönlendirmeyle meslek liselerine zorunlu kayıt olmaktaydılar. Bu sistem ve süreç değişmeliydi. Çünkü bu haliyle kimseye faydası olmadığı gibi mutlu da etmemekteydi. Hatta TEOG pu-

anı düşük çocuklar (zorunlu 12 yıllık eğitim olmasına rağmen) hiçbir yere yerleşemeyip açıköğretime zorunlu kayıt edilmekteydi. Bu durum mevcut sistemin başarılı olmadığına ayrı bir örnekti.

Yükseköğretime yerleştirmede yapılan katsayı düzenlemesinin, İmam Hatip ve Meslek Liselerinin önünü kesmek için çıkarıldığını düşündürtmektedir. Ancak katsayı, meslek liselerinin temel problemi değildi. Evet, bir problemdi. Toplumun meslek liselerine nitelikli öğrenci talebini ve meslek liselerinde (Anadolu Teknik ve Anadolu Meslek) yüzde yirmilik öğrenci grubunun üniversiteye girişine bir dönem engel olmuş bir gereksiz ve yanlış uygulamaydı. Zaten kaldırılarak bu yanlışlık düzeltilmiştir. Ancak mesleki eğitim sorunu çözülmemiştir. Mesleki eğitimde nitelik artmamıştır. Sanayicinin sektörlerin beklediği nitelikli eleman sorunu bitmemiştir. Çünkü temel sorun bu değildir. Geriye kalan (yakın zamana kadar sınavsız meslek liselerine kaydolanlar) yüzde seksenlik öğrencilerin derdi katsayı değildir. Bu öğrenciler için katsayı kaldırılmış bile olsaydı, hatta bir iki kere katsayı kadar ek puan verilse de yine de iki yıllık ve dört yıllık üniversite kazanamayacak durumda akademik başarıya sahip oldukları için zannedildiği gibi başarı sağlanamayacaktır. Buna rağmen bu öğrencilerin, en kısa yoldan meslek öğrenerek sektöre nitelikli eleman olarak adım atması, üretken bir toplum ferdi olarak kazançlı duruma gelebilmesi mümkündür. Mevcut sistemle oniki yıl zorunlu eğitim sonrası gençler sınavsız öğrenci alan Meslek Yüksek Okullarına (özel/devlet) gitmeyi tercih ediyorlardı. MYO' ya gidemeyenler askere gitmek zorundaydılar. Bu konuda yapılan son düzenlemeye göre; sınavsız MYO girişi kaldırılarak yerine alanındaki tercihlere ek puan verilmesi kararlaştırılmıştır. Maalesef meslek lisesi öğrencileri, mezuniyet sonrası sektörde bir işe girmeyi çeşitli gerekçelerle erteleme eğilimindedirler. Türk aile yapısında bir ailede ortalama üç çocuk var, bir baba çalışıyor, çocuklar askere gidip geliyor hala baba eline bakıyor, üretken değil, işi hazır değil. Bu durum sosyal ekonomik toplumsal olarak üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir durumdur.

Mesleki eğitim konusunda son dönem yapılanlar incelendiğinde; aslında çok şeyler yapmak için çaba sarf edildiği görülecektir. Genel liselerin bir kısmı meslek lisesine dönüştürülmüş ancak atölye donanımları tamamlanamamıştır. Atölye ve laboratuvarları tamam olanlar ne kadar güncel teknolojiye uygun hale getirilmeye çalışıldıysa da yeterli gelmemiştir. Çünkü doğru yöntem bu değildir. Bugün için İstanbul'un bir ucundaki meslek lisesinin atölye imkânlarıyla diğeri tutmadığı gibi Hakkâri, Kars, Edirne, Muğla ve Ankara hepsinde atölye donanımları ve okul imkânları farklıdır. Özel sektörün rekabet edilebilir ürün üretmek için satın aldığı takım, tezgâh ve aletlerin tümünün okullara konulması ve sürekli güncel tutulması mümkün görülmemektedir. Bu çok da gerekli vazgeçilmez bir durum değildir. Zaten gelişmiş ülkelerde de böyle yapılmamaktadır. Ülkemizde MEGEP projesi gerçekleştirilmiştir. Modüler eğitime geçilmiştir. Ancak aradan geçen yıllara rağmen ara sınıflardan ayrılmış öğrencilere modül sertifikası verilmesi yaygınlaştırılamamıştır. Modül sertifikası verilebilseydi meslek lisesini yarıda bırakıp ayrılan elinde birkaç modül sertifikası olanlar iş bulabilecekti. Modül sertifikası düzenlenememişin gerekçesi, modül eğitimi tamamlandığında modül sınavı ve değerlendirmesi yerine sınıf geçme ve not sistemi uygulamasının değiştirilmemiş olmasıdır. 2013 yılı Eylül ayında "Orta Öğretim Kurumları Yönetmeliği" yayınlanmıştır. Bu yönetmelikle, meslek liselerinin tabi olduğu "Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği" de yürürlükten kaldırılmış yani tüm liselerin yönetmeliği birleştirilmiştir. Meslek liselerinin bağımsız ve hacimli bir yönetmeliği varken bile bazı hususlarda tereddüt edilmekteyken şimdi bir anlamda; yok bu meslek liselerinin farkı hepsi ortaöğretim kurumu denircesine tek yönetmelikle eğitime de-

vam edilmeye çalışılmaktadır. Son çıkarılan ve halen yürürlükteki Yönetmeliğin birçok maddesi de beş yılda dokuz kez değiştirilmiştir.

Mesleki eğitim konusunda yapılan çalıştay ve çalışmalarda genellikle, akademisyenlere araştırmalar yaptırılarak raporlar yazdırılır, bu rapor sonuçlarına göre oluşturulan taslaklar çağrılan her kesimden katılımcılara dağıtılır zaten belli olan bir plan biraz şekillendirilerek çalıştay sonucu olarak açıklanır, kısmen uygulanır fakat beklenen sonuçlara hiçbir zaman ulaşılamazdı.

Tüm bu açıklamalar ve yapılan düzenlemeler ışığında; öğrenci, veli, meslek lisesi öğretmen ve yöneticilerinin, sektörün temsilcilerinin her kesimin beyan ve talep ettiğinin tam tersi bir sistemi (uygulama yerine akademik eğitime dayalı), müfredatı ve süreci ısrarla dayatmaya çalışan sanki gizli bir gücün olduğunu düşündürmektedir. Sanki Türkiye için stratejik öneme sahip, aynı zamanda sektörün nitelikli eleman olarak beklediği, meslek sahibi gençleri ve önemli insan gücü oyalamaya çalışılmaktadır.

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, mesleki eğitim için İSO, İTO, MÜSİAD, Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birlikleriyle ve diğer tüm meslek temsilcisi dernek/vakıf/federasyonlarıyla Meslek lisesi öğretmenleriyle ve yöneticileriyle sektörün temsilcileriyle üniversitelerin de katılımıyla zaman zaman biraraya gelmiştir. Yapılan tartışmalar, düzenlenen anketler, yazılan raporlardan çıkan sonuç; mesleki eğitimdeki bu sistem değişmeli ve süreç yeniden düzenlenmelidir. Bu sistem, meslek lisesi öğrencilerini okulda tutan ve ağırlıklı akademik öğretime dayanan sektörle istenilen işbirliğini ve eğitim istihdam ilişkisini gerçekleştiremeyen bir sistemdir. Meslek lisesinde bu yöntemle sektörün istediği nitelikte meslek adamı yetiştirmeye çalışmak istenilen sonuçları vermemektedir. Öğrenciyi (otelcilik ve sağlık hariç) son sınıfa kadar okulda tutup son sene zaten üniversite hayallerinin ve değişik ilgilerinin olduğu bir sene staja göndermekle beklenen sonuç alınamamaktadır. Sağlık programı uygulayan meslek liselerinde, MEB tarafından 28. Mesleki Eğitim Kurulu toplantısında alınan karar gereğince ortaöğretim eğitimine son verilmesi kararlaştırılmıştır.

Meslek lisesi türleri içinde en başarılı okul türü; akademik başarı üniversiteye geçiş ve sektöründe iş bulmak gibi her iki açıdan tartışmasız Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri, Anadolu Denizcilik Meslek Liseleri ile Anadolu Sağlık Meslek Liseleridir. Bu durumun en önemli nedeni ise sınavla nitelikli öğrencilerin mezun olduğunda iş bulma imkânı bulacağını bildiğinden bu okulları daha çok tercih etmeleridir. Bu okullarda 9. Sınıftan itibaren mesleki eğitim başlamaktaydı, meslek alanı belliydi ve ağırlıklı olarak işbaşında işletmede uygulamalı mesleki eğitimi öğretmenlerinin de katılımıyla yapılmasıydı. Bu model daha da geliştirilerek diğer endüstri meslek, kız meslek, ticaret meslek liselerine uygulanması gerekirken tam tersi bu başarılı okul türleri de tek isim altında aynı uygulamaya tabi tutularak vasata indirgenmiştir.

Mesleki kurslar düzenlenmesi konusunda, 2010 Haziran ayında UMEM adıyla kâğıt üzerinde fikir planında harika bir proje üretilmiştir. Ancak bir süre sonra yürümediği ve beklenen talep gelmediği görülünce değişiklikler yapılarak zaten yapılmakta olan İŞKUR işbaşı eğitimi gibi çalışmalar dahil edilerek başarılı ve yürüyor gösterilmeye çalışılmıştır. Yılda ikiyüzbin insan eğitilecek her bir işyeri bir elemanı eğitim sonunda işe alması ve beş yılın sonunda bir milyon insan meslek ve iş sahibi olması planlanmıştır. Ancak planlandığın gibi başarılı

sonuçlar alınamamıştır. Proje tasarlayıcı ve uygulayıcıları tarafından sonuçlar çeşitli şekillerde yumuşatılarak yürüyor gösterilmeye çalışılmıştır.

Mesleki teknik alanda meslek liselerinin meslek edindirme, değiştirme, geliştirme ve uyum kursları yapabilme kapasiteleri ve imkânları Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğünce çıkarılan bir genelgeyle bitirilmiştir. Meslek liseleri, HBÖ' ye bağlı Halk Eğitimi Merkezleriyle işbirliği içinde meslek kursları açmaya zorlanmıştır. İki farklı genel müdürlük kurs açmak ve sisteme e-yaygın şifresi yetkisi konusunda anlaşamamıştır. Oysa tüm meslek liselerine e-yaygın şifresi ve bağımsız Kaymakamlık izniyle kurs açarak kursiyerlerini yine HBÖ Gn. Md. sitesine kayıt hakkı tanınmış olsaydı bu iş sorunsuz yürüyecek ve binlerce insan ücretsiz meslek öğrenecek ve mesleki eksiğini tamamlayacak, belgesi olmayan belgelendirilecekti. Son durumda; MEB Hayatboyu Öğrenme Genel Müdürlüğü 04.10.2016 tarih E.10757925 sayılı yazıyla Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin yaygın eğitim alanında kurs açmaları iptal edilmiş olup isteyen meslek liselerinin Halk Eğitim Merkezleriyle işbirliği yaparak kurs açabilecekleri bildirilmiştir.

MYK (Mesleki Yeterlilik Kurumu) Ulusal Meslek Standartları ve mesleki yeterliliklerin hazırlanması çalışmalarına devam etmektedir. Meslek liselerinde 4. Seviyede meslek eğitimi yapılmaktadır. Pilot olarak Mesleki Yeterlilik Sınavı yapılmaya başlanan mesleklerde meslek lisesi mezunlarını (meslek liselerinin öğrencilerinin bir kısmını) bu sınavlara alarak bu öğrencilerin yüzde kaçı bilgi ve beceri olarak dördüncü seviye yeterliliği geçebileceğini görerek mesleki eğitimde ne gibi eksiklikler olduğunu belirleyerek gerekli düzenlemeler yapılabilecektir. Meslek lisesine gitmeden mesleğini öğrenmiş kişiler de akredite olmuş personel belgelendirme kuruluşlarına başvurarak Mesleki Yeterlilik Belgesini teorik ve uygulamalı sınavlara girerek alabilmektedirler.

Meslek lisesi müdürlerinin atölye ve meslek dersleri branşı dışından her tür genel kültür öğretmenlerinden atanması da ayrıca bu sisteme büyük zarar vermiş ve vermektedir. Sanayiyle sektörle ve okulunun meslek dersi öğretmeniyle aynı dili kullanamayan ve aynı kültürde yetişmeyen bir okul müdürünün meslek liselerine akademik eğitim dışında mesleki açıdan çok faydası beklenmemektedir. Artık neredeyse meslek lisesi müdürleri içinde atölye ve meslek dersi branşı olan oranı azınlığa düşmüştür. Bu uygulamaya da en kısa sürede son verilmelidir. Branşı dikkate alınmadan atölye meslek dersi öğretmeni her türlü meslek lisesine müdür olabilmelidir.

Liselere giriş sistemi olarak 2013 yılında üç yıldır uygulanmakta olan SBS sistemi değiştirilerek TEOG sistemiyle yerleştirmeler başlamıştır. İlk yıl çok sayıda öğrenci kendi ikamet ettiği ilçe dışına günlük ulaşım imkânı olmayacak uzak okullara sistemce yerleştirildi. Bu durum halka yansıtılmadan sistemi prova için çalıştırılarak bir iki satır programla düzeltilebilirdi. Sorun, ilçede bir liseyi depo yaparak oradan ilçe kayıt yerleştirme komisyonuyla ikametine en yakın liseye kayıt edilerek veli öğrenci mağdur edilmeyebilirdi. Ama öyle olmadı her hafta nakil başvurusu yapılma zorunluluğuyla insanlar gereksiz yere yoruldu ve üzüldü. Sonraki yıl da bu durumda olan yani puanı ilçesinde/ilinde bir meslek lisesine bile yerleşemeyecek olan öğrencileri sistem açıköğretime otomatik zorunlu kayıt etmiştir. MEB, oniki yıl zorunlu eğitim mecburidir deyip de vatandaşı hayır biz sana yeterince derslik yapamadık size yakın okullarda boş yer yok bu sebeple öğrencinizi yerleştiremiyorum ve açıköğretime zorunlu gönderiyorum deme hakkına sahip değildir. Liseler sadece diploma kâğıdı alınan yerler değildir. Bu gençler sosyal hayata hazırlanma ve kültürlenmeyi lise eğitiminde tamamlamaktadırlar.

Sanayici nitelikli eleman olmadan kaliteli ve rekabet edilebilir ürünleri üretip ve ihraç edemeyecek ve 2023 hedeflerini yakalanamayacaktır. Mesleki eğitim meselesi ülkemiz için çok önemlidir. Bu konuya özel önem verilmeli ve ülkenin diğer büyük meselelerinden daha büyük görülmelidir. Genç nesil daha fazla oyalanmadan mesleki teknik eğitim konusunu çözülmelidir.

Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, Kasım ayı başında, Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi kapsamında "Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Görünümü" isimli bir çalışmayı yayınladı.[57] Rapor, bütünüyle iyi hazırlanmış faydalı bir çalışma olarak değerlendirilmelidir. Yüz-doksaniki sayfalık kapsamlı çalışmada; istatistik, resim, tablo, şema gibi bilgi, belge ve görsellerle zenginleştirilmiş çalışmada; tarihsel arka plan, Türkiye'de mesleki ve teknik ortaöğretim sistemini detaylı tanıtan çalışmayı öncelikle çok beğendim. Bu çalışmada; Mesleki ve teknik eğitimin amacı, öncelikleri, okul türleri ve programları, okulları, öğrenci ve mezunları sağlanan imkânları, yurtiçin ve yurtdışı işletmelerde mesleki eğitim ve staj, sigorta işlemleri, bursluluk ve yatılılık imkânları, mezunları izleme portalı (e-mezun), İŞKUR işbaşı eğitim programlarından yararlanma, bilim-sanat-kültür-spor faaliyetleri, mezunlara verilen belge, unvan ve haklar, kalite süreçleri, bölgelere illere ve alanlara göre istatistikler ve çeşitli oranlamalar, döner sermaye çalışmaları, istihdam durumu, yürütülen faaliyetler, dünyanın çeşitli ülkelerinde mesleki eğitim sistemi, mesleki eğitimde küresel eğilimler, basında mesleki eğitim, uluslararası ilişkilerde mesleki eğitim, 2023 Vizyonunda mesleki eğitim başlıklarında bilgilendirme yapılmıştır.

Ülke genelinde, mesleki eğitimde; tüm öğrencilerin % 43,92' sinin kız öğrenci olduğu, öğretmen başına öğrenci oranının 13, derslik başına öğrenci oranının 26 ile iyi bir düzeyde olduğu belirtilmiştir. Ortaöğretimin mesleki eğitime öğrenci oranı % 35 oranı ile henüz istenilen ve hedeflenen düzeye ulaşılamadığı, bu yıl lise tercihi yapan öğrencilerin % 42' sinin meslek lisesi seçtiği halde 2014 yılına göre öğrenci sayısında % 15' lik azalma yaşandığı görülmektedir.

İşgücüne katılımda ülke genelinde %54 ile neredeyse çalışabilir nüfusumuzun yarısının çalışmadığı görülmektedir. Lise ve MYO mezunlarının % 62, ortaokul ve altı mezunların % 51 yine işgücüne genel katılım oranında % 54, mesleki ve teknik eğitim mezunlarında % 66.8, liselerde % 56.9, eğitim durumuna göre istihdamda % 59,6 mesleki eğitim, % 49,7 lise dengi okul mezunları, mezun olduktan sonra gençlerin işgücü piyasasına geçişinin aylara göre lise ve meslek lisesi mezunları olarak karşılaştırmalı analizinde ise birkaç puanlık farklar olduğu göze çarpmaktadır. Buradan meslek lisesi mezunlarına sektörün beklediği nitelikte mesleki beceri ve yeterliliklerin kazandırılamadığı, işgücüne geçişte lise mezunlarına göre çok fazla bir avantaj sağlamadığı sonucu çıkarılabilir. Bunun yanında iş hayatında yer alan meslek lisesi mezunlarının % 47,1' inin okulda aldığı eğitimin işe katkısının olmadığı beyanıyla ve mezunların yarısından fazlasının eğitim aldığı meslek alanı dışında çalıştığı bilgisiyle örtüşmektedir.

Meslek liselerinde % 72' sinde döner sermaye işletmesi olmadığı, olanların gelir miktarı ve alanlarına bakıldığında sırasıyla; konaklama, mobilya, yiyecek, metal ve çocuk gelişiminde en çok iş yapıldığı ve gelir

57 http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_No1_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf, ET 24.12.2018

kazanılmıştır. Aslında kar amacı değil daha çok öğrencilerin uygulamalı eğitimi üretimde yapması daha nitelikli beceri kazanmaya destek olması açısından bakılması gereken döner sermaye çalışmalarından özellikle merkezden belirlenen uygulamalı anasınıfı aylık öğrenci ücretinin yine diğer resmi okullardaki ücretin üç katı olarak uygulanması anlaşılabilir görünmüyor. Kamuda mesleki eğitim mezunlarının istihdam oranının da çok düşük olduğu, yıllık ortalama tekniker/teknisyen istihdamının 2617 kişiyle sınırlı olması, mezunların çoğunlukla özel sektörde çalışması, mezunların kamuda istihdamı garanti görerek mesleki eğitim algısını olumsuz etkilediği belirtilebilir. Meslek lisesinde eğitim alan iki milyona yakın öğrenci sayısından sadece 83 bininin yatılı pansiyonda 8 binine burs verilmesini çok çok az olarak görüyorum. Bursluluk kazanmak akademik bir sınav sonucunda gerçekleşmektedir.

Meslek lisesi öğrencilerinin akademik başarı düzeyinin bunun altında olduğu zaten bilinmektedir. Öyleyse meslek liselerine nitelikli ve bilinçli öğrenci talebi oluşabilmesi için burs konusunda DPYB sınavı dışında acilen bir mekanizma geliştirilmelidir.

Mezun olmadan meslek lisesi öğrencilerinin beceri düzeyi ve mesleki eğitimin hedeflere ulaşma düzeyi tespiti ve uluslararası geçerliği olan mesleki yeterlilik belgesi alabilmek için MYK akreditasyonlu belgelendirme kuruluşlarından devlet eliyle ücretsiz faydalandırılması gerekmektedir.

UMEM Beceri10 projesiyle 2010–2016 yılları arasında yürütülen meslek edindirme kurslarından 210.796 mezunun %70' i olan 137.000 kişi istihdam edilmiştir. Yine İstanbul'da gerçekleştirilen ÖZİMEK kurslarının başarısını dikkate alarak meslek liseleri HBÖ kapsamında değerlendirilmelidir. Meslek Liselerine neden meslek edindirme kursu açma yetkisi verilmediği, ülke genelinde ciddi bir kaynak ve kapasitenin atıl bekletildiği anlaşılabilir bir durum değildir.

Mezunlarla yapılan anket sonucuna göre; % 30,87' sinin çalışmayıp iş aramayıp üniversiteye hazırlanır olmasını, meslek liselerinin üniversite sınavlarında lisans kazanma oranının % 6 olmasına rağmen ve yine ülkedeki üniversite mezunu işsiz kitlesinin büyüklüğü de düşünülerek öncesinde önlem alınması gereken hususlardandır.

Meslek lisesi öğrencilerinin okullarından ve mesleki eğitim sisteminden ne kadar memnun ve mutlu olduklarının araştırılması sonucunda dört yıl boyunca her hafta bir tam veya iki yarım gün serbest sosyal-kültürel ve sportif etkinlikler günü olarak uygulanması gerekmektedir.

Mevcut mesleki eğitim sistemindeki işletmede beceri eğitimi için son sınıfa kadar beklenilmemesi, 9. Sınıfta mesleğin seçilmesi, genel kültür derslerinin sayısının azaltılması ve içeriğinin kolaylaştırılması gibi ana değişikler olmak üzere pilot uygulamalar beklenmeden hızla yeni bir süreç tasarımının uygulanmaya konulması beklenmektedir.

Bu kadar yazılan çizilenden sonra hiç mi iyi güzel başarılı şeyler yapılmamıştır diye sorulacak olursa; tabikî çok güzel şeyler yapılmıştır. Ancak bu yapılanların sonuca yani mezunların mesleğinde işe yerleşmesine ne kadar katkısı olmuştur buna bakmak lazımdır. Son olarak mesleki eğitim konusunda süregelen eleştirilere rağmen neden son on yılda yapılan başta akademik çalışmalarda çıkan sonuçların neden politikalara yansı-

tılmadığının yeniden değerlendirilmesi ve 2023 Vizyonu için aynı hatalara düşülmemesi gerektiğini ısrarla vurgulamak gerekmektedir.

MİLLİ EĞİTİM 2023 VİZYONUNDA MESLEKİ EĞİTİM

Cumhurbaşkanımızın da katılımıyla açıklanan "Türkiye 2023 Eğitim Vizyonu" yayınlanan belgesi incelendiğinden Mesleki eğitimin yedi ana hedef olmak üzere toplam otuzüç alt hedefi bulunduğu görülmektedir. Bu yedi ana hedef; "Mesleki ve teknik eğitime atfedilen değerin artırılması. Mesleki ve teknik eğitimde rehberlik; erişim imkânları, yeni nesil müfredatlar geliştirilecek, eğitim ortamları ve insan kaynakları geliştirilecek, yurt dışında yatırım yapan iş insanlarının ihtiyaç duyduğu meslek elemanları yetiştirilecek, mesleki ve teknik eğitimde eğitim-istihdam-üretim ilişkisi güçlendirilecek, yerli ve millî savunma sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücü yetiştirilecek" şeklinde sıralanmıştır.[58]

Bu yedi ana hedefin dışında; medyada iyi uygulama örneklerinin görünürlüğünün artırılmasıyla olumlu algının kuvvetlendirilmesi amaçlanmıştır. Müfredatın tanıtılması etkili yönlendirme ve rehberlik için dijital platform kurulması, her yıl meslek liselerinde üretilen ürünlerin sergileneceği fuar düzenlenmesi, mesleki eğitime ilgiyi artırmak için ulusal ve uluslararası yarışmalar düzenlenerek başarılı öğrencilere eğitim sırasında ve mezuniyetinde mikro kredi verilecektir. Mezun öğrencilere sertifikalı eğitimler, nano kredili dersler, endüstri ve akademi akrediteli dersler gibi imkânlar sağlanarak bilgi ve becerilerinin güncel tutulması sağlanacaktır.

Kariyer rehberliğine yönelik alan dal seçimi için genel beceri test setleri geliştirilecektir. Meslek rehberlik hizmeti uygulanacak çocuklara ilişkin veriler e-portfolyo sistemine kaydedilecektir. Oklu türleri arasında program bazında esnek ve geçirgen yatay hareketlilik imkânlarıyla çocuklar kazanımlarını bir başka mesleğin beceri edinme fırsatlarında kullanmaları sağlanacaktır. Mesleki eğitim öğrencilerine yönelik özel burs imkânları artırılacaktır. Kendi mesleğinde yükseköğretime geçişe yönelik çalışma başlatılacaktır. Ustabaşı ve uzman çalışanların belli ölçütlerde işbaşı eğitiminde derslere girmesi kolaylaştırılacaktır. Üniversiteye geçmek isteyen başarılı mezunlara yönelik destekler yapılandırılacaktır.

Müfredatlar sektöre göre geliştirilecek ve dijital dönüşüme uygun alan dal açılması sağlanacaktır. Alan dersleri eğitimine 9 sınıfta başlanılacaktır. Alan dal modül içerik, süre ve materyalleri çocukların ihtiyaçları ve iş hayatının taleplerine göre gözden geçirilerek yeniden düzenlenecektir. Sektör talepleri yetkinlik ulusal meslek standartlarına göre beceri uygulama payı, süresi 9. Sınıftan itibaren uygulanmaya başlanılacaktır. Geleneksel el sanatları mesleki eğitim müfredatı oluşturulacaktır.

Güncel atölye laboratuvar standart donatım listeleri ve mimari yerleşim planları yenilenecektir. Okul döner sermaye gelirlerinden alınan % 15 hazine kesintisi % 1' e indirilecektir. Okullarda döner sermaye üretimi hizmet miktarı çeşidi artırılması teşvik edilerek, eğitim ortamlarının altyapı donatım temrinlik malzeme ihtiyaçları karşılanacaktır. Öğretmenler gerçek üretim ortamında mesleki gelişimleri desteklenecektir. Öğrencilerin işbaşı eğitimleri, yabancı dil becerileri geliştirmek için yurtdışı hareketlilik projeleri hazırlanacaktır.

58 http://2023vizyonu.meb.gov.tr/, ET 24.12.2018

Uluslararası yatırımcıların ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücü yetiştirmek için sektör işbirliği yapılacaktır. Ülkemizin stratejik önemdeki ülkelerde TİKA işbirliğiyle mesleki teknik eğitimde destek sağlanacaktır.

Mesleki ve teknik Anadolu liselerinin sektör liderleriyle yoğun etkileşim halinde olması sağlanacaktır. Mezunların istihdamına öncelik verilerek seviyelerini göre farklı ücretlendire yapılacaktır. Organize Sanayi Bölgeleri ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı işbirliğinde okul sayısı artırılacaktır. Kamu ve sivil toplum kurumlarının meslek lisesi açması finans katkı sağlaması girişimleri desteklenecektir. Teknoparklar içinde bilişim meslek lisesi modeli yapılandırılacaktır. Buluş, patent, marka üreten okulların öğrenci, öğretmen ve yöneticilerine DÖSE kaynaklı gelirden pay verilecektir.

Savunma sanayi kuruluşlarının ihtiyaç duyduğu stratejik insangücü yetiştirilmesi desteklenecektir. Bu alandaki okulların tamamı savunma sanayi kuruluşları işbirliğiyle açılması sağlanacaktır. Geleceğin meslekleri konusunda çeşitli kuruluşlarla proje, eğitim, kurum açma işbirlikleri geliştirilecektir.

Yukarıda sıralanan hedeflerin hiçbirine itiraz etmek mümkün değildir. Ancak bu yapılacakların beklenen amaçlara ulaştırması için hepsinin bir sistem ve süreç bütünlüğü içinde tasarlanması gerekmektedir. Şu an yürürlükteki memnun olunmayan mesleki eğitim modelinin orasını burasını düzeltmekle sorun tam olarak çözülemeyecektir. Tam olarak açıklığa kavuşturulmayan hususları ve çözüm önerilerini aşağıdaki belirtilmiştir.

Meslek liselerinde eğitim-öğretim açısından (başarısızlık, devamsızlık, disiplin, sınıf tekrarı, okul terk) en sorunlu sınıf olan 9. Sınıfta genel kültür derslerinin seçmeli ve basit içerikli olması sağlanmalıdır. Meslek seçiminde sadece akademik notla yerleştirmeden vazgeçilmelidir.

Mesela sektörün en çok şikâyet ettiği konuların başında mezunların beceri ve mesleki bilgi düzeyinin nasıl artırılacağı belirtilmemiştir. Bunun için şimdiki olduğu gibi işletmede beceri eğitimi/işbaşında uygulamalı eğitim kimilerine göre staj için hala 12. Sınıf beklenmemelidir. İlk yıldan itibaren başlayan her yıl artan oranda işletmede meslek eğitimi başlatılmalıdır. Uzun yaz döneminin mesleki gelişim açısından boş geçirilmemesi işbaşı deneyimine devam edilmesi faydalı olacaktır.

Sektörle isteğe bağlı işbirliği protokolleri yerine 3308 sayılı Kanunda var olan stajyer ve kursiyer kabul etme zorunluluğu yaptırımları uygulanmalıdır. Mezun olmadan son sınıfta istihdam ilişkisinin kurulması için net mekanizmalar kurulmalıdır. Okula kayıt olan atölyeye giren ve sektöre işletmede beceri eğitimine giden her öğrenci sigorta ve emeklilik hakkına kavuşturulmalıdır.

Meslek liselerinin bilinçli tercih edilmesinin önündeki en büyük engellerden biri de veli zorbalığı olduğu düşünülerek anne-babanın akademik düzeyi uygun olmasa da benim oğlum mutlaka üniversite okuyacak söylemlerinin düzeltilmesi gerekiyor. Gelecek yıldan itibaren kaldırılacağı beyan edilen özel okullarda okuyan öğrencilere verilen eğitim desteğinin OSB içindeki meslek liselerinde devam etmesi sağlanmalıdır.

Okulun ve dört yıllık meslek eğitimi sürecinin zevkli ve keyifli geçmesi için haftanın bir günü sosyal-kültürel ve sportif etkinlikler günü olarak belirlenmesi ortamları uygun olmayan okul öğrencilerinin her tür kamu imkânlarının kurslarından serbestçe yararlanması sağlanmalıdır. Okulların standartlarını iyileştirmek için te-

mel mesleki becerilerin kazandırılması hedeflenmeli mesleki güncel teknolojiyle donatılmasının hem çok masraflı, uzun zaman alması ve öğrencilerin işletmeye ilk yıldan itibaren gönderilmeye başlanmasıyla buna gerek olmadığı dikkate alınmalıdır.

Hak edilmeden verilen meslek lisesi diploma dışındaki işyeri açma ve teknisyenlik unvanı için son sınıfta yeterlilik sınavlarında başaranlara verilmelidir. Her öğrenci son sınıfta bireysel ya da grupla bir bitirme projesi yapmalıdır. Meslek lisesi müdürlüğü için atölye ve meslek dersi öğretmeni olması şartı tekrar getirilmelidir. Son yıl ikinci dönemde her ilçede düzenli olarak kariyer öğrenci iş mülakat görüşmeleri zorunlu tutulmalıdır. Meslek liselerinin atıl zamanlarında meslek öğrenmek, mesleğini geliştirmek yada meslek değiştirmek isteyen herkese yönelik Hayatboyu öğrenme kapsamında kurs açma yetkisi meslek liselerine verilmelidir. Bu kaynak atıl olarak bekletilmemelidir.

Mesleki Yeterlilik Belgesi verilen mesleklerde öğrenim gören son sınıf öğrencileri zorunlu olarak devlet desteğiyle sınav ve belgelendirmeye alınarak mesleki eğitimin performansı ölçülmelidir. Atölye ve meslek dersi öğretmenleri işe ilk başladığı anda derslere girmeden zorunlu en az altı ay sektöründe işletmede çalıştırılmalı deneyim kazanması sağlanmalıdır. Tüm bu yeni fikir ekleme ve katkı amaçlı değerlendirmelere rağmen her şeyin vizyonda yazılamayacağını, yazılmadığı halde yapılmayacağı anlamına gelmeyeceği de bilinmelidir.

POLİTİKA BELGELERİNDE MESLEKİ EĞİTİM

Ülkelerin eğitim sistemleri, yönetim biçimlerine göre devleti idare eden meclis, hükümet ve ilgili bakanlıklar gibi mekanizmaların oluşturdukları politika belgeleriyle şekillendirilirler. Ülkemizde de milli eğitim sistemi, TC Hükümetlerince hazırlanan kalkınma planları, Yüksek Planlama Kurulu çalışmaları, strateji belgeleri, eylem planları, çeşitli şuralar ve Milli Eğitim Bakanlığı şura kararlarıyla belirlenen ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmeye çalışılmaktadır. Son dönemde yukarıda sıralanan belgeler taranarak mesleki eğitim hakkındaki yer alan hususlar aşağıdaki gibi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Onuncu Kalkınma Planı (2014–2018) 2018 Yılı Programı

Planın (54–318) Sayfalarında; "nitelikli işgücüne talep artacaktır. Türkiye, bölgesel merkez olarak yükselecek ve hareketlilik olacaktır. Beşeri sermayeyi güçlendirmek için eğitim politikaları geliştirilecek, iş ve yaşama ilişkin bilgi beceri ve yetenekli yüksek ve sağlıklı birey yetiştirilecektir. Fırsat eşitliği, istihdam edilebilir artırılacak, nitelikli insan ve güçlü toplum ile sosyal refahı artırılacaktır. Eğitim sistemi yetersiz kalmıştır. Genç işsizlik oranında düşüş sınırlı gerçekleşmiştir. Eğitim istihdam ilişkisinin güçlendirecektir. Eğitimin etkinliğinin artırılmasına ihtiyaç devam etmektedir. Özel sektör sahipleri bilim ve teknoloji kullanımına üretimine yatkındır. MTE de uygulamalı eğitime ağırlık verilecektir. Mesleki rehberlik ve danışmanlık sistemi ve HBÖ eğitim faaliyetlerine önem verilecektir." Denilmektedir. Ayrıca, plitika ve tedbirler başlığında 15 numaralı tedbirde ise; "Mesleki ve teknik eğitim altyapı ve yönetimi meslek yüksekokullarını da içerecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile myo tamamını kapsayan bir etkinlik analizi

yapılacak bu analiz kapsamında okulların makine teçhizat altyapı durumları dahil olmak üzere mevcut durumu tespit edilecek ve yeni bir mesleki ve teknik eğitim yönetim modeli tasarlanacaktır." Denilmektedir.[59]

Milli Eğitim Bakanlığı 2015–2018 Yılı Stratejik Planı

Planda, mesleki eğitimle ilgili olarak; "Bireylerin istihdam edilebilirliğine etkileyen faktörlerden biri işverenlerin, çalışanlarının aldıkları eğitim ve öğretimler sonucundan elde ettikleri mesleki becerilerinden memnun olma düzeyidir. BSTB Türkiye'nin İnsan Kaynağının Belirlenmesi Raporunda yer alan işveren memnuniyeti anketi sonucuna göre firmaların yaklaşık yarısı çıraklık eğitimi alanların (%46,9), meslek lisesi mezunlarının (%57,2), MYO mezunlarının (%56,7), ve üniversite mezunlarının (%59,6) mesleki becerilerinden memnun olduklarını belirtilmiştir. Staj uygulamalarından katılımcıların % 58,2' si memnun olduğunu söylerken sanayi, okul ve üniversite işbirliğinin mevcut yapısından menün olanların oranı % 46,2' dir. Alanında istihdam edilen MTE mezun oranı 2011 e-mezun raporuna göre % 58.41' dir. Beceri eğitim yaptığı işletmede istihdam edilenlerin oranı % 15,68' dir. Hedefin gerçekleştirilmesi ile işgücü piyasasının talep ettiği beceriler ile uyumlu ve hayat boyu öğrenme felsefesine sahip bireyler yetiştirerek istihdam edilebilirlikleri artırılacaktır." Denilmektedir.[60]

Kalkınma Bakanlığı Özel İhtisas Komisyonu Raporu–2023

Eğitim sisteminin kalitesinin artırılması konusunda 66. Komisyon tarafından yirmi çalışma grubunda üçbinotuzsekiz kişiyle yaptığı çalışma raporunun yönetici özetinde; "Türkiye'de mevcut eğitim sistemi, öğrencilere temel beceriler dahil yeterli yetkinlikleri kazandıramamaktadır. Bölgeler okullar arası başarı farkları belirgindir. Sistemin etkinliği sorgulanmalıdır. Öğrenme ortamları niteliği eşitlik temelinde artırılmalıdır. İyileştirme adımları süreklilik arzetmektedir. Yapılan reformalar istikrarlı olmamaktadır. Eğitimde sürekli politika değişikliğine gitmenin analizde sınırlı bilgi sağlamaktadır. Sistemin barındırdığı sorunlar; eğitim sistemi yeniden reform edilmesi gerekmektedir.

Ancak; paydaşlarca ortak görüş mevcut değildir. Önce mevcut sorunlar tespit edilmelidir. Paydaş görüşleriyle kapsayıcılık reform müzakere edilmelidir. Pilot uygulamalar başarılı örnekler yaygınlaştırılmalıdır. Eğitim nitelikleri hizmetiçi eğitimle güçlendirilmelidir. İzleme değerlendirme sistemlerinin etkinliği artırılmalıdır. Bölgesel okul farklılıkları giderilmelidir. Eğitim yönetimi, yerel yönetimlerin güçlendirilerek ademi merkeziyetçi kılınmalıdır. Eğitimdeki kaynakların çeşitlendirilmesi ve artırılması gerekmektedir. Eğitimde sosyal adalet gerçekleştirecek politikalar izlenmelidir." Denilmektedir. [61]

Yüksek Planlama Kurulu – Orta Vadeli Mali Plan (2018–2020)

Resmi Gazetenin 5.10.2017 sayılı nüshasında yayınlanan Planda; "Harcamalar özellikle büyümeyi destekleyecek kamu altyapı yatırımlarında, teşvik, bölgesel kalkınma ve eğitim alanları ile arge desteklerinde kullanı-

59 https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/10-kalkinma_plani.pdf, ET 24.12.2018
60 http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf, ET 24.12.2018
61 http://onbirinciplan.gov.tr/wp-content/uploads/2018/01/Kamu-%C3%96zel-%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi-Uygulamalar%C4%B1nda-Etkin-Y%C3%B6netim-%C3%96n-Rapor.pdf, ET 24.12.2018

lacak şekilde önceliklendirilecektir. (Giriş 5) Yatırım ödeneklerinin tahsisinde; beşeri sermayenin iyileştirilmesine yönelik eğitim yatırımlarına öncelik verilecektir. (s. 17) Eğitim sisteminde özel sektörün katkısını artıran, fırsat eşitliğine dayalı, üniversitelerin ihtisaslaşması temel amaçları çerçevesinde kalite odaklı dönüşüm sürdürülecektir. (s. 19) Yatırımları teşvik etmek amacıyla hazine taşınmazlarının yatırımcılara uygun şartlarla doğrudan satılması sağlanacaktır. (s. 31) (5.9) istihdam, (s. 19) Geleneksel ürünlerin üretim ve ihracatı özel olarak desteklenecektir. (s. 31) II. Beşeri sermaye ve işgücü kalitesinin artırılması. (s. 33) 1. Eğitim kalitesinin artırılması: MTE güçlendirilmesi ve üniversitelerin ihtisaslaştırılması temel amaçtır. Özel okul teşvik sistemi değerlendirilmesi, özel sektörün payını artıracak ilave tedbirler alınarak özel okullaşma oranı yükseltilecektir. (s. 34) 1.3. MTE kurumlarının yönetim yapısı, müfredatı, iş dünyasının ihtiyaç duyduğu beceri alanlarında sektörle işbirliğini yoğunlaştıracak şekilde geliştirilecektir. Belirli iş sahalarında yoğunlaşmış bölgelerde MTE kurumlarının bölgenin ihtiyaç duyduğu alanlarda ihtisaslaşması sağlanarak tematik MTE lise uygulaması yaygınlaştırılacaktır. (s. 35) İş ve işgücü arasındaki beceri uyumunun artırılması temel amaçtır. Büyük OSB tasarım ve dijital dönüşüm merkezleri kurulacaktır. (s. 39) İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi sağlanacaktır. (s. 41)" yer almaktadır.[62]

Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2015 – 2018)

Belgede Ülkenin sanayi açısından güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatlar ve tehditlerin bir analizi yapılmıştır. Buna göre; "Ülke genelinde her alanda örgün ve yaygın mesleki eğitim olanaklarının varlığı ve çeşitliliği" güçlü yönü olarak belirtilmiştir. Ayrıca Politika başlığının 7. Maddesinde; " Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında 6 Ekim 2012 tarihinde OSB'lerde mesleki eğitimin güçlendirilmesine ilişkin protokol organize sanayi bölgelerinde meslekî ve teknik eğitim okulu açılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca eylem planında aşağıdaki maddelerde mesleki eğitimi ilgilendiren kararlar alınmıştır.[63]

60. İşletmeler ve mesleki eğitim kurumları arasındaki iş birliklerinin sayısını ve kalitesini artırmak üzere yeni bir model geliştirilecektir. Farklı bölgelerde sanayi ve ticaret odaları, iş dünyası dernekleri, organize sanayi bölgeleri, meslek kuruluşları, işletmeler, il istihdam ve mesleki eğitim kurumlarının katılımları ile çalıştaylar yapılacak ve bunların neticesinde oluşturulan işbirlikleri düzenli olarak takip edilecektir.

62. İşgücü piyasası ihtiyaç analizleri ile ildeki sektörel işgücü açığı, temininde güçlük çekilen meslekler ve gelecekte ihtiyaç duyulan meslekler tespit edilmeye devam edilecektir. İşgücü piyasasında üretim ve verimliliğin artması amacıyla, söz konusu analizlerde ortaya çıkan mesleklere yönelik ulusal meslek standartları ve ulusal yeterlilikler oluşturulacak ve bunlara dayalı olarak istihdam garantili mesleki eğitim kursları düzenlenecektir.

Esnaf ve Sanatlarlar Şurası Kararları

Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonunca 12.09.2015 tarihinde düzenlenen şura'da; "Mesleki eğitim ve öğretim kurumlarının akreditasyonunun sağlanması ve bu kurumlardan mezun olan öğrencilerin hem diploma hem

62 http://www.bumko.gov.tr/TR,43/orta-vadeli-mali-plan-ve-ekleri.html, ET 24.12.2018
63 https://www.sanayi.gov.tr/handlers/DokumanGetHandler.ashx?dokumanId=e9f6e3f2-f8ab-4fd1-9d65-22d553867dc1, ET 24.12.2018

de mesleki yeterlilik belgesi alabilmesinin önü açılmalıdır. Mesleki eğitime ilişkin politikaların daha doğru bir şekilde oluşturulabilmesi için istatistiki veri tabanı geliştirilmesi gerekmektedir." beyanında bulunulmuştur.[64] (12)

MEB Strateji Raporu (17.09.2015)

Zayıf Tarafları; Kişisel, eğitsel ve mesleki rehberlik hizmetlerinin yeterliliğidir. Fırsatlar; Sektörün mesleki ve teknik eğitim konusunda işbirliğine açık olmasıdır. Tehditler; Mesleki yöneltmede öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin dikkate alınmaması, işgücü piyasasının yeterince şeffaf olmaması ve ucuz işgücü talebi, öğrenci ve ailelerin meslekler ve iş hayatıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması, sınavlar nedeniyle sadece öğretimin ön plana çıkmasıdır.

Mesleki ve Teknik Eğitim Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017) metninde yer alan SWOT analizi çalışmasının istihdama ilişkin sonuçlarında ise zayıf yönler; "Sektörün ihtiyaçlarına uygun nitelikte işgücü yetiştirilememesi, Mezunların yeterli düzeyde izlenememesi, Mezunların istihdam fırsatları konusunda yeterince bilgilendirilmemesi, Mesleki ve teknik eğitim öğrenci ve kursiyerlerine yaratıcılığın, yenilikçiliğin ve girişimciliğin yeterince kazandırılamaması, Mesleki ve teknik eğitim öğrencilerinin sosyal becerilerinin yeterince geliştirilememesi, İş piyasalarının yeterince şeffaf olmaması, İşletmelerin mesleki eğitim almış kişilerin istihdamında yeterince istekli davranmaması, İşyeri eğitimi ve staj konusunda işletmelerin aktif davranmaması" olarak sıralanmıştır.

Mesleki eğitim sisteminin kalitesinin artırılması ve işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan beceri ve yeterliliklere uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, mesleki ve teknik eğitimin, gençlerin potansiyellerini gerçekleştirmelerine katkıda bulunacak, işletmelerin gereksinimini karşılayacak ve uluslararası rekabette genç nüfusu ile ön plana çıkmak isteyen Türkiye'ye avantaj yaratacak biçimde yapılandırılması gerekmektedir.

Mesleki eğitime ilişkin sorunlara getirilebilecek çözüm önerilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ İşgücü arz ve talebiyle ilgili analizlerinin periyodik olarak yapılması ve değerlendirilmesi
- ✓ Özellikle örgün mesleki ortaöğretim kurumları ve yüksekokullarda güncel anlamda ihtiyaç duyulan mesleklere yönelik bölümlerin açılması ve ihtiyaç duyulmayan bölümlerin kapatılmasına yönelik eğitim planlarının yapılması
- ✓ Yapılacak planlamada toplumun, piyasaların ve sektörlerin taleplerine uygun nicelik ve nitelikte işgücünün nasıl yetiştirileceğinin açıkça ortaya konulması
- ✓ Eğitim-istihdam ilişkisinin daha sağlıklı bir biçimde kurulabilmesi için mesleki eğitim mezunlarını takip eden daha etkin ve daha kapsamlı (yüksekokul mezunlarını da dâhil eden) bir sisteminin kurularak, oradan elde edilen geri bildirimlerle eğitim sistemi ve ders içeriklerinin sürekli olarak güncellenmesi

64 http://esnaf.gtb.gov.tr/data/581af50f1a79f56b54821900/5.%20%20Esnaf%20%C5%9Euras%C4%B1%20Kararlar%C4%B1.pdf, ET 24.12.2018

- ✓ Mesleki eğitimin düşük statülü algısının kırılması ve bu okulların daha tercih edilir kılınması için özel sektör ve devlet tarafından burs, işe yerleştirme gibi teşviklerin sağlanması
- ✓ Meslek eğitimi almış mezunlara istihdam sağlayan işverenlere teşvik sağlanması
- ✓ Derslerin proje, tasarım ve uygulama ağırlıklı hale getirilmesi
- ✓ Özel sektörün yaygın eğitim faaliyetlerinin özendirilmesi (vergi indirimi, uzun vadeli ve düşük faizli kredi, arsa temini gibi teşviklerle)
- ✓ Meslek edindirmede yaşam boyu eğitimin öneminin artması

Eğitim İstihdam İlişkisinin Güçlendirilmesi Eylem Planı

2.1. Mesleki ve teknik eğitim veren özel okulların desteklenmesi ve yenilerinin açılabilmesi amacıyla özel sektör, finansla olarak teşvik edilecektir.

2.3. MTE veren kurumlardaki makine teçhizat ve laboratuvarların yenilenmesi kapsamında özel sektörün desteği sağlanacaktır.

2.4. Öğrencilere ve velilere yönelik olarak meslek tanıtımı faaliyetlerinin etkinliği artırılacaktır.

2.5. Öğrencilerin mesleki ilgilerinin tespitinde kullanılacak ölçme ve değerlendirme araçları çeşitlendirilecek ve geliştirilecektir.

2.6. MTE öğretmenlerinin periyodik olarak sanayi sektöründe güncelleme eğitimlerine katılmalarına yönelik uygulama yaygınlaştırılacaktır.

2.7. Beceri eğitim ve staj yaptıran işyerlerinin kayıt altına alınarak izlenmesi sağlanacaktır

2.8. Meslek kuruluşu üyelerinin eğitim ihtiyaçlarına yönelik kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

2.9. Ulusal meslek standartlarının ve yeterliliklerinin mesleki eğitim programlarına yansıtılması izlenecektir. [65]

Ulusal İstihdam Stratejisi 2014–2023 Eylem Planları

53. Asıl dikkat çekici olan, lise ve dengi meslek okulu ile üniversite eğitimi almış nüfus grubunda işsizlik oranlarının göreli olarak yüksek olmasıdır. MTE mezunlarının işsizlik oranı % 10,5

54. Meslek Okulu mezunlarının yüksek işsizlik oranları, Türkiye'de MTE mezunlarına meslek kazandırılamadığı ve işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikte "ara işgücü" yetiştirilemediği yönündeki görüşü destekle-

65 http://www.uis.gov.tr/media/1194/uis_izleme_degerlendirme_raporu10-50.pdf, ET 24.12.2018

mektedir. Bu değerlendirme ışığında, Türkiye'de mesleki eğitim ile istihdam arasındaki fonksiyonel ilişkinin zayıf olduğu söylenebilmektedir. [66]

Türkiye işgücü piyasasında, bir taraftan mesleki eğitim mezunlarının işgücü piyasasının talep ettiği nitelikleri tam olarak taşamamasından sürekli şikayetçi olan ve sürekli olarak nitelikli ara eleman açığı yaşadıklarını ifade eden işverenler, diğer taraftan bir nitelik kazandırmaya yönelik verilen mesleki eğitim sonucunda mezunlar arasındaki işsizliğin genel lise mezunları ile hemen hemen aynı düzeyde olması bu duruma kanıt olarak sunulabilmektedir. Diğer taraftan akademik başarısı yüksek öğrencilerin mesleki teknik eğitim tercih etmemesi, mevcut mesleki teknik eğitim programlarının özel sektörle işbirliği içinde güncellenmemesi, eğitimcilerin sektörü ilişkin tecrübelerinin düşük olması ve donanınım yetersizliği, mesleki eğitim – istihdam ilişkisinin istenilen düzeyde gerçekleşmemesi üzerinde etkili olan diğer faktörlerdir.

58. Türkiye'de işverenlerin genel olarak okullara karşı önyargılı oldukları ve istedikleri işgücünün yetiştirilemediğini düşündükleri görülmektedir.

59. Türkiye'de önemli sorun alanlarından biri de ne eğitimde ne de istihdamda yer almayan gençlerin durumudur. OECD ülkeleri arasında söz konusu "atıl" gençlerin oranının en yüksek olduğu ülkelerden biri Türkiye'dir. İstihdam görünüm 2016 ya göre TR de 2015 verileri 15-29 yaş arası grupta atalet oranı % 30 ortalamanın iki katı üstündedir.

60. İşgücü piyasası koşullarına ilişkin beklentilerin etkisiyle yükseköğretime yönelik talep gittikçe artmaktadır.

61. Ülkemizde genç işsizliğin yüksek olması ve ilk kez iş arayan gençler içinde uzun süre iş arayanların daha yoğun olması nitelik ve beceri uyumsuzlukları sorununa işaret etmektedir.

62. Girişimcilik eğitimleri sonrası yeni işletme kuruluma oranı % 5 seviyesindedir. Yeni kurulan işletmelerin pek çoğu birkaç yıl içinde kapanmaktadır.

64. Mevcut insan profilini tüm boyutlarıyla ortaya koyan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Özellikle yükseköğretim düzeyinde mezun takip sistemi bulunmamaktadır.

65. İşgücü piyasa talep araştırmalarından edinilen sonuçlara göre; talep kesiminin ençok ihtiyaç duyduğu işgücü; beden işçisi, servis elemanı, satış danışmanı, temizlik ve güvenlik görevlisi gibi niteliği düşük meslek ve personellere olduğu görülmektedir.

MESLEK LİSELERİ HAKKINDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Bir konuda sıkıntı oluştuğunda, bir işi en iyi yapan bilir prensibinden hareketle bir bilen bulup sorulur. Eğitim konusunda tartışma başladığında toplumun her kesiminden katılım olur. Herkesin okulla eğitimle bir şekilde ilişkisi vardır. Konuşanların kendisi bir zamanlar öğrenciydi şimdi de çocukları okuyordur. Bu açıdan eğitim konularına müdahil olup değerlendirmesi eleştirmesini normal karşılayabiliriz. Ancak konu eğitim sistemi ve

66 http://www.uis.gov.tr/media/1437/uis2014-2023.pdf, ET 24.12.2018

müfredat gibi uzmanlık gerektiren önemli konularda asıl işin sahipleri bu işi bilen en iyi yapan işin mutfağında olan öğretmenlerin görüşlerine başvurmak daha doğrudur. Milli Eğitim Bakanlığı da sistem çalışmalarında akademisyenler, sivil toplum örgütleri, sendikalar, çeşitli kurum ve kuruluşların temsilcileri yanında öğretmenleri de toplantılara davet etmekte ve dinlemektedir. Bu kapsamda Ortaöğretim Genel Müdürlüğü 2018 Temmuzunda yurt çapında öğretmenler arasında "Nasıl Bir Okul, Nasıl Bir Ortaöğretim" temalı deneme yazma yarışması düzenlemiştir. 81 ilden seçilen denemeleri 290 sahifelik bir kitapta yayınlamıştır. Ülkemizin tüm illerinde öğretmenlerimiz gözlem ve tecrübelerine dayalı olarak çok güzel konular, sorunlar ve çözüm önerileri paylaşmışlardır. Hiç üşenmeden büyük bir zevkle okudum ve istifade ettim. Özellikle meslek liselerinde görev yapan hatta başka okullarda görev yapan öğretmenlerimizin meslek liselerinde eğitim görev öğrenciler ve eğitim sistemi hakkında tespitlerini çok beğendim ve paylaşmak istedim. Tamamına yakınını daha önce tespit edip çözüm önerilerinde bulunduğum için işi en iyi yapan bilirmiş atasözünü bir kez daha hatırladım. Bunların bir kısmı, her düşünceyi belirten öğretmeni, okulunu ve yer aldığı sayfayı parantez içinde belirterek aşağıda paylaşılmıştır.[67]

Meslek lisesine başladıklarında kendileri değersiz hiçbir becerisi olmayan bir birey olarak görmektedirler. 10. Sınıfa geçen öğrenciler yavaş yavaş meslek öğrenmeye başlayınca kendilerine olan güvenleri artmaya başlamaktadır. Akademik dersler ise isteğe bağlı olarak verilmeli, üniversiteyi hedefleyen öğrenciler bu dersleri almalıdır (Peker, 19). Öğrencilerin kişilik yapısına göre nasıl bir lisede öğrenim göreceklerinin belirlenebilmesi için sırayla okul öncesi öğretmeni, ilkokul öğretmeninden başlayarak, ortaokul öğretmenleri ve rehber öğretmenler aracılığıyla lise eğitimine kadar her öğrenci için bir portfolyo tutulması gerekir (Alpaydın, 30). Öğrenciler lise hayatına zorla devam etmemeli, mutlu olacakları işi yapmalı (Doğaner, 47). Bakanlıklara kendi alanlarında okul açma yetkisi verilerek alanda ihtiyaç duyulan öğrencileri yetiştirmesi sağlanmalıdır (Ertekin, 52).

Mesleki eğitim alacak gençler liseye başlar başlamaz esnafa, sanatkâra ve sanayiciye eşit sayıda dağıtılsa, iki gün okula gelip temel bilgileri alsa diğer mesleki eğitimi işbaşında usta öğreticilerden uygulamalı öğrense mesleki eğitim de çok başarılı bir yola girmiş olur (Kaymak, 57). Okullarımızda çocuklarımızı üniversite sınavının yarışmacı havasından kurtarıp kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri alanlara yönlendirebiliriz. Toplumun terziye, kuaföre, aşçıya, teknik elemanlara, sporcuya vb. alandaki bireylere de ihtiyaç duyduğu gerçeğini gözden kaçırmayalım (Bürküm 63). Daha az ders ve daha çok mesleki ve sosyal gelişim. Ortaöğretimde özellikle de mesleki eğitim yapan okullarda o kadar çok ders var ki öğrenciler artık memurlar gibi sekiz-beş çalışmaya başladılar. Öğreterek öğrenmenin yanında yaparak, yaşayarak ve uygulayarak öğrenmenin öncelikli olduğu ve bu öğrenmelere uygun fiziki ortamların uygun olduğu, Öğrencinin akademik başarısını destekleyen, kültürel ve sosyal aktivite ihtiyaçlarına cevap veren bir okul olmalıdır (Karaca, 67).

İllerde Ortaöğretim Kampüsleri kurulması gerekir. Bütün ortaöğretim kurumlarını bu kampüse taşımalı ve bu kampüsleri cazibe merkezi haline getirmeliyiz. Bu kampüslerde büyük kütüphaneler ve bilgisayar laboratuvarları kurulmalı; Ar-Ge çalışmalarının yapıldığı tekno araştırma merkezleri kurulmalı, üniversite öğretim

67 http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_08/27141216_KapaklY_NasYl_1_Okul.pdf, ET 25.12.2018

elemanlarıyla akademik dersler desteklenmeli ve koordineli olarak çalışılmalıdır. Öğrenciler üniversitede hangi alanda eğitim alacaksa o alanla ilgili ortaöğretim kurumlarında seçmeli temel dersler verilmeli ve böylece öğrencinin üniversitede eğitim alacağı alanla ilgili temel beceriler önceden kazandırılmalıdır. Bu sayede öğrenciler üniversite eğitimi almadan önce meslek sahibi olacağı alanı iyi seçecek; bilinçsizce bir üniversite tercihi yapmayacaktır (Yeşilorman, 106). Yöresel ihtiyaçlara uygun dersler koymalıyız. Karadeniz'de fındık, çay üretimi işlenirken İç Anadolu'da makineli tarımı geliştirmek olmalı hedef. Her öğrenci çevresindeki fırsatları tanımalı, toprağa dokunmalı. Hayvancılığın memurluktan çok daha kazançlı olduğunu öğrenmelidir. Bu süreçte geçen 12 sene boyunca ne kadar mutlu ve üretken genç yetiştiriyoruz. En iyi ihtimalle %15. Geri kalan gençlerimiz ise sistemin onları götürdüğü noktada sahip oldukları ya da sahip olacakları mesleği sevmeye çalışıyor ya da kendilerini o mesleğe uydurmaya çalışıyorlar (Türkeri, 121).

Yalnızca meslek liselerinde değil tüm okullarda ders adedi ve haftalık ders sayısının azaltılması gerekiyor. Meslek liselerinde meslek dersi öğretmenleriyle birlikte usta öğreticilerin ders vermesi sağlanabilir. Teorik bilgileri edinmiş ama herhangi bir iş kolunda yeterince deneyimi olmayan mezunlar veriyordu okullarımız. Her işi hakkını vererek yapabilen insanlara ihtiyacımız vardı bizim ve bunun ilacı ayrıntıları üzerinde iyice düşünülmüş, planlaması yapılmış olan modern bir usta-çırak eğitimi olabilirdi (Kılıç ve Çakmak, 141).

Pekala, neden devamsızlık yapıyorlar? Çünkü okulu sevmiyorlar. Meslek dersleri haricindeki dersler öğrencilerin isteğine bağlı olmalı, zorla sınıfta tutma anlayışı bırakılmalı (Uzunmustafaoğlu, 163). Fen lisesinde okuyan bir öğrencinin göreceği fizik programı ile nasıl bir meslek lisesi öğrencisinin fizik programı aynı olmayacaksa, sosyal bilimler lisesinde okuyan öğrencinin tarih programı meslek lisesindeki öğrenciyle aynı olmamalıdır (Türkaslan, 177). Yeteneklerine uygun mesleğe yönlendirelim, garanti verelim onlara meslek adına. Hangi meslekte başarılı olacakları belirlensin. Severek yapılacak bir işin tadına varsın (Yıldırım, 194). Meslek lisesi, okuldan çok işyeri olarak algılanmalı, iş dünyasıyla koordineli bir şekilde yarım gün okul, yarım gün de işbaşı olarak planlanmalı. Meslek lisesi müfredatı olabildiğince basit, gerçekçi amaç ve hedeflere göre yeniden hazırlanmalıdır. Temel ve zorunlu olmayan seçmeli derslerin dışındaki dersleri öğrencinin isteğine bırakan, çocukları tam gün okulda tutmayarak onlara okulun dışında da bir hayat alanı tanıyan bir ortaöğretim (İspiroğlu, 217). Mesleki ve teknik okullarda genellikle dar gelirli ailelerin evlatları eğitim görmektedir. Bunlara her gün ücretsiz öğlen yemeği verilmelidir (Özdemir ve Kozlu, 287).

Uzunca yıldan beri meslek lisesinde, görünürde niteliği az olan öğrenciyle çalıştım. 9. sınıflarda kültür derslerinde başarısız ama mesleki olarak çok pratik öyle öğrenciler tanıdım ki. Ama 10. sınıfa geçemediklerinden mesleki olarak onlarla karşılaşamıyoruz. 10. sınıfa istedikleri meslek dalına bir geçebilseler son derece faydalar sağlayacağımız nitelikli öğrenciler olacaklar. İşte niteliği artırmamız için mesleki okullara ortaokuldan sonra yeteneğine göre öğrenci almalıyız. Ya da 9. sınıfa uygulamaya dayalı mesleki dersler konulmalıdır (Hubar, 278). Ortaöğretim insanların mesleklerini artık çoktan seçip kendini mesleki anlamda yetiştirdiği kurumlar olmalıdır (Şentürk, 248). Eğitim sistemimizde var olan meslek liselerinin önem ve işlevi artırılabilir. Geniş çaplı bir değerlendirme yapılarak belki tüm okullar meslek liselerine de dönüştürülebilir (Şahin ve Bal, 232).

Öğretmenlerimizin meslek liselerinde eğitim öğretimin daha kaliteli, zevkli ve mezuniyet sonrası iş bulabilmeleri için önerilerinin bir kısmı Milli Eğitim 2023 Eğitim Vizyonunda da yer almıştır. Umarız öğretmenlerimizin

talep ettikleri düzenlemeler biran önce hayata geçer ve üreten Türkiye için gerekli nitelikli meslek adamlarını yetiştirebiliriz.

MESLEKİ EĞİTİMDE YENİ BİR SİSTEM ve MODEL İHTİYACI

Meslek liselerine kayıtlı öğrencilerin çoğunluğunun fen, sosyal bilimler ve Anadolu liselerine yerleşemediği için zorunlu olarak meslek liselerine gitmek zorunda kaldığı sıkça tekrarlanmaktadır. Meslek lisesine başlayan öğrencilerin gözardı edilemeyecek bir oranının ders başarısızlığı ve sınıf tekrarı, devamsızlık ve disiplin olaylarıyla gündeme geldikleri bir kısmının da kendi isteğiyle ya da zorunlu okulu terk ettiği istatistiklere yansımaktadır. Mezun olanlarının da az bir kısmı lisans olmak üzere çoğunun önlisans düzeyinde veya bu yıla kadar sınavsız geçişle meslek yüksekokullarına gittiği, diğerlerinin mezun olduğu meslek alanları dışındaki işlerde çalıştığı bilinmektedir. Diğer yanda piyasada yeterli sayıda nitelikli eleman bulunamadığı, gelen mezunların ise mesleki becerilerinden sektör tarafından sürekli şikâyet edilmektedir. Karamsar bir tablo çizmek için değil ancak model geliştirmek adına öğrenci, veli, öğretmen, eğitim yöneticileri ve sektör temsilcilerince sıkça tekrar edilen sorun alanlarını sıralamak gerekti.

Meslek yaşamının tamamını örgün ve yaygın mesleki eğitimin (halk eğitim, çıraklık eğitim ve meslek lisesi) her kademesinde öğretmen, müdür yardımcısı, müdür başyardımcısı, müdür, şube müdürü olarak geçirmiş biri olarak bana hiçbir sınırlılığa takılmadan yeni bir örgün mesleki eğitim (meslek lisesi eğitim süreci) tasarlamam istenseydi aşağıdaki gibi bir model geliştirirdim. Bu model hayal değil uygulaması hem pratik hem tarafları memnun edecek sonuçlar içermektedir.

Öncelikle istemeyerek seçilen bir okul ve meslek, tüm liselerde aynı müfredatla okutularak başarılı olmak zorunda olunan (fizik, kimya, biyoloji, matematik, tarih, edebiyat, İngilizce gibi) genel kültür derslerinden başarısız olmak, okuldan ve derslerden soğumayla devamsızlığa hatta meslek liselerinde diğer okullardan daha fazla okul terklerine yol açmaktadır. Devamsızlık yapmak evde, okulda ve sokakta sorunlara, disiplin olaylarına yol açabilmektedir.

Bu genellemeye, isteyerek ve bilinçli bir şekilde Anadolu teknik/meslek liselerini seçen akademik düzeyi belli seviye üstündeki öğrencilerden oluşan yaklaşık yüzde yirmilik kısmı dâhil etmiyorum. Modele dâhil etmediğim bu gurup şu an uygulanmakta olan sistemi başararak; mezun olduğunda teknisyen unvanıyla doğrudan sektöre adım atabilmektedir. Bu gurubun bir kısmı da mesleğinde lisans düzeyinde üniversite okuyarak akademisyen, atölye ve meslek dersi öğretmeni veya mühendis olmaktadır. Beyaz yaka/ofis elemanı tabir edilen bu kısım için şu an uygulanan ağırlıklı akademik mesleki eğitim programı gereklidir. Bu model, geriye kalan üniversite kazanma ihtimali olmayan yüzde seksenlik kısım mavi yaka/saha çalışanı için kurgulanmıştır.

Bir insanı sevmek için onu önce görmek, bir müddet yakın ve birarada olmak, onunla konuşmak ve iletişim kurmak, dokunmak ve temas kurmak gerekir. Hayat boyu yapacağı mesleği seçecek olan gençlere mesleğini tanımak ve sevmek, mesleğin icra edildiği ortamda bulunmak imkânını sağlamak gerekiyor. Mesleki eğitim açısından; mesleki tanıtım rehberlik ve yönlendirmeyi görüşme, çıraklığı söz kesimi, kalfalığı nişanlanma ve ustalık ise evlilik gibi düşünebilir.

TEOG yerleştirmeleriyle fen, sosyal bilimler ve Anadolu liselerine yerleşemeyip meslek liselerine (yeni adıyla Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi) yerleşen öğrenciler lise birinci sınıfta genel kültür derslerinin tümünden istediklerini seçebilmelidir. Hatta ilk yıl başaramadığı dersleri ikinci yılda değiştirebilmelidir. Kesinlikle genel kültür derslerinde başarısızlık sebebiyle sınıfta kalmak olmamalı gerekirse başarısız olduğu bu dersleri de açık/uzaktan eğitimle ya da mezuniyete kadar tekrar edebilmelidir.

Dört yıl boyunca haftanın bir günü tamamen sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere ayrılmalıdır. Her öğrenci bu başlıklarda mutlaka uygulamalı bir grup faaliyeti okul içinde ya da belediye/diğer kurumların tesislerinde yerine getirmelidir. Faaliyetlere katılan tüm öğrenciler başarılı sayılmalıdır.

Lise birinci sınıfta her öğrenci üç arkadaşıyla yıl boyunca haftanın bir günü, kendi istediği bir mesleği işyerinde incelemeye giderek gözlemde bulunmalı, resimleri çekerek belli notlar almalı, elindeki forma bunları kaydederek ikinci hafta sınıfta arkadaşlarıyla paylaşmalıdır. Bu yöntemle yılsonuna kadar ilgi duyduğu yaklaşık onaltı mesleği yakından tanıyacaklardır. Arkadaşlarının paylaşımlarını da katarsak onlarca meslek hakkında belli seviyede bilgi sahibi olacaklardır. Planlı bu faaliyeti yerine getiren tüm öğrenciler başarılı sayılmalıdır. Bu çalışma lise ikinci sınıfta seçeceği meslek alanı için öğrenciye karar vermede yeterli bilgi sağlayacaktır.

Lise birinci sınıfta haftanın bir gününü de meslek liselerindeki uygun atölye ve laboratuvarlarda (temel beceriler atölyesinde) uygulama yaparak el yatkınlığı ve alışkanlıkları (psikomotor beceriler) kazanmalıdır. Bu uygulamaları, her dünya insanı için gerekli olan sosyal yaşamda karşılaşacağı alıştırmalar olarak belirleyebiliriz. Evlerde varolan fiş, priz, musluk, vidalama, tel bükme, kesme, çivi çakma gibi basit işleri temel el aletlerini kullanmayı öğrenmelidir. Metal, ağaç, elektrik ve yapı/tesisat gibi alanlarda basit temel uygulamalar yapmak imkânı sağlanmalı bu faaliyetleri yapanlar başarılı sayılmalıdır. Geleceğin yetişkini olacak genç bireylere bir işler yapabiliyor başarıyor olmanın hazzı yaşatılmalıdır.

Lise ikinci sınıfta bir meslek alanı seçen öğrenciler haftanın bir günü okul atölyesinde, iki günü işletmede uygulamalı meslek faaliyetlerine (çırak düzeyi) katılarak mesleğe adım atacaktır. Bir gün mesleğin teorik derslerine, yarım gün sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere, yarım gün de genel kültür derslerine ayrılmalıdır. Lise üçüncü sınıfa gelen öğrenci artık bir mesleğin temel ortak bilgi ve becerilerine sahip olmuş ve uzmanlaşmak üzere kendisine bir dal belirleyecektir. Okulda bir gün atölye ve teorik meslek dersleri, işletmede üç gün işbaşında (kalfa düzeyi) usta öğretici gözetiminde bazı imalatları yapabileceği uygulamalı meslek eğitimi, yine okulda yarım gün sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere, yarım gün de genel kültür derslerine ayrılmalıdır. Lise son sınıfta ise; işletmede dört gün işbaşında (usta düzeyi) bağımsız kabul edilebilir standartlarda imalat yapabilecek düzeyde uygulamalı meslek eğitimi yapmalıdır. Okulda yine yarım gün sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere, yarım gün de genel kültür derslerine ayrılacaktır. Genel kültür dersleri müfredatı, meslek liselerine özel hazırlanmış ve sadece meslekler için gerekli temel hesaplama/yabancı dil bilgilerini içeren şekilde basitleştirilmelidir. Böylelikle, akademik olarak seviyesi belirlenmiş ve meslek lisesine gelmek zorunda kalmış veya isteyerek seçmiş öğrencilere, ısrarla zorunlu derslerde başarılı olmasını dayatmak ve soğutmak yerine meslek liselerine uyumu sağlayan keyifli bir sürece dönüşecektir.

Orta ve büyük ölçekli işletmelerdeki grup halinde beceri eğitimi yapan öğrencilerin atölye ve meslek dersi öğretmenleri de haftanın bir tam gününü her hafta farklı bir grup öğrencileriyle birlikte sektörde geçirmelidir. Bu sayede okuldaki teori ve uygulamanın işletmedeki gerçek üretim ve iş yaşamıyla örtüşmesi birbirini destekleyen süreçler olması temin edilmelidir. Bu öğretmenler için bir nevi hizmetiçi eğitim olacaktır.

Lise birinci sınıftan itibaren işletmeye artarak gidilen gün sayısıyla yüzde 20/40/60/80 şeklinde meslek liselerinde boşalmış ciddi bir boş fiziki kapasite (derslik) oluşacaktır. Başarısızlık sebebiyle sınıfta kalmayı ortadan kaldırınca arkadan gelenlere ilave boş kapasite sağlanmış olunacaktır. Boşalan bu kapasite derslik yetersizliğinden ikili eğitim yapmak zorundaki okullar için büyük bir rahatlama sağlayacaktır. Bakanlık için ise derslik ve öğretmen sorununa maddi kaynak yatırımı gerektirmeyen bir çözüm olacaktır.

Meslek lisesi öğrencileri, ilk yıl bilinçli bir meslek tercihi yaptığı için mesleğini severek öğrenecek biran önce mesleğinde ilerleyerek mezuniyetinde ise mesleğinde istihdam olmayı isteyecektir. Lise ikinci sınıftan itibaren artarak işletmede geçirdiği haftalık artan gün sayısıyla, dördüncü yılın sonunda yaklaşık ikiyüzseksensekiz günlük işbaşı işletme tecrübesiyle mezun olacağından sektörün talep ettiği tecrübeli nitelikli eleman talebi karşılanmış olunacaktır. Bu aşamada işletmeler kendi üretim süreçlerinin gerektirdiği bilgi ve becerileri de öğrencilere kazandırarak istihdamdaki memnuniyet karşılıklı artacaktır.

Gençlik, okulda her yıl bir tam gün sosyal, kültürel ve sportif etkinliklerle enerjisini harcayarak en az problemle sosyalleşmesi kolaylaşacaktır. Sürecin temel hedefi, meslek lisesi öğrencilerini başarısız değil başarılı kılmak ve eğitim istihdam ilişkisini sağlam temellere oturtmaktadır. Bu model, ders başarısızlığı, sınıf tekrarı, devamsızlık, okul terk ve disiplin olaylarının en aza indirilmesine fayda sağlayacaktır.

Almanların dual (ikili) sistem adıyla başarıyla uyguladığı sisteme benzemekle birlikte daha iyi olan bu sistemle gençler okurken lise ikinci sınıfta asgari ücretin üçte biri, üçüncü sınıfta asgari ücretin üçte ikisi ve son yıl asgari ücret kadar gelir temin edebilmelidir. Bu ücretlere devlet de belli oranda destek olarak sektörün yükünü hafifletebilir. Hatta işletmede beceri eğitimi döneminde devlet tarafından halen ödenen iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primlerine ilave olarak isteyenler o anda ya da sonradan emeklilik primleri ödeme imkanı getirilmelidir. Öğrenim görmenin bir gayesi kültürlenmek diğeri de geçimini temin edebilecek bir meslek öğrenmektir. Nihai olarak öğrenim süresi sonunda müteşebbis olarak bağımsız bir işyeri açmayanlar istihdam olmak üzere sektörün kapısını çalacaklardır. Bu modelle üç yıl boyunca mümkünse aynı işletmeye beceri eğitimine gitmiş bir meslek lisesi öğrencisini mezun olduğunda işletme de bırakmayarak büyük oranda severek istihdam edecektir.

Şu anda meslek lisesini bitiren yeterince işbaşında uygulamalı eğitime katılamamış mezunlara verilen "işyeri açma belgesi" ve yeni bir uygulamayla verilmeye başlanacak olan "teknisyen" ünvanı ancak yukarıda açıklanan sistemle hakedilmiş olacaktır.

Unutulmaması gereken şudur; her gencin severek öğrenebileceği ve yapabileceği bir meslek mutlaka vardır. Önemli olan bunu tespit etmek ve ona bu imkanı sağlamaktır. Meslek liselerini cazip kılmak için özel bir çabaya gerek yoktur. Zevkli bir öğrenim süreci, işbaşında meslek öğrenmek, üç yıl boyunca cep harçlığı, sigorta

ve mezuniyetinde iş imkanı bulan gençlerin ve sektörün memnuniyeti toplumdaki meslek lisesi algısını olumlu yönde pekiştirecektir. Bir müddet sonra otuz yıl önce olduğu gibi aşırı talep sebebiyle artık meslek liselerine girmek için birbiriyle yarış başlayacaktır.

En iyi sistem; mesleki eğitime başlayan öğrencilerin büyük çoğunluğunun mesleklerini öğrenerek başarıyla mezun olduğu, herkes için süreci zevkli kılan, mezunların okuldan ayrılmadan iş ilişkisinin kurulmuş olması sonucuna götüren ve en basit olan sistemdir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Dünyada mesleki eğitimde küresel eğilimlere bakıldığında; öğrenciler daha erken yaşlarda mesleki eğitim almaya başladığı, ikincil eğitim algısının değiştiği, okul-sektör işbirliğinin çerçevesinin genişlediği, öğrencilerin işbaşı eğitim tecrübesinin artırılmakta olduğu ve mesleki eğitim ile genel ortaöğretim arasındaki keskin ayırımın azalmakta olduğu görülmektedir.

Bu kararların uygulanması ve başarıya ulaşması için öğrencisinden velisine, öğretmeninden sektör temsilcilerine tüm paydaşların desteği gerekmektedir. Ancak unutulmaması gereken bir husus da bugüne kadar yaşanan tecrübelerden alınan kararların sonuç alacak radikal uygulamalara dönüştürülemediği, küçük ayrıntı kabilinden değişikliklerle geçiştirildiğidir.

Sporcu ve sanatçıların başarılı olmasının arkasında ilgi, yetenek ve becerileri yanında mesleğinin hangi aşamasında olursa olsun hiç durmadan ara vermeden sürekli pratik ve tekrar yapmak yatmaktadır. Hatta birkaç günlük antrenman eksikliğinin sporcuyu oldukça gerilerde bıraktığı bu açığı kapatmak için daha yoğun bir tempoyla hazırlanması gerektiği belirtilmektedir.

Meslek lisesi öğrencilerinin liselere giriş sınavındaki performansı ve son yıl kurslarla hazırlanılsa bile üniversite sınavlarındaki başarıları birlikte düşünüldüğünde amacın lise diploması almak değil bir meslekte ustalaşarak, iş bularak çalışmak, üretken birey olarak topluma hizmet ederken kendi ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak olduğu unutulmamalıdır. Sanayi 4.0, dijital dönüşüm, STEM, kodlama, tasarım, inovasyon kelimeleriyle süslenmiş cümleleri lütfen artık daha dikkatli kullanalım. Bu ülkede öğrencilerini ilk başarı dilimlerinden kayıt alan fen liseleri bulunmakta, meslek yüksekokulları ve fakülteler bulunmaktadır. Herkesin her şeyi bilmesi yapması doğru ve mümkün olmadığını lütfen artık kabullenelim.

Mesleki eğitimi nitelikli mezunlar verecek hale getirmenin yolunun sürekli genel bilgi ve kültür derslerinin sayısını ve süresini artırmak olmadığını artık görmeliyiz. Bize çok bilen değil mesleğini iyi yapabilen mezunlar gerekiyor. Bu konuda başta MEB olmak üzere özellikle sektöre, bir de ailelere büyük görev düşmektedir. KOBİ altyapısına sahip iş hayatımızın ne kadar beyaz ne kadar mavi yakalı insan kaynağına ihtiyacı olduğu gözönüne alınarak en kısa yoldan meslek edinmek ve İş hayatına atılmak gerekiyor.

Tüm mesleklerde yetişmiş insana ihtiyacımız her zaman olacaktır. Geleceğe yönelik yapılan tüm tahminler, hesapların ve programların içine iyi ve güzel insan yetiştirme modelini de eklememiz gerekiyor. Eğitimli insandan mutlaka üniversite bitirmiş olmak gerektiğini zannetmemiz sonucu yükseköğretime geçiş sınavlarına

başvuru sayısı iki milyona ulaşmıştır. Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde ülkemiz için iyi vatandaş dünya için iyi insanın nasıl yetişeceğine devletin yetkili organları karar verirken mesleki anlamda mesleki standartlara göre gerekli yeterliliklerin neler olduğuna ilgili sektörün karar vermesi daha doğru olacaktır. Sektör temsilcileri, karar vermenin ötesinde uygulamalı mesleki eğitimi konusunda aktif rol almalı ve iş ortamında bu yeterliliklerin kazanılmasına ortam ve imkân sunmalıdır.

Ülkelerin ekonomisi ürettiği mal, hizmet ve teknolojiye dönüştürebildiği bilgiyi ihraç ederek kazanç sağlayacağı oranda artar. Ülkeler, bir kısım mal, hizmet ve teknolojiyi ise ithal etmek zorundadır. Üretmeyen bir iktisadi modelin ülkeye ve milletine faydası olamaz. Her iki şekilde de eğitilmiş, nitelikli, meslek eğitiminden geçmiş ve yeter sayıda insan gücüne ihtiyaç duyulur. Ekonomide istenen hedefe ulaşmak için herkesten daha çok, daha kaliteli, daha iyi fiyata ve daha hızlı mal ve hizmet üretmek esastır. Herkes aynı hammaddeye ulaşabilir, herkes bunu aynı teknolojik metot ve formülle işleyebilir. Bu itibarla hepsi taklit edilebilir. Rekabette üstünlük sağlayacak olan yegâne faktör insandır. Öyleyse iyi bir meslek eğitim almış işgücü her zaman fark oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

Nasıl Bir Okul, Nasıl Bir Ortaöğretim, Temmuz–2018, ISBN: 978-975-11-4688-5, MEB Yayınları Genel Yayın No: 6847, Tanıtıcı Yayınlar Dizin No: 97.

Saka, F., (2008). Türk Milli Eğitim Sistemi ve Mesleki Eğitim, MEB MTEG Raporu, Ankara.

http://www.kamuajans.com/egitim-personeli/mevlananin-egitim-modeli-h495563.html, ET 23.12.2018.

https://anayasa.wordpress.com/2009/01/13/ahilik-gorgu-kurallari/, ET 22.04.2016.

http://www.tasam.org/tr/icerik/26798/kuresel_is_modeli_ahilik/, ET 24.12.2018.

https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_08/27141216_KapaklY_NasYl_1_Okul.pdf, ET 21.12.2018.

http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_No1_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf, ET 24.12.2018.

http://2023vizyonu.meb.gov.tr/, ET 24.12.2018.

https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/10-kalkinma_plani.pdf, ET 24.12.2018.

http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf, ET 24.12.2018.

http://onbirinciplan.gov.tr/wp-content/uploads/2018/01/Kamu-%C3%96zel-%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi-Uygulamalar%C4%B1nda-Etkin-Y%C3%B6netim-%C3%96n-Rapor.pdf, ET 24.12.2018.

http://www.bumko.gov.tr/TR,43/orta-vadeli-mali-plan-ve-ekleri.html, ET 24.12.2018.

https://www.sanayi.gov.tr/handlers/DokumanGetHandler.ashx?dokumanId=e9f6e3f2-f8ab-4fd1-9d65-22d553867dc1, ET 24.12.2018.

http://esnaf.gtb.gov.tr/data/581af50f1a79f56b54821900/5.%20%20Esnaf%20%C5%9Euras%C4%B1%20Kararlar%C4%B1.pdf, ET 24.12.2018.

http://www.uis.gov.tr/media/1194/uis_izleme_degerlendirme_raporu10-50.pdf, ET 24.12.2018.

http://www.uis.gov.tr/media/1437/uis2014-2023.pdf, ET 24.12.2018.

http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_08/27141216_KapaklY_NasYl_1_Okul.pdf, ET 25.12.2018.

KADIN TÜKETİCİLERİN TERCİH ETTİKLERİ HAZIR GİYİM MARKALARINA YÖNELİK MARKA BEĞENİLİRLİK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Aybike Tuba ÖZDEN

Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara / Türkiye

Öz: İşletmelerin, tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarını en üst düzeyde karşılayabilmeleri ve günümüzün gittikçe zorlaşan pazar koşullarında başarılı stratejiler geliştirebilmeleri için tüketicileri yakından tanımaları gerekmektedir. Bu nedenle, tüketicilerin satın alma sonrası duygu ve değerlendirmelerinin dikkate alınması gerekmektedir. Satın alım sonrası tatmin olan tüketiciler; satın almış oldukları markaya karşı olumlu tutum geliştirmektedirler, markanın rakipleriyle ilgilenmemektedirler ve marka sadakati geliştirmektedirler. Bu doğrultuda marka beğenilirliği, tüketicilerin marka ile olan ilişkilerinin ve markayı değerlendirme şekillerinin tespiti açısından önem taşımaktadır. Mevcut çalışma, hedef pazarın önemli bir kısmını oluşturan kadın tüketicilerin, demografik özellikleri ile marka beğenilirliği arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda toplam 402 kadın tüketiciye anket uygulanmış ve elde edilen veriler bağımsız örneklem t-testi, 2'den fazla grup karşılaştırmasında ise tek yönlü Anova testi uygulanarak analiz edilmiştir. Araştırma hazır giyim sektörü baz alınarak gerçekleştirilmiştir. Tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerini ölçmek amacıyla Yüksekbilgili'nin (2017), uyarlamasını yapmış olduğu Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015) tarafından geliştirilmiş olan Marka Beğenilirlik Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, kadın tüketicilerin yaşları, eğitim ve gelir düzeyleri artıkça marka beğenilirlik düzeylerinde azalma olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarından elde edilen verilere göre hazır giyim işletmeleri, satın alma sonrası tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerine ve bu sürece etki eden demografik faktörlere odaklanarak zorlu pazar koşullarında doğru pazar bölümlendirme yapabileceklerdir. Araştırma, Türkiye'deki kadın tüketicilerin demografik özellikleri ve marka beğenilirliği arasındaki ilişkinin sınanması açısından ilk olma özelliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Marka Beğenilirlik Ölçeği, Kadın Tüketiciler, Demografik Özellikler

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Satın alma karar süreci; sorunun belirlenmesi, bilgi ve seçenekleri arama, seçeneklerin değerlendirilmesi, satın alma kararı ve satın alma sonrası değerlendirme olmak üzere beş basamaktan oluşmaktadır (Odabaşı ve Barış, 2014). İşletmeler, sorunun belirlenmesinden satın alma sonrası değerlendirme aşamalarına kadar olan tüm süreçte tüketici davranışını incelemekte ve tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarının isabetli bir şekilde tespit edilmesine çalışmaktadırlar. Dolayısıyla çok fazla ürün seçeneğinin olduğu günümüz pazar koşullarında tüketicilerin aynı markayı tekrar tercih etmesi ve marka sadakatinin sağlanması için satın alım sonrası

değerlendirmelerin tespiti, işletmelerin başarılı olabilmeleri açısından önemli bir süreç haline dönüşmektedir. Bu bağlamda bireyi, dolayısıyla tüketiciyi odak noktası alan günümüz pazarlama anlayışı, tüketicilerle yakın ilişki kurarak sadık müşteriler oluşturmayı hedeflemektedir. Bu anlayış doğrultusunda ortaya çıkan pazarlama stratejileri de tüketicilerin satın aldıkları ürün karşılığında mutlu ve tatmin olmalarını sağlayacak şekilde geliştirilmektedir.

Tüketicilerin satın alım sonrası değerlendirmelerini içeren çeşitli ölçek ve yöntemler bulunmaktadır. Marka beğenilirliğin ölçümü, işletmeler için başarılı marka kişiliği oluşturabilmeleri açısından geleneksel ölçüm yöntemlerine alternatif olarak Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmacılara göre Marka Beğenilirlik Ölçeği ile elde edilen sonuçlar, farklı işletmeler arasında beğenilirliğe odaklanılması, tüketicilerin mevcut tutum ve algılarını belirleyerek uygun önlemlerin alınması, tüketicilerin beğenilirlik düzeylerinin sınıflanması, tercih edilmezlik algılarına sahip olan tüketicileri hedefleyebilmek için pazar bölümlendirme aracı olarak kullanılması ve marka kişiliği ve kimliğine marka beğenilirliğini bağlayarak işletmelerin başarılı olabileceği pazarların artırılması için kullanılabilir. Dolayısıyla mevcut çalışma bu hedefler doğrultunda, kadın tüketicilerin hazır giyim sektöründeki tercih ettikleri markalar baz alınarak marka beğenilirlik düzeyleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre "beğeni", güzel veya çirkin yargısını verdiren duygu veya herhangi bir konuda güzeli çirkini ayırma yetisi olarak tanımlanmaktadır.[68] Dolayısıyla beğeni duygusunun, bireyin hem bilişsel hem de duygusal süzgecinden geçerek tüketicilerde bir tutum oluşturduğu söylenilebilir. Bu tanımdan yola çıkılarak marka beğenilirliği için tüketicilerin marka ile ilgili oluşturdukları iyi-kötü veya güzel-çirkin yargılarına ulaşmalarıdır denilebilir. Marka beğenilirliği, tüketicilerin pozitifliğinin, marka ile etkileşimlerinin, kişileştirmelerinin, memnuniyetlerinin değerlendirilmesidir ve dolayısıyla marka beğenilirliği olumluluk, etkileşim, kişiselleştirilmiş kalite ve hoşnutluk olmak üzere 4 boyuttan oluşmaktadır (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 780).

1. Olumluluk, tüketicilerin markaların faaliyetlerine yönelik çağrışımları/çıkarımları pozitif olduğunda, bu markaların tüketiciler tarafından sempatik bulunması ve tüketici-marka ilişkisinin iyimser olmasıdır (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 781). Tüketicilerin markalara ilişkin iyimser duygularındaki artış memnuniyetlerinin ve sadakatlerinin düzeyini de artıracaktır. Nitekim müşteri memnuniyetinin sağlanması müşteri sadakatinin oluşabilmesinin ön koşuludur (Oliver, 1999: 43).

2. Etkileşim, tek yönlü iletişimden ziyade tüketici ve marka arasındaki bilgi paylaşma sürecidir (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 781). Tüketicilerin markayla etkileşimini yansıtan değişkenlerden biri marka beğenilirliğidir (Devrani, 2009: 410). Devrani'ye göre (2009: 410), marka beğenilirliği arttıkça tüketiciler marka hakkında daha çok şey öğrenmek istemektedirler. Bu durum, müşteri ile iletişimin ve dolayısıyla etkili iletişim için gerekli olan iletişim kanallarının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Etkili iletişim şüphesiz marka ile müşteri arasında etkileşimi gerektirmektedir.

68 http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bb5e0ebed2e86.87879396

3. Kişiselleştirilmiş kalite, markaların doğru müşterileri hedefleyerek günümüzün ötesinde tüketici-marka ilişkisi kurarak sevilen bir marka kişiliği yaratılmasıdır (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 782). Marka kişiliği, insanların kişilik özelliklerinin markayla ilişkilendirilmesi olarak tanımlanabilir (Aaker, 1997: 347). Bu doğrultuda marka kişiliği, markaların tüketicilere kendilerini ifade etme fırsatı sunmaktadır (Su ve Tong, 2016: 431-432). Dolayısıyla tüketiciler kendilerini yakın hissettikleri bireyler gibi, markalara da yakınlık hissetmektedirler ve yakın hissettikleri markalara sadakat gösterebilmektedirler.

4. Hoşnutluk, tüketicilerin marka ile ilgili memnuniyetlerini ve mutluluklarını ifade eden boyuttur (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 783). Müşteri memnuniyeti, satın alma sonrası ortaya çıkan ve müşterilerin satın aldığı ürünü kullandıktan sonra ne kadar beğenip beğenmediklerini yansıtan bir olgudur (Churchill ve Surprenant, 1982:492). Nitekim Oliver (1999: 36), tüketicilerin markanın beğenilirliğine yönelmesiyle duygusal sadakatin oluştuğunu belirtmektedir.

Nguyen, Melewar ve Chen (2013: 368), markalaşma stratejilerinin bir sonucu olarak tüketicilerin beğenilirlik algılarını araştırdıkları çalışmalarında pozitif tutum ve marka beğenilirliği arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak, marka beğenilirliğini etkileyen psikolojik faktörlerin pozitif çıkarımlar, bağlanma ve sevgi olduğunu belirtmektedirler. Marka beğenilirliğini etkileyen işlevsel faktörler ise markanın sunmuş olduğu iyi hizmetler, artan iletişim, rahatlık ve sorunsuzluktur (Nguyen, Melewar ve Chen, 2013: 368). Dolayısıyla tüketici davranışı açısından marka beğenilirliği, onların marka ile ilgili yapmış oldukları eleştiriler üzerinden anlaşılabilmektedir. Bu araştırmada tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri, satın alma sonrası duygu ve düşünceleri üzerinden değerlendirilecektir. Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015: 779), literatürde marka beğenilirliğine ilişkin boşluğu doldurmak amacıyla Marka Beğenilirlik Ölçeği'ni oluştururlarken tüketici tutumlarını ve satın alma niyetlerini etkileyen, hem psikolojik hem de işlevsel marka özelliklerini içeren bir model oluşturduklarını belirtmektedirler. Araştırmacılara göre işletmeler, tüketici-marka ilişkilerine ve interaktif marka kişiliğine yatırım yaptıkları müddetçe marka beğenilirliğinin önemi de artmaktadır ve marka beğenilirliği müşteri memnuniyeti ve sadakati üzerinde önemli bir rol üstlenmektedir (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 778).

AMAÇ

Tüketicilerin satın aldıkları ürün karşılığında tatmin olmalarının sağlanması karmaşık ve çok faktörlü bir süreçtir. Bu süreçlerden birini pazar bölümlendirme oluşturmaktadır. Günümüzde birçok işletme, tüketicilerin demografik özelliklerine göre pazar bölümlendirme yapmaktadır. Tüketicilerin demografik özelliklerine göre pazar bölümlendirme, tek başına işletmeler için pazar ihtiyacı açısından yeterli doneyi veremeyeceğinden farklı özelliklerle hedef kitlenin daha homojen olmasının sağlanması gerekmektedir. Tüketicilerin marka değerlendirmeleri, işletmelerin hitap edecekleri tüketici kitlesini belirlemelerine, hedef pazarlarında nasıl büyüyeceklerine ve kalıcı olabileceklerine karar verebilmelerine imkân tanımaktadır. Bu bağlamda satın alma sonrası değerlendirme ile tüketicilerin demografik özelliklerinin değerlendirmeye alınmasının isabetli pazar bölümlendirme için önemli veriler sunacağı düşünülmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmada, hazır giyim sektöründe önemli bir hedef pazar oluşturan kadın tüketicilerin demografik özelliklerinin tercih ettikleri hazır

giyim markalarına yönelik marka beğenilirlik düzeylerine etkisi araştırılmış ve elde edilen sonuçlar ışığında işletmelere çeşitli öneriler sunulmuştur.

KAPSAM

15 Ağustos- 10 Ekim 2018 tarihleri arasında Ankara ve Samsun'da uygulanan anketler, 18 ve üzeri yaş aralığındaki hazır giyim satın alan kadın tüketicilerden 19 Mayıs Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi yerleşkelerindeki öğrencilere, akademisyenlere ve çalışanlara; AVM'lerde alışveriş yapanlara ve liselerde çalışan öğretmenlere ulaşılarak yapılmıştır. Online olarak ve yüz yüze yapılan anketler ile toplamda 438 kadın tüketiciye ulaşılmış, eksik ve hatalı doldurulan anketlerin elenmesi sonucu toplam 402 anket değerlendirmeye alınmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Müşterinin ürüne, markaya, hizmete, mağazaya veya satıcıya yönelik olumlu tutumu ve sürekli satın alma arasındaki ilişki marka sadakati olarak tanımlanabilir (Jones ve Reynolds, 2006). Müşteri memnuniyeti marka sadakatinin sağlanması açısından önemli bir ölçüttür. Marka beğenilirliği ise, müşteri memnuniyetinin değerlendirilmesidir (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015: 781). Dolayısıyla marka sadakati, müşteri memnuniyeti ve marka beğenilirliği birbiriyle ilişkili önemli kavramlardır. Demografik özelliklerin marka sadakati üzerinde etkisi bulunmaktadır (Dursun ve Arslan, 2017: 18). Müşteri memnuniyeti ise demografik özelliklere bağlı olarak tekrar satın alma davranışını etkilemektedir (Mittal ve Kamakura, 2001: 136). Bu doğrultuda;

H1. Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği ile demografik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H1a. Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1b. Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri eğitim gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1c. Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Belirtilen hipotezler doğrultusunda araştırmanın modeli şekil 1'deki gibidir.

*Ok yönü incelenen ilişkinin yönünü, H ise incelenen ilişki ile ilgili hipotezi ifade etmektedir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formunun birinci bölümünde Yüksekbilgili'nin (2017), uyarlamasını yapmış olduğu Marka Beğenilirlik Ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılardan hazır giyim sektöründen daha sık satın aldıkları bir markanın ürünlerini satın aldıklarında göstermiş oldukları davranışları yansıtan maddeleri işaretlemeleri istenmiştir. Araştırmada Marka Beğenilirlik Ölçeği'nde yer alan 12 değişken 5'li Likert ölçeğinde sorulmuştur. Likert ölçeğinde değerlendirme (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Fikrim Yok, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum şeklindedir. Anket formunun ikinci bölümü tüketicilerin yaşları, eğitim durumları ve gelir düzeylerine ait bilgilerin olduğu kişisel bilgiler kısmından oluşmaktadır.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22 programı ile analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan kadın tüketicilerin demografik özelliklerinin dağılımlarını belirlemek için frekans ve yüzde analizi yapılmış olup verilerin dağılımın normalliğine bakılması için örneklem sayısı 50'nin üzerinde olduğundan Kolmogorov-Smirnov analizi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov analizi sonucu aritmetik ortalama ve medyanın eşit ya da yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ±2 sınırları içinde sıfıra yakın olmasından dolayı verilerin dağılımın normal olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın hipotezlerini test ederken kadın tüketicilerin demografik özelliklerine göre farklılıkları incelenirken verilerin dağılımın normal olması sonucu 2'li grup karşılaştırmalarında bağımsız ör-

neklem t-testi, 2'den fazla grup karşılaştırmasında tek yönlü Anova testi uygulanmıştır. Anova testi sonucu anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için Post-Hoc analizlerinde LSD testi uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan Marka Beğenilirlik Ölçeği'ne ait maddelerin iç tutarlılık düzeylerinin belirlenmesi Cronbach's Alpha katsayısı incelenmiş olup, güvenirlik seviyesinin 0,963 olarak hesaplandığı ve güvenirlik seviyesinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Yaş Grubu	n	%
18- 28	202	50,2
29 ve Üzeri	200	49,8
Toplam	402	100
Eğitim Düzeyi	n	%
Lise	146	36,3
Ön Lisans	71	17,7
Lisans	137	34,1
Yüksek Lisans veya Üzeri	48	11,9
Toplam	402	100
Gelir Düzeyi	n	%
2000 TL'den Az	133	33,1
2001-5000 TL	174	43,3
5001-8000 TL	65	16,2
8001 TL ve Üzeri	30	7,4
Toplam	402	100

Araştırmada elde edilen verilerin dağılımına ilişkin normallik testi sonuçları tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Verilerin Dağılımına İlişkin Normallik Testi Sonuçları

Ölçekler	İstatistik	sd	p	Basıklık	Çarpıklık	$\bar{x}$	Median
Marka Beğenilirliği	0,132	402	0,000	-0,015	-1,318	3,118	3,167

Verilerin dağılımını incelemek için araştırmaya katılan örneklem grubu sayısının 50'nin üzerinde olduğundan Kolmogorov-Smirnov analizi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2002). Verilerin dağılımının normalliğine karar verirken, aritmetik ortalama ve medyanın eşit ya da yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ±2 sınırları içinde 0'a yakın olması, normal dağılımın varlığına kanıt olarak değerlendirilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013; McKillup, 2012). Tabloda görüldüğü üzere bu kapsamda dağılımın normallikten geldiği kabul edilmiş olup verilerin analizinden parametrik analiz yöntemlerinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t-testi tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Kadın Tüketicilerin Marka Beğenilirliği Düzeylerinin Yaş Gruplarına Göre Farklılıklarına Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonucu

Yaş	n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
18- 28	202	3,879	0,892	17,697	400	0,000**
29 ve üzeri	200	2,350	0,840			
**p<0,01						

Tabloda görüldüğü üzere yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeyleri yaş gruplarına göre farklılıkları istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir [t(400)= 17,697 p=0,000 p<0,01]. Yaş grubu 29 ve üzerinde **($\bar{X}$= 2,350)** olan kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin yaş grubu 18-28 arasında **($\bar{X}$= 3,879)** olanlara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Kadın tüketicilerin yaşı artıkça marka beğenilirliği düzeylerinde düşme olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H1a hipotezi (Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.) doğrulanmıştır.

Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin eğitim gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü Anova analizi tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Kadın Tüketicilerin Marka Beğenilirliği Düzeyleri Eğitim Durumu Gruplarına Göre Farklılıklarına Ait Tek Yönlü Anova Testi Sonucu

Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	ss	Varyanların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Lise	146	3,589	1,051	Gruplar arası	70,0	3	23,3	19,948	0,000**
Ön Lisans	71	3,225	1,230	Grup içi	465,4	398	1,2		
Lisans	137	2,805	1,077	Toplam	535,4	401			
Yüksek Lisans +	48	2,420	0,940						
**p<0.01 Grup 1= Lise, Grup 2= Ön Lisans, Grup 3= Lisans, Grup 4= Yüksek Lisans+									

Tabloda görüldüğü üzere yapılan tek yönlü Anova analizi sonucuna göre kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeyleri eğitim durumu gruplarına göre farklılıkları istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir [F(3-398)= 19,948 p=0,000 p<0,01]. Eğitim durumu lise **($\bar{X}$= 3,589)** olan kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerinin eğitim durumu, ön lisans **($\bar{X}$= 3,225)**, lisans **($\bar{X}$= 2,805)** ve yüksek lisans ve üzeri **($\bar{X}$= 2,420)** olanlara göre daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı LSD testi ile test edilmiş, 1. grup ile 2, 3 ve 4. gruplar arasında gözlemlenen fark anlamlı bulunmuştur. Kadın tüketicilerin eğitim seviyesi düştükçe marka beğenilirlik düzeylerinde de manidar yükselme olduğu belirlenmiş olup eğitim durumu artan kadın tüketicilerin marka beğenilirliğinde de azalma olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H1b hipotezi (Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri eğitim gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.) doğrulanmıştır.

Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü Anova analizi tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Kadın Tüketicilerin Marka Beğenilirliği Düzeylerinin Gelir Düzeyi Gruplarına Göre Farklılıklarına Ait Tek Yönlü Anova Testi Sonucu

Gelir Düzeyi	n	$\bar{X}$	ss	Varyanların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
2.000 TL'den az	133	3,462	1,046	Gruplar arası	58,0	3	19,3	16,121	0,000**
2.001-5.000 TL	174	3,206	1,167	Grup içi	477,4	398	1,2		
5.001-8.000 TL	65	2,571	1,094	Toplam	535,4	401			
8.001 ve üzeri	30	2,272	0,848						
**p<0.01 Grup 1= 2.000 TL'den az, Grup 2= 2.001-5.000 TL, Grup 3= 5.001-8.000 TL, Grup 4= 8.001 TL ve üzeri									

Tabloda görüldüğü üzere yapılan tek yönlü Anova analizi sonucuna göre kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeyleri gelir düzeyi gruplarına göre farklılıkları istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir [F(3-398)= 16,121 p=0,000 p<0,01]. Gelir düzeyi 2.000 TL'den az **($\bar{X}$= 3,462)** olan kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin gelir düzeyi, 2.001-5.001 TL **($\bar{X}$= 3,206)**, 5.001-8.000 TL **($\bar{X}$= 2,571)** ve 8.001 TL üzeri **($\bar{X}$= 2,272)** olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı LSD testi ile test edilmiş, 1. grup ile 2, 3 ve 4. gruplar arasında gözlemlenen fark anlamlı bulunmuştur. Kadın tüketicilerin gelir düzeyi düştükçe marka beğenilirliğinde manidar artma olduğu belirlenmiş olup gelir seviyesi artan kadın tüketicilerin marka beğenilirliğinde düşüş olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H1c hipotezi (Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.) doğrulanmıştır.

SONUÇ

Marka beğenilirliği, tüketicilerin satın aldıkları ürünle ilgili eleştirilerinin değerlendirilmesini içermektedir (Nguyen, Melewar ve Chen, 2013). Demografik özelliklerin tüketicilerin birçok davranışı üzerinde etkisi olduğu gibi marka beğenilirliği üzerinde de etkisi olduğuna inanılmaktadır. Bu doğrultuda mevcut araştırma, kadın tüketicilerin hazır giyim sektöründe tercih ettikleri giyim markalarına yönelik marka beğenilirlik düzeyleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. 18-28 yaş aralığında olan 202, 29 ve üzeri yaş aralığında olan 200 kadın tüketici ile yapılan araştırmada elde edilen sonuçlara göre kadın tüketicilerin yaşı, eğitim durumu ve gelir seviyesi artıkça marka beğenilirliği düzeylerinde düşme olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla kadın tüketicilerin yaş, eğitim durumu ve gelir seviyesi ile marka beğenilirliği arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu söylenilebilir. Sonuç olarak hazır giyim işletmeleri, satın alma sonrası tüketicilerin marka değerlendirmelerine dolayısıyla beğenilirlik düzeylerine, memnuniyet düzeylerine ve bu sürece etki eden demografik faktörlere odaklanarak zorlu pazar koşullarında doğru pazar bölümlendirme yapabileceklerdir. Bu doğrultuda;

- Hazır giyim işletmeleri yaş, eğitim ve gelir düzeyi yüksek tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerini yükseltebilmek amacıyla bu tüketicilere yönelik kişisel pazarlama uygulamaları yaparak onların tatmin olmalarını kolaylaştırabilirler.

- Tüketicilerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelir düzeyi gibi demografik özellikleri ile kişisel değerleri, onların işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk çabalarını algılamaları üzerinde farklı etkilere sahip olabilir (Torlak, 2007: 64). Eğitim ve gelir düzeyi yüksek tüketicilerin aynı zamanda sosyal sorumluluk projelerine karşı daha duyarlı olabilecekleri söylenilebilir. Hazır giyim işletmeleri, sosyal sorumluluk projeleri geliştirerek ve toplumun gelişimine katkı sağlayacak faaliyetlerde bulunarak markalarına ilişkin bu tüketicilerde iyi hisler ve güven duygusu oluşturabilirler.

- Örneklem bakımından Ankara ve Samsun şehirlerini kapsaması, sadece kadın tüketicilerle yürütülmüş olması ve hazır giyim sektörüne yönelik olması bu araştırmanın kısıtı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin her bölgesinden bir şehrin dâhil olduğu, farkı demografik özelliklere sahip tüketicilerle veya farklı sektörlere göre tüketici marka beğenilirlik düzeylerinin ölçüldüğü kapsamlı bir araştırma yapılmasının işletmeler ve uy-

gulayıcılar açısından daha aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir. Bunun dışında marka beğenilirliğinin sadakat, güven, satın alma niyeti, etnosentrik eğilim, benlik algısı, yaşam tarzı veya farklı değişkenlerle ilişkilerinin araştırılması tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarının analizinde uygulayıcılara ve işletmelere kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aaker, J.L., (1997). Dimensions of Brand Personality. *Journal of Marketing Research*, 34 (3): 347– 356.

Büyüköztürk, Ş., (2002). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Elkitabı. Ankara: Pegem A Yayınları.

Churchill, G.A., Surprenant, C., (1982). An Investigation into The Determinants of Customer Satisfaction. *Journal of Marketing Research*, 19: 491-504.

Devrani, T.K., (2009). Marka Sadakati Öncülleri: Çalışan Kadınların Kozmetik Ürün Tüketimi Üzerine Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (3): 407-421.

Dursun, T., Arslan, B., (2017). Marka Sadakatinin Demografik Faktörler Bağlamında Değerlendirilmesi: Türkiye Beyaz Eşya Sektöründe Bir Araştırma. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 7 (1): 18-24.

Jones, M.A., Reynolds, K.E., (2006). The Role of Retailer İnterest on Shopping. *Behavior Journal of Retailing*, 82 (2): 115-126.

McKillup, S., (2012). Statisticsexplained: An İntroductoryguidefor Life Scientists (Second edition). United States: Cambridge University Press.

Mittal, V., Kamakura, W., (2001). Satisfaction, Repurchase Intent and Repurchase Behavior: Inverstigating The Moderating Effect of Customer Characteristics. *Journal of Marketing Research*, 38: 131- 143.

Nguyen, B., Ekinci, Y., Simkin, L., Melewar, T.C., (2015). The Brand Likeability Scale: An Exploratory Study of Likeability in Firm-Level Brands. *International Journal of Market Research*, 57 (5): 777-800.

Nguyen, B., Melewar, T. C., Chen, J., (2013). A Framework of Brand Likeability: An Exploratory Study of Likeability in Firm-Level Brands. *Journal of Strategic Marketing*, 21 (4): 368-390.

Odabaşı, Y., Barış, G., (2014). Tüketici Davranışı. İstanbul: Mediacat Yayıncılık

Oliver, R.L., (1999). Whence Consumer Loyalty?. *Journal of Marketing*, 63: 33-44.

Su, J., Tong, X., (2016). Brand Personality, Consumer Satisfaction and Loyalty: A Perspective From Demin Jeans Brands. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 44(4), 427-446.

Tabachnick, B. G., Fidell, L.S., (2013). Using multivariatestatistics (Sixth edition). United States: Pearson Education.

Torlak, Ö., (2007). Tüketicilerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çabalarını Algılamaları, Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Ed. C. C. Aktan). İGİAD Yayını, s.s. 58-68.

Yüksekbilgili, Z., (2017). Marka Beğenilirlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Journal of Yasar University*, 12 (46): 171-180.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bb5e0ebed2e86.87879396 (E. T. 01.10.2018)

KADIN TÜKETİCİLERİN TERCİH ETTİKLERİ HAZIR GİYİM MARKALARINA YÖNELİK MARKA BEĞENİLİRLİK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Aybike Tuba ÖZDEN

Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara / Türkiye

Öz: İşletmelerin, tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarını en üst düzeyde karşılayabilmeleri ve günümüzün gittikçe zorlaşan pazar koşullarında başarılı stratejiler geliştirebilmeleri için tüketicileri yakından tanımaları gerekmektedir. Bu nedenle, tüketicilerin satın alma sonrası duygu ve değerlendirmelerinin dikkate alınması gerekmektedir. Satın alım sonrası tatmin olan tüketiciler; satın almış oldukları markaya karşı olumlu tutum geliştirmektedirler, markanın rakipleriyle ilgilenmemektedirler ve marka sadakati geliştirmektedirler. Bu doğrultuda marka beğenilirliği, tüketicilerin marka ile olan ilişkilerinin ve markayı değerlendirme şekillerinin tespiti açısından önem taşımaktadır. Mevcut çalışma, hedef pazarın önemli bir kısmını oluşturan kadın tüketicilerin, demografik özellikleri ile marka beğenilirliği arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda toplam 402 kadın tüketiciye anket uygulanmış ve elde edilen veriler bağımsız örneklem t-testi, 2'den fazla grup karşılaştırmasında ise tek yönlü Anova testi uygulanarak analiz edilmiştir. Araştırma hazır giyim sektörü baz alınarak gerçekleştirilmiştir. Tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerini ölçmek amacıyla Yüksekbilgili'nin (2017), uyarlamasını yapmış olduğu Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015) tarafından geliştirilmiş olan Marka Beğenilirlik Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, kadın tüketicilerin yaşları, eğitim ve gelir düzeyleri artıkça marka beğenilirlik düzeylerinde azalma olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarından elde edilen verilere göre hazır giyim işletmeleri, satın alma sonrası tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerine ve bu sürece etki eden demografik faktörlere odaklanarak zorlu pazar koşullarında doğru pazar bölümlendirme yapabileceklerdir. Araştırma, Türkiye'deki kadın tüketicilerin demografik özellikleri ve marka beğenilirliği arasındaki ilişkinin sınanması açısından ilk olma özelliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Marka Beğenilirlik Ölçeği, Kadın Tüketiciler, Demografik Özellikler

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Satın alma karar süreci; sorunun belirlenmesi, bilgi ve seçenekleri arama, seçeneklerin değerlendirilmesi, satın alma kararı ve satın alma sonrası değerlendirme olmak üzere beş basamaktan oluşmaktadır (Odabaşı ve Barış, 2014). İşletmeler, sorunun belirlenmesinden satın alma sonrası değerlendirme aşamalarına kadar olan tüm süreçte tüketici davranışını incelemekte ve tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarının isabetli bir şekilde tespit edilmesine çalışmaktadırlar. Dolayısıyla çok fazla ürün seçeneğinin olduğu günümüz pazar koşullarında tüketicilerin aynı markayı tekrar tercih etmesi ve marka sadakatinin sağlanması için satın alım sonrası değerlendirmelerin tespiti, işletmelerin başarılı olabilmeleri açısından önemli bir süreç haline dönüşmektedir. Bu bağlamda bireyi, dolayısıyla tüketiciyi odak noktası alan günümüz pazarlama anlayışı, tüketicilerle yakın ilişki kurarak sadık

müşteriler oluşturmayı hedeflemektedir. Bu anlayış doğrultusunda ortaya çıkan pazarlama stratejileri de tüketicilerin satın aldıkları ürün karşılığında mutlu ve tatmin olmalarını sağlayacak şekilde geliştirilmektedir.

Tüketicilerin satın alım sonrası değerlendirmelerini içeren çeşitli ölçek ve yöntemler bulunmaktadır. Marka beğenilirliğin ölçümü, işletmeler için başarılı marka kişiliği oluşturabilmeleri açısından geleneksel ölçüm yöntemlerine alternatif olarak Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmacılara göre Marka Beğenilirlik Ölçeği ile elde edilen sonuçlar, farklı işletmeler arasında beğenilirliğe odaklanılması, tüketicilerin mevcut tutum ve algılarını belirleyerek uygun önlemlerin alınması, tüketicilerin beğenilirlik düzeylerinin sınıflanması, tercih edilmezlik algılarına sahip olan tüketicileri hedefleyebilmek için pazar bölümlendirme aracı olarak kullanılması ve marka kişiliği ve kimliğine marka beğenilirliğini bağlayarak işletmelerin başarılı olabileceği pazarların artırılması için kullanılabilir. Dolayısıyla mevcut çalışma bu hedefler doğrultunda, kadın tüketicilerin hazır giyim sektöründeki tercih ettikleri markalar baz alınarak marka beğenilirlik düzeyleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre "beğeni", güzel veya çirkin yargısını verdiren duygu veya herhangi bir konuda güzeli çirkini ayırma yetisi olarak tanımlanmaktadır.[69] Dolayısıyla beğeni duygusunun, bireyin hem bilişsel hem de duygusal süzgecinden geçerek tüketicilerde bir tutum oluşturduğu söylenilebilir. Bu tanımdan yola çıkılarak marka beğenilirliği için tüketicilerin marka ile ilgili oluşturdukları iyi-kötü veya güzel-çirkin yargılarına ulaşmalarıdır denilebilir. Marka beğenilirliği, tüketicilerin pozitifliğinin, marka ile etkileşimlerinin, kişileştirmelerinin, memnuniyetlerinin değerlendirilmesidir ve dolayısıyla marka beğenilirliği olumluluk, etkileşim, kişiselleştirilmiş kalite ve hoşnutluk olmak üzere 4 boyuttan oluşmaktadır (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 780).

5. Olumluluk, tüketicilerin markaların faaliyetlerine yönelik çağrışımları/çıkarımları pozitif olduğunda, bu markaların tüketiciler tarafından sempatik bulunması ve tüketici-marka ilişkisinin iyimser olmasıdır (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 781). Tüketicilerin markalara ilişkin iyimser duygularındaki artış memnuniyetlerinin ve sadakatlerinin düzeyini de artıracaktır. Nitekim müşteri memnuniyetinin sağlanması müşteri sadakatinin oluşabilmesinin ön koşuludur (Oliver, 1999: 43).

6. Etkileşim, tek yönlü iletişimden ziyade tüketici ve marka arasındaki bilgi paylaşma sürecidir (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 781). Tüketicilerin markayla etkileşimini yansıtan değişkenlerden biri marka beğenilirliğidir (Devrani, 2009: 410). Devrani'ye göre (2009: 410), marka beğenilirliği arttıkça tüketiciler marka hakkında daha çok şey öğrenmek istemektedirler. Bu durum, müşteri ile iletişimin ve dolayısıyla etkili iletişim için gerekli olan iletişim kanallarının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Etkili iletişim şüphesiz marka ile müşteri arasında etkileşimi gerektirmektedir.

7. Kişiselleştirilmiş kalite, markaların doğru müşterileri hedefleyerek günümüzün ötesinde tüketici-marka ilişkisi kurarak sevilen bir marka kişiliği yaratılmasıdır (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 782). Marka kişiliği, insanların kişilik özelliklerinin markayla ilişkilendirilmesi olarak tanımlanabilir (Aaker, 1997:

69 http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bb5e0ebed2e86.87879396

347). Bu doğrultuda marka kişiliği, markaların tüketicilere kendilerini ifade etme fırsatı sunmaktadır (Su ve Tong, 2016: 431-432). Dolayısıyla tüketiciler kendilerini yakın hissettikleri bireyler gibi, markalara da yakınlık hissetmektedirler ve yakın hissettikleri markalara sadakat gösterebilmektedirler.

8. Hoşnutluk, tüketicilerin marka ile ilgili memnuniyetlerini ve mutluluklarını ifade eden boyuttur (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 783). Müşteri memnuniyeti, satın alma sonrası ortaya çıkan ve müşterilerin satın aldığı ürünü kullandıktan sonra ne kadar beğenip beğenmediklerini yansıtan bir olgudur (Churchill ve Surprenant, 1982:492). Nitekim Oliver (1999: 36), tüketicilerin markanın beğenilirliğine yönelmesiyle duygusal sadakatin oluştuğunu belirtmektedir.

Nguyen, Melewar ve Chen (2013: 368), markalaşma stratejilerinin bir sonucu olarak tüketicilerin beğenilirlik algılarını araştırdıkları çalışmalarında pozitif tutum ve marka beğenilirliği arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak, marka beğenilirliğini etkileyen psikolojik faktörlerin pozitif çıkarımlar, bağlanma ve sevgi olduğunu belirtmektedirler. Marka beğenilirliğini etkileyen işlevsel faktörler ise markanın sunmuş olduğu iyi hizmetler, artan iletişim, rahatlık ve sorunsuzluktur (Nguyen, Melewar ve Chen, 2013: 368). Dolayısıyla tüketici davranışı açısından marka beğenilirliği, onların marka ile ilgili yapmış oldukları eleştiriler üzerinden anlaşılabilmektedir. Bu araştırmada tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri, satın alma sonrası duygu ve düşünceleri üzerinden değerlendirilecektir. Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015: 779), literatürde marka beğenilirliğine ilişkin boşluğu doldurmak amacıyla Marka Beğenilirlik Ölçeği'ni oluştururlarken tüketici tutumlarını ve satın alma niyetlerini etkileyen, hem psikolojik hem de işlevsel marka özelliklerini içeren bir model oluşturduklarını belirtmektedirler. Araştırmacılara göre işletmeler, tüketici-marka ilişkilerine ve interaktif marka kişiliğine yatırım yaptıkları müddetçe marka beğenilirliğinin önemi de artmaktadır ve marka beğenilirliği müşteri memnuniyeti ve sadakati üzerinde önemli bir rol üstlenmektedir (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar, 2015: 778).

AMAÇ

Tüketicilerin satın aldıkları ürün karşılığında tatmin olmalarının sağlanması karmaşık ve çok faktörlü bir süreçtir. Bu süreçlerden birini pazar bölümlendirme oluşturmaktadır. Günümüzde birçok işletme, tüketicilerin demografik özelliklerine göre pazar bölümlendirme yapmaktadır. Tüketicilerin demografik özelliklerine göre pazar bölümlendirme, tek başına işletmeler için pazar ihtiyacı açısından yeterli doneyi veremeyeceğinden farklı özelliklerle hedef kitlenin daha homojen olmasının sağlanması gerekmektedir. Tüketicilerin marka değerlendirmeleri, işletmelerin hitap edecekleri tüketici kitlesini belirlemelerine, hedef pazarlarında nasıl büyüyeceklerine ve kalıcı olabileceklerine karar verebilmelerine imkân tanımaktadır. Bu bağlamda satın alma sonrası değerlendirme ile tüketicilerin demografik özelliklerinin değerlendirmeye alınmasının isabetli pazar bölümlendirme için önemli veriler sunacağı düşünülmektedir. Bu nedenle mevcut çalışmada, hazır giyim sektöründe önemli bir hedef pazar oluşturan kadın tüketicilerin demografik özelliklerinin tercih ettikleri hazır giyim markalarına yönelik marka beğenilirlik düzeylerine etkisi araştırılmış ve elde edilen sonuçlar ışığında işletmelere çeşitli öneriler sunulmuştur.

KAPSAM

15 Ağustos- 10 Ekim 2018 tarihleri arasında Ankara ve Samsun'da uygulanan anketler, 18 ve üzeri yaş aralığındaki hazır giyim satın alan kadın tüketicilerden 19 Mayıs Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi yerleşkelerindeki öğrencilere, akademisyenlere ve çalışanlara; AVM'lerde alışveriş yapanlara ve liselerde çalışan öğretmenlere ulaşılarak yapılmıştır. Online olarak ve yüz yüze yapılan anketler ile toplamda 438 kadın tüketiciye ulaşılmış, eksik ve hatalı doldurulan anketlerin elenmesi sonucu toplam 402 anket değerlendirmeye alınmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Hipotezleri ve Modeli

Müşterinin ürüne, markaya, hizmete, mağazaya veya satıcıya yönelik olumlu tutumu ve sürekli satın alma arasındaki ilişki marka sadakati olarak tanımlanabilir (Jones ve Reynolds, 2006). Müşteri memnuniyeti marka sadakatinin sağlanması açısından önemli bir ölçüttür. Marka beğenilirliği ise, müşteri memnuniyetinin değerlendirilmesidir (Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015: 781). Dolayısıyla marka sadakati, müşteri memnuniyeti ve marka beğenilirliği birbiriyle ilişkili önemli kavramlardır. Demografik özelliklerin marka sadakati üzerinde etkisi bulunmaktadır (Dursun ve Arslan, 2017: 18). Müşteri memnuniyeti ise demografik özelliklere bağlı olarak tekrar satın alma davranışını etkilemektedir (Mittal ve Kamakura, 2001: 136). Bu doğrultuda;

H1. Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği ile demografik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H1a. Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1b. Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri eğitim gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1c. Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Belirtilen hipotezler doğrultusunda araştırmanın modeli şekil 1'deki gibidir.

*Ok yönü incelenen ilişkinin yönünü, H ise incelenen ilişki ile ilgili hipotezi ifade etmektedir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formunun birinci bölümünde Yüksekbilgili'nin (2017), uyarlamasını yapmış olduğu Marka Beğenilirlik Ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılardan hazır giyim sektöründen daha sık satın aldıkları bir markanın ürünlerini satın aldıklarında göstermiş oldukları davranışları yansıtan maddeleri işaretlemeleri istenmiştir. Araştırmada Marka Beğenilirlik Ölçeği'nde yer alan 12 değişken 5'li Likert ölçeğinde sorulmuştur. Likert ölçeğinde değerlendirme (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Fikrim Yok, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum şeklindedir. Anket formunun ikinci bölümü tüketicilerin yaşları, eğitim durumları ve gelir düzeylerine ait bilgilerin olduğu kişisel bilgiler kısmından oluşmaktadır.

BULGULAR

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22 programı ile analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan kadın tüketicilerin demografik özelliklerinin dağılımlarını belirlemek için frekans ve yüzde analizi yapılmış olup verilerin dağılımın normalliğine bakılması için örneklem sayısı 50'nin üzerinde olduğundan Kolmogorov-Smirnov analizi yapılmıştır. Kolmogorov-Smirnov analizi sonucu aritmetik ortalama ve medyanın eşit ya da yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ±2 sınırları içinde sıfıra yakın olmasından dolayı verilerin dağılımın normal olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın hipotezlerini test ederken kadın tüketicilerin demografik özelliklerine göre farklılıkları incelenirken verilerin dağılımın normal olması sonucu 2'li grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t-testi, 2'den fazla grup karşılaştırmasında tek yönlü Anova testi uygulanmıştır. Anova testi sonucu anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için Post-Hoc analizlerinde LSD testi uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan Marka Beğenilirlik Ölçeği'ne ait maddelerin iç tutarlılık düzeylerinin belirlenmesi Cronbach's Alpha katsayısı incelenmiş olup, güvenirlik seviyesinin 0,963 olarak hesaplandığı ve güvenirlik seviyesinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Yaş Grubu	n	%
18- 28	202	50,2
29 ve Üzeri	200	49,8
Toplam	402	100
Eğitim Düzeyi	n	%
Lise	146	36,3
Ön Lisans	71	17,7
Lisans	137	34,1
Yüksek Lisans veya Üzeri	48	11,9
Toplam	402	100
Gelir Düzeyi	n	%
2000 TL'den Az	133	33,1
2001-5000 TL	174	43,3
5001-8000 TL	65	16,2
8001 TL ve Üzeri	30	7,4
Toplam	402	100

Araştırmada elde edilen verilerin dağılımına ilişkin normallik testi sonuçları tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Verilerin Dağılımına İlişkin Normallik Testi Sonuçları

Ölçekler	İstatistik	sd	p	Basıklık	Çarpıklık	$\bar{x}$	Median
Marka Beğenilirliği	0,132	402	0,000	-0,015	-1,318	3,118	3,167

Verilerin dağılımını incelemek için araştırmaya katılan örneklem grubu sayısının 50'nin üzerinde olduğundan Kolmogorov-Smirnov analizi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2002). Verilerin dağılımının normalliğine karar verirken, aritmetik ortalama ve medyanın eşit ya da yakın olması, çarpıklık ve basıklık katsayılarının ±2 sınırları içinde 0'a yakın olması, normal dağılımın varlığına kanıt olarak değerlendirilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013; McKillup, 2012). Tabloda görüldüğü üzere bu kapsamda dağılımın normallikten geldiği kabul edilmiş olup verilerin analizinden parametrik analiz yöntemlerinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem t-testi tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Kadın Tüketicilerin Marka Beğenilirliği Düzeylerinin Yaş Gruplarına Göre Farklılıklarına Ait Bağımsız Örneklem T-testi Sonucu

Yaş	n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
18- 28	202	3,879	0,892	17,697	400	0,000**
29 ve üzeri	200	2,350	0,840			
**p<0,01						

Tabloda görüldüğü üzere yapılan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeyleri yaş gruplarına göre farklılıkları istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir [t(400)= 17,697 p=0,000 p<0,01]. Yaş grubu 29 ve üzerinde **($\bar{X}$= 2,350)** olan kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin yaş grubu 18-28 arasında **($\bar{X}$= 3,879)** olanlara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Kadın tüketicilerin yaşı artıkça marka beğenilirliği düzeylerinde düşme olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H1a hipotezi (Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.) doğrulanmıştır.

Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin eğitim gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü Anova analizi tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Kadın Tüketicilerin Marka Beğenilirliği Düzeyleri Eğitim Durumu Gruplarına Göre Farklılıklarına Ait Tek Yönlü Anova Testi Sonucu

Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	ss	Varyanların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
Lise	146	3,589	1,051	Gruplar arası	70,0	3	23,3	19,948	0,000**
Ön Lisans	71	3,225	1,230	Grup içi	465,4	398	1,2		
Lisans	137	2,805	1,077	Toplam	535,4	401			
Yüksek Lisans +	48	2,420	0,940						
**p<0.01 Grup 1= Lise, Grup 2= Ön Lisans, Grup 3= Lisans, Grup 4= Yüksek Lisans+									

Tabloda görüldüğü üzere yapılan tek yönlü Anova analizi sonucuna göre kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeyleri eğitim durumu gruplarına göre farklılıkları istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir [F(3-398)= 19,948 p=0,000 p<0,01]. Eğitim durumu lise **($\bar{X}$= 3,589)** olan kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerinin eğitim durumu, ön lisans **($\bar{X}$= 3,225)**, lisans **($\bar{X}$= 2,805)** ve yüksek lisans ve üzeri **($\bar{X}$= 2,420)** olanlara göre daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı LSD testi ile test edilmiş, 1. grup ile 2, 3 ve 4. gruplar arasında gözlemlenen fark anlamlı bulunmuştur. Kadın tüketicilerin eğitim seviyesi düştükçe marka beğenilirlik düzeylerinde de manidar yükselme olduğu belirlenmiş olup eğitim durumu artan kadın tüketicilerin marka beğenilirliğinde de azalma olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H1b hipotezi (Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri eğitim gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.) doğrulanmıştır.

Kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin gelir düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü Anova analizi tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Kadın Tüketicilerin Marka Beğenilirliği Düzeylerinin Gelir Düzeyi Gruplarına Göre Farklılıklarına Ait Tek Yönlü Anova Testi Sonucu

Gelir Düzeyi	n	$\bar{X}$	ss	Varyanların Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	p
2.000 TL'den az	133	3,462	1,046	Gruplar arası	58,0	3	19,3	16,121	0,000**
2.001-5.000 TL	174	3,206	1,167	Grup içi	477,4	398	1,2		
5.001-8.000 TL	65	2,571	1,094	Toplam	535,4	401			
8.001 ve üzeri	30	2,272	0,848						
**p<0.01 Grup 1= 2.000 TL'den az, Grup 2= 2.001-5.000 TL, Grup 3= 5.001-8.000 TL, Grup 4= 8.001 TL ve üzeri									

Tabloda görüldüğü üzere yapılan tek yönlü Anova analizi sonucuna göre kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeyleri gelir düzeyi gruplarına göre farklılıkları istatistiksel olarak %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir [F(3-398)= 16,121 p=0,000 p<0,01]. Gelir düzeyi 2.000 TL'den az **($\bar{X}$= 3,462)** olan kadın tüketicilerin marka beğenilirliği düzeylerinin gelir düzeyi, 2.001-5.001 TL **($\bar{X}$= 3,206)**, 5.001-8.000 TL **($\bar{X}$= 2,571)** ve 8.001 TL üzeri **($\bar{X}$= 2,272)** olanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı LSD testi ile test edilmiş, 1. grup ile 2, 3 ve 4. gruplar arasında gözlemlenen fark anlamlı bulunmuştur. Kadın tüketicilerin gelir düzeyi düştükçe marka beğenilirliğinde manidar artma olduğu belirlenmiş olup gelir seviyesi artan kadın tüketicilerin marka beğenilirliğinde düşüş olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda H1c hipotezi (Kadın tüketicilerin marka beğenilirlik düzeyleri gelir düzeyi gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.) doğrulanmıştır.

SONUÇ

Marka beğenilirliği, tüketicilerin satın aldıkları ürünle ilgili eleştirilerinin değerlendirilmesini içermektedir (Nguyen, Melewar ve Chen, 2013). Demografik özelliklerin tüketicilerin birçok davranışı üzerinde etkisi olduğu gibi marka beğenilirliği üzerinde de etkisi olduğuna inanılmaktadır. Bu doğrultuda mevcut araştırma, kadın tüketicilerin hazır giyim sektöründe tercih ettikleri giyim markalarına yönelik marka beğenilirlik düzeyleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. 18-28 yaş aralığında olan 202, 29 ve üzeri yaş aralığında olan 200 kadın tüketici ile yapılan araştırmada elde edilen sonuçlara göre kadın tüketicilerin yaşı, eğitim durumu ve gelir seviyesi artıkça marka beğenilirliği düzeylerinde düşme olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla kadın tüketicilerin yaş, eğitim durumu ve gelir seviyesi ile marka beğenilirliği arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu söylenilebilir. Sonuç olarak hazır giyim işletmeleri, satın alma sonrası tüketicilerin marka değerlendirmelerine dolayısıyla beğenilirlik düzeylerine, memnuniyet düzeylerine ve bu sürece etki eden demografik faktörlere odaklanarak zorlu pazar koşullarında doğru pazar bölümlendirme yapabileceklerdir. Bu doğrultuda;

- Hazır giyim işletmeleri yaş, eğitim ve gelir düzeyi yüksek tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerini yükseltebilmek amacıyla bu tüketicilere yönelik kişisel pazarlama uygulamaları yaparak onların tatmin olmalarını kolaylaştırabilirler.

- Tüketicilerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gelir düzeyi gibi demografik özellikleri ile kişisel değerleri, onların işletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk çabalarını algılamaları üzerinde farklı etkilere sahip olabilir (Torlak, 2007: 64). Eğitim ve gelir düzeyi yüksek tüketicilerin aynı zamanda sosyal sorumluluk projelerine karşı daha duyarlı olabilecekleri söylenilebilir. Hazır giyim işletmeleri, sosyal sorumluluk projeleri geliştirerek ve toplumun gelişimine katkı sağlayacak faaliyetlerde bulunarak markalarına ilişkin bu tüketicilerde iyi hisler ve güven duygusu oluşturabilirler.

- Örneklem bakımından Ankara ve Samsun şehirlerini kapsaması, sadece kadın tüketicilerle yürütülmüş olması ve hazır giyim sektörüne yönelik olması bu araştırmanın kısıtı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin her bölgesinden bir şehrin dâhil olduğu, farkı demografik özelliklere sahip tüketicilerle veya farklı sektörlere göre tüketici marka beğenilirlik düzeylerinin ölçüldüğü kapsamlı bir araştırma yapılmasının işletmeler ve uy-

gulayıcılar açısından daha aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir. Bunun dışında marka beğenilirliğinin sadakat, güven, satın alma niyeti, etnosentrik eğilim, benlik algısı, yaşam tarzı veya farklı değişkenlerle ilişkilerinin araştırılması tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarının analizinde uygulayıcılara ve işletmelere kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aaker, J.L., (1997). Dimensions of Brand Personality. *Journal of Marketing Research*, 34 (3): 347– 356.

Büyüköztürk, Ş., (2002). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Elkitabı. Ankara: Pegem A Yayınları.

Churchill, G.A., Surprenant, C., (1982). An Investigation into The Determinants of Customer Satisfaction. *Journal of Marketing Research*, 19: 491-504.

Devrani, T.K., (2009). Marka Sadakati Öncülleri: Çalışan Kadınların Kozmetik Ürün Tüketimi Üzerine Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (3): 407-421.

Dursun, T., Arslan, B., (2017). Marka Sadakatinin Demografik Faktörler Bağlamında Değerlendirilmesi: Türkiye Beyaz Eşya Sektöründe Bir Araştırma. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 7 (1): 18-24.

Jones, M.A., Reynolds, K.E., (2006). The Role of Retailer İnterest on Shopping. *Behavior Journal of Retailing*, 82 (2): 115-126.

McKillup, S., (2012). Statisticsexplained: An İntroductoryguidefor Life Scientists (Second edition). United States: Cambridge University Press.

Mittal, V., Kamakura, W., (2001). Satisfaction, Repurchase Intent and Repurchase Behavior: Inverstigating The Moderating Effect of Customer Characteristics. *Journal of Marketing Research*, 38: 131- 143.

Nguyen, B., Ekinci, Y., Simkin, L., Melewar, T.C., (2015). The Brand Likeability Scale: An Exploratory Study of Likeability in Firm-Level Brands. *International Journal of Market Research*, 57 (5): 777-800.

Nguyen, B., Melewar, T. C., Chen, J., (2013). A Framework of Brand Likeability: An Exploratory Study of Likeability in Firm-Level Brands. *Journal of Strategic Marketing*, 21 (4): 368-390.

Odabaşı, Y., Barış, G., (2014). Tüketici Davranışı. İstanbul: Mediacat Yayıncılık

Oliver, R.L., (1999). Whence Consumer Loyalty?. *Journal of Marketing*, 63: 33-44.

Su, J., Tong, X., (2016). Brand Personality, Consumer Satisfaction and Loyalty: A Perspective From Demin Jeans Brands. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 44(4), 427-446.

Tabachnick, B. G., Fidell, L.S., (2013). Using multivariatestatistics (Sixth edition). United States: Pearson Education.

Torlak, Ö., (2007). Tüketicilerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çabalarını Algılamaları, Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Ed. C. C. Aktan). İGİAD Yayını, s.s. 58-68.

Yüksekbilgili, Z., (2017). Marka Beğenilirlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. *Journal of Yasar University*, 12 (46): 171-180.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bb5e0ebed2e86.87879396 (E. T. 01.10.2018)

AZERBAYCAN'IN ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK MODELİNİN DÜNYA "DİYALOG" FELSEFESİNE UYGULANMASININ TEORİK-MEDODOLOJİK TEMELLERİ

Xatira GULİYEVA

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Felsefe Enstitüsü, "Çokkültürlülük ve Hoşgörü Felsefesi" Bölümü Başkanı, Azerbaycan

Öz: Çokkültürlülük Kanada'da 1960'larda ve daha sonra Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Somut olarak terim gibi ilk kez 1970 yılında - Avustralya'da Göçmenlik Bakanı Al Kresbi tarafından kullanılmıştır. Al Kresbi monokulturalizm sorunlarını yaşayan Avustralya'da muzdarip halkın - anglo-saksonlarla yeni Avustralyalılar arasındaki sorunların çözümü için Çokkültürlülüyü yüksek degerlendirrmişdir. Bunun görsel tesdiqidir ki, 1979 yılında Avustralya Hükümeti Çokkültürlülük politikası-- Kültürel Çeşitliliğe Sorunları Avstraliya Enstitüsünü, 1987 yılında ise dünyada ilk teşebbüs olarak "Çokkültürlülük Sorunları Komitesi" ni kurdu. Fakat onu da belirtelim ki, geçen yüzyılın 40'lı yıllarından sonra işlenmeye başlayan, 70'li yıllarında aciliyet arz eden, XXI yüzyılın ilk dekadasında çokuluslu dünyada önde gelen sosyal-siyasi olaylardan biri olarak populyarlaşan, hatta bilimsel yönlerde geniş tetkik olunan multikultiralizm tüm bu büyük nüfuzuna rağmen fundamental bilimsel metodolojik sistem olarak kesinlik kazanmamış, kendi teorik "indeksini" pratikte ciddi şekilde onaylamamışdı. İşte bu açıdan bizim "Azerbaycan Çokkültürlülük modelinin Dünya Dialog felsefesine tatbikinin teorik-metodolojik esasları" makalesinde karşımızda duran amaç bu konulara açıklık getirilmesi ve modern bilimsel yönlerde onun yerinin müəyyənləşilməsidir. Bu açıdan Çokkültürlülük siyaset alanı olarak kabul eden ülkeler arasında sadece Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bu alana Kanada ve Avustralya'dan sonra devlet politikası olarak önem vererek onu yaşam tarzı, yaşam felsefesi olarak deneyde değerlendirmesi son derece ilgi çekicitir. Hatta Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Çokkültürlülüyin bilimsel kavramsal önemi öne çekilerek araştırmalar için geniş olanaklar açılmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev 15 yıl kadar hiç de az olmayan bir sürede Azerbaycançılıq milli ideyasını Çokkültürlülük fikri ile sintezdə uygulayarak dünya siyasi arenasında Çokkültürlülüyin Azerbaycan modelinin tanınıp desteklenmesine nail olmuşdur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaican, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Diyalog Felsefesi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Azerbaycan Multikulturalizm modelinin "Felsefi diyalog" bilimsel teorisinin temel temsilcilerinin bilime getirdikleri yeniliklere önemli bir ek olduğunu tespit edebilmek için öncelikle bu felsefenin tarihine, predmetine eksklyuziv göz etmeliyiz.

İlk önce göstermeliyiz ki, "Felsefi diyalog" teorisi neokantçıların Marburg okulunun yetirmesi, bu felsefenin temelini "Ben ve Sen" eseri ile koymuş ve "İnamın iki karakteri", "İnsan problemi", "Hayır ve şerrin karakteri" ve başka isimde felsefi içerikli "hikayeler" ile hayli geliştirmiş Martin Buber, fransız filozofu Emmanuel Levinas, alman bilim adamı Franz Rozensveyq, avstiriyalı filozof Ferdinand Ebner, rus-Sovyet bilim adamları, kültür diyalogu okulu araştırmacılardan Vladimir Bubler, Mihail Baxtin ve diğerleri * tarafından yaklaşık bir asır kadar büyük Zamanla bilimsel bir felsefe olarak güçlendirilmiş, nüfuz kazanmıştır.

M.Buberin "sen", "o" konseptini "başkası gibi nitelendiren ve transsendentallığın yegane mümkün biçiminin tam Diyalog olduğu fikrini ileri süren Emmanuel Livinas da bu felsefi akımı geliştirmiştir. Filozofun "Zaman ve başkası", "Başka kişinin hümanizmi", "Başkasına yol" ve diğer eserleri onun diyalog felsefesini zenginleştirmiş tədqiqatlardandır.

"Diyalog" felsefesinin diğer bir tanınmış temsilcisi Ferdinand Ebner "Ben" ve "Sen" ilişkilerini "hayatın dinimanevi gerçekliği" olarak değerlendirmiştir.

M.Buberlə birlikte manevi ruhta eserleri tercüme eden, diyalog felsefesini bilimsel olduğu kadar sosyal-siyasi yönde geliştiren Frans Rozentveyq Yahudiler ve Hıristiyanlar arasında diyalog köprüsünün kurucularından biri olarak da tanınıyor.

Rus-Sovyet asıllı Vladimir Bibler ve Mihail Baxtinin de Diyalog felsefesinin yükselişi ve sistem haline geldi çıkmasında büyük katkıları olmuştur.

Özel menzilinde "Felsefe kulübü" yaratmış ve uzun yıllar bu kulüpte döneminin etkili filozof bilim adamları ile bilimsel fikrin ilgi merkezinde duran konularını, özellikle marksizm felsefesini ele aldı ve bu mirasın tebliğatçısı gibi tanınmış V. Bibler dünyada ilk kez felsefi mantığın temelinde insan bilincinin diyalog doğası dayanan kültürlerin diyalogu gibi lojistik, ontolojik yapısı aşmak geçen orjinal konseptini oluşturmuştur (17).

V. Bibler "Kültür. Kültürel Diyalog "(11) eserinde kültürün farklı insanlar arasında iletişim ve varolma biçimi tezinden bu felsefi mantık modeli çağdaşı olduğumuz aşamada, ayrıca her zaman için beşeri barış, işbirliği dostca bir diyaloğa kavuşmanın garantörü olarak büyük önem taşımasından konuşur.

Bu arada, dünyaca ünlü Rus-Sovyet bilim adamı M.Bakhtin'in kavramları, özgünlüğü ve ilgileriyle büyük öneme sahiptir.

M.Baxtinin "Diyalog felsefesi"-ne getirdiği büyük yenilik- "farklı kültürlerden insanların diyalogu" kavramından hareket ederek kararlılıkla diyebiliriz ki, ulusların ve farklı etnik birliklərin- "çoxmədəniyyətlərin" diyaloğu, aynı zamanda yerel ve "gelme" milletlerin diyaloğu meselesi modern dünyanın politik, sosyal problemler, hatta küresel düşüncelerini farklı bölgeler ve halklar örneğinde yönlendirir. Fakat bu bir gerçektir ki, böyle ciddi bilimsel olay konkretliklə tarihi "Diyalog felsefesi" teorisine yeni konsepti olarak hiçbir bilim adamı tarafından uygulananmamıştır.

Tarihi karşılaştırıldığında genellikle, Baxtindən sonra Diyalog felsefesinde hiçbir önemli yenilik, başka bir deyişle, gelişme görülmez. Bunun en önemli nedeni Çokkültürlülüyin anlamlı şekilde sırf politikal mesele olarak derki. Oysa, Çokkültürlülüyin "Diyalog felsefesi"-ne uygulaması için ciddi esaslar vardır .

Bu açıdan Çokkültürlülük siyaset alanı olarak kabul eden ülkeler arasında sadece Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bu alana Kanada ve Avustralya'dan sonra devlet politikası olarak önem vererek onu yaşam tarzı, yaşam felsefesi olarak deneyde değerlendirmesi son derece ilgi çekicitir. Hatta Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Çokkültürlülüyin bilimsel kavramsal önemi öne çekilerek araştırmalar için geniş olanaklar açılmıştır.

Azerbaycan halkının Ulu önderi Haydar Aliyev'in tarihi deneyde dayandığı, siyasi yönetimde uyguladığı azerbaycançılıq milli ideolojisinden kaynaklanan kültürlerarası diyalog, aynı zamanda hoşgörü olayı Sayın İlham Aliyev'in uyguladığı devlet yönetim politikalarında temel öncelik alan, yazılım proje -cəmiyyətin yaşam felsefesi mahiyetinde geliştiriliyor ve bu ideoloji son 10 yıllık tarihi aşamada Azerbaycan Cumhuriyeti'nde insani değerlere, uluslararası diyaloğa ciddi önem veren eşit bir arada yaşama kavramına dönüşmüştür.

Bunu öncelikle etnik dininden ve köken ayrımı gözetmeksizin, tüm vatandaşların eşitliğini sağlayan Azerbaycan Anayasası, ayrıca Cumhuriyetimizin katıldığı hukuki düzenlemeler - BM "İnsan hakları genel deklarasiyası", Avrupa Konseyi'nin "Ana özgürlüklerin ve hakların korunmasına dair" Sözleşmesi, BM "Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar konusunda Uluslararası Paktı", "Avrupa'da güvenlik ve işbirliği Oturumu Nihai senedi", "AGİT'in insan kriterleri üzere Konferansı Kopenhag belgesi", Avrupa Konseyi'nin "Ulusal azınlıkların korunması Çerçeve Sözleşmesi", Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleri tarafından kabul edilen "Ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarının sağlanması üzere Sözleşmesi", ayrıca Azerbaycan Cumhuriyeti'nin milli politikasına ilişkin devlet belgesi - "Azərbaycan Cumhuriyeti'nde yaşayan ulusal azınlıkların, az sayıdaki halkların ve etnik grupların hak ve özgürlüklerinin korunması, dilinin ve kültürünün gelişmesine devlet kaygısı hakkında "Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Kararnamesi dolgun bir şekilde temsil eder.

AMAÇ

Artık onaylanıp kabul edilmiş bir gerçektir ki, eski tarihe sahip Azerbaycan bağımsız hukuki Cumhuriyet gibi 25 yıldan fazla gelişme tarihinde çoxmədəniyyətliliyə, hoşgörü geleneklerine sadık kalarak çeşitli ulusların ve etnik toplulukların ana diline, dini inançlarına saygılı yaklaşım prensiplerini yüce tutmuş, halkların geleneklerini, kültürünü ve geleneklerini garanti olmuştur.

Lezgiler, avarlar, talışlar, yahudiler, almanlar, udinler (dünyanın etnik haritasında bu halk sadece Azerbaycandadır), saxurlar, lahıclar, tatlar, kürtler ve diğer halklar Azerbaycan'da kendi dinlerini, dillerini ve kültürlerini yaşatmaqla yerel halka kaynayıp karışmış, aileler arasında akrabalık telleri oluşmuştur. Ayni bir Bayrak altında sevecen ilişkiler zemininde yaşayan çeşitli milletlerin üyeleri devletin tüm ayrıcalıklarından yararlanarak genel vatan kriterlerini taşırlar. Bu yaşam döngüsü herhangi bir fobiyi tehlikeye atmaz, aksine halkları, milletleri, dostlukları, birlikteliği ve iletişimi güçlendirir.

Azerbaycan Cumhuriyeti en küresel demografi, göç sorunları ile yüz yüze kaldığı, 1 milyon mültecinin kaygısını çözdüğü dönemde de çoxmədəniyyətliliyə saygı ve sorumluluk duygusunu unutmamış, ermenilerin halkımıza yüzyıllar boyunca acımasız düşman karşı olmasına rağmen ermeni kitlelerin güvenliğini sağladı ve dini ve ahlaki geleneklerine dikkat etti.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in multikulturalizm ideyalarına yüksek deyer vererek insanlığın küresel kültür sorunlarının çözümünde bu hayati kültür programına dayanması ve onu kendi profesyonel siyasetçi, kalifiye siyasi Lider kudret ile dayanaqlı gelişme modeline çevirmesi şimdi tüm gezegene bilinen bir gerçektir.

Azerbaycan'ın devlet başkanı sayın İlham Aliyev'in aşağıdaki iktibasda kendi ifadesini bulmuş derin fikirleri Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin multikulturalizm modelinin içerik ve mahiyetini dolgunlukla canlandırıyor: "Multikulturalizm Azerbaycanda yaşam tarzıdır. Doğru, bu terim nispeten yeni. Ancak yüzyıllar boyunca Azerbaycan'da multimədəniyyətli toplumlar mevcut olup. Halklar arasındaki dostluk ve dayanışma bunun bir örneğidir. Bölgede ve dünyada devam eden süreçler üzerindeki olumlu etkiimizi de kendi inisiyatifimizde göstermeye çalışıyoruz "(4).

Azerbaycan'ın sosyo-politik düşüncesinde ve aynı zamanda bilimsel alanlarda çokkültürlülük, ciddi bir araştırma alanı ve güncel konular haline gelmiştir.

Azerbaycan'da multikulturalizm, kültürlerarası diyalog konusunda düzenlenen Uluslararası forumlar, onların sonucu olarak ülkemizin katıldığı konvensiyaların maddelerinden ileri gelen görevlerin gerçekleştirilmesi ülkemizin dünyaya entegrasyonunu gerçekleştirmekle beraber, halkımızın misafirperverlik, komşuluk, dostluk, kardeşlik, böylece evrensel hümanizm duyğularına bağlı olduğunu açık şekilde onaylar.

Sayın İlham Aliyev'in "Kültürü ortak güvenlik adına paylaşalım" konusunda III Dünya Kültürlerarası Diyalog Forumu'nun resmi açılışında özel olarak vurguladığı şu fikirler de multikulturalizm düşüncelerini toplumun gelişiminin yaşam felsefesi olarak kabul etmiş Azerbaycan Cumhuriyeti'nde bu yönde kazanılmış tarihi ve modern başarıları açıkça ifade ediyor: "Bu gün Azerbaycan uluslararası toplumun etkili bir üyesidir ve bölgesel bağlamda çok olumlu bir rol oynar. Girişimlerimiz bölgesel işbirliğini güçlendirmeyi amaçlıyor. Enerji güvenliği ile ilgili politik ve ekonomik konular dikkat çekicidir. Devam eden girişimler ve projeler bölgenin sınırlarını aştı. Bu projeler ülkeleri ve kıtaları birleştiriyor. Enerji güvenliği konusuna bakıldığında, Azerbaycan'ın Avrupa'nın enerji güvenliğinde önemli bir rol oynadığı açıktır. Taşımacılık altyapısına gelince, tarihi İpek Yolu'nu bugün restore ediyoruz. Asya ve Avrupa arasında yeni bir demiryolu bağlantısı oluşturuyoruz. Sadece ekonomik kalkınmaya ve daha erişilebilir bir ulaşım altyapısına değil, aynı zamanda etnik ilişkilere de yatırım yapıyoruz. Tarihi İpek Yolu, Azerbaycan üzerinden geçti. Bugün modern teknolojileri ve komşu devletlerin katılımı ile yeniden inşa ediyoruz. Ekonomik ve sosyal kalkınma ile ilgili tüm projelerimiz bölgesel işbirliğini, halklar ve ülkeler arasındaki karşılıklı anlayışı güçlendirmektedir "(1).

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in o konuşmasında ölkəmizim kültürlerarası diyalog, multikulturalizm geleneklerine henüz birkaç yıl önce başlanıldığına ve bu tarixyüklü görevin başarıyla devam edildiğine de dikkat

yoneltmekle genç Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nde dünyaya entegrasyonun önemini öne çekerek göstermiştir ki, "2008 yılında "Bakü Süreci "girişimimizle başladı. Girişim, İslam İşbirliği Teşkilatı bakanlarını Avrupa Konseyi Kültür Bakanlarına davet etmekti. Bu ilk durumdu. Çünkü Azerbaycan, her iki örgütün üyesi olan birkaç ülkeden biridir. Daha sonra, 2009 yılında Avrupa İşbirliği Kültür Bakanları İslam İşbirliği Teşkilatı Kültür Bakanları toplantısı için davet edildi. Bunlar bizim girişimlerimizdi ve "Bakü Süreci" olarak adlandırılıyorlardı. Günümüzün medeniyetler ve çok kültürlülük arasındaki diyalog "Bakü Süreci"-nin bir parçasıdır. Bu önemli konuları tartışmak için çabalarımızı sürdüreceğiz ve 100'den fazla ülkeden delegeleri ziyaret edeceğiz, hedeflerimize ulaşmak için coşku yaratıyoruz. Arkadaşlık, barış, ortaklık ve kültürel çeşitlilik konularına katkıda bulunmaya gayret göstereceğiz "(1).

Hiç de tesadüfi değildir ki, cenab İlham Aliyev Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 109 uncu maddesinin 32-ci bendini rehber tutaraq "Azerbaycan'da multikulturalizm geleneklerinin korunması, daha da geliştirilmesi ve geniş tebliğ olunması" amacıyla 2016 yılının Multikulturalizm yılı ilan edilmesi hakkında emretmiş imzalamıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanının Birleşmiş Milletler Medeniyetler Alyansının 7. Küresel Forumu'nun 2016 yılında Bakü'de yapılması konusunda karar alması da beşeri kültürlerarası diyalog felsefesi-multikulturalizmə Azerbaycan'ın özel önem vermesinden kaynaklanıyor.

Azerbaycanın sistemli yaşam felsefesi-multikulturalizm modelinde dünyanın küresel anti-etik ve böylece anti-kültür sorununa dönüşmüş İslamofobi karşı ideyalardan konuşan Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev "İslam dayanışmasının sağlanmasına olmasında Azerbaycan'ın kendine özgü konumunun güçlendirilmesini sağlamak amacı ile" 2017 Yılının Azerbaycan Cumhuriyeti'nde İslami Dayanışma Yılı ilan edilmesine karar vermiştir. Aynı yıl başket Bakü'de düzenlenen IV İslam Dayanışma Oyunları, 2018 yılının tarihi bölgemiz Nahçıvan şehirinin İslam kültürünün başkenti ilan edilmesi resmi Azerbaycan'ın İslam hemreyliyine bağlılığını onaylar.

Bilimsel alanda İslami dayanışma konusu, uzun zaman önce temel bilimsel araştırmalara yol açmıştır. Şu anda humanirtar alanın, özellikle de sosyal bilimler alanlarının alimleri Azerbaycan'da tarihi minillere dayalı İslam kültürünün çok çeşitli konularını tetkik-tahlil etmektedirler.

Örneğin, İslam dayanışmasının kültürlerarsı diyalogda, multikulturaizm düşüncelerinin gelişmesinde rolü ve önemini kapsayan konuların felsefi bağlamda işlenmesi sosyal-insani bilimsel fikrin dairesini genişlendirmekdedir. Uluslararası Multikulturalizm Merkezi Devlet kurumunun oluşturulması, NASA-nın Felsefe Enstitüsü'nde "Multikulturalizm ve hoşgörü felsefesi" şubesinin faaliyete başlaması, ülke boyunca geniş çaplı kültürel, bilimsel ve kitlesel etkinliklerin düzenlenmesi de aşılanan devlet politikasında çok kültürlülük-multikulturalizm modelinin dinamikliyinden haber verir.

Azerbaycan vatandaşlarının işte islam dini, islam ahlakı ve kültürüne güçlü sahiplik hissi uzun yüzyıllar boyu komşuluk, diğer halkların, ulusların, etnik grupların sivil haklarına, manevi duygularına, geleneklerine karşılıklı saygı ortamında yaşamasına ortam yaratmıştır. Bu bakımdan İslam dininin telkin ettiği dayanışma, birlik, barış, sevgi, dostluk gibi ahlaki değerler Azərbaycanda hakim hisler gibi şüurlarda sabit yere sahip oldukla-

rından mevcut küreselleşme aşamasında, geleneksel değerlerin geleneksel olmayan değerlerle əvəzlənməsi kültürel çeşitlilik sorununun çözümünde gerilim yokdur.

YÖNTEM

Ayrıca, bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti İslam İşbirliği Teşkilatı, ISESCO ve diğer Müslüman kuruluşların bir üyesi olarak seçilmiştir. İslami dayanışmanın bu açık örneği, 2009 yılında İslam kültürünün başkenti tarafından da teyit edilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin birinci başkan yardımcısı, YUNESCO ve ISESCO-nun iyi niyet elçisi, Haydar Aliyev Vakfı Başkanı Mehriban Aliyeva'nın da kültürlerarası diyalog - multikulturalizmin gelişimini desteği sadece ülkemizde değil, tüm dünya çapında yüksek değerlendirilir.

Mehriban Aliyeva üye olduğu bu yüksek resmi kurumların meramına kaynaklanan önemli görevleri içeren geniş planlı tedbirlerin girişimcisi olarak görür ve aynı zamanda pratik faaliyetleri ile sürekli beşeri diyaloğun möhkəm¬lən¬mə¬sinə kendi büyük töhvəsini verir.

Tesadüfi deyil ki, Mehriban Aliyeva'nın kültürlerarası diyalog ve multikulturalizm doğrultusunda Azerbaycan muğamının, aşık yaratıcılığının, kələgayımızın, Lahıc bakır okulunun, halıcılık sanatının vb. ayrıca, Nevruz bayramının UNESKO-nun gayri maddi kültürel miras listesine dahil edilməsinde bedelsiz rolü sadece ülkemizde değil, en gelişmiş ülkelerin dikkat mərkəzindedir ve sayın Mehriban hanım Aliyeva bu alanda Sürekli olarak saygın madalyalarla ödüllendirilmiştir.

YUNESCO ve ISESCO-nun iyi niyet elçisi Mehriban Aliyeva'nın girişimiyle, organizasyonu ve yönetimi ile Azerbaycanda ve ayrıca dünyanın çeşitli ülkelerinde düzenlenen kültürlerarası diyalog ve multikulturalizm tedbirleri halkımızın hayatında bu beşeri faktörün rolünün tarihini yazmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin birinci başkan yardımcısı Mehriban Aliyeva henüz 2006 yılında Haydar Aliyev Fonu'nda "Azerbaycan: medeniyetler arası diyalogun geçmişi ve bu günü" konusunda düzenlenen uluslararası konferansta geniş içerikli konuşma yaparak Azerbaycan'ın mədəniyyətlətarası diyalog-multikulturalizm politikası hakkında uzaqgörenlikle şu yorumu yapmıştır: "Bilindiği gibi, bu Bugün, insanlık çok karmaşık bir ikilemle karşı karşıya. Bu hem politik hem de bilimsel açıdan bir sorundur. Modern bilim adamlarının bir kısmı uygarlıkların çarpmasından bahsediyor ve bunu bilimselce esaslandırmağa çalışırlar. Diğer konumda olan insanlar ise hesap ediyorlar ki, bizim zengin müxtəlifliyimiz insanlığın en büyük servetidir. Diyalog içindeler ve bu insanlarla uzlaşıyoruz. Böyle bir diyalogun gerçekleşmesi için her bir ülkede özel çalışmalar yapılmalıdır. Biz çok iyi biliyoruz ki, toplumda olan ortam, şekillenen gelenekler insanları birbirine karşı ya düşman, ya da dost kapasitesine sahiptir. Bu yönde eğitim ve kültürdeki en önemli faktörleri vurgulamak istiyorum. Bugün öyle bir eğitim sistemi kurmaya çalışmalıyız, modern dünyada iyi yaşamak mümkün olan, hümanizm ve barış ilkelerine sadık olan iç terbiye ede bilek "(2).

BULGULAR

Bütün bunlar demeye esas verir ki, bir genel gökyüzü altında birleşen uluslar ve halkların kültürlülük olayı-multikulturalizm Azerbaycan Cumhuriyyetinde devlet politikasının öncelikli kavram olarak kabul edilmekle sürekli yaşam felsefesi bağlamında ileriye doğru güvenle addımlamaqdadır ki, bu gerçeklik Azerbaycan multikulturalizm modelinin zaferi gibi tarih ve çağdaşlık açısından büyük önem taşımaktadır.

Aynı zamanda Azerbaycan multikulturalizm modeli toplumun ilerleme meselesini çözmekle beraber, hem de bilimsel fikir, metodoloji olarak günden güne geliştirilmektedir.

Bu ise dünya kamu fikrinin ideolojik açıdan ilgi çeken, dünya düzenini dayandıran multikulturalizm felsefesinin, felsefi-etikasının bilim olarak dəyərlənməsinin tesadüfi olmadığını doğruluyor, ayrıca dünya "Diyalog felsefesi" nin kapılarını bu güncel ve disiplinler arası bağlamda ciddi ilgi bilimsel alan tedqiqatlarına güvenle açıyor.

Bu açıdan NASA-nın gerçek üyesi Kemal Abdullah'ın ve diğer alimlerimizin Azerbaycan multikulturalizminin bilim olarak gelişmesine büyük katkıda bulunan çok sayıda bildirileri ve konuşmaları aciliyet arz etmektedir.

Kemal Abdullah'ın aşağıdaki iqtibasdakı fikirleri multikulturalizmin Azerbayan modelinin mahiyeti ve ülkemizin bu kültür programının uygulanmasında sabit tutumunu ifade ediyor: "Azerbaycan edebi-bedii, bilimsel-felsefi, publisist tefekkurunun tarih boyunca ortaya koyduğu örnekler dünya hoşgörü ve multikulturalizm hazinesine asıl katkıdır. Bu herkesin bilmesi için yararlıdır. Aynı zamanda tarih boyunca siyasi sülalələr, devletler birbirini takip ettikçe Azerbaycan siyasi düzleminde yaşanan multikultural refleksler bu değerleri layıkıyla değerlendirip öğrenmek için uygun bir ortam yaratır. Esasen, perakende olarak günümüze ulaşan multikultural siyasi değerlerin varlığı zaman zaman onların sistemli ve kesintisiz olması görüşünün gerçekleşmesini da kaçınılmaz olur "(7).

Azerbaycan multikulturalizmi meselelerini sürekli olarak tetkik-tahlil eden alimlerimizden, profesör Etibar Necefovun aşağıdaki alıntı toplanmış düşünceleri de ülkemizde bu alanın çok sayıda bilimsel araştırma yönleri, örneğin, felsefe, tarih, hukuk, ekonomi, etnografya, kültür ve sanat vb. üzere perespektivlərini aydın aydınlatıyor: "Sosyal bir olay olarak şekillenen multikulturalizm diğer sosyal olaylara (siyasete, ekonomiye, kültüre, maneviyata, sosyal bilincin çeşitli biçimlerine vb.) ve onlarla etkileşime girer. Ayrıca, multikulturalizm bir sosyal olay gibi kendi önemine göre sosyal adalet, fırsat eşitliği, demokrasi gibi kavramların arasında yerini almıştır. Öyle ki, her etnik, ırkı, dini ve kültürel grubun hak ve özgürlüklerinin korunması, onların kanun önünde eşit olmalarının sağlanması hem sosyal adaletin gereklerine, hem de demokratik toplumun normlarına uygundur "(7).

Bu açıdan yanaşıldıqda kesin diyebiliriz ki, kültürel müxtəliflərin din, dil, gelenekler açısından tüm sorunlarını düşünen ve bunun çözümü için ciddi prensiplere konuşan multikulturalizm bilimsel sistem olarak büyük önem arz etmektedir ve dünya çapında ve tüm gelişmiş ölkələrlərlə karşılaştırıldığında sadece Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nde multikulturalizmin siyasi, sosyal açıdan olduğu gibi bilimsel mahiyet açıdan da güncelliği gerçek olgular da onaylanıyor.

SONUÇ

Makaleyi tamamlarken dikkati gerçeğe getirmeyi gerekli görüyoruz. Öyle ki, Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in 15 yıl kadar hiç de az olmayan bir sürede Azerbaycançılıq fikrini multikulturalizm fikri ile sintezdə uygulayarak dünya siyasi arenasında multikulturalizmin Azerbaycan modelinin tanınıp desteklenmesine başarmıştır ve şu anda ülkemizde bu alanda yapılan sistematik çalışmalar ve ayrıca şu anda dünyanın 19 devletinde Azerbaycan multikulturalizmi modelinin öğretilmesi gerçeği sırayla ülkemizin ve halkımızın geniş anlamda "Diyalog fəlsəsi" ilmine tövhələr verdiğinin görsel sonucudur.

Tüm bunlar ise Küresel dünya hakimlerinin Hazar-Karadeniz havzası ve Güney Kafkasya bölgesinde önemli güce sahip ülkeler arasında özel önem verdikleri Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin beşeri diyalog gelenekleri karakterinde ve tarihi milli düşünceden kaynaklanan, sürekli gelişim dinamiğine, bilimsel-felsefi bağlamda aydınlanma kavramı geleneklerine sahip Mul tikulturalizm modelinin dünya "Diyalog felsefesi" ne tam hukukla uygulanması için ciddi esasların olduğunu gösteriyor.

KAYNAKÇA

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunda nitqi. 07-09 aprel 2011-ci il. http://president.az/articles/1845

Azərbaycan: sivilizasiyalararası dialoqun keçmişi və bu günü" mövzusunda beynəlxalq konfrans http://heydar-aliyev-foundation.org/az/content/view/54/2121/%22Az%C9%99rbaycan%3A- konfrans.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin IV Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun rəsmi açılış mərasimindəki nitqi. http://azertag.azxeber/Prezident_Ilham_Aliyev_Multikulturalizm_Azerbaycanda_ heyat_terzidir-918878

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdə İlham Əliyevin nitqi. http://www.president.az/articles/8098

Azərbaycan Respublikası prezidenti İlham Əliyevin 2018-ci il 18 aprel tarixində And içmə mərasimindəki nitqi. https://www.president.az/articles/28019

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 2017-ci ilin Azərbaycan Respublikasında "İslam Həmrəyliyi İli" elan edilməsi haqqında Sərəncamı https://www.president.az/articles/22420

"Azərbaycan multikulturalizmi"dərsliyi .BBMM , mütərcim. 2017..səh.15.

Azərbaycan multikulturalizmi"dərsliyi .BBMM , mütərcim. 2017.səh.15.

Multikulturalizmin böhranı haqda http://thedecline.info/az/part1

Quliyeva X. Ethics of multiculturalism as conseption of progress" ("Multikulturalizm etikası–tərəqqi konsepsiyası") AMEA Məruzələr jurnalının 2016-cı il I nömrəsi.

Quliyeva X. “Azərbaycanın Qobustan qayaüstü Abidələrində Qədim Türk Ailəsinin “Dialoq Fəlsəfəsi” (Multikulturalizm Kontekstində).Türkiyə, Akademik tarix və düşüncə dərgisi http://www.akademiktarihvedusunce.org/atdd/index.php/atdd/article/view/281,səh.73-86.

Quliyeva X. “Avropada identiklik, İslam və Demokratiya”. https://drive.google.com/file/d/1JqakzKJZqnmTpz2ur1zpvU_5kGgY9qUF/view.Səh.472-483.

Quliyeva X. Qloballaşma dövründə Qlobal antietika məsələləri və problemin həllində ortaq türk ailəsi modelihttp://sempozyum.ohu.edu.tr/tudas2017/files/IV.CiltIV.pdf

Kukatas Çandran “Multikulturalizmin nəzəri əsasları” http://polit.ru/article/2007/05/27/multiculturalism/

Multikulturalizmin böhranı haqda http://thedecline.info/az/part1.

“XXI Əsr: ümid və çağırışları” adlı forum. http://bakuforum.az/az/multikulturalizm-nailiyyetler-ve-problemler/?fid=2258

Викторова Л.Г.. Диалоговая концепция культуры М.М. Бахтина - В.С. Библера http://www.countries.ru/library/rusidea/ribb.htm

«Диалог культур» (Библер В.С., Курганов С.Ю.) http://psyvision.ru/help/pedagogika/43-ped-tech20/484-ped-tech7.

Добрынина В.И.. Философия XX века: учебное пособие.Современная философия диалога.(философия встречи): Ф.Розенцвейг-М. Бубер-Э.Левинас-М.Бахтин. http://society.polbu.ru/dobrynina_philosophyxx/ch20_i.html.

Зиновьев Илья Викторович. Проблемы русской философии диалога (историко-философский анализ) http://www.dslib.net/istoria-filosofii/problemy-russkoj-filosofii-dialoga.html.

Иванов А. Н. Развитие идеи диалога в западноевропейской философии http://www.zpu-journal.ru/zpu/2008_4/Ivanov.pdf.

Строгов Сергей. Ferdinand Ebner https://elitsy.ru/communities/94635/326546/

Sarrazin Thilo Deutschland schafft sich ab. https://www.randomhouse.de/leseprobe/Deutschland-schafft-sich-ab-Wie-wir-unser-Land-aufs-Spiel-setzen/leseprobe_9783421044303.

Sartori Giovanni Ce facem su strainii ? Pluralizm vs multikulturalism tradusere de Geo Vasile Editura Humanitas Bucuresti,, 2007.174 pag. http://www.humanitas.ro/humanitas/ce-facem-cu-strainii

ÇOCUK HAKLARININ KAVRAMSAL VE TARİHSEL SOSYOLOJİK ANALİZİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Aydan AYDINLIK[1], Mustafa TALAS[2]

[1-2]Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde / Türkiye

Öz: Toplumda ailenin meyvesi olarak takdim edilen çocukların aile içinde önemli bir yeri vardır. Çocukların toplumdaki hakları tarih boyunca tartışılan hususlardandır. Bir insan hakları meselesi olan çocuk haklarının sözleşmelerde yer alması uzun yıllar sürmüş ve önemli mücadelelerin sonucu olmuştur. Gelişmişlik ölçütlerinden biri olan bu mesele, bu çalışmada tarihsel sosyolojik bir metodla ele alınmıştır. Sağlıklı bir toplumun göstergelerinden biri de çocuk haklarına önem verilmesi olgusudur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Hakları, Çocuk Hakları Tarihi

GİRİŞ

Toplumun devamlılığının teminatı olan çocukların büyükler tarafından korunması, geliştirilmesi ve topluma hazırlanması gerekmektedir. Bunlar yapılırken, çocuğun haklarının gözardı edilmemesi esas olanıdır. Çocukların hakları ve kendilerini geliştirmeleriyle bağlantılı hem devletlerin hem de uluslararası kuruluşların önemli çalışmalarının olmasına karşın, ilave olarak yerine getirmek durumunda oldukları yükümlülüklerin varlığı söz konusudur(Tornacı, 2008:78).

Toplumlar incelendiğinde, dilenen, cinsel istismara uğrayan, çaresiz ve kimsesiz kalan çocuklar dikkat çekmektedir. Bu anlamda çocukları koruma, kollama, yönlendirme ve gelecek sunma noktasında, yandaş olan aile ve devletin rolleri tartışılmakta, tartışmalar sonucunda ise, çocukların haklarının korunmasının ve müdafaa edilmesinin yalnızca ailelerinin tutumuna bırakılmayacak kadar önemli bir mesele olduğu ortaya çıkmaktadır. İşte, bu noktada, devletin fonksiyonel katkılarının olma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerin çocukları üzerinde geniş haklara sahip oldukları gerçekçiliğine karşın, bu yetkinin sınırsız olamayacağı ayrı bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Ailenin sosyo-ekonomik durumu ile çocuklara uygulanan kötü muamele arasındaki ilişkiye bakıldığında; birbiri ile paralel bir vaziyet ile karşılaşıldığı görülmektedir. Bu durumu istihdam yaratılması ve iyileştirici sosyal politikalar geliştirilmesi bir ölçüde de olsa düzeltebilir(Kara, Biçer,Gökalp, 2004:56).

Araştırma sonuçları kayıp çocukların da içinde yer aldığı, verilerle sabitleşen çocukların cinsel istismarı; yüzdesel oranlamada oldukça yüksek sayısal verilere ulaşan bir kategoridedir. Kız-erkek ayrımı yapılmaksızın tüm çocukların, psikolojik-yaşamsal-zihinsel ve sosyal hayatlarını etkileyen bu durum inkâr edilemeyecek kadar büyük bir gerçektir. Bu bağlamda hak ihlalleri göz önüne alınırsa, çocukların bakımının üstlenilmesi ve ayrım yapılmaksızın her çocuğun korunmasının toplumsal bir sorun olduğu ve toplumun bu sorunları çöz-

mesi gerektiği kabullenilmelidir. İşte bu bilinç düzeyi, tam olarak kavranabilirse ancak o zaman daha ileri bir toplum düzeyine geçiş yapılabilir. Eğer tüm bunlar imkânsız hale dönüşürse, işte o vakit toplumsal bir çöküşe zemin hazırlanmış olur ki bu da o toplumu yitik bir kitleye dönüştürür(Onur, 2005:161).

Bir başka sorun da küçük yaşlarda çalıştırılan çocukların sayısının oldukça fazla olmasıdır. Bu artışın bazı bölgelerde korkunç bir düzeye ulaştığı ve bu yörelerden kentlere göç ile tablonun dramatik görselliğe dönüştüğü acıyla izlenebilir. Çocukların içinde yaşamak zorunda olduğu koşullar çok güçtür ve acilen önlemler alınması zaruridir(Aral-Gürsoy, 2001:90). Bu zorunluluktandan dolayı, böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Çocukların karşı karşıya kaldığı önemli sorunlara dikkat çekmeyi amaçlayan bu çalışma birbirine bağlı dört bölümden oluşmaktadır. Çocuk Haklarının Kavramsal Analizinin yapılacağı birinci bölüm, çocuk haklarının tarihsel periyottaki anlatımının yapılacağı ikinci bölüm, çocuk haklarının kapsamına giren örneklerin takdim edileceği üçüncü bölüm ve bulguların ele alınacağıson bölümden ibarettir.

ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Çalışmanın temel amacı, okul öncesi öğretmenlerin tutumlarının okul öncesi öğretmen adaylarının tutumlarından farklı olup olmadığını saptamaktır. Bu araştırmanın ikincil amacı, okul öncesi öğretmen adaylarının ve okul öncesi öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin tutumlarını cinsiyete göre incelemektir.

MATERYAL ve METOD

Çalışmada tarihsel sosyolojik analiz yöntemi benimsenmiştir. Materyal olarak Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sabiha Şahenk Kütüphanesi veri kaynakları ve veri tabanı kullanılmıştır.

Çocuk Hakları İle İlgili Tanımlamalar

Çocuk: İnsan yavrusu olarak tanımlanan çocuk kavramı; bir anne-babanın doğmuş ve doğacak yavrularını temsil eder. Çocuk; hayatın bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız uşak(Türkçe Sözlük, 2012:189) şeklinde tanımlanır.

Çocuk Hukuku: Çocuk hukukunu; çocuğun bir suç karşısındaki durumunu tespit eden bütün hukuk kuralları oluşturur. Bu anlamda çocuk hukuku; özel hukuk, ceza hukuku, sosyal hukuk ve kamu hukuku alanındaki çocuk ve çocuk haklarına ilişkin kuralları kapsar. Sübjektif çocuk hukukunun, yani çocuk haklarının kapsamına ise, objektif çocuk hukukunun çocuklara tanıdığı hak ve mükellefiyetler oluşturur(İnan, 1968:78).

Çocuk Hakları: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde, Çocuk Hakları Sözleşmesinin ön sözüne, ilgili diğer sözleşmelere ve bu sözleşmeler üzerinde uluslararası bir uzlaşmayı sağlamaya çalışan Birleşmiş Milletler, UNICEF vb. kurumların yayınlarına baktığımızda, çocukların ilgi ve yardıma, özel güvence ve korumaya gereksinimleri bulunduğu düşüncesinin esas alındığını görmekteyiz(Polat, 2002:102).

Çocuk Hakları Sözleşmesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen sözleşme 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye de dâhil olmak üzere, yaklaşık 142 ülke sözleş-

meyi imzalamış ya da onay ve katılma yoluyla taraf devlet durumuna gelmiş bulunmaktadır. Sözleşmenin içeriğinde çocukların hakları korunmakta ve sözleşmeyi imzalayan devletlerin bu sözleşmeye kesinlikle uymaları gerektiği belirtilmektedir(Centel, 1997:69).

Çocuk hakları ile ilgili seçilmiş bu temel kavramların izahından sonra çocuk hakları kavramının analizine bakmak icap edecektir.

Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi

Çocuk haklarının tarihsel geçmişi çok uzun değildir. Eski çağlarda, çocuk hakkı kavramı, çok fazla rastlanılan türden bir kavram olmamıştır. Bazı biliminsanları, çocukların eski çağlarda önem ve ilgi gösterilen bir varlık olmadığı görüşünü ileri sürmüştür(Ishay, 2008:276). Ortaçağ'da çocuklara gösterilen ilginin sınırlı olduğu ancak burjuvazinin gelişiminin çocuklara yönelik algının değişimini getirdiğini söylemek mümkündür. Bunun paralelinde bilimde meydana gelen ilerlemelerin etkisiyle bugünkü çocuk ve çocukluk anlayışının temelleri atılmıştır(Sağlam-Aral, 2017: 50)

Çocuklar karşısındaki tutumlar bakımından ilgi düzeyi toplumdan topluma farklılık arzetmektedir. Ancak bu durumun zaman ve gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgili olduğu bir gerçek niteliğindedir. İlkel toplumlar açısından çocuk, ekonomik fayda sağlayan bir varlık olarak düşünülmekteydi. Bu dönemlerde, zayıfl ve güçsüz olan çocuklar toplumun dışına itildiği görülmekteydi. Orta Çağ zamanında, Devletin oluşturmaya başladığı yasalar, toplum içerisinde var olan ayrımcılıktan dolayı eşitlik içerisinde uygulanmamıştır. İslamiyet öncesi Türk kültürüne bakıldığında, bu dönemden günümüze aktarılan eserlerde insan sevgisinin yüksek olduğu söylenebilir. 11. yüzyılda yazılmış olan ve mutluluk veren bilgi anlamına gelen Kutadgu Bilig, bütün insanların eşit olduğundan ve insana dair sevginin yüksek olduğundan bahsederken bunu doğrulayan bir örnek olmuştur. Yanı sıra, Dede Korkut Hikâyelerinde de, çok erken bir dönemde, çocukların küçük olsalar dahi eşsiz bir kişiliğe, erişkinliğe sahip olduğuna vurgu yapılması büyük önem taşımaktadır(Aksoy, 2011). Bu hikayeler, çocuklara ve çocukların yetiştirilmesine ciddi bir önem verildiğini ortaya koymaktadır.

İslâmiyeti kabul etmek ile göçebe kültürü terkedip yerleşik hayata geçmenin hemen hemen aynı dönemlere denk geldiği Türklerde, yerleşik hayata geçişten sonra çocuk yetiştirmenin daha fazla önemsendiği görülmüştür. Türk sosyal hayatında İslamiyetin kabul edilmesiyle birlikte, İslam Hukuku'nun uygulandığı yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemin sağlayıcısı niteliğindeki İslam'ın Kutsal Kitabı Kur'an-ı Kerim'in içerisinde çocukların korunmasına açık bir şekilde yer verilmeiştir. Kur'an-ı Kerim'de çocuklara yönelik olarak ifade edilen haklar arasında esas olanı yaşama hakkının yanı sıra, çocuklara zulmedilmesinin suç olduğu vurgulanmıştır(Sarı, 2016:32). Bu beyanlar indirildiği dönem açısından çok ileri bir bakış açısını ifade etmektedir. Dünyanın başka bölgelerinde ve kültürlerinde henüz bunların dillendirilmediği tarihin kayıtları arasında bulunmaktadır. Bu olgulardan ötürü, ülkemizde, çocuk hakları ile ilgili başlangıç nitelikli çalışmaların Batılı oluşumlardan önceki zamana dayandığı bir realitedir. Çocuk hakları kavramı, aynı insan hakları teriminde olduğu gibi, ülkemizde Tanzimat döneminde birtakım aydınlar tarafından dile getirilmiştir. Türkiye'de çocuğun önemsenmesi ve çocuklara yönelik yapılanmaların oluşmaya başlaması 19. yüzyıla rastlamaktadır. Bu doğrultuda, Tuna Eyaletinin Valisi olan Mithat Paşa, çocuklar için ''Çocuk Islahevi'' kurulmasına yönelik tü-

zükler düzenlemiş ve bu tüzüklerin uygulanması için Dahiliye Nezareti 1868 senesinde tüm valiliklere tamim göndermiştir(Akyüz, 2008:89).

1872'de Darüşşafakanın açılması ve çocuklara dair sosyal hizmetler yürütülmesi, Osmanlı döneminde başlamış ve ülkemiz adına faaliyet göstermiş kurumlar açısından oldukça önemli bir gelişme örneğidir. Bu dönemde Türk esnaflarının çocuklarının, Batı eğitiminden yoksun kalması sonucu Yusuf Ziya Paşa önderliğinde Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Vidinli Tevfik Paşa, Sakızlı Ahmed Esad Paşa ve Ali Nâki Efendi tarafından Darü'ş-şafaka, 30 Mart 1863'te Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiyye adıyla kurulmuştur. Cemiyet, ilk olarak İstanbul'da bulunan Kapalıçarşı içerisindeki çırakların eğitilmesiyle faaliyetlerine başlamıştır. Darüşşafaka, zamanla etkinlik alanını genişletmiş ve korunma gereksinimi olan çocuklara da hizmet sunmaya başlamıştır(Soydan, 2003:65). Bu dönem sonrasında, çocukların ve çocuk haklarının korunması için pek çok kurum ve kuruluşun açılmış olduğu II.Abdülhamid Dönemi gelmektedir. 1895 yılında, ilk olarak, çocukların korunmasını hedefleyen Darü'l Aceze faaliyete girmiştir. Bu kurumun zamanla diğer bir amacı da dilenen ve yoksul kimseleri korumak olmuştur.

Çocuk haklarının korunmasına dair atılan önemli adımlardan biri de ''Darü'l Eytamlar''dır. 1914 senesinde kurulmaya başlanan bu kurumlar, kimsesiz çocukların bakımı ve meslek yaşamına hazırlanması için kurulan örgütlerdir. Bunların sayısı, 1917 senesinin sonuna gelindiğinde, ülke genelinde altmış beş rakamına kadar ulaşmıştır. Yaklaşık on binden fazla çocuğun bakımı ve eğitimini karşılamaya başarmıştır. 1921 senesinde kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti, Cumhuriyet döneminde Atatürk tarafından 1934 yılında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiştir. Bu adım, Cumhuriyet sonrasında Türkiye için sancılı geçen dönemleri hafifletmeye yardımcı olmuştur. Bu süreçte çocukların ihtiyaçlarının karşılanması ve düşünülmesi adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı gün olan 23 Nisan, çocuklara bayram olarak armağan edilmiştir. Çocuk hakları, ülkemizde, Birleşmiş Milletler tarafından imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi ile önemsendiği birçok aydın ve yazar tarafından dile getirilse de, tarafımızdan yapılan çalışma ile de, Türkiye içerisinde çocuk haklarına verilen önemin daha eskilere dayanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'nin tarih boyunca, çocukların bakılmasına ve korunmasına hassasiyet gösterdiği ortadadır. Kültürümüz içerisinde yer alan sevgi ve içtenlik, çocukların haklarını ailenin içerisinde merkezi bir yere oturtmuştur. Ailesinin yanında olan ve büyüyen çocukların yanı sıra, kimsesiz çocuklara da ayrı bir hassasiyet gösterilmiş olduğu söylenebilir. Bundan dolayı, çocuklara dair bakım kurumları, ıslah evleri kurulmaya başlanmıştır. Bu sistem içerisinde ilk kurum 1822 senesinde kurulan Çocuk İslahevi'dir(Ünal, 2012:56-57).

Evrensel ölçekte Çocuk Hakları'nın tarihi incelendiğinde, görülecektir ki çocuk haklarının korunmasına yönelik dört önemli tarihi belge karşımıza çıkmaktadır. Bu belgeler (Onur, 2007:45);

- 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi
- 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi
- 1963 Türk Çocuk Hakları Bildirisi
- 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesidir.

Bu belgelerin hepsi kronolojik olarak toplumsal yaşamda yer edinen ve toplumların gelişmişlik düzeyini gösteren nitelikte belgelerdir.

Bu belgelerden kronolojik anlamda sonuncusu Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenmiş olup 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, bu" Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" yi 14 Eylül 1990 tarihinde, 43. ülke olarak 17, 29 ve 30. maddelerine çekince koyduktan sonra imzalamıştır. Bakanlar Kurulu'nun 9 Aralık 1994 tarih ve 4058 sayılı kararıyla onaylanan sözleşme, 11 Aralık 1994 tarihinde yürürlüğe girmiş ve iç hukuk kuralı niteliği kazanmıştır(Mamur Işıkçı-Karatepe, 2016: 78).

SONUÇ ve TARTIŞMA

Çocuk hakları hakkında toplumdaki bilinç düzeyinin yetersiz görüldüğü ve eğitimle desteklenmesi gerektiğine inanıldığı için okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hak kavramına bakış açıları ve bilinç düzeyleri araştırılmıştır. Okul Öncesi Öğretmenlerini yetiştiren üniversitelerde çocuk hakları üzerine verilen eğitim düzeyini tespit etmek amacıyla Okul Öncesi Ana Bilim Dalı öğrencilerine de gerekli anketler uygulanmıştır.

Yukarıda izah edilen eksenlere göre yapılan bu araştırmanın yeni bakış açıları yaratması, eğitime farklı değerler katıp yapılacak yeni çalışmalara da ilham kaynağı olacağı düşünülmüştür.

Türkiye'nin altına imza atmış bulunduğu çocuğa yönelik uluslararası sözleşme sayısı on dokuzdur. Bu sözleşmeler, çocuğa yönelik her türlü ihlali engellemeyi, çocuğun yararına olan her türlü uygulamayı da yaygınlaştırıp kalıcı hale dönüştürmeyi öngörmektedir. İşin gerçek boyutuyla düşünüldüğünde, bu sözleşmelere imza atmak çözüm getirmemekte, uygulamada çeşitli ihmal ve ihlal örnekleriyle karşılaşılmaktadır. Yukarıda aktardığımız veriler, ülke nüfusunun yüzde 30'unu oluşturan çocukların sorunlarının sadece bir kısmına işaret etmektedir. Bahsedilenlerden çok daha fazlasının olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'de çocukların cinsel istismar ve sömürüsü, eğitim, sağlık, adalet gibi temel haklardan mahrum kalacak şekilde ekonomik olanaklardan yoksun bırakılması rakamlara, istatistiklere sığdırılamayacak kadar karmaşık ve derin meselelerdir.

Ayrıca çocuk hakları evrenseldir ve bazı maddeleri toplumumuzun gelenek görenek ve yaşam biçimine uyumlu değildir. Yine bazı maddeler toplumumuzun siyasal yapısıyla örtüşmemektedir. Buna etnik farklılıklar, bölgesel farklılıklar, inançlar, kültürel farklılıklar vb. örnekler verilebilir.

Çocuk hakları alanında iki temel yaklaşım vardır. Bunlardan birincisi çocukların ilgi ve korunmaya ihtiyaçları olduğunu düşünen "korumacı yaklaşım", diğeri ise çocukların yetişkinlerle aynı haklara sahip olduğunu düşünen "özgürleştirici yaklaşım"'dır. İşte Çocuk Hakları Sözleşmesi bu iki yaklaşımı ele alarak, temel çocuk haklarını belirlemektedir. Çocuk hakları üzerinde "korumacı yaklaşım" ve "özgürleştirici yaklaşım" anlayışları bakımından düşünülürse toplumumuz için "korumacı yaklaşım" öne çıkmaktadır.

"Çocuklarımız yarınlarımız" demek yeterli değildir. Her çocuğa dünyaya gelme mutluluğunu yaşatmak; çocukların beslenme, barınma, eğitim alma, giyinme gibi temel ihtiyaçların yanında güven, hoşgörü gibi gereksinimlerini de karşılamak; çocukların toplumsal yaşama eşit ve özgür bireyler olarak katılımlarını sağlamak;

çocuklara yönelik her türlü istismarın ve ihmalin önüne geçmek ve bu amaçla hukuki düzenlemeleri yapmak ve en önemlisi çocuğa bakış açımızı değiştirmek, yarınlarımız olan çocuklarımızı sağlıklı kılacaktır.

KAYNAKÇA

Aksoy, İ., (2011). "Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(16): 4.

Akyüz, Y., (2008). Türk Eğitim Tarihi. Pegem Yayınları, Ankara.

Aral, N., Gürsoy, F., (2001). Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı. Milli Eğitim Dergisi, 151(5): Ankara.

Centel, T., (1997). Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çalışan Çocuklar ve Türkiye. İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, Ankara.

İnan, A. N., (1968). Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin Türk Hukuk Sistemine Etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi., Ankara.

Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A. S., (2004). Çocuk istismarı. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi.

Mamur, I., ve diğ., (2016). "Türkiye'de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi", Akademik Yaklaşımlar Dergisi, İlkbahar, Cilt: 7 Sayı:1, s.69-100.

Onur, B., (2005). Türkiye'de Çocukluğun Tarihi. İmge Yayınları. Ankara.

Polat, O., (2002). Çocuk Hakları Nedir. Analiz Yayınları, İstanbul.

Sağlam, Mehmet-Aral, Neriman (2016). "Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları" , Çocuk ve Medeniyet Dergisi, Sayı: 2, s.43-56.

Sarı, İ., (2016). Kuranda Çocuk. Nokta Yayınları, İstanbul.

Soydan, A., (2003). "Darüşşafaka Tarihinden Kesitler", Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, Yıl:2, Sayı:3,, İstanbul Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

Tornacı, N., (2008). SHÇEK'in Çocuklara Yönelik Hizmetinin Yeni Yüzü, Koğuş Yerine Ev Ortamı Çocuk Evleri-Sevgi Evleri. Koruyucu Aile Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı. Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler Jurnali, Ankara.

Ünal, V., (2012). Osmanlının Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları. Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Sivas.

Türkçe Sözlük, TDK

SİYASAL KÜLTÜRÜN SİYASAL PAZARLAMA VE SİYASAL REKLAMLAR ÜZERİNE ETKİSİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde / Türkiye

Öz: Siyasal kültür siyasal anlamda yaşam biçimi demektir. Siyasal yaşamın gereklerini yerine getirmek anlamında da siyasal davranışları öğrenmeye siyasal kültür denir. Reklamlar toplumdaki ticari hayatın vazgeçilmezlerindendir. Mal ve hizmetlerin satışını arttırmak faaliyetlerine reklamcılık deniyor. Ticari yaşamdaki bu faaliyetlerin siyasetteki biçimine de siyasal reklam faaliyetleri denmektedir. Bu faaliyetler ile siyasal aktörler toplumda rollerini daha iyi oynamayı amaçlamaktadırlar. Seçmen davranışları üzerinde etkili olabilmek için siyasal reklamlar etkili bir faktör olarak rol oynamaktadır. Siyasetçilerin kendilerini daha iyi pazarlamak için siyasal reklam faaliyetlerine ihtiyacı bulunmaktadır. Bu çalışmada siyasal aktörlerin siyasal pazarlama faaliyetlerinden siyasal reklamcılığın toplumsal etkileri analiz edilmiştir. Bu analizde sosyolojik teori yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda reklam faaliyetlerinin siyasal pazarlama faktörü olarak güçlü bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Pazarlama, Propaganda, Siyasal Reklamcılık

GİRİŞ

Siyasal kültürün siyasal pazarlama ve siyasal reklemlara etkisinin sosyolojik analizi şeklinde tasarlanmış olan bu çalışma, siyaset sosyolojisi ile bağlantılı teorik bir araştırmadır.

Siyasal kültürden önce kültürü açıklamak gerekirse, kültür için bir millet ya da toplumun yaşama biçimi tabirini kullanabilmemiz mümkündür(Güvenç, 2002:1-2). Siyasal kültür ise bu yaşama biçiminin siyaset arenasına has olanına denmektedir. Bu anlamda, siyasal kültür siyasete dair öğrenme yoluyla kazanılan her şeyi ifade etmektedir. Böylelikle, siyasal pazarlama ve reklamlarla da aynı öğrenilen davranışlar bütününün bir parçası olacağı açıktır.

Siyasal pazarlama ve siyasal reklamlar çağdaş siyasal yaşamın vazgeçilmezleri arasındadır. Siyasal arenada oy verme davranışını etkilemek isteyen siyasal aktörlerin, siyasal mesajlarını tekdim etmeleri sebebiyle, rakip adaylarla rekabetlerinde başarılı olmaları konusunda etkili oldukları söylenebilir.

AMAÇ, KAPSAM ve YÖNTEM

Bu çalışma, siyasal reklamların siyasal kültür açısından analiz edilmesi şeklinde tasarlanmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyolojik bağlamda siyasal kültür analiz edilmiştir, ikinci bölümde reklamlar ve siyasal reklamcılık ele alınmış iken üçüncü ve son bölümde siyasal reklamcılığın toplumun sahip olduğu kültür ile bağlantısı değerlendirilmiştir.

Teorik analiz yönteminin kullanıldığı bu çalışmada materyal olaraküniversite kütüphanesi, veri tabanları, kişisel kütüphanemiz ve çeşitli makaleler kullanılmıştır.

Siyasal Kültürün Sosyolojik İzahı

Kültür, insanın insan tarafından yaratılmış olan maddi ve manevi her şeyine denilmektedir. Hem soyut hem de somut nitelikli olarak insanın toplum içinde ortaya çıkardığı unsurlara kültür diyoruz.

İnsanın marifetiyle geliştirdiği şeylerden biri de siyasal kültürdür. İnsanın siyasete dair geliştirdiği bütün her şeyini siyasal kültür diye isimlendirebiliriz(Atkinson vd., 2002:625-630).. Kültürün önemli vasıflarından biri de öğrenilen davranışlar olmasıdır. Bu yaklaşımla bakıldığında, siyasete dair öğrenilmiş davranışlara siyasal kültür dersek, doğru bir izah tarzı benimsemiş oluruz.

Siyasete dair yaşam biçiminde öğrenilmiş davranışlar bütünü içerisinde olan hususlar neler olabilir?

Oy verme ya da vermeme, aday olma ya da olmama, seçim politikaları geliştirme, kampanyalar yürütme, kendini anlatma ya da kendini takdim etme, siyasal mesajlar geliştirme, hitap etme, sloganlar geliştirme, pankart-afiş basma ya da asma, kıyafetleriyle mesajlar verme, sorunları dinleme-aktarma-çözme, iletişim kanallarına başvurma-icraatları anlatma-yeni projeler geliştirip bunları tanıtma vs. gibi örnekleri verilebilir.

Siyasal kültürün coğrafya ve insan şeklinde iki önemli kaynağı vardır. Fiziki çevre diye de ifade edilen coğrafyanın verdiği imkânlar kültürün ve ekonominin de gelişimi için ana kaynak niteliğindedir. Yeraltı ve yer üstü zenginlikleri, iklim koşulları, toprakların güneşe bakı durumu bir birey ya da toplumun varlıklarının dayanak noktasıdır. Bir diğer önemli kaynak ise insandır. İnsanın kendisi ve onların oluşturduğu grup ve kurumlar coğrafyanın vatanlaştırılması veya geliştirilmesinde itici kuvvet olacaktır(Öztekin, 2003).

Siyasal kültür, sahibi olduğu toplumsal yapının oluşum ve gelişiminde rol oynayan başat faktörlerdendir. Siyasete bakış açısı toplumsal yapıya dahil olan insanların beklentileri, çıkarları, hisleri ve heveslerinden bağımsız gelişemeyeceği için toplumun yapısını yansıtır. Siyasal kültür toplumsal yapının bir ürünü olarak varlığını sürdüren bir sistemdir(Turan, 1977).

Bu sistemin yansımalarından biri de siyasal propaganda faaliyetleridir. Bu aşamada reklamlar, siyasal pazarlama ve siyasal reklamlar hususunu ele almak gereklidir.

Reklamlar, Siyasal Pazarlama ve Siyasal Reklamlar

Ticari hayatta insanların geliştirmiş olduğu propagandalara reklam adı verilmektedir. Reklamlar, ekonomik yaşamda ürününü satmak isteyenlerin ürünlerini tanıtmak ve anlatmak ile ilgili faaliyetlerinden ibarettir.Yaşamını ticari faaliyet yürüterek idame ettiren insanların sıklıkla başvurduğu yollardan olan reklamcılık, ürününü çok yönlü olarak anlatmak üzerine odaklanılan faaliyetlerdendir. Ürünü tanıtmak ile ilgili çok yönlü faaliyelerle karşı karşıya kalınmaktadır. Bu faaliyet türlerini ürünün kendisini anlatmak, görsellerle tanıtmak, metalarla tanıtmak, insanlarla tanıtmak, iletişim kanallarıyla tanıtmak, şehir billboardlarında ve hareketli slaytlarla tanıtmak, sabit panolarla tanıtmak, uğrak mekanlarda dikkat çeken nesnelerle tanıtmak vs. şeklinde sıralamak mümkündür.

İletişim araçları olarak radyo, televizyon, internet gibi numunelerle takdim edilmekteyken, metalarla tanıtmanın farklı örnekleri vardır. Ürünü tanıtmak için bir materyalin kullanımı veya metalaşmış insanların kullanılması şeklinde ifade edilebilir. Görsellik reklamcılığı çok etkilemektedir (Talas, 2018:87-88). Özellikle ünlü şahsiyetlerin bedenleri, yüz hatları, vücutları ve sahip oldukları ün boyutları kitleyi hedef alan davranışı sergileme yönünde derinden etkilemektedir. Ünlülerin kullanıldığı reklam araçlarına sahip olan ürünlerin satışında büyük oranda artış olduğu söylenebilir. Albenisi yüksek ürünler kategorisine sokmak konusunda reklam propagandistlerinin çok önemli çabaları olmaktadır. Bu çabanın olması da boşuna değildir. Çünkü sonuç alındığı görülmektedir.

Hedefinde satış yapacağı kitle olan satıcıların, alıcıların kararları üzerinde etkili olan ve geçerli olan yollardır reklamlar. Tüccar satış yapmak için, tabiri caizse, iğne deliğinden geçmek gerekirse onu da yapmaya hazır olan insandır. Bundan dolayı da satışı arttıracak her yolu deneyecektir. Reklamlar da bu yolların en güçlü olanıdır.

Bu reklamların siyaset adına olanlarına siyasal reklam adı verilmektedir. Siyasal aktörlerin kendilerini takdim etmek adına geliştirmiş oldukları stratejilerine siyasal pazarlama ve siyasal reklâm denmektedir.

Günümüz koşullarında tanıtım ve reklamcılığın girmediği bir hayat alanı hemen hemen kalmamıştır. Sahip olduğunuz malları, hizmetleri veya birtakım özellikleri hedef kitlenize tanıtmak imkânı bulamaz veya yaratamaz iseniz, bunu yapan rakiplerinizin gerisinde kalarak, bir müddet sonra yok hükmünde sayılabilirsiniz.

Bu bağlamda siyasal arenadaki rekabet ile başa çıkabilmek için siyasal reklamcılık yollarına yani propaganda yollarına başvurulması en geçerli yollardan biri olarak dikkat çekmektedir.

Siyasal reklamlardan etkilenen insanların siyasal katılma (Kalaycıoğlu, 2013:1-3) ile ilgili yollara başvurması daha kolay hale dönüşecbilecektir. Zaten siyasal reklamın amacı da seçmen davranışını siyasal katılım yapmaya ve oy kullanmaya yöneltmek olacaktır.

Bu çalışmada analiz kısmını sonuç ve tartışma başlığında vermek icap eder.

SONUÇ

Siyasal reklamcılık adını verdiğimiz propaganda faaliyetlerinin kaynağı siyasal kültürdedir. Siyasal yaşam biçimi adını verdiğimiz siyasal kültürün insanlara siyasete dair yaşam biçimini öğrettiği söylenebilir.

İnsanlar kendi toplumsal yapılarında geçerliliği olan anlayışlara göre yaşamlarını sürdürmektedir. Bundan dolayı da siyasal yaşamları da bu durumdan nasibini almaktadır.

Toplumsal yapı bir bütün olduğu için kendisini oluşturan kültürün birer yansıması olarak varlığını sürdrüen canlı bir sistem gibi çalışır. Siyaset de bu bütünün en önemli parçası olarak kendini gösteren bir yaşamı olmasından dolayı yaşam biçiminin en karakteristik yapılarından birini yansıtır.

Öğrenilmiş siyasal davranışlar bütünü olarak tanımlanabilecek siyasal kültürün insanların birbirini etkileme yollarını da insanlara öğreten bir yapıyı bünyesinde barındıracaktır. Yani insanların toplumsal yapıda öğren-

dikleri onların siyasal tercihlerini belirlemede de etkili olacaktır. Oy verme davranışı üzerinde etkili olan faktörler yaşam biçiminin unsurları olarak varlığını sürdürecektir.

Bu çalışma da insanların ait oldukları toplumun yaşam biçiminden siyasai olanlarını öğrenme kanallarının toplumsal yapıyı geliştirien faktörler olarak etkili olan boyutlarda olduğunu ortaya koymuştur. İnsanlar oy verme davranışını kendi siyasal kültürlerinin bir gereği olarak yaparlar ancak burada propaganda faaliyetlerinin de etkisinden kurtulamazlar.

KAYNAKÇA

Atkinson, R., et al., (2002). Psikolojiye Giriş, Çev: Yavuz Alogan, 2. Baskı, Arkadaş Yayınları, Ankara.

Güvenç, B., (2002). "Kültür Kavramı Bizleri Nerelere Taşıyor", Sunan. Prof. Dr. Erol Mutlu, Konuşmacılar: Prof. Dr. Ayşe Ayata ve Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Avrasya-Türkiye'den, internet adresi: http://pc12.soc.metu.edu.tr/bolumoıchtm ,Alındığı tarih:01.04.2002, s.1-2

İslamoğlu, G., ve diğe., (2007) "Politik Davranış Boyutları: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:14, s.135-153

Kalaycıoğlu, E., (2013) "Siyasal Katılmanın Anatomisi", Bilim Akademisi, https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2013/08/Siyasal-Katilmanin-Anatomisi.pdf Alındığı Tarih:12.09.2018, s.1-6.

Karslı, Ö., (2016). "Ernst Cassirer'de Kültürün Anlamı", JOMELIPS, Cilt 1, Sayı 2, Kış, s. 38-59.

Malinowski, B., (1990). İnsan ve Kültür (Çev. M. Fatih Gümüş), V Yay., İstanbul.

Öztekin, A., (2003). Siyaset Bilimine Giriş: Toplum, Devlet, Parlamento, Hükümet, Kamu Yönetimi, Siyasal Kitabevi, Ankara

Turan, İ., (1977). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Der Yayınları, İstanbul.

Talas, M., (2018). Kültürel Sosyoloji Çalışmaları, Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Ünal, E., ve diğ., (2011). "Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine: Kültürden, Siyasal Toplumsallaşma, Örgütlenme ve Katılma Süreçlerine Yansıyanlar", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Cilt:O, Sayı: 41, s.49-61.

LİSELİ ÖĞRENCİLERİN FİZİKSEL AKTİVİTEYE KATILIM DÜZEYİ İLE BESLENME VE YAŞAM KALİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Feride TEKNECİ[1], Mehmet Akif ZİYAGİL[2]

[1]Amasya Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Amasya / Türkiye
[2]Mersin Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Mersin / Türkiye

Öz: Amaç: Bu çalışma, liseli kadın ve erkek öğrencilerin beslenme alışkanlıkları ve yaşam kalitesinde cinsiyet ve fiziksel aktiviteye katılım düzeyine bağlı farklılaşma olup olmadığını araştırmaktır. **Metot:** Çorum il merkezinde ortalama yaşları 16,11 ve 16,02 yıl olan 647 kadın ve 208 olmak üzere toplam 855 lise öğrencisi çalışmamıza katılmıştır. Katılımcılara sırasıyla; Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği kısa formu Türkçe versiyonu anketi, Egzersiz Davranışı Değişim Basamakları Anketi (EDDBA) ile Üç Faktörlü Beslenme (ÜBA) anketleri uygulanmıştır. Verilerin normal dağılım göstermemesi sebebiyle, grupların karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi ve grup içi değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için Spearman sıralı korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. **Bulgular:** Çalışmamızın sonuçları kadınların erkeklerden daha küçük fiziksel yapıya fakat daha büyük beden kütle indeksine sahip olduğunu göstermektedir. Fiziksel aktivite bakımından kadınlardan daha aktif olan erkek öğrencilerin yaşam kalitesi psikolojik ve sosyal ile beslenme alışkanlığı kontrolsüz yeme, duygusal yeme ve bilinçli kısıtlama alt boyutlarında daha büyük anlamlı ortalama değerlere sahip olduğu görülmüştür. Fiziksel aktivite yapan kadın öğrencilerin daha uzun boylu ve beslenme alışkanlığı bilinçli kısıtlıma puanı bakımından daha küçük ortalamaya sahiptir. Diğer yanda, fiziksel aktivite yapan erkek öğrencilerin daha küçük yaşta olduğu ve yaşam kalitesi genel sağlık ve psikolojik alt boyutlarında daha küçük puana sahip olduğu görülmektedir. **Sonuç:** Fiziksel aktivite, yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıkları cinsiyete bağlı değişmektedir. Fiziksel aktiviteye bağlı erkeklerin yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıkları kadınlardan olumlu yönde daha çok değişmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fiziksel Aktivite, Yaşam Kalitesi, Beslenme Alışkanlıkları, Liseli Öğrenciler

GİRİŞ

Egzersiz, spor, serbest zaman etkinliği, dans gibi etkinlikleri kapsayan fiziksel aktivite, istirahat seviyesinin üzerinde iskelet kaslarının enerji tüketimi ile sonuçlanan vücut hareketleri olarak tanımlanmaktadır (World Health Organization, 2010). Fiziksel aktivite daha geniş kapsamlı kompleks ve çok boyutlu bir değişken olarak evde, işte ve serbest zamanlarda yapılan tüm bedensel işleri kapsamaktadır (Ono ve ark. 2007; Caspersen ve ark. 1985). Sadece fiziksel değil ruhsal sağlık için de gerekli olan düzenli fiziksel aktivite, sağlığın geliştirilmesinde ve korunmasında en önemli etkenlerden biridir (WHO, 2010). Fakat gelişen teknoloji ile birlikte insanlar, ev ve işyerlerinde eskiye oranla daha fazla oturarak vakit geçirmeye başlamış, bu da sedanter bir yaşam tarzının benimsenmesine sebep olmuştur (Norman, 2010). Ancak insan vücudu istirahat için değil

hareket etmek için yaratılmıştır ve inaktivite ile vücut sistemlerinin fonksiyonları azalmaktadır (Ekkekakis ve ark. 2008; Fahey ve ark. 2017).

Düzenli fiziksel aktivite insanlara bedensel, psikolojik ve fonksiyonel kazanımlar sağlamaktadır (Fahey ve ark. 2017). Günümüzde ülke politikaları toplumun çocukluk çağlarından itibaren, özellikle orta yaş ve yaşlılık döneminde egzersiz konusunda bilinçlendirilmesini hedeflemektedir. Devlet projeleri ve toplumun bilinçlendirilmesine yönelik programlar ile Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde egzersize katılan birey sayısının arttırıldığı rapor edilmiştir (Frankel ve ark. 2006; Ekkekakis ve ark. 2008).

Günümüzde sadece fiziksel ve sportif etkinliklere katılım ile sağlığın değerlendirilmesi yetersiz kalmaktadır. İdeal sağlık veya wellness çok boyutlu kavram olarak genelde bireylerin yaşam kalitesini yansıtmaktadır. Bireylerin içinde yaşadıkları toplumun kültür ve değerler sistemindeki kendi yaşam algıları şeklinde tanımlanan yaşam kalitesi; kişisel sağlık durumundan öte, kişisel iyilik halini de içine alan daha geniş bir kavramdır. Bireyin algıladığı bedensel kapasite sınırları içinde başardığı tatmin edici sosyal durum (Orley ve Kuyken, 1993) veya bireylerin içinde yaşadıkları kültür ve değerler sistemindeki kendi yaşam algıları (WHO, 1993a; WHO, 1993b; WHOQOL, 1993) şeklinde tanımlanan yaşam kalitesi; sağlıklı olmayan beslenme alışkanlıkları ile yetersiz fiziksel aktivite düzeyinin oluşturduğu riskler, ani ölümlere neden olan koroner kalp hastalıklara, obezite, diyabet ile göğüs, kolon ve rektum kanserlerine yol açmaktadır (WHO 2014; Craig ve ark. 2012; Lee ve ark. 2012; Gonçalves ve ark. 2014; Lahart ve ark. 2015; Schoenberg ve ark. 2016).

Gençlik yıllarından itibaren kazanılan alışkanlıkların yaşam boyu sürdürüleceği düşüncesi ile çalışmamızda Çorum ili lise öğrencilerinin fiziksel aktivite ve beslenme alışkanlıklarının yaşam kalitelerine etkisi araştırılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Bu araştırma tanımlayıcı türde karşılaştırmalı enine kesit çalışmadır. Bu çalışmada Çorum il merkezinde lise öğrenimine devam eden erkek ve kadın öğrencilere yüz yüze görüşmeler ile anketler uygulanmıştır.

Çalışma Grubu: Çorum il merkezinde 2018 yılında lise eğitimine devam eden 647 kadın ve 208 erkek öğrenci çalışmamıza katılmıştır.

Veri Toplama Araçları: Demografik bilgilerin toplanmasından sonra sırasıyla; fiziksel aktivite davranış değişim aşamaları anketi, Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği kısa formu Türkçe versiyonu anketi ile Üç Faktörlü Beslenme Anketi uygulanmıştır. Egzersiz Davranışı Değişim Basamakları Anketi (EDDBA; Exercise Stages of behavior Change Questionnaire). Marcus ve Lewis (2003) tarafından geliştirilen EDDBA'nın Türkçe versiyonuna ait geçerlik ve güvenirlik çalışması (ICC=0.80) Cengiz ve ark. tarafından yapılmıştır (Cengiz ve ark. 2010). Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu Türkçe Versiyonu Sağlıkla ilişkili yaşam kalitesi ölçeği DSÖ tarafından geliştirmiş, Eser ve arkadaşları (1999) tarafından geçerlik ve güvenirliği yapılmıştır. Bireylerde beslenme alışkanlıklarını ölçmek için kullanılan TFEQ (Three-factor eating questionnaire) katılımcıların bilinçli olarak yemek yemelerini kısıtlama düzeylerini, kontrolsüz olarak yemek yeme düzeyle-

rini ve duygusal oldukları anlardaki yemek yeme düzeylerini belirlemek amacı ile Stunkard ve Messic (1985) tarafından geliştirilen Anket "Üç Faktörlü Beslenme Anketi" olarak Kıraç ve ark. (2015) tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve güvenirliğinin yüksek olduğu bildirilmiştir (Kıraç ve ark., 2015).

Veri Analizi

Verilerin normal dağılım göstermemesi sebebi ile ikili grupların karşılaştırılmasında Man Whitney U testi ve değişkenler arasındaki ilişkilerin test edilmesi içinde Spearman sıralı korelasyon katsayıları hesaplanmıştır.

Bulgular

Çalışmamızda, erkek ve kadın öğrencilerin fiziksel özellikleri ile yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıklarının karşılaştırılması Tablo 1'de, kadın öğrencilerin düzenli fiziksel aktivite alışkanlığına bağlı fiziksel özellikleri ile yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıklarının karşılaştırılması Tablo 2'de, erkek öğrencilerin düzenli fiziksel aktivite alışkanlığına bağlı fiziksel özellikleri ile yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıklarının karşılaştırılması Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 1. Erkek ve kadın öğrencilerin fiziksel özellikleri ile yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıklarının karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	N	A.Ort.	S.Sap.	MWU	z score	Asymp. Sig
Yaş (yıl)	Kadın	647	16,09	1,12	60835,0	-2,168	,030*
	Erkek	208	15,89	0,91			
	Toplam	855	16,04	1,08			
Boy Uzunluğu (cm)	Kadın	647	165,47	55,22	16227,5	-16,507	,000**
	Erkek	208	174,33	7,18			
	Toplam	855	167,63	48,31			
Vücut Ağırlığı (kg)	Kadın	647	56,92	11,15	39999,5	-8,816	,000**
	Erkek	208	63,80	10,74			
	Toplam	855	58,59	11,44			
Beden Kütle İndeksi (BKI)	Kadın	647	21,44	6,20	65693,0	-,515	,607
	Erkek	208	20,96	3,11			
	Toplam	855	21,32	5,61			

Egzersiz Davranışı Aşamaları	Kadın	647	2,40	1,36	44716,0	-7,491	,000**
	Erkek	208	3,31	1,53			
	Toplam	855	2,62	1,46			
Genel Sağlık	Kadın	647	63,29	19,60	63249,0	-1,328	,184
	Erkek	208	64,78	24,25			
	Toplam	855	63,66	20,82			
Fiziksel	Kadın	647	66,58	15,18	63249,0	-1,328	,184
	Erkek	208	69,68	17,26			
	Toplam	855	67,34	15,75			
Psikolojik	Kadın	647	43,94	15,78	57996,0	-3,006	,003**
	Erkek	208	49,27	16,57			
	Toplam	855	45,24	16,13			
Çevre	Kadın	647	64,45	15,65	64748,0	-,821	,412
	Erkek	208	65,21	19,65			
	Toplam	855	64,64	16,70			
Sosyal	Kadın	647	60,42	21,40	52780,0	-4,717	,000**
	Erkek	208	67,59	23,76			
	Toplam	855	62,16	22,20			
Kontrolsüz Yeme (5-25 puan)	Kadın	647	19,83	3,94	54514,5	-4,134	,000**
	Erkek	208	21,08	4,77			
	Toplam	855	20,13	4,19			
Duygusal Yeme (3-15 puan)	Kadın	647	7,79	2,83	47461,5	-6,443	,000**
	Erkek	208	9,20	2,73			
	Toplam	855	8,13	2,87			
Bilinçli Kısıtlama (6-39 puan)	Kadın	647	17,16	2,87	60616,5	-2,166	,030*
	Erkek	208	17,69	3,84			
	Toplam	855	17,29	3,14			

Açlığa Duyarlılık (4-20 puan)	Kadın	647	11,16	3,29	66908,0	-,123	,902
	Erkek	208	11,18	3,42			
	Toplam	855	11,16	3,32			

*P<.05, **P<.01, MWU=Mann Whitney U testi.

Tablo 2. Kadın öğrencilerin düzenli fiziksel aktivite alışkanlığına bağlı fiziksel özellikleri ile yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıklarının karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	N	A.Ort.	S.Sap.	MWU	z score	Asymp. Sig
Yaş (yıl)	Sedanter	511	16,11	1,10	32527,5	-1,189	,235
	Fiziksel Aktif	136	16,02	1,20			
	Toplam	647	16,09	1,12			
Boy Uzunluğu (cm)	Sedanter	511	165,45	62,05	26030,0	-4,511	,000**
	Fiziksel Aktif	136	165,56	6,88			
	Toplam	647	165,47	55,22			
Vücut Ağırlığı (kg)	Sedanter	511	56,67	11,16	32670,0	-1,074	,283
	Fiziksel Aktif	136	57,87	11,11			
	Toplam	647	56,92	11,15			
Beden Kütle İndeksi (BKI)	Sedanter	511	21,53	6,73	33065,0	-,869	,385
	Fiziksel Aktif	136	21,09	3,61			
	Toplam	647	21,44	6,20			
Genel Sağlık	Sedanter	511	62,82	19,28	32684,5	-1,088	,277
	Fiziksel Aktif	136	65,07	20,76			
	Toplam	647	63,29	19,60			
Fiziksel	Sedanter	511	65,94	15,40	31544,0	-1,658	,097
	Fiziksel Aktif	136	68,99	14,10			
	Toplam	647	66,58	15,18			
Psikolojik	Sedanter	511	43,42	15,48	31107,5	-1,884	,060
	Fiziksel Aktif	136	45,92	16,78			
	Toplam	647	43,94	15,78			

Çevre	Sedanter	511	63,98	15,57	32280,5	-1,276	,202
	Fiziksel Aktif	136	66,25	15,87			
	Toplam	647	64,45	15,65			
Sosyal	Sedanter	511	60,14	21,06	33506,0	-,646	,518
	Fiziksel Aktif	136	61,46	22,68			
	Toplam	647	60,42	21,40			
Kontrolsüz Yeme (5-25 puan)	Sedanter	511	19,86	3,85	34021,0	-,376	,707
	Fiziksel Aktif	136	19,73	4,29			
	Toplam	647	19,83	3,94			
Duygusal Yeme (3-15 puan)	Sedanter	511	7,83	2,79	33218,5	-,795	,427
	Fiziksel Aktif	136	7,63	2,99			
	Toplam	647	7,79	2,83			
Bilinçli Kısıtlama (6-39 puan)	Sedanter	511	17,31	2,81	30810,500	-2,047	,041*
	Fiziksel Aktif	136	16,58	3,05			
	Toplam	647	17,16	2,87			
Açlığa Duyarlılık (4-20 puan)	Sedanter	511	11,24	3,26	32638,500	-1,093	,274
	Fiziksel Aktif	136	10,86	3,39			
	Toplam	647	11,16	3,29			

*P<.05, **P<.01, MWU=Mann Whitney U testi.

Tablo 3. Erkek öğrencilerin düzenli fiziksel aktivite alışkanlığına bağlı fiziksel özellikleri ile yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıklarının karşılaştırılması

Değişkenler	Cinsiyet	N	A.Ort.	S.Sap.	MWU	z score	Asymp. Sig
Yaş (yıl)	Sedanter	111	15,88	0,87	5344,500	-,095	,924
	Fiziksel Aktif	97	15,90	0,96			
	Toplam	208	15,89	0,91			
Boy Uzunluğu (cm)	Sedanter	111	174,06	7,16	5028,000	-,823	,410
	Fiziksel Aktif	97	174,63	7,24			
	Toplam	208	174,33	7,18			
Vücut Ağırlığı (kg)	Sedanter	111	63,51	10,82	5320,500	-,146	,884
	Fiziksel Aktif	97	64,12	10,68			
	Toplam	208	63,80	10,74			
Beden Kütle İndeksi (BKI)	Sedanter	111	20,89	2,93	5361,000	-,052	,959
	Fiziksel Aktif	97	21,03	3,32			
	Toplam	208	20,96	3,11			
Genel Sağlık	Sedanter	111	62,39	21,09	4435,500	-2,220	,026*
	Fiziksel Aktif	97	67,53	27,28			
	Toplam	208	64,78	24,25			
Fiziksel	Sedanter	111	68,57	15,54	4714,000	-1,550	,121
	Fiziksel Aktif	97	70,95	19,03			
	Toplam	208	69,68	17,26			
Psikolojik	Sedanter	111	46,44	15,97	4092,500	-2,988	,003**
	Fiziksel Aktif	97	52,51	16,74			
	Toplam	208	49,27	16,57			
Çevre	Sedanter	111	63,18	17,89	4625,500	-1,753	,080
	Fiziksel Aktif	97	67,53	21,34			
	Toplam	208	65,21	19,65			

Sosyal	Sedanter	111	65,17	22,65	4566,500	-1,902	,057
	Fiziksel Aktif	97	70,36	24,80			
	Toplam	208	67,59	23,76			
Kontrolsüz Yeme (5-25 puan)	Sedanter	111	21,24	4,67	5220,500	-,377	,706
	Fiziksel Aktif	97	20,89	4,90			
	Toplam	208	21,08	4,77			
Duygusal Yeme (3-15 puan)	Sedanter	111	9,25	2,68	5312,500	-,167	,867
	Fiziksel Aktif	97	9,14	2,80			
	Toplam	208	9,20	2,73			
Bilinçli Kısıtlama (6-39 puan)	Sedanter	111	18,11	3,22	4896,500	-1,129	,259
	Fiziksel Aktif	97	17,21	4,41			
	Toplam	208	17,69	3,84			
Açlığa Duyarlılık (4-20 puan)	Sedanter	111	11,25	3,24	5254,500	-,299	,765
	Fiziksel Aktif	97	11,10	3,63			
	Toplam	208	11,18	3,42			

*P<.05, **P<.01, MWU=Mann Whitney U testi.

TARTIŞMA

Günümüzde insanların büyük çoğunluğu sedanter yaşamaktadır ve hareketsiz yaşam tarzının sebep olduğu başta obezite, yüksek tansiyon, şeker vb. hastalıklara yakalanma riskleri yüksektir. Fiziksel aktivite düzeyleri ile beslenme alışkanları ve yaşam kalitesi değişkenleri arasındaki ilişki yeterince bilinmemekte ve dolayısıyla kişiler kendi riskli durumunun yeterince farkına varamamaktadır. Gençlik yıllarından itibaren kazanılan alışkanlıkların yaşam boyu sürdürüleceği düşüncesi ile çalışmamızda erkek ve kadın lise öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları ile yaşam kalitesinde cinsiyet ve fiziksel aktivite düzeyine bağlı farklılaşma olup olmadığı araştırılmıştır.

Çalışmamızın sonuçları kadınların erkeklerden daha küçük fiziksel yapıya fakat daha büyük beden kütle indeksine sahip olduğunu göstermektedir. Yine, erkek ve kadın öğrenciler arasında yaşam kalitesinin genel sağlık, fiziksel, çevre alt boyutları ile beslenme alışkanlığı açlığa duyarlılık alt boyutunda anlamlı farklılık yoktur. Fiziksel aktivite bakımından kadınlardan daha aktif olan erkek öğrencilerin yaşam kalitesi psikolojik ve sosyal ile beslenme alışkanlığı kontrolsüz yeme, duygusal yeme ve bilinçli kısıtlama alt boyutlarında daha büyük anlamlı ortalama değerlere sahiptir. Fiziksel aktivite yapan kadın öğrencilerin daha uzun boylu ve beslenme alışkanlığı bilinçli kısıtlıma puanı bakımından daha küçük ortalamaya sahiptir. Diğer yanda, Fiziksel aktivite

yapan erkek öğrencilerin daha küçük yaşta olduğu ve yaşam kalitesi genel sağlık ve psikolojik alt boyutlarında daha küçük puana sahip olduğu görülmektedir.

Yetersiz beslenme ve günlük hayatta hareketsizlik birlikte enfeksiyonlardan kaynaklanmayan ve bulaşıcı olmayan çoğu kronik hastalığa yol açmaktadır (Vari ve ark. 2016). Hareketsiz yaşam tarzı çalışmamızdaki liseli öğrencilerin sağlığı ve yaşam kalitesi için risk olarak gözükmektedir. Gelecekte risklerinin sayısı, şiddetinin artması ve risklerin kombinasyonu sonucunda liseli öğrencilerin sağlığı ve yaşam kalitesinin düşebileceği öngörülebilir. Ostachowska-Gasior ve ark. (2018) yaşam tarzının yaş, beden kütle indeksi, iş ve okulda fiziksel aktivite ve sağlık ile ilişkili olduğunu bildirmiştir. Bu araştırmacılar, moderato düzeyde fiziksel aktivite ile düşük oranda sağlıklı yiyecek tüketmeyi kapsayan orta düzeydeki yaşam tarzına ortalama yaşı 33.6 yıl olan kadınlara rastlandığını bildirmiştir.Çalışmalarında 35 yaş ve üzerinde olmak ve aşırı kilolu olmanın sağlık olmayan yaşam tarzının belirlenmesinde ana etkenler olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak, büyük şehirlerdeki insanların sağlıksız yaşam tarzını tercih ettiğini, toplumun sağlıklı yaşam tarzı konusunda bilgi ve farkındalığının artırılması ile birlikte toplumun serbest zamanlarda fiziksel aktivite yapmaya ve sağlık beslenme ilkelerine uygun yiyeceklerin miktarı ve çeşitlerini ayarlayarak tüketilmesinin teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

Caspersen, C.J., Powell, K.E., Christensen, G.M., (1985). Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. Public Health Reports, 100:126–131.

Cengiz, C., Aşçi, F.H., & İnce, M.L., (2010). Exercise stages of Change Questionnaire: Its reliability and validity. Türkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences. 2(1): 32-37.

Craig, C.L., Lambert, E.V., Inoue, S., Alkandari, J.R., Leetongin, G., Kahlmeier, S., (2012).The pandemic of physical inactivity: Global action for public health. Lancet 380, 294–305.

Ekkekakis, P., Backhouse, S. H., Gray, C., & Lind, E., (2008). Walking Is Popular among Adults but Is It Pleasant? A Framework for Clarifying the Link between Walking and Affect as Illustrated in Two Studies. Psychology of Sport and Exercise, 9, 246-264.

Eser, E., Fidaner, H., Fidaner, C., Eser, S.Y., Elbi, H., ve Göker, E., (1999). WHOQOL-100 ve WHOQOL-BREEF'in Psikometrik Özellikleri. *3P Dergisi*, 7(2), 23-40.

Fahey, T.D., Insel, P.M., Roth, W.T.,Insel, C. E. A., (2017). Fıt & Well: Core Concepts and Labs In Physıcal Fıtness and Wellness, McGraw-Hill Publishing; NewYork.

Feetham, S. ,(2011). The relationship of family to health: historical overview. In M. C. Rosenberg (Ed.), Encyclopedia of family health (pp. xxxi–xxxvi).London: Sage.

Frankel, J.E., Bean, J.F., Frontera, W.R., (2006). Exercise in the elderly:research and clinical practice. Clin Geriatr Med 2006; 22:239–56, vii.

Gonçalves, A.K., Dantas Florencio, G.L., Maisonnette de Atayde Silva, M.J., Cobucci, R.N., Giraldo, P.C., Cote, N.M., (2014). Effects of physical activity on breast cancer prevention: A systematic review. J. Phys. Act. Health 11, 445–454.

Kıraç, D., Kaspar, E.Ç., Avcılar, T., Çakır, Ö.K., Ulucan, K., Kurtel, H., Deyneli, O., Güney, A.İ., (2015) Obeziteyle ilişkili beslenme alışkanlıklarının araştırılmasında yeni bir yöntem "Üç Faktörlü Beslenme Anketi". Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi,5(3), 162-169.

Lahart, I.M., Metsios, G.S., Nevill, A.M., Carmichael, A.R., (2015). Physical activity, risk of death and recurrence in breast cancer survivors: A systematic review and meta-analysis of epidemiological Studies. Acta Oncol. 54, 635–654.

Lee, I.M., Shiroma, E.J., Lobelo, F., Puska, P.. Blair, S.N., Katzmarzyk, P.T., (2012). Effect of physical inactivity on major noncommunicable diseases worldwide: An analysis of burden of disease and life expectancy. Lancet 380, 219–229.

Marcus, B. H., & Forsyth, L. H., (2003). *Motivating people to be physically active*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Norman, K.A., (2010). Exercise and wellness for older adults : practical programming strategies. 2nd Edition. Human Kinetics. P,10.

Ono, R., Hirata, S., Yamada, M., Nishiyama, T., Kurosaka, M., and Tamura, Y., (2007). Reliability and validity of the Baecke Physical Activity Questionnaire in adult, women with hip disorders. BMC Musculoskeletal Disorders, 8:6ldoi: 10.1186/1471 -2474-8-61.

Ostachowska-Gasior, A., Kolarzyk, E., Majewska, R., Gasior, A., Kwiatkowski, J., & Zaleska, I., (2018). Diet and Physical Activity as Determinants of Lifestyle Chosen by Women from Southern Poland J. Environ. Res. Public Health 15, 2088; doi:10.3390/ijerph15102088

Orley, J., & Kuyken, W., (Eds.) (1993). Quality of Life Assessment: International Perspectives Proceedings of the Joint-Meeting Organized by the World Health Organization and the Fondation IPSEN in Paris, July 2 - 3, 1993.

Schoenberg, M.H., (2016). Physical activity and nutrition in primary and tertiary prevention of colorectal cancer. Visc. Med. 32, 199–204.

Stunkard, J., & Messick, S., (1985). The three-factor eating questionnaire to measure dietary restraint, disinhibition and hunger. Journal of Psychosomatic Research, 29, 71-83. doi: 10.1016/0022-3999(85)90010-8

The WHOQOL Group, (1993) Study protocol for the World Health Organization project to develop a quality of life assessment instrument (WHOQOL). Quality Life Res 2:153-159.

Varì, R., Scazzocchio, B., D'Amore, A., Giovannini, C., Gessani, S., Masella, R., (2016). Gender-related differences in lifestyle may affect health status. Ann. Ist. Super. Sanita 2016, 52, 158–166.

WHO, Global Status Report on Noncommunicable Diseases (2014). Available online: http://www.who.int/nmh/publications/ncd-status-report-2014/en/ (accessed on 20 November 2018).

WHO. Global recommendations on physical activity for health. (2010). World Health Organization, Report of a WHO forum and technical meeting, Geneva, 15-17.

World Health Organization (1993a) WHOQOL Study Protocol. WHO (MNH/PSF/93.9).

World Health Organization (1993b) Catalogue of assessment instruments used in the studies coordinated by the WHO Mental Health Programme. Geneva, WHO (WHO/MNH/92.5).

METAFİZİK RESMİN ÖNCÜSÜ GIORGIO DE CHIRICO VE ESERLERİ

Pelin AVŞAR KARABAŞ[1], Ozan KARABAŞ[2]

[1]Hitit Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım Ve Mimarlık Fakültesi, Çorum / Türkiye

[2] Hitit Üniversitesi, İskilip Meslek Yüksekokulu, Çorum / Türkiye

Öz: Bu araştırma sanat dünyası içerisinde oldukça önemli bir yer bulan Metafizik Resim akımını ve bu akıma öncülük eden sanatçılar arasından Giorgio De Chirico ile sanatçının Metafizik Resim akımına yönelik ürettiği eserleri ele alan tarama modelinde bir çalışmadır. Resimde metafizik ifadesi sanatçıların eserlerinde, I. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinin beraberinde getirdiği düş ve bilinçaltı patlamalarına dayanan huzursuz ortamın, yalnızlıkla bütünleşerek ortaya çıkardığı etkileri, gerçeküstü bir tutumla yansıtmayı amaçlamış donuk bir anlatım biçimi olarak yansıtılmıştır Metafizik Resim akımına yönelik eserleriyle tanınan ressamlar Giorgio De Chirico, Carlo Carra, Giorgio Morandi, Filippo De Pisis ve Mario Sironi olarak sıralanabilmektedir. Bu sanatçılar arasından simgesel öğelere ilgi duyan ve 1909 yılından sonraki resimlerinde betimlediği sıradışı bir perspektif anlayışı ile klasik mimari yapılar ile birbirine yabancı öğeler ve gölge oyunlarıyla düşsel bir anlatım biçimi yakalayan Giorgio De Chirico, 20. yüzyıl sanatının gelişiminde oldukça etkili olmuştur. Özellikle Sürrealizm akımına giden yolu açan Metafizik Resim, Rene Magritte, Paul Delvaux, Man Ray, Pierre Roy, Salvador Dali ve Yves Tanguy gibi Sürrealist sanatçıların eserlerini de etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Metafizik Resim, Giorgio De Chirico, Carlo Carra, Giorgio Morandi

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

Metafizik sözcüğü kelime anlamı olarak "fizik ötesi", "doğa ötesi" ya da "doğaüstü" anlamına gelmektedir. Resimde metafizik ifadesi sanatçıların eserlerinde, I. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinin beraberinde getirdiği düş ve bilinçaltı patlamalarına dayanan huzursuz ortamın, yalnızlıkla bütünleşerek ortaya çıkardığı etkileri, gerçeküstü bir tutumla yansıtmayı amaçlamış donuk bir anlatım biçimi olarak yansıtılmıştır. Metafizik resim tarihsel olarak Kübizm ve Fütürizm'den sonraki bir dönemde ortaya çıktığı için bu sanat akımlarını tam olarak yadsımasa da, onları işlev ve eylem olarak özümlemek düşüncesindedir.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, Metafizik Resim akımını incelemek ve bu akım içerisinde öncü oluşu ile oldukça önemli bir yer bulan Giorgio De Chirico'nun eserlerini sanatsal üslubu yönüyle inceleyerek yorumlamaktır.

KAPSAM

Araştırma Metafizik Resim ve Giorgio De Chirico'nun Metafizik Resim akımına yönelik ürettiği eserler ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile yapılmıştır. Tarama modeli tavırları, davranışları karşılaştırmak ve betimlemek için bir veri toplama sistemidir (Gürsakal, 2001: 135). Karasar'a (2002: 77) göre tarama modelleri, geçmişte ya da halen devam eden bir durumu var olan şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır.

BULGULAR

1909 ile 1919 yılları arasında ünlenen Metafizik Resim örneklerine genel olarak bakıldığında çoğunlukla abartılı bir perspektifle sonsuzluk ifadesinin anlatılmaya çalışıldığı, bazı uzuvları olmayan kuklayı andıran hareketsiz insan figürlerinin boş meydanlarda ya da ıssız mekanlar içerisinde betimlendiği, nesnelerin ise bir köşede unutulmuşcasına sessiz bir şekilde resimlendiği fark edilmektedir. İzleyiciyi yalnızlık ve sonsuzluk duygularını açığa vuran derin bir yoğunluğa sürükleyen eserlerin, çoğu zaman soğuk ya da solgun bir ışık ve gri ile kahverengi renklerin baskın olduğu melankolik bir atmosfer içerisinde yansıtıldığı söylenebilir (Batur, 2006: 328-329). Eserlerin bütününde dikkat çeken bir başka özellik ise mekanların ve yapı cephelerinin dinginliğine yapılan vurguların, Antik Çağ öğeleriyle benzeşen planlamalarıdır (Eczacıbaşı, 1997: 1208).

20. yüzyılın ilk yıllarında en parlak dönemini yaşayan Metafizik resim türünün öncüsü, 1888 – 1978 yılları arasında yaşayan Yunanistan doğumlu İtalyan sanatçı Giorgio De Chirico olarak bilinmektedir. Ressam Münih, Floransa ve Atina'da eğitim görmüş, Münih'te bulunduğu süre içinde ise Arthur Schopenhauer, David Friedriche, Otto Weininger ve Max Klinger gibi sanatçılardan esinlenerek çalışmalar üretmiştir (Hodge, 2016: 136). 20. yüzyıl sanatında fazlasıyla etkili olan Chirico'nun kendine has üslubu ve Carlo Carra tarafından geliştirilen Metafizik Resim örnekleri, Rene Magritte ve Salvador Dalí gibi sanatçıların eserlerinde biçimsel ve tematik öğeleri kullanış biçimlerindeki seçimleri bakımından Sürrealizm akımına giden yolu açmakla birlikte, Felice Casorati ve Max Ernst gibi sanatçıların gelecekteki çalışmalarını da etkilemiştir. 1917 - 1920 yılları arasında Giorgio Morandi, Filippo De Pisis ve Mario Sironi ise Metafizik Resimleriyle gündeme gelen diğer ünlü ressamlar arasındadır.

Görsel 1. Giorgio De Chirico'nun otoportresi ile birlikteki fotoğrafı.

Metafizik Resim akımının öncüsü olan Giorgio de Chirico, resimlerinde simgesel öğelere ilgi duymaya başlaması ile birlikte fantastik öğelere yönelmeye başlamıştır. 1909 yılından sonra resimlerinde sıradışı bir perspektif anlayışı, klasik mimari yapılar, birbirine yabancı öğeler ve gölge oyunları ile düşsel bir anlatım biçimi yakalamıştır (Antmen, 2010: 139). Azınlıkta olsa da zaman zaman bol ışık alan mekanların dışındaki, çoğu zaman karanlık bir atmosfer içerisinde sunulan resimlerde, genel olarak dikkat çeken rahatsızlık verici bir gerginliğin hakim olduğu söylenebilir.

Görsel 2. Giorgio De Chirico. Bir Sonbahar Öğesinin Enigması, 1910.

Chirico'nun resmettiği antik heykeller, kuleler, kemerler, cansız mankenler ya da kuklalar tarzındaki tipik figürler ve saatler gibi birbiri ile oldukça az ilişkili çeşitli nesnelerin bir kompozisyon oluşturacak şekilde bir araya getirilişi, Chirico'nun oldukça sıra dışı kabul edilen "yan yana bulundurma" tekniğini ortaya koyuşu ile farklılık yaratmaktadır (Özdemir ve Koca, 2012: 412). Esrarengiz perspektif ve gölgeler ise izleyicide müthiş bir gerilim hissi uyandıran diğer sıra dışı etkiler arasındadır.

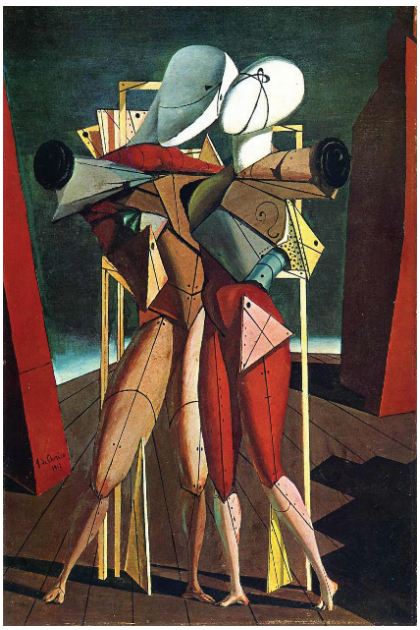

Görsel 3. Giorgio de Chirico, Hector ve Andromache, 1912.

Chirico, temelinde kendine özgü farklılıklar yakaladığı resim anlayışı ile eserlerinde çocukluğuna, kendi yaşamına ve yaşadığı döneme ait yansımalar barındırmaktadır. Çalışmalarda metafizik mekanlar ön plana çıkarılmış ve vurgulanmak istenen duygular mekanla örtüştürülmüştür (Aral, 2009: 37). Zaman kavramının adeta birbiri içerisine girdiği gözlemlenen resimlerde ayrıca düş aleminin karmaşası, bilinçaltının tuhaf duyguları ve birbirine yabancı nesnelerin yerleştiği ilginç mekanlar gibi resmi oluşturan ögelerin de ilişkisel bakımdan karma karışık bir durumda oldukları fark edilmektedir.

Görsel 4. Giorgio de Chirico, Bir Sokağın Gizemi ve Melankoli, 1914.

Giorgio De Chirico'nun "Benim tuvallerimde, yıkımları haber veren bir sessizlik ve silinip yok olan ışıklar içinde gerçekdışı tasarlanmış sahneler görülüyor. Dönemimde benim için gerçeklik, tüm öteki şeylerdi: kimi kez bir özlem olgusu, kimi kez nedensiz bir can sıkıntısı" biçimindeki ifadesi eserlerini üretirken hissettiği duyguların kısa bir özeti olarak kabul edilebilir (Arnason, 2004). İtalyan sanatında yeni bir çığır açan Metafizik Resim akımına yönelik eserleriyle oldukça ünlenen Chirico'nun, 1930'lu yıllara gelindiğinde gerçekçi resimler üzerine yoğunlaşmış olduğu ancak Metafizik Resimler ürettiği dönemdeki başarısını yakalayamadığı da bilinmektedir.

SONUÇ

Fütürizm'in dinamikliğine karşı olarak doğan Metafizik Resim akımı, genel olarak bakıldığında resimlerde yer alan kompozisyonlarda dikkat çeken çocukça bir algılama ve düş dünyasıyla ilişkilidir. Metafizik Resimde betimlenen Antik Çağ öğeleri, arkaik unsurlar, mekanların ve yapı cephelerinin dinginliği, mitolojik öğeler, savaşın getirdiği tedirginlik ile birlikte sanatçıların eski İtalyan sanatına ve Yunan ,Rönesans resmine olan yoğun ilgi ve hayranlıklarının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Metafizik Resim akımına yönelik eserleriyle tanınan öncü ressamlar Giorgio de Chirico, Carlo Carra ve Giorgio Morandi olarak sıralanabilmektedir. Bu

sanatçılar arasından simgesel öğelere ilgi duyan ve 1909 yılından sonraki resimlerinde betimlediği sıradışı bir perspektif anlayışı ile klasik mimari yapılar ile birbirine yabancı öğeler ve gölge oyunlarıyla düşsel bir anlatım biçimi yakalayan Giorgio de Chirico, 20. yüzyıl sanatının gelişiminde oldukça etkili olmuş ve özellikle Sürrealizm akımına giden yolu açan Metafizik Resim ile René Magritte, Paul Delvaux, Man Ray, Pierre Roy, Salvador Dali, Yves Tanguy gibi sürrealist sanatçıların eserlerini de etkilemiştir.

KAYNAKÇA

Antmen, A., (2010). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, Sel Yayıncılık, 3. Basım, İstanbul.

Aral, Ö. Y., (2009). De Chirico: Mekanın Metafizik Belleği, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, (15), 37 - 42.

Arnason, H., (2004). History Of Modern Art, Laurence King Yayıncılık, 5. Baskı, Londra.

Batur, E., (2006). Modernizmin Serüveni, Alkım Yayınevi, İstanbul.

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, (1997). YEM Yayınları, 2. Cilt, İstanbul.

Gürsakal, N., (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

Hodge, S., (2016). 50 Sanat Fikri, Domingo Yayınevi, İstanbul.

Karasar, N., (2002). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Özdemir, F., Koca, B., (2012). Chirico Resimlerinde Mitoloji Ve Melankoli, İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarim Dergisi, 2, (6), 411 – 416.

GÖRSELLER KAYNAKÇA

Görsel 1. http://besiktaskultursanat.com/haberler/istanbul/dunyanin-gizemi-perada/ (E.T. 18.09.2018)

Görsel 2. http://giorgiodechirico.weebly.com/blog/the-enigma-of-an-autumn-afternoon (E.T. 23.09.2018)

Görsel 3. https://artillustris.wordpress.com/2013/06/12/couple-6/ (E.T. 23.09.2018)

Görsel 4. http://www.italianways.com/italys-squares-in-giorgio-de-chiricos-works/ (E.T. 24.09.2018)

FRİDA KAHLO OTOPORTRELERİ

Pelin AVŞAR KARABAŞ[1], Ozan KARABAŞ[2]

[1]Hitit Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım Ve Mimarlık Fakültesi, Çorum / Türkiye

[2] Hitit Üniversitesi, İskilip Meslek Yüksekokulu, Çorum / Türkiye

Öz: Bu araştırma sanat dünyası içerisindeki kadın sanatçılar arasında oldukça önemli bir yer bulan Frida Kahlo'nun sanatsal tavrını ve ürettiği eserlerin içerisinde otoportrelerini ele alan tarama modelinde bir çalışmadır. 1907 -1954 yılları arasında yaşayan Meksika'lı sanatçı Frida Kahlo, 18 yaşında geçirdiği kaza sonrası, yatağının üzerine yerleştirilen aynadan ve kendisine özel olarak hazırlanan bir resim sehpasından faydalanarak yatağında yaptığı resimler ile tanınmıştır. İlerleyen yıllarda gerçekleşen kaza kadar, özel ve sanatsal boyutlarıyla tüm hayatına yön verecek bir başka dönemin başlangıcı ise Meksikalı ressam Diego Rivera ile tanışması ve oldukça tutkulu bir şekilde yaşadığı aşkın resimlerine yansıyan hem duygusal hem de psikolojik izlerin varlığıyla şekillenmiştir. Frida Kahlo'nun fiziksel ızdıraplarından çok, psikolojik dalgalanmalarını resmettiği eserlerin sayıca büyük bir bölümü otoportrelerinden oluşmaktadır. Otoportrelerin bir çoğunda çarpıcı bir unsur olarak dikkat çeken gözlerdeki keskin bakışlar kimi zaman mahsun, kimi zaman çaresiz, kimi zaman ise acıları ifade eden yoğun duygusal etkiler barındırmakla birlikte sanatçının ömrünün sonuna kadar yaptığı resimlerin çoğunda sembolik imgelerin yanı sıra bazı resimlerinde Meksika'ya özgü önem arz eden anlamlar yüklü öğeler de fark edilmektedir. Sanat tarihine genel olarak bakıldığında birçok sanatçı tarafından defalarca ele alınan otoportreler çalışılmış olmasına rağmen biçimselliğinin dışında Kahlo'yu genel olarak diğerlerinden ayıran en büyük ayrıcalık, kronolojik bir sıralamayla takip edildiğinde eserlerin izleyiciye sanatçının hayatı hakkında detaylı bilgiler verebiliyor olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Frida Kahlo, Otoportre, Meksika Resimleri, Diego Rivera

GİRİŞ ve KURAMSAL ÇERÇEVE

1907 yılında Meksika'da doğan, tam adının "Magdelana Carmen Frieda Kahlo Calderon" olduğu bilinen sanatçı, ileride Tıp eğitimi görmek amacıyla Meksika'daki üniversiteye hazırlık ulusal okuluna gittiği dönemde, 1925 yılında okuldan eve dönerken geçirdiği bir trafik kazasında aldığı ağır yaralar ve 13 yaşında geçirdiği çocuk felcinin bıraktığı izler neticesinde geçirdiği bir dizi ameliyat sonucu yaşamının büyük bölümünü yarı engelli bir durumda tekerlekli iskemleye ve yatağa bağlı olarak geçirmek zorunda kalmıştır (Rona, 2008: 805). Sanatçının trajik yaşam hikayesi ve resimlerinin öyküsü, eserlerini daha da ilginç kılmaktadır.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı, sanat dünyası içerisinde oldukça önemli bir yer bulan Frida Kahlo'nun, eserlerinin büyük bir kısmını oluşturan otoportlerinin incelenmesi ve genel özellikleri ile yorumlanmasıdır.

KAPSAM

Araştırma Frida Kahlo'nun otoportre çalışmalarının simgesel ve biçimsel özellikleri ile yorumlanması ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile yapılmıştır. Tarama modeli tavırları, davranışları karşılaştırmak ve betimlemek için bir veri toplama sistemidir (Gürsakal, 2001: 135). Karasar'a (2002: 77) göre tarama modelleri, geçmişte ya da halen devam eden bir durumu var olan şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır.

BULGULAR

Frida Kahlo'nun babası az da olsa tanınmış bir fotoğraf sanatçısı olan Guilermo Kahlo, geleneksel aile yaşamlarında kızına, yaratıcı sanat alanında kendi izinden gidecek bir erkek evlat gibi davranmış ve Meksika'lı kadınların büyük çoğunluğunun kabul ettiği geleneksel rollerden ayrı bir yere koyarak asistanlığını yaptırdığı Frida ile sanatı, fotoğrafçılıkla tanıştırmıştır (Öztürk, 2013: 16-18). Henüz 18 yaşında geçirdiği kazadan sonra, yatağının üzerine yerleştirilen aynadan ve özel olarak hazırlanan bir resim sehpasından yararlanarak yatağında resimler yapan Frida Kahlo'nun ilk çalışmalarında, Avrupa'dan etkilenen 19. yüzyıl Meksika portreciliğinin etkileri sezilmektedir (Rona, 2008: 805).

Görsel 1. Frida Kahlo'nun Fotoğrafı

1926 yılında yaşadığı kaza sebebiyle iki yıl boyunca yatağa bağımlı kaldığı zamanlarda ara vermeksizin eserler üreten Kahlo'nun, özel ve sanatsal boyutlarıyla tüm hayatına yön verecek dönemin başlangıcı ise aynı dönemlerin bir başka ressamı Meksikalı sanatçı Diego Rivera ile tanışıp, oldukça tutkulu bir şekilde yaşadığı aşkın izlerini taşımaktadır. Daha çok duvar resimleri ile tanınan ve eserlerine hayran olduğu eşi Diego Rivera'dan, sanatsal açıdan birçok yönüyle etkilendiği bilinen Kahlo'nun sanat hayatının sonlarında dahi resimlerinde Rivera'nın üslupsal etkileri fark edilmektedir.

Görsel 2. Frida Kahlo, Kadife Elbiseli Otoportre, 1926

Frida Kahlo'nun fiziksel ızdıraplarından çok, psikolojik dalgalanmalarını resmettiği dikkat çekici ilk eserlerinden birisi olan "Kadife Elbiseli Otoportre", sanatçının gelecekte yapacağı resimlerde yakalamış olduğu özgün tavrı haber verir niteliktedir. Otoportrelerin birçoğunda çarpıcı bir unsur olarak dikkat çeken gözlerdeki keskin bakışlar kimi zaman mahsun, kimi zaman çaresiz, kimi zaman ise acılarını ifade eden yoğun duygusal etkiler barındırmakla birlikte ömrünün sonuna değin yaptığı resimlerin çoğunda yer alan sembolik imgelerin de yer aldığı çalışmaların başlangıcı olarak düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında 1933 yılına tarihlenen "Kolyeli Otoportre" isimli eserde olduğu gibi Kahlo'nun bazı çalışmalarında, kendi yüzü üzerinde özellikle vurguladığı bitişik kaşları ve üst dudak bölgesindeki varlığı tartışılmaz tüyler ile resimlerine ülkesine özgü önem arz eden anlamları yüklediği de fark edilmektedir. Öyle ki Meksikalılar için kadınların bıyıklı olması, gerçek İspanyol ırkından geliyor olduklarının yeterince geçerli bir göstergesi olarak bilinmektedir.

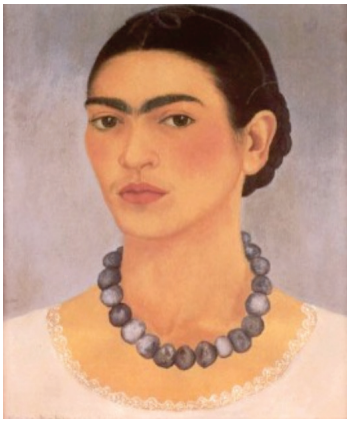

Görsel 3. Frida Kahlo, Kolyeli Otoportre, 1933

Sanat hayatının başlarında otoportreler başta olmak üzere figür ağırlıklı çalışan sanatçı, zaman içerisinde çeşitli imgelerle resimlerini zenginleştirmiştir. Frida Kahlo'nun yaşadığı toplumda şeytanın bir tezahürü olarak anılan maymun imgesini kullanması, sembolik açıdan "Maymunlu Otoportre" isimli eserde ayırt edici bir imgelem oluşturmaktadır. Toplum nazarında şeytani ve kötümser bir ifadesi olan bu hayvanın sanatçının yorumuyla masum bir anlatım kazanması, Kahlo'nun eserlerinde tekrarlara yer verdiği imge kullanımları yönüyle ayırt edici diğer birçok özelliğinden bir tanesini oluşturmaktadır.

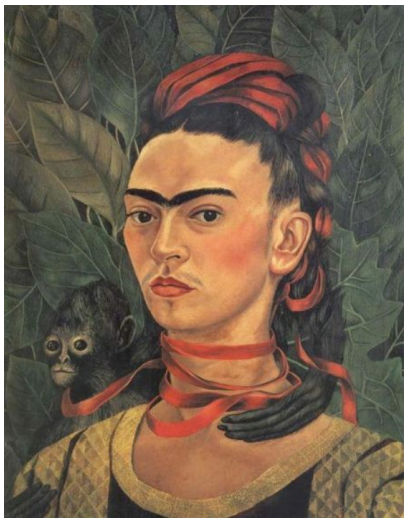

Görsel 4. Frida Kahlo. Maymunlu Otoportre, 1940

1929 yılında yaptığı "Uçan Zaman" isimli resimde kullandığı çalar saat, uçak, kalın perdeler, beyaz dantelli elbise ve balkon demirleri gibi öğeler dikkate alındığında, 1940 yılında yapmış olduğu "Dikenli Kolye ve Sinek Kuşu ile Otoportre" tablosu, sanatçının yıllar geçtikçe yorumlarında belirgin bir olgunlaşma yaşadığını göstermektedir. Ayrıca dikenli kolyeli eserde büyük bir ustalıkla kullandığı imgelerin yanı sıra oldukça donuk

ve ifadesizliği ile dikkat çeken boş bakışlar, Kahlo'nun çektiği büyük acılara rağmen oldukça dirayetli duruşuna dair bir gösterge olarak da düşünülebilir.

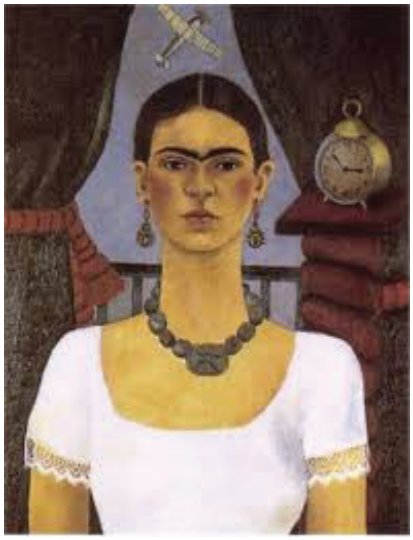

Görsel 5. Frida Kahlo. Uçan Zaman, 1929

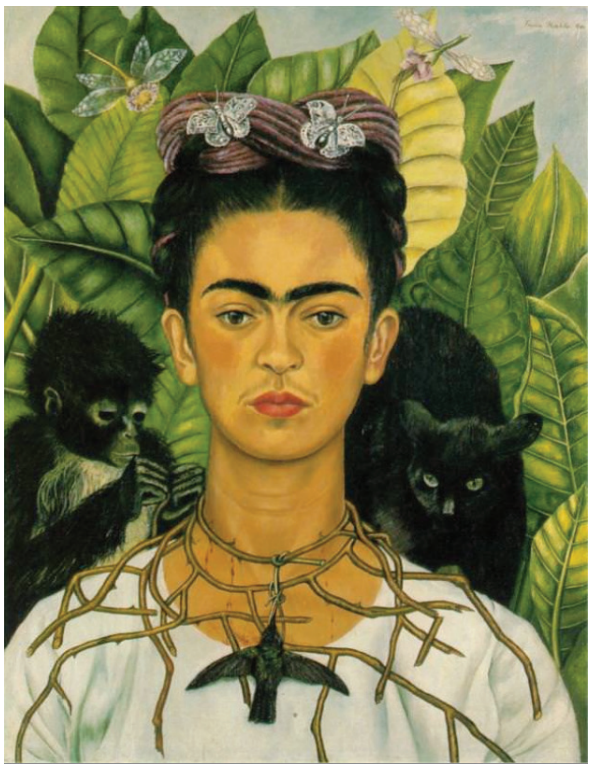

Görsel 6. Frida Kahlo, Dikenli Kolye ve Sinek Kuşu ile Otoportre, 1940

Hodge'e (2012:443) göre Kahlo otoportrelerinde, Meksikalılar'a özgü geleneksel tarzda topladığı saçları ile güçlü etnik kimliğini ve Mestiza kökenlerini temsil etmektedir. Kullandığı aşırı canlı renkler ve taze yapraklara verdiği abartılı doku, Kahlo'nun Meksika yerlilerinin sanatına duyduğu ilginin yansımalarıdır. Bir hale gibi başının etrafını saran sarı yaprak, uçuşan yusufçuklar ve kelebekler Hıristiyan ikonografisinde yeniden doğuşu temsil etmektedir. Meksika kültüründeki geleneksel inanışa göre "kara kedi" kötü şansın, kolyeye asılmış "sinek kuşu" ise aşktaki şansın sembolüdür ancak Kahlo'nun boynundaki kuş ölüdür. Maymun ise şeytanın ve şehvetin sembolü olarak bilinmekle birlikte Kahlo'nun sembolizmine göre resimdeki bu evcil maymun, Rivera'yla evliyken de Rivera'dan ayrılıktan sonra da göremediği sevgiyi ve şefkati ifade etmektedir. Neşeli doğasıyla maymun figürü ayrıca Kahlo'nun sağlık sorunları yüzünden asla sahip olamayacağı çocuklarının da simgesidir.

Sanatçının öyküsünü ve içsel diyalogunun tutkulu yanlarını anlatan resimleri, onun üretkenliğini yansıtmaktadır. Kendi eserlerini "Ben hiç bir zaman rüyalarımın resmini yapmadım, kendi gerçekliğimi resmettim'" ifadesi ile yorumlayan Kahlo'nun resimlerinde Sürrealizm'e yakın tavırlar da görülmektedir (Hille, 2012: 452). Frida Kahlo'yu farklı yapan en dikkate değer özelliklerden birisi sanatsal üretimlerinin otobiyografik bir özellik taşıyor olmasıdır. Resmetmeye değer gördüğü her şey, sanatçının yorumlarıyla özel ifadeler bulmuşlardır. Sanat tarihinde yer alan ve birçok sanatçı tarafından defalarca ele alınan otoportreler olmasına rağmen Kahlo'yu genel olarak diğerlerinden ayıran en büyük ayrıcalık, kronolojik bir sıralamayla takip edildiğinde sanatçının izleyiciye kendi hayatı hakkında detaylı bilgiler verebiliyor olmasıdır.

SONUÇ

1907 Meksika doğumlu kadın sanatçı Frida Kahlo, günümüzde Gerçeküstücülük akımı ve Feminist hareketler ile ilişkilendirilmekle birlikte trajik yaşam öyküsü nedeniyle resimleri daha da dikkat çekici bulunan oldukça ünlü sanatçılar arasındadır. Kronolojik olarak sıralandığında, bir bakıma otobiyografi niteliği taşıyan resim çalışmaları, sanatçının imzasını, sanat tarihine kendine özel üslubuyla atmasını sağlamıştır. 1954 yılında sonlanan kısa hayatına rağmen sanat dünyasında sarsılmaz bir yer edinen Frida Kahlo, politik olarak sisteme başkaldırmış ve adını, mücadeleden yılmadığının kanıtı olan eserleri ile tanıtmıştır. Diego Rivera ile yaşadığı tutkulu aşk ile özel hayatından kesitlerin yanı sıra eserlerinin tanıtılıp yorumlandığı birçok kitaba ve bir filme konu olan sanatçının resimleri, bazı A.B.D. posta pullarının ve Meksika paralarının üzerini de süslemiştir. Duygusal dünyasındaki birçok hissin neredeyse tamamını olduğu gibi tuvallerine aktarabilmeyi başarmış olan sanatçının eserleri, sembolik anlatıma dayanan aktarımı ile Meksika, Amerika ve Avrupa'nın oldukça ünlü mekanlarında sergiler açabilmesine olanak sağlamıştır. Kahlo'nun eserleri içerisinde sayı bakımından fazlalıkla yer alan otoportreler, sanatçının sadece zaman içerisindeki fiziksel görünüşünün değil, psikolojik değişimlerinin de yansıdığı ve kimi çalışmalarda neredeyse bir öz eleştiri niteliği kazanan resimler olarak yorumlanmaktadır. Birçok sanat eleştirmeni tarafından dönem dönem psikolojik tahlilleri yapılmaya uğraşılan eserler, izleyiciye hayat boyu yazılmış bir otobiyografiyi okuyormuş hissi vermesi yönüyle de oldukça çarpıcıdır.

KAYNAKÇA

Hille, K., (2012). Sanat. NTV Yayınları, İstanbul.

Hodge, S., (2012). Sanatın Kısa Öyküsü. Her Kitap, İstanbul.

Gürsakal, N., (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.

Karasar, N., (2002). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Nobel Yayıncılık, Ankara.

Öztürk, Ş., (2013). Kahlo. Yapı Kredi Yayınları, 1.Basım, İstanbul.

Rona Z., (2008). Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2. Basım, C.I, İstanbul.

GÖRSELLER KAYNAKÇA

Görsel 1. https://www.fridakahlo.org/ (E.T. 29.09.2018)

Görsel 2. http://www.fridakahlofans.com/c0020.html (E.T. 29.09.2018)

Görsel 3 https://www.fridakahlo.org/self-portrait-with-necklace.jsp (E.T. 26.09.2018)

Görsel 4. https://turk-sanat.tr.gg/Frida-Kahlo.htm (E.T. 26.09.2018)

Görsel 5. https ://www. google. com/ searc h?q=Fr ida+ Kahlo +U% C3% A7an+ Zaman &source=lnm s&tbm=isc h&sa X&ved=0ahUKEwi Nc 3887fAh WCmb QKH ZZ1CsQQ_AU IDigB &biw= 1536& bih=762#imgrc=kA ZFwbtphs7pYM: (E.T. 29.09.2018)

Görsel 6. https://www.cercevelet.com/uploads/images/201802/diken-kolye-ve-sinek-kusu-ile-otoportre-5290.jpg (E.T. 28.09.2018)

3. ULUSLARARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

SÖZEL SUNUM ÖZET METİNLER

AKRAN ÖĞRETİMİNİN ETKİLİLİĞİNİN ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇOCUK GELİŞİMİ ÖNLİSANS ÖRNEĞİ

Cansev KARAKUŞ, Nihal YİĞİTALP

Türkiye

Öz: Akran öğretimi erken çocukluktan üniversite öğrenimine kadar her yaşta kullanılabilecek bir yaklaşımdır ve akran destekli öğretim ortamlarının öğrencilere olan katkılarına dair çok sayıda araştırma mevcuttur. Bu araştırmada, bir meslek yüksekokulunun Çocuk gelişimi bölümü birinci sınıf öğrencilerinin almış oldukları "Okul Öncesi Eğitimde Program Geliştirme" dersinin işlenişinde akran öğretiminin etkililiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Önlisans programları öğrenci alırken sınıfların yarısı alanla ilgili meslek lisesi mezunu öğrencilerden, yarısı ise farklı tür liselerden mezun öğrencilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla, sınıftaki iki ayrı grubun akran öğretimine dayalı bir öğrenme-öğretme yaklaşımı benimsendiğinde dersin daha etkili olacağı öngörülerek çalışmaya başlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması kullanılmıştır. Çalışma, 2017-2018 eğitim öğretim bahar yarıyılında 68 Çocuk gelişimi birinci sınıf öğrencisi ile yedi hafta boyunca gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri üç aşamada toplanmıştır: 1-problemin belirlenmesi ve analiz edilmesi, 2-planlamanın yapılması ve uygulanması, 3-planın değerlendirilmesi. Birinci aşamada, problemin belirlenmesi ve analiz edilmesi adına öğretim görevlileri ile görüşmeler ve derslerde öğrenci gözlemleri yapılması ve değerlendirilmesi sağlanmıştır. İkinci aşamada, akran öğretimine dayalı öğrenme-öğretme süreci gerçekleştirilmiştir. Üçüncü aşamada, süreç sonu genel değerlendirme yapılmıştır. Bu aşamada gözlemlere ve öğrencilerle yapılan görüşmelerin sonuçlarının analizine yer verilmiştir. Sonuçlar, akran öğretimine dayalı uygulamaların hem işbirliğini hem de özgüveni geliştirdiği için öğrenciler tarafından olumlu algılandığını göstermiştir. Akran değerlendirme sayesinde öğrencilerin kendi özdeğerlendirmelerini yapabildikleri ve empati kurdukları görülmüştür. Lisans ve önlisansta akran öğretimine ve akran değerlendirmesine dayalı uygulamalara daha fazla yer verilmesi önerilmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Akran Öğretimi, Akran Değerlendirme, Çocuk Gelişimi Önlisans Öğrencileri

SANAYİ 4.0 VE Z KUŞAĞI'NIN ÖNEM KAZANDIĞI GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA, TÜRKİYE EKONOMİSİNİN ULUSLARARASI REKABETTE ÖNE ÇIKMASI AÇISINDAN GİRİŞİMCİLİĞİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Ali Haluk PINAR

Türkiye

Öz: Giriş: İnsan gen haritasını dikkate alan bazı araştırmalara göre 200.000 yıl önce dünyada görülmeye başladığı varsayılan insanoğlunun, bu andan itibaren yaşam mücadelesi vermesi ve hayatta kalmak için risk alması gibi nedenlerle ilk girişimciler oldukları söylenmektedir. Bunun yanında, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana insanoğlunun yaşamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı her faaliyet ise (avcılık, çiftçilik, hayvancılık, ticaret vb.) basitçe bir girişim olarak nitelendirilebilmektedir. Girişimciliğin kavram olarak ortaya çıkışı araştırıldığında ise, alan yazında ilk olarak 1253 yılında "empreneur" şeklinde kullanıldığını, daha sonra 1500-1600'lü yıllardan itibaren "entrepreneur" şeklinde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandığını görmekteyiz. Günümüz dünyasında ise girişimcilik, modern ekonominin merkezindeki temel olgu haline gelmiş, sadece bir meslek olarak görülmekten öte bir hayat tarzına dönüşmüştür. Örneğin dünyada teknolojinin merkezi olarak kabul edilebilecek Silikon Vadisinde girişimcilik adeta yaşamın merkezinde yer almaktadır. Türkiye'de hiç tanımadığımız biriyle bile konu futbol olunca konuşacak bir şeyler bulabilmemize benzer şekilde Silikon Vadisi'nde konuşmaların esas konusunun çoğunlukla girişimcilik, girişimler, yatırımlar olduğunu söyleyebiliriz. Amaç: Ülkemiz ekonomisinin uluslararası rekabet açısından gelecekte daha iyi bir düzeye sıçrama yapabilmesi, hem bir teknolojik düzey olarak Sanayi 4.0 ile entegrasyonu sağlamamıza hem de toplumsal bir dönüşüm olarak bilgi toplumunun temel karakteristiğini oluşturmaya başlayan Z Kuşağının girişimci özelliklerini ortaya çıkarmaya ve geliştirmemize bağlıdır. Bu doğrultuda "Sanayi 4. 0 ve Z Kuşağının önem kazandığı günümüz dünyasında, ülkemiz ekonomisinin uluslararası rekabette öne çıkması açısından girişimciliğin rolü ve önemini ortaya koymak" bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Kapsam ve Sınırlılıklar: Sanayi devrimiyle Sanayi 1.0'ı, Henry Ford'un kitle üretimini başlatmasıyla Sanayi 2.0'ı, sanayide otomasyonun kullanılmaya başlanmasıyla Sanayi 3.0'ı geride bırakan insanlık, robotik ve yapay zeka teknolojileri ile günümüzde Sanayi 4.0'a ulaşmıştır. Bilgi toplumunun da kendi içinde Baby Boomer Kuşağı, X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı gibi aşamalardan geçtiği görülmektedir. Belirtilen gelişmelerin ülkemizde girişimcilik açısından ortaya çıkardığı sonuçların, ülkemiz ekonomisinin uluslararası rekabette öne çıkması açısından değerlendirilmesi bu araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Yapay zeka ve robotik teknolojilerin gelişmesinin olumlu olduğu kadar olumsuz sonuçlarının da ortaya çıkma ihtimali ve neredeyse her 15-20 yılda bir ortaya çıkan kuşak değişimleri nedeniyle Z Kuşağının ardından yeni bir kuşağın ortaya çıkma olasılığı gibi belirsizlikler bu araştırmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Yöntem ve Bulgular: Araştırma tarama ve tanımlayıcı araştırma olarak tasarlanmıştır. Bu araştırmada, Türkiye Ekonomisinin orta gelir tuzağına düşmeden üst düzey gelire sahip ülkeler grubuna sıçrama yapabilmesi açısından neler yapılması gerektiği konularına odaklanılmış; bu açıdan Sanayi 4.0 ve Z Kuşağı konularında girişimcilik farkındalığının oluşturulması, girişimcilik eko-sisteminin geliştirilmesi,

Türkiye Ekonomisin girişimcilik açısından güçlü ve zayıf yönleri, küresel rekabet ve inovasyon endeksleri açısından girişimcilik, iş fikri geliştirme-inovasyon oluşturma ve iş modelleri geliştirme gibi konular incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular geniş bir şekilde kongrede sunulacaktır. Sonuç: Bu araştırmanın genel amacı "Sanayi 4. 0 ve Z Kuşağının önem kazandığı günümüz dünyasında, ülkemiz ekonomisinin uluslararası rekabette öne çıkması açısından girişimciliğin rolü ve önemini ortaya koymak" şeklinde belirlenmiş olup, bu araştırma sonuçlarından yararlandıkları takdirde; girişimcilerin 21. Yüzyıl dünyasında ülkemiz ekonomisinin, üst düzey gelir grubuna sıçrama yapabilmesi açısından gerekli katkıları sağlayabilecekleri öngörülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Z Kuşağı, Sanayi 4.0, Girişimcilik, Türkiye Ekonomisi, Uluslararası Rekabet

TÜRK ULUSLARARASI İŞLETMELERİNİN 2000 SONRASI İHRACAT PERFORMANSLARININ KÜRESEL REKABETÇİLİK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ali Haluk PINAR

Türkiye

Öz: Giriş: 21. Yüzyıl, geçtiğimiz yüzyıldan oldukça farklı bir yüzyıl olacaktır. Geçen Yüzyılın çift kutuplu dünyasının yerini bu yüzyılın çok kutuplu dünyası almaktadır. Geçmişin gelişmiş ülkeleri, günümüzün gelişmekte olan ülkeleri karşısında ekonomik performans olarak gerilemektedirler. Gelişmiş ülkelerin bir kısmında nüfusun gelecekte azalmaya başlayacağı, az sayıda çalışanın çok sayıda emekliye bakmakla yükümlü hale geleceği öngörülmektedir. Bununla birlikte genç nüfusu artan gelişmekte olan ülkeler, dünya ekonomisinde ön plana çıkmaya başlamışlardır. Genç nüfusu artan ülkelerden bir tanesi olan Türkiye, genç nüfus potansiyelini ekonomik verimlilik ve uluslararası işletmelerinin ihracat performansını artırma yönünde harekete geçirebildiği takdirde 21. Yüzyılın çok kutuplu dünyasının önde gelen ekonomileri arasında yer alabilir. Amaç: 2000 yılında 7,59 trilyon dolar civarında olan dünya ihracatı yaklaşık 3 kat artış göstererek 2017 yılında 22,62 trilyon doların üzerine çıkarken, aynı dönemde Türkiye'nin ihracatı ise 27 milyar dolardan, yaklaşık altı kat artış göstererek 157,1 milyar dolara ulaşmıştır. 2000 yılından günümüze Türkiye'nin ihracatındaki artış oranı, dünya ihracatındaki artış oranının yaklaşık iki katı düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu çalışmanın amacı "Ülkemizin İhracat Artışının Sürdürülebilirliğini Sağlamak Amacıyla Küresel Rekabetçilik Açısından Uluslararası İşletmelerimizin İhracat Performanslarını Değerlendirme" şeklinde belirlenmiştir. Kapsam ve Sınırlılıklar: Bu çalışmada Dünya ihracatının artışı, ihracat artışında öne çıkan ülkeler, bu ülkelerin ihraç ettikleri ürünlerin özellikleri, yüksek teknolojili ürünlerin ihraç edilen ürünler içerisindeki payının giderek artması, ülkemiz ekonomisinde geçmişten bu güne ihracatın önemi, Türkiye'nin ihracat performansı, ihraç ettiğimiz ürünlerin özellikleri, yüksek teknolojili ürünleri ihraç edebilir hale gelebilmemiz için hangi stratejileri uygulamaya koymamız gerektiği gibi konular bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bununla birlikte ihracat artışının sürdürülebilirliğini sağlamak, dışsal ekonomik gelişmelerle de çok yakından ilişkilidir. Bu dışsal ekonomik gelişmelerin günümüzde giderek çok daha hızlı bir şekilde ortaya çıkması ve bunun sonucu olarak iş dünyasının artık belirsizlikle birlikte yaşamak zorunda olması gibi konular araştırmanın kısıtlarını oluşturmaktadır. Yöntem ve Bulgular: Araştırma tarama ve tanımlayıcı araştırma olarak tasarlanmıştır. Bir ülkenin ihraç edilebilir ürünler ortaya koyması; insan, sermaye ve doğal kaynaklarıyla verimli ve inovatif bir şekilde mal ve hizmet üretebilmesiyle mümkün olabilmektedir. Bu araştırmada Küresel Rekabetçilik açısından dünyada kabul gören bir endeks olan ve Columbia Üniversitesi'nden Profesör Xavier Sala-i Martin tarafından geliştirilen Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi (GCI) dikkate alınmış olup, bu doğrultuda; ekonomik kapasite, yerel ve çokuluslu işletmelerin çeşitliliği, ulusal iş çevresinin kalitesi ve ilgili ve destekleyici endüstrilerin kümelenme düzeyi gibi konular ihraç performansı yüksek bir ekonomi oluşturabilmek açısından değerlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular geniş bir şekilde kongrede sunulacaktır. Sonuç: Bu araştırmanın genel amacı "Ülkemizin İhracat Artışının Sürdürülebilirliğini Sağlamak Amacıyla Küresel Rekabetçilik Açısından Uluslararası İşletmelerimizin İhracat

Performansını Değerlendirme" şeklinde ortaya konulmuş olup, bu araştırma sonuçlarından yararlandıkları takdirde; ihracat performanslarını arttırmak isteyen uluslararası işletmelerin daha farklı üretim ve ihracat süreçleri oluşturabilecekleri ve ülkemiz ihracatının artışına önemli katkılar sağlayabilecekleri öngörülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Uluslararası İşletme, İhracat, Küresel Rekabetçilik, İnovasyon

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TOPLULUKLARINI BENİMSEMESİNDE BİREY-İÇİ SÜREÇLERİN ROLÜ: GRUP İLE ÖZDEŞLEŞME DÜZEYİ İLE KARANLIK ÜÇLÜ, DEĞERLER, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE SAĞ-KANAT YETKECİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Anıl KABLANOĞLU, M. Ersin KUŞDİL

Türkiye

Öz: Sosyal psikoloji kuramcıları, 1960'lara kadar birey-içi süreçleri sosyal davranışın önemli bir belirleyeni olarak ele almıştır. 1960'lardan itibaren bireyin içerisinde konumlandığı bağlamın grup süreçlerinin temel belirleyicisi olduğu savunulmuştur. Son dönemde birey-içi süreçlere olan ilginin tekrar arttığı görülmektedir. Araştırmacılar, bireylerin bağlamsal ipuçlarını yorumlarken sahip oldukları özellikler nedeniyle birbirlerinden farklılaşacağını savunmaktadır. Bu tartışmalar ile paralel olarak literatürde; birey-içi süreçlerin, grup davranışının önemli bir belirleyeni olarak görülen, grup ile özdeşleşme düzeyine etkisi hakkında çelişkili bulgulara rastlanmaktadır. Söz konusu araştırmanın amacı sosyal davranışı açıklamakta kullanılan iki rakip yaklaşımı; kişilik ve durumsal faktörler açıklamalarını sınamaktır. Bu amaçla, öğrencilerin üyesi oldukları topluluklarla özdeşleşme düzeyi ile bireylerarası farklılık değişkenlerinin ilişkisi incelenmiştir. Çalışma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamaya 10 üniversitede faaliyet gösteren öğrenci topluluklarına üye 301 öğrenci (108 kadın, 256 erkek) dahil olmuş ve bireylerarası farklılık değişkenleri için ölçüm alınmıştır. İkinci aşamaya katılmaya gönüllü olan 96 üniversite öğrencisi (26 erkek, 69 kadın) ise Grup ile Özdeşleşme ölçüm aracını doldurmuştur. Bu aşamada örneklemin yaş aralığı 18-37 arasında değişmektedir (Ort. = 21.07, SS = 2.20). Çalışmada Kısaltılmış Karanlık Üçlü, Portre Değerler, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Grup ile Özdeşleşme ölçüm araçları kullanılmıştır. Korelasyon analizi bulgularına göre grup ile özdeşleşme düzeyi ile muhafazacılık değeri pozitif; Sosyal Baskınlık Yönelimi, Makyavelizm ve özgenişletim değeri negatif yönlü ilişkilidir. Literatürde aksi yöndeki bulgulara rağmen; araştırma sonuçları bireyin bir grubu benimsemesinde bireysel amaç ve hedeflerinin önemli bir rolü olduğunu savunan etkileşimci anlayışı desteklemektedir. Bulgular, söz konusu teorik anlayış çerçevesinde tartışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Grup ile Özdeşleşme, Karanlık Üçlü, Değerler, Sosyal Baskınlık, Sağ-Kanat Yetkeciliği

DEĞİŞİM ODAKLI LİDERLİK VE KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZANIN ÖRGÜT PERFORMANSI VE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLE İLİŞKİSİ

Arzu ÇAKAR

Türkiye

Öz: Liderlik, kurumsal duygusal hafıza, örgüt performansı ve örgütsel yenilikçilik kavramlarının akademik araştırmacılar arasındaki popülaritesinin gittikçe zorlaşan rekabet koşullarının getirdiği performans baskısı ve hızlanarak değişmekte olan şartlara sürekli adaptasyon kabiliyeti ihtiyacının büyümesine paralel olarak artmakta olduğu görülmektedir. Literatürde, liderliğin, kurumsal duygusal hafızanın, örgüt performansının ve örgütsel yenilikçiliğin birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyen araştırmalar mevcuttur. Ancak, değişim odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafızaya ve bu iki kavramın örgüt performansına ve örgütsel yenilikçiliğe etkisini inceleyen bir çalışma mevcut değildir. Bu araştırmada, değişim odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafızaya, örgüt performansına ve örgütsel yenilikçiliğe negatif (ters) etkisi, kurumsal duygusal hafızanın örgüt performansına ve örgütsel performansa pozitif etkisi ile birlikte kurumsal duygusal hafızanın değişim odaklı liderliğin örgüt performansına ve örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisindeki pozitif ara değişken rolü ampirik olarak test edilmiştir. Araştırma, üretim sektöründe bulunan firmaların beyaz yakalı personelinden oluşan 280 kişilik bir örneklem üzerinde anket yöntemi kullanılarak 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda: 1) değişim odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza seviyesine negatif etkisi olduğu, 2) değişim odaklı liderliğin örgüt performansına negatif etkisi olduğu, 3) değişim odaklı liderliğin örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisi olduğu, 4) kurumsal duygusal hafıza seviyesinin örgüt performansına pozitif etkisi olduğu, 5) kurumsal duygusal hafıza seviyesinin örgütsel yenilikçiliğe pozitif etkisinin olduğu, 6) değişim odaklı liderliğin örgüt performansına negatif etkisinde kurumsal duygusal hafıza seviyesinin pozitif yönlü ara değişken etkisinin olduğu ve 7) değişim odaklı liderliğin örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisinde kurumsal duygusal hafıza seviyesinin pozitif yönlü ara değişken etkisinin olduğu ortaya konmuştur. Üretim sektöründeki beyaz yakalıların örgüt içerisindeki idari sorunlardan dolayı hem değişime ve yenilikçiliğe hem de performans artırıcı idari politikalara karşı pasif bir tutum sergilemelerinin mavi yakalı çalışanların da negatif tutum ve davranış sergilemelerine neden olduğu düşünülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Değişim Odaklı Liderlik, Kurumsal Duygusal Hafıza, Kurumsal Hafıza, Örgütsel Yenilikçilik, Örgüt Performansı

İLİŞKİ ODAKLI LİDERLİK, KURUMSAL DUYGUSAL HAFIZA VE ÖRGÜTSEL YENİLİKÇİLİK İLİŞKİSİ

Arzu ÇAKAR

Türkiye

Öz: Liderliğin kişiler arasında etkin ilişki kurmaya ve sürdürmeye yardımcı olarak işteki stres düzeyini azaltırken iş tatminin artmasına imkan verdiği düşünülmektedir. Dolayısıyla, liderlik, devamsızlığı ve çalışan devir hızını düşürür, inovatif performansı artırır. Literatürde, liderlik, kurumsal hafıza ve örgütsel yenilikçilik kavramlarının birbirleri ile ilişkilerini inceleyen araştırmalar mevcuttur. Ancak, ilişki odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza ve örgütsel yenilikçiliğe etkisini inceleyen bir çalışma mevcut değildir. Bu araştırmada, ilişki odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza (negatif-ters etki) ve örgütsel yenilikçiliğe (negatif-ters etki) etkisi ile birlikte kurumsal duygusal hafızanın örgütsel yenilikçiliğe (pozitif yönde) etkisindeki, ilişki odaklı liderliğin (etkisinin olmadığı) ara değişken rolü ampirik olarak test edilmiştir. Araştırma, İstanbul ilinde mukim özel banka personelinden oluşan 350 kişilik bir örneklem üzerinde anket yöntemi kullanılarak 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Öngörülen araştırma hipotezlerini test etmek için regresyon analizi kullanılmış. Araştırmanın sonucunda: 1) ilişki odaklı liderliğin kurumsal duygusal hafıza seviyesine negatif etkisi olduğu, 2) ilişki odaklı liderliğin örgütsel yenilikçiliğe negatif etkisi olduğu, 3) kurumsal duygusal hafızanın örgütsel yenilikçiliğe pozitif etkisi olduğu ve 4) kurumsal duygusal hafıza ile örgütsel yenilikçilik arasındaki ilişkide ilişki odaklı liderliğin istatistiki olarak anlamlı bir ara değişken etkisinin olmadığı ortaya konmuştur. Araştırma sonuçları, banka çalışanlarının üst yönetimin tutum ve davranışları karşısında hem kurumsal duygusal hafıza seviyelerini hem de örgütsel yenilikçilik kapasitelerini düşürmeyi tercih ettiklerine işaret etmektedir. Söz konusu durum çalışanların kurum içerisinde gereğinden fazla çalıştıklarını ve bu yoğun tempo sonucunda yeterli seviyede verimli olamadıklarını da göstermektedir. Ancak kurumsal duygusal hafıza seviyesinin örgütsel yenilikçilik üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisinin olması, çalışanların üst yönetimin etkisi olmadan birlikte hareket ederek başarılı olduklarına işaret etmektedir. Araştırmanın bankacılık sektöründe yürütülmesi kararı, bankacılık sektöründeki kuruluşlarda yoğun ve yorucu çalışma temposunda bulunan çalışanların yönetim kademesini nasıl değerlendirdiğinin doğru olarak tespit edilmesinin hem yönetim pratikleri hem de performans açısından kritik öneme sahip olması etkili olmuştur. Anket yoluyla elde edilen verilerin analizi sonucunda, banka çalışanlarının ilişki odaklı liderlik tarzına karşı hem örgütsel yenilikçilik açısından, hem de kurumsal duygusal hafıza açısından tepkili oldukları tespit edilmiştir. Söz konusu tepkinin ortaya çıkışını da çalışanların örgüte karşı negatif düşüncelere sahip olmalarına bağlamaktayız. Çalışanların hangi sektörde faaliyet gösterdiklerinin ilişki odaklı liderliğe bakışları açısından önem arz etmektedir. Özel sektör ya da kamu sektörü ayrımına gidilmesi de olası farklılıkları ortaya koyabilecektir. Özel sektörde çalışanların işlerini kaybetme korkusu varken, kamu sektöründe çalışan memurların işlerini kaybetme korkusu bulunmamaktadır. Doğal olarak devlet memurları arasında zorunlu ya da isteğe bağlı bir durumun oluşması beklenmemelidir.

***Anahtar Kelimeler*:** İlişki Odaklı Liderlik, Kurumsal Duygusal Hafıza, Kurumsal Hafıza, Örgütsel Yenilikçilik

KADIN TÜKETİCİLERİN MARKA BEĞENİLİRLİK DÜZEYLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Aybike Tuba ÖZDEN

Türkiye

Öz: İşletmelerin, tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarını en üst düzeyde karşılayabilmeleri ve günümüzün gittikçe zorlaşan pazar koşullarında başarılı stratejiler geliştirebilmeleri için tüketicileri yakından tanımaları gerekmektedir. Bu nedenle, tüketicilerin satın alma sonrası duygu ve değerlendirmelerinin dikkate alınması gerekmektedir. Satın alım sonrası tatmin olan tüketiciler; satın almış olduğu markaya karşı olumlu tutum geliştirmektedirler, rakipleriyle ilgilenmemektedirler ve marka sadakati geliştirmektedirler. Bu doğrultuda marka beğenilirliği, tüketicilerin marka ile olan ilişkilerinin ve markayı değerlendirme şekillerinin tespiti açısından önem taşımaktadır. Mevcut çalışma, hedef pazarın önemli bir kısmını oluşturan kadın tüketicilerin, demografik özellikleri ile marka beğenilirliği arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda toplam 402 kadın tüketiciye anket uygulanmış ve elde edilen veriler bağımsız örneklem t-testi, 2'den fazla grup karşılaştırmasında ise tek yönlü Anova testi uygulanarak analiz edilmiştir. Tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerini ölçmek amacıyla Yüksekbilgili'nin (2017), uyarlamasını yapmış olduğu Nguyen, Ekinci, Simkin ve Melewar (2015) tarafından geliştirilmiş olan Marka Beğenilirlik Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, kadın tüketicilerin yaşları, eğitim ve gelir düzeyleri artıkça marka beğenilirlik düzeylerinde azalma olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarından elde edilen verilere göre işletmeler, satın alma sonrası tüketicilerin marka beğenilirlik düzeylerine ve bu sürece etki eden demografik faktörlere odaklanarak zorlu pazar koşullarında doğru pazar bölümlendirme yapabileceklerdir. Araştırma, Türkiye'deki kadın tüketicilerin demografik özellikleri ve marka beğenilirliği arasındaki ilişkinin sınanması açısından ilk olma özelliği taşımaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** Marka Beğenilirlik Ölçeği, Kadın Tüketiciler, Demografik Özellikler

BASKETBOL HAKEMLERİNİN MESLEKİ HAZ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Aydın KARAÇAM

Türkiye

Öz: Hakemler için mesleki haz kavramı pozitif psikolojiden inşa edilmiş bir kavramdır. Hakemler için mesleki haz kavramı, hakemlerin hakemlik mesleğine yönelik duydukları ilgi, coşku, mutluluk, canlılık ve heyecan gibi olumlu duygusal hisleri içeren bir kavramdır. Çalışmanın amacı basketbol hakemlerinin mesleki haz düzeylerinin bazı demografik değişkenlerle birlikte incelenmesidir. Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırma grubunu erişilebilir örneklem yöntemiyle oluşturulan 2018-2019 basketbol sezonunda Türkiye Basketbol Federasyonu bünyesinde faal olarak görev yapan %15'i (n = 71) kadın ve %85'i (n = 406) erkek olmak üzere 477 saha hakemi oluşturmuştur. Bu hakemlerin %52'si (n = 248) klasman, %32'si (n = 152) il ve %16'sı (n= 77) aday hakemdir. Araştırmaya katılan hakemlerin yaş ortalanması 26, hakemlik tecrübeleri ortalama 6 yıldır. Araştırmaya katılan hakemlere ölçek müsabakalarının olmadığı bir zamanda uygulanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, Karaçam ve Pulur (2018) tarafından geliştirilen "Hakemler Için Mesleki Haz Ölçeği" (HİMHÖ) kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesi SPSS 21 programı kullanılarak yapılmıştır. Değişkenler arası ilişkilerin belirlenmesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, ikili karşılaştırmalarda t testi ve çoklu karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi (anova) testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak alınmıştır. Araştırmada yapılan analizlerde basketbol hakemlerinin mesleki haz toplam puanları ile hakemlik seviyesi arasında klasman hakemleri lehine anlamlı fark bulunmuştur ($p<.05$). Hakemlerin cinsiyeti, eğitim düzeyleri, yaşları, kıdemleri ve yönettikleri maç sayıları ile mesleki haz düzeyleri arasında anlamlı fark bulunamamıştır ($p>.05$). Sonuç olarak hakemlerin mesleki haz düzeylerinde hakemlik yaptıkları seviyenin önemli bir değişken olduğu görülmüştür.

***Anahtar Kelimeler*:** Basketbol Hakemleri, Mesleki Haz, Hakem

STEM EĞİTİMİNİN ANAOKULUNA DEVAM EDEN 5 YAŞ ÇOCUKLARININ YARATICILIKLARI ÜZERİNE ETKİSİ

Aytül ÜRET, Remziye CEYLAN

Türkiye

Öz: Bu araştırmada STEM eğitiminin 5 yaş çocuklarının yaratıcılıkları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul ilinde bulunan bağımsız bir anaokuluna devam eden toplam 30 çocuk oluşturmuştur. Ön test-son test-kontrol gruplu yarı deneysel yöntem kullanılan araştırmada, Milli Eğitim programı ile birlikte STEM eğitimi etkinlikleri uygulanan deney grubu ile sadece Milli Eğitim programı uygulanan kontrol grubu yer almıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu" ve "Torrance Yaratıcı Düşünme Testi Şekilsel A ve B Formu" kullanılmıştır. Uygulama öncesi "Torrance Yaratıcı Düşünme Testi Şekilsel A Formu" her iki gruba ön test olarak uygulanmıştır. Deney grubunda yer alan çocuklara haftada üç defa olmak üzere 8 hafta boyunca STEM eğitimi etkinlikleri uygulanmıştır. Kontrol grubunda olan çocuklar ise MEB Okul Öncesi Eğitim Programına göre sürdürülen günlük eğitim- öğretim etkinliklerine devam etmiş, herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Etkinlik uygulamalarının sonunda her iki gruba son test olarak "Torrance Yaratıcı Düşünme Testi Şekilsel B Formu" uygulanmıştır. Dört hafta sonrasında da deney grubuna aynı test kalıcılık testi olarak tekrar uygulanmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda deney ve kontrol grubu Torrance Yaratıcı Düşünme Testi ön-test/ son-test toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Sonuçlar STEM eğitiminin anaokuluna devam eden 5 yaş çocuklarının yaratıcılıkları üzerindeki etkisinin olumlu yönde olduğunu ve bu etkinin kalıcı olduğunu göstermiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** STEM Eğitimi, Yaratıcılık, Okul Öncesi Eğitim

TERAPÖTİK REKREASYONUN İYI OLUŞ ÜZERİNE ETKİLERİ

Ayşe ÇAKIRLAR, Çetin YAMAN, Menzure Sibel YAMAN

Türkiye

Öz: Sağlıklı olmak tüm boyutları ile insanın iyi oluş halidir. Bu boyutların birindeki aksaklık diğer boyutları da olumsuz etkiler. Uzun yıllar psikoloji insanların gelişmesi için gerekli olan gücü ve kapasiteyi geliştirmesine yardımcı olmaktan ziyade, zihinsel hastalıkların tedavisine odaklanmıştır. Eski paradigma; problemleri azaltma ve hastalıları yok etmek üzerine ilerliyordu (Benson, 1997; Frisch, 2006). Ancak son yıllarda, karşılaşılan hastalıkların azaltılması ya da sorunların ortadan kaldırılmasının, sağlıklı, uyumlu, canlı, barış sever birey veya toplumların oluşması için başlı başına yeterli olmadığı görülmektedir. Serbest zaman faaliyetleri, insan hayatını psikolojik, sosyal, kültürel, ve manevi yönden anlamlı hale getirmesine yardımcı olan etkili faaliyetler olarak görülmektedir (Seligman, 2002a;Vaillant, 2002).Yeni paradigma; bireylerin, kurumların ve toplumların gücünü ve kapasitelerini geliştirerek onların potansiyellerinin ortaya konulmasıyla ilgilenmektedir ve iyiye doğru ilerlemeyi hedeflemektedir (Seligman ve Csikszentmihaliy, 2002). Yani bugünün ifadesi ile önleyici ve etkili uygulamalar içeren sağlık hizmetleri, sağlık programlarının esasını teşkil etmektedir. Bunun içerisinde insanların serbest zaman faaliyetlerinin organizasyonu önemli bir yer teşkil eder. Terapötik Rekreasyon (TR), zorluklara ve sınırlamalara rağmen. bireylerin yaşam anlamını desteklemede önemli pozitif role sahiptir. Pozitif duygu ve hareketlerin oluşturulması için katılımcıların kapasitelerini yükseltip, hayattaki fırsatlar ve mücadeleler konusunda onları cesaretlendirmektir. Bu çerçevede bakılacak olursa; Terapötik faaliyetleri insan kapasitesi, özellikleri, değerleri ve mutluluğunu geliştiren ve etkileyen tüm faaliyetleri içermektedir.Bu çalışmanın amacı rekreatif terapinin amacı gerekliliği uygulama alanları ve bunların bireylerin iyi oluşları üzerine etkilerini araştıran çalışmaları literatür taraması yoluyla incelemektir.

***Anahtar Kelimeler*:** İyi Oluş, Mutluluk, Pozitif Psikoloji, Terapötik Rekreasyon

DAPHNİANIN KSİLOFON DUYARLIĞI ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİN EĞİTİMİNDE MULTİDİSİPLİNER ATÖLYE FAALİYETLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ ÖRNEĞİ

Azelya Melis BÖKE, Müşerref DALKILIÇ, Nezihe ŞENTÜRK

Türkiye

Öz: Özel yetenekli bireyler bilgiyi akranlarına göre daha hızlı öğrenen bireylerdir (Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2016). Özel yetenekli bireylerin eğitiminde onların öğrenme hızlarına göre farklılaştırılmış-zenginleştirilmiş öğretim ortamlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Rogers, 2007). Dolayısıyla bu araştırmada özel yetenekli bireylerin öğretim ortamlarının onların öğrenme hızlarına göre farklılaştırılması-zenginleştirilmesinde multidisipliner bir atölye faaliyeti olarak daphnianın ksilofon duyarlığı çalışılmıştır. Araştırma 2018-2019 öğretim yılında Ankara ilinde özel yetenekli bireylerle öğretim yapan bir kurumda 12 özel yetenekli öğrenci ile üç akran koçu rehberliğinde nitel araştırma temelinde yürütülmüştür. Öğrenciler kurumda 'bireysel yetenekleri fark ettirme programına' devam etmektedirler. Araştırmada veri toplama aracı olarak, öğrencilere verilen daphnianın mikroskobik görüntüsünün çizimini ve açıklamasını yaptıran çalışma yaprağı, suda daphnianın kalp atış sayısı argümesi çalışma yaprağı, sirkede daphnianın kalp atış sayısı argümesi çalışma yaprağı, suda daphnianın alto ksilofon duyarlığı argümesi çalışma yaprağı ve öğrencilerin süreç değerlendiren çalışma yaprakları kullanılmıştır. Veri toplama araçlarının kapsam geçerliği alan eğitimi uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Veri toplama sürecinde daphnianın mikroskobik görüntüsünün çizimi (görsel sanatlar), suda daphnianın kalp atış sayısı argümesi (bilim felsefesi-biyoloji), sirkede daphnianın kalp atış sayısı argümesi (bilim felsefesi-biyoloji-kimya), suda daphnianın alto ksilofon duyarlığı argümesi (bilim felsefesi-biyoloji-müzik) ve öğrencilerin süreç değerlendirmesi yapılmıştır. Argümantasyon sürecinde Walton argüman modeli (2006) (sonuç-dayanak-dayanak-dayanak) kullanılmıştır. Veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda öğrenciler daphnianın mikroskobik görüntüsünü çizebilmişler (f:6), daphnianın sudaki kalp atış sayısını argüme edebilmişler (SDDD f:6), sirkedeki kalp atış sayısını argüme edebilmişler (SDDD f:10) ve suda alto ksilofon duyarlığını argüme edebilmişlerdir (f:5). Ayrıca öğrenci gözünden süreç değerlendirmesi böyle multidisipliner bir sürecin mikroskop kullanımı-ksilefon-daphnia-matematiksel işlemler kavramlarına dair uygulama yaptırıyor olmasıdır.

***Anahtar Kelimeler*:** Özel Yetenekli Bireylerin Eğitimi, Biyoloji-Kimya-Müzik-Görsel Sanatlar-Matematik Eğitimi, Bilim Felsefesi

SIDIKA ÖZDİL'İN "YAYLI DÖRTLÜ İÇİN DANSLAR" ADLI PARÇASININ FORM BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bahadır ÇOKAMAY

Türkiye

Öz: Türk Beşlerinden sonra gelen bazı Çağdaş Türk müziği bestecileri Türk halk ezgilerini yalın bir şekilde kullanırken, diğer bazı besteciler halk ezgilerini soyutlama yoluna giderek işlemişlerdir. Bu yöntemi kullanan bestecilerden olan Sıdıka Özdil de (kendi tanımlamasıyla) müzikte özellikle 1950 sonrası çağdaş bestecilerin değişiklik arayışlarını niteleyen avant-garde akımının etkisinde eserler vermiştir. Özdil'in yazısındaki ayırt edici diğer özellikleri arasında, günümüz tekniklerinin çevrelediği atmosferden kopmamak, öte yandan ulusal öğelerin kendiliğinden gelen renklerini yazının akışı içinde değerlendirmekten kaçınmamak vardır. Müzik formlarının kırılması ve hazır kalıplara uymayan yeni yapıların geliştirilmesi gibi yeniliklerin olduğu 20.yüzyıl form anlayışına uygun olarak, bu eserin de form yapısı dikkat çekicidir. Avant-garde öğeler taşıyan Yaylı Dörtlü için Danslar parçası, Horon-Kafkas-Derviş-Alevi adlı Türk kültürünü yansıtan dört farklı danstan oluşmaktadır. Kendi içinde bir süit formunu andıran eserde, çeşitli ritimlerdeki dans temaları, besteci Özdil'in kendi bestecilik anlayışıyla buluşmuştur. Horon başlıklı birinci bölüm, Üç bölümlü Şarkı formundan, Kafkas Dansı başlıklı ikinci bölüm, bestecinin özgün olarak tercih ettiği Largo ve Poco piu vivo başlıklı iki bölmeden, Derviş Dansı başlıklı üçüncü bölüm, Üç Bölmeli Şarkı formunda ve son bölüm Alevi Dansı, sonat-rondo formundan oluşmuştur. Ölçü sayısı ve birimlerinin sık değişimi, yaylı çalgıların icra sınırlarını zorlaması, serbest polifoninin ve armonik dizgenin özgürce kullanımı, eserin 20.yüzyıl kompozisyon dilini yansıtan diğer özellikleridir.

***Anahtar Kelimeler*:** Sıdıka Özdil, Yaylı Dörtlü, Avant-Garde

LARS ENDLUD'UN "MODUS NOVUS" ADLI ATONAL SOLFEJ KİTABININ MÜZİKAL ANALİZİ

Bahadır ÇOKAMAY

Türkiye

Öz: Çağdaş müziğin en önemli gelişmelerinden biri sayılan atonalite, 19.yüzyılın sonlarında müzikte belirmiş, 20.yüzyılın başından itibaren etkili olmuştur. Tonalite'den atonalite'ye geçiş sürecinde akorların karmaşık kurgusu, tonalitenin sürekli değişimi 19. Yüzyılın ikinci yarısında Richard Wagner ile oldukça belirginleşmiştir. Franz Lizst, Gustav Mahler ve Richard Strauss gibi bestecilerin eserleri tonaliteden uzaklaşma yolunda hazırlayıcı etki yapmıştır. Claude Debussy ve ardından Arnold Schoenberg, Anton Webern ve Alban Berg gibi isimler atonalite anlayışına yeni bir soluk getirmişlerdir. Ses malzemesinin ardarda düzensiz ve belli kurallara bağlı kalınmadan kullanılmadığı bu anlayış çerçevesinde ezgisellik de belli bir eksen çizgisinde çıkmıştır. 1922 doğumlu Finlandiya'lı besteci Lars Endlund, ses, aralık, ritm ve ezgi öğelerinin ön planda olduğu ve genel olarak tonal sistemde ele alınan solfej eğitimini atonalite bağlamında farklı bir yöne taşıyarak, 1963'te Modus Novus adlı kitabını yayınlamıştır. Majör/minör anlayışa dayalı uyumlu (konsonan) aralıklardan oluşan geleneksel müzikal işitme-okuma-yazma davranışlarının yerine, herhangi bir eksene bağlı kalmaksızın uyumsuz (dissonan) aralıklardan oluşan anlayıştaki ezgilerin yer aldığı Modus Novus aynı zamanda absolute (mutlak) işitmeyi, solfej yoluyla de amaç edinmiş bir kitaptır. Kitapta yer alan ezgiler oluşturulurken özellikle 20.yüzyılın ilk yarısında atonal anlayışı benimsemiş bestecilerin eserlerinden de temalar alınmıştır. On iki bölümden oluşan Modus Novus kitabının müzikal analizi yapılarak, solfej eğitiminde kullanımının arttırılması ve bu bağlamda eser verecek eğitimci ve kompozitörlere yol göstermesi amaçlanmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Lars Endlud, Modus Novus, Atonalite, Solfej

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA DÎVÂNI'NIN FESÂHAT BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Burçin KENAR

Türkiye

Öz: Sözün güzel, doğru, yerinde ve zamanında söylenmesi anlamına gelen belâgat, Kur'ân-ı Kerîm'in daha iyi anlaşılıp anlamlandırılması gayesiyle önce İslamî bir ilim dalı olarak gelişmiş; ancak zamanla edebî eserleri de içine alacak şekilde kapsamını genişletmiştir. Meânî, beyan ve bedî olmak üzere üç kısma ayrılan belâgat ilminde öncelikli şart fesâhattir. Çünkü belâgatta cümlenin bütününden elde edilen manaya bakılırken fesâhat, bu cümleyi oluşturan kelimeleri tek tek ele alıp inceler. Yani bir ibarenin beliğ olabilmesi için öncelikle onu oluşturan parçaların fesâhat açısından kusursuz olması gerekir. Fasih bir sözde ise tenâfur-ı kelimât, tenâfur-ı hurûf, kıyasa muhalefet, lafzî ta'kid, manevî ta'kid, tekrar sıklığı, za'f-ı te'lif, garâbet, tetâbu'-ı izâfât gibi kusurların olmamasına özen gösterilir. Divan edebiyatı geleneğinde şiirlerin şekil ve mana bakımından kusursuz olması hedeflendiği için belâgat ilminin kurallarına daima dikkat edilmiştir. Ancak şiirlerinde manadan ziyade söyleyiş mükemmelliğine önem veren şairlerde bu dikkatin daha da ön plana çıktığı görülür. 17. yüzyılda yaşayan Şeyhülislam Yahya, şiirde söyleyiş mükemmelliğinin esas olduğu klasik üsluba bağlı bir şairdir. Bâkî'den sonra bu üslubun en başarılı temsilcisi olarak kabul edilen Şeyhülislam Yahya'nın şiirlerinin şekil hususiyetlerinin tespit edilebilmesi için öncelikle söz konusu şiirlerin fesâhat bakımından incelenmesi gerekir. Bu amaçla çalışmamızda Şeyhülislâm Yahya Divanı'nındaki şiirler, fasih bir sözde aranması gereken özellikler dikkate alınarak incelenmiş; şiirlerdeki fesâhat kusurları tespit edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Şeyhülislâm Yahya, Belâgat, Fesâhat

BİR ÖĞRETMEN EĞİTİMİ DENEYİMİ: MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE ÇOCUK EDEBİYATININ KULLANIMI VE ÖRNEK UYGULAMALAR

Burcu DURMAZ

Türkiye

Öz: Bu çalışmada Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Bilim ve Toplum Yenilikçi Eğitim Uygulamaları Derstek Programı kapsamında desteklenmeye değer bulunan "Matematik Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Kullanımı ve Örnek Uygulamalar" isimli 4005 projesinin çıktıları paylaşılacaktır. Bu çalışma 25 Haziran-2 Temmuz 2018 tarihleri arasında Antalya'da Türkiye'nin farklı illerinde görev yapmakta olan 16'sı sınıf 16'sı ortaokul matematik öğretmeni olan toplamda 32 katılımcıyla yürütülmüştür. 8 gün süren ve farklı disiplinlerden akademisyen ve yazarların eğitmen olarak yer aldığı bu eğitimin sonrasında katılımcıların yaratıcı düşünmeye teşvik eden öğretmen davranışları ve öğretimi farklılaştırma becerilerinde meydana gelen değişim raporlanacaktır. Araştırmadan elde edilen verilerin analiz süreci henüz sona ermediği için bulgular daha sonra paylaşılacaktır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda ise matematik öğretiminde çocuk ve popüler bilim kitaplarının kullanımına yönelik öğretmen eğitimleri için bazı önerilerde bulunulacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Çocuk Edebiyatı, Matematik Eğitimi, Öğretmen Eğitimi

OY KULLANMA ORANLARI İLE HALK TARAFINDAN YEREL SEÇİME VERİLEN ÖNEMİN ÖLÇÜLMESİ

Burcu KOYUNCU

Türkiye

Öz: Türkiye'de yerel yönetimlerin karar organları, beş yılda bir yapılan seçimler ile işbaşına gelmektedir. Yapılan yerel seçimler, halkın kendine en yakın yönetim birimlerinin organlarını belirlemesini sağlamaktadır. Gerek kişilerin kendini ait hissettiği siyasi partiyi desteklemesi, gerek lider olarak gördüğü kişinin yanında olması, gerekse yerel reformlar ile güçlenen yerel yönetimlerin kimler tarafından yönetileceğinin belirlemesi bakımından yerel seçimler son derece büyük bir önem arz etmektedir. Ancak halkın, yerel seçime ne ölçüde önem verdiğinin anlaşılabilmesi için yerel seçimlerde oy kullanma oranının ortaya konulması gerekmektedir. Bu çalışma ile Türkiye'deki yerel seçimlerde oy kullanma oranları belirtilerek, yerel seçimlerin ne ölçüde dikkate alındığı açıklanmaktadır. Çalışmanın amacı, demografik verilere göre ülke genelinde yerel seçimlerde oy kullanma oranlarının ortaya konulması ile yerel seçimlere verilen önemin gösterilmesidir. Çalışmada, World Value Survey'in Türkiye'de yerel seçimlere katılım oranını gösterdiği veriler kullanılarak, ilgili değerlendirmeler yapılmaktadır. Verilerin oluşturulması sürecinde, katılımcıların her zaman oy kullanırım, genelde oy kullanırım ve hiçbir zaman oy kullanmam ibarelerine verdikleri cevaplar ile yerel seçimlere katılım oranları ortaya konulmaktadır. Bununla beraber; katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim ve istihdam bilgilerine dair veriler bulunmaktadır. Belirtilen veriler ışığında, demografik tablolar oluşturularak, yerel seçimlerdeki katılım düzeyi incelenmekte ve ilgili değerlendirmeler yapılmaktadır. Cinsiyet, yaş, eğitim ve istihdam değişkenlerinin, yerel seçimlerde oy kullanma oranını etkileyip etkilemediği ve etkiliyorsa ne yönde etkilediği ortaya konulmaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** Oy Kullanma Oranları, Yerel Seçimler, Yerel Seçimlere Katılma

KORUMA VE BAKIM ALTINDA BULUNAN ÇOCUKLARIN OKUL DIŞI ÖĞRENME DENEYİMLERİ: ANKARA VETERİNER ANATOMİ MÜZESİ ÖRNEĞİ

Burcu İNSAL, Taşkın TAŞTEPE, Caner BAKICI, Aysel KÖKSAL AKYOL, R. Orkun AKGÜN, Okan EKİM, Merih HAZIROĞLU

Türkiye

Öz: Hızla değişen dünyada eğitim, çocuklara şimdi ve gelecekte karşılarına çıkacak zorluklarla başa çıkmayı öğretmelidir. Günümüz eğitimi; eleştirel düşünebilen ve problem çözebilen, yaratıcı, yeniliklere/farklılıklara saygılı, sosyal ve kültürel duyarlılığa sahip, girişimci, üretken, kendini geliştiren, ekip çalışmasına ve işbirliğine açık, iletişimi yüksek, sorumluluk sahibi, etik değerleri benimseyen kısacası 21. yüzyıl becerilerine sahip çocukların yetişmesini hedeflemektedir. Özellikle korunmaya ihtiyacı olan çocukların içinde bulundukları sosyal dezavantaj düşünüldüğünde, çocukların aldıkları eğitimle birlikte bu becerilerle erken yaşlarda tanışmalarına ve becerileri yaşam boyu gelişim sürecinde aktif bir şekilde kullanmalarına fırsat yaratılmalıdır. Çocukların 21. yüzyıl becerilerini edinecekleri eğitim, okul ortamının yanı sıra okul dışı öğrenme ortamlarında da gerçekleşebilir. Okul dışı öğrenme ortamlarının eğlenceli, doğal ve esnek bir yapıda olmasıyla, çocukların eğitimlerine pozitif bir katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada, Ankara Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezinde koruma ve bakım altında bulunan çocukların, okul dışı öğrenme ortamlarından birisi olan Ankara Veteriner Anatomi Müzesinde aldıkları eğitime ilişkin bilgilerin sunulması amaçlanmıştır. Eğitimin içeriği kapsamında; evcil ve vahşi hayvanların yanı sıra nesli tükenmekte olan türlere ait iskeletler, doldurulmuş hayvanlar, hayvanlara ait organ ve sistemler, hayvanların embriyonel dönemdeki halleri ile deniz canlıları, sürüngenler vb. farklı hayvan türlerinden hazırlanan örnekler üzerinden çalışmalara odaklanılmıştır. Kısacası müzede çocuklara, çevreye karşı duyarlılık oluşturmalarına fırsatlar tanıyacak çevre eğitimi verilmiştir. Çalışmada sosyal dezavantajlı çocuklar, okul dışı bir mekânda bulunarak günlük ritüellerinden uzaklaşmış; farklı teknikler kullanılarak müze gezisi öncesinde, sırasında ve sonrasında hayvanlar konusunda yaşantı yoluyla deneyimler edinmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Ankara Veteriner Anatomi Müzesi, Okul Dışı Öğrenme, Çevre Eğitimi

ÖĞRETMENLERİN DUYGUSAL ZEKA PUANLARININ YAŞAM DOYUMU DÜZEYLERİ VE CİNSİYETLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Burhan ÇAPRİ, Merve Kübra UĞUR

Türkiye

Öz: Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin duygusal zeka puanlarının yaşam doyumu düzeyleri ve cinsiyetlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. 2018-2019 Eğitim-Öğretim döneminde Mersin ili merkez ilçelerinde bulunan ve devlet okullarında görev yapan 157'si kadın, 68'i erkek olmak üzere toplam 232 gönüllü öğretmenden oluşan araştırma grubuna, veri toplama aracı olarak ''Duygusal Zeka Özelliği Ölçeği-Kısa Formu (DZÖÖ-KF)'' , ''Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ)'' ile "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Verilerin analizinde, bağımsız gruplar için t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Farklılaşmanın kaynağını belirlemek üzere post hoc test olarak verilere Scheffe testi uygulanırken, etki büyüklüğünü belirlemek için de eta kare (η2) değerine bakılmıştır. Araştırmada hata payı 0.05 olarak kabul edilmiştir. Analizler sonucunda, öğretmenlerin yaşam doyum düzeylerine göre duygusal zeka puanlarının duygusal zeka toplam puanı ($F_{(2-229)}= 5.22$, $p<.05$), öznel iyi oluş ($F_{(2-229)}= 10.89$, $p<.05$) ve duygusallık ($F_{(2-229)}= 6.05$, $p<.05$) alt ölçekleri açısından anlamlı fark bulunurken, öz kontrol ($F_{(2-229)}= .29$, $p>.05$) ve sosyallik ($F_{(2-229)}= 1.07$, $p>.05$) alt ölçekleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Benzer biçimde, öğretmenlerin cinsiyetlerine göre duygusal zeka puanlarının duygusal zeka toplam puanı($t_{(230)}= 2.13$, $p<.05$), öznel iyi oluş ($t_{(230)}= 2.30$, $p<.05$) ve duygusallık ($t_{(230)}= 2.64$, $p<.05$) alt ölçekleri açısından anlamlı fark bulunurken, öz kontrol ($t_{(230)}= -.04$, $p>.05$) ve sosyallik ($t_{(230)}= -.51$, $p>.05$) alt ölçekleri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Öğretmen, Duygusal Zeka, Yaşam Doyumu, Cinsiyet

ÖĞRETMENLERİN ÇOKKÜLTÜRLÜ EĞİTİME YÖNELİK TUTUMLARI İLE KÜLTÜREL ZEKA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Burhan ÇAPRİ, Merve Kübra UĞUR

Türkiye

Öz: Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile kültürel zeka düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek ve kültürel zeka düzeylerinin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarını yordamadaki katkılarını incelemektir. 2018-2019 Eğitim-Öğretim döneminde Mersin Belediye sınırları içerisindeki farklı okul türlerinde çalışmakta olup, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 130'u (%65.7) kadın, 68'i (%34.3) erkek olmak üzere toplam 198 öğretmenden oluşan araştırma grubuna, çokkültürlü eğitim tutumlarını belirlemek amacıyla ''Öğretmenlerin Çokkültürlü Tutum Ölçeği (ÖÇTÖ)'' , kültürel zeka düzeylerini belirlemek amacıyla ''Kültürel Zeka Ölçeği (KZÖ)'' ve "Kişisel Bilgi Formu" uygulanmıştır. Verilerin analizinde, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile kültürel zeka düzeyleri arasındaki ilişkileri belirlemek üzere Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada hata payı 0.01 ile 0.05 olarak kabul edilmiştir. Bulgulara bakıldığında, öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanları ile kültürel zeka alt ölçek puanları arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak yapılan korelasyon analizisonucunda çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanları ile kültürel zekanın bilişötesi (r= .61, p< .01), bilişsel (r= .15, p< .05), motivasyonel (r= .55, p< .01) ve davranışsal (r= .37, p< .01) alt ölçekleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Ayrıcakültürel zeka alt ölçeklerinin tümünün öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarına ilişkin varyansın%46'sını açıklayarak çokkültürlü eğitime yönelik tutum puanlarının anlamlı yordayıcıları (R= .68, R2= .46, p<.01) olduğuve bulunmuştur. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Öğretmenler, Çokkültürlü Eğitim Tutumu, Kültürel Zeka

TÜRKİYE'DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN İŞLETMELERİN AR-GE FARKINDALIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Cuma BOZKURT, İbrahim H. KORKMAZ, Ayşe Nur MERCAN

Türkiye

Öz: Günümüz koşullarında işletmelerin sürdürülebilir iyileşmeyi sağlaması, rekabet avantajı elde etmesi açısından AR-GE'nin göz ardı edilmemesini gerekli kılmaktadır. AR-GE için yapılan çalışmaların yetersiz olması ya da firma yöneticileri ve çalışanlarında AR-GE bilincinin yeterince oluşmaması gerek ekonomik anlamda gerekse örgütsel açıdan negatif yönde etkiler yapacaktır. Bu çalışmanın amacı Türkiye ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biri olan tekstil işletmelerinin Ar-Ge farkındalıklarının incelenmesi ve Ar-Ge konusunda işletmelerin farkındalıklarının artırılması için neler yapılabileceği noktasında gelecek araştırmalara ışık tutmaktır. Bu kapsamda çalışmada, 14-17 Şubat 2018 tarihleri arasında Gaziantep Ortadoğu Fuar Merkezi'nde gerçekleştirilen PENTEX Penye Tekstil ve Teknolojileri Fuarına katılan 44 firma incelemeye alınmıştır. Söz konusu fuarda stand açan işletmelere uygulanmak üzere tasarlanan ankette, firma yetkililerine temsil ettikleri işletmenin Ar-Ge farkındalığı, yatırımları, varsa yürüttükleri partnerlikleri ve Ar-Ge'ye ilişkin yönetsel planlamalarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Yapılan ve araştırmanın analiz başlığı altında detaylıca sunulan frekans analizi neticesinde; Türkiye Gayri Safi Hasılasında önemli bir yer tutan tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin, Ar-Ge bağlamında küresel ölçekte rekabet edebilecek durumun oldukça uzağında oldukları bulgulanmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Ar&Ge, Tekstil Sektörü, Yatırım, Farkındalık

TÜRKİYE VE DÜNYADA DENİZYOLU TAŞIMACILIĞI

Cuma BOZKURT, İrem PELİT, Esma IRMAK

Türkiye

Öz: Lojistik sektörü günümüz küreselleşen dünya içerisinde birçok sektörle ve küresel pazarda yer alan firmaların tamamı ile doğrudan veya dolaylı olarak etkileşim içerisindedir. Özellikle firmaların birbirileri ile olan rekabetlerinde sadece üretilen ürün ve hizmetlerin maliyetleri değil, taşıma giderleri de ayrı bir rekabet unsurudur. Bu açıdan artış gösteren serbest ticaret ve teknolojik donanımların hızlı ve uygun maliyetli bir şekilde desteklenebilmesi lojistik taşımacılığını da ayrı bir yere katmaktadır. Bu açıdan günümüz dünyasında ulusal ve uluslararası yük ve yolcu taşımacılığında önemli bir yol kateden denizyolu taşımacılığı ulaşım faaliyetlerinde daha çok aktif rol almaya başlamıştır. Ülkelerin birbirileri ile olan ihracat ve ithalat trafiğinin yönetiminde aktif rol oynayan lojistik sektörünün ayrı bir önemi vardır. Lojistik sektörü içerisinde geçmişten günümüze değin pozitif yönlü bir gelişim gösteren denizyolu taşımacılığının tarihine bakıldığında; gerek ulusal gerekse uluslararası ülke ekonomilerinin gelişim göstermelerine etki ettiği gibi, sosyal ve politik olaylarında düzenlenebilmesinde etkin bir rol üstlenmekte olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda denizyolu taşımacılığının geçmişten günümüze kadar süregelen ticaret faaliyetlerindeki aktif süreci incelendiğinde ülke ekonomilerine pozitif yönlü bir etkisi olduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin bulunduğu jeopolitik konum sayesinde denizyolu taşımacılığının öneminin ve ülke ekonomisine katkısının önemli olduğu gözlenmektedir. Bu açıdan denizyolu taşımacılığı günümüz küreselleşen dünya ekonomik pazarında daha çok kullanılmaya başlanılan bir taşımacılık türü olmuştur. Yapılan çalışmada konu ile ilgili literatür ve son dönemde yer verilen denizyolu taşımacılığına ilişkin ulusal ve uluslararası istatistiki veri setlerinden yararlanılarak denizyolu taşımacılığının Dünya da ve Türkiye'deki son 10 yıldaki dağılımları incelenmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Lojistik, Denizyolu Taşımacılığı, Dünya, Türkiye

FELAKET TOPLUMUNDA BİR ÂŞIK: ARTHUR MILLER'IN KÖPRÜDEN GÖRÜNÜŞ ADLI TİYATRO ESERİNDE TOPLUMUN BİÇİMLENDİRDİĞİ ÂŞIK MODELİ "EDDIE CARBONE"

Damla AĞÜZÜM

Türkiye

Öz: Aşk, Âdem ile Havva'dan bu yana sanatsal eserlere en çok konu olan kavramlardan biri olmuştur. Aşkın doğası gereği seven ve sevilenin olduğu ilişkiler; roman, tiyatro vb. birçok türde hayatı yansıtmış, hatta kimi zaman hayata yön vermiştir. Edebi eserin ve gerçek hayatın birbiriyle sıkı ilişkili olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Gerçek hayat yani toplum, edebi eserlere yön verdiği gibi aynı zamanda da edebi eserlerden beslenir. Bu nedenle özellikle gerçekçilik akımından etkilenen bir esere bakıldığında dönem toplumu hakkında da bilgi sahibi olunabilir. Arthur Miller, 20. Yüzyıl Amerikan dramasında gerçekçiliğin önemli bir temsilcisi olmuştur. Köprüden Görünüş adlı eserinde Eddie Carbonne'un, kendisinden yaşça küçük yeğeni Catherine'e olan aşkı anlatılmaktadır. Eddie evlidir ve bir liman işçisidir. Miller, bu oyunda İkinci Dünya Savaşı'ndan çıkarak kapitalizmi güçlenen bir ülke olan Amerika'da yaşam koşullarının Eddie'nin aşkına ne şekilde yön verdiğini anlatmaktadır. Bu çalışmada dönemin Amerika toplumu içerisinde Eddie Carbonne'un yasak aşkını ne şekilde yaşadığı, toplumun bu karaktere biçtiği roller ve karakterin bu roller neticesinde şekillenen hayatı incelenmiş ve bir aşık modeli olarak Eddie Carbonne ele alınmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Köprüden Görünüş, Arthur Miller, Aşk, Tiyatro, Amerika

TÜRKİYE'DE TURIZM GELIRLERI, USD KURU VE EKONOMIK BÜYÜME ARASINDAKI NEDENSELLIK İLIŞKISININ ANALIZI

Derya SEMİZ ÇELİK, Nuray ERGÜL

Türkiye

Öz: Hizmet piyasası, dünyanın hızla büyüyen bir piyasası olup ülkelerin ekonomilerine önemli katkı sağlamaktadır. Turizm gelirlerindeki artışlar, turizm sektörünün hizmet piyasasındaki yerini ve önemini her geçen gün daha fazla arttırmaktadır. Turizm gelirlerindeki bu artış özellikle sanayileşmesini tamamlamamış gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde daha büyük bir öneme sahiptir. Turizm gelirlerinin bu denli artışı, Türkiye ekonomisi üzerinde de olumlu katma değer yaratmaktadır. Son yıllarda, Türkiye'nin dünya çapında artan tanınırlığı sonucu, yerli ziyaretçi ve özellikle yabancı ziyaretçilerden elde edilen turizm gelirleri hızla artmıştır. Yabancı ziyaretçi sayısındaki değişim döviz bazlı turizm gelirlerini etkilerken, döviz kurlarındaki dalgalanmalar da ziyaretçi sayısını etkilemektedir. Bu durum, ülkelerin turizm gelirleri, döviz kurları ve ekonomik büyümeleri arasında önemli bir ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle, çalışmada turizm gelirleri, döviz kurları ve Türkiye'nin ekonomik büyümesi arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmektedir. Çalışmanın veri setini 2007-2017 dönemine ait yıllık turizm gelirleri, ortalama USD kuru ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSİH) olmak üzere üç değişken oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle serilerin durağanlığını belirlemek amacıyla, durağanlık analizinde Augmented Dickey Fuller Birim Kök (ADF) testi kullanılmıştır. Daha sonra, tüm değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi Granger Nedensellik Testi kullanılarak test edilmektedir. Çalışmanın sonucunda; turizm gelirleri ile ortalama USD kuru arasında 'Çift Yönlü' bir nedensellik ilişkisinin varlığı ortaya koyulurken, GSYİH ile ortalama USD kuru ve GSYİH ile turizm gelirleri arasında 'Tek Yönlü' bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu ortaya koyulmaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** Turizm Geliri, Ekonomik Büyüme, Nedensellik

GÜVENLİK VE İNSAN HAKLARI TARTIŞMALARI EKSENİNDE AB'NİN LİBYA'YA YÖNELİK GÖÇMEN POLİTİKASI

Duygu DERSAN ORHAN

Türkiye

Öz: Avrupa Birliği (AB), Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin bir parçası olarak Libya'da Şubat 2011'de başlayan isyanlar karşısında son derece aktif bir politika izlemiştir. Ancak diğer dış politika ve güvenlik konularında olduğu gibi Libya sorununda da AB içerisinde görüş ayrılıkları ortaya çıkmış, İngiltere ve Fransa Libya'ya yönelik askeri müdahale yanlısı tavır izlerken, Almanya bu konuda karşıt bir tutum benimsemiştir. İngiltere, Fransa ve ABD'nin öncülüğünde, Libya'ya yönelik bir operasyon başlatılmış ve sonrasında harekat NATO'ya devredilmiştir. Operasyonlar sonucunda, Libya'yı 1969 yılından bu yana otoriter bir sistemle yöneten Kaddafi rejimine son verilmiştir. AB, Libya'da etkin bir rol oynama ve ülkenin geleceğini şekillendirme yönündeki isteğini Kaddafi rejimi henüz devrilmeden önce ülkede bir delegasyon açarak ortaya koymuştur. Bu durumda şüphesiz ki, AB üyesi ülkelerin Libya ile coğrafi yakınlıklarından ötürü tehdit algılamaları büyük bir rol oynamıştır. Avrupa Komisyonu, isyanların başlamasının akabinde, Libya'ya yönelik 30 milyon Euro insani yardım sağlamıştır. Buna ek olarak, kamu yönetimi, ekonomik kalkınma, göç, eğitim ve sivil toplumun desteklenmesi gibi konularda çeşitli yardımlar sunulmuştur. AB, her ne kadar Libya'da güvenlik dışı konuları da gündemine almış olsa da, ülkede istikrarın henüz sağlanamamış olması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan göç sorunundan ötürü, Libya ile olan ilişkilerinde güvenlik konusuna odaklanmaktadır. Libya'da güvenliğin tesis edilememiş olması ve birbiriyle çatışma halindeki iki başlı yönetim sorunu, AB'yi sınırlarında "başarısız devlet" gerçeği ile karşı karşıya bırakmıştır. Buna bağlı olarak, hem Libya içerisinden hem de Libya'ya, Afrika'daki diğer ülkelerden gelen mülteciler, yönetim boşluğundan istifade ederek, yasadışı yollarla AB ülkelerine göç etmeye çalışmaktadır. AB, bu durum karşısında çeşitli önlemler almıştır. 2013 yılı sonunda oluşturulan Libya Avrupa Birliği Sınır Yardımı Misyonu (EUBAM) sınır güvenliğinin sağlanması ve yasadışı kaçakçılığın önlenmesi konusundaki faaliyetlerine devam etmektedir. Buna ek olarak, 2 Şubat 2017 tarihinde İtalya ve Libya arasında yasadışı göçmen akınını durdurmak amacıyla imzalanan anlaşma büyük tartışmalara neden olmaktadır. Anlaşma çerçevesinde, Libya makamlarının, göçmenlerin yolunu kesip, yeniden gözaltına almasına yardımcı olma politikası başta Birleşmiş Milletler (BM) ve Uluslararası Af Örgütü olmak üzere pek çok kuruluş tarafından eleştirilmekte ve insan haklarına aykırı olduğu ifade edilmektedir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Libya'dan İtalya'ya yasadışı geçişler esnasında binlerce kişinin boğularak hayatını kaybettiğine dikkat çekerek, bu hattı en tehlikeli göç yolu olarak tanımlamaktadır. Buna ek olarak, Sahraaltı Afrikası'ndan, Avrupa'ya geçmek amacıyla Libya'ya gelen göçmenlerin, insan kaçakçılarının elinde köle pazarlarına düştükleri IOM tarafından ifade edilmektedir. Bu çalışma, AB'nin Libya'daki mülteci krizine yönelik olarak izlediği politikanın güvenlik ve insan hakları perspektifinden incelenmesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede, kendisini insan haklarına saygılı "normatif" bir güç olarak tanımlayan AB'nin bu imajının mülteci sorunu üzerinden nasıl yıprandığını ortaya koymaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** Libya, Avrupa Birliği, Göçmen, İnsan Hakları, Güvenlik

A STUDY ON BUDGET MANAGEMENT MODELS IN SCHOOLS

"This article is produced from the author's doctoral dissertation. Ankara University Educational Sciences Institute, Department of Educational Economics and Planning (Advisor: Prof. Dr. Kasım Karakütük)."

Ece ÖZDOĞAN ÖZBAL

Turkey

Abstract: Budget is one of the factors affecting the the quality of education. Budget management is important for improving the quality of education, as well as using the resources efficiently. The aim of this study was to identify the spending relations in different income and expenditure items pertaining to the budget management models in general high schools and to present the school associates' view on model proposals. Within the scope of this study, the relational status of income and expenditure data gathered from 1180 Anatolian high schools were examined and 60 school associates (headmasters, teachers, students, parents, members of the parent-teacher associations) were consulted about the bugdet management models. In accordance with the problem and the questions of the study, descriptive statistical techniques such as frequencies, percentage, chi-square, one way analysis of variance (ANOVA), correlation analysis and regression analyses were used in quantitative data analysis. Qualitative data analysis program MAXQDA was used for qualitative data analysis. This study suggests that there is a significant relation between service expenses pertaining to movables, acquisition of intangible rights, and maintenance and the funds allocated by the Ministry of National Education, as well as revenues by Parent Teacher Association. The views of the school associates suggest that the densest relation between units is the relation between the headmaster and publicly-funded budget, private budget, mixed mudget and lump-sum; and the relation between the parent teacher association and mixed budget demand is also dense. This study shows that teachers and students mainly demand publicly-funded budget; while those who demand the system to be coordinated by parents mostly prefer mixed budget.

***Key Words*:** Budget, Budget Management, Training Managers, Spending

ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI VE İŞKOLİKLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Elif KOÇ, Serdar BOZKURT

Türkiye

Öz: Günümüzde, birçok çalışan uzun saatler çalışmaktadır. Küresel ekonomik baskılar ve eş zamanlı olarak rekabetin hızla artması, kariyer için çok çalışmak isteyen çalışanları ödüllendirmektedir. Buna ilaveten, yüksek hızlı veri bağlantıları, çalışanların herhangi bir zamanda çalışmasını mümkün kılmaktadır. Bu yeni gelişmeler çalışanların uzun saatler çalışmasına neden olabilir (Wijhe, vd. 2011). Bu bağlamda, işgücünün değişen doğası nedeniyle birlikte çalışanların eğilim ve davranışlarının incelenmesi daha önemli hale gelmiştir. Bu eğilimlerden biri olarak işkoliklik, aile ve sosyal yaşam pahasına işte zaman harcamayı, işte değilken iş hakkında düşünmeyi ve organizasyonel açıdan gerekenden veya beklenenden daha fazla çalışmayı düşünmeye yönelik eğilim olarak tanımlanmıştır (Buelens ve Poelmans, 2004). Araştırmanın diğer kavramı ise örgütsel vatandaşlık davranışı (ÖVD)'dır. Bu kavram Organ (1988) tarafından, çalışanların doğrudan iş tanımlarında olmayan ve gönüllü olarak gerçekleştirdikleri davranışlar olarak nitelendirilmiştir. Williams ve Anderson'un (1991) çalışmasında bu kavram iki alt boyutta incelenmiştir. Bu boyutlar; "Örgüt Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı" ve "Birey Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı"dır. Bu boyutları kısaca tanımlamak gerekirse, "Örgüt Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı" çalışanların örgüte faydalı olan davranışlarını, "Birey Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı" ise yine çalışanların doğrudan çalışma arkadaşlarına yararlı davranışlarını ifade etmektedir. Bu araştırmanın amacı, işkoliklik ve örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Böylelikle işkoliklik davranışlarının örgüt ya da birey yönlü vatandaşlık davranışları ile ilişkisinin yönü ortaya konulabilecektir. Bu doğrultuda çalışma bir devlet üniversitesinin tezsiz yüksek lisans programında okuyan ve aynı zamanda çalışan bireylere yönelik olarak gerçekleştirilecektir.

***Anahtar Kelimeler*:** İşkoliklik, Birey Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, Örgüt Odaklı Örgütsel Vatandaşlık Davranışı

SANAYİ SEKTÖRÜNDE AR-GE GİDERLERİNİN KARLILIK VE NET SATIŞLARA ETKİSİNİN BİR ANALİZİ: BURSA İLİ ÖRNEĞİ

Elif NAZLI, İpek DOĞAN ÖZER, Bülent YANIKTEPE

Türkiye

Öz: Değişen ve gelişen küresel dünyada işletmelerde yenilikçi yapıyı sağlamanın en önemli yolu araştırma ve geliştirme faaliyetleri yürütmektir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler Ar-Ge yatırımlarını büyümenin ve kalkınmanın temeli olarak görmektedir. Türkiye'de Ar-Ge ve sanayi sektörü büyümede önemli bir paya sahiptir. Araştırmada Bursa'da sanayi sektöründe Ar-Ge harcaması yapan işletmeler incelenmiştir. Borsa İstanbul'a kayıtlı olan 6 işletme sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, Bursa'da sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin yapmış olduğu Ar-Ge harcamaları ile karlılık ve net satışlar arasındaki ilişkiyi istatistiksel açıdan incelemektir. Çalışmada kullanılan veriler Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) ve Borsa İstanbul veri tabanlarından elde edilmiştir. Araştırmada Bursa'da sanayi sektöründe 2008-2017 yılları arasında Ar-Ge harcaması yapan 6 işletmenin gelir tablosu ve bilançolarından yararlanılmıştır. İşletmelerin finansal tablolarına bakılarak Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar, Faaliyet Karı/Zararı, Dönem Karı/Zararı ve Dönem Net Karı/Zararı arasındaki ilişkiyi incelemede Panel Veri Analiz modeli kullanılmıştır. Zaman serilerinde serinin durağan olup olmadığının tespit edilmesi için birim kök testi yapılmaktadır. Çalışmada öncelikle birim kök testi yapılarak veriler durağan hale getirilmiştir. Kullanılan modelde bağımlı değişken Net Satışlar, Faaliyet Karı/Zararı, Dönem Karı/Zararı, Dönem Net Karı/Zararı, bağımsız değişken olarak Ar-Ge harcamaları kullanılmıştır. Bu çalışma sonucunda genel olarak, Akdeniz Bölgesi'ndeki işletmelerin Ar-Ge harcamalarının karlılık üzerinde istatistiksel olarak olumlu yönlü etkiye sahip olduğu görülmüştür.

***Anahtar Kelimeler*:** Ar-Ge Harcaması, Net Satışlar, Kar/Zarar Verileri, Panel Veri Analizi

SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN GÜVENLİ GIDA

Emine AY YİĞİT, Yusuf YİĞİT

Türkiye

Öz: Gıda Güvenliği toplumun sağlığının korunması açısından önemli bir konuların başında gelmektedir. Gıdaların kalitesini olumsuz yönde etkileyen etmenler gıdaların işlenmesi,taşınması,paketlemesi,ambalajlanması aşamalarında meydana gelmektedir. Gıdalara istendik veya istenmedik şekilde karıştırılan kimyasallar bugün olduğu gibi gelecek dönemde üzerinde tartışılacak konulardan biri olmaya devam edecektir.Gıdalara kimyasalların karışması tümüyle engellenememektedir.Güvenli koşullarda işlenemeyen gıdalar insanların sağlığını ciddi anlamda olumsuz etkilemekte ,bazıları tedavisi zor olan gıda alerjisine sebep olmaktadır.Gıda ürünlerinin tüketicilerin beklentilerini karşılama konusunda lezzet kadar gıda güvenliğini karşılama durumu önemli olmaktadır.Gıdaların kalitesini koruma ile ilgili yapılan araştırmalarda maliyet ve kazanç ilişkisi incelenmiş,Gıdaları tehlikelerden korumanın daha az maliyetli olduğu görülmüştür.Ülkelerdeki ekonomik ve sosyal refahın artmasıyla beraber insanların yaşam tarzlarının değişmiş bununla beraber hazır gıdalara olan eğilim artmıştır.Hazır gıdalara olan eğilimin artması gıdalar üzerindeki riskleri arttırmıştır. Bu risklerin başında kimyasal atıklar, ağır metaller gelmektedir. Gıda güvenliğini tehdit eden etmenler eğitim ve gelir düzeyinin düşüklüğü, yetersiz veya yeterince uygulanmayan mevzuatlar, gıdaların saklama süresinin artırılması, kontrol dışı gıda üretimi, denetim uygulamalarının yetersizliği veya gereğince yapılmaması, gıda üretiminde yeni teknolojilerin kullanımı, nüfus artışı gibi nedenler sıralanabilir.Özellikle az gelişmiş ülkelerde sağlıklı gıdaya erişim güçlüğü sebebiyle özellikler çocuklar başta olmak üzere hastalık ve ölümlere sebep olmaktadır.Bunların dışında içtiğimiz su, soluduğumuz hava dahi sağlığımız açısından tehlike yaratmaktadır.Bu litaratür taraması çalışmasında, gıdalar sağlık ,beslenme açısından ele alınacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Güvenli Gıda, Sağlık, Beslenme

SPOR BİLİMLERİ ALANINDA OKUYAN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİYLE SPOR TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Engin EFEK, Ömer SİVRİKAYA, Reşat SADIK

Türkiye

Öz: Araştırmanın amacı, spor bilimleri alanında okuyan üniversite öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeyleri ile spor tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın evrenini Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri oluştururken, örneklemini ise araştırmaya gönüllü olarak katılmış 105'i kadın ve 196'sı erkek olmak üzere toplam 301 spor bilimleri fakültesi öğrencisi oluşturmuştur. Katılımcıların bazı demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak geliştirilen ve 5 sorudan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Katılımcıların spora yönelik tutumlarını belirlemek için güvenirlik ve geçerlik çalışmaları Şentürk (2015) tarafından yapılmış, 25 sorudan oluşan "Spora Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Katılımcıların ahlâki olgunluk düzeylerini belirlemek için ise Şengün (2008) tarafından geliştirilen ve 66 sorudan oluşan "Ahlaki Olgunluk Ölçeği" kullanılmıştır. Kullanılan bu ölçeklerden elde edilen veriler SPSS 17 paket programından faydalanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ise frekans ve yüzde değerleri kullanılmıştır. Veri dağılımları Kolmogorov-Smirnov normallik testi ile incelenmiş ve verilerin normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bu sebeple araştırma verilerinin analizinde Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların ahlaki olgunluk düzeyleri ve spor tutumları, cinsiyet, bölüm ve branş değişkenlerine göre farklılaşmamakta; sınıf değişkenine göre ise anlamlı bir farklılık göstermektedir. Sonuç olarak, ahlaki olgunluk düzeyleri arttıkça spor tutumlarının da arttığı yani pozitif yönlü bir etkinin olduğu söylenebilir. Ayrıca, ahlaki olarak yüksek olgunluk düzeyine ulaşmış bireylerin, spor tutumu konusunda da bilinçli ve olumlu bir tutum geliştirdiği söylenebilir.

***Anahtar Kelimeler*:** Ahlak, Spor, Tutum, Üniversite

BLOCKCHAIN TEKNOLOJİSİNİN YÖNETİM VE BİREY ÜZERİNE ETKİLERİ

Erdal ŞEN

Türkiye

Öz: Günümüz dünyasının başat değişkenlerinden olan küreselleşme olgusu, sosyal bilimler alanındaki çalışmalarda farklı boyutlarıyla öne çıkmaktadır. Yaşanan hızlı ve etkili değişimin neden ve sonuçları birçok çalışmada, farklı tarihsel gelişim süreçleri ve değişkenler vurgulanarak incelenmektedir. Sosyal bilimler alanındaki öncül çalışmalarda bu boyutların, başta ekonomik olmak üzere, teknolojik, hukuki, sosyal, kültürel, psikolojik, diplomatik ve askeri boyutlarda incelenmesi, bugün ve gelecek ile ilgili çıkarım ve öngörülere zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan "Yeni Ekonomi" kavramı, aslında değişimin ekonomik açıdan ürün ve üretim süreçlerinde, yeni üretim teknik ve teknolojileri başta olmak üzere, bilgi ve iletişim teknolojileri ile oluşan yeni dijital ağlar ve yeni medya araçlarının günlük yaşama hızla entegre olmasını ifade etmektedir. 1800'lü yıllardan itibaren üretim alanında yaşanan ilerlemeler sonucunda, yönetim teorisinin bilimsel açıdan ele alınması ile başlayan süreç, günümüzde ekonomi ve yönetimle ilgili tüm temel kavram ve teorilerin "Yeni Ekonomi" kavramı çerçevesinde yeniden incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bilimsel yönetim teorileri ile başlayan bilimsel yazın her ne kadar firma yönetimi ve bu alandaki yönetimsel kavram ve teorileri kapsıyor olsa da 2000'li yıllarda yönetim kavramı tüm sosyal alanların içinde önemli yer tutan bir anahtar kavram olarak öne çıkmaktadır. Bu durumun birçok nedeni olmakla birlikte, bireyin birbirleriyle, gruplarla, diğer organizasyonlarla, sermayedarlarla, devlet kurumlarıyla, girişimcilerle etkileşimli iletişim kurabiliyor olması ve dünyanın tümünün göreli olarak kolay ve hızlı bir biçimde tek bir ağ üzerinden bağlı olması etkileşim ve buna bağlı sonuçların sosyal bilimlerde önemli bir değişimin temelini atmış bulunmaktadır. İnsan, ürün, bilgi ve marka gibi hem somut hem de soyut varlıkların bu denli hızlı yer ve el değiştirdiği "Yeni Ekonomi"de yönetim alanı da sadece firma yönetimi ile kısıtlanamayacak kadar geniş bir alanda yer almaktadır. Bunun temel nedenlerinden bir tanesi, firmaların toplumda ilişkide olduğu ve faaliyetlerinden etkilenen ve/veya firmaları etkileyen tüm toplumsal tarafların varlığıdır. Paydaş olarak tanımlanan tüm tarafların yönetimi süreci de Paydaş Teorisi kapsamında incelenmektedir. Firmalar ile maddi ya da sosyal olarak etkileşimde olan her birey, grup ya da yapının paydaş tanımı kapsamında olması aslında paydaş teorisinin önemi ve gelecekteki rolünün değerini yansıtmaktadır. Öte yandan bu etkileşimli iletişim ve ilişkinin yönetiminde kullanılan başlıca network internet ağıdır. Internet ve intranet altyapılarıyla içsel ve dışsal paydaşlarının yönetimini gerçekleştiren firmalar için bu yapının maliyeti ve güvenliği son yıllarda sıklıkla sorgulanır olmaya başlamıştır. Bu bağlamda gerek kayıt gerekse veri paylaşımı faaliyetlerinde, Blockchain teknolojisi yeni ve çok farklı alanlarda dönüşerek kullanılabilecek bir sistemdir. Bu teknolojik dönüşümle beraber gelebilecek, dijital para ve ödeme sistemleri gibi yenilikler barındıran bir altyapı, özellikle yönetim ile alakalı tüm alanlarda kullanılabilir hale gelebilecektir. Türkçe karşılığı blokzincir olan Blockchain teknolojisi temel işleyiş yapısı olarak "Merkezi Olmayan Dağıtık Kayıt Sistemi"ne (Decentralized Distributed Ledger Technology) dayanmaktadır. Bu sistem sayesinde her bir verinin oluşturulması, geçerliliğinin doğrulanması ve kriptografik olarak bloklanması sağlan-

maktadır. Bu şekilde oluşturulan algoritmaların manuel olarak geri dönülemeyecek bir şekilde çözümlenmesi önlenebilmektedir. Bu süreçte verilerin birbirine eklenmesiyle ortaya çıkarılan blokzincirle oluşturulan tüm işlemler kaydedilmekte ve asla silinememektedir. Blockchain teknolojisinin, paydaş yönetimi, kurumsal yönetişim ve stratejik yönetim gibi firma yönetimi ile ilgili geleneksel olan ya da son yıllarda ortaya çıkan teori ve uygulamalarda kullanılması "Yeni Ekonomi" kavramının dönüşerek gelişmesine neden olabilecektir. Bunun yanı sıra birey ve bireyin etkileşim halinde olduğu diğer tüm bireylerle, gruplarla, organizasyonlarla, sermayedarlarla, devlet kurumlarıyla, girişimcilerle başka bir deyişle tüm çevresel unsurlarla olan etkileşiminde de Blockchain teknolojisi aktif olarak kullanılmaya başlandığında "yönetim ve birey" ilişkisi tamamen farklı bir paradigmanın ortaya çıkmasına temel oluşturacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Yönetim, Blockchain Teknolojisi, Birey, Paydaş Teorisi, Yeni Ekonomi

MESLEK LİSESİ PAYDAŞLARININ BEKLENTİLERİ VE MESLEK LİSESİ MODELİ ÖNERİSİ

Erol DEMİR

Türkiye

Öz: Amaç: İhtiyaç duyulan yeni mesleki eğitim modelini mevcut sorunlara çözüm üretecek ve tüm paydaşların fikirlerini de dikkate alarak tasarlayarak Meslek Lisesi Modeli önerisinde bulunmaktır. Yöntem: Ulusal ve uluslararası politika belgelerinde, MEB stratejik planında ve sektör temsilcisi STK ve meslek örgütlerinin mesleki eğitim hakkındaki görüşleri ile son yıllarda yapılan çalışma ve raporlamaların yazın taraması yapılarak sorun alanlarının tespit edilmesi suretiyle bir anket hazırlanmıştır. İstanbul İlinde 9 ilçede 14 meslek lisesinde uygulanmıştır. Temel Bulgular: Katılımcıların 25 soru toplamına ortalama olarak % 51 oranında "katılıyorum", % 18,1 oranında "kısmen katılıyorum" cevabı vererek modelin alt yapısını oluşturan sorulara yaklaşık % 70' e yakın destek verdikleri görülmektedir. Mesleki Lisesi öğrencilerine düzenli burs verilmesi, işletmeye başladığında emeklilik başlangıcı sayılması, işe alımlarda öncelik verilmesi, firma sahipleriyle söyleşiler yapılması, mülakat deneyimi imkanı, meslek eğitimi veren firmalara ilave teşvik verilmesi, 9. Sınıfta zevkli beceriler atölyesi uygulaması, serbest etkinlik günü, yöneticilerin meslek öğretmeni olması, meslek tanıtımının iş ortamında yapılması, öğretmenlerin işbaşında hizmetiçi eğitimi, beceri eğitiminde öğrencilere ücret ödenmesi, ulusal mesleki yeterlilik belge sınavına alınmaları, öğrencilerin bitirme projesi yapması, meslek dersi öğretmenlerinin kariyer, iş ve meslek danışmanlığı da yapması, alan seçiminin 9. sınıfta yapılması, okul yönetimine işletme sahiplerinin aktif katılımı, yaz tatilinde staj yapmaları, genel kültür derslerinin sadeleştirilmesi, öğretmenlerinde beceri eğitimine eşlik etmeleri, işletmede beceri eğitimine erken başlanması ve günlerinin artırılması gibi uygulamaların bulunduğu model istenilen hedef ve amaçlara ulaştırabileceği belirlenmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Eğitim, Mesleki Eğitim, Meslek Lisesi, Sektör, İstihdam

AB İLERLEME RAPORLARI PERSPEKTİFİNDEN TÜRK TARIMI

Esen ORUÇ, Meral UZUNÖZ

Türkiye

Öz: Giriş: AB Komisyonu 1998 yılından itibaren, diğer aday ülkelere yaptığı gibi, Türkiye için de ilerleme raporları hazırlamaktadır. Böylece aday ülkenin müktesebata uyum konusunda hangi alanda yeterince ilerlediği, hangilerinde ilerleme sağlayamadığı, sağlayamadıkları konusunda neler yapması gerektiğiyle ilgili yıllık değerlendirmeler yapmaktadır. Bu ilerleme raporlarında tarım sektörü de uyum yeteneği ve yeterliliği konusunda değerlendirilmektedir. Amaç: Bu çalışmada, ilerleme raporlarında Türkiye tarımının AB Komisyonunca nasıl değerlendirildiğini, uyum sürecinde tarımdaki ilerlemenin AB yetkililerinin nezdinde ne ölçüde gerçekleştiğini ve 20 yıllık sürede nereden nereye geldiğini özetleyerek ortaya koymaktır. Kapsam: 1998-2018 yılları arasında 2017 yılı hariç her yıl yayınlanmış olan toplam 20 ilerleme raporundaki tarımla ilgili değerlendirmeler çalışma kapsamına alınmıştır. Sınırlılıklar: İlerleme raporlarındaki değerlendirmelerle ülke içi işleyiş arasındaki ilişkilendirme derinlemesine ve geniş bir şekilde yapılmamış, bu aşama daha sonra yürütülecek çalışmalara bırakılmıştır. Yöntem: 1998 yılından itibaren 2018 yılı raporu dahil olmak üzere AB komisyonunca hazırlanmış tüm ilerleme raporlarında, tarım sektörüne ilişkin ifadeler özetlenmiş, değerlendirmeler konular bazında yıl yıl bir araya getirilerek, süreç içinde hangi konuların daha yetersiz, hangilerinin uyum yeterliliğinin iyi düzeyde bulunduğu, AB'nin değerlendirmelerinin Türk tarımının kendi içindeki işleyişinde nasıl karşılık bulduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonuç: AB ilerleme raporlarının ilkinin yayınlandığı 1998 yılından son yıllardaki raporlara kadar değişmeyen ve Türkiye için genellikle yeterli bulunmayan başlıca iki konunun, canlı sığır ve sığır eti ithalatı ve tarım istatistikleri olduğu görülmektedir. Türkiye'nin iç politika uygulamalarında en fazla eleştirilen konulardan biri canlı hayvan ve sığır eti ithalatı iken, ilerleme raporlarında Türkiye'nin canlı hayvan ve sığır eti ithalatı sınırlaması olumsuz olarak değerlendirmekte ve bu konudaki kısıtlamaların kaldırılması gerektiği sürekli vurgulanmaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** AB, İlerleme Raporları, Tarım, Türkiye Tarımı

KIRSAL KESİMDE İŞGÜCÜ PROFİLİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI: ŞANLIURFA İLİ EYÜBİYE İLÇESİ

Esen ORUÇ, Meral UZUNÖZ, Mahmut HOROZ

Türkiye

Öz: Giriş: Bugün Türkiye'de tarımsal işgücü politikasının, birbiriyle çelişkili görünen iki hedef üzerinde şekillendiği görülmektedir: gelişmiş ülkelerdeki gibi tarımda çalışan işgücü oranının azaltılması, genç ve nitelikli işgücünün kırsal kesimde tutulması… Bu iki yönlü çaba, işgücünün niteliğine uygun yerde ve etkin biçimde değerlendirilmesi hedefinde bütünleşmektedir. İşgücü konusunda alan bazında işgücü yapısına ilişkin özele indirgenmiş çalışmalar, mevcut durumu tanımlamak açısından önem taşımaktadır. Amaç: Bu araştırmada, kırsal alandaki ailelerde mevcut işgücünün tarımsal faaliyetlerle ne ölçüde uyumlu olduğu ortaya konmaya, katılımcıların bulundukları yerleşim yeri dışında tarım dışı işlerde çalışma ve aile fertlerinin işgücüne katılma eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Kapsam: Şanlıurfa Eyyübiye İlçesi araştırma alanını, bu alanda yaşayan aileler de araştırma konusu hedef kitleyi oluşturmaktadır. Sınırlılıklar: Mali ve zaman sınırlılıkları nedeniyle ailelerin tamamı ile görüşülmesi mümkün olmadığı için, örnekleme çalışmasıyla görüşülecek aile sayısı sınırlandırılmıştır. Örnekleme çalışması sonrasında ana popülasyondan 112 aile ile anket yapılmasına karar verilmiştir. Yöntem: Çalışmanın ana materyalini Şanlıurfa ili Eyyubiye ilçesine bağlı mahallelerde yapılan anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Anket çalışmasından elde edilen veriler, tanımlayıcı istatistikler ve yüzde dağılımlarla değerlendirilmiştir. Bulgular: Sonuçlara göre, görüşülen bireylerin %25'i gelirini çok yetersiz bulmaktadır. Ailelerin %48'inde tarımsal faaliyetlerin daha etkin sürdürülmesi için daha fazla işgücüne ihtiyaç duyulmakta, %29'unda ise tarım faaliyetlerinin mevcut durumdakinden daha az işgücüyle yapılabileceği düşünülmektedir. Sonuç: Şanlıurfa İli Eyyübiye ilçesinde gerçekleştirilen bu araştırmaya göre, kırsal alanda tarımsal faaliyetlerde bazı aileler gizli işsizlik, bazı ailelerde bu faaliyet için işgücü yetersizliği sorunu yaşamaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** Tarımsal İşgücü, Kırsal Alan, Kırsal Nüfus, Şanlıurfa

MOORA YÖNTEMİYLE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANS DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatih KONAK, Sema Nur KENANOĞLU

Türkiye

Öz: Kullanılan enstrümanların çeşitliliği ve finansal piyasaların derinleşmesi hem rekabet ortamını geliştirmiş hemde piyasa katılımcılarının yatırım yelpazesini genişletmiştir. Bu minvalde bakıldığında, işletmelerin artan rekabet ortamına uyum sağlamaları için sürekli bir değişim ve gelişim süreci içerisinde bulunmaları gerekmektedir. İşletmelerin karar mekanizmalarını bu kapsamda, en doğru, güvenilir ve objektif kriterler ve metotlarla dizayn etmeleri büyük önem taşımaktadır. Geleneksel yöntemlerin dışında, farklı kriterleri dikkate alan modern karar verme tekniklerinin, işletmelerin durumunu daha net ortaya koyduğu iddia edilebilir. Ekonominin gelişmesi açısından en önemli aktörlerden biri olarak değerlendirilen bankacılık sektöründe farklı yapı ve amaçlar doğurultusunda organize edilen bankalar içerisinde katılım bankaları da yeralmaktadır. Katılım bankaları ticari bankalar gibi finansal aracılık hizmetleri sunmalarına rağmen, işleyiş esası olarak faizsiz sistemi benimsemiştir.Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının kendi içlerinde finansal etkinlik ve performans göstergeleri bankacılık sektörünün bu türünde karar vericiler için önem arz etmektedir. MOORA (The Multi-Objective-Optimization by Ratio Analysis Method/ Oran Analizi Temelinde Çok Amaçlı Optimizasyon Yöntemi) , farklı finansal kriteleri bir araya getirerek işletme ve paydaşları için en etkin karar verme sürecinde yol gösterici olan bir yöntemdir. Bu çalışmada, MOORA yöntemiyle 2006-2016 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları arasında performans sıralaması elde etmek amaçlanmıştır. Elde edilen çıktılara göre, katılım bankalarının yıllar içerisinde sıralamadaki konumları ile devamlılık gösteren yukarı veya aşağı yönlü hareketler tespit edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Katılım Bankaları, MOORA, Performans Sıralaması

AY DÖNÜMÜ ETKİSİ: BRICS-T ÜZERİNE AMPİRİK BİR UYGULAMA

Fatih KONAK, Sema Nur KENANOĞLU

Türkiye

Öz: E. Fama tarafından geliştirilen Etkin Piyasalar Hipotezi'ne göre menkul kıymetlerin fiyat hareketleri rassal bir trend izlerken, piyasaya ulaşan tüm bilgiler fiyatlara eş anlı olarak yansıması ortalama üzerinde getiri elde etme fırsatını elemine etmektedir. Diğer taraftan, geçmiş fiyat hareketlerinde oluşan trendlerin ve benzer bilgi setlerine verilen tahmin edilebilir tepkilerin varlığı bu teoriye zıtlık teşkil etmektedir. Ayrıca, bu durum piyasa katılımcılarının rasyonel hareket edecekleri varsayımına karşı irrasyonel davranış biçimlerinin varolabilceği savını öne sürmektedir. Piyasa anomalisi olarak nitelendirilen bu olgu, piyasa katılımcıları tarafından ortalama üzerinde getiri etme olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Bu perspektifte, çalışmamızın temel çıkış noktası olan ve menkul kıymet piyasalarında gözlemlenen anomalilerden 'Ay Dönümü Anomlisi', takvimsel olarak bir ayın son işlem günleri ile bir sonraki ayın başlangıcındaki işlem günlerinde oluşan getirilerin, göreli olarak ayın diğer günlerinden daha yüksek olması şeklinde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, çalışmamızın amacı, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye'nin (BRICS-T) gösterge endekslerinde Ocak 2005- Ekim 2018 döneminde olası Ay Dönümü Anomalisinin tespitidir. Anomalinin tespiti, etkinin pozitif veya negatif yönü, uzun ve kısa vadede devamlılığının analizi GARCH (1,1) modeli kullanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre, Ay Dönümü Anomalisinin BRICS-T ülkelerinde olası varlığı ortaya çıkarılırken, ülkeler arasında belirginleşmiş faklılıkların altı çizilmiştir. İlaveten, değerlendirmeye alınan ülkelerin Etkin Piyasalar Hipotezi kapsamında zayıf formda etkinlikleri sınanırken, piyasa katılımcıları için ek bilgi seti sunulmuştur.

***Anahtar Kelimeler*:** Ay Dönümü Etkisi, BRICS-T, Etkin Piyasalar Hipotezi

LİSELİ ÖĞRENCİLERİN FİZİKSEL AKTİVİTEYE KATILIM DÜZEYİ İLE BESLENME VE YAŞAM KALİTESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Feride TEKNECİ, Mehmet Akif ZİYAGİL

Türkiye

Öz: Bu çalışma, liseli kadın ve erkek öğrencilerin beslenme alışkanlıkları ve yaşam kalitesinde cinsiyet ve fiziksel aktiviteye katılım düzeyine bağlı farklılaşma olup olmadığını araştırmaktır. Çorum il merkezinde ortalama yaşları 16,11 ve 16,02 yıl olan 647 kadın ve 208 olmak üzere toplam 855 lise öğrencisi çalışmamıza katılmıştır. Katılımcılara sırasıyla; Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği kısa formu Türkçe versiyonu anketi, Egzersiz Davranışı Değişim Basamakları Anketi (EDDBA) ile Üç Faktörlü Beslenme (ÜBA) anketleri uygulanmıştır. Verilerin normal dağılım göstermemesi sebebiyle, grupların karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi ve grup içi değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için Spearman sıralı korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Çalışmamızın sonuçları kadınların erkeklerden daha küçük fiziksel yapıya fakat daha büyük beden kütle indeksine sahip olduğunu göstermektedir. Fiziksel aktivite bakımından kadınlardan daha aktif olan erkek öğrencilerin yaşam kalitesi psikolojik ve sosyal ile beslenme alışkanlığı kontrolsüz yeme, duygusal yeme ve bilinçli kısıtlama alt boyutlarında daha büyük anlamlı ortalama değerlere sahip olduğu görülmüştür. Fiziksel aktivite yapan kadın öğrencilerin daha uzun boylu ve beslenme alışkanlığı bilinçli kısıtlıma puanı bakımından daha küçük ortalamaya sahiptir. Diğer yanda, fiziksel aktivite yapan erkek öğrencilerin daha küçük yaşta olduğu ve yaşam kalitesi genel sağlık ve psikolojik alt boyutlarında daha küçük puana sahip olduğu görülmektedir. Sonuç olarak fiziksel aktivite, yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıkları cinsiyete bağlı değişmektedir. Fiziksel aktiviteye bağlı erkeklerin yaşam kalitesi ve beslenme alışkanlıkları kadınlardan olumlu yönde daha çok değişmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Fiziksel Aktivite, Yaşam Kalitesi, Beslenme, Liseli Öğrenciler

TEKNOLOJİK ÜRÜN GELİŞTİRME SÜRECİNDE KOBİ'LERE SAĞLANAN AR-GE, İNOVASYON FİNANSMAN DESTEKLERİNİN İSTİHDAMA KATKISI: BURSA İLİ OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA

Gül Çiçek ZENGİN BİNTAŞ, Hakan KESER, İstem KÖYMEN KESER, İpek DEVECİ KOCAKOÇ

Türkiye

Öz: İşletmelerin %99,8'ini oluşturan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ), Türkiye ekonomisinin de bel kemiğini oluşturmaktadır. Ancak küreselleşme, ekonomik istikrarsızlık ve teknolojideki son gelişmelere uyum sorunu nedeniyle KOBİ'lerin finansman, istihdam, üretim, pazarlama vb. sorunları giderek artmaktadır. Bu sorunlarla baş etmeye çalışan KOBİ'lerin ayakta kalarak varlığını sürdürmesi ve rekabet edebilecek noktaya gelmesi ise ancak Ar-Ge, inovasyon çalışmaları ile mümkündür. Bu bağlamda, KOBİ'lerin bulunduğu mevcut durum göz önüne alınarak Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerinde bulunabilmeleri için doğrudan ve dolaylı finansman destekleri ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu destekler KOBİ'lerin Ar-Ge faaliyetlerini sorunsuz sürdürmelerini sağlayacak birçok gider kalemini içermektedir. Bu gider kalemleri içerisinde istihdam önemli bir yer teşkil etmektedir. Çünkü desteklerin bir amacı da istihdamın artmasına katkı sağlamaktır. KOBİ'lerde Ar-ge, inovasyon çalışmaları özellikle son 10 yılda artış eğilimindedir. Ancak çalışmaların sonuçlarının ne denli başarılı olduğu ise özellikle istihdam özelinde tam olarak netleşmiş değildir. Bu çerçevede Bursa'da otomotiv sektöründe faaliyet gösteren ve Ar-Ge, inovasyon hibe desteklerinden yararlanan KOBİ'leri içeren araştırma yapılmıştır. Çünkü otomotiv sektörü Bursa'nın lokomotif sektörü olup, yüksek teknolojilerle çalışmayı ve bu nedenle de yoğun Ar-Ge, inovasyon faaliyetlerini gerektirmektedir. Bu kapsamda söz konusu desteklerden yararlanan KOBİ'lere yüz yüze anket uygulanmıştır. Araştırma sorularının genel çatısı istihdam desteklerinin artırılması üzerine kurgulanmış olup, personellerin eğitim düzeylerinin değişimi, proje sayıları, proje çıktılarının başarı durumu, patentlenme oranları, ekonomik kazanımlar ve üniversite-sanayi işbirliği gibi konular araştırılmıştır. Sonuç olarak Ar-Ge, inovasyon proje desteklerinin KOBİ'lerde istihdamı önemli oranda artırdığı, ticari olarak kazanımlar elde ettikleri ve rekabet edebilirliklerini artırdıkları ortaya çıkmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** KOBİ, Ar-Ge, İnovasyon, Finansman Destek, Teşvik, İstihdam

KRİPTO PARA KULLANIMININ GELİŞIMI, GETIRI VE RISKLERI: BITCOIN ÖRNEĞI

Gülcan GÜZEL

Türkiye

Öz: İnsanlar ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla kağıt, midye, deniz kabuğu ve madeni para gibi birçok nesneyi kullanmıştır. Uluslararası ticaretin ve finansın teknolojik gelişmeyle birlikte daha hızlı bir şekilde gelişiyor olması paranın kullanımında birtakım değişiklikler meydana getirmiştir. Elektronik yöntemler ile paranın transferi sağlanarak para dijital ortamda işlem gerçekleştirmeye başlamıştır. Ayrıca birçok elektronik ödeme yöntemi (e-cüzdan,e-cash, elektronik cash..vb) ortaya çıkmıştır. Özellikle 2008 yılında bankalara ve finans dünyasına güvenin azalması 2009 yılında altyapısını blockchain teknolojisinden oluşturan Bitcoin'in piyasada görülmeye başlamasına sebep olmuştur. Bitcoin, işlem hızının yüksek olması, paraların değerindeki bir dalgalanmanın yatırımcılar için bir fırsat niteliği taşıyor olması, kullanıcıların bilgilerinin saklanması, işlemler için vergi ödenmemesi gibi unsurlar Bitcoin'i cazip hale getirmektedir. Fakat blockchain teknolojisinin güvenlik boyutunun güçlü olduğu sürekli vurgulansa da Bitcoin için hizmet veren borsa ve cüzdanların hacklenmesi (dijital hırsızlıklar) sistemin güvenliği hakkında şüphe duyulmasına sebep olmaktadır. Diğer bir risk, Bitcoin ve diğer kripto paralar illegal işlemler (kara para aklama, uyuşturucu ticareti) gibi amaçlar için kullanılmaktadır. Aynı zamanda merkezi bir otoriteden yoksun olması ve herhangi bir yasal statülerinin olmaması diğer riskler arasındadır. Bitcoin'in piyasa değerinin dalgalı olması, maaşların Bitcoin ile ödendiği sistemde sabit bir maaş imkanı ortadan kalkmasına bu durum ise bireylerin geleceklerinden şüphe ve korku duymasına sebep olacaktır. Bu çalışmada, kripto paralardan biri olan Bitcoin'in getiri ve risklerinden bahsederek ilgili kesimleri bilgilendirmek amaçlanmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Paranın Gelişimi, Blockhain, Bitcoin, Getiri, Riskler

GELİR İLE MUTLULUK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ANALİZİ: FİNLANDİYA VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

Gülcan GÜZEL

Türkiye

Öz: İktisadi aktörlerin nihai amacı mutlu olmaktır. Bireylerin söz konusu amaç için birtakım şeyleri elde etmesi gerekmektedir. Elde etmek istediği şeylerin yolu genel olarak bireyin gelirine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Buradan hareket ile gelir ile mutluluk arasında pozitif bir ilişkinin olduğu sonucuna varılabilir. Fakat, birtakım iktisatçılar gelir ile mutluluk arasında kısa dönemde pozitif ilişkinin olduğunu uzun dönemde ise gelirin mutluluğu pek etkilemediğini iddia etmektedir. Dünya Ekonomik Formu tarafından yayınlanan Dünya Mutluluk Raporu 2018 verileri incelediğinde dünyanın en mutlu ülkesinin İskandinav ülkelerinden biri olan Finlandiya olduğu görülmektedir. Söz konusu çalışmada hem gelir düzeyi hem de mutluluk düzeyi yüksek olan Finlandiya ile gelir düzeyi de mutluluk düzeyi de orta düzeyde olan Türkiye'yi inceleyeceğiz. Başka deyişle; çalışmada 2007-2017 yılları arasında Finlandiya ve Türkiye'de gelir ile mutluluk arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yardımıyla analiz edeceğiz.

***Anahtar Kelimeler*:** Mutluluk, Türkiye, Finlandiya, Panel Veri Analizi

KADININ SPOR VE SPOR EĞİTIMI ALANINDAKİ CİNSİYET EŞİTLİĞİNE BİR BAKIŞ

Gülten HERGÜNER, Ayşe ÇAKIRLAR, Çiğdem YAMAN

Türkiye

Öz: "Bu yüzyılda en büyük ahlaki meydan okuma, dünya çapında toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi olacaktır" Pulitzer ödüllü gazeteci Nicholas Kristof Türkiye'de ve dünyada resmi olarak kadın erkek eşitliği yasalarda belirtilmesine rağmen, hakların kullanımında, fırsat eşitliğinde sorunlar yaşanmaktadır. Sorunun çözüm yolları; kadınların sosyal, ekonomik, siyasal, eğitim, sağlık ve spor alanlarında deneyimleri süresince maruz kaldıkları ayrımcı ve baskıcı tutuma karşı eşit haklar verilerek güçlendirilmeleridir. Bu Araştırmada Spor ve Spor eğitimi alanında kadının cinsiyet eşitliği konusu çeşitli açılardan değerlendirilerek sonuçları ortaya konulmuştur. Çalışmada betimsel yöntem kullanılmış olup, arşiv taraması yapılmıştır. Kaynak taramasında ulaşılan kitap, tez ve bilimsel makalelerden bulgular elde edilmiştir. Kadınların Spor ve spor eğitimi alanında cinsiyete bağlı ayrımcılıklar hakkında literatür taraması sunulmuştur. Kadının var olan potansiyelinin toplumun her alanında kullanılmasına ortam sağlanmalıdır. Kadının var olması, üretmesi ile mümkündür. Erkeklerle eş değer alan olarak görülen sporda da kadının varlığı eşitlik adına oldukça önem taşımaktadır. Sonuç olarak Cinsiyet eşitsizliğinin ve kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ve şiddetin ortadan kaldırılması çabaları, sadece kadının güçlenmesi değil, aynı zamanda toplumda beraber var olduğu erkeğin kalkınmasına da katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda eşit ve insanca ortak yaşamanın şartı olarak, erkek ve kadının yan yana ayırım yapılmadan her alanda olduğu gibi spor alanda da fırsat eşitliği ile güçlenmesi gerekmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Kadın, Cinsiyet Eşitliği/, Fırsat Eşitsizliği, Spor, Spor Eğitimi

ASYA'DA OYNANAN FARKLI YAŞ GRUPLARINA DAİR OYUNLARIN İNCELENMESİ

Gülten HERGÜNER, Çetin YAMAN, Sezai AYDIN, Zeki TAŞ

Türkiye

Öz: Oyun, insanın özellikle çocukluk yıllarında bedensel ve zihinsel gelişimine katkıda bulunan, duygu ve düşüncelerini ifade edebildiği bir etkinliktir. Oyun kişiliğin gelişimi, fiziksel yeteneklerin ortaya çıkması ve toplumsal değerlerin pekiştirilebilmesi için insan hayatının vazgeçilmezidir. Katılımcıların özgür iradeleriyle karar verdiği ve razı olduğu fakat belirli bir emirler bütünüyle kurallara riayet gösterilen özelliklere sahiptir. Oynayanda heyecan, gerilim, sevinç ve başarı gibi bir takım duygular oluşturur. Alışılmışın dışında "başka türlü bir hayat" yaşantıları kazandırır. Ayrıca oyun çocuk, genç ve yaşlı her yaş grubunu etkisi altına alarak eğlendirip hoşça vakit geçirmelerini sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, bazı Asya ülkelerinde oynanan farklı yaş grubuna dair oyunları inceleyerek yapısal boyutlarıyla benzerlikleri ortaya koymak ve farklı oyunlarını da tanıtmaktır. Çalışma; Türkiye, Hindistan, Malezya, Endonezya, Kamboçya, Tayland, Filipinler ve Hong Kong ülkelerini kapsamaktadır. Nitel çalışma yöntemlerinden etnografya deseninin kullanıldığı çalışmada veriler katılımcı gözlem metodu ile elde edilmiştir. Oyunlar doğal ortamlarında izlenerek elektronik kayıt cihazları ile kayıt altına almış olup, oyunlara verilen isimler, oyun içerikleri ve oyun esnasındaki etkileşimi doğrudan aktarılmıştır. Sonuç olarak her toplumun kendi yaşam biçimlerini yansıtan farklı oyunları olduğu gibi, kültürler arası etkileşim sonucu benzerlik gösteren oyunlarının da olduğu belirlenmiştir. Benzer çalışmalar farklı coğrafyalarda da yapılarak, toplumların oyun profilleri çıkartılabilir. Ayrıca Ülkemizdeki geleneksel ev içi oyunları ve sokak oyunlarının da araştırılması önerilebilir.

***Anahtar Kelimeler*:** Oyun, Kültür, Farklı Yaş Grupları

TÜRKİYE VE İNGİLTERE'DE FUTBOL ANTRENÖR YETİŞTİRME MODELİ KARŞILAŞTIRMASI

Gülten HERGÜNER, Turgay Semih YAŞAR, Hacı Mustafa AKGÜL

Türkiye

Öz: Futbol tüm dünyanın ilgi odağını oluşturup kitleleri peşinden sürükleyen bir spor dalıdır. Futbolun gerek öğretiminde gerekse niteliğinin yükseltilmesinde futbol antrenörlerinin önemi tartışmasız büyüktür. Futbol antrenörleri sporcuların mevcut yeteneğini potansiyel yeteneğine ulaştırmak için gerekli bilgi ve donanıma sahip olmalıdır. Futbol antrenörlerinin yetiştirme modelini karşılaştırmak istenilen bu araştırmada; Türkiye ve İngiltere'deki futbol antrenörlerinin hem federasyonlar bünyesinde hem de eğitim dairelerinde en alt kademeden en üst kademeye kadar olan eğitim programlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda verilerin analizi yapılırken, kitap, bilimsel makale ve tezler ile futbol federasyonların resmi web siteleri vb. ulaşılabilen tüm kaynaklar taranıp, uzman antrenör görüşleri alınmıştır. Bu araştırma tarama modelinde olup, betimsel bir araştırmadır. Her iki ülkenin futbol eğitim programıyla ilgili federasyonlar bünyesinde verilen antrenörlük kurslarında, kurs kademeleri, kurs eğitim içeriği, katılım ücretleri, kurs süreleri ve düzenleyen kurumlar karşılaştırmalı eğitim programı yöntemine uygun olarak karşılaştırılmıştır. Her iki ülkenin futbol eğitim programıyla ilgili eğitim dairelerinden verilen antrenörlük kursları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar sonucunda her iki ülkenin futbol antrenörü yetiştirme programındaki zayıf ve güçlü yönleri karşılaştırmalı eğitim kriterlerine uygun olarak vurgulanmak istenmiştir. İncelenen ülkelerin antrenör yetiştirme modeli açısından bazı farklılıklar görülmektedir. Bu araştırmada incelenen ülkelerin, antrenörlük kurs programı içeriğinde ve eğitim dairelerinde verilen futbol antrenörlüğü eğitiminde ülkemiz futbol antrenörlerinin eğitiminde dikkate alınması gereken noktalara değinilmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Futbol Antrenörü, Karşılaştırmalı Eğitim Programı, Antrenörlük Kursları

ULUSLARARASI KURULUŞLARIN ASKERİ IÇERIĞIN BELGELERINDE KULLANILAN TERIMLERIN AZERBAYCAN DILINE UYARLANMASI SORUNU

Gülşen MEHDİYEVA

Azerbaijan

Öz: Azerbaycan bağımsızlığıyla uluslararası örgütlerle yakın işbirliği yapmaya başladı. Bu işbirliği sayesinde yüzlerce belge ve sözleşme imzalanmış ve imzalanmıştır. Bu belgeler ve sözleşmeler düzinelerce yeni terim ve terim kullanır. Bu yeni oluşturulan kelimeler ve terimler diğer dillere farklı şekillerde geliyor. Küreselleşen dünyada, halkların dillerine ve dinlerine yaklaşma süreci mutlak ve kaçınılmazdır. Şimdi, Azerbaycan Sovyetler Birliği'nin bir parçası olduğunda, yeni kelimeler ve terimler bizim dilimizle Rusça'ya çevrildi ve şimdi bu süreç, dilimize kelimeler ve terimlerle doğrudan farklı dillere giriyor. 20. yüzyılın 90'ından itibaren, Azerbaycan ve her alanda, giderek askeri alana odaklanıyor. Herhangi bir devletin gücü ilk önce askeri gücü tarafından ölçülür. Azerbaycan birçok uluslararası kuruluşun askeri birliklerinin bir üyesidir. Askeri içerik belgelerini ve bu kuruluşlara kabul edilen sözleşmeleri anadilimize çevirirken çeşitli zorluklarla karşılaşıyoruz. Bu zorluklar yeni kelimelerin ve terimlerin çevirisi ile ilgilidir. Yürüdüğümüz şekilde alabileceğimiz bazı şartlar var. Bazı terimler basitçe tercüme edilmiştir, bazıları tercüme edilmiştir. Bize göre, askeri sözlüklerin incelenmesi, geliştirilmesi, geliştirilmesi ve askeri terminolojinin bazı özelliklerinin araştırılması önemli konulardır. Askeri terimlerin geniş kapsamına ek olarak, birçok genel terimin de özel ve dar anlamda bir anlamı vardır. A.A.Reformatski, terminoloji sisteminin ulusal, edinilmiş ve uluslararası karakterlerin yanı sıra yapay olarak yaratılmış sözcüklerden oluştuğunu not eder. Araştırmada, askeri içerik belgelerinde bulunan yeni kelimelerin ve terimlerin uyum sorunu ve uluslararası kuruluşların sözleşmeleri incelenmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Genel Terimler, Askeri, İşbirliği

TÜRK TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNÜN NAKİT YÖNETİM SORUNLARININ İNCELENMESİ

Günay Deniz DURSUN, Günay BABA

Türkiye

Öz: Bir işletmenin operasyonel faaliyetlerini sürdürebilmesi likidite düzeyine bağlıdır. Likit sorunu yaşayan işletmelerin uzun vadede başarılı olmaları ve rekabet avantajı sağlayabilmeleri mümkün değildir. Bu açıdan işletmelerin sürdürülebilirliği etkin nakit yönetimi ile mümkün olmaktadır. Nakit yönetimi; işletme için gerekli olan fon kaynaklarının elde edilmesini ve bu kaynakların işletme içinde etkin kullanılmasını sağlamaktadır. Ülkemiz ekonomisinde önemli bir yere sahip olan Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü, sağladığı üretim, istihdam ve ihracat bakımından dünya pazarları ile rekabet etmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin öncelikli sanayilerinden olan tekstil sektörü, Avrupa'nın en büyük üretim kapasitesi ile ülke ihracatının lokomotifi konumundadır. Uzun yıllardan beri dış ticaret verileri içerisinde önemli bir paya sahip olan tekstil sektörü buna rağmen ciddi finansal sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu önem ile hazırlanan araştırmanın amacı, Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün nakit yönetimine ilişkin sorunlarını incelemek ve bu sorunlara uygun çözüm önerileri sunmaktır. Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)'nın yayınlamış olduğu sektör istatistiklerinden yararlanılarak, tekstil sektörünün 2012-2016 yılları arası likidite ve faaliyet etkinliği oranları incelenmiş ve sektörel değerlendirme yapılmıştır. Araştırma kapsamında tekstil sektörünün kısa vadeli borç ödeme gücü, operasyonel faaliyetlerini gerçekleştirmede ihtiyaç duyacağı nakit mevcudu, stokta kalma süreleri, alacak tahsil süreleri ve borç ödeme süreleri analiz edilmiştir. Ülkemizde tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çoğunluğu küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden (KOBİ) oluşmaktadır (TEKSİF, 2017 Yılı Raporu). Bu nedenle araştırma sonuçlarının KOBİ niteliğindeki işletmelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Likidite, Nakit, Nakit Yönetimi, Tekstil Sektörü

İŞARET DİLİ VE İŞİTME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN DİL BECERİLERİNİN GELİŞİMİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Güzin KARASU

Türkiye

Öz: İşitme engelli bireyler için alternatif bir iletişim aracı olarak tanımlanan işaret dili, işitme engeli ile dil ve konuşma bozukluğu olan bireylerin kişisel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, konuşma dilinden farklı, belli bir sistem içinde el ve vücut hareketleri ile mimiklerin kullanıldığı görsel bir dildir. Hem görsel hem de işitsel girdilerle birlikte kullanılan işaret dili maliyeti olmayan, hızlı, taşınabilir, erişilebilir ve esneklik gösteren özellikler taşımaktadır. Bununla birlikte; iletişim eşine işaret dili bilme zorunluluğu getirirken aynı zamanda aileler ve toplum tarafından her zaman kabul görmemekte, tam bir el/parmak kontrolü gerektirmekte ve kalıcı olarak kayıt edilmesi sağlanamamaktadır. Gelişen teknoloji sayesinde işitme cihazları ve koklear implant uygulamaları ile öğrencilerin işitsel sözel becerilerinin gelişimleri, destek hizmetler ve uygun öğretim yöntemleri ile gerçekleştirilebilmektedir. Bu çalışmanın konusu olan işitme engelli grubu, orta ve yükseköğretime devam eden gençlerdir. Okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerisinden oluşan dil becerilerinin gelişimi bireylerin günlük, akademik, özel ve mesleki yaşamlarını olumlu yönde etkilemektedir. Sadece işaret dili ile iletişim kurabilen, dil becerilerinin gelişiminde işitme kaybı ve uygun eğitim yöntemlerinden yararlanamama nedenleri ile sınırlılık yaşayan bireylerin akademik yaşamları ve mesleki gelişimlerine yönelik sorunlar yaşamaları kaçınılmazdır. Bu çalışmada, işaret dilinin ülkemiz koşullarında, sözü edilen yaş grubu için eğitim ve öğretim ortamlarında kullanımı ve kullanıldığı hali ile öğrencilerin akademik becerilerinin gelişimi ve günlük yaşamları üzerine olan etkileri tartışılarak öneriler sunulacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** İşitme Engelliler ve Dil Becerileri, İşaret Dili, Orta ve Yükseköğretim

EROZYON RİSKİNİN BELİRLENMESİNDE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMLERİ YÖNTEMİNİN KULLANILMASI (KIYI EGE ÖRNEĞİNDE)

Gökhan GÜNDÜZOĞLU, Hasan ÇUKUR

Türkiye

Öz: Erozyon riskinin tespiti ve erozyona karşı alınacak önlemler gelişmiş ülkelere göre ülkemizde çok geç başlamış, mevcut erozyon durumunu gösterir ilk haritalar ise 1960 yıllarının sonunda hazırlanmıştır. Erozyon riskine sebep olan yağış, vejetasyonun kapalılık durumu, arazi kullanımı, topografik özellikler (eğim, yamaç şekli) gibi doğal ortam özelliklerinin erozyon riskine etki düzeyi ile erozyona olan etkilerinin analizinde ve erozyon riskine sebep olan faktörlerin birlikte sorgulanması aşamasında klasik coğrafya yöntemleri yetersiz kalmaktadır. Ancak Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yönteminin geliştirilmesi ve çalışmalarda kullanılmaya başlaması ile birlikte klasik çalışmalar ile ortaya konulması mümkün olmayan analizlerin yapılması olanaklı hale gelmiştir. Bu çalışmada Kıyı Ege Bölümü örnek saha seçilmiş, sahada erozyon riskine sebep olan doğal ortam özellikleri belirlenerek CBS yazılımları ile sorgulanmış ve Kıyı Ege Bölümünün erozyon risk haritası oluşturulmuştur. Eğim değerlerinin kısa mesafeler dâhilinde değişmesi, kırıntılı gölsel birimlerin bulunduğu alanların bulunması, doğal vejetasyonun tahrip edildiği yerlerin fazla olması ve düzensiz akış rejim tiplerine sahip akarsuların varlığı sebebi ile çalışma alanı olarak Kıyı Ege Bölümü seçilmiştir. CBS ve UA yöntemleri kullanılarak yapılan erozyon riski analizlerinde elde edilen verilen hassasiyetinin seçilen harita ölçeğine bağlı değiştiği, topografik analizlerde özellikle Aster ve SRTM uydu görüntülerinin kullanılmasının sonuç hassasiyetini olumlu yönde etkilediği, bitki yoğunluğunun ise NDVI analizi ile kolay bir şekilde belirlenebileceği sonuçlarına varılmıştır. Ayrıca tüm doğal ortam özelliklerinin overlay analizi ile aynı anda sorgulanarak erozyon riskine sahip alanların hızlı ve kolay bir şekilde belirlenebileceği tespit edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Erozyon Riski, Overlay Analizi, Ndvi Analizi, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Uzaktan Algılama

TÜRKİYE GENÇLİĞİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK YAPISI IŞIĞINDA KARİYER BEKLENTİLERİ

Gökhan ORUÇ ÖNALAN, Fatma Zehra TAN

Türkiye

Öz: Türkiye sahip olduğu potansiyel genç nüfusu ile dünya ortalamasından pozitif ayrışmaktadır. Ülkemizde yaklaşık olarak 2018 yılı Kasım ayı itibariyle 16 milyon 18-30 yaş arası genç nüfus bulunmaktadır. (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2018) Yapılan kamuoyu araştırmaları üzerinden görülmektedir ki, bu gençlik kümesi içinde en önemli sorunlardan bir tanesi işsizlik ve kariyer beklentileridir. Bu çalışmada da Rasat Strateji şirketi tarafından 2017 yılı Aralık ayında yapılan Türkiye Gençlik Araştırması'nın Türkiye gençliğinin kariyer beklentileri ile alakalı bölümleri değerlendirilecek ve makalenin sonunda Türkiye gençliğinin istihdam beklentileri ve kariyer hedefleri hakkında belirli bir çıkarsamaya ulaşılacaktır. Günümüzde şirketler temel amaçları olan kar maksimizasyonuna ulaşabilmek için ellerinde bulunan tüm kaynakları en etkin şekilde kullanmak durumundadırlar. Şirketlerin en önemli varlıklarından bir tanesi de beşeri sermayeleri olan personelleridir. Şirketler personellerinden en verimli şekilde yarar sağlayabilmek adına çeşitli insan kaynakları uygulamalarını geliştirerek bünyesinde uygular. Ancak önemli olan bu insan kaynakları uygulamalarının uygulanmasından ziyade ilk başta doğru insan kaynağını seçebilmektir. Günümüzde belirli sektörlerde istihdam açığı varken genel olarak işsizlik sorunu oluşması işgücü-işveren arasındaki dengenin düzgün sağlanamamasından kaynaklanmaktadır. Ancak işverenin talepleri ve ihtiyaçları ile işgücünün beklentilerinin uyuşması sonucu nitelikli istihdam artışı sağlanacaktır. İnsan kaynağının seçiminde en önemli ve en fazla ağırlığa sahip olan kitle de doğal olarak gençlik kitlesidir. Gençlik kitlesinin kariyer beklentilerini sosyo-demografik özellikleri bakımından incelemek şüphesiz, makro açıdan ülkemizin genç istihdamının değerlendirilmesinde ve doğru okunmasında mikro açıdan ise işletmeler bazında odak genç işgücü seçimi veriminin artırılması ve seçim kriterlerinin daha objektif belirlenmesinde etkili olacaktır. Bu amaç doğrultusunda makalede öncelikle kısaca konunun daha rahat anlaşılması adına temel işgücü kavramlarına açıklık getirilmiş ve Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan Ağustos 2018 dönemine ait işgücü verilerine yer verilmiş akabinde ilgili konu başlıkları hakkında anket üzerinden elde edilen verilerin paylaşımı yapılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Genç İstihdamı, Kariyer, Gençlik, İşgücü, İstihdam

ÖĞRENCİ MERKEZLİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARININ SINIF YÖNETİMİNE YANSIMALARI: ADIYAMAN İLİ ÖRNEĞİ

H. Hüseyin TAŞAR

Türkiye

Öz: Giriş: Öğretmene bilgiye ulaşma ve aktarma görevi veren ezberci/ klasik eğitim yaklaşımı, yerini, öğrenciye ihtiyacı olan bilginin nerede olabileceği, bu bilgiye nasıl ulaşılacağı, bilgiyi yeniden yapılandırma ve sunum biçimlerinin nasıl yapılacağı konularında yardım ve motivasyon sunan yeni anlayışa bırakmıştır. Günümüzde, eğitim programları, ölçme değerlendirme yaklaşımları, ders kitabı gibi öğeler, giderek öğrenci merkezli şekillenmeye başlamıştır. Eğitim sisteminin ana unsuru olan öğretmenlerin, sınıf yönetimi konusunda yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahip olmaları, uygun bir öğrenme ve öğretme ortamının oluşumu ve devamı açısından önemlidir. Bu araştırmada, ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden hareketle, sınıf içi etkinliklerde temel alınan öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumuna etkisi çalışılmıştır. Amaç: Bu araştırma, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının, sınıfta istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumuna olan etkilerini, ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşleri temelinde incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerde, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını temel almalarının, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının meydana gelme sıklığına etkisi ne durumdadır? sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma, sınıf içi etkinliklerde öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını temel almanın, sınıf yönetimine etkileri konusunda, araştırmacı, öğretmen ve okul yöneticileri nezdinde bir farkındalık oluşturması açısından önemlidir. Kapsam: Yapılan bu araştırmanın evrenini, 2016–2017 eğitim-eğitim yılında, Adıyaman ili merkez ilçede bulunan ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklemi ise Adıyaman ili merkez ilçede bulunan ve araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak belirlenen 5 ilkokulda görev yapan öğretmenler arasından gönüllülük ilkesi temel alınarak seçilen 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmaya ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Sınırlıklar: Araştırma 2016–2017 eğitim-eğitim yılında, Adıyaman ili merkez ilçedeki ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin; öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının, sınıfta istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumuna olan etkilerine ilişkin güreşleri ile sınırlı tutulmuştur. Yöntem: Araştırmada, görüşmeler yoluyla toplanan verilerden ortaya çıkan kavramlar, anlamlar ve ilişkiler ayrıntılı bir biçimde ele alındığından araştırma nitel bir çalışmadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun kapsam geçerliliğini sağlamak için, araştırmaya dâhil edilmeyen üç sınıf öğretmeni ile ön görüşmeler yapılarak, görüşme formundaki soruların anlaşılır olup olmadığı kontrol edilmeye çalışılmıştır. Verilerin analizi sürecinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz sürecinde, öncelikle bireylerin fikir birliğine vardığı veya varamadığı noktalar belirlenerek, birbirleriyle ilişkili olan ifadelerin aynı grup altında toplanması çalışmaları yapılmıştır. Veri toplama sürecinde, sunulan görüşlerin gizli tutulacağı ve sadece araştırma amaçlı kullanılacağı güvencesi verilmeye çalışılmıştır. Verilerin analizi sürecinde araştırmaya katılan öğretmenler; SÖ1, SÖ2, SÖ3, şeklinde kodlarla tanımlanmıştır. Bulgular: Sınıf içi

etkinliklerde temel alınan öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının oluşumuna etkisi konusunda bir kısım katılımcının görüşleri şu şekildedir: "Etkinliklerde öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını temel aldığımda öğrenciler aktif olduğu için sınıf içi istenmeyen davranışlar daha düşük düzeyde oluşuyor. Klasik sistemde öğrenciler, etkinliğe katılamadığı için, disiplinsiz davranışlar daha fazla oluyor" (SÖ1). "Sınıfların kalabalık olması, müfredatın geniş olması gibi nedenlerle öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını çok da uygulayamıyorum. Derslerimde daha çok düz anlatım yöntemini kullanıyorum. Bu da çocukların ilgilerinin dağılmasına ve bir süre sonra dersten kopmalarına ve kendi aralarında konuşmalarına neden oluyor"(SÖ7)."Öğrenci merkezli eğitim yaklaşımları öğrencileri etkinliğe katmaya zorladığı için, yanındaki arkadaşıyla konuşma fırsat bulamıyor. Örneğin drama yöntemini kullandığımda; etkinliğe katılmayan öğrenciler, etkinliğe katılan öğrenci davranışlarına odaklandıklarından sınıfta kendi aralarında konuşma türünden davranışlar oluşmuyor"(SÖ3)."Tüm etkinliklerde öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını uygulayamıyorum. Bu bağlamda en büyük engel sınıf mevcutlarının kalabalık oluşudur. Öğrenci temelli eğitim yaklaşımlarını uyguladığımda, istenmeyen davranışlarda ciddi azalmalar oluyor"(SÖ5)."Sınıf mevcutları çok olduğu için, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını uygulayamıyorum. Çünkü bütün öğrencileri etkinliğe katmak, onlara görevler, vermek zor oluyor"(SÖ8)."Öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarına dayalı sınıf içi çalışmalarda, öğrenciler büyük oranda etkinliklere katılmak istiyorlar. Öğrencilerin etkinliklere katılımı durumunda diğer arkadaşları ile konuşması, onlara sataşması en aza iniyor. Bir konuyu öğrencilerin canlandırması durumunda, sınıftaki hava hemen olumluya dönüşebiliyor. Bu durumda, çocukların dikkati uzun süreli oluyor. Daha dikkatli dinliyorlar"(SÖ10). Elde edilen veriler neticesinde, katılımcıların sınıf içi etkinliklerde temel alınan öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarını uygulama durumu ile sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarının azalması arasında anlamlı ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Sonuç: Çalışma sonunda, sınıf öğretmenlerinin öğrenci merkezli eğitim yaklaşımlarının sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarını azalttığına inandıkları, ancak sınıftaki öğrenci sayılarının çok olması ve mevcut müfredat içeriğinin yoğunluğu nedeniyle bu yaklaşımları istenilen düzeyde uygulayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Öğrenci Merkezli Eğitim Yaklaşımı, Sınıf Yönetimi, Sınıf Öğretmeni, İlkokul

MEVLANA ÖĞRENCİ DEĞİŞİM PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ; ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

H. Hüseyin TAŞAR

Türkiye

Öz: Mevlana Değişim Programı, yurtiçinde eğitim veren yükseköğretim kurumları ile yurtdışında eğitim veren yükseköğretim kurumları arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişimini amaçlayan bir programdır. Bu programının diğerlerinden farkı, değişimin bütün dünyadaki yükseköğretim kurumlarını kapsamasıdır. Programa katılım, bir akademik yıl içinde bir dönemdir. Öğrenciler bir yarıyıl için 30, bir tam akademik yıl için 60 AKTS kredi almaları gerekir. Programa örgün eğitim programlarına kayıtlı ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencileri katılabilirler. Bu çalışmanın amacı Adıyaman Üniversitesi'nden Mevlana Değişim Programı aracılığı ile öğrenim görmek üzere yurt dışına giden öğrencilerin programa ilişkin görüşlerini ve önerilerini belirlemektir. Çalışma Adıyaman Üniversitesi'nden Mevlana Değişim Programı aracılığı ile yurt dışına giden öğrencilerin programa ilişkin görüşlerini ve önerilerini bütüncül bir bakış açısıyla incelemeyi amaçladığından nitel araştırma temelinde desenlenen bir durum çalışmasıdır. Araştırmanın çalışma grubu, 2015-2017 yılları arasında Adıyaman üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalında okuyan ve Mevlana değişim programı kapsamında; Fas'ta ki "Hasan II" ve "Sultan Slimane" üniversitelere giden öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmada katılımcıların görüşleri, uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen "yapılandırılmış görüşme formu" temelinde ses kaydı yapılarak toplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin incelenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Adıyaman Üniversitesi'nden Mevlana programı aracılığı ile yurt dışına giden öğrencilerin, öğrenim gördükleri üniversitelerin kendilerine sundukları hizmetlerle ilgili olarak en çok eğitim - öğretim hizmetlerinin sunum şeklinden, en az ise barınma ve güvenlik hizmetlerinden memnun kaldıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Mevlana Değişim Programı, Öğrenci ve Öğretim Elemanı Değişimi, Yükseköğretim

POLITICAL CONSERVATISM IN THE WEST IN THE 19TH CENTURY

Hakan KÖNİ

Turkey

Abstract: The subject of this paper is political conservatism in the West in its 19th century setting with an analysis of, first, its major characteristics and, second, its view to various political institutions and practices as monarchy, aristocracy, religion and democracy. Regarding its major characteristics, 19th century Western political conservatism was distinguished with its opposition to change in general and radical change in particular, distaste with rationalism as a guide for human action, and reference to tradition, religion and experience for guidance. And in its view to various political institutions and practices, it was supportive of monarchy, aristocracy, religion at the expense of popular democratic politics. The support for monarchy was based on the idea that monarchies had proven their utility and superiority with all those great civilizations, states and prosperous nations they had created from the past to the present. And aristocracy was admired for it was a distinguished class of people who were advanced in knowledge, wisdom, virtue, courage, success and such qualities. And religion was necessary to make good people helping preserve law, order and peace, and also because it was an essential whole of truth. Democracy, however, was deemed as injurious to state sovereignty and authority which had much potential to lead to anarchy and disorder. Western political conservatism gradually met with a process of change in its view to democracy in the century, however, by abandoning its staunch opposition to democracy and recognizing it as an effective alternative political regime.

***Key Words*:** Political Conservatism, Early Conservative Thought, Western Conservatism

AKADEMİSYENLERİN YABANCI DİL SORUNLARI VE ÖZERK ÖĞRENME

Halil KÜÇÜKLER, Birsen TÜTÜNİŞ

Türkiye

Öz: Yabancı Dil Öğrenimi/Öğretiminin önemi son zamanlarda günden güne hızla artmaktadır. Pek çok kişi bir yabancı dil öğrenmenin uluslararası önemini günden güne farkederek bir yabancı dil öğrenmek istemektedirler. Pek çok kişi özellikle İngilizce öğrenimi daha çok yaygın kullanıldığından dolayı İngilizce öğrenimine karşı daha çok ilgi ve öğrenme isteği duymaktadır. Üniversitelerdeki akademisyenlerin dil sorunları arasında üç tane önemli başlık bulunmaktadır. Bu çalışma esas olarak, özerk öğrenmenin lisans üstü öğrencilerin yabancı dil yeterlilik düzeyleri üzerindeki etkisi adlı doktora ve 2014-2015 öğretim yılında, Balıkesir Üniversitesinde gerçekleştirilen çalışmalardan bir tanesine dayanmaktadır. Yine bu çalışmanın ikinci bölümünde yer alan ve kontrol ve araştırma grubu olmak üzere yapılan deneysel çalışmanın sonucuna göre özerk öğrenme ile sınıf ortamında yabancı dil öğrenme arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Kontrol grubu % 48, 03; araştırma grubu % 47, 25 değerlerine sahiptir. Çalışmanın genelinden çıkan sonuçlara göre Yabancı Dil Yeterlilik Sınavı (YDS)'na hazırlanmada sınıf ortamında öğrenim gören kontrol grubunun özerk öğrenme grubu olan araştırma grubuna göre daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. bu çalışmanın ikinci bölümünde yer alan ve kontrol ve araştırma grubu olmak üzere yapılan deneysel çalışmanın sonucuna göre özerk öğrenme ile sınıf ortamında yabancı dil öğrenme arasında anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Yabancı Dil Yeterlilik Sınavı (YDS)'na hazırlanmada sınıf ortamında öğrenim gören kontrol grubunun özerk öğrenme grubu olan araştırma grubuna göre daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Özerk Öğrenme, Özerk Dil Öğrenme, Özerk Öğrenci, Öğrenme Stratejileri

İNGİLİZ ROMANINDA AİLE YANSIMALARI

Halil KÜÇÜKLER, M. Yavuz KONCA

Türkiye

Öz: Romanlarında "acı gerçeğin" peşinde koşan ve özellikle romantik esinli gençleri tasvir eden Stendhal, "roman yol boyunca gezdirilen bir aynadır" diyerek gerçekçiliğin öncüleri arasında yerini almış, dönemin toplumsal tasvirlerine eserlerinde geniş yer vermiştir. Toplumun yaşamı aile ve aile bireylerine yansımaktadır. Ayna nasıl yansıtıyorsa, romanda toplumu ve toplum hayatını yansıtan önemli bir edebi türdür. Bu çalışmanın amacı, İngiliz romanında aile ve aile bireylerinin yaşantılarının İngiliz romanına yansımalarını ortaya çıkartmaktır. Bu yansımalar; aile ve aile bireyleri, bağlılıkları, ekonomik durumlar ve yaşantı, sevgi, kültür, eğitim, evlilik, ihanet vb pek çok alt başlıkta incelenip ortaya çıkartılıp analiz yapılacaktır. Zaman içinde, toplumdaki değişimler romana nasıl yansımıştır. Arasındaki aileyi etkileyen faktörleri ve nasıl etkilediğini tartıştık. Kadına ve aileye olan bakış değişmiştir. Geleneksel aile görüşü olan kadın eve bakar; erkek dışarıda çalışır kavramı değişmiştir. Kadında çalışma hayatında yer alarak bağımsızlığını bir derece iyileştirmiştir. Ayrıca romanlarda gözlenen bir başka önemli nokta ailenin gelişen zamanla yeni şekillenmelerle yeni görüntüler çizmesidir. Her toplumda her zaman devam etmekte olan bir kurum olma özelliğini sürdürmektedir. Buna ilaveten çalıştığımız romanlarda evli çiftlerin daha mutlu olduklarını gözlemledik. Aile bireylerinin yaşantıları ilk romanlarda kendi kararlarını aile bireyleri verirken zaman içinde bu kararı kendileri aldıklarını görmekteyiz. Toplumun zaman içinde değişmesi aileye ve aile bireylerine yansımış olduğunu görmekteyiz.

***Anahtar Kelimeler*:** İngiliz Romanı, Aile, Kadın

TERS YÜZ EDİLMİŞ T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNDE EĞİTİM BİLİŞİM AĞI (EBA) KULLANILARAK YAPILAN ÖĞRETİMİN ÖĞRENCİ ERİŞİSİNE ETKİSİ

Halil İbrahim SÖNMEZ, Alpay AKSİN

Türkiye

Öz: Bu araştırmanın amacı, ters yüz edilmiş sekizinci Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Eğitim Bilişim Ağı (EBA) kullanılarak yapılan öğretimin geleneksel öğretime göre öğrencilerin erişi düzeylerine, çoklu ortam tutumlarına ve derse yönelik tutumlarına etkisini tespit etmektir. Araştırma ön test - son test kontrol gruplu deneysel desene göre tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim - öğretim yılı ikinci döneminde Amasya il merkezinde yer alan iki ortaokulun sekizinci sınıflarında öğrenim görmekte olan 40 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki öğrencilerin cinsiyet, sınıf mevcudu, yedinci sınıftaki sınıf geçme notu ve sosyal bilgiler dersi not ortalaması açısından denk olmalarına dikkat edilmiştir. Araştırmada, okullardaki mevcut sınıflar kullanıldığından, öğrencilerin yansız atama yoluyla eşleştirilmeleri için özel bir çaba harcanmamış ve eşleştirilmemiş kontrol gruplu model kullanılmış, gruplar yansız atama yoluyla belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Akademik Başarı Testi, Çoklu Ortam Tutum Ölçeği ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları çerçevesinde, EBA içerikleri kullanılarak ters-yüz edilmiş sınıf uygulamasının, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde sekizinci sınıf öğrencilerinin Atatürkçülük ünitesine yönelik akademik başarılarına anlamlı düzeyde katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, ters yüz edilmiş sınıf uygulamasının, öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine yönelik tutumlarına ve derslerde çoklu ortam kullanmaya yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi, Eğitim Bilişim Ağı (EBA), Ters Yüz Edilmiş Sınıflar, Ters Yüz Uygulama

SINIF ÖĞRETMENLERİ VE DİĞER BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN UMUTSUZLUK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR, Sinan GİRGİN

Türkiye

Öz: Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinin umutsuzluk düzeylerinin incelenmesidir. Bu temel amaca bağlı olarak belirlenen alt amaçlar şu şekildedir: 1.Sınıf öğretmenlerinin umutsuzluk düzeyleriile diğer branş öğretmenlerinin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır? 2.Öğretmenlerin umutsuzluk düzeylerine düzeydedir? 3.Öğretmenlerin umutsuzluk düzeylericinsiyete göre farklılaşmakta mıdır? 4. Öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır? 5. Öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri yaşa göre farklılaşmakta mıdır? 6. Öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri mesleki kıdeme göre farklılaşmakta mıdır? 7. Öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri görev yaptığı okuldaki kıdemine göre farklılaşmakta mıdır? 8. Öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri görev yaptığı branşına göre farklılaşmakta mıdır? 9. Öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri görev yaptığı eğitim kademesine göre farklılaşmakta mıdır? Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Küçükçekmece, Bağcılar, Avcılar ve Esenyurt ilçelerindegörev yapan sınıf öğretmenleri ve diğer branş öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Küçükçekmece, Bağcılar, Avcılar ve Esenyurt ilçelerinde görev yapan uygun/kazara örnekleme metoduyla seçilen 141 sınıf öğretmeni ve 156 diğer branş öğretmenleri olmak üzere toplam 297 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu" ve"Beck Umutsuzluk Ölçeği(BUÖ)"kullanılmıştır. BUÖ Beck, Lester ve Trexler (1974) tarafından bireyin geleceğe dair olumsuz beklenti seviyesini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye çevirisi Seber (1991) tarafından yapılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 23 programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde aritmetik ortalama ve standart sapma hesaplanmış, iki gözenekli değişkenlerde bağımsız grup T testi, üç ve daha fazla gözenekli değişkenlerde tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular şöyledir: Öğretmenlerin genel umutsuzluklarında hafif düzeyde umutsuzluk olduğu; "Beck Umutsuzluk Ölçeği"nin gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler alt boyutunda, motivasyon kaybı altboyutunda ve umut alt boyutunda umutsuzluğun tamamen olmadığı görülmüştür.Öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri"Beck Umutsuzluk Ölçeği"nin umut alt boyutunda eğitim kademesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu anlamlı farklılık ilkokulda görev yapan sınıf öğretmenleri ile lisede görev yapan öğretmenler arasında ilkokulda görev yapan sınıf öğretmenleri lehinedir.İlkokulda görev yapan sınıf öğretmenlerinin lisede görev yapan öğretmenlere göre daha umutlu oldukları söylenebilir. Öğretmenlerin umutsuzluk düzeyleri cinsiyet, eğitim durumu, yaş, mesleki kıdem, görev yaptığı okuldaki kıdem, branş değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Sınıf Öğretmeni, Branş Öğretmeni, Umutsuzluk, Umutsuzluk Düzeyi

SINIF ÖĞRETMENLERİ VE DİĞER BRANŞ ÖĞRETMENLERİNİN ÖRGÜTSEL MUTLULUK ALGILARININ İNCELENMESİ

Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR, Sinan GİRGİN

Türkiye

Öz: Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenleri ile diğer branş öğretmenlerinin örgütsel mutluluk algılarının incelenmesidir. Bu temel amaca bağlı olarak belirlenen alt amaçlar şu şekildedir: 1.Sınıf öğretmenlerinin örgütsel mutluluk algıları ile diğer branş öğretmenlerinin örgütsel mutluluk algıları arasında anlamlı bir fark var mıdır? 2.Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları ne düzeydedir? 3.Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır? 4. Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır? 5. Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları yaşa göre farklılaşmakta mıdır? 6. Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları mesleki kıdeme göre farklılaşmakta mıdır? 7. Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları görev yaptığı okuldaki kıdemine göre farklılaşmakta mıdır? 8. Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları görev yaptığı branşına göre farklılaşmakta mıdır? 9. Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları görev yaptığı eğitim kademesine göre farklılaşmakta mıdır? Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini Küçükçekmece, Bağcılar, Avcılar ve Esenyurt ilçelerinde görev yapan sınıf öğretmenleri ve diğer branş öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Küçükçekmece, Bağcılar, Avcılar ve Esenyurt ilçelerinde görev yapan uygun/kazara örnekleme metoduyla seçilen 141 sınıf öğretmeni ve 156 diğer branş öğretmenleri olmak üzere toplam 297 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ve Bulut (2015) tarafından geliştirilen "Okullarda Mutluluk Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 23 programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde aritmetik ortalama ve standart sapma hesaplanmış, iki gözenekli değişkenlerde bağımsız grup T testi, üç ve daha fazla gözenekli değişkenlerde tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Öğretmenlerin genel mutluluk algılarının ve okul mutluluk ölçeğinin yönetim süreçleri, mesleki tutum, iletişim, adanmışlık ve ekonomik koşullar alt boyutlarına göre örgütsel mutluluk algılarının yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları okul mutluluk ölçeğinin yönetim süreçleri ve ekonomik koşullar alt boyutlarında görev yaptığı eğitim kademesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu anlamlı farklılık ekonomik koşullar alt boyutunda ilkokulda görev yapan öğretmenler ile ortaokulda görev yapan öğretmenler arasında ilkokulda görev yapan sınıf öğretmenleri lehine;ilkokulda görev yapan öğretmenler ile lisede görev yapan öğretmenler arasında ilkokulda görev yapan sınıf öğretmenleri lehinedir. Bu anlamlı farklılık yönetim süreçleri alt boyutunda ilkokulda görev yapan öğretmenler ile ortaokulda görev yapan öğretmenler arasında ortaokulda görev yapan branş öğretmenleri lehine; ilkokulda görev yapan öğretmenler ile lisede görev yapan öğretmenler arasında lisede görev yapan branş öğretmenleri lehinedir.Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları okul mutluluk ölçeğinin yönetim süreçleri alt boyutunda mesleki kıdeme göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları okul mutluluk ölçeğinin yönetim süreçleri, mesleki tutum, adanmışlık, ekonomik koşullar alt boyutlarında ve genel toplamda branş değişkenine göre anlamlı bir farklılık

göstermektedir. Öğretmenlerin örgütsel mutluluk algıları cinsiyet, eğitim durumu, yaş, görev yaptığı okuldaki kıdem değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Örgüt, Örgütsel Mutluluk, Mutluluk Algısı, Sınıf Öğretmeni, Branş Öğretmeni

ORTAOKUL MATEMATİK DERS KİTAPLARININ STEM EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hilal ANARAL, Elif BAHADIR

Türkiye

Öz: Disiplinler arası yaklaşıma dayanan STEM eğitiminin uygulanması tüm dünyada ve ülkemizde gittikçe artmaktadır. STEM eğitimi fen, teknoloji, mühendislik ve matematik disiplinlerinin birbirlerine entegre edilmiş şekilde uygulanmasına dayanan disiplinler arası bir yaklaşımdır. Yapılan birçok araştırma STEM etkinliklerinin uygulanmasının, öğrencilerin STEM alanlarında olan başarılarının ve ilgilerinin artmakta olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin proje tabanlı ve çok boyutlu düşünmeye sevk eden STEM uygulamalarına müfredatlarda yer verilmesi önemli bir hale gelmiştir. Günümüzde STEM uygulamalarının matematik eğitimi için önemi yadsınamaz. STEM uygulamalarına matematik müfredatında ne kadar yer verildiğini bilmek, bu uygulamaların ülkemizdeki kullanışlılığının ve yaygınlığını anlamak adına büyük önem taşımaktadır. Ders kitaplarının içeriği bu durumu anlamak için önemli bir kaynaktır. Bu yüzden çalışmamızın amacı 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde kullanılan ve Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarının 5, 6., 7. ve 8. Sınıfların matematik ders kitaplarının STEM eğitimi çerçevesinde incelenmesidir. Çalışmamızda doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Kitaplarda bulunan alıştırmalara ve etkinliklere STEM eğitim açısından bakılmıştır. Çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarının bakanlık tarafından derslerde kullanılması istenen kaynak kitap olarak önerilmesi sebebi ile incelenmek için tercih edilmiştir. Verilerin analiz edilmesi için ders kitabında bulunan etkinlikler STEM açısından tek tek incelenmiştir. Ayrıca, çalışmada, alanında deneyimli 10 matematik öğretmeni ile ders kitaplarında ve derslere hazırlık için kendi kullandıkları yardımcı kitaplarda karşılaştıkları STEM etkinliklerini ve varsa bu etkinliklerin içeriği ile bilgi almak için açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulanmıştır. Sonuç olarak, STEM etkinliği başlığı altında olabilecek etkinliklerin sayısı bulunmuştur. Hangi kademede daha fazla yer verildiği belirlenmiştir. Kitaplarda bulunan etkinliklerin STEM yaklaşımına göre yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerin kullandıkları yardımcı kitaplarda da STEM etkinliklerine dikkat etmedikleri yönündeki bulgulara ulaşılmıştır. Ancak ders kitaplarında STEM uygulası olarak düzenlenebilecek ve zenginleştirilebilecek nitelikte etkinlikler tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlerinde görüşlerinin etkinliklerin içeriklerinin zenginleştirilmesi yönünde olduğu görülmüştür.

***Anahtar Kelimeler*:** STEM, Matematik Eğitimi, Matematik Ders Kitabı

TÜRKİYE'DE STEM VE MATEMATİK EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARININ TEMATİK ANALİZİ (ULUSAL VE SSCI İNDEXLİ DERGİLER KAPSAMINDA)

Hilal ANARAL, Elif BAHADIR

Türkiye

Öz: Dünyada disiplinler arası ilişkilerin ve bütünleşik yapıların ders müfredatları içerisinde yer alması ve eğitime dâhil edilmesi STEM eğitiminin dünyada öne çıkmasıyla daha da önemli bir hale gelmiştir. STEM, fen bilimleri ve matematiğin teknoloji ve mühendislik uygulamaları ile bütünleşik bir yapı dâhilinde eğitimde proje tabanlı uygulamalarla dâhil edilmesi anlamına gelmektedir. Ülkemizde STEM alanında yapılan araştırmaların çoğunluğunun fen eğitimi odaklı olduğu dikkat çekmektedir. Matematik eğitimi ve STEM ile ilgili yapılan çalışmaların içeriği ve ülkemizde yapılan araştırmaların hangi noktada olduğunu bilmek matematik eğitimi ve STEM uygulamaları için büyük önem taşımaktadır. Çalışmamız, matematik eğitimi odaklı olarak tasarlanmış, STEM alanında yapılmış bilimsel çalışmaları konu, amaç ve yöntem açısından tematik içerik analizi ile incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, STEM'in matematik eğitimine olan yansımalarının ele alınarak değerlendirilmesi çalışmanın bir diğer amacıdır. Çalışmamızda matematik eğitimi ve STEM ile ilgili yapılmış olan araştırmaların sistematik incelenmesine yönelik tematik içerik analiz çalışması yapılmıştır. Yerli literatürde bulunan makaleler seçilirken temel ölçüt olarak STEM eğitimi kullanılmıştır, seçilen makalelerin matematik boyutuna inilmiştir. 2010-2018 yılları arasında yayınlanan ve yayınlandığı sayı itibari ile SSCI indeksinde olan yerli dergiler araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu dergiler "Eğitim ve Bilim Dergisi, Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri ve TOJET (Turkish Online Journal of Educational Technology)'dir. İncelenen araştırmalardan yola çıkılarak, 5 tema belirlenmiştir. Bu temalar; STEM'in matematik başarısına etkisi, STEM uygulamaları, STEM uygulamalarına karşı tutum, müfredat değerlendirmesi ve reformların değerlendirilmesidir. Sonuç olarak, veriler analiz edilerek yerli literatürde STEM ve matematik eğitimi kapsamındaki araştırmaların STEM uygulamaları ve başarı arasındaki ilişkiye yoğunlaştığı ve deneysel çalışmalar olarak tasarlandığı bulgularına ulaşılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** STEM, Matematik Eğitimi, İçerik Analizi

THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE AND CULTURE IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Irfan TOSUNCUOGLU

Turkey

Abstract: Culture is a highly abstract concept and people attribute various meanings to it. Language and culture are two entities that cannot be discussed in isolation from one another; it can be said that language cannot be understood without referring to culture, and equally that culture cannot be appreciated without language. It has become quite clear nowadays that by means of common and ordinary methods of teaching we cannot reach up to the ideal desired level of language and we need new aspects, techniques and approaches for teaching a language - such as cultural elements. In teaching a foreign language, it is important to take into account all features and requirements to meet the needs of modern language learning and teaching. The aim of this study, on the whole, is to present the important points of how the perspectives of cultural reality affect the learner in foreign-language learning, and to show why culture should be included in language lessons. Language and culture are explained in detail and that there is a special interrelation between language and culture is defined. Therefore, the area of language teaching, naturally and inevitably, needs to become closely integrated with the relationship between the two concepts, and culture must be dealt with where language teaching is concerned.

***Key Words*:** Culture, ELT, International Communication, Learning

ENGLISH LANGUAGE TEACHING AND INFORMATION TECHNOLOGY

Irfan TOSUNCUOGLU

Turkey

Absract: English language teaching (ELT) make use of technology of all sorts for teaching and learning purposes. Audio and video recordings can give life to words on various kind of page sas well as making language learning more mobile devices. It is usual for a teaching program to use the technology available to make it easier for students to succeed in learning the subject. There are very fast changes in technology and this situation effects the people's life in evry aspects. Most technologies serve as tools to enhance the teaching practices that already exist. Among them, for example audio recordings make an important tool of ELT and it introduces a new method of teaching. It is still, essentially, based on the concept that learning a language with as many senses engaged as possible will facilitate quicker and more thorough learning. The information technologies developed over the last two, three decades, it may be much more powerful than previous technologies. Information technology has the potential to not only enhance already powerful English language teaching(ELT) tools but provide truly new technological. Some researches in Teaching English Language within the frame of Information Technology were tried to be analyzed in this article. In addition to this, this paper will also review the existing literature on the effectiveness of incorporating information technologies into ELT and the new ways of teaching being developed.

***Key Words*:** Information technolgy, Teacher, Language, English

ERKEN MATEMATİKSEL AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEDE MONTESSORİ MATERYALLERİ DESTEKLİ BİREYSEL VE İŞBİRLİKLİ MATEMATİK ETKİNLİKLERİNİN ETKİSİ

Kardelen ÖN, Hanife Gülhan Orhan KARSAK

Türkiye

Öz: Akıl yürütme süreci çocuğun var olan soruna ilişkin düşündüğü ve seçtiği farklı çözüm yollarıyla ilgili kendini ifade ettiği kapsamlı bir süreçtir. Alanyazın incelendiğinde okul öncesi dönemin bahsedilen becerilerin gelişiminde önem taşıdığı, sürecin doğru yönetilmesi için sınıflarda farklı yöntem ve tekniklerin kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan biri de Montessori Metodu olmuştur. Montessori materyalleri bireysel olarak beceri gelişimini destekler ve problem çözmeye teşvik eder. (Poyraz ve Dere, 2003: 28-31). Bu becerilere ek olarak sosyal becerilerin gelişimi de akıl yürütme sürecinde önemli bir rol oynar. Alanyazın incelendiğinde sosyal becerilerin geliştirilmesinde başvurulan yöntemlerden birinin işbirlikli öğrenme olduğu görülmüştür. Bu bağlamda erken matematiksel akıl yürütme becerilerinin gelişiminde Montessori materyalleri destekli bireysel ve işbirlikli öğrenmenin etkilerinin incelenmesi yerinde olacaktır. Araştırma ön test- son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmaya okul öncesindeki 15 deney grubu, 15 kontrol grubu toplam 30 çocuk katılmıştır. Altı hafta süren uygulama sürecinde kontrol grubundaki çocuklar Montessori Metodu ile Matematik öğretimi görürken, deney grubundaki çocuklar Montessori Metodu uygulamalarının yanında düşün-eşleş-paylaş tekniği ile hazırlanmış işbirlikli Matematik etkinlikleri ile desteklenmişlerdir. Veriler ‘ Erken Matematiksel Akıl Yürütme Becerileri Değerlendirme Aracı’ yla toplanmış ve Mann Whitney U testi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, Montessori materyalleri destekli bireysel Matematik etkinliklerinin, işbirlikli Matematik etkinliklerine kıyasla erken Matematiksel akıl yürütme becerileri performansında anlamlı gelişme gösterdiği görülmüştür. • Bu çalışma, birinci yazarın yüksek lisans tezinin bir parçasıdır.

***Anahtar Kelimeler*:** Montessori Metodu, Akıl Yürütme Becerileri, Okul Öncesi Dönem, Bireysel ve İşbirlikli Öğrenme Yöntemi, Matematik

İLKOKUL FEN BİLİMLERİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTABININ BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kemal CAN, Şafak ULUÇINAR SAĞIR

Türkiye

Öz: Araştıran, sorgulayan, inceleyen, kazandığı becerileri karşılaştığı problemlerin çözümünde kullanabilen, bilim adamı bakış açısına sahip bireylerin yetişmesinde bilimsel süreç becerileri önemlidir. Bu çalışma, revize edilen ilkokul fen bilimleri programı ve 4. sınıf ders kitabının bilimsel süreç becerileri açısından incelenmesi ile bilimsel süreç becerilerine yönelik öğretmen düşüncelerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada durum çalışması yöntemi uygulanmıştır. 2018'de yeniden düzenlenen ilkokul 4. sınıf fen bilimleri öğretim programı ve 2017-2018 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak onaylanmış 4. sınıf fen bilimleri ders kitabının bilimsel süreç becerilerini geliştirmesi açısından incelemesi yapılmıştır. Bilimsel süreç becerilerine yönelik öğretmen görüşleri ise 14 sorudan oluşan yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Kitaptaki etkinliklerin bilimsel süreç becerilerini kapsama durumu 130 etkinlik, programdaki kazanımların bilimsel süreç becerilerini kapsama durumu ise 109 olarak tespit edilmiştir. Ders kitabının bilimsel süreç becerilerini destekleme niteliğinin incelenmesi sonucunda en fazla gözlem ile yorumlama ve sonuç çıkarma, en az ise çıkarım yapma bilimsel süreç becerisi için etkinlik verildiği bulunmuştur. Ayrıca kestirme ve değişkenleri belirleme bilimsel süreç becerilerine hiç yer verilmemiş oluşu kitabın bu becerileri geliştirmede yetersiz olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin görüşlerine göre bilimsel süreç becerilerinin öğretimini sınıf mevcutlarının kalabalık olması, ders araç gereçlerinin ve zamanın yetersiz olması, okullarda laboratuvarların olmaması zorlaştırmaktadır. Bilimsel süreç becerilerinin derslerde kazandırılabilmesi için fen bilimleri kitabının bütün bilimsel süreç becerilerini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gereklidir. Ayrıca eğitim öğretim ortamları bilimsel süreç becerilerini kazandırabilecek şekilde düzenlenmelidir.

***Anahtar Kelimeler*:** Bilimsel Süreç Becerileri, Öğretmen Görüşleri, Fen Eeğitimi

OUTDOOR AKTİVİTELERE KATILAN BİREYLERİN ATILGANLIK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Kenan SİVRİKAYA

Türkiye

Öz: Bu araştırmanın verileri 2017 yılı içerisinde düzenli olarak doğa sporlarına katılan (42 Erkek ve 33 Bayan) 75 ve sedanter yaşam sürdüren (53 Erkek ve 32 Bayan) toplam 85 olmak üzere toplam 160 kişiye uygulanan Rathus Atılganlık Envanteri ile elde edilmiştir. Voltan (1980) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan anketin güvenilirlik katsayısı 0,92 olarak bulunmuştur. Test 13 olumlu duyguları ve 17 de olumsuz duyguları ifade eden sorulardan oluşmuştur ve olumlu ifade puanları toplamıyla olumsuz ifade puanları toplamı atılganlık puanını ifade etmektedir. Verilerin analizinde SPSS 21 paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 21 paket programı kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, outdoor aktivitelere katılan bireylerin atılganlık düzeylerini olumlu yönde geliştirdiği sonucuna varılabileceğini göstermektedir. Gelişim sürecinin yaşandığı sosyal ortamın kültür ve ikliminden oldukça etkilenen bireyin, aynı sosyal toplumu oluşturan diğer bireylerle anlamlı bir iletişim yapısında olabilme güçlüğü yaşaması normaldir. Sorun bu eksikliklerin eğitim bütünlüğü içerisinde nasıl aşılabileceğine ilişkin seçeneklerin değerlendirilmesidir ve yapılan bu araştırma önemli bir alternatif olarak doğanın ve doğal ortamın aktif eğitim aracı olarak değerlendirilmesidir. Toplumumuzun sahip olduğu geleneksel kültürel öğeler, otoriter ana-baba tutumu, baskıcı çocuk yetiştirme yöntemleri, hızlı sosyal ve kültürel değişme gibi nedenlerin bireyler arası iletişimde çeşitli sorunlar çıkardığı söylenebilir. Bu sorunlar ise bireyin uyumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Outdoor eğitim gibi, bireylerin sürekli etkilenmesi, farklı uyaranlarla karsılaşabildiği ve çevresinde spor, doğa gibi pozitif uyaranları daha yoğun hissettiği durumlar için atılganlık özelliklerinin de olumlu olması beklenen sonuçlar arasındadır Bu bağlamda verilen eğitimin hedefler açısından paralellik gösterdiği düşünülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Outdoor, Outdoor, Rekreasyon

ÖZEL YETENEKLİ ÇOCUĞU OLAN VELİLERİN MİLLİ DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Kübra KUZU JAFARİ, Çiğdem BENZER, Bahar ÇEBİ

Türkiye

Öz: Dünya üzerinde geçmişten günümüze kadar üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin eğitimi önemli bir yer tutmuştur. Yaklaşık olarak toplumun %2'sini kapsayan üstün yeteneklilerin her toplumda, çeşitli yöntemlerle topluma kazandırılmasını sağlamıştır. Üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin topluma en iyi şekilde kazandırılabilmeleri için çocukluk dönemlerinde uygun şartlarda ve seviyelerine uygun olarak eğitim almaları gerekmektedir. Erken çocukluk dönemi değerlerin kazanılması için oldukça önemlidir. Erken çocukluk döneminde çocukların ilk öğretmeni ve rol modelleri olan ailelerin sahip olduğu milli değerleri kendi çocuklarına da aktaracakları aşikardır. Bu araştırmada velilerin milli değerler, milli değerlerin öğretimi hakkında görüşleri ve milli değerler hakkındaki metaforik algılarını incelemek amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanılacağı araştırma tarama modeli olarak düzenlenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 eğitim öğretim yılında çocuğu özel yetenekli olarak tanılanmış ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 40 veli oluşturmaktadır. Araştırmaılar tarafından hazırlan anket sorularına velilerin verdiği cevaplar içerik analizi yöntemi ile inelenmiştir. Güvenirlik için kodlayıcılar arası uyum katsayısına hesaplanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre veliler milli değerlerin aktarımının ülkenin devamlılığı, birlik beraberlik, toplumun güçlenmesi, gelecek nesillerin geleceği için önemli olduğunu, velilerin milli değerleri; anlatarak, okutarak, yaşayıp örnek olarak öğretmeye çalıştıkları, okulda verilen milli değerleri yeterli bulan veliler olduğu gibi, milli değerlerin öğretilmesi için yeterince zaman ayrılamaması, yüzeysel kaldığıgibi nedenlerle yeteriz bulan velilerin de olduğu, velilerin; Atatürk'ü, tarihi eserleri, türküleri, bayrağı milli değerler olarak algıladıklarını, çocuklarına milli değerleri hayati olmasından dolayı suya, kalbe, benzettikleri söylenebilir.

***Anahtar Kelimeler*:** Milli Değerler, Metaforik Algı, Özel Yetenekliler, Veliler

EQUIVALENT INCOMPATIBILITY IN THE POLITICAL TRANSLATION

Leyla İSMAYİLOVA

Azerbaijan

Abstract: "The world is controlled by 2 islands. Great Britain with its language, Japan with its technology and microelements ". The great Azerbaijani scientist, Yasar Garayev's quotation completely overlaps with the content of the article. Indeed, you can conquer the world with language and words . We will talk about words, language, the power of language, the specificity of verbal and written translation in official field, the meanings derived and lost in this article. The lack of political terminology creates the long expressions that do not fully reflect the original meaning while translating political official and international organizations' papers. To replace them with a shorter vocabulary and equivalents create many difficulties in the Azerbaijan language: the reason is the historical process passed the country. Up to the XIX century, 90 percent of the terminological expressions were borrowed form Arabic and Persian origin, from beginning XIX century form Russian-origin. Russian words caused rapid increase of the Russian language influence in Azerbaijan. The Russian language has been expanded within 70 years in Azerbaijan with such words, sputnik, komsomol, qvardiya, kosmonavt. Some words avomat-avtomatçı, komjbayn-kombaynçı, kolxoz-kolxozcu, kod-kodçu, raket-raketçi have been translated partly and with the help of suffixes nationalized. Finally, I would like to suggest that, in my opinion, some of the international terms that are translated partly, it would be better to adopt these words as universal terms . In this case, preserving the original forms will allow us many advantages.

***Key Words*:** Language, Equivalent, Political Translation, Terminology

THE IMPACT OF THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD ON AFGHANISTAN'S EXECUTIVE AND JUDICIARY SYSTEM

Mahdia EMAMİ, Abdulwahab KARİMİ

Afganistan

Abstract: Afghanistan is a landlocked country with an important strategic and geopolitical position in the South-Central of Asia. The population of this country is about 35 million. It is one of the youngest countries in the world, with around half of the country's population (50%) is under 15. The situation of children in today Afghanistan is a serious issue. In Afghanistan, many children are subjected to the worst form of labor, physical abuse, sexual and psychological harassment. The government of Afghanistan has ratified the International Convention on the Rights of the child (CRC) in 1994. However, the first implementation report of this treaty was submitted to the CRC Treaty Body after 16 years in 2010. In this study, the status of children has been reviewed legally, judicial and executive in the light of Afghanistan's accession to the CRC. The obtained results from this study show that since 1994 when the convention was signed and ratified by the Afghan government, after two and half decade nothing has been done by the Afghan government. In other words, during this period (26 years) both government and non-governmental organizations have not shown enough efforts for improving child protection system in order to create a protective environment where laws, policies, services, behaviors and practices minimize children's vulnerability and strengthen children's own resilience. For improving the child rights, the government, non-governmental organizations and civil societies must work together to implement the CRC for reducing children vulnerability.

***Key Words*:** Afghanistan, Convention on the Child's Rights, Child's Protection by Law, Child rights, Child Labor

REKLAMCILIKTA ÜRÜN YERLEŞTİRME VE ETKİLEŞİM AMBIENT MEDYA KULLANIMI VE UYGULAMALARI

Mehmet Gökhan GENEL, Semih KOPUZ

Türkiye

Öz: Reklamın tüketiciler üzerindeki etkileri her geçen gün farklılık gösterirken, reklamcılar ve reklam veren firmalar yeni arayışlar, yeni stratejiler geliştirmek maksadıyla çalışmalar yapmakta ve daha etkili bir geri dönüş almak için yeni planlamalar yapmaktadırlar. Günümüzde birçok alanda oluşan reklam çeşitliliği ve reklama maruz kalmanın tüketiciler üzerinde yarattığı olumsuz etkileri daha aza indirmek ve reklamın pozitif etkisini arttırmak amacıyla ortaya çıkan alternatif uygulamalar tercih edilmeye başlanmıştır. Ambient medya, ev dışı (out-of-home) mecraları arasında yer alan alternatif bir mecra durumuna gelmiştir. 2000'li yılların başından itibaren birçok firmanın tercih ettiği ambient medya kullanımı; daha az maliyet, daha çok ilgi çekme ve yarattığı etki açısından yükselişte olan ve özellikle İngiltere'de sıklıkla tercih edilen bir yöntem konumundadır. Firmaların yaratmak istediği büyük etki ve de rakiplerinden sıyrılmak maksadıyla istedikleri öznellik ve tüketicinin bilincinde yer alma konusunda ambient medya; vaat ettiği yenilikçi bakış açısı, öznel mecra seçimi ve uygulamaları ile ürün yerleştirme konusunda etkin çözümler üretmek üzere kullanılmaktadır. Reklam uygulamalarında öznel olan ve ayrışan, tüketici gözünde farklı bir değer kazandıran ambient medya uygulamaları, markalar tarafından yenilikçi bir bakış açısı sağlamaktadır. İnceleme sonucunda mecra kısıtlarından arınmış bir yöntem olan ambient uygulamaların reklam dünyasına kattıklarına değinilmiş başarılı uygulamaların analizine yer verilmiştir. Ambient medya kullanımı açısından başarılı olmuş 2017-2018 yıllarındaki uygulamalar adsoftheworld.com sitesi verilerinden seçilerek göstergebilim yöntemi ile analiz edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Reklamcılık, Ambient Medya, Ürün Yerleştirme, Göstergebilim

ONLİNE MEDYA MECRASINDA VİDEO İÇERİK ÜRETİMİ VE REKLAM GELİRİ ELDE ETME: "YOUTUBE ÖRNEĞİ"

Mehmet Gökhan GENEL, İlyas DEMİREL

Türkiye

Öz: İnternet'in sıradan kullanıcıyla ilk buluşması neticesinde hayatımıza giren Web teknolojisi; sıradan İnternet kullanıcılarına ilk başta statik bir alan sağlamıştır. Web ile özellikle bilgiye erişim noktasındaki engeller ortadan kalkarak İnternet'e erişim olan her yerden bilgiye ulaşım sağlanabilir olmuştur. İlk aşamada Web 1.0 devreye girmiş ve statik yapılı sayfalar bir işaretleme dili olan HTML ile hayata geçmiştir. Web 1.0 teknolojisinin etkileşim noktasında eksik kalması sonucu bir sonraki aşama olan Web 2.0 devreye girmiştir. Web 2.0 ile İnternet kullanıcıları edilgen olmaktan çıkarak etken hale gelmişlerdir. Bunun için verilerin belirli bir alanda toplanması ve işlenmesi bir gereksinim ve zorunluluk arz etmiştir. Bu gereksinim için ilgili verileri toplayacak veritabanları (MySQL, SQL) ve bunları işleyecek Web 2.0 teknolojisinin gelişim sayesinde ilk etapta haber sitelerine yorum yapma şansı yakalayan, sözlük sitelerine "entry" girmek suretiyle yazı dolayımında içerik katkısı sağlayan sıradan kullanıcılar teknolojinin gelişmesi ve İnternet hızının artmasıyla birlikte video içerik de oluşturmaya başlamışlardır. Video üreten kişi (Video-logger) manasında kullanılan Vlogger kavramı Türkiye'de daha çok Youtuber olarak literatüre girmiştir. Vlogger veya bizim inceleyeceğimiz şekliyle Youtuberlik mesleği son yıllarda dünyada olduğu gibi Türkiye'de de özellikle genç kuşak arasında oldukça rağbet edilen bir etkinlik alanı oluşturmaya başlamıştır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, YouTube Türkiye'de içerik üreten kanalların ürettiği içeriklerin tasnifini yaparak getirilen yenilik ve oluşan YouTube eğlence kültürü ve YouTube reklamları ve marka iş birlikleri hakkında bilgi vermeye yöneliktir. Araştırma dahilinde, Youtube Türkiye ofisinin1 Ekim 2012'de kurulmasından 21 Ağustos 2018 tarihinin sonuna kadar olan süreçte Youtube için özel üretilen Türkçe içeriklerin nitel ve nicel açıdan analizi yapılmıştır. Tasnif edilen içeriklerin her biri için Youtube Türkiye'de içerik üreten kanallardan en çok ziyaret edilen videolar araştırmaya dahil edilmiş ve çalışma kapsamında oluşan Youtube eğlence kültürüne ilişkin veriler kritik edilmiştir. Araştırmanın sonucunda en dikkat çeken olgu, Türk Youtube içerik üreticilerinin özgün olamadıkları ve bir tekrardan ibaret olacak şekilde genellikle yabancı kanalların içeriklerine benzer şekilde içerik ürettikleri görülmüştür. Bununla birlikte özellikle yeni neslin bir alternatif para kazanma ve ünlü olma mecrası olarak Youtuber mesleğini tercih ettikleri saptanmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Youtube, Youtube İçerik, Alternatif Medya, Youtube Türkiye, Youtuber, Vlogger

İLK KARİYERLERİNE EĞİTİM DIŞI SEKTÖRLERDE BAŞLAYIP DAHA SONRA ÖĞRETMENLİK KARİYERİNE GEÇEN ÖĞRETMENLER ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA

Mehmet Hilmi KOÇ

Türkiye

Öz: Bu araştırma, ilk kariyerlerine eğitim dışı sektörlerde başlayıp daha sonra öğretmenlik kariyerine geçen öğretmenler hakkında derinlemesine inceleme yapmayı amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Örneklem türü olarak ölçüt örnekleme yöntemi seçilmiştir. Çalışma grubu kamuda farklı branşlarda çalışan 16 öğretmenden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Kişilerin mevcut kariyerlerini değiştirmelerinde; çalışma şartlarının ağır olması, aile olmanın gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmekte zorlanma, işin stresini taşıyamama, kadın olmaktan kaynaklı sorunlar yaşama yoğun mesai, çalışanın insani özelliklerinin dikkate alınmaması, mevcut kariyeri bilinçsizce tercih etme ve kariyer beklentilerinin karşılanmamasının etkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca manevi tatmin arayışı ve iş ortamının meslek etiği yönünden sıkıntılı olması da kişilerin kariyer değiştirmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Katılımcıların kariyerlerini değiştirmelerinde hem içsel hem de dışsal faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. İkinci kariyer öğretmenleri, öğretmenlik kariyerine uyum sürecinde en çok, sınıf yönetimi, öğrencilerle sağlıklı iletişim kurabilme, öğrenci seviyesine uygun ders işleyebilme, velilerle sağlıklı iletişim kurabilme ve yöntem teknikler konusunda zorlandıkları söylenebilir. İkinci kariyer öğretmenleri göre, öğretmenlerin mesleki gelişiminin kurumlarınca yeterince önemsenmediği, çalışanla çalışmayanı ayırt eden iyi bir performans sisteminin bulunmadığı ve öğretmenler arasında mesleki etik bilincin düşük olduğu ileri sürülmektedir. Bu konularda politika yapıcıların bir takım önlemler alması önerilebilir

***Anahtar Kelimeler*:** Kariyer Değiştirme, İkinci Kariyer, İçsel Nedenler, Dışsal Nedenler, Kariyer Uyumu

PLATON'UN OLUMSUZ DEMOKRASİ YAKLAŞIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

Mehmet ORPAK

Türkiye

Öz: Günümüz dünyasında kabul gören yönetim biçimlerinin en yaygını olan demokrasi, aynı zamanda -belki de bu yaygın kabul görme dolayısıyla- en tartışmalı da olanıdır. Demokrasi üzerine gerçekleştirilen tartışmalar bilim ve felsefedeki ilerlemenin getirisi olarak yeni çözümlemeler ve bakış açıları bağlamında çeşitlenmekte olduğu halde, özellikle Platon ve Aristoteles olmak üzere Antik Yunan düşünürlerinin görüşlerindeki demokrasi anlayışları hala söz konusu tartışmaların merkezinde hatırı sayılır derecede rol almaktadırlar. Çünkü onu ilk deneyimleyenler, gözlemleyenler ve yorumlayanlar olarak söz konusu düşünürlerin kuramlarında tanımladıkları demokrasi anlayışlarının özünü kavrama maksadıyla gösterilen her çaba, demokrasiyi hakkıyla anlamlandırabilmek yolunda bizlere hala önemli faydalar vaat etmektedir. Buradan hareketle, bu çalışma Platon'un Devlet adlı eserindeki demokrasi yaklaşımı üzerine bir değerlendirme denemesi olacaktır. Bu bağlamda, önce ''Giriş ve Kuramsal Çerçeve'' kısmında Platon'un ''doğru'' ve ''eğri'' yahut ''adil'' ve ''adil olmayan'' üzerine yazdığı bir diyalogda yönetim biçimleri konusuna nasıl geldiğine değinilecek ve bu kısımdan sonra sırasıyla çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi ifade edilecektir. Yukarıda sayılan kısımların ardından ise, Devlet'te kurgulanan ideal yönetimin bozulması süreci ve bu sürecin bir aşaması olması dolayısıyla ''doğal'' olarak olumsuz anlam taşıyan ''demokrasi'' kavramı bazı çağdaş düşünürlerin eleştirileri ışığında değerlendirilecek; yapılan değerlendirmenin ürünü olan çıkarımlar çalışmanın bulgularını meydana getirecektir. Son olarak çalışmanın ''Sonuç'' kısmında, elde edilen bulgulardan hareketle birtakım önermelerde bulunulacak ve çalışma bu şekilde tamamlanacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Platon, Devlet, Demokrasi, Özgürlük, Çoğulculuk, Parrhesia

SPEKÜLATİF SERMAYE HAREKETLERİ VE ÖNLENMESİ YÖNTEMLERİ

Mehmet ÖZGÜN, Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ

Türkiye

Öz: Finansal sistemin doğuşu ve finansal araçların geçmişten günümüze hızlı bir şekilde çeşitlenerek çoğalması, spekülasyon güdüsü ile kazanç sağlamaya çalışan işlem sayısının da artmasına neden olmuştur. Spekülatif güdü ile gerçekleştirilen işlemlerin izine, M.Ö. 2. yüzyılda, Roma İmparatorluğu döneminde bile rastlamak mümkündür. Ancak gerçekleştirilen işlemin "spekülasyon" adıyla anılmaya başlaması, 1774 yılında Horace Wolpole tarafından yazılan bir mektup ve 1776 yılında Adam Smith tarafından yazılan "The Wealth of Nations" (Ulusların Zenginliği) adlı kitaba dayanmaktadır. İlgili dönemde finansal işlemler üzerinden yapılan bir spekülasyondan bahsedilmese de mal alım ve satımları üzerine gerçekleştirilen spekülatif hareketlerden açıkça söz edilmektedir. 1970'li yıllarda baş gösteren ekonomik şokların ardından yaşanan durgunluğun ve işsizliğin aşılabilmesi için, o günün ekonomisine yön verenler tarafından, serbestleşme hareketleri teşvik edilmiştir. Başta Uluslararası Para Fonu (IMF) olmak üzere Dünya Bankası da kendisine başvuran gelişmekte olan ülkelere finansal serbestleşme reçeteleri önermiştir. Ancak bu serbestleşme çabaları, zaten güçlü ve sistematik bir yapısı bulunmayan ülke finansal yapılarını daha da zor duruma sokmuştur Yabancı sermaye çekebilmek adına yüksek tutulan faiz hadleri, istisna ve muafiyet uygulamaları kısa vadede yoğun bir sermaye girişini sağlamış olsa da, ilgili ülkelerin ekonomilerini dış konjonktürün belirsizliğine ve ürkek olan sermayedarların inisiyatifine mahkum etmiştir. Zaten sağlam olmayan finansal sistemler bu vesileyle daha da kırılgan hale gelmiş ve spekülatif işlemler için eşsiz bir zemin kendiliğinden meydana gelmiştir. Bu çalışmamızda spekülasyon olgusundan bahsedecek ve finansal spekülasyon kavramına değinilecektir. Ülke ekonomileri açısından tamiri güç hasarlar oluşturabilen finansal spekülasyonlardan korunmanın mümkün olup olmadığı da çalışmamızda incelenmeye çalışılacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Spekülasyon, Sermaye, Spekülatif Sermaye, Sermaye Hareketleri

SOSYAL EĞİTIM VE ANAYASA

Mehpare FETULLAYEVA

Azerbaijan

Öz: Çağdaş dünyamızın özgürlük, eşitlik, adalet ve üniter karakter ilkelerine dayanan insan haklarından ayrı düşünülememesi imkansızdır. İnsan hakları ve özgürlükler hukuk bilimindeki en önemli kurumlardan biridir. Hak ve özgürlüklerin kapsamı, her ülkede vatandaşlarla devlet arasındaki mevcut ilişkilerin içeriğidir. Temel hak ve özgürlükler, vatandaşların engellerle bağlantılı statüsünü tanımlar. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında ana dilinden istifade hukuku adlı bir madde bulundu. Bu madde her kesin ana dilinde konuşma hakkına sahip olduğunu göstermektedir. Anayasanın ikinci değişikliğine göre, özel bakıma muhtaç olan bedensel ve zihinsel engelli insanlar, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilen hak ve özgürlüklerden yararlanma hakkına sahiptir. Böylece, Azerbaycan halkının insanlık geleneği, ayrımcılığa uğramamış tüm insanlar için eşit fırsatlar, Anayasamıza yansımış, insan hak ve özgürlüklerinin korunmasına ahlaki değer kazandırmıştır. Aynı zamanda, Anayasanın bahsi geçen bölümüne yapılan değişiklik önerisine göre, özel bakıma muhtaç olan bedensel ve zihinsel engelli insanlar, Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasında belirtilen hak ve özgürlüklere hak kazanırlar. Böylece, Azerbaycan halkının insanlık geleneği, ayrımcılığa uğramamış tüm insanlar için eşit fırsatlar, Anayasamıza yansımış, insan hak ve özgürlüklerinin korunmasına ahlaki değer kazandırmıştır. Bildiğimiz gibi, dil insanlar arasında bir iletişim aracıdır. Dil kullanımı, ulusal ve kişisel kendini gerçekleştirmenin ana tezahürü olan bu kültürün en önemli faktörüdür. Şu anda normatif yasal eylemlerin bir ana dili yoktur. Ancak, anayasanın bu hükmünün doğru anlaşılmasında "ana dil" teriminin anlamını tanımlamak önemlidir. "Ana dil" terimi genel olarak tüm insanların, çocukların ve ailelerinin ve ya ikamelerinin dili olarak anlaşılır.

***Anahtar Kelimeler*:** Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, İnsan Hakları ve Özgürlükler, Halklar ve Etnik Gruplar, Uluslararası Anlaşmalar, Sosyal Eğitim ve Anayasa

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN BATIL İNANÇLARININ DAVRANIŞ VE MOTİVASYONLA İLİŞKİSİ

Merve ÇAVDAROĞLU, Nurper ÖZBAR, Engin EFEK

Türkiye

Öz: Çalışmanın amacı, spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin batıl inançlarının ve davranışlarının motivasyonlarıyla ilişkisini incelemektir. Araştırmanın evrenini Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencileri oluştururken; örneklemini ise araştırmaya gönüllü olarak katılmış 70 kadın ve 132 erkek olmak üzere toplam 202 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların bazı demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanmış kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Batıl inançlarını ve davranışlarını belirlemek için Buhramn ve ark. (1982) tarafından geliştirilen ve Barut (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan "Sporda Batıl İnanç ve Davranış Envanteri" kullanılmıştır. Bununla birlikte, davranış ve motivasyon arasındaki ilişkiyi incelemek için ise Willis (1982) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Tiryaki ve Gödelek (1997) tarafından yapılan "Spora Özgü Başarı Motivasyonu Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada motivasyon toplam puanları ve batıl davranış kullanım sıklıkları, motivasyon toplam puanları ve batıl davranış kullanım sıklıkları arasındaki korelasyonun analiz edilmesinde Spearman korelasyonu, bağımsız iki grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi, bağımsız ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında Kruskall Wallis testi ve iki kategorik değişkenin düzeyleri arasındaki ilişkinin test edilmesinde ki-kare analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak, cinsiyet değişkeninde motivasyon alt boyutu olan güç gösterme güdüsü boyutunda erkek sporcuların kadın sporculara oranla anlamlı farklılık oluştururken spor türü değişkeninde batıl inançlardaki davranışların alt boyutu olan uğurlu sayılan nesneler, takım davranımlar boyutları ve motivasyon ölçeğinin alt boyutları olan güç gösterme güdüsü, başarıya ulaşma güdüsü boyutları arasında istatistiksel açıdan kuvvetli bir anlamlılık olduğu gözlenmiştir. Genel olarak, batıl inançlardaki davranışlar ile motivasyon arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Spor, Batıl İnanç, Davranış, Motivasyon

MESLEK ALGISININ ÇALIŞAN PERFORMANSI İLE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÜZERİNE ETKİSİ: İTFAİYE ÇALIŞANLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Metin KAPLAN, Emine Gül EFE, Tugay ÖNEY, Şıh Mehmet BÜYÜKBAŞ

Türkiye

Öz: Günümüzde kürevî değişim ve gelişimin etkisiyle birlikte şekillenen çevre koşullarının, örgütleri değişime adapte olabilme ve hızlı bilgi akışını sağlayabilme hususlarında birbirleri ile yarışır hale getirmesi, örgütsel psikoloji alanında yeni ve farklı konuların gündeme gelmesinde etkili olmaktadır. Söz konusu olan bu konular, farklı sektörlerde, farklı coğrafik bölgelerde veya kültürlerde kendini gösterse de genellikle bireylerin zamanlarının çoğunu geçirdikleri örgütlerinde yaşadıkları durumlarla ilişkili olmaktadır. Meslek algısının farklı örgütsel ve bireysel çıktılarla bağlantısının olabileceği düşünülmekte olup, bireylerin yürüttükleri işlerine yönelik pozitif algılama düzeylerinin onların hem yaşam kalitelerini hem de örgütsel açıdan çıktı elde edinimi üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Literatürde meslek algısı, çalışan performansı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, çalışanların meslek algılarının performansları ile psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Araştırmanın örneklemini, Malatya Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığı'nda çalışan 150 personel oluşturmaktadır. Meslek algısının bağımsız değişken, psikolojik iyi oluş ve performansın bağımlı değişken olarak kabul edildiği araştırma modelinde veriler, Karaman (2008) tarafından geliştirilen ve Yılmaz ve Tanrıverdi (2017) tarafından geçerliliği test edilen meslek algısı ölçeği, Kirkman ve Rosen (1999) tarafından geliştirilen ve Çöl (2008) tarafından Türkçeye uyarlanan çalışan performansı ölçeği ve Diener ve arkadaşları (2009, 2010) tarafından geliştirilen ve Telef (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan psikolojik iyi oluş ölçeği ile elde edilecektir. Ölçekler beşli Likert tipinde olup, 1=Kesinlikle Katılmıyorum ve 5=Kesinlikle Katılıyorum şeklindedir. Son olarak araştırmanın bir takım sınırlılıkları olduğu vurgulanmış ve gelecekte benzer konularda yapılabilecek araştırmalara yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

***Anahtar Kelimeler*:** Meslek Algısı, Çalışan Performansı, Psikolojik İyi Oluş

KRONİK BÖBREK YETMEZLİĞİ OLAN HASTALARIN UYKU KALİTESİ DÜZEYİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Mukadder MOLLAOĞLU, Gürcan ARSLAN

Türkiye

Öz: Giriş: Kronik böbrek yetmezliği olan hastaların uyku kalitesi fizyolojik ve psikolojik sağlığın korunması, verimliliğin artması açısından önemlidir. Amaç: Bu araştırma kronik böbrek yetmezliği olan hastaların uyku kalitesi ve uyku kalitesini etkileyen etmenleri incelemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Yöntem: Araştırma Ekim-Kasım 2018 tarihleri arasında Sivas'ta üniversite hastanesinin diyaliz ve nefroloji servisinde 107 kronik böbrek yetmezliği hastası ile yürütülmüş tanımlayıcı tiptedir. Araştırma verileri, Hasta Tanıtım Formu ve Pittsburgh Uyku Kalitesi İndeksi (PUKİ) kullanılarak toplanmıştır. Anketler birebir görüşme tekniği ile hastaların tedavi gördükleri serviste araştırmacı tarafından yapılmıştır. Veriler bilgisayarda SPSS 16.0 paket programında değerlendirilmiş ve analiz için aritmetik ortalama, yüzde, iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi, varyans analizi, korelasyon ve Kruskal- Wallis testleri kullanılmıştır. Bulgular: Çalışmaya katılan hastaların yaş ortalaması 61.53 ± 12.64'tür. Hastaların %51.4'ü kadındır. Hastaların PUKİ puan ortalaması 14.18 ± 2.58'dir. PUKİ alt boyutları değerlendirildiğinde en kötü "gündüz işlev bozukluğu" en iyi ise "uyku ilacı kullanma" olarak belirlenmiştir. Kadın, evli, kronik hastalığı ve kaşıntısı olan bununla birlikte 5 saatten az 7 saatten fazla uyku alışkanlığına sahip KBY hastalarının uyku kalitelerinin diğerlerine göre kötü olduğu belirlenmiştir. Sigara ve alkol kullanmanın ise uyku kalitesi üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşturmadığı saptanmıştır. Sonuç: Bu çalışmada kronik böbrek yetmezliği olan hastaların uyku kalitesinin kötü olduğu saptanmıştır. Bu nedenle uyku kalitesini artıracak hemşirelik bakım ve uygulamalarının planlanması, kronik böbrek yetmezliği olan hastaların psikolojik ve fizyolojik açıdan iyi olma durumunu olumlu yönde etkileyebilir.

***Anahtar Kelimeler*:** Uyku Kalitesi, Kronik Böbrek Yetmezliği, Hemşirelik

KRONİK HASTALIĞI OLAN BİREYLERİN İLAÇ KULLANIMINA İLİŞKİN SAĞLIK İNANÇLARI İLE TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TIBBA KARŞI TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mukadder MOLLAOĞLU, Gürcan ARSLAN, Esra BAŞER

Türkiye

Öz: Giriş: Kronik hastalığı olanların sürekli kullanmaları gereken ilaçlara yönelik zamanla gelişen olumsuz inançlarına karşın, çeşitli tamamlayıcı integratif tedavi yöntemlerine (TİT) ilgilileri artmaktadır. Bu çalışma, kronik hastalığı olan bireylerin ilaç kullanımına ilişkin sağlık inançları ve tamamlayıcı integratif tedavi kullanımına karşı tutumlarını değerlendirmek için planlanmıştır. Gereç- Yöntem: Tamamlayıcı nitelikte tasarlanan çalışma Cumhuriyet Üniversitesi Uygulama ve Araştırma hastanesinde dahili kliniklerde tedavi gören ve kronik hastalığı bulunan 125 hasta ile yapılmıştır. Araştırma verileri; anket formu, İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği ve Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbba Karşı Tutum Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Veriler SPSS 22.0 paket programında değerlendirilmiştir. Bulgular: Araştırmaya katılan hastaların %62.4'ü kadın, yaş ortalaması 60.99±15,58, %52'si ilkokul mezunu, %42.4'ünün diyabetes mellitus hastası ve ortalama 8.42 ±6.88 yıldır kronik hastalıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hastaların tamamlayıcı integratif tedaviye karşı tutum ölçeği (30.84 ±5.20) ve ilaç kullanımına ilişkin sağlık inanç ölçeği (136.40 ±18.47) arasında negatif yönlü istatsitiksel anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.001$). TİT'e yönelik tutum ölçeğinde kadın, üniversite mezunu, memur ve astım/KOAH hastalığı olanlar ile ilacı önemseme, sağlık motivasyonu, yarar algısı, engel algısı, öz etkililik alt boyutları ve total puan ortalamaları arasında eğitim durumu, mesleği, kronik hastalığı ile istatistiksel açıdan fark bulunmuştur ($p<0.001$). Sonuç: Bulgular doğrultusunda hastaların TİT tutumlarının düşük olduğu ve ilaç kullanımına ilişkin inançlarının ortalamanın üzerinde olduğu ve TİT kullanımına olan tutum arttıkça ilaç kullanımına ilişkin inancın azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Periodik aralıklarla yapılacak TİT uygulama eğilimleri ve eğitimleri kronik hastaları yanlış uygulamalardan korumada önemlidir.

***Anahtar Kelimeler*:** Tamamlayıcı İntegratif Tedavi, Sağlık İnanç, Hemşirelik

KAMU HARCAMALARI VE EKONOMİK BÜYÜME BAĞLAMINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ

Mustafa Kemal YAVUZYİĞİT, Burcu GÜVENEK

Türkiye

Öz: Bu yayın kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine olan etkilerini araştırır. Giriş ve kuramsal çerçeve bölümünde konu genel hatlarıyla ele alınmıştır. İkinci bölümde temel kavramlar açıklanarak kamu harcamalarının sınıflandırılması yapılmıştır. Bu sınıflandırmada kamu harcama türlerinin her biri ayrı başlık altında gösterilmiştir. Üçüncü bölümde, ekonomik büyüme kavramı ve tanımı üzerinde durulmuştur. Daha sonra ekonomik büyümenin niteliği ve unsurları ele alınmıştır. Ekonomik büyüme kavramı üzerinde genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra ekonomik büyüme kavramı, büyümenin belirleyicileri, büyümenin ölçülmesi ve büyüme teorilerinin tarihsel gelişim içerisinde nasıl şekillendiği ele alınmış ve açıklanmıştır. Bu bölümde ekonomik büyüme teorileri içsel ve dışsal büyüme teorileri olarak ikiye ayrılmıştır. Dördüncü bölümde ise kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen uygulamaların sonuçları yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle kamu harcaması ve ekonomik büyüme ilişkisini daha önce test eden çalışmalardan oluşan literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taramasında çalışmalar ayrı ayrı incelenmiş ve sonuçları bir tablo halinde gösterilmiştir. Kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ekonomi literatüründe farklı iktisadi yaklaşımlar ve teoriler tarafından incelenmiş, araştırılmış ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmadaki amaç, Türkiye'de kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yönünü bulmaktır. Bu amaçla konu önce teorik yönleriyle ele alınmış ve daha sonra da kamu harcamaları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki çeşitli çalışmaların sonuçları incelenerek yorumlanmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Kamu Harcaması, Ekonomik Büyüme, Türkiye Ekonomisi

FUTBOLCULARDA ATLETİK PERFORMANS ÖZELLİKLERİNİN TOP İLE BECERİ İLİŞKİSİ

Mustafa ŞAHİN

Türkiye

Öz: Bu çalışmada; Spor lisesi yetenek sınavlarına giren futbolcularda atletik performans özelliklerinin top ile beceri testleriyle olan ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmada Spor Lisesi özel yetenek sınavına katılan toplam 168 erkek futbolcu incelemeye alınmıştır. Araştırmada atletik performans testleri olarak patlayıcı kuvvet özelliği ölçümü için durarak uzun atlama testi, maksimal hız ölçümü için 30 metre sürat testi ve aerobik dayanıklılık özelliği içinde 20 metre dayanıklılık mekik koşusu testi uygulanmıştır. Beceri testleri olarak Ritim Koordinasyon Testlerinden Top Sektirme, Hedefe Vuruş-Şut testi, Uzun Vuruş-Orta testi ve Top Sürme-Slalom Testleri incelemeye alınmıştır. Çalışmanın istatistiksel analizi SPSS 21.00 paket programında yapılırken, beceri ile performans ilişkisi Pearson Korelasyon testi ile incelenmiş, 0,05 anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir. Çalışma bulguları incelendiğinde Sürat ve patlayıcı kuvvet özelliği iyi olan futbolcuların top sürme, top sektirme ve daha iyi futbol kariyerine sahip oldukları görülmüştür ($p<0,05$). Dayanıklılık özelliği iyi olan futbolcularında daha iyi top sürüp, daha fazla top sektirdikleri görülmüştür ($p<0,05$). Kaleye şut ve hedefe orta özelliğinin performans ve diğer beceri testleriyle ilişkisi bulunmamıştır. Atletik performans parametrelerinin kendi içerisindeki ilişkisi incelendiğinde sürat özelliği iyi olanların patlayıcı kuvvet ve dayanıklılığının da iyi olduğu, patlayıcı kuvveti iyi olanlarında yine hızlı ve dayanıklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Sonuç olarak; futbolcuların top sürme, top sektirme ve müsabakalarda daha fazla süre alıp kariyerini geliştirmeleri için atletik performans özelliklerini geliştirmeleri gereklidir.

***Anahtar Kelimeler*:** Atletik Performans, Beceri, Spor Lisesi, Yetenek Sınavı

BASKETBOLCU ERKEK ÇOCUKLARDA ANTROPOMETRİK VE FİZİKSEL PERFORMANS ÖZELLİKLERİNE BAĞIL YAŞ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Mustafa ŞAHİN

Türkiye

Öz: Bu çalışmada basketbol okullarına gelen çocukların doğdukları aya göre antropometrik ve fiziksel performans parametrelerindeki farklılıkların incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 7-16 yaş aralığında Spor İstanbul yaz basketbol okulları için gelen 369 erkek çocuk katılmıştır. Çocukların antropometrik özellikleri olarak boy, kilo, oturma yüksekliği, kulaç uzunlukları, el ve ayak uzunlukları, omuz genişlikleri incelenmiştir. Performans özellikleri olarak el kuvvetleri, gövde esnekliği, sıçrama özellikleri, ile sürat ve çeviklik özellikleri incelenmiştir. Çocuklar doğduğu aylara göre yılın ilk yarısında ve ikinci yarısında doğanlar olarak ile yılın 1-2-3 ve 4. Çeyreklerine göre doğanlar olarak gruplandırılmış, gruplar arası antropometrik ve performans farklılıkları incelenmiştir. Çeyrekler arası farklılıklar One Way Anova testi ile, Yılın birinci ve ikinci yarısında doğan çocukların independent T testi ile karşılaştırmaları yapılmıştır. Çocukların ayak uzunluğu ve esneklik özelliklerinin çeyrek yaşlara göre farklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Çocuklar 7-10 yaş, 11-13 yaş ve 14-16 yaş olarak gruplandırıldığında tüm gruplarda yaş arttıkça performansında arttığı görülmüştür ($p<0,05$). 7-10 yaş arası çocukların doğum ayı yılın ilk aylarında doğan çocuklar lehine antropometrik özellikleri ve el kuvveti parametrelerinde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. 11-13 yaş çocuklarda bağıl yaşın antropometrik ve performans üzerine etkisinin olmadı görülürken, 14-16 yaşta el ve ayak uzunluğu parametrelerinde etkili olduğu görülmüştür. Sonuç olarak basketbolcu çocukların antropometrik ve performans özelliklerinin bağıl yaş etkisine maruz kaldığı söylenebilir. Bu etki yaş ilerledikçe azalmaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** Bağıl Yaş etkisi, Basketbol, Antropometri, Fiziksel Performans

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINA DEVAM EDEN 36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN GÖRSEL ALGI VE KAVRAMSAL GELİŞİM DURUMLARININ İNCELENMESİ

Müge YURTSEVER KILIÇGÜN

Türkiye

Öz: Duyusal deneyimlerin öğrenme üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar incelendiğinde; öğrenme deneyimlerinin büyük oranda görme duyusuna yönelik olduğu görülmektedir. Görme duyusu, en temel öğrenme kanallarından biri olarak görülmektedir. Öğrenme sürecindeki görme duyusuna yönelik somut deneyimler ise öğrenimi kolaylaştıran ve öğrenilenlerin kalıcılığını artıran temel unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle görsel algının öğrenme üzerindeki etkisinin önemli olduğu düşünülmektedir. Görsel algılama yoluyla somut olarak deneyimlenen şeyler; geçmiş yaşantılarda var olan gerçek objelerin, sembollerin, sözlü ifadelerin ve resimlerin hatırlanarak ilişkilendirilmesine neden olur. Böylece geçmişte sahip olunanlar ile yeni karşılaşılanlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar ayırt edilir, eşleştirilir, karşılaştırılır, sıralanır, örüntülenir ve sınıflanır. Bu süreçte kavramsal gelişim ise eş zamanlı olarak gerçekleşir. Bu araştırma kapsamında okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 36-72 aylık çocukların görsel algı ve kavramsal gelişim durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 192 çocuktan oluşturmaktadır. Çocukların görsel algı durumlarını tespit etmeye yönelik "Frostig Görsel Algı Testi", kavramsal gelişim durumlarını tespit etmeye yönelik ise "Kavramsal Gelişim Kontrol Listesi" kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; okul öncesi eğitim kurumlarına devam 36-72 aylık çocuklarda cinsiyetin görsel algı ve kavramsal gelişim üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Çocukların yaşları artıkça görsel algı ve kavramsal gelişim puanlarının arttığı tespit edilmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarına devameden 36-72 aylık çocukların görsel algı gelişiminin kavramsal gelişim üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Erken Çocukluk, Yaş, Cinsiyet, Kavramsal Gelişim, Görme Duyusu, Görsel Algı

YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMI AÇISINDAN OECD ÜLKELERİNİN ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ

N.Tuba YILMAZ SOYDAN, Selay Giray YAKUT

Türkiye

Öz: Dünya genelinde nüfus artış oranının artması, teknolojik gelişmeler ve bunlara bağlı olarak da kentleşme oranının yükselmesi gibi faktörler nedeniyle enerji ihtiyacı ve tüketimi de hızla artmaktadır. Nitekim son yıllarda kişi başına düşen enerji tüketimindeki artışın dikkat çekici boyutlara ulaştığı gözlenmektedir. Bu ve benzeri nedenlerle karbondioksit salınımını azaltma konusundaki uluslararası anlaşmalar yapılmış; hem mikro düzeyde yerel yönetimler hem de makro düzeyde merkezi yönetimler daha sağlıklı, ekonomik ve daha verimli, doğal (yenilenebilir) enerji kaynaklarına yönelmişlerdir. Bu yönelim, karbondioksit salınımını azaltmak ve dolayısıyla yenilenebilir enerji kaynaklarını devreye sokma konusunda araştırmalara hız kazandırmıştır. Literatür incelendiğinde enerji göstergelerinin ekonomik büyüme ile ilişkisine odaklanan makro göstergelerin kullanıldığı çalışmalar ile çeşitli etkinlik analizlerinin gerçekleştirildiği çalışmalara rastlanmıştır. Bu çalışmada, literatür temelinde bazı yenilenebilir enerji göstergeleri belirlendikten sonra; OECD ülkelerinin yenilenebilir enerji göstergeleri bakımından etkinlikleri analiz edilmiştir. Ülkelerin enerji istatistikleri açısından yapısı incelenirken, nicel karar yöntemlerinden çok değişkenli analiz teknikleri ve veri zarflama analizi metotlarından yararlanılmıştır. Çok değişkenli analiz tekniklerinden Kümeleme Analizi ve Faktör Analizi teknikleri kullanılmıştır. Ülkeler öncelikle Veri Zarflama Analizi ile etkin-etkin değil olarak nitelendirilmiştir. Ardından alternatif kümeleme algoritmaları ile ülkeler sınıflandırılmış, bulgular Veri Zarflama Analizi sonuçları ile birlikte değerlendirilmiştir. İstatistik ve yöneylem araştırması tekniklerinin kullanıldığı bu hibrit çalışma kapsamında kullanılan veriler, OECD istatistikleri veri bankasından ve Dünya Bankası istatistiklerinden derlenmiştir. Elde edilen sonuçlar detaylı bir şekilde değerlendirilmiş; alternatif metotlarla ulaşılan ampirik bulgular karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Yenilenebilir Enerji, OECD Ülkeleri, Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz, Veri Zarflama Analizi

ZOË JENNY'NİN "DAS BLÜTENSTAUBZIMMER" ADLI ROMANI ÖRNEĞİNDE 68 KUŞAĞI VE AILE PROBLEMATIĞI

Nalan SAKA

Türkiye

Öz: Çağdaş İsviçre Yazınının genç ve başarılı yazarlarından biri olan Zoë Jenny, 1997 yılında yayımlanan ilk romanı "Das Blütenstaubzimmer" (Çiçek Tozu Odası) ile yazın dünyasında büyük ses getirir ve Jürgen Ponto-Stiftung edebiyat ödülünü almaya hak kazanır. Yazarın kendi öz yaşam öyküsünden izler taşıdığına inanılan söz konusu yapıtı, boşanmış bir ailenin çocuğu olmanın getirdiği psikolojik sorunlara dikkat çeker. Öte yandan romanın arka planında yer alan toplumsal hareketlerin, dönemin aile yaşantısına etkisi de göz ardı edilemez. Bu çalışmada öncelikli olarak romanın tarihsel arka planını oluşturan "68 Kuşağı" kavramının ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı üzerine bilgi verilecektir. Daha sonra söz konusu toplumsal hareketle birlikte sosyal, kültürel ve siyasi hayatta meydana gelen değişimler ortaya koyulacaktır. 68 kuşağının özgürlük arzusu, otorite karşıtı tutumlarının dönemin yaşam biçimine özellikle aile içi ilişkilere nasıl yansıdığı, romandaki figürlerin yaşam deneyimlerinden hareketle somut bir şekilde gözler önüne serilecektir. Tüm bunlarla beraber romanın başkahramanı Jo'nun annesi Lucy örneğinden hareketle kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanmasıyla birlikte ortaya çıkan aile tablosunun bir panoraması çizilecektir. 68'lerin düşünce ve görüş yapısının oluşturduğu yeni yaşam biçiminin ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimi hangi boyuta taşıdığı ele alınıp tartışılacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise içinde yaşanılan toplumun sosyokültürel ve politik yapısının aile bireylerinin hayatlarını şekillendirmede nasıl rol oynadığı üzerine genel bir değerlendirme yapılacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Zoë Jenny, Das Blütenstaubzimmer, 68 Kuşağı, Sosyokültürel ve politik yapı, Aile, Ebeveyn-Çocuk İletişimi

SANATA GİDEMEYEN HALKA, SANATI GETİREN HAREKET: GRAV

Nesli Tuğban YABAN

Türkiye

Öz: Fransız sanatçılar Francois Morellet, Francisco Sobrino, Joél Stein, Jean-Pierre (Vasarely) Yvaral, Horacio Garcia Rossi ve Julio Le Parc tarafından kurulan Görsel Sanatlar Araştırma Grubu (Groupe De Recherche d'Art Visual) yani GRAV hareketi, 1960'ların savaş sonrası bunalımlarını azaltmak, sanata gidemeyen halka, sanatı getirmek ve bunu da isimsiz bir kahramanmış gibi yapmayı kendilerine amaç edinmiş bir topluluktur. İnsanların sanata galeri ve müzeler aracılığıyla ulaşmasına tepki veren bu harekete mensup sanatçılar isimsiz, kimliği bilinmeyen yani anonim ve özel bir şahsa ya da özel bir şeye bağlı olmayan sanatı savunmuşlar ve bir topluluk olarak, kolektif biçimde çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Kendilerini sanat ve izleyici arasındaki normal ilişkilerin destekçileri olarak tanımlayan GRAV sanatçıları, 1966 yılında yayınladıkları manifestolarında bunu belirtmişlerdir. Bu manifestoya göre grubun birincil amacı, değişik işler yapmaktır. Değişik işler yapma aşamasında çevre koşullarına karşı yapılan kışkırtma ve saldırılara karşı bir oyun, beklenmedik bir durum yaratma, toplumun katılımını da sağlayarak izleyicinin katılımcı birey olmasını sağlayacak etkinlikler yapılacaktı. GRAV sanatçıları hareketlerini istikrarlı, ünik, nihai, eksiksiz ve yeri doldurulamaz işlerin karşısına koyuyorlar ve bu tarz işlerin GRAV hareketinin evrimine, GRAV çağının gelişimine karşı geldiğini söylüyorlardı. Sanatın; bireysellikten, estetiğin özgürlüğünden, sosyal ve ekonomik baskılardan ve aktif izleyiciden mahrum bırakılmış kolektif bir çaba olduğunu düşünüyorlardı. Bu çalışma GRAV hareketinin sanatçıları tarafından ortaya koydukları manifesto doğrultusunda hayata geçirdikleri sanatsal etkinlikleri göstermek ve izleyici konumundan katılımcı hatta sanat nesnesi konumuna geçen insanların kendilerini de içine alan sanat etkinliklerine verdikleri tepkileri değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** Sanat, GRAV, Manifesto, Sanat Eleştirisi, Katılımcı Birey

ÖĞRETMENLERİN SINIF İÇİ İLETİŞİM TARZLARI: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Neslin İHTİYAROĞLU

Türkiye

Öz: İletişim, tüm bireylerin kişisel ve mesleki yaşamlarını etkili bir biçimde sürdürmesinde hayati bir öneme sahiptir. İletişim olmaksızın bireylerin bireysel ve mesleki hedeflerini gerçekleştirmesi mümkün değildir. Öğretmenlik mesleğinde de iletişim becerileri, öğrencilerin üst düzey kazanım elde etmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Öğretmenlerin sadece davranışları ile bile öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenmeleri üzerinde etkili olduğu göz önüne alındığında, öğretmenlerin etkili iletişim becerilerine sahip olmasının önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu nedenle bu araştırma, öğretmenlerin sınıf ortamında öğrencilerle kurduğu iletişim tarzlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma deseninde tasarlanmıştır. Araştırmada gerekli veriler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme sorularının hazırlanmasında araştırma konusuna yönelik uluslararası ve ulusal alanyazın incelenmiştir. Alanyazın incelemesinin ardından hazırlanan sorulara ilişkin üç alan uzmanının ve üç öğretmenin görüşü alınmıştır ve bu görüşler doğrultusunda hazırlanan sorular yeniden düzenlenmiştir. Uygun örnekleme yöntemi ile seçilen ve Ankara ilindeki resmi ortaöğretim okullarında görev yapan 40 öğretmen, araştırmanın katılımcı grubunu oluşturmaktadır. Görüşme sürecinde verilerin kaybolmasını önlemek için, katılımcıların da izni alınarak, görüşmeler ses kayıt cihazınıza kaydedilmiştir. Görüşme sonucu elde edilen veriler, içerik analizinden geçirilmiştir. İçerik analizi, verilerin kodlanması, kodlanan verilerin temalarının belirlenmesi, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması şeklinde sıralanan aşamalardan oluşmaktadır. Araştırmanın analiz kısmı devam etmekte olup araştırma sonunda sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilecektir.

***Anahtar Kelimeler*:** İletişim Tarzları, Sınıf Ortamı, Öğretmen

HAYAT-DIŞI SİGORTA ŞİRKETLERİNDE TEKNİK KARŞILIKLAR: ÖZELLİKLERİ, BELİRLENMESİ VE MUHASEBESİ

Neşe ÇOBAN ÇELİKDEMİR

Türkiye

Öz: Ülkemizde sigorta sözleşmeleri ile ilgili AB Direktifleri ile uyumlu olarak "Dengeleme ve erteleme" muhasebe modeli kullanılmaktadır. Bu nedenle, gelir ve giderler sözleşme süresine yayılmalıdır. Sigorta şirketi sözleşme süresi boyunca herhangi bir tarihte tazminat ödeyebilir ve peşin elde ettiği geliri de sözleşme süresine göre ertelemelidir. Ayrıca elde ettiği gelir ile giderlerinin de denkleşmesi teknik karlılık için önemlidir. Teknik karşılıkların oluşumu sadece sigorta şirketlerinde bulunan bir aktüerya ve muhasebe işlemidir. Sigorta şirketlerinin istikrarı ve ödeme kabiliyetinin etkilenmemesi için teknik rezervler oluşturulmaları zorunludur. Hayat dışı sigorta şirketleri, içinde bulundukları cari yıl içinde yazılı sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan geçmiş ve gelecekteki yükümlülüklere ilişkin teknik rezervler oluşturmak zorundadır. Hayat sigorta şirketleri, matematik karşılığı olarak adlandırılan teknik karşılıkları tesis etmek zorundadır. Teknik karşılıkların tutarının, sigortacının herhangi bir zamanda sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerini yerine getirmesine izin verecek kadar yeterli olması gerekmektedir. Sigorta şirketlerinin nakit akışının diğer işletmelere göre ters olması yani önce gelirlerin tahsil edilmesi karşılıkları önemli hele getirmektedir. Sigorta şirketlerinin, en önemli gelir kaynağı primler ve en önemli giderleri ise tazminat ödemeleridir. Gelir ve giderin oluşum zamanları, giderin boyut ve zamanının bilinememesi; sektörün riskleri vb. konular teknik karşılıkları sigortacılıkta özellikli bir konu olmasının nedenlerindendir. Bu çalışmada; hayat-dışı sigorta şirketlerinin ayırması gereken karşılıkların neler olduğu, nasıl belirlendiği ve muhasebeleştirilmesi örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Hayat Dışı Sigorta Şirketleri, Teknik Karşılıklar, Teknik Karşılıklar Muhasebesi

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN, ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ BİLİM EĞİTİMİNDEKİ ÖĞRETMENİN ROLLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İRDELENMESİ

Nihal YİĞİTALP, Cansev KARAKUŞ

Türkiye

Öz: Bu araştırma, okul öncesi eğitimi alanında görev yapmakta olan öğretmenlere, okul öncesi öğretmenlerinin, erken çocukluk dönemi fen eğitimindeki rolleri konusunda farkındalık kazandırmak, okul öncesi öğretmenlerinin konu ile ilgili alan bilgilerini irdelemek, bilim eğitiminde öğretmen rollerine ilişkin görüşlerini belirlemek ve literatürde, kolaylaştıran, danışman, değişimi gerçekleştiren ve örnek rol şeklinde sınıflandırılmış olan dört çeşit öğretmen rolü ile ilgili sahip oldukları algıları ortaya çıkarmak amacı ile yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda okul öncesi kurumlarında görev yapmakta olan okul öncesi öğretmenlerinin, erken çocukluk dönemi bilim (fen) eğitimindeki rollerine ilişkin algıları yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan form; a) "Kişisel Bilgiler", b) "Araştırma Konusuna İlişkin Ön Bilgiler" ve c) "Araştırma Soruları" şeklinde üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmaya Yalova ve İstanbul illerinde yer alan ikisi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet anaokulu, ikisi bir Devlet Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı tüzel okul öncesi eğitim birimi, ikisi Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel anaokulu olmak üzere 6 farklı anaokulunda, 2016-2017 eğitim öğretim yılında görev yapmakta olan toplam 24 okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Araştırmanın yürütülmesinde nitel araştırma desenlerinden betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, okul öncesi öğretmenlerinin anket formlarında verdikleri cevaplar aracılığıyla; bilim eğitiminde öğretmen rollerine ilişkin alan bilgileri irdelenmiş, konu ile ilgili görüşleri betimlenmiş ve verilen öğretmen rollerine ilişkin sahip oldukları algılar tespit edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Erken Çocukluk Döneminde Bilim Eğitimi, Öğretmen Rolleri, Okul Öncesi

AYNI TEMA ETRAFINDA TEŞEKKÜL EDEN ÜÇ ROMANIN MUKAYESELİ BİR İNCELEMESİ

Nursel ÇAKMAK

Türkiye

Öz: Yanlış Batılılaşma teması etrafında kaleme alınan romanların kurgusal yapıları arasında benzerlikler bulunabilir. Olay örgüsü, kişiler, mekân gibi yapısal unsurlar yazarın tema üzerindeki bakış açısından hareketle oluşturulur. Yazar, okuyucuya vermek istediği mesaja göre olaylara yön verir, kişi ve mekâna birtakım görevler yükler. Dolayısıyla kurgunun şekillenmesinde asıl belirleyici unsurun yazarın temaya bakış açısında saklı olduğu söylenebilir. Bu durumda Batılılaşma teması etrafında işlenen romanlarda benzerlikler ortaya çıksa da aynı temanın Felatun Bey ile Rakım Efendi, Araba Sevdası ve Şık romanlarında farklı bir kurgu ve anlatımla işlendiği görülmektedir. Temalar benzer olsa bile, her kurgu farklı bir bakış açısının ürünü olarak ortaya çıkar. Buradan hareketle, bu çalışmada aynı temanın bu üç romanda hangi yönleriyle ele alındığı, yazarın bakış açısının eserlerin kurgusal yapısının oluşumunu nasıl etkilediği mukayeseler yapılmak suretiyle ortaya konulmuştur. Bu amaçla bu üç eser arasındaki kurgusal farklılıkların, öncelikle yazarların temaya bakış açılarındaki farklılıklardan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılığın kurgudaki ilk yansımalarının da alafranga-züppe tipi üzerinde görüldüğü söylenebilir. Bu doğrultuda roman kişilerinin yanlış Batılılaşma meselesinde hangi konumda ne tür tavırlar aldıklarının tespit edilmesi, aynı tema etrafında birleşen bu romanların arasındaki farklılıkları ortaya çıkarma noktasında öncelikle amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada, yazarın bakış açısıyla birlikte yanlış Batılılaşma temasının mekân, olay ve kişiler üzerindeki yönlendirici ve belirleyici işlevi tespit edilip değerlendirilmeye çalışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Yanlış Batılılaşma, Alafranga-Züppe Tipi, Kurgu

ULUSLARARASI ÇALIŞMA STANDARTLARI EKSENİNDE STK ÇALIŞMALARINI DEĞERLENDİRME: SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ VE SONUÇLARI

Ogün KAYI

Türkiye

Öz: Sivil toplum kuruluşları liberal dünyanın yükselen kurumsal yapıları olarak hayatımızın farklı alanlarında karşımıza çıkmaktadır. Dernek, vakıf, platform gibi değişik statülerde karşımıza çıkan bu tip örgütler hükümet dışı organizasyonlar olarak bilinmektedirler. Çevre, sağlık, insan hakları konularında ağırlıklı olarak faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları bugün gelinen noktada artan bir şekilde işgücü piyasası alanında birtakım faaliyetler göstermektedirler. Düşen sendikalaşma oranları, emeğin yapısal değişimi, esnek çalışma modelleri başta olmak üzere emeğe dair sosyal standartların uygulanması ve denetimi konularında endüstri içi denetim yapan ve uluslararası ölçekte işgücü piyasası alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin çalışmaları değerlendirilecektir. Sivil toplum örgütlerinin yürüttüğü endüstri içi işbirlikleri ve sosyal sorumluluk programlarının çalışma norm ve standartları konusunda küresel ölçekte bir araca dönüşme imkanı konusu ele alınacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Sivil Toplum Kuruluşları, İşgücü Piyasası, Endüstri İçi Denetim, Sosyal Standart, Sosyal Sorumluluk

KOALİSYON HÜKÜMETLERİ SİYASAL İSTİKRARSIZLIK KAYNAĞI MIDIR?: BUZDAĞININ GÖRÜNMEYEN KISMINA BİR BAKIŞ

Peri URAN MURPHY

Türkiye

Öz: Hükümet sistemi tartışmaları Anayasa Hukuku literatürünün en önemli konuları arasında gelmektedir. Eski ve yeni demokrasilerde anayasa mühendisleri siyasal istikrarsızlıkları ve rejim bunalımlarını önlemek için en ideal hükümet sistemi modelinin ne olabileceği sorusu üzerinde durmaktadırlar. Benzer tartışmalar uzun yıllar parlamenter sistemin uygulama alanlarından biri olan ülkemizde de yürütülmüş; parlamenter sistemin istikrarsızlık yaratan bir sistem olduğu yönündeki eleştiriler neticesinde ülkemizde önce, 2007 yılında cumhurbaşkanının genel oyla halk tarafından seçilmesini öngören anayasa değişikliğiyle birlikte başkanlı parlamenter sisteme; daha sonra 16 Nisan 2017 günü yapılan halkoylamasında kabul edilen ve 24 Haziran 2018 seçimlerinin ardından "Cumhurbaşkanlığı Sistemi" olarak adlandırılan yeni hükümet sistemine geçilmiştir. Leon D. Epstein'in "yürütme iktidarının yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipi" olarak tanımladığı (Leon D. Epstein, "Parliamentary Government", **International Encyclopedia of the Social Sciences**, V. 11, Der. David L. Sills, Macmillian and Free Press, New York 1968, s. 419) parlamenter sistemde yürütme organı düalist bir yapıya sahip olup, yürütme yetkisi sembolik konumdaki devlet başkanı ile başbakan ve bakanlardan oluşan hükümet arasında paylaştırılmıştır. Devlet başkanı partiler üstü ve sorumsuz iken; yürütme yetkisinin asıl sahibi olan bakanlar kurulu, yasama organına karşı siyaseten sorumludur. Başbakan tarafından temel ilkeleri belirlenen hükümet programı ve politikaları, bakanlar kurulu tarafından yürütülmektedir. Hükümet, yasama organının güvenine sahip olduğu müddetçe görevde kalabilmektedir. Parlamenter sisteme ilişkin eleştirilerin başında, bu sistemin istikrarsız hükümetlere yol açtığı gelmektedir. Bu istikrarsızlığın temel nedeni ise koalisyon hükümetleri olarak gösterilmektedir. Tarihsel olarak iki partili bir yapılanma şeklinde ortaya çıkan parlamentarizm, parlamenter hükümet sisteminin yaygınlaşması ve seçim sistemlerinde nispi temsil yönünde yapılan reformlarla birlikte çok daha karmaşık bir hal almış ve 20 yüzyılda siyaset, kural olarak çok partili bir yapıya bürünmüştür. (Wolfgang S. Müller ve Kaare Strøm, "Coalition Governance in Western Europe: An Introduction", **Coalition Governments in Western Europe**, Der. Wolfgang S. Müller ve Kaare Strøm, Oxford University Press, Oxford 2003, s. 1) Çok partili sistem ve nispi temsil sistemin birlikte uygulanması sonucunda siyasi partiler, yasama meclislerinde tek başlarına hükümet olabilmek için gereken çoğunluğa ulaşamamış ve yürütme iktidarının oluşturulabilmesi için koalisyonlara ihtiyaç duyulmuştur. Sartori'nin koalisyon hükümetlerinin yapabileceği birazcık icraatın ilk altı ay içinde, hükümetin devrilmesinin hoş karşılanmayacağı ilk balayı döneminde yapıldığı, daha sonra hükümetlerin hareketsiz kalarak, gemiyi batırmamaya çalışarak zaman kazanmaya baktıkları (Giovanni Sartori, **Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği: Yapılar, Özendiriciler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme**, Ankara, 1997, Yetkin Yayınları, s. 151-153) düşüncesine paralel olarak, sıkıntılı zamanlarda, koalisyon ortaklarının sorumluluk almak yerine birbirlerini suçlaması, sorumlu ve yetkilinin kim olduğunun tam olarak anlaşılamamasının parlamenter yönetimin demok-

ratik niteliğini zayıflatacağı ileri sürülmektedir. Bu çalışmada, koalisyon hükümetlerinin kaçınılmaz olarak yürütmede istikrarsızlığa yol açtığı iddiasının aksine, Almanya, Lüksemburg, Avusturya, Belçika, Finlandiya gibi İkinci Dünya Savaşı sonrası itibarıyla sürekli olarak istikrarlı koalisyon hükümetleri tarafından yönetilmiş olan ülkelerdeki koalisyon modelleri ve dinamikleri incelenecek, hükümet istikrarının sağlanması bakımından siyasi partilerin sayısı, büyüklükleri ve siyasi tercihleri, aşırı partilerin var olup olmadığı, siyasi partiler arasındaki ideolojik kutuplaşmanın derecesi gibi faktörler (Mustafa Erdoğan, "Koalisyon Hükümetleri İstikrarsızlık Kaynağı Mıdır?" **Türkiye'nin Anayasa Gündemi**, Der. İbrahim. Ö. Kaboğlu, Anayasa Hukuku Araştırmaları Derneği, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 144) ele alınacak; koalisyon olgusunun demokrasi ve uzlaşı kültürünün gelişmesi açısından bir fırsat olarak görülüp görülemeyeceği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Koalisyon Hükümetleri, Siyasi Parti Sistemi, Siyasi İstikrar, Demokrasi

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE ETİK EĞİTİMİ: MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÖNERİLER

Rahime AYDIN ER

Türkiye

Öz: Hemşirelikte etik eğitimi, hemşirelerin çalışma alanlarında ne tür sorunların etik açıdan zorlanmalara yol açtığını belirlemelerinin yanı sıra, olası etik sorunların önlenmesi ve ortaya çıkan etik sorunların çözümü için gerekli olan etik yeterliğe sahip olmalarında önemli bir katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte hemşirelikte etik eğitim iyi bakım sunmanın temelini oluşturmakta ve hemşireleri erdemli davranış sergilemeye yönlendirmektedir.1 Hemşirenin etik yeterliğe sahip olması eğitim sürecinde hemşireden beklenen önemli bir yetkinlik olarak kabul edilmektedir.2 Hemşirenin etik yeterliğe sahip olması etik eğitimini zorunlu ve vazgeçilmez kılmaktadır. Hemşirelikte etik eğitimin önemi konusunda görüş birliği olmakla birlikte etik eğitiminin veriliş biçimine ilişkin görüş birliğinin bulunmaması uygulamada da farklılıkları beraberinde getirmektedir. Türkiye'de lisans düzeyinde hemşirelik eğitim programlarında etik eğitimin içerik, süre, veriliş biçimi ve öğretim yöntemleri farklılıklar göstermektedir. Etik eğitimi bu alanda uzman olmayan hemşire öğretim elemanları tarafından, ayrı bir ders veya diğer teorik hemşirelik derslerine entegre edilerek yürütülmektedir.3,4 Hemşirelik lisans programlarında verilen etik eğitimin klinikte karşılaşılan etik sorunların çözümünde etkili ve önemli olduğu bildirilmekle birlikte, genellikle teorik olarak verildiği, çok kalıcı bir eğitim olmadığı ve çalışma yaşamında karşılaşılan etik sorunlara yol gösterici olmada yetersiz kaldığı da bildirilmektedir.1 Bu nedenle teorik eğitimle birlikte alana özgü vaka çalışmalarıyla uygulamalı olarak "etik eğitim programı" gibi stratejiler geliştirilmeli, sürekli olarak güncellenmeli ve hemşirelerin çalışma alanlarında bu eğitim programlarının sürekliliği sağlanmalıdır.

***Anahtar Kelimeler*:** Hemşirelik Eğitimi, Etik Eğitim, Etik Yeterlik

SAĞLIK MESLEKLERİNDE ERDEMLER EĞİTİMİ

Rahime AYDIN ER, Yüksel Can ÖZ

Türkiye

Öz: Sağlık hizmetlerinin sunumunda ortaya çıkan sorunların çözümlenmesinde ilkelere dayanan tıp etiği yaklaşımı yaygın kabul görmekle birlikte, son yıllarda artan bir önemle erdem etiğine de başvurulmaktadır.1,2 Çünkü sağlık çalışanı-hasta ilişkisini yalnızca bir takım ilkeler çerçevesinde değerlendirmek ve yerine getirilmesi gereken çeşitli ödevler olarak tanımlamak yetersiz kalmaktadır. Erdem etiğinin dayanağını oluşturan "iyi bir insanın yaptığı işi de iyi yapmasını sağlayan özellikler", sağlık hizmetlerinin sunumunda "daha iyi"ye ulaşılmasını desteklemektedir. Erdemlerin, iyi klinik uygulamanın tanımına ve pratiğine ne gibi katkılar sağlayabileceği, ya da hangi açmazlara sebep olabileceği konusunda tartışmalar sürmektedir. Bununla birlikte özellikle hekiminin ve hemşirenin sahip olması gereken erdemler -güvene bağlılık, sevecenlik, şefkat, iyilik, adalet, ölçülülük, kendi çıkarlarını hastanın çıkarlarından üstün tutmamak- iyi bir sağlık çalışanı olmayı ve mesleki profesyonelliği de sağlamaktadır.3 Son yıllarda tıp ve hemşirelik öğrencilerinin, akademisyenlerin, hastaların, hekimlerin ve hemşirelerin iyi hekim ve iyi hemşirenin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşlerini inceleyen çalışmalara ilgi artmıştır. Bu çalışmalarda eğitimde ve çalışma alanında, iyi hekim ve hemşireden beklenmesi gereken nitelikler/erdemler belirlenmiştir. Çalışma sonuçları ile iyi hekim ve iyi hemşirenin sahip olması gereken niteliklerin tıpta profesyonellik projelerinde ve hemşirelik çekirdek eğitim programında yer alan yeterlikleri de kapsadığı ortaya konmuştur. Bu noktada ortaya çıkan soru öğrenciye "erdemlerin nasıl öğretileceği"dir. Bu bildiride, hekim ve hemşirelere eğitimleri sırasında erdemlerin nasıl kazandırılabileceğine yönelik yaklaşımlar ele alınacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Erdem Etiği, Tıp Eğitimi, Hemşirelik Eğitimi

ÖZEL YETENEKLİ BİREYLERİN BİYOLOJİ ALANINDA ÇALIŞAN BİLİM İNSANI İMAJLARI

Reyhan ORAL

Türkiye

Öz: Özel yetenekli bireyler bilgiyi akranlarına göre daha hızlı öğrenen bireylerdir (Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi, 2016). Özel yetenekli bireylerin eğitiminde onların öğrenme hızlarına göre farklılaştırılmış-zenginleştirilmiş öğretim ortamlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Rogers, 2007). Özel yetenekli bireylerin öğretim ortamlarının hızlandırılması, farklılaştırılması ve zenginleştirilmesinde onların ne bildiklerinin bilinerek üzerine öğretim ortamlarının yapılandırılmasının önemi kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu araştırmada özel yetenekli bireylerin biyoloji alanında çalışan bilim insanı imajları araştırılmış ve öğretim ortamlarının yapılandırılmasında önerilerde bulunulmuştur. Araştırma 2018-2019 öğretim yılında Ankara ilinde özel yetenekli bireylerle öğretim yapan bir kurumda 21 özel yetenekli öğrenci ile nitel araştırma temelinde yürütülmüştür. Öğrenciler kurumda 'destek eğitim programına' devam etmektedirler. Öğrenciden biyoloji alanında çalışan bilim insanı/insanlarına dair çizim yapması, ardından da çizimini açıklamasını isteyen çalışma yaprağı veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Veri toplama aracının kapsam geçerliği alan eğitimi uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Veri toplama sürecinde öğrencilere çizimleri ve açıklamaları için yeterli süre, 40 dakika tanınmıştır. Veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma sonunda özel yetenekli bireylerin zihnindeki biyoloji alanında çalışan bilim insanı imajının erkek (f:15), tek başına bilim yapan (f:13) ve laboratuarda çalışan (f:11) biçiminde olduğu bulunmuştur. Ayrıca biyoloji alanında çalışan bilim insanı büyüteç (f: 7), masa (f: 9), erlen (f: 6), bitki (f: 9) ve eklem bacaklılara (f: 6) ihtiyaç duymaktadır. Araştırma sonunda edinilen bulgulardan özel yetenekli bireylere öğretim ortamları yapılandırılırken 'Bilimin tek başına yapılan bir uğraş olmadığı' bilimin doğası boyutunun kazandırılması hedeflenmelidir. Ayrıca özellikle biyoloji alanında çalışan bilim insanı/insanları için bitki/hayvan ile çalışmadaki etik kurallar öğrencilerin öğretim süreçlerinde öğrencilere hatırlatılmalıdır.

***Anahtar Kelimeler*:** Özel Yetenekli Bireylerin Eğitimi, Biyoloji Eğitimi, Biyoloji Bilim İnsanı İmajı

TASARIM SÜRECİNDE İŞBİRLİKLİ PROBLEM ÇÖZME YAKLAŞIMININ İNCELENMESİ: ÇEVRECİ MAKET EV ÇALIŞMASINDA ÇATIYA PANEL HESABI

Saadet GELEN, Yasemin DOĞAN, Zeynep GÜREL

Türkiye

Öz: Tasarım tabanlı araştırma yöntemine ait eğitim uygulamalarına son yıllarda ülkemizde ve dünyada giderek daha çok rastlanmaktadır. Tasarım tabanlı araştırmalar analiz, tasarım, geliştirme ve uygulama süreçlerinin araştırmacılar ve katılımcılar ile işbirliği içerisinde gerçekleştirildiği bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Tasarım tabanlı araştırmalar gerçek uygulama ortamında döngüsel olarak bağlama duyarlı tasarım ilkelerinin ve kuramlarının geliştirilmesine yönelik olarak eğitim uygulamalarını iyileştirme amacıyla gerçekleştirilmektedir. Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde yer alan Yenilenebilir Enerji Kaynakları Tasarımı Laboratuvarı'nda bir yarıyıllık zorunlu Fizik Öğretim Yöntemleri 2 dersi kapsamında "çevreci ev" bağlamıyla fizik öğretmen adayları tarafından 2016 yılından beri işbirlikli problem çözme yaklaşımıyla çevreci ev maket ürünleri geliştirilmektedir. Çevreci maket ev çalışmalarının fizik öğretmen adaylarının işbirlikli problem çözme yaklaşımlarını geliştirmesinin yanında doğaya duyarlı, ekolojik, elektrik tüketimini azaltan binaların sayısını arttırması yönünde çevreci bir bilinç oluşturulmasını da amaçlamaktadır. Bu çalışmalarda işbirlikli çalışma yöntemiyle, çatıya panel monte etme, yalıtım özellikleri geliştirme ve yağmur hasadı alt çalışma gruplarına göre şekil verilmektedir. Bu araştırmada ise veriler 2017 Güz döneminde bir öğretmen adayının işbirlikli çevreci maket ev yapımının gerçekleştirildiği grup çalışmasında çatıya panellerin monte edilmesi alt grup çalışmasına odaklanılmıştır. Çatıya panel monte edilmesi ihtiyaca göre panel hesaplanmasının yapıldıktan sonra pratik bir laboratuvar uygulaması olarak gerçekleştirilecektir. Nitel tasarım tabanlı araştırma olarak gerçekleştirilen çalışmada maket evin çatısına panel monte etme süreci boyunca diğer gruplarla iletişim halinde çalışan fizik öğretmen adayının yaptığı matematik hesaplamalar süreci incelenmiştir. Sonuçlar ihtiyaca göre panel hesabının diğer çalışama gruplarından gelen ihtiyaç girdilerinin belirlenmesine ve eldeki panellerinin uygunluğuna göre şekillendiğini göstermektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Tasarım Tabanlı Araştırma, Güneş Panelleri, İşbirlikli Problem Çözme

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE NOMOFOBİ DÜZEYİNİN İNCELENMESİ: BİRUNİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Safter BOZARSLAN

Türkiye

Öz: Nomofobi, 'No Mobile Phobia'dan türetilmiştir ve cep telefonundan mahrum kalmanın verdiği kaygı ve korkudur. Özellikle akıllı telefon kullanımının artması ile giderek artış göstermiştir. Akıllı telefonlarımız evde / işte unutmak, kaybetmek ya da telefonun şarjının bitmesi temelli ortaya çıkan sıkıntıya verilen isimdir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinden (N=236) oluşan örneklemden yararlanarak nomofobinin yaygınlığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Yıldırım vd. tarafından Türkçe'ye tercüme edilen geçerli ve güvenilir olduğu test edilmiş nomofobi düzeyini belirleyen bir ölçek kullanılmıştır ayrıca ölçeğin kullanılması için yazardan izin istenmiştir. Ölçek 7'li likert olarak yapılmıştır ve Yıldırım'ın yaptığı çalışmada nomofobinin (nomofobik) dört alt boyutu olduğunu belirtmiştir. 1-) Çevrimiçi Olamama, 2-) İletişimi Kaybetme, 3-) Rahatlıktan Feragat ve son olarak 4-)Bilgiye Ulaşamama olarak ifade etmiştir. Bu ölçek Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi bünyesinde yer alan bölümlerin 1,2,3 ve 4. sınıflarına uygulanmıştır. Öğrencilerin %66,5'i kadın, %33,5'i ise erkektir. Cronbach's Alpha değeri 0,926 olarak oldukça güvenilir çıkmıştır. Nomofobik bireylerin durumlarına ilişkin dört alt boyutta verilerin dağılımında Skewness ve kurtosis değerleri -1,5 ile +1,5 arasında olduğu için normal dağılım göstermektedir. Bu açıdan parametrik analiz için uygundur. KMO ,912 değeri çıkmış olduğundan faktör analizi için uygun olup 4 faktör bulunmuştur. Ayrıca faktörlerin dağılımının normal olduğu görülmektedir. Korelasyon analizinde $P<0.05$ olduğundan aylık gelir ile nomofobi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. T- testi analizinde $P>0.05$ olduğu için cinsiyetler ile nomofobi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Regresyon analizinde aylık gelir ile nomofobi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Korelasyon analizinde yaş ile nomofobi arasında bir ilişki bulunmamıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Nomofobi, Akıllı Telefon, Üniversite Öğrencileri, İletişim, Teknoloji

DİNAMİK PAZAR KOŞULLARINDA ÖRGÜT KÜLTÜRÜ, ENTELEKTÜEL SERMAYE VE DİNAMİK YETENEKLER İLİŞKİSİ

Salih Zeki İMAMOĞLU, Hayat AYAR ŞENTÜRK, Hüseyin İNCE, Hülya TÜRKCAN, Nihal YAZICI

Türkiye

Öz: Stratejik pazarlama teorisyenleri kaynak temelli görüşün dinamik pazar ortamlarındaki çevresel koşulları ve değişim hızını açıklayamadığını ileri sürerek, pazardaki rekabet avantajının kaynağı olarak dinamik yetenekler teorisinin temel alınmasını yaygın bir şekilde kabul etmişlerdir. Dinamik yetenekler teorisi kaynakları firmaya özgü maddi (örn. demirbaş ve ekipmanlar) ve maddi olmayan (örn. bilgi ve itibar) varlıklar olarak, yetenekleri ise firmanın yeni kaynaklar edindiği ve mevcut kaynakları pazara sunulan gerçek bir değere dönüştürdükleri süreçler olarak tanımlamaktadır. Dinamik yetenekler görüşü ile ilgili son yıllarda bahsedilen en önemli konulardan biri bu yeteneklerin gelişiminde örgütsel unsurların rolünün belirlenmesidir. Çünkü firmalar mevcut ve potansiyel pazarları hakkında birey, takım ve örgüt düzeyinde öğrenme gerçekleştirdiği ve bu faaliyetleri destekleyici bir örgüt kültürü geliştirdiği ölçüde ancak kaynaklarını ve yeteneklerini nasıl ve ne zaman yeniden düzenleyeceği ya da güncelleştireceğini belirleyebilmektedir. Aksi durumlarda, pazarların dinamik doğası yüzünden, değişen pazar taleplerini karşılamada başarısız olan kaynak ve yetenekler firmalarda ölüm katılığına (rigor mortis) yol açacaktır. Rigor mortis durumu çevresel değişime adaptasyonu engelleyecek ve hatta pazardan silinmeye yol açacak düşük seviyeli pazar performansına neden olacaktır. Bu doğrultuda çalışmada yüksek firma performansı elde etmede gerekli bir unsur olarak firmanın dinamik yetenekleri ele alınmakta ve söz konusu örgütsel strateji, örgütsel yönetim ve Ar-Ge yenilik yeteneklerinin geliştirilmesinde örgüt kültürü ve entelektüel sermayenin etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. 207 firmadan toplanan veriler ile AMOS programı kullanılarak yapılan analiz sonucunda 1) örgütsel kültür unsurlarının entelektüel sermaye değişkenleri üzerinde pozitif etkisi, 2) entelektüel sermayenin dinamik yetenekler geliştirilmesinde pozitif etkisi ve 3) dinamik yeteneklerin firma performansı üzerinde pozitif etkisi bulunmuştur.

***Anahtar Kelimeler*:** Firma Performansı, Örgüt Kültürü, Dinamik Yetenekler, Entelektüel Sermaye

19.YÜZYIL OSMANLI DEVLETİ EKONOMİ POLİTİKALARINDA TARIMIN ROLÜNE YÖNELİK BİR İNCELEME

Seçil ŞENEL UZUNKAYA, Serhat YÜKSEL, Hasan DİNÇER

Türkiye

Öz: 19. Yüzyıl Osmanlı Devleti için çok önemli olayların yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde, Osmanlı devleti hem siyasal hem de ekonomik anlamda ciddi anlamda güç kaybetmiştir. Bu dönemin padişahları ülkenin eski gücüne kavuşabilmesi için birtakım tedbirler almaya çalışmışlardır. Daha önceden olduğu gibi bu dönemde de Osmanlı Devleti ekonomisi için en önemli sektör tarım olmuştur. Bundan dolayı, Tanzimat döneminde alınan aksiyonların önemli bir kısmı da tarım sektörüne yöneliktir. Söz konusu çalışmanın amacı 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti ekonomi politikalarında tarımın rolünün incelenmesidir. Bu kapsamda, ilgili dönemde tarım sisteminin gelişmesine yönelik atılan reformist hareketler analiz edilecektir. Bu dönemden önce zirai ürünlerin üretimine yönelik bazı kısıtlamalar bulunmaktaydı. Tarım sektörüne yönelik yapılan değişikliklerden biri de bu sınırlamaların kaldırılmasıdır. Bu sayede, ülkedeki tarımsal ürün miktarında önemli bir artış yaşanmış ve bunun sonucunda da tarımsal ürünlerin ihracatında belirgin bir oranda artış gözlenmiştir. Dönemin yöneticileri ülkenin ekonomik gelişmesinin sağlanmasının en önemli yolunun tarımsal faaliyetlerin arttırılmasından geçtiğine inanmışlardır. Bu bağlamda, söz konusu dönemde tarımın gelişmesine yönelik atılmış olan başka bir adım da tarımsal işleyişi daha etkin bir hale getirmek için devlet kadrolarında bürokrasiyi azaltacak ekiplerin kurulmasıdır. Başka bir ifadeyle, devlet içerisinde tarım sektörüne yönelik yeni ekipler oluşturulmuş ve bu ekiplere tarımsal faaliyetler hakkında eğitimler verilmiştir. Bu sayede de ülkedeki tarımsal üretimin daha hızlı bir şekilde arttırılması amaçlanmıştır. Son olarak, bahsi geçen bu dönemde ülkede tarım okulları kurulmuştur. Buna ek olarak, bazı öğrencilerin de yurt dışına giderek tarım konusunda eğitim almaları sağlanmıştır. Böylece, Osmanlı Devleti tarafından tarımın geliştirilmesine yönelik uzun vadeli adımlar atıldığı da görülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Osmanlı Ekonomisi, Tarım, 19. Yüzyıl, Yapısal Reformlar, Tanzimat Dönemi

GARANTİ BANKASI VE AKBANK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

Seda ULUĞ, Tuğçe EKİN, Gülşen ŞİMŞEK, Sevgi SAKAL

Türkiye

Öz: Halkla ilişkiler tanımı ve uygulamaları, tarih içerisinde teknolojinin gelişmesi ve internetin herkes tarafından ulaşılabilir olması ile önemli değişikliklere uğramıştır. Halkla ilişkiler kavramı tek yönlü ve aktarımcı yapısından çıkarak web 2.0 ile birlikte etkileşimli bir yapıya geçmiştir. Web 2.0 araçları ile gerçekleştirilen halkla ilişkiler çalışmaları PR 2.0 çalışmaları olarak adlandırılmakta ve insanlar arası diyaloğu oluşturan her ortam, araç, site ve uygulama PR 2.0 faaliyetleri olarak nitelendirilmektedir. P.R 2.0 faaliyetlerinden kurum ve markalar için en önemli ortam sosyal medyadır. Halkla ilişkiler uygulamaları içinde sosyal medya; iki yönlü konuşma imkânı sağlamak, firmanın ürün ve hizmetleri hakkındaki haberleri anında duyurmak, promosyon ve kampanya oluşturma ortamı sağlamak, yeni müşteriler kazandırmak, iki yönlü ve etkileşimli iletişim kurma imkânı sağlamak açısından önemlidir. Bu doğrultuda hedef kitle ile marka arasında çift yönlü iletişimin gerçekleşebilmesi için sosyal medyanın interaktif bir şekilde kullanılması gerektiği sonucuna varılmış, Akbank ve Garanti Bankası'nın sosyal medya ortamındaki halkla ilişkiler faaliyetleri incelenerek örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Garanti Bankası ve Akbank'ın, Facebook ve Twitter sayfaları; tasarım, kullanılan renk, hedef kitlesine sağlamış olduğu işlem kolaylıkları ve uygulamalar açısından değerlendirilmiştir. Çalışmada, 2016 yılının verileri kullanılmış, 05.12.2016-04.01.2017 tarihleri arasında, Facebook ve Twitter iletileri, hedef kitle ile sağlanan etkileşim incelenmiştir. Amaç, bankaların çift taraflı iletişime verdikleri önem üzerinden değerlendirilmektedir. Gerçekleştirilen incelemeler sonucunda, Akbank'ın Garanti Bankası'na göre sosyal medya uygulamalarında daha geri planda kaldığı ve hızlı geri dönüş sağlayamadığı belirlenmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Sosyal Medya, Halka İlişkiler Uygulamaları, Web 2.0, PR 2.0

SOSYAL MEDYADA HALKLA İLİŞKİLER UYGULAMALARI: GARANTİ BANKASI VE AKBANK ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

Seda ULUĞ, Tuğçe EKİN, Gülşen ŞİMŞEK, Sevgi SAKAL

Türkiye

Öz: Halkla ilişkiler tanımı ve uygulamaları, tarih içerisinde teknolojinin gelişmesi ve internetin herkes tarafından ulaşılabilir olması ile önemli değişikliklere uğramıştır. Halkla ilişkiler kavramı tek yönlü ve aktarımcı yapısından çıkarak web 2.0 ile birlikte etkileşimli bir yapıya geçmiştir. Web 2.0 araçları ile gerçekleştirilen halkla ilişkiler çalışmaları PR 2.0 çalışmaları olarak adlandırılmakta ve insanlar arası diyaloğu oluşturan her ortam, araç, site ve uygulama PR 2.0 faaliyetleri olarak nitelendirilmektedir. P.R 2.0 faaliyetlerinden kurum ve markalar için en önemli ortam sosyal medyadır. Halkla ilişkiler uygulamaları içinde sosyal medya; iki yönlü konuşma imkânı sağlamak, firmanın ürün ve hizmetleri hakkındaki haberleri anında duyurmak, promosyon ve kampanya oluşturma ortamı sağlamak, yeni müşteriler kazandırmak, iki yönlü ve etkileşimli iletişim kurma imkânı sağlamak açısından önemlidir. Bu doğrultuda hedef kitle ile marka arasında çift yönlü iletişimin gerçekleşebilmesi için sosyal medyanın interaktif bir şekilde kullanılması gerektiği sonucuna varılmış, Akbank ve Garanti Bankası'nın sosyal medya ortamındaki halkla ilişkiler faaliyetleri incelenerek örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Garanti Bankası ve Akbank'ın, Facebook ve Twitter sayfaları; tasarım, kullanılan renk, hedef kitlesine sağlamış olduğu işlem kolaylıkları ve uygulamalar açısından değerlendirilmiştir. Çalışmada, 2016 yılının verileri kullanılmış, 05.12.2016-04.01.2017 tarihleri arasında, Facebook ve Twitter iletileri, hedef kitle ile sağlanan etkileşim incelenmiştir. Amaç, bankaların çift taraflı iletişime verdikleri önem üzerinden değerlendirilmektedir. Gerçekleştirilen incelemeler sonucunda, Akbank'ın Garanti Bankası'na göre sosyal medya uygulamalarında daha geri planda kaldığı ve hızlı geri dönüş sağlayamadığı belirlenmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Sosyal Medya, Halka İlişkiler Uygulamaları, Web 2.0, PR 2.0

TÜRK VE İNGİLİZ MİZAHINDA KOMİK OLANIN SINIRLARI

Selami Umut KISA, Onur Güneş AYAS

Türkiye

Öz: İnsanların ve toplumların nelere, ne sebeplerle güldükleri yüzyıllardır çeşitli düşünürlerce ve bilim insanlarınca incelenegelmiştir. Gülme ve mizah üzerine felsefi, psikolojik, sosyolojik, dilbilimsel vb. birçok kuram ve düşünce ortaya atılmıştır. Bu kuramların büyük bir bölümünde de toplumun, gülme ve mizah konusunda da oldukça etkili olduğu, gerek soyut olarak mizah anlayışında gerek pratik olarak gülme ediminde çerçeveyi belirleyen temel etmen olduğu görülmektedir. Haliyle neye gülünebileceği kadar neye gülünemeyeceği de toplumun çizdiği çerçeve ve belirlediği sınırlarla ortaya konmaktadır. Gülmenin yasaklandığı yahut hoş görülmediği bağlamlardan bahsederken, temel olarak "kutsal" - "tabu" kavramlarıyla toplumca hoş karşılanmayanı, örf ve adetleri uygun olmayanı ifade etmek için kullandığımız "ayıp" kavramını irdelememiz gerekmektedir. Bu çalışmada gerçekleştirmeyi planladığımız da Türk ve İngiliz yazılı mizah ve hiciv ürünlerinden hareketle bu iki toplumun mizah anlayışlarındaki sınırları ortaya koyabilmek, bir şeyin ne noktadan sonra toplum ve birey tarafından komik görülmediğini incelemek ve komik olanın sınırlarının sosyolojik bir analizini yapmaktır. Çalışmada iki toplumun edebiyatlarından mizah ve hiciv eserleri kullanılarak bu eserlerde kutsalların ve tabuların ne noktaya kadar zorlanabildiği, toplumca ayıp kabul edilerek gülünç olmaktan çıkmadan hangi sınırlarda gezdiği incelenmiştir. Çalışmamızda kutsallar sadece dini olanlarla sınırlandırılmamış; ulus-devlet süreciyle beraber ortaya çıkan milli kutsallar, insanların ait olduğu kesimden dolayı benimsedikleri bölgesel, sınıfsal vb. kutsallar ve hatta bireyin kimlik oluştururken yarattığı kişisel kutsallar da değerlendirilmiştir. Böylece Türk ve İngiliz toplumlarında komik olanın sınırları çok yönlü bir biçimde ortaya konmaya çalışılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Türk Mizahı, İngiliz Mizahı, Komik, Kutsal, Ayıp

URMU DUT'UN (MORUS RUBRA L.) BİYOLOJİK AKTİVİTE POTANSİYELİNİN BELİRLENMESİ VE STENOTROPHOMONAS MALTOPHİLIA ÜZERİNE ETKİLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Selçuk KÖK, Mehmet ÖZASLAN, İbrahim Halil KILIÇ, Mustafa KÖROĞLU, Bekir Sıddık KURT, Sami Serhat TONUS

Türkiye

Öz: Ülkemizin farklı iklim ve ekolojik koşullara sahip olması, floranın çok sayıda bitki türü ve çeşitliliği içermesi ve bundan dolayı da ülkemizde tıbbi amaçlı tüketilen bir çok bitki türü bulunmaktadır. Bu bitkilerin birçoğunun antimikrobiyal etkileri olduğu gerek yurt dışında, gerek ülkemizde yapılan çalışmalarda bildirilmiştir. Doğada tabii olarak yetişen bazı bitki ekstrelerinin ve uçucu yağlarının bakterilere olduğu kadar, mantarlara karşı da antifungal aktivite gösterdiği yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir. Günümüzde artık bazı meyve ve sebzelerin içerdiği antioksidan maddelerin kanser, kalp ve damar hastalıklarına karşı koruyucu etkisinin vurgulanmasıyla beraber, tüketiciler antioksidan maddelerce zengin ürünleri tercih etmeye başlamışlardır; dolayısı ile ürünlerin antioksidan kapasiteleri onların kalite kriterleri arasına girmiştir. Bunun yanı sıra antioksidan oranı yüksek sebze ve meyvelerin biyolojik aktivitesinin belirlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Güneşden gelen ışınlar Dünya'ya atmosferde bulunan koruyucu tabakadan geçerek ulaşır. Fakat Stratosfer tabakasında meydana gelen tahribat nedeniyle güneş ışınlarından gelen UV'nin canlılara pek çok zararının olduğu bilim insanları tarafından kabul edilmiştir. UV ışınları insan sağlığı açısından, cilt kanseri gibi ciddi hastalıklara sebep olduğu belirtilmiştir. Bitkilerin bu ışınlara karşı verdiği doğal mücadelenin araştırılması da büyük önem teşkil etmektedir. Halk arasında tüketimi çok olan özellikle son yıllarda bilimsel olarakta faydalarına vurgu yapılan Urmu dut (Morus rubra L.) biyolojik aktivitesinin araştırılması açısından oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra son zamanlarda hastane enfeksiyon etkeni olarak izole edilen çoğu antibiyotiğe dirençli olan Stenotrophomonas maltophilia üzerine Urmu dut (Morus rubra L.) meyve özütlerinin etkileri araştırılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Morus Rubra L., Antimikrobiyal, Oksidan, Antioksidan, DNA Koruyucu Etki, Stenotrophomonas Maltophilia

TÜRKİYE'DE GAZETELER VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Sema AKBOĞA

Türkiye

Öz: Sivil toplum kuruluşları, demokratik bir toplumun kurulması ve sürdürülmesi için önemlidir. Bu kuruluşların medyadaki görünürlükleri, kendilerine kaynak yaratmak, kamuoyu oluşturmak, devlet politikalarını biçimlendirmek gibi demokratik işlevlerini gerçekleştirirken katkı sağlamaktadır. Ancak yapılan araştırmalar Türkiye'deki bazı medya kuruluşlarının ve kimi sivil toplum kuruluşlarının çeşitli siyasi partiler ve ideolojilerle sıkı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bunlara dayanarak bu araştırma Türkiye'deki 17 gazeteyi 2017 yılı boyunca inceleyerek farklı türdeki dernek ve vakıfların (İslami/muhafazakar ve seküler) farklı siyasi duruşa sahip gazetelerde (hükümeti destekleyen ve hükümet karşıtı) nasıl ve ne kadar yer aldığını incelemiştir. Yapılan analizler Türkiye'deki dernek ve vakıfların sadece %1,31'inin haber yapıldığını ortaya çıkarmıştır. Bu haberlerin içerik analizleri dernek ve vakıf haberlerinin temel olarak üç konuya odaklandığına işaret etmiştir. Bu konular arasında yasal meseleler (örn. dernek/vakıf kapatılması, dernekte/vakıfta adli suçların işlenmesi), faaliyetler (örn. derneğin/vakfın … yapması) ve önemli kişilerin dernek/vakıf faaliyetine katılımı ve/ya dernek/vakıfta basına açıklama yapması yer almaktadır. Ayrıca İslami/muhafazakar dernek ve vakıflar hem hükümet karşıtı hem hükümeti destekleyen gazetelerde haber yapılırken, seküler dernek ve vakıflar hükümet karşıtı gazetelerde daha çok haber yapılmıştır. Tüm bu bulgulara dayanarak Türkiye gibi sivil toplum kuruluşlarının devlet ya da çeşitli siyasi ideolojilerle işbirliğine yatkın olduğu ülkelerde gazetelerin siyasi duruşlarının sivil toplum kuruluşlarının gazetelerdeki görünürlükleri üstünde önemli bir etkisi olduğu ve bu kuruluşlar hakkındaki haberlerin sadece kurum faaliyetlerini değil, adli vakaları ve siyasi ilişkileri de içerdiği sonucuna varılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Sivil Toplum Kuruluşları, Gazeteler, Görünürlük, Türkiye

SAFRANBOLU'DA FAALİYET GÖSTEREN KONAKLAMA İŞLETMELERINE YÖNELIK ZIYARETÇI GÖRÜŞLERININ DEĞERLENDIRILMESI

Semra AKTAŞ POLAK

Türkiye

Öz: Türk kentsel tarihinin bozulmamış bir örneği olan Safranbolu, kültür turizminin önemli rotalarından birisidir. 1994 yılında kentin bütünü sit alanı ilan edilerek UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Kent ölçeğinde UNESCO Dünya Miras listesinde yer alan Safranbolu, Müze Kent olarak anılmaktadır. Karabük İline bağlı olan ilçe, kültürel zenginlikleri korumadaki başarısıyla en iyi korunan kentler arasındadır. Safranbolu, Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan, Almanya, İtalya, Japonya, Güney Kore, Avustralya, Rusya ve Suudi Arabistan gibi farklı ülkelerden ziyaretçileri çekmektedir. Safranbolu Turizm Danışma Bürosu verilerine göre 2018 yılı ilk altı ayında başta Çin ve Tayvan'dan olmak üzere yerli ve yabancı toplamda 136015 turist Safranbolu'da konaklama yapmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018 yılı verilerine göre Karabük'te İşletme Belgeli ve Belediye Belgeli olmak üzere yaklaşık 112 tesis varlığını devam ettirmektedir. İşletmelerin varlığını devam ettirebilmesinde, tüketicilerin geri dönüşleri önemli bir değerleme aracıdır. Aynı zamanda işletmenin varlık sebebi olan müşterinin memnuniyeti için tüketicilerin yapmış olduğu geri dönüşler, fırsat olarak değerlendirilmektedir. Çalışma, tarihi evleriyle ünlü Safranbolu'da bulunan konaklama tesislerinde geceleyen yerli ve yabancı turistlerin yorumlarını konu edinmiştir. Bu çalışmanın amacı, Safranbolu'da bulunan konaklama tesisleri hakkında yapılan ziyaretçi yorumlarını incelemektir. Bu çerçevede, turizm için önemli bir sosyal paylaşım sitesi olan TripAdvisor kullanıcılarının yaptıkları paylaşımlar çalışmanın veri setini oluşturmaktadır. TripAdvisor kullanıcılarının paylaşımları duygu analizi ile analiz edilmiştir. Yapılan duygu analizi ile yorumlar; olumlu, olumsuz ve nötr olarak gruplandırılmıştır. Sonrasında ise yapılan bu sınıflandırma, makine öğrenme yaklaşımlarından denetimli öğrenme modeliyle sınanmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Turizm, Kültür Turizmi, Veri Madenciliği, Duygu Analizi, Safranbolu

REHBERLİK BÖLÜMLERİNDE GÖREVLI ÖĞRETIM ELEMANLARININ UZMANLIK ALANLARINA YÖNELIK BIR İNCELEME

Semra AKTAŞ POLAT

Türkiye

Öz: Turist rehberi, ülkenin tanıtım elçileri olarak kabul edilmektedir. Bu yönüyle turist rehberi, ülke ve bölge tanıtımında, turizm faaliyetinin en önemli unsurlarından birisidir. Bu önemine rağmen, turist rehberliği mesleğinin bir meslek olarak kabul görmesi oldukça gecikmiştir. Turist rehberliği, 2012 yılında yürürlüğe giren 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu ile bir meslek olarak kabul edilmiştir. 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanununa göre Turist Rehberliği hizmeti; "Seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup hâlindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dil kullanılarak ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleri ile varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesini, ifade etmektedir." Türkiye'de turizm eğitimi, liselerin yanı sıra turist rehberleri için açılan kurslarla başlamıştır. 1960'lı yıllarda yükseköğretim düzeyinde verilmeye başlanan turizm eğitimi, zamanla rehberlik, konaklama ve seyahat gibi bölümlere ayrılmıştır. Böylece, 1990'lı yıllara kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde verilen rehberlik eğitimi, yükseköğretim programları arasına dâhil edilerek, turist rehberlerinin yetiştirilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Çalışmanın amacı, lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilen bölümlerde görev yapan öğretim elemanlarının uzmanlık alanlarına yönelik bir incelemenin gerçekleştirilmesidir. Bu çerçevede, devlet ve vakıf üniversitelerinin ilgili bölümlerinde görev yapan öğretim elemanlarının uzmanlık alanları üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Turist Rehberliği, Turizm Rehberliği, Öğretim Elemanı, Turizm

THE ATTITUDE AND BEHAVIORS NECESSARY TO INCREASE THE FINANCIAL LITERACY RATE OF CHILDREN

Serpil ALTINIRMAK, Basil OKOTH, Yavuz GÜL

Turkey

Abstract: Financial literacy is the ability of individuals to adequately comprehend and make informed decisions with regards to their financial affairs in areas including purchases, investments, savings and borrowing. Financial literacy plays an important role in the development of financial consciousness and saving habits. In countries with increased financial literacy, savings and investments are relatively higher. Savings is one of the main factors of economic growth and development of a country. Savings can be increased is by introducing financial literacy to children at an early age. It is necessary to teach children how to earn and save money as well as the consumption habits that need to be avoided. Behaviors developed as a result of choices shaped in childhood play a role in guiding the individual in later ages. Children who receive education in personal finance will play an important role in the development of society. A study conducted by the Financial Literacy and Access Association in Turkey identifies the 18-24 age group as the "Carefree Youth" characterized by high-risk takers without any money disciplined. The Carefree youth constitute 19% of the population. While it is important to instill discipline in this group, increasing financial literacy rates of children provides a sure way of preventing the emergence of new carefree groups. This study intends to provide information on the contents, and the concepts and topics on the nature of financial literacy and personal finance education that should be given to children, as well as asses the present situation in Turkey.

***Key Words*:** Financial Literacy, Children and Finance, Savings, Spending, Investing

KOHLBERG'İN AHLAKİ GELİŞİM DÜZEYLERİNİN KÜLTÜRÜN DEĞER AKTARICI İŞLEVİYLE İNCELENMESİ

Sezgin ELBAY

Türkiye

Öz: Kültür temelde doğanın kendi iç mekanizmasının dışında insani üretimle ilgilenen, insanın tüm yapıp etmelerini konu alan, maddi ve manevi tüm yaratıların toplamı olarak tanımlanabilir. Kültür belli değerlerin sürekliliğini sağlamak ve belli değerleri üretmek üzere, özneye kurulu bir yaşam biçimi sunabilir. Kültürel aktarım ise, yine bu bağlamda belli değerlerin aktarılmasına dayanmaktadır. Bu değer aktarımı da pedagoji ile açık ya da örtük olarak gerçekleşebilir. Birey, toplumun değerleri ile sosyalizasyon sürecinden geçerken, kültürel devamlılık da sağlanabilir. Bu, aynı zamanda bireyin belli değerlerin taşıyıcısı olarak, kültürel bir form kazanmasını da sağlayabilir. Bu çerçeveden bakıldığında belli değerler, birtakım kuramsal yaklaşımlarla bireye kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Kohlberg'in ahlaki gelişim düzeylerinin kültürün değer aktarıcı işleviyle incelenmesidir. Araştırma, nitel paradigmaya dayalı bir derleme çalışmasıdır. Araştırmanın temel veri toplama tekniği dokümanlardır. Veriler, betimsel yoldan analiz edilmiştir. Betimsel analiz sonucunda, Kohlberg'in koyutladığı gelişimsel ahlaki düzeylerin her bir basamağında, farklı kültürel norm veya normların değer aktarıcı işleviyle ön plana çıktığı; ayrıca toplumun uyguladığı ödül ve ceza pratiklerinin bireyleri etkilediği görülmüştür. Bu etkilenmenin bağımlı bir ölçü formu oluşturduğu söylenebilir. Bu bulgulardan da, her bir ahlaki gelişim basamağında demokratik ideallere göre bireye değer aktarımının yapılması gerektiği yorumuna gidilebilir. Özellikle Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerinden, kültürün değer aktarıcı işleviyle daha çok yararlanılması gerektiği önerilebilir.

***Anahtar Kelimeler*:** Kültür, Kültürün Değer Aktarıcı İşlevi, Kohlberg' in Ahlaki Gelişim Düzeyi

ÖĞRETİM PROGRAMI VE PROGRAM ÖĞELERİNDEKİ FARKLI TOPLUMSAL PERSPEKTİFLERİN ROLÜNÜN İNCELENMESİ

Sezgin ELBAY

Türkiye

Öz: Sanayi devriminden sonra birçok ülke planlı kalkınmayı toplumsal gelişimlerinin odağına almıştır. Bu sayede kalkınma projeleri ile toplumsal hedeflerini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Toplumsal gelişmenin temellerini kapitalist sistemin bekasında gören bu ülkeler, sosyal sistemin tüm kurumlarını bu çizgiye getirmek için uğraş vermiştir. Bu çerçevede yeni bir siyasi/toplumsal sistem kendisine ait ekonomik modeliyle, yeni tip birey üreterek kendisini güvence altına almak isteyebilir. Sanayi devrimi, toplumda köklü reformları gerektirirken, bir yandan da kültürel krizlerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Yeni bir toplum oluşurken onun değer, inanç ve normları değişmiştir. Bu anlamda sanayi devriminden etkilenen ülkelerin siyasi ve toplumsal paradigmasının dönüşüme uğradığı söylenebilir. Eski düzenin aristokratik sistemi yerini meritokrasiye bırakmıştır. Yeni sistemde başarılı olma ölçütü değişmiştir. Bilgi, beceri ve tutumlarıyla ülke kalkınmasına katkı sağlayan ve liyakate değer veren bireyler yetiştirmek, sanayileşen devletlerin ortak hedefleri olarak eğitim programlarına yansımıştır. Denebilir ki, eğitimde program geliştirme çabaları değişen siyasi ve toplumsal taleplere cevap niteliğindedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, program öğelerindeki farklı toplumsal perspektiflerin rolünü incelemektir. Araştırma alanyazın taramasına dayalı olarak yürütülmüştür. Dokümanlar veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Toplumların tarihsel zamanın ruhuna göre konumlanmasının, belli değerler etrafında programların geliştirilmesini sağladığı ortaya çıkmıştır. Bulgulardan da, bu değerlerin birtakım hayat gerçeklerine en azından ontolojik ve epistemolojik bir karşılık olduğu ve bu bakış açısının bir uzantısı olarak da eğitim programlarını tasarlarken etkili olduğu yorumlarına gidilebilir.

***Anahtar Kelimeler*:** Program Geliştirme, Program Öğeleri, Toplumsal Perspektif

KADIN OKUL YÖNETİCİLERİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

Süheyla LÜLECİ, Hüseyin GÜL

Türkiye

Öz: 21. Yüzyılda inovasyon çağını yaşadığımız son yıllarda kadınların yönetim pozisyonunda hala sayılarının çok az olması ya da hiç yer almamaları ve birçok engelle karşılaşmaları Türkiye'deki kadınların konumu açısından fenomolojik bir olgudur. Değişim ve gelişime rağmen yönetici pozisyonunda yer alan kadınların sayısının azlığı ve kadınların yeterince yönetici posizyonunda temsil edilememesi bu konunun yıllardır güncel bir konu yapmakta fakat hala beklenen düzeyde gelişme gösterememesi bu konu üzerine derin incelemeler yapmayı gerekli kılmaktadır. Zaman zaman liderlik pozisyonuna gelen kadınların ise; yöneticilerinden, yönetimi altında çalışanlardan veya akranlarından itilme ve kakılma gibi tecrübe ettikleri bir duyguyla mücadele etmektedirler. Oysaki kadınlar liderlik stillerini tanımlamak için daha fazla dönüşümsel eğilime sahiptirler. Onlar yönetimi altındakilere kişisel ilgi alanlarına geçişlerinde cesaret verirler. Dünyanın yarsından fazlasının kadın olduğu düşünüldüğünde kadının iş yaşamına katılımının arttırılması ve hatta yönetici pozisyonlarındaki kadın sayısının arttırılması çok önemlidir. Eğitimde kadınların liderlik pozisyonlarına gelmeleri sürecinde yaşadıkları sorunlar günümüze değin devam eden ve arka planında yer alan hikâyeleri ya da içsel yolculukları anlamak bakımından açısından da bu çalışma önemli görünmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı eğitimde kadın yöneticilerin karşılaştığı sorunları ve çözüm yolları ortaya koymaktır. Kadın yöneticilerin liderlik yolculuğunda karşılaştığı zorluklar ve bu zorlukların üstesinden nasıl geldikleri ele alınacaktır. Araştırmada elde edilen verilerin öncelikle MEB'e bağlı devlet okullarında çalışan kadın yöneticilerin karşılaştığı engellerin tespiti ve çözüm üretilmesi açısından önemli bir çalışma olması beklenmektedir. Bu çalışma sonucunda bu bağlamda kadınların ihtiyaçları olan güç için çözüm önerileri getirilecektir.

***Anahtar Kelimeler*:** Kadın, Engeller, Yönetici, MEB, Liderlik

TÜRKİYE'DE AV TURİZMİ UYGULAMALARI

Taner OKAN

Türkiye

Öz: Avcılık, tarih boyunca insanoğlu tarafından çeşitli nedenlerle gerçekleştirilen bir faaliyet olarak günümüze kadar gelmiştir. Toplumların ihtiyaçları ve gelişmişlik düzeyleri değiştikçe, avcıların ve diğer paydaşların av ve yaban hayatı kaynaklarına olan talepleri de değişiklik göstermektedir. Günümüzde av ve yaban hayatı kaynaklarına yönelik taleplerden birisi de av turizmidir. Av turizmi, yerli ve yabancı avcıların av ve yaban hayatı kaynaklarından, belirlenmiş denetim koşulları altında, yararlanmasını ve böylelikle ekonomik kazanç elde edilmesini sağlayan etkinliklerden oluşmaktadır. Türkiye'de ilk defa 1977 yılında yaban domuzu ile ve 1981 yılında yaban keçisi ile başlayan av turizmi uygulamaları başta 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu olmak üzere çıkarılan ilgili yönetmeliklerle birlikte süregelmektedir. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından her yıl yayımlanan av turizmi talimatı ile avına izin verilen yaban hayvanı türleri, avlanma tarih ve zamanı ile süresi, av turizmi kapsamında av organizasyonlarına izin verilen sahalar, avlanma ücretleri ve kotalar, avlanmada uyulması gereken kurallar vb. hususlar ilan edilmektedir. Av turizmi yabancı avcıların yanı sıra yurt içindeki avcılar için de mümkün olmaktadır. Av turizminden elde edilen gelirlerin bir kısmı katılım payı adı altında av ve yaban hayatı kaynaklarının korunması, bakımı ve üretimi ile avcılığın düzenlenmesi hizmetlerinin karşılığı olarak avlak ve sahalarda alanı olan belde belediyesi ve köy tüzel kişiliği ile büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan ilçe belediyelerine aktarılmaktadır. Av turizmi uygulamalarında; Av Turizmi İzin Belgesi verilen A grubu seyahat acenteleri yabancı turist avcılara, yabancı uyruklulara ve yerli avcılara; C grubu seyahat acenteleri ise sadece yerli avcılara av organizasyonları, av ve yaban hayatı gözlem turları ile fotoğraf ve film çekimleri düzenleyebilmektedir. Av turizminin gerçekleştiği yörede başta konaklama, beslenme ve ulaşım işletmeleri olmak üzere farklı sektörlerdeki işletmelerin gelir elde etmesi olanaklıdır. Bu çalışmada; Türkiye'deki av turizmi uygulamaları; yararlanan avcı sayısı, avcıların geldikleri ülkeler, avlanılan hayvan türleri ve elde edilen gelir, katkı payı dağılımı, av turizmi lisansına sahip seyahat acentesi sayısı açısından ortaya konulmuştur.

***Anahtar Kelimeler*:** Avcılık, Yaban Hayatı, Trofe, Kırsal Kalkınma

LİF LEVHA SEKTÖRÜNDE STRATEJİ SEÇİMİ

Taner OKAN, Ahmet TÜRKER

Türkiye

Öz: Doğru stratejiyi seçmek, sektör ve işletmeler için her zaman karmaşık bir sorun olarak kabul edilmektedir. Bu durum, sektörün ve firmaların dikkatli bir değerlendirme yapmaları gereğini ortaya çıkartmaktadır. Genel olarak uygun stratejinin belirlenmesinde, dikkate alınması gereken birçok nitel ve nicel faktörler bulunmaktadır. Bu nedenle, değerlendirme süreci çok boyutlu olarak gerçekleştirilmeli ve karar verme çok ölçütlü ortamda yapılmalıdır. Çok ölçütlü karar verme teknikleri birbirleriyle çelişen ve çok sayıda amaç içeren problemlerin çözümünde kullanılmaktadır. Bu çalışmada, odun kökenli levha endüstrilerinden Lif Levha sektöründe ve bu sektörlerdeki işletmelerde uygulanabilecek stratejilerin sıralanması amaçlanmıştır. Lif Levha sektörü giderek artan önem ve ticari hacimleri nedeniyle çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Sektör ve işletme düzeyinde uygulanabilecek stratejilerin belirlenmesinde SWOT Analizi'nden yararlanılmıştır. Çalışmada, birden fazla nitel ölçüt göz önüne alınmıştır. Alternatif stratejileri sıralamak için ELECTRE III (Elimination et choix traduisant la realite) ve ölçütleri ağırlıklandırmak için AHP (Analytic Hierarchy Process) teknikleri kullanılmıştır. Çok ölçütlü karar verme tekniklerinden ELECTRE III, sıralama prensibine göre alternatifleri değerlendiren ve çok kullanılan bir tekniktir. AHP ise karar ölçütlerinin ağırlıklarının belirlenmesinde katılımcılığa izin veren ve çok yaygın kullanıma sahip bir yöntemdir. Çalışmada strateji seçiminde iki aşama söz konusudur. Birinci aşama; sektörle ilgili tüm ilgi gruplarının katıldığı ve sektör düzeyinde stratejilerin önceliklendirildiği aşamadır. İkinci aşama ise bu sektör içerisindeki firmalar düzeyinde strateji seçimi ile ilgilidir. Strateji seçiminde, "Hammadde Olanaklarını Arttırma Stratejisi" öne çıkmıştır. İşletme düzeyinde ise her iki sektörde de "Mevcut İş Tanımını Değiştirerek Büyüme Stratejisi Uygulama" ilk sırada yer almıştır. Küçülme stratejileri her iki sektör için de en son sırada tercih edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Çok Ölçütlü Karar Verme, ELECTRE III, Analitik Hiyerarşi Süreci, Lif Levha Sektörü

KAYITLI VE KAYIT DIŞI İSTİHDAMDA ÜCRETİN BELİRLEYİCİLERİ AÇISINDAN KADIN VE ERKEK ÇALIŞANLAR ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

Taylan AKGÜL

Türkiye

Öz: Ülkemizde kayıt dışı istihdam genellikle tarım ve imalat sanayi sektörlerinde bulunmakla birlikte hizmet sektöründe de sınırlı da olsa rastlanılan bir olgudur. Kayıt dışı istihdamda çalışanlar birçok sosyal ve yasal haktan mahrum, güvencesiz ve sendikasız olduğundan ücretlerin kayıtlı istihdama nazaran daha düşük olduğu bilinen bir gerçektir. Kayıt dışı istihdam edilenler, özellikle gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu bölge ve sektörlerde asgari ücretin altında ücretler almaktadır. Ücret düzeyinin yanı sıra eğitim, tecrübe, cinsiyet gibi açıklayıcı değişkenlerin ücret üzerindeki etkisi bakımından da kayıtlı ve kayıt dışı istihdam arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılığa ek olarak, kadın ve erkek çalışanlar arasında da ücret düzeyi ve ücretin belirleyicilerinin etkisi bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Bu çalışmada cinsiyete dayalı ücret farklılıklarının, kayıtlı ve kayıt dışı istihdam türleri arasında da değişkenlik gösterip göstermediği 2004-2017 dönemi Hane Halkı İşgücü Anketleri mikro veri setleri kullanılarak analiz edilmektedir. Bu analiz için, kayıtlı ve kayıt dışı erkek ve kadın çalışanlar için tasarlanmış 4 ayrı (iki aşamalı Heckman seçim modeline dayalı) ücret regresyonu söz konusu veri setleri üzerinde test edilecek, böylece açıklayıcı değişkenlerin ücret üzerindeki etkisi bakımından kadın ve erkek çalışanlar arasındaki farklılıkların istihdamın kayıtlı olup olmamasından da etkilenip etkilenmediği sorusu cevaplanacaktır. Heckman Seçim Modeli'nin tercih edilmesinin sebebi ülkemizde işgücü piyasasının heterojen bir yapıya sahip olmasından kaynaklı sapmaları minimize etmektir. Çalışmada, ayrıca söz konusu ücret farklılıklarının zaman içindeki seyri de incelenecektir. Dr. Taylan Akgül Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

***Anahtar Kelimeler*:** Kayıt Dışı İstihdam, Ücret Farklılıkları, İşgücü Anketleri

ÖĞRETMEN AKADEMİLERİ'NİN MÜZİK ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKİ DURUMLARINA ETKİSİ: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

Tuba GÜRBÜZ

Türkiye

İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğünün koordinatörlüğünde İstanbul Üniversitesi, İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ile yapılan protokoller kapsamında "İstanbul Öğretmen Akademileri" adıyla bir çalışma başlatmıştır. "İstanbul Öğretmen Akademileri"; Sanat Akademisi, Müzik Akademisi, Bilim Akademisi (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk-İslam Düşüncesi ve Bilimi Enstitüsü, Bilim Olimpiyatları Enstitüsü), Lisan Akademisi, Edebiyat Akademisi, Aktör Öğretmen Akademisi adıyla 6 akademiden oluşmaktadır. Bu çalışmada İstanbul ilinde görev yapan ve Öğretmen Akademileri'ne katılmış olan öğretmenlerden 78 müzik öğretmenine nitel araştırma yöntemlerinden biri olan bir anket uygulanmıştır. Anket uygulanan öğretmenlerin 57'si kadın 21'i erkek öğretmen ve yaş ortalaması 25-30 arasındadır ve ankete katılan müzik öğretmenlerinden "Müzik Akademisi" ni seçen 20 öğretmen olup diğer öğretmenler farklı akademileri tercih etmişlerdir. Bu çalışma ile "Öğretmen Akademileri" eğitimlerinin bu akademilere katılan müzik öğretmenlerinin mesleki durumlarına etkisi incelenmiştir. Çalışmanın kuramsal kısmında kaynak taraması yapılarak konu ile ilgili araştırmanın kuramsal temeli zenginleştirilmiştir. Öğretmenlerin akademi tercihinde bulunurken önceliklerinin neler olduğu, müzik akademilerini tercih etmelerindeki etkenlerin tespiti, akademilerin mesleki gelişimlerine olumlu etkilerinin olup olmadığı, yaş, cinsiyet ya da meslekteki görev süresi gibi değişkenlerin ne derece rol aldığı gibi pek çok durum tespit edilip incelenmiş ve bu bağlamda elde edilen veriler ile sonuçlar ortaya çıkarılıp bu sonuçlar ile çeşitli çözüm ve önerilerde bulunulmuştur.

***Anahtar Kelimeler*:** Öğretmen Akademileri, Müzik Öğretmeni, İstanbul, Müzik, Eğitim

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN OKUMA STRATEJİLERİ ÜSTBİLİŞSEL FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN FARKLI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Turan ÇETİNKAYA, Delal KARADEMİR

Türkiye

Öz: Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin okuma stratejileri üstbilişsel farkındalık düzeylerinin düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırmaya Ahi Evran Üniversitesinin farklı bölümlerinde öğrenim gören toplam 544 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve 30 maddeden oluşan ve Mokhtari ve Reichard (2002) tarafından geliştirilen ve Öztürk (2012) tarafından Türkçeye çevrilen, geçerlik ve güvenilirliği yapılan okuma stratejileri üstbilişsel farkındalık envanteri kullanılmıştır. Okuma Stratejileri Üstbilişsel Okuma Farkındalık ölçeğinin genel güvenilirliği α=0,978 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirliği incelendiğinde Okuma Stratejilerini Destekleme alt boyutu güvenilirliğinin α=0,939, Problem Çözme Stratejisi alt boyutu güvenilirliğinin α=0,912 ve Genel Okuma Stratejisi alt boyutu güvenilirliğinin α=0,948 olarak gerçekleştiği görülmüştür. Araştırma yüksek maliyet ve zaman gerektirdiğinden, Ahi Evran Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerle sınırlandırılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin okuma stratejileri üstbilişsel farkındalık düzeylerinin belirlenmesi için verilerin analizinde SPSS 20 (Statistical Package for Social Sciences) programından faydalanılmıştır. İlgili verilerin karşılaştırılmasında dağılım, frekans, t testi ve anova testi yapılmıştır. İstatistiksel analizler sonucunda katılımcıların okuma stratejileri üstbilişsel farkındalık düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermezken, öğrenim görülen bölüm ve kendine ait kütüphane olup olmaması değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılık göstermiştir. Üniversitelerde öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri geliştirilmeli ve onlara bu derslerde üst bilişsel okuma farkındalığı kazandırılmalıdır. Özellikle Öğretmen yetiştiren kurumların etkili okuma becerileri kazandırılmasına yönelik etkinlikler düzenlenmesi önerilebilir.

***Anahtar Kelimeler*:** Okuma Stratejileri, Üstbilişsel Farkındalık Düzeyi, Üniversite Öğrencileri

ANLAMLANDIRMA TEORİSİ VE ANLAMLANDIRMA ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI: BİREYLERİN ÇEVRELERİNDEKİ DAVRANIŞLARI, OLAYLARI, İŞARETLERİ VE FARKLILIKLARI ANLAMLANDIRMA DURUMLARI

Türker TUĞSAL

Türkiye

Öz: 5 Ağustos 1949'da Montana eyaletinde çıkan Mann Gulch yangını sonrasında 1970'li yıllardan itibaren, örgütsel iletişim hatalarını inceleyen araştırmacıların çalışmaları sonucunda Anlamlandırma Teorisi'nin temelleri atılmıştır. Anlamlandırma, bireylerin meydana gelen olayları bilinçaltı ve bilinç düzeyinde yorumlaması ve neler olduğunu anlaması süreci olarak tanımlanmaktadır. Anlamlandırma ile ilgili literatürde birçok farklı araştırma olmasına rağmen; anlamlandırma teorisi ile ilgili, literatürde erişilebilen yazılı ve elektronik veri tabanlarında Türkçe ve İngilizce ölçüm aracına rastlanmadığı ve literatürde doldurulması gereken önemli bir boşluk olduğu fark edilmiştir. Ölçekler, genellikle uyarlama sonucu kültürümüze kazandırılmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı ve literatüre katkısı özgün bir ölçek oluşturmaktır. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında öncelikle ilgili literatür gözden geçirilerek Smerek'in (2009) aktardığı bilgiler doğrultusunda Louis'in ve Weick'ın (1988) anlamlandırma modellerinden esinlenerek 36 maddelik 5'li Likert tipi ölçekleme kullanılarak madde havuzu oluşturmaya çalışılmıştır. Uzman görüşü sonucunda ölçekteki madde sayısı 22'ye düşürülmüştür. Kolayda örnekleme yöntemi ile 207 akademisyene elektronik posta aracılığıyla anketler gönderilip 104 geçerli veri toplanmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini gösteren Cronbach's Alpha değeri yüksek güvenilirlik (0.897) düzeyinde bulunmuştur ve açıklayıcı faktör analizi sonucunda beş faktör ölçeğin değişkenliğini %66.186 varyans ile açıklamaktadır. Araştırmanın literatüre katkısı; ilk kez anlamlandırma ölçeği oluşturulmuş olmasıdır. İkinci katkısı; söylem, eylem, olgu ve olayların bir işaret olarak anlamlandırılması; belirsizliklerin azaltılarak, gelecekte olması muhtemel hata, kaza, kaos, kriz gibi kötü olayların tahmin edilebilmesine ve tedbir alınabilmesine imkân verebilir. Bu ölçeğin özellikle davranış bilimleri, örgütsel davranış, yönetim ve organizasyon alanlarında yararlı olabileceği; ayrıca, davranış bilimleri ile çok yakın ilişkisi bulunan psikoloji ve iletişim bilimlerinin yanı sıra, siyaset bilimi ve askerî alanda fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Anlamlandırma, Anlamlandırma Teorisi, Anlamlandırma Ölçeği, Ölçek Geliştirme

AIR TRAFFIC RIGHTS AND INTERNATIONAL COMPETITION: BILATERAL AIR SERVICE AGREEMENTS, STATES AND AIRLINES

Ugur ERDOGAN

Turkey

Abstract: The airline industry is very highly regulated; affected by a complex network of legal, economic, technical and safety regulations. International air law is dominated by the principle of sovereignty over the airspace above a State's territory. Every state decides autonomously, by whom and when its airspace is used. The permission to use a state's airspace is formally called "air traffic right", but commonly called "freedom of air". Entry into international air markets is determined through an elaborate series of bilateral agreements between governments. These bilateral Air Service Agreements (ASAs) are the legal basis for the international air transport. Air Traffic Rights are negotiated and granted in these agreements. There are nine freedoms of air in international air law. The First freedom is the right to overfly a foreign country without landing. Second freedom is the right to land a foreign country for non-traffic purposes such as refuelling, maintenance or emergencies. The third freedom gives the right to fly passengers from the registration state of the air carrier to a foreign state. The fourth freedom correlates with the third freedom and grants the right to fly passengers from a foreign state to the registration state of the carrier. The Third and Fourth Freedoms are the origin of the direct commercial services between two countries. The Fifth Freedom gives the right to carry traffic between two foreign countries on a flight that either originated in or is destined at the carrier's home country. It enables airlines to carry passengers from a home country to another intermediate country, and then fly on to third country with the right to pick passengers in the intermediate country. If the airline is granted the fifth freedom, it can combine different flights to one single flight and use capacities of aircrafts more efficiently. The Sixth freedom grants the right to carry traffic between two foreign countries via the carrier's home country by combining third and fourth freedoms. Sixth freedom rights are natural consequence of third and fourth freedom rights and provide basis for many international "hub airport" strategies. The Seventh freedom grants a right to carry traffic between two foreign countries, which are both not the registration state of the operating carrier. In 7th freedom, the aircraft is permanently stationed in one of the two foreign countries concerned and the flight need not to be an extension of any service to/from the home State of the carrier. Finally, the Eighth and Ninth freedoms involve cabotage, the transport of domestic revenue traffic within a state other than the carrier's home state. These rights are the most important privileges in air traffic rights and rarely given. They give an important competitive advantage to the airlines, which have these two freedoms. The Eighth Freedom; refers to the right to carry traffic between two domestic points in a foreign country on a flight which either originates or terminates at the carrier's home country. The Ninth freedom removes all restrictions on cabotage. It is same with the Eight Freedom, but with no requirement of the flight terminates or originates at carrier's home country. The eight freedom sometimes called as "consecutive" cabotage, and the ninth freedom as "stand alone" cabotage. As far as the air traffic rights, agreed upon in bilateral air service agreements, these rights are not

granted directly to the airlines, but exchanged among the contracting states, who, in a second step, pass these rights to the airlines registered within their jurisdictions. The ASAs give national governments great power over the airlines, both those established on their own territory and any foreign airlines wanting to fly into their airspace in order to offer commercial services.

***Key Words*:** Air Traffic Rights, Freedom of Air, Air Service Agreements, Competition, Cabotage

ÇEVRECİ ANLAYIŞIN YEŞIL SATIN ALMA DAVRANIŞI ÜZERINE ETKISI: ÜNIVERSITE ÖĞRENCILERI ÜZERINE BIR DEĞERLENDIRME

Vural ÇAĞLIYAN, H. Halil BAŞER, Şeyda BOZDAM

Türkiye

Öz: Çevresel kaygıların giderek daha önemli hale geldiği günümüzde, çevreye duyarlı ürünlere yönelik tüketici tutumları dikkat çekmektedir. Çevreye yönelik tehditler ve sağlığı tetikleyen durumlar, tüketicileri çevre dostu uygulamalara ve ürünlere daha çok yönlendirmektedir. Çevre bilincinin öneminin giderek hissedilmesi hem işletmeleri hem yöneticileri hem de pazarlamacıları bu konuda daha duyarlı olmaya zorlamaktadır. Özellikle son dönemlerde yeşil tüketici kavramının gündemde olması, işletmeleri bu tüketici kitlesinin taleplerine cevap verebilecek ürün ve hizmetleri üretmeye teşvik etmektedir. Bu hususta geri dönüştürülebilir ürünleri tüketme eğiliminde olumlu artışlar görülmektedir. Ürün seçimi, üretici seçimi ve satıcılar, çevresel kaygıların artması nedeniyle daha fazla önem kazanmıştır. Bu durumda, işletmeler çevre dostu bir yaklaşımla pazarlama faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu süreçte yeşil pazarlama önem kazanmış ve çevreci bir anlayışla üreticilerin gündemini oluşturan bir kavram haline gelmiştir. Yeşil pazarlama uygulamaları dünya çapında yaygın olmasına rağmen, tüketici algıları ve tercihleri üzerinde yapılmış çalışma sayısı literatürde tatmin edici düzeyde değildir. Bu bağlamda çalışmada, çevreci anlayışın tüketicilerin yeşil satın alma davranışı üzerindeki etkisi üniversite öğrencileri özelinde değerlendirilmiştir. Tüketicilerin çevreci anlayışının çevreye duyarlı ürünleri satın alma davranışlarına etkisinin belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Yüz yüze anket yöntemiyle elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 20.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmiş ve sonuçlar yorumlanarak öneriler sunulmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda çevreci anlayışın yeşil satın alma davranışı üzerinde pozitif etkisinin olduğu görülmüştür.

***Anahtar Kelimeler*:** Yeşil Tüketim, Yeşil Pazarlama, Çevre Dostu Ürün, Çevresel Kaygılar

AZERBAYCAN'IN ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK MODELİNİN DÜNYA "DİYALOG FELSEFESİ"NE UYGULANMASININ TEORİK – METODOLOJİK TEMELLERİ

Xatira GULİYEVA

Azerbaijan

Öz: Çokkültürlülük Kanada'da 1960'larda ve daha sonra Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Somut olarak terim gibi ilk kez 1970 yılında - Avustralya'da Göçmenlik Bakanı Al Kresbi tarafından kullanılmıştır. Al Kresbi monokulturalizm sorunlarını yaşayan Avustralya'da muzdarip halkın - anglo-saksonlarla yeni Avustralyalılar arasındaki sorunların çözümü için Çokkültürlülüyü yüksek degerlendirrmişdir. Bunun görsel tesdiqidir ki, 1979 yılında Avustralya Hükümeti Çokkültürlülük politikası-- Kültürel Çeşitliliğe Sorunları Avstraliya Enstitüsünü, 1987 yılında ise dünyada ilk teşebbüs olarak "Çokkültürlülük Sorunları Komitesi" ni kurdu. Fakat onu da belirtelim ki, geçen yüzyılın 40'lı yıllarından sonra işlenmeye başlayan, 70'li yıllarında aciliyet arz eden, XXI yüzyılın ilk dekadasında çokuluslu dünyada önde gelen sosyal-siyasi olaylardan biri olarak populyarlaşan, hatta bilimsel yönlerde geniş tetkik olunan multikultiralizm tüm bu büyük nüfuzuna rağmen fundamental bilimsel metodolojik sistem olarak kesinlik kazanmamış, kendi teorik "indeksini" pratikte ciddi şekilde onaylamamışdır. İşte bu açıdan bizim "Azerbaycan Çokkültürlülük modelinin Dünya Dialog felsefesine tatbikinin teorik-metodolojik esasları" makalesinde karşımızda duran amaç bu konulara açıklık getirilmesi ve modern bilimsel yönlerde onun yerinin müəyyənləşilməsidir. Bu açıdan Çokkültürlülük siyaset alanı olarak kabul eden ülkeler arasında sadece Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bu alana Kanada ve Avustralya'dan sonra devlet politikası olarak önem vererek onu yaşam tarzı, yaşam felsefesi olarak deneyde değerlendirmesi son derece ilgi çekicitir. Hatta Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Çokkültürlülüyin bilimsel kavramsal önemi öne çekilerek araştırmalar için geniş olanaklar açılmıştır.Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev 15 yıl kadar hiç de az olmayan bir sürede Azerbaycançılıq milli ideyasını Çokkültürlülük fikri ile sintezdə uygulayarak dünya siyasi arenasında Çokkültürlülüyin Azerbaycan modelinin tanınıp desteklenmesine nail olmuşdur.

***Anahtar Kelimeler*:** Azerbaican, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Diyalog Felsefesi

DENETİMDE İÇ KONROL VE İÇ DENETIM MEKANIZMASININ GEREKLILIĞI: ENRON VAKASI

Yakup ASLAN

Türkiye

Öz: Enron vakası yaşandığı dönem itibariyle sadece Abd değil, tüm dünyayı etkisi altına almıştır. İç denetimin ve iç kontrol sistemlerinin yüzeysellikten kurtarılıp profosyonelce yapılma zorunluluğu gündeme gelmiştir. İç denetim işletmelerin dış denetime hazırlanma serüveni olarak değerlendirilmelidir. İç denetim ve kontrol altyapılarının kuvvetlendirilerek gerekli tedbirlerin alınmaması işletmelerde telafisi mümkün olmayan tahribatlar bırakmaktadır. Enron vakası bu durumu en iyi özetleyen olaydır. Bu olayın etkileri dünya çapında tartışıla dursun, iç denetimin ve kontrol sisteminin büyük zararlara dönüşmeden giderilmesinde öncü kuvvet olduğu görüşü literatürce kanıksanmıştır. Denetimde yaşanan sorunların temelinde yaşanan sorunu görmezden gelmek, üst yönetimin beklentilerine cevap vermek, yatırımcıları işletme faaliyetlerine katılması hususunda heyecanlandırmak, işletme şöhretini işletme sürekliliği esasının önüne geçirmek gibi nedenler sıralanabilir. İşletme sahip olduğu kaynakları varlığa dönüştürürken bazı durumlarda ölçüyü kaçırabilmektedir. Finansal bilgi manipülasyonuna da sebebiyet veren bu durum uluslararası muhasebe standartlarının yazılmasına ortam hazırlamıştır. Enron vakası manipülatif muhasebe hareketlerinin kısa vadede karlılıkta ve yatırımcı sayısında artmaya olanak sağlıyor görünse de; uzun vadede iflasın fitilini ateşleyen kıvılcım olduğu açıktır. İşletmeler iç kontrol sistemlerini gözden geçirmek durumundadır. İşletme sürekliliği gereğince faaliyetlerini sürdürebilmesinin yolunu aramalıdır. Denetim standartların içeriğine bakıldığında iç kontrol ve iç denetimin işletme yöneticileri başta olmak üzere tüm paydaşları yakından ilgilendirdiği görülmektedir. Bu çalışmayla denetim faaliyetlerinde iç denetim ve iç kontrol sistemlerinin önemi Enron vakası özelinde sunulacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** İç Denetim, İç Kontrol, Enron Vakası

SELİM İLERİ'DE EDEBÎ MAHFİLLER

Yakup ÇELİK, Nursel ÇAKMAK

Türkiye

Öz: Selim İleri'nin İstanbul'u edebiyattan bağımsız düşünülemez. Hatta şehir ve mekânlar en özel ve derin anlamını edebiyat dolayısıyla kazanır. Mekânlar kimi zaman bir edebiyat eseri, şair ve yazarla özdeşleştirilirken kimi zaman da edebiyat sohbetlerine sahne olurlar. Dolayısıyla Selim İleri'de edebiyat ile eşleşen mekânları iki bölümde ele almak mümkündür. Bunlardan ilki, kimisi sonradan müzeye dönüştürülen yazar ve şairlerin evleri, diğeri ise yazarın kendi edebiyat çevresiyle bir araya geldiği evlerdir. Bu ikinci sıradaki evlerin "edebî mahfil" olarak adlandırılmasının başlıca sebebi ise edebiyat sohbetlerine mekân oluşturmalarıdır. Buralarda gerçekleştirilen edebiyat sohbetlerinde İstanbul'un da geçmişten günümüze kadar gelen durumu üzerinde değerlendirmelerin yapıldığı, edebiyatın şehirden bağımsız tutulmadığı görülmektedir. Selim İleri'de mekânlar yüzeysel anlamlarının çok ötesinde bir yer edinir. Mekânlar çok boyutlu anlamlarını bazen yazarın kişisel yaşantılarından alabildiği gibi, çoğu zaman da edebiyat ile olan bağlantılarından kazandığı söylenebilir. Yüzyıllardır tarih, kültür, sanat ve edebiyat ile hep iç içe olan İstanbul, bir yazarlar şehri olarak elbette ki, sayısız anlam katmanlarına ulaşılabilecek mekânları içinde barındırmaktadır. Bunlardan en önemlileri de edebiyat çevrelerinin özel yaşam alanlarına sahne olan evlerdir. Selim İleri'nin bu evleri mevzubahis yaptığı anlatımlarda kimi zaman mekânın öne çıktığı, kimi zaman da şahsın ya da görüşme konusunun mekânı gölgede bıraktığı görülmektedir. Buradan hareketle, yazarın nazarında edebiyat ile ilişkilendirilen mekânların incelenmesi gerekli görülmüştür. Bu amaçla, ilk olarak Selim İleri'de edebiyat-mekân ilişkisi ortaya çıkarılmış, sonra da edebiyat ve mekân bağlantısı üzerinden yazarın İstanbul'u hakkında genel bir değerlendirmeye ulaşılmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Selim İleri, Edebiyat, İstanbul, Mekân

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ALANINDA AKADEMİSYENLERLE BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN KULLANDIKLARI ÖĞRETİM YÖNTEMLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Yasemin KARAMEMİŞ, Adem POYRAZ

Türkiye

Öz: Öğretmede kullanılan yöntem, öğrencileri hedeflerine ulaşabilmek amacıyla izlenmekte olan en kestirme yol olarak ifade edilebilir. Bu çalışma, Beden Eğitimi ve Spor Alanında Görevli Olan Beden Eğitimi Öğretmeni ve Akademisyenlerin kullanmakta oldukları öğretim yöntemlerinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmada çalışma evreni, 2017-2018 yılında, Ege Bölgesinde farklı illerdeki okullarda görevde bulunan 134 beden eğitimi öğretmeni ve 118 akademisyenden oluşmaktadır. Araştırmayla alakalı veriler Ünlü (2005) geliştirmiş olduğu anket formları kullanılmıştır. Çalışmada toplanan veriler Öncelikle demografik özellikler frekans ve yüzde dağılımlarıyla sunulmuş olup, anketteki her bir madde (soru) frekans, yüzde dağılımı, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleriyle betimlenmiştir. Diğer taraftan, katılımcıların öğretim yöntemlerine ilişkin görüşlerinin demografik özelliklere göre karşılaştırılmasında parametrik iki grup için bağımsız örneklemler için t testi ve ikiden fazla grup için ise tek faktörlü varyans analizi kullanılarak yapılmıştır. Öğretmenler ile ve akademisyenlerin öğretimde kullanmış oldukları yöntemlerin, en çok tercihte bulundukları yöntemin, sözlü açıklama; tercihen en az kullandıkları yöntemin ise, kompleks öğretim yönteminin olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmenler ve akademisyenlerin görüşleri kapsamında öğrenciler tarafından en çok tercih edilen öğretim yönteminin, eşli çalışma yöntemi; en az tercihin ise, kendini değerlendirme yöntemleri olmaktadır. Öğretmenler ve akademisyenler tarafından en verimli neticeyi alabildiklerini düşündüğü yöntemlerin ise alıştırma yöntemleri olurken; medya destekli öğretim yöntemlerininse en düşük seviyede öğretim yönteminin olduğunu görülmüştür. Öğretmen ve Akademisyenlerin öğretim yöntemleriyle ilgili yeterlilik düzeyleri hususunda erkeklerin, haberdar olma düzeylerinde kadınların, en çok sorun bildirimlerine bakıldığında ise kadınların daha çok sorun bildirdiği görülmüştür. Özel öğretim yöntemleri dersi alanların almayanlara göre öğretim yöntemlerine yönelik bilgi düzeylerinin daha fazla olduğu görülmüştür. Sonuç olarak öğretmen ve Akademisyenlerin beden eğitimi alanında öğretim yöntemlerini kullanma düzeylerinin ortalamanın üzerine iyi derece kullandıkları söylenebilir.

***Anahtar Kelimeler*:** Beden Eğitimi, Spor, Yöntem, Teknik, Strateji, Stil, Özel Öğretim

ÖĞRETMENLERİN YAŞAM AMAÇLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yasin TOPRAK, Abdullah KALKAN, Ahmet GÜVEN

Türkiye

Öz: Yaşam amaçları insanların yaşam boyu takip ettiği eylemlerine yön veren amaçlardır. Yaşam amaçları alanyazında içsel ve dışsal olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, öğretmenlerin yaşam amaçları bazı değişkenler açısından incelemektir. Araştırmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma gurubunu, uygun örneklem yöntemi ile internet üzerinden ulaşılan 128 kadın, 125 erkek olmak üzere toplam 253 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada kişisel bilgi formu ve Yaşam Amaçları Ölçeği (İlhan, 2009) kullanılmıştır. Yanıtlar SPSS22 programından faydalanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenlerin 24.9%'u sigara içmektedir ve 69.6 %'sı sosyal medyayı sıklıkla kullandığını düşünmektedir. Analiz sonuçlarına göre öğretmenlerin içsel yaşam amacı daha yüksektir. Diğer taraftan kadın grubunda hem dışsal hem de içsel yaşam amacının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre içsel ve dışsal yaşam amacı sigara içip içmeme durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmamaktadır. Ancak sosyal medyayı sıklıkla kullandığını düşünenlerin hem içsel hem de dışsal yaşam amacının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tüm alt boyutlar incelendiğinde topluma katkı içsel yaşam amacı sosyal medyayı kullanma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermezken sağlık, kişisel gelişim, ilişki, aileye katkı ve yaşamın anlamı içsel yaşam amaçları sosyal medyayı sıklıkla kullananlar lehine anlamlı bir farklılık göstermiştir. Dışsal yaşam amaçlarının ise tamamı (maddi başarı imaj ve tanınma) sosyal medyayı sıklıkla kullananlarda daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca medeni duruma ilişkin yaşam amaçları alt boyutunda anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Anahtar Sözcükler: Yaşam amaçları, içsel yaşam amaçları, dışsal yaşam amaçları, öğretmen

***Anahtar Kelimeler*:** Yaşam Amaçları, İçsel Yaşam Amaçları, Dışsal Yaşam Amaçları, Öğretmen

PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN MANEVİYATA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Yasin TOPRAK, Ahmet GÜVEN

Türkiye

Öz: Bu çalışmada psikolojik danışmanların maneviyata ilişkin görüşleri araştırılmak istenmiştir. Nitel araştırma modelinin kullanıldığı araştırmada uygun örneklem yöntemi ile internet üzerinden 23 kadın, 30 erkek olmak üzere 53 danışmana ulaşılmıştır. Kullanılan anket formu, araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Anket, nitel araştırma dersini alan bir PDR anabilim dalı öğrencisi ve PDR anabilim dalında görev yapan üç öğretim üyesi tarafından incelenmiş; önerilere göre düzenlemeler yapılmıştır. Sorulara danışmanların verdiği cevaplar içerik analizi yöntemi ile tespit edilmiştir. Bulgulara göre psikolojik danışmanlar maneviyatı, varoluşşsal (n=13), bilişsel (n=10), yaşantısal (n=8), dindarlık (n=6), ihtiyaç (n=6) ve kutsal (n=4) gibi içeriklerle tanımlanmaktadır. Ayrıca maneviyatın din (n=20), kişiler arası ilişkilere yönelik değerler (sevgi, saygı, hoşgörü) (10), huzur (n=9), kutsal (n=8), ahlak (n=8), inanç (n=8), değer (n=5) ve ruh (n=5) gibi kavramlarla ilişkili olabileceği belirtilmektedir. Psikolojik danışmanlar maneviyatın iyi oluşu etkileyebileceğini (n=46) öne sürmektedir. Ayrıca maneviyatın yaşamın zorluklarına karşılık verme (n=9), iyiliğe yönlendirme (n=8), huzuru artırma (n=7), kişiler arası ilişkilere katkıda bulunma (n=7), yaşamın amacı (n=4) ve anlamını (n=3) artırma ile iyi oluşu artırabileceği öne sürülmektedir. Psikolojik danışmanların büyük çoğunluğu (n=45) maneviyatın danışma ortamında kullanılabileceğini belirtmektedir. Danışma ortamında maneviyatın vaaroluşsal sorunlarla (n=15), depresyon (n=6), kişiler arası ilişkiler (n=5), umutsuzluk (n=5), intihar (n=4), yas (n=4), tükenmişlik (n=4), davranış problemleri (n=4), amaç (n=3), aile (n=3) ve inanç (n=3) ile ilişkili problemlerde kullanılabileceği öne sürülmektedir. Bu bulgulara rağmen katılımcıların çoğunluğu (n=48) danışma ortamında maneviyatın kullanımına yönelik bir eğitim almadıklarını belirtmektedir. Bulgular, literatür ışığında değerlendirilmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

***Anahtar Kelimeler*:** Psikolojik Danışmanlık, Maneviyat, Maneviyat İçerikleri

BİR EKOLOJİK ETİKETLEME TEKNİĞİ OLARAK TAZE ÜRÜN ENDÜSTRİSİNDE LAZER ETİKETLEME

İbrahim AKBEN, Ayşe Nur MERCAN

Türkiye

Öz: Günümüzde çevresel sorunlar ve insan sağlığı gibi faktörlerin öneminin artması ile birlikte taze gıda endüstrisinde ekolojik etiketleme önemli bir hale gelecektir. Ekolojik etiketleme veya diğer adıyla eko-etiket, ürünler üzerinde kullanılan, çevreye ve insan sağlığına olumsuz etkileri olmayan etiketlemeyi ifade etmektedir. Bu alanda yeni değişikliklerden biri de lazer etiketlemedir. Lazer etiketleme meyve ve sebzeler gibi taze ürünlerin kabuklarının delinmeden üzerlerine logo, marka adı, son kullanma tarihi vb. ürüne ait özelliklerin yazılması teknolojisidir. Lazer etiketlerin kullanılması, kağıt ya da plastik etiketlerde kullanılan yapışkan kimyasalların meyve aracılığıyla insana geçmesi ve etiketin kendisinin olumsuz çevresel etkilerinin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Günümüz şartlarında bireylerin sağlığa ve çevreye olan bakış açısındaki hassasiyet ekolojik etiketleme ve lazer çıkartmaların önemini göz ardı edilemez hale getirmiştir. Bazı sektörlerde ekolojik etiketleme ve lazer çıkartma kullanımı hızlı şekilde artmaktadır. Gerek ürünlerde olsun gerek hizmetlerde ekolojik etiketleme ile çevreye duyarlılık ve sağlık bilinci artmıştır. Sektörler ilgili teknolojiyi kullanarak çevreye zarar veren plastik ambalaj gereksinimini ortadan kaldırmaktadır. Böylece ekolojik etiketleme ve lazerle markalama sayesinde hem ekonomik anlamda hem çevresel hem tüketiciler hatta üreticiler açısından büyük fayda sağlanacaktır. Nihai tüketicilerin zihinlerinde oluşan olumlu imaj sayesinde bu etiketleme yönetimini kullanan firmalara yönelecektir. Firmalar uluslararası düzeyde de rekabet fırsatı yakalayacaktır. Lazer teknolojisi ile gıdalar farklı içeriklerle de doğrudan markalanabilir. Gıda üreticileri metin, rakam ve kodlarla ürün bilgilerini çabucak ve kolayca ekleyebilir hale gelmiştir. Ekolojik etiketleme ve lazer çıkartmalar sayesinde sürdürülebilirlik sağlanacaktır. Çalışmanın amacı; ekolojik etiketleme olarak değerlendirilebilen taze ürünlerde kullanılan lazer etiketlemenin literatüre kazandırılması ve ekonomik, çevresel ve maliyet açısından öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Etiketleme, Ekolojik Etiketleme, Lazer Etiketleme

AMERİKA'YA GÖÇ EDEN YAĞLIDERE' LILERIN GIRIŞIMCILIK ÖZELLIKLERI ÜZERINE BIR ARAŞTIRMA

İhsan CORA, Hasan Hüseyin AKSU

Türkiye

Öz: Yağlıdere; Giresun ilinin 30 Km. doğusunda ve sahilden 15 km. içerde vadi içinde dağlar arasında yaklaşık 7.000 nüfuslu küçük bir kasabadır. Lefter adında Rum asıllı Yağlıdere'li bir vatandaş 1960' larda Amerika'ya gittikten sonra 1970'lerde doğup büyüdüğü Yağlıdere'yi ziyarete gelmiştir. Lefter Amerika'ya dönerken bazı dostlarını da götürmek istemiştir. Bu şekilde 1970'lerde Amerika 'ya başlayan göç 1980 ve 90' larda artarak 2000'li yılarda ise azalarak devam etmiştir. Bu şekilde ilçeden yaklaşık 15 bin kişi Amerika'ya göç etmiştir. Bugün ise söz konusu bu göç durma noktasına gelmiştir. İlçede herkesin en az bir akrabası Amerika'dadır. Bu göçler ABD'nin; New Jersey, New Haven, New York, Long Island, Connectitute eyaletlerine yapılmıştır. Karadeniz'de fındık bahçelerinin kardeşler arasında paylaşılmasının sonucu geçim zorlaşınca ekonomik nedenlerden dolayı göç kaçınılmaz olmuştur. Hiç kimse sürekli kalmak için gitmemiştir. Hemen herkes 5-6 sene çalışır, para biriktirir sonra dönerim düşüncesiyle gitmişlerdir. Ama sonuç öyle olmamıştır. Gidenler kardeşlerini ve akrabalarını da yanlarına almıştır. Hemen hepsi kaçak yollardan gitmiştir. Meksika ya da Kanada sınırlarından veya gemilerde mürettebat olarak gidip limanda gemiden inip kaçmışlardır. Restoranlarda komilik garsonluk, benzin istasyonlarında pompacılık gibi ucuz kaçak işçi olarak çalışmışlar. Restoranların malzeme depolarında yatıp kalkmışlar. Sonra çalıştıkları yerlere ortak olmuşlar veya satın almışlar veya kendileri yeni iş kurmuşlardır. Söz konusu eyaletlerde restoran, benzin istasyonu, inşaat ve boyacılık sektörlerinde bu kişilerin ağırlıkları görülmektedir. Önceleri oturma izni alabilmek için bazıları Amerika' lı hanımlarla resmi evlenme işlemleri yapmıştır. Ama şimdi bir çoğu Amerikan vatandaşı da olmuştur. Eğitim seviyeleri ve iş kültürleri oldukça düşük olmasına rağmen çalışkanlıkları ve girişimcilikleriyle ün yapmışlar. Birikimlerinin büyük bir kısmını memleketlerine yapmışlar. Öyle ki Yağlıdere' liler ilçelerine 10 milyon dolar gönderiyorlar. Hatta deniyor ki ilçede dilenciler bile dolarla para istiyorlar. Bu bildiride Giresun Üniversitesi BAP biriminin mütevazi desteğiyle gidilen Amerika'nın yukarıda belirtilen eyaletlerde söz konusu kişilerin girişimcilik özelliklerinin araştırılması amacıyla yapılan yüz yüze görüşmelerin bulguları anlatılmaktadır.

***Anahtar Kelimeler*:** Yağlıdere'liler, Amerika'ya Göç, Girişimcilik Özellikleri

GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI SIRASINDA MEYDANA GELEN ÖLÜM VEYA YARALANMALARIN SUÇLARIN İÇTİMAI PRENSİPLERİNCE İNCELENMESİ

İlkay ELBEY

Türkiye

Öz: İç savaş, rejim baskısı, sosyo-ekonomik sorunlar ve coğrafi konumdan kaynaklı güvenlik sorunlarının hakim olduğu ülkelerde yaşayan insanlar, vatandaşı oldukları ülkelerden ayrılarak daha iyi koşullarda yaşayabileceklerini düşündükleri ülkelere gitmek istemektedirler. Çeşitli sebeplerle bireylerin ya da toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye gitmesi durumunun yasal olmayan yollarla gerçekleşmesi halinde yasadışı göçten söz edilmektedir. Türkiye, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle son yıllarda bölgesel ve küresel belirsizliğin artmasıyla birlikte artış gösteren kontrolsüz göçün hedef veya transit ülkesi haline gelmektedir. Yasadışı göçün önlenmesi konusunda Türk mevzuatında yer alan düzenlemelerden biri olan 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 79. Maddesinde "göçmen kaçakçılığı suçu" düzenlenmiştir. Bu maddede doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan, bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkan sağlayan, Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkan sağlayan kişinin cezalandırılacağı düzenlenmektedir. Son yıllarda göçmenlerin olumsuz koşullarda taşıma kapasitesinin üzerinde karada kamyon kasaları, denizde tekneler veya lastik botlar gibi araçlarla hiçbir güvenlik önlemi alınmadan göçmen kaçakçılığına konu oldukları haberleri sıklıkla gündeme gelmektedir. Çeşitli vaatlerle umut dolu başlayan bu yolculuklar çoğunlukla göçmenlerin ölümleri veya yaralanmaları ile sonuçlanmaktadır. Göçmen kaçakçılığının, mağdurların hayatı bakımından bir tehlike oluşturması ve onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi halleri suçun nitelikli unsurlarını oluşturmaktadır. Suçun işlenmesi sırasında göçmenlerin ölmeleri veya yaralanmaları durumunda ise artık bir tehlike değil bir netice söz konusu olmaktadır. Çalışmamızda göçmen kaçakçılığı suçunun failinin meydana gelen ölüm veya yaralanmalardan sorumluluğunun ne olacağı, göçmen kaçakçılığı ile meydana gelen diğer suçların içtimaının ne şekilde yapılacağı mevzuat, doktrin ve yargı kararları çerçevesinde inceleme konusu yapılacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Yasadışı Göç, Göçmen Kaçakçılığı, Ölüm, Yaralanma, İçtima

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLİM-TEKNOLOJİ İMAJLARI

İlyas YALDIZ, Memiş KILIÇ

Türkiye

Öz: Günümüz öğretim ortamları öğrencilerin bağlam temelli problemlere kendi çözümlerini üretmelerine imkân verecek şekilde tasarlanmaktadır. Bilime teknoloji, mühendislik, sanat, matematik, coğrafya, dil sanatı, ya da sosyal bilimler entegresiyle (STEAM-GLASS) öğretim ortamları yapılandırılması uluslararası alan yazında öneriliyor olmasının yanı sıra kendi güncel eğitim politikalarımız arasında da yer almaktadır (Yeğitek-Tübitak işbirliği ile hazırlanan STEM raporu 2017). Dolayısıyla bu araştırmanın amacı ilkokul öğrencilerinin bilim teknoloji imajlarının ortaya konması, bu sayede öğretim ortamları yapılandırılırken sınıf öğretmenleri, teknoloji tasarım öğretmenleri ve fen bilgisi öğretmenlerine, öğrencilerin nasıl STEM temelli prototipler yapılandırabilecekleri hususunda fikir vermektedir. Araştırma 2018-2019 öğretim yılında Ankara'da bir ilkokulda 50 ilkokul öğrencisiyle nitel araştırma desenlerinden durum çalışması temelinde yürütülmüştür. Durum çalışması araştırmacılara bir durumu derinlemesine inceleme imkânı sunar (Büyüköztürk ve diğerleri, 2010). Veri toplama aracı olarak öğrencilerin bilime teknoloji entegre ederek nasıl bir prototip tasarlayacaklarına dair, öğrencilere çizim yaptıran ardından da çizimini açıklatan bir çalışma yaprağı kullanılmıştır. Veri toplama aracının kapsam geçerliği, alan eğitiminde uzman tarafından kontrol edilerek sağlanmıştır. Veri toplama sürecinde her öğrenciye çizimini ve açıklamasını yapabileceği yeterli süre olarak 40 dakika tanınmıştır. Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Öğrenci çizimlerine dair kod ve kategori oluşturulmuş. Daha sonrada frekans hesabı yapılmıştır. Ayrıca kategorilerin bütün kodları kapsaması durumu yani tersten içerik analizi kontrolü de yapılmıştır (Erickson 2004). Araştırma sonucunda öğrencilerin bilime teknoloji entegre ederek çizdikleri prototiplerin bir kısmı inovatifken (f:29) bir kısmı da öğrencilerin var olan prototipleri revizesidir (f:21). İnovatif prototiplere örnek olarak yazılım sayesinde sesi yazıya dönüştürebilen kalem verilebilir. Bu araştırmanın öğretim ortamlarını STEAM-GLASS temelli yapılandıracak ilkokul öğretmenlerine fikir veren bir kaynak olması beklenmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Bilim-Teknoloji İmajı, Prototip Tasarımı, STEAM-GLASS

PUNICA GRANATUM KABUĞU EKSTRAKTININ ANTİBAKTERİYEL ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

İpek ADA

Türkiye

Öz: Punica granatum (Pomegranate, nar), taze meyve veya nar suyu, nar ekşisi ve şarap, reçel gibi işlenmiş ürünler olarak kullanılır. Ülkemizde özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde nar üretimi yapılmasına rağmen nar kabuğunun kullanılmadan atıldığı belirlenmiştir. Son yapılan çalışmalarda; zengin fenolik bileşikler içeren P. granatum'un antibakteriyel, antifungal ve antioksidan aktivitesi olduğu bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı, etanol, metanol ve damıtılmış su karışımı ile hazırlanan P. granatum kabuğu ekstraktının, bozunmuş peynir ve salam örneklerinden izole edilen bakteriler üzerindeki antibakteriyel etkisini araştırmaktır. Bu çalışmada, bozunmuş peynir ve salam örneklerinden izole edilen bakterilerin tanımlanması API biyokimyasal tanımlama test kitleri ile gerçekleştirilmiştir. Listeria monocytogenes için API® 20 Strep, Salmonella Typhimurium için API® 20E ve Staphylococcus aureus için API® Staph test kitleri kullanılmıştır. P. granatum kabukları ekstrakte edildikten sonra (etanol, metanol, damıtılmış su), peynir ve salam örneklerinden izole edilen bakteriler üzerindeki antimikrobiyal etkisi, kuyucuk difüzyon yöntemi kullanılarak araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda; P. granatum kabuk ekstresinin bakteriler üzerindeki inhibisyon zon çaplarının (18-24 mm) olduğu belirlenmiş ve antibakteriyel etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda, P. granatum kabuğundan elde edilecek bir ürünle hem gıda zehirlenmesinin önlenebileceği hem de gıdaların raf ömrünün uzatılabileceği önerilmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Antibakteriyel, Nar, Punica granatum, Pomegranate, Kuyucuk Difüzyon

TÜRKİYE'DE AR-GE HARCAMALARININ NET SATIŞLARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ: AR-GE MERKEZLERİ

İpek DOĞAN ÖZER, Elif NAZLI, Bülent YANIKTEPE

Türkiye

Öz: Uluslararası rekabetin sağlanması, büyüme ve karlılığın artması için AR-Ge faaliyetleri bir ülke için çok önemlidir. Türkiye'de de büyümenin, üretimin artırılması için Ar-Ge faaliyetlerinin artması gerekmektedir. Üretim süreçlerinde yenilikçilik, verimliliğin artırılması, maliyetlerin düşürülmesi, teknoloji yoğun üretimin sağlanması amacıyla 2008 yılında 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun yayınlanmıştır. Bu kanunla birlikte Ar-Ge ve tasarım personeli ile nitelikli işgücü istihdamının artırılması desteklenmiş, teşvik edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de faaliyette bulunan ve merkezi kayıt kuruluşunda verileri bulunan Ar-Ge merkezlerinin yapmış olduğu harcamaların net satışlara olan etkisini incelemektir. Araştırmada 2009-2010 ile 2016-2017 yılları arasında Ar-Ge harcaması yapan 23 Ar-Ge merkezi incelenmiştir. Ar-Ge merkezlerinin yıllık bilançoları ve gelir tablolarından yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) ve Borsa İstanbul veri tabanlarından elde edilmiştir. Bu kapsamda araştırmada, işletmelerin finansal tablolarına bakılarak Ar-Ge harcamaları ile Net Satışlar arasındaki ilişkiyi incelemede Panel Veri Analiz modeli kullanılmıştır. Modelde bağımlı değişken olarak Net Satışlar, bağımsız değişken olarak Ar-Ge harcamaları yer almıştır. Öncelikle değişkenlere birim kök testi yapılmış ve veriler durağan hale getirilmiştir. Bu çalışma sonucunda genel olarak, Ar-Ge merkezlerinin 2009-2010 yılları arasında Ar-Ge harcamalarının net satışlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ancak 2016-2017 yılları arasında Ar-Ge harcamalarının net satışlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler*:** Ar-Ge Harcaması, Net Satışlar, Kar/Zarar Verileri, Panel Veri Analizi

YETİŞKİN BAĞLANMA BİÇİMLERİNİN PSİKOLOJİK SEMPTOMLARI YORDAYICI ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

Yusuf BİLGE

Türkiye

Öz: Bu çalışmada Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından geliştirilen dörtlü bağlanma modelinde yer alan yetişkin bağlanma biçimlerinin (güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız) psikolojik semptomları yordayıcı etkileri incelenmiştir. Araştırmanın örneklemi 20-32 (22.44±2.81) yaş aralığında 88'i (%60.7) kadın, 57'si (%39.3) erkek 145 üniversite öğrencisinden oluşmuştur. Katılımcılara İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) (Sümer ve Güngör, 1999) ve Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R, Dağ 1991) uygulanmıştır. Yetişkin bağlanma biçimleri (güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız) bağımsız değişken, Belirti Tarama Listesi'nde yer alan somatizasyon, obsesif kompulsif belirti, kişilerarası duyarlılık, depresyon, anksiyete, öfke-düşmanlık, fobik anksiyete, paranoid düşünce, psikotizm ve genel belirti indeksi puanları ise bağımlı değişken olarak çoklu doğrusal regresyon analizine tabi tutulmuştur. Uygulanan analiz sonucunda anksiyete (R^2=.12 $F(1,143)$=20.12 p<.000), öfke-düşmanlık (R^2=.12 $F(1,143)$=20.12 p<.000) ve fobik anksiyetenin (R^2=.07 $F(1,143)$=10.89 p<.000) sadece "korkulu" bağlanma biçimi tarafından somatizasyon (R^2=.07 $F(2,142)$=5.51 p<.01), OKB (R^2=.15 $F(2,142)$=14.08 p<.000), depresyon (R^2=.18 $F(2,142)$=15.97 p<.000), paranoid düşünce (R^2=.26 $F(2,142)$=25.49 p<.000) ve genel belirti indeksinin ise (R^2=.20 $F(2,142)$=17.93 p<.000) "korkulu" ve "saplantılı" bağlanma biçimleri ikilisi tarafından pozitif yönde yordandıkları bulunmuştur. Psikotizm ise korkulu (pozitif) ve güvenli (negatif) bağlanma biçimleri tarafından yordanırken (R^2=.15 $F(2,142)$=12.70 p<.000), kişilerarası duyarlılık (R^2=.25 $F(3,141)$=15.84 p<.000) korkulu (pozitif),saplantılı (pozitif) ve güvenli (negatif) bağlanma biçimleri tarafından yordanmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, bireylerin kendilerini ve diğerlerini değerlendirme tarzlarını dolayısıyla kişilik yapılarını etkileyen bağlanma biçimlerinin psikopatoloji üzerinde de anlamlı düzeyde belirleyici olduklarını göstermiştir. Özellikle korkulu ve saplantılı bağlanma biçimlerinin psikopatoloji açısından önemli risk faktörleri oldukları söylenebilir.

***Anahtar Kelimeler*:** Yetişkin Bağlanma Biçimleri, Psikolojik Semptomlar, Dörtlü Bağlanma Modeli

KİŞİLİK TİPLERİYLE PEKİŞTİREÇ TÜRLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN PSİKOMETRİK VE DENEYSEL AÇIDAN İNCELENMESİ*

Yusuf BİLGE, Gülşah BALABAN

Türkiye

Öz: Bu çalışmada Gray'in Pekiştireç Duyarlılık Teorisi'nde iddia ettiği "cezaya duyarlılıkla ilişkili olan Davranışsal İnhibisyon Sisteminin içedönüklükle bağlantılı olduğu, dolayısıyla içedönüklerin dışadönüklere göre cezaya ödülden göreceli olarak daha duyarlı olacakları ve öğrenme süreçlerinde cezanın ödülden daha etkili olacağı" ve ""ödüle duyarlılıkla ilişkili olan Davranışsal Aktivasyon Sisteminin dışadönüklükle bağlantılı olduğu, dolayısıyla dışadönüklerin içedönüklere ödüle cezadan göreceli olarak daha duyarlı olacakları ve öğrenme süreçlerinde ödülün cezadan daha etkili olacağı" hipotezleri psikometrik ve deneysel açıdan test edilmiştir. Araştırmada İçedönük, Ambivert ve Dışadönük kişilerin belirlenmesi için İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde öğrenim gören ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 744 katılımcı, Eysenck kişilik Envanteri'nin sanal ortama uyarlanmış halini akıllı telefon ve tabletleri aracılığıyla yanıtlamışlardır. 744 kişiden elde edilen Eysenck Kişilik Envanteri puanları analiz edilerek örneklem ortalamasına göre belirlenen 93 dışadönük, 76 içedönük ve 85 ambivert olmak üzere toplam 254 kişi deneye katılmak üzere İZÜ Psikoloji Laboratuvarına davet edilmiştir. Bu kişilerden 62'si içedönük, 72'si dışadönük ve 67'si ambivert toplam 201 kişi deneye katılmıştır. Araştırmaya katılan 201 kişi kişilik tiplerine ve uygulanacak pekiştireç türlerine göre İçedönük-Ödül (30 kişi), İçedönük Ceza (32 kişi), Ambivert-Ödül (33 kişi), Ambivert-Ceza (34 kişi), Dışadönük-Ödül (36 kişi) ve Dışadönük-Ceza (36 kişi) olarak gruplandırılmıştır. Araştırmada öğrenme deneyi için Sözel Bellek Süreçleri Testinde yer alan kelimeleri ve pekiştireç türlerini (ödül ve ceza) içeren özel bir bilgisayar programı uygulanmıştır. Deneye katılan bu 201 kişiye aynı zamanda ödüle ve cezaya duyarlılıklarını puanlarını belirlemek için DİS/DAS ölçeği uygulanmıştır. 201 kişilik örneklem üzerinde yapılan psikometrik ve deneysel çalışma sonucunda; kadın ve erkek denekler arasında, ödül ve ceza alan gruplar arasında ve içedönük, dışadönük ve ambivert kişilik tiplerinin başarı puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı yani öğrenme ve bellek performansında cinsiyet, pekiştireç türü ve kişilik tiplerinin tek başlarına belirleyici olmadıkları görülmüştür. Kişilik tipleri ile pekiştireç türlerinin eşleştirildiği gruplar arasında ise; içedönük ödül grubunun başarı puanı ortalaması 0,98 (ss=0,44), içedönük ceza grubunun başarı puanı ortalaması 1,45 (ss=0,91), Ambivert Ödül grubunun başarı puanı ortaması 0,97 (ss=0,50), ambivert ceza grubunun başarı puanı ortalaması 0,96 (ss=0,48), Dışadönük Ödül grubunun başarı puanı ortalaması 1,36 (ss=0,75) ve Dışadönük Ceza grubunun başarı puanı ortalaması 0,74 (ss=0,28) olarak bulunmuştur. Yapılan ANOVA analizi sonucunda içedönük ceza grubu başarı puanının diğer gruplardan dışadönük ödül grubunun başarı puanının diğer gruplardan anlamlı derecede yüksek olduğu (F 7,178 df=195, p<0,05) ve uygulanan DİS/DAS ölçek puanlarına göre ise içedönük grubun DİS puanı (ort=21,69 ss=3,40) dışadönük grubun DİS puanından (ort=20,03 ss=2,91) anlamlı derecede yüksekken (t=3,06 df=132 p<.,003), dışadönük grubun DAS puanı (ort=39,26 ss=4,55) içedönük grubun DAS puanından anlamlı derecede yüksek (t=6,25 df=132 p<,000) olarak bulunmuştur. Sonuç olarak; Eysenck'in

kişilik teorisinde iddia ettiği içedönüklerin dışadönüklerden daha iyi öğrendiği hipotezi reddedilirken Gray'in içedönüklerde Davranışsal İnhibisyon Sisteminin daha baskın olduğu dolayısıyla daha cezaya duyarlı oldukları dışadönüklerin ise Davranışsal Aktivasyon Sisteminin daha baskın olması nedeniyle ödüle daha duyarlı oldukları hipotezi hem deneysel hem de psikometrik açıdan doğrulanmıştır.

***Anahtar Kelimeler*:** Pekiştireç Duyarlılık Teorisi, Davranışsal Aktivasyon Sistemi, Davranışsal İnhibisyon Sistemi, Kişilik Tipleri, Öğrenme, Bellek

MAKROBİYOTİK BESLENME TARZININ SAĞLIKLI BESLENME AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yusuf YİĞİT, Emine AY YİĞİT

Türkiye

Öz: Sağlıksız yaşam ve sağlıksız yaşama bağlı hastalıklarla mücadele, başta dünya sağlık örgütü olmak üzere bütün dünya ülkelerinin sorunudur. Gündelik hayattaki yaşam tarzlarının değişmesiyle beraber insanlar fast -food ağırlıklı yaşam tarzı geliştirmişlerdir.Paketli ürünlerdeki koruyucu içerikler küçük yaşlardan itibaren insanların sağlıklarını bozmakta, yanlış beslenme tarzına yönlendirmektedir.Makrobiyotik uzun ve sağlıklı yaşam tarzı anlamına gelmektedir.Makrobiyotik beslenme,bu yaşam tarzının sağlık için makrobiyotik besinleri tüketerek,sağlanabileceğini savunur.Makrobiyotik diyetin temelinde mevsiminde tüketilen sebzeler,baklagiller,soya içeren gıdalar,kabuklu yemişler,tohum ve meyveler yer alır.Makrobiyotik beslenme tarzına göre;Zen Budizmine özgü prensiplerin batıya özgü vejetaryen beslenme şekline uyarlanmasını yatar. Yemek yeme tarzı diyet listesi önerisi yerine beslenme biçimi ötesinde inanışı savunur.Makrobiyotik diyeti uygulayanların kanser ve kronik bazı hastalıklara karşı korunduğu düşünülmektedir.Makrobiyotik diyette ilkelerden biri kişilerin, yaşadıkları iklime ve bölgeye uygun , organik şekilde yetiştirilmiş besinleri tüketmeleri gerekir.Makrobiyotik Teoriye göre, insan sağlığı çevresinde meydana gelen değişikliklere gösterdiği uyuma bağlıdır.İnsanlar yaşadıkları yerden farklı bir iklime ait besinleri yediklerinde, bu adaptasyonu kaybederler. Makrobiyotik diyette bir diğer özellik, yenilen besinlerin mevsimle beraber değişikliğe uğramasıdır.Bahar ve yaz aylarında, daha hafif, serin daha az pişirilmeye ihtiyacı duyulan besinler olmalıdır.Bu değişim olmalıdır çünkü makrobiyotik felsefeye göre ateşin enerjisi, günışığı biçiminde olduğunda çok berekettir ve pişirilen besinlerden alınmasına gerek yoktur. Sonbahar ve kış aylarında, bunun tersi geçerlidir.Bu litaratür incelemesinde`,makrobiyotik beslenme tarzı, bu beslenme tarzında kullanılan besinler sağlıklı beslenme açısından tartışılacaktır.

***Anahtar Kelimeler*:** Makrabiyotik, Makrobiyotik Besinler, Sağlıklı Beslenme

OLASI ANNE-BABA TUTUM BİLEŞENLERİNİN PSİKOLOJİK SEMPTOMLARI YORDAYICI ETKİSİ

Yıldız BİLGE

Türkiye

Öz: Giriş: Anne-baba tutumları psikolojik bozuklukların yordanmasında kullanılan önemli risk faktörlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bireylerin patolojik veya sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde anne babaların tutumlarının temel alındığı çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalarda anne babaların tutumları ebeveyn tutumu şeklinde kavramsallaştırılarak tek bir faktör olarak ele alınmaktadır. Oysaki bireyin gelişiminde anne babalar birbirlerine benzer bir tutum sergileyebilecekleri gibi farklı şekillerde de davranabilmektedirler. Bu yüzden anne ve babanın tutumlarının ayrı ayrı değerlendirilmesinin bireylerin gerçek yaşam örüntülerine daha uygun bir değerlendirmenin yapılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Amaç: Bu çalışmada anne-baba tutumlarının olası birlikteliklerinin psikolojik semptomlar üzerindeki bileşik etkisinin incelenmesi ve psikolojik semptomlar açısından en riskli ve/veya önleyici olabilecek anne-baba tutum bileşenlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yöntem: Araştırmanın örneklemi 18-30 (22.17±2.26) yaş aralığında 77'si (%59.7) kadın, 52'si (%40.3) erkek 129 üniversite öğrencisinden oluşmuştur. Katılımcılara Anne-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ) (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999) ve Kısa semptom Envanteri-KSE (Şahin, Batıgün ve Uğurtaş, 2002) uygulanmıştır. Gençlerin algıladıkları anne ve baba tutumları belirlenirken katılımcılardan ABTÖ'yü anneleri ve babaları için ayrı ayrı doldurmaları istenmiştir. Toplam 9 anne ve baba tutumu kombinasyonu anne ve babanın tutumunu ifade eden ikili kombinasyonların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Örneğin, demokratik anne-demokratik baba, demokratik anne-otoriter baba, koruyucu anne-demokratik baba, koruyucu anne-otoriter baba gibi. Oluşturulan 9 olası anne baba tutum kombinasyonu çalışmanın bağımsız değişkeni, KSE alt ölçek puanları ise bağımlı değişkeni olarak kabul edilmiş ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri yordama gücünün belirlenmesi Doğrusal Çoklu Regresyon Analizi ile, değişkenler arasındaki ilişkiler ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile gerçekleştirilmiştir. Bulgular: Yapılan istatistiksel analizler sonucunda demokratik anne tutumu ve demokratik baba tutumu ile bütün KSE alt ölçekleri arasında .20 ila .38 aralığında anlamlı düzeyde negatif korelasyonlar, koruyucu anne, otoriter anne ve koruyucu baba, otoriter baba tutumu ile bütün KSE alt ölçekleri arasında .20 ila .45 aralığında anlamlı düzeyde pozitif korelasyonlar tespit edilmiştir. Demokratik anne-demokratik baba ikili bileşeni bütün psikolojik semptomları (somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, depresyon, anksiyete vb.) azaltma açısından önleyici bir değişken olarak negatif yönde (en düşük R2=.05 F(1,128)=7.03 p<.000, en yüksek R2=.14 F(1,128)=21.83 p<.000) yordarken, otoriter anne-otoriter baba ikili bileşeni paraniod düşüncenin artışı açısından bir risk faktörü olarak, otoriter anne-koruyucu baba ikili bileşeni somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk ve genel belirti indeksinin artışı açısından bir risk faktörü olarak, otoriter anne-baba koruyucu ve ototriter anne-otoriter baba ikili bileşenleri kişilerarası duyarlılığın artışı açısından bir risk faktörü olarak, otoriter anne-demokratik baba, otoriter anne-koruyucu baba ve otoriter anne-otoriter baba ikili bileşenleri depresyon, anksiyete, fobik anksiyete ve psikotizmin artışı

açısından bir risk faktörü olarak pozitif yönde (en düşük R2=.11 F(1,128)=8.52 p<.000, en yüksek R2=.21 F(1,128)=17.97 p<.000) yordamıştır. Tartışma: Elde edilen bulgular psikolojik semptomların olası anne-baba tutum bileşenleriyle yordandığı ve bu ikili kombinasyonların bazılarının psikolojik semptomlar açısından bir risk faktörü olarak bazılarının ise önleyici bir faktör olarak değerlendirilebileceği görülmüştür. Özellikle demokratik anne ve demokratik baba tutumu birlikteliğinin bütün psikolojik semptomlar için önleyici bir rol üstlendiği ve otoriter anne tutumunun psikolojik semptomlar için her zaman risk oluşturucu bir faktör olduğu, anne otoriter olduğunda babanın demokratik, koruyucu ve otoriter tutuma sahip olmasının sadece psikolojik semptomun türünü belirlemede bir faktör olarak ele alınabileceği tespit edilmiştir. Bu konuda yapılacak yeni araştırmaların otoriter anne tutumunun psikolojik semptomları belirlemedeki etkisinin belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Anne-Baba Tutum Bileşenleri, Psikolojik Semptomlar, Yordayıcı Değişken, Gençler

OKULDA ŞENLİK VAR PROJESİNE KATILAN ÖĞRENCİLERİN BENLİK SAYGISI DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

Zeynep YILMAZ ÖZTÜRK, Hüseyin ÖZTÜRK

Türkiye

Öz: Bu çalışma okulda şenlik var projesine katılan öğrencilerin Benlik Saygısı Düzeylerini Belirlemek amacı ile hazırlanmıştır.nBu araştırmada, tarama modeli yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma evrenini 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 744 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır, birinci bölüm kişisel bilgilerle ilgili sorulardan oluşmakta olup, ikinci bölüm ise "Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri"nin kısa ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 23.0 paket programından yararlanılarak istatistiksel analizler yapılmıştır. Ölçeklerin iç tutarlılığına Cronbach Alpha değerleri ile bakılmıştır ve 0.74 olarak bulunmuştur.Verilerin değerlendirilmesinde istatistikî yöntem olarak; frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluk kontrolünde KolmogorovSmirnov testinden yararlanılmış ve çalışma normal dağılıma sahip iki bağımsız grup karşılaştırılmasında t-testi, İkiden fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında ANOVA ve LSD çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır. Araştırmaya En fazla kadınların, 13 yaşında olanların, 1-2 kardeşe sahip olanların, yüksek oranda engelli kardeşi olmayanların, herhangi bir kulüpte spor yapmayanların ve en çok basketbol branşını sevenlerin katıldığı görülmektedir. Cinsiyet değişkeni ile benlik saygısı arasında anlamlı fark olduğu, spor yapma durumları ile benlik saygısı arasında anlamlı fark olduğu, kardeş sayısı ile benlik saygısı arasında anlamlı fark olmadığı, okudukları sınıf ile anlamlı fark olduğu, sevdikleri spor branşı ile anlamlı fark olduğu görülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Benlik Saygısı, Öğrenci, Proje

TÜRKİYE'DEKİ GÖRSEL SANATLAR DERSİ ATÖLYE MEKANLARININ DURUM İNCELEMESİ VE ATÖLYENİN ÖNEMİ

Şebnem İNAN, Ata Yakup KAPTAN

Türkiye

Öz: Birçok uygulamalı sanat alanlarını içerisine alan Görsel Sanatlar dersi için atölye ortamı dersi alacak öğrenciler ve dersi verecek olan sanat eğitmenleri için ayrı bir önem taşımaktadır. Farklı malzemelerin ve tekniklerin kullanımını gerektiren bu ders için gereken fiziksel ve donanımsal ortam hazırlandığında, öğrencilerde kendilerini ifade edebilme, kendilerini keşfetme, özgüvenlerini sağlama gibi birçok duyuşsal alandaki becerilerinin olumlu yönde gelişmelerini sağlayacaktır. Sanat eğitimine verilen önemin geliştirilebilmesi için öncelik öğrencilerin derse olan ilgilerini arttırmak ve öğrencilere dersi tanıtmaktır. Öğrencileri derse hazırlayabilmek ve derse olan güdülerini arttırabilmek için ise uygun bir mekân gerekmektedir. Öğrencinin bir dersi tanıması adına o dersi aldığı ortam çok etkili ve önemli bir konumdadır. Atölye ortamında yapılan görev paylaşımları, grup çalışmaları öğrencilere sorumluluk ve birliktelik duygusunu da kazandırmaktadır. Uygulama ve malzemelerle bütün olan ayrı bir ortam ve donanım gerektiren Görsel Sanatlar dersi için günümüz de en büyük sıkıntı bu ortam ve donanımının hala birçok okulda sağlanamamış olmasıdır. Bu durum ise sanatsal eğitimin gelişememesine, dersin gerektiği gibi işlenememesine sebep olmakla birlikte öğrencinin malzeme yükünden ve mekân sorunsalından dolayı dersten soğumasına ve sanatsal faaliyetlerden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Ülkemizde sanat eğitimi mekânlarının iyileştirilmesi ya da sanat eğitimi için ayrı mekânlar oluşturulması öğrencilerin derse olan ilgisizliklerini değiştirebileceği, öğrencilerin dersi tanımalarını ve derse karşı güdülenmelerini sağlayabileceği düşünülmektedir. Görsel Sanatlar dersi eğitim programının kazanım ihtiyaçlarına göre donanımsal ve mekânsal anlamda düzenlenmiş atölyeler sayesinde öğrencilerin birçok uygulamayı gerektiğine uygun yapabileceği ve birçok farklı sanat alanlarını uygulamalı bir şekilde tanıma fırsatı bulabilecekleri düşünülmektedir.

***Anahtar Kelimeler*:** Sanat, Sanat Eğitimi, Görsel Sanatlar, Atölye, Görsel Sanatlar Atölyesi

TAKIM SPORU VE BİREYSEL SPOR İLE UĞRAŞAN SPORCULARIN YALNIZLIK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Alp Kaan KİLCİ, Nahit ÖZDAYI, Ali Serdar YÜCEL

Türkiye

Öz: Araştırmada takım sporu ve bireysel spor ile uğraşan sporcuların yalnızlık düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırmaya 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında Balıkesir üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören 200 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmada Russel ve ark.(1980) geliştirdiği "UCLA Yalnızlık Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığının belirlenmesi için Kolmogorov-Smirnov normallik testi uygulanmış ve verilerin non-parametrik test koşullarına uygun olduğunun anlaşılmasından sonra anlamlı farklılıkların belirlenmesi için Mann-Whitney U ve Kruskall Wallis testleri uygulanmıştır. Çalışmada anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Araştırmanın sonuca göre, sporcuların uğraştıkları branş (takım-bireysel), öğrenim gördükleri bölüm ve yaş değişkenleri ile yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı farklılık görülürken ($p<0,05$), cinsiyet değişkenine göre herhangi anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Bireysel sporlar ile uğraşan öğrencilerin, takım sporlarıyla uğraşan öğrencilere göre yalnızlık düzeyleri daha yüksektir. Antrenörlük eğitimi bölümü okuyan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri spor yöneticiliği ve beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümü okuyan öğrencilere göre daha yüksektir. Öğrencilerin yaş seviyesi arttıkça yalnızlık düzeyleri de artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yalnızlık, Takım Sporları, Bireysel Spor

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN İLETİŞİM BECERİLERİNİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Alp Kaan KİLCİ, Nahit ÖZDAYI, Ali Serdar YÜCEL

Türkiye

Öz: Araştırmada beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında Balıkesir üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören 200 öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmada Korkut (1996) tarafından geliştirilen 25 maddeden oluşan İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği (İBDÖ) kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığının belirlenmesi için Kolmogorov-Smirnov normallik testi uygulanmış ve verilerin non-parametrik test koşullarına uygun olduğunun anlaşılmasından sonra anlamlı farklılıkların belirlenmesi için Mann-Whitney U ve Kruskall Wallis testleri uygulanmıştır. Çalışmada anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, öğrenim gördükleri bölümler ile iletişim becerileri arasında herhangi bir anlamlılık tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Spor, Beceri

TEACHER SUPPORT TO INCREASE THE SUCCESS OF STUDENTS IN TURMENISTAN

Haneul KARİMOV, Dayana SAİDOV

Turkmenistan

Abstract: Teachers become the subject of great debate about their students' poor performance, failures and poor implementation of new reforms. This article discusses the current issues facing teachers in Turkmenistan. These topics include dismissal of teachers, cancellation of cadres, evaluations of students, teachers who cannot receive support, deterioration of school conditions and problems faced by teachers. While discussing these issues, it has been observed in this article that the intensive pressure faced by the teachers don't give the expected success results, but it disrupts the whole education ecosystem. In conclusion, this article will make recommendations in order to change the current situation and to obtain the desired results.

***Key Words*:** Dismissal, Teacher Cadres, Support, Failure, Education System, School Conditions

COMBINING ADMINISTRATIVE MANAGEMENTS FOR SUSTAINABLE TOURISM MANAGEMENT

Rawan KHAN, Aqilah KHORY

Jordan

Abstract: Local governments are the main factors for the sustainable management of tourism regions. Local governments also show a comprehensive system example in terms of existing actors and interrelationships between them. In this respect, there is a need for a consensus in the fields of society, business and social leadership and to create private-public sector cooperation. The purpose of this study is to develop a strategic agenda of tourism policies and the following recommendations and to provide analysis methodology for cooperation and management.

***Key Words*:** Management, Sustainability, Tourism Policy, Focus Group

INCREASING THE SENSITIVITY OF UNIVERSITY STUDENTS TOWARDS NATURE

Nicolás AALBORNOZ, Alejandro BANDEZ

Venezuela

Abstract: This study focuses on the sensitivities of university students living in Venezuela towards nature. The problems of nature can be in the form of the pressure and destruction of the wrong policies and behaviors on the nature. At the same time, this destruction reaches to unacceptable levels frequently. This paper will provide a tool for measuring the nature destruction and suggestions for improving the sensitivity of university students.

***Key Words*:** Nature, Sensitivity, Destruction

DOING THE RIGHT THING: DETERMINATION AND MORAL RESPONSIBILTY

Alikadić HARUN, Behmen DAVUD

Bosnia

Abstract: It is thought that there is a relationship between free will, determinism and moral responsibility. In this study, the perspective of determinism means that the individual believes that there will only be one possible result instead of multiple results. In other words, the individual does not think otherwise in the decision-making phase. This point of view refutes moral responsibility or phenomenological selection experiences. Even if there is only one possible outcome in the decision-making process, the possible outcome occurs at the end of an intense thinking process according to the perspective of individual while choosing. Recent psychological researches performed on free will, determinism and moral responsibility recently has been studied and criticized in this study. Assessments on free will and items on moral responsibility and self-control are mixed. The explanation of determinism and moral responsibility variables by psychological researches is the subject of this study and future researches.

***Key Words*:** Determinism, Free Will, Choosing

STATISTICAL ANALYSIS OF JOB DEMAND OF UNIVERSITY GRADUATES

Blerta BEQİRAJ, Ajkuna HOXHAJ

Albania

Abstract: Structural changes occur in the job demand created by university graduates. These changes force the change of curriculum in schools and lead to the need for incorporating new subjects, which will meet the demands of enterprises and public administrations, into the curriculum. The diversity of university graduates is increasing, but the variety of job opportunities in the market is limited. The expansion of higher education in Albania leads to an increase in the share of individuals with higher education in the total population. The increase in the number of university graduates leads to the necessity of increasing the number of qualified jobs mutually. This study will analyze the job demands of university graduates in Albania.

***Key Words*:** Labor Market, University Graduate, Albania

USE OF INFORMATION IN DIGITAL AGE

Dejan KALEMANOV, Nadezhda STOJKOVSKA

Macedonia

Abstract: It is a widely accepted fact that media plays an increasingly important role in the process of knowledge formation and sharing. Types of media and which titles will be the main subject of this study are quite wide; information is changing and being recorded; information media is developing and being tested. Knowledge workers contribute to the design of the knowledge area. Furthermore, information can spread socially and reflect political intent. This study will start with the selected models related to digital transformation. This study will also compare existing studies on information. For instance, the media will highlight the questions about whether there is a solution or a cause of a problem. In addition, the study will discuss whether some common metaphorical forms of expression are useful or misleading, and the application methods of media for knowledge development.

***Key Words*:** Information Theory, Media, Media Transformation, Digital Transformation, Information Age

TÜRKİYE'DE MANEVİ DANIŞMANLIK VE BİR EĞİTİM MODELİ ÖNERİSİ

Turgay ŞİRİN

Türkiye

Öz: Manevi Danışmanlık konusu, günümüzde Türkiye'de ilgi gören ve hatta meslek olarak da uygulanmaya başlanan bir danışmanlık alanı olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı İle Sağlık Bakanlığı Arasında Hastanelerde Manevi Destek Sunmaya Yönelik İşbirliği Protokolü 07 Ocak 2015 Tarihinde İmzalanmış ve ardından manevi destek uzmanları hastanelerde görev yapmaya başlamıştır. Ayrıca günümüzde Türkiye'de diyanet işleri başkanlığı bünyesinde "Aile ve Dini Rehberlik Büroları" bulunmakta, yine Adalet Bakanlığı ile yapılan protokol kapsamında hapishanelerde ve Gençlik ve Spor Bakanlığı bünyesindeki Kredi ve Yurtlar Kurumu öğrenci yurtlarında da manevi rehberlik çalışmaları yürütülmektedir. Üstelik Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde bu hizmetlerle doğrudan ilgilenen daire başkanlıkları da ihdas edilmiş durumdadır. Yine Türkiye'de manevi danışmanlıkla ilgili bazı üniversitelerde çoğunlukla tezsiz olmak üzere tezli ve tezsiz yüksek lisans programları olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, bu bildiride Türkiye'de manevi danışmanlık çalışmalarına odaklanılmıştır. Yapılan araştırmada Türkiye'de manevi danışmanlık alanının geliştiği, uygulama alanlarının oluşmaya başladığı, fiilen devlet kurumlarında uygulandığı ve hatta bazı yüksek lisans programlarının açıldığı görülmüş ancak manevi danışmanlık kavramının tanımlanması hususunda bir problem yaşandığı, uygulamalarda sorunlarla karşılaşıldığı ve bu alanda çalışacak kimselerin eğitimlerinin nasıl yapılacağı hususunda henüz bir ilerleme kaydedilemediği ve aynı şekilde bu alanla ilgili mevcut yüksek lisans eğitim programlarının yeterli sayıda olmadığı tespit edilmiştir. Bu amaçla, bildiride, manevi danışmanlık kavramının tanımı, tarihçesi ve Türkiye'de manevi danışmanlık anlamında yapılan çalışmalara değinilerek, manevi danışmanlık hususunda yüksek lisans düzeyinde bir eğitim modeli önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Manevi Danışmanlık, Din Psikolojisi, Eğitim

FRİDA KAHLO OTOPORTRELERİ

Pelin AVŞAR KARABAŞ, Ozan KARABAŞ

Türkiye

Öz: Bu araştırma sanat dünyası içerisindeki kadın sanatçılar arasında oldukça önemli bir yer bulan Frida Kahlo'nun sanatsal tavrını ve ürettiği eserler içerisinde sayıca oldukça fazla bir bölümünü oluşturan otoportrelerini ele alan tarama modelinde bir çalışmadır. 1907 -1954 yılları arasında yaşayan Meksika'lı sanatçı Frida Kahlo, 18 yaşında geçirdiği kaza sonrası, yatağının üzerine yerleştirilen aynadan ve kendisine özel olarak hazırlanan bir resim sehpasından faydalanarak yatağında yaptığı resimler ile tanınmıştır. İlerleyen yıllarda gerçekleşen kaza kadar, özel ve sanatsal boyutlarıyla tüm hayatına yön verecek bir başka dönemin başlangıcı ise Meksikalı ressam Diego Rivera ile tanışması ve oldukça tutkulu bir şekilde yaşadığı aşkın resimlerine yansıyan hem duygusal hem de psikolojik izlerin varlığıyla şekillenmiştir. Frida Kahlo'nun fiziksel ızdıraplarından çok, psikolojik dalgalanmalarını resmettiği eserlerin sayıca büyük bir bölümü otoportrelerinden oluşmaktadır. Otoportrelerin bir çoğunda çarpıcı bir unsur olarak dikkat çeken gözlerdeki keskin bakışlar kimi zaman mahsun, kimi zaman çaresiz, kimi zaman ise acıları ifade eden yoğun duygusal etkiler barındırmakla birlikte sanatçının ömrünün sonuna kadar yaptığı resimlerin çoğunda sembolik imgelerin yanı sıra bazı resimlerinde Meksika'ya özgü önem arz eden anlamlar yüklü öğeler de fark edilmektedir. Sanat tarihine genel olarak bakıldığında birçok sanatçı tarafından defalarca ele alınan otoportreler çalışılmış olmasına rağmen Kahlo'yu genel olarak diğerlerinden ayıran en büyük ayrıcalık, kronolojik bir sıralamayla takip edildiğinde sanatçının izleyiciye kendi hayatı hakkında detaylı bilgiler verebiliyor olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Frida Kahlo, Otoportre, Meksika Resimleri, Diego Rivera

METAFİZİK RESMİN ÖNCÜSÜ GIORGIO DE CHIRICO VE ESERLERİ

Pelin AVŞAR KARABAŞ, Ozan KARABAŞ

Türkiye

Öz: Bu araştırma sanat dünyası içerisinde oldukça önemli bir yer bulan Metafizik Resim akımını ve bu akıma öncülük eden sanatçılar arasından Giorgio De Chirico ile sanatçının Metafizik Resim akımına yönelik ürettiği eserleri ele alan tarama modelinde bir çalışmadır. Resimde metafizik ifadesi sanatçıların eserlerinde, I. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinin beraberinde getirdiği düş ve bilinçaltı patlamalarına dayanan huzursuz ortamın, yalnızlıkla bütünleşerek ortaya çıkardığı etkileri, gerçeküstü bir tutumla yansıtmayı amaçlamış donuk bir anlatım biçimi olarak yansıtılmıştır Metafizik Resim akımına yönelik eserleriyle tanınan ressamlar Giorgio De Chirico, Carlo Carra, Giorgio Morandi, Filippo De Pisis ve Mario Sironi olarak sıralanabilmektedir. Bu sanatçılar arasından simgesel öğelere ilgi duyan ve 1909 yılından sonraki resimlerinde betimlediği sıradışı bir perspektif anlayışı ile klasik mimari yapılar ile birbirine yabancı öğeler ve gölge oyunlarıyla düşsel bir anlatım biçimi yakalayan Giorgio De Chirico, 20. yüzyıl sanatının gelişiminde oldukça etkili olmuştur. Özellikle Sürrealizm akımına giden yolu açan Metafizik Resim, Rene Magritte, Paul Delvaux, Man Ray, Pierre Roy, Salvador Dali ve Yves Tanguy gibi Sürrealist sanatçıların eserlerini de etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Metafizik Resim, Giorgio De Chirico, Carlo Carra, Giorgio Morandi

ASYADA OYNANAN FARKLI YAŞ GRUPLARINA DAİR OYUNLARIN İNCELENMESİ

Gülten HERGÜNER, Çetin YAMAN, Sezai AYDIN, Zeki TAŞ

Türkiye

Öz: Oyun, insanın özellikle çocukluk yıllarında bedensel ve zihinsel gelişimine katkıda bulunan, duygu ve düşüncelerini ifade edebildiği bir etkinliktir. Oyun kişiliğin gelişimi, fiziksel yeteneklerin ortaya çıkması ve toplumsal değerlerin pekiştirilebilmesi için insan hayatının vazgeçilmezidir. Katılımcıların özgür iradeleriyle karar verdiği ve razı olduğu fakat belirli bir emirler bütünüyle kurallara riayet gösterilen özelliklere sahiptir. Oynayanda heyecan, gerilim, sevinç ve başarı gibi bir takım duygular oluşturur. Alışılmışın dışında "başka türlü bir hayat" yaşantıları kazandırır. Ayrıca oyun çocuk, genç ve yaşlı her yaş grubunu etkisi altına alarak eğlendirip hoşça vakit geçirmelerini sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, bazı Asya ülkelerinde oynanan farklı yaş grubuna dair oyunları inceleyerek bu oyunların yapısal boyutlarını ve benzerliklerini ortaya koymak ve tanıtmaktır. Çalışma; Hindistan, Malezya, Endonezya, Kamboçya, Tayland, Filipinler ve Hong Kong ülkelerini kapsamaktadır. Nitel çalışma yöntemlerinden etnografya deseninin kullanıldığı çalışmada veriler katılımcı gözlem metodu ile elde edilmiştir. Oyunlar doğal ortamlarında izlenerek elektronik kayıt cihazları ile kayıt altına almış olup, oyunlara verilen isimler, oyun içerikleri ve oyun esnasındaki etkileşimi doğrudan aktarılmıştır. Sonuç olarak her toplumun kendi yaşam biçimlerini yansıtan farklı oyunları olduğu gibi, kültürler arası etkileşim sonucu benzerlik gösteren oyunlarının da olduğu belirlenmiştir. Benzer çalışmalar farklı coğrafyalarda da yapılarak, toplumların oyun profilleri çıkartılabilir. Ayrıca Ülkemizdeki geleneksel ev içi oyunları ve sokak oyunlarının da araştırılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Oyun, Kültür, Farklı Yaş Grupları

3. ULUSLARARARASI SOSYAL BEŞERİ VE EĞİTİM BİLİMLERİ KONGRESİ

POSTER SUNUM ÖZET METİNLER

DETERMINATION OF RECOVERY RATES OF LEGIONELLA BACTERIA AT DIFFERENT CONCENTRATIONS BY CONVENTIONAL CULTURE, FISH AND PCR METHODS

İpek ADA, Ayten KİMİRAN

Turkey

Abstract: Legionella bacteria are pathogenic bacteria that are present commonly in natural water and human-made water systems with 59 species and 70 serotypes and that causes Legionnaries' disease and Pontiac fever. Legionella bacteria reproduce due to suitable conditions as they pass through the human-made water systems such as cooling tower, shower head, air conditioners, spa and pools. In the present study, it was determined lowest detection limit of Legionella pneumophila by using conventional culture, fluorescent in situ hybridization (FISH) and semi-nested polymerase chain reaction (PCR) method in L. pneumophila ATCC 33152 bacteria and environmental L. pneumophila isolate at different concentrations (102 -1010 cell per liter). When the recovery results of L. pneumophila bacteria were evaluated depending on the concentration; it was found that at least 103 cell per liter for the culture method, 105 cell per liter for the FISH method and 106 cell per liter for semi-nested PCR method. The VBNC phase for the culture method, the prevalence of bacterial density for the FISH and semi-nested PCR method produced some disadvantages in the recovery of Leigonella bacteria. For this reasons, it can be said that the conventional culture method and molecular methods should be studied in support of each other.

Key Words: Culture, FISH, Legionella, PCR, Recovery, Water Systems

ÖĞRENME AMAÇLI YAZMA ETKİNLİKLERİ HAKKINDA FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

Sabriye SEVEN, Gülşen KOÇAK

Türkiye

Öz: Bu araştırma Fen bilimleri öğretmenliği bölümü öğrencilerinin; Fizik I Laboratuvarı dersinde tutulan raporların öğrenme amaçlı yazma türlerinden hikaye yazma ve gazete hazırlama ile yapılması hakkında görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Atatürk üniversitesi Kazım Karabekir eğitim fakültesinde öğrenim gören 7 fen bilimleri öğretmenliği 1. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan durum çalışması olarak desenlenmiştir. Öğrenciler, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur. Çalışma grubundaki öğrencilerin kimliklerini gizli tutmak amacıyla, öğrencilere Ö1, Ö2, …..Ö6, Ö7 şeklinde kodlar verilmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Görüşmeler bireysel olarak yürütülmüştür. Her bir öğrenci ile yaklaşık 10-12 dakika süren görüşme yapılmıştır. Çalışmada katılımcılarla yapılan görüşmeler ile görüşmelerin analizi eş zamanlı olarak yürütülmüştür. Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analiz yönteminde katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplar incelenmiş, bu cevaplara göre belli kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. Derecelendirenler arası güvenirliği sağlamak için, elde edilen verilere ilişkin kodlamalar 2 öğrenci görüşmesi üzerinden 2 araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak yapılmıştır. Alan yazında geliştirilen formüle uygun olarak % 90 fikir birliği sağlanana kadar kodlamalara devam edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, genel olarak öğrencilerin öğrenme amaçlı yazma hakkında olumlu görüşlere sahip olduğu görülmüştür. Farklı yazma çeşitlerinin ufuklarını açtığı konusunda mutabık kalmışlardır. Hikaye yazmada, konu bulma konusunda; gazete hazırlamada da fazla zaman harcadıkları konusunda zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Öğrenme Amaçlı Yazma, Hikaye, Gazete, Fen Eğitimi

ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN DEĞERLERE YÖNELİK ALGILARI

Sabriye SEVEN, Esra MİNDİVANLI AKDOĞAN, Gülşen KOÇAK, Asiye Pınar KÖKSAL

Türkiye

Öz: Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma kullanılmıştır. Temel nitel araştırmada araştırmacı, bireylerin gerçeği kendi sosyal dünyaları içerisinde nasıl yapılandırdıkları ile ilgilenir ve bu durumu anlamaya çalışır. Bu yöntemde araştırmacı, bireylerin yaşamlarını nasıl yorumladıkları, deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları ile ilgilenir. Bu çalışmada bireylerin değerleri yorumlama ve anlamlandırma şekilleri incelendiğinden bu yöntem tercih edilmiştir. Çalışmada veriler on bir özel yetenekli ortaokul öğrencisinden toplanmıştır. Bu açıdan çalışmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. İlgili literatür incelendiğinde değerlere yönelik farkındalık düzeyleri çeşitli eğitim kademelerindeki çocuklar açısından incelenmiş olmasına rağmen özel yetenekli çocukların bu konuya ilişkin bakış açıları üzerinde fazla durulmadığı fark edilmiştir. Bu nedenle örneklem grubu olarak özel yetenekli çocuklar seçilmiştir. Çalışmada verileri elde etmek için yedi sorudan oluşan yarı yapılandırılmış soru yöneltilmiştir. Elde edilen veriler, özel yetenekli öğrencilerin; "değerler hakkında genel düşünceleri", "değerlere sahip bireylerin hangi karakter özelliklerine sahip olduğu hakkında fikirleri", "değerlerin toplumsal yaşam için önemi", "bireylerin değerlere sahip olması ile başarı arasındaki ilişki", "hangi değere sahip olmanın daha önemli ve gerekli olduğu", "değerlerin olmadığı bir dünya durumu", "sahip oldukları değerler" hakkında görüşleri şeklinde altı ayrı kategori altında incelenmiştir. Genel olarak bulgular doğrultusunda incelenen sonuçlara göre, öğrencilerin değerleri; ahlaki davranışlar, sorumlulukları yerine getirme, güzel düşünceleri davranışa dökme, sosyal hayatı düzenleme, saygılı davranma olarak nitelendirmektedir. Sonuçta tüm öğrencilerin değerlere olan hassasiyetinin yüksek olduğu gözlemlenmiş, kendilerine atfettikleri değerlerin başında sorumluluk sahibi olma, cömertlik, dürüstlük gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel Yetenekli Öğrenci, Değer, Görüşme

ÖĞRETMEN ADAYLARININ TASARIM GELİŞTİRME SÜRECİNDE İŞBİRLİĞİ DENEYİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Saadet GELEN, Yasemin DOĞAN

Türkiye

Öz: Bu araştırma çevreci maket ev tasarımını gerçekleştirmek üzere aynı deneyim alanında fakat farklı alt çalışma gruplarında çalışan beş öğretmen adayı ile sürdürülmüştür. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarına ait veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Katılımcılardan toplanan veriler betimsel analiz yoluyla incelenmiş ve sonuçları ortaya konmuştur. Çalışma grupları enerji grubu, yalıtım grubu ve bahçe, sulama ve atık grubu olmak üzere üç grup şeklinde belirlenmiştir. Bu gruplardaki öğretmen adayları iş paylaşımı yaparak sürece dahil olmuşlardır. Katılımcılar süreç sonunda bir maket evi tüm alt grup çalışmalarıyla birlikte tek bir proje sunum dosyası altında toplamışlardır. Çalışmanın işleyiş süreci şu şekilde planlanmıştır. Önce maket ev gövdesinin ortaya çıkışı ve enerjisinin sağlanması, daha sonra evin gövdesine su hasadı ve panel yerleştirme alt gruplarının dahil olması şeklinde eş zamanlı olmayan bir paraksisi gerekli kılmıştır. Sonuçlar öğretmen adaylarının bu süreçte bireysel veya kendi alt grupları içinde çalışmaya yatkınlıklarını ortaya koymuştur. İşbirlikli çalışma ortak öğrenmeyi hedefler. Yani elde edilen verimden tüm grup üyelerinin faydalanmasını amaçlar. İşbirlikli öğrenme yönteminde her grup üyesi eşit oranda çalışmaya katkı sağlamalıdır. Bu yöntemde bir grup olarak çalışılmalı ve bireysellikten uzak durulmalıdır. İşbirlikli öğrenme yönteminde grup üyeleri birbirini çalışmaya teşvik ederler. Bu şekilde birbirleri ile tartışarak bilginin paylaşılmasını sağlarlar. İşbirlikli öğrenmeyi benimseyen birey böylelikle yardımlaşmayı da pekiştirmiş olur. İşbirlikli çalışma sürecine ait zorluklar araştırmada ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşbirlikli Çalışma Yöntemi, Betimsel Analiz, Maket Ev Tasarımı

İSTANBUL BİLİM VE AKADEMİSYENLER DERNEĞİ
Kayabaşı Mh. Evliya Çelebi Cd. Emlakkonut Başakşehir Evleri
1/A D Blok Kat: 4 Daire: 29 Başakşehir, İstanbul, Türkiye
Tel: +90 212 801 40 63 İkitelli V.D.: 481 062 0928
Kütük No: 34-228-066

9 786057 594037

istanbulbilimveakademisyenlerdernegi.org